ANIMADVERSIONES

IN REGULAS ET USUM

CRITICES.

ANIMADVERSIONES
IN REGULAS ET USUM
CRITICES,

SPECTANTES

Ad Historiam Ecclesiæ, Opera Patrum, Acta antiquorum Martyrum, Gesta Sanctorum; atque ad rationem interpretandi Sacras Litteras, traditam a Scriptore quodam, tanquam omnium, quotquot hactenus prodierunt, accuratissimam.

ACCEDUNT NOTATIONES HISTORICÆ, CRONOLOGICÆ, ET CRITICÆ.

AUTORE

R. P. HONORATO A S. MARIA,

CARMELITA DISCALCEATO EX PROVINCIA AQUITANIÆ;

INTERPRETE E GALLICIS

Viro Religioso ejusdem Familiæ ex Provincia Veneta.

TOMUS PRIMUS.

VENETIIS, CIↃIↃCCXXXVIII.

EXCUDEBAT FRANCISCUS PITTERI,

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Eminentissimo & Reverendissimo PRINCIPI,

ANGELO MARIÆ,

S. R. E. CARDINALI

QUIRINO,

Ejusdem S. R. E. a Bibliotheca,

EPISCOPO BRIXIENSI.

F. MARCUS A S. FRANCISCO,
Carmelita Discalceatus F.

S*I dixero*, PRINCEPS EMINENTISSIME, *stetisse mihi, Animadversiones istas in Regulas, & Usum Critices V. Cl. Honorati a S. Maria nomine tuo auspicatissimo ornare non tam propter amplissimam dignitatem tuam, quam propter virtutem & sapientiam singularem; rem plane dixero non satis splendidam aut vulgo probabilem, sed tum tibi, cordatisque Viris omnibus* ac-

acceptam, tum moribus etiam, vitæque tuæ consuetudine commendatam. Qui nanque dignitatem ad virtutem fovendam, colendamque sapientiam refers, non virtutis sapientiæque famam ex dignitatis accessione conquiris; idem facile quæ ad illas spectant, probaturus es, quæ vero ad istam, minus æquis auribus auditurus. Ego sane, ut de me fatear, homo nullo numero ætatis, generis, rerumque gestarum ratione, quo summorum Virorum dignitate absterreri soleo, ne propius accedam; eo sapientia allici mihi videor, & confirmari, ut me coram illis sistam animose: ratus, quos honoris fastigium longe distrahit, eosdem Litterarum amorem conciliare. Et vero enim qui fieri potuisset, ut eandem hanc præclari Operis Interpretationem, primum lucubrationum mearum specimen, PRINCIPI ECCLESIÆ EMINENTISSIMO *nuncuparem; nisi sermone omnium percrebuisset, te iis artibus a puero eruditum, quibus ingenia ad magnæ formæ cultum excitantur; Italice, Latine, & Græce cumulate scientem; deque Litterarum splendore & copia mirifice sollicitum, eos peramanter amplecti, quos vides sive de Republica Litteraria optime meruisse, sive in spem merendi aliquid omni conatu succrescere. Cujus ardentissimæ tuæ in studia quælibet, eorumque studiosos homines voluntatis argumento sunt, S. Ephræm Syri Editio nitidissima, quam retractatam, ad MSS. Codices Vaticanos Græcos & Syriacos exactam, animadversionibus insuper & Dissertationibus illustratam procurasti; alia novissima, priore præterquam annis nihilo minor, quam Sanctorum Ecclesiæ tuæ Brixiensis quatuor Decessorum ingenti Volumine adornas; Euclides, quem peritus Geometra ad Algorithmi leges redegisti; Seminarium Clericorum Vangadiciense, quod adolescentibus tibi, illius Ecclesiæ Abbati, concreditis, atque disciplinis humanioribus & gravioribus imbuendis, ære tuo construere pergis; Bibliotheca Vaticana, quam pretiosa copiosaque Librorum tuorum supellectili, ut Præfectus illius et publicæ utilitatis amantissimus, locupletasti: eandemque testantur Corcyrenses ipsi, in quibus Archiepiscopus non vigilantissimus modo, sed doctissimus etiam, politioris Litteraturæ desiderium vehementer accendisti; ii demum quotquot vel*

Ita-

Florentiæ ad te de naturæ & Fidei arcanis rebus disputantem confluebant, vel huc de implexis difficultatibus in dies consultum veniunt; teque admirantur, assiduis licet distentum negotiis, quibus distinentur qui ad Ecclesiæ gubernacula instar tui vigilias exercent; tantum tamen otii nancisci, tanta ingenii vi pollere, ut diu luculenterque de recondita quaque facultate perinde ex tempore colloquaris, ac si paratus esses & meditatus. Quorsum vero hæc audeo longius exequi dicendo, quibus non Ephemeridum modo Scriptores illustre sæpius testimonium dedere; sed cum Sacra Congregatio Legum Tridentinarum vindex, tum ipsi Pontifices summi Benedictus XIII. & Clemens XII. datis ad te officiosis Epistolis, eadem non semel celebrarunt? Quanquam omnia tua silentio prætereunda forent, si quæ Viri præstantissimi de te prædicant, animus esset intacta relinquere. Porro non is ego sum, qui gravem adeo veritati injuriam inferam; & malo res non exæquare verbis, quam rebus verba utcunque subtrahere. Novi etenim te magna non postulare nisi a te ipso, atque ad ea potissimum oculos animumque convertere, quæ prostrata & abjecta manum tuam exposcunt, quam ad ea, quæ erecta & absoluta inanes duntaxat plausus excipiunt. Quæ si ad gratiam dicerem, non suspiceret mehercule Brixia augustissimum Templum suum, jandiu a sæculo mole sua incredibili laborans, atque in ipsis misere jacens inceptis amplissimi Edificii, assurgere extemplo præter omnium opinionem, atque urgeri contentione tanta, partim sumtibus tuis effusis, partim alienis per te coactis, qua elegantissimis hortationibus, qua cogitatis ingeniosissimis; ut octavo, postquam id consilium iniisti, anno vertente, ad eam creverit magnitudinem, quæ Divina in eo diebus paullo ante elapsis Pontificis ritu peracta commode susciperet. Opus profecto immortale, divinum, quod cum movisti & insistis, etsi ab eo omnium fugeret & reformidaret animus, tum ab omnibus extorques, ut fateantur, majora a te geri posse, quam quæ ab aliis animo concipiuntur: idque Brixienses in Antistite egregio experimenta didicerunt, quod Artaxerses de Datame Imperatore summo, ut est apud Nepotem, intelligebat: sibi nimirum cum Viro forti &

stre-

ſtrenuo negotium eſſ.. qui cum cogitaſſet, facere auderet, & prius cogitare, quam cona: onſueſſet. *Quemadmodum etenim facinus tantum præſenſione quadam volvebas animo, uti ex te accepi, dum agebas cælo alio; ita demum, ubi in rem præſentem veniſti, opere imples; atque utinam tranſigas, ut omnibus in terris Divinæ Majeſtatis, Urbis Brixienſis, tuique nominis gloria latius verſetur, ad quas Templi hujus fama manabit; tametſi juxta Horatianum illud* *: Reſponſura tuo nunquam eſt par fama labori. *Neque vero accerſitum in te dixerim, aut temporarium hoc magnifici animi monumentum; cum innata tantæ virtutis ſemina ex primo ſatu a procreatoribus tuis* QUIRINIS, *ad maxima quæque obeunda domi, foriſque; ſive Eccleſiæ, ſive Reipublicæ emolumento a natura factis & inſtitutis, tecum adoleverint ætate ipſa; & diu concluſa intra Religioſæ Familiæ fines, cum primum honorificentiſſimo Pontificis Decreto erumpere datum eſt illis, tum Corcyræ, tum Romæ, tum Brixiæ, tum demum in aſperiore Diæceſis tuæ parte luſtranda, altas ubique beneficentiæ liberalis radices egerint. An non omnium oculis obverſantur Romæ S. Marci Tituli tui Ædes, exquiſito plane cultu, impenſiſque graviſſimis ad omnem elegantiam, Principe Eccleſiaſtico dignam compoſitæ? Ædes pariter Epiſcoporum, quas Brixiæ incolis, majore ex parte ediuturno ſitu, quo neglectæ inſorduerant, repurgatæ, & nova omnino ditiſſimi ornatus ſpecie reſtitutæ? inſignis marmoreus Fornix præ foribus illarum in ſublime elatus? Aræ Sacræ peregrinis lapidibus contextæ, & miro artificio elaboratæ; quarum alteram S. Gregorii de* Urbe *Monachis, alteram Oratorii Brixienſis Patribus, tertiam denique Templo tuo Maximo es elargitus? Quod ſi tanti fuit opera tua decori Domus Domini augendo; quanti futura erat inopiæ pauperum levandæ! Id certe paucis admodum compertum eſſet, quippe qui oſtentationem averſaris; niſi ſi te proderent ii, apud quos, dum iter ageres, diverſatus, eoſdem ampliſſimis muneribus donaſti;* Urbani *pauperes, quibus per publicos eorum Curatores ſingulis annis auri pondus non leve ſuffi-*

* Libro II. Satyra VIII.

cis;

cis; Sacra tandem Virgines Salesii filiæ, re familiari laborantes, in quarum subsidium universos Camuniæ Vallis reditus, te superstite, transtulisti. Qua de re mirentur, per me licet, alii indolis tuæ summam in benefaciendo positam, cunctisque hominum Ordinibus te magnificentissimum exhibendo, quibuscunque rebus potes, potes autem plurimis: id ego præ aliis mirari non desinam, te magnificum aliis, modicum tibi parce ita vivere, parumque adeo tuis commodis indulgere; ut sicuti nemo te magis emax est, nemo magis ædificator, ita nemo sit lautus minus, nemo minus conviviorum amator: nullusque tibi pecuniæ usus videatur esse, nisi in deprecandis cum Ecclesiæ, tum Populi tui aut periculis, aut incommodis. Mira hæc Virtutum genere disjunctarum in te societas commendatur incredibili quadam facultate dicendi, cogitandi, atque in animorum latebras recessusque pervadendi; quod cum alias sæpe, tum præsertim re intellectum est, ubi acerrima consilii dexteritate publicus Reipublicæ nostræ Minister te difficillimis illis fluctibus jandudam Romæ commisisti, quibus tranquillatis, gratam utrique parti operam navaveris, tibique prudentissimi hominis celebritatem acquisiveris. Honestatur præterea fronte explicatissima, benevolentiam veluti ex corde intimo effundente; ore ipso, insigne quoddam ad decus & gloriam adeo gerente, ut non semel magni concursus ad te videndum fierent, atque aspectu uno cum Græcis, tum Italis tui admirationem injiceres. Perficitur extremo loco facilitate illa, qua prostas omnibus, audisque singulos; sique exaudiendi sunt, ita comiter non sine severitate, si contra non exaudiendi, ita severe non sine comitate id facis, & nativo quodam sermonis lepore, gratiaque non adscita rem lenis, ut utrosque tibi addictissimos æque dimittas. Quæ universa Virtutum tuarum ornamenta animo excelso & fidenti nos esse jubent, ne te Duce nos in viam dare vereamur, qui pro Sapientia tua Honorati Animadversiones istas suffragio probabis; pro Magnificentia tua jejunæ Versionis errata in Auspicis autoritate delitescere facies; pro Humanitate tandem tua Interpretem ipsum in tuam fidem & clientelam accipies. Neque enim eo me diligo & circumspicio, ut non sen-

sentiam , in quot me laqueos induerim, primum judicii publici periculum facturus ; nisi orsis hujus Operis mei successus prosperos a Viro, partibus omnibus concinentibus , præstantissimo compararem . Quam ut abs te gratiam me initurum esse confidam , præter ea , quæ retuli , non parum facit testatissima tua erga Religiosam Familiam nostram voluntatis significatio, qua nos omni semper officiorum genere obstrinxisti , nihilque omittis , ut nobis gratificeris : quo sane nomine quantum tibi hoc præsertim tempore debeamus, abs re non esset exemplo longe omnium maximo palam facere ; nisi tu non vota , sed facta in laudis loco poneres ; & severior Virtutis æstimator Cicerone ipso, qui quæ * ab hac proficiscuntur, susceptione prima , non perfectione recta judicanda esse *censebat, tu contra quæ ad beneficia in alios tua pertinent, non susceptione prima, sed perfectione æstimanda esse arbitrareris . His itaque in aliud tempus dilatis: Ecce tibi ,* PRINCEPS EMINENTISSIME, *Critice confecta magistrorum vulneribus, quæ recentes cicatrices aperit ante te plurimas , easque tum alterius Magistri celeberrimi, tum Patroni Sapientissimi ope obducere nititur. Faxit Deus, ut tanti Autoris Animadversiones, tantique Principis Auspicia eo proficiant ; ut sublato demum partium studio , constitutis temperatisque Critices germanæ Legibus, stent aliquando Litteræ omnes ejus documentis servandis , & quasi vestigiis persequendis. Autor jandiu vita functus, hoc unum, ut auguror, in optatis habere potest : Interpres præter id, validissimum insuper Patrocinium tuum enixe flagitat ; & quodcunque erit officium in omni vita reliquum, Nomini tuo spondet & vovet. Quod si vota nostra æqui bonique feceris, me satis rebus meis consuluisse pro viribus judicabo: Te vero tum solum consulere tuis pro dignitate ; si ita te imposterum compares, ut eodem, quo hactenus, virtutis habitu nunquam finem altius te efferendi facias, nisi eo pervenias, quo tibi aut sistere necesse sit, aut ulterius tendenti, Superos ipsos æmulari. Vale.*

* 3 de Fin. c. 9.

Venetiis ex Conventu S. Georgii in Alga,
Idibus Sextilibus CIϽIϽCCXXXVII.

PRO-

PROŒMIUM

Ad Animadverſiones in Regulas & Uſum Critices,
In fronte Editionis Pariſienſis
Ab Autore collocatum.

Titulus hujus Operis, quamlibet ſimplex, ſatis planum facit, id me animo intendiſſe, ut addiſcerem potius, quam ut majorem Librorum partem, quibus a pluribus Sæculis locupletata eſt Reſpublica Litteraria, in judicium vocarem. Inveſtigatio veritatis, ſtudiis meis unice propoſita, me adduxit; ut nonnullas Animadverſiones emitterem in Regulas & uſum Critices, cum quod attinet ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam, Opera Patrum, Acta antiquorum Martyrum, & Vitas Sanctorum; tum quod ſpectat ad rationem a quodam Scriptore divulgatam, Sacrorum Bibliorum Interpretationi omnibus ad hanc diem editis accuratiori perficiendæ.

Hujuſmodi Animadverſiones argumento erunt, fatendum omnino eſſe, quamtumvis magnificam & liberalem temporibus noſtris Critices ſpeciem ſibi effinxerint homines, egregiæ tamen Artis hujus Magiſtros, omnium ferme Scriptorum Autores, in quibus ſcite adeo & commode adhibita eſſe creditur, de eadem Hiſtoria, de eodem Facto, de eodem Opere judicia penitus diſcrepantia pronunciaſſe. Legimus ſæpe numero nonnullos inter vera factum aliquod recenſere, quod ceteri ad fabulas amandant. Sunt qui aperto multorum Antiquorum ducti teſtimonio pro legitimo habent Opus idem, quod ab aliis tamquam ſuppoſitum rejicitur. Modo a cujuſdam Scriptoris Eccleſiaſtici autoritate validiſſimas confici probationes putant; modo vero in eandem rem, vel aliam eidem ſimillimam, nullius momenti eſt hæc ipſa autoritas. Eadem effata uſurpantur, atque eadem ratione accommodantur ad oſtendendum, hanc Hiſtoriam veram eſſe, illam autem Apocryphis annumerandam. Hoc loci ex conjecturæ afferuntur, & ea reſponſa redduntur, quæ ſolida & rationi conſentanea, alibi vero futilia & minime probanda exiſtimantur. Hic alicujus adulterini Libri fidem appellat Criticus; ut inde certiſſima judicio ſuo colligat argumenta; ibi autem eundem Librum, utpote falſum, nihil evincere, nullius eſſe ponderis teſtatur. Quædam Hiſtoria a Scriptore multis, poſtquam geſta eſt, ſæculis narrata in falſitatis & calumniæ ſuſpicionem venit; quædam vero ſincera & conſtans habetur;

 licet

licet ab Autore nihilo majoris existimationis, aut illius origini nihilo propinquiore referatur.

Hoc sane est, sumtis ab iisdem Scriptoribus, ab iisdem caussis, ab iisdem rationibus, ab iisdem conjecturis, testimoniis, diversa plane uti ratione: quæ porro varietas, cuicumque demum vitio vertenda sit, sive Critices Regulis, sive earum per Sapientes exercitationi, id certe apertissime confirmat, eximiam hanc Artem eo æquitatis & accurationis adhuc non pervenisse, quo illam ætate hac evectam fuisse nonnulli sibi blandiuntur. Hinc quoscumque tandem postremis sæculis progressus fecerint Disciplinæ atque humanæ Litteræ: nonne ad altiorem perfectionis gradum ascendent, & in clariori luce versabuntur, si vias omnes & modos persecuti fuerimus, quibus Criticæ Leges dilucidius explicari possint, atque earum usus sit exquisitior, magisque ipse sibi constet?

Quid magnorum ingeniorum sæculi nostri eruditione & perspicacitate dignius, quid Litterariæ Reipublicæ utilius quam consilium hoc perficere? Equidem has Animadversiones emissurus, præclarissimum consilium hoc mihi ante oculos proposuissem; si pares difficili ac spinoso muneri vires respondissent. Nunc vero me perbeatum prædicabo, ubi qualiscumque hæc opera mea præstantioribus Scriptoribus aditum aliquem patefaciat, vel saltem ardorem ingerat ad tantum facinus ineundum atque exequendum. Quod mea interest, tribus efficiendis institutum meum circumscribere putavi: primo quidem ut ostendam, Criticen etiam nunc satis vitiosam & minus tutam esse, si de illius perfectione judicium ferendum sit ex iis, quæ apud probatissimos recentiores hujusce Artis Magistros leguntur. Secundo, vitiorum istorum fontes aperiam. Tertio, generales quasdam præscriptiones indicabo, quibus ad restituendam Criticen uti quis possit.

Antequam de his omnibus agere aggrediar, libuit communem Critices notionem informare, diversas illius regulas atque usus recensere, quam sit gravioribus disciplinis & liberalibus artibus perficiendis necessaria, monere: specimen deinde exhibeo lectissimorum fructuum ab ea proxime elapsis sæculis perceptorum; atque ipsius origine & instauratione paucis ob oculos positis, primæ Dissertationi, quæ Prolusionis cujusdam loco haberi potest, finem faciam simul ac ostendero, cur exiguo Clarissimorum Criticorum numero, quos ex aliis omnibus selegi, meas Animadversiones concluserim. Sunt autem *Tillemontius*, *Bailletus*, *Ruinartius*, *Simonius*, *Dupinus*, & *P. Alexander*. Horum itaque sex illustrium Scriptorum idcirco delectum habui, eosque ceteris prætuli, quod nimirum omnium confessione de præcipuis ad Critices Ecclesiasticæ usum spectantibus rebus accurate disputaverint;

quod-

quodque singuli, non ejusdem forte gradus, profunda eruditione, perfecta Criticarum Regularum intelligentia, summo in iis usurpandis studio, atque ingenuo veritatis amore præditi sint: quæ sane omnia eximii Critici ingenium effingunt. Non omitto nihilominus Animadversiones meas aliquando ad aliorum Sapientum Opera pro re nata traducere.

Cum Autoritas & Conjectura duo tamquam fundamenta sint Critices, multas illico considerationes propono, pertinentes ad argumenta deducta ab autoritate Operum legitimorum, sive Suppositorum; manu descriptorum; sive typis editorum; Autorum Ecclesiasticorum; eorum, qui aliquibus sæculis posteriores sunt factis, quæ memorant; atque eorum, qui minore sunt in existimatione. Transitum deinde facio ad Conjecturas, quæ infinitam argumentorum copiam Criticis suppeditant. De istarum, cum seorsim, tum simul sumtarum soliditate quid dubitem, quidve de *Principe*, ut vocant, Critices Regula, quæ adeo firma & rata mihi non videtur esse, ut nobis persuasum esse vellent, in medium adducam.

Nihil post Scripturas & Conciliorum Canones majore observantia colendum in Ecclesia est, atque antiquorum Martyrum Acta: propterea maximi interesset fundamenta jacere inconcussa, quibus rectum Monumentorum istorum discrimen fieret, & vera a falsis secernerentur. Id muneris multis Sapientibus cordi fuit: a nobis autem super hac re objectæ difficultates testatum plane facient, eos Leges satis ambiguas condidisse, atque eadem inconstantia laborantes, ac illæ, quas sanxit Simonius ad perficiendam Bibliorum Sacrorum Versionem, omnibus ad hanc diem editis accuratiorem. Si enim a ratione minime abhorrent quæcumque ipsis oppono, fieri nullo modo poterit, ut viam suam tueantur, quin sua ipsorum principia subvertant, neque constituta præcepta doctrinæ suæ conciliabunt.

Dubitationibus meis in hæc omnia Regularum genera propositis, deinceps expendo, quisnam fuerit earum apud Criticos usus. Caussa profecto erit cur obstupeamus, ubi observaverimus, ex eorundem præceptorum tractatione, quoad Historiam & Scripta, res confirmari inter se penitus adversas; nec non factum aliquod, iisdem comitantibus adjunctis, simul veri, falsi, certi, dubii, vero similis, & fabulosi imaginem induere: neque scio, utrum ex aliquibus meis in quædam historica facta animadversionibus ii, qui nullis ad judicandum præjudiciis feruntur, collecturi sint, Criticos Ecclesiasticæ Historiæ crassiores sæpius tenebras offudisse, quam eam majorem in lucem vocasse.

Quidquid II. III. IV. V. & VI. Dissertationes, de Regulis istis, atque earum Usu disceptantes, complectuntur, totum probationibus nititur ab Operibus celebriorum inter recentiores Criticorum petitis, atque adeo

totum

totum ex eorum principiis pendet. Hinc me tenet spes, fore, ut planum omnibus fiat, Criticen, prout in præstantium Scriptorum libris continetur, cum quoad Regulas, tum quoad illarum usum, minus ad hanc diem accuratam esse.

Alterum officii mei pensum est, altius rimari, atque e latebris eruere originem tot infirmarum rationum, quibus consperfa sunt Criticorum Operum plurima; tot inutilium controversiarum, & opinionum de eodem facto sive scripto invicem oppositarum; usus parum adeo sibi constantis quoad eadem præcepta, cum autoritatem, tum conjecturas attingentia; tot denique mendorum, quæ sine gravi incorrupti judicii injuria purgari non possunt. Præter Definitiones quibusdam ambiguis vocibus in Critices usu passim obviis, uniuscujusque arbitratu impositas, perspicuum erit, veros errorum fontes, e quibus adhuc non emersit prorsus, ab Doctoribus artis erupisse. Nonne ad ipsos attinebat statuere, quatenus in Scriptorum testimoniis progredi debeat autoritas, tum quæ a germanis eorum libris mutuatur, tum quæ ab iis, qui falso ipsis tribuuntur? quando plus deferendum sit autoritati, quam conjecturæ, quando vero huic plus quam illi? quonam pacto Autores Ecclesiastici inter se conciliari queant, ubi videntur discrepare? Qui memorem responsa dictis Patrum per Criticos perperam reddita, circuitiones & anfractus ad ea extenuanda adhibitos; sensa ipsis injuste affica; eorum textus in pravos usus detortos? Nonne tandem ipsorum erat, nos instituere, quænam in conjecturis desiderentur, ut probabiles sint, quive eas integre conjiciendi modus? His omnibus manifesto convincitur, in Critices operibus vitia animadverti, & notari; quæ quidem per totum licet volumen diffusa sint, visum tamen est ea in quadam Septimæ Dissertationis parte collecta seponere; ut uno veluti aspectu universa circumspiciantur. Verum satis nequaquam est, Critices errata palam fecisse, atque eorum nos caussas persecutos fuisse: operæ pretium esset, in id conniti, ut tot ejus incommodis aliqua ratione provideremus. Quo in munere illius equidem Regulas & Usum absolute corrigendos non suscipio; contentus plane generales vias tradidisse, quarum ductu facultas hæc tutior, ejus præscripta minus incerta, Usus æquabilior, atque argumenta solidiora redderentur. Occurrent pariter nonnulla principia ad Historiam Ecclesiasticam illustrandam, ad lites non paucas dirimendas, ad diversas de compluribus factis opiniones componendas utilissima.

Nulla ferme alia fundamenta posuit Critice præter Autoritatem & Conjecturam: at hæc duo capita probationes aliquando suppeditare nequeunt in quædam facta, præsertim testibus minime munita. Abs re itaque non esset, duobus istis principiis alia duo, quæ unum reipsa sunt, ad-

adjungere. Traditionem scilicet, & Testimonium Ecclesiæ. Nomine autem Traditionis eas haud intelligo populares & futiles, quæ plerumque commentitiæ sunt, aut certe dubiæ semper fidei; sed Traditionem rationi consentaneam, iisque conditionibus præditam, per quas *CRITICÆ TRADITIONIS* vocabulum ipsi congruat. Cumque similiter inter Critices principia Ecclesiæ testimonium refero, non hic accipias velim Ecclesiam, Fidei dogmata declarantem, sed enarrantem nobis historica tantummodo facta, eaque præcipue, quæ qualitatibus afficiuntur, *Criticæ & prudenti Traditioni* necessariis.

Novorum Principiorum necessitate extra aleam posita, generales regulas exhibeo, 1. ut cognoscamus, quantum autoritatis tribui possimus Scriptorum testimonio, tum quoad fontes, unde facta duxerunt, tum quoad alios Autores, aut ipsorum proprias affectiones; 2. ut enucleentur ea, quæ conjecturam credibilem efficere possunt, æque ac probationes ab aliis conjecturis comparatas, quarum plurimæ, utpote nimium vagæ, in ancipiti semper versari videbuntur, nisi moderatione temperentur. Normam itaque sequendam designo; ut a mendacibus & incertis Traditiones Ecclesiasticas secernamus. Ecce tibi communes vias, quibus si insistas, lumen fortasse aliquod aspicient Criticæ Regulæ, earumdemque usus utilior, constantior, & sibi similior evadet.

Quæ cum dixi, totiusque Operis formam, & consilii mei rationem aperui, æqua suboritur formido, ne Lector Sapientum illorum, in quos cadunt Animadversiones meæ, favore præoccupatus, facinori meo non mediocris audaciæ notam inurat. Candide fateor, judicium hoc optime videri constitutum: eum tamen oro obtestorque, ne quicquam pronunciet, priusquam reputaverit, nonnullos ex iis, qui observationibus meis materiem subministrant, mihi in hujusmodi labore animos addidisse. Non est cur, ajunt isti, vituperemus libertatem detegendi doctorum hominum lapsus; multo vero minus, si in eorum Opera dubitationes tantummodo proponantur. Uni illi redarguendi sunt, qui ficta in Scriptores crimina conflant, quique illos durius appellant, atque acerbo stylo insectantur; sive ut de ipsorum fama detrahant, sive ut illorum gloriam imminuant. Ceterum ii, quorum castigatissimæ censuræ modestiam undique redolent; quique ad scribendum accedunt, ut sibi ipsis clariorem lucem acquirant, laudibus potius celebrandi sunt, quam reprehensionibus exagitandi. Tantum abest, ut Litteratorum istorum existimationem violare cogitaverim; ut ingenua fide profitear, me, si qua in bonis litteris valeo intelligentia, hanc totam eorum exquisito judicio & singulari eruditioni debere: cum Opus meum nihil aliud, quam Operum illorum summa dicendum sit; & quidquid eum in contextu

textu sermonis, tum in notationibus digessi, totum pene ab eorum scriptis decerpserim: ita ut si quilibet, quod suum est, jure repeteret, de meo superessent paucula tantum Animadversiones, quas etiam ut interfererem, ab iisdem Viris occasionem nactus sum. Quæ omnia testatissimo erunt argumento observantiæ summæ, qua prosequor, quæcumque ab eis conscripta sunt.

Ad scribendi modum quod attinet, egregia illa effata servavi, quæ ex Eruditis istis nonnulli enunciarunt; ut vim & robur ab acrimonia & arrogantia distinguerent. Hæc nos docent, ut eorum, quæ partim veritati, partim justitiæ, partim amicitiæ & reverentiæ tribuenda sunt, rationem habeamus. Ego sane dum Criticorum Opera expendi, veritati unice consului; at veritas nullo modo iis morem gerere cogit, quæ recta non sunt, neque scrupulos suffocare, qui de Autorum Scriptis oriri possunt. Quantum ad Justitiæ partes, injustas vias perpetuo abjeci, Veritatis licet caussæ non parum profuturæ viderentur; cum plane sint honesto homine indignæ, qui alio non spectat, quam ut semetipsum erudiat, & veritatis recessus pervadat. De Sapientibus tandem istis ea cum dignitate & circumspectione verba facio, ut nihil magis; imo aliorum de ipsis dicta recitans, studiose curavi, ut quæ minus liberaliter prolata erant, supprimerem: quod si me imprudente, excidit vel minima vocula adversus hæc Justitiæ & Honestatis officia, eam jam nunc revoco. Facta, in Opere hoc universo frequenter obvia, quanta fieri potuit integritate retuli: Autorum, quos cito, mentem assequi studui, atque ab eorum sensis oblique detorquendis longe abhorrui. Hæc consilii mei dispositio non potest non ab omnibus maxime commendari; exploratumque habeo fore, ut æquis & bonis Viris arrideat, quibus toto hoc Volumine nihil occurret; præterquam ingenuum desiderium aliquid in commune emolumentum conferendi, prout Operis hujus natura ferebat, nullaque adversus quempiam anticipatione movente.

Hæc sunt, quæ præfanda esse existimavi, ut Lectoris animum compararem ad ferendam de Opere isto sententiam: mihique blandiri audeo, cum hasce inter Animadversiones incorruptæ Critices regulas & pronunciata reperturum; illasque velut Artis cujusdam genus habiturum, cujus præcepta traduntur exemplis in ea comprehensis, quod non modo utilitati, verum etiam voluptati erit. Ceterum si quid inest bonæ frugis, id totum iis acceptum refero, qui mihi subjectum disserendi argumentum præbuerunt: si quæ autem loca sunt, in quibus offendi, quæque reprehensionem mereantur, me paratissimum spondeo ad Palinodiam: dummodo mihi ostendant, ratiocinationes meas, neque ita accuratas esse, neque rem ita conficere, atque mihi visum est.

Ad

Ad Ecclesiasticæ & incorruptæ Critices Studiosos

INTERPRETIS

EPISTOLA.

Ecclesiastica doctrina communi disciplinarum omnium casu jampridem dejecta, crassissimis tenebris involuta, atque extremas pene calamitates perpessa, ex quo quinto ab hinc Sæculo propitium Litteris sydus exortum denuo est, vix dici potest, quot deinceps Criticorum hominum industriam exercuerit; ut se a squalore & sordibus ad pristinum splendorem & integritatem revocarent. Sive etenim præstantia sui plurium in se studia converterit, sive gravioribus, quam ceteræ, incommodis affecta, vehementiorem ceteris opem flagitaret, sive demum quod in aliarum curam diversi Sapientum Ordines sigillatim incumbant, a Religionis autem & pietatis caussa nemo alienus esse videatur; infinita certe vis extitit Eruditorum, qui de illa instauranda mirifice solliciti, collatis viribus & consiliis præclarissimum facinus objerunt. Non omnes tamen una eademque via. Nonnulli siquidem Linguarum Orientalium non neglectos & obstructos modo, sed suspectos etiam & invisos antea fontes immani labore adeuntes, sacris Bibliis magnifico lumine illustrandis, atque adversus eum Judæos tum Heterodoxos muniendis institerunt. Quibusdam arcana Fidei & Theologiæ Dogmata, nec non Moralem Ecclesiæ disciplinam, vel nulla, vel arida plane & strignsa ratione ad eam diem excultas e purissimis Conciliorum Decretis, Canonum Sanctionibus, Patrum testimoniis, & Pontificum suffragiis altius haurire placuit. Plures autem illorum conatus suos eo contulerunt, ut Ecclesiæ Historiam turpissime deformatam, & innumeris fabulis consarcinatam abstergerent; atque ad antiquam veritatem, qua vetustis Codicibus consulendis, qua Bibliothecarum angulis pertentandis, & Autographis MSS. e diuturno situ & oblivione vindicandis, qua denique Geographicis & Chronologicis facultatibus accuratius colendis traducerent. Horum omnium, ceterorumque, quos prætereo, muneribus rite & caste explendis præerat Domina potens & moderatrix suprema Ars Critica, leges singulorum institutis accommodatas condebat, ab aliis latas suffragio suo aut irritas aut ratas faciebat: ipsius erat frænos isti injicere, illi habenas laxare; quidquid incideret in quæstionem, ad suum Tribunal trahere; ibi diligentissime appositis veri & falsi, suspiciosi & certi, germani & adulterini, probabilis & incredibilis notis, uniuscujusque autoritati statutis finibus, & conjecturæ ponderibus examinatis, de quolibet opere & facto eum mature & caute, tum amplissime decernere: ne multis; omnia ad arbitrium ejus conferebantur. Liberale hoc, & ad hominum ingenium apte cadens judicandi officium, mirum est quam citissime scholas pene universas occuparit, quotque ardentissimos sui sectatores brevi sit consecutum: mirum tamen magis quam multæ magnæque utilitates rei Christianæ hinc promanarint; & qua luce, quo decore & copia auctæ & propagatæ in posterum sint Ecclesiasticæ Litteræ. Verum tot Clarissimorum Virorum assiduitate & acumine ad illud demum altissimum fa-

ſtigium evecta eſt Critice; ut jam, quod uſuvenit, in præcipiti ſtare, & mole ſua laborare viſa ſit. Cum etenim non paucos alieno tantum ingenio ſapere puderet, & nova in dies emendandi, poliendi, & excogitandi ardore flagrarent; ſenſim pro ſummis tantæ Artis virtutibus vitia illis finitima, & propinquitate fallentia ſubrepſerunt. Quod malum licet per aliquorum impudentiam in Sacras Litteras, ceteraſque Fidem attingentes diſciplinas, pedem inferre cœperit; religio plane fecit, ne id apud Catholicos boni nominis longius ſerperet: Hiſtoria autem Eccleſiaſtica, utpote Sanctitatis præſidio non æque munita, atque ab iis tantummodo, quæ geſta ſunt, pendens, latius, immo impune, patuit morbo iſti; & Scriptores hac in re inſolenti cuidam expurgandi glorialæ liberius indulſerunt. Porro quorſum iſta evaſerit tandem, mea non intereſt in præſentia explicare, idque Autoris noſtri vel capita ſumma legenti perſpicuum fiet: illud unum monere non deſino; quemadmodum Ligna, ſi magis, quam par eſt, aſcia dolentur & levigentur, ex ſolidis gravibuſque corporibus in minuta & vilia ſegmenta rediguntur; & ferrum, quo magis acuitur cote, eo magis conſumitur: non multo ſecus, qui intemperanter Critice utentes, detrahendis, minuendis, aut in ſuſpicionem utcunque adducendis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ factis & Scriptis ſe totos dediderunt, vaſtum & ſtabile ipſius corpus adeo extenuaſſe; ut, abjectis veluti reſegminibus, quæ vel per eos, vel potiſſimum ex eorum principiis ficta, commenticia, corrupta, interpolata, & ſuſpicioſa ſunt, reliquæ intactæ partes, & ſubtili hac corrigendi cote minime abraſæ, vix juſtum volumen efficiant. Non deſuerunt ſane Sapientum plurimi, qui incommoda hæc probe animadverterent, de iis ſæpe & multum quererentur; interdum etiam pro re ipſis nata nonnullis reparandis ſtudium ſuum egregie navarent: qui autem univerſis tollendis; eorumque fontibus aperiendis proſpexerit, remque totam ex inſtituto enucleandam ſuſceperit, extitit, quod noverim, plane nullus. Immo Abbas Rochettius Doctor Sorbonicus in hujus Libri cenſura affirmare non dubitavit, tria tantum hominum genera adhuc contra Criticos potius inaniter clamaſſe, quam bellum excitaſſe; piorum ſed rudium hominum turbam, qui ſuas, quas ipſo pene cum lacte ſuxerunt, narratiunculas ſine impietatis crimine explodi poſſe negant: Litteratos antiquo more, qui concoquere nequeunt, multa alios ſcire, quæ ipſi ignorent; *Vel quia*, uti arbitratus eſt Flaccus,

Libro 2. Ep. 1.

> *Nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt;*
> *Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ*
> *Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.*

eos demum, quibus eum quæſtuoſis fabulis iſtis negotium aliquod eſt, nec palam fieri patiuntur, quin tumultuentur, illarum inventores, antesignanos ſuos, facili populorum fide peſſime abuſos fuiſſe. In rem itaque erat, ut Criticus homo e Criticorum caſtris veluti transfuga, eorundemque armis inſtructiſſimus, ea ad ipſorum non perniciem ſed correctionem converteret; & vacuo penitus omnibus præjudiciis animo, ſi qua peccarunt, admoneret. Quod hujuſmodi onus ſibi impoſuerit noſter HONORATUS A SANCTA MARIA, vel ex ipſa Libri hujus Epigraphe manifeſto colligitur: quod vero illud ſumma integritate, exquiſita diligentia, vi acerrima, & moderatione prope ſingulari ſuſtinuerit, citius cognoſci legendo poteſt, quam laudando ſignificari. Cujus veritatis illud non leve, licet exterius petitum, indicium eſt, quod Monachus e Sacris Carmeli latebris in clariſſimam Galliarum lucem erumpens;

ſix

sex præcipuos rei Criticæ arbitros, aliquo etiam ex eis ad eam diem superstite, in quæstionem postulans; atque eorum apertam non semel inconstantiam, levitatem, repugnantiam, & si fas est dicere, fraudem redarguens, non modo non omnium impetu in eum facto, obrutus fuerit; sed semel & iterum aleæ plenum Opus typis Parisiensibus dederit, & singulorum obstruxerit ora, ne sive sua, sive Magistrorum suorum violata jura tuerentur. Habemus in eo Gallum hominem stantem adversus suos, nihil pervagatis opinionibus, nihil Nationis famæ, nihil magnis nominibus deferentem, unius veritatis assertorem & vindicem, qui complura, apud Transalpinos præsertim, expuncta Ecclesiasticæ Historiæ capita loco & sede pristina reposuit; nonnullos Scriptores, sub mendacii specie passim rejectos, autoritate rursus florere fecit; innumerasque Criticæ leges, in quas temere jurabant docti indoctique, partim inanes esse, partim se se invicem destruere ostendit. Illius ope Sanctæ de Christo ejusque Mysteriis Traditiones, quæ desperatæ per Criticen defensionis habebantur, adsceverissimam illius normam exactæ & propugnatæ sunt; expilata pene Ecclesiæ Historia in possessionem supellectilis suæ restituta est: paucis complector omnia, a Viris Litteratis illis, qui ad nonnullorum Instituta tanquam ad saxum adhæresceunt, quædam veluti caligo discussa est, ut cernerent, multa, eaque gravissima in caussa fuisse, quare omnium istorum, præter unius, volumina, famæ celebritate minus cautis imponentia, a Romana Curia proscriberentur. Quæ cum dico, nolim me aliquis tantis Viris infensiorem, quam meus fuerit Autor, existimet; cum nihil, perinde & ille, de illorum Sapientiæ opinione detractum velim; atque immortales in ipsis virtutes nunquam satis laudibus efferendas suspiciam. Immo vero si per adjumenta ab ipsis comparata longius, quam illi, in Critices contemplationem aciem intendit HONORATUS, hoc ad illorum fructum & gloriam uberius redundare arbitror: fuit enim instar parvuli supra Gigantes positi; quo mirum non est, ut illorum proceritate adjutus altiora attigerit. At enim, inquiunt, hæc omnia vera sunt de priore Animadversionum Criticarum volumine, de posterioribus non item: consequentia nanque antecedentibus minime respondent. Excellit HONORATUS in adversariis evertendis, in suis confirmandis deficit; & magnopere desiderandum esset, ut obtemperaret ipse sibi, & a Decretis suis non deficeret. His similia effutire potius, quam obiicere non ultimi subselli Sapientes interdum accepi. Nihilominus tandiu ista cordatos Viros non movebunt, quandiu minime indicent articulatim loca illa, in quibus præceptorum suorum oblitus sit; quænam placita pravo Tibicine fulserit, ubi nam fundamenta jecerit nutantia, leves adhibuerit conjecturas; aut quæ ab aliis in primo Tomo requirit, ipse in altero & tertio oscitanter impleverit. Atqui non meo, qui nullus homo sum, sed celeberrimorum Virorum judicio in promtu ratio est, cur apud aliquos omni cum plausu exceptus fuerit priorem Operis sui partem emittens Honoratus, offenderit deinceps in sequentibus. Cum enim in ea nullam de industria probet aut improbet Criticorum peculiarem sententiam; sed eorum tantummodo principia, regulas, usum, & inde ductas consecutiones æqua lance suspendat, non erat unde negotium facesseret, nisi iis, quos edito nomine petebat: contra vero cum in reliquis duabus mentem suam de præcipuis Historiæ Ecclesiasticæ capitibus aperiat, & quæ jam conticuerant, aut dignæ vix anicularum lucubratione habebantur Traditiones, omnibus argumentorum copiis ad Criticam amussim adæquare satagat: male propterea audit apud eos, qui oppositis, quas antea adamaverant, opinionibus quasi addicti & consecrati, non facile ad illos calculos re-

vertuntur, quos tum abjecerant; adeoque Autorem minus apte & conclufe de re dicere cauffantur, in qua ipsi propter offusas animo præjudiciorum tenebras hallucinati sunt. Nemo fortasse est, qui ita e Marci Tulii dicto * *& refellere sine pertinacia, & refelli sine iracundia paratus sit*, ac HONORATUS A S. MARIA, modo id rite fiat legitimis argumentationibus, non tumultuariis querelis; modo quemadmodum plurimum in faciendo doctum interest & rudem, ita intersit etiam plurimum in judicando; modo tandem ne in eos incidat, quibus nihil factum ad unguem est, quibusque, ut monet Flaccus, ** nil admirari prope res est una, quæ beatos facere & servare possit: Verum eum universæ criminationes istæ ad alia Volumina pertineant, eas fusius & explicatius in alterius Tomi prooemio depellere curabimus.

De Opere itaque, & de Autore satis. Quid de Interprete? paucissima: multa etenim de me homine infirmissimo polliceri non ausim. Si quis petat, quare ad Opera ista Latine reddenda sim aggressus; apertum est, me iis potissimum morem gerere voluisse, qui Gallicæ Linguæ imperiti, Ecclesiasticam tamen eruditionem non aspernantur. Atque utinam, cum primum volvebam animo, id perficere per tempora & aliorum voluntatem licuisset. Diutius nanque, quam voluerim, tanta vis ingenii & doctrinæ absuit ab oculis Italiæ, atque uni vel alteri ex nostris Litterato Viro magnos sed privatos attulit usus. Qua cogitatione præterea persuasum mihi fuit, ut cetera quoque ipsius cum Edita tum non Edita Scripta tribus Animadversionum Voluminibus essent adjicienda. Male etenim, opinor, cum illo, immo cum Italia ageretur, si iis omnibus, quæ ad rem Criticam pertinent, in Latium importatis, cetera, quæ de re Theologica & Historica a Viro Cl. lucubrata fuerunt, minore in pretio habere videremur, atque illis latinos homines defraudaremus. Porro quanti æstimanda sint; quamque de facultatibus illis optime meritus sit HONORATUS, cum ex Operum Tabula in vulgus seorsim emissa, tum maxime ex Tractatuum singulorum lectione liquido patebit. Nunc abs re non erit aliqua de Interpretationis nostræ ratione subjicere. Primum sit, me quæcunque Autorum Latinorum testimonia Gallice conversa pro Gentis consuetudine recitat: non meis verbis protulisse, sed ex Scriptoribus ipsis depromta reddidisse. Alterum, nihil a me fuisse alienum magis, quam in hæc Opera Censoris personam impudenter inducere, qui minus liberaliter Interpretis sustineo; & Versionis orbe veluti conclusum, abhorruisse longe a notandis vitiis illis, sive Historicis, sive Chronologicis, in quibus Autor, aliud agens, humanitus lapsus est. Unum tamen tacitus præterire nequeo; ne videar hinc officium istud, qualecunque est, splendidissimo Clericorum Regularium Ordini subtrahere; illine autem non obesse, cum possim, quominus Posteritas aliquando de Cardinalis amplissimi, ejusdemque piissimi religiosa Familia excitet suspicionem. Cum legis igitur pag. 10. Thomasium Oratorii Presbyteris adscriptum, non subeat animum dubitatio, illum unquam Congregationi S. Philippi dedisse nomen, sed id vitio verte scribentis nescio cui, de quo divinari non licet; simulque pro certo habe, neminem posse citra fraudis aut imprudentiæ notam Virum hunc singulari doctrina & Sanctitate præstantem a Theatinis divellere. Alia item in hunc censum venirent, ue cum pag. 127. Eusebium dicta Monothelitis faventia protulisse memorat, qui de Iconoclastis intelligendus est: cumque pagina huic proxima, S. Hieronymum, ait, testari, Evangelium S. Matthæi extitisse ætate sua in Bibliotheca Ale-

* Quæst. Tusc. 2. n. 5. ** Epist. l. 1. ep. 6. ad Numicium.

xan-

xandrina, quod tamen in Cæsareensi servabatur: porro ista in calce Voluminis inter mendosa locum habent. Ceterum quo cognitio mei fecit, ut intra cuticulam cohiberer, ne Autoris errata significarem; eo præstat, ut ingenue de me loquar, ne mea, quotquot sunt peccata, dissimulem. Qua de re fateor ultro, me aliquando dormitasse, non quidem, (nisi si me fugit, aut vana spe fallor) sensuum intelligentia; sed partim sermonis contextu alicubi non admodum simplici & aperto, partim nimia veluti superstitione vitandi quasdam voces, si minus Latinas, at certe rebus Artium & Disciplinarum explicandis accommodatiores. Si cui tamen venia concedenda est, illi sane dixerim, qui diligentia excessit modum, non defecit. Non est autem cur magnopere laborem, ut de singulis admoneam, quæ ab Autoris mente non abludunt, preter illud unum de verbo *Authenticum*, quod respui tota Dissertatione 4., atque in ejus locum suffeci *Autographum*, licet non inepte, strictiore certe significatione; multa nanque Acta *authentica sunt*, nimirum autoritatem habent, quæ *autographa* non sunt, sed tantummodo exempla ab *Autographis* descripta. Deinceps vero, re animadversa, *authenticum* posui, quoties sub stylum venit, ut ambiguitatem tollerem. Tertio denique notum facio, me, cum de optimo Interpretandi genere Viros doctos inter se digladiari comperissem, nihil tanto in negotio movendum putasse, inconsultis Artis hujus celeberrimis Magistris. Præ aliis Autorem nostrum adivi, & præcepta, quæ in Capite de Interpretationum fructibus ex Lestangio ad vertendos Gallicos Libros tradit, mihi ante oculos posui: plane ratus, nihil ipsi accidere gratius posse, quam si Interpres iis legibus secum agat, quas ipse Interpretibus omnibus commendavit. Si libet, consule illas pagina hujus Voluminis 81. Has autem eo non appello, quo Sapientum judicium, aut reprehensionem declihem, quam si, Tullii monito, * *vitare nullo modo potest, nisi qui nihil omnino scribit*, multo minus, qui optima non optime vertit: sed quo mihi per tot præsidia a nonnullis fastidii delicatissimi hominibus cautum sit, qui specioso fidelitatis nomine, servilem quendam interpretandi modum affectant: piaculum esse perhibent, non eodem verborum ambitu contineri; asperum eorum concursum emollire, insuavem & sterilem eorundem repetitionem fugere verentur; & dissoluta pro Gallicæ Linguæ indole Orationis membra connectere non audent; qua demum religione fit, ut Gallicam dictionem undique redolentes, ** *serpant humi, nimium tuti, timidique procellæ*. Contra ego eum ab istorum angustiis longe recedere, tum priorum institutionibus, quantum in me fuit, formari studii, & curam omnem inter sententiæ vim, & Linguæ ingenium ita temperare, ut neque animorum judiciis, neque aurium satietate scriptio nostra repudiaretur. Et vero, si Autor ipse, eadem Latine Scripturus, in diverso longe Orationis genere versatus fuisset, & nativam Romani sermonis indolem exprimere contendisset; non est cur ab hac elegantia cavendum Interpreti sit, qui utpote Autoris vices gerens, eo incumbere debet, ut illius mentem assequatur, & pro viribus accuratissime imitetur. Num hæc euncta præstiterim, viderint alii: ego sane in desperatis pene habeo; quanquam voluntas & conatus non defuerunt, neque defuturos unquam esse caste integreque spondeo: quibus Deus Opt. Max., a quo omnia, & inquem omnia, vitam & bonam valetudinem addat, ut inceptum hoc urgere pro virili, & ad umbilicum tandem perducere possim. Propositum nanque nobis est, sexto quoque mense Volumen novum in lucem edere; ut licet sero manus Operi admove-

* In intio l. 2. Tusc. Quæst. ** Hor. de Arte Poetica.

amus,

amus, naviter tamen inſtantes illi, Biantis effatum attendiſſe videamur: *Aggredere tarde agenda, ſed aggreſſus age conſtanter.* Te etiam atque etiam obteſtor, ECCLESIASTICÆ ET INCORRUPTÆ CRITICES STUDIOSE, ut hoſce in tui commodum ſuſceptos labores liberali humanitate amplectaris, & quæcunque, me imprudente & invito, per Operarum nunquam ſatis deteſtandam incuriam vitioſe exciderunt, in Interpretem non regeras, & comiter emendes. Id etenim genus hominum eſt, ut vel diligentiſſimos ludant, niſi ipſi diligentiſſimi ſint. Hos, qui pauci ſunt, tot inter negligentiſſimos ſeligere, mea non fuit; ſed potius in illos incidere, qui non Syllabarum modo, ſed vocum etiam detractione, adjectione, & immutatione non ſemel mihi ſtribligines affingerent. De inſignioribus in calce monebo, de levioribus deprecor benevolentiam tuam. Quorſum vero iſta? Æquis hominibus nimis multa ſunt; acerbis & moroſis nihil eſt ſatis. Apud iſtos de fama dimicandum eſt. Illorum autem unicuique poſtremo loco Horatianos verſiculos, cum Autoris noſtri ſenſibus, & meis mirifice concinentes, recitandos eſſe cenſeo.

* *Vive, vale: ſi quid noviſti rectius iſtis,*
Candidus imperti: ſi non, his utere mecum.

* l. 1. Epiſt. 6.

TA.

TABULA DISSERTATIONUM

DE REGULIS ET USU CRITICES,

Quas complectitur prior Tomus.

DISSERTATIO PRIMA.

De Critice in Universum.

De

DISSERTATIO II.

PARS PRIMA.

REGULÆ CRITICES,

PARS

PARS ALTERA.

DISSERTATIO III.

Animadversiones in Regulas Criticces, ad Historiam Ecclesiasticam, & Veterum Opera spectantes; a conjecturis depromtas. 258.

DISSERTATIO IV.

Animadversiones in Regulas Critices, de Actis antiquorum Martyrum. 318.

PARS PRIOR.

De actis sinceris & Selectis antiquorum Martyrum, a Theodorico Ruinartio collectis. 319.

PARS ALTERA.

D I S S E R T A T I O V.

D I S S E R T A T I O VI.

DISSERTATIO VII. & Ultima.

FINIS.

FA.

FACULTAS ORDINIS.

F. Isidorus a Cruce, Vicarius Generalis Carmelitarum Discalceatorum, Congregationis S. Eliæ, Ordinis Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo.

CUm juxta Apostolicas, nostrique Ordinis Constitutiones a duobus Theologis Congregationis nostræ revisus, & approbatus jam fuerit primus Tomus Operum adm. R. P. F. Honorati a S. Maria, Carmelitæ Discalceati, Provinciæ nostræ Aquitaniæ, cui Titulus: *Animadversiones in Regulas, & Usum Critices &c. Autore R. P. F. Honorato a S. Maria, Carmelita Discalceato, ex Provincia Aquitaniæ; Interprete vero e Gallicis, Viro Religioso ejusdem Familiæ, ex Provincia Veneta:* Nos R. P. F. Marco a S. Francisco, Provinciæ nostræ Venetæ Sacerdoti Professo licentiam, tenore præsentium, impartimur, ut præfatum Tomum; sicuti cæteros, quos erit, Deo dante, impressurus, facta prius revisione, & approbatione, typis mandare possit, & valeat. Datum Romæ in Conventu nostro S.S. Theresiæ, & Joannis a Cruce, die 11. Augusti 1736.

F. Isidorus a Cruce Vicarius Generalis.

Locus ✠ Sigilli.

F. Pompejus à S. Bernardo Secretarius.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la fede di Revisione, ed Approbazione del P. F. *Tommaso M. Gennari Inquisitore*, nel Libro intitolato: *Animadversiones in Regulas, & Usum Critices in Historia Ecclesiastica &c. cum notis Historicis, Cronologicis, & Criticis; Autore R. P. Honorato a S. Maria Carmelita Discalceato*, non v' esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi; concediamo Licenza a *Francesco Pitteri Stampatore*, che possa esser stampato, osservando gl'Ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 29. Decembre 1733.

(*Gio: Francesco Morosini Kav. Rif.*
(
(*Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.*

Agostino Gadaldini Segretario.

1733. 15. Genarò.
Registrato nel Magist. Eccell. della Bestemmia.

Angelo Legrenzi Segretario.

ANIM.

ANIMADVERSIONES IN REGULAS, ET USUM CRITICES.

DISSERTATIO PRIMA.

De Critice in Universum.

ARTICULUS PRIMUS.

De Natura Critices.

SI quis Critices naturam absolute explicare, atque una Definitione qualibet ipsius diversa munera complecti velit, eam tradere potest, Artem esse judicii ferendi de factis Historiam constituentibus, de Operibus ingenio partis, de eorum variis lectionibus obviis, de sensu, stylo, & autoribus. Hæc omnia sunt rei Criticæ: quo fit egregium Protestantem, * qui certo quodam proposito doctrinæ ordine, facultatis hujus principia & regulas circumscribere conatus est, non satis ejus indolem assecutum fuisse, cum dixit, eam

* Clericus hoc pacto Criticen definit. *Criticen vocamus artem intelligendorum veterum scriptorum sive numeris adstricta, sive soluta oratione utentium; & dignoscendi, quanam eorum genuina scripta sint, quæ spuria*. Joann. Cler. de Arte Crit. in Præf. Præses Cousinus in sua Ephemeride Gall. 14. Maii 1699. id tantum, ait, Criticen expendere, num vera aut falsa sint, quæ Autores retulerunt. Eruditus alius credit ad ipsam spectare, Autores penitus excutere, germanos ab adulterinis secernere, atque in illis animadvertere, quæ ab iisdem revera edita sunt, quæve Exscriptorum, aut imitatorum injuria irrepserunt. God. Hist. Eccles. l. 2. ad annum 199. pag. 333. Gallice.

artem esse funditus intelligendorum veterum Scriptorum, & vera ipsorum opera a suppositis internoscendi: Neque enim de veteribus duntaxat, verum de recentibus etiam monumentis, & de libris similiter, atque de factis pronunciat Critice.

Laubr. Tract. de Abusu Crit. in Praef. p. 3. Gallice.

Hinc notionis hujus habita ratione, statuit optime Scriptor quidam, qui parvo ab hinc tempore in rem hanc volumen publici juris fecit, in eo positum esse Critices emolumentum, quod in litterarum semita animum dirigat, quod clarissimo lumine illustret, quidquid ideas nostras circa tempora, loca, personas, dictiones, textus, & autorum classes obumbrare potest; quodque ejus studium eo demum tendat, ut incultas litterariae Reipublicae terras exerceat, reconditos omnes Bibliothecarum angulos pertentet, atque ad detegendas antiquitatis oblivione, ut ita dicam, amissas regiones infatigabili cursu feratur.

Ajo igitur primo loco, *Criticen artem esse judicii ferendi*. Ejus nomen a Graecis mutuatum latine judicium significat; atque ideo in Critico id praesertim desideratur, quod nos *rectam intelligentiam* nuncupamus. Multiplici praeterea lectione instruatur oportet, memoria valde polleat, magna cognitione & subtili mentis acie praeditus sit: sed in primis necesse est, ut sagaciter discernat, solide judicet, & exquisite sapiat, ejusque judicium, ut Abbas Bellegardus monet, recta & sana ratio, remoto quocumque animi corporisque affectu, moderetur. Haec quamdam constituunt Critices naturalis speciem, quae si artis ope, adhibitisque in ea, quae natura praestat, animadversionibus fulciatur, de quibusdam rebus decernit incorrupte, quarum veritas aut falsitas, bonitas aut pravitas facili dignoscuntur: verum saepenumero, ut de multis pronunciemus, accurata circumspectio adhibenda est, qua verum a falso internoscatur; requiruntur principia, ex quibus consecutiones eliciantur; leges tandem, quae animum in suis ratiocinationibus dirigant. Ex his gignitur ars & scientia; quando vero de libris aut factis Historicis sermo est, *Critice* appellatur.

In Epist. Curiosis Epist. 1. Gallice.

Sive quod homines ad invidiam natura ipsa compositi reprehendere citius ament, quam approbare; sive quod inter ingeniorum Opera plura censura, quam laude digna reperiantur: iccirco Critici ad vituperandum magis quam ad commendandum incubuerunt; & paullo levius, quam Satyrarum Scriptores, odium in se concitarunt. Tametsi enim morosum aliquorum genus & pessimi modi omnes in aliquam simultatis hujus partem deduxerint: cum tamen ex instituto ad quamplurimos errores in apertum producendos implicentur, eorum ars minime apta videtur, ut ipsis multitudinis benevolentiam conciliet: immo istorum nomen injuriae nota inustum acerbi lividique ingenii hominibus designa-

signatum est, qui criminantur omnia, ignoscunt nemini, & studiose quærunt, & voluptatis loco ponunt invenisse, quæ innocentioribus obiiciant. Nihilominus in Republica litteraria modo infamia tanta non laborat Critice; immo ea ingenuitate & moderatione exercetur, ut in honoris titulum evaserit; neque sibi proponat solum ea, quæ recta non sunt, erigere, verum ea, quæ sunt, statuere, meritisque laudibus honestare.

Exposuimus secundo loco Criticen artem esse judicii ferendi *de factis Historiam constituentibus*. Mirum profecto quot eorum falsa sint, quot vera adjunctorum mutatione corrupta, quot tandem, licet caste & religiose, non una tamen eademque via ad nos usque descenderint; sed partim ab hoc partim ab alio scriptore narrata sint. Hic eorum, quæ refert, tempus non indicat, quem porro mendacii redarguere nequiveris, nisi aliorum gestorum aliunde testatorum collatione habita. Ille circumstantiæ alicujus obliviscitur, cujus prætermissio vero minus similem reddit narrationem, quamque reperire non erit, nisi apud Autorem aliquem, cui casu duntaxat & fortuito excidit. Non raro etiam Scriptores sive de re ipsa, sive de comitantibus rei invicem diffident. Quare verum a fallaci, certum ab ancipiti inter ista facta distinguere, diversorum Autorum testimonia conciliare, expendere, atque inde fidelem perfectam, &, prout res tulerit, certiorem factorum expositionem conficere, Critices alterum munus esto.

Tertio Critices ope *de Operibus ingenio partis* judicamus; quod fieri potest vel sensuum perceptione, vel caussarum vi. Pauci admodum ii sunt, qui in ædificio pulchritudinem non deprehendant, licet nihil de Architecturæ legibus, nihil de elegantis fabricæ notis audierint: hoc autem est sensuum perceptione & veluti sapore judicare. Verum qui regulas callet re, artis mysteria tenet, & venustatis illius, unicuique perspectæ rationem reddit, hunc vocamus caussarum vi sententiam dicere. Idem pronunciato de Operibus ingenio partis. Non desunt plurimi, qui voluminis, sive sermonis alicujus præstantiam veluti odorantur; unde autem odoris suavitas fluat, explicare nequeunt. Longius pergit Criticus. Eandem animadvertit excellentiam; at omnia illius, ut ita dicam, lineamenta perspicit; ac proinde non sensuum tantum, sed scientiæ quoque suæ consulto de ipsa deliberat.

Accurata præterea disquisitione scrutatur Critice *varias lectiones in Antiquorum monumentis obvias*. Quæ una ipsis suppetebat ad volumina æternitati committenda facultas, erat manibus illa describere: exploratum porro est scriptorem omnimode cavere non potuisse, quin verbum frequenter pro verbo sumeret, præsertim cum significatio, sonus, & lit-

teræ consentiebant; ut nunc plane duo invicem nulla re diffidentia exemplaria producere, negotii plenum opus esset. Inter præstantiora itaque Critices de litteraria Republica merita habendum est, eam varias lectiones collegisse, quæ autorum sensibus assequendis emolumento sunt, & nulla plane alia ratione, quam veterum Opera vicissim conferendo, tot ætate nostra absolutissimæ Veterum editiones prodierunt. Ceterum quo utilius est dissimilem hujus vel illius textus legendi modum præsto habere, eo difficilus, quinam ex iis perfectior sit, tute definire. Vetustas etenim MSS., characterum elegantia, Ortographiæ sedulitas satis non sunt, ut omnem errandi suspicionem depellamus; cum scriptor quamlibet antiquus accuratus & peritus hallucinari potuerit iis in locis exscribendis, in quibus alius recentior, minusque doctus & diligens a veritate non aberravit. Nihilo magis deferendum est magno similium MSS. numero, cum omnia ab eodem corrupto exemplari forte profecta esse possint, a quo easdem quoque maculas conceperint. Intelligentia quidem & contextus sermonis argumento esse poterunt ad verba Autoris ab Amanuensis verbis secernenda: attamen hæc ipsa sæpissime in disceptationem cadunt. Nos manet alibi ostendere, quomodo in hujusmodi discrimine habendo se gesserint Critici nostri: in rem præsentem satis erit animadvertisse, varias istas Lectiones ad rei Criticæ partem spectare; atque illas sive studiose congerere, sive prudenter discutere, facinus esse eum incredibili utilitate commendatum, tum summis difficultatibus impeditum.

Non puto inter Critices munera ultimo loco recensendum illud, quod intimum Operum sensum penetrare, stylumque a stylo distinguere satagit. Quæ etenim de Opere illo pronunciabis, cujus rudi & manca notitia informaris? Attentio, qua sunt a Criticis autores volutandi, eos aliis omnibus paratiores facit; ut eorum mentem probe assequantur: alias non desunt in opere aliquo loquendi modi, quos non erit unde, ut par est, percipias; nisi eos cum aliis similibus ab autoribus ejusdem ætatis, aut regionis adhibitis compares; quod munus non nisi Critices studiosus præstare commode potest. Verum eam dixerim eorum instituti partem magis exquisitam, & majori cautione dignam, quæ de stylo scilicet Operum apte judicat. Cum etenim tot dictiones reperiantur genere differre, quot sunt autores, atque hujusce discriminis ratio difficillimos patiatur explicatus; ne errore fallamur, non minori opus est in discernendo perspicacitate, quam in legendis Autoribus familiaritate. Qua de re nescio, utrum nec ne offenderint sæpius Critici celebriores, eximia licet ingenii vi & copia prædici; illud certe minime dubium est, ipsorum judicia invicem non raro dissentire, cujus rei licet aliqua interdum

animi

animi occupatio in caussa esse possit, plerumque tamen id oriri arbitror, quod nimirum arduum plane præstantioribus etiam opus sit, super hac re non aliquando decipi.

De Autoribus tandem pronunciat Critice. Perpetua in Veteres observantia factum est, ut scripta ab ipsis aliena ipsis adjudicarentur. Recitant nonnulla argumenta Critici, cur id fraudis hominibus placuerit. Verum quacumque ducti fuerint ratione, hujusmodi labes gravissima Ecclesiæ intulit detrimenta. Siquidem calumniatoris mendacia, vulgaris scriptoris dicta, sive umbratici hominis exercitationes veluti Patrum Oracula habita sunt. Criticorum itaque industria, de qua uberius alias disputaturi sumus, antiquitatem vindicavit, & nonnulla opera ipsis indigna Veteribus tribuenda non esse demonstravit.

Dup. in Præf. 2. part p. 29. & seq. Clericus de art. Crit. tom. 2. sect. 2. p. 402.

Ecce tibi Critices notio. Nihil nisi optimum complectitur; sique cognitiones, quibus constat, non semper firmæ & ratæ sint, id vitio vertendum est propositæ sibi materiæ, quæ pro conditione sua certissima esse non sustinet. Verum, si rationem, qua excolitur, in ea investigemus, aliquando prudentem accuratam & moderatam esse, aliquando autem acerbam contumeliosam molestam & nutantem comperiemus. Quo fit, ut non modo recta, verum perversa etiam Critice extet. Pestilens morbus ista est, cujus venenum, corrupta prius ejus, in quem primo se effudit judicii sanitate, per scripta quoque & personas dispergitur; pessimam fidem undique redolet, Autoribus nocendi livore ducitur, ad libros expendendos aggreditur, ut carpat omnia, deque ambiguis textibus triumphum canat, curat omni studio, ut illustriorum Scriptorum sensa detorqueat, & in sinistro lumine collocet. *

Lectio Patrum p. 2. c. 7. Gallice.

Nullo modo vitia illa, quæ pessimam Criticen perpetuo comitantur, immoderata scilicet in judicando celeritas, puerilis docendi ardor, sive *Pædagogia*, quæque ipsis gravior & turpior est, rixandi libido, improbitas, atque aversatio ab iis, de quorum scriptis judicandum est, invidia & simulatio, amor & odium, quæ ad rectum & liberum Operum judicium edendum impedimento sunt; ingenita denique erga nos ipsos propensio, qua duce non semel magis in Critici, quam in scriptoris mentem & dispositionem ingredimur: hæc inquam vitia nullo modo

Baill. in Judic. Sap. t. 1. c. 14. p. 91. & seq. Gallice.

* Fert opinio, Voetii censuram in Cartesii Philosophiam omnibus istis culpis infectam esse, uti ipse queritur. *Gilbertus Voetius non contentus me erroris & ignorantiæ insimulare; sed etiam atrocia crimina mihi affingit; viisque obliquis suam in me maledicentiam exercet.* Palam exinde facit callidas artes hujus Protestantis, cujus injuriosa Critice ad dejiciendam de gradu Methodum suam contendebat. Epist. Renati Cartesii ad Gilb. Voet. Amstel. 1643.

egre-

egregiæ arti isti adscribenda sunt, sed iis, qui eam, ut doctos & honestos homines decet, exercere nesciunt.

Contra vero recta & prudens Critice nunquam non stipatur veritatis amore, charitate, suavitate, sapientia, humanitate, & inviolata fide. „ Et profecto, inquit eruditus Præsul, quo invisior illa est, eo ista amabilior iis ipsis, quos in quæstionem accersit; si tamen veri Scriptores Ecclesiastici sint, quorum peculiare esse debet, animi moderationem præferre. Hanc merito appellare poteris beneficum quoddam lumen, quod corpus, unde effunditur, perficiens, res quoque & personas, super quas aspergitur, illustrat, accensam veluti facem, cujus ope inter caliginosos antiquitatis calles tuto gressu progredimur, verum a falso, historiam a fabula, vetustatem a novitate segregamus. Hæc omnia præclarum Criticum efficiunt, publica existimatione dignum, immortale sæculi nostri ornamentum, quod non parvum sapientum numerum protulit, quorum Critice recensitis conditionibus decoratur. * Hinc demum colligere quis potest, nihil isto Critices genere opportunius esse ad exquisitam intelligentiam comparandam, ** ad coercendum æquitate ingenium, ad dispicienda Autorum Opera, ad difficultates enucleandas, ad pronunciandum de factis, atque ad omnes egregios fructus producendos, quorum mentionem imposterum faciemus.

Godeau in Hist. Eccl. tom. 1. in praef. Gall.

ARTICULUS II.

De Regulis Critices.

SI præteritorum sæculorum barbariem ignorantiam atque hebetudinem a capite suo altius repetamus, constabit plane, Scientiarum de-

Fleurius de Meth. stud. p. 25. & seq. Ducangius Glossar. in praef. Gallice utrique.

* Complures sapientes Fabrum Ludovici XIII. præceptorem expressam veluti perfecti & revera Ortodoxi Critici imaginem nobis in conspectu ponunt. Miro quodam nexu Virtutem & Sapientiam in se uno vincire potuit, ut illam doctis, hanc viris piis amabilem reddiderit. Mente valebat experrecta, profunda, sublimi, & judicio lectissimo. Bibliothecam animantem eum censuisses, historica eruditione, Conciliorum, ceterarumque antiquitatum notitia refertam. Quod tamen mirum in modum summi istius hominis Criticen efferebat, id suavitati illi, modestiæ, comitati, accurationi, humilitati, atque integritati, quibus afficiebatur, tribuendum duco. Baron. M. a S. Martha. Sirmondus, Sciop-pius, Lipsius cæterique. Vide Baill. in Jud. Sap. t. 2. p. 2. art. 454. p. 344.

** Auctor Artis cogitandi 3. p. c. 18. & 19. excellentes enumerat regulas, quibus a distortis ratiocinationibus exquisitam discretionem, rectamque intelligentiam corrumpentibus abstineamus.

clina-

clinationem, præter exterarum Nationum colluviem, Imperii Occidentis casum, jacta a populis Septentrionalibus fundamenta, Nortmannorum incursiones, singularia & diuturna bella, pessimamque temporum illorum quoad Literas propensionem, non modo præcipuis in caussis habuisse immanes difficultates studiis tunc operam navandi, cum librorum tot inter turbulentissimas tempestates inopia, tum quod ipsis multa penitus necessaria adjumenta deessent; verum etiam potissimum, quod ratas & firmas regulas in promptu non haberent ad acquirendam in politioribus disciplinis perfectionem. Qua de re posterioris ætatis Sapientibus persuasum fuit, nullum tutius suscipi posse ad restituendas litteras, & in eo, in quo nunc sistunt, gradu firmandas consilium, quam leges aliquas condere; ut earum ductu in quolibet cognitionum genere progrederemur, expedirentur nobis semitæ, occurrentes evaderemus scopulos, quosdam statuerem us limites, quos transilire nemo impune auderet, quin pluribus in veritatis & mendacii secretione erroribus pateret.

Absolutis iis, quæ ad Critices naturam ejusque dispares usus attinent, operæ pretium est, insigniores regula s brevi oratione describere, quæ mea interfunt, & fundamenti loco ponuntur: quod præstabo, nonnullas late & diffuse in hoc articulo recensendo, cæterarum autem sive fontes, unde hauriantur, sive loca, in quibus apud nos sedem habent, indicando.

§. I.

De Critices Regulis in Manuscripta, Scripturam Sanctam, Concilia, & Patrum Opera.

FIERI non potest, ut quis Autoribus funditus evolvendis incumbat, quin ad Manuscriptorum fidem confugiat: cum autem studium hujusce modi maximis difficultatibus obstruatur, tum in seligendis optimis, proboque judicio muniendis, tum etiam in mendorum innumerabilium origine detegenda, tum denique in iisdem castigandis, atque invicem conferendis, sapientes non fugit; ut universæ rei satis accommodata Critices præcepta promulgarent.

Quod erratorum in MSS. occurentium caussas attingit, præter libellum Henrici Stephani de origine mendorum, & tradita multa in rem hanc ab Autore Lectionis Patrum, ac Mabillonio per me consulendis; Clericus supra dimidiam secundi Tomi partem Tractatus sui de Arte Critica occupavit in vestigandis corruptorum MSS. principiis. Vitiorum istorum partem ad eos refert, qui dictabant, sive quia verba non expri-

Lect. PP. p. 2. c. 16. Gall. Mabillon. de stud. Monast. p. 2. c. 16. Gall. Joann. Cler. in Arte Crit. t. 2. sect. 1. p. 1. & seq.

exprimerent articulate, literam unam vice alterius usurparent, aut alicujus literæ, aut verbi oblivifcerentur; five quia contextui miscerent ea, quæ in ora libri sepofita erant. Exscriptores pariter ad multiplicandas MSS. labes plurimum contulerunt, modo oscitanter iis, quæ dictabantur, aures admoventes, modo literas, phrases quandoque, periodosque non semel integras omittentes, mutantes, addentes, vel invertentes, modo nihil distinguentes, & puncta vel nulla, vel de arbitrio appingentes. Menda illa prætereo quæ a corruptoribus inducta sunt, aut a Criticis ipsis, qui specioso corrigendi nomine MSS. frequenter adulterarunt.

Joann.Cler.ibid. c.16. p. 385. & seq.

Porro idem Auctor ad illa instauranda sequentes regulas posuit.

Prima Regula. *Si quid mutetur, mutationem reipsa, orationisve series, stylusque scriptoris postulato.*

II. *Omnis emendatio linguæ ingenio, aut scriptoris stylo consentanea esto.*

III. *Ratio depravationis, si fieri potest, redditor.*

IV. *Ne ulla emendatio, a lectione veterum Codicum nimium recedito.*

V. *MSS. Codd. veterum citationes, ac veteres translationes, adhibitis certis cautionibus, sunto.*

VI. *MSS. Codd. suspectialiis præferuntor.*

VII. *De omnibus in Notis monere liceto; at nulla nisi manifesta, aut ex MSS. Codd. hausta lectio, in contextum orationis infertor.*

Mabillonius, qui non modicam vitæ suæ partem in Codicibus scriptis pervolutandis contrivit, idemque institutum in doctissima Congregatione sua radices agere curavit; unde tum Ecclesia, tum Respublica Literaria fructus uberrimos collegerunt, non omisit hic normam aliquam designare, ut inter edita & exarata volumina collatio fieret; cujus monitum primum atque præcipuum est, distinctas Veterum Ortographias, litterarum mutationes, vocum & syllabarum multiplices contractiones penitus callere. Præter ea, quæ nos hac de re Sapiens hic Benedictinus docuit, in sua Diplomatica, quæque legere est apud Sigonium, Justum Lipsium, Vigenerium, & Bollandi successores, adeas velim *Postellum de duodecim Linguis*; *Duretum de Linguis & caracteribus omnium Linguarum*; *Tabulas Alphabethicas variorum characterum*, impressas Francofurti anno 1596., & septuaginta litterarum elementariarum series Romæ 1616., ab Autore Lectionis Patrum memoratas.

Mabill. in stud. Monast. p. 2. c. 12. p. 286. Gall.

Lect. p. 2 c. 17. p. 258. Gall.

Sacrarum Scripturarum Interpretes tot nobis ad studium illud sancte utiliterque colendum Critices præscriptiones reliquerunt; ut immensum succresceret opus, si de illis huc recipiendis cogitarem. Qui maluerit, adeat Alphonsum Salmeronum, Serrarium, Menochium, Ludovicum de Tena, Tirinum, Cornelium a Lapide, Maldonatum, &c. Nonnullas insuper dedit Joannes Martianæus, ipso judice, ad naturalem Auctorum Sacro-

Martianæus tract. 3. de ratione explic. Script. Sanct. Gall.

Saerorum, & textuum obſcurorum & difficilium intelligentiam acquirendam aptiſſimas, tribus propoſitis ſyntaxibus, quas *propriam*, *figuratam*, *& harmonicam* nuncupat. Unicuique iſtarum plures e Criticc petitas regulas diſtribuit: *propriæ* ſeptem generales, ſexque peculiares, *figuratæ*, *& harmonicæ* item ſex pro ſingulis.

Me præterit, qui fieri poſſet, ut contextui Bibliorum emendando excellentiores Artis noſtræ regulæ excogitari poſſent iis, quibus uſi ſunt Pontifices Sixtus V., & Clemens VIII. ad Vulgatæ correctionem, & recenſentur in Bulla Sixti V. ſub anno 1589. Qui vero juſſu Urbani VIII. in recentem Græcam Novi Teſtamenti Editionem operam contulerunt, ut ipſis proſpere cederet correctio iſta, quinque peculiaribus innixi ſunt, quas pro re nata ſubiiciemus. *Præf. collat. con tex. Græc. cum aa. Codd. MSS. Romæ 1673.*

Neminem latet, Simonium in Hiſtoria Critica Veteris Teſtamenti aliquas regulas exhibendas ſuſcepiſſe ad parandam Scripturæ interpretationem omnium abſolutiſſimam, quæ in præſens uſque prodierunt: verumtamen, cum iſtarum titulo mihi naſcatur diſſertationis cujuſdam argumentum, nihil ulterius de his; quemadmodum neque de illis, quas commemorat in Procemio ad Novum Teſtamentum Trevoltii excuſum.

Sacrarum Scripturarum ſtudio neceſſitate ſecundum eſt ſtudium Conciliorum, in quod præterea utiliſſima digeſſerunt præcepta Critici noſtri. Trium meminit Mabillonius. *De Stud. mon. p. 2. c. 5 pag. 197*

Sit primum, inquit, informare animo univerſalem eorum ideam, quæ occurrunt in Conciliis animadverſione digna.

Alterum, diligentiſſime cujuslibet Concilii hiſtoriam tenere: ſcilicet, quidnam cauſſæ fuerit, cur celebrarentur, quænam hæreſes ab ipſis damnarentur, quinam interfuerint illuſtres Viri, quinam demum exitus illis conſecutus ſit.

Tertium, in ea, quæ complectitur Concilium quoad Dogmata & Diſciplinam, opportunas notationes deſcribere.

Nullum ſane extat litterarum genus, de cujus legibus rogandis adeo ſollicitii eſſent Sapientes, atque de illis, quæ ad Scriptorum Eccleſiaſticorum opera pertinent. Autor Lectionis Patrum ex editione 1697., ubi in priori illius Tractatus parte de ipſorum autoritate ſermonem inſtituit, in ſecunda animadvertit complura deſiderari, quæ fructuoſæ illorum lectioni antecedant; videlicet cultiorum linguarum peritiam, Critices, Philoſophiæ, Ethnicæ eruditionis, Scripturæ ſanctæ, atque Hiſtoriæ doctrinam, aliaque multa, quæ cum iſtis ferme neceſſario connectuntur. In tertia rurſus de recto ordine illos utiliter legendi; in quarta poſtremo de uſu atque exercitatione ipſorum plures regulas enumerat.

B Cete-

p. 2. c. 3. pag. 184., & seq.

Ceterum Mabillonius, qui in libro de studiis Monasticis has pene omnes collegit, eas in novem classes partitus est, quæ SS. Patrum studiosum dirigere possunt, ut tuto ac dilucide eorum commentationes cum in Divinas litteras, tum in Theologiæ Dogmata, in Moralem, atque in Ecclesiasticam disciplinam meditetur.

I. Antequam alicujus Patris lectionem exordiaris, in rem erit gestorum ejus narrationem percurrere; ut inde illius ingenium, mores, acta, & tempus, quo vixit, deprehendas.

II. Legitima ipsius Opera summo studio ab incertis, aut suppositis secernas.

III. Opus item est tempora distinguere, quibus singula eorum opera lucubrata fuere.

IV. Si quis ex Patribus dissimiliter de eadem re locutus est, postremæ citius, quam priori sententiæ subscribas.

V. De doctrina Patris alicujus sententiam feras ex illis locis, in quibus data opera rem excussit, non vero ex iis, in quibus obiter mentem suam significavit.

VI. Ne hæreas ita omnibus iis, quæ Pater unus aut alter enunciavit; ut omnibus, nullo delectu habito, assentiaris.

VII. Cum Pater aliquis in opinionem descendit, reliquorum placitis minime respondentem, ne illi fidem omnem adiicias; nisi si arrideat illi Ecclesiæ mens. Quotiescumque tamen a Clarissimorum Virorum istorum vestigiis discedendum est, religio sit, id summa animi circumspectione & moderatione non præstare.

VIII. In Operibus Polemicis instituto potissimum, quod sibi proposuerunt, advertas animum; neque usque eo sectandos putes, quo interdum disputandi æstu rapti ratiocinationes suas perduxerunt.

IX. Commodum erit tractatuum, quos scripserunt Patres, Analysin conficere.

Thom. Indiculus Instit. Theolog. veterum Patrum Romæ 1701. 4.

Pater Thomasius Oratorii Præsbyter in eandem rem quatuor prudentissimas animadversiones ante oculos ponit. Prima sit, eam vim & significationem Patres dedisse verbis, in qua a Divinis Autoribus usurpata sunt. Altera vero, ipsos imperitorum æque ac doctorum hominum gratia scribentes, usitatas vulgo loquendi formulas adhibuisse, neque summa distinctione intimam vocum vim & potestatem quæsivisse. Tertia, Patrum quamplurimos in Platonis Philosophia educatos, Platonicorum locutiones adoptasse. Quarta demum, Patrum lectioni vacaturis partium studia, & scholarum præjudicia abiicienda esse, ut germana ipsorum sensa tantummodo aucupentur.

Eo intenderunt ante omnia Sapientes, ut artis suæ instituta sancirent ad

ad incorruptum discrimen habendum inter Patrum opera, quæ vera & enucleata sunt ab iis, quæ ficta & suspiciosa. Hæc apud aliquos decimum numerum attingunt, apud alios septimum; sunt etiam qui ad quatuor præcipua redigant, quæ cætera omnia complectuntur. Ea nos alibi discutiemus.

Scultet; Rivet; Cave, Dupinus, Mabillonius, Laubrussel., & alii.

Patrum similiter editiones, cum non æque castigatæ & sinceræ sint, certas ad puriores seligendas regulas desiderabant. Nemo, quod noverim, ante Guillielmum Cave, de his nos erudire aggressus est; & propterea in animo est ejus cogitata recitare.

Hist. Litt. in Proleg. sect. 5. pag. 15.

I. Regula. Editiones SS. Patrum, quo sunt vetustiores, eo sunt, ut plurimum, fideliores. *

II. Opera SS. Patrum, quæ ex Roberti Stephani officina prodierunt Græce, cæteras editiones emendationis cura, & typorum nitore facile vincunt.

III. Patrum Latinorum editiones Frobenianæ jure merito magni æstimantur.

IV. SS. Patrum Opera, quæ Græce & Latine Parisienses in lucem emiserunt, aliis in suo genere palmam præripiunt.

V. In discernendis SS. Patrum editionibus plurimum refert scire, quis editionis curam in se susceperit.

VI. Præcipue cavendæ sunt editiones SS. Patrum, quæ in his locis prodeunt, in quibus S. Inquisitionis viget officium. * *

Alia quædam in promptu sunt documenta non minus certa atque ingeniosa, quibus selectiora typorum genera a pessimis & mediocribus dispiciamus. In hæc fere recidunt.

Lect. Patrum p. 2. c. 18. Gall.

I. Præcipue tibi curæ sit investigare, anne Patrum Editiones sapientum prudentum & navorum hominum industria elaboratæ sint, maxime vero ab omni Hæreseos suspicione alienorum. Est enim, quod istis, tum quando similia negotia suscipiunt, fidem omnem denegemus.

II. Scitu dignum erit e cujus formis in lucem emissæ sint: quo enim plus minusve capacitate integritate ac religione excellunt Excussores, eo plus minusve publica ipsis utilitas cordi est.

III. Providendum est, cujus Prototypi consulto recognitæ atque emendatæ fuerint.

IV. Principem locum iis dabimus, quæ castigatissimæ cum sint, eruditis atque acutis præterea adnotationibus, scholiis, explicationibusque illustrantur.

* Autor Lectionis Patrum p. 2. c. 7. pag. 53., & Laubrusselius in tractatu de malo usu Critices tom. 1, p. 129. hujusmodi regulam flocci faciunt.

** Cave Hæreticus est.

Hucusque traditæ regulæ ad primum veluti corticem Operum Patrum tantummodo spectant: porro non desunt, quæ doctrinæ quasi viscera introspiciant tum omnium Autorum Ecclesiasticorum in universum, tum sigillatim alicujus Dogmatis, tum denique, ut uniuscujusque Patris sensa & perfectam intelligentiam assequamur.

Lectio patrum p. 3. c. 13. Gall.

Amas Scriptorum Ecclesiasticorum in aliquod Dogma, quodcumque illud sit, mentem scrutari? Ab his ne flectas.

Ubi certior, eris librum illum ab eo Autore exaratum fuisse, cujus nomen præfefert, attendito

I. Num Autor ille ob egregium aliquod inter ceteros facinus Ecclesiæ fuerit commendatus.

II. Si de antiquitatis momento aliquo controvertitur, æquum est veterum opinionem recentioribus anteferre, atque ad ipsos rei fontes ascendere.

III. Quoties doctrinæ caput in quæstionem vocatur, audiendi præ aliis ii Patres sunt, qui magis Theologos, quam Philosophos aut Oratores egerunt.

IV. Cum de Patrum electione animi pendes, iis citius faveas, qui perpetuo Fidem Catholicam professi sunt, quam iis, qui in illa fluctuarunt, vel ab illa fallaciter defecerunt.

V. In quibuslibet controversiis quæstionis statum radicitus disquiras, adjuncta & partes omnes consideres, nec non accurate disputantium rationes studia & prejudicia sciscitare.

VI. Præ oculis habebuntur tempora & loca, in quibus excitata atque jactata quæstio est, itemque Philosophicæ sectæ, quibus addicti de Fidei dogmatibus Patres verba fecerunt.

Defensio perpetuitatis fidei l. 7. Gall.

Petav. t. 2. l. 8. c. 8. de Incarn. l. 4. c. 16. t. 1. l. 9. c. 4.

Qui istarum observationum similia, adeo Ecclesiasticorum Patrum intelligentiæ necessaria desiderat, ad Autorem Perpetuitatis Fidei se conferat, qui eas eruditione tanta persecutus est, ut præclariora inter egregii illius voluminis capita merito numerentur. Clarissimus pariter Petavius in sua Dogmatica Theologia optima nonnulla Critices monita statuit, sine quorum adjumento ægre admodum Patrum sensa funditus perciperemus, atque objectas inter difficultates nullum aliquando exitum reperiremus, quod interest præsertim Mysteriorum SS. Trinitatis, Incarnationis, & Gratiæ. Denique omnes ferme postremorum sæculorum Litterati Viri, qui Autorum Ecclesiasticorum novas Editiones adornarunt, in Proœmiis, Dissertationibus, Scholiis, Commentationibus &c. sciverunt multa, ad enodandam Patrum, quibus operam navarunt, doctrinam accommodata.

§. II.

§. II.

De Critices regulis in Historiam Ecclesiasticam, Acta antiquorum Martyrum, aliorumque Sanctorum.

Libellus quidam Gallicus, cui titulus: De usu historiæ, typis Parisiensibus editus an. 1671. egregie explicavit dispositiones illas, quæ veluti leges quædam Criticæ ad Historiam assequendam habendæ sunt, finemque ostendit, quo illius studium referendum est. Melchior vero Canus tres vulgavit regulas, quibus bonos historicos a ceteris internoscamus. *Melch. Can. de loc. Theol. l. 11. c. 6.*

Prima est, expendere, si ea probitate atque integritate Historici præditi sint, ut hominibus imponere velle nequiverint; dum aliqua vel ipsi se vidisse, vel ab iis, qui viderunt, accepisse testantur.

Secunda, eos Historicos reliquis anteferre, qui ingenii severitati prudentiam quamdam adjunxerunt ad eligendum & judicandum.

Tertia. Si cui Historico autoritatem Ecclesia tribuit, hic dubio procul dignus est, cui nos etiam Autoritatem adjungamus. Contra vero cui Ecclesia derogavit fidem, quemadmodum Autoribus in Gelasii Decreto enumeratis, ei quoque nos fidem jure ac merito derogabimus.

Porro alii etiam præcepta nobis tradiderunt, ut commode Historiæ Ecclesiasticæ daremus operam, neque in eos errores raperemur, qui Historicos legentibus communes sunt.

Habita rudi quadam notione præcipuarum Epocharum *, & delectu adhibito alicujus optimi Ecclesiasticæ Historiæ compendii, exempli caussa Spondani, Brietii, Pagii, cujus etiam Fasti Consulares a Norisio emendati magno erunt usui in rem hanc. Item Græcis, ** & Latinis Historicis evolutis, *** se Baronio ejusque sectatoribus dedat, quorum Annales absolutam Historiæ Ecclesiasticæ seriem complectuntur.

Ut autem ejusmodi studium emolumento sit, sequentia Critices monita religiose tenenda sunt. Ante omnia, cum ad Historicos originarios *Dupinus, Cave, Alexander, Mabillonius, De patrum studio.*

* Videlicet Periodi Julianæ, Creationis mundi, Diluvii, Olympiadum, Urbis conditæ, Pugnæ Pharsalicæ, Conceptionis Jesu Christi, Eræ Hispanicæ, Baptismi Constantini, Primi Concilii Niceni, Regni Francorum, Hegiræ Arabum sive Mahumetanorum, atque Imperii a Carolo Magno in Occidente constituti.

** Sunt autem ferme isti: nimirum Eusebius, Socrates, Sozomenus: Theodoretus, Theodorus Lector, Philostorgius, Theophanes, atque Autores Historiæ Bysanthinæ.

*** Inter eos locum tenent Gregorius Turonensis, Beda, Annales Bertinii, S. Eulogius Cordubensis, Flodoardus, Luitprandus, Lambertus Scafnaburgensis, Hugo Flavin acensis, Sigebertus, Odericus Vitalis, Guillielmus Maldunensis, Matthæus Parisius, &c.

legen-

legendos accedet quis, de ſingulorum ingenio, facultate, religione, moribus, & negotiis inveſtigabit. Secundo quam hic vel ille in Eccleſiaſticis rebus partem habuerit, quo ſæculo, qua ratione, quo animo ſcripſerit; ſique iis aut perſonis, aut rebus, de quibus agit, ſyncronus ſit. Tertio num ſpeculator privatus fuerit, aut Reipublicæ adminiſtrator; num fons aliorum, ſive exſcriptor, aut compoſitor. An tandem ſi opiniones amet ſingulares, vel potius in vulgaribus acquieſcat, ſi nominis celebritate clarus ſit; ipſique vel ſuffragio faveat, vel judicio ſuo Eccleſia adverſetur.

Ceterum præter iſtas non deſunt aliæ eodem in pretio habendæ leges. Tametſi graviſſimi Hiſtorici minutis aliis longe ſint anteferendi; non committas tamen, ut hos ſemper in infimum locum detrudas, cum aliquando inter illos cum dignitate ſtare poſſint: neque item æquum eſt ob unam Orationis fæditatem nonnullos abiicere, quibus id vitium eſt, ut optima peſſime ſcribant. Excederet quoque, ſi quis Hiſtorico fidem detraheret; quod ea referat, de quibus apud contemporaneos Scriptores ſilentium eſt, ſive quod ab aliorum ſententiis declinet, ſive quod aliquando erraſſe deprehenſus fuerit. Similiter nefas eſt inique ſemper de Scriptoribus Aulicis judicare, cum inter eos etiam ingenui & bonæ fidei homines reperiri poſſint. Monent demum illuſtres Critici eam eſſe Græcorum indolem, ut ad mentiendum, atque ad commentitias fabulas teſtatiſſimarum hiſtoriarum loco venditandas facile natura ipſa ducantur: Latinos vero nimia quadam credulitate abreptos Eccleſiaſticam Hiſtoriam popularibus opinionibus, & non ſatis tutis traditionibus referſiſſe.

Alias inter ad hiſtoriam ſpectantes præſcriptiones principem locum obtinent illæ, quæ ad germana facta a ſuppoſititiis ſegreganda conducunt. Earum quædam generales ſunt, quædam vero peculiares; utræque autem cum autoritate, tum conjectura ductæ. De prioribus, quarum eſt unumquodque hiſtoricarum narrationum genus in univerſum dirigere, nihil in præſens; cum enim uberiorem animadverſionibus noſtris materiem præbeant, ſæpius illarum mentio a nobis fiet. Secundæ autem, quas peculiares voco, nihil aliud exhibent præter nonnulla principia ad ſingulares res geſtas illuſtrandas ab Scriptoribus quibuſdam fundamenti loco poſita, quæ adeo iſtis accommodantur, ut incommode aliis eventis congruere poſſint; quæque ſtatuere cuilibet Autori liberum eſt, ſiquidem recto judicio & experientia muniantur.

Apud Tillem. t. 1. juxta fin. 2. edit. Gall.

In rem hanc præſto ſunt exempla partim in Diſſertatione Arnaldi ſuper ea, quæ recitat Hegeſippus de S. Jacobo Epiſcopo Hieroſolymitano, partim in *Problemate Sapientibus expoſito de Autore Operum, quæ Sancti Dio-*

Dionysii Areopagitæ nomine circumferuntur, ubi sex regulæ traduntur non ineptæ ad conficiendum, scripta illa Sancto Dionysio supposita fuisse; in postrema denique voluminis hujus Dissertatione, in qua nonnullas subjiciemus, ut gravissima de primorum Episcoporum in Gallias adventu quæstio dissolvatur, quæ Virorum litteratorum ingenia in diversas sententias adduxit.

Sect. 3. art. 1. pag. 169.

Si quicumque antiquorum Martyrum acta collegerunt, sive Sanctorum gesta descripserunt, tot nobis fabulas germanarum historiarum loco obtruserunt, id propterea contigit, quod ipsis deficerent regulæ, quibus compertum haberent, hoc a prudenti traditione, illud ab incerta fama in vulgus dissipata descendere; quænam vera essent Martyrum acta, quænam ficte excogitata, possentque genuinas historias ab iis extricare, quæ nimia duntaxat credendi facilitate adoptatæ fuerant. Launojo Critices regulas debemus, ut videtur, accuratissimas, ne nobis fucum faciant Traditiones. Do illas.

Prima est, ut de eo, quod in Traditione positum dicitur, diversis & temporibus & locis scriptum sit a pluribus exploratæ fidei viris, qui producantur in testes.

Laun. Dissert. de Sulp. sev. §. 26. p. 86. Sim. Hist. Crit. l. 2.

Secunda, ut Scriptores illi nisi verbis omnibus, at certe sensu conveniant in testimonio, quod de re, quæ accepta per traditionem creditur, perhibent.

Tertia, ut iidem scriptores ad rei gestæ originem, quæ veritatis caput est, continua serie reducantur.

Critices præcepta, quæ ad secernenda Acta Martyrum sincera, & Vitas Sanctorum Theodoricus Ruinartius, Tillemontius, & Bailletus indixerunt, in hujus Operis consecutione sedem habebunt. Hæ tamen omnes nequaquam sunt Critices regulæ a Sapientibus constitutæ, cum non paucæ supersint in quodlibet studiorum genus. Satis autem sit earum meminisse, quæ attinent ad MSS., Scripturam Sanctam, Concilia, Patrum Opera, Historiam Ecclesiasticam, Martyrum acta, & gesta Sanctorum, quibus innituntur dissertationes nostræ, & sub stylum frequentissime venient. Aliæ porro, quæ Dogmaticam, Scholasticam, & Mysticam Theologiam, nec non humanas litteras, & liberales artes proxime attingunt, inter Critices fructus collocabuntur.

ARTICULUS III.

De necessitate Critices.

NUllum sane constantius afferri potest argumentum ad necessitatem Critices extra aleam ponendam, quam deteriorem statum sub aspectum subiicere, in quem præteritis sæculis ceciderant Sacer Textus, antiquorum Martyrum & aliorum Sanctorum Acta, Historia Ecclesiastica, Patrum Opera, Theologia ipsa, humanæ litteræ & liberales artes, præsertim post Romani Imperii casum, atque antequam nitidissima Criticæ Artis dies meridiana luce clarescerет. Egregios Criticos nostros super hac re audiamus, quorum non modo sensa integre, verum ipsa quoque ferme semper verba, aut illis similia accurate transcribam; ut inde facile futurum sit concludere, quam fuerint non literariæ modo Reipublicæ, sed Ecclesiæ & Religioni etiam Criticæ disquisitiones necessariæ.

§. I.

De conditione Textus Sacri quoad vetus & novum Testamentum extremis hisce sæculis; & de necessitate Critices ad illum restituendum.

CUm hominum fidei crediti fuerint Sacri Codices, neque prima Archetypa ad nos usque pervenerint; fieri non poterat, quin partim temporis, quod intercessit, diuturnitate, partim librariorum desidia multas vicissitudines non subirent. Hoc est quod operis sui primo in limine nobis insinuare nititur Simonius: ordinem nimirum cum veteris tum novi Testamenti non leviter aut raro immutatum esse; in ea verborum transl lationes, & repetitiones, diversas lectiones, crebra additamenta, ac varietates irrepsisse, quæ vitio vertendæ sunt sive scribarum negligentiæ, sive, ut monent nonulli Patres, Judæorum perversitati, sive Hæreticorum fraudi, qui sacras litteras corrigentes aut polientes frequenter perverterunt, atque interdum commenticia quædam volumina sub Apostolorum nomine divulgarunt; ut majorem deliris inventis suis autoritatem compararent.

Hist. Crit. l. 1. Gall.

Quod si tot mutationibus obnoxius fuit Sacer Scripturarum Textus, non sit credibile, subdit Simonius, ejus versiones tum Septuaginta, tum Vulgatam antiquam, tum recentem a D. Hieronymo emendatam hujuscemodi labes non contraxisse; quin nostra quoque per Tridentinum Concilium

Ibidem.

ap-

approbata excipiatur, cujus censores Sixti V. & Clementis VIII. jussu adhibiti non intenderunt; ut universa, quibus scatebat, menda corrigerent.

Præterea si placet a Bibliorum Textu & Versionibus animum convertere ad explicationes in Patrum Homiliis, atque Commentariis, nec non cæterorum Autorum, qui hac in re hactenus elaborarunt, operibus exaratas, constabit plane utrisque, utpote veras Critices regulas ignorantibus, errata complura excidisse.

Primus est inter Patres Origenes, qui se totum ad Divinorum Librorum studia contulerit; neque alium reperies, qui vehementiorem ipso industriam pro Textus tum correctione, tum interpretatione exercuerit: videtur nihilominus a simplici Scripturarum stylo plus æquo defecisse. *Sim. Hist. Crit. l. 3. c. 9. p. 391.*

Hunc Sapientia facile sequitur Divus Hieronymus, de quo ob singularem Hebraicarum, Chaldaicarum, Græcarum, & Latinarum Linguarum peritiam, fateri possumus, iis omnibus supra alios instructum fuisse, quibus ad Sacram Scripturam optime exponendam instrui necesse est. „ Accuratus tamen semper nequaquam fuit, cum non satis, quæ „ scripturus erat, meditaretur, neque semper, qua par erat, modera„ tione Criticen suam cohiberet. Cæterum hoc non obstat, quominus in„ ter eos principem locum teneat, qui Criticam Sacra Biblia explican„ di rationem calluerunt; tametsi multis offendat, quæ in ipsum pro„ fecto referenda sunt. „ *Ibid. p. 393.*

Origenem, atque Hieronymum, sequitur Simonius, excipere debet Augustinus. * „ Ejus in Scripturam commentaria minus aliquando ac„ curate confecta sunt; præterquamquod leviter erat in hoc Studiorum „ genere versatus, cum primum de iis scribere cæpit; cumque vel mi„ nimum Græce sciret, nihilque admodum Hebraice, opus illius in Ge„ nesim adversus Manichæos non æquam forte viribus ejus materiam di„ cerem, eo vel maxime, quod Criticis adjumentis non adeo instructus „ erat, ut ipsorum Objectis opportuna redderet responsa, & legentibus *Ibid. p. 397.*

* Non modo a nostris, verum ab Hæreticis quoque redarguitur impudens Simonii censura, qua in Patres invehit. „ Accepi a quibusdam Do„ ctoribus Catholicis Romanis, ait „ Hæreticus nescio quis, non of„ fendisse tantum Simonium propter „ ea, quæ de Sanctis Hieronymo & „ Augustino scripsit, verum etiam „ quod Ambrosii indolem pessime ex„ presserit, cum dixit, eum identi„ dem a proposito divertere „. *Resp. P. Ambrum ad Hist. Crit. Gall.* Alius ex Heterodoxis de tristi Historiæ Criticæ exitu sermonem instituens, nec non de rationibus, cur vix in vulgus emissa explosa statim fuerit. „ Me „ latet, inquit, num in hoc magis „ contulerit argumenti ab ipso ha„ bita de veteribus Ecclesiæ Patri„ bus, an de recentioribus Latinæ „ Doctoribus Critice *Epist. Spanhemii pag. 566. Gall.*

„ probata. Laborabat sæpenumero quibusdam a Philosophia & Theo„ logia petitis præjudiciis, quæ undique Operibus suis admiscet. Non „ sane multos temporibus istis mihi dabis, qui methodum ab ipso in „ Psalmorum interpretatione servatam imitari velint ...... ejus Com„ mentaria digressionibus, & inutilibus ingenii acuminibus redundant; „ * nonnumquam Scripturam sensis suis accommodat, cum potius ad „ Scripturæ intellectum sensa illius essent dirigenda „. **

Ibid. cap. 10. p. 406. „ Nihil ferme aliud præstitit Ambrosius, verba sunt Simonii, cujus „ textum adhuc recitavi, quam Origenis libros, & S. Basilii Homi„ lias, inverso duntaxat verborum ordine, transcribere; postremi ta„ men hujus ratione potissimum usus est, & digressionibus ac eruditio„ ne fæcundus fuit „. Pergit porro Criticus iste cæterorum Patrum & præcipuorum Scriptorum, qui in Scripturis enodandis elaborarunt, errata animadvertere; atque conficit, neutros, quod ad Litteræ sensum attinet, satis accuratos fuisse, cum Criticces luminibus minime illustrarentur: quæ optime a se inter præfandum dictis consonant; ita namque habent.

Hist. Crit. in Praef. „ Perspectum tandem habui neminem ad hanc diem Sacrarum Litte„ rarum Criticen penitus introspexisse. Quilibet de illis juxta præjudi„ catas opiniones suas frequentius judicium tulit. Judæi exempli caussa „ nullum præter suos autorem consuluerunt, mancas nimium de illis „ notiones habuerunt, & admirari sustinebant ea, quæ intelligendo non „ assequebantur. Quod spectat ad Christianos, plures ex Patribus adeo „ anticipavit versionum antiquarum Ecclesiæ æstimatio; ut Textum „ Hebraicum omnino negligerent: tum vero ipsos ea defecerunt adju„ menta, quibus expenduntur funditus, quæcunque Bibliorum Criti„ ces intersunt. Non vacat deinceps de nostræ ætatis Scriptoribus tum „ Catholicis tum Hæreticis disputare; neminem enim illorum reperi, qui „ a præjudiciis undequaque immunis sit. „

* Extat eruditum Procemium in limine 3. Vol. Op. Augustini postremæ Editionis, io quo a receotiorum Critice tuetur Autor Patrem istum de modo Sacras Litteras exponeodi ab illis rejecto: quod nimirum uni aliquaodo studuerit Allegoriæ, quod quasdam specie teous parum utiles considerationes de oumeris aut similibus rebus sectatus fuerit, cum tamen id pietatis, & præsertim instruendi populi gratia fecerit.

** Nos docet quidam hujus ætatis Autor, in eo præcipue Simonii Criticem reprobari, quod de Divo Augustino parum modeste loquatur; „ ut cum asserit illum, utpote non „ satis io Librorum Sacrorum exerci„ tatione versatum, citius aliquan„ do Scripturas sensis suis accommo„ dasse, quam ad Scripturarum men„ tem sensa sua referret. „ *Resp. ad Epist. Spanhem. Gall.* Hæc Epistola Simonio adjudicatur: quod si ita est, facile apparet, eum revocare voluisse, quæ de S. Augustino dixerat.

Qui-

Quibus positis nemo non videt, eam maximo subsidio & Ecclesiæ apprime necessario futuram artem, si facultas aliqua excogitari posset, qua omnes Interpretum, Commentatorum, & Ecclesiæ Patrum errores tollerentur, expurgaretur Textus sacer tot mutationibus ob Scribarum socordiam, sive Judæorum & Hæreticorum pravitatem in eum inductis, & Versio Scripturarum omnibus hactenus editis perfectior Ecclesiæ compararetur.

Porro egregia ars ista eadem plane est ac Critice novissima. Jactat itaque Simonius, se istius disciplinæ luce Bibliæ Textum & antiquas Versiones restituturum, aliamque accuratiorem & Archetypo similiorem exhibiturum. *Hist. Crit. l. 1. c. 1. p. 15. item l. 3. c. 1.* O beatos Ecclesiæ Patres, cæterosque præteritorum sæculorum Sapientes, si placitum Simonii Critice fuisset; ut ipsorum temporibus affulgeret.

§. II.

Acta Martyrum, atque Historia Sanctorum misere adeo ante decimum septimum Sæculum jacebant; ut nonnisi Critices ope instaurari possent.

QUidam peritus Criticus, ut tristem Historiæ Sanctorum conditionem nobis in conspectu poneret, antequam ingenia erudire inciperet Critice, longam atque doctam Orationem in Operis sui fronte locavit, * in qua nobis persuadere nititur, ab Ecclesiæ exordio usque ad elapsum sæculum nihil in rem hanc omnibus numeris absolutum ad nos pervenisse; atque omnes Historiæ Sanctorum Scriptores, si Eusebium excipias, nihil nobis reliquisse, quod ferri possit; cum selectis monumentis, & partibus ad tantum facinus necessariis carerent. ** *Baill. Orat. ad Vit. Sanct. t. 1. Gall.*

Animadvertit statim, Historiam Jesu Christi ab Evangelistis descri- *Ibid. n. 1.*

* Animadvertit P. Laubrussellus, Bailletum hoc in Proœmio Operis sui existimationi nocuisse plurimum, & fundamenta nonnulla evertisse, super quæ illud extruxit. *De Abusu Crit. t. 1. p. 16. Gall.*

** Cum tot præstantes ediderit leges Bailletus, ut nobis cautum esset ab erroribus in titulis, Præfationibus, aliisque perficiendo operi adjunctis irrepentibus; non tamen inter Præfationum peccata eorum Methodum collocaverit, cui non levem istarum partem traducunt ad ostendendum, cæteris, qui eadem de re egerunt, propositum non successisse, neque soliditate multa argumentum tractasse; nemini in mentem venit methodum hanc, præsertim Simonii, Bailleti, pariterque Godavii, Dupini, aliorumque celebriorum Criticorum exemplo confirmatam, de æquitate postulare. Nihilominus timendum sane est hanc originem ducere a quadam in nosmetipsos animi propensione & facilitate, quam nequeunt Critici, monente ipso Bailleto, *Jud. Sap. t. 1. p. 1. c. 14. §. 6.* æque ac reliqui homines, nisi cum corpore, deponere.

ptam, ipsis viventibus, ab Ebionitis & Nazaræis corruptam fuisse: post interitum autem Apostolorum Ecclesiam primitivam falsis Evangeliis sub Apostolorum nomine vulgatis inundari visam esse.

Ibid. num. 5. Tillem. Dupin. Alexand.

Quod si mendacii & calumiæ vis, sequitur Bailletus, Historiæ Jesu Christi insidiari non est verita; qui putabitur incredibile, eandem Beatæ Virginis, Apostolorum, Martyrum, aliorumque Sanctorum Historiis minime pepercisse? Priorum sæculorum calumniatores nonnulla puerilibus fabulis eodem modo scatentia volumina in lucem protulerunt de Sanctissimæ Virginis nativitate, genere, Infantia, actis, postremis annis, & obitu, necnon falsas innumeras Apostolorum Historias confinxerunt. *Ibid. n. 4.* Neque tamen quis cogitet, Hæreticos tantum hujusmodi fallaciæ reos esse potuisse: quandoquidem Catholici interdum pravo Religionis zelo *Ibid. n. 7.* ducti mendacia & somnia factis & dictis miscuerunt, quæ Hominibus Apostolicis tribuebant.

Vera & falsa præsertim Martyrum Acta copiose in Ecclesia multiplicata sunt, donec immanis Diocletiani persecutio furere cæpit. Tunc etenim ex Principis hujus Edicto sub anno 303., quo Biblia Sacra & cætera Religionis nostræ monumenta sanxit, ut igne absumerentur, ipsa quoque ferme omnia eandem fortunam subjerunt. Certum nihilominus est Eusebium Cæsareensem, reddita sub Constantino Magno Ecclesiæ pace, justum volumen germanorum Actorum veterum Martyrum confecisse, quotquot ipsius diligentiam non fugerunt; sive quia illustris Martyris S. Pamphili Cæsareæ in Palestina Præsbyteri industria aliorum fatum evaserint, qui magnum eorum numerum colligere studuit; sive quod illa ex Bibliotheca S. Alexandri Hierosolymitani Historicus iste depromserit. Hujus tamen Operis, quod frustra D. Gregorius Magnus Romæ, Alexandriæ, & alibi perquiri mandavit, nonnisi compendium aliquod ad hanc diem superest. Et vero alium Historiæ Martyrum librum posteritati tradidit Eusebius: hic autem eorum tantum Gesta complectitur, qui illius temporibus vitam in Palestina profuderunt, ab eo descripta ex iis, quæ cum aspectu perceperat, tum fando audierat.

Ibid. n. 8. Fleurii Hist. Eccles. tom. 13. in Præf. Gall.

Ecclesiæ quoque peculiares in vestigio Eusebii insistentes, ut suorum Martyrum Acta redimerent, contenderunt: paucissima tamen istorum vel ex furore persequentium Paganorum, vel ex posterioribus Babarorum incursionibus & cædibus elapsa sunt.

Ibid. num. 9.

Deinde studium eo contulerunt, ut Martyrum Acta, quæ interciderant, restituerent. Levis tamen negotii opus non fuit, vera & germana reficere eorum loco, quæ deperdita fuerant; cum in rem tantam nullum aliud præter vivorum memoriam & vulgi Traditiones suppeteret adjumentum. Non modo autem capite isto falsa Martyrum Acta pro legiti-

mis

mis substituta sunt; verum Ecclesiæ quoque calamitate factum est, ut ipsa certa & enucleata adulterarentur, adscito illa poliendi titulo, & supplendi quæcumque in iis desiderari existimabant.

Plurimi fabularum & prodigiorum amantiores, quam veritatis, de temporum & locorum Epochis observandis minus solliciti fuerunt; quod necessum fuisset, ut ipsorum consilia verosimilia redderentur. Anonymis Sanctis nomina designarunt, novas ut gererent personas fecerunt, insignes crudelitatis sive artificii notas in Judicibus machinati sunt, Dialogos & sermones sæpe minus conclusos, Visa & Mira quamplurima, aut similes inusitatos eventus incerto populorum ore vulgatos, & Sanctis Martyribus pene inutiles, excogitarunt. *Fleurius ibid. Dupin. Bibliot. T. 4. in præf. Baill. ibidem.*

Secundum hæc, addit Bailletus, qui Martyrum Acta colligenda susceperunt, ob intelligentiæ & accuratæ Critices vitium, minori delectu habito, tanto munere perfuncti sunt. Sanctus Gregorius Turonensis, editis libris de Gloria Martyrum & Confessorum, in quibus eorum Acta omnibus nota esse pro certo ponit, omnem curam suam recensendis miraculis, quæ omissa fuerant, definivit. Sanctus Ceraunius, qui sæculo septimo ineunte vivebat, nullum lapidem non movit, ut Actorum per multas Galliarum Ecclesias dispersorum exempla nonnulla exararentur: verum ii, quos ad id operis adhibuit, non eadem, ac ipse, integritate spectabiles erant. Sanctus Prixius, qui anno post D. Ceraunium quinquagesimo floruit, Actorum antiquorum collectione contentus non erat; sed non semel in novorum lucubratione exercebatur. Quod attinet ad Sanctum Aldhelmum, qui anno circiter 709. diem obiit, ex quadam ab illo confecta Actorum nonnullorum Martyrum Epitome perspicuum illico fit, commentitia Sanctorum Monumenta a remotioribus Asiæ Provinciis in Angliam usque trajecta fuisse. Nono sæculo Anastasius Bibliothecarius, eique benevolentia conjunctus Joannes Diaconus Romæ in congerendis Martyrum Actis elaborarunt, ipsis tamen improspere consilium cessit, & universe adeo corrupta erant Historiæ Sanctorum Monumenta; ut cum aliunde a pravo sæculi illius ingenio se tueri non possent, singulare aliquod veritati subsidium comparandi facultas ipsis ademta est. *Baill. 16. n. 10.*

Sæculum hoc gloriari utique poterat, in sui decursu impudentem Historias Sanctorum violandi & fingendi licentiam ad eam crevisse magnitudinem, ut nihil posset esse supra: ex quo usus invaluerat eorum corpora eruendi, in membra dividendi, vel amplioris honoris caussa huc illucque deportandi. * *Baillet. n. 11. Fleurius ibid.*

* Hæc omnia in more posita erant multo ante Nonum Sæculum, eorumque infinita ferme exempla in Historia Ecclesiastica occurrunt; immo

Uti-

Baill.16.n.11. Fleury. ibid.

Utinam pro re veritatis & dignitate Ecclesiæ factum esset, ut Monachorum studium, in quorum custodiam plurima Sanctorum Corpora tradita erant, quique ferme uni tunc temporis litterarum laude florebant, fines sibi præscripserint in exarandis Sanctorum Actis sive genuinis sive spuriis, quæ apud eos extabant; quin discrimen subirent nova cudendi pro iis, quorum non legebantur, & quorum frequenter nullam perceperant antea notitiam. * Hinc querelas illorum manasse crediderim, qui Monachos insimulant, veluti quamplurium fallaciarum, atque errorum in hujusmodi narrationibus subreptotum reos. ** Protestantes autem in Monachos immisericordes propterea illos fraudibus constare totos prædicarunt, *** non reputantes in hujus rei crimen vo-

usurpata passim fuerant Sæculis IV. & V. Nemo ignorat, quæ de Capitis Sancti Joannis Baptistæ translatione feruntur, ejusque Reliquias in varias regiones delatas fuisse. *Tilemont. t. 1. art. 8. 9. & 10. in D. Joann. Bapt.* Non modo SS. Lucæ & Timothei corpora Constantinopolim an. 356. translata sunt, sed eorum partes alio circumvectæ. *Pauli Carm. 26. Hieron. in Chron., & de Viris Illustr.* Anastasius Imperator, referente Theodoro Lectore, (*l. 2. Hist.*) cum Daras Mesopotamiæ Urbem ædificasset, in ea S. Bartholomæi Apostoli reliquias locari fecit. Meminit Theodoretus Translationis Reliquiarum Sancti Joannis Crysostomi an. 438. *Hist. Eccl. l. 5. c. 36.* Duo memoria digna eo tempore acciderunt, quo S. Saturnini Tolosani corpus jussu Sancti Exuperii ad Ecclesiam ejus nomini per Sylvium extructam traductum est. *Ruin. Act. select. pag. 113.* Primum nimirum, quod Sanctus Exuperius reverentiæ caussa in novam Ecclesiam Corpus inferre non audens in somnis admonitus est: *nullam fieri vel diminutione cinerum, vel commotione membrorum Spiritibus injuriam. Ibid.* Secundum est ex iisdem Actis excerptum, hanc Translationem Exuperium fecisse *Imperatorum permissu*: cautum enim erat Romanorum Imperatorum lege, ne quis, justis funeri solutis, Mortuorum corpora attingeret. Videtur Decretum hoc per id temporis recentissime rogatum; si modo idem sit, ac Theodosii Magni Edictum (*Cod. Theod. lib. ult. ne viol. sepult.*) in rem hanc latum, quod nominatim Martyrum corpora complectitur. Porro Lex ista non magnopere observata est, quod constet quinto & sexto Sæculo multa Sanctorum Corpora e terræ visceribus effossa, in membra discerpta, atque in varias regiones translata fuisse.

* Merito conqueritur Melchior Canus cum iis, qui criminantur Monachos, turpis quæstus nomine fabulas concinnasse. *In Monachorum, ait, imperitia insultare, quasi fabulas hujusmodi ventris caussa rudi vulgo inferant & intrudant: hoc non puto equidem hominis ingenui esse, qui ad bonitatem fuerit a natura compositus; nedum ejus, quem Christus simplicem sicut Columbam ad legem Evangelii formaverit. De Loc. Theol. l. 11. c. 5. in resp. ad 13. arg.*

** Launojus, Naudæus, Conringius, aliique, ut Monachos tanti flagitii convincerent, viginti exempla congesserunt: accusationes tamen dissipavit eruditissimus Mabillonius, & argumentorum levitatem ostendit. Intererat quidem, nisi fallor, Bailleti, ubi de hujusmodi culpis cum Monachis expostulat, boni nominis sponsores appellare; alioquin in eum urgeret Mabillonii responsio: *Adeo ne absque ullo veterum testimonio id in totius Ordinis Monastici probrum affirmare licet? Ne illa tam atrox accusatio non caret præcipiti censura. Mabill. de re Diplom. l. 3. c. 3. pag. 226. Item l. 1. c. 6. pag. 24.*

*** Si Bailletum non piguisset, quædam sigillatim enumerare capita, quæ a Monachis vitiata esse, ut referr, obiiciunt Hæretici, non multi fuisset

cau-

tandos esse Hæreticos eorum decessores; Monachos vero in eo peccasse tantum, quod non exorto adhuc Critices splendore, fatali necessitate cogerentur mendacia sequi exemplaria, cum eos lateret, qua via declinanda essent. *

Opinatur præterea idem Autor superius allatus, fingendi artem tanti habitam, & magno usui visam sæculis illis fuisse; ut operæ pretium ducerent ad illam comparandam aliquam rationem inire. Qua de re præcepta quædam tradidit Metaphrastes; tum inde ad Græcorum Imperii occasum complures Sanctorum Historici hujus laudis palmam præripere conati sunt, & satis apte Metaphrastis ingenium & scribendi rationem expresserunt. *Baill. ibid. n. 12.*

Nihilo, quam Metaphrastes, præstantiores fuerunt Latini omnes a decimo sæculo deinceps; & nemo illorum extitit, qui majorem accurationem adhibuerit, aut levioribus maculis Sanctorum vitas resperserit. Gosselini Monachi, qui undecimo sæculo prodiit, in Sanctorum *Baill. ib. n. 31.*

operis, eos de his omnibus purgare, ac Martianæo non fuit deduabus illis reprehensionibus, quas in illos Simonius intentavit, atque de tertia, quæ ejus personam attingit. Prima circa exemplaria versatur Canonis Hebræi, quibus ad edendam Bibliothecam divinam Sancti Hieronymi usus est Martianæus. Altera ad opus spectat Divi Augustini, cui titulus *Speculum*. Postrema tandem excutit antiquam & germanam lectionem verbi *Caron*. Exploratum est apud omnes Martianæum objecta hæc invictis rationibus diluisse, & potissimum tertium, in medium allatis probatissimis titulis in Simonium ipsum retorsisse. *Ephem. Sap. 9. Julii 1703. Martian. Suite des Entret. sur la Verité, & la conoiss. de l'Ecriture. Item p. 3. pag. 41. & seq.*

* Nisi me brevis animadversionis fines cohiberent, nullo ferme negotio innumeris exemplis confirmare possem, ea ipsa ætate, in qua barbaries lutulentius grassabatur, non adeo Critices subsidiis imparatos fuisse Monachos, ac nobis persuadere nititur Bailletus. Tria satis erunt. Ante alios nomino † Lantfrancum Monachum ex Sancti Benedicti familia, deinde Archiepiscopum Cantuariensem anno 1088. extinctum, cujus vitæ Autor editæ Parisiis anno 1648. loquitur in hæc verba: *Quia Scriptura scriptorum vitio erant nimium corrupta, omnes tam Veteris, quam Novi Testamenti libros, nec non etiam Scripta Sanctorum Patrum secundum Ortodoxam fidem studuit corrigere*. Accedit Secundo loco Sanctus Stephanus Tertius Abbas Cistertiensis, qui ut Sacra Biblia castigarentur, curavit, quorum Autographum exemplar Cistertii ad hanc diem servatur. *Mabill. de Stud. Monast. p. 1. cap. 10. pag.* 58. Idem Mabillonius in calce 1. Tomi Operum S. Bernardi Editionis anni 1690. quandam apponi voluit anno 1109. confectam censuram Scripturæ Latinæ ad exemplar Hebræum Cistertiensium Monachorum opera redactæ. Tertium tandem ab iisdem Cistertiensibus peto, quos veluti Criticos cum Archiepiscopus Lugdunensis consuluisset, qui Christi Domini Passionem per eos recensitam flagitabat, ipsi Abbatem quemdam designarunt, ut super hac re Cluniacensium & Lugdunensium Monachorum sententiam intelligeret. Decretum hoc anno 1200. datum Mabillonius typis commisit, & Simonius in Præfatione Hist. Crit. Versionum Novi Testamenti retulit. Hæc omnia argumento sunt, ut credamus ætatis illius Monachos Critices doctrina præstantes fuisse.

† *Cave Hist. litter. pag. 533. col. 1.*

Gesta studium non mediocriter ejus nominis famam celebravit : non est tamen cur Operum istorum pene omnium jacturam accerbius feramus. Cæsarii Cistertiensis collectio dicenda potius est coagmentatio omnium pene fabularum, quæ in vulgus quo ad aliqua Miracula Sanctis tributa suo tempore increbuerant. Pius atque ingenuus homo utique erat, verum imperitus simplex & mirum in modum credulus. Quidquid hac de re composuit Vincentius Bellovacensis, totum Helinandi Cistertiensis Chronico debet, Viri ingenio sane & doctrina præclari; nisi in sæculum incidisset Criticæ Artis luminibus minime illustratum.

Ibid. n.32. & seq. Mens est aliquorum, Bailleti sensa referre pergo, *Legendam Auream* celebris Jacobi de Voragine Sæculi XIII. Scriptoris non potuisse nisi a ferrei oris & plumbei † cordis homine lucubrari; & mutato nomine mendaciorum ferro immixtam, non autem veritatis auro contextam *Legendam* nuncupandam esse. * Cæteri item Autores, qui in Volumen redigendis tum universæ Ecclesiæ, tum alicujus Regni aut Provinciæ, tum alicujus peculiaris Ordinis Sanctorum Historiis se dediderunt; uti Petrus de Natalibus, Boninus, Mombricius, Petrus Calo, Bernardus Guidonus, Aloisius Lipomanus, Laurentius Surius, Jacobus Mosamberius, &c. in pluribus offenderunt, alii diligentiæ, nonnulli ingenuitatis, quidam fidelitatis, multi politici & limati judicii vitio, omnes certe germanarum Critices, quibus destituebantur, regularum impedimento.

† Vives:

Ecce itaque, si fides Bailleto est, quam magna & sane mira in conversione rerum & perturbatione versatur Historia Sanctorum. Immane mehercule Ecclesiæ fatum, ut nullum tot anteactis sæculis Historicum procreaverit, qui super hac re nisi laudabile aliquid, tolerandum saltem posteritati committere posset! Quibus positis extra controversiam est Criticæ facultatis necessitas. Ipsius etenim claritate offusæ præteritis ætatibus tenebræ dispelli possunt, & nitidus veritatis aperiri dies, quam nimium simplices, minus synceri, aut illustres homines servitutis jugo hactenus oppresserunt. Hujus unius ope nobis ipsi blandimur fieri posse, ut rerum fontes hauriamus, ad autographa exemplaria Actorum Martyrum & Historiæ Sanctorum confugiamus, quæcumque in *Legendariis* istis vitiosa sunt, restituamus, eorumque opera expurgemus a fabulis & popularibus traditionibus, quibus turpiter deformata apud Literatos Viros despicatui habentur, Fidelium pietati non admodum pro-

Tillem. Fleury.

* Animadvertit Tillemontius *T.* 2. *p.* 517. *col.* 2. Claudium Despancium Facultatis Parisiensis suffragio damnatum fuisse, quod adversus Legendam Auream concionem habuerit: addit vero Thuanus, eundem hoc capite Romanam Purpuram, ipsi jamdiu præstitutam, non obtinuisse.

sunt:

sunt, atque ab Hæreticis risu & cachinis excipiuntur. Hac una tandem, concludit Bailletus, instrui & parari Ecclesiæ potest Vitæ Sanctorum Collectio ita partibus suis absoluta, ut liberum est post innumeras pene vicissitudines, quibus per tot insidas manus traducta obnoxia fuit.

Habetis, ut opinor, quæ eruditus Autor noster, a quo omnia ferme hactenus dicta mutuavi, his conceptis verbis nobis polliceri videtur. „ Hujus negotii exitus in perditis ac desperatis habendus nequaquam est, „ ex quo Critice una cum veritatis notitia lectissimam quoque studiorum „ rationem revocavit ...... Tametsi paucissima in rem hanc Christianæ „ antiquitatis probata monumenta nobis supersint, compertum „ erit, ea nihilominus solatio & eruditioni nostræ satis futura; si modo „ *juxta Criticæ disciplinæ regulas* iis uti noverimus. Quapropter summa „ muneris nostri in eo consistit, ut tot laboriosorum hominum, & *il-* „ *lustrium Criticorum* institutionibus proficiamus, & libertatem ipsorum „ industria nobis recuperatam in optimos usus convertamus, quos certe „ quidem Divini Numinis providentiâ excitatos crediderim ad redimendam „ e servitute indoctorum hominum veritatem. *Disc. n. 66.*

§. III.

Historia Ecclesiastica implicata adeo, & involuta erat ante præteritum sæculum; ut extricari & restitui nullo modo posset sine Critices adjumento.

CRitices lumina æque item necessario ad Historiam Ecclesiasticam exquisite & accurate texendam desiderari videntur: sive confusionem, qua præteritis temporibus permiscebatur, attendas; sive originem persequaris, unde rerum gestarum cognitio deducenda est, ne fallamur; sive demum difficultates spectes, quæ ex proposita materia suboriri solent. Ejus pariter consulto haud intercedente, non video qua ratione emergere quis posset ex omnibus, quæ passim occurrunt, intricatissimis quæstionibus, quæque partim ob nativam obscuritatem hujusmodi sunt; partim propter nonnullas præoccupatas opiniones, atque aliquorum negotiis accommodatas, qui detestabile piaculum, & fugiendas novitates proclamant, de quibusdam factis summa licet cum verecundia atque observantia dubitare.

Ita se habebat elapso sæculo Historia Ecclesiastica, ut monet Sapientissimus Godavius, qui illius hanc nobis speciem ob oculos ponit. Ad Historiam trium præsertim priorum sæculorum, quæ inter puriora collocanda sunt, nullum habemus, qui tutum se nobis ducem præbeat, & a quo scitu omnino necessaria cognoscamus. Evangelistæ siquidem pau- *Hist. Eccl. t. 1. in Proœmio. Gall.*

ca tantum Divini Verbi gesta memorant. S. Lucas in Actis Apostolicis meminit duntaxat Sanctorum Petri & Pauli, neque tamen omnia ab ipsis patrata describit. Porro hæc novisse opus esset ad multa Ecclesiasticæ Historiæ capita constituenda.

Historicos Sacros egregio in rem hanc studio consecuti sunt Eusebius, Rufinus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, aliique: pudet enim istorum numero accensere tot antiquiores libros nonnisi putidis fabulis & apocryphis narrationibus confarcinatos, quos protulit sive impietas aut stupiditas priscorum Hæreticorum, sive quorundam Christianorum perversa sollicitudo.

Godau ibidem. Baron. t. 1. in Proœmio. Majori cum dignitate excipienda est Eusebii Historia, sine cujus luce in summa rerum Ecclesiasticarum ignoratione versaremur. * Dissimulandum tamen non est eum quoque aliquando de re Historica falsitatis argui; atque tum in Chronico, ** tum in Historia, tum denique in Voluminibus de Constantini Vita fide non semel nutasse; aliquibus locis nimium in Arrianos favorem redolere; Constantinum interdum palpare, & semetipsum magnifice jactare. Accusari ibidem solet, quod parum concluse loquatur, rerum gestarum tempora minus sedule distinguat, & non semper ad accuratam Criticen exigat cum ea, quæ suo, tum quæ aliorum testimonio producit. ***

Dupin. t. 3. p. 1. p. 150. Duo Rufini de Historia Ecclesiastica libri, quos Eusebii interpretationi adjecit, & in quibus Ecclesiæ Historiam usque ad Theodosii Imperatoris obitum exequitur, satis eleganter conscripti sunt, non autem pluribus culpis vacant. ****

* Complectitur Eusebii Historia quidquid melioris notæ tria priora sæcula protulerunt. In ea legere est primas Ecclesiæ constitutas sedes, & Episcoporum in eis suffectorum ordinem, celebriorum imaginem hominum adumbratam, qui vel sapientiæ laude claruerunt, vel impietatis fama laborarunt, Tyrannorum persecutiones, Martyrum certamina, & victorias, quas de infidelitate atque erroribus reportarunt.

** Josephus Scaliger supina multa Chronologiæ menda Eusebio exprobrat. De emend. temporum in Proleg. Item l. 6. pag. 516. & seq.

*** Licet in Eusebio ab Arrianismi nota, atque a nonnullis aliis accusationibus vindicando operam omnem impenderit Cousinus, diffiteri tamen non potuit, eum errasse, cum Africani ductus autoritate Herodem obscuris natalibus ortum fuisse narrat, ubi ex Hegesippo Sanctum Jacobum Hierosolymorum Episcopum e Templi pinna præcipitem actum testatur, & Herodem juniorem Viennam in exilium pulsum: quod Cypriano attribuat, eum primo de Hæreticis iterum baptizandis sententiam propugnasse; revera namque id in consuetudinem venerat apud Africanos, & Cappadoces; immo ante Sanctum Cyprianum Concilii Cartaginensis per Agrippinum coacti decreto sancitum erat: quod demum Novatum a Novatiano non distinguat, &c.

**** Initio quidem Socrates Rufini fidei se committens duos priores Historiæ suæ libros composuerat. Cum autem in evolvendis S. Athanasii operibus deprehendisset, Historicum hunc fugisse, quod Sanctus Pater Treviros exulaverit, præcipua tantæ persecutionis adjuncta omisisse, atque in illius Sancti gestis describendis temporum ordinem invertisse, eosdem duos priores libros denuo lucubravit.

Ne-

Nemo Historiam ornatius aut sapientius contraxit Sulpitio Severo, qui merito Sallustius Ecclesiæ nuncupari potest. Conveniat id tamen necesse est, cum nimium, quam par erat, res in angustum redegisse; ipsius Chronologiam neque satis accuratam esse, neque tutam; in lapsus complures adversus Ecclesiæ Historiam incidisse, illum Miraculis fidem plus æquo adjungere, atque innumera veterum deliramenta confirmare.

Dupin. ibid. p. 468. Gall. Alex. Histor. t. a. sac. 1 Dissert. 25. in respons. ad 2 argum.
Godavius ubi supra.

Quamvis acri adeo judicio & accuratione in scribendo usus sit Socrates, ut operosum esset, majori diligentiæ conatu Historiam conficere; nihil certe profecit cura tanta, quominus multis capitibus deciperetur, graviter interdum non laberetur, & facta veritati minime consentanea nequaquam asseveraret. Hic in Commentaria sua, quæ incipiunt anno 309., quo desinunt Eusebiana, retulit datum a Costantino Christianæ Religioni nomen; ipsius studia ad Ecclesiæ tranquillitatem conversa; tumultus centum quadraginta annorum spatio excitatos ab Arrianis, Novatianis, Macedonianis, Apollinaristis, aliisque Hæreticis; eorum Patrocinium a multis Principibus susceptum. Juliani Apostatæ impietatem ac crudelitatem; diversas Ecclesiæ persecutiones; multorum Conciliorum Acta, verbo dicam, quidquid contigit ab anno, quo Constantinnus Imperator est renunciatus, ad illum, quo Theodosius Consulatum decima septima vice gerebat. *

Valesius, Cousinus, Dupinus, Godavius, Alexander, Ephem. Sapientum 13. Aprilis 1676. Gall. Baronius.

Quamquam ita in Socratis vestigiis steterit Sozomenus, ut eodem tempore Historiam suam exordiatur & absolvat; non tamen ipsi superstitione tanta adhæsit, quominus eam multis eidem sive ignotis, sive memoria excisis, sive neglectis monumentis locupletaret. Hic in eosdem pene scopulos, atque Socrates, immo in asperiores etiam aliquando impegit; ut affirmare quis possit, Historicum istum cum Socratem sequendo, tum deserendo, non semel a veritatis semita declinasse. **

* Socrates Maximianum a Maximino non internoscit; Nicenam Synodum damnasse perhibet quinque Episcopos negantes doctrinam a Patribus traditam, & *Consubstantialis* vocem approbare; etsi Epistola Concilii aperte nunciet, neminem præter Theonam, & Secundum subscribere renuisse: immo addit ob id a Constantino exilio mulctatos fuisse. Tres Sirmienses formulas eidem Concilio tribuit, quæ a tribus confectæ fuerunt. Prodit memoria Valentinianum Imperatorem Justinam Justi filiam in uxorem duxisse, quin Severæ nuncium remitteret; & ne impudicitiæ notam subiret, lege publica potestatem fecisse duas simul fæminas retinendi. Alibi quoque multoties fallitur Socrates; & præsertim rudi adeo Novatianorum Schismatis notione imbutus apparet; ut, quemadmodum Autores superius citati animadvertunt, nullus ferme reliquus locus sit ea tuendi, quæ super hac re litteris mandavit.

** Manifeste capitur Sozomenus affirmans, Julium Pontificem, cum pro summa senectute Niceno Concilio interesse nequiverit, Vitonum & Vincentium illuc ablegasse; certo enim certius est Concilium hoc, regnante Sylvestro celebratum fuisse. Pariter Gregorii in Patriarcam Alexandri-

Dupin. t. 3. p. 2. pag. 221.

Invicem digladiantur Sapientes, quo nimirum anno ad Historiam suam aggressus sit Theodoretus, simul etiam quo ipsi fastigium imposuerit. * Supplementi cujusdam speciem habet ista ad Socratis & Sozomeni Historiam: Athanasii gesta clarius digessit; plurima ad Ecclesiam Orientalem spectantia facta ab Autoribus illis prætermissa e tenebris, in quibus perpetuo jacuissent, memoriæ tradidit; saluberrimo labore archetypa nonnulla, uti Synodorum, Imperatorum, Episcoporum, &c. Epistolas collegit, atque in Historiæ suæ censum transtulit; denique amborum illorum errata non pauca emendavit. Nihilominus, diligentissimus licet Scriptor videatur, falsa multa ipse quoque narravit, quorum præcipua enumerat Dupinus.

Dupin. t. 3. p. 2. p. 223.

Evagrius nomine *Scholasticus* sex Ecclesiasticæ Historiæ librorum autor est, qui initium capiunt, unde expliciunt Socrates, Sozomenus, & Theodoretus, † & desinunt in annum 594. Satis late patet Historia hæc & peculiaris accurationis laudem consecuta est **: Ceterum molestis quandoque digressionibus & narrationibus extra caussam fit subobscura: præterquamquod veritatem ita sectatus non est, ut aliquando in errores non raperetur, de quibus jure reprehenditur.

† idest anno 431.

Sæculo XIV. ex Eusebii, Socratis, Sozomeni, Theodoreti, Evagrii,

num consecrationem eum Georgio, quem præpotentes Arriani intruserant, confundit. Julii Pontificatum ad vicesimum quintum producit annum, qui decimum quintum non excessit. Narrat quoque, Secundum Ptolemaidis Episcopum Niceni Concilii Canones obsignasse, repugnantibus illius Synodi litteris. Sunt qui illum deceptum putant, dum Saracenos a *Sara* nomen accepisse dicit, quod tamen per istos nonnisi a *Sarac* latine *latronibus* petendum est: populi quippe illi latrociniis & excursionibus vivebant. Nonnulla alia mendose dicta in Voisini interpreratione enumerantur. Consule hac de re, si libet, Dupinum *t.* 3. *p.* 2. *pag.* 189., & Ephem. Sapientum *sub* 11. *Maji* 1678. Gall.

* Opinatur Pagius, se quæstionem hanc ex iis regulis dirimere, quas statuit in Dissertatione de Romanorum Imperatorum Decennalibus. Ecce tibi quo pacto ratiocinatur. Cum in fine Historiæ suæ nos moneat Theodoretus, se 105. annorum acta descripsisse, quæ orsus est ab Arrii Hæresi, & cum Theodori Mopsuesteni, tum alterius Theodori Antiocheni Episcoporum morte conclusit; indicat aperte illum operis sui initium atque exitum hujusmodi ceremoniis definivisse: quinque etenim supra centum anni duodeviginti Quinquennalium numerum explent. Conficitur inde præterea quam certissime, illum Opus hoc ab anno 325. Constantini Magni Vicennalibus dicato movisse, extremas vero illi manus admovisse sub anno 430., quo Theodosius junior Mense Januarii egit Tricennalia sua; qua de re hæc silentio præteriit Theodoretus. *Ephem. Sap.* 3. *Julii* 1684. Gall.

** Photii de Historia & stylo Evagrii judicium ita habet Cod. 29. *Stylus huic non ingratus, tametsi interdum redundare quodammodo videatur: certe in doctrina veritate ceteris Historicis accuratior est. Quæ quidem laus*, subdit Cave Hist. litter. pag. 355. col. 2., *etsi ei non sit deneganda, liquido patet, eum in pluribus factis recensendis nimium fuisse credulum, & in fabulas proniorem.*

atque

atque aliorum Ecclesiæ Historicorum commentariis continentem Historiæ seriem concinnavit Nicephorus Callixtus: hanc autem tot tantisque incertis & fabulosis, quas veris immiscuit, narrationibus corrupit, ut laborem suum in contemtum adduxerit, suspiciosus pene in omnibus sit, caute tantum & pedetentim eum sequi possimus, atque de Historia ista pronunciaverit Casaubonus: *Non pluris, quam folia farfaris, faciendam esse*. *Godau. Histor. Ecclef. in Præf. Gall. Cave Hist. litter. in Append. p. 22. col. 1.*

Jam vero ad Historicos Ecclesiasticos propiores nobis descendamus. Cardinalis Baronius absolutam duodecim sæculorum Historiam executus est, cujus opus immanis sane laboris, percuriosæ investigationis, & reconditæ eruditionis opus esse fatendum necessario est: * Apud Sapientes tamen cum Protestantes, tum etiam Catholicos male audit; quod supposititios, quibus usus est, libros non semper cognoverit; ** in Romana antiquitate & Chronologia *** versanda nobis non raro fucum fecerit; ut ex confusione Epochæ Dionysii Exigui cum legitimo Nativitatis Jesu Christi anno tempora usque ad Diocletianum fallaciter partitum fuisse compertum est; quod longius a proposito divertat, atque immodice in aliqua facta propendeat, quæ proinde quolibet argumentorum genere tueatur, quin satis ea, quæ controversa sunt, quæque omnibus probata distinguat. *Godau. ibidem.*

Bzovius & Spondanus ad prosequenda Baronii Annalia se contulerunt. Vapulat tamen primus, quod sui Ordinis potius, quam Ecclesiæ gesta collegerit; de secundo autem passim traditur, eum in Tornellio contrahendo, quam in Baronii Historia prosequenda feliciorem fuisse. *Godau. ibidem*

Addi possunt istis Ecclesiæ antiqui Patres, qui in consultationem vocari queunt; cum e re nata temporum suorum eventus, aut Ecclesiæ ad se spectantia negotia leviter attigerint. Immo etiam profani Autores de Vitis Imperatorum, aut de Arte Politica scribentes adjumentum *Godau. ibid.*

* Fertur Sirmondum Annalibus parandis plurimum utilitatis Baronio attulisse: immo autumant non pauci, referente Bailleto, quidquid in opere isto ex antiquitate, ex humanis litteris, atque ex Critice sumtum est, id pene totum Sirmondo vendicandum esse. *Ind. Sap. t. 2. p. 2. art.* 512. *p.* 440 Gall.

** Schelstratus in Opere, cui Titulus: *Antiquitas illustrata circa Concilia Generalia Antuerpiæ* 1678. sapienter animadvertit, licet Baronii Annales optime de Ecclesia meriti sint, atque ad illam magnos usus attulerint; nihilo secius post celeberrimi hujus Cardinalis interitum admodum multa vetustatis monumenta in publicum producta fuisse, quæ ipsi ignota fuerant, quæque ad elucidandas quæstiones complures ætate hac inter Litteratos excitatas magnopere conducunt. *Ephem. Sap.* 2. *Maii* 1678.

*** Benedictinum nescio quem se jactasse perhibent, quod ad duo erratorum millia in Baronio notaverit: alter vero Criticus, contumeliam gravius intorquens, se in eodem sex mille insignes lapsus deprehendisse gloriatus est. *Lectio Patrum p. 2. cap. 7. p.* 150.

afferre

afferre possunt aliquod Ecclesiasticæ Historiæ : reputet tamen unusquisque, quam parum istis fidendum, quam aridi, quam impliciti, quam invicem non raro pugnantes sint : illos autem in Dogmata citius, quam in Historiam curam omnem defigentes, non semper adamussim res, ut contigerant, enarrasse.

Baron. t. I. Præf.

Chronologia, quæ inter præcipuas Historiæ Ecclesiasticæ partes recensenda est, nihilo minus spinosiores complectitur difficultates. Principes Epochæ, uti Exordii Assyriorum Imperii, Napolassari, Romæ conditæ, &c. dissimiliter ab Historicis accipiuntur; unde eorum quam longissime disjunctæ Chronologiæ manarunt. Hi Abrahamum 75. Thares anno natum arbitrantur, centesimo tricesimo alii. Græci inter Arphaxad & Sale Caïnan recensent, de quo apud Hebræum Codicem, & Lucam Evangelistam altum silentium est. Olympiades ipsæ, a quibus tuto gressu incedere cœpit Historia, disputationibus non vacant; & quoad illarum initium in varias sententias Autores distrahuntur. Non convenit pariter de Hebraicorum annorum ratione ante diluvium; sique modo sapientes Periodum Julianam usurpant, quæ tres Solis, Lunæ, & Indictionis Romanæ Cyclos constituit, id non prohibet, quominus de Julianis annis, in quos nonnulla facta ceciderunt, quæstiones moveant. Missos facio Nativitatis & mortis Jesu Christi dies, * tempus, quo Antiochenæ Ecclesiæ Petrus præfuit, ipsius Romam adventum, adjuncta mortis ejus, & id genus alia, quæ cum æque in ancipiti posita sint ac Ecclesiasticæ Chronologiæ fundamenta, & cætera Historiæ capita aliquo nexu isti conjuncta, non possunt non incerta esse atque involuta.

Godeau. ibidem. Scaliger de emend. Temporum in Prolog. Baron.

Cæterum Historici est, quin Artis suæ legi summæ & cum Religione perpetuo servandæ injuriam inferat, nimirum enunciandi veritatem, & nulli istius fraude gratificandi; triplicis tamen hominum generis rationem habere : Primo Semidoctorum nonnullorum, qui certa & ad normam exacta legere postulant, nec fallere nec falli volunt. Secundo indoctorum & levium hominum, queis magis arrident antiquæ fabulæ, quibus assueverunt, quam testatissimæ veritates, modo novitatem redolere videantur. Postremo clarissimorum Lectorum, at ultra modum superstitiosorum, quibus nihil potest esse satis; cum de re historica demostrationes flagitent, atque de Problemate Geometrico. Immanes difficultates istæ Critices necessitatem evincunt ad parandam Ecclesiasticam Historiam hactenus editis accuratiorem. Nisi etenim acuta polleas ingenii fa-

Godeau. ibidem.

* Hamelius Bibliæ suæ apposuit opinionum illustriorum Chronologorum indicem, a quo nimirum mundi anno Æræ Christianæ calculus ineundus sit. Enumerat hic nonaginta duas. Sententia, propius Creationi Orbis accedens, illam collocat anno 3740., longius recedens anno 6984.

cul-

cultate, singulari judicii vi præditus, secretioris eruditionis locuples sis, perfecta demum eorum omnium, quæ Critici juris sunt, intelligentia præstes; fieri nullo modo poterit, ut tot scopulos declines, tot superes difficultates, tot facta expedias, tot autores emendes, tot errores depellas, tot involuta vela pandas, tot secernas adeo intricata, ut verum a falso, sive a verosimili vix dignoscatur; tot diversa negotia incorrupte transigas, tot denique concepta præjudicia deponas.

Ne multis, ei, qui diligentem & integram Historiam instruere amat, cordi sit, acerrima consideratione intimum Principum & populorum ingenium & consilia scrutari, nosse mendacium a veritate, dispicere quod isti simile est ab eo, quod non item; aptum esse ad dignoscendos effectus, qui fortuito, a natura, vel animi dispositione fluunt, ab iis, quos prudens ratio, aut Religionis & pietatis semina parlunt; secernere solida a futilibus, quæ usu ab iis, quæ contemplatione continentur, quæ divinando veluti & conjectura assecuta sunt ab iis, quæ autoritate ducta, & a certæ autoritatis monumentis depromta. Hinc perspicue fit, Critices lumina tot tantisque evadendis difficultatibus esse necessaria, quam quod maxime.

Lectio Patrum p. 2. cap. 11. pag. 207.

§. IV.

Perturbatio, in qua versabantur Veterum Opera, nec non Dogmatica Theologia, satis planum facit, quantam habeat Critice necessitatem ad comparandam Scriptorum Ecclesiasticorum optimam Bibliothecam, & elaboratum Theologiæ cursum conficiendum.

INTER Sacræ Litteraturæ studiosos non pauci extiterunt, qui de cogendis Autorum Ecclesiasticorum indicibus, & Bibliothecis sollicitii fuerint: * ex vetustioribus Eusebius, Sanctus Hieronymus, Gennadius Massiliensis, Isidorus Hispalensis, Ildephonsus Toletanus, Honorius Episcopus Augustodunensis, Sigebertus Gemblacensis, Henricus Gandavensis: ex recentioribus Sixtus Senensis, Cardinales Baronius, & Bellarminus, Possevinus, & quamplures alii cum Catholici, tum Hæretici.

Dupin. t. 1. in Præf. p. 1. pag. 7. Cave Hist. Litter. prolég sect. 6. p. 25.

* Ecclesiastici Scriptores in quatuor classes dividuntur. Primo loco statuendi sunt, qui Sanctis Bibliis elucidandis insudarunt; altero, qui de Fidei articulis disputarunt; tertio, qui cum Judæis, Paganis, atque Hæreticis congressi sunt; ultimo Historici Ecclesiastici, quo nomine rite appellamus eos, qui copiose aut summatim in Ecclesia gesta litteris prodiderunt. Hac pariter voce illos comprehendimus, qui Hæresum & Hæreticorum Indicem, Martyrum, Sanctorum, Virorumque pietate & doctrina præstantium Historias divulgarunt. Chronographorum autem vocabulo accipimus tribuentes, quæ narrant, in singulos annos, & certis quibusdam temporum Epochis affigentes.

Quam-

Dupin. ibidem p. 12. & seq.

Quamvis major istorum pars sinceras Criticæ disciplinæ, tantopere huic muneri obeundo necessariæ, regulas non jejune perspectas haberent; fas est tamen profiteri, in eis confusa adhuc multa deprehendi, multa quoque desiderari: sive quod perfectæ, ut nunc est, Critice acquirendæ animum non attenderint, sive quod ars illa tot instrumenta per id tempus alumnis suis non suppeditaret, quot recentes instruit.

Hujusmodi homines nominum similitudine, aut titulorum & materiarum consensione decepti, Autores Autoribus, atque opera operibus commutarunt: interdum aliquibus eos adjudicant Tractatus, qui ab illis longe absunt; interdum alios, ab ipsis revera partos, ipsis abjudicant: modo ut supposita quædam reiiciunt scripta, licet nequaquam sint; modo ut legitima alia amplectuntur, de quorum fraude constans opinio est. Specimen exhibent Scriptorum parum ipsis accommodatum, neque satis fideliter tempora designant, rerum consecutiones, atque affinitatem, funditus percipiendis Veterum Scripturis apprime necessarias. De iis item queruntur Sapientes, quod operum Analysin vel aliquando negligant, vel sine delectu componant; quod sæpe fusius nonnulla persequantur, quæ satius fuisset leviter adumbrare, nonnulla e converso perquambreviter perstringant, quæ sive elegantiæ, sive Dogmatum, sive disciplinæ, sive rerum, sive locorum, quæ commentantur, gratia, degustanda essent. Paucis omnia. Singuli ferme Catalogi isti quoad Autorum & Operum numerum, quoad rerum discussarum ordinem, & tempora, quibus vixerunt, mutili & vitiosi dicendi sunt.

Cave ibidem t. 2. p. 10.

Dupin. t. 1. in Præf.

Tot itaque tantosque lapsus a Dupino in superioribus Bibliothecarum compositoribus memoratos cum probe animadvertissent postremi Sæculi Sapientes, & quanti interesset egregiis Autorum suorum Bibliothecis Ecclesiam augere, studio incensi sunt, & consilium inierunt, ut Critices præsidio aliquid in rem hanc perfectius, rectius, atque utilius conarentur. Revera nunquam adeo bene & feliciter, ut proxime elapso sæculo, in Scriptores præsertim Ecclesiasticos labor impensus est.

Inficiari itaque non possumus, Critices opus esse, ut antiquorum Autorum Bibliotheca hactenus confectis amplior & perfectior habeatur. Quoniam si in hac acie palmam referre volenti Scriptorum, quos in manibus habet, vita conscribenda est, callenda patria, indoles atque ingenium exprimendum, detegendæ *circumstantiæ*, quæ ad ipsorum ætatis vel Operum Historiam referri possunt, vel illorum perspicuitati prodesse, aut scribendi rationem, occasionem, & propositum ob oculos ponere; si eidem insuper palam facere incumbit, quo tempore, & qua animi propensione ad lucubrandum accesserit unusquisque scriptor, quas Hæreses exagitaverit, quæ dogmata firmare curaverit, qua conditione fuerit: di-

Cave, Dupin.

ver-

versum siquidem, exempli caussa, exercet stylum Episcopus ac Laicus, Africanus ac Asiaticus, vexatus homo, atque vitam tranquillam ducens: quotus, amabo quisque erit, qui hæc omnia absque solertissimæ atque eruditissimæ Critices industria in clarissimam veritatis lucem præferat? *Dupin. in Præf. p. 1. pag. 18.*

Non est tamen satis tenere, quo tempore & anno Opera sua scripserit Autor: insistendum ulterius est, ut peritæ Critices subsidio eorum ordinem & consecutionem consideres, nec non Chronologiam tradas, petitam nimirum, sive ab Imperatorum annis, Consulum nominibus, & id genus Epochis; aut a personis, quarum mentio fit, tum ab aliorum Autorum, tum etiam ab ejusdem Autoris Operibus laudatis, tum denique a conjecturis, ex Operis dictione, vel ex rebus, quæ discutiuntur, deductis. *Cave, Dupin.*

Quibus peractis, omnes adhuc numeros non habet Ecclesiastica Bibliotheca. Istorum insuper Autorum texas necesse est Operum Elenchum, qui, cum magnam & diligentem Critici sedulitatem requirat, complecti debet tum quæ ad hanc diem extant scripta, tum quæ temporum injuria intereiderunt, & quorum inscriptio sola a Veteribus servata est: in eo simul enumerandi sunt Tractatus singuli, fragmenta aliquorum, quæ supersunt afferenda, & loca atque Autores, apud quos leguntur, indicanda: oportet pariter Operum existentium Synopsin adiicere; ita se gerere, ut nihil effugiat animadversione dignum de doctrina, de moribus, aut de disciplina; ex nonnullis Operibus illustriores textus, & insigniora loca decerpere, vera a mendacibus segregare, & meliores demum Editiones significare. *Dupinus & Cave.* *Cave ibidem sect. 4. & 5.*

Ceteras tamen inter Bibliothecæ Ecclesiasticæ partes ea, quæ de Scriptorum stylo ingenio & scientia decernit, intensiores acuminis æquitatis judicii & sapientiæ nervos a Critico postulat. Hoc sane est omnium confessione aleæ & periculi plenum munus; neque satis cavere omnia potest, qui alios, maxime vero in existimatione habitos, & non minori observantia colendos in judicium vocat. Quare absit longe a Critico pro more suo ex opinione, vel libidine, nulla adhibita regula pronunciare; sed postquam Autorem aliquem diligentissime evolverit, ejus opus diuturna meditatione pensitaverit, atque intimos illius recessus pervaserit, justitiæ tunc prudentiæ & moderationis consulto dirigatur, ut nativam inde operum speciem assequatur & explicet. *Dupinus ibidem pag. 25.*

Eadem quoque momenta habet Artis Criticæ institutio ad Scriptores Ecclesiasticos typis optimis emittendos. In rem hujusmodi profecto multum est, antiquos & incorruptos Codices præsto habere, invicem omnes expendere & conferre, errorum notas apposuisse, variasque lectiones collegisse: verum his omnibus res adhuc confecta non est, nisi per absolutam *Cave, Dupinus. Lectio Patrum. Mabillonius.*

cum Idiomatis, doctrinæ & dictionis, tum fæculi, quo floruit Autor, intelligentiam correctionem correctioni, lectionem lectioni, ubi opus fuerit, præferas. Qui namque ista funditus minime calleat, Autorem adversus mentem suam loquentem inducet, universamque illius Theologiam ab imo turbabit. Non omittas tandem ipsius textum qua Tabulis Chronologicis, qua Procemiis, qua compendiis, qua animadversionibus, &c. illustrare. Hæc autem non præstabis, nisi exquisitissima & perspicax Critice subsidio veniat: priores similiter Patrum Editiones nihil aliud esse putes, quam rudes veluti earum formas, quæ a fæculo circiter emanarunt, cum ad summum perfectionis fastigium evecta est Critice.

Fleurius Tract. de studus. Gall.

Operæ pretium non videtur esse, hic diutius immorari, & multis contendere, quantam Critice necessitatem afferat, ut Theologia humi depressa erigatur, in nova luce collocetur, atque ut perfectus Theologus effingatur. Satis sit monere, eam turpiter adeo deformatam fuisse, ut ne lineamentis quidem suis cognosceretur, antequam sibi Critices splendorem societate quadam copularet. „ Scholastici, Sapientis Præsulis sensa recito, æmulandi, ne dixerim superandi D. Thomæ studio abrepti, veritates, quas elucidandas susceperunt, magis magisque implicarunt; Scripturarum, Patrum, & Conciliorum studia dejecerunt; ingenia dissiparunt, & sensim arido illo explicandi genere pietatis ardorem in hominum animis extinxerunt.„

Godeau. Hist. Ecclesiæ. Gall.

Mart. Dorp. Orat. in Prælect. Epist. Pauli anno 1520.

Theologiæ Scholasticæ imaginem atris coloribus Professor quidam Lovaniensis expressit; ea saltem ratione, qua tempore suo exercebatur, quæque ab hodierna ratione non admodum differt, nisi eam recta Critice fulciat. Lusisse nos operam putamus, inquit, nisi Theologos omnes volutemus, & decem annorum spatio rebus frugis omnis expertibus insudando, tempus teramus. Deinde quæstiones, quæ in Theologorum scholis habebantur, & disputandi modum his verbis describit. *Cur omnem ætatem „ quæstiunculis de lana caprina, & ipsam Asini umbram superantibus perdimus? Cur sophisticarum captionum nullus est neque modus neque finis; „ sed perpetua quædam argutandi, plicandi, & replicandi libido, & titillantis quidem, sed heu nimio constaturæ veritatis inanis oblectatio?* „

Dupin. Tract. de Doctrina Christiana l. 1. c. 20. p. 578. & seq. Gall.

Quod si jacebat in squalore & sordibus Theologia, qualis dicendus erit Theologus Scholasticus, qui Historiam & Antiquitatem vix primoribus labiis degustavit, atque in Critica facultate se prodit pene hospitem & peregrinum? *Vix dimidiatum esse Theologum concesserim* Ecclesiæ & litterariæ Reipublicæ prorsus inutilem, pronunciat Pater Alexander; cui consentiens Melchior Canus, rudes omnino Theologos illos esse ait, *in quorum lucubrationibus Historia muta est*.

Alex. Hist. Eccles. sec. 1. in Præf.
Melch. Canus de loc. Theolog. l. 11. c. 6.

Eandem sententiam suffragio suo roborat superius a me laudatus Præsul,

ful, nimirum sine factorum cognitione perniciosis erroribus obnoxium esse quemlibet. „ Est hoc quotidie in quampluribus Scholasticis compertum, qui ob Dogmaticæ & Historiæ ignorationem iis erroribus capti „ sunt; unde ansam adversarij nostri arripuerunt, ut eos vel inscitiæ, „ vel pravæ fidei redarguerent. „ Propterea Hæreticus quidam quatuor ad perfectum efformandum Theologum desiderat. 1. Cumulatissimam locorum Theologicorum intelligentiam. 2. Assiduum divinarum litterarum studium 3. Idem quoque Patrum. 4. Historiæ scientiam. * Priora duo ex Sculteto absolute necessaria Theologo sunt, posteriora vero perutilia.

God. Hist. Eccl. Tomo 1. in Praef. Gall.

Abrahamus Scultetus de fructuosa Patrum lectione, initio.

Ecce tibi quibus idem negotium ponderibus examinet doctus Autor. „ „ Obversantur, inquit, oculis nostris satis manifestæ infirmitatis notæ „ illustrium aliquorum sæculi nostri Theologorum, quos veraces Critices regulæ latebant. Ideo eorum viam & rationem, addit, sectatus „ non sum, quod non admodum tuta mihi visa sit. ** Ego sane in „ id multum operis industriæque pono, ut nihil producam, quod optimis Actis non innitatur; cum Scholastica Theologia e contrario de rebus certissimis non semel nobis inniiciat dubitationem. Quandoquidem „ Sacrorum Religio rebus præcipue ad facta spectantibus continetur, acumina Theologorum istorum, antiquitatem penitus ignorantium, facta „ ista e tenebris eruere nequeunt; immo nihil efficiunt aliud, nisi ut „ ingenia involvant, & perversa doceant objecta adversus Religionis „ mysteria componere. Ex quibus conficit Pater Lamyus fore, ut Fidei Dogmata, Scripturarum scientia, & Traditionis doctrina splendidius niterent; si Theologi omnes Critices præceptis obtemperarent. „

Simon. Histor. Crit. Novi Testam. Praef. Gall.

P. Lamy. Resp. ad Epistolam Tillem. art. 7 Gall.

* *Eum scripta Veterum διδακτικὰ in docendo, & confirmando copiosum, ἐλεγκτικὰ, in refutando argutum, ἐξηγητικὰ in explicando interpretandoque promtum, Historia denique in illustrando admirabilem efficient*. Abraham. Scultetus ibidem.

** „ Meminerit Lector, ait Hæreticus quidam, Simonium suo ipsius testimonio Criticum agere, „ non Theologum . . . Quid quod, „ si non nemo secum reputet, fidelem Scripturarum Interpretem, „ ut de illis intime sententiam ferat, non modo exquisita Critice, sed sana etiam Theologia imbui oportere; atque alterutram ab „ alia divulsam magnis aberrationibus subjectam esse „. *Spanhemius in Epistola ad Amicum de Histor. Critica pag. 610. Gall.*

§. V.

Humanæ Litteræ & liberales Artes graviter ante postrema sæcula deciderant, & nullius præter Criticen esse poterat eas restituere.

Fleurius tract. de Stud. p. 10. Gall.

GRammaticæ, Rethoricæ, & Philosophicæ disciplinæ a Græcis proficiscuntur; cum apud Athenienses recta eloquentiæ & bonarum artium intelligentia diutius, quam apud alios, domicilium collocaverit, quæ a Græcis tandem ad Romanos, a Romanis ad nos usque commigrarunt. Isti Græco primum sermone eruditi, rem Grammaticam illi addiderunt; deinde se ad latinam linguam expoliendam dediderunt, quæ per id temporis radices egit, tantoque splendore aucta est, & studio culta, perinde ac ceteræ humanæ litteræ, & liberales artes; ut nunquam excellentius, quam Augusto imperante, claruerint. Sed altero jam sæculo labente, ad eam denuo formam redactæ sunt Romanæ litteræ, quam a Græcia Latio importaverant; immo usque ad Caroli Magni tempora semper in deterius versæ sunt.

Ducangius Gloss. t. 1. in Præf. Gall.

Fleurius ibid. pag. 16. Gall.

Immortalis hic Princeps nullum non movit lapidem, ut studia omnia pristinæ dignitati restitueret: accivit undique Viros doctissimos; in clarioribus Imperii sui Civitatibus Gymnasia aperuit; * hac de re complura egregie moderatus est; innumeros Codices, qui universis Provinciis suis late dispergerentur, exscribendos curavit; nihil demum ad bonarum Artium progressus intentatum reliquit. Sed concusso turbulentissima illa post homines natos tempestate Imperii statu, litteræ quoque ipsæ subito interciderunt; Insuper partim ob Normannorum cædes, partim ob librorum inopiam captu difficillimæ factæ sunt. Ex eo tempore, quo Autoritas Regia vires sumebat, studia rursus excutiebantur; atque post Philippi I. Regnum anno circiter 1060. sapientia probati & spectati homines apparuerunt; non tamen politiores disciplinas magnos progressus fecisse constat: contra vero nulla unquam ætate perspicuum est latius dominatam barbariem fuisse, quam sæculis illis, quæ facultatum istarum instaurationem præcesserunt.

* Insedit aliquibus opinio, Carolum Magnum Parisiis anno 800. quandam Universitatem erexisse, eoque ducebantur argumento, quod a Concilio Carisiacensi ad Œsiam fluvium anno circiter 858. celebrato *Domus Regis Schola* dicta fuit; quodque Henricus Antisiodorensis in Epistola Carolo Calvo nuncupata *Palatium Scholam merito vocet*. Fleurius autem Universitatis Parisiensis primordia vel certe ad annum circiter 1200. censet revocanda. *Tract. de Stud. pag. 51.*

Incum-

Incumbebant potiſſimum id temporis Theologiæ, * Jurisprudentiæ, Medicinæ, & Artibus capeſſendis, quarum nomine Grammaticam, Humanitatem, Mathematicam, atque Philoſophiam deſignabant. Nihil minus quam de Latinitate ipſis cura erat, plebejo dicendi & ſcribendi genere contentis, nitidæ locutionis nequaquam ſollicitis. Neminem pudebat lutea identidem verba immiſcere, dictionis ſyntaxin ex vernaculis linguis depromere; & *Ruſtica Romana lingua*, quo pacto ætatis illius ſermonem Patres tertii Concilii Turonenſis appellant, incondita & ſtrigoſa quædam erat loquendi ratio. Satis erat ipſis caſus, numeros, genera, conjugationes, & præcipuas Syntaxeos leges ſervare, atque hoc veluti orbe univerſam rei Grammaticæ doctrinam concludebant.

Poetice ſita erat in callendis Carminum Latinorum metro & Syllabarum quantitate; neque quiſquam ulterius ad Operum naturam, & ſtyli diſcrimen ſcrutandum tendebat. Innumeris quæſtionibus acutis magis quam ſolidis Theologiam & Philoſophiam onerarunt; & nemini in mentem venerat, eas aliquibus ornamentis & Orationis figuris indigere. Nûllum tamen Scientiarum genus eo tempore, quo primum Univerſitates inſtitutæ ſunt, imperfectum magis & rude erat, ac Phyſice, ejuſque tunc vocabulo comprehenſa Medicina; quæ in volutandis libris, & ratiocinationibus congerendis poſitæ, omnem experimentorum obſervationem negligebant.

Eandem demum indigniſſimam fortunam ſubierunt cum Linguarum, ** & Hiſtoriæ, tum Artium omnium ſtudia, quarum fatum jactura quoque multorum, quæ jamdiu detecta fuerant, eſt conſecuta. Unum

* Triſariam dividuntur Theologiæ genera. Primum eſt Patrum, qui ipſi Bibliorum fonti operam dabant, ut inde neceſſariam ad Chriſtifideles erudiendos, & Hæreticos conſutandos ſcientiam expromerent: hic porro modus invaluit uſque ad ſæculum circiter VIII. Secundum a Beda, Rabano, aliiſque ejuſdem ætatis uſurpatum fuit, qui in compendiis Patrum digerendis, necnon in Scripturarum Scholiis, & commentariis conficiendis exercebantur, quæ Theologiæ ratio ſcholas uſque ad ſæculum circiter XII. occupavit. Equidem non inficior, poſt VII. ſæculum Tayonem Cæſaraugustanum Epiſcopum Theologicam exaraſſe *Summam* ex operibus partim S. Gregorii, partim S. Auguſtini coactam, atque ſequenti ſæculo D. Joannem Damaſcenum diſtinctius aliquid in rem hanc conatum fuiſſe, quod ſub titulo: *De Fide Orthodoxa* in publicum edidit, & quatuor voluminibus diſtribuit. Inventum hoc viam Scholaſticis ſtravit ad tertium Theologiæ genus amplectendum ſæculo circiter XII.

** Sæculo duntaxat incunte XIV. animadverſum eſt, Linguarum peritiam Religionis ſtudio neceſſariam eſſe. Huic animum advertentes Vienenſis Concilii Patres anno 1315. Decretum habuerunt de Græci, Arabi, & Hebraici Idiomatum Profeſſoribus inſtituendis; quod tamen nonniſi multis poſt annis impletum eſt. Quippe Græca Lingua XV. ſæculi exitu, Hebræa XVI. initio, Araba vero, elapſo tantum ævo coli cœptæ ſunt. *Fleurius Tract. de Stud. pag. 42. Lectio Patrum. Gall.*

re-

revera Ecclesiasticum Jus adeo misere corruptum non est, & Canonum usus non obsolevit; licet morum disciplina sensim defervesceret.

Quod si abjectæ ita erant Humanæ litteræ & Artes, nihilo majori in pretio habiti sunt caracteres ad eas scriptis mandandas accommodati; atque eo præsertim tempore dici potest, ut facile probatu est, caracteres Sæculorum ingenium secutos fuisse, eoque rectius aut distortius effictos, quo Litterarum splendor vel augebatur vel minuebatur. Fertur ante Cæsarum * Principatum Romanos caracteribus simplicissimis usos, & quasi uniusmodi; ab Augusto vero ad Antoninos quadratis, & peræquæ proportionis: at quacumque re cum Imperio ipso ad occasum vergente, pristinam elegantiæ speciem formas quoque Romanas amisisse, ** in obliquas statim evasisse, deinde in longos apices productas esse, tandem in rudem quandam rationem desinentes, Gothicas prorsus apparuisse.

Hanc caracterum depravationem non modo alibi, sed apud Gallos etiam observare licet; neque ulla Scriptura ex prima Regum nostrorum stirpe reperitur, quæ Romanis & barbaris litteris non sit permixta. Verum quidem est sub Regno Caroli Magni, & Ludovici Pii scribendi artem ita florere visam esse, ut ad Augusti ætatem maxime accesserit; sed non multo post irruit in Scriptionem secundo, æque ac in Scientias & bonas artes, excussa barbaries eo exitu, ut quinque vel sex sæculorum intervallo solæ Gothorum formæ in MSS. omnibus legerentur.

Mabillon. De re Diplom. l. 3.

Tametsi exquisitus politiorum litterarum gustus Criticees studium excitaverit; nemini tamen dubium erit, Criticen illarum stabilitati & profectui subsidia plurima contulisse; neque ad eam assurgere potuisse, qua modo fulgent, dignitatem, nisi istius ope & auxilio. Si etenim tanto Humanæ Scientiæ & Optimæ Artes proficiebant, quanto egregia ars nostra ad summum fastigium properabat; plane fit, ut Critice minime revocata, ejdem luto hæsissent, atque antea hærebant; immo in eo lutulentius demersæ fuissent, ut multorum Sæculorum exemplo testatum erat.

* Extant Numismata sub Fabii Victorii Consulatu excusa, ducentis quinquaginta circiter ante Augustum annis, quæ melius, quam antiquiores, insculpta sunt. *Ephem. Sap. 31. Januarii 1684.*

** Quanto magis ad extrema Imperii Tempora descendimus, tanto corruptiora apparent Numismata, & Inscriptiones. Multo pejus efformata sunt, quæ Diocletiani & Maximiani, quam quæ Antoninorum temporibus tribuuntur: pessime autem Justinis & Justinianis regnantibus incisa. Hæc omnia perspicua fient Numismata consulenti, quæ Histo iæ suæ de Litterarum Romanarum origine & instauratione P. Moulinetus affinxit.

AR-

ARTICULUS IV.

De Critices fructibus.

OPUS moverem magnitudine sua prope immensum, atque ab instituto nostro prorsus alienum, si in animo esset, singulos in Republica litteraria temporibus hisce a Critice partos fructus articulatim recensere. Præcipuorum itaque meminisse sufficiat.

De Manuscriptis.

Emolumentum primum, & forte ceterorum fundamentum, quæ ab studio Critices in publicum bonum redundarunt, illud profecto est, quod ipsius lumine a diuturno pulvere & obscuritate vindicata sunt antiqua Textus cum Veteris, tum Novi Testamenti, Versionum Græcarum & Latinarum Manuscripta, quibus Religio universa, & Autores non modo Ecclesiastici, sed profani etiam super re qualibet innituntur.

Hujus veluti præeunte face illustria fiunt non pauca inter impressos libros, & manu exarata exemplaria discrimina: manifeste deprehenditur, exemplaria hæc non modo quo ad voces tantum, verum quo ad integras Periodos, & non exiguas partes innumeris locis interpolata fuisse: edocemur item, non semper uno antiquitatis nomine vetera recentioribus Manuscriptis esse anteferenda. Hujus artificio Sapientes nos monitos voluerunt, eas esse optimorum MSS. notas; ut scilicet vetusta sint, emendatissima, & nisi Autographa, ab Autographorum ætate saltem non admodum disjuncta: distinguenda esse caracterum & eorundem MSS. structura, neque omnia formis quadratis componi. Quanam denique ratione de Monumentorum veterum istorum ætate, qualitatibus, veritate, aut falsitate, deque variantium Lectionum antiquitate, & diversitate pronunciandum sit.

Critices Regulæ de Manuscriptis.

Mabillon. de Stud. Monast. p.2 pag.287.

Quæcumque redundant ab studio MSS. commoda, omnia accepta referimus Erasmo, Valesio, Cotelerio, Allatio, Holstenio, Vvetstenio, Lambecio, Huetio, Balusio; Patribus Possevino, Garnerio, Sirmondo, Labbeo, aliisque celeberrimis e Societate Jesu; Patri Combefisio; Patribus item Acherio, Mabillonio, Montfauconio, Ruinartio, Martianæo, Nourryo, aliisque non paucis e Congregatione S. Mauri, qui vigilias suas in prætentandis Bibliothecis collocarunt; ut infinitum pene Monumentorum nume-

Sapientes, qui in MSS. elaborarunt.

numerum ad vitam veluti revocarent, quæ in pulveris gremio neglecta erant atque sepulta.

Bibliothecæ MSS.

Erutis itaque, & publicæ utilitati commendatis tot derelictis & ignotis MSS., nonnullæ etiam istorum collectiones Bibliothecis similes congregatæ sunt; ut, re postulante, eos possent Sapientes consulere, & aliquo saltem pacto vulgare. Possevinus inter primos fuit, qui in hanc Messem falcem immitteret, appositis in fine *Apparatus Sacri* aliquibus Catalogis Græcorum MSS., quæ in Vaticana, Sforziensi, Taurinensi, Medicea, aliisque multis Bibliothecis servantur. Labbeus nobis MSS. collectionem dedit sub titulo: *Specimen novæ Bibliothecæ Manuscriptorum*, in qua Regiæ quoque Bibliothecæ MSS. numerantur. Lambecius Hamburgensis Elenchum MSS. Bibliothecæ Imperatoris Vindobonensis in octo Volumina digessit. Alexander Barvoetius Jesuita Bibliothecæ Scorialensis, Antonius Sanderus Canonicus Tornacensis Belgii, aliique plures præcipuarum Europæ Bibliothecarum Manuscriptos Codices in Indicem contraxerunt; uti apud Bailletum & Cavium videre licet.

Baill. Judic. Sav. t.1. part.2. pag. 240. &c. Cave litter. in Proleg. pag. 25.

De Scripturis Sanctis.

De Textu Sacro, atque Versionibus.

II. Quandoquidem Divina Biblia locupletiora & pretiosiora sunt Ecclesiæ monumenta, certum est, lumina sua nusquam utilius Criticen intendisse; quam cum summa se contulit diligentia ad tot divini Verbi Archetypos Textus edendos; omnesque veteres Versiones non modo seorsim parandas, verum in *Polyglottis* Bibliis recipiendas, quæ ita apellatæ sunt, quod Autographos Textus, & hujus in alia Idiomata interpretationes complectantur.

Polyglottæ.

Primus omnium hoc immanis revera ponderis onus, excellentiorem revera fructum, & extremum acerrimæ Critices conatum humeris suis sustinuit Augustinus Justinianus * Nobilis Januensis, a quo tamen Psalmos duntaxat accepimus Origenis Octaplorum instar ** per totidem columnas dispositos.

Alter est Cardinalis Ximenius, qui Editionem procuravit Complu-

* Hic Prædicatorum familiæ nomen dedit anno 1487. A Leone X. ad Nebbiensem in Corsica Episcopatum assumtus, Galliam petiit tempore Francisci I. In Corsicæ Insulam remeans submersus est anno circiter 1536.

** Quamlibet paginam in octo sectiones partitus est Justinianus. In prima Textum Hebraicum locavit, in secunda latinam istius Textus Versionem, in tertia Vulgatam, in quarta Versionem Græcam, in quinta Arabicam Interpretationem, in sexta Paraphrasin Chaldaicam Hebraicis caracteribus conscriptam, in septima Latinam istius Paraphrasis Versionem, in postrema tandem brevissimas adnotationes Judæorum potissimum errores refellentes.

tensis

tenſis Bibliæ, Hebraico textu, & Septuaginta, Chaldaicæ & Latinæ Verſionibus conſtantis. Hæc primo lucem aſpexit anno 1517. Aliam vero Philippi II. juſſu adornatam anno 1573. Antuerpiæ Plantinus excudit. Jajus Polyglottæ ſuæ imprimendæ Pariſiis ſtuduit anno 1645. * Anglica in publicum prodiit aliquibus poſt annis, nimirum 1660. ** : cui adiicias Magnam Bibliam de la Haye V. Voluminibus *in fol.* comprehenſam; & ejuſdem aliam in undeviginti Tomos diſtributam ſub Epigraphe *Biblia Maxima*, quam Prolegomenis, triginta pene Verſionibus, nec non Nicolai de Lyra, Eſtii, Tirini, & Menochii commentationibus illuſtravit.

Miſſa facio tot alia Biblia vernaculis ſermonibus, & præcipue Gallico noſtro reddita, *** quorum utilitatem ab accuratiſſima Critice manaſſe nemo ambiget. Biblia popularibus Linguis reddita.

Fructus tamen per Criticen divinis Scripturis partos oſtendunt præſertim numerus Commentariorum, Diſſertationum, Animadverſionum, Adnotationum, aliarumque ſimilium numerus, quæ in univerſam Scri- Commentaria, Adnotationes, & cætera hujuſmodi in Scripturam.

* Calamitas, in quam incidit egregium Opus hoc, non tollit, quominus omnibus numeris abſolutum habeatur, in quo cum caracterum majeſtate & novitate, tum ſingulari Vitrei ſedulitate ultimos virium ſuarum limites attigerit Typographia.

** Non injuria de Waltonio conqueritur Jajus, quod in fronte amplæ hujus Collectionis nomen ſuum poſuerit, ac ſi ipſius eſſet compoſitor: *Ex Mſſ. antiquis undique conquiſitis, optimiſque exemplaribus impreſſis maxima fide collatis edidit Brianus Vualton.* Inſcribenda citius erat *Nova Editio Bibliorum Pariſienſium*, &c. minimi etenim momenti ſunt ab Anglis addita vel mutata. Nihilominus fateri neceſſe eſt, ob Sextum Volumen Anglicæ Bibliæ additum, quodque diverſas Lectiones, & Criticas animadverſiones cum in utroſque Hebraicos textus, tum in antiquas Verſiones continet, Polyglottam iſtam Pariſienſi non parum præſtare. Memoriæ Trevolt. Martii & Aprilis 1701. pag. 175.

*** Uſque ad XIII. Sæculum nemo Teſtamentum novum Gallice verterat. Suſceptum porro eſt ſub Caroli V. Regno hujuſcemodi conſilium; prima tamen Interpretatio non magnopere quæſita eſt. Tempore autem Franciſci I. Scripturæ Sanctæ Interpretationes per eos, qui *Reformatorum* Eccleſiæ ſibi nomen arrogant, ad hominum exiſtimationem dimanarunt; ut Autor ſit Eraſmus, incredibilem Verſionum Novi Teſtamenti numerum veniiſſe. Clerus Gallicanus anno 1655. ad perficiendam diligentiorem Scripturarum Converſionem Amelotium Oratorii Presbyterum deſignavit, cujus veſtigia ſecuti ſunt bene multi. Ephem. Sap. 26. April. 1666. Gall. P. Le Longus in Bibliotheca Sacra c. 15. narrat Guiartium de Moulinis S. Petri Athenſis Decanum anno 1294. Gallicæ Linguæ communem feciſſe Scripturam, quæ typis vulgata eſt anno duntaxat 1487. Extat adhuc quatuor Evangeliſtarum Paraphraſis per Otfridum Monachum Wiſemburgenſem in Alſatia priſco Gallorum Idiomate condita, & Carminum legibus obſtricta. Hic Rabani Mauri Auditor Sæculo Nono vivebat; ejuſque opus primo editum eſt 8., Baſileæ, anno 1571. *Flacci Illyrici* Opera. Cum vero quampluri-mis maculis ſcateat Editio iſta, emendatiorem nobis ſpondet Diedericus de Strada. IX. Ephem. Sap. ad 3. Martii 1710. Gall.

pturam, vel peculiarem ipsius partem confectæ sunt. Immodicè augeret volumen, si quis hujus generis Tractationum Indicem texere vellet: dixisse itaque satis erit, in istarum censum venire Polyglottam anno 1599. eruditis Vatabli explanationibus, & Lyrani *Glossa* ditatam; *Glossam* ordinariam Antuerpianæ Editionis anno 1617., & Duacensis 1634., complures Catenas, quas inter a Corderio compactam in infimum locum detrudendam non esse. His adde duo non prætereunda Opera, Anglorum cura disposita, & publici juris facta. Primum, cui nomen impositum *Criticorum Sacrorum* ad decem non modica Volumina *fol.* assurgit. Alterum *Synopsis*, sive Criticorum Epitome nuncupatum quinque *fol.* non excedit. In his studiose coacervatæ sunt Scriptorum Animadversiones, qui Litteræ sensum enucleare elaborarunt; eoque sunt artificio dispositæ, ut ad quodcumque caput, immo versiculum Veteris & Novi Testamenti brevissima Scholia, Scripturæ verba, Hebraismos, &c. explicantia reperiantur. Placuit ipsis duos ejusdem molis & formæ Tomos instar veluti supplementi cujusdam ad *Critica Sacra* adjungere, qui nonnulla Theologorum *Confessionis Augustanæ* Scripta * exhibent, in quibus nonaginta circiter & ducentæ Criticæ Dissertationes leguntur, complura Veteris & Novi Testamenti abstrusa loca enodantes.

Bibliotheca Bibliorum.

Si quis tamen certior esse amat singillatim, quam uberes fructus a Critice perceperint Biblia Sacra, adeat præclarissimum P. Lelongi Congregationis Oratorii Opus, cui titulus: *Bibliotheca Sacra, seu syllabus omnium fere Sacræ Scripturæ Editionum ac Versionum, &c.* Parisiis, 1709. 2. Vol. 8. Ex hujus nimirum eruditi Viri Catalogo Editionum Textuum Scripturæ Archetyporum, atque Versionum, quot quot in Linguas ab Europæ incolis nunc usurpatas, & modo obsoletas effectæ sunt; ex Autorum enumeratione, qui proximis præsertim sæculis *Concordias & Harmonias Evangeliorum*, Bibliorum *Concordantias*, Variarum Lectionum collectiones lucubrarunt; sive alia via de Sacris Litteris bene meriti sunt, erit judicandi locus, Criticen nunquam tot aliorum Studiorum, æque ac istius commodis providisse, neque nos provisuram magis sperare potuisse.

* Hujus Operis titulus est. *Thesaurus Theologico-Philologicus, &c.* Scriptores Monumentorum Trevoltiensium mensibus Januarii & Februarii 1701. art. X. complura animadverterunt in priorem Tomum Ultrajecti eodem anno excusum: videlicet de istarum Dissertationum stylo, de exaggerata plus æquo Hebraicæ Linguæ necessitate, de eo, quod ajunt, inter Ecclesiæ Patres Origenem, Epiphanium, & Hieronymum tantummodo Scripturæ intellectum assequi potuisse; de Consilio demum, quod sibi Doctores isti proposuerunt, &c. Eadem Trevoltientia monumenta adnotationes in istius Tomi procemium adjecerunt, Theologosque istos in pluribus excessisse concluse redarguunt.

Quem,

Quemadmodum qui ad ceteras disciplinas capessendas, nullis anteceptis rudimentis, aggrederetur, idem discrimen subiret, atque ille, qui Maria trajecturus, navim nullo munitam gubernaculo conscenderet; ita hoc de divinarum Studio Litterarum sentiendum eo magis erit, quo istud aliis omnibus humanis est dignitate præstantius, utilitate salubrius, difficultate operosius. Hac sane in re graviorem Litterariæ Reipublicæ operam Critice navavit; cum non modo acie sua tot ornatas Textus Sacri, & Versionum Editiones, non modo tot ad litteram aperiendam, sensusque explicandos volumina nobis suppeditavit; verum etiam rem auxit publicam copiosis Tractatibus, ad expediendam Divinæ hujus Sapientiæ viam peropportunis, quæ a Scholastica facultate per ea tempora Scholarum præpotenti Domina de gradu dejecta fuerat. Scripturum Prolegomena.

At ex quo flagrare rursus visum est Sacra Biblia investigandi desiderium: ecce præsidio Critices typis commissæ *Claves*, *Introductiones*, *Prolegomena*, *Proœmia*, *Disquisitiones*, *Exercitationes Criticæ*, *Apparatus*, aliaque id genus scripta, Tyronum profectui super hac re, ut nihil magis, consentanea.

Ne morer in commemorandis Sixto Senensi, Arria Montano, Salmerone, Serrario, Bonfrerio, Andrea Masio, Joanne Despierræo, Patre Morino, Simeone Muisio, Sancte Pagnino, Ludovico Tena, aliisque pluribus, qui propter doctissimos in rem hanc libros nomina sua celebrarunt; paucis ab hinc annis prodiisse compertum habemus de eodem argumento egregia multa: uti Demonstrationem Evangelicam Huetii; Simonii Historiam Criticam Veteris Testamenti, omnesque alios ejusdem libros; P. Frassenii Disquisitiones Biblicas. Apparatum Lamii; Institutiones Biblicas Hamelii; Dissertationes Historicas & Criticas de Scriptura Sacra Petit-didieri; Dupini Prolegomena ad Vetus & Novum Testamentum; Bibliothecam Critices Sacræ P. Cherubini Carmelitæ Excalceati & Prolegomena, quorum non ita pridem quintum edidit Volumen, aliaque brevi editurus est, uti fidem suam publice obligavit; Dissertationes a Calmeto Operi suo de sensu Scripturarum litterali affixas, quibus addas Huræi *Novum Testamentum regulis illustratum*; *seu Canones Scripturæ Sacræ certa methodo digestos*, ad Novi Testamenti intelligentiam potissimum accommodatos. 1696. & ejusdem *Grammaticam Sacram*, sive præcepta ad percipiendum in Scripturis litteræ sensum 1707.

Protestantes quoque hujus generis Operibus institerunt, eorumque labores magnis usibus esse possunt. Eorum quod attinet ad hæc, post revocatam Criticen excellentiores haberi possunt Flacius Illyricus, Sixtinus Amama, Vittaherius, Schikardus Hostingerius, Buxtorfi, Ludo-

vicus Capella, Usserius, Vossii; & Cl. Waltonus, cujus ad Bibliam Prolegomena Opus sunt inter absolutiora, quæ hac de re supersint, merito recensendum.*

Neque vero istis tantummodo beneficiis divinorum Librorum studium foventibus per Criticen lætamur. Cum Archetypus antiqui Testamenti Textus Hebraice scriptus fuerit, Novi autem Græce, si Evangelium Matthæi, & Epistolam ad Hebræos excipias, quæ Siriaco sermone exarata creduntur; priores denique Versiones Orientis Linguis confectæ fuerint, istas cognoscere opus erat illi, qui Scripturæ Litteram comprehendere amabat: idque eo magis, quo cum ex Hebraici & Græci corruptione coaluerint fortassis Linguæ istæ, sive a populis Hebraicæ & Græcæ genti finitimis usurpatæ fuerint, non poterat non illarum cognitio ab istarum notitia pendere.

Grammaticæ aliaque Opera pro Linguis Sanctis.

Atqui id quoque subsidii in promtu est temporibus nostris. Cum etenim Critice politum & limatum judicium in Litteratorum animis rursus inseruisset, Linguarum amor illico oriri cœpit, quibus comparandis ut aditus pateret, innumera ferme Opera elaboranda curavit: E. G. *Grammaticas*, *Thesauros Grammatices*, *Rudimenta*, *Compendia Linguæ sanctæ*, *Dictionaria*, *Lexica*, *Concordantias*, & similia his.

Ephem. Sap. 23. April. 1702. Gall.

Buxtorfius Pater felicitate tanta Hebraicæ linguæ dedit operam; ut quicumque post eum in eandem arenam descendit, nihil præstiterit aliud, quam ipsius librum, qui revera Thesaurus est, vel exscribere, vel contrahere. Idem Buxtorfius ejusdemque filius nonnulla ad Chaldaicam, & Syriacam Linguas documenta statuerunt: hanc vero Georgius Amira & Ludovicus de Deo ad fastigium deduxerunt. A P. Motino Oratorii Præsbytero Sammariticam Grammaticam primo accepimus, a Christophoro Cellario deinceps, aliisque paucis; Arabicam ab Erpenio, Wasmuthio, Georgio Mayro, & Thoma Fourio ex Congregatione Sancti Mauri; Æthiopicam a Ludolpho; a P. Angelo Carmelita Discalceato Persicam tandem, cui anno 1684. Lexicon copulavit sub titulo *Gazophylacii* Linguæ Persarum. Magno item in pretio habentur Com-

* Licet in hujus operis gloriam venerit Waltonius, ipsi tamen revera illorum compositio nullo modo tribuenda est, sed Pearsono, Castello, & nonnullis aliis eruditis Anglorum *Protestantibus*, quos *Episcopales* vocant. Id tantum enixus est Waltonius, ut scilicet in unum redigeret, quæ a Sapientibus Anglis illis lucubrata fuerant, apponenda in limine ipsorum Polyglottæ, sive potius Jajanæ ab his rursus impressæ. Mem. Trevolt. Maii, & Aprilis 1701. pag. 174. Non desunt qui affirment Waltonii Prolegomena plurimos Articulos a Catholicis, immo Jesuitis, excerptos complecti; atque in hæc, quamvis ne nominetur quidem, Tirini sensa de *Idiotismis* Linguæ Hebraicæ ad verbum translata fuisse.

pen-

pendium & Thesaurus Linguæ Sanctæ Sanctes Pagnini: Tractatus Contractionum Hebraicarum Joannis Buxtorfii; ejusdem Dictionarium Hebraico-Chaldaicum, Liber de Vocalibus & Accentibus Hebræorum, aliaque in idem argumentum ab eo vulgata Opuscula. Minoris non fiunt *Lexicon Pentaglotton*, Typis Francofordiensibus 1612., *Concordantiæ* Hebraicæ Buxtorfii; Græcæ Roberti Stephani; Græcæ & Latinæ Novi Testamenti Genevæ excusæ anno 1624.: postremo Methodus addiscendi & docendi Grammaticam, aut Linguas ad Scripturam Sacram pertinentes eo pacto, ut quælibet ad Hebraicam revocetur, Autore P. Thomassino. 2. Vol. 8. Parisiis 1690. Quæ quidem omnia maximo videntur esse adjumento iis, qui Sanctis imbui Linguis amant, quæ ante ameniorum Litterarum instaurationem negligebantur, & quarum exquisitum studium Critices luminibus tribuendum est.

Tametsi odiosa ostentatione jactent frequentius *Protestantes*, se hujus Litteraturæ generis primos Magistros extitisse; atque illud a Catholicis segnius prætermissum, ipsorum præsertim cura eo usque processisse, quo elatum in præsens est: nullius tamen negotii esset ostendere, hujusmodi honorem Orthodoxis legitime deferendum esse. Protestantes minime sunt primi Linguarum Sacrarum Magistri.

Cui profecto non liquet, Nicolaum de Lyra, Raymundum Martyrem, Porketum Salvagum, Paulum de Burgos, Augustinum Justinianum, aliosque Theologos ad Complutensem *Polyglottam* emendandam a Ximenio Cardinali adhibitos, nec non Hæresi Lutherana antiquiores, Linguarum tamen Orientalium peritissimos fuisse? Quem præterit, Picum Comitem Mirandulanum in Italia, & Joannem Capnionem, sive Reuchlinum in Germania ætate præcessisse Calvini ab Ecclesia defectionem? Conradus certe Pellicanus Zuinglii sectator, & Sebastianus Munsterus non prius ab Hæreticis Hebraicæ Critices Doctores habiti sunt, quam S. Francisci familiæ & Ecclesiæ Romanæ transfugæ essent: immo ante eos non pauci ex Sancti Dominici familia in Hebraici Sermonis studio versati erant, quod ut credamus, *Pugio Fidei* Raymundi Martini firmissimo est argumento. Denique nullam Polyglottam reperire erit, ne illam quidem Londinensem ad Parisiensis normam exactam, præter Waltonii Prolegomena; de qua Catholici optime meriti non sint.

Simon in resp. ad nonnullos Theologos Batav. c. 2. Gall. Lectio Patrum pag. 119. Gall.

Monumenta Trevol. Mensibus Jan. & Feb. 1771. art. 16. Gall.

De Conciliis.

III. Cum Conciliorum Canones tamquam firmæ rataeque Fidei & Moralis disciplinæ leges semper sint habiti; nullum majus poterant Critici homines officium Ecclesiæ persolvere, quam illustri Artis suæ splendore pretiosis Monumentorum istorum Collectionibus insudare, easdemque

quæ notationibus & animadversionibus explanare: quod sane feliciter præstiterunt; nobisque elegantes Conciliorum, Canonum Apostolicorum, Epistolarum Pontificum, Episcoporum, & Principum, ad Synodicam Historiam spectantium, Editiones compararunt, iis omnibus accuratiores & ampliores, quæ cum in Ecclesia Græca, * tum Latina ** ante typorum usum congregatæ fuerant.

Conciliorum Collectiones.

Longius abirem, quam par est, si de commemorandis singulis a Critice partis in rem Conciliorum egregiis emolumentis cogitarem. Tantum igitur dicam, Merlinum natione Gallum primam Conciliorum Editionem duobus Voluminibus *in fol.* comprehensam Parisiis anno 1524. dedisse. Crabbius Franciscanus, inventis quinquaginta plus Conciliorum MSS. aliam Merliniana ampliorem collegit, & Coloniæ tribus Vol *in fol.* anno 1538. vulgavit, quam deinde anno 1551. pluribus magni momenti additionibus auxit.

Surius anno 1567. 4. Vol. *in fol.* Crabbianam Collectionem multorum MSS. fide castigatam, multisque rebus ditatam Coloniæ recudendam curavit. Porro Veneti hanc Surii Editionem sibi in exemplar proposuerunt anno 1585. & non paucis locupletarunt. Collectio Græco-Latina Conciliorum Generalium a quibusdam Eruditis Romanis emissa anno 1608. 4. Vol. *in fol.* quamplura Græca Monumenta tunc primum edita complectitur; & quamvis Editio hæc nova omnibus aliis retractatior habeatur; dolent tamen vehementer Critici, ipsius compositores veterum Latinarum Interpretationum ordinem & Textum pene undique subvertisse; atque eorum, a quibus peractæ fuerant, peculiares animadversiones sustulisse.

* Quatuor extant veteres Græcæ Conciliorum Collectiones. Prima lucem aspexit anno circiter 385., quam aliqui Stephano Ephesino Episcopo; alii Sabino Episcopo Heracleensi ex Macedonianæ Sectæ Coryphæis ascribunt; quidam vero ipsius Autorem incertum esse censent. Altera prodiit hoc titulo: Codex *Canonum Ecclesiæ universæ* non multo post Calcedonense Concilium anno 451 coactum. Tertia Trullensis Synodi Decreto confecta est anno 692. Quarta *Nomocanon* appellata Photium Patriarcam Constantinopolitanum Autorem præsefert, ab eoque anno circiter 880. conscripta est.

** Quatuor pariter sunt præcipuæ Ecclesiæ Latinæ Collectiones. S. Leo Concilii Calcedonensis ætate æqualis in animum induxit, ut Latinam Collectionem perficiendam curaret. Cum autem ad illam diem Nicenos tantum Canones Ecclesia recognoverit, Dionysius Exiguus secundæ incubuit. Tertiam S Isidoro Hispalensi acceptam referimus, qui præcipuis Africæ, Galliarum, Hispaniæ, immo Romæ in unum redactis Conciliis, ea ceteris antea editis addidit. Quarta tandem ejusdem S. Isidori, sive *Isidori Mercatoris* opus est. Non defuerunt aliæ quædam ante Typographiæ inventum Conciliorum Collectiones; uti *Ferrandi* Diaconi Carthaginensis, S. Martini Episcopi Braccarensis in Hispania, Cresconii Episcopi Africani, &c.

De-

Decem elapsis annis, Binius ad istius Romanæ calculos revocavit Editionem illam, quæ Coloniæ quinque Vol. *in fol.* per illum emanaverat. Hæc autem ob amplitudinem suam cunctis exinde aliis prælata est; & Coloniæ apparuit Græce & Latine anno quidem 1618. in novem, anno vero 1636. in decem Tomos *fol.* distributa. Cæterum Luparensis Editio Voluminum multitudine ad tricesimum septimum crevit numerum; quique illi navarunt operam, a Binii typo non recedentes, ab eo nihilominus non paucos nævos detraxerunt. Hujus Editionis excellentia non obfuit quominus in Litteratorum manibus Biniensis versaretur, quo factum est, ut exemplaribus pene omnibus brevi absumtis, novam Conciliorum Collectionem susceperit Labbeus. Antequam decederet anno nempe ineunte 1667. octo priores Tomos publica luce donaverat; in cujus laborem suffectus Cossartius immane opus duodeviginti voluminibus *in fol.* constans, si Jacobatii Tractatus decimum Octavum implentes comprehendas, anno 1672. ad umbilicum perduxit.

Novam Conciliorum Collectionem in animum induxerat Baluzius, cui muneri perficiundo plurima seposita habebat monumenta, partim decessoribus suis omnino ignota, partim ad illam diem nunquam edita, partim etiam aliis Collectionibus non inserta. Primum hujus Operis Tomum dedit anno 1683. nuncupatum: *Nova Collectio Conciliorum*. In præsentiarum autem novissima alia ab Harduino elaborata, & scholiis insignita sub prælo est Luparensi, & processit longius.

Abs re non est mentionem facere Collectionis Conciliorum Generalium a P. Lupo, appositis adnotationibus, in quinque Tomos tributæ; & primum Lovanii anno 1665., deinde Bruxellis anno 1673. editæ; Conciliorum Hispaniæ a Garsia animadversionibus insignitæ unius vol. ambitu *in fol.* anno 1593., Conciliorum Galliæ a Patre Sirmondo elaboratæ anno 1629. tribus vol. *in fol.*, atque aliarum Multarum Nationum, nec non Provinciarum, quarum synodos eruditi Viri coegerunt. Nos manet itaque unum aut alterum verbum subiicere de Criticorum studiis in Apostolorum Canones, & Pontificum *Decretalia* collatis.

Anno 1550. formæ Parisienses unico Vol. *in* 4. Græcam Canonum Apostolicorum Collectionem protulerunt; anno vero 1618. iidem Canones a Joanne Zonara illustrati alio volumine *in fol.* prodierunt. Extant elegans Dissertatio *Vossiide tribus Symbolis*. *Amstelodami* 1642. & 1662. *in* 4. *Usserii Diatriba de Romanæ Ecclesiæ Symbolo Apostolico veteri, aliisque Fidei formulis*. Londini 1647. & Oxonii 1660. *in* 4. Gillesii Stanchii Historia Symboli Apostolorum Wirtembergæ 1668. *in* 4. Collectio *Decretalium* Pontificum. Romæ 3. Vol. anno 1591. Collectio tandem Antonii Augustini in duos majoris molis Tomos par- **Canones Apostolorum.**

partita, & in sese continens Apostolorum Canones. Concilia Generalia Ecclesiæ Græcæ probata, cum Scholiis Balzamonii, Zonaræ, & Aristeni; Epistolas Canonicas Patrum Græcorum, & Collectionem Blastarensem, adjectis universo huic operi egregiis Beveregii observationibus.

De Autoribus Ecclesiasticis.

IV. Si nobis licet in hoc gloriari, quod ætate nostra omnia fermo Autorum Ecclesiasticorum Opera possideamus, tot accuratis nitidisque typis vulgata; atque a tot mendis, * quæ Librariorum olim inscitia, aut oscitantia, & Hæreticorum fraude contraxerant, purgata: si tot exquisitæ Critices regulæ constitutæ sunt ad vera, & falsa ipsorum scripta secernenda: si solerter atque prudenter discursum est de Scripturarum stylo, doctrina, & citationibus; de Materiei propositæ tractatione; de temporum, locorum, personarum, negotiorum & peculiarium factorum adjunctis: Si Opera a nonnullis Autoribus subrepta, & alienis supposita deprehendimus, eaque legitimis Dominis reddidimus: si postremo præcipuorum Scriptorum Ecclesiasticorum monimenta eruditis animadversionibus, Procmiis, declarationibus, & Dissertationibus ditata legimus, atque Græcorum Patrum in Latinam, Græcorum & Latinorum in Gallicam Linguam versa: hoc totum quantum est commodi Criticæ posteriorum Sæculorum facultati debemus.

Editiones Græcorum Patrum.

Rem porro ita se habere luculentissime confirmant Editio Epistolarum Divi Ignatii ab Usserio & Vossio confecta; earundem Epistolarum defensio a Pearsono suscepta; Collectio Græco-Latina Patrum Priorum Sæculorum a Cottelerio instructa; Commentaria Origenis ab Huetio, Historia Eusebii, Socratis, Sozomeni, Theodoreti, Theodori Lectoris, Philostorgii, & Evagrii, nec non Eusebii Libri de Præparatione & Demonstratione Evangelica a Valesio in lucem educti; Chronica Scaligeri; Epiphanius, Cyrillus Hierosolymitanus, & Synesius Petavii; S. Ioannes Crysosthomus Frontoni Ducis, & Savilii; *Palladius* de Vita S. Joannis Crysosthomi Bigotii; S. Dionisyus nomine *Areopagita* Corderii e Societate Jesu; Theodoretus Sirmondi, & Garnerii supplementum; Sanctus Maximus Combefisii; S. Joannes Damascenus a P. Le-Quieno Dominicano recens ēmissus; Eustachius Græco-Latinus Allatii; & S. Ephrem pariter

* Decus amplissimum Erasmo est quod omnium primus periculum fecerit, Patrum Ecclesiasticorum Opera Critices lance suspendendi, atque ab eorum exemplaribus infinitas maculas abstergendi. Baill. Judic. Sap. t. 2. p. 2. art. 3. pag. 130. Autor Lectionis Patrum multa esse argumenta ait, cur fidem nostram derogemus Erasmi Editionibus, ad annum circiter 1516. inceptis: conjecturæ enim suæ plus fatis detulit. Parte 4. c. 7. pag. 540.

Græ-

Græcò-Latinus Gerardi Vossii. Hæ omnes tot vigiliarum & laborum impensis comparatæ Editiones, ut illustria fierent Patrum Græcorum Opera, satis superquè conficiunt, id verum esse, quod a nobis superius dictum est.

Non minoribus autem beneficiorum vinculis Critice obstricti sumus, quod ad Latinos Patres attinet. Nonne per ipsam accepimus Tertullianum Regaudi & Renani; S. Cyprianum novissime Editionis Anglicanæ; S. Optatum Aubepini, & Dupini; *Commonitorium* Vincentii Lirinensis, Salvianum Massiliensem, Agobardum Lugdunensem, Cæsarium Arelatensem Baluzii; Marium Mercatorem Garnerii; S. Leonem Quesnellii; S. Fulgentium Theophili Raynaudi; Sydonium Apollinarem Savaroni, & Sirmondi; æque ac plures alios Ecclesiæ Scriptores a Cl. hoc *Jesuita* explicatos; S. Paulinum, & S. Fulgentium Chiffletii; Marculphum Bignoni doctis notationibus auctum; Petrum tandem Bleccensem Goussenvillii? Editiones Patrum Latinorum.

In hunc censum referre possem *Venantium Fortunatum* Brovverii; S. Isidorum Hispalensem Margariti de la Bigne; Epistolas Gerberti, Papyrii Massoni; S. Anselmum P. Gerberoni, Epistolas Stephani Tornacensis, P. Molineti Canonici Regularis Sanctæ Genevievæ; atque id genus opera plurima per hos vel alios Autores monumentis publicis consignata; atque ipsorum industria, eruditione & Critice in clariori luce collocata. Quandoquidem id nunquam mihi onus imposui; ut quæcumque Ecclesiasticorum Scriptorum Operibus illustrandis præstita sunt singillatim persequerer: propterea vel leviter attingo adhibitam in rem hujusmodi diligentiam a Patribus Poussinesio, & Labbeo, ab Holstenio Homburgensi, a P. Radero, a Joanne Bussæo Noviomagensi ex Societate Jesu, pluribusque aliis. Prætermittendum non est quidquid Patres Benedictini ex Congregatione Santi Mauri contenderunt, ut pulcherrimis celebriorum Patrum Editionibus Ecclesiam locupletarent. Istorum assiduitate & cura in nostras manus venerunt Sancti Ireneus, Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius Magnus, Gregorius Turonensis, Cassiodorus, Lanfrancus, S. Benedictus Anianensis, S. Bernardus; quin aliorum multorum calculum subducamus, quos e Bibliothecarum tenebris in lucem vocarunt hujus Congregationis Monachi.

Suo quodam jure sibi assumit Critice tot Patrum Scripta in Gallicam Linguam conversa. Circumferuntur nonnulli Tertulliani & S. Cypriani Tractatus. Alium *de Morte Persecutorum* Lactantio tributum interpretatus est Macroixius; S. Basilii Moralem doctrinam, & complura S. Joannis Crysostomi, & S. Augustini Opera Hermannus; omissisque non paucis, Hieronymi Epistolæ, Vincentii Lirinensis *Commonitorium*, Cassianus, S. Joannes Clymacus, S. Gregorii Magni Dialogi & Morales Libri, nonnulla tandem D. Bernardi Opuscula Gallice reddita sunt. Interpretationes Patrum in Gallicam Linguam.

Collectiones Operum Patrum.

Non modo Autorum Ecclesiasticorum Opera seorsim impressa, verum etiam in unum Corpus redacta Critices luminibus referenda sunt. Prima quæ hac de re typis commissa Collectio est, nomen tulit *Orthodoxographiæ* anno 1555. Basileæ, unico Vol. *in fol.* quæ deinceps diversis Operibus aucta, octo Voluminibus *in fol.* comprehensa, & Margarini de la Bigne Doctoris Sorbonici studio Parisiis excusa anno 1576. *Bibliotheca Patrum* appellata est. Huic anno 1579. Nonum Volumen; anno vero 1610. Decimum & Undecimum adjuncta sunt. Eadem Collectio sub titulo *Magnæ Bibliothecæ Veterum Patrum* Coloniæ primum 15. Tomis anno 1622.; Parisiis deinde duodecim Tomis Græce & Latine promulgata est, cui trium Voluminum *Auctarium* Combefisius adjecit. Demum Compositio hæc Lugduni anno 1677. prodiit sequenti Epigraphe: *Maxima Bibliotheca Veterum Patrum & antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, 27. Vol. *in fol.* Ex eo tempore P. Nicolaus Nourrius ex familia S. Benedicti Congregationis Maurinæ Opus pollicitus est, ut Bibliothecæ Lugdunensi viam veluti sterneret, quod inscripsit hoc pacto: *Apparatus ad Bibliothecam Maximam Veterum Patrum, & antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum Lugduni editam; in quo quidquid ad eorum Scripta & doctrinam variosque scribendi & docendi modos pertinet, Dissertationibus Criticis examinatur & illustratur*. Prior tomus, in quo de Patribus duorum primorum Sæculorum, atque de Universis S. Clementis Alexandrini Operibus instituitur disputatio, typis impressus est anno 1703. Hic sequentium movet expectationem, qui certe ad Ecclesiasticam doctrinam plurimas habebunt opportunitates.

Inter Collectiones similiter Operum Patrum sedem occupare possunt tredecim Volumina *Spicilegii* Cl. Patris Dacherii, *Analecta* celebris P. Mabillonii, & Docti Baluzii *Miscellanea*.

Bibliothecæ Autorum Ecclesiasticorum.

Neque vero hucusque tantum Litterariæ Reipublicæ commodis, quod attinet ad Ecclesiasticos Scriptores, consuluit Critice: excellentiorem adhuc rationem excogitavit. Siquidem cum difficile admodum factu sit, Autoris alicujus mentem probe tenere, quin intimas ejus conditiones assequaris, indolem, scribendi modum, institutum vitæ, negotia administrata, illorum temporum Historiam, germana, suspiciosa, aut falsa ejus Opera, quæ ætatem tulerint, quæ autem minime, ejus denique castigatiores Editiones: opus sane erat subsidia multa eaque gravissima comparare, quibus ad illorum cum perfectam intelligentiam semita expediretur, tum facilem exercitationem. Huic necessitati obviam ivit postremorum sæculorum docta & accurata Critice, compluribus Scriptorum Ecclesiasticorum in publicum propositis Bibliothecis, unde tot redundant emolumenta.

Indi-

Indicibus itaque hujusmodi conficiendis incubuerunt Euseblus, Hieronymus, Gennadius Massiliensis, Isidorus Hispalensis, Ildephonsus Toletanus, Sigebertus Gemblacensis, Honoratus Augustodunensis, & Henricus Gandavensis, quos collegit Aubertus Miraeus, atque Antuerpiae anno *1639.* prelo dedit. Ceterum longe minoris faciendi sunt istorum labores, quam ii, quos, evecta jamdudum ad sublimiorem gradum Critica facultate, eruditi homines subierunt.

Ut Abbatis Trithemii Catalogum praeteream, Sixti Senensis *Bibliothecam Sanctam*, Conradi Gesnerii *Bibliothecam & Pandectas*, nec non quidquid praestiterunt ii, qui ipsum secuti sunt, quique contraxerunt: exploratum est ab ineunte saeculo elapso multas hujus generis Bibliothecas omnibus, quotquot prodierant, elaboratiores & accuratiores in vulgus emanasse. Hujus Classis sunt P. Possevini *Bibliotheca selecta*, & *Apparatus Sacer*; Cardinalis Bellarmini Tractatus de Scriptoribus Ecclesiasticis; Index Universalis Fabiani Justiniani Januensis ex Congregatione Oratorii; Labbei Jesuitae *Dissertatio Philologica & Historica*; Sculteti in quatuor priorum Saeculorum Patres Opus; Riveti sex priorum Ecclesiae saeculorum *Critica Sacra*; Guillelmi Cave Historia Litteraria Scriptorum Ecclesiasticorum Editionis praesertim anni 1705. priori copia & correctione praestantis. Dupini tandem Bibliotheca istis omnibus, sicuti aetate posterior, ita plurimis Autoribus, ab aliis ne indicatis quidem, uberior. Aliunde tamen tum Historiae integritate, tum Scriptorum Analyseos accuratione, tum Critices acumine, tum judicii soliditate, tum denique rerum amplitudine, omnium absolutissima passim existimatur: quamvis non inficias iverim eum in hoc vastissimo decurrendo stadio aliquando temere incurrisse, aut lapsum esse, quod a Criticis non semel animadversum est.

Fieri nullo modo potest, ut quicumque Autorum sive totius Ecclesiae, sive singularis Nationis aut Ordinis Elenchos exquisitae Critices praesidio dederunt, huc traducantur. Si cui tamen placeat, ipsorum nomina cognoscere, ea in *Bibliotheca Bibliothecarum* Labbei reperire erit.

De Ephemeridum Scriptoribus.

V. Illud Operum genus, quae in manibus Litteratorum versantur sub titulo *Ephemeridum Sapientum*, *Reipublicae Litterariae*, *Bibliothecae Universalis*, *Historiae Operum Eruditorum*, *Monumentum &c.*, id peculiare prae aliis habet, quod intra Scriptorum Ecclesiasticorum fines non coercetur, sed ad excutiendos severiori Critice omnes Scientiarum, Artium, aut factorum libros late vagatur.

Tametsi immortale hoc facinus ex Nobilioribus magnæ Artis Nostræ fructibus, immo extremus revera Critices conatus sit: ejus nihilominus dignitatis gratia fateri necesse est, ipsum ad illam perficiendam plurimum contulisse. Selectæ namque Epitomæ, quas complectuntur hujusmodi Libri, saluberrima monita identidem tradita, rectæ Critices regulæ ubique aspersæ, graves tandem & plane decentes considerationes, quas undique redolent: hæc omnia Litterarum felicitatem in melius quotidie provehunt. Ii etenim, qui volumen aliquod publico judicio commissuri sunt; rati, quod istorum Criticorum ferulæ se suaque non subducent in rerum suarum perfectione sectanda nervos omnes contendunt, præclarissima accuratæ lucubrationis sibi ob oculos posita exemplaria imitari satagunt; atque Operum istorum lectione politam quandam ac limatam sentiendi vim animo informant, quæ deinceps cuilibet scribendi argumento facile accommodatur.

Origo Ephemeridum Sapientum. Ephem. Sap. 30. Martii 1665.

Tanti Operis inventor ac Princeps fuit præclarissimus Dionysius de Sallo; * cujus primam veluti adumbrationem appellatam maluit anno 1664. ** *Ephemerides Sapientum*: sequentis vero anni initio ejusdem specimen obtulit, supposito *Domini de Hedouville* nomine; consilio ductus, ne suum præferret. Hinc ipsi caussa gaudendi fuit; quod institutum suum, eodem vertente anno, compluribus Europæ partibus acceptum & usurpatum; immo opus suum in diversas Linguas conversum viderit.

Præf. Ephem. Sap. 4. Januarii 1666. Gall.

Ab ipso anno primo vehementer homines de præpotenti libertate conquesti sunt, qua in cujuscumque generis libros sententia ferebatur. Hac de re propositum mutavit Abbas Galloixius, anno 1666. successor Sallii, qui ultra Ephemeridem XIII. non processit; adeoque deinceps Librorum synopsin persecutus est, quin aliquam ipsis censoriam notam inureret. Galloixium, anno 1674. exeunte, Abbas Rochensis, atque hunc pariter Præses Cousinus excepit.

Ephemeridum Sapientum instauratio.

Sub initium hujus sæculi Regis Cancellarius, non minus de Scientia-

* Dionysius de Sallo Courteriacensis Dominus natus est Parisiis anno 1626. generosa & pervetusta Pictaviensium stirpe profectus, & inter quinque filios Jacobi de Sallo in Aula Magna † a consiliis primogenitus. Anno 1652. Parisiensis *Parlamenti* Consiliarius renunciatus, tamquam Legum Oraculum ab omnibus suspiciebatur. Nonnullis editis Tractationibus de Legatis, de Nominibus, de Sigillis, diem obiit Parisiis anno 1669. prope quinquagenarius.

† en la Grand' Chambre.

** Inventi hujus in gloriam venit Photius, si Junckero, & Constantino Wolfio fides est. Iste opinionis suæ propugnandæ gratia latinam Dissertationem prodidit, cui titulus; *Constantinus Vuolfius de Photio Ephemeridum Eruditorum inventore. Vvitemberga.* 1689. in 4. Animadvertit tamen, neque injuria, Monumentorum Trevoltiensium Auctor, doctos Germanos istos nimium Photio concedere; cum ejus Bibliotheca ab Ephemeridum natura longe differat.

rum

rum ac Humaniorum Litterarum profectu, quam de Regni administratione & Legum observantia sollicitus, Litteratorum hominum societatem instituit, * qui ad urgendum opus enixe contenderent. Abbas autem Bignonus ita in disciplinas omnes bene animatus, ac Cancellarius Avunculus ejus, hunc Studiosorum Conventum semel in Hebdomaba domi suæ convocare curavit; ut ante oculos suos egregium Opus cresceret, & documentis suis perficeretur. Prima hujus illustris & Sapientis Societatis Ephemeris vulgata est die Lunæ Mensis Januarii 1701. Gall.

Ceterum cogitatum hoc totius Regni plausibus, atque exterorum etiam populorum suffragiis exceptum est. Nonnulli illud Latino, Italico, & Germano sermoni commune fecerunt: alii autem quidpiam simile exprimere moliti sunt. Inter eas, quæ in Sallii vestigiis institerunt, eminent Ephemerides Anglicæ, Italicæ, Germanicæ, Batavæ, & Trevoltienses. ** Anglica constituta est anno 1665., nomenque adepta *Philosophicarum Transactionum*; eo quod nihil aliud pensi habeat præter nova Phisices detecta arcana. Incepit Romana anno 1668. Abbatis Nazarii operis, & Cardinalis Maximi auspiciis. Lipsiensis jacta sunt fundamenta anno 1682. autore Sapientissimo Menchenio in eadem Academia Moralis disciplinæ Professore. Bataviensis, cui viam stravit Baylius, apparuit primo Mense Martii anni 1684. modicis voluminibus *in* 12. comprehensa, & inscripta: *Narrationes Reipublicæ Litterariæ*; quam a Baylio in exitu Februarii 1687. intermissam, ex ejus amicis nonnulli ad Aprilem 1689. perduxerunt. Tum vero penitus dimissa est usque ad annum 1699., quo incipiente, Bernardus rem ad manus revocavit, & in incepto stetit usque ad annum 1710.: deinceps perpetuo siluit †. Duo item apud Batavos Ephemerides editæ sunt, quo tempore cessavit Baylius. Prioris autor fuit Basnagnus, nomenque ipsi imposuit *Historiæ Operum Sapientum*: alterius Clericus; eodemque anno primum *Bibliotheca suæ Uni-*

Ephemerides aliarum Nationum.

Ephem. Sap. 30. Martii 1665.

† Scribebat autor noster anno 1713.

* Præses Cousinus, qui antehac, nemine adjuvante, tantum operis sustinuerat, omnium veluti Moderator electus est. Dupinus Theologiæ; Vertotius Abbas Historiæ; Andryus Medicinæ; Pouchartius Humanitati; Rassicodius Jurisprudentiæ præfecti sunt. In præsentia autem Theologicis rebus incumbit Abbas Raguetius; Juris prudentiæ Terrassonus; Medicis vero Andryus & Burettus.

** Sexto Capite *supplementi ad Introductionem de Librorum intelligentia, atque eorum omnium, quæ ad humanas Litteras spectant*, Jenæ impressi, anno 1710. recitatur Historia Ephemeridum editarum juxta Gallicum exemplar; in qua Struvius Autor amplius triginta enumerat Gallico, Anglico, Italico, Latino, Flandrobelgico, & Germano Sermone exaratas. Verum hæ omnes diversis nomenclaturis notatæ, in ortu pene ipso interierunt, in quibus de Phisices experimentis, sive de Mathematicis & Medicis Observationibus unice differebatur. Nonnullæ certis Librorum quorundam generibus se continuerunt: aliæ non nisi peritura quædam Adversaria collegerunt.

verr-

versalis & Historiæ Tomum in publicum proposuit, quam initio anni 1693. quinto supra vicesimum volumine auxerat. Interjecto posthac decem annorum intervallo, rursus institit operi; atque ad hanc diem viginti Thomos *in* 12. *Bibliothecam Selectam* nuncupatos, in ore hominum protulit.

Trevoltienses Ephemerides, quæ simul cum sæculo nostro exortæ sunt, vocantur *Monumenta ad Historiam Scientiarum & bonarum Artium*. Jussu Ducis Cenomanensis collectæ sunt, qui ad hoc explendum consilium Patres Collegii Parisiensis e societate Jesu selegit. Sæpe mutati sunt monumentorum istorum Autores, neque quisquam fuit præter Patres Tourneminum, Germonum, & Marcharium qui assiduam huic muneri operam suam præberent. Letellerius Regis nutu a Confessionibus aliquorum annorum spacio eidem se dedit.

De Historia Ecclesiastica.

VI. Complectitur Historia Ecclesiastica, si extremos illius fines metiri velis, quidquid animadversione dignum tulerunt tempora a mundi exordio usque ad Verbi divini *Incarnationem*, & deinceps usque ad nos. In priori parte nos docet Orbis terrarum & primi Parentis creationem, istius innocentis prosperitatem, peccatoris ærumnas, ipsius Nepotes, & quæcumque ante Diluvium gesta sunt. Inde omnia haurire est, quæ filios Noe proxime attingunt, eorumque per universam terram dispersionem; Abrahami, Isaaci, & Jacobi usque ad Mosen notitiam, Judaica facta sub Josue, Judicibus, Regibus, & Prophetis, nec non gentis hujus regimen, donec *Messias* natus est.

Persequitur pars altera Jesu Christi adventum, Vitam, & Mortem propter omnium hominum salutem oppetitam; Legis novæ constitutionem; Apostolorum vocatum; Fidei ubique terrarum acceptæ prædicationem; Judæos & Gentiles ad optimam frugem conversos; Ecclesias institutas; insigniora cum Græcæ tum Latinæ Ecclesiæ eventa; Conciliorum Acta; Pontificum & Episcoporum Vitas, qui ipsius gubernacula tractarunt, vel Illustrium Virorum, qui doctrinæ vi eam sartam tectam custodierunt; hostium, quibus exagitata est, vexationes; Martyrum Acta, qui effuso sanguine ipsius caussam egerunt; Sanctorum Gesta, qui eam virtutibus cohonestarunt. Hæreticorum, sive Schismaticorum, qui eam labefactare aut discerpere conati sunt, errores: præcipua tandem facta, quæ ad immensum corpus hoc vel partes ejus pertinent, narrat Ecclesiastica Historia, eaque luminibus suis Critice illustrat cumulate.

Pri-

Chronologiæ & Geographiæ ad Historiam Ecclesiasticam necessitas.

Primum dixerim Critices in rem, de qua agimus, studium fuisse, tempora & loca cognoscere, in quibus actum est, quidquid antiquitas protulit consideratione dignius. Sublatis ab Historia, ambobus veluti ipsius oculis, Geographia videlicet & Chronologia, tenebris circumfusa sunt omnia. Dimidiatam solummodo renes rem; nisi ubi & quando contigerit, calleas; atque istius negligentiæ vitio vertendum est, quod rudi adeo & manca Historiæ Ecclesiasticæ notione imbuti fuerint superiorum sæculorum Scriptores: quemadmodum eidem diligentiæ tribuendum, quod ætate nostra accuratam ita atque exploratam reddidimus Historiam; ut ejus natura patitur.

Chronologia

Nemo egregia P. Petavii de Chronologia Volumina ignorat, inter quæ præcipuum *de Doctrina temporum* inscriptum, formis Parisiensibus excudit anno 1627. duobus Vol. in *fol.*, cui accessit *Rationarium temporum*, primo quidem unico Vol. in 8., deinde multoties in 12. emissum. Tractatus de *Emendatione temporum* Josephi Scaligeri, Editionis præsertim anni 1598. magni nominis est apud Eruditos. Ab Joanne Baptista Ricciolio accepimus Opus de *Chronologia reformata*, Bononiæ in Italia anno 1669. in *fol.* impressum. Prostant sapientum usui Labbei *Concordia Chronologiæ*, *Chronologia*, & *Methodus Cronologica*, tribus Tomis distinctæ; Henrici Philippi ex eadem Societate *Quæstiones Chronologicæ*. Coloniæ 1630., ne ulterius memorem *Tabulas Chronologicas* Tillemontii, Criticen Pagii, Chronologiam * Bibliæ Duhamelii additam a P. Tournemino Jesuita; atque Cardinalis Norisii Opera, Chronologiæ difficultatibus enodandis apprime utilia.

Regulæ ad Chronologos conciliandos.

Equidem sum nescius, qui fieri possit, ut acutius in rem Chronologicam oculos inferat Critice, quam cum duo maximi sane momenti consilia suscipere cogitavit. Primum nactus est Menardus Dominus Isernensis, & Prætor Cæsarodunensis, qui quatuor principia, velut fundamenta jecit, quibus intendit, celeberrimi hujus Paradoxi veritatem evincere: *quod scilicet Chronologi omnes idem prorsus sentiant*; tutissimamque, atque ad hanc diem ignotam aperire viam; ut nullo labore inter Autorum opiniones specie tenus discrepantes conveniat.

Nova Temporum scientia, sive generalis ratio inter se Chronologos conciliandi. Parisiis. 12. 1675. Gall.

Sunt autem hæc. I. Quod quælibet Æra, sive ratio tempora subducendi, ab aliis *Epocha* dicta, pluribus hypothesibus modo longioribus, modo brevioribus innititur.

II. Quod novæ Æræ supra veteres constituuntur secundum diversas hypotheses.

* Prodibit accuratior, & probationibus confirmata ex Typographia Menochii, cujus prelis jamdudum supposita est.

III. Quod

III. Quod diversæ temporum notæ, a diversis hypothesibus pendentes, idem tempus significant.

IV. Quod tandem tempus sive annus facti illius, a quo unaquæque Epocha nomen invenit, apud omnes Autores certum, atque extra Controversiam est.

Ad facilem expeditumque horum Principiorum usum sex regulas tradit, quarum occasione, quidquid de Hebræorum, Græcorum, Romanorum, Babyloniorum, & Persarum Chronologia interest scire, congerit atque exponit.

Regulæ de Romanorum Imperatorum Decennalibus, & Consulatibus.

Alterum consilium spectat ad *Decennalia, & Consulatus Imperatorum Romanorum*. Onuphrius, Ducangius, & Norisius *Decennalium* meminerunt; & nonnulla Numismata explicaverunt, cusa annis illis, in quibus celebrata sunt. Attamen ante Pagium nemo unus absolutam hujusce rei tractationem assumsit; neque commoda inde Chronologiæ manantia palam fecit, neque leges aliquas condidit in hoc studio servandas. Quare hanc sibi gloriam vendicat Pagius, eorum primum fuisse, qui ad recte signanda Decennalia, & Consulatus Imperatorum Romanorum Critices regulas præscriberet. *

Acta Erud. Lipsiæ 1. Junii. 1683.

Geographia.

Quicumque Geographica instrui amat doctrina, referat se ad Aubertum Miræum in *Notitia Episcopatuum Orbis Christiani cum Notis*. Parisiis anno 1610. in 8., *ad Geographiam antiquam modernam & Historicam* cum Tabulis. 2. Vol. in 4. Parisiis, annis 1690. & 1691., ad *perfectum Geographum Cocquii; ad Spanemium in Introductione ad Geographiam Sacram & Ecclesiasticam*. Fit autem plurimi *Geographia Sacra, seu notitia antiqua Episcopatuum Ecclesiæ Universæ, Parisiis 1641. in fol.* Autore R. P. Carolo a Sancto Paulo Abbate Fuliensi, qui eidem Tabulas Geographicas addidit. Ne super hac re diutius immorer, consulere unusquisque poterit Josephi Canteli Jesuitæ *Metropolitanarum Urbium Historiam Ecclesiasticam & Civilem*. Parisiis 1684. in 4., quam verbis amplissimis effert Ephemeridum Sapientum Scriptor ad diem 31. Ju-

* In Dissertatione Hypatica, seu de Consulibus Cæsareis animadvertit Pagius, Imperatores Romanos, & Cæsares sex tantum occasionibus Consulatum ingressos fuisse 1. Imperii initio. 2. Annis ad *Quinquennalia*, & *Decennalia*, atque hujusmodi Festa constitutis, quæ celebrare non omittebant, quinto quoque, aut decimo Imperii anno. 3. Cum alios Imperatores Collegas sibi adjungebant, aut Filios suos Cæsares proclamabant. 4. Cum gravissimum aliquod bellum suscipiendum erat. 5. Annis, in quibus de Hostibus triumphum agebant. 6. Atque iis, in quibus Ludos Sæculares celebrabant. Quibus jactis fundamentis tot de Imperatorum Consulatibus regulas condidit: addit prætereа, nemini in mentem venisse, ut observaret, advenientibus Decennalibus moris fuisse, in Christianos persecutiones excitare, Apologias offerre, & Libros nuncupare.

Iii

lii 1684. Demum unius Critices documentis Geographiam ante multa fæcula neglectam ad priftinam dignitatem evexit Ortelius; eandem via & ratione digefferunt Ger. Mercator & Cluverius; abfolutionemque & perfectionem, quam modo habet, dederunt ipfi Ferrarius, Samfonius, Duvalius, Baudrandus, P. Lubinus, & Chriftophorus Cellarius. Addas licet his omnibus *Dictionarium univerfale Geograficum & Hiftoricum, complectens defcriptionem Regnorum, Imperiorum*, &c. a Cornelio Gallico Academico tribus Vol. in *fol.* non ita pridem vulgatum; atque a Trevoltienfibus Monumentis Menfis Aprilis anni 1709. brevi hoc Elogio decoratum. *Nullum amplius aut elaboratius Dictionarium Geographicum hactenus prodiit.*

Quatuor præcipua, quæ Critice peperit, Opera, (neque enim de Jofepho hic fermo eft) veteris Teftamenti Hiftoriam texentia funt: primum Auguftini Tornielli Barnabitæ; alterum magis late patens Saliani Jefuitæ; tertium Spondani, quod non eft folummodo dicendum priorum duorum collectio, ut idem fatetur ipfe: *Sunt pleraque ex Torniello, multa ex Saliano, nec pauca ex aliis; quædam etiam ex noftris Obfervationibus minime aliis tacta*. Poftremum P. Alexandri, cui titulus: *Selecta Hiftoria veteris Teftamenti capita*. A tribus aliis longe differt Hiftoria hæc: fi namque Pater ifte religione tanta, atque illi, Chronologiam minime confectatus eft; complures nihilominus in difficiliora Hiftoriæ Sanctæ argumenta Differtationes Criticas attexuit. Tametfi veteris Teftamenti Hiftoria ab Arnaldo Andeliacenfi confecta iifdem integritatis diligentiæ elegantiæ & judicii dotibus commendetur, eft tamen ab aliis, quas retulimus, ingenio diffimillima. Hiftoria veteris Teftamenti. *In Præfatione ad annos Sacros.*

Omnium, quæ extant, Hiftoriarum ampliffimæ, & abfolutiffimæ habendæ funt Centuriæ Magdeburgenfes, & Baronii Annales; cum nullum ferme caput omittant eorum, de quibus in hujufmodi Operibus agere ufuvenit. Cœterum hæ duæ Hiftoriæ Ecclefiafticæ diverfa longe ratione a Critice profectæ funt. Hiftoria Ecclefiaftica novi Teftamenti.

Si de prima ex his duabus inftituendus fit fermo: cum Proteftantes, quorum ftudiis lucubrata eft, ante omnes ad laboriofum hoc munus obeundum aggreffi fint, fancta æmulatione conflagrarunt Catholici, ut eos imitantes, veritatem mendacio opponerent; atque ab imperitorum animis errores extorquerent, quos a Centuriatoribus fortaffis hauferant, neque tantum habebant virium, ut calumnias & fraudes, quibus Hiftoriam fuam referferunt, deprehenderent.

Impudentis atque impii Operis hujus falfa Critice fulti primordia incidunt in medium circiter fæculum XVI., a quatuor Miniftris ducta, Centuriæ Magdeburgenfes.

& *Centuriæ Magdeburgenses* nuncupata. * Trancovvits, magis tamen *Matthiæ Flacci Illyrici* * * vocabulo notus, ut Protestantes Concilio Tridentino præmuniret, adscitis sibi in socios Joanne Vigando Manusfeldiensi, Matthæo Judiee, & Basilio Fabro, putant alii quoque, Nicolao Gallo', operis rudimenta posuit. Istud in tredecim Centurias, sive sæcula distribuerunt; atque exorsi sunt quatuor priores edendo anno 1559. sub auspiciis Elisabethæ Anglorum Reginæ: reliquæ deinceps consecutæ sunt ea fœcunditate, ut Mendaeissimum opus ad sex vol. in *fol.* magnitudinem ereverit Basileæ anno 1634.

Licet Ministri isti illustrium Critieorum famam adepti sint, compertissimum est eos in pluribus peccasse, & sæpissime supinam prorsus Critieen adhibuisse. * * * Primi Centuriarum Autores ab ipsis Lutheranis exilio mulctati sunt, quod eos pati nequirent; immo Schluselburgius Lutheranorum celebris Scriptor suo Hæreticorum Indici adscribit Centuriatorum Principem Matthiam Flaccum Illyricum; utpote manifestum Maniehearum, & Arrianarum blasphemiarum reum.

Cave Hist. Litter. Proleg. pag. 22, item pag. 30.

Lucas Osiander Vvittembergensis Centurias has in compendium redegit, persecutus est ad annum 1601., edidítque ab anno 1601., ad annum 1603.

Annales Baronii.

Ad refellendum itaque hujusmodi opus Annales Ecelesiasticos confecit Cardinalis Baronius. Animadvertit tamen Sallius, præstantissimum Cardinalem istum, etsi eaussa ipsi Annales scribendi fuerit Hæresum & fallaciarum Centuriatorum Magdeburgensium confutatio, ab iis tamen aperto Marte impugnandis abstinuisse; sed pure & simpliciter Historiam suam perfeeisse; quin eos nisi communi Hæreticorum & Novatorum nomine appellaret. Hac autem ratione se gessit, quod putaverit melius fore, vel minimum verbum quidem de illis reticere; ne periculi

Ephem. Sapientum die 23. Maji 1668.

* Nos docet Cave, *quod ut res felicius cederet, missi sunt in diversas Europa Provincias, qui pulverulentos Bibliothecarum angulos excuterent, codicesque manu exaratos transcriberent: immo ipse Flaccius, assumto Monachi habitu & persona, celebriores aliquot in Germania Monasteriorum Bibliothecas perlustravit, & quos commode posset, historicos clam secum abstulit.* Hist. Litter. in Præf. pag. 30.

** Illyricus dictus est, quia Albonæ in Illyrico claris parentibus progenitus fuerat. Studiorum curriculum Venetiis confecit. Decem & septem annos natus Basileam concessit, ut Theologicis incumberet. Occubuit Franeofordiæ sexagenario quinque annis minor. Vehementis ingenii homo a Thuano vocatur, & re vera pravitate opinionum, quibus inficiebatur, multos in Protestantium Ecclesiis tumultus excitavit: Teissierius Elogiorum t. 1. pag. 415. Editionis Uitrajectinæ. 1697. Gali.

*** *Inesse labes & naevos, multa omissa, peccata multa, deprehendi etiam quandoque in ipsis conditoribus nimiam affectuum indulgentiam, nec negari potest, nec dissimulari.* Hac censura in Magdeburgenses animadvertit Guillelmus Cave, Historia Litter. in Præf. pag. 30.

ple-

plena curiositas suboriretur, pareretque desiderium libros illos cognoscendi; quorum lectio nonnisi exitiosa esse cuicumque potest.

Primum ex duodecim vol. Annalium Ecclesiasticorum * Cl. hujus Patris editum Romæ est anno 1588. annis vero insequentibus alia Venetiis, Antuerpiæ, Coloniæ, &c. Duodecim Tomi isti narrant nobis quidquid Ecclesia protulit ab Jesu Christi ortu ad annum 1198. In Annalibus Baronii pergere curarunt Bzovius Polonus ex familia Sancti Dominici, & Rainaldus ex Congregatione Oratorii: Epitomen autem eorum dedit Spondanus aliique bene multi; Casaubonus demum, nonnullique alii Criticen in Baronii Historiam exercuerunt.

Non est hic commemorandi locus Historias omnes Pontificum, Cardinalium, Præsulum Ecclesiarum peculiarium, Hæresum, aliorumque factorum Historiam Ecclesiasticam attingentium; quos omnes peperit fructus postremorum sæculorum Critice: præsertim vero Historiam Bysantinam 29. vol. in folio ** comprehensam. In hoc numero reponuntur *Chronicon Paschale, seu Alexandrinum*; duo volumina Zonaræ, Editionis Ducangii; *Familiæ Byzantinæ*, Villeharduinus, & Vita Sancti Ludovici a Joanvillæo exarata, atque a Ducangio eodem typis commissa.

Tandem a Critices fructibus arcendæ non sunt multæ Ecclesiasticæ Historiæ Gallico sermone vulgatæ. Godavius Episcopus Grinnicensis in Provincia cogitationem suscepit Universam Ecclesiæ Historiam Gallicis literis mandandi, quam usque ad X. produxit sæculum 3. vol. in *fol.* Hujusmodi porro Opus accuratum plane atque elegans summa laudis significatione ab Eruditis exceptum est: Joannes Sudorius Ecclesiæ, Firmitatis Ancol, quam *Reformatam* falso dicunt, Minister aliam edidit a litteratis hominibus magni factam; cui accedunt Bossueti Episcopi Meldensis sermones de Historia Universali; Historia Ecclesiastica Abbatis Choisii; Interpretationes Gallicæ Eusebii, Socratis, Sozomeni, Theodoreti, Theodori Lectoris, Philostorgii, & Evagrii a Cousino confectæ; Historia Sacra Sulpicii Severi a Girio *Parlamenti* Patrono conversa; præ cete-

Historia Ecclesiastica, Gallica Lingua descripta.

* Baronius Soræ Urbe Episcopali terræ Laboris in Regno Neapolitano, natus est 30. Octobris anni 1538. ætatem agens 18. sive 20. annorum S. Philippo Nerio Oratorii institutori adhæsit. A Clemente VIII. S.R.E. Cardinalis renunciatus anno 1598. decessit 30. Junii 1607. prope septuagenarius.

** Ut præclara Historia hæc colligeretur, Sapientes ii Critici delecti sunt, qui felicius in unoquoque ejusdem Autore elaborarunt. Nisi me ingens numerus detineret, huc singulorum nomina referre possem. Verum, præterquamquod hæc in fronte Operum, quibus incubuerunt, posita loquuntur, eadem quivis reperiet, non secus atque Opera ab ipsis parta apud Bailletum In Judicio Sap. t. 2. p. 2. pag. 577.

ris autem duæ Historiæ Ecclesiasticæ ingenio satis dissimiles, quas in publicum emittere pergunt hinc Tillemontius, illinc Abbas Fleurius.

Sibi constituerat primus veritatem investigare, aliisque aperire; Acta sincera a fallacibus dignoscere; quælibet monumenta Ecclesiastica, quæ supersunt, excutere; Opera Patrum sex priorum Sæculorum diligenter scrutari, æque ac Autores profanos de Christianis differentes colligere: demum quidquid commodum esse posset absolutæ efficiendæ Historiæ veteris Ecclesiæ.

Quamvis utatur Fleurius, quantum in ipso est, verbis Autographorum Gallice redditorum, stylum tamen adhibet continentem, & perpetua narratione constantem. Certis & præcipuis factis duntaxat insistit; quæ instituto suo non profutura existimat, omittit; Ecclesiæ doctrinam, disciplinam, & mores, ut idem ipse monet, declarare satagit; negligitque minoris momenti facta, quæ neque inter se, neque cum præcipuo Historiæ proposito nectuntur. Eo in Opere ne requiras Criticas Dissertationes, aut discussiones; abhorret pariter a quæstionibus Chronologicis; aliquando autem tantummodo narrationi suæ, præsertim in prioribus Tomis, compendia Librorum Patrum intermiscet ad doctrinam, disciplinam & mores pertinentia; inseruitque summatim formulas Fidei, Canones Conciliorum, & Acta Martyrum. Ecce tibi super quæ constructa sit Abbatis Fleurii Ecclesiastica Historia.

De Historia Sanctorum.

VII. Quemadmodum inter antiqua Monumenta nullum extat, quod pejus a præteritorum sæculorum barbarie corruptoque judicio acceptum fuerit ac divexatum, quam Acta primorum Martyrum, & Historia Sanctorum; ita nullum fortassis est argumentorum genus, in quod majorem Critice operam Ecclesiæ præstiterit. Ipsius quippe luminis gratia factum est ut optimum triticum a lolio separaremus; puros fontes & Autographa adiremus, tot inde vetera Monumenta educturi, emendaturi, & defæcaturi; verbo, ut sincera & firmæ autoritatis Acta majoris primorum Martyrum numeri præsto haberemus; tot insuper excellentes Collectiones; tot Vitæ & cultus Sanctorum Historias, accuratiori, quam antea, ordine digestas: quæ omnia ab una Critice, eaque amplissima & prudentissima proficisci possunt.

Acta sincera antiquorum Martyrum. Ex omnibus Latinis Operibus hac de re compositis duorum tantum meminero. Primum de antiquis Martyribus duntaxat disputans, inscribitur. *Acta primorum Martyrum sincera & selecta*; quæ sane præclara, Parisiis anno 1689. impressa, a R. P. Dom. Theodorico Ruinartio Benedicti-

dictino Congregationis Sancti Mauri se accepisse refert Respublica Litteraria. Opus hoc complecti dixerim quidquid carius & pretiosius Ecclesia possidet secundum Scripturam; porro nos loco suo nonnulla in hanc Collectionem animadvertemus.

Alterum immanioris est supra modum magnitudinis; comprehenditque cujuscumque temporis, regionis, generis, aut Ordinis Acta omnia Martyrum & Sanctorum. Una profecto erat, quæ tantum Munus susciperet atque persolveret, Societas Jesu; Societas, inquam, amplitudinis summæ, atque Sapientiæ, ardentissimoque incensa studio nos ad ea instituendi, pro quibus æterna præmia promeriti sunt Sancti, quæque nos item consequemur; modo ne pigeat eos imitari, non secus ac ipsi Christum sunt imitati.

Initio Sæculi antecedentis P. Heribertus Rosvveidus Ultrajectinus e Societate Jesu consilium cœpit redintegrandi Vitas omnes Sanctorum jampridem vitiatas; idque duodeviginti voluminibus præstandi: verum mortem obiit anno 1607., cum primi folius Tomi Editionem expleverat. *Vitæ Sanctorum Bollandi ejusque successorum.*

Bollandus in Diœcesi Limburgensi anno 1596. natus, ejusdemque familiæ Religiosus Vir, delectus est, qui in illius locum sufficeretur. Verum non contentus Rosvveidi institutum prosequi, aliud plane difficilius adorsus est. Anno 1635. ipsi comes additus P. Godefridus Henschenius, cujus subsidio Mensem Januarii edidit anno 1643. duobus vol. in *folio.*, quæ appellare maluit: *Acta Sanctorum quotquot toto orbe coluntur, vel a Scriptoribus Catholicis celebrantur.* Mensis Februarius prodiit anno 1658. trium voluminum ambitu. Dum autem sequentia urgeret, quodam Apoplexis genere correptus supremum diem egit anno 1665.

Pater Henschenius, addita opera P. Danielis Papebrochii, Mensem Martium tribus aliis Tomis foras dedit anno 1668., in quorum primi fronte Vitam celebris Bollandi collocavit: processit deinde Mensis Aprilis eodem librorum numero anno 1675. Tria priora Volumina, sex primorum dierum Maii Sanctos exhibentia, in vulgus edita sunt anno 1680., adjutore P. Conrada Janningo. Legimus an. 1685. quartum & quintum volumen Mensis Maji, sextum & septimum 1688., primum Mensis Junii 1695., secundum & tertium 1699. in quo spondent duo vel tria volumina ejusdem, quæ deinceps dependerunt; accedente Papebrochii studiis industria quoque Patrum Baertii, Nicolai Raii, & Solleri. Pervagatum est, eruditos Historicos istos complura supplementi loco volumina in promtu habere pro Mensibus Januarii Februarii, & reliquis.

Recondita atque amplissima eruditio, perspicax intelligentia, labor assiduus horum illustrium Jesuitarum perspicua satis fiunt consideranti, ipsos in diuturno hoc molestoque opere factorum in uniuscujusque Sancti *Acta Erud. publicata Lipsiæ 1. Januarii 1603.*

Vita

Vita relatorum veritatem ad trutinam revocasse, obscuros Textus eruditis adnotationibus explanasse, difficultates Chronologicas expedivisse, pluraque alia perficiendo huic operi necessaria addidisse. Quantum denique in Critice accurationis esse potest, tantum ipsi ad vera & falsa monumenta internoscenda traduxerunt. Miraberis in eo exquisitam, quoad infinitos pene, de quibus loquuntur, Sanctos, temporum regionum, & factorum inquisitionem multa minutatim narrata, quæ ante hac apud Historicos compendio tantum legebantur; habitam mentionem complurium Principum, Episcoporum, Provinciarum, Urbium, & Monasteriorum, quæ nunquam fando pene audita fuerunt; cum neque hactenus editæ fuerint non paucæ hujus Collectionis Vitæ. Apponuntur tandem multæ Tabulæ Alphabeticæ, quarum aliquæ ad Historiam, & Geographiam, aliæ vero ad nomina propria resque pertinent. Ex quibus in universum licet coniicias, Acta Sanctorum eodem tempore absolutam Ecclesiæ omniumque fere Regnorum Orbis noti Historiam complecti.

In fronte cujusque Tomi nonnulla opuscula reperies & Tractationes scitu & animadversione dignas, neque antea typis commissas: uti initio secundi voluminis Mensis Maji *Martyrologium germanum Bedæ* cum Flori commentariis, quod ex Latinis Martyrologiis unum adhuc desiderabatur: Initio quoque tertii Tomi positæ sunt Dissertationes duæ, in quarum prima crebris locis expenditur & corrigitur Theophanes Chronographia; in altera vero de prioris Regum nostrorum stirpis Genealogia differitur.

Vitæ Sanctorum Gallice rescriptæ.

Iis pariter, qui Sanctorum Vitas Christifidelibus tradiderunt, non mediocri tantorum hominum Opus fuit utilitati, per quod tandem commentitias narrationes, Romanenses fabellas penitus olentes, de populorum manibus extorserunt. P. Simon Martinus ex Minimorum Parisiensium familia Vitas Sanctorum adornare incepit majori aliquanto accuratione, quam quæ ad ea usque tempora adhibita fuerat; ejusque liber a Patribus ejusdem Ordinis Girio, & Joanne Baptista de Sancto Lo retractatus valde auctusque est; quod si ea confectus non fuit, quæ in votis esse poterat, diligentia, fovendæ tamen in Christianis pietati aptissimus est. Quo in munere eminet quoque Opus R. M. Joannæ de Blemur, * Sancti Sacramenti Monialis; quamvis in Critices usu nonnihil deficiat.

Habemus ab Arnaldo Andeliacensi *Vitas illustrium Sanctorum multorum*

* Jacquelina Bovettia de Blemur ortum habuit Parisiis anno 1618. Scripta multa posteritati commendavit; idest Annum Benedictinum, Elogia Virorum illustrium ex familia Sancti Benedicti, *Menologium* Historicum, *Legendam* Sanctorum, & de Dignitate Matris Dei. Celebris Autor Libri inscripti: *Origines Civitatis Cadomensis*, Rothomagi 1702. *Sanctimonialem* hanc laudibus effert æque ac præclaros alios Scriptores, de quibus eo in Opere.

facu-

Seculorum sub anno 1664., a Tillemontio Monumenta in Sanctos primorum Saeculorum; atque a Fleurio in Historia Ecclesiastica, quae non longe ab Historia Sanctorum distat, plurium ex istis Vitas. Praeterea peculiares nonnullorum Scriptorum Historias; v. G. S. Basilii, S. Gregorii Nazianzeni, S. Joannis Crysostomi, & S. Ambrosii ab Hermano conscriptas; S. Bernardi a Magistro; S. Ludovici a Chaizio; quibus accedat Theodosii Magni a Flechierio, exaratas.

Opus Bailleti cui titulus: *Vita Sanctorum*, omnibus perfectius, elaboratius, atque utilius haberi posset, quotquot unquam hac de re prodierunt; si Critice uteretur aliquanto minus severa & audaci; non admodum arida esset in eo Moralis disciplina; frequentius pias animadversiones interjiceret; & fortassis etiam nisi si illud immodice Historia Ecclesiastica refersisset; quae multitudinis sane captui non respondet, neque infinitis pene hominibus prodest, qui salutarem tantummodo flagitant lectionem.

De Theologia Dogmatica, Scholastica, & Mystica.

VIII. Trifariam passim dividitur Theologia; in eam scilicet, quae *Dogmatica*; in aliam, quae *Scholastica*; atque in tertiam, quae *Mystica* nuncupatur. Eo differunt Theologiae istae, quae natura idem sunt prorsus: quod Dogmatica a Scripturis duntaxat, & Conciliorum Patrumque Traditione pendet; Scholastica, latiorem excurrens campum, rationis humanae, Philosophiae, aliarumque Scientiarum opem non respuit: Mystica vero de Spirituali Vita speciatim disputans; utpote quae incipientium, proficientium, & perfectorum Status edisserit; Theologia, inquam, quae cordis & Spiritus in Deum elatio est; ut infinitum illud menti objectum agnoscat, amet, ipsique copuletur; ejusdem divinas perfectiones suspiciat, atque silentio contempletur: haec itaque Mystica Theologia vi notionis suae peculiaris scientia est, quae in Spiritus argumentis, veluti subjecta materie, versatur, propositum Contemplationi objectum, munus, principia, effectus, & proprietates enucleat, discrimina patefacit, in quae incidunt huic se committentes viae; quae cavenda sunt, ne aberrent, monet; deque iis omnibus tandem agit, quae praestare opus est, ut cum Deo intime & secreto aliquando conjungamur. Multa Theologiae genera.

Firmum porro & constans est, Theologiae prioris renovationem, * al-

* Asserit Rhenanus plurimum nos Erasmo debere propterea quod ipse quoque contulerit ex parte ad Theologiam Dogmaticam restituendam, quae Scholastices vi exulaverat, aut jacebat; tantumque industria contendisse sua, ut Patres, extremis temporibus per scholarum lites minori in pretio habiti, rursus in manus sumerentur. *Baillet, Judic. Sap. t. 2. p. 2. pag. 131.*

te-

terius instaurationem, & tertiæ illustrationem, nobis quoad omnes ipsius intellectus comparatam, inter Critices fructus enumerandas esse: plurimos etenim libros nobis suppeditavit; quibus primæ studium redintegraremus, secundam rectis finibus circumscriberemus: discrevit etiam ipsa, quænam genuina esset Spiritus probitas, quænam vero fallax; ejus ductu Tractatus plurimi ad nos hac de re instituendos editi sunt; leges que accuratissimæ sancitæ, ne a superstitiosis usibus raperemur, qui non alio quam Magnæ Artis hujus præsidio excussi sunt.

Theologia Dogmatica.

Duas elicit argumentationes Theologia Dogmatica; aliquas a vero in Sacris Litteris & Traditionibus revelato; alias autem, quæ posito illo & pro certo habito, in humana ratione & Philosophia congruas perquirunt caussas, unde verum hoc illustre fiat magis atque credibile. Non est sane hic rationis usus tum repudiandus, cum terminos suos non egreditur: videlicet cum humana ratio Fidem e vestigio comitatur, & semetipsam Dogmatum Fidei intelligentia definit. Efferantur quoque necesse est argumentationes istæ sublimi quodam & splendido modo, suavi item & fervido, atque ad Eloquentiæ Christianæ regulas composito; non autem arido penitus, & fastidii pleno. Maximo nonnisi esse potest emolumento hujuscemodi rationis usus; neque alia plane est, quam adhibuerunt cum veteres Patres ad persuadendum Paganis Religionem, aut eandem adversus adversarios tuendam, tum primi Christianæ Apologiæ Scriptores, & veritatis Catholicæ propugnatores.

Mabillon. de stud. Mon. p. 2. c. 6. pag. 216.

Theologiæ Dogmaticæ Opera.

Secundum regulas istas curavit præterito Sæculo Critice, ut non pauca Dogmatices Opera ederentur; in quibus nitidam sui speciem præbet Theologia. Primi sese statim offerunt; quos memorem; *Loci Theologici Melchioris Cani*; deinde quinque volumina Dogmatum Theologicorum Cl. P. Petavii, ejusdemque Dissertationes Ecclesiasticæ, atque interpretationes Concilii Tridentini, & Doctrinæ Sancti Augustini. Adjungere quis posset *Dogmata Theologica* P. Thomassini, ipsiusque tres Tomos de Disciplina Ecclesiastica; Monumenta de Gragia; diversosque Tractatus Dogmaticos & Historicos de Jejuniis, de Festis, de Ecclesiæ Unitate, & Patrum Lectione. Istius classis sunt Tractatio de probationibus & peræjudiciis Religionis Christianæ & Catholicæ a Dirojo, & Monumenta ad Religionem spectantia a Choisulio Tornancesi Episcopo lucubrata; *Apologia* Scrivenerii pro Sanctis Patribus adversus Ministrum Dallæum; Dissertatio Theologica Havermani de Patrum Autoritate; *Origo Patriarcharum*; atque Opera de *Pœnitentia*, & *Ordine* Morinii; Dissertationes Domini de Marca cum adnotationibus Baluzii; *Concordia Ecclesiarum Orientis & Occidentis quoad Sacramentorum administrationem & Purgatorium*; duæ Dissertationes Holstenii de Sacramento Confirmatio-

tionis Græcorum ? de Sacramentis Confirmationis, & Extremæ Unctionis adversus Ministrum Dallæum Domini *de Sainte Beuve*, Historia publicæ Pœnitentiæ Sirmondi, ejusdemque de Azymis Quæstio; Tractatus de Eucharistia, & Matrimoniis clandestinis Claudii Despancii; Sacramentum Extremæ Unctionis, & de Potestate Regia in Matrimonia Launoii; magnusque similium Operum numerus ab exquisitissima profecto Critice partorum; quemadmodum multa alia ad Religionis negotium adversus Hæreticos custodiendum in medium prolata.

Non desunt etiam nobis super hac re Libri Galatini, Thomæ Stapletonii, Thomæ Vvaldensis, Alphonsi a Castro, celeberrimi P. Bellarmini, aliorumque multorum de Controversiis disceptantium. Prelo quoque submissa sunt Gallice hujusmodi Opera; quorum Autores ea florentes ætate, qua vel perfici cœperat, vel perfecta numeris omnibus erat Critice, Controversias diremerunt peculiari quadam ratione, & vi, cui *Protestantes* obsistere nequiverunt. Habeto hujus generis Tractatus Controversiarum Perronii, Cœffetavii, Cardinalis Richelii, *Variationes* Hæreticorum, aliaque plura in id argumentum Bossueti Meldensis Episcopi Opera; Moralem Jesu Christi ab Hæreticis eversam; Perpetuitatem Fidei; Ecclesiæ Græcæ fidem quoad *Transubstantiationem* adversus Claudium Ministrum; Tractatus de Unitate Ecclesiæ; de legitimis præjudiciis adversus Calvinistas, & de Calvinistis Schismatis convictis; Animadversiones in Religionis dissidia; & similes his. Tractatus de Controversiis.

Præter istos adversus Heterodoxos libros, alii nobis per Criticen suppetunt redarguentes Impios, atque Atheos, qui ante postrema sæcula neque in Galliis, neque in Italia caput erexerant. Sæculo XVI. Opus Ludovici Vives *de vera Religione Christiana*; postmodum vero Libellus Grotii in rem eandem; Cogitata Paschalis; Demonstratio Evangelica Huetii antiqui Episcopi Abrincensis; duo Tomi de vera Religione Abbadii; Tractatus de Religione adversus Atheos, *Deistas*, & novos Pyrhonianos: hæc omnia communem Autoribus suis nominis famam pepererunt. Scripta adversus Atheos.

Denique supra has Dogmaticas Tractationes, quæ invicem pene omnes disjunctæ sunt, immortalis est P. Alexandro honor, quod primus omnium universas in unum Theologiæ Corpus redegerit omnibus suis partibus absolutum. Hunc præfefert titulum: *Selecta Historiæ Ecclesiastica capita; & in loca ejusdem insignia Dissertationes Historicæ, Chronologicæ, Criticæ, Dogmaticæ.* Cum Doctor iste satis lautam reconditæ eruditionis, cumulatæ antiquitatis Christianæ notitiæ, eorumque omnium, quæ Fidei sunt, aut morum, aut Ecclesiasticæ eunctorum Sæculorum disciplinæ, supellectilem ob oculos ponat; laus & dignitas, quibus a Theologia Dogmatica P. Alexandri.

Litteraria Republica exceptus est ipsius labor, testatissimo ipsi erit argumento, quantum inde ipsa perceperit emolumentum.

Omnium istorum Dogmatices Operum numerum expleat Liber R. P. Petri Annati, Generalis Doctrinæ Christianæ, cui nomen imposuit: *Methodicus ad Positivam Theologiam Apparatus, &c.* Summæ Autoris istius laudis loco dictum sit: nihil forte hujus generis conatum quemquam fuisse, quod publicam magis existimationem promeritum fuerit. Quemadmodum id unum erat docti hujus Generalis consilium, ut novitios Theologos ad Dogmaticen addiscendam institueret; nihil certe prætermisit eorum, quæ huc pertinere arbitrabatur: Editio anni 1705., pluris, quam antecedentes facienda est; opus etenim crebris locis inculcatum & refectum est, multisque in priori Editione omissis rebus locupletatum.

Theologia Scholastica ejusque ante Criticen conditio. *Simonius Epist. 40. pag. 346.*

Nolo equidem rursus memoriam usurpare miserandæ illius conditionis superius a nobis commemoratæ, ad quam perducta erat Scholastica facultas, antequam Critice studiose coli cœpta esset. In animum revocasse sufficiat, priusquam Græcæ & Hebraicæ Litteræ attingerentur; & typorum usu eresceret in immensum libri, majorem Scholasticorum Theologorum partem neminem præter Decretum Gratiani, aliosque minus accuratos Collectores volutare consuevisse. Hoc erat temporum illorum studium, quibus Libri *Flores Patrum* appellati, maximo perpendebantur. Ignotum pene erat, quid rei esset, Patres & Scriptores antiquos e fontibus haurire suis: postquam vero ad artem redacta Theologia est, cœptumque hujus Scientiæ naturam infinitis, iisque vanis in ratiocinationibus ferme constituere, Archetypa minus quam antea consuluerunt.*

Theologiæ Scholasticæ instauratio.

Enim vero, opem ferente Critice, puriorem ducere aerem invenit nobilis hæc Scientia, a se rubiginem, in quam inciderat, elimare; atque majori, quam alias eum dignitate exerceri. Theologia Scholastica inhæret modo diligentius Scripturis, Traditioni, Conciliorum & Patrum studio, & factorum Historicorum cognitioni, quam inanibus meditationibus, & innumeris quæstionibus inutilibus, quæ totas scholasticorum

* Licet Pontifices Gregorius IX.; & Joannes XXII. Scholasticam Theologiam Religioni utilissimam esse judicaverint; non destiterunt tamen malos usus, qui in eam irrepserant, improbare. Sanctus Antoninus, Melchior Canus, &c. cum laude de Scholastice locuti sunt, & quorundam tantum Scholasticorum errores criminati. Contra Jansenius Yprensis Episcopus, Erasmus, B. Renanus, Rodulphus Agricola, atque ex Calvinistis & Lutheranis pene innumeri cujusdam honoris loco posuerunt Scholastices nomen denigrare: verum ipsius timore perculsi loquebantur; quodque non ignorarent, quanta in Ecclesiam ex ea redundent emolumenta.

men-

mentes occupabant; antequam pedem in hanc possessionem Critici intulissent. Jam nunc publicam lucem subire vidimus complura ad hanc normam exacta Theologiæ Volumina, quorum summam conficere, nimis in longum sermonem protraheret. Satis itaque erit ostendisse, quibus certis terminis Scholasticen definiverit Critice; ut minori fastidio, & majori esset Litterariæ Reipublicæ utilitati. Inficiari etenim nequaquam possumus commoda multa per Scholasticen comparari; quamvis vitiis non careat, quæ ipsi exprobrantur, quæque in caussa sunt, cur eidem Dogmaticen undique studeant anteferre.

Regulæ ad Theologiam Scholasticam addiscendam. *Mabill. de Stud. Mon. p. 2. c. 6. pag. 215. Dupin. Tract. de Doctrina Christiana c. 20. Item Tabula Univ. Tomo 3. Dissert. de Stud. Theol. §. 7. Gall.*

Decretum itaque unicuique sit, qui Scholastice utiliter operam dare, eamque cupit reddere tolerabiliorem, limine in ipso se ad Locos Theologicos Melchioris Cani instituere, quibus discat ratione non admodum barbara Scholæ quæstiones expendere, uti apud nostrorum Sæculorum Scholasticos moris erat: curet insuper necesse est generalem informare animo Historiæ Ecclesiasticæ, Conciliorum, & germanorum Patrum Operum notionem; futiles quæstiones de medio tollere; rem non asserere, nisi quatenus certam esse comperit; nullamque opinionem veluti fidei caput intrudere, de qua minime pronunciavit Ecclesia. Opus etiam erit, dissensiones effugere, & quosdam animi impetus, quibus nimium studiose inter disputandum eminere nitimur; a disceptationibus etiam necessariis lites omnes amovere, quarum difficultas in dubiis sæpe vocibus sita est; a novis vocabulis abhorrere, iisque duntaxat uti, quos Ecclesia Theologique Catholici adhibentes consecrarunt. Postremo quamvis improbandum nullo modo sit, res discutere proposita argumentandi forma, utpote faciliori, & incipientibus commodiori; nihilominus alius Dogmaticæ Theologiæ modus nobilior est, pulchrior, atque expeditior.

Tametsi jucundior sit, minusque senticosa Dogmatica disciplina; Scholasticam tamen præire postulat ante se. Eum oportet in Scholarum acuminibus versatum esse, atque illa funditus percipere, qui ad aliquod Dogma ponderibus suis examinandum aggreditur; quique artes, versutiasque Hæreticorum deprehendere, easque strenue impugnare, atque refellere contendit. Rarum plane est atque insolens, eos, qui Scholæ Theologiam flocci fecerunt, distinctione, & cogitandi æquitate pollere tanta, quanta opus est ad quædam Dogmata penetranda, & mendacium a vero internoscendum.

Theologia Mystica.

Cum elapsi sæculi *Quietismus* nihil sit aliud, quem fallacis Spiritus semitæ ab omnibus præcedentium Sæculorum Pseudo-Mysticis indicatæ instauratio: * Theologiam Mysticam natura sua contemnendam, exercita-

* In Pseudo-Mysticorum veterum numerum referuntur Gnostici, Valentiniani, Manichæi, Novatiani, sive Cathari, Menaliani, Evagrius

Quietismus damnatus.

tione autem lubricam reddiderat. Propterea nihil requiri magis videbatur, ne serperet longius pestilentis hujus Spiritus perfectionis venenum, quam Romanæ Inquisitionis Decretum anno 1687. editum, quo Hæresis ista, Libri Autoris de Molinos, multique alii Tractatus iisdem erroribus affecti damnati sunt; quodque Innocentii XI. Bulla consecuta est, statutam per Decretum damnationem confirmans, atque nonnullas pœnas huic Hispano Presbytero solvendas adiiciens.

Critices necessitas ad dignoscendam mendacem pietatis rationem.

Non erit itaque abs re dicere, ut prima tanti mali capita explorari possent, necessum fuisse, tot hujus generis librorum, præter alios a Congregatione reprobatos, incorruptum judicium & delectum habere; venenum sub utrisque latens detegere; adversum fictam pietatem istam fideles præfulcire, tutas tandem monstrare semitas, ne in diversis vitæ interioris statibus aberraremus.

Non diffimulo Scientiam Ecclesiasticam integerrimæ innixam Theologiæ satis ad hæc omnia superque fuisse; nemo tamen arbitror, repugnabit Criticen quoque non contemnendam tanto muneri operam dedisse.

Decreta Gallorum Præsulum in Quietismum.

Qui revera absque præstantis hujus artis luminibus amplissima & ornatissima Decreta, expugnandi *Quietismi* animo, interposuissent, & Instructiones Pastorales divulgassent &c. tot eruditi Galliarum Præsules; multique Scriptores alii tot in rem hanc solida Opera edidissent? Conjice tantum oculos in Decretum Archiepiscopi Parisiensis decimo Septimo Kal. Novembris 1694. in aliud Bossueti Meldensis Episcopi decimo sexto Kal. Majas 1695., in illud Episcopi Catalunici, nunc Cardinalis & Archiepiscopi Parisiensis, sexto Kal. Majas 1695., in illud Episcopi Noviodunensis octavo Idus Majas 1697., atque in illud Episcopi Carnutensis: persuasumque tibi erit, quam esset prudentissima Critice necessaria; ut accurate, quod omnes præstiterunt, recitarentur falsorum Mysticorum universi errores; discretio ipsorum fieret; distinctione summa *Quietismi* Dogmata, Moralis, & consecutiones horribiles significarentur; fallacium Mysticorum dicta a proborum dictis segregarentur; diligenter loca indicarentur, in quibus virus hoc diffusum est; multi palam fierent pessimi libri, de quibus in Romanæ Inquisitionis decreto silentium est; scita inconcussa ad tuendam mentis Orationem, ejusque usum fidelibus insinuandum conderentur; & singillatim memorarentur spiritales Libri a

Ponticus, Hetibertus, & Lisojus Clerici Aurelianenses, qui Sæculo XI. proximi fuerunt; Margarita Porsecta flammis tradita Parisiis circiter annum 1210; Beguardi & Beguinae sequenti sæculo orti; Joannes Mercurtius, qui miram spiritus doctrinam docuit sæculo XIV. Berengarius Verucanus; & Echardus Theologus Germanus ab Joanne XXII. Pontifice damnatus; *Illuminati* tandem Hispaniæ Guerinus S. Georgii Rodiensis Parochus, Simon Morinus Albamalensis, pluresque alii fanatici homines.

Vi-

Viris pietati addictis citra illusionis periculum legendi. Quonam demum pacto, non emicante Critices splendore, digitum, pene dixerim, intendissent ad quinque ipsi obvios sensui caracteres; unde deprehendantur ii, qui inter loquendum extraordinarias elationes, atque inter orandum se fallaciter sublime ferri simulant?

Si Patres unquam multorum Conciliorum, uti a nobis inferius testatum fiet, ad Criticen confugerunt; asserere licet, Autores triginta quatuor Articulorum Issii, domi nimirum Seminarii S. Sulpicii, factorum, eam minime tunc neglexisse. * Hi etenim triginta quatuor Articuli dici queunt totidem effata & præscriptiones, quibus non omnes tantum *Quietismi* errores funditus tolluntur; verum etiam Vitæ Spiritalis germanæque Orationis constantissima principia ponuntur. Articuli d'Issi in *Quietismum*.

Novi equidem Scripturam, Traditionem & Theologiam Articulorum istorum animam velut esse, & fulcimentum; nihilo secius ambigendi locus non est, illis solertissimam quoque Criticen adjumento fuisse, cum in eis rectum miremur in extricandis *Quietismi*, quem damnant, erroribus discrimen; cumque oporteret in istius damnatione optima, quibus abuti poterant, tenere pronunciata; malosque usus & adulterinas consecutiones, inde duci faciles, prævertere: quod sane est Articulorum istorum institutum.

A Critices item fructibus arcenda non sunt egregia Opera multa, cum ad oppugnandos *Quietismi* errores, tum ad veram Spiritus rationem statuendam lucubrata. Principem inter hæc locum dabimus Instructioni Pastorali Eminentissimi Archiepiscopi Parisiensis Sexto Kal. Novembrii 1697. in vulgus editæ *de Perfectione Christiana, & Vita Interiori*: in qua Sacræ Scripturæ sensis, Patrum Doctrina, & utriusque Scholasticæ & Mysticæ Theologiæ principiis cuncta *Quietismi* errata ita coarguit; ut Scriptum hoc Ecclesiasticæ doctrinæ in rem hanc Summa merito vocari possit. Neminem latet, quanti habitus ab omnibus sit Bossueti Episcopi Meldensis liber nuncupatus: *Instructio de Orationis statibus*; non secus ac cetera ab eodem sapientissimo Præsule hujus argumenti conscripta Opuscula. Anno 1690. prodiit ex Italica in Gallicam Linguam conversus, Liber cui titulus: *Quietismus*; *sive illusiones novæ Quietis Orationis*; exquisite admodum elaboratus. Adde Nicolii alium adversus *Quietismum* Tractatum de Oratione docti P. Massulii ex Prædicatorum familia adversus eosdem errores; quatuor Dialogos posthumos Flechierii Episcopi Opera, in quibus Pseudo Mystici refelluntur.

* Consilium, cur in colloquium venerint Issii anno 1694. Bossuetus Episcopus Meldensis; Archiepiscopus Parisiensis; Abbas Fenelonus, in præsens Archiepiscopus Cameracensis; & Tronsonus, illud fuit, ut doctrinam & Libros Mulieris Gujon ad trutinam revocarent.

Ne-

Nemausensis revera excellentes, & novissime prelo subductos inter varia illustris hujus Episcopi Opera.

Scripta de genuina Spiritalis vitæ ratione.

Dum autem præclari atque eruditi Præsules & Scriptores isti ad subvertendam novam Spiritus rationem animum adjicerent; non defuerunt, qui ad jacienda veri Amoris Dei, & Optimæ Orationis fundamenta se conferrent. Pervagati sunt Tractatus *de Amore Dei* P. Massulii, & Libellus Cordemii inscriptus: *Desideria cœli*. Accedant, si libet, Tractatio anonyma *de Amore Summi boni*. Parisiis 1699., *Norma veræ Orationis*, R. P. Grangii Prioris Villiers le Bel eximia moderatione & accuratione exarata; *Inquisitio viarum interiorum*, Raymundi Chaponelii Canonici Regularis Sanctæ Genevievæ; absque eo quod prætereamus aureum librum *de Spirituum discretione*, Cardinali Bona autore, anno vero 1701. Gallice redditum, in quo pulcherrimæ proponuntur regulæ ne pietati ex Orandi Studio dediti homines a visis, manifestationibus, aliisque similibus extraordinariis operationibus illudantur. Extat etiam Opus hujus nominis. *Traditio Patrum, & Autorum Ecclesiasticorum de Contemplatione*; quod Sanctum exercitium hoc omnium sæculorum Traditione confirmat, & certas pro vera Oratione regulas edicit. Nonnullas pariter adnectit Scriptor ad Theologorum Mysticorum autoritatem pertinentes, sive generatim, sive ipsorum collatione habita inter se, aut cum Theologis Scholasticis, aut cum Patribus item Ecclesiæ quoad res Mysticas. Tum multas fert de Librorum Asceticorum delectu; sexdecim, ut utiliter, & citra errorem legantur hujusmodi Scripta; undecim demum de Mysticorum Autorum intelligentia, atque de ipsorum doctrinæ judicio.

Tom. 2. dissert. 9. pag. 589. & seq.

Critices regulæ de Libris Asceticis.

Tot itaque Operibus, Critices præsidio fultis, Mystica Theologia, Scientia nimirum de rebus Animæ disputans, (atque heu nimium præteritis temporibus contemta!) adeo perfecta est, certis septa cancellis, claris firmisque aucta principiis atque in novo lumine collocata.

De Ritibus Superstitiosis.

Ritus superstitiosi res sacras attingentes.

IX. Industria quoque Critices effectum est, ut abiicerent fideles ritus quosdam ipsorum Christianorum autoritate firmatos; quamquam Lege divina damnati, a Patribus proscripti, rectoque essent adversi judicio. Eo usque processerant Superstitiones istæ ut per res sanctiores fusæ, Vasa Sacra, Sacerdotum vestes, externas Missam celebrandi dispositiones occuparent, ne exceptis quidem Sacramentis; quin persequar infinitas pene de aliis generibus superstitiones.

Usus Superstitiosi Virgæ divinantis.

Præter istos superstitiosos usus invaluerunt non pauci magno populo-

rum

rum plausu nostris temporibus excepti. Hujusmodi sunt, qui ad Virgam divinantem spectant, qua pervestigari putant fontes, metalla, agrorum fines, fures, atque homicidas. Ab his non longe distat aquæ frigidæ ad veneficos deprehendendos experimentum. Ideo autem magnos & frequentes usus habuit Virga superstitiosa, quod patronos ex Eruditorum quoque numero repererit; qui id totum Physicis caussis, virtutique naturali, nihil superstitiosum per ipsos præseferenti, tribuerent. Princeps super hac materia Opus Abbatis est Vallemonti hoc titulo: *Physica occulta*, sive *Tractatus de Virga divinante*; in quo nullam Autoritatis, rationis, & experientiæ vim intentatam reliquit; ut Virgæ effectus a superstitione alienos esse evinceret.

Verum pensitatis omnibus istis Ritibus ante Tribunal Critices, sincera Theologia & accurata Physice ipsi adstipulantibus, emersit levitas & superstitio. Tractatus *de Superstitionibus* a Thierio 4. Vol. in 12. publici juris factus ad mores superstitiosos ab hominum animis extirpandos non parum contulit. *Historia* deinde *Critica de ritibus Superstitionis* docti prudentisque P. Bruni Oratorii Præsbyteri invictis rationibus diligentissimæ Critices regulis munitis planum fecit, Virgæ consuetudinem sine ulla controversia superstitione imbutam esse, quidquid in adversam partem congerant ingenia, quæ se robusta venditant, aut credulus & rudis populus. Inter Dissertationes a Ducangio in *Glossario* comprehensas non paucæ de vulgaribus disserunt purgationibus: uti pro singulari certamine aqua frigida adhibebatur vel calida, ferrum candens, Eucharistia, Crux, Evangelium, frustum panis, jejunium, & id genus alia, communi vocabulo *Judicia Dei* nuncupata.

ARTICULUS V.

Alii Critices fructus.

QUandoquidem animadversiones meas excitavi in regulas tantum & usum Critices quoad ad Scripturam Sanctam, Autorum Ecclesiasticorum Opera, Ecclesiæ & Sanctorum Historiam, nec non Theologiam; abs re futurum videbatur, aliorum Critices fructuum mentionem facere, quam eorum, quos de illis studiorum generibus protulit. Nihilo tamen minus cum Dissertationis hujus argumentum sit Critice in Universum; visum est in hac iis quoque locum dare, qui alias facultates proxime attingunt. Sunt autem uberes adeo, ut lectissimos percipiamus

mus

mus ex quavis cognitione, cui lucem affert suam, quocumque tandem nomine, aut *Humanarum Litterarum*, aut *Philologiæ*, * aut *Liberalium Artium* appelles.

De Humanis Litteris.

X. Signatum est verbis istis studium veterum Autorum profanorum; cum Oratorum, tum Historicorum, & Poetarum; nec non Operum Lectio ab Eruditis confectorum, qui in eo elaborarunt, ut profanos scriptores castigarent, exponerent, novisque typis emitterent. Quo plane sensu certum est, humanas Litteras Critice debere plurimum; siquidem minimum præstantis Artis hujus emolumentum nequaquam est, eas summorum ævi nostri Criticorum assiduitate nunc temporis maxime florere. Quæ profecto humanis Litteris officia non persolverunt Turnebii, Budæi, Politiani, Erasmi, Scaligeri, Saumasii, Justi Lipsii, Grotii, totque alii, qui in hoc Litteraturæ genere tantum operæ studiique, favente Critices exquisitæ lumine, posuerunt?

Atqui istorum quamquam illustrium Criticorum in humanas Litteras Opera minime penes nos essent; aut careremus diversis Lectionibus Petri Victorii, & Mureti; animadversionibus Scioppii in Linguam Latinam, Cardinalis Hadriani, P. Vavasorii, qui præterito sæculo unus inter Europæ homines fuit, qui Latinæ Linguæ structuram & venustates melius intellexerit, eamque ab Augusti sæculo purius & elegantius omnibus usurpaverit: quantas habent opportunitates Interpretes, seu Scholiastes ad usum Delphini; ** quorum extant quinquaginta Volumina in 4. Editionis Parisiensis, sive octoginta in 8. Editionis Batavorum, triginta veteres Autores complectentia Textum illico protulerunt optimorum MSS. fide emendatissimum; tum inde interpretationem Paraphrasis ritu, qua dilucide facile, & brevi, Scriptorum explicatus reddere studuerunt; accessione facta eruditarum adnotationum pro locorum intelligentia ad Historiam & antiquitatem spectantium: quod sane nonnisi a prudentissima Critice, atque a recondita illorum eruditione, qui hæc omnia contenderunt, proficisci potuit. ***

* *Philologia* quodam Scientiæ genus notat, quod ex Rethorice, Poetice, Antiquitatibus, Historia, Philosophia, aliquando Mathesi, Medicina, & Jurisprudentia componitur. Baill. Jud Sap. t. 2. p. 2. pag. 5.

** Hi sunt, qui Gallorum Regis imperio in interpretandis illustrandisque multis antiquis Autoribus, usui Delphini futuris, plurimum laborarunt sub regimine Ducis Montauserii, extincti Episcopi Meldensis, & Abbatis Huetii, deinceps Episcopi Abrincensis consulto.

*** Hac ratione accepimus a Daneto *Phædrum*; a Crespino *Salustium*; a Vete-

Veterum Autorum ſtudium, a Critice perfectum, optimum Eloquentiæ, Poetices, Philoſophiæ, Mathematum, & omnium univerſe liberalium Artium ſenſum rurſus excitavit. Quod ſi propter inventa multa ad excelſum perfectionis gradum diſciplinæ hæ omes aſcenderunt; hujuſmodi commodum ſibi vendicat Critice; quæ politum & limatum judicium mentibus iterum hominum inſeruit.

De Academiis.

XI. Ea ſunt præcipua, quæ ab humanarum Litterarum ſtudio commoda hauriuntur, ut recte loqui, accurate pronuntiare, caſte integreque ſcribere addiſcas. Inde etiam expolitur ingenium, roboratur atque perficitur ratio, optimus ſenſus judiciumque in omne Litteraturæ genus comparantur: quæ univerſa ab una manant Critice. Quocirca perſpectum habemus, ubicumque, ſive in Galliis, ſive In Italia, ſive in aliis Europæ partibus, in quibus conſtitutæ Academiæ ſunt, impenſam fuiſſe ſtudioſiſſime humanis Litteris, Scientiis, cunctiſque generatim liberalibus Artibus operam, quæ maximum ſemper fuit iſtarum Societatum inſtitutum, quas nullum ante noſtrum ſæculum ita florere conſpexit.

Cum autem horum membra auguſtorum Conventuum humanis Litteris exornandis aſſidue vigilent, ſintque naturales aliqua ratione Judices, & communes omnium politioris Litteraturæ Librorum Cenſores; non eſt cur miremur, præſtanti merito, intelligentia exquiſita, accurata Critice, & recondita eruditione homines (neque enim ſine virtutibus iſtis in tantorum Cœtuum album efferuntur) adeo egregia bona, quoad ea, quæ ipſius rei ſunt, Litterariæ Reipublicæ peperiſſe.

Non eſt plane compertum tempus, in quod incidat Academiarum origo. Non longe tamen aberit a vero quicumque illarum initium, quam tardiſſime, ante medium XV. ſæculum ſtatuet; cum Joannes Baptiſta Guarinus, qui anno 1460. deceſſit, inter Romanos, Florentinos, Venetos, Parmenſes & Ferrarienſes Academicos cooptatus fuerit. Sunt por-

Camo *Terentium*; a Courtino *Cornelium Nepotem*; a Rigueto ex Societate Jeſu *Vell. Paterculum*; a P. de la Rue *Virgilium*; a Baunio Jeſuita *Panegiricos Veterum*; a Cantelo ejuſdem Societatis *Juſtinum*, & *Valerium Maximum*; a Tellerio ejuſdem familiæ *Quintum Curtium*. *Plautum* edidit Leuræus; *Manilium* cum Huetii notationibus Fayus; *Juvenalem* & *Perſium* Deſprezius; *Claudianum* Ryronius; *Martialem* Collaſſanius; *Titum Livium* Doujatius; *Florum*, *Aurelium Victorem*, *Dictem Cretenſem*, & *Eutropium* Feureus; Verrium Flaccum in Epitomen a Pompejo Feſto redactum Dacierus; Catullum, Tibullum, & Propertium Du-Bois; Svetonium Barellonius. Meruvillii demum Jeſuitæ ſtudio Orationes Ciceronis; Pichonii Tacitus; Harduini Plinius, Rodeillii ex eadem Societate Horatius prodierunt.

ro suæ fermæ omnibus Italiæ Urbibus Academiæ satis lepidis nominibus insignitæ. * Gallica vero illa, quæ *Academia Gallica* nomine proprio inscribitur, etiamsi non sit nisi ad duo sæcula post Italas exorta; nihilo tamen minus per id temporis ducitur esse Europæ celeberrima.

Academia Gallica.

Hujus fundamenta jecit Rex Ludovicus XIII. qui a Cardinali Richelio rogatus Litteris patentibus anni 1635. eam ad Societatis formam composuit; licet ejusdem rudimenta prima paullo sint antiquiora. ** Academicorum numerus in quadragesimo sistit; neque ab his Religionis negotia geruntur: quod si Theologicum aliquando Opus revocent ad examen; ad voces tantummodo & Operis structuram judicium vertitur. Quod primum illustris hujus Societatis nomen tulit, opinio fuit ab ipsis de Cid allata, atque labente anno 1637. hoc titulo in publicum producta: *Sensa Academiæ Gallicæ de Tragicomedia Cid.*

Mense Decembri 1637. in cogitationem venerunt Lexicon conficere; eo consilio; ut Gallicam Linguam statuerent, atque ad fastigium perducerent. Lexicon istud post non pauca laboris intervalla a typographorum tandem manibus exivit anno 1694. in cujus fronte Academicorum omnium ab Academiæ institutione texitur Catalogus.

Aliæ Academiæ.

Aliis rursus Academiis decoratur Gallia. Parisiis sedem locavit *Academia Regia Scientiarum*, cœtus nimirum Eruditorum partim Physicorum, partim Mathematicorum a Colberto 1666. sociatus; at dissimili longe conditio-

* Extat Florentiæ Academia sub nomine *della Crusca*, quæ in Itala Lingua perficienda tota est. Academici Senenses vocabulo appellantur *degl' Intronati*. Sunt Romæ *gli Umoristi, i Lincei, i Fantastici, gl' Infecondi i Pellegrini*; Bononiæ *gli Oziosi*; Januæ *gli Addormentati*; Patavii *i Ricovrati, e gli Orditi*; Vicentiæ *gli Olimpici*; Parmæ *gl' Innominati*; Mediolani *i Nascosti*; Neapoli *gli Ardenti*; Mantuæ *gl' Invaghiti*; Papiæ *gli affidati*; Cæsenæ *gli Offuscati*; Fabriani *i Disuniti*; Faventiæ *i Filoponi*; Anconæ *i Caliginosi*; Arimini *gli Adagiati*; Tiferni Tiberini *gli Assorditi*; Perusiæ *gl' Insensati*; Firmi *i Raffrontati*; Maceratæ *i Catenati*; Viterbii *gli Ostinati* Alexandriæ Statiellorum *gl' Immobili*. Brixiæ *gli Occulti*; Tarvisii *i Perseveranti*; Veronæ *i Filarmonici*; Cortonæ *gli Umorosi*; Lucæ *gli Oscuri*. Joannes Baptista Alberti de Academiis.

** Ad annum 1629. privati nonnulli Litterarum amatores & singularis meriti homines, qui diversa Parisiorum loca incolebant, apud illorum quempiam quodam per singulas hebdomadas die convenire decreverunt. Erant autem Godavius nondum Ecclesiæ addictus, deinde Episcopus Grinnicensis; Gombaudus; Conrartus; Gyrius; Habertus Tormentis bellicis Præfectus. Abbas Cerisy, frater ejus; Serisæus, & Maillevillæus, qui domum Conrarti cogebantur. Acad. Gallicæ Historia. Virorum istorum studiis exorta est Gallica Academia; cum etenim novem illis alii subinde sine mora adderentur, unus horum Boisrobertius fuit, qui pro summa, quam inierat ab Richelio gratia, Cardinalem de his omnibus, quæ in hoc agebantur Conventiculo certiorem fecit, adeoque Membrorum ejus merita amplificavit; ut deliberationem cœperit ipsius patrocinium suscipiendi, illudque Regis autoritate muniendi Edicto anni 1635.

ditione * ab ea, ad quam adductus est, nova adhibita moderatione jussu Regis 26. Januarii 1699. quam ipsi exorarunt auspicio Pontischatrini tunc Ministri & Regni ab Epistolis, nunc Galliarum Cancellarii; & Abbatis Bignoni ejus Nepotis benevolentia. Academia Regia Inscriptionum Societas alia est, ** isti ætate pene æqualis; quique in eam recipiuntur, Historiæ veteri & recenti, præsertim Galliæ, Numismatibus, Inscriptionibus, aliisque antiquis monumentis indulgent. Academia Picturæ, & Sculpturæ, institutore Colberto anno 1676., in his Artibus excellentiores comprehendit. Anno vero 1671. initium fecit Academia Regia Architecturæ.

Academiæ nomen accomodare etiam possumus Societati Regiæ Londinensi, quæ naturæ investigandæ enixe incumbit. Id ipsi decori est, quod ab Anglico Rege condita sit, atque ab Eboracensi Duce, & Principe Roberto exculta; quo fit, ut in sese contineat summos tantummodo Viros, cum meritis suis commendatos, tum secretiorum naturæ arcanorum, & elegantiorum Artium omnium documentorum notione admodum peculiari spectandos.

Germania quoque sæculo isto pluribus Eruditorum Societatibus ornatur; in quarum numero recenseas Lipsiensem a quodam Anhaltinæ Domus Principe sub titulo *Societatis frugiferæ* constitutam; aliamque Berlini ab Electore Brandeburgensi ineunte circiter sæculo isto, quam animo disciplinas, Historiam, humanas Litteras, & Germanicam Linguam excolendi concivit. Leibnitius in Epistola Pinsono Patrono per id temporis data, se novæ hujus Societatis consilio contulisse fatetur. Memoriæ Trevolt., Mensibus Jan., & Febr. 1701. pag. 178.

Quod si cunctæ istæ Academiæ, nonnullæque aliæ Humanarum Litterarum, Artiumque profectui & perfectioni adjumenta non pauca attulerunt; universa hæc Criticæ facultatis luminibus, & polito postremorum temporum judicio tribuamus.

De Eloquentia Sacra & Forensi.

XII. Nemo sane unus repugnabit Eloquentiam Sacram Criticis cognitionibus adstrictam esse plurimum; cum istarum auxilio infinitas macu-

* Academia Regia Scientiarum septemdecim Academicis constavit, quoad Regulam anni 1699. septuaginta locum dedit, videlicet decem honoris titulo ascitis, vulgo *Honoraires*, viginti pensionem exigentibus, viginti Sociatis, & viginti Assumtis. Ædium Luparensium partem Rex ipsis segregavit, in quam diebus Mercurii & Sabbathi convocantur.

** Academia Regia Inscriptionum primo novem tantū Academicos complectebatur, donec per Regulam 16. Julii 1701. sancitum est, ut ad quadraginta ascenderet. Luparam hi pariter cōgregantur diebus Martis & Veneris.

las deterferit fæculorum barbarorum vitio contractas, quas revera ante præteriti ævi exitum minime delevit, quasque nobis festive ob oculos posuit Abbas Villerius Poeta in *Arte concionandi ad Abbatem*.

Eadem magna nobis subsidia comparavit ad Oratores egregios effingendos; quæ in multis Operibus hac de re vulgatis dispersa sunt, inter quæ collocanda sunt *Eloquentia Suggesti & Fori*, Abbatis Brettevillii; Rethorica Richesurcii; Liber *Effatorum de Ministerio Suggesti*, Parisiis editus an. 1711., in quo excellentes tradit Autor regulas pro Concionibus, cum dicit v. g.:

„ Quicumque ingenio, pietati, studioque flagranti solertiam addit, „ limatum judicium, acrem intelligentiam, memoriam fidelem, temperatam audaciam, suavem aspectum, sedatum gestum, clarum vocis sonum & vim, quæ flectat animum, moveatque: ille profecto se Sacri „ Oratoris dotibus ornat & locupletat. „ Si cui autem in rem videatur præclara exempla præsto habere, quæ sibi ad imitandum proponat; non defuit Criticе hujus generis quoque suppeditare *Speculum Concionatorum* a Viro Religioso Congregationis Sancti Mauri pervulgatum; Sermones Biroati; Panegyricos P. Senaulti; Sermones Fromenterii Episcopi Aturensis; Sermones Morales; Specimen Sermonum Abbatis Brettevillii; idem Opus P. Bourdaluvii, Flechierii Episcopi Nemausensis, aliorumque multorum. Aures etiam præbemus hodierna die celeberrimis Oratoribus, qui Sacram Eloquentiam videntur ad eam perduxisse perfectionem, ut nihil possit esse supra.

Si Moralis Christianorum Lex nos docet, cavendum esse omnibus, ne se ipsi in Verbi divini administrationem ultro inferant & intrudant; sed præstolandam esse divinam vocem, qui jussa sua per Superiores Ecclesiasticos comperta facit, quos ad procurandam Ecclesiam Summi Numinis Providentia delegit: sique nemo munus istud, nisi timide & pedetentim obire debet; veritus ne illo abutatur, & pessime tractando sterile reddat: si demum Sacro Oratori Sermones suos lucubranti non minus cor, quam ingenium suum est consulendum: non secus Concionatoribus tradit Critice Christiana, necessum fore, ut lautam & magnificam supellectilem a Scripturis Sanctis, & Patrum Lectione parent, uti Sanctorum Joannis Crysostomi, Augustini, Gregorii, & Bernardi qui quatuor veluti Oratorum Sacrorum Doctores habendi sunt. Eosdem instituit etiam, ut aliquod nanciscantur a Morali doctrina petitum argumentum satis explicatum apteque propositum; neque ingeniosa cogitata, antitheses & acuto quosdam mentis jocos, unde nihil frugis, aucupentur; ipsorumque esse Orationes suas Auditorum dispositioni & viribus accommodare, & quantum intererit, ut intelligantur, deprimere; quin tamen Verbi divini dignitas vel minimum diminuatur.

Quam

Quam plurimas hujusmodi animadversiones, simul atque perfecta exemplaria intuemur, cum in Autoribus superius citatis, tum in tertio Tomo Speciminis Moralis, & in continuatione ejusdem Speciminis, in Evangelium die Martis quartæ Hæbdomadæ Quadragesimæ recitatum. Præter viginti Volumina Sermonum, quos R. P. Houdrius e Societate Jesu typis commisit; anno 1702. posteris commendavit Volumen, cujus inscriptio habet: *Modus imitandi optimos Concionatores, cum Tabulis &c.* in quo egregia tradit præscripta in prædicatione servanda; quidque perficere opus sit, ut bonos Oratores imitemur, neque nos a malis depravari patiamur. Critices tandem curæ fuit multa Sacris Oratoribus eximia Opera comparare, quæ ipsis plurimas suppeditent exquisitas propositiones in quodlibet argumentum Moralis Christianæ, rationem illas adhibendi, & materiem ad easdem locupletandas. Huc pertinet *Scientia generalis Suggesti*, sive *Lexicon Morale*. Parisiis 1700. 5. Vol. in 8., cui addas *Bibliothecam Concionatorum*. Hujus Operis Autor quamcumque ad perorandum subjectam rem sex implet Paragraphis. Prima complectitur nonnullas Assumtiones; secunda copiosum subministrat Autorum ea de re disputantium Indicem; tertia & quarta persequuntur quidquid haurire possumus e Theologia; postrema Epitomen continet Meliorum ætatis nostræ Concionatorum, qui Sacris Oratoribus sive exemplo esse, sive segetem præbere queant. Constabit Opus hoc 8. Voluminibus in 4. Lugduni 1712. quorum duo priora lucem jam publicam subjerunt, reliqua subitura sunt.

Si vero ab Eloquentia Sacra ad Forensem convertendus sit sermo, maximum statim a Critice in eam importatum deprehendemus emolumentum. Non etenim alii, quam recto sensui per ipsam inducto vendicare possumus moderationem & honestatem illam in locum mordacis & incitati cujusdam styli suffectam, qui maledicendi artem nonnihil redolebat.

Visum sane est pravum Græcorum & Latinorum exemplum, quorum Eloquentiam pessimæ sæpius in adversam partem animi affectiones vitiabant, ad Gallicos Patronos & Oratores propagatum fuisse, & vitium hujusmodi sensim in forum irrepsisse; cum eam nonnulli abjecerint temperantiam, quæ dirigendis Actionis motibus, & Judicibus persuadendis est tantopere necessaria. Verum in præsens ex hoc pudendo morbo undique ferme recreati sumus; ex quo Critice sanam de rebus judicandi vim ab omnibus culpis istis quam longissime abhorrentem restituit.*

* P. Rapinus, animadvertente Bailleto, gloriam defert Præsidi Lamoignono, quod Forum his injuriarum generibus, & plebeiis formulis expurgaverit, quæ usurpatum in triviis & compitis loquendi morem sapiunt. Sap. tom. 2. p. 2. c. 8. pag. 362.

De Ope-

De Operum lucubratione.

XIII. Non modo nos Critice recte loquendi, verum libros quoque recte lucubrandi disciplina erudivit; sique per hæc tempora adeo polite Autores scribunt, atque Opera conficiunt, in quibus accuratio & diligentia cum scientia & eruditione certant, hoc est Critices luminibus referendum, cum si ad ea attendas, quæ præstanda sunt quando primo suscipis scribendi consilium, tum ad ea, quæ ad titulum & proœmium pertinent, tum etiam ad rationem propositum hoc perficiendi, tum denique ad probam Sententiam de libri alicujus bonitate enunciandam.

Critices Regulæ de recta scribendi ratione.

Ephem. Sap. 7. Januarii 1704. in Epitome Dissert. P. Garnerii. Lectio Patrum parte 4. c. 7. & 16. Spanheim. Epistola ad Amicum in Histor. Critic. Mabillonius de Stud. Monast. p. 2. c. 15. Bailletus in Judicio Sap. t. 1. p. 2. c. 13. Art Cogitandi.

Exquisita intelligentia homines nos monent e germanæ Critices præscripto: cavendum esse omnibus in scribendi cogitatione versari, antequam plurima pro rebus in universum, & pro peculiari, quam sibi ad scribendum subiicere intendit, materia sepofuerit: æquum viribus sumendum esse argumentum; quod ut fiat, optimum fore, Virum aliquem strenuum, nostræque facultatis peritum consulere: neque ignorandum dictionis rei tractandæ accomodatioris delectum habere: diverso namque opus esse ad Eloquentiæ Scriptum stylo, alio ad Historiam, atque ad Dissertationes & Animadversiones plane dissimili: præ oculis denique statuendum esse exemplar egregium, quod in officio ingenium contineat, ejusdem regat motus, mentisque impetus moderetur atque cohibeat.

Hujus Artis præceptores monitos nos quoque volunt, in rem esse, ut Libri titulus ipsius sit veluti compendium, ejusque indolem absolute, quoad fieri potest, exprimat: Libri sortem, Autorisque famam ex eo maxime pendere, quod inscriptio accurata sit, simplex, a natura fluens, ab obscuritate remota, a dubiis aliena, neque speciem quamdam præseferens rudem, acrem, & inflati animi notam: & legendum non raro, dum Opus conficitur, titulum esse, providendumque, ne ab eo flectas, aliud præ manibus habendo, quod non ipse indicaverit.

Tametsi Proœmium minimum rei esse videatur, nihilo secius, si recte sit institutum, Lectorem in intimam Autoris cognitionem ducit, cui janua veluti est atque vestibulum. Verum cum multi operis sit, rem tantam cedere prospere; clarissimi Critici nostri nonnulla illustrium Operum Proœmia in exemplar nobis proposuerunt: scilicet Præfationes novissimarum Editionum S. Ambrosii, S. Augustini, S. Hilarii, S. Bernardi, Marii Mercatoris, Opusculorum P. Sirmondi, &c.

Ut autem ad compositionem Operum descendamus; Critices certe luminibus debemus prudentem rerum agendarum delectum, naturalem ordinem, quo sunt collocandæ, atque elaboratam easdem explicandi ratio-

tionem: ab ea etenim didicimus operæ pretium esse, ita res disponere, ut modus afferat jucunditatem; stylumque adhibere nitidum, purum, apertum, castigatum, & nullatenus impeditum. Per eam novimus argumentum probe meditari, exquisitam totius Operis structuram componere, res omnes multo ante parare, nihil desiderandum omittere; nunquam se Lectoris oculis veluti subducere, aut a proposito divertere: perspectum item habere semper, quam personam sustineamus, quid rei agamus, quibus tandem hominibus Opus illud dirigamus. *

Critice demum optime de nobis merita est, quod nos imbuerit, ut ab Operibus amandaremus inutiles digressiones, vanas, atque molestas; eruditionem sive extra locum, sive longe petitam; Græcos & Latinos Textus coacervatos, & sæpissimæ citra discrimen & judicium; confusionem, repetitiones, studium nimis quæsitum, obscuritatem, resque minus necessarias, quæ Lectorem morantur, tædioque afficiunt; ** verba contumeliosa, dicta elationem indicantia, aut aliorum contemtum, audaciam, acerbitatem, amarum animum, affectionemve aliam, & falsas ante omnia ratiocinationes. Postulant sapientes, ut argumenta intelligentia comprehendi possint, recta sint, atque conclusa. „ Immisericor- *Fontanella Digresso in Antiquos.*
„ des certe erimus, ait quidam e nostris Criticis Eruditis, in damnan-
„ do quolibet, ingeniosissime licet excogitato, Opere; si modo rem pro-
„ positam minime conficiat. „ Præcepta quoque tradit Critice præseferendi claritatem, nitorem, eruditionem, discrimen, rerum convenientiam, modestiam, honestatem, suavitatem, summum candorem, atque inviolabilem in omnibus fidelitatem. Animadvertit postremo, quamquam nimium poliendo extenuare Opus non præstet, errata tamen corrigenda esse, redundantia amputanda, & lacunas explendas.

* Autor Ephemeridum Sapientum sub die Lunæ 7. Jan. 1704. in compendium redigens Dissertationem P. Germoni Jesuitæ *De veteribus Regum Francorum Diplomatibus*, hæc habet: „ Quod ad rationem attinet, qua „ descripta est hujusmodi P. Germo„ ni Dissertatio, egregia plane est, „ omnibusque, qui scribendi susci„ piunt onus, exemplo esse potest. „ Res ad disputandum subiectæ eo „ sunt ordine digestæ, ut volupta„ tem legentibus ingerant, nitidus „ stylus est, purus, clarus, casti„ gatus, & nullo involutus impedi„ mento. Patris hujus differendi mo„ dus dulcis est, limatus, atque al„ liciens; & moderatio in eo sum„ ma resplendet, nec non incredi„ bilis eorum quoque habita ratio, „ in quos invehitur.„

** Si Thierio adhibenda fides est, *Flagellantium* historia omnibus istis ferme erroribus affecta est. Animadvertit ejus titulum ineptum esse, obscuram dictionem & strigosam, descriptiones obscœnas, dicta multa censura digna, nutantia principia, male deductas conclusiones, pessime perceptos Autores, Anachronismos, & mendaces citationes continere. Memor. Trevolt. Mensis Junii, anni 1703 art, 98, pag. 976.

Digla-

Digladiantur Sapientes in virtutibus alicujus Operis asserendis, ut inter bona recenseri possit. *

Sunt qui nihil flagitant supra optimum judicium, & rei excutiendæ intelligentiam. Quatuor exposcunt alii; prudentiam nimirum, aut discretionem, soliditatem, nitorem aut ordinem, & brevitatem. Non desunt, qui satis esse putent scientiam, accurationem, eumque congruentem rerum usum, qui harmoniam & proportionem efficit Operum. Accedat itaque Critices fructibus, eam nos informasse, ferendum esse de Librorum bonitate aut pravitate judicium, cum ex materie, in qua versantur, tum ex forma, quam in illos Autores inducunt: Libri boni nomine donandum non esse eum, qui talis omni eapite sit, sed qui minimis urgetur vitiis: illum quoque bonum Librum dicendum, in quo quid boni reperiatur, ita tamen, ut mediocri & malo bonum antecellat: neque aliquem infra malos detrudendum esse, in quo mediocre dominetur: malum autem & bonum æqualem gerant principatum.

Ars Cogitandi p. 3. c. 19. p. 363. Baill. Judic. Sap. T. 1. p. 1. c. 6.

Fert etiam opinio, Opus illud, quod elocutionis caussa confectum non est, aliquando bonitatem suam non amittere quoad materiam; quamvis ipsius stylus nullo sit in pretio: ex. gr. quandiu Historicus fidelis erit, prudens, probeque eruditus. Philosophus in ratiocinationibus suis rectus, solidisque fundamentis superstruat: Theologus autem fidei consentiens sit, neque unquam a Scripturis & Traditione deflectat; tandiu Scriptores isti ab incorrupti judicii hominibus Historici boni, boni Philosophi, bonique Theologi habebuntur.

Possevinus in Bibliotheca Selecta l. 2. de cultu ingen. c. 49.

Non paucas exhibet Regulas Struvius, ad pronunciandum de Libri alicujus excellentia, cogitatas, quarum præcipuæ hæ sunt. 1. Libro illi potissimum advertas animum, qui ab Autore magni propter celebrata Opera sua nominis profectus est. 2. Autorem, qui egregia instructus est Bibliotheca, illi præferas, qui hujusmodi caret subsidio. 3. Tempus, quo se ad Librum exarandum dedit, potest pro Autore momentum aliquod afferre. 4. Attendat Autoris ætati & Patriæ, quicumque de ipsius Libro decernere statuit. Verum Scriptores Monumentorum Trevoltientium merito queruntur, hasce Struvii Regulas neque exquisitas esse, neque inconcussas. Expeditior, addunt, ad judicandum de quolibet Libro via est, ipsum legere, si intelligentia valeas; si secus, ad intelligentes judicium deferre.

Supplementum ad Introduct. de Cognitione Librorum c. 3.

Mon. Trevolt. Februari 1712. art. 17.

* Ostendit Despravius quænam sint alicujus præstantis ingenii Operis venustates & sales. „ Cogitata, inquit, vera, & apta verba. Mens „ siquidem hominis natura ipsa innu„ meris veri ideis referta est, atque „ turbata, quas sæpe numero dimi„ dia ex parte concipit, nihilque „ propterea gratius ipsi potest acci„ dere, quam cum aliqua ex his for„ mis satis illustrata, atque in per„ spicuo lumine collocata ante ipsius „ oculos proponitur; In Prefat. Op. „ div. „

De

De Librorum Interpretatione.

XIV. Ars Interpretandi Libros ad illud spectat sine controversia studiorum genus, quod Humanæ Litteræ vocatur, immo ex præcipuis ipsius partibus una est, Si autem certum est, quam quod in dubium revocari possit, Scriptores, alios interpretando, accommodam & elegantem addiscere elocutionem; pulcherimarum hoc pacto figurarum veluti Thesaurum congerere, facultatem assequi prorsus singularem exprimendi sensa sua; & Magnos Autores describentes, semetipsos aliqua ratione magnos efficere: sique labore isto factum est, ut postremorum Sæculorum Scriptores ad id elegantiæ & mundiciei pervenerint, cujus ne vestigium quidem pene ante ipsos apparebat, nemo inficiabitur, innumeras fere in unoquoque Librorum genere Interpretationes, ut excellentiora per Criticen parta emolumenta recognoscere. Hæc eadem Leges condidit, quibus optimi Interpretis conditiones dispiciuntur, viamque tradit, qua ipse Autographum suum fideliter referat. *Utilitas Interpretationum.*

Tot sunt egregii posteriorum Sæculorum Interpretes, totque Opera ex una in aliam Linguam conversa; ut nullo ea modo consequi numerando possim: sitque monuisse satis, Bailletum per dimidio majorem Tertii Tomi Judicii Sapientum partem in illorum enumeratione versari.

Quod Operum est, quæ nobis ad optimos informandos Interpretes Critice comparavit, nullibi excellentiores de Græcis Autoribus vertendis Regulas reperies, quam in *Thesauro Linguæ Græcæ* ab Henrico Stephano quatuor Voluminibus *in fol.* digesto. Addere licet Observationes Sacras Jacobi de Billy; æque ac libellum alium ejusdem Abbatis, *Græcarum Locutionum Volumen* nuncupatum. At nihil ad Græcorum Patrum Interpretationem prodiit utilius Thesauro Ecclesiastico Joannis Gaspari Sviceri, Amstelodami duobus Tomis *in fol.* anno 1682. impresso. *Interpretationes Patrum Græcorum.*

Bailletus & Mabillonius summis laudibus efferunt Huetii antiqui Episcopi Abrincensis Opus *de Optimo genere Interpretandi*; in quo eruditus hic Præsul qualitates optimo Interpreti necessarias, & firmiores, magisque ad bene Interpretandum custodiendas præscriptiooes Criticas collegit. Nonnullas quoque legere est huc illucque in tertio Tomo Judicii Sapientum a Bailleto dispersas, non secus atque in Autore Lectionis Patrum. *Aliæ Interpretationes.* *Baill. T. 3. pag. 301. & seq. Gal. Lectio Patrum p. 4. c. 10. Gall.*

Qui Critices præcepta pro Gallicis Interpretationibus servanda tenere desiderat, evolvat necesse est Librum a Lestangio super hac re editum Parisiis anno 1660.

Sunt autem novem; Primum. Utramque Linguam funditus cognoscito. *Lestang. in Praf.*

II. Non modo Autoris ſenſa, verum eadem verba etiam, cum interſit rei, diligentiſſime vertere ſtudeto.

III. In Autoris ingenio atque indole ſervandis diligentiam adhibeto.

IV. Quoſcumque more ſuo loquentes uſitatis vocibus, & rerum naturæ reſpondentibus inducito.

V. Cum Autori lepores & figuræ exprimi nequeunt, alias iis, quam maxime fieri poteſt, ſimiles reddito.

VI. A longo verborum circuitu ſtudioſe caveto; niſi ſi claritatis aut elegantiæ cauſſa uſurpetur.

VII. In purum & electum Orationis genus ſemper intendito; & propterea, ubi res poſtulat, Periodi unius complexionem in membra dividito.

VIII. Pariter qui Autorem contractiori ſtylo utentem interpretaris, breviores Periodos una complexione devincito.

IX. Non tantum optima verba, & mundam dictionem aucupare; ſed Interpretationem tuam veneribus & figuris, non ſemel latentibus, quæ nonniſi ſedulitate ſumma percipiuntur, illuſtrato.

X. Cl. Mabillonius decimam addidit regulam: nimirum omnia Autoris cogitata fideliter eatenus exprimito; ut nimium abjecte & ſerviliter verbis non hæreas.

Mabillon. de Stud. Monaſt. p. 2. c. 25. pag. 328.

De Diplomatibus, Numiſmatibus, & Inſcriptionibus.

XV. Tabularum antiquarum, Numiſmatum, & Inſcriptionum ſcientia ad Humanarum Litterarum ſtudium referri ſolet. Quicunque his omnibus vel leviter imbutus ſit, deprehendet maniſeſto, regulas pro Diplomatibus conſtitutas uſus habere nunc temporis optimos ad germanas Tabulas a fallacibus aut ſuſpicioſis internoſcendas: potens eas eſſe adverſus falſariorum calumnias antidotum: per eas quidquid in Hiſtoricis mendoſum eſt, reſtitui non ſemel poſſe: Antiquitatum Numiſmatum, * & Nummorum doctrinam multas habere opportunitates ad diverſos veterum characteres cognoſcendos, atque ad Chronologiam & Hiſtoriam expurgandas: in cognitionem ducere quamplurium veterum Imperatorum memorabilium factornm, quæ in averſa Numiſmatum parte ſculpta ſunt: ad ſtatuendas Urbium & Rerumpublicarum Originis Epochas

* Illud eſt præcipuum, quod a Numiſmatibus ad Hiſtoriam præſtoleris emolumentum: ut nimirum antiquorum Hiſtoricorum negligentiæ occurrant, quod ad geſtarum rerum Epochas pertinet. Ceterum mendaces ſunt veritatis vades, ipſiſque fidere, non ſecus eſſet, ac adulationi aſſentationique ipſi eredere, *Mem. Trevolt, Sept,* 1709.

chas

thas conducere: antiquarum Inscriptionum notitiæ lucem afferre plurimam, quæ sane prima veluti rudimenta sunt, & Historicæ facultatis fontes; Atqui hoc quidquid lucri est, Critice nobis peperit; ut abs re non sit dicere, nullam reperiri Humanarum Litterarum partem, in qua tanti opus sit, quanti his omnibus expediendis, acutissimam & prudentissimam Criticen adhibere.

Incidet alias sermo de Legibus a Mabillonio in Diplomatica quoad antiquas Tabulas conditis; atque de Operibus ultro citroque hac de re editis. Scriptum est a multis de Numismatum doctrina uti a P. Norisio, a Patino filio, Vaillantio, P. Harduino, Moulineto aliisque non paucis Antiquariis. Prostant in Monumentis Trevoltiensibus Mensis Aprilis & Junii anni 1709. complures Epistolæ de Veterum Numismatum usu; in quarum prima & secunda duo præscribit Autor Numismatibus explicandis accommodata. Primum est, numquam a veritate deficere: alterum nihil in medium proferre quod a consuetudine omni tempore in Inscriptionibus & Numismatibus servata abhorreat. Enodat Epistola tertia antiquorum Numismatum circumscriptionis loca: quarta Numismatum Imperii Græci: quinta Numismatum Consularium notas: postrema circumscriptionum usum.

Nicolaus V. Pontifex, * qui de Scientiarum Instauratione optime præ aliis meritus est, in id quoque Litteraturæ genus suam contulit sollicitudinem, quod spectat ad Inscriptiones Cyriaci Anconitani opera usus est pro antiquis Inscriptionibus consulendis & exscribendis, cujus tamen collectio publicam lucem non subivit. In crimen vocant Antiquarium istum, quod liberali Domini sui curiositati pessime aliquando responderit. Eodem cesserunt Joannis Marca-nova, Andreæ Mantegna, Joannis Jucundi Veronensis Ordinis Prædicatorum, Petri Sabini, Francisci Philippi Pedemontani, Andreæ Alciati in rem hanc studia; iisque duntaxat profuerunt, in quorum manus hæc MSS. inciderunt. *Mon. Trevolt. Julii 1709 art. 97. Gall.*

Omnium primus fuit Andreas Fulvius, qui hujus generis Opus emitteret nomine Jacobi Mazochi Bibliopolæ Romani. Ipsius vestigia apud Italos persecuti sunt Thomasinus, Onuphrius Panvinus, & Scardeonius; apud Germanos vero Amantius, & Apianus. Tametsi contemnendus minime sit Scriptorum istorum labor, nihilominus Martino Smetio pro-

* Diem extremum clausit Nicolaus V. anno 1455. Eo Ecclesiam administrante, quæ plurium sæculorum intervallo sepultæ jacuerant humanæ Litteræ, caput magnifice erexerunt: non modo enim sapiens erat Pontifex hic, verum Sapientum etiam Patronus. Ipsius jussu per omnes Orbis partes pulchriora Græca & Latina MSS. conquisita sunt, & Græci Tractatus interpretati; immo quinque Nummorum argenteorum millia ei spoponderat, qui Hebraice scriptum D. Matthæi Evangelium ad ipsum deferret.

L 2 gres-

greſſus ſuos debet Inſcriptionum diſciplina: eum autem Autor hic ſuſpenſus fuerit Bruxellis; ejus MSS. mercatus eſt in Anglia Douſa Cl. Batavus, illudque edendum curavit anno 1588., quod adnotationibus locupletavit Lipſius Editioni præfectus.

In animum induxit Scaliger ut ampliorem Inſcriptionum collectionem divulgaret, in cujus conſilii partem venerunt Velſerius, & Gruterus, qui gravius Operis onus in ſuum penſum tranſtulit.*

Viginti quatuor Tabulæ Scaligerianæ præclariſſimum hac de re opus paſſim habentur. Editioni Gruteri ſui nævi ſunt: nova autem anno 1707. Amſtelodami adornata nimium quidem quoad labes adhæſit Archetypo ſuo; eſt quidem formis elegantior, & locupletior figuris ſcite cælatis, at magis quam in veteri editione mendoſis. Thomas Reineſius ampliorem Gruteriana Inſcriptionum collectionem diſpoſuit; adnotationibus & Commentariis auxit; & *Sintagma Inſcriptionum Romæ veteris* nominavit; verum nonniſi poſt Autoris fatum anno 1682. *in fol.* prelis Lugdunenſibus ſuppoſita eſt. Aliud Supplementum Operi Gruteri addidit Sponus Medicinæ Doctor, titulo: *Miſcellanea eruditæ antiquitatis; ſive Supplementum Gruterianum*, & Lugduni anni 1679. & 1683. *in fol.* impreſſit. Ducangius quoque in ſuo Latino *Gloſſario* de Inſcriptionibus agit; ſimileſque Collectiones moliti ſunt ſapientes multi, uti Seldenus, doctus Fabrettus, aliique qui id genus collectionum optimis animadverſionibus illuſtrarunt.

De Philologia.

XVI. Ut majorem excellentium fructuum partem, quos aliquibus Philologiæ partibus attulit Criticе, atque ut quos identidem finxit præſtantes homines, ſub uno aſpectu ponamus; ſatis ſuperque erit præclariſſimi & prudentis Deſpravii verba recitare; cui non admodum dubium eſt, quin afferat, præteritum ſæculum eos aſſurgere Litteratos inſpexiſſe, qui in omnibus ferme humanis diſciplinis celebriores Ævi Auguſti Scriptores ſuperaverint. „ Quod attinet ad ſummam doctrinam, „ & cognitionum copiam Varrones & Plinii, doctiores inter Latinos, „ medioeres videntur eſſe Sapientes præ noſtris Bignonibus, Scaligeris, „ Saumaſiis, Sirmondis, & Petaviis. Fidenter equidem confirmarem ne„ minem fore, qui apud Latinos, ne producto quidem longiſſimo tem„ poris intervallo a Cicerone ad Cornelium Tacitum uſque Auguſti Sæ„ culo, Philoſophum unum reperiat, quem de Phyſicis rebus cum Car-

Fontanella Digreſſ. de antiquis. Gall.

Boill. Deſpravius Tom. 2. Epiſt. ad Perr. pag 193. Edit. Amſtel. 1702. Gall.

* Autor Ephemeridum Lipſiæ Opus Gruteri nuncupat *Vaſtum, æternum, & incomparabile*. 1. April. 1682.

„ te-

„ tesio, aut Gassendo conferat, &c. „ Huic testimonio alia quoque addere illustrium Scriptorum liberum esset.

Præter Logices, Metaphisices, & Philosophiæ Opera: ex. gr. Artem cogitandi, De inquirenda Veritate P. Malebranchii; Philosophias Hamelii, Rohaltii, Regis, P. Maignani ex Minimorum familia, & P. Fabri; Scripta P. Kirkerii, P. Schiotti, & nonnullorum aliorum, multa inventa sunt elapsis sæculis prorsus ignota; quemadmodum sanguinis circuitus & transfusio; Liquorum æquilibritas; pondus aeris a Paschali manifestatum; quibus accessionem faciant Telescopia, oculorum Vitra, Microscopia, Thermometra, Hygrometra, Barometra, Tubæ loquentes; & infinita Physices experimenta de Motu e loco ad locum, de lumine, de coloribus, de Phosphoris; ut mittamus tot inventa ad Mare, Terram, Meteora, animalia, plantas, & res metallicas pertinentia. Hæc universa cum in Monumentis Academiæ Scientiarum, tum in Gallicis, & aliarum Europæ Nationum Ephemeridibus reperiuntur, quæ rara nobis atque extraordinaria Phenomena anteactis Sæculis non discussa firme adeo & feliciter exponunt, ut Autores Ephemeridum sapientum sine metu fraudis asseverare non dubitaverint: „ ab initio XVII. sæculi plura in „ Physicis inventa esse, quam bis mille ante annis præstitum fuerit. „ *Ephem. Sap. 12. Decembris 1678. Gall.*

Confitetur certe Despravius, deesse nobis Poetas Heroicos, atque Oratores, quos possimus Virgiliis, & Ciceronibus comparare: veteres quoque excelluisse nobis in Satyra, & Elegia, quamquam admirabiles plane supersint Regnieri Satyræ; & Voituri, Sarrazini, & Comitis Segusinæ summa confectæ suavitate Elegiæ. Præterquamquod tuetur ipse, Gallicos Poetas, * non habita aliarum Gentium mentione, antiquis Poetis in Tragedia, & rebus Comicis eminere: quod vero ad Odes attinet, licet neminem habeamus Horatio Latinorum Poetarum Lyrico singulari parem; suppetunt tamen complures sermonis elegantia & sensuum integritate, quam ipse, non inferiores. *Despr. 26. 292.* *Fontanella Digr. de Antiquis Gall.*

Jam vero aliud animadversione dignum emolumentum Poetice per Criticen illatum est; cum Poetis moderationem & verecundiam, quæ sane veterum indoles nequaquam erat, insinuavit. Si namque id non est assecuta Critice, ut Parnassum funditus mundaret, sanctasque Musas redderet; inficiari nequaquam possumus, ex quo inita ratio est postremis hisce sæculis veterum studium revocandi, primas eorum curas,

* Inter Poetas, qui publicam laudem sunt consecuti, locum habent Malherbæ, Racani, Maynardi, Voituri, a Fonte, Cornelii, Racini, Despravii: Comedias item Molieri admiratus est Orbis universus. Aliorum præclarissimorum Poetarum ex Gallia meminit Mervisinus in sua Historia Gallicæ Poesis anno 1706. impressa, apud quem ejusdem ortus progressus & perfectio legi queunt.

quos

quos Numinis providentia ad constituendas Sapientis Critices regulas designavit, eo intendisse, ut a Poetices finibus nugas & obscœnitates exterminarent. * Nemo adversabitur illos egregio muneri isti perutilem navasse operam; totque hujus rei invicto esse poterunt argumento, quot a Petrarchæ temporibus ad nostra usque extiterunt amplissimi Poetæ: quamvis fateri necesse sit, illos contentione summa tantum non valuisse, quantum sat fuisset ad cuncta Artis hujus vitia radicitus extirpanda.

Baill. Judic. Sap. t. 4. Præfat. in Poetas.

Si Geometria, Astronomia, Prospectiva, aliæque Mathematum partes eo absolutionis devenerunt, quo illas esse miramur: non video cui sit hoc vendicandum, quam ætatis nobis propioris sanæ intelligentiæ, adeoque Critices luminibus, quorum ductu ad magnæ Artis hujus leges omnia Eruditi direxerunt; quod non minus ipsis instaurandis contulit, atque multis detexendis leviori negotio, in quorum ignoratione superiora sæcula versabantur.

De Artibus Liberalibus.

XVII. Non est magnopere elaborandum, ut ostendamus, pingendi, fabricandi, sculpendi, navigandi, & excudendi Artes maxima sibi adjunxisse Critices auxilia; cui tribuendum duxerim, eas ad illud præstantiæ fastigium provectas fuisse, quod, simul ac ipsius sunt adjutæ splendore, tenuerunt. Persuasum hoc ita Despravio erat, paullo ante a nobis memorato, ut non vereretur veteres provocare, ut unum duntaxat in medium proponerent egregium Pictorem, unum duntaxat egregium Sculptorem, unum duntaxat egregium Architectum, recentioribus nostris æqualem; tametsi Augusti ætate, ut fert opinio, eunctæ facultates istæ omnibus numeris essent absolutæ. „ Cum contra, subdit Cl. & „ Sapiens Criticus, hic undique fama celebrata sint, atque propagata „ nostrorum Poussinorum, Brunorum, Girardoniorum, atque Man„ sardorum Opera „. Exploratum est, nunquam diligenter adeo quoad tres præcipuas ipsius partes excultam fuisse Navigationem: videlicet, quoad Architecturam *Navalem* docentem navigia facere, ad eos usus, ad quos construuntur, accommodata: 2. quoad eam, quam *Operariam* vocant, traditque modum agendæ Navis quoquoversum apta est cieri, idque opportune: 3. quoad *Navigationem*, artem nimirum ex uno in alium locum Naves traducendi. Anno 1707. Bouguerius Regius Hydrographiæ Professor suum de Navigatione Tractatum rursus cudendum

Despr. ubi supra pag. 194.

* Despravio laudi datur, quod Satyræ pudorem atque modestiam restituerit, quam eum libertate ab ejus generis Operibus petita componi minime posse ex Gallis Poetis nonnulli existimaverant.

cu-

curavit, in quo Nauticam artem Nautis utilissimam magisque necessariam tradit cumulate.

Ars imprimendi non modo contulit ad propulsandam præteritorum sæculorum barbariem, atque humanarum Litterarum instaurationi subsidio venit: verum ipsi quoque eo in dies accessio major facta est, quo exquisitum studiorum genus & Critice proficiebant.

Facultate Libros imprimendi formis dimidium versus sæculi XV. a Germanis inventa, * cœptum statim est eas fingere simillimas litteris, quæ apud regiones illas in usu erant, quæque Gothicas proxime imitabantur; studiumque omne in MSS. exprimendis collocatum est: at liberalibus Artibus politius ope Critices atque elegantius coli incipientibus, notæ quoque verborum in hujus utilitatis partem vocatæ sunt, rursumque invaluit consuetudo rotundas litteras, ** atque Gothicis longe dissimiles adhibendi. Ex eo tempore quotidie magis ac magis perpolita est Ars hujusmodi ab Stephanis cum Parisiensibus, tum Genevensibus, a Vekeriis, Colinis, Vascosanis, Patissoniis, Turnebis, Plantinis, Moretis, Nivellis, Cramoisiis, Camusatis, Saureviis, & Petitis ad Antonium Vitreum usque, cujus industria omnium sententia ad summam dignitatem atque elegantiam perducta est. ***

* Pervagatum est excudendi artem ab anno 1420. ad annum 1450., inventam fuisse: at multi operis est verum Inventorem definire. Sunt qui hunc opinentur esse Joannem Faustum Civem Moguntinum; nonnulli hujus inventionis gloriam vendicant Joanni Guttembergio Nobili Germano Argentoratensi; quidam autem Joanni Mentelo ejusdem Urbis Civi. Testantur Batavi admirandi istius arcani Inventorem primum Laurentium Costerium fuisse Harlemitanum in Hollandiæ Comitatu. Porro Struvius in eam descendit opinionem, ut crederet, multis ante sæculis Chinenses quandam imprimendi Artem tenuisse; sed compertum est eos incidere potius, quam typis edere.

** Apud Italos incepit Characterum rotundorum usus; iisque primo impressi sunt Libri D. Augustini de Civitate Dei, atque Epistolæ D. Hieronymi, in quarum Præfatione Paulo Tertio Pontifici Maximo nuncupata duo sunt animadvertenda: Primo: Artem hanc inventam in Germania fuisse; secundo, id circiter anno 1450. contigisse. Jodocus Badius Ascensius ad annum 1500. ab Italia morem hunc in Galliam detulit: omnes etenim Libri antehac Gothicis elementis efformati emittebantur; cum a Germanis, nulla alia adhuc utentibus formarum ratione, elegans hoc inventum acceperint Galli.

*** In duobus offendunt Vitrei Editiones; primo, quod ipsius minutus Character non satis conclusus sit; secundo quod inter consonantem & vocalem litterarum j, & v. non distinguat. Typographiæ omnes recentiores hujuscemodi labes sustulerunt, præsertim vero Typographia Regia, e qua Editiones prodierunt dignæ fane, quæ optimum Artis hujus in exemplum proponantur. Hoc numero inter ceteras sit Collectio Numismatum de præcipuis præclari Regni Ludovici Magni eventis, quorum Historia characteribus edita est novæ planæ rationis, multorum annorum spatio excogitatæ atque perfectæ mandato & studiis accuratissimi Abbatis Bignoni.

De

De præjudicatis, quas excussimus, opinionibus.

XVIII. Non eos dixerim tantum certiores Criticæ fructus, & quorum jam nunc capimur voluptate, quod exulaverint barbaries, depravatusque Litterarum sensus, fabularum & mendacii amor, nimia extraordinariis rebus, sive falsis, sive vero parum similibus credulitas, inordinatus honoris Sanctorum ardor, atque innumeræ populares incertæ vel suppositæ Traditiones: verum quod revixerit, revocatumque fuerit exquisitum judicium simul cum veritatis cognitione, quæ eo in dies progreditur uberius, quo complures factorum inveterati errores evanescunt, quibus post Imperii præsertim casum ab imperitia & præjudiciis hominum animi infecti erant.

Rejecimus itaque hodie, ajunt Cl. Critici nostri, narratiunculas omnes, quæ olim de Beatæ Virginis genere, ortu, vita, atque obitu recitabantur: perspectum in præsenti est, eam non Ierusalem, sed Ephesi occubuisse; pariterque Sanctam Mariam Magdalenam, illamque, quæ Virgo fuit, aliam prorsus esse a Maria *Peccatrice*, & Maria Marthæ sorore. * Ad fabulas amandamus duarum sororum istarum, fratrisque Lazari in Galliam adventum, non secus atque illum S. Jacobi in Hispaniam, & Septem Episcoporum in Gallias ante annum 250., Decio Imperante.

Tillem. t. I. not. 2. 3. 11. 14. 15. in B. Virg. Bail. 15. Augusti. Gall.

Nemo ferme Criticorum alicuius nominis unus est, cui probatum non sit commentitia esse Opera SS. Lino, Clementi Papæ, & Dionysio Areopagitæ tributa; ** Carmina Sybillarum nomen præferentia; Libri,

* Cum dixerit Simonius in Epistola XXXI. 1. Julii 1685. Doctores Parisienses Jacobum Fabium damnasse; propterea quod opinionem communem, tres fœminas ab Evangelistis revera secretas, haud internoscentem vituperaret; Autor Notationum in eas Epistolas hæc animadvertit: „ Quod tunc sanxerunt Doctores Parisienses, ut pote Sacris „ Litteris & Traditioni respondens, „ nunc a Sapientibus velut Sacris Litteris adversum repudiatur. Non „ pauci Episcopi Gallicani *Breviarium* „ suum super hac re castigarunt, „ pronunciantes Facultatis Parisiensis „ decisionem errorem manifestum in „ sese continere. „ *Not. 79. pag.* 261. Multa indicia esse videntur, quod inter omnes de hujusmodi Censura non conveniet.

** Autor Ephemeridum Eruditorum ad diem 6. Maii 1709. postquam compendio dedit Opus inscriptum: *Problema Sapientibus propositum de Libris S. Dionysio Areopagitæ tribuentis*, subdit. „ Poterit unusquisque universos Libros in id argumenti hactenus lucubratos deponere: hic „ etenim satis superque est; sive „ placeat Areopagiticos impugnare, sive propugnare. „ Monumenta autem Trevoltiensia, ejusdem voluminis exhibita Epitome, concludunt. „ Simulatque æquis ponderibus examinatæ fuerint omnes „ utriusque partis rationes in hoc „ Problemate descriptæ, negotium „ facesset cuique, quid tandem consilii capiat „. Verbis istarum Ephemeridum confici posset, opinionem Opera S. Dionysio tributa, eidem adjudicantem ab omni prorsus probabilitate non abhorrere.

quo-

quorum Autores reputati sunt Trimegistus, Aristeas, aliique: Collectio demum Decretalium, quam fictus Isidorus primorum Pontificum nomine divulgavit.

Historia a S. Joanne Damasceno scriptis mandata de Trajani anima, quam putat ipse a mortuis excitatam, atque a S. Gregorio Magno Baptismate ablutam; Constantini lepra, & Baptisma ipsi a S. Sylvestro collatum; S. Marcellini Papæ lapsus, ejusque in adducta Sinuessana Synodo damnatio, modo, si fides est Eruditis Criticis nostris, extra controversiam posita sunt, quemadmodum plura alia ejus generis facta, per hæc tempora Critices luminibus & Sapientum nostrorum curis, ut putant, cumulatissime illustrata.

ARTICULUS VI.

Historia Critices, ejusque instaurationis.

SI Sapientes, qui postremis hisce temporibus floruerunt, Criticen procreasse dicendi non sunt; neque tamen honorem ipsis denegabimus, quod eam videlicet instauraverint, atque in altissimo perfectionis, quem hactenus nunquam tenuerat, gradu collocaverint. Fatendum siquidem est, vetustissimam esse excellentis Artis hujus exercitationem, & quamcumque ætatem præstantissimos Criticos protulisse; quod reputans Scriptor quidam: Ingenium Criticum, dixit, omnium Sæculorum & populorum ingenium esse.

Autor Ingenii hujus Sæculi in Præf. Gall.

Apud Dionem Crysostomum principem inter Criticos locum obtinet Aristoteles, eumque uti magnæ illorum Artis Autorem veneratur. *Aristoteles, a quo aiunt Criticam & Grammaticam initium cœpisse*. Sed quamquam Philosophus iste primus fortasse non fuerit, qui utilem adeo Critices artem usurpaverit; diffiteri tamen nequaquam possumus, teste Vossio, facultatem hanc celebris istius Philosophi temporibus eminere cœpisse.

Dio Crysost. Orat. 3. de Homero.

Vossius in Aristot. l. 1. c. 6.

Critice, ut ab ipsius ordiamur origine, solis continuo Grammatices disquisitionibus circumscripta fuit. Referente namque Eusthatio, qui amplissimum in Homerum Commentarium nobis reliquit, ii Criticorum nomine donabantur, qui ad Grammatices normam Carmina revocare sciebant; iidemque aliquando etiam *accurati Grammatici* vocabantur ἀκριβεῖς γραμματικοὶ. Initio quidem nulla alia fundamenta tantæ Artis jaciebant præter quoddam optimum judicium lectione excultum, & ordine

ad discutienda Poetices Opera accomodatum; & cum magnos progressus fecisset Critice studio atque assiduitate Aristarchi, * Varronis, ** Dionysii Halycarnassæi, *** Longini, **** aliorumque multorum Paganorum, qui totius antiquitatis celeberrimi Critici existimantur; traducta est ad perpendenda quæcumque Opera ingenio párta, atque ad solidum judicium de iis omnibus ferendùm. Deinde cum ad Patres Ecclesiæ devenisset Critice, jus, ut ita dicam, obtinuit de re qualibet decernendi: deque ipso aliqua ratione sanctorum Bibliorum Textu; quatenus (quod ad rem pertinet Grammaticam) universa scientiam Ecclesiasticam attingentia ad suum Tribunal vocavit.

Non est itaque de Autorum Ecclesiasticorum gloria detrahendum, quod prioribus sæculis florentes, Critica disciplina minime præstiterint; si statuamus id ex Operibus, quæ in Textum Sacrum posteritati commendarunt, atque ex præceptis, quæ tradiderunt, ut de Libris in Ecclesiasticam Historiam confectis sapienter disceptaretur.

Quatuor revera Tractationum Criticarum genera quoad Sacras Litteras apud Patres reperimus. Quædam ad Bibliæ totius lectionem Introductionis loco sunt: sicuti *Philocalia* Origenis, in qua de autoritate, stylo, & Scripturarum Interpretatione differitur; Libri de Doctrina Christiana Sancti Augustini, ubi plurimas Critices regulas complectitur sen-

* Aristarchus acutissimorum & excellentissimorum totius antiquitatis Criticorum unus fuit: ex quo factum est, ut iis qui se alienis corrigendis scriptis implicant, *Aristarcorum* nomen impositum est. Novem hic scripsit libros de Iliadis, & Odysseæ Homeri emendatione. Samosatenus erat, & litterarum laude centesimo ante Christum oatum anno conspicuus.

** Marcus Terentius Varro Romanorum habitus doctissimus ortus est anno 638. ab Urbe condita. Animum præcipue Criticis studiis applicuit ejusque doctrinæ in quodlibet Litteraturæ genus amplicndo jam in Proverbii consuetudinem venit, uti Ciceronis eloquentia, atque Aristotelis ratiocinatio; ita ut, si quem velimus designare universa eruditione spectandum virum, eum Sæculi sui, aut regionis suæ Varronem appellemus. Julii Cæsaris temporibus enituit.

*** Dionysius Halycarnassæus, sublatis ab Augusto feliciter Civilibus Bellis, Romam venit. Fragmenta, quæ ipsius nomine supersunt, illorum aperte demonstrant omnium exemplar esse, quotquot huic scribendi rationi se dedunt: immo fertur passim hunc acri & prudenti Critice cunctis antiquitatis Criticis præivisse, posteritatis vero magistrum extitisse.

**** Dionysius Cassius Longinus sapiens Sophista, nec non Criticus præstantissimus summam nomini suo famam sæculo tertio collegit. Despravius io Proœmio ipsius operibus affixo testatur, Porphirium Philosophum Longini olim auditorem, ejus tamquam prodigii cujusdam meminisse. Si eumdem audiamus, ejus judicium optimi judicii nota erat; Decisiones vero de Operibus quasi Principum decreta colebantur. Anno 273. Imperator Aurelianus illum morte multavit, quod Autorem crediderit impudentis Epistolæ ad se Syriaca Lingua a Zenobia Palmyræorum Regina datæ.

sui Litteræ Bibliorum percipiendo utilissimas; & Synopsis S. Athanasii nomine insignita. Aliæ Procemia veluti totidem sunt in unumquemque ipsorum librum. Hujusmodi sunt Epistola Hieronymi ad Paulinum, altera Epistola Præfationis more in Versionem Pentateuchi, & multæ Præfationes ad majorem divinorum Librorum partem: Præfationes Theodoreti in Scripturam universam; Tractatus S. Gregorii Nysseni de Psalmorum Inscriptionibus; Epistola S. Athanasii ad Marcellinum ejusdem argumenti; & complura S. Augustini Opera. Tertium genus ad verborum S. Scripturæ difficiliorum explicationem attinet: quemadmodum non paucæ S. Hieronymi Epistolæ, 130. 137. 138. 142. 143. 145.; quibus addas licet a Sancto Epiphanio de Nummis, ponderibus, & mensuris conscripta. Postremæ institutæ sunt ad quamplures difficultates Biblicas enodandas, & de Theologicis Philosophicis Chronologicis &c. rebus quæstionem ponunt. Consule super hac re Hieronymi ad Damasi Papæ Quæstiones, in Genesim responsa Evagrio missa, aliosque multos Patrum Tractatus, ex quibus deprehendere nos jubent, tantum abesse, ut illi germanas Critices præscriptiones ignorarēt, ut eisdem citius sapienter usi fuerint.

Quanam sane ratione potuissent Hesychius, Lucianus Martyr, & Origines Bibliorum Editiones, sive potius correctiones suas Ecclesiis pariter suis adhibendas præbere sine prudentis Critices subsidio? Nonne constat Serapionem Antiochenum Episcopum pulchras duas Artis hujus regulas usurpasse; ut ostenderet, Evangelium, quod S. Petri titulo Rosensis Ecclesia legebat, Opus esse ab Hæreticis Docitis suppositum, uti animadvertit Eusebius? *Euseb. Hist. l. 6. c. 12.* Præterea ad Critici conditionem accedit Autor Commentarii in Epistolam ad Romanos D. Ambrosio tributi, qui Græcorum & Latinorum exemplorum discrimen ingeniose speculatur, cumque vetera Latina Autographa Græcis prætulisset, hanc Critices legem edidit, quâ Lectionum varietas dignosceretur. *Hoc verum arbitror, quando & ratio, & Historia, & authoritas observantur.* *In Ep. ad Roman. c. 5. v. 14.*

Istud in Sacra Biblia Critices genus usque eo primis erat sæculis usitatum, ut Simonii testimonio plures quoque Nobiles fœminæ enixam illi operam darent. *Sim. Hist. Crit. Vet. Test. l. 1. c. 1. p. 1. col. 2. Gall.* „ D. Hieronymus, inquit, distentus frequenter erat solvendis difficultatibus quas illæ proponebant; nihilque in rem hanc eruditius habemus, quam Patris istius responsum Sunniæ & Fretellæ, *

* Martianæus in Commentationibus huic Epistolæ appositis animadvertit, non modo antiquam Venetam ejus Editionem, verum MSS. quoque multa titulum præseferre *Dilectissimis fratribus Sunnia & Fretela*. Ex Epistolæ contextu conjicitur, *Sunniam & Fretelam* duos milites Getas fuisse. *Dudum*, ait Hieronymus, *callosa tenendo capulum manus, & digiti tractandis sagittis aptiores, ad stylum calamumque mollescunt, & bellicosa pectora vertuntur in mansuetudinem Christianam*. T. 2. Oper. S. Hier. pag. 665.

„ quæ a Germaniæ finibus Epistolam ad eum conscripserant; unde ap„ paret, eas non minus Græci & Hebraici, ac Latini sermonis fuisse „ peritissimas. Non desunt item Gallicæ Matronæ Sacrorum Bibliorum „ Criticæ ex eo tempore incumbentes * „

Me fugit extare alibi Critices regulas pro Librorum suppositione dijudicanda æquiores & accuratiores illis, quas nobis indicavit Sanctus Dionysius Alexandrinus, & posteritati servare studuit Eusebius: nosque in sequentibus planum faciemus, excellentiores Critices Leges de legitimorum Librorum a suppositieiis secretione, aut de factorum Historicorum a fabulis delectu Sanctos Hieronymum & Augustinum minime prætcriisse. Non equidem putarem quemquam futurum, qui ab officio Critici inter antiquos præstantis alienum ducat Eusebium; ut missos faciam Tertullianum, Cyprianum, Athanasium, aliosque Ecclesiasticos Scriptores. Liquet etiam Concilia ** multa diversis temporibus celebrata Critices lumina non neglexisse, ubi in quæstionem inciderant de suspiciosis Operibus vel dubiis Historiis expendendis. Extra aleam est, illustrem Romanam Scholam ad Sanctum Pontificem Gregorium usque maximi factam, ut Agatho Papa fatetur, VI. circiter sæculo decidisse: immo ante illa tempora optimum humanarum Litterarum & Critices sensum paullatim desinere cœpisse; atque eo serpere Barbariem & propagari, quo declinabat Imperium Græcum; tunc etenim desperatæ ferme curationis morbus visus est.

Euseb. Hist. Eccles. l. 7. c. 25.

* Theodulphus Episcopus Aurelianensis exscribere fecit a Gisla sorore Caroli magni duplex Psalterium Hieronymi in duas columnas distributum, quarum prima Latinam veterem Editionem ad Græcum Septuaginta exemplar retractatam complectebatur; altera autem Textus Hebraici versionem proxime ab eodem Sancto Doctore adornatam: de quibus nos monent Theodulphi ad Religiosam istam Principem carmina. *Monum. Trevolt. Mensium Jan. & Februar.* 1701. *art.* 11. *pag.* 107.

** Sum nescius, cui potius tribuendum sit, quam solertissimæ Critices luminibus celeberrimum Gelasii Papæ in Concilio Romano Decretum de Libris Sacris, de Patrum, aliorumque Autorum Operibus. Subveniente quoque Critice factum est ut Christiani ad Colloquium anno 531. Constantinopoli habitum evocati infra suppositos rejicerent Libros a Severianis S. Dionysii Areopagitæ nomine recitatos; & Patres VI. Synodi Generalis fallaces esse declararent quasdam Epistolas, V. Concilio Oecumenico affutas, atque ad Pontificem Vigilium, & Mennam Constantinopolitanum missas. Si Patres Concilii Francofordiensis improbitatem cognoverunt Elipandi Episcopi Toletani, qui ut confirmaret errores suos, autoritatemque ipsis adjungeret uti intendebat nonnullis locis Divis Hieronymo & Augustino falso adscriptis: sique Rudericus Episcopus Toletanus in Concilio Lateranensi coram Innocentio III. Pontifice vanas Episcopi Compostellani postulationes dissipavit, commentitiis traditionibus & vulgi rumoribus quoad adventum S. Jacobi in Hispaniam innixas: hæc omnia evincunt, ante postrema sæcula Criticam disciplinam non fuisse neglectam.

Id

Id tamen nihil obfuit, quominus per illud temporum intervallum egregius aliquis Criticus identidem prodiret, & litteræ colerentur. Ineunte circiter sæculo septimo Augustinus Monachus, ceterique a S. Gregorio ad prædicandam Anglis fidem ablegati, scholam ibi erexerunt, quæ studia fovit, quamdiu vires eorum in Europa universa frangebantur: in Italia propter Longobardorum cædes, in Hispania ob Saracenorum incursionem, in Galliis Bellorum Civilium caussa. Exiit inde S. Bonifacius Germanorum Apostolus, & Gymnasii Moguntini conditor; & ab Anglia deinceps Cl. Alcuinum accepit Gallia, qui præclarissimos in Schola Cæsarodunensi instituit discipulos, postmodum vero in Gymnasio Aulæ Caroli Magni, & Rhemensi, nec non in compluribus Monasteriis magistros.

Fleur. Hist. Eccles. t. 13. in Præf. Gall.

Litterarum & Critices studia non modo non in Germania, & Galliarum Monasteriis perierunt, sed neque in Græcia, si celeberrimi Photii eruditionem spectare velimus. Nullum siquidem Respublica Litteraria fortassis sortita est Judicem aut Censorem, qui perspicacior, aptior, liberior, atque a præjudiciis omnibus remotior esse visus sit, ac summus vir iste, in Critice, quam in ducentorum octoginta Autorum Opera exercuit.

Photius in Bibliot.

Non longe a vero distare videtur, ab Octavo ad XII. Sæculum non tam abiectas Litteras & Criticen fuisse, ut nobis aliqui persuasum esse volunt: hoc nimirum annorum spatio Carolus Magnus, ejusque Successores, nonnullique Episcopi & Abbates in Gallia, Germania, Italia, Anglia, & Hispania amplius quinquaginta illustres Academias construxerunt, e quibus Sapientes plurimi prodierunt; utque ceteras Scholas prætermittamus, Parisiensis una post VIII. Sæculum, scilicet post annum 790. ad 1100. usque e sinu veluti suo protulit Viros supra ducentos Litterarum laude spectatos, & quorum plures non pauca in Sacra Volumina, in Theologiam & Philosophiam, immo in humanas etiam Litteras immortalitati tradiderunt. Porro difficile admodum erit, ut mihi persuadeant, tot inter Sapientes extitisse neminem, qui de Critices facultate sollicitus fuerit.

Launoius lib. de Sholis a cap. 40 usque ad 60.

Bulæus Hist. Univ. Parif. tom. 2. a pag. 542. ad 649. Gall.

Et certe firmum & constans est, Monachos Sæculo undecimo Critices & politiorum disciplinarum, quæ præcedentium Sæculorum tenebris pene obrutæ erant, instaurationem suscepisse. Gerbertus Monachus Auriliacensis, Abbo Abbas Floriacensis, Fulbertus Episcopus Carnotensis, & Notgerus Leodiensis ceteris diligentius huic restituendæ elaborarunt, atque ipsorum disciplina non paucos ad Sapientiam informavit. Patet etiam Stephanum III. Abbatem Cisterciensem non potuisse non Critica pollere plurimum doctrina, æque ac multi Monachi in hoc Monasterio ab initio XI. Sæculi ad annum usque 1200. degentes.

Ephem. Sap. 9. Jan. 1702. Gall.

Fateri quoque necesse est Joannem Salisburyensem Anglum, * Eustatium Episcopum Thessalonicensem, ** Isaacum & Joannem Tzetzesios *** fratres Sæculo XII. florentes, germanos Criticos fuisse acutissimarum animadversionum testimonio, quibus ipsorum Opera referta sunt.

Luc. Brug. not. in c. 3. lib. Job. & in c. 10 libro Prov.

Lucas Brugensis meminit correctionis cujusdam Latinæ Bibliæ, imperante S. Ludovico, ad normam alterius Caroli Magni a Patribus Dominicanis redactæ; cujus Archetypum extat in hodiernam diem, servaturque in magno ipsorum Monasterio Parisiensi cum Criticis notationibus a Textu Hebraico, a Versione Septuaginta, atque a Libris Origenis & Hieronymi excerptis: quæ omnia nos certiores faciunt Sæculi XIII. homines Criticam scientiam despicatui non penitus habuisse. Omitto Libros inscriptos, *Correctoria*, in quibus afferuntur Lectiones Hebraici Textus, additis, ubicumque differunt, Græca, Septuaginta, & veteri Latina Editionibus. Hujusmodi exemplaria, quorum unum memorat Robertus Stephanus titulo *Correctori Sorbonici*, per id temporis composita, ut legitima Critices Opera sunt existimanda.

Ceterum, quamquam minori Sapientum duorum vel trium Sæculorum istorum assiduitate non admodum Ars nostra singularis, atque elegantiores Litteræ profecerint, ipsi tamen acerrimo ingenio præditi erant; quacunque etenim ætate oriuntur homines intelligentia recta, accurato judicio, & cogitatione felici; verum densa caligo sæculis illis offusa pravæ educationis vitio vertenda est, cum meliora ingenia infantiæ præjudicia & populares opiniones facile sectantia, corruptum tandem imbibant rerum sensum, & recte ratiocinandi consuetudinem amittant, præsertim si deficiat exercitatio, & pessima exemplaria ipsis ante oculos proponantur: ex quo apparet, Critices & humanarum Litterarum instaurationis, profectus, & perfectionis gloriam fuisse posterioribus ætatibus reservatam. Enim vero ingenia exculta sunt, vulgi errores ablati, & exquisita studiorum ratio revocata est, ob quam comparandam, optimorum magistrorum imitatione ipsamet exercebatur.

Sæculo itaque XIV. complurium summorum Virorum studiis, præcipue vero tribus Italis in id eximio nominis splendore nitentibus, cœpe-

* Joannes Salisburgensis Litteris operam dedit Parisiis, ibique Doctoris Laurea donatus est; cumque aliquandiu Præceptoris munere functus fuisset, Episcopus Carnotensis renunciatus est. Interfuit Concilio Lateranensi anno 1179., obiitque 1181. vel 1182.

** Episcopus hic Sæculo XII. florebat tempore Emanuelis, Alexii, & Andronici Comneni. Probatissima in Homerum, & Dionysium Geographum scripsit commentaria.

*** Prior sapienter Lycophronum commentatus est, alter erudita in Hesiodum Scholia reliquit; amboque Sæculo XII. exeunte vixerunt.

runt

runt humanæ Litteræ ſeſe e tot laqueis expedire. Primus horum fuit Dantes Aligerius ex clarioribus ſui temporis ingeniis vir, magnus Poeta, bonuſque Philoſophus; alter Petrarcha, & tertius Boccacius. * Præ aliis vero Petrarcha horribilem barbariem a præcedentium Sæculorum perturbationibus inductam omnium prior ſuperavit; eoque humanas Litteras exitu perpolivit, ut meritorum ejus admiratione non pauci ad illum imitandum allicerentur. Ipſius exemplo Veteres evolvere cœperunt, eorumque indolem aſſequi; at dum legebant, vias omnes perſequebantur, ut eos intelligerent: unuſquiſque certatim contendebat, quo ſibi emendatiora exempla pararet, ſingulorum ſtylum diſpiciebant, & venuſtates omnes odorabantur, quæ cuncta primus veluti gradus fuerunt, per quem ad legitimorum Operum delectum aſcenderent, ab iiſque ſecernerent, quæ inconſulto ſub eorum nomine vulgabantur.

Eadem Antiquorum lectio innumera pariter ſuperioribus ætatibus ignorata facta in apertum emiſit; nec pauciores narratiunculas, quæ propter craſſiſſimas, lateque dominantes tenebras diſſeminatæ fuerant, fallaces eſſe oſtendit. Hoc itaque pacto ampliſſimi homines iſti Litterarum ſtudium rurſus excitarunt, unde Critices efformata eſt, quæ radices agere cœpit. Verum tamen quamcumque tandem animi contentionem ad hæc ſtudiorum genera inſtauranda Dantes, Petrarcha, & Boccacius adhibuerint, non nimis certe adhuc proceſſerant, una excepta Itala Lingua, tot per ipſos elegantibus dicendi formulis, atque ornamentis ditata atque expolita; ut nihil quicquam addi impoſterum poſſe perſuaſum ſit.

Quocirca ſtatuenda eſt medio circiter decimo quinto ſæculo renovatio iſta; * ſtatimque infinita vis prodiit Litteratorum apud Italos primo, ** deinde apud Gallos, & Europam univerſam; quorum multi ad vo-

* Papyrius Maſſonius trium iſtorum illuſtrium Italorum Hiſtoriam hoc titulo exaravit: *Vita trium Hetruriæ Procerum, Dantis, Petrarchæ, Boccaccii*, Tomo 2. Elogior. pag. 15. & ſeq. Complures alii Scriptores de tantis viris ſumma cum laude locuti ſunt.

** Duo inſtaurationis hujus in cauſſa fuerunt. Primum Conſtantinopolis per Turcas anno 1453. occupatio; qua Urbe Græcarum principe capta, non pauci illius Nationis Eruditi in Occidentis partes, præſertim autem in Italiam commigrantes, ibi inter Litterarum ſtudioſos æmulationem excitarunt. Tum ſane alia inita ſtudia ſunt, quam Theologia Scholaſtica. Alterum fuit Typorum uſus: *Duplici fere id cauſſa acceptum referri debet, capta a Turcis Conſtantinopoli, & inventa Arti Typographicæ*. Henr. Warton Append. ad Hiſtoriam Litterar. Guill. Cave pag. 67.

*** In eorum numerum, qui ante alios diſciplinis perficiendis labores ſuos impenderunt, referri poſſunt Leonardus Bruni a Patria Civitate *Aretinus* dictus: Joannes Franciſcus Poggius Bracciolinus Florentiæ ortus; Laurentius Volla Romanus, Canonicus Lateranenſis; Joannes Baptiſta Guarinus Ferrarienſis; Georgius Merula ex Alexandria Statiellorum; Domitius Calderinus Calderiæ natus, quæ prope Veronam viculus eſt; Andreas Baſſus *Politianus*, nomine a

lu-

lutandos, quotquot præ manibus habere poterant, Antiquorum Codices, ad Latine scribendum, quantum in ipsis erat, elegantissime; atque ad Græcos Autores interpretandos incredibili ardore se contulerunt.

Ars Typographiæ pro magna Librorum præsertim castigatorum inopia non exiguo subsidio fuit. Hinc quamplures operam suam in parandis, meliorum MSS. fide, bonorum Scriptorum præclaris Editionibus collocarunt. Vetustiora MSS. conquisita sunt, & cum recentioribus secundum Criticas præscriptiones collata. Nonnulli Lexica, & Grammatices accuratissimas lucubrarunt, alii vero ad explanandam Autorum intelligentiam Commentaria: quidam peculiares de eodem argumento Tractationes sibi assumsere, partim de fabula, partim de Veterum Religionibus, regimine, & militia; minutissimas morum suorum, vestium, ciborum, & solatiorum notitias scrutati sunt; nihilque prætermissum est, quod pertinere videretur ad absolutam eorum omnium hauriendam cognitionem, quæ tanto annorum intervallo de antiquis Græcis & Latinis Libris superesse potuerunt.

Eventa plurima animadversione digna hanc renovationis humanarum Litterarum & Critices Epocham celeberrimam reddiderunt. Vivida quædam ex Aula Florentina ingenia acutissimæ Litteraturæ Criticorum famam adepta sunt; at impietatis vitio laborabant; quam nominis existimationem illorum aliqui adeo operibus & scriptis suis confirmarunt, ut Litterarum instaurationis Epocha immoderatæ quoque licentiæ renovationem recte designet. Quo forte adductus est nuperus quidam Scriptor, ut diceret: *neque in Galliis ante Franciscum I., neque in Italia ante captam Constantinopolim Atheum quempiam reperiri.* *

Clavigni a S. Honor. de delectu & non libr. susp. pag. 82. Gallic.

Monte Politiano parva Hætruriæ Urbe desumto &c. qui a medio circiter XV. Sæculo ad finem usque floruerunt.

* Non levis negotii opus esset, hujusmodi factum tueri. Protagoras Abderites Sophista, & Democriti discipulus a Lactantio Atheorum antesignanus habitus est. *Protagoras*, inquit Pater iste, *primus omnium extitit, qui sibi diceret non liquere, utrum esset aliqua Divinitas nec ne. Quamobrem Athenienses suis finibus eum expulerunt.* Lib. de Ira Dei c. 9. Nonagerius decessit, ad annum 338. ab Urbe condita; multosque Auditores suos Atheismi Magistros post se reliquit, uti Theodorus, Critias, Clitomarus, Diagoras, de quo legitur illud Athanasii Orat. pro Christo: *Diagora est aperte promulgata sententia nullum plane extare Deum.* Animadvertit tamen Vassorius in suo Tractatu de vera Religione, licet ante falsam Reformationem non defuerit Atheismus, & Fidei contemtus, eum rudi magis minusque perspicacei ratione propugnatum fuisse. Spinosa quidem præterito Sæculo Atheismum in integrum restituit; cujus sententia, unicam tantummodo fas est naturam universam agnoscere a qualibet natura, naturarumque collectione indistinctam; naturam autem libertate, providentia, consilio fine, delectu, & electione carentem, & ad quæque præstanda cæca & inevitabili necessitate compulsam. „ Equidem existimo, inquit perdoctus Pater Lami Benedictinus in „ Tractatu *Novi Atheismi eversi*. Gall.

Ha-

Habemus a Fleurio Bezam ulterius tendere, cum dicit, falsæ *Reformationis* Autores non modo hujusmodi studia spectasse veluti necessarias ad instaurandam Ecclesiam vias; verum etiam restitutas humanas disciplinas, Criticenque tamquam primum divinæ super hac re voluntatis indicium venditare voluisse. Videbatur ipsis hanc Linguarum & Historiæ assiduo labore partam intelligentiam extraordinariæ cujusdam Missionis notam certissimam esse: quinimmo contendit Bayleus, „ eo tempore, quo clara ingenia, & eruditi Humanitatis Professores in Italia nitentes profligatæ Religionis ignominia afficiebantur, emicantem rursus Linguarum doctarum & politioris Litteraturæ splendorem *Reformatoribus* semitam stravisse „

Fleur. de Delectu studiorum pag. 79. & 80. Gallice.

Bayleus in Diction. Critico, verbo Tandin. Gallice.

Humanarum Litterarum felicitatem aliud quoque vitium consecutum est, quod hisce verbis describit Simonius. „ Simul ut liberaliora studia in Europa vigere perspeximus, statim qui Græco Latinoque sermone imbuti nonnihil erant, antiquum Ecclesiæ Interpretem in contemtum adducere cœperunt, præsertim Itali, qui politissimam in litteris elegantiam præ omnibus arrogabant. „ Quamobrem Laurentius Humfredus, Hæreticus licet, non potuit abstinere, quin Italos redargueret nimiæ libertatis, cum Sacros Scriptores Ciceronis Lingua loquentes induxerunt.

Simon. Hist. Crit. Vers. n. Test. c. 4. pag. 236.

Humfr. de rat. Interpr. l. 1. in Praef.

Nos monet Gassendus contendisse Sapientes multos, ut celebrem Epicurum pristinæ dignitati restituerent, de qua anteactis sæculis turpiter dejectus fuerat: *vix tamen Libros humaniores, excusso pulvere, rediisse in manus ante duo fere sæcula, cum omnes pene Eruditi simbolum, pro eo, Epicuro contulerunt*. Persequitur deinde nobiliorum Scriptorum nomina, qui se Epicuro favere testati sunt.

Gassendus in Vita Epicuri l. 7. c. 7.

Quamtumvis autem Critice XV. sæculo ad amplissimam creverit magnitudinem, in nihilum ferme evadunt tot incrementa, si cum XVI. sæculi incrementis conferantur. Ejus ætatis sapientes, præsidiis & luminibus, quæ ipsis industrii superioris Ævi Critici suppeditaverant, novos conatus addiderunt, ut non horridas solum Litterariæ Reipublicæ terras decessoribus suis ignotas colerent; verum ut perpolirent quoque, atque explerent quæcumque ab illis acceperant. Honoris loco habuerunt, ne quidpiam eorum aciem fugeret; omnes Bibliothecarum angulos, ut nova eruerent MSS., prætentarunt; invicem illa contulerunt; Historica facta Textibus castigandis, & statuendo tempori Epistolis adscripto opportuna digesserunt; institutumque est, minime de Librorum intellectu

„ pag. 33. nihil supra ad efformandum Atheismum desiderari; vehementerque assentior cuidam egregio Sæculi hujus ingenio dicenti, nullum unquam, nisi explicata superius ratione, Atheum extitisse. „

ante maturam inquisitionem pronunciare, ne fallerent, aut fallerentur.

Satis Eruditis nequaquam fuit, uti elapso Sæculo fuerat, Criticen ad Ecclesiasticos & Profanos Scriptores examinandos accommodare; sed mentis oculos longius intendentes, studia sua ad Græcos & Latinos Patres converterunt, ut eorum doctrinam medullitus tenerent; multumque operæ in Historia Ecclesiastica, Conciliis, & antiquis Canonibus posuerunt: Traditionum fontes adire; Sanctorum Historias corruptissimas, & infinitis fabulis consarcinatas ad trutinam revocare, incomptamque doctrinam a primo capite repetere; Divini verbi explicatus Linguarum & Critices ope investigare: in quod plane studium satis leviter antecedentis Sæculi Scriptores incubuerant: pulcherrimas demum Leges condere, ut Critices usus invalesceret, quæ ad Artem redacta, non intermisso labore exornata, & sequenti ætate ad altissimum perfectionis fastigium evecta est, ipsis familiare fuit.

Convenit inter omnes, Criticen XVII. Sæculo omnes virtutis numeros habuisse, tum si attendamus animo ad Operum hac de re editorum multitudinem, & magnæ Artis hujus regulas cumulatius ad omne Litteraturæ genus illustratas; tum si perspicaciam, soliditatem, & diligentiam; tum denique si præcellentes fructus in Republica Litteraria a Sæculo deinceps partos spectare velimus. Quæ forte cogitatio Dupinum adduxit, ut postremam suæ Autorum Ecclesiasticorum Bibliothecæ partem exordiretur ab Elogio XVII. Sæculi, quod merito ceteris omnibus Linguarum peritia, Theologiæ & Philosophiæ tractandæ ratione, Critices præstantia, Historiæ & disciplinæ Ecclesiasticæ scientia, exquisita Concionandi facultate, & piorum Librorum delectu anteponit: addere sane potuisset strenuus Autor iste, humanarum Litterarum, liberalium Artium, & Bibliorum Sanctorum cognitionem, quæ totidem Critices emolumenta sunt, quibus tantam splendoris accessionem afferre nequivisset, nisi ipsa omnibus partibus suis fuisset expleta.

Dupinus in Biblioth. 17. Saeculo, tomo 1. Gall.

Nihilominus non admodum a veritate distat, eam huc non pervenisse, præterquam sub sæculi XVII. finem; si Bailletum audiamus dissentem de consilio, quod ceperat Magister † Sanctorum gloriæ scilicet operam navandi: „ Existimavit, inquit, puram de Gestis Sancto„ rum Historiam moliendum Opus non esse, donec nulla alia subsidio venirent adjumenta; Criticenque tanto muneri necessariam adhuc absolu„ tam ita nequaquam esse, ut in præsenti perspicuum est. „

† Hinc migravit anno 16,8.

Baillet. Dissert. in Vitas Sanctorum pag. 103. Gall.

Postulaverit fortasse Lector, ut Indicem atque Elogium Sapientum illorum confecissem, qui ab exacto Sæculi XV. dimidio enituerunt, adeoque de Republica Litteraria optime meriti sunt. Verum præterquamquod mea

mea non interest facinus hoc; neque longius quam par sit, protraherer, (neque enim paucæ solis ipsorum nominibus recitandis paginæ sufficerent,) Bailletus tribus prioribus de Judicio Sapientum Voluminibus habita a Scriptoribus de ipsis Elogia, & quidquid de iisdem memoriæ prodiderunt, collegit; Thuanus * pariter amplius quadringentorum mentionem fecit, quemadmodum alii plures, qui eorum merita celebrare non sunt obliti; ante omnes autem Ephemeridum Scriptores, qui ab Operis institutione officio isti non defuerunt. Denique, quod majus persolvi poterat, præstitum ipsis est in tot Libris, sive viventibus illis, sive post illorum obitum lucubratis; quare opus non est id hoc loco fusius persequi; eoque magis, quo studui diligenter illorum saltem præcipuos hoc in Opere citare, immo pluris habitos acceptosque Tractatus oblata occasione significare.

ARTICULUS VII.

De Sapientibus Criticis singillatim, in quorum Opera nonnullas animadversiones excitabimus.

IN immensum abire vellet, quicumque aggrederetur ad omnes, quæ de Criticorum nostri temporis doctrina suboriri possunt, dubitationes in medium producendas, & singula ipsorum Opera in judicium vocanda. Operæ itaque pretium esse duxi, me sequentibus Criticis circumscribere; videlicet Simonio, Tillemontio, Dupino, P. Alexandro, Bailleto, & D. Theodorico Ruinartio: quod tamen non oberit, quominus per opportunitatem animadversiones aliquando nostras ad aliorum posterioris Ævi Criticorum sensa convertamus.

Nemini autem mirum videbitur, me hos præferre, vel citius seligere, si modo reputet; 1. Sex istos Scriptores accurate nisi de omnibus, de præcipuis certe argumentis disputasse, quæ Criticæ Ecclesiasticæ magnos usus afferre possunt; 2. videri eruditos Autores istos materiem sibi subjectam exhauriisse: nihil etenim præteriit forsitan Simonius eorum, quæ ad Scripturarum Textus Criticen, regulasque optimæ Versioni pa-

* Teissierius 2. Vol. in 12. Litteratorum hominum Elogia congregavit, quorum meminit Thuanus in Historia sua, iisque additamenta apposuit notatione maxime digna, præsertim in altera Editione Trajectina anno 1697., ex qua novissima alia constructa est, & tertio Volumine aucta Berlini anno 1704.

randæ necessarias pertinent: Tillemontius Ecclesiasticam primorum Sæculorum Historiam funditus evolvit: Bailletus, nisi fallor, in Sanctorum Vitas Criticen transfegit: Theodoricus Ruinartius firmioris autoritatis Acta primorum Martyrum in ora hominum eduxit: Dupino nihil excidit ad Autores Ecclesiasticos attingens: Patrisque Alexandri Opus ab omnibus suspicitur veluti Dogmatica Theologia hactenus editis perfectior. 3. Operosum fore aliquam Critices quæstionem indicare, quæ Virorum istorum luminibus se subduxerit. 4. Ipsos in Operibus suis cunctas Criticæ Artis præscriptiones comprehendisse, earumdemque usum, quæ conducere possunt objectis illustrandis, quæ de rebus superius memoratis urgeri queunt; mihique persuasum esse, perpaucas repertum iri, quæ in Sapientum istorum Scriptis non contineantur, aut eodem non recidant, quo per ipsos nobis traditæ, & usurpatæ.

Ecce tibi rationes, quibus compulsus sum, ut me exiguo hoc præ omnibus aliis Cl. Criticorum numero definirem. Ne præstoleris, me illorum doctrinam oppugnare, placita refellere, aut perpendere, utrum capiantur, nec ne; ubi factum aliquod sive probant, sive improbant; cum id nullomodo sit Operis hujus institutum; illud vero tantum, ut nosmetipsos, propositis in Critices regulas ab ipsis exhibitas & adhibitas dubitationibus, erudiamus.

Ceterum cogitari nequit observantia atque existimatio iis majores, quas erga celeberrimos Scriptores istos, eorumque sapientiam harum Animadversionum Autor profitetur. Ingenue siquidem testatur, eos quatuor egregiis dotibus non mediocriter exornari: 1. recondita eruditione, absolutissima scientia, solido judicio; immo dixerim, singulos rem, de qua disputant, superasse: 2. perfecta omnium germanæ Critices Legum cognitione: 3. quod vero maxime consentaneum sit, eos admodum nihil in Operibus suis protulisse, quod ad severioris Critices normam exactum non fuerit. Demum Autores isti conceptis verbis ratum nobis esse volunt, unum veritatis amorem laboribus & decisionibus suis præfuisse: præjudicia autem, privata negotia, animi affectiones, propriumque commodum longe summota esse a ferendis sententiis illis, quas suffragio suo comprobarunt.

Is profecto Tillemontii vim amplissimam ingenii minime complecteretur, * cui satis esset dixisse, eum opera sua ab Autographorum Scri- *Tillemontius.*

* Ludovicus Sebastianus Nanus Tillemontius Parisiis ortus pridie Kalendas Decembris anni 1637. Patrem habuit Joannem Nanum supplicibus Libellis Præfectum. Sacris initiatus est anno 1676. Consuetudine erat suavi simplici humili modesta & gravi: tempore Quadragesimæ jejunium post solis occasum protrahebat, solis leguminibus vescebatur, a voluptatibus etiam castissimis abstinebat, & nonnullis asperitatibus deditus pto-

ptorum visceribus excerpsisse, quorum non semel eadem usurpat verba; eorundem sensa integerrime reddere, & ordine, consensu, & distinctione tanta collocare; ut mirari subeat eos, qui experimento norunt, quot labores in hæc studiorum genera impendantur. Ne id quidem sufficeret addere, ex ejus nimirum copioso fonte, ipso adhuc in vivis agente, hausisse plurima Autores Gestorum Tertulliani, & Origenis, S.S. Basilii, Gregorii Nazianzeni, Joannis Crysostomi, Ambrosii, & Ludovici: ad Tillemontii Monumenta confugisse Sapientes illos, qui novas posteritati propagarunt Editiones S. Cypriani, S. Hilarii, S. Ambrosii, S. Augustini, S. Paulini, S. Fulgentii, aliorumque multorum, tum quoad Historiam de Gestis Sanctorum istorum, tum etiam quoad Operum suorum delectum, & Chronologiam: Bailletum insuper tanti Viri assiduitati non pauca ex iis debere, quæ memoriæ prodidit de Martyrum Actis, & Sanctorum quatuor prioribus sæculis viventium Gestis. Tot eximiæ Cl. Abbatis hujus virtutes summa animi demissione, & singulari prorsus moderatione commendabantur, quæ miram cum tanta ingenii luce copia & eruditione societatem eojerunt.

Specimen Vitæ & ingenii Tillemontii art. 6. & 27. Gall.

Doctissimus quidam Abbas Tillemontii Sapientiam & accurationem tanti fecit; ut Historiam Ecclesiasticam † scripturus libere profiteatur, se ab hoc uberrimo fonte non modicos rivulos deduxisse. „ Scriptura „ Sancta, inquit Abbas Choisyus, totius ædificii basis erit, materiæ „ vero partem suggeret nobis in sua de Imperatoribus Historia, & in „ Historiam Ecclesiasticam Monumentis Tillemontius, de quibus examinandis non laborabo; cum ejus ingenium de ipsius intelligentia nos in tuto ponat, ejusque virtus pro ipsius bona fide nobis spondeat..... „ Aperte pronuncio, me nihil dicturum, nisi ex eorum fide, quos „ paullo ante memoravi, præcipue vero Tillemontii, qui pro me, „ proque anni posteritate Archetypa scrutatus est.

† primum volumen impressum est Parisiis anno 1703. *Choisyus Histor. Eccles. in admonition. pag. 6. Gall.*

Ibid. pag. 8.

Universi, queis consuetudo aliqua cum Bailleto * intercedebat, in ipso

Bailletus.

erat. *In specim. Vitæ & Ingenii Tillem. art.* 55. Qui Magni hujus hominis Volumina versant, eum in verbis suis moderatum, in alienis adducendis rectum, in decisionibus cautum, atque in animadversionibus sagacissimum agnoscunt. Diem clausit 4. Idus januarii 1698. Sexagenario aliquanto major. *Dupin. Biblioth. 17. Sæculo parte 4.*

* Adrianus Bailletus in lucem prodiit Idibus Junii 1649. Novævillæ, juxta Bellovacum vico, Patre Prædio'i cujusdam, quod ad ipsum a majoribus suis venerat, propriis manibus cultore. Apud Fratres Minores vico illi proximos educatus est; deinde in Collegio Urbis Bellovacensis studiorum suorum curriculum confecit, atque ibidem Humanarum Artium moderator fuit anno 1676. Ad Sacerdotium promotus, cuidam Diœcesis Bellovacensis Parocho aliquandiu operam suam locavit: anno vero 1680. Bibliothecæ Lamoignoni Patroni Generalis præfectus est, quo in munere ad mortem usque perseveravit, illamque oppetiit Parisiis circiter 57. ætatis suæ anno 1706. Duodecimo Kal. Februarii.

per-

perfpicaciffimum & ampliffimum ingenium, miram ad veritatem ab eo internofcendam quod illius fpeciem duntaxat habet, facilitatem, folidum judicium, acrem Criticen, & certum de quibufcumque ingenio partis Operibus fenfum fufpiciebant. Hæc omnia confequebantur inexplebilis fcientiarum ardor, immenfa & recondita lectio, affiduus & immanis labor, & magna Librorum & Autorum in quolibet Litteraturæ genus, cognitio: Quod additum tot præftantiffimis Libris publicæ utilitati mandatis Dupinum adduxit, ut teftatum relinqueret: *admirationi locum effe, quod ipfe tot legere potuerit, cum tot fcripferit, totque fcribere, cum tot legerit.*

Ephem. Sap. in fupplem. Menfis Jan. 1706 Gall. Dupin in Bibliotb. Aut. Ecclef. Saculi 17. parte 4 pag 383. Gall. Mercurius feftivus (Gallis) Galant Menfis Februarii 1706. Gallice.

Flagrans hoc difciplinarum ftudium alia quæque in Bailleto reftinxerat, & parum adeo illum Officia, dignitates, Ecclefiaftica Beneficia, ambitio, fortuna, & gradus alliciebant, ut nihil minus: tametfi quod ad laboriofiffimi hujus Scriptoris perfonam attinet, convictu effet longe omnium optimo, lepidus, jucundus, in hominum conventibus elegans, & moribus irreprehenfibilis. Annos exegit fuos legendo & fcribendo, nullum nactus laxamentum aut oblectationem, vitam ducens Chriftiano homine digniffimam, fuique perpetuo fimilem, mifericos, beneficus, atque a quacumque redundantia abhorrens. Virtutis tandem & pœnitentiæ exemplum erat, a vino temperans, humi cubans, fibique conftanter voluptates omnes interdicens & vitæ commoda, quam, mundi licet frequentia media, ab hominum femper turba afpectuque remotus traduxit.

D. Theodoricus Ruinartius.

D. Theodorici Ruinartii Opera, * quæ in manibus funt Litteratorum omnium; totidem dicunt ejus meriti ingeniique teftimonia. Eminet exquifito judicio, prudenti Critice, accuratione fingulari, nitido & caftigatiffimo ftylo, affiduitate in Bibliorum Sacrorum, Operum Ecclefiæ Patrum, & Antiquitatis Ecclefiafticæ ftudiis non vulgari, cum primis vero indole quadam fuavitatis fimplicitatis integritatis & Modeftiæ, Mabillonium plane, cujus alumnus dignus erat, referente. Immanes labores a Ruinartio diuturno annorum fpatio exantlati, Religiofæ difciplinæ ardorem, aut illius ftatus officiis obfervantiam non reftinxerunt, quinimmo non minus fuit inter Religiofos viros virtutum omnium exercitatione, quam fuerit recondita eruditione inter Sæculi noftri Litteratos infignis.

Ephem. Sap. 3. Martii 1710. Dupin Bibliotb. ea 17 Saculo p. 6. pag 267. & feq.

* D. Theodoricus Ruinartius Rhemis honefta ftirpe profectus, Congregationi S. Mauri fe addixit vicefimo ætatis fuæ anno, quam professus eft decimo quarto Kal. Novembris 1675. In Monafterio de Hautvilliers evafit e vita 29. Septembris 1709. tribus annis major quinquagenario.

Stu-

Studiosorum Reipublicæ perspectissima sunt præclara eruditio ingeniumque Simonii, * quæ in quibuslibet Operum ab ipso editorum paginis apparent. Quamobrem perdoctus quidam Hæreticus ipsius Historiæ Criticæ oppugnator pro veritatis caussa sibi reticendum non esse arbitratus est, quod de illo conficit, Elogium. „ Nihil, inquit, hoc P. Simonii Opere „ absolutius reperiri potest, & quicumque ad illud volutandum accedet, „ inventa multa cum jucunda tum nova discere poterit. Non desunt „ ipsi limatum judicium, acerrima intelligentia, eruditio, probitas, per„ spicacia, & rerum confessio. Rectam suæ Critices rationem inivit, cu„ jus materiem jamdiu paraverat; nihil ferme desiderandum reliquit; & „ studiosissimi cujusque lectoris curiositatem aliquo saltem pacto explevit. „ Ipsius Liber multorum voluminum compendium est, sive potius ple„ na Bibliotheca. „ Autor Ephemeridis Lipsiensis duobus verbis Simonii Historiam Criticam effert, cum eam nuncupat *Opus in genere curiosum & summæ eruditionis*.

Simon fus.

Spanhemius in Epist. ad Amicum de Hist. Crit. Gall.

Acta Erudit. Lipsiæ 1 Aprilis 1682. pag. 94.

Uberrima doctrina, quam redolent R. P. Alexandri scripta; ** communis omnium Eruditorum plausus, publica existimatio atque approbatio satis legitimam singularis meriti magni hujus Ordinis Sancti Dominici splendoris afferunt conjecturam. Amplissimum ipsum ejus Historiæ Ecclesiasticæ consilium, quod complectitur quidquid majoris momenti a mundi exordio usque adhuc de Religione contigit, hujus vasta mente ingenioque admirando Doctoris vires minime fregit; tametsi peragendæ res multorum Sapientum exhauriendæ doctrinæ consumendisque laboribus abunde sufficerent. Ad ipsius pertinet dignitatem, quod omnium primus tantum non modo propositum animo informaverit, verum opere quoque perfecerit. Memoria repete quidquid in divinis cum veteris tum novi Testamenti Libris sublimius est, intimum magis, misteriisque sanctius; quidquid in Ecclesiastica & profana Historia spinosius, difficilius, aut amœnius, nihil in istis disquisitionibus ejus perspicacitati se subduxit. Religionis Controversiæ, quæ clariora ingenia occuparunt, immo in eas subinde impegerunt: quæcumque asperiora ad-

R. P. Alexander.

* Riccardus Simonius Deppensis Oratorii Congregationem adiit, in qua non Theologiæ modo, verum Linguis, & Bibliorum Critice dedit operam. Postquam anno 1678. suam in Vetus Testamentum Criticen in publicum produxit, Oratorio se abdicavit.

** Pater Natalis Alexander ortum habuit Rhotomagi quarto Idus Januarii 1639. Studiorum suorum stadium emensus est apud Patres Prædicatores, quibus se in ejusdem Civitatis Conventu sociavit anno 1653. sequenti vero eorum institutum professus est. Parisiorum Magnum Conventum studiorum caussa petiit, ibique Philosophiam & Theologiam duodecim annorum spatio docuit. In Parisiensi Facultate Theologiæ Doctoris Laurea decoratus est 21. Februarii 1675.

hue

huc objecta sunt de quatuor summis Orbis Imperiis, de Pontificibus; de Imperatoribus, de Persecutionibus, de Conciliis, de Hæresibus, aliisque omnibus majori consideratione dignis cum Historiam Ecclesiasticam componentibus, tum ipsi cognatione aliqua adjunctis, quoad tempora, loca; facta, doctrinam, personas, & varia Decreta, & hæc omnia expeditissima sunt, & magna luce circumfusa in Dissertationibus Historicis, Chronologicis, Criticis, & Dogmaticis ejus Historiæ Ecclesiasticæ. Ingenium, Sapientia, politumque judicium, quæ in hoc Opere, ne dicam in aliis doctissimi hujus Dominicani Tractatibus, late dominantur; prudens acuta atque integerrima Critice, quam in Patrum, Autorum Ecclesiasticorum & profanorum scripta exercuit; naturalis demum ordo, mira rerum copia, easque tractandi robur, eam ipsi famam communemque existimationem compararunt, quæ tandiu stabunt, quandiu ejus ingenii fœtus in Litteratorum manibus versabuntur. Liceat itaque præter erroris suspicionem asserere, nullum unquam aptius Elogium confectum fuisse, quam ab Doctoribus illis, qui pro Ecclesiastica celeberrimi hominis istius Historia suffragium tulerunt, cum ipsis

Approb. Hist. Eccles. Tom. 1. eam appellare placuit *Fontem purum & perennem, ex quo non tyrones modo, sed & eruditi quique reconditiorem Sapientiæ aquam haurire possunt.*

Dupinus. Si quis esset, cui in mentem venire posset de Dupini * recondita Sapientia & beatissimo ingenio dubitare, quod quidem iis omnibus etiam majus est, quæ de prioribus Bibliothecæ suæ Voluminibus Censores testati sunt, remittendus hic ad idem opus esset, in quo præsto ipsi erit, unde semetipsum aspectu ipso redarguat: non esse scilicet nisi Maximorum hominum maxima suscipere, atque ad exitum perducere. Hujus Operis titulo, quantumvis simplici, cujusdam consilii ampli & difficilis in ëjus mente species insideret; & profiteri cogeretur,

Appr. Biblioth. Aut. Ecclesi. 3. Gall.

* Autore ipso Dupino didicimus, eum Parisiis ortum decimo quinto Kal. Julii 1657. filium fuisse Ludovici Ellies Nobilis, Domini Dupini, ex illustri & vetusta Normaniæ familia profecti, & Mariæ Vitartiæ ex Campania. Subdit deinde, se a Patre & Magistris Grammatices elementis imbutum, ut decennis hujusmodi fuerit, qui in Collegium Harcourtiense, tertia classe, reciperetur. Confecto Philosophiæ curriculo, Artium magister est apellatus anno 1672. Dehine Sorbonicos Professores consueto trium annorum spatio audivit; atque anno 1680. *Baccalaurei* gradum ascendit. Tum studiis rursus institit: publicæ disputationis discrimen de more subivit, qua in subselliis primis locum occupavit. Doctoris insignia retulit Kalendis Julii 1684. moxque Bibliothecæ Autorum Ecclesiasticorum se totum dedidit. Quantumvis autem longum operosumque in primis Opus esset, non omisit, quin ad alia quoque animum adiiceret, atque identidem in vulgus emitteret, quod etiam nunc facere pergit non improspere. *Dupinus Biblioth, 17, Sæculo; Tomo 6. pag. 1. & seq.*

ad

ad illud ex dignitate absolvendum eruditione opus esse sæcula omnia complectente, exquisita intelligentia, ne errore caperetur, aut aliorum credulitati fucum faceret, opera denique assidua cui nullum moram inferat impedimentum, aut illam opprimat. In eo deprehenderet Scientiam patentem ita, ut sese ad omnia argumentorum genera longe lateque diffundat; vim intelligendi subtilem adeo, ut ne intricatissimæ quidem res ipsi obsistere possint; eam ingenii æquitatem, veritatisque sensum, quæ neque in fraudem impellat, neque impellatur; Criticen postremo; quæ luce, prudentia, & probitate semper affecta, certa a fabulosis & suspiciosis secernit. Assensionem nunquam suam temere præcipitat: conjectura, veluti invicta ratione, non ducitur: tantam cuique rei, quanta in ipsa est, tribuit autoritatem; ut incorruptas veritati aures præbeat, præjudicia procul amandat; in veritatis disquisitione nulli præter ipsam prospicit; nihilque damnari sustinet, nisi sublata quacumque illud purgandi via. Hine consecutionem intulit quidam egregius Scriptor, „ Bibliothecam Autorum Ecclesiasticorum Opus esse indole quadam sua „ & plane singulari, quod a turba subducit Autorem suum, illumque „ inter ceteros ejusdem rei Scriptores non mediocriter commendat. „

Petitdidierus in Animadv. in Bibliothecam Tom. 1. Præf. Gall.

Nostri item illustres Critici reconditæ huic eruditioni perfectam omnium germanæ Critices Legum scientiam addiderunt.

Universum Simonii Opus omnibus Regulis istis contextum est, quæ sane frequentiores in eo sunt, quam in ceteris Bibliorum Interpretibus & explanatoribus, tum ad emendandam Litteram, tum ad veteres Versiones restituendas, tum ad novam edendam aliis quibuscumque hactenus confectis per ipsum, absolutiorem, tum ad acquirendam S.S. Patrum Scripturas interpretantium intelligentiam, tum denique ad errata designanda, sive ea animadvertenda, quæ melioris notæ sunt in Libris Interpretum Verbi Divini, sive ad hoc commentationibus aut scholiis elucidandum.

Hist. Crit. Veteris & Novi Testamenti, Gall.

Dupinus secunda parte Procemii ad primum suæ Bibliothecæ Tomum, & capite vicesimo Tractatus de Doctrina Christiana omnia collegit Critices præcepta, Autorum Opera attingentia, & Historiæ Ecclesiasticæ factis utilissima. Theodorico Ruinartio in Tractatu de Actis selectis, & Bailleto in Sermonibus de Gestis Sanctorum non exciderunt animo quæcumque ad Martyrum Acta, & Vitas Sanctorum spectant; sique de Critices Monitis aperte Tillemontius & Alexander minime differuerunt, iis nihilominus plena sunt, & undique respersa eorum Opera. Quocirca inficias ire nemo poterit, secundam a nobis Sapientibus Scriptoribus istis adscriptam dotem in ipsis nequaquam desiderari, non secus atque tertiam. Ipsorum accuratio, prudentia, judicium limatum, & generalis

ipsorum Operibus ab Eruditis excitatus plausus, argumento esse debent; nihil eos scriptis tradidisse, quod æqua religiosioris Critices lance diligenter non suspenderint: corundemque fama, veritatis amor, & acies publica, quam non latet quidpiam, quæquæ hujuscemodi peccatis non ignoscit, vades nobis erunt, eos omnia præstitisse, ut ipsis nemo exprobraret, quæ jure solent in hoc eruditionis genere claudicantibus exprobrari.

Nimium quidem judicio deferimus, quod de summis Viris istis Sapientes pronunciarunt, ut ipsorum verbis fidem derogemus, cum declarant, eos veritati Scriptis suis illustrandæ, non vero uniuscujusque præjudiciis sectandis intendisse, quam quartam ponimus excellentis Critici proprietatem.

Hist. Crit. in Praef.

„ Deprehendi, inquit Simonius, neminem adhuc satis in Critices Li„ brorum Sanctorum latebras altius mentis oculos conjecisse, cunctosque „ cum Judæos, tum antiquos & recentes Christianos ex præjudicatis sin„ gulorum opinionibus de illa disputasse........ Ita ut dici possit, pau„ cos admodum esse illos, qui medium quoddam tenere valeant assequen„ dæ veritati necessarium. „ In hoc itaque, quantum in me fuit, nervos „ omnes contendi; neque aut Græco, aut Latino, aut Hebraico Textui „ pertinaciter adhæsi, sed studiose, & secundum communes Critices Le„ ges expendi, &c. „

Tillem. t. 1. in Praef. pag. 8. 9. & 18.

Tillemontius de se ipso loquens. Monumentorum istorum Autor, ait, „ nequaquam se Ecclesiæ prorsus inutilem fore putabit, si simplicissi„ mam veritatem effingere, eamque pro viribus suis constituere pote„ rit....... Satis sibi esse ducit factorum veritatem rimari, & quando„ quidem eam inveniat, non veretur, ne ad pravos usus detorquea„ tur...... Cum Opus hoc ad Historiæ veritatem investigandam insti„ tutum sit, &c. „

Dupinus millies enunciat manifeste, se conniti, ut veritati lumen afferat, eamque a servitute, qua opprimebatur, vindicet in libertatem. Bailletus Admonitionem de sua Gestorum Sanctorum Historia his verbis concludit: „ Coram summa veritate profiteor, me illi duntaxat ex „ animo inservire; meque obstrictum esse, ut illam usque ad minimo„ rum factorum medullas persequerer. Quod si non satis prospere res cessit, ut in eam sæpe numero offenderem, illam certe dilexi semper, „ quacunque tandem sui parte latitaret, paratusque omni tempore fui, „ eandem amplecti, cum primum emergeret. Non absimilia exprimit sen„ sa R. P. Alexander, & pro certo ponit, veritatis amorem non raro illum coegisse, doctissimorum Virorum opiniones deponere. *Quanquam*, ait, *mihi blandiri nolim, quod veritatem sim in omnibus assecutus; sed* *quod*

Baill. Vita Sanctor. in Admonitione T. 1.

Alexander in Hist. Eccles. 1. Saculi Praef.

quod ipsam animo sincero semper quæsierim, & illas amplexus sim opiniones, quas aut veras, aut certe veritati viciniores existimavi, hoc porro est, de quo mihi ipsi gratulari possim. Ruinartius in eadem sententia est, uti luculenter in Actorum Selectorum Præfatione testatur.

Ecce præstantes virtutes, quæ peculiare doctorum Criticorum, quos in quæstionem postulo, ingenium effingunt: hasce quoque opus esse credimus, omnibus ferme peræqua portione Criticis accommodare, quorum in hoc Opere meminero; Siquidem non video, qui potuissent ad Critices perfectionem & disciplinarum instaurationem tot conferre, quot passim jactari solent; si eos adjumenta ista defecissent. Enim vero nemo probus Criticus erit, qui non sit præclaro judicio & recondita instructus eruditione; qui veræ institutiones Critices non calleat perfecte, iisque non utatur eatenus, ut conditæ sunt: quamvis non dubitemus, nonnullos illas pessime traduxisse; quod nimirum præjudiciis suis, non autem rationis luminibus ducerentur. Ratum itaque & firmum sit, eum non esse perfecti Critici nomine honestandum, cui ex istis conditionibus desit aliqua.

Nobis adeo persuasum est, eas omnes habere Criticos nostros, licet forte non eodem in singulis numero; ut id pronunciati cujusdam loco statuamus, atque ex præcipuis sit quarumcumque nostrarum Animadversionum fundamentis, ut jam inde a Procemio admonuimus.

DISSERTATIO II.

ANIMADVERSIONES

IN REGULAS CRITICES,

QUOD ATTINET AD HISTORIAM ECCLESIÆ,

OPERA PATRUM, ET DOGMATICEN:

Constitutas in Veterum Testimoniis sumtis ab illorum Operibus cum veris, tum suppositititiis.

INNITUNTUR Critici Autoritati & Conjecturæ. Autoritati quidem cum Autores in medium producunt, aut ipsorum sensa conceptis verbis referentes, aut saltem ea, ex quibus necessaria consecutione confici possint: Conjecturæ vero, cum de factis a Veteribus traditis disputantes, sit ipsis vero simile hoc aut illo modo res contigisse; tametsi aliter revera se habere potuerint. Hæ duæ semitæ, * quarum prima tutior est, altera periculosior, nulliusque pene fidei, in veritatis cognitionem ducere possunt: at alea summa inest illis sectandis; neque enim vera semper sunt, quæ Autores scribunt; & Conjecturæ, quæ vel a veris illorum narrationibus ducuntur, maxime versantur in ancipiti; quapropter Regulas præsto esse oportet, quibus errandi periculum, quo cingimur, pro facultate nostra subterfugiamus. Hujusmodi multas sibi præstituerunt Critici, a quibus utinam non declinassent unquam, non enim toties in lubrico pedes posuissent. Mittamus alio, quæ ad Conjecturam pertinent, & sermonem de Autoritate institua-

* *Bivium enim ad corrigendum, libri, & conjectura. Prima via satis certa & tuta: lubrica altera.* Just. Lyps. Satyr. Menipp.

tuamus, eaque tantummodo ab Historia Ecclesiastica, Patrum Operibus, & Dogmatica Theologia petita. Quæ scripturam Sanctam & Martyrum Acta attingunt, inferius seorsim claritatis gratia discutiemus, cum satis superque ab iis differant, quæ sunt Historiæ, aut Operum Antiquorum.

Secunda hæc Dissertatio bipartitur: in priori parte pensitabimus præcipuas Critices regulas de Scriptorum Ecclesiasticorum testimoniis excogitatas; verum quoniam simplicissimæ sunt, ejusque rationis, ut nemo sanæ mentis eas in dubium revocare possit, minus mihi negotii facesset illas statuere, quam diligenter inquirere, num ipsis satis accurate Critici nostri obtemperaverint: in altera hujus Dissertationis parte nonnulla animadvertimus in momenta, quæ colligi possunt a Libris suppositiciis, suspiciosis & apocryphis; a quorundam Autorum testimonio, quod non admodum grave pondus afferre videtur; atque ab iis, qui factis, quorum meminerunt, sæculo amplius sunt recentiores. Accedunt his quædam animadversiones in argumenta a Manuscriptis comparata.

PRIMA PARS.

REGULÆ CRITICES,

Quæ ad Veterum testimonium spectant ab illorum germanis Operibus depromtum.

ARTICULUS PRIMUS.

Summus honor Autoribus Ecclesiasticis antiquis deferendus est; eorumque testimonium magna cum observantia excipiendum.

INTER nostri temporis Criticos, vix unum reperies, qui majorem Tillemontio erga veteres Scriptores cultum & reverentiam adhibeat. Non modo ipsius Opus verborum illorum textura quædam est, verum etiam ab ipsa sua admonitione hoc egregium principium fundamenti loco jecit; „ se in universo Opere autoritatem citius, quam ra- *Admon. pag. 16. Gall.*
„ tionem consuluisse, & compluribus exemplis perspectum habuisse, ea
„ ipsa, quæ maxime apparent improbabilia, nonnunquam vera esse &
„ ger-

„ germana . . . . . multa quoque facie prima aperte pugnantia, conci„ liari nihilominus facile admodum, cum rei adjuncta cognoscuntur. „ Quo factum est, ut propositis mihi rebus, veterum alicujus nominis „ Scriptorum autoritate fultis, qui ab Ecclesiæ filiis honorifice suscipi „ debent; visum non est ab iis esse recedendum, nisi invictissimis ratio„ nibus suadentibus: tametsi non dissimulem, id a celeberrimorum æta„ tis huius Criticorum sententia longe abesse.

Pulcherrimæ Legis hujus præscripto non pauca a plurimis Criticis repudiata nobilis Criticus iste veluti genuina minimeque fucata recipit sive Scripta sive facta: uti Epistolas Jesu Christi ad Abgarum, & Abgari ad Jesum Christum, earumque Historiam ab Eusebio, & sancto Ephrem narratam, tamquam e Civitatis Edessenæ tabulario depromtam; Hegesippi narrationem de Martyrio S. Jacobi Episcopi Hierosolymitani per eundem Eusebium nobis servatam, Historiam mortis Magni Panos, * ab Eusebio item ex Plutarcho traditam, quæ nonnullis Protestantibus fabulam redolet, quamque Godavius aliique Catholici bene multi propugnare negant. Cum autem Tillemontius Eruditorum de Historiis proxime relatis rationibus se urgeri intelligit, ad suam regulam confugit. „ In „ spem inducor, inquit, prudentes homines nobis veniam daturos, si „ Legi nostræ nolumus derogare, ne quidpiam antiquitate satis muni„ tum abjiciamus, præterquam firmissimis obstantibus momentis „: Aut ad istam a P. Petavio deductam: „ præstat magis scrutari, quare id „ factum sit, quam probati Autoris testimonium rejicere.

Tillem. t. 1. art. 23 in Jes. Christ. pag 19.

God. Hist Eccl. l. 2. pag. 158.

Tillem. ibidem notat. 7. in S. Thomam p g. 662. col. 1. in fine.

Ibidem notat. 31 in S. Jacobum pag. 677. col. 2. initio.

Post hujusmodi sensa Veterum autoritati adeo obsequentia, me præterit quomodo Tillemontius de Sancti Zachariæ Patris S. Joannis Baptistæ verba faciens, non acquiescat Origeni, S. Basilio, Sancto Gregorio Nysseno, Sancto Cyrillo Alexandrino aliisque non obscure ferentibus, in Templo Hierosolymitano locum inter Templum & Altare fuisse Virginibus destinatum: Deiparam etiam post Jesu Christi nativitatem eo concedere voluisse; eumque propterea murmur subortum esset, eamque inde pellere cogitarent, Zachariam tum Sacerdotis munere fungentem, respondisse, necessum fore, ut ibi maneret, quod nimirum adhuc Virgo esset, idque in caussa fuisse, cur eum populus eodem loco interimeret.,, Traditio hæc

* Plutarchus in quodam Opusculo Cleombrotum narrantem inducit, testatum fuisse Epithersen, quod cum in Italiam navigaret, & prope Paxas devenisset, ex Echinadis Insulis unam, in Corinthii sinus ingressu, repente vocem auditam fuisse, qua navis gubernator Thramnus nomine vocabatur; eoque respondente, exclamasse vocem: *Cum juxta Paludem fueris, annuncia tunc Pana magnum esse mortuum*. Pana autem quidam erat ex præcipuis Paganorum Diis; hancque Historiam perhibent Mortis Domini nostri tempore contigisse. *Apud Eus. de Prap. l. 5. c. 9.*

fub-

subdit Doctus noster Criticus, maxima est consideratione digna ob illorum qui ipsi subscripsere, dignitatem; ceterum non apparet nobis, eam Sanctæ Virginis moderationi congruere. „ *Notat. 3. in S. Joann. Bapt. pag. 510. col. 1. initio.*

Nonne eadem in rem hanc Tillemontio respondere possemus, quæ ille, ut Abgari & Jesu Christi Epistolas tueatur, respondet: „ videri „ scilicet, invictis demonstrationibus opus esse ad rejiciendam narratio- „ nem multorum tanti momenti Virorum autoritate roboratam? „ sive adversus eum ipsas Leges suas retorquere; præsertim illam: „ *præstat magis scrutari, cur id factum sit, quam* simplici conjectura tot celebriorum *Patrum testimonium rejicere*? *Notat. 7. in S. Thomam pag. 662. col. 1. in medio.*

Ostendit etiam se a prudentis Critices legibus discessisse, cum reputavit, num S. Jacobus Sanctum Sanctorum ingrederetur. „ S. Hierony- „ mus, ait, & Rufinus, vertentes Hegesippi verba ab Eusebio recitata, „ pro *Sancta* scripserunt *Sancta Sanctorum*: idem habet Epiphanius . . . „ verum commodius est id profiteri, quod satis exploratum est, ne- „ que Hieronymum neque Rufinum, maximis alias præditos virtuti- „ bus, accurationis tamen dono fuisse commendatos, adeoque locum „ Sanctum a Sanctuario non internoscere potuisse. „ Secundum Tillemontii principia aptius forte fuisset subjicere: quod, cum Patres τὰ ἅγια legerint, consequens sit potius ea verba in Eusebiano Textu reperiri, quam inde, uti facit, colligere, istos, quantumvis summæ doctrinæ Patres, *locum Sanctum a Sanctuario non internoscere potuisse*. Imposterum non pauca facta ob oculos ponam, in quibus levissima conjectura ductus Tillemontius Veterum opinionibus refragatur. *T. 1. notat. 10. in S. Jacob. Minorem 2. Edit.*

Eandem erga antiquos reverentiæ legem sibi præcepisse indicat Dupinus. Id ex eo efficitur, quod de Sancti Barnabæ Epistola loquitur, ab ipso fide Veterum Apostolo isti adjudicata. Ubi namque cuncta persecutus est, quæ de illius Suppositione afferri solent, ea labefactat in hunc modum: „ Quæcumque Epistolæ huic vitio vertuntur, non obfuerunt, „ quominus eam Sanctus Clemens, Origenes Eusebius, & Sanctus Hiero- „ nymus Apostolo Barnabæ * tribuerent. Turpis profecto, mea sententia, „ addit Doctor iste, imprudentia foret, nos Magnis antiquitatis Criticis *Dupinus Bibliotheca Tomo 1. pag. 18.*

* Sunt, qui credunt, nonnullos Judæos Alexandrinos, imperante Adriano, Epistolam hanc exarasse. Moventur his. 1. Epistola ista Allegoriis redundat, quod est Alexandrinorum ingenium. 2. In more positum habent, ut summis Viris libros ab ipsis compositos vendicent. 3. Scripturarum citationes magis MSS. Alexandrino, quam Bibliis Septuaginta respondent. 4. Fabulosa sexus in Hyenna conversio apud Ægyptios præsertim percrebuerat. 5. Alexandrini erant Veteres, qui mentionem hujus Epistolæ fecerunt. 6. Formulas exprimit loquendi Alexandriæ usitatas. *Animad. Tenzelii in Librum S. Hieronymi de Script. Eccles.*

per-

„ perspicaciores arbitrari. Magis ipsi quidem temporibus Apostolicis erant „ proximi, præ manibus innumeros fere habebant ab ipsorum discipulis lucubratos Libros, quorum jacturam fecimus, & propterea felicius, „ quam nos, Apostolorum, eorum sociorum, & discipulorum stylum „ & scribendi rationem dispicere poterant. Si itaque existimarunt ipsi allegorias, Mysticas explicationes, fabulasque, quibus referta est S. Barnabæ Epistola, ab ipso describi potuisse quo jure inpræsentiarum id „ possumus inficiari? „

Idem in Patres obsequium significat Dupinus, cum illorum testimonio legitima esse & nullatenus conficta docet Librum Pastoris, Hermæ nomen præferentem; primam S. Clementis ad Corinthios Epistolam; & secundæ, quod superest, fragmentum; septem S. Ignatii Epistolas, quarum meminit Eusebius, atque alia multa Opera. Disputans vero de Epistola, quæ S. Polycarpi titulo circumfertur, hæc habet verba digna

Ibidem pag. 173. animadversione: „ Non dubito, quin contendam, summæ genus esse „ impudentiæ, illam infra suppositas detrudere, quod Blondellus & Dalleus faciunt. A quo demum etenim eam Polycarpi nequaquam esse „ didicerunt? Quæ ipsis super hac re præsto sunt argumenta? Anne Sancti Polycarpi dictionem acutius Irenæo ejus discipulo dignoscunt? An „ vero eruditiores hujus rei sunt, quam Eusebius, Hieronymus & Photius? „

Lector hercle sanctam venit in existimationem tanti in Dupino erga Veteres studii, tantæque reverentiæ; at studium hoc, hæc reverentia non satis diu permanent in proposito. Cum de octo Libris disquirit Carmina Sibyllina continentibus, alia sibi præscribit superioribus quam maxime

Ibidem pag. 63. repugnantia. „ Nemini mirum sit, inquit, nos tanquam suppositos explodere Libros aliquos ab Antiquis habitos pro germanis; neque propterea suspicandum est, nos Patrum Autoritatem flocci facere, aut injuriam inferre veritati. Contra potius injuria afficeretur, si eam falsis „ probationibus munire auderemus, tum maxime, cum de illarum fraude constat . . . . . . Et quidem nihil mirari subit Patres trutina Critices hos (Sibyllarum) Libros minime examinasse. Novimus enim, illos tunc temporis gravioribus negotiis distentos fuisse, iisque totum intendisse animum; immo haud raro quoad profanas Historias hallucinatos fuisse, & commentitios Libros in medium protulisse. „

Dupinus certe, ut species est, secum ipse non consentit. Ex duobus præcedentibus locis „ imprudentiæ summæ turpisque imprudentiæ erat, „ semetipsos Patribus perspicaciores arbitrari ", & veluti spurios Libros repudiare, in quibus omnes ipsi veritatis notas agnoscebant: ex proximo „ autem textu Sapientis Critici nostri, " nemini mirum esse debet, nos

„ tan-

„ tanquam suppositos explodere Libros aliquos ab Antiquis habitos pro „ germanis? „ Illic Patres Magni Antiquitatis Critici appellantur: hic „ Libros Critices trutina minime examinarunt. Illic cum innumeros fere „ præ manibus Libros, quorum jacturam fecimus, haberent, feli„ cius, quam nos, Veterum stylum & scribendi rationem dispicere poterant; „ sique existimarunt ipsi fabulas ab Apostolis quasdam potuisse describi, „ quo jure id inpræsentiarum possumus inficiari? „ Hic autem: „ no„ vimus illos haud raro quoad profanas Historias hallucinatos fuisse, & „ commentitios Libros in medium protulisse; „ & nostri Sæculi Doctores his illustribus Antiquitatis luminibus perspicaciores esse, facultatemque „ habere, ut ratum faciant, plura facta a Patribus, tanquam genuina, „ proposita inter fabulas recensenda esse, cum de illorum fraude constat „. Siccine Criticus se subducet? at vana fuga est, ipsique nullo negotio intercludenda, uti sequenti articulo planum fiet.

Alterius hujus principii ductu non assentitur Dupinus Jacobi in Hispaniam itineri, nec sibi persuadere potest, Symbolum Apostolorum ab *Dissert. prælim. pag. 181. & 191.* ipsis revera digestum esse, quod tamen tradunt Irenæus, Tertullianus, *Tomo 1. pag. 28. Ibidem pag. 31.* Lucifer Calaritanus, & Sanctus Hieronymus dicentes, Symbolum regulam Fidei esse ab Apostolis ad Ecclesiam derivatam: idemque animadvertit Ambrosius, Ecclesiam Romanam Apostolorum Symbolum integerrime nullis additis aut demtis servasse; & S. Augustinus, Rufinus; S. Leo, Maximus Taurinensis, Fortunatus, S. Petrus Chrysologus aliique innumeri Autores pro certo & enucleato ponunt Symbolum in quodam Apostolorum conventu constructum fuisse. Dupinus de tot quoad Sym- *Ibidem.* bolum Patrum testimoniis non admodum repugnat. „ Impudentiæ, subjungit, speciem habet, de eo dubitare, de quo convenit inter Catho„ licos: hæsitare autem audent Hæretici tantum, aut Hæreseos suspicio„ ne laborantes. Attamen sine temeritatis nota, sequitur, in dubitatio„ nem adducere possumus: utrum Symboli edendi caussa congregati sint, „ nec ne . . . . Ceterum novum non est in re Critica commu- *pag. 33.* „ nem opinionem excutere, atque in aliam descendere aliquibus doctis „ hominibus, suspectis etiam, probatam. „ Fieri ne potest, ut aliquam Dupinus inierit rationem, hunc morem suum, & reverentiam, ex priori ipsius regula, Veteribus debitam, inter se conciliandi? Asserere tamen per eum liceat, nos penitus latere, quænam hæc esse possit.

Nunc videamus, an P. Alexander, doctissimus ille Dominicanus, cujus eruditionem & merita celebravimus, a suis aliquando Critices regulis deficiat: neque enim quæstio est num ipse erret: verum duntaxat, num de Legibus suis, earumque usu sibi cohæreat, quod ad morem Patribus gerendum pertinet.

Hist. Saeculo 1. Tomo 1. Dissert. 2. pag. 160.

Magnificat Autor hic quam sæpissime in Historia sua maximam erga Patres, eorumque placita venerationem. Hujus gratia inconcussæ regulæ loco firmat *Hanc esse legitimi Operis notam, si Antiqui laudent illud Opus sub nomine illius Autoris, cui inscriptum est*. Item Sybillina carmina a Patribus memorata primorum Christianorum inventum non fuisse recognoscit: septem Epistolas Ignatii nomine inscriptas illustri Martyri illi concedit: Libros S. Dionysio Areopagitæ nomine insignitos, legitimos esse hujus S. Pauli discipuli fœtus; & Epistolas, quæ extant Senecæ & Sancti Pauli veras censet & genuinas. * *Ut id asseram*, inquit de postremis istis Epistolis, *adducor autoritate Sanctorum Doctorum Hieronymi, & Augustini, cui majorem opponet hac in parte nemo.*

Ibidem. — *Ibidem cap. 11. art. 13. pag. 236.* — *Ibidem art. 3. pag. 91.*

Non minori verecundia in Historia sua Veteris Testamenti Patrum sententiis de re Critica gratificatur. Ibi, ipsis faventibus, contendit, antiquam Versionem Græcam Veteris Testamenti, quam Septuaginta Versionem appellant, illorum revera esse, a quibus nomenclaturam accepit. Declarat, verbis sane Doctore dignis, se *Veteres in antiquitatis notitia duces sequi malle, quam recentiores quosdam, qui conjecturis inanibus antiquam Traditionem, seu opinionem in Ecclesia ab Apostolicis temporibus receptam impugnant, ut Criticæ eruditionis famam aucupentur.*

Hist. Vet. Test. Tomo 6. Dissert. 8. prop. 1. pag. 780.

Ex hujus certe excellentis regulæ præscripto aggressus est ad propugnandum pro adventu S. Mariæ Magdalenæ, S. Marthæ, Lazari, & sociorum in Galliam, pro illorum appulsu ad Littora Provinciæ, in iisque incolatu: certo probatum esse asserit, Sanctum Dionysium Areopagitam, S. Martialem aliosque Episcopos in Gallias Evangelii lumen intulisse, primo seculo, quo a Sancto Clemente Pontifice Maximo ablegati fuerant; & digladiatur pro compluribus similibus antiquis Traditionibus, quæ majori Criticorum nostri temporis parti non sapiunt.

Hist. Eccles. sec. 1. T. 2. Dissert. 26. pag. 68. &c. — *Ibidem Dissert. 17. prop. 1. &c.*

Pulcherrima Lege ista optime accommodata, erit fortassis cur miremur, navum Doctorem istum ad Supposititios Libros ablegare Epistolas Abgari, & Jesu Christi; Epistolam S. Barnabæ a tot illustribus Patribus ipsi tributam; Librum *Pimandri* Mercurii Trimegisti vocabulo notum; aliaque his similia ab Antiquitate honorifice excepta; & plane ignoro, anne Critici, adversus quos arma tulit, responso acquiescerent, quod reddit testimoniis S. Justini, Lactantii, S. Augustini, S. Cyrilli Alexandrini, aliorumque Patrum, qui *Pimandri* Librum sub nomine *Mer-*

Ibidem Tomo 1. Dissert. 3. pag. 266. Ibidem c. 31. art. 6 pag. 98. Ibidem art. 35. pag. 144.

* Mendaces Senecæ ad Paulum Epistolæ ansam præbuerunt ad Paganum Philosophum istum inter Scriptores Ecclesiasticos enumerandum. Non est tamen simile vero ea Sapientia Criticum, qua pollebat Hieronymus, supino hoc errore capi potuisse. Leonellus Ferrariæ & Mutinæ Princeps ante omnes injuriam tanto Patri illatam fuisse præsensit. *Tenzelius Animadv. in Libr. S. Hieronymi de Scrips. Eccles. Gall.*

curii

curii Trismegisti adducunt, ipsique adjudicant: *Respondeo; Patres illum hoc nomine citasse, quia illum Mercurio Gentiles tribuebant, illumque magno habebant in pretio ...... Ceterum an Mercurii revera esset, nec ne, Patres non expenderunt, majora in studia incumbentes.* *Hist. fac. 1. Tomo 2. art. 15. pag. 198.*

Quid reponeret doctus iste Criticus, si quis eundem in modum obviam iret Patrum Textibus, quibus fidit ipse veritatem Autorum Versionis septuaginta Interpretum, Oraculorum Sibyllinorum, & Epistolarum S. Pauli & Senecæ? Nihil eo facilius est quam ipsi secundam suam Legem opponere: tunc autem nescio, an ipse quoque non deprehenderet, quam parum hæc cum priori conseutiat.

Non erit multi operis hujuscemodi dubitationes de celebris Simonii Operibus movere. Diu multumque queruntur homines, Autorem istum non satis venerandæ Antiquitati obsecutum esse; idque ajunt ejus Præfationis verbis sequentibus nimis perspicue indicari. „ Inter nos versantur sapientes ætate hac, qui satis sibi esse ducunt, in unum redigere, quidquid apud Sanctos Patres de scripturis legunt: quasi vero felicius Patribus quam aliis Interpretibus labor cesserit. Qui veritatis vestigia, ejus duntaxat studio, summotisque affectibus, persequuntur, hominum nominibus & vetustate non impediuntur, præsertim cum de Fidei dogmatibus sermo non est. Enim vero compertum habemus omnia Patres adjumenta necessaria in promtu non habuisse, neque satis temporis nactos fuisse, ut graviores difficultates in divinis Litteris occurrentes enuclearent. Quare novorum Interpretum commentaria priscorum Commentariis non paucis locis sunt anteferenda. „ *Præf. Hist. Crit. Vet. Test.*

Aliorum sit pro libito in hæc Simonii verba animadvertere, quæ multis obnoxia sunt meditationibus. Ego quidem a proposito non declino. Si huic principio stare velimus, quod totius Historiæ Criticæ fundamentum videtur esse, multa sane ejusdem Libri loca vehementer extenuantur, cum illis eorum autoritatis pondus afferendi sibi facultatem adimere videatur, quibus non ita prospere cessit labor, atque recentibus Bibliorum Interpretibus. Cum autem restituendæ Versioni Septuaginta hanc ipse regulam præfiniet. „ Necessum fore antiqua exemplaria Græca consulere, iisque addere Patrum Opera „; sive quando hæc eadem Opera in medium proferet, atque ad Priscorum testimonia appellabit; liberum ne erit propriam ipsi legem objicere, eundemque interpellare? Quorsum Patrum Libros adducere? Num forte, „ quod felicius ipsis labor cesserit, quam posterioribus Bibliorum Interpretibus, qui veritatis vestigia, ejus duntaxat studio, summotisque affectibus, persequuntur, hominum nominibus & vetustate non impediuntur? Nonne compertum habemus omnia Patres adjumenta necessaria in promtu non *Hist. Crit. l. 3. cap. 2. pag. 156.*

Hist. Critica Novi Testam. c. 3.

„ habuisse, neque satis temporis nactos fuisse, ut graviores difficul„ tates in divinis Litteris occurrentes enuclearent? „ Hinc nullius pe„ ne frugis erit, inquiet quis, „ Patrum Opera Græcis exemplaribus addere, sive ad restituendam Septuaginta Versionem, „ vel ad vim aliquam Simonii dictis afferendam; propterea quod „ novorum In„ terpretum Commentaria Priscorum Commentariis juvat anteponere. „ Aut demum adversus eum sua ipsius verba statuemus: „ Primi Patres, „ qui contra Paganos vel Judæos scripserunt, in disputationibus suis „ aliisque etiam Voluminibus Rhetorum institutum tenebant, qui pro„ bationibus specie tenus tantummodo veris utuntur, Actisque dubiis, „ ad quorum normam haud expedit semper nos dirigere. „

Eruditus Oratorii Præsbyter Lamius ita persuasum sibi ostendit, priscos Scriptores testes esse summa cum dignitate audiendos, ut decernat veluti inconcussum pronunciatum, quod deinde sæpissime repetit in Operibus suis, maximopere faciendam Patrum autoritatem, non de rebus modo ad Fidem atque optimos mores spectantibus, sed de Factis etiam Criticos, circa quæ integrum est unicuique eam sequi opinionem, quam probabiliorem judicabit. Huic adhærescit pronunciato, cum defendit, ex commodiori Evangelistarum intellectu *peccatricem*, Mariam Magdalenam, & Mariam Lazari sororem eandem fœminam esse, quod scilicet sensus hic plures habeat Autorum Ecclesiasticorum adstipulatores. A Veteribus quoque præjudicium petit, * ut ostendat, Christum Dominum in extrema Cœna, mortis suæ pervigilio celebrata, Agnum Paschalem non manducasse; & Mensam illam, qua Jesus Christus Eucharistiæ Sacramentum instituit, nihil habuisse cum hac Legis solemnitate commune; At cum ii qui contra Lamium super hac quæstione disputant, ipsi ante oculos ponunt, quæ Origenes, S. Anatolius, S. Hieronymus, S. Epiphanius, S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Joannes Crysostomus, aliique priorum Saculorum Patres de ipsius sententia scriptis commendarunt, quorum quidem autoritas majoris momenti est, quam eorum, quos recitat Lamius suæ caussæ Patronos; præclarus Criticus iste omnium Patrum istorum colendo testimonio se putat fecisse satis, cum respondet: „ eos factum istud habuisse pro rato, nullisque rationibus confirmandum curasse: Patres „ huic materiæ studium non impendisse, & propterea teneri neminem,

Tractatu de Paschate 2. parte c. 6. Gall.

* Autores, quos pro se stare docet Criticus iste, non sunt alii a Cedreno, duobus anonymis Scriptoribus, Præfatione ad Chronicon Paschale, S. Petro Alexandrino falso tributa; Philopono, Hyppolito Portuensi, Apollinari Hierapolitano, & S. Clemente Alexandrino; verum horum postremorum Scriptorum Textus aperti non sunt, alios vero minimi nominis esse existimat Tillemontius.

ipsis

„ ipsis in hujuscemodi quæstione suffragari . „ Est ne , subdit alibi , incommodo consecutio , si fateri cogimur , hac in quæstione , quemadmodum in alis pluribus alienis a negotio Religionis, ipsos quoque Patres offendisse ? Num repugnat ipsos in rei Historicæ , uti nostra est, „ errore aliquando versari ? „ Verum quo responsum hoc non magno Patres habet in honore , quemadmodum in Epistola ad celebrem hunc Oratorii Præsbyterum data animadvertit Tillemontius , eo videtur jacto in Operibus suis de Priscorum autoritate fundamento , ab imis subverti.

Lamius addit. 6. ad Tractatum Historicum de Paschate. Gall.

ARTICULUS II.

Nefas est a Veterum testimonio recedere, præterquam firmis urgentibus rationibus, multo vero minus nulla intercedente.

SI doctissimos Criticos nostros audiamus, ipsi accuratissime hujusmodi præcepto obtemperant . „ Propositis mihi rebus veterum alicujus nominis Scriptorum autoritate fultis, qui ab Ecclesiæ filiis honorifice suscipi debent , visum non est ab iis esse recedendum , nisi invictissimis rationibus suadentibus . „ Hoc animo ad Opus suum lucubrandum Tillemontius accessit . Dupinus item , P. Alexander ; * aliique Critici pronunciant , se in sententias a Patribus constitutas ituros , modo ne de factorum ab ipsis relatorum fallacia argumentis constantibus convincantur.

Tillem. in Præf. pag. 16.

Dupinus Dissert. Prælim. pag. 177. , item Tomo 1. pag. 63. Alexander in Hist. Eccles. Sæc. 1. Tomo 1. Dissert. 2. quæst. 1. pag. 185. &c.

Præstantissima sane Regula , cui si adhæreant Sapientes Critici nostri , nullus erit eos insimulandi locus , quod nimirum omnem Patribus morem minime gesserint . Veritas namque quacumque demum est autoritate ipsi opposita honorabilior : immo ex obsequio Patribus deferendo detraheret , qui pro illis tum suffragium ferret , cum in hoc ferendo culpa vacare nequiret . At enim numquid de Lege ista sapientes nostri derogarunt ? Impulsi ne testatissimis probationibus sunt , quotiescumque Antiquos abjecerunt & oppugnarunt ? An vero id non semel ab ipsis temere factum est ? Nonnullas gravissimas Historias super hac re excutiamus .

Confessa res est Tillemontio de itinere Sancti Pauli in Hispaniam dis-

* *Fatebimur namque nos ab antiquis discedere non levibus ductos rationibus*, Alexander Hist. Eccles. sæc. 1. tomo 1. pag. 185.

ser-

Art. 47. In D. Paulum pag. 315. item annot. 73. in D. Paulum pag. 609. col. 1.

ferenti, Sanctum Epiphanium, Sanctum Joannem Cryſoſtomum, Sanctum Hieronymum, Theodoretum, Sanctum Gregorium Magnum, multoſque alios profectum S. Paulum dixiſſe, ut Hiſpanos Chriſti præceptis imbueret: nihilominus iter hoc habet incertum. Verumtamen, ambigendi locus eſt, num rationes illas probaturi ſint docti homines, quibus adductus eſt, ut a regula ſua in præſens deſciſceret. Spoponderat Patribus non obſiſtere niſi invictiſſimis rationibus ſuadentibus. Habeto priorem, quæ illum prohibuit, ne cunctis paullo ante a nobis laudatis ſuper hoc facto acquieſceret. „ Omnem veri ſpeciem refert, ait, quod Patres hujus itineris meminerint „ ex iis ſolum, quæ ad Romanos idem Paulus ſignificavit, videlicet, ſe „ illuc proficiſcendi conſilium ſuſcepiſſe. „ Si invictiſſima appellari poteſt ratio iſta, & hujuſmodi, ut doctiſſimum hominem hunc Patres cogeret repudiare, pauca admodum facta narrabunt, quibus deferendis invictiſſimæ rationes non ſuppetant. Alterum hujus nobilis Critici argumentum in hæc verba effertur. „ Res eſt certe animadverſione digna, nullum „ niſi leviſſimum hujus in Hiſpania prædicationis S. Pauli extare veſtigium. „ Ecce quidquid Tillemontium adegit ut monitis ſuis adverſaretur. Articulo præcedenti retulimus, eum tenuiſſimæ conjecturæ ſuaſione patrum ſenſa de Sancti Zachariæ Martyrio non amplexum fuiſſe; & nullo labore alia congerere facta poſſemus, quorum occaſione ſibi liberum eſſe credidit Leges ſuas infringere, licet ſolidioribus rationibus meo judicio non premeretur. At ſermonem ad alios Criticos convertere juvat.

Ibidem.

Ibidem.

Valeſ. Not. in cap. 15. lib. 2. Hiſt. Euſebii pag. 33. col. 1.

Vehementer miror Valeſium, eximium illum venerandæ antiquitatis cultorem, fabulis, ut videtur, Simonis Magi volatum & lapſum, ſive ex ejus verbis *Icarium illum Simonis interitum*, adnumerare: tametſi Hiſtoria hæc a Cl. quampluribus Græcæ & Latinæ Eccleſiæ Patribus tradita ſit. Neque mihi perſuadeo Euſebii & Irenæi hac de re ſilentium, non magis atque hujus egregii Interpretis conjecturam, (ſcilicet quod factum hoc labefactaret aliud de Simulacro poſt Simonis Magi obitum erecto,) Arnobii, S. Cyrilli Hieroſolymitani, Sancti Ambroſii, & Sancti Auguſtini aliorumque non paucorum Patrum, eventum hoc confirmantium, fidei præſtare poſſe.

Dup. tomo I. pag. 238.

Cum Dupinus in ſuum Textum tranſtuliſſet Euſebii & Sancti Hieronymi ſenſa de invento apud Indos a Sancto Pantæno Evangelio Sancti Matthæi Hebraicis litteris conſcripto, * quod populis illis Divus Bartholomæus reliquerat, in hæc ferme verba loquitur, ſua in hunc articulum

* Animadvertit Sanctus Hieronymus Evangelium Sancti Matthæi Hebraica Lingua compoſitum extitiſſe ætate ſua in celebri Bibliotheca Cæſarienſi a S. Pamphilo Martyre congregata. *In Catal.*

anno-

annotatione. „ Ægre admodum fidem adhibeo Historiæ huic; potius vero ad credendum inducerer, fuisse istud Evangelium secundum Hebræos a Nazarænis admissum, quod vulgo S. Matthæi Evangelium habebatur. Quo etenim consilio D. Bartholomæus librum Hebraice exaratum Indis reliquisset? „ Intererat tamen, aut ego fallor, validiora momenta præsto esse illi, qui factum hujusmodi, duorum Patrum autoritate interposita, ab omnibus receptum, de gradu dejiceret. Integrum ne cuipiam esset Dupinum interrogare? Quo consilio Evangelicum Nazaræorum Indis reliquit Bartholomæus; quandoquidem ipsum pariter, non secus ac illud Sancti Matthæi, Hebraico sermone legebatur, uti Doctor iste nos monitos facit?

Ibidem pag. 2. 39. Valesius Not. in l. 5. c. 10. Historia Euseb.

Dupinus ibidem pag. 7.

Nemo est, qui nesciat, cum in priori Epistola se illam Babylone dedisse narrat Sanctus Petrus, ea esse opinione Eusebium, S. Hieronymum, Rufinum, Bedam, aliosque plures, ut credant, Babylonis nomine Romam per obscuram quandam Cataehresim significasse, ne, quem locum incolebat, appareret. Verum Dupinus, quacumque ratione prætermissa, brevi rem expedit. „ Interpretatio hæc falsitatis notam habet, „ & congruit magis asserere, Sanctum Petrum Epistolam hanc Babylone „ dictasse. „

Dupinus Differt. Prælim. pag. 193.

Eadem prope responsione occurrit Dupinus testimonio Hegesippi, quo, referente & confirmante Eusebio, prodit, Domitianum ex genere Davidico ortos, Nepotes Judæ fratris Domini perquirendos jussisse, nihilque mali adversus eos decrevisse, quod nimirum pauperrimos illos, atque a re ulla adversus Imperium molienda quam longissime remotos comperisset. „ Non facile erit, ut mihi persuadeam, inquit doctus Criticus noster, hanc narrationem veram esse. „ *

Euseb. Hist. l. 3. c. 15.

Videtur etiam, concoquere nullo modo posse Dupinus, quod D. Hieronymus, rejecto non semel tanquam Apocrypho Libro Judithæ, fateatur nihilominus Nicænam Synodum in Divinorum Voluminum numerum illum retulisse. „ Fas est dicere, inquit nobilis hic Criticus, Historiam „ hanc ab Hieronymo aliorum fide monumentis consignatam: nullum „ etenim in ea veritatis vestigium apparet. „ Nihilo secius conceptis

Dupinus Differt. Prælim. p. 132.

* Eusebius undecimo ejusdem Libri capite *Vespasianum*, tradit, *post vastationem Hierosolymorum mandasse, ut omnes ex Davidis genere prognati diligenter conquirerentur, quo nemo apud Judæos ex illa Regia stirpe omnino in posterum superesset*. Capite autem ejusdem Libri tertii vicesimo sexto subjungit, novam Trajanum eorum inquisitionem fecisse, qui Davidico sanguine progeniti erant; quod argumento fuit, ut insectaretur familia hæc, & S. Simon Hierosolymitanus martyrio coronaretur,

ver-

Hieron. Praef. in Librum Judith.

verbis ait Hieronymus: *Hunc Librum Synodus Nicana in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse.*

In medium producta a Dupino trina in Baptismate immersione, Canonum Apostolicorum Lege sancita, ut Canones istos Apostolis auferret, cum ipsi objecisset Petitdidierus, Tertullianum, & Sanctum Basilium, queis addere potuisset S. Hieronymum, S. Ambrosium, & Sanctum Augustinum, plane significare, Ritum hunc omnibus comprobatum, veluti Traditionem ab Apostolis ad nos traductam, fuisse: hoc pacto Dupinus apertum Patrum * istorum testimonium enervat. „ Ego videre mihi videor, cum „ nimis credulum esse oportere, qui talia sentiat. Numquid enim veri „ specimen habet, Apostolos, innumeram hominum multitudinem con„ tinenter abluentes, unumquemque eorum ter in aquam immersisse? „ An vero tale aliquid enunciat Scriptura?

Petitdidierus Animad. Tomo 1. pag. 04 Gall. Item Tomo 2. in Praef. p. 54.

Dupin. Biblioth. Tomo 5. in Resp. ad animad. pag. 201.

Animadvertit Sanctus Hieronymus adversus Iovinianum disputans, Deum Sibyllis, Virginitatis merito, Prophetiae donum contulisse. „ Futilis est judicio meo, inquit Dupinus, meditatio, asserere cum Hie„ ronymo, Sibyllas Prophetiae donum Virginitatis merito accepisse „ „ Alibi deceptum Hieronymum, ait, quod doceat, Magnam Sancti Justini „ Apologiam quarto Antonini anno oblatam fuisse. Sanctus Epiphanius „ tradit Severum ante Tatianum fuisse, verum tota errat via „. Ita habet Dupinus. Idem Sanctus Epiphanius, Dupino teste, saepius Constitutionum Libros laudavit, quod esse inditio posset, licet ii, qui modo extant, vitiati & suppositi sint, alios extare tunc potuisse integros atque legitimos, quod Doctor noster solvit in hunc modum: „ D. Epipha„ nius fortasse opus hoc non satis expendit; fortasse memoriter, aut alio„ rum fide recitabat. „ Si cui tanti videntur esse rationes istae, ut ex iis effici possit, Veteres lapsos fuisse; adeoque non adstringi quemquam illorum sententiis res definire, poterit hic Dupino concedere, illum ab Antiquis defecisse numquam nisi cum, ut sibi praescripserat, exploratam haberet illorum argumentorum imbecillitatem.

Hieron. l. 1. contra Jov. Dupinus Tomo 1. pag. 77.

Ibidem pag. 184. & pag. 201.

Ibidem pag. 184. & 194.

I[illegible] pag. 97.

Ibidem pag. 63.

Non videtur S. Hieronymus, scribit Simonius, Eusebii mentem assecutus, cum dicit in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, Pantaenum Alexandria remigrantem secum detulisse S. Matthaei Evangelium Hebraicis litteris confectum: cur autem id neget, reticuit.

Simon. Hist. Critic. Novi Test. c. 4. p. 41.

Inveteravit opinio apud multos, sequitur Autor idem, Psalmos, Proverbia, Ecclesiasten, & Jobi Librum adstricta numeris Oratione reve-

* *Tert. lib. de Corona c. 3. Item l. contra Praxeam. S. Basilius de Spiritu Sancto, cap. 26. S. Hieronymus in Dialogo adv. Lucifer. Ambr. l. 2. de Sacram. August. Serm. 91. de Tempore.*

ra

ra fuisse descriptos : * Josephus & Sanctus Hieronymus ** ejus insuper metrum signare studuerunt ; „ at non satis accuratum ad judicium rem „ hujusmodi revocarunt, ubi horum, quæ existimabant, Carminum „ cum Græcis & Latinis collationem instituerunt. *** „

Simonius Hist. Critic. Vet. Test. l. 1. c. 8. pag. 57. col. 2.

Inconsulto item aspernatur factum illud, quod de Archetypo Sancti Joannis Evangelii Ephesi servato posteris commendavit Divus Petrus Alexandrinus. Secundum hæc, cum Isaacus Vossius S. Clementis Alexandrini Textum ad Sibyllina Oracula spectantem usurpasset : ecce tibi quæ reponat Simonius, ut Patris istius, aliorumque veterum Ecclesiæ Doctorum autoritatem de gradu deiiciat. *Norunt, qui aliquam rerum Ecclesiasticarum cognitionem habent, quam vafre prisci illi Patres, atque in primis Clemens Alexandrinus, cum Judæis ac Gentilibus disputaverint.*

Hist. Crit. Novi Test. c. 4. p. 42.

Sim. Castig. ad Opusc. Vossi de Orac. Sibyll.

Hæc Simonii consuetudo ab eruditi Patris Mabillonii moderatione longe admodum abhorret. „ Cum res, inquit, tulerit, ut a summorum „ Virorum discrepes sententia, id observantia & provisione singulari fiat: „ sique ad extrema descendendum esset, mallem citius modum excede„ re, quemadmodum nos instituit simili de re Quintilianus, cuncta, „ quæ proferunt, temere accipiendo, quam acriorem Criticen in eos intentando „ : *Si necesse est in alteram errare partem; omnia eorum legentibus placere, quam multa displicere maluerim.*

Mab. de Stud. Mon. p. 2. c. 3. pag 185.

Quint. lib. 10. c. 1.

Non solum Simonius, ut hactenus visum est, nulla urgente ratione digreditur a Patribus, eosque flocci facere videtur; verum ita refellit quandam Historiam Anthimi Episcopi, Cypriensis Insulæ Metropolitæ. Increbuit, Præsulem hunc in somnis admonitum de loco fuisse, quo humatum fuerat Sancti Barnabæ Corpus, ibi revera ad annum 488. inventum, gerens in pectore Librum, Evangelium nempe Sancti Matthæi, ejusdem Barnabæ littera descriptum. Augustum exemplar hoc continuo

* P. Menesterius in Tractatu de Musicis Repræsentationibus testatum facit, Jobi Librum Opus quoddam Drammaticum esse : Lamius Oratorii Presbyter censet Psalmos germanam Poesin. Lib. 3. cap. 14. Rhetorices : Bailletus tanden Canticum Deutoronomii, & Librum Jobi Poeticis formulis referta putat. Jud. Sap. Tomo 4. De Poetis.

** Non dubitat Josephus L. 2. Antiq. cap. ult. & l. 17. c. 12., quin asserat, Cantica Mosis Heroicis Versibus fusa fuisse, & cum eo faciunt Eusebius de Præp. l. 11. cap. 3., & Origenes. Hieronymus autem observat, Psalterium Versibus Jambieis, Alcaieis, & Saphicis ritu Pindari & Horatii; Cantica Deutoronomii, & Isaiæ; Libros Jobi, & Salomonis Hexametris & Pentametris digesta fuisse.

*** Franciscus Gomara in Libro *Davidis Lyra* inscripto intendit palam facere, Sacrorum Voluminum carmina Græcis & Latinis esse similia. Totus est exinde in condendis hujus Poesis Legibus, statuendis pedibus, & Carminum istorum diversis generibus recensendis. Consule Patrem Calmetum Dissertatione de Poesi Hebræorum. Tomo 1. Comm. Litt. Dissert. 2.

ad Zenonem Imperatorem missum, a quo Sacri, magnique pretii, Monumenti loco habitum est, & deinceps ipsi semel in singulos annos Evangelium legendi mos invaluit. Factum hoc a quampluribus Autoribus memoratur. Theodorus Lector, Nicephorus, Cedrenus, aliique Scriptores Graeci non pauci hujus S. Matthaei Evangelii Barnabae manu scripti meminerunt. Baronius indubiam facit Historiam hanc, & Tillemontius ipse super Articulum de Sancto Barnaba illam textui suo inserendam putavit. Nihil tamen minus Historiam hanc Simonius fabulosam enunciat, non vero probat. Contendit siquidem fictum ab Episcopo somnium illud, eundemque, ut omnem fraudis suspicionem tolleret, in manibus Sancti Barnabae Evangelium locasse Sancti Matthaei, idque ad suum commodum ea occasione convertisse, ut Cypriensis Ecclesiae jura tueretur, quae, Petri Fouloni postulatis, Concilii Ephesini Decretis adversantibus, in Antiochenae suae ditione & potestate erat. Quod si vitium est accuratae Critices praeceptis oppositum, Veterum testimonia sine formarum probationum atque optimarum Conjecturarum praesidio respuere, licebit sane dicere probe moralis Disciplinae institutis alienum, sine idoneis argumentis hujusmodi calumniam Episcopo conflare.

Theod. Collect. lib. 2.

Simon. Hist. Crit. Novi Test. c. 4. pag. 43. &c.

Cl. Pater Alexander utitur quandoque formulis istis: *Epiphanius deceptus est . . . . . . Severo Sulpitio non est fides adhibenda . . . . . Gregorius Turonensis erravit . . . . . . facile errat;* in easdem crebro incidit Valesius in Eusebii Commentariis, cum quoad ipsum, tum quo ad alios Patres; & complures alii Critici, qui expedita hac facilique via incommodam Opinionibus suis Antiquorum autoritatem imminuere satagunt. At enim rationes istae & dicendi formae adhibendae ne sunt rectae elaborataeque Critices praescripto? Super hac re sententiam Tillemontii „ verbis feramus: „ Tametsi aetate nostra, qua latius dominatur Cri„ tice, permissum sit; aliquanto esse liberiorem dictis istis; necesse ta„ men est piae fidei terminis coerceri, cum nos Patribus nostris perspi„ caciores jactare nequeamus. „

Tillem. T. 1. notat. 16. in S. Virg. pag. 475. sec. Edit.

Novimus Patres tanto munere donatos minime fuisse, ut scilicet errarent nunquam, cum sola facta privati Doctores ob oculos ponunt: videtur nihilominus ipsorum Sanctitas, doctrina, atque vetustas a praestantissimis Criticis nostris flagitare, ne illos desererent, antequam consilii sui redderent rationem, atque omnibus facerent exploratum, se piam illam a Tillemontio petitam fidem Patribus adjungere: quod si ab Antiquitatis Doctoribus istis recedunt, id ab eis solidas rationes extorquere, aut certe vi quadam coactos esse ab eorum mente, reverentia tamen, quanta ipsis debetur, maxima discedere, quam validissimae oppugnant conjecturae.

„ Quin

„ Quin oportet, excellenti hoc Balzacii monito, minutas Virorum *Balzac. Exercit. XI. pag. 199. & 200. Gall.*
„ Antiquitatis Principum labes omni studio & conatu dissimulare, lar-
„ va quadam veluti obducere, & tegere; publice saltem, ut bono si-
„ mus ceteri exemplo .... Cum autem res videtur postulare, ut ab
„ illorum opinionibus abeamus, nobis curæ sit, objecta nostra auro ve-
„ luti oblinire, & odore quodam imbuere suavi. Integrum quidem cui-
„ que est a Magistris sejungi, cum pro veritate sectanda alio trahimur;
„ at expedit abeundi facultatem officio se petere, & perpetuam impo-
„ sterum fidelitatem profiteri. „

Nisi hæc præcaveantur, verendum est, ne exceptione, quam dare solent Sapientes Critici nostri suæ erga Veteres observantiæ, quantumvis æqua & justa videatur, caussam prætexant, unde venerandæ Antiquitatis eludant testimonia. Plerumque etenim firmæ istæ conclusæque rationes, quibus ad Veteres non audiendos compelluntur, desinunt tandem in levissimam quandam veri similitudinem, aut longe tenuem conjecturam. Cumque nulla sit Historia constans adeo, in qua facile admodum non sit, hæc aut his similia assequi conjiciendo, nulla item est, de qua putent interdictum sibi autoritate Majorum, ne in controversiam vocetur; adeoque ex quocumque evadent judicio; ubi respondebunt, firmissimas rationes in caussa fuisse, cur ea non moverentur.

ARTICULUS III.

Non licet Antiquorum testimonium responsis non satis, ut videtur, solidis elevare.

QUotiescumque perdoctis Criticis nostris veterum Ecclesiæ Doctorum obiicitur Autoritas, quam illorum opinioni adversari certis adeo exploratisque Textibus constat; ut ne minimus quidem reliquus sit de ipsorum mente dubitandi locus: toties argumenta hæc extenuare, seque ab iis expedire conantur responsis hujusmodi, quæ scrupulum nobis aliquem injiciunt, neque fortassis omnibus æquis hominibus arridebunt.

Veteres plurimi Nicolaum ex septem primis Diaconis unum autorem faciunt Hæreticorum, quibus *Nicolaitis* nomen, idque evincunt S. Irenæi, Tertulliani, S. Epiphanii, S. Hilarii, S. Hieronymi, Philastrii, S. Augustini, S. Isidori Hispalensis, aliorumque multorum autoritate. Pater Alexander, qui sentit contra, respondet, verba S. Irenæi: *Nicolaitæ Magistrum habent Nicolaum, unum ex septem, qui primi ad Diaconatum* *Iren. l. 1. c. 27.*

ab Apostolis ordinati sunt; negotium majus sibi facessere, quam quæ ab aliis Patribus afferuntur: revera enim nihil apertius hac de re dici potest. Nihilominus, subjungit Theologus hic; *Irenæus solum significat, Nicolaitas Magistrum agnoscere, idest jactare Nicolaum. Nihil enim cogit, ut alio sensu Sancti Irenæi verba accipiamus.*

Alex. Hist. Eccl. sæc. 1. Dissert. 9.

S. Hieronymus de Sancto Barnaba sermonem in Libro de Viris Illustribus instituens, tradit: *Barnabam unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem Epistolam composuisse*. Nemo Theologorum est, qui verbis istis præcise adeo perspicueque pronunciatis minime acquiescat. Alexander tamen, cui placuit hanc supposititiis accensere, isto modo S. Hieronymi explicat testimonium. *Cum S. Hieronymus hanc Epistolam compositam dicit a Sancto Barnaba, titulum spectat Epistolæ, non rei veritatem*. Quando autem S. Hieronymus eodem loco subdit: *Ignatius scripsit unam Epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam &c.*, additque propterea: *Polycarpus scripsit ad Philippenses valde utilem Epistolam*: æqui ne & boni faceret Alexander, qui genuinas has esse ducit, si quis postremis Hieronymi verbis responsionem primis adhibitam accommodaret, *Cum Hieronymus has Epistolas dicit compositas a Sancto Ignatio, & a Sancto Polycarpo, titulum spectat Epistolarum, non rei veritatem?*

Hist. Eccles. sæc. 1. c. 12. art. 8.

Tillemontius optimis ductus rationibus, atque Eusebii, S. Ephrem Diaconi Edesseni, Darii Comitis, Evagrii, S. Joannis Damasceni, Theodori Studitæ innixus testimoniis opinatur, Epistolas Jesu Christi ad Abgarum, atque Abgari ad Jesum Christum non esse nota falsitatis inurendas: At Pater Alexander, qui in adversam concessit opinionem, cuncta Patrum istorum dicta distinctione unica de medio tollit. *Si Autores illi hujusmodi Monumentorum fidem expenderint, concedo; si minus expenderint, & in eorum censura sint decepti, nego. Porro*, sequitur illustris Criticus, *Eusebius, Sanctus Ephrem, & alii qui ipsos secuti sunt scriptores, illas Epistolas, & Annales Ecclesiæ Edessenæ tanta cum accuratione & diligentia non expenderunt, ac Gelasius, & LXX. Synodi Romanæ Patres, qui hoc de illis Epistolis judicium tulerunt: Epistola Jesu ad Abgarum Regem apocrypha. Epistola Abgari ad Jesum apocrypha. Unde nulla nobis debet esse religio illos deserere, ut Gelasii, Synodique illius Decreto adhæreamus. Nam in iis, quæ Librorum delectum & censuram spectant, potior est Ecclesiæ autoritas privatorum Historicorum, vel Patrum suffragiis.*

Alex. sæc. 1. Tomo 1. Dissert. 1. pag. 270.

Nihil profecto de vi, quam huic afferunt responso, aut de amplitudine, quam habere potest, detractum volo: verumtamen si totus hæret in hac regula sapiens iste Doctor, reliquum nobis est dubitare; num per eum liceret, non absimiliter Irenæum, Clementem Alexandrinum, Origenem, Eusebium, Athanasium, Hieronymum, Rufinum, aliosque refel-

refellere, ex quibus colligit ipse Pastoris Librum spurium non esse; sed revera ab Herma lucubratum: *Si illi Autores hujus Libri fidem expenderint, concedo, si minus expenderint, vel in illius censura sint decepti, nego. Porro universi Patres isti tanta cum accuratione & diligentia Pastoris Librum non expenderunt, ac Gelasius, & LXX. Synodi Romanæ Patres, qui illum Apocryphis annumerarunt. Liber, qui apellatur Pastoris Apocryphus.* Unde non erit quidem Patrum istorum dignitati derogare, ubi ipsorum testimonium Ecclesiæ testimonio postponamus. *Nam in iis, quæ Librorum delectum spectant, potior est Ecclesiæ autoritas privatorum Historicorum, vel Patrum suffragiis.* *Ibid. cap. XII. art. 9. pag. 103.*

Tillemontius, ceterique Scriptores, qui pro Epistolis istis pugnant, nonne duo possent Alexandro, respondere? 1. Eadem esse prorsus Decreti verba, quibus ambæ istæ Epistolæ, & Pastoris Liber Apocryphis adscribuntur. 2. Concedere ultro Criticos istos eadem esse ratione Apocrypham Epistolam Jesu Christi, qua Pastoris Librum Apocryphum asserit Alexander, videlicet non esse Canonicam; qua de re docti hujus Dominicani responsio æque suam petit de Pastoris volumine, ac aliorum de Jesu Christi & Abgari Epistolis sententiam.

Discutit exinde idem Autor primorum Pontificum Epistolas *Decretales*, quarum fraude probata, opponit ipse sibi: *Illæ Epistolæ genuinæ sunt, quas ut genuinas agnoverunt Concilia, Conciliorum & Canonum Collectores aliique Doctores gravissimi; atqui &c.* Tot autem labefactandis testimoniis sufficit ipsi abunde unica Distinctio: *Agnoverunt illas Epistolas Concilia &c. & hæc Concilia, aliique Collectores & Doctores posteriores sunt nono sæculo nec Epistolas illas ad severiores Criticæ regulas expenderunt; concedo; & nono sæculo antiquiores sunt, & illas Epistolas revocarunt ad examen, nego.* Quæ distinctio tanti apud ipsum est ponderis, ut ea quoque ad Sancti Martialis explodendas Epistolas utatur; atque ad eandem Lannojus, Simonius, Dupinus, aliique Critici sæpe confugiant. *Sæc. 1. Tomo. Differt. 20. pag. 221. fine.* *Ibidem pag. 223.* *Tomo 1. sæc. 1. art. 9. cap. XI.*

Atqui illud nobis incommode cadit, non animadvertisse Alexandrum, se distinctione illa Actorum Sancti Andreæ veritatem subruere funditus, quæ vult LIX. Jesu Christi anno, Neronis Imperatoris VI. a Presbyteris & Diaconis Ecclesiarum Achajæ conscripta, fidem habens verbis Etherii Uxamensis Episcopi, & Beati Presbyteri, qui sæculo VIII. exeunte scripserunt; Remigii Monachi sub finem IX. florentis; S. Petri Damiani, aliorumque recentiorum. Protestantes etenim, adversus quos Alexander Acta ista sarta tecta defendit, ut Autorum istorum autoritatem exterminent, nihil ulterius laborabunt; quam in eodem ipsius responso afferendo: *Et omnes illi Authores sunt sæculo septimo, aut octavo posteriores, nec Acta illa ad severioris Criticæ regulas expenderunt, concedo; & septi-* *Ibid. art. 8. pag. 106.* *Guil. Cave Hist. Litt Script. Eccles. pag. 17. col. 2.*

septimo aut octavo sæculo antiquiores fuerunt, & illa Acta revocarunt ad examen, nego. In illum etiam retorqueri possent, quoad S. Andreæ Acta, responsiones ab ipso pro tuenda distinctione sua redditæ adversus Epistolas Decretales: *Si* Acta Sancti Andreæ primi sæculi *gemini fætus essent, harum Autores Ecclesiastici octo priorum sæculorum interdum meminissent*; *has citassent interdum Concilia, aut Pontifices*, Eusebius, Hieronymus, aliive; *atque nullus* Acta illa *ante* octavum *Sæculum vel nominavit quidem &c*. Quamobrem omissis etiam rationibus ceteris adversus Epistolas Decretales exponi solitis, perspicuum fit, si firma & rata sit responsio hæc, ut Conciliorum, aliorumque Autorum a Decretalium istarum caussa stantium autoritatem frangat; eandem similiter Sancti Andreæ Acta susdeque vertere.

ubi supra.

Ex præcipuis momentis unum, quod usurpat celeberrimus hic Dominicanus, ut Sancti Maximini Monachos in Reliquiarum S. Mariæ Magdalenæ possessione retineat, a novem sive decem summorum Pontificum ducitur Diplomatibus. Cum autem quædam ex his similibus pro se interpretatus fuerit Launojus, ut ostenderet, S. Mariæ Magdalenæ Reliquias noni sæculi exitu Vezeliacum translatas, ad omnia hæc Pontificia Diplomata se responsurum profitetur Alexander, *quæ respondet Launojus ad ea, quæ pro Magdalena Sammaximianensi proferuntur*. Hæc utriusque Doctoris verba sunt. *Hæc mera facti, non dogmatis quæstio est, ex hominum testimoniis pendens, in quo potest quisque Sanctissimus at doctissimus fidei orthodoxæ Professor aliquando falli*. Quid prohibet nos ab ambobus Doctoribus istis sciscitari: Aut vobis responsio hæc exquisita videtur, quæque sanæ mentis hominibus placere possit; aut persuasum vobis est, illam rectam non satis esse atque constantem: Si secundum, cur ab iis contrariorum dissolutionibus Critici eruditissimi præsidium petitis, in quibus nec vos ipsi acquiescitis? Si vero justam atque honestam responsionem judicatis, quare illam adhibendi vicissim vobis adimitis facultatem? Nonne revera Launojus ex. gr. a Diplomatibus pro Vezeliacensibus datis otiose colligit argumenta; si liquet ipsi Pontificum pro retinenda S. Maximini possessione diplomata rem non conficere, aut nullam eorum habendam esse rationem, quod nimirum *in facti quæstione potest quisque Sanctissimus ac doctissimus aliquando falli*?

Alex. Sæc. Tomo 1. Diss. 16. pag. 71.

Alex. ibid. pag. 101. fine.

Contendens Valesius Eusebium de eo purgare, quod ipsum VII. Concilium Œcumenicum illorum principem appellet, qui adversus Sanctam Nicænam Synodum arma verterunt, hanc in eum animadversionem ita declinat: *Non agebatur de Eusebii fide in illa Synodo, sed de Imaginum cultu, ad quem subvertendum cum adversarii paullo ante in Urbe regia congregati, testimonium ex Eusebii ad Constantiam Epistola protulissent, eoque maxi-*

Vales. de Vita Eusebii Præf. Hist. Eccles.

maxime niterentur, Patres VII. Synodi ad elevandam hujus testimonii autoritatem acclamarunt Eusebium Arrianum esse. Verum id obiter tantum, ex occasione & odio illius Epistolæ ab eis factum est, non autem data opera, aut caussa prius cognita.

En paucis verbis coagmentata responsa multa: at satis ne solida ad frangendam Concilii Generalis autoritatem? Inquit primo: *Non agebatur de Eusebii fide in illa Synodo, sed de Imaginum cultu*. Quorsum spectant ista? ut indicet, negotium, cujus gratia coactum est II. Nicænum Concilium, non fuisse Eusebianæ doctrinæ disceptationem? Cui vero istuc notissimum incompertum est? quidve de facto a nobis hic controverso colligi inde potest? Num inquiet, Concilium minime Eusebii Epistolam abjecisse, quod Autor hic, utpote Arrianus, fidem non mereretur, cum illa pro Monothelitis in medium producta fuerit? Mendacium esset sola Actorum hujus Concilii lectione redarguendum, si cui suboriri dubium posset. Sequitur secundo: Patres septimæ Synodi ad elevandam tantummodo cujusdam Eusebii Epistolæ autoritatem, ipsi Arrianismum exprobrant. Fieri ne potuit, ut hoc pacto se gereret Concilium illud? Non est quidem ausus Valesius id enunciare. An vero, quamquam optime constituta fuerit Concilii adversus Eusebium de Arrianismo intentata accusatio, tanti tamen non erit, ut de Scriptoris hujus testimonio robur omne detrahat, quod alias habuisset? Quid porro istud rei esset, nisi eadem in Veterum Hæreticorum, atque Ecclesiæ Patrum verbis momenta ponere? Addit tertio: Concilium Nicænum doctrinæ Eusebianæ caussam non cognovisse, atque obiter tantum ex occasione locutum fuisse. Num reddunt hæc, falsum esse præceps judicium a Synodo commissum? Unde autem id confirmas, quamve tanta cum dignitate suscipiendæ Concilii Generalis autoritati demonstrationem opponis? Præterea nonne illas ante deliberationem suam probationes constituerunt, quæ argumento essent, illos pronunciasse nihil, quin autoris hujus scripta maturis ponderibus examinassent? *

* Recitata est Actione V. longa Analysis Epistolæ Eusebii ad Euphrationem Episcopum Balanensem in Syria, quæ scatebat blasphemiis, & purissimum Arrianismi virus evomebat. Dehinc sexta Actione, postquam aliud ejusdem Epistolæ fragmentum retulit Epiphanius Diaconus, exclamavit: *Quis fidelium ignorat, Eusebium Pamphili in reprobum sensum traditum ejusdem sententia, & consentientem cum iis, qui Arrii Dogma sequuntur? In omnibus quippe Historicis suis libris creaturam filium, & rationem Dei vocat, & Ministrum, & secundum adorabilem*. Adducitur item in eodem Concilio non modica pars Epistolæ Eusebii ad Sanctum Alexandrum, & Sancti Alexandri adversus Arrium. Addit tandem Concilium sæpius ejdem Sancto Viro Eusebium Epistolas dedisse pro Arrio, blasphemiarum refertissimas.

Fru-

Frustra quoque subjungit Valesius, nullum agnovisse discrimen Synodum inter Libros, quos ante, atque eos, quos post Nicænum primum Concilium descripserat Eusebius; *quod omnino fieri debuerat, ut de Eusebii fide certum ac legitimum judicium promeretur*. Reipsa autem hunc ne delectum Synodus prætermisit? * Hæ sunt ambages, in quas abeunt illustres Critici nostri, ut clariora eludant testimonia, quæ cum præjudiciis suis minime consentiunt: accommodata sane ad firmius unumquodque Historiæ monumentum subruendum via.

Tametsi nunquam satis laudibus cumulare Tillemontii possimus accurationem, dissimulandum tamen non est, ei aliquando responsiones excidisse, quæ fortasse non plane omnibus arridebunt. Eorum Sapiens iste Criticus improbans opinionem, qui Eusebio assentiuntur de Barnabæ Epistola referenti; tradit, quo Historici istius autoritati vim auferat, id Eusebium in quæstionem non vocasse, num esset illa Barnabæ Epistola nec ne? sive quod illam non expenderit, sive quod Operæ pretium non putaverit, judicium suum ea de re interponere. Nihilominus nullus est ambigendi locus, Eusebium mentem suam dilucide aperuisse.

Tillem. Tomo 1 Notat. de S. Bern. 6. pag. 689. col. 2. med. Euseb. Hist. l. 3. c. 25.

Observat quoque idem Eusebius, S. Ignatium ad Sanctum Polycarpum scribentem, eidem Antiochenæ Ecclesiæ curam & diligentiam commendare: verum cum id in Sancti Ignatii Epistola non legamus, atque hoc in illa fallaciæ suspicionem commovere posset, Tillemontius omnia tentatus, ut Eusebianum textum explicaret, concludit his verbis: „ Fateri tamen necesse est, hæc notioni animis nostris ab Eusebio insitæ „ minime respondere, qui eo loci labi memoria, aut accuratione potuit. „ Si quivis alius Criticus hujusmodi responsum redderet Tillemontio, putas ne futurum, ut ipse reponeret nihil; quemadmodum P. Halloixio simili occasione reposuit, qui, cum dixisset, fieri potuisse, ut Eusebio videre visum fuerit in Libro *de Monarchia* Santo Justino tributo, ea Sacrorum Bibliorum sensa, quæ nullo modo complectebatur, hanc Tillemontii censuram tulit: „ Ab eo majores autoritate sua probationes flagitamus, ut adeo minus æque de Veteribus decernat. „

Tillem. t. 2. annot. 6. in S. Ign. pag. 622. col. 2. med.

Tillem. Tomo 2. annot. 7 in S. Just. pag. 688. col. 2 fine.

Certissimum est, testem esse S. Hieronymum, quod Hebraicum S. Matthæi Evangelium ætate sua in Alexandrina Bibliotheca servabatur.

Dupinus, cui displicet factum hoc, ita excipit apertum Sancti hujus

* *Si qui*, habet Concilium actione eadem, *eum defendentes, dicant subscripsisse eum in Synodo, demus ea esse; & veritatem labiis honoravit, animus vero longe ab eo aberat, ut ostendunt scripta ejus & Epistolæ omnes*. Denique Concilii Patres non paucas optimas rationes adnectunt; ex quibus fit manifesto, Eusebii subscriptionem ipsi nullatenus suffragari.

Do-

Doctoris testimonium . „ Accidit sæpenumero, ut Autores ipsi coævi id genus rerum narrent, quæ ab aliis audierunt, neque judicio certo ponderarunt. Vulgo fortassis pererebuit Evangelium secundum Nazaræos Autographum fuisse S. Matthæi, ex quo certior fieri potuit Hieronymus, illud in Bibliotheca eadem custodiri . „ Convenit inter omnes Criticarum Legum, quæ ad facta Historica statuenda latæ sunt, eam esse solidissimam, quæ ab ejusdem ævi Autorum testimonio depromitur, præsertim cum nihil est in antiquitate tota, quod facto illi repugnet : Porro si alicujus momenti est Dupini responsum , argumentum hoc ab Autoribus contemporaneis petitum vanum reddit atque inane : ipsis enim rem narrantibus actam temporibus suis, occurrere erit cum Dupino . *Accidit sæpenumero , ut Autores ipsi coævi id rerum genus narrent , quæ ab aliis audierunt , neque judicio certo ponderarunt &c.* Quare , dum autumat Autor iste Hieronymi autoritatem infringere , sibi facultatem eripit, argumenta ab æqualium Scriptorum testimonio colligendi ; aut certe ratio inde deducta tandiu non admodum firma videbitur & rata ; quandiu stabit responsum istud.

Dupinus Bibliot. tomo 6. in Resp. ad Animad. pag. 124.

Fert communis opinio, quod asserere non dubitaverit S. Clemens Alexandrinus, Divum Paulum Carmina Sibyllis adjudicata laudasse. Cum autem Patris hujus testimonium persuadere posset , Libros , gentilium istarum Vatum nomine insignes, primo Ecclesiæ sæculo notos fuisse ; quod refragatur Dupino, opinanti, eos secundo sæculo suppositos; Cl. Criticus hic sese S. Clementis autoritate nullo negotio liberat verbis istis: „ Exploratum est, S. Paulum nunquam Sibyllinos Libros laudasse ; „ ideoque capitur manifesto Clemens Alexandrinus, si tamen id proferat. „

Tillem. Reverag. Petitdidier. Dupin. &c.

Dupin ibidem pag. 107.

Quamquam certissimum sit, falli Clementem, cum Paulum Sibyllam laudasse scribit, si modo constet, illam a Paulo minime laudatam; videtur nihilominus futurum accommodatius inferre; S. Paulum Sibyllam revera citasse, propterea quod id scriptis Clemens mandavit. Nulla etenim inter Criticas leges est rationi magis consentanea, aut Sapientum usu magis recepta; quam quæ sanxit: Factum illud habendum pro enucleato, quod ab Antiquo Scriptore posteritati commissum est ; dummodo incredibile nihil præseferat , aut fabulosum , sive ab aliis item veteribus Scriptoribus non reprehendatur . Atqui fidem non superat , Paulum Sibyllinos versus in medium producere potuisse , cum alia Opera testatioris , quam Sibyllina Carmina , falsitatis † nominaverit ; neque extet Autor quispiam, illumque certe non crederem a Dupino repertum iri, qui Paulum Sibyllæ meminisse aut inficias iverit, aut in controversiam vocaverit.

† Quædam horum exempla deinceps subjiciemus.

Dupinus ipse ad hanc regulam sæpius appellat. Quot Historias tanquam indubias aut saltem maximæ probabilitatis in publicum edidit, unius duntaxat Autoris suffragio, uti ipsius quoque S. Clementis Alexandrini, Eusebii, Hieronymi, Photii, &c.? Nonne ex quodam Clementis Alexandrini textu animadvertit: *liberum cuique in aliquibus Ecclesiis fuisse, ad sanctam Mensam accedere, ibique Eucharistiam sumere*? Nonne contendit idem Doctor, ut centum alia haud absimilia facta præteream, ubi in sermonem incidit de contentione, quæ intercessit inter Sanctum Victorem, & Episcopos Asiæ de Paschate: *Pontificem istum adductum fuisse, ut Polycratem, ceterosque Asiæ Episcopos a communi unitate Ecclesiæ amputaret*; & propterea secundum Eusebium, *per Litteras in eos invexisse, & prorsus a Communione secludendos edixisse*? Probaret ne Dupinus, si quis, ad infirmandam Patrum istorum fidem in hæc duo facta, quæ majus longe discrimen ab Antiquis & recentibus subierunt, * atque illud Divi Pauli, responso isto uteretur, & citra rationem omnem pronunciaret: Exploratum est, *liberum non fuisse cuique ad Sanctam Mensam accedere, ibique Divina Eucharistiam sumere*: exploratum etiam est, *Victorem Pontificem Asiaticos a communione secludendos edixisse*; *ideoque capiuntur manifesto Sanctus Clemens Alexandrinus & Eusebius, si tamen id protulerunt*? Quænam Historia, quantumvis Antiquorum testimonio probe munita, hujus vi ratiocinationis minime corrueret? Itaque licet in eo, quod de Sancto Paulo memoriæ prodidit, deceptus fuerit Clemens Alexandrinus; nihilo tamen minus non satis recta & accurata videtur Dupini responsio.

Dupinus ibidem pag. 69.
S. Clem. l. 1. Stromat. pag. 271.
Dupinus ibidem pag. 119.
Eusebius Hist. l. 5. cap. 24.

Liquet pariter, Dupinum non semel, quoties veteris alicujus Scriptoris testimonio in angustias compellitur, ea illud ratione declinare, quæ tanti Viri luminibus nullo modo congruit. Quodam loco fatetur ultro, Antiquis de Pauli adventu in Hispaniam opinionem insedisse: in annotatione vero ad eundem locum, ut omnium Patrum istorum fidei detrahat, satis esse ducit, si dixerit: „ cuncti Autores isti sæculo tertio sunt „ posteriores, nullumque extat ante hac ejus rei monumentum. „ Tenet ne præclarus iste Criticus, hujusmodi esse responsum hoc, ut in ip-

Differt. præl. pag. 383.
Ibidem pag. 19. col. 2. initio.

* Quod attinet ad primam Eucharistiæ Historiam, fatetur Dupinus, nullum extare moris hujus in tota retro antiquitate vestigium, neque sibi notum esse quemquam, qui de illa mentionem fecerit. Valesius, Petitdidierus, Alexander, aliique bene multi Irenæum, Hieronymum, Photium &c. secuti, censent, Papam Victorem minis tantum separationis metum Ecclesiis Asiæ incussisse, neque turbatam tunc fuisse Ecclesiæ pacem; quemadmodum non obscure tradit Firmilianus primus Cappadociæ Antistes super hac Controversia ad Sanctum Cyprianum scribens: *Nec tamen propter hoc ab Ecclesia Catholicæ pace, atque unitate aliquando discessum est*, Famil. Epist. inter Cypr.

so

ſo acquieſcere poſſimus? Credibile ſane eſt, eum non fore contentum, ſi quis ſimiliter occurret & ipſi, cum, Epiphanio & Hieronymo autoribus, docet, Matthæum paullo poſt Jeſu Chriſti mortem Hieroſolymis Evangelium ſuum propter eos, qui ex circumciſione crediderant, deſcripſiſſe; cumque, Euſebio & Hieronymo teſtibus, Sanctum Ignatium in Antiochenæ Eccleſiæ regimine Evodio ad annum ortus Chriſti ſeptuageſimum ſucceſſiſſe memorat. Quid ſi tot evadendis difficultatibus Dupino reſponderemus: „ cuncti Autores iſti ſæculo tertio ſunt poſteriores, nullumque extat ante hac horum monumentum „?

Ibidem pag. 177. & 178.

Tomo 1. pag. 113. & 147.

Baronius anno 48. de Sanctæ Mariæ Virginis obitu diſſerens, his Euſebii utitur verbis: *ad Filium in cœlum aſſumitur*, ut corporeum Deiparæ ad vitam reditum demonſtraret. Hoc Euſebii dictum, quod momentum aliquod opinioni illi contrariæ, in quam venit Tillemontius, afferre videtur, Critici hujus animum non flectit, illudque putat a ſe nervoſe refutatum ubi adjecit. „ Apparet ſignificare hic intendiſſe corporis Deiparæ reſurrectionem, de qua tamen ſæculo IV. quiſpiam nondum loquebatur. „ Placet etiam aliquando eadem reſponſio Natali Alexandro, Launojo, aliiſque Criticis, quod nobis anſam dedit ad duo animadvertenda.

Tillem. Tomo 1. annot. 13. de Virgine Maria pag. 491. col. 2. Moduia.

Primum eſt a Dupino mutuatum. Quando urgent Doctorem iſtum, diſcrimen inter Epiſcopos & Presbyteros, quod in Ignatii Epiſtolis dignoſcitur, eſſe poſſe illarum falſitatis notam, cum hujuſmodi diſtinctio ſæculo duntaxat III. conſtituta ſit; audi quid opponat: „ Quamvis deeſſent nobis rationes aliæ, ex quibus efficeretur, habitum fuiſſe ſecundo ſæculo Epiſcoporum & Presbyterorum delectum, in rem eſſent abunde S. Ignatii Epiſtolæ, ne id in dubium verteremus: & tantum abeſt, ut eas eſſe ſuppoſitas colligatur, quod id in illis legitur, ut maxime colligendum eſſet, eos Divi Ignatii ætate diſtingui conſueviſſe, quod nimirum hoc in ipſius Epiſtolis reperitur. „ Jam vero quid vetat, ne Tillemontium & Dupinum alloquamur in hunc modum? *Quamvis deeſſent nobis rationes aliæ, ex quibus efficeretur*, ſæculo Quarto Deiparæ corporis reſurrectionem, & S. Pauli in Hiſpaniam iter agnitum fuiſſe, *in rem eſſent abunde* Euſebii aliorumque Patrum ſenſa, *ne id in dubium verteremus; & tantum abeſt, ut* horum memoriam ſæculo IV. *non extitiſſe colligatur, ut maxime colligendum eſſet*, factam eorum ſæculis III. & IV. mentionem fuiſſe, *quod nimirum* id Patres iſti nobis tradiderunt.

Dupinus T. 1. pag. 140.

Altera animadverſio eſt; ſi quid valet Sapientum noſtrorum Criticorum reſponſum, uſque eo funditus everti majorem Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ partem, ut nihil ferme integrum ſuperſit. Otioſe nanque tertii, quarti, quinti, & ſequentium Sæculorum Scriptorem adducemus, qui rem ante ævum ſuum geſtam litteris conſignaverit; ipſorum etenim vio-

R 2 lan-

lando teſtimonio non opus erit majori eniti opera, niſi ut cum Dupino reſpondeamus: *nullum extat ante hac ejus rei monumentum*; aut cum Tillemontio, & P. Alexandro: *de hac re ſæculo illo quiſpiam nondum loquebatur*. Non ſecus quandocumque Critici noſtri facta quamplurima primo & ſecundo ſæculo geſta a Patribus tertii, quarti, & poſteriorum ſæculorum haurient, ne illorum autoritate proficiant, ſatis erit dixiſſe: *nullum extabat ante hac ejus rei monumentum*; *de re hac ſæculo illo nondum loquebatur quiſpiam*.

ARTICULUS IV.

Quotieſcunque nos premit, nobiſque officit Antiquorum teſtimonium, haud licet circuitionibus uti; illius eludendi, aut imminuendi cauſſa.

HOC & proxime ſequenti articulo multiplicem complectar modum, quem adhibent Critici noſtri celeberrimi, ut Autorum Eccleſiaſticorum ipſis adverſantium autoritati aut fucum faciant, aut robur detrahant. Hujus generis eſſet, aſſerere: Antiquum ſcriptorem aliquem ſibi noxium atque incommodum aliis in rebus falli; ipſius Opera fabulis atqua erratis conferta eſſe; minus accuratum, nimis credulum, aut ſuſpicioſæ doctrinæ hominem deprehendi; eumque inſtar magis laudatoris, vel Poetæ, quam Hiſtorici res narrare.

Cum animadvertiſſet Tillemontius, ex Auguſtini mente communem opinionem ferre, Spiritum Sanctum die Dominico deſcendiſſe, ſubdit: „ verum id quamvis Auguſtinus aperte adeo protuliſſet, quemadmodum „ faſſus eſt, Jeſum Chriſtum die Martii viceſima quinta duobus Gemi„ nis Conſulibus interiiſſe, non majoris eſſet ipſius teſtimonium alter„ utra ex parte momenti. „ Eadem ferme ratione alibi quoque ſententiam aperit ſuam de eo, quod Rufino, & Zoſimo Pontifici perſuaſum fuit, S. Clementem Pontificem martyrio affectum fuiſſe. Cum hujuſmodi opinio Cl. Critico noſtro non arrideat, curat diligenter, ut eam oppugnet. Habeto autem, quo ſe gereat modo: „ Rufinus, inquit, „ minori pollebat ingenii accuratione atque perſpicacia; quandoquidem „ is fuit, qui *Recognitionum* fabulis fidem adiungeret, tempuſque in il„ lis vertendis contereret; perſpectumque nobis eſt ex iis, quæ ad Ce„ leſtium & Patroclum Arelatenſem pertinent, Zoſimum fuiſſe ad ro„ tinenda illa, quæ ipſi obtrudebantur, natura comparatum. „

Tillem. tomo 1. annot. de Sancto Petro pag. 537. col. 1.

Tillem. tomo 2. ad S. Clem. annot. 12 pag. 608. col. 1.

Non

Non satis commode conciliare regulam istam quis poterit, cum alia ab eodem Critico lata annotatione quadam in D. Jacobum. „ Difficile, ut opinor est ab Hegesippo non desciscere referente, concessam „ fuisse S. Jacobo duntaxat ingrediendi Sancta Sanctorum facultatem „ . . . . . . Erit hic Hegesippi error; at, ut mihi quidem videtur, „ levis & excusatione dignus, neque enim quod est rei caput, invertit; & propterea tanti non erit, ut autoritatem ceteris narrationibus suis auferre possit; cum nemo Scriptorum sit testatissimus & diligentissimus, qui nævis hujusmodi opus suum non resperserit. „ Si Tillemontii confessione, neminem Scriptorum reperias, qui interdum non labatur, non est itaque consequens, offendisse in reliquis Augustinum, Rufinum, Zosimum &c. ex quo aliquando offenderint. Quamquam etenim non diffiteatur, Hegesippum in sua de Morte S. Jacobi Historia pluribus locis deceptum fuisse, non patitur tamen inde concludi posse, eum futurum in universa Historia mendacem.

Tillem. Tomo I. annot. 10. ad S. Jac. pag. 675. col. 2. in fine.

Deficit in Chronico Eusebius per Tillemontium, cum tradit, expositionem Mortis & in vitam reditus Jesu Christi a Pilato Romam anni tricesimi sexti Consulibus missam fuisse. Attamen licet hic peccaverit Eusebius, elici ne consecutio posset, ut elicuit de Sancto Augustino, quod *etiamsi aperte adeo protulisset* Eusebius Pilatum ad Tiberium non nisi tricesimo sexto anno scripsisse, *quemadmodum alia plura fassus est* eodem spectantia; *non majoris esse* Eusebii *testimonium alterutra ex parte momenti?*

Ibidem notat. 16. in S. Petrum pag. 551. col. 1.

Ibid. art. 19. in S. Petrum pag. 151. 152.

Profitetur idem Tillemontius, Eusebium falso annum, quo Christiana Religione initiatus est Abgarus, assignasse. Epiphanium erroris redarguit Dupinus, quod S. Justini obitum Adriani Imperatoris tempore contigisse credat. S. Joannes Crysostomus, si Tillemontium interrogemus, Christum Dominum ad cœlos ascendisse die Sabbathi existimavit; & Sanctus Gregorius Nazianzenus, quæ Sancti Cypriani Episcopi in Oriente sunt, Sancto Cypriano Cartaginensi Episcopo attribuit. Integrum ne esset ex his colligere. *Quamvis* Eusebius *aperte adeo protulisset* quidquid de Epistolis Jesu Christi ad Abgarum memoriæ prodidit, *quemadmodum fassus est*, Abgarum Christo nomen dedisse quadrigentesimo tricesimo Edessenorum Anno: *Quamvis* S. Epiphanius *aperte adeo protulisset* S. Justinum jussu Rustici Romæ Præfecti capite plexum, *quemadmodum fassus est* Adriano imperante acquievisse: *quamvis* S. Joannes Crysostomus, & Gregorius Nazianzenus de aliis rebus *aperte adeo* loquerentur, *quemadmodum* de factis proxime memoratis *loquuntur*; *non essent majoris* istorum Patrum *testimonia alterutra ex parte momenti?*

Dupinus Tomo pag. 184. col. 1.

Dupin. T. 1. p. 9.

Autor Animadversionis, † in testimonium, quod pro Christo dixit Euse-

† Rumor est, eam a Piquio Doctore Sorbonico compositam fuisse.

Eusebius in Antiquitatibus Judaicis, ab eodem responso auxilium petit, ut Eusebio fidem deroget, qui primus omnium Iudæi hujus Historici locum recitavit. Inquit, " Eusebium ipsum mendose & temere Josephum citasse de vocibus in Hierosolymitano Templo exclamare audi- „ tis: *Exeamus hinc*. Obiicientibus Dupino, Tertullianum, & Sanctum Basilium non obscure propugnasse, trinæ in Baptismate immersionis ritum ab Apostolis derivatum; attende qua ratione autor iste respondeat. „ Non repugno, ait; Tertullianum & Sanctum Basilium, consuetudi- „ nis hujus, tamquam vetustæ traditionis, verba fecisse: at Patres isti „ mores quosdam eodem loco pro vetustissimis habent Traditionibus, „ quos nemo sane ab Apostolis institutos esse contendere vellet. „

Simon. Biblioth. Critic cap. 2. pag. 35.

Dupin Tom. 5. in Resp ad Animad. pag. 101.

Si nobilium Criticorum istorum responsionibus standum esset, numquid non in summum discrimen adduceremur, omnem Ecclesiasticæ Historiæ veritatem, quæ a Veterum testimonio pendet, concutiendi? Cum etenim unusquisque fallatur aliquando, & Apocryphos Libros in medium producat; liceret semper inferre, non esse magis adhibendam fidem, cum rem, quantumvis certam & exploratam exhibent, quam cum suspiciosas, aut manifeste fallaces. His autem admissis, quid, amabo, supererit, quod factis deferamus in Sapientum istorum Operibus recensitis? Vix unum reperies, quod hujusmodi responsionum usu in dubium revocare nequeas. Do ultro atque concedo, summos hosce Viros nihil litteris commendare Priscorum testimonio non confirmatum. Prisci isti plurimis ne locis, immo non semel, aliqua ejusdem facti circumstantia in fraudem deducti sunt? Liberum itaque erit cum Criticis nostris argumentari: Esto antiquus hic Autor eadem perspicuitate istud, atque illud assereret, *maioris non esset ipsius testimonium alterutra ex parte momenti*.

Quapropter, quando Critici, assumta Sulpicii severi, & Sancti Gregorii Turonensis autoritate, septem Episcoporum in Gallias adventum ad tertium circiter medium sæculum protrahunt; quando Petrum & Paulum Romam concessisse volunt; & Constantinum vitæ suæ duntaxat extremo aqua Baptismatis tinctum fuisse, aliasque id genus historias ab Eusebio, Irenæo, Athanasio, ceterisque Scriptoribus Ecclesiasticis depromunt, fas erit, ajo, ut Scriptorum tantorum suffragia, atque rationes inde quæsitæ de medio tollantur, Criticorum nostrorum semitam tenere: *At vero quamvis* Sulpicius Severus, Gregorius Turonensis plane dicerent; Dionisium, Martialem, Trophimum, aliosque Galliam nonnisi ætate Decii petiisse, non secus ac primus Neronem Antichristum fuisse plane nunciat, & alter S. Saturninum in Galliam a S. Clemente Pontifice ablegatum affirmat: quamvis Eusebius, Hieronymus, aliique Patres revera adeo mentem suam de factis dudum relatis aperirent, sicu-

ſicuti de non paucis aliis Hiſtoriis aperiunt, *majoris non eſſet ipſorum teſtimonium alterutra ex parte momenti*. Sive ſatius eſſet reſpondere: Patres iſti in multa alia facta impegerunt, quæ nemo defendere auderet. Si inter Criticos noſtros de his conſecutionibus conveniet, ipſorum reſponſa lubenti animo probabimus.

Verum non omnes hactenus perſecuti ſumus modos, qui ad attenuandam Doctorum Eccleſiaſticorum autoritatem Sapientibus iſtis ſcriptoribus ſuppetunt. Præſto ſunt alii, qui nos nihil minus torquent, quam præcedentes. Cum Tillemontio acceptum id non ſit, quod apud ſanctum Aldhelmum, & Ven. Bedam de Sanctæ Agathæ Martyrio legitur, ſtudet, ut verbis iſtis illorum exiſtimationem infirmet: „ Sanctus Aldhelmus quamplurimis Hiſtoriis incertis, & palam fabuloſis redundat; „ eoque devenit, ut Baptiſmati a Sancto Sylveſtro Conſtantino collato „ aſſentiretur, neque pluris faciendus eſt Beda, qui non paucas item corruptas Hiſtorias in ſuum cenſum tranſtulit.„ Cum Tillemontio conſentit Bailletus, qui poſtquam animadvertit, Palladii teſtimonium non ſatis ad intelligentiam, & exploratam Hiſtoriæ S. Joannis Cryſoſtomi veritatem eſſe, illique Socratem, Sozomenum, & Theodoretum addendos putat, ſubjungit: „ Socrates in iis, quæ ipſius ſunt, parum eſt exquiſitus; aliique duo interdum hallucinantur. „ Idem Autor, quo poſſit Actis S.S. Cyri, & Joannis Martyrum, a Sophronio Hieroſolymitano Epiſcopo deſcriptis, vim & robur demere, Sophronium facilitatis, ſimplicitatis, & credulitatis inſimulat; & ſæpiſſime ſimiles his reſponſiones errantes atque vagas amplectitur, quoties Geſtorum Sanctorum Scriptores ea perhibent, quibus non ſapit palatus ejus. Ex. gr. Anaſtaſium Bibliothecarium levioris teſtimonii pondus habere arbitratur, ipſius negligentiæ & facilitatis vitio. Leoncius Neapolitanus Epiſcopus, ſeptimi ſæculi Scriptor erat probus atque Sapiens, ejuſque Opera tanquam Orthodoxa a ſecundi Concilii Niceni Patribus celebrata ſunt; ſe tamen plus æquo bonum & credulum præbebat: Jampridem, inquit alibi Bailletus, Joannes Mochus *Prati Spiritalis* Autor nominis ſui famam amiſit; atque in hæc verba loquitur de quampluribus vetuſtis Scriptoribus, qui nonnullas ſanctorum Vitas lucubrarunt, ſive illorum mentionem fecerunt; quinimmo de ampliſſimis quibuslibet Eccleſiæ Patribus.

Tillem. tome 3. annot. 1. ad S. Agat. pag. 730. col. 2.

Baill. in Tab. Crit. 27. Jan. pag. 63.

Ibid. 31. Jan. pag. 70.

Baill. 21. Junii in Vita S. Sylverii.

Tabul. Crit. 2. Julii in Vita S. Simeon. Gall. Ibidem 13. Septembr. pag. 22. in Vita S. Eulogii.

At enim quæſtio non eſt, inquiet aliquis, num veteres Scriptores iſti nimia credulitate, bonitate, & facilitate peccaverint; num Libros ſuos mendis, Hiſtoriiſque fabuloſis, aut minus elaboratis referſerint; verum num reipſa locis iis, quos citamus, nobis impoſuerint. Si ita ſe res habuit, ipſorum errata notanda eſſent, ut ſibi ipſis provide cavere poſ-

possent Lectores; sin minus, quare illos afficere infamia tanta? Pergratum quoque mihi esset, fieri certiorem: utrum verba hæc communia tendant horsum, ut universam Scriptorum istorum autoritatem exterminent, videlicet, utrum illa nullo numero sit, neque ex ea momenti quicquam ad Historiam comparari possit: quod si ita est: quid hercle dicendum, cum ipsi eosdem Autores passim adducant, atque ab illis factorum multorum testimonia petant, ut non ægre in Operibus eorum deprehendere possumus? si autem censoriæ formulæ istæ generales in peculiares, quæ præ manibus sunt, Historias animadvertunt; unde fit Monumenta eos Ecclesiastica, & Sanctorum Vitas tot Historiis ejusmodi nota inustis cumulasse; ut compertum erit cuicumque, loca a nobis superius recitata consulenti?

Frustra quidem causaretur quis, se id genus communia dicta usurpare, ut cautum Lectori sit, ne semper Scriptorum istorum testimonio negotium transigat, dum facta ob oculos ponunt, quæ sæpius errore, aut erroris periculo non vacant. Verum enim vero quorsum verba illa splendidissima quæ in Operum suorum limine collocant, & quorum memoriam identidem refricant præstantes Critici, se Historias suas ex iis, quæ majoris & firmioris sunt in tota antiquitate fidei, digessisse? Nonne nobis egregia multa monumenta Ecclesia suppeditat, quibus fidelium hominum pietatem alamus, quin eos incertis, dubiis, immo fortasse fabulosis dapibus obrueremus? Si a Scriptorum nostrorum voluminibus sublata essent, quæcumque per eos in suspicionem vocantur, quam lacunosa multa apparerent? Quamobrem spero equidem futurum, ut Litterati viri has omnes Veterum testimoniis redditas responsiones vitio vertant necessitati, qua premuntur Eruditi Scriptores nostri, Antiquorum nomen debilitandi, quoties ab eorum mente longe distant, eaque memoriæ produnt, quæ ipsis quadrare nullo modo possunt: idque propterea, quod eorumdem autoritatem suscipiant, ubicumque suis opinionibus consentaneam agnoscunt.

AR-

ARTICULUS V.

IN IDEM ARGUMENTUM.

Modi alii, qui in more sunt Criticorum, ad imminuendum Veterum testimonium.

NEminem latet, omnem movisse lapidem Bailletum & Tillemontium, ut ostenderent, Deiparam Virginem Ephesi occubuisse, ejusque corpus tempore tertii Concilii Generalis anno 431. coacti ibi fuisse. In rem satis non erat, Historiæ huic, quanta fieri poterat major, similitudinem veri accommodare: operæ quidem pretium erat, Lectorem adversus Juvenalem Hierosolymitanum Patriarcham antevertere, qui contendebat, se in ea Urbe Sepulchrum Beatæ Virginis reperisse: quod nocere poterat iis, qui eam Ephesi requiescere existimabant. Operæ inquam pretium erat, sinistram exprimere Præsulis hujus imaginem, quo in suspicionem aut dubitationem incideret ejus hac de re testimonium. „ Quamquam constans esset, id Juvenalem dixisse, inquit Tillemontius, quod ipsi affingit Euthimius, interest scire, Juvenalem hominem fuisse, cujus ambitionem abominatus est Sanctus Cyrillus, qui male meritus est, ut de gradu suo dejiceretur, eo quod Dioscori violentiæ in falso Concilio Ephesino venerit in societatem; quemque fraudis redarguit S. Leo, quasi monumenta quædam adulteraverit, animo providendi novæ suæ Patriarchæ Hierosolymitani dignitati: hic porro æque idoneus erat, qui fallaces Historias supponeret; ut se se penitus in Marciani Imperatoris benevolentiam insinuaret, cujus patrocinium ipsi tum erat magnopere necessarium.

Tillem. Tomo 1. annot. 13. in Mariam Virg. pag. 494. col. 2.

Bailletus, qui ferme nunquam dissidet a Tillemontio, his similia sensa usurpat. „ Tametsi verum esset, nihilque Juvenali super hac re imponeretur; non gravem inferret, ut videtur, Præsuli huic injuriam suspicari, eum versasse animo, hujusmodi negotium per simulationem atque artificium ad sui quæstum lucrumque revocare. Quæ etenim committere nequeat homo, ob explendam immoderatam honorum cupiditatem, assuetus prodere caussam veritatis, ut argumento sunt Sancti Cyrilli Alexandrini querelæ; atque ob principem locum supra fratres suos obtinendum, assuetus adulterinas tabulas componere; ut ipsi exprobrat Sanctus Leo Pontifex Maximus? „ Ecce qua ratione utrique

Baill. 15. Augusti de Assumt. Deip. Virg. pag. 222. initio.

Sapientes Viri de Patriarchæ hujus autoritate detrahere conentur, quod ad Deiparæ tumuli locum attinet. Si de hoc Episcopo pronunciandum esset secundum ipsius speciem a duobus Criticis istis nobis propositam, ecquis sane hujus ingenii Præsuli fidem posset adjungere?

Nihilo tamen minus quicumque in animum induceret pro Juvenale arma capere, illumque hoc capite purgandum suscipere, nonne duo Tillemontio & Bailleto commode regerere posset? Primum quidem, non investigari ea in quæstione, num Juvenalis homo fuerit, cujus ambitionem abominatus sit Sanctus Cyrillus, & quem redarguat fraudis Sanctus Leo; neque utrum idoneus fuerit, qui fallaces Historias supponeret, sed momenta desiderari, quibus efficiatur, eum reapse præsentem Historiam temere cudisse. Opus quoque esset, aut ego fallor, solidas proferre rationes a Bailleti ipsius regulis * petitas, quæ planum facerent, Episcopum istum rem a se excogitatam divulgasse. Neque enim sufficit, ut Juvenalis testimonium explodatur, dicere, eum ad hanc meditandam Historiam idoneum fuisse; sed incumbit ostendere, eum opere ipso illam conflasse.

Alterum responsum est, eum de hac eadem controversia Judices libenter constituere Bailletum & Tillemontium. Hic fassus se velle priorum Pontificum ordinem ad Siricium usque ab Eusebio depromere, addit: „Ultro nobis in confesso est, Eusebium multis in rebus aberrasse, ex quo haud ægre colligitur eum fortassis aliis in pluribus decepeptum: ast hic non instituitur de Fide & moribus disputatio, quæ regulas flagitat inconcussas, cum æternitatis summa ex iis pendeat „ Bailletus autem non dubitat, Philostorgio autore, producere: Sanctum Lucianum Antiochenum paullo ante Martyrium supra stomachum suum, veluti super altare, species consecrandas collocari jussisse; atque hoc pacto sacrificium obtulisse.„ Hujus Historiæ Scriptor „ subjungit Criticus iste „ Hæresis nota affectus est: verum non erat cur id „ in sectæ suæ studium machinaretur. „

Tillem. Tomo secundo annot. 2. S. Clem. pag. 595 col. 1.

Baill. 7 Jan. in Vita S. Luc. p. 378.

Fundamenta habes, quibus opinantur ambo isti Critici, non esse spectandos optimos mores, Fideique integritatem, ubi de solis factis est di-

* Nonnulli forte arbitrabuntur, quoties mendax aliquis erroris propugnator latius disseminat vitium suum, quia industrii, sinceri, probique hominis existimationem consecutus est, utile in primis fore, eum hujusmodi fama spoliare: verum id nullo modo licet, nisi si accusationem suam publicis, certis, & enucleatis probationibus roborare possis. Quapropter, quantumvis id optimo consilio fiat, nefas est in rem hanc inconsultis suspicionibus, atque judiciis, ab eo, quod sub imo pectore hominum latet, deductis, locum dare. *Bailletus in Judicio Sap. tomo 1. p. 2. c. 8. pag. 377.*

see-

reptatio. Nisi etenim hoc per eos provisum esset, multa profecto ab Operibus Criticorum istorum essent amputanda, qui haud raro eorum, quæ tradunt, Hæreticos tantum sponsores appellant.

Enim vero, quo animo ferrent nobiles hi Critici, si quis, ut in Eusebium suspicionem commoveret de pluribus Historiis, ejus duntaxat testimonio probatis, hanc ipsis obiiceret argumentationem? „ Quamvis „ constans esset id vere dixisse Eusebium; quem præterit eum id homi„ nis fuisse, quem neque ab incredibilis superbiæ, neque ab abjectissimæ „ Constantino assentationis culpa liberabis; quem Hieronymus apertum „ impietatis Arrii defensorem, atque Arrianæ Sectæ Signiferum nuncu„ pavit; qui a non paucis Fidei capitibus deflexit; & cujus pœnitentia „ non est incerta minus, quam certus sit lapsus: hominem denique, de „ quo Athanasius, Theodoretus, Photius, multaque Concilia haud „ æquiorem Hieronymo sententiam pronunciarunt? „

Hieron. Theod. Synod VII. & eo apud Vales in Præf. de vit. & scrim. contra Eus.

Equidem mihi videor videre, non probaturos Criticos nostros, crimina hæc omnia in Eusebium intentata, ejusdem de rebus Historicis testimonio iniicere suspicionem posse. Quare itaque persuasum nobis vellent, Juvenalis delicta, *quibus male meritus est, ut de gradu suo dejiceretur, eo quod Dioscori violentia in falso Concilio Ephesino venerit in societatem*: delicta, inquam, minoris, quam Eusebii delicta, momenti, satis esse ad fidem omnem Juvenali abrogandam, eumque dubium omnino & suspiciosum judicandum?

Tametsi multum afferat ponderis S. Leonis adversus Juvenalem accusatio, nihilo secius non levi conjectura assequi possumus, Juvenalem tum fuisse, cum id contigit, in veterem tanti Pontificis gratiam restitutum; & pessimum sui exemplum, quod in Ecclesiam monumentorum fraude invexerat, sustulisse. Non esset multi operis id nonnullis S. Leonis Epistolis confirmare. *

Multo vero minus simile vero est, Patriarcham istum fraudulentas Historias excogitare voluisse, ut pro rato ponunt, quo *sese penitus in Marciani Imperatoris benevolentiam insinuaret, cujus patrocinium ipsi tunc erat magnopere necessarium*. Quoniam per id tempus in pristi-

* Epistola S. Leonis nonagesima nona continet gratias ab hoc Pontifice Marciano Imperatori actas, quod nimirum Juvenalem Episcopum Hierosolymitanum in primum honoris locum revocasset. In centesima ad Julianum missa gaudio perfunditur Leo de recuperata ab Hierosolymitano Juvenale dignitate. In centesima decima eidem Juvenali nuncupata, gratulatur hic Pontifex, quod Euticheexecrato, sede pristina donatus fuerit Juvenalis, eumque hortatur, ut pro Ecclesiæ de Incarnatione Fide strenue decertet, cujus Loca Sancta in ditionis suæ finibus sita testatissimo sunt argumento.

nam Imperatoris amicitiam receptus jam fuerat; neque propter controversias suas ejus Patrocinio indigebat, cum omnes essent penitus diremtæ.

Postremo meminisse oportet, Historiam inventi Deiparæ Virginis tumuli recitasse Juvenalem coram Marciano Imperatore, Pulcheria Imperatrice, atque Episcopis Palæstinis, qui tum Constantinopolim convenerant, & deinceps Chalcedonensi Concilio anno 451. interfuerunt. Porro, sit admodum credibile, non paucos ex his Episcopis Ephesinæ Synodo adfuisse, cui præsens item fuerat Juvenalis, atque in ea alterum locum occupaverat. Episcoporum autem istorum plurimi, qui ignorare nullo modo poterant, quæcumque in Ephesino Conventu de Mariæ Virginis sepulchro gesta fuerant, mendacii Juvenalem redarguere potuissent, cum Sanctissimæ Dei Matris tumulum Hierosolymis repertum profitebatur: nihilque ipsis respondendum fuisset, quam, declarasse Concilii Ephesini Patres, Deiparæ Corpus in Principe Urbis illius Templo jacere. Non crediderim sane impudentiorem Juvenale quemquam extitisse, si modo Historia ab illo coram augustissimo Cœtu, & in conspectu eorum recitata, qui Oratorem falsitatis convincere poterant, publicæ non fuisset famæ & veritatis.

Ab hac quoque Ecclesiasticos Autores labefactandi via minime recessit Natalis Alexander. Postquam Sapiens hic Dominicanus Patrum textus congessit, quibus placet, Petrum ex animo a Paulo reprehensum fuisse; opposuit ipse sibi nonnullorum veterum Doctorum testimonia, contendentium id ex compacto factum & simulate; uti Origenis, Hieronymi, Didymi, Apollinaris Laodiceni, Alexandri, Eusebii Emisseni, & S. Joannis Crysostomi. Ut obiectum solvat argumentum, totque se suffragiorum laqueis subducat, satis ducit respondisse: *Origenem, Apollinarem, Didymum, & Alexandrum ab ipso Hieronymo fuisse nomine Hæreseos notatos*. Si responsum hoc non parum videtur Doctori huic roboris habere atque nervorum, moleste ne ferre debet quoties ad infirmandam eorundem Scriptorum autoritatem dum ab eo laudantur, ut modo fit in rebus factionis suæ *caussam nullatenus spectantibus* reponeret quis.: istos *ab ipso Hieronymo fuisse nomine Hæreseos notatos*? Probaret ne, nos responsionem illam rei præsenti accommodare, quam adhibet euidam Cardinalis Baronii momento, qui, ut Eusebii mentem de Constantini Baptismate prope mortem ipsi collato eludat, in hujus effati fidem se recipit: audiendum non esse super hac re Eusebium; *quod Arrianorum signifer extiterit*? Hoc autem confutat Alexander his verbis: *Eusebio derogare fidem in rebus Historicis, Arrianorum caussam nullatenus spectantibus, nec juvantibus, quia Arrianus fuit, ineptum & ineruditum est*. Verumtamen,

Alex. Tomo 1. sæc. 1. Differt. 20. pag. 483.

Alex. Sæc. 4. Differt. 22. pag. 359. Tomo 2.

Tomo 2. sæc. 1. Differt. 18. pag. 207. & alibi.

men ; quasi ipsi exciderit animo Sapiens responsum istud , aliud frequenter reddit usquequaque diversum.

Novis etiam capitibus minori est apud Criticos nostros in honore Autorum Ecclesiasticorum testimonium : ajunt enim, eos Laudatorum more res gestas commemorare . Hanc tenet semitam Simonius, ut irritum faciat, quod scriptis commendavit Alexander Monachus de Reliquiarum S. Barnabæ invento , cujus superius memini : ab eadem non recedunt quam sæpissime Tillemontius & Bailletus , ubi Patrum dicta aliqua afficere macula eos juvat . Nos autem alibi ostendemus , si vis insit ulla huic responso , illud majoris Monumentorum autoritatis de Historiis Sanctorum existimationem non mediocriter violaturum , quæ ad nostra ducta alia via non sunt , quam in Homiliis , Poematibus , aut Hymnis nonnullorum Ecclesiæ Patrum : operibus siquidem , quæ Oratoriis & Poeticis ornamentis redundant .

Sim. Hist. Crit. n. Test. c. 4. pag. 43.

Tillem. annot. 3. in S. Barn. pag. 686. col. 2. Baill. 13. Jan. 11. Junii ; 10. August.

Recentiorum Criticorum plurimi , ut suspicionibus suis pretium aliquod comparent, atque in easdem callide Lectores adducant , indulgent sibi , in congerendis adversus primos Christianos vagis accusationibus , iisque notandis tamquam flagitiosis & calumniatoribus ; quippe qui Religionis suæ studio non pauca adulterina monumenta in publicum proponere non horruerunt . Usitata hæc est illorum industria , qui autoritate Patrum veterumque Scriptorum , minus opinionum illarum , quas inserere vellent, novitati faventium , implicantur . Cum enim eos optimæ rationes deficiant extricandis difficultatibus , quæ possent nomine illo adversus ipsos moveri , & quarum vim omnem satis perspectam habent , istarum suppositionum atque inductarum fraudum titulo eas ictu uno concidunt .

Laun. Sim. Tillem. Baill. Potsdidurus , Dupinus , Alexander . &c.

Interesset tamen rei , ut opinor , eos fieri in primis Fidelibus super his criminandis aliquanto cautiores , quorum virtus singularis , & mendacii fraudisque horror , præsertim super negotio Religionis , eos in tuto ponere deberent . Idque eo magis , quo criminationes suas non aliis sepiunt probationibus , quam exemplo Librorum Mercurii Trismegisti , & Sybillarum , Textus Eusebii , aliorumque similium exiguo numero Opusculorum , perinde ac si , quod ex illis Patres laudaverunt , sine ulla controversia fucatum sit , atque hujusmodi a sapientibus omnibus habitum , cum id tamen non liqueat , saltem quoad Scriptorum illorum aliqua : aut si liqueret , demonstrare utique possent , id Fidelibus potius , quam Judæis Hellenistis , aut ætatis illius Hæreticis crimini dandum . Neque enim hasce , quas magnificant , suppositiones tum exploratas reddiderunt, cum urgent tertio quoque verbo , quendam Asiæ Presbyterum , cujus meminerunt Tertullianus , atque

Tert. de Baptismo. Hieron. de Script. Eccles.

que Hieronymus, pia commenta nescio quæ de S. Pauli & S. Theclæ itineribus, ejusdem Apostoli amore, exstruxisse, atque ob id turpiter loco excidisse. Etenim præterquamquod unicum fortassis est exemplum istud, quod in minus rectam primorum Christianorum fidem afferri possit, adeoque levissimum argumentum, ut eos hujusmodi doli in universum auctores habeamus; ex eo etiam conficitur, nullam producere posse Criticos firmiorem pro adversa parte rationem; cum hæc Asiatici Presbyteri Historia nos plane doceat, primæva Ecclesiæ ætate, fuisse Episcopos in id genus fallaciis detegendis perspicaces, atque accuratos in reiiciendis; quandoquidem gravissimo supplicio erratum vindicarunt, simplicitate citius atque ignorantia, quam improbitate commissum.

Prætenire hic non licet mihi modum alium a Sirmondo usurpatum, ut vim debilitet eorum, quæ tradit Hincmarus, Hilduinum secutus, de Missione S. Dionysii Areopagitæ in Galliam. „ Primus omnium Hincmarus, inquit Sapiens hic Jesuita, memoriæ prodidit, Clodoveum „ Regem in pervigilio Paschæ baptizatum fuisse. „ Traditio hæc Rhemensis istius Episcopi munita testimonio perseveravit ad id usque tempus, quo ex Aviti Viennensis ad Clodoveum ipsum Epistola deprehensum est eam falsam esse: in ipsa nanque de Principis hujus baptismate gratulatur, ejus pompam atque utilitatem describit, „ atque Natalis Domini „ die sacris undis ablutum ostendit. „ *Ut hoc exemplo liqueat falli, & fallere Hincmarum quam proclive sit*. Quare quemadmodum, subdit Doctus iste Criticus, *de Clodovei baptismo, quod falso ab Hincmaro litteris est proditum, Hincmarus præstare non potest, ut verum sit: sic in Dionysii quæstione nunquam efficiet Hilduinus ut fabula non sit, quæ ante Hilduinum fabula fuit, eo quod ipse pro vetusta traditione eam venditet*.

Sirm. Tomo 4. Differt. de duobus Dionysiis, c. 4. Tomo 1. Conc. Gall. pag. 153. Epist. 41.

Si flocci faciendum est super Sancti Dionysii quæstione Hincmari testimonium, eo quod labitur, cum Clodoveum in Paschatis pervigilio Baptismate ablutum asserit; argumentatione hac concludi videtur, integrum Sirmondo nequaquam fuisse, Traditionem, Dionysium Athenarum Episcopum a Dionysio Parisiorum Episcopo distinguentem, autoritate constituere Sulpicii Severi, & Gregorii Turonensis, qui de re Historica vehementius erraverunt, ac de Clodovei Baptismate erraverit Hincmarus.

Non dubito, quin tantus Criticus integritate, atque accuratione sua improbaturus esset illius Critici consilium, qui ut evinceret, in errore versatum fuisse Sanctum Avitum, proindeque ipsius suffragium de Clodoveo, Baptismatis aqua tincto in Nativitatis Domini pervigilio, levissimum esse, in hunc modum disputaret. Sanctus Avitus in Epistola secunda ad Gondebaudum Burgundionum Regem data, Nestorii atque Euti-

Eutichetis Hæreses confutat: verum rudis adeo in Historia erat, ut huic prioris dogmata attribuat. Idem non satis rebus illis imbutus apparet, quæ per ea tempora in Oriente gerebantur: in Epistola namque tertia Episcopum carpit Constantinopolitanum, quod anno superiore a *Trisagio* deleverit verba illa *Qui crucifixus es pro nobis, miserere nobis*, atque hanc formulam tamquam vetustissimam propugnat. Constat tamen, voces illas a Petro Fulono paullo ante *Trisagio* additas; & Constantinopolitanus Episcopus, tantum abest, ut eas abraserit, ut potius huic additamento subscripserit, *Trisagiumque* iis auctum cani imperaverit. Qua de re subortus erat in Constantinopolitana Ecclesia tumultus ab Avito memoratus, qui capitur, dum perturbationis illius in caussa ponit verborum illorum lituram, quibus e converso adjectis excitata fuerat.

Hac præhabita ratiocinatione, liceret ne colligere, *Ut ex his exemplis liqueat, falli & fallere Avitum, quam proclive sit?* Quare quemadmodum nemo præstare posset, quod veræ essent hujusmodi Historiæ, quia eas, ut veras litteris prodiderit Avitus: sic nunquam efficiet Avitus testimonio suo, ut fabula non sit Baptismus natalitia Christi nocte Clodoveo collatus, qui ante Avitum fabula fuit.

Si libitum cuique foret, ad eos confugere modos, quos duobus hisce postremis articulis persecuti sumus, atque iis uti anfractibus, qui apud Criticos moris sunt, ut Patrum autoritatem proiiciant: subrueretur funditus Ecclesiastica Historia, & nutaret quodcumque demum venerabilius colendæ antiquitatis monumentum.

ARTICULUS VI.

Vitium est Ecclesiasticorum Patrum deserere autoritatem, atque Hæreticorum de re Historica sequi vestigia, præcipue cum ad Religionis negotium referri potest.

INsitæ animis nostris adversus *Protestantium* Opera prænotiones non obsunt, quominus illis, quod æquum est, vendicemus, ante omnia, quod ad Criticen pertinet, in qua creberrime excelluerunt, & cujus luminibus plurimas veritates, ad optimos usus per nos traductas, nobis aperuerunt. „ In quæstionibus namque, quæ autoritate non diju- *Tillem. tomo 2. Annot. 4. in S. Dionysium Areop. 567. col. 1.*
„ dicantur, ait Tillemontius, sed factis & probationibus duntaxat hu-
„ manis, liberum est Hæreticis aures præbere; sique recte procedant,
„ investigare. „ Non dissimulat pariter Dupinius, in Critica disciplina

acri-

Dupin. in Praef. Tom. 1. pag. 10.

Ceysius Hist. Ecclesiast. Adm. pag. 6. Gall.

Alex. Hist. Eccles. Sae. 1. Dissert. 2. tomo 1. pag. 265.

acrioris longe aciei nonnunquam fuisse Hæreticos, quam Catholicos; eaque in ipsorum Operibus reperiri, quæ recognoscere atque probare necesse est. Quapropter palam edixit Abbas quidam Historiæ Ecclesiasticæ Scriptor, se Religioni non habuisse, Opera etiam *Protestantium* in suum censum referre, „ quæ solidissimas veritates non semel complectuntur, „ quoties eos non abripit libido contra Ecclesiam Catholicam declamandi. „ Alexander item non ambigit pronunciare: ***amandam esse etiam in Hæreticis veritatem, cum eam detegunt; nosque nunc plura, ut Apocrypha reiicere, quæ legitimos inter Autorum Ecclesiasticorum fœtus censebantur; antequam Viri Hæretici doctissimi Critica Opera emisissent.***

Mabill. Tract. de Stud. Monast. p. 2. c. 2. pag. 211.

Asseverat tandem Mabillonius, non esse ferendum inique, se aliquando res ad Heterodoxos revocare; postquam D. Augustinus, quo nobis Sacris Bibliis intelligendis viam sterneret faciliorem, septem Tichonii Donatistæ regulas servandas proposuit:

Ipsi quoque Patres ab hoc instituto non abhorruerunt, & passim videre est, eos fide Ecclesiæ suspecta Autores in Operibus suis citasse. Apud Divum Hieronymum non exigua loca legimus a Didymo, ab Origene, atque Apollinari petita. Vetus quoddam Commentarium, in Evangelia a Lambecio relatum, Severum Antiochenum Hæreticum manifestum cum Sanctis Patribus permixtum exhibet. Sanctus Cyrillus Alexandrinus in Epistola ad Eulogium multo magis ab hac consuetudine fuit: non omnia, quæ proferunt Hæretici, Hæretica censenda esse, nosque quidquid bonæ frugis in sese continent, laudibus efferre posse, absque eo quod ipsorum erroribus faveamus. ***Si Origenem aliquando laudaverim***, inquit Hieronymus, nimirum ***in Præfatiuncula ad Damasum in Homilias Cantici Canticorum, & Prologo in Librum Hebraicorum nominum***, in Epistola ad Magnum, & alibi; ***laudavi Interpretem, non Dogmatisten, ingenium, non fidem.***

Hieron. Ep. 65. Pamach., & Oceano.

Si porro in potestate est uniuscujusque, optimis Hæreticorum cognitionibus proficere, licebit ne ipsorum testimonium Veteribus aliis constantibus Fidei Orthodoxæ sectatoribus anteferre? Hic sane mos Patrum exemplo minime roborabitur: neque enim reperire erit, eos antiquioris, aut ejusdem ætatis Patrum sensa duxisse despicatui, ut sapientum nostri sæculi Criticorum ritu, Hæreticorum placitis adhærerent.

Hoc recentiorum Criticorum vitium tacitus præterire nullo modo potuit Tillemontius, quamquam fateatur, uti paullo superius monuimus, „ in quæstionibus, quæ autoritate non dijudicantur, sed probationibus „ duntaxat humanis, liberum esse illis aures præbere. „ Etenim in Epistola, ad Patrem Lamium in ejus de veteri Hebræorum Paschate Tractationem missa, hæc habet verba memoranda. „ Novi equidem senti-

Tillem. Tomo 2. Ep. ad P. Lam. art. 61. pag. 430. col. 2.

„ re

„ re præstantes ingenio atque eruditione Viros, alteram tui Operis partem ansam præbere posse ad reverentiam Patribus debitam imminuendam, quod perincommode accideret sæculo nostro, quo calamitosa „ patet hominibus celebriores Ecclesiæ Patres in contemtum adducendi „ licentia, & quo Religione nulla a Fidei nostræ Patribus, Deique amicis non pauci transfugiunt, ut haud raro ad utriusque hostes infensissimos devolent.

Enim vero quorsum tenuissimas ab Ecclesiæ inimicis flammulas mutuari, quod illustris quidam e nostris Criticis facit, ut lumine suo prodant, non esse extra omnem aleam, Græcam Veteris Testamenti Versionem a Septuaginta lucubratam fuisse; ut aliquas iniiciant dubitationes de Actorum S. Andrææ ab Achajæ Presbyteris conscriptorum veritate; de Pilati Epistola quoad Jesu Christi portenta ad Tiberium data; de celeberrimo Josephi, quod Servatoris nostri Divinitatem attingit, testimonio, deque aliis id generis monumentis, quæ Religionis interesse plurimum Patres existimarunt? Quorsum Marca & Dupinus levissimis Scaligeri, aliorumque Protestantium ducuntur conjecturis, ut adversus maguam Patrum vim tueantur, D. Petrum in priori Epistola sua *Babylonis* vocabulo Romanam Urbem non designasse? „ Præstat, inquit Tillemontius, Patrum momentis, quam vanis nullo numero hominum „ conjecturis hæc pendere. „ Dupinus quoque quare cum iis consentit, in quibus suspicio subest, de modo, quo Apostoli Symbolum ipsorum nomine insignitum composuerunt; eum major SS. Patrum numerus super his duobus factis sententiam suam liquido pronunciaverit? Quare demum Arnaldus & Dupinus elegerunt citius captiosas argumentationes adoptare Josephi Scaligeri, cui fabulam olet Martyrium S. Jacobi Apostoli ab Hegesippo recitatum, atque in Eusebiana Historia comprehensum; quam Antiquorum judicium, illud pro rato habentium, amplecti, immo ipsius Ecclesiæ, a qua dignum existimatum est, ut in *Breviario* ab ipsa probato collocaretur?

Dupin. Differt. prælim. pag. 160.

Dupin. Tome 1. pag. 52.

Ibidem pag. 33.

Ibidem pag. 70 71.

Marca c. 1. l. 6. Concord. §. 4. Dupinus Differt. prælim. pag. 186. Gall.

Tillem. Tome 1. annot. 31. in D. Petr. pag. 510. col. 1.

Dup. Tome 1. pag. 33. & seq.

Arnald. Differt. de Martyr. S. Jacobi. Gall. apud Tillem tomo 1. 2. Edit. Gall. Dupinus Tome 2 pag. 165.

Scaliger. animadv. in Eufeb. pag. 178.

Eodem spectat, Simonium, adversantibus licet Jesu Christo, Apostolis, & omni retro antiquitate, autoritati rationibusque parere Rabbini cujusdam, Hobbesii, Pereyræ, & Spinosæ, qui Pentateucum a Mose exaratum negant: eumdem maluisse Aaronis ex Caraitarum disciplina interpretationem recipere, atque perdocto huic Judæo assentiri dicenti: Uxorem Lothi immobilem hæsisse, velut statuam Salis; † quam eum Ecclesiæ Patribus miraculum istud secundum litteræ sensum intelligere: ipsi denique placuisse, disputanti de Linguarum confusione a Deo immissa, ut eorum, qui Turrim Babylonicam ædificabant, superbiam retunderet, potius cum Clerico propugnare: „ opus fuisse in celebris hujusce Turris

Simon. Hist. Crit. Vet. Test. in Præf. Item l. 1. c. 1.

In. Præf. Versionis Novi Test. Edit. Trevolt.

† Simonius apposuit hic folium aliud vitiosi loco substituendum.

Simon. Hist. Cri. Vet. Test. l. 1. c. 15.

„ constructione nova cudere verba, & propterea nihil videri mirum, „ quod perturbatio tanta commota sit; cum plurima ipsis obversarentur, nominibus suis nondum signata, quæ quisque pro faculcate sua efferebat, „ quam prodigium istud, ut littera docet, & unanimis Doctorum Sanctorum consensus, interpretari.

Alex. Hist. sac. Tom. 1. Differt. 2. q. 2. concl. 2. pag. 264.

Undenam oritur Alexandrum etiam a sapientum omnium Ævi nostri Criticorum, cunctorumque Ecclesiæ Patrum mente discessisse, ut Philopono *astipularetur, qui vult Jesum Christum tricesimo septimo ætatis suæ anno mortem oppetiisse **: & Ministro Dallæo dedisse manus, ut tutaretur, Canones, Apostolicos nuncupatos, falsum ipsorum nomen præseferre, novos esse, & labente circiter quinto Ecclesiæ Sæculo coagmentatos; quam in doctissimorum Criticorum sententiam adduci, ex qua majus in Religionem emolumentum redundat?

Ibidem sac. 1. Tom. 2. Differt. 17. pag. 150.

Valef. in notat. ad cap. 13. l. 2. Hist. Eufeb. pag. 32. col. 2. Salm. annot. in Spar.

In aperto quoque est, Valesium Salmasio credidisse, & probasse deceptum Sanctum Justinum de Simulacro Romæ Simoni Mago, tamquam Numini cuidam erecto, velut is, qui inter Simonem Magum, & *Semonem Sangum* *** discrimen non agnoverit: cum in rem fuisset Sancti hujus Martyris narrationi, **** gravissimorum multorum & veterum Patrum fultæ suffragiis, fidem deferre.

* Philoponus eruditus grammaticus Alexaodrinus adversus Severum, & Proclum Platonicum Philosophum scripsit. At dum errorem unum insectabatur, in alium Tritheitarum impegit. Librum adversus Mortuorum Resurectionem, aliumque in Concilium Chalcedonense confecit, quorum mentio apud Photium *Cod. LV.* A Sexta Synodo Act. XI., quæ illum vocat *inaniter seu inepte laborantem*, Hæresis Anathemate perculsus est. Constantinopoli ad annum 535. vitam degebat.

** Accepimus a Godavio, recensere Augustinum illorum errorem, qui triginta sex annos natum Christum decessisse putabant. Tertullianus ad tricesimum retrahit; verum hanc Epocham ante ipsum meditatus fuerat Hæresiarcha Valentinus. Epiphanius Christum passum tricesimo tertio anno arbitratus est, cui tres menses addunt scriptores non pauci, quibuscum consentit Baronii Chronologia, eandemque confirmat Ecclesiæ Romanæ mentem esse. Juniores tandem aliqui eum tricesimum quintum attigisse autumant. Godav. Hist. Eccles. l. 1. pag. 161. Gall.

*** Cardinalis Baronii ætate effosus est lapis in Insula Tiberina hac inscriptione ootatus, quæ ab alia, a S. Justino significata, non admodum differt.

Semoni Sango Deo Fidio Sacrum.
Sex. Pompeius S. P. F. Col.
Mussianus Quinquennalis
Decur. Bidentalis donum dedit.

Ex hac Inscriptione aoimos subiit dubitare, oum nominis similitudine lapsus sit Justinus. Verum eruditus hic Cardinalis hanc opinionem solide refutat, contenditque fidem omnem superare, gravissimum Patrem, & Gentilium Mythologia apprime excultum, nec non ad Romaoum Imperatorem atque Senatum scribeotem; summa ridicule adeo de re testatissima peccasse, de qua a minuto quopiam artifice redargui poterat. Bar. ad ann. 44. n. 55.

**** S. Justious duobus magnæ suæ ad Imperatores, Senatum, & universum populum Romanum, Apologiæ

Me

Me latet insuper, quanam ratione cum Erasmo, Centuriatoribus, aliisque recentibus ex eadem familia hominibus persuadere nitatur Bailletus, S. Hieronymum exercendi styli gratia S. Pauli primi Eremitæ Historiam excogitasse.

Baill. Tab. Crit. 1. Jan.

Similiter non video, cur Tillemontius * & Bailletus in sententiam iverint Casauboni super quæstione de Bove & Asino, quos in Christi nascentis stabulo jacuisse ferunt, & communem Ecclesiæ Traditionem, jam inde a prioribus Christianismi sæculis derivatam, repudiaverint. **

Tillem. Tomo 1. annot. 5. in Jes. Christ. pag. 417. Baill. 25 Decembr. 2. num. 3. in Baronium.

Præterea mirari subit, Launojum, Dupinum, Bailletum &c. Blondelli prius opinionem aucupatos fuisse, cui insedit animo, Stephanum Pontificem in errorem S. Cypriano adversum incidisse de Baptismate Hæreticorum; quam aliam mentibus suis comprehenderent Eusebio, Augustino, Vincentio Lirinensi, Facundo aliisque Veteribus acceptam, qui pro certo ponunt, Sanctum illum Pontificem ea de re pro germana & vetusta Ecclesiæ doctrina decertasse.

apud Alex. Tomo 1. sæc. 3. Dissert. 24. pag. 110.

Quanquam primi omnium Possevinus & Castalio Carminum Sibyllis tributorum veritatem in dubitationem aliquam adduxerint, nihilo

locis hujus Simulacri incidit in mentionem, ejusdemque sermonem habet in Dialogo adversus Triphonem. S. Irenæus l. 1. c. 10. hanc vocat communem opinionem, quam memorant Tertullianus, Eusebius, Cyrillus Hierosolymitanus, & Theodoretus. Inquit Justinus *Statuam hanc in Amne Tiberi inter duos Pontes* videlicet in Insula Tiberina, *erectam fuisse, Latinam hanc habentem Inscriptionem*: Simoni Deo Sancto. Baron. ubi supra. Tillem. Tomo 2. annot. 1. in Simonem Magum pag. 521. & seq.

* Dilata est annis pluribus facultas imprimendi primum Tomum Historiæ Ecclesiasticæ Tillemontii, quod Censor huic expendendo Operi præfectus ab eo petebat, ut locum deleret, quo probabile ipsi videbatur, nullo modo Bovem & Asinum in stabulo Christi nascentis extitisse; Magos non accessisse Christum adoraturos, nisi fortasse post Purificationem; Mariam Cleophæ uxorem veram fuisse, ut videtur, Deiparæ Virginis sororem &c. Re demum ad Cancellarium Bucheratium devoluta, novum ipse data Opera Censorem delegit, atque Opus nulla adhibita mutatione probatum est. *Adnot. in art. 10. speciminis. Vita atque ingenii Tillemontii.*

Oblata hujus animadversionis occasione additum velim, cum Autor quidam Typis committere inceperit Gallice Opus nuncupatum *Monumenta adversus Tillemontii monumenta*, immo editurus esset quantocius aliud titulo hoc: *Explicatio duorum primorum Ecclesiæ sæculorum*, utraque Scripta, amicorum Tillemontii fama, interdicta fuisse.

** Initium ducit Traditio ista a Versione Septuaginta, quæ habet: *In medio duorum Animalium cognosceris. Abac. 3. 2.*, a loco quodam Gregorii Nazianzeni Orat. 18., Sancti Paulini, aliorumque: imprimis autem a verbis illis Hieronymi ad Eustochium de Sancta Paula: *Inde Bethleem ingressa, in speluncam Salvatoris introiens, postquam vidit Sacrum Virginis diversorium, & stabulum, in quo cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, ut illud impleret, quod in eodem Propheta scriptum est: Beatus qui seminat super aqua ubi bos & asinus calcant.* &c. Vide Bar. ad annum 1. §. 3.

fecius si Sapientum plurimi, invitis multis veteribus Patribus, ætate nostra ad suppositia monumenta detrudunt hujusmodi carmina, ejus rei in caussa est, quod Blondelli Critice animum adhibuerint, qui ante omnes illam veluti spuria, explosit; quia nimirum Protestantium erroribus incommoda multa contineant.

Quantacumque demum accuratione & circumspectione spectatus sit Abbas Commanvillæus in *Novissima Sanctorum Historia pro singulis anni diebus*, quam publica luce donavit, & formis Rothomagensibus cudit sæculi hujus exordio, admiratione tamen dignum est, eum, caussatum se maluisse citius fidelibus exhibere quod imitarentur, quam quod suspicerent tantum, sibi indixisse legem amovendi ab Historiis Sanctorum mira facta omnia præter illa, quæ in Sacris Bibliis commemorantur: verum superstitiosior hæc Commanvillæi Critice accomodatur magis præjudicatis quorumdam Hæreticorum opinionibus, * quam Cypriani, Athanasii, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii, aliorumque multorum Patrum consuetudini, qui miracula prudentiæ judicio credibilia recensere non dubitarunt.

Est etiam cur obstupeamus, Fontanellam a totius antiquitatis mente abhorruisse, quod attinet ad Paganorum Oracula, ** atque audacis & temerariæ Critices Antonii Vandali Anabaptistæ Harlemitani luminibus illustrari voluisse, quo Sapientiam suam egregiam eruditus hic Academicus ad Oraculorum Historiam texendam conferret, suaderetque, illo Medico duce, non fuisse instinctu Dæmonum fusa; & Patrum turbæ, dixerim, refragaretur, qui ea Christi Nativitate cessasse prodiderunt.

Si cuncti ferme celeberrimi Critici nostri Libros Sancti Dionysii Areopagitæ nomine vulgatos infra incerta & Apocrypha reiiciunt, id plane eos docuit Laurentius Valla, qui primus contra Libros illos postremis sæculis bellum intulit, secutus deinde ab Erasmo, Luthero, (qui propte-

* Guillelmus Fleetwoodus Hæreticus Anglus Dissertationem de Miraculis confecit: ea duntaxat admittit, quorum mentio in Scriptura fit. *Monum. Trevolt. Mensis nov. 1703. art. 189.*

** Baltus Professor Biblicus in Academia Strasburgensi Opus edidit inscriptum: *Responsum ad Historiam Oraculorum Fontanellæ Galli Academici* &c. *Strasburgi* 1707. Non insistit tantummodo doctus hic Jesuita in responsione ad Historiam eruditi hujus Academici, aut in confutatione Vandalianæ sententiæ de Paganorum Oraculis, de caussis & tempore illorum silentii, sed pergit ulterius asserere super idem argumentum Ecclesiasticorum Patrum sensa, adversariorum errata plura aperire, atque in conspectu ponere rationum, quas Patribus affingunt, fraudem, & momentorum suorum levitatem. Aliud idem scriptor Opus adornavit, quo objecta argumenta refellit XIII. Bibliothecæ selectæ Tomo, & XI. articulo Reipublicæ Litterariæ Mensis Junii 1707. inserta, Patrumque sententiam de Paganorum Oraculis novis momentis confirmat.

rea

rea facultatis Parisiensis nota inustus est,) a Centuriatoribus, Sculteto, Riveto &c. Immo, si cuidam juniori fides est, Morinus, Launojus, Dupinus, aliique non alia via Voluminum istorum veritatem oppugnarunt, quam collectis ab Heterodoxis argumentis. In confesso demum est, Lamium plurimorum Autorum Ecclesiasticorum, atque ipsius Ecclesiæ placitum de Paschatis extremi quæstione repudiasse, ut ignotorum, suppositorum, immo Hæreticorum Dogma complecteretur. *

Autor Differt. de S. Dionisio pag. 109. &c. Gall.

Quæ cum ita sint, mirari quis desinat, strenuos hosce Criticos mendacia Protestantium præjudicia imbibisse super omnibus Historiis istis, superque innumeris aliis, quas persequi numerando possem; Veterumque testimonium, immo Ecclesiæ aliquando, nonnulla nobis proponentis, autoritatem dereliquisse: licet simplicium factorum fines non egrediantur, nec quicquam Fidei negotium attingant? neque enim Cl. Critici nostri nescii esse poterant, probationes, quæ universas hasce Historias SS. Patribus agnitas atque perspectas a veritate esse demonstrant, idem saltem robur in sese continere, atque eas, quas in medium proferunt Protestantes, ut illas aut in dubium revocent, aut oppugnent. Morem hunc appellat Præsul quidem eruditissimus „ perniciosum postremorum „ Criticorum inventum, qui hac ratione, non secus ac pluribus aliis, „ comites se Hæreticis præbentes, non verentur hoc ipsis adversus Ec„ clesiam commodum suppeditare. „

Bossuetus Opusc. Meld. Instrus 2. de interpret. Novi Testamenti Trevoltiensis. Gall.

Quod vero admirandum aliquibus videri poterit, sapientes isti Critici consuetudinem hanc in aliis improbant, quam ipsi tamen tenere non desinunt. Dictum a nobis superius est, hanc Tillemontium *infelicem libertatem* nuncupare. Pronunciat Alexander: *in rebus, quæ Christianam spectant Religionem, Versionem Scripturarum, vel miracula, quæ Deus in sui populi gratiam edidit, majorem adhibendam fidem esse Scriptoribus Ecclesiasticis, quam profanis & Ethnicis.*

Alex. Hist. sæc. 2. Dissert. XI. quæst. 2. pag. 243. Tomo 2.

Insimulat Simonium Dupinus, quod postposita antiquitate tota, Spinosæ, & Libri Præadamitarum Scriptoris opinioni de Pentateuchi Autore subscripserit: contra autem exprobrat Dupino Simonius, eum altere parte Dissert. Prælimin., in qua de Librorum Veteris Testamenti Ca-

Dupinus Dissert. Præl. pag. 77. col. 2.
Simon. in Epist. Gall. ad Amic. de afflatu ad Sacros Libros scrib. pag. 40. & 42.

* Opinio est Hæreticum Marcionem primum omnium infecias ivisse Pascha a Cristo Domino celebratum: ast eversa a Sanctis Patribus ipsius sententia, oblivione deletam fuisse, donec ineunte Sæculo septimo eam Philoponus Hæreticus instauravit: eandem sententiam tempore Photii habitam tamquam Ecclesiæ Catholicæ repugnantem; Leonis vero Noni ætate tanquam fatuam: sæculo quoque nostro Romæ visam flammis dignam; in Galliis autem & Hispania Hæresim, sive Hæresi proximam judicatam. De his omnibus monemur a Witassio Doctore Sorbonico in Epistola quadam Patri Lamio respondente, quam in Ephemeride Sapientum anni 1696. collocandam curavit.

none

none disputationem habet, Protestantium Opera exscribere, eorundemque opinionibus favere.

Sapientum Criticorum nostrorum sit, æquis ponderibus examinare, utrum hujusmodi institutum congruat nec ne egregiæ Tertulliani præceptioni, cujus hæc sunt verba: *Nobis, etsi quærendum esset adhuc & semper, ubi tamen quæri oportet? Apud Hæreticos; ubi omnia extranea & adversaria nostræ veritati, ad quos vetamur accedere? Quis servus cibaria ab extraneo, ne dicam ab inimico Domini sui sperat? Quis miles ab infœderatis, ne dicam hostibus Regibus, donativum ac stipendium captat, nisi plane desertor, & transfuga, & rebellis? Etiam anus illa intra tectum suum drachmam requirebat: etiam pulsator ille vicini januam tundebat; etiam vidua illa non inimicum, licet durum Judicem interpellabat. Nemo inde strui potest, unde destruitur: nemo ab eo illuminatur, a quo contenebratur. Quæramus ergo in nostro, & a nostris, & de nostro.*

Tert. de Præsc. cap. 12.

ARTICULUS VII.

Postulat fides, ne Autoribus Ecclesiasticis sensa ab ipsis aliena affingamus.

PAuca admodum in promtu nobis sunt Critices Decreta iis utiliora, quæ sapientes Critici sanciverunt, ut absolutam Autorum intelligentiam assequeremur, neque nobismetipsis illos legendo fucum faceremus. Clericum, qui tot de Critica disciplina commentaria scriptis mandavit, non fugit in hoc quoque argumentum condere leges aliquas, quorum præcipuas habeto: Continuo ponit in exploratis, opus esse cuilibet optime callere Linguam illam, qua usus est Autor evolvendus. „ Optime autem, inquit, callere Linguam appello, ea esse facul„ tate præditum, ut possit easdem legendo animo notiones informare, „ quas Autor scribendo subjecerat verbis suis, „

Clericus Bibliot. univ. & Hist. anni 1688. Tomo X. pag. 309. & seq. Gallice.

Quo id præstes, interest primo Grammaticas illius, quam præ manibus habet, Linguæ regulas omnino tenere.

II. Enitendum est, ut cujusque Autoris loquendi modos percipias.

III. Species quædam adumbranda est styli cum Autoris, tum ejus, qui temporibus illis erat usitatus.

IV. Erudiaris oportet tum opinionum illarum notitia, quæ ætate illa dominabantur, tum illarum, quas Autor præ ceteris adamavit.

V. Ca-

V. Cave, ne tibi facile persuadeas, celebrem atque industrium Scriptorem eadem pollere in quolibet studiorum genere doctrinæ vi, neque quicquam, nisi exquisitum, litteris prodidisse.

VI. Diligenter attendas, si cum quid asserit, id revera animo rei, de qua loquitur, addicto faciat, sive ab Ævi sui sententiis discedat.

VII. Summa demum animi provisione animadvertendum est, ne Autoribus tribuas cogitata illa, quæ eloqui ipsi debuissent, non quæ reapse elocuti sint; neve ipsorum verba accomodes menti tuæ, cum potius mens tua ipsorum verbis sit accommodanda.

His positis mirum non est, secundi subsellii Criticos, multosque Scholasticos Theologos, aliqua Veterum ceterorumque Scriptorum loca mutilasse, aut illis sensus apposuisse a genuina interpretatione longe remotos. Autores, sive potius Compositores isti minus de Operum bonitate, quam de Voluminum mole solliciti, Criticarum Legum, quas modo retulimus, fortassis ignari, intelligentia destituti, aut non satis otii nacti, ea in Autoribus haud raro legunt, quæ apud ipsos non reperiuntur, aut eadem legunt in Interpretibus, sive in aliis Scriptoribus monumenta illa recitantibus, quos ipsi putant in hac lectione versatos. Fieri itaque nulla ferme ratione potest, ut non aliquando ea in medium producant veluti Autorum germana sensa, quæ ipsi ne cogitatione quidem perceperunt. At oblivio, qua obruuntur hujus notæ Autorum Opera, tollit, quominus hæc errata detrimenta gravissima consequantur. Ita tamen quoad Autores alicujus nominis res non se habet. Lector ipsorum fama præoccupatus, verbis, quæ perhibent, adjungit fidem; & veluti Patrum doctrinam amplectitur, quidquid asseverent isti, ipsorum niti testimonio. Quo fit, ut si quando Cl. Scriptores isti Patribus ea imponunt dicta, quæ nunquam protulerunt, ceteris omnibus errandi periculum creant, atque imprudenter in Sententias eundi a veneranda antiquitate discrepantes.

Liberum ne esset in nobilissimos sæculi nostri Criticos hujusmodi culpam conferre? Pater Morinus Duodecim Scriptores Ecclesiasticos in medium proponit, ut probet Sanctos Patres de corrupto studiose sacrorum Bibliorum Autographo Judæos arguisse. Verum investigemus, num eo pacto loquantur, quo loqui inducuntur Autores isti. Principem locum obtinet Justinus loco quodam ab ipsius Dialogo adversus Triphonem excerpto. Atqui Sanctus Martyr ibi de Versione Septuaginta tantummodo sermonem habet, neque de Textu Hebraico verbum ullum facit. Id quidem animadverterat Morinus ipse, siquidem argumentatur, ex quo Judæi Septuaginta Versionem orbe toto vulgatissimam vitiaverint, speciem habere veritatis, eos Hebraicum exemplar majori Christianorum nume-

Morin. Exerc. Bibl. l. 1. Exerc. 2. c. 3. pag. 30. &c.

Ibidem pag. 12. numero prorsus ignotum depravare potuisse: *Quanto magis Codices suos falsare potuerunt?* Quamobrem Justinus non ait, Judæos Bibliorum Textum adulterasse, neque ex quo Versionem Septuaginta vulgo notiorem vitiaverint, eos quoque Hebraicum Archetypum vitiare potuisse: sed consecutio hæc simplici elicitur conjectura; nihilque admodum verborum Justini intellectum reddit.

S. Justino subiicit Morinus Irenæi autoritatem: hic tamen Ecclesiæ Doctor allato loco nihil habet ulterius, quam profiteri, si præsensissent Judæi futurum fuisse, ut Scripturarum testimonia adversus se retorquerent Christiani, eas igne absumturos: *non dubitassent comburere Scripturas*. Quo perspicue efficitur, nihil dixisse minus Irenæum, quam Judæos Sacras Litteras immutasse.

Morinus ibidem. Tertius Autor a Morino memoratus est Tertullianus: at priscus hic Pater cum Judæis expostulat, quod in Canonicorum Librorum numero Enochi Librum non collocaverint, atque a sanctarum Scripturarum Canone plura subtraxerint volumina Christi Jesu mentionem facientia. Tertullianus itaque commemorat eo loci Libros a Judæis suppressos, non autem Textus mutilos aut depravatos, ut contendit Morinus.

His succedit Eusebius: legat porro Eusebii sensa, quicumque certior fieri amat, Historicum istum Justini tantummodo verba super hoc capite centies recitare, quin utri parti calculum suum adjiciat. Quod si Eusebio adjudicandæ essent eorum enunciationes, quorum plurimas exscribit; non pauca sane eum locutum fuisse arbitraremur, quæ ne animo quidem agitavit; immo si ultro conveniret inter nos, eum pro Justino stetisse, consequens inde esset duntaxat, de Versionis Septuaginta, non vero de Textus Hebraici corruptione fore intelligendum. Idem dicito de Nicephoro, qui narrat nobis Triphonem a Justino reprehensum, quod a Septuaginta Versione nonnulla Messiæ adventui faventia testimonia Judæi sustulerint.

Non negarim equidem Autorem Sinopseos S. Athanasii nomen gerentis probro dare Judæis, quod ipsorum negligentia perierint multi Scripturarum Libri, quorum tituli tantum in aliis Canonicis ætatem evaserunt; ceterum longe abest, ut vel unicum de Codicis Hebraici vitio verbum fundat. Euthimius & Theophilus, qui hos sequuntur, eodem plane recidunt, atque Sinopseos Autor: videlicet culpæ vertendum esse Judæorum sive negligentiæ, sive fraudi, cur aliqui Libri in divinis Voluminibus nominati ad nos usque minime pervenerint.

Jam vero fatendum est, Paleologi Textum edicere non obscure, contaminatam ab Judæis fuisse Scripturam Sanctam, æque ac primum ex duobus locis a S. Ioanne Crysostomo depromtis; quod enim est alio-

rum

rum duorum vel trium ab eodem Patre sumtorum, qui non parum sane sunt involuti, unam Judæis objiciunt in servandis Bibliis socordiam.

Item inficiari nequaquam possumus, Origenem sæpius Judæos in idem crimen vocasse: at enim nonne ipso Morino adstipulatore, constans est, eumdem Scriptorem in Commentariis super Prophetas creberrime Judæos ab injuria in ipsos jacta liberare, cum accusantur tantum admisisse delicti, ut divinas Litteras supponerent? adeoque nihil ex Origenis autoritate contra prove Judæis colligi commode potest. Ecce tibi testimonia, quibus sibi persuadet Morinus quandam Veterum Traditionem constituere super Hebraici Textus Judæorum ausu corruptione. *Illam Patres antiqui, quotquot fere de hac materia scripsere, docuerunt.* *Morinus ibidem pag. 30.*

Paucissimi ii sunt ætate nostra litterarum laude florentes, qui Metaphrasten profligata fama hominem nequaquam judicent. Tot iste locis deceptus est, & supinis adeo scatet erroribus; ut mirum videatur, Bailletum, quo ipsius nomen penitus extingueret, novos alios in eum intentasse, quorum fortassis integer est.

Metaphrasten arguit Criticus iste, quod rogaverit Leges aliquas ad fabulosas Historias excogitandas: Gravissima sane accusatio, & plane digna, quæ ad exquisitum judicium revocetur. Excutiamus quæso singillatim, quæ protulit Bailletus, quæque Metaphrastes; ut inde compertum fiat, num firma & constans sit adversus vetustum Scriptorem hunc data delatio.

Postquam animadvertit Bailletus, sæculo circiter decimo „ pravam „ studiorum ratione adeo eorum ingenium, qui describendis Sanctorum „ Actis vacabant, contaminasse; ut Historiæ omnes in eorum, a quibus tractabantur, manibus ad fabulas vergerent; atque ipsi Religiosiores muneri suo deficere existimarent, nisi mendacium ipsum veritati „ devoverent, & pias hasce calumnias ad majorem Dei gloriam propagandam traducerent. „ Fingendi ars, prosequitur, tanti habita, & „ magno usui visa est sæculis illis; ut operæ pretium duxerint ad illam „ comparandam aliquam inire rationem. Qua de re præcepta quædam „ tradidit Metaphrastes, perinde quasi a mendaciis congerendis exterminare vellet impudentiam, & stupiditatem, moderationem & veritatis „ speciem introducere. „ *Necessum est*, inquit, magnus hic præceptor in fallaci Sanctæ Marinæ Historia, quam nos Sanctam Margaritam volumus appellatam, *materiam ita seligere & aptare, ut narratio probabile efficiat, quidquid de Martyrum magnanimitate, & persequentium crudelitate Lectoribus prodimus. Servandum etiam diligentissime decorum, hominumque ingenium; & cavendum accurate, ne animum, aut aures offendamus*

Baill sermon. de Hist. Vita Sanct. pag. 27.

Metaphr. apud Sur. die 20. Julii pag. 248.

sive aliquid mirum, naturamque superans inducamus; nisi si gratia illud, & Jesu Christi potestas præstiterit. „ Audire porro tibi videreris magistrum „ Poetices dictatum reddentem ; at ea sunt , quæ tradebat Metaphra- „ stes , & volvebat animo Historiis suis accommodare , cum deprava- „ to mentis suæ judicio persuasum ipsi fuerit , satis esse , ut veri simili- „ tudo veritatis genuinæ locum obtineret. „

Baill. ibid. pag. 28.

„ In hanc se descendisse sententiam affirmabat , ne tot fraudulenta Martyrum Acta sequi eogeretur ; *quæ*, ipso teste, *jam inde ab initio sive a Paganis, sive ab Hæreticis, sive a profanis hominibus , aliisve demum veritatis hostibus inquinata fuerant; quæque sordibus tantum nugisque oppleta , nihil præter diabolicas doctrinas, sacrilegasque calumnias complectebantur, ad Jesus Christi, & Sanctorum contumeliam inventas , & verissimas quasque Historias in suspicionem vocantes*. Quod si hinc , subjungit Bailletus, „piæ Romanenses Metaphrastis, aliorumque Græcorum fabulæ, quas „ Latini non melioris judicii homines sectati sunt , castiores atque re- „ ctiores erant, quam calumniæ Hæreticorum ; illinc certe periculosio- „ res eas dixerim, & dolis confuendis accommodatiores; propterea quod „ veritatem melius imitari scirent , seque legendas exhiberent tanto ma- „ jori voluptate, quanto in alios horrore afficiebantur . „ Hæc sunt expressa Bailleti verba , inter quæ, caracteribus Italicis efformata per ipsum Metaphrastis sensa sunt.

Baill. ibidem.

In præsenti autem operæ pretium est hue transferre hujus Græci Autoris verba e sede a Bailleto laudata . Audiamus itaque Metaphrasten : *Nibil æque lætificat, & exhilarat animam bonam & fidelem ut quod victoria potitorum athletarum legitur Martyrium : & eo magis delectat Auditorem, quo meliorem habuerit compositionem , aptamque & probabilem narrationem , & ea recensentem , quæ & persecutoris improbitati , & eorum, qui decertabant, animi magnitudini, quin etiam ejus quoque, qui una decertabat, Christi potentiæ apta sint & convenientia . Sic namque oportet omni ex parte ejusmodi, ut & nihil habeat offensionis, & rem rectis auribus ostendat credibilem.*

Ibidem apud Surium.

Etenim scire oportet, non paucas ex iis, quæ Martyrum res gestas continent, narrationibus ab initio fuisse adulteratas : ut quæ a Gentilibus forte, aut ab Hæreticis, & veritatis intelligentia privatis viris corruptæ, & aut nugis & vanissimis ineptiis sordidatæ ac consipurcatæ, & evidentissimis Dæmoniorum doctrinis, pravæque ac scelerata mentis execrandis figmentis profanatæ, & ad Christi & Sanctorum ejus contumeliam compositæ fuerint ; & ideo fidem de cetero adeo labefactant, & tantum ei detrimenti afferunt, ut propterea ne verissimis quidem assentiatur; sed aut omnino ea rejiciat ac repudiet, aut ut quæ sunt dubia despiciat, & ea minoris faciat. His addit

Me-

Metaphrastes, sanctæ Marinæ vitam fucatam olim fuisse; se vero fabulas inde omnes detracturum, nihilque tum verborum ejus, tum rerum gestarum in medium allaturum, quod verissimum non sit.

Si libitum nobis esset, aliquid præjudiciis deferre, locus sane dubitandi foret, ea Bailleto non futura nimis secunda. * Ceterum, ne Lectorem sive pro Metaphraste sive adversus eum præocupare videar, nullam ulterius in duo modo recitata loca animadversionem excitabo. Aliorum itaque sit dispicere recte nec ne Metaphrastis epitomen a Surio relatam Gallice verterit Bailletus; num ejus intelligentiam probe sit assecutus; num in ea Leges, atque ars fingendi tradantur; an vero Græci hujus mentem aliquanto distorserit. Si namque ejus sensa integre reddidit Bailletus, excusari nequit Metaphrastes, eum artis fingendi rationem iniisse, ut illum appellat egregius Criticus noster, & consilium suscepisse aliquas in rem hanc regulas edendi. Contra vero si eriminis hujus reus non est Metaphrastes, æquitatem Bailletianæ censuræ cognoscat Sapientum Respublica: quod ad me attinet, duo animadvertam. Primo non admodum facile hanc conciliari posse eum laudibus, quibus Adriani ** VI. moderationem extollit idem Bailletus. Secundo, etiamsi revera Metraphrastes in errore, de quo redarguitur, versatus fuerit, eximi eum a culpa posse, ratione quadam per eundem Bailletum excogitata.

Postquam etenim de Assumtionis Festo orationem habuit Criticus iste, differit luculenter de Beatissimæ Virginis exuviis, videlicet de ipsius vestibus, tunica, zona, velo, subuculis, anulo, calceis, &c. Quidquid *Baill. 15. Aug. de Assumt. §. 3. pag. 403 & seq.*

* Abbas Roquius synopsin conficiens quatuor priorum voluminum Bailleti *de Judicio Sapientum*, animadvertit, plura habere Criticos, quæ de muneris sui functione hujc objiciant Autori. Deinceps propositis hujus rei nonnullis exemplis, subjicit. „ Ei excidisse animo promissum „ suum, quo spopondit, se nihil „ Marte proprio dicturnm, neque „ felicius urbanitati, quam erga Litteratos jactat aliunde, morem gessisse. Ut autem eos præteream, „ qui nimium in illo pro quibusdam „ Scriptoribus studium reprehendunt „ . . . . . non desunt alii eumdem „ criminantes, quod Autores inducat, judicium de Operibus pronunciantes, in lucem editis nonnisi multis post annis, quam ea, „ in quibus contendit habitam illorum fuisse ab iisdem Autoribus „ mentionem. Ephem. Sap. 12. „ Nov. 1685.

„ ** De eo potissimum, inquit „ Bailletus, commendari solet Adrianus Pontifex, quod Lovaniensis Academiæ jam tum Decanus, „ censoriam in libros facultatem „ exerceret facilitate atque indulgentia ad prudentiam tantam composita; & studeret semper dicta „ specie tenus aspera atque incommoda in mitiorem flectere partem; ambignis rebus meliores explicatus accommodare; pauca damnare, pleraque vero excusatione „ agere: verbo complectar omnia: „ ut ostenderet post veritatis negotium, nulli alio postponendum, „ nihil magis sibi cordi fuisse, quam „ uniuscnjusqne Autoris dignitatem „ tueri. *Baill. Jud. Sap. Tomo 1. p. 1. cap. 13. §. 4. p. 89.*

horum vulgatum est, ad fabulas amandat Criticus noster, ne ipso excepto sepulchro, quod Octavo circiter sæculo Hierosolymis adhuc exstare ferebatur. „ Hæc omnia, concludit navus hic Criticus, satis mihi argu„ mento non sunt, ut credam, illud reipsa fuisse Deiparæ sepul„ chrum. „

Baill. ibidem pag. 423.

E quibus deinceps hanc elicit regulam generalem. „ Hæc autem nos „ docent, omnia tandem adjumento nobis esse, ut Sanctorum suorum „ caussa Deum colamus; nihilque officere, quod monumentum aliquod „ sit adulterinum; cum institutum sit, ut eandem sensibus nostris in„ ferat speciem, quam Archetypum ipsum immitteret. „ Liberum ne ergo esset ex hujus doctrinæ præscripto Fidelibus venerandum proponere, immo supponere Sanguinem Jesu Christi, ejus Coronæ Spinas, Sanctæ Crucis Lignum, Beatæ Virginis Lac, Sanctorum Reliquias, ipsorum Martyrii, aut pœnitentiæ instrumenta, sub obtentu Christianorum pietatem & reverentiam excitandi: *quia nihil afficit, monumentum aliquod esse adulterinum; cum institutum sit, ut eandem sensibus nostris inferat speciem, quam Archetypum ipsum immitteret?*

Equidem ignoro, quid præstet demum, aut falsas Reliquias imitari, aut falsas Historias excogitare: utrumque meo judicio æque veritati nocet; sique piæ species, quas mentibus ingerunt falsæ S.S. Reliquiæ, purgando primo fraudis generi sufficiunt; cur alteri quoque minime sufficiant?

Baill. Vit. Sanct. 6. Jan. Hist. adorat. Mag. pag. 235.

Examinatis a Bailleto nonnullis difficultatibus ad Magos, qui Christum in stabulo adoraverunt, spectantibus, subdit: „ Opiniones istæ de regio„ nibus, nobilitate, instituto, & numero Magorum cum sero admodum „ in Ecclesia exortæ sint, & vulgo Traditionum veluti more servatæ, „ &c. „ In ora vero paginæ describit Baronium ad ann. 1. num. 19. & Casaubonum Exercit. 2. in Baron. Atqui Baronius diversa Patrum, a quibus pendent Traditiones istæ, sensa referens, easque probabiles, non autem certas & inconcussas existimans, tantum abest, ut asserat, eas in Ecclesia admodum sero exortas fuisse; ut potius intenderit eas vetustissimas demonstrare.

Non dissimulo, Casauboni sententia, Traditionem Magis nomina Melchioris, Gasparis, & Balthassaris imponentem *ex parum antiqua & parum certa* origine proficisci. Qua de re Baronium celebrat, qui eam tacitus prætervivit. Non apparet autem, Casaubonum scripsisse: *opiniones de Regionibus, conditione, instituto, & numero Magorum admodum sero in Ecclesia exortas fuisse*, immo contrarium ex hujus Protestantis doctrina concludi potest, quem non latebat, hujusmodi Traditiones fundamenta locare aliqua in antiquioribus Ecclesiasticis & profanis scriptoribus, quorum

rum placita persequitur. Non improbat quoque Traditionem Magis titulum regium concedentem, (quæ tamen gravioribus, quam ceteræ, premitur difficultatibus) modo fas cuique sit, quod magis libuerit, sentire; cum super hac re altum in Scripturis silentium sit, Patresque vicissim non consentiant. „ *Non est, ait, toleranda eorum tyrannis in Ecclesia Dei viventis, qui aliter opinantes ferre non possunt : & melius etiam ipse Baronius, qui præcise nihil definit, ut rem probabilem tuetur*. Igitur neque Baronius, neque Casaubonus ea scriptis reliquerunt quæ ipsis tribuit Bailletus.

Casaub. Exer. 2. in Bar. pag. 164. col. 2.

Tillemontius de Libris disputans, quos S. Dionysii Areopagitæ nomine legimus, eum tradit divinæ Gratiæ nullatenus meminisse, ipsiusque principia ducere ad exhibendum nobis Deum in qualibet natura eodem modo operantem : „ ita tamen ut quæ voluntate præditæ sunt, vi sua constituant, vel ad eum accedere, vel ab eo recedere: quod ægre a Pelagianismi labe liberari potest. „ Asseverat insuper Tillemontius idem, prælucente Bollandi & Morini suffragio, se in illo quædam Apollinaristarum, & Eutychianorum vestigia deprehendere, qui non satis duas in Christo Jesu naturas distinguant. Sunt tamen, qui multis evincant, celebres hosce Criticos Scriptori huic sensa non modo non sua, verum a principiis * etiam suis discrepantia vendicare.

Tillem. tomo 2. annot. 4. in S. Dion. pag. 574. col. 2.

Autor Dissert. de S. Dion. Areop pag. 329. & seq.

Pro re nata istorum Librorum, in rem futurum arbitror, observationem quandam hic non reticere, cui cognatio aliqua cum regula, quam modo excutimus, intercedit. Cum summatim S. Dionysii Areopagitæ Gesta collegisset Tillemontius, ad quæstionem de Libris, ab isto S. Pauli discipulo nuncupatis, transitum facit. „ Nihil tamen, inquit, apparet, „ addendum nobis esse iis, quæ Morinus, Sirmondus, aliique tempori-

Tillem. tomo 2. art. de S. Dion. Areop. pag. 134.

* Docet hominem propter crimen originis in peccati captivitatem incidisse, a qua ut illum redimeret, Filium Dei humanam naturam assumsisse: Deum boni totius fontem esse; ejusque virtute vocari, quicumque vocantur, & salutem consequi, quicumque consequuntur, lapsos erigi, atque imaginem divinam in iis instaurari, qui eam culpis deleverant. Continet pariter caput 2. & 3. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & cap. 2. de divinis nominibus alia plura non magis Pelagianorum erroribus respondentia. S. Maximus in *Schol. ad cap. 5. Hierarch. Eccl.* habet hæc verba : *Eutychianos, & Apollinaristas, & Acephalos, prosternit*; quicum consentit Dupinus in hunc modum. „ Perspicue rejicit falsa Nestorianorum, Eutychianorum, & Anthropomorphitarum dogmata. „ *Bibliot. tomo 1. pag.* 104. immo fatetur Tillemontius consonans Bollando, nullam esse Scriptoris hujus partem, quæ Catholicum explicatum nequeat admittere : *Quas tamen opiniones Catholice interpretari quis possit, fortassis & debet*. Boll. Mense Maji pag. 45. Si potest quis, immo etiam debet, Autoris hujus dictis Orthodoxam interpretationem accommodare; sique ipsius principia atque doctrina ab erroribus ipsi impositis distant quam longissime, cur pro rato habent eum illos docuisse?

„ bus

„ bus nostris posteritati propagarunt, ut planum facerent, eos ante VI. „ sæculum lucubratos mimime fuisse, quo a nonnullis Eutichianis usurpari cœperunt. Sirmondus edidit, quidem Opusculum inscriptum: *Dissertatio, in qua Dionysii Parisiensis, & Dionysii Areopagitæ discrimen ostenditur:* atque in eo probat, Areopagitam ad Gallias non adventasse; verum neque in hoc tractatu, neque in aliis Operibus sententiam suam aperit de Voluminibus S. Dionysio tributis. Quocirca verendum est, Tillemontii accurationem tum defecisse, cum Sirmondum hac de re scripsisse testatus est.

Sirm. Tom. 4. pag. 357. Edit. 1696.

Font. Hist. Orac. Gall.

Consilium inivit Fontanella, quod nemo ignorat, ut nimirum suaderet, celeberrima antiquitatis Oracula, tanto habita apud Paganos in honore, figmenta fuisse & pinguia præstigia Sacerdotum Idolorum, vulgi credulitati imponentium, nihilque prorsus eorum in Dæmones referendum esse. Cum Paradoxum hoc toti retro Christianæ antiquitati adversetur, immo etiam Philosophorum Paganorum, atque Idolatrarum populorum fidei, necessum erat, quo insolens hæc & inaudita sententia veritatis adumbrationem quandam acquireret, & communi oppugnandæ opinioni minus esset inepta, ad quorumdam Criticorum institutum confugere, sensa primis Christianis addicere, quæ ipsi ne cogitando quidem perceperunt, atque rationes supponere ab iis toto cœlo diversas, quibus adducti sunt, ut Gentilium Oracula Dæmonibus adjudicarent.

Ibid. c. 1. pag. 11.

Tres itaque designat doctus hic Academicus, quæ Patres ad hanc amplectendam opinionem compulerunt. Prima petita est ab Historiis admirandis, quæ de Oraculis, & Geniis percrebuerant. Qua super re Plutarchi memorat Historiam de Thamu Navis gubernatore, deque Magni Panos interitu ipsi nunciato; uti superius in quadam Adnotatione observavimus. In medium deinde profert quoddam Oraculum, Autore Suida, quod a Deo Serapide Thuli Ægyptiorum Regi editum putat; alia item tria ab Eusebio, ut perhibet, in Porphirii acerrimi Christianorum hostis Scriptis reperta: celeberrimum denique Augusto redditum de puero Hebræo ab Oraculo Delphico responsum. Altera ratio, qua Veteres permoti sunt, ut Oracula fundi crederent a Dæmonibus, ducitur ex opinionis hujus cum Christianorum dogmate consensu. „ Cum etenim „ Dæmones exstare constanti fide a Christianis teneatur, naturali qua- „ dam consecutione factum est, ut officia ipsis quam maxime multa „ mandarent, nullaque in re ipsis parcerent, quoad Oracula & porten- „ ta Paganorum, quæ hujusmodi interpretatione indigere videbantur. Ex eo demum succrescit tertia ratio, quod nimirum Platonicæ Philosophiæ congruat ista sententia. „ Platonis disciplina, quæ in honorem „ Christianæ Religionis vertebatur, quotiescumque ipsi faveret, tota

Ibid. cap. 3. pag. 25.

Ibid c. 2. pag. 20.

Dæ-

„ Dæmonibus redundat ; unde ipsi ad Christianorum de Oraculis commentum nullo ferme negotio propagati sunt. „ Ecce momenta prioribus Ecclesiæ Patribus a Fontanella tributa, quibus addicti Oracula Dæmonum afflatu fundi censuerunt.

Si quæ veterum Christianorum nomine vulgantur rationes, & refelluntur, eædem revera essent, quibus id habuissent persuasum; multi esset operis & laboris excusationem ipsis afferre, eorumque minorem in ratiocinando diligentiam non habere perspectam. At certum est, primorum Patrum haud esse rationes istas ipsis adscriptas ; & non modo in illorum Operibus desiderari, verum plures alias præsto esse eorum loco, apprime diversas, & iis aliquanto solidiores, quæ ipsis affuuntur. *

Exemplis itaque istis comperimus, nisi Sapientes Critici nostri Veteres ea, quæ nunquam locuti sunt, loquentes induxissent ; nisi ad eos sensa, quæ nunquam expresserunt, retulissent, & nisi pro certo posuissent, eos aliter, atque meditati sunt, meditatos fuisse ; Magnam Critices Artem sterilitate frequenter laboraturam, & futurum, ut tot vanæ inter Litteratos lites brevi dirimerentur, cessarent innumeræ, quas perpetuo in se hac de caussa vicissim jaciunt, querelæ, mosque gereretur Veterum & recentiorum famæ, cui non satis aliquando obsequuntur, cum ipsis, aut falsa, aut a germanis suis quam maxime discrepantia inferunt cogitata. Fortassis etiam lacunosa multa in ipsorum voluminibus apparerent, si fas esset summovere inde loca omnia, in quibus de Scriptorum opinionibus capti sunt Critici nostri ; & quam plurimorum, aut ego fallor, Librorum onere pressa non fuisset Respublica Litteraria, qui ex parte saltem opinionibus duntaxat innituntur procul a Scriptorum genuina mente remotis.

* Verbi divini autoritas, asserentis Paganorum Numina esse Dæmonia, in Christianorum animis fundamenta prima jecit, ut Oraculorum autores Dæmones haberent. Altera ratio idem conficiens, atque hausta similiter a Sanctis Bibliis, erat, ipsos ab Oraculis, atque ab hominibus Oraculorum effata reddentibus Dæmones expellere, & Christianos etiam, invocato Jesu Christi nomine, nequam spiritus cogere, ut coram Paganis ipsis confiterentur, se deceptores Spiritus esse. Priscorum denique Christianorum stetit animo Dæmones Oraculorum Autores judicare ; quod nimirum homines ad quorumcumque Criminum genera, & execrandas abominationes inducerent. *Autor Responsi ad Historiam de Oraculis 1, parte pag. 88, & seq.*

AR-

ARTICULUS VIII.

Accuratæ Critices regulis contrarium est, veras Autorum sententias dissimulare.

NISI Lectorem molestia afficere vererer, magnam huc exemplorum vim coacervare possem, ut constaret, eruditos sæculi nostri Criticos non satis studiose Legi huic semper parere. Pauca itaque congeram duntaxat, quæ mihi scrupulum aliquem injiciunt. Dupinus, ubi [*Dupin. Differt. præl pag. 183.*] sermonem habet de S. Paulo, Veteres, inquit, nonnulli opinati sunt, „ eum in Hispaniam perexisse: hoc autem in ancipiti positum est; im- „ mo contra sentire, majorem videtur habere cum vero similitudinem. „ [*Ibidem pag. 391. col. 1.*] In annotatione loci hujus Patres recenset hujus itineris propugnatores, uti S. Athanasium, Cyrillum, Epiphanium, Joannem Crysostomum, Theodoretum, Hieronymum, S. Gregorium Pontificem, & Ven. Bedam, nonnullosque alios. Hæc tamen Patrum turba Criticum nostrum nullatenus implicat, qui sibi persuadet, se commode eunctorum Patrum istorum testimoniis obviam ivisse, ubi veram ipsorum intelligentiam occultavit, addiditque: [*Ibid. col. 2.*] *id eos non veluti certum factum, sed tamquam conjecturam retulisse*. Nihil nobis reliquum est in præsentiarum, quam aliqua Patrum eorundem loca de S. Pauli itinere in medium producere, ut integrum unicuique sit dijudicare, num Dupini interpretatio Doctorum veterum istorum menti responderit, ipsique iter istud *non veluti certum factum, sed tamquam conjecturam retulerint*.

Silentio prætereo S. Athanasii in Epistola ad Dracontium, & Sancti Cyrilli Hierosolymitani Cathechesi decima septima Textus, quod adeo perspicui non sint; atque aliorum Patrum sensa. Primum itaque a S. Epiphanio repeto, qui conceptis verbis ait: *Paulus in Hispaniam profectus est*. [*Crysost. Hom. 76. in Matt.*] S. Joannes Crysostomus nihil obscurius loquitur: *Cum igitur biennium Romæ exegisset*, (de Sancto Paulo sermonem habet) *tandem dimissus est; deinde in Hispaniam profectus*. [*Theod. in 1. Ep. ad Philipp cap. 2.*] Eodem recidit Theoderetus; *Profectus est in Hispaniam*. [*Hieron. in cap. 11. Isaiæ.*] Non absimiliter Hieronymus: *In Hispaniam alienigenarum portatus est navibus*. [*Greg. l. 3. Mor. cap. 22.*] *Paulus*, inquit Sanctus Gregorius Papa, *cum nunc Judæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispaniam peteret*.

Respondebit ne quispiam, ex his Patrum verbis non aperte colligi, eos S. Pauli in Hispaniam iter pro certo habuisse? Hoc si admittamus,

quæ-

quænam erit nota, ut dispiciamus Historias ab Ecclesiæ Patribus recitatas firmas & ratas esse judicandas? Enimvero Sancti Doctores isti de Pauli in Hispaniam adventu plane & concluse differunt; neque illa utuntur ratione, qua solent ii, qui perspectum esse volunt, se hæsitanter ea, quæ dicunt, in vulgus emittere; & iccirco, mea quidem sententia, id eis in dubio fuisse perhibet Dupinus; ne videatur absolute opinioni refragari, quam Veteres habuerint compertam.

Legere est apud Bailletum, in mentem venisse Sancto Ceraunio, qui Sæculi VII. initio vivebat, ut Martyrum Acta colligeret, nullaque in re sibi pepercisse, ut eorum, quæ in multis Galliæ Ecclesiis reperiri poterant, exempla describerentur: „ Verum, addit Criticus iste, ii quos „ ad id operis adhibuit, non eadem, nec ipse, integritate speciailter „ erant. Documento nobis est modus, quo se gessit Warnaharius „ Ingonensis Ecclesiæ Presbyter, cui se, ut trium Geminorum Acta re- „ ciperet, commendavit. Hic pro eo, quod ad ipsum legitima & ve- „ tusta mitteret, quæ illuc e Cappadocia cum eorundem Sanctorum cor- „ poribus facile translata fuerant, aut fateretur ea penes se nequaquam „ esse, maluit nova quædam coagmentare, quæ ad ipsum cum Actis „ Sancti Desiderii Viennensis deferenda curavit. „ Ut liqueat, an Bailletus nec ne Textum Warnaharii id ennarrantis nonnihil distraxerit, Presbyteri hujus veram mentem involverit, immo ipsi de confictis novis Actis calumniam conflaverit; satis erit huc propria Warnaharianæ Epistolæ verba traducere, quam ante Acta trium Geminorum ad Sanctum Ceraunium missa collocavit. Audi, qua id efferat oratione: *Gesta Sanctorum Geminorum, quæ in suburbio Lingonicæ Civitatis .... sicut devotionis studio imperastis, ita desiderantissimæ famulationis obedientia descripsisse cognoscatis*. Ait itaque Warnaharius, se horum Sanctorum Historias descripsisse quidem, non autem composuisse. Theodoricus certe Ruynartius manifeste prodit, Vvarnaharium SS. istorum Gesta *imperante Ceraunio descripsisse*. Tillemontius quoque de iisdem disputans, ea Sæculo VII. vetustiora existimat: Et profecto nihil aliud in rem hanc contulit Vvarnaharius, quam, ut ex ejus Procemio conjicere licet, illorum exemplum ad Sanctum Ceraunium mittere.

Serm. de Vit. Sanct. pag. 22. Gall.

Apud Surium die 17. Jan. Tomo 1. pag. 302.

Ruynart. Praef. in Acta Selecta pag. 9.

Tillem. annot. 3. in S. Benig. pag. 603. col. 2.

Si Launoii curæ & cogitationes tantum in Antiquorum testimoniis afferendis, quantum in iisdem multiplicandis, laboraverint, non paucas Criticorum super hac re exprobationes declinasset. Ecce duo minoris integritatis argumenta, quæ ipsi vitio vertit Menardus. Disputans namque Launojus de Sulpicii Severi Epocha ad Gallorum Martyres pertinente, duo Orosii loca his verbis recitat: *Hinc apud Orosium Libro VII. Historiæ edicit Nero, ut per diversas Imperii Provincias, &c.* Et paullo post:

Laun. de duabus Dion. cap. 1. §. 2. pag. 4.

Ibid. pag. 5.

post: *Orosius non ante Aurelium & Antoninum Verum, sed sub ipsis duntaxat Christianos in Gallia diserte afflictos fuisse testatur.* Porro exploratum est, quod ad priorem Textum attinet, Orosium scripsisse *per omnes Provincias, non vero per diversas*, ut Launoii ore loquitur. Sustulit etiam idem Doctor ab altero Textu vocem *Asia*, ipsique sensum accommodavit ab Autore abhorrentem, cujus verba hæc sunt. *Defuncto Lucio Vero, M. Antoninus solus Reipublicæ præfuit; sed in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum in Asia, & Gallia graves ejus præcepto fuerunt.* Quas mutationes maximi hoc loco faciendas esse, & longe aliter, ac Autor intendit, explicari ipsius dicta probat Menardus.

Menardi Diatriba de Unico Dionysio c. 2., pag. 12 & 14. Alex. Hist. Tomo 1. Sæc. 1. cap. XI. art. 6. pag. 99. Euse. l. 3. Hist. c. 19. Ed. Joann. Christophorsoni.

Eusebii autoritate utitur Alexander, ut tueatur, Epistolam, quæ S. Barnabæ nomine circumfertur, falso hunc Apostolum Autorem jactare. *Inter Scripturas autem*, inquit Eusebius, *quæ falso inscriptæ, minimeque germanæ dicuntur, Pauli Acta numerantur, & liber qui vocatur Pastor, & Epistola nomine Barnabæ edita, & quæ dicitur doctrina Apostolorum.* Porro extra aleam est, Eusebium verbis illis propositum non habuisse, Epistolam illam Sancto Barnabæ abjudicandi, ut sibi blanditur Alexander.

Eusebius siquidem capite illo de Sacræ Scripturæ libris sermonem instituit, quos multifariam partitur. Primo ponit eos, qui *omnium asseveratione constanter approbantur*, quosque *Protocanonicos* appellant. Secundo locat Epistolas Jacobi, & Judæ, secundam Petri, secundam, & tertiam Joannis, *quæ in dubitationem*, inquit, *vocantur*. Tertiam sedem obtinent ab Alexandro memorati; *queis adde, si videtur, Joannis Apocalypsin* ex Eusebio, Libros istos ...... latissima quadam specie appellante. Idem subjicit, *atque hi sunt Libri, qui in dubium revocantur. Atque certe istorum Librorum enumerationem necessario fecimus, ut cum Scripturas, quæ secundum Ecclesiæ Traditionem veræ germanæ, & omnium sententiis manifesto confirmatæ sunt, perspicua quadam nota ab aliis, quæ non sunt ejusdem autoritatis, sed sunt positæ quidem in controversia, a plerisque tamen Ecclesiasticis Viris evolutæ & pertractæ, distinxerimus.* Meminit tandem Eusebius Librorum ab Hæreticis Apostolorum nomine suppositorum, *quos tamen nemo ex Scriptoribus Ecclesiasticis, usquam in suis scriptis in memoriam redigere dignatus est.*

Quamobrem licet Eusebius Barnabæ Epistolam Apocrypham, idest non Canonicam, enunciet; longe tamen abest, ut eam veluti falso huic Apostolo tributam rejiciat: alioquin colligendum esset, ipsum quoque Pastoris Librum, quod inficiantur Eusebius, & Alexander, fore suppositium; cum Eusebius eadem in classe Hermæ Librum, & S. Barnabæ Epistolam statuat. Alexander vero ad confirmandam Pastoris Libri veritatem hoc Eusebii testimonium adhibeat.

Alex. ibid. art. 7. pag. 104.

Tille-

Tillemontius, ubi in disputationem incidit de Sanctæ Mariæ Virginis Assumtione, tradit, Usuardum, & Adonem maximam super hac re loquendi circumspectionem postulare. Deinde sequenti pagina Baronium, addit, hanc Usuardi, & Adonis moderationem non improbare, quod his Baronii verbis evincit: *laudanda forte modestia*. Incommode tamen cadit, ipsi animo excidisse integrum Magni hujus Cardinalis locum exequi: *laudanda forte modestia; nisi esset labefactata mendacio*.

Tillem. Tomo 1. annot. 15. in S. Virg. pag. 498. col. 2.
Bar. ad ann. 48.

Tillemontius idem, & Bailletus quendam Christianorum in Oriente ritum memoriæ produnt. „ Fertur, inquit prior, ea die (sexta nimirum Januarii) Christianos Orientales Flumen quoddam solemniter benedicere, in quod deinceps, quasi Baptisma instaurantes, se immergunt, atque illius aquæ partem ad domos suas deferunt. „ Iisdem pene verbis eandem consuetudinem narrat Bailletus: uterque vero facti hujus sponsorem P. Thomasinum appellat, eumque citat pag. 244. Tractatus sui de Festorum celebratione. Equidem novi, Thomasinum hujusmodi Historiam persequi non absimiliter loco a Criticis nostris designato: nihilominus obliti sunt ambo duorum verborum, quibus Eruditus iste Criticus narrationem suam absolvit. *Hujus rei*, subdit, *neque testis sum neque sponsor*. Hæc duo sane posteriora exempla Antiquorum veritatem debilitatem non ostenderunt; ast dissimulationes istæ, quibus in duos juniores & pervagatos Autores utuntur, quales sunt Baronius & Thomassinus, in caussa esse possunt, cur timeamus, ab id genus aliis in vetustiores, minusque notos scriptores non abstinuisse.

Tillem. Tomo 1. art. 6. de Jesu Christo pag. 15.
Baill. 6. Jan. in Festo Regum. pag. 158.
Tomass. l. 2. cap. 7. num. 9. pag. 244.

Contendit Autor Historiæ *Flagellantium* pag. 188. & 189. nullam fieri in Vita S. Romualdi a B. Petro Damiano conscripta *de Disciplinis voluntariis* mentionem. Verumtamen in illa monemur: *cum ipsi quoque pecudum custodes jejunarent, silentium tenerent, disciplinas inter se facerent*. Boilavius animadvertit pag. 235. & 236. Beatum Guigonem Superiorem Chartusianorum, qui ante omnes Ordinis sui instituta litteris tradidit, ne verbo quidem *Disciplinas voluntarias* commemorare. At illas commemorat luculenter, cum de iis sine Superioris permissu faciendis interdicit. *Abstinentias & disciplinas nulli nostrum, nisi Priore sciente & favente, facere licet*. Tum etiam capite *de Disciplinis Fratrum*, Decretum extat verbis istis. *In adventu & Quadragesima per singulas Hebdomadas singuli singulas accipiant disciplinas. Quod si domi non fuerint, septies pro Disciplina* Pater Noster *dicant*. Observatum denique a Thierrio est, cum in Præfatione, tum aliis suæ Critices in hanc *Flagellantium* Historiam locis, Autorem istam eorum, quos laudat, scriptorum sensa reticere, & tertia quaque pagina mendosa loca deprehendi, in quibus mala fide Autorum Textus afferuntur.

Cap. 15. num. 1. Statutorum.
Ibidem cap. 63.
Crit. Hist. Flagell. in Præf. c. 3. 4. 5. &c. Gall.

X 2 Non-

Nonne Theologi ex hac Sapientum Criticorum istorum negligentiæ emolumentum sibi aliquod comparare possent? Nonne jure eorum esset, æternas, quas in illos jactant, aliqua ex parte rependere exprobationes: quod nimirum alienis tantum oculis Ecclesiæ Patres volutaverint, paucissimos illorum textus, eosque mutilos & incompositos in medium adduxerint, & nunquam res e fontibus hauserint? Si ad excutienda Criticorum istorum Opera paullo diligentius se conferant, nonne deprehendent ipsi quoque quamplures fallaciter citatos Textus, diminutos, distractos, & extranea interpretatione usurpatos, ut vicissim sibi perpetuo objiciunt? * An non occurrent Veterum sensa eadem ad disparata confirmanda traducta? ** Verum quidem est, hoc uno diferre Theologos Scholasticos, & præstantes Criticos; quod omium constans erit

* Magnum Patrum numerum cogit Vossius, ut probet, Hebraicum Codicem ab Judæis depravatum. Contra proclamat Simonius majorem eorum partem, qui Patres in rem hanc attulerunt, eos minus intellexisse. Si Dupinum audiamus, Priscorum verba, quibus fidit Simonius sententiam de scribis publicis, adversus eam maxime faciunt. Simonius hinc Dupinum de quodam Aben-Esræ Textu redarguit, quasi Judæum hunc ea proferentem inducat, quæ ne animo quidem unquam agitavit. Matthæus Petitdidierus in Procemio secundi Vol. Animadv. in Biblioth. Dupini sect. 2. 3. 4. conqueritur cum Dupino, eum sibi respondentem, longe aliter ac senserit, dicta sua interpretatum fuisse, & dissimulatione atque anfractibus usum, ut sese ex laqueis expediret, in quos eum induxerat annimadversionibus suis bene multis. Alia ex parte Petididierum urget passim Dupinus in responsione ad ipsius animadversiones, posita in calce Tomi 5. Bibliothecæ, quod sibi, quæ nunquam dixerit, appingat. Refutata a Thierrio Launoii Dissertatione pro Argumento *negativo*, novum opus cudit Launojus, inscripsitque: *Appendix ad præcedentem Dissertationem*, in qua Thierii pessimam fidem, vitiumque aut involucris tegendi sensa sua, aut aliena sibi imponendi, usquequaque criminatur: Thierrius ex adverso Launojum calumniæ & fraudis accusat; quodque præpostere sumserit argumenta sua, ut ea in pravo lumine collocaret. *In Defens. adv. Joann. de Launoy Append.*

** Drusius capite 47. Libri 1. Quæstionum Biblicarum Josephi Bengorioni autoritate constituere putat, Hassidæos, in Machabæorum Libris memoratos, eosdem prorsus esse ac Pharisæos. Serrarius vero in Commentariis ad Machabæos, eadem autoritate, inter Hassidæos & Essenos nihil interesse convincit. Dupinus ad confirmandam, & Alexander ad elevandam Epistolæ Sancti Barnabæ veritatem eadem adhibent verba Hieronymi dicentis. *Inter Apocryphas legitur*. Existimat idem Dupinus, quamquam falsæ *Decretales* primis Pontificibus tributæ, Sancti Isidori nomen præferant, hanc tamen collectionem a Magno Isidoro Hispalensi Archiepiscopo componi non potuisse Biblioth. tom. 1. pag. 663. Argumento ipsi est (in Annot. illius loci) S. Isidorum Hispalensem e vivis migrasse anno 636., Autorem autem *Decretalium* verba quædam a duobus Conciliis Toletanis, altero quidem anno 675. altero vero anno 681. celebratis decerpsisse. Nibilo secius Cardinali de Saens Aguirio visum est, ea in his duobus Toletanis Synodis contineri, quibus constet, Isidorum Hispalensem *Decretalia* collegisse *Tomo* 1. *Diss.* 1. *Appar. ad Collect. Max. Conciliorum omnium Hispaniæ* 1673. 1693.

sco-

ſententia, illorum errores ab antiquitatis ignoratione, iſtorum autem attentionis vitio, au certe propugnandæ opinionis neceſſitate proficiſci.

ARTICULUS IX.

Æquum non eſt, immodicis laudibus antiquum Scriptorem, qui nobis ſuffragatur, celebrare; alterius vero, qui refragatur, autoritatem aſpernari.

NEmo Scriptorum unus eſt, qui non aliquando, præſertim de re Hiſtorica capiatur: immo egregius quidam Theologus eo tendit effato iſto, ut aſſeveret: *nullum* inter veteres Patres eſſe, *quantumvis eruditum & ſanctum, qui non interdum hallucinetur*. Qua de re ita perſuaſum erat Patribus ipſis, ut profiterentur, ſe falli nonnumquam poſſe; * neque teſtimonio ſuo eſſe cuiquam acquieſcendum, niſi optimis rationibus fulciretur. Inde fit, ut mirum non ſit, Criticos eruditiſſimos haud ſemper Patrum autoritati ſeſe dedere: illud certe permirum erit, eos Veteres ſibi faventes nimiis efferre præconiis, nocentes vero in contemtionem adducere. Qui ita agunt, duas lances atque menſuras habere ſignificant; citiuſque anticipatione duci, quam veritatis amore, Patrumque reverentia. Ecce quædam exempla, quibus perſpicuum fiat, quam parum ſtudii poſuerint Critici, ut juſtam hanc a ſe ſuſpicionem propulſarent.

Melch. Canus de Loc. Theolog. l. 7. c. 3.

Videtur P. Alexander Hiſtoriam Veteris Teſtamenti deſcribens totus eſſe in celeberrimi Joſephi Judæorum Hiſtorici accuratione negligentiæ notanda. Eum innumeris locis carpit; non ſemel ipſi duntaxat propoſitum eſt Autoris hujus errata in unum redigere; ut aliquando duobus capitibus amplius quinquaginta comprehendat, (iis omiſſis, quæ ad Regum Juda Chronologiam pertinent ſatis apud ipſum implicatam) & alterum ex illis concludat verbis his: *alia Joſephi errata Hiſtorica & Chronologica prætereo, paſſim in hujus ætatis* (ſextæ ſcilicet) *Hiſtoria occurentia*.

Alex. Hiſt. V. Teſt Tomo 5. c. 2. pag. 109. & ſeq. Tomo 6. c. 2. pag. 217. & ſeq.

Ibid. pag. 215.

* S. Auguſtinus, poſtquam oſtendit hominem decipi ſæpe numero, ſubdit, ſibi tantum non arrogare, ut quiſpiam ei credat: *niſi docenti, & rationem dicenti*. Lib. 2. contra Donat. c. 3. Propterea inſcitiam ſuam non ſemel Patres agnoſcunt, uti Hieronymus *in cap. 2. Mich.* item *in cap. Ezechiel.*; ajuntque, ſe, cum primum errores ſuos animadvertent, illos emendaturos, aut revocaturos, quod præſtitit Auguſtinus *in Retract. Libr.* aliquando etiam aperte declarant, ſe aliorum judicio opera ſua committere. Ita Gregorius Nazianzenus *Opuſc.* contra Arrianos.

Cæ-

Alex. Hist. Eccles. sæc. 1. Tomo 2. Dissert. 2. quæst. 1. pag. 162. &c.

Crederet ne quis, doctissimum hunc Dominicanum, tantis cum Josepho susceptis inimicitiis, cum tamen quæstio suboritur de anno Nativitatis Jesu Christi, omnium Ecclesiæ Patrum, & quorumcumque Sapientum Epochas prætermittere, unique super hac re Josephi Cronologiæ & Historiæ adherere?

Locis citatis ex Tomo 5. & 6. Hist. vet. Test. Sæc. 1. Tomo 1. Dissert. 2.

In Historia Veteris Testamenti cum ob oculos ponit Historicum haud raro fabularum narratorem, supinis erroribus featentem, & minori cum diligentia scribentem. In Historia vero Ecclesiastica Autor inducitur sapientissimus, integerrimus, atque accurratissimus. Ibi Josephus res producit sine testibus: hic omnia ex optimis monumentis depromit. Ibi Josephus impune mentitus est, cum scripsit, Herodem Templum Hierosolymitanum rursus a fundamentis erexisse; nullum enim metuebat, qui eum impudentissimi mendacii coargueret; *quod Judæorum quisquiliæ, quæ supererant, illius scripta recognoscere, aut examinare negligerent, aut etiam Græce scribentem intelligere non possent*: *hic Judaicæ gentis Proceres, quos utique res Herodis omnium sermonibus celebratæ in Judæa, latere non poterant, Josephi in conscribendis rebus Herodis veracitati attestati sunt*.

Hist. Vet. Test. Tomo 6. pag. 934.

Hist. Eccl. Tomo 1. sæc. 1. Dissert. 2 pag. 213.

Ibidem cap. 2. pag. 125.

Visus est Sane Alexander præsensisse, modum, quo ipse de Josepho in Dissertationibus ad Historiam Veteris Testamenti loquitur, non modicæ Lectoribus admirationi futurum; immo futurum etiam ut ipse Scriptoris hujus autoritatis inposterum indigeret. *Objiciet fortasse quispiam, nos in toto hoc Opere Josephum intemperantius reprehendisse. Fide dignum Josephum fateor, sed quatenus Sacris Litteris non repugnat*. Neque indignum esse perhibet, cui fides habeatur, nisi cum Sacræ Scripturæ contradicit. * Hoc tamen tanti non est, ut speciem iniquam Josephi, quam animo nostro Criticus hic informavit, dispellat. De re historica nanque & Chronologica vitiorum ejus cognitionem agit; tametsi capitibus istis non longius a Sanctis Bibliis dissentiat.

Ibidem.

Animadvertit eruditus hic Prædicatorum alumnus in Historia Veteris Testamenti, Josephum „ præstantissimum fuisse Romanorum judicio; „ Titum Imperatorem ejus Historiam manu sua subscriptam publicari „ præcepisse: Regem vero Agrippam duas & sexaginta ad eum Epistolas „ scripsisse, quibus veritatem ab illo expositam fuisse testatur „. *At ho-*

* In tria erratorum genera lapsum fuisse Josephum existimar Alexander; 1. ea narrando, quæ in Divinis Voluminibus nequaquam exstant, 2. quæ cum iisdem Libris pugnant, 3. quæ Chronologiam, & Historiam attingunt. Quantulumcumque studii in Alexandri verbis ponamus, liquido apparebit, majorem culparum partem ab eo in Josephi Scriptis reprehensarum ad facultates Historicas & Chronologicas pertinere, adeoque in illis non videri ipsius judicio fuisse deceptum; cum *fide dignum Josephum fateatur, quatenus sacris Litteris non repugnat*.

nores,

nores, quibus a Romanis ornatus est, per Alexandrum, *Historiam duntaxat Belli Judaici, non vero Judaicas antiquitates spectant*. Porro cum idem Doctor nos docet in Ecclesiastica Historia „ Josepho fidem conciliasse suffragia Imperatorum Titi & Vespasiani, a quibus & Statua „ Romae donatus est: attestatum fuisse Regem Agrippam, qui sexaginta duas Epistolas ad Josephum dedit, veritatis narratae testes in „ conscribendis rebus Herodis. „ haec plane intelligenda sunt de Antiquitatum Libris; illarum enim eo loci in dubium vertitur fides: alioquin irritum faceret universum illud de Historici hujus integritate & accuratione praeconium, cum ipsius momenta ad Christi Nativitatis annum definiendum ab Antiquitatum Libris potissimum eruantur.

Hist. Eccl. sec. 1. Tomo 1. Dissert. 2.

In Historia item Veteris Testamenti opinatur egregius iste Criticus, aberrare Josephum Regum Juda Chronologiam exequentem, scribentemque de Artaxerse, Machabaeis, Antiochi obitu, Magno Sacerdote Onia, Joanne Hircano, Pompejo in Templum ingrediente, de Moribus & morte Antipatri Herodis filii, deque Templo Hierosolymitano ab Herode iterum constructo. Cum vero designare juvat Christi nascentis annum, tum summam praestat Josephus, Alexandro Judice, fidem in his omnibus, quae memoriae prodit de Antigoni interitu, de Herodiani Regni intervallo, illius morte, aliisque factis, quibus fretus Epocham suam moderatur.

Hist. Vet. Test. Tomo 6. c. 2. pag. 117. &c.

Hist. Eccl. sec. 1. Tomo 1. Dissert. 2. pag. 24.

Eodem ferme modo alibi Doctor hic argumentari consuevit. Incumbit ne ipsi suadere, Septuaginta Graecam Vet. Testamenti versionem, quae ipsis tribuitur, adornasse? Josephum statim appellat, *qui sane*, inquit, *in sua gentis Historia haud ita rudis fuit, ut Versionem a Septuaginta senioribus factam asseruisset: nisi communis hac fuisset Judaeorum persuasio, Majorumque traditio, atque ex publicis etiam monumentis Historiae substantiam didicisset*. Ceterum cum tradit Josephus, *Herodem novum Templum idque majus & magnificentius, quam illud Zorobabelis a fundamentis erexisse*, tunc Judaeus hic in Historicum convertitur integritate, diligentia, atque optimis Monumentis deficientem. En profecto mirum, qui fiat, ut de re famae recentissimae, quaeque paullo antequam nasceretur, contigerat, fallatur Josephus ille, qui aliunde in iis accuratissimus est atque integerrimus, quae dicit de Septuaginta Versione, trecentis forte, priusquam in lucem ederetur, annis confecta; & cujus Historiam hauserat a supposititio falsi Aristeae, ut ipse fatetur, volumine.

Hist. Vet. Test. Tomo 6. Dissert. 8. prop. 1. pag. 780.

Ibid. cap. 1. pag. 130. &c.

Hist. Vet. Test. Tomo 6. pag. 778.

Propositum ne est sibi ratum facere, S. Crescentem primo nominis Christiani saeculo in Gallias venisse, & Viennensem Ecclesiam fundasse? in suffragium vocat Adonem ejusdem Urbis Episcopum, *cui certe notus*

Hist. Eccl. sec. 1. Tomo 2. Dissert. 15. pag. 17.

erat

Ibid. Dissert. 16. pag. 78. *erat Ecclesia sua census & origo*. E contrario autem, objicientibus Erudito huic Dominicano Adonis silentium de S. Mariæ Magdalenæ, & sociorum in Gallias appulsu, respondet: *Nonne ipse* (scilicet is, qui de rebus ad Ecclesiam suam spectantibus uberrime fuerat institutus) *nonne ipse domesticos Ecclesiæ suæ Sanctos silentio præteriit?* Unde colligit; *quid mirum si B. Magdalenæ in Provinciam appulsum &c. tacuerit?*

Hist. Eccl. sæc. 4. Tomo 2. Dissert. 13. pag. 100. Ibid. pag. 188. Idem P. Alexander Gelasium * Cyzicenum identidem in testem accersit. Hunc usurpat probaturus, Osium Cordubensem Episcopum Nicænæ Synodo præfuisse; ejusque sententiæ primas dat, potius quam Hieronymo & Isidoro asserentibus, Arrianum Episcopum Constantinum Magnum undis Baptismatis abluisse. Ibid. pag. 360. Non fugit pariter Alexandrum, Historici istius verba referre, quando Eusebii in Ecclesiastica Historia probitatem eximiis laudibus ornavit: at ubicumque ea persequitur Gelasius Cyzicenus, quibus irretiri facile potest Criticus noster, tunc coactis undique permultis Gelasii vitiis, concludit: Ibid. pag. 128. *levissimi igitur ponderis est Gelasii Cyziceni autoritas*. Si Gelasius Eusebium ab Arrianismi labe purgat; Ibidem pag. 232. Alexander, apud quem tanti criminis reus est, *Gelasii Cyziceni testimonium exsufflandum esse*, ait; *cum sit autor nequaquam accuratus*, rursusque culparum ejus novum indicem texit: *In loco mox laudato crassissimi & putidissimi notantur errores*. Porro te monitum volo, locum hic ab Alexandro reprehensum, sedem habere capite primo Libri secundi Historiæ Gelasianæ, ex quo decerpserat Autor noster, quæ pro Eusebio profert Gelasius, ad celebrandam Eusebii in Historia Ecclesiastica fidelitatem.

Non dissimili admodum ratione in Usuardum & Adonem se gerit Tillem. annot. 5. in D. Paulum pag 572. col. 2. Tillemontius. Enunciant ne hi quædam ipsius opinionibus abludentia? illorum testimonium teruntii facit. Propterea, si illi convertas animum, „ autoritas *Martyrologiorum* Usuardi & Adonis, quæ D. Paulum alte„ ro post Ascensionem Domini anno Christianis mysteriis initiatum per„ hibent, minoris momenti est. Constitutiones, inquit alibi, quæ, quan-

* Pervagatum est, Gelasium Cyzicenum Cesareæ Palestinæ Episcopum fuisse; Cyzici ortum, atque ex eadem Urbe Presbyteri filium. Cave Hist. Litt. pag. 293. col. 2. Huic eorum Historiam tribuunt, quæ gesta sunt in primo Concilio Generali Nicæno. Ejus Opus in tres Libros partitur: priores duo Historiam Concilii complectuntur, tertius quasdam Imperatoris Constantini Epistolas in sese continet; editique Parisiis fuere anno 1595. Typis Roberti Balphori. Photius codice 88. in hæc verba de illo pronunciat: *ipsa dictio ad humilem vilemque stylum plus æquo vergere animadvertitur*. Dupinus etiam Tomo 4. p. 2. pag. 675. sentit, Historicum hunc nullum in narratione sua ordinem servare, ejusque opus neque animadversionum accommodatione, neque rerum delectu, neque limato judicio commendari.

„ ti

„ ti demum habendæ sint, majoris certe, quam Ado & Usuardus, „ sunt existimandæ, docent, Onesimum Philemonis Episcopum Berrhoensem in Macedonia fuisse renunciatum „. Missa facio plura alia loca, in quibus nullo ipsi in pretio sunt utrumque Autorum istorum testimonia. Verum opus ipsi sit aliquando illorum autoritatis: calculum illico reducit. „ Ado, tum inquit, Sanctorum honore in Romano *Martyrologio* decimo septimo Kal. Januarii donatus, atque Usuardus postulant, „ ut summa cum circumspectione de Assumtionis negotio loquamur. „ Et vero Usuardi testimonium eo magis est suspiciendum, quo ipsius „ *Martyrologium* Romæ atque apud quamplures Ecclesias probatum est.

Ibid. num. 70. pag 606. col. 2.

Notat. 25. in Deip. Virg. pag. 497. col. 2.

Alibi quoque ab eadem consuetudine non deflectit Tillemontius. Nihil quicquam addi potest laudibus, quibus Epiphanium cumulat, quoties opinionibus suis adstipulatur. „ S. Epiphanius, eruditissimus videlicet sæculi IV. Pater, ait, de Virginis Deiparæ Assumtione disputans, se definire posse negat, utrum mortua fuerit, an immortalitatem consecuta. „ Quod nostra interest, scribit alio loco, malumus „ eum Baronio illustrem atque antiquum Autorem, qualis est S. Epiphanius, sequi; & pro certo habere, S. Clementem, Romanum Episcopum a S. Petro constitutum, tantam dignitatem Sanctis Lino & „ Anacleto cessisse. „ Immo hactenus Criticus iste Patris hujus testimonio defert, ut una duntaxat illius autoritate, Eusebianæ quoque prælata, anno 66. Petrum & Paulum extremum vitæ diem confecisse putet. „ Huic opinioni subdit, nihil est, quod repugnet, & Sancti Epiphanii „ Scriptoris gravis & vetusti autoritate fulcitur. „

Tillem art. 7. in in B. Virg. pag. 73.

Till. Tomo 2. num. 2. in S. Clem pag. 589. col. 2.

Tillem. annot. 40. in S. Petrum pag. 557. col. 2.

Pressus demum necessitate, utendi Epiphanii testimonio, quo Sancti Justini Acta, quæ Bollando displicent, vera & legitima esse defendere possit, Patris illius verba transcribit: *Hic Justinus pro Christo Martyrium subiit sub Romanis, Adriano Rege, cum annorum triginta esset, in matura, & consistente ætate.* Quandoquidem bis peccat turpiter eo loci Epiphaphanius: certum namque est, Justinum tum annorum triginta ætatem excessisse, cum mortem oppetiit; tum etiam eam non Adriano imperante, sed extremis ad summum Antonini temporibus contigisse; viribus omnibus quam maxime potest, agit, ut amborum errorum excusationem Epiphanio quærat. „ Fidem superat, Sanctum Epiphanium in hujuscemodi vitia incidisse; neque ullam speciem habet veritatis, absurda omnia, „ quæ inde consequuntur, in S. Epiphanium conferre. „

Till. Tomo 2. notat. 1 in S. Just. pag. 621 col. 2.

Epiph. Hær. 46. cap. 1.

Tillem. ib. col. 2.

Si quando tamen incommodum ipsi fuerit Patris hujus testimonium, tunc: „ Non est plane novum, Epiphanium in re Historica cæcutire: „ plus æquo levibus Historiis adoptandis indulget, pluraque ab Apocryphis libris decerpit; accurationis dono affectus non est, res miscere ac per- „ tur-

Tillem. Tomo 2. in S. Joann. pag. 610.

Ibidem annot. 27. pag. 642. col. 2.

Ibidem num. 10. in D. Jacobum tomo. 2. annot. 2. in Nic. pag. 525. col. 1. &c.

„ turbare novit; ejusque tandem autoritas tanti non valet, ut facti alicujus veritatem faciat exploratam. „

Sui similis est in Eusebio afferendo, pro quo non exiguam existimationis significationem sæpius protendit. Certe cum de primorum Pontificum serie & ordine differit, ita pro historici hujus dignitate decertat: „ Quoniam omnium, quibus assentiri possemus, vetustissimus & celeberrimus est Eusebius, eumque Græci & Latini omnes a suis ad nostra usque tempora secuti sunt, nos pariter ab illius Chronologia Pontificum non recedemus. „ Nihilo tamen minus in Historia Imperatorum, ubi de Judæorum excidio sermonem instituit. „ Oporteret quidem, inquit Tillemontius, ex Eusebii sententia, Festi mortem anno antecedente collocare; nihil tamen persuadet, excipiendum a nobis Eusebium esse, qui in Chronologia claudicat plerumque ..... Si standum esse ducimus, inquit alibi, vigintiquinque annorum, mensis unius, novemque dierum numero, reliquum erit colligere, Eusebium S. Petri Romam adventum in annum distulisse; quod illi familiare sit a veritate desciscere .... Nullo negotio fatemur, subjungit etiam annot. secunda in Sanctum Clementem, pluribus Eusebium falli. „

Tillem. Tomo 2. in S. Clem. pag. 595 col. 1.

Tillem. annot. 21. in Excid. Jud. pag. 635. col. 1. Edit. 2.

Tillem. Tomo 1. annot. 40. in D. Petrum pag. 531. col. 1. Edit. 2.

Cum Eutychius * Patriarcha Alexandrinus in Annalibus fuisse testatum reliquerit, Sanctum Marcum duodecim Presbyteros creasse, qui cum Patriarcha commorarentur; ut, eo defuncto, ex illorum numero deligerent, quem consecratum, manibusque impositis, in Patriarchæ Cathedram sufficerent; Tillemontius, cui non arridet hujusmodi Historia, sententiam hoc pacto aperit suam. „ Nostrum non est, factum istud in controversiam vocare: satis erit dixisse, eum ultro circumveniri, qui sibi in animum inducit, rem aliquam una Eutychii autoritate definire, non modo, quia X. Sæculi Scriptor est, verum quia mendis undique inficitur, teste ipso Pocockio, ipsius Interprete, atque totius Operis editore. „ Recensitis demum aliquibus Eutychii erroribus, infert eruditus Criticus noster. „ Equidem non diffiteor, Eutychianam autoritatem minimi momenti esse, ut factum istud mihi imponere queat. „

Tillem. Tomo 2. annot. 10. in S. Marc. pag. 550. col. 2.

Ibid. pag. 552. col. 1.

Quis sane sibi persuaderet, Tillemontium alibi diversa plane ratione loqui? Quotiescumque rationibus suis conducit Eutychii testimonium,

* *Eutychius natione Ægyptius, ex Civitate Rostat oriundus, medicus insignis, & ab anno 933. Patriarcha Alexandrinus, Sedem tenuit annos decem & septem, menses sex, atque obiit anno 950. Scripsit Annales ab Orbe condito ad annum usque 940. In his occurrunt plura notatu dignissima: certe plurima anilibus fabulis simillima. Integros Annales cum Seldeni Præfatione, Notisque arabice & latine in lucem protulit doctissimus Pocockius* Oxonii anno 1659. Carius Hist. Litter. ad annum 933. pag. 498.

dec.i-

definit esse Autor fabulis redundans, minimæque autoritatis; atque in Historicum evadit, cujus sententiam de S. Marci in Ægyptum ablegationis anno Eusebii & S. Hieronymi dictis anteferat; altero enim ex his ad annum 42. altero vero ad 43. eam referentibus, ipse Eutychio duce, ad 49. protrahit; & perinde quasi hac ipse supputatione reperisset, in quo firmiter consisteret, subjungit, se compelli ad Eusebium derelinquendum; Eutychiumque, & Chronicon Orientale amplectendum. *Till. Tome 2. ann. in S. Marc. pag. 549. not. 2.*

Eodem de Sancto Marco articulo sexies, aut septies Eutychium in medium producit. Bailletus quoque plurima ab eodem mutuatus est in Vita Sancti Marci, & Sancti Anniani primi ab ipso Alexandrinorum Episcopi. Itaque his omnibus perspicuum est, apud Criticos istos Eutychium opinionum eorum oppugnatorem fabulis redundare, minimæque autoritatis esse; assertorem vero, omnibus culpis istis omnino vacare. *Baill. in Vit. Sanct. 25. Aprilis.*

Nihilo æquabilior est in Veteribus afferendis Dupinus. Hoc tantummodo exempli loco sit, quod cum ambigerent nonnulli, utrum S. Cypriani Vita ab illius Diacono Pontio conscripta genuinum opus esset nec ne: „ Non dissimulo, inquit Dupinus, eam exquisita adeo eloquentia „ lucubratam fuisse, ut in falsitatis suspicionem cadere posset, nisi in ea- „ dem veritatis notas Hieronymus deprehendisset. At post tanti Patris „ testimonium non puto quempiam adhuc animi pendere posse. „ Ubi tamen sequenti articulo de Sancti Cornelii Papæ Epistolis rem habet doctus iste Criticus, paucis quæstionem dirimit. „ S. Hieronymus quatuor Pontificis hujus Epistolas censet; sed capitur. „ *Dupin. Tome 1. pag. 551.* *Ibid. pag. 554. annot. 1.*

Alia quidem præbere possem cum ab his, tum ab aliis Criticis petita documenta; verum hactenus dicta nos certiores commode faciant, illos veterum testimonium enervare, immo non admodum officiose dimittere si noceat; si prosit autem, cum laude atque amplitudine nominare:

ARTICULUS X.

Minus accuratum institutum est, eadem priscorum Scriptorum verba aliquando probare, deinceps improbare.

COllocandum ne in Privilegiis, aut pravis Critices usibus erit Jus illud, quod sibi vendicant magnæ Artis hujus Magistri; ut cum ipsis emolumenti est Antiqui alicujus testimonium, illud suscipiant, cum autem detrimento futurum videatur, idem rejiciant, aut cavilliando de-

 tor-

torqueant? Verum id tamen in doctissimorum Criticorum est moribus; quod exemplis firmabo.

Hist. Vet. Test. Tomo 6. cap. 2. pag. 129.

Josephus l. XI. Antiq. c. 4.

Primum occurrit nobis ab Alexandro petitum, qui in Josephi errata de sexta mundi ætate pro more suo animadvertens, eum offendisse vult, cum *Edicti a Dario Hystaspis dati de Templi ædificatione impetrationem tribuit eloquentiæ & sapientiæ Zorobabelis, qui inter tres Cubicularios Regis de Quæstione illa, quænam res sit omnium potentissima, optime disseruisset, palmamque dedisset veritati. Immo ipsum Regem voto obstrictum fuisse*, ait, *ad instaurationem Templi*. Cur autem in hoc offenderit, existimat eruditus hic Dominicanus fuisse, quod Historiam hanc ex libro 3. Esdræ Apocripho c. 3. & 4. acceperit. Nihilo secius, cum alibi instituat adversus Scaligerum ostendere, non fuisse *Darium Nothum, sed Darium Hystaspis, cujus anno sexto Templi instauratio absoluta est*, in promtu ipsi non fuit dilucidior, aut fortior ratio, quam locus Josephi ab eodem capite quarto Libri XI. Antiquitatum Judaicarum excerptus, quem superius exploserat, uti ab Apocrypho nullius autoritatis libro depromtum.

Alex. ibidem Dissert. 5. pag. 553.

Dupin. Tomo I. pag. 100.

Ibidem 112.

Greg. Turon. l. I. Hist. c. 30.

Ea est Dupinus opinione, ut credat, S. Dionysium Areopagitam primum Gallici Regni Apostolum non fuisse, atque hanc quæstionem per hæc tempora tot monumentis illustratam putat, ut vix deploratæ fidei hominem super his hærentem invenias. „ Tertium, inquit, monumentum suppeditat nobis S. Gregorius Turonensis ex vetusto quodam *Passionis* S. Saturnini Scriptore narrante, Sanctum Dionysium & socios Galliarum Apostolos illuc adventasse Imperatoris Decii ætate, ad annum circiter 250., regiones illas Jesu Christi præceptis imbuendi gratia. „

Launojus intendens animo aliquas injicere dubitationes Epistolæ *66.* a S. Cypriano ad Stephanum Pontificem datæ, nactus est argumentum ab Historia S. Trophymi, qui, si fides adhibenda est Autori Vitæ S. Saturnini a Gregorio Turonensi memoratæ, Arelaten dumtaxat venit, cujus Urbis ætate Decii Episcopus erat, quatuor aut quinque annis ante tempus, quo S. Cypriani Epistola scripta fuit. Ex hac tamen Epistola apparet, Marcianum per id temporis, non autem Trophymum Arelatensem Episcopum fuisse, & jamdiu in eadem Urbe constitutam Cristianam Religionem. „ Magna quidem difficultas, inquit Dupinus; respondeas

Tomo 1. pag. 545.

„ tamen licet, a Sulpicii Severi Epocha nunquam recedens, Trophy-
„ mum illuc ante Decium se contulisse; neque enim Autor Vitæ S. Satur-
„ nini, sed Gregorius Turonensis, ex quo scriptum reliquerit ille, San-
„ ctum Saturninum imperante Decio Tolosanum Episcopatum gessisse,
„ alios addidit septem Galliarum Episcopos, inter quos Trophymus. „ Ecce
„ igitur refert, per Dupinum, S. Gregorius Turonensis ex vetusto quo-

„ dam

„ dam *Passionis* Sancti Saturnini Scriptore, Sanctum Dionysium & socios ad „ Gallias adventasse anno circiter 250. „ Verum si quando textu eodem in laqueos sese inducit Criticus noster, confestim non ex Autore Vitæ Sancti Saturnini tradit Gregorius Turonensis, Dionysium ejusque socios Decii Imperatoris temporibus Gallias petiisse; sed ex iis, quæ scriptis reliquit Autor Vitæ Sancti Saturnini, alios ipse addidit septem Galliarum Episcopos.

Ita plane disputat Bailletus super Gestis S. Pauli Narbonensis Episcopi: *Baill. 22. Martii in Vita S. Pauli Narb. pag. 585. Gregor. Turon. ubi supra.* cum etenim dixerit, asserere Gregorium Turonensem, D. Paulum Evangelii nunciandi caussa Narbonam eodem tempore missum, quo Tolosæ idem officium persolvebat S. Saturninus, videlicet medio circiter tertio sæculo, subjungit inferius: „ Fateri necesse est, Epocham septem Epi- *Baill. ibid. pag. 586.* „ scopis assignatam, uni revera S. Saturnino Tolosano tribuendam esse, „ in cujus eam Actis invenit. „ Quocirca Bailletus Sanctum Gregorium Turonensem inducit scribentem, Sanctum Paulum Saturnini temporibus Narbonam legatum fuisse: eum vero id ipsi non expedit, eundem Gregorium Turonensem de Saturnino, non autem de ceteris interpretatur.

„ Legimus, inquit Tillemontius, in Libro de divinis Nominibus a S. „ Dionysio Areopagita nuncupato, hunc aliosque multos Christianos con- „ venisse, ut Beatæ Virginis corpus intuerentur . . . . . at falsum hunc *Tillem. annot. 14. in Sanctam Virginem pag. 495. col. 1.* „ Areopagitici Dionysii simulatorem arbitrandum est qualibet alia, quæ „ recitat, facta excogitasse. Idem tamen præclarus Criticus expendens alibi, uter S. S. Petri & Andreæ natu major esset, ait: Cassianus Joan- *Tillem. ibidem annot. 1. in S. Petr. pag. 538. col. 1.* „ nem Chrisostomum secutus nos monitos facit, Petrum cum dignitate, „ tum etiam ætate ceteros Apostolos anteivisse, quicum consensit Autor „ de Divinis Nominibus, ubi Sanctum Petrum tradit, ἡ Κορυφαῖα Καὶ *Dion. de Div. Nom. c. 3.* „ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. „ Super quæ verba duo animadvertenda sunt: primo illa Tillemontium desumsisse ex eodem Textu, quem antea repudiaverit, tamquam Autoris, de quo arbitrandum est, omnia, quæ recitat, facta excogitasse. Secundo non liquere, quemadmodum de Petri ætate explicari possint, cum videatur, ea nonnisi de ipsius supra alios Apostolos excellentia sensum gignere. Accipe universum testimonium. *Cum & nos, ut nosti & ipse, plurimique sanctorum Fratrum nostrorum, ad corpus illud, quod dedit principium vitæ, Deumque susceperat, contuendum venissemus: aderat autem & Frater Domini Jacobus, & Petrus suprema ista, atque antiquissima summitas Theologorum.*

AR-

ARTICULUS XI.

Speciem præferunt aliquando Critici Ævi nostri doctissimi, quasi de ubertori, quam Veteres, doctrina sibi blandiantur.

NEmini mirum videbitur, Sapientes aliquos Criticos non semel ad conjecturam suam citius, quam ad Antiquorum autoritatem animum intendisse, tum maxime, cum optimis rationibus inniti existimabant; si modo reputet duo: primum, ipsis aliquando fortasse persuasum fuisse, Veteres non semper facta Critica lance suspendisse; se totos aliis gravioris momenti negotiis dedidisse, ipsosque tempus, & adjumenta plurima defecisse. * Alterum, specie tenus jactare Criticos se egregiæ Artis hujus ope majora, quam Veteres, compendia fecisse, tantamque eruditionem, ab hac veluti face Individuam, ea præstare posse, quæ Patribus defuerunt, quæque nobis desunt, non autem illis. * *

Insolens plane & novum non est, *** Heterodoxos Sanctam, & venerandam antiquitatem contemtui habere. Hoc uno productum olim fuit & jam nunc alitur eorum Schisma, quod eam in rebus etiam majori honore prosequendis nihili faciant. Quamobrem neminem moveat, quoties eos dicentes audit, Veterum Opera minus ordine, eruditione, recto judicio, & accuratione, quam recentiorum Criticorum, esse spectanda, neque eos præsidia necessaria habuisse parata, aut ad optimos

Cler. Ep. 4., item de Arte Critica tomo 2. pag. 93 5. & alibi.

* Antiquis ea præsto fuerunt subsidia, quæ a nobis desiderantur, videlicet quamplurium Autorum Opera, quæ injuriam temporum passa sunt. Consulere poterant non paucos Historicos Ægyptios, Tyrios, & Babylonios, multorum Philosophorum & Patrum scripta; unde amplissimam Bibliorum Historiæ & Chronologiæ, nec non Religionis statuendæ cognitionem haurirent. Porro hæc omnia sunt nobis sublata. Joann. Cl. Epist, Crit. Epist. 4. pag. 129. 130.

** Quædam sunt priscis & junioribus communia, nimirum ea, quæ ab ingenio pendent, judicium, communis intelligentia, exquisita rerum existimatio, politum artificium, & perspicacia. Si hæc æqua ratione in utrisque suspiciamus, primas Veteribus concedere debemus, quas ipsis ortu præcedentibus detulit natura. Baill. in Jud. Sap. Tomo 1. p. 2. c. 1. pag. 140.

*** Clericus minorem erga Sanctam antiquitatem venerationem profitetur, de quo eum redarguit Cavius in Dissertatione de Eusebii Arrianismo, adversus hunc Batavum Protestantem vulgata. *Videtur . . . . . omnem, qua Patribus debetur, reverentiam excutere, indeque de eorum Scriptis sinistre & duriori censura judicare*, Append. Dissert. 3. p. 193

usus

ufus accommodare nefciviffe . * Quid fi Critici quoque Catholici eodem pene ore loquantur, atque in ejufmodi vitium delabantur? Id fcientiæ, quæ inflat, peculiare eft; & cum primum a quopiam, Critici more, de omnibus, iifdemque Veteribus pronunciandi fufceptum eft inftitutum; uno tantum abeft gradu, quin fe aliis, immo Veteribus anteferat.

Dupinus Paftoris Librum Hermæ tributum Critices trutina penfitans, fatetur ftatim, pauciffimos Veterum extitiffe, qui Volumen hoc non fecerint magni, illudque tanquam eximiæ autoritatis Opus non ufurpaverint: His addit; „ Apud recentiores tamen tanti non fit, & pauciffimi funt, qui de eo inpræfentiarum cum dignitate loquantur, atque eodem, ac Veteres, in pretio habeant. „ Ita plane fentit de Hieremiæ ftylo; poftquam enim dixit, eum, fi rem ad Hieronymum deferamus, eloquio fimplicem effe, & fententiis gravem: nihilominus, „ fubdit, hæc verborum fimplicitas nobis in præfens non apparet: immo apparet contra cum fenfis, tum elocutionis genere, loquendique formulis quam maxime fublimis. „

Dup. Tomo 1. pag. 83.

Dupin. Differt. præl. pag. 61.

Dolendum fane eft, Irenæum, Origenem, Eufebium, Hieronymum, quos Dupinus inter principes Antiquitatis Criticos collocat; Athanafium, Rufinum, Caffianum, Profperum, Maximum tanta ingenii vi & eruditione præditos nequaquam fuiffe; ut de Libro Hermæ judicium ferrent, perinde, atque Critici noftri Sapientes, accuratum: & Sanctum Hieronymum non fatis, ac Dupinus, mentis acie valuiffe, ut de Hieremiæ ftylo folide decerneret.

Nemo, quod noverim, Simonio exprobravit, immodicum, erga Patres Ecclefiafticos ftudium, neque dijudicare velim, utrum hæc nimiæ arrogantiæ, propriæque exiftimationis fint verba: „ Facile adeo uni Sanctorum Patrum autoritati adjungenda fides non eft, cum de rei Criticæ tantum factis difputatur. „ Alibi autem magnificis Litteratos,

Sim. Hift. Crit. Vet. Teft. l. 2. c. 2. pag. 188.

Ibidem l. 3. c. 9. pag. 391.

* Antiqui pluribus, recentiores fuperant. 1. iis omnibus, quæ pofteris propagarunt, ut ratiocinandi vim acquirerent, elocutionem exercerent, idiomatis integritatem atque ornamenta fervarent, quæque attinent ad hominis affectiones, & naturæ corruptæ conditiones exprimendas: 2. in politiorum Litterarum ftudio, cujus abfolutam nemo cognitionem fe affecuturum fperet, nifi cum Veteribus vixerit.

Ut in difciplinis adipifcendis proficiat quis, intereft rei, fingularem quemdam pro elegantiori & faniori antiquitate fenfum fovere; & nemini dubium erit, Veterum Opera fontes puriffimos effe, unde divitias Thefaurofque hauriamus, quibus politum judicium, & recta rerum æftimatio comparantur, quibufque utimur ad verum & falfum internofcendum in Naturæ venuftatibus, ad quam adhærefcere debemus, ut Artis venuftates fagaciffime odorari poffimus. Baill. Jud. Sap. Tomo 1. p. 2, pag. 128. 139.

& for-

& forte semetipsum verbis offerens: „ Major, subjicit, S.S. Patrum nu„ merus quoddam sacris Bibliis funditus percipiendis apprime necessa„ rium Critices studium non adhibebant; & per ipsorum munera inte„ grum ipsis non erat in rem hanc acutius introspicere. „ Quod procul dubio eruditissimis magistris nostris reservatum fuerat.

Præf. ad Hist. Crit. Vet. Testamenti. „ Mirum non est, inquit alio loco, eos Critice operam non dedisse „ sæculis illis, in quibus Barbaries in Europa late dominabatur; pro„ pterea quod subsidiis carerent, quibus nos affluimus, quæque sum„ mam habent ad perfectam Theologiam nanciscendam necessitatem. „

Tillemontius, cujus aliunde moderationem nunquam satis celebrabimus, levibus istis recentiorum supra Veteres emolumentis motus aliquantulum est; verum intellexit pariter, quominus nobis parum illis utendum foret. „ In Judæorum, Romanorumque Historia, atque Astro„ nomia frequens fuisti; (hæc ad P. Lamyum scribit,) Porro Patres, „ qui longe majorem nobis navabant operam Divinis Litteris, summa „ revera fidei & morum integritatis disciplina; parum quidem ceteris „ omnibus incumbebant. Quamobrem minus, quam nos, exiguis hi„ sce rebus, non autem haud satis, illos instructos dixerim, aut exem„ plo tuo id non dixerim, nisi si excideret me invito. *

In Epist. ad P. Lamyum art. 70. pag. 36. ed. 2.

Alex. Hist. Eccles. Sæc. 1. Tomo 2. Dissert. 20. pag. 222. Non dubito futurum, ut illustres Critici singularem P. Alexandro gratiam profiteantur, quod ipsis notum fecerit, præclaram Critices Artem aliquod etiam in Concilia Sapientibus arbitrium conferre; atque illius gaudii in partem veniant, quo, cum occurrerit testimonio Concilii Aquisgranensis, aliorumque multorum, uti Coloniensis, Moguntini, Triburiensis, Metensis, Rhemensis &c., quæ *Decretalium* primorum Pontificum meminerunt, hæc verba juniorum Criticorum solatio pronunciat.

Ibidem pag. 224. *Si enim posteriora Concilia jus habent corrigendi priora*; cum aliquo experimento aperitur, quod clausum erat, & innotescit, quod latebat, ut ait Aug. l. 2. de Bapt. c. 3. *non mirum, quod Concilia, & eruditos Autores, qui post octavum sæculum vixerunt, viri hujus Sæculi doctissimi emendent in rebus Criticis, quarum media ætas rudis erat.*

Sed fato quodam accidit, quod sane de Cl. hujus Dominicani lætitia delibabit quidquam, ut omnes ratiocinationis ejus vim percepturi non sint; nisi si velit, Sapientum in Concilia de re Critica jurisdictionem, posteriorum Conciliorum in priora de rebus ad ipsa spectantibus jurisdi-

* Studiorum genera, in quæ longius intenderunt Veteribus recentiores, sunt præcipue scientiæ, quibus tempus omnia effingens, & ad maturitatem perducens; atque experientia industriæ fructus, magnam amplitudinis accessionem fecerant: videlicet Physices, Medicina, Astronomia, Chronologia Geographia, pluresque aliæ Mathematum, quæ Mixtas vocant, partes, rudi satis Minerva ab Antiquis excultæ.

ctio-

ctioni respondere. Hæc plane videtur esse eruditi hujus Viri consecutio. *Si Concilia*, inquit, *posteriora jus habent corrigendi priora; non mirum quod Concilia ..... Viri hujus Sæculi doctissimi emendent in rebus Criticis*. Quantumvis consectarium hoc doctissimo P. Alexandro rectum videatur, sum nescius, utrum de illo inter omnes conveniet.

At satis non erat præclaris Criticis nostris, semetipsos Veteribus, & Conciliis ipsis de re Critica eruditiores ostentare; nisi sibi cognitionem quoque aliquam Apostolis ignotam vendicassent. Hoc fundamento ductus eruditus P. Lamyus difficultatibus respondet adversus opinionis suæ de postremo Jesu Christi Paschate novitatem allatis. „ Apostoli, ait, Critica objecta non prospexerunt „. Quod tamen responsum asperius appellare non prætermisit Tillemontius, Epistola ad Lamyum data, quæ ad calcem exstat alterius Tomi suorum Monumentorum Ecclesiasticorum.

Lamyus Tract. de Veteri Paschate pag. 300.

Tillem. art. 6. pag. 54. col. 2.

P A R S A L T E R A.

De Probationibus a Librorum Suppositorum, apocryphorum, atque ab Autorum, qui minoris momenti passim habentur, testimonio petitis.

QUotiescumque nonnullorum Scriptorum egregiis Criticis nostris objicitur autoritas, responsio in promtu est, eorum scilicet Autorum Opera supposititia esse, Apocrypha, aut falso eorundem nomen præferentia: ipsos a corruptis fontibus rivulos deduxisse; perditi nominis esse; atque ætate nimium ab Historiis, quas persequuntur, remota vixisse. Tametsi quamplurima sint hujus generis Opera, mei tamen non interest consilii, nisi quasdam duntaxat in ea animadversiones excitare, que frequentius pro Ecclesiastica Historia recitari solent. Ceterum succrescet his articulus de probatione a MSS. comparata propter argumenti, quod præ manibus habemus, affinitatem.

ARTICULUS PRIMUS.

De testimonio deducto a Libris, Veterum nomine vulgatis, licet eosdem Autores nequaquam agnoscant.

§. I.

De constitutionibus Apostolicis, Recognitionibus S. Clementi Pontifici tributis, & falso Abdia.

NEmo est temporibus nostris, qui ambigat, tria hæc volumina nullam præseferre notam veritatis. „ Autor *Constitutionum*, inquit „ Dupinus, calumniator est, qui se Clementem Apostolorum discipulum „ ubique vendicat, iisque in universum, & unicuique sigillatim eas „ præceptiones, quæ ab ipsis longissime absunt, adscribit. Rufinus opus „ quoddam *Recognitionum Clementis* titulo notum vertit, quod nuncu„ pant etiam *Itinera*, *Itinerarium*, sive *Acta S. Petri:* Gelasius ad apo„ crypha rejicit; & Photius absurda atque errata multa complecti tra„ dit. Et revera Scriptum hoc consarcinatum est fabulis, erroribus, „ exercitationibus, & disputationibus ridiculis inter Sanctum Petrum & „ Simonem Magum de industria confictis. „

Dupin. Tomo 1. pag. 44.

Dupin. ibidem pag. 90. Alex. sæc. 3. Tomo 1. cap. XI art. XI. pag. 126. Cave Hist. Litter. pag. 39. col. 2. Bailletus.

Ab eadem sententia non discrepat Tillemontius. Cum enim quendam *Constitutionum Apostolicarum* locum contulerit Baronius ad ostendendum, Spiritum Sanctum super Apostolos die Dominico descendisse: ecce quanam Autoris hujus testimonium ratione refellat Tillemontius. „ Verum „ licet *Constitutiones*, illæ nimirum, quæ immerito Apostolorum nomi„ ne insignitæ sunt, quæque docent, quinquagesimo a Paschatis Domini„ co die celebrandum esse Festum Pentecostes, quo Spiritum Sanctum „ misit Jesus Christus, aperte traderent eum die Dominico misisse, con„ stat, Librum hunc parvi pendendum „. Item habeto, quæ alibi proferat in rem eandem. „ Possem equidem plura de Sancto Petro a *Con„ stitutionibus & Recognitionibus* S. Clementis huc transferre: sed hi om„ nes Libri non magnopere fiunt, tamquam commentitii aut deprava„ ti. „ Immo in Tabula rerum scriptum est: *Constitutiones Apostolicæ, nullius prorsus autoritatis Liber.*

Tillem. annot. 8. in D. Petrum pag. 536. col. 2.

Tillem. art. 40. in S. Petrum pag. 198.

Clarius tamen mentem suam de *Recognitionibus* aperit Criticus iste. „ *Recognitionum* Liber fabulosis Historiis confertus est, & ne specie quidem ve„ tis,

Tillem. Tomo 2. art. 6. in S. Clem pag. 177. Item Tomo 1.

„ ris, immo Hæresibus aliquando non vacat. Expunctum fuit a Gelasio, & „ generatim ab omnibus nullo pretio aut utilitate Opus. „

annot. in S. Barn. 687. col. 2.

Hoc habito judicio visum sane cuique esset; nunquam *Constitutiones, & Recognitiones* a Criticis istis citatum iri; ut factum aliquod, quodcumque tandem esset, probarent, aut majori autoritate roborarent. Nihilosecius iis non semel usus est Tillemontius. Annotatione namque 42. in Jesum Christum probaturus defecisse Joannem Chrysostomum, cum Servatorem nostrum ad cœlos ascendisse Sabbathi die testatus est: „ Dicendum, his loquitur verbis, id Jovis die contigisse, quo mysterium istud recolit Ecclesia, uti nos monent *Constitutiones Apostolicæ* „. Easdem pariter laudarat super hac re in contextu articuli 24. de Jesu Christo.

Tillem. Tomo 1. pag. 480. col. 2.

Similiter in quadam annotatione ad S. Petrum spectante recognoscit, Hieronymum Diaconis bonorum Ecclesiasticorum administrationem tribuisse. „ Et quidem, subdit, fas est credere, hunc in Oriente morem aliquando obtinuisse; cum *Constitutionum Apostolicarum* Decreto cautum sit Diaconis, ne quidpiam, inconsulto Episcopo, distribuant. „ Ad eas demum confugit, ut efficiat, Apostolos operam Evangelio simul, & Arti pristinæ dedisse. Integrum certe esset quam plurima alia loca memorare, in quibus non Tillemontius modo, verum Launojus etiam, Valesius, Dupinus, Bailletus, Petit-Didierus, Alexander aliique Critici a *Constitutionibus Apostolicis* præsidium sibi asciscunt: at molestus esset, atque inanis labor. Id unum subjiciam, eos nimirum, qui Mariam Magdalenam a Maria Sorore Lazari, & Maria peccatrice distinguunt, Tillemontium, Anquetinum, Launojum, &c. inter Veterum testimonia, quæ pro hujusmodi distinctione stare contendunt, Apostolorum *Constitutiones* non præteriisse. Pati tamen nullo modo possunt, ex illis Criticos alios vel minimum quæstus comparare.

Ibid. annot. 13. in S. Petrum pag. 539. col. 1.

Art 28. in S. Petrum pag. 170. Ibidem art. 27. 34. &c.

Tillem. Tomo 2. annot. 1. in S. Mariam Magd. col. 2. pag. 513. Anquetinus Dissertat. edita anno 1699.

Recognitiones autem usurpant Tillemontius & Bailletus, ut conjiciant, Jesum Christum septuaginta duos discipulos ad Mosis normam delegisse; & rursus Tillemontius quodam *Recognitionum* Textu S. Thomam Apostolum Evangelica legatione apud Parthos functum fuisse declarat.

Tillem. annot. 24. in Jes. Christ. pag 460 col 2. Baill. 25. Julii Hist. 72. Discipulorum.

Nemo unus persuasum non habet, Librum qui Abdiæ vocabulo adhuc superest, Historiis fabulosis & supposititiis consertum esse. „ Calu„ mniatoris opus est, inquit Dupinus, qui se fraudulenter Christi Disci„ pulum prædicat .... Falsus Abdias, sequitur Tillemontius, menda„ cissimus scriptor est; quodque apud ipsum tantum reperitur, perinde „ haberi debet, ac si nusquam reperiretur. Propterea supervacaneum du„ xi, tempus in universo evolvendo conterere; si quæ etenim vera profe„ rat, ea a fabulis & narratiunculis internoscere non potuissem.

Tillem. art. de S. Thoma pag. 395. Dupinus Tomo 1. pag. 51. Alex. sæc. 1. Tomo 1. cap. 11. art. 5. Cave Hist. Litter. pag. 18. Bailletus. Tillem. annot. 3. in S. Jacobum Majorem pag. 629. col. 1.

Quæ cum ita sint, non intelligo, qui Cl. Critici hujus diligentiam su-

fugerit, calumniatorem istum plurimis locis testem adhibere; Articulo siquidem S. Simonis Apostoli, quo de SS. Simonis & Judæ martyrio disserit, eum laudat in hæc verba: „ Prodit Abdias, illos, Sacerdotum „ Idolorum tumultu in eos facto, trucidatos fuisse. „ Ejus etiam mentionem facit S. Matthæi articulo, atque alibi, cujus hac ex parte vestigiis institit Bailletus.

Tillem. Tomo 1. pag. 424.
Tillem pag. 186.
Baill. 21. Septembr in Vita S. Matt. pag. 529.

Nunquid non ea doctis Criticis istis reponere possemus, quæ Tillemontius, occasione cujusdam loci, in quo videtur deceptus S. Joannes Crysostomus, quandoque animadvertit? „ Nihil nos manet dicere, nisi eum hominem fuisse, & non secus atque nos, obnoxium iis, quæ præ ceteris eallebat, animo non advertendo. „

Tillem. annot. 42. in Jes. Christum pag. 480. col. 2.

Quo plane modo Sapientes hi Critici veritatis, quæ alte ipsis insederat, obliti sunt: videlicet *Constitutiones Apostolicas*, & *recognitiones*, Opera esse fabulis redundantia, autoritate carentia, & Abdiam putissimum calumniatorem? Quamobrem *nihil nos manet dicere, nisi eos homines fuisse, & non secus atque Scriptores alii*, (in quos, si quando his offendant, severitate tanta feruntur,) *obnoxios iis nonnunquam, quæ præ ceteris callent, animo non advertendo*.

§. II.

De Martyrologio S. Hieronymo tributo, & de Pontificali Damasi nomen ferente.

VEnerabilis Beda recitans, quæ de Sancti Simeonis Martyrio pervagata erant, observat, Historiam hanc Martyrologi Eusebiani, a S. Hieronymo conversi, autoritate firmari. * „ Hoc, ut videtur, inquit Tillemontius, Martyrologium est a Florentinio † publica luce do-

Tillem. art. de Sancto Simeone pag. 424.
† Nobili Lucensi anno 1673 defuncto.

* Duo exstant exemplorum hujus Martyrologii genera, quorum unum absolutum Opus est, alterum Epitome. Quod est exemplorum absolutorum, tria in vulgus edita sunt. Primum Esternaciense an 728 a Laurentio Monacho conscriptum jussu S. Vilbrodi primi Trajectini Episcopi. Alterum Corbiense a D. Luca Dacherio quarto *Spicilegii* sui Volumine emissum. Tertium est S. Vuandrilli nonnullis Sanctis locupletatum, atque a Florentinio publici juris factum, titulo *Veteris Martyrologii Ecclesiæ Occidentalis* cum Adnotationibus, quibus addidit Exemplaria Esternaciense, & Corbiense, omnibus suis partibus absoluta. Quod vero spectat ad Epitomen, a Dacherio accepimus illam S. Guilelmi a Deserto, quinto *Spicilegii* Volumine insertam. Aliarum duarum mentio est apud Abbatem Chastelanium in Admonitione, Martyrologio Romano Gallice reddito præfixa. Item Baill. serm. de Gest. Sanctorum pag. 40. & 41.

Valesius Opusculo, quarto, quod adnotationibus suis in Eusebium apposuit, suadere studet, exemplum a Rosvveido anno 1613. cum Scholiis titulo *Veteris Martyrologii Romani* excusum, non in Ecclesia Romana tantum usum habuisse.

„ na-

„ natum hac Epigraphe: *Notæ in Vetus Martyrologium S. Hieronymi*. „ Istud quidem majorem omnibus, quæ exstant, redolet antiquitatem; „ quamquam vitiis quampluribus immune non sit, neque Eusebio, ne- „ que Hieronymo, uti in præsentia legitur, adjudicandum „. Alibi quoque idem flocci facit, & levissimæ autoritatis Opus censet.

Nihil tamen obstantibus his quam sæpissime a Tillemontio & Bailleto in medium producitur. A primo quidem, ut de Festi trium Regum celebratione primorum Sæculorum consuetudinem Ecclesiasticam ostendat; tum annot. 6. in Jesum Christum; Articulo 1. de S. Joanne Baptista pag. 88., & annot. 2. pag. 507. Uno de S. Thoma Apostolo Articulo sexies usque illius meminit pag. 394. multo vero magis in annot. ad Sanctam Virginem Florentinium appellat; Annotatione quinta, ut planum faciat. Deiparam e mortuis non surrexisse, neque de hac Resurrectione Antiquis liquido constasse; atque alibi creberrime, quemadmodum Bailletus, in opinionum suarum suffragium. Si tamen in hoc Martyrologio quid offendant sibi incommodum, non desinunt illud, tanquam *pluribus vitiis haud immune, & levissimæ autoritatis* repudiare.

Tillem. art. 3. in Jesum Christum pag. 8.
Baill. 25. Augusti.
Baill. 21. Decembris in Vita S. Thomæ. pag. 542.

Exstat vetustum *Pontificale*, sive Pontificum Index a Bucherio Jesuita Atrebatensi, anno 1634., in Opere de Cyclo Paschali Victoriano divulgatum. Criticorum fert sententia, hoc idem prorsus esse; ac *Librum*, seu *Pontificale Damasi* * a quam pluribus nuncupatum. Tillemontius longe admodum non abest, ut credat, hunc a Damaso, cum adhuc Diaconus esset, exaratum; adeoque tanti pendet, ut profiteatur, se illum in Pontificum serie ducem securum, atque Eusebio antepositurum ad annum usque 554. quo digestus creditur. Bailletus pariter eum vetustissimum, quod ad nos pervenerit, Calendarium vocat, cujusque autoritas maximum ponderis habeat apud Criticos; qua de re illud identidem habet in manibus, atque ab illo non paucos Sanctos depromit.

Tillem. Tomo 10. annot. 2. in S. Clem. pag. 592. c. 1.
Tillem. ibidem pag 595. col 2.
Baill. Serm. pag. 38. Item 4. Mart. in Vita S. Lucii, 2. Aug. in Vita S. Stephani Pont. 8. Aug. in Vita S. Cyriaci &c.

Tillemontio non placet modo ipsius parere autoritati in Pontificum post S. Pontianum Chronologia, verum etiam in Articulis 27. & 28., atque in annotationibus ad S. Petrum. Quadragesima nanque Catalogi hujus

Tillem. Tomo 1. pag. 556. col. 1.

* Schelstratus in *Antiquitate illustrata* considerat, nihil habere nos, quod de *Pontificalis Romani*, aut de Historiæ Gestorum Pontificum octo priorum Sæculorum Scriptore liqueat; atque in aperto ponit, nihil aliud esse Librum hunc, præter compendium trium Catalogorum Pontificum, quorum alter quarti sæculi, alter sexti, tertius denique Octavi Pontifices complectitur, adjecta Anastasii Bibliothecarii, hujus Epitomes Autoris, continuatione.

Existimat Bailletus Calendarium hoc, sive Indicem, medio circiter IV. Sæculo, regnante Liberio, compositum. Chastelanius vero loco superius allato, S. Julii Papæ anno 336. renunciati, temporibus exaratum putat.

Serm. de Gest. Sanct. pag. 3.

suf-

ſuffragio munit opinionem ſuam de SS. Apoſtolorum Petri & Pauli in„ teritu tertio Kal. Julii. „ Quod unum officere poſſet, ait, a Faſtis „ ſumeretur *Polemei* cujuſdam *Silvii*, quos Romæ lucubratos volunt „ anno 449., habentque octavo Kal. Martias: *Depoſitio SS. Petri & „ Pauli*; tertio autem Kal. Julii nullum de illis verbum faciunt. Verum „ neceſſe propterea eſſet, cunctis Eccleſiæ Monumentis adverſari, quo„ rum tamen aliqua Silvio ſunt vetuſtiora; Catalogus enim Bucheria„ nus notat tertio kal. Julii Feſtum S. Petri ad Cataeumbas, & S. Pauli „ via Oſtienſi; octavo autem kal. Martias: *Natale S. Petri de Cathedra*. „ Legitur quoque apud eundem Indicem, Petrum & Paulum tertio „ kal. Julii morti datos. „

Till. annot. 44. in D. Petrum pag. 561. col. 1.

Tillemontius itaque Indice hoc ad diem obitus Apoſtolorum conſtituendum opus habens, illum non ſine laude nominat; ſed cum idem ab ejus opinione diſſentiat de anno exitus Apoſtolorum, quem Tillemontius in annum 66., Bucherius in 65. incidiſſe tradunt. „ Tum parum refert, ſubjicit, quid Index hic narret, tenere. Totus enim in errore ad Atherum uſque verſatur.

Tillem. Tomo 1. annot. 40. in D. Petrum pag. 159. col. 2.

Baronius hujus *Damaſi Pontificalis* autoritate confirmare nititur, Calliſtum Pontificem Ædem Beatæ Virgini trans Tiberim conſtruendam curaſſe. At Tillemontius veritus, ne id ſententiæ ſuæ de Maria Virgine Epheſi quieſcente detrimento eſſet, cujus non levius momentum eſt, ibi fuiſſe Templum Deiparæ conſecratum, quod unum per ea tempora ipſius nomen præſeferret; hoc pacto kalendarii hujus accipit teſtimonium. „ Res tanta minuta adeo autoritate, qualis eſt *Pontificalis Damaſi* autoritas, fulciri non debet „ Nec magis honorifice de eo lo„ quitur Bailletus.

Baron. ad annum 224. §. 4. & 5.

Tomo 1. annot. 15. in Beatam Virginem pag. 492 col. 1.

Tillem. Tomo 3. annot. 1. in S. Calliſtum pag. 679. col. 1.

Quenam tandem erit diſparati hujus de iiſdem Operibus judicii cauſa? Num forte, quod Sanctus Hieronymus, cui Martyrologium vindicant, & Damaſus *Pontificalis* autor a veritate non deſciſcant locis ab eruditis Criticis noſtris recitatis, fucum vero nobis faciant aliis, ab iiſdem non probatis? Aſt quanto demumcunque in pretio Criticorum iſtorum accurationem, & dignoſcendi vim habeamus, non crediderim tamen fore, ut de his citra graviſſimas rationes inter omnes conveniat.

§. III.

§. III.

De nonnullis Operibus Sanctis Ambrosio, Joanni Crysostomo, Augustino, & Ven. Bedæ injuria adjudicatis.

REm profecto videretur longius producere, quam par esset, Lectoremque dicendo fatigare, si quis aggredi vellet ad ea omnia colligenda loca, in quibus perdocti Critici nostri Opera Scriptoribus Ecclesiasticis perperam tributa, atque ab ipsis aliena in suffragium vocant. Satis itaque nobis erit dubitationes quasdam proposuisse de nonnullis Tractatibus, quatuor aut quinque Patribus fallaciter adscriptis; unde facile sit cognoscere, utrum nec ne jure agant Cl. isti Critici, qui perpetuo insurgunt adversus Scriptores, hujusmodi Volumina in medium adducentes.

Cum quidam Sanctorum Historici rati sint, se posse quinquagesima tertia ex Epistolis, quæ inter Ambrosianas censentur, uti ad Vitas edendas SS. Vitalis, Ursicini, Valeriæ, aliorumque; generalis responsi sui non obliviscuntur Tillemontius & Bailletus; ajuntque, suppositititiam esse Epistolam hanc, quod eam Patres Benedictini in postrema Sancti Ambrosii Editione de sede sua detractam, ad Appendicem, res nothas complectentem, detruserint, & propterea nulla autoritate præstare, aut fide dignam esse. Baronius ex cujusdam Sermonis textu, S. Ambrosii nomen ferentis, nos certiores facit, Divi Pauli caput securi percussum lacte pro sanguine manasse. „ Generatim notum est, respondet Tillemontius, inter Sermones Ambrosii vocabulo nuncupatos quamplures ipsi falso adscribi, satisque apparet ejus rationis esse istum, qui in veteribus Editionibus sexagesimum octavum obtinet, locum.

Tillem. Tomo 2. annot. 2. in S. Gerv & Prot. pag 540.
Baill. 19. Junii, & 28. Aprilis.

Baron. ad annum 69.

Tillem. annot. 80. in D. Paulum pag. 613. col. 2.

Æquo ne animo ferrent Viri isti Doctissimi, nos eadem ipsis reponere; quoties Sermonem aliquem ejusdem Patris habitum, atque ab eo non secus ac duo paulo ante memorati abhorrentem usurpant? Existimavimus, „ hæc sunt vera Tillemontii verba, nobis satis esse debere, ad Historiam „ Gestorum SS. Nazarii & Celsi ea, quæ nos docent Evodius, † & Sermo „ quidam Ambrosii nomine a nobis laudatus, atque in ejusdem Operibus insertus. Quamvis duo hæc monumenta tantæ non sint autoritatis, „ quantæ res postularet; haud tamen dixerim ea nullius omnino esse. „ A Monachis certe S. Benedicti, novissimis S. Ambrosii Editionibus col„ locatus est numero quinquagesimus quintus eorum, qui ad Patrem „ istum referri nullo modo possunt. Putavi itaque abs re non futu„ rum, hoc Sermone uti, eundemque Ambrosiano vocabulo insignire; „ quo,

Tillem. Tomo 2. art. de SS. Nazario & Celso pag. 93 & pag. 543. col. 2.

† Episcopus Papiensis sub finem V. Sæculi florens.

Baill. 28. Julii in Vita SS. Nazarii & Celsi.

„ quoniam in ipsius Operibus reperitur, & nemo Autorum est, cui „ illum ratione aliqua assignes. „

Verum enim vero si eruditis Criticis istis persuasum fuit, illorum Martyrum Vitas Operi manifeste spurio inniti posse; quare non licebit Baronio aliisque Sanctorum Historicis opiniones suas Epistola quinquagesima tertia, & Sermone sexagesimo octavo, etsi commentitiis, confirmare? Sique Sermo quinquagesimus quintus, quamvis non genuinus, momentum aliquod habet & autoritatem; quare nullum habebunt Epistola quinquagesima tertia, & Sermo Sexagesimus octavus; cum tamen quiquid pro Sermone quinquagesimo quinto congerit Tillemontius, æque Epistolæ quinquagesimæ tertiæ, & Sermoni sexagesimo octavo accommodari possit? hæc nanque duo Opuscula in Appendice *novissimæ S. Ambrosii Editionis reperiuntur, & nemo Autorum est, cui illa ratione aliqua assignes*. Immo hoc intercedit non leve discrimen inter Sermonem sexagesimum octavum, a Baronio memoratum, & quinquagesimum quintum a Sapientibus Criticis nostris adductum; quod postremus hic, Tillemontii ipsius confessione, quampluribus rebus minime probabilibus refercitur, quæ de illius autoritate nonnihil detrahunt, aliisque etiam per se ipsis parum credibilibus; contra vero sexagesimus octavus omnia similia veri contineat, quæque propugnari possunt.

Non satis tamen mirari queas, Cl. istos Criticos ab adulterinis Opusculis testimonium sumere iisdem locis, in quibus eorum fraudem aperiunt. Testantur Tillemontius & Bailletus, Acta S. Sebastiani, a Bollando nomine Ambrosii in publicum emissa, mendose Patris hujus Operibus accenseri. Nihilominus Sancti hujus Historiæ ab Actis iisdem documenta ceperunt. Unanimes quoque recognoscunt, Sermones duos, qui S. Ambrosii nomenclaturam sortiti sunt, eam fraudulenter sibi arrogasse, & S. Benedicti Monachos illos Ambrosio denegare: hoc tamen non prohibuit, quominus ab illis excerpserint plura ad conficiendam S. Laurentii Historiam opportuna; quemadmodum ab alio Sermone, S. Fulgentio affictio, quem veluti fucatum in Appendice extremæ Operum ejus Editionis apposuerunt.

Tillem. tomo 4. pag. 516. art. de S. Sebast. & annot. 2 pag. 741. ed. 2.
Baill. 20. Januarii in Vita S. Sebastiani.
Tillem. tomo 4. pag. 38. art. de S. Laurentio
Baill. 10 Augusti in Tabula Critica de S. Laur.

Habemus etiam, Bailletum in Vita S. Dionysii Episcopi Mediolanensis petere præsidium veritatis a Sermone vitiose Ambrosii titulum gerente; dum cogitatum narrat, quo errorem sustulit Dionysius, in quem impulsus fuerat, ut Athanasii damnationi subscriberet: atque in Historia SS. Martyrum Aquilejensium Cantii &c. alio pariter S. Ambrosii fallaci Sermone ut qui in Appendice quadragesimus est; nonnullique Sancto Maximo Taurinensi tribuere solent.

Baill. 23 Maii In Vita S. Dionysii pag. 804.
Baill. 31. Maii de MM. Cant. pag. 950.

Cum meminerit Baronius Sermonis S. Augustini 154. *de Tempore*, con-

Baron. ad ann. 84. §. 234.

confirmandi gratia, Spiritum Sanctum e Cœlo in Apostolos Dominico die delapsum fuisse, Tillemontius, ut vim auferat huic argumento, commune Criticis responsum reddit. „ Sermonem hunc Lovanienses in dubium vocarunt, quique imposterum studiosius Augustini Opera meditati sunt, eum ab Augustino distare longe arbitrantur. „ *Tillem. tomo 1. annot. 8. in D. Petrum pag. 136. col. 2.*

Sermones item **ad Fratres in Eremo** omnium consensu Augustinum autorem non agnoscunt. Illorum tamen vicesimus quintus Tillemontio argumenta suppeditavit ad ostendendum; Pervigilium S. Joannis ab Ethnicis quoque solemni ritu celebratum fuisse, & noctem illam consuevisse eos in conventibus suis transigere. Subjicit deinceps: „ Opinor equidem, hujus Sermonis autorem tanti esse, ut nobis fidem faciat, id moris ætate sua falsum omnino non fuisse. „ Ecce igitur supposititia Opuscula aliquando alicujus, aliquando nullius autoritatis, ut eruditis Criticis nostris libitum est. *Tillem. annot. 4. in S. Joann. Baptistam pag. 509. col. 1.*

Iidem Bailletus & Tillemontius hauserunt plura ad Historiam SS. Perpetuæ & Felicitatis attinentia a Sermone quodam D. Augustini, per Maurinos Monachos incerto. Tum in Historia S. Laurentii interserunt quædam ab ejusdem Doctoris Sermonibus octogesimo septimo, & centesimo decimo sexto ad Appendicem rejectis, depromta. Denique, tametsi extra controversiam suppositus sit, atque hujusmodi in Appendice agnitus a Benedictinis Sermo Augustini trecentesimus decimus septimus; hoc nihilo secius non impedit, quominus inde eruant non pauca pro Historia Martyrum a *Massa candida* nuncupatorum. *Till. tomo 3. pag. 136. Art. de Perp. & Felic. Baill. 7. Martii in Vita SS. Perpetua & Felic. Tillem. tomo 4. art. 38. de S. Laurentio. Tillem. tomo 4. Art. 67. de S. Cypriano pag. 175.*

Exstant VI. Operum S. Joannis Crysostomi Volumine Parisiis impresso anno 1636. septuaginta tres Sermones, Frontoni Ducis judicio in S. Patris illius germanos fœtus subrepti, quicum consentiunt Savilius, aliique Critici; immo Tillemontius crebro fatetur, Tomum hunc figmentum esse Opusculis a Crysostomo alienis compactum. *Baill. 24. Augusti. Tillem. annot. 1. in D. Paul. pag. 569. col. 1.*

Post apertam adeo Sermonum istorum fallaciæ confessionem quid cogitem nescio, cum reputo Tillemontium eundem eos in censum suum multis constituendis factis transferre. Articulo nanque 36. de D. Petro tricesimum citat, ut planum faciat, Petrum clavis Cruci suffixum; Articulo item 1. de S. Paulo pag. 202., & 569., ut ostendat Apostolum hunc ad annum ætatis octavum & sexagesimum vixisse. „ Verum quidem est, addit, nos Homiliam hanc magnopere non pendere: eam tamen usurpamus, simul quia nihil reperire est, quod majoris momenti sit, atque item nihil, quod ei videatur esse contrarium „ ...... Qua de re mirari aliqua ex parte subit, Tillemontium Baronio hanc eandem tricesimam Orationem afferenti, quo evinceret ex obtruncato Pauli capite lac loco sanguinis difluxisse, eundemque triginta quinque annorum *pag. 190. Baron. anno 69. Item anno 36.*

Tillem. annot. 80. in D. Paul. pag 613.

ſpatio ſervitutem Jeſu Chriſto ſerviviſſe, reſpondere, hanc S. Joannis Cryſoſtomi Orationem ejus non eſſe, „ præterquamquod ſubjungit, id „ genus narrationum rem concluſe nunquam definiunt, cum raro admo- „ dum accuratæ ſint.

Item annot. 5. in D. Paul. pag. 371. col. 2.

At enim unde quæſo conjicit Tillemontius, intendiſſe Baronium ex hac Homilia concluſe facta hujuſmodi definire? Potius quidem ſpecies eſt, eum æque ac Tillemontium, *Homiliam iſtam magnopere non pendere: uſurpare tamen, ſimul quia nihil repererit, quod majoris momenti eſſet, atque item nihil, quod ei videretur eſſe contrarium*. Neque enim doctiſſimum hunc Cardinalem latebat Orationis hujus ſuppoſitio.

pag. 33r.

Tillemontius rurſus Articulo de S. Andrea teſtem profert Homiliam viceſimam primam; articulo de Sancto Thoma quater triceſimam ſecundam; majoremque aliarum partem ubicunque demum res flagitat. In

Tillem. tomo 2. art. de S. Thecla pag. 66. & 67. Ibidem pag. 529. col. 1.

Vita S. Theclæ aures præbet duobus Opuſculis conſtanter falſis: quorum primum eſt fragmentum Panegyrici Sanctæ Theclæ; alterum Oratio 72. quæ ad S. Joannem *Jejunatorem* Patriarcham Conſtantinopolitanum pertinet Sæculi VI. exeuntis Scriptorem: ambæ autem Homiliæ habentur Tomo primo Operum S. Joannis Chryſoſtomi.

Dupinus, Alexander, Cave.

Communis fere opinio Criticorum ætate noſtra Tractatus *de Locis Sanctis*, qui tertio Bedæ Tomo aſſutus fuit, veritatem non recipit; cumque ex eo textum ſumſerit Baronius, ubi ait, tempore, quo Virgo enixa eſt, e rupe Speluncæ imminente, fontem mirum in modum erupiſſe; Tillemontio non arridet factum iſtud, atque ſubdit. „ Videtur id Baronius a Beda *de Locis Sanctis* mutuari, qui tamen hæc non profert: præterquamquod non pauca congerit eo in Opere aut minus probabilia, aut explorate mendacia. „

Tillem. annot. 5. in Jeſum Chriſtum pag. 446. col. 1.

A veritate ſane non abhorret, maluiſſe ſagacem Criticum iſtum aſſerere, Librum hunc aut *minus probabilia, aut explorate mendacia* complecti, quam commentitium Opus fateri; neque enim id ignorabat, ſed verebatur, ne id in damnum vergeret pluribus contextus ſui locis, in quibus ejuſdem Libri teſtimonio res narrat tam prodigioſas, quam quas in Baronio refellebat. Articulo ſiquidem 24. de Jeſu Chriſto hujus *de Locis Sanctis* Libri autoritate argumentatur, exſtructo Sanctæ Helenæ juſſu Templo *Aſcenſionis*, partem eam, qua Servator noſter in cœlum aſcendit, ſive ſecundum Bedam *interiorem domum* camerari & tegi non potuiſſe. Hieroſolymis hoc *Aſcenſionis* feſtum celebrabatur Octavo ſæculo lucernis, tota illa nocte ardentibus in Eccleſia, ut, enarrante Beda, *ardere mons & ſuppoſita loca viderentur*, quin eodem die *per annos ſingulos Miſſa peracta, validi flaminis procellam venire conſueviſſe, & omnes, qui in Eccleſia fuerint, terræ proſternere*.

pag. 57.

Beda de Locis Sanctis Tomo 3. c. 7. pag. 366.

Alia

Alia complura inde etiam expromit Tillemontius; præcipue vero de Virginis Deiparæ Resurrectione. „ Dici potest, ista habet, Bedam adversus illam stetisse; quamquam nosset, quod ejus sepulchrum Hierosolymis ostendebatur, atque ipsius corpus neque ibi, neque alibi locorum notorum quiescebat. „ Si persuasum non est Tillemontio, Opus istud subrepticium esse, liceat per eum, imminuendi gratia hujus testimonii, nos adversus illum responsum suum retorquere: *Certum est non pauca eo in opere Bedam congerere, aut minus probabilia, aut explorate mendacia*. Alias non ægre ferat, Baronium quoque Tractationis illius autoritatem ad suos usus adjungere.

Tillem. annot. 2. in S. Virginem pag. 497. col. 2. Beda de locis Sanctis cap. 6. pag. 365.

Ceterum non inficiamur, posse quemque loco uno Scriptoris alicujus dictis adhærere, alio vero ab eodem recedere, quando nimirum evidens est, illum errasse; idque licere etiam credimus in suppposititiis operibus, in quibus bona mixta malis esse possunt: illud unum æquitatem habere negamus, immodicis laudibus opus afficere, quod nobis favet, aspernari autem, si noceat; aut infenso quodam Operum autoritatem exterminandi studio, hinc universe erroribus plenum, fallacem, fabulosum, suppositum tandem Librum clamare; illinc vero, si urgeat res, eundem in medium producere.

Percuntamur ergo Criticos istos Sapientissimos, quodnam sit ipsorum judicium, de *Constitutionum Apostolicarum*, & *Recognitionum* Libris, de Abdia, de *Martyrologio* S. Hieronymi, de Damasi *Pontificali*, de Tractatu *de Locis Sanctis*, de Sermonibus, de Homiliis, deque aliis hucusque memoratis Operibus adulterinis, aut falso Patribus iisdem, aliisque Veteribus tributis? Scire ab eis velim, utrum ipsorum sententia alicui vel levi monumenta ista esse possint argumento; an ne nullius ponderis aut frugis Historiis constituendis futura sint? Si ipsorum testimonium futile videtur, & nulla omnino fide dignum; quorsum eo utuntur Critici nostri; Critici inquam præstantes adeo, ut ubique jactare soleant, se nihil penitus recitaturos, quod e rerum fontibus in Opera sua non derivaverint, & solidis monumentis non innitatur? Contra vero si existimant, Opuscula ista, apocrypha licet, alicui compendio fore, & probationem saltem exiguam suppeditare, sive quod ad antiquitatem eorum attinet, aut doctrinæ firmitatem, perspicaciam, exquisitum sensum, & accurationem in iis deprehensam; sive quod ad Autores spectat, quibus aliqua veri similitudine referri possunt: cur accipiunt graviter, Scriptores alios ad ea nonnunquam confugere? cur succensent ceteris illa laudantibus, nulloque numero & autoritate esse testantur?

ARTICULUS II.

De Testimonio ab aliquibus Operibus depromto, quorum Autores latent in occulto.

§. I.

De Menais Graecorum.

IN *Menais* Graecorum, * quae Latinorum *Breviariis* proxime accedunt, fas est secernere Festorum celebritatem, habitum Sanctis honorem, & de Gestis illorum Historiam. Quod est cultus Sanctorum ea ratione, qua in Ecclesia Graeca adhibitus fuit a primaeva Festorum institutione & deinceps, non ambigunt Critici, id genus Operum testimonio locum dare: quod autem est Historiae Sanctorum, & eventuum cognatione aliqua cum illorum Gestis conjunctorum, nullam putant Scriptores eruditi tribuendam esse *Menais* quidpiam narrantibus autoritatem. Tillemontius & Bailletus super ea re sententiam suam enucleate aperuerunt.

Tillem. tomo 1. Praef. pag. XIII. „ Non credidimus, inquit prior, eundem gerendum esse morem Graecorum *Menais*, ... aut aliis Autoribus recens exortis, aetate scilicet, qua Historiae veritas popularibus Traditionibus, & haud raro figmentis de industria compactis turbata erat: non credidimus, inquam ullum gerendum esse talibus Historiis morem; non quod sinceri nihil in sese contineant: sed quod sincerum istud anceps semper & incertum erit, neque a simulatis rebus dispici poterit „ Id ipsum alibi significat. „ *Menaea* quidem peculiares multas Historiae Sancti Andreae notitias persequuntur, quas tamen in penum nostrum transferre non ausi fumus, propter exiguam monumentorum illorum apud Historicos autoritatem. „ *Tillem. tomo 1. annot. 2. in D. Andream pag. 623. col. 2.*

Baill. Orat. de Vit. Sanct. pag. 55. Majoris non facit Historias hasce Bailletus. En quemadmodum loquatur.

* *Menaea immensum sunt Opus, in duodecim Menses, totidemque volumina divisum; in quo Sancti omnes, quorum memoria ex Mense colitur, ad proprias dies revocari recensentur; singulorum Officium una cum Rubricis miniatis Litteris expressis, Missis, Canonibus, Lectionibus aliisque recitandis subnectitur. Vita & res gesta compendio descripta plerumque exhibentur; quandoque & imagines praefiguntur. Editum est vastum hoc Menaeorum Opus Venetiis diversis annis.* Cave Hist. Litt. dissert. 2. de Offic. Graec. in App. pag. 187. col. 1.

„ tur. „ *Menaea & Menologia* * ad depravatissimam normam redacta sunt, „ quod attinet ad Vitas Sanctorum. Fabulae magis exsuccae nullo delectu „ & moderatione collocatae sunt, quo efficitur, ut illis fidendum non „ sit, quoties ea, quae referunt, alibi non reperiuntur . . . . . Legimus „ etiam in illis nonnulla cum bonis moribus, & Religionis integritate „ & sanctitate pugnantia: nec non dubia verba & mendacia Sanctis Vi„ ris afficta plus quam satis argumento sunt, in ipsis dominari latius „ Graecorum indolem, quam studium veritatis. „ Quo fine controversia factum est, ut palam ediceret Criticus hic, se non audere, factum Historiae Sanctorum ullum ex *Menais* & *Menologiis* traducere. Et vero enim cautum hoc Criticorum istorum de *Menais* consilium omnibus sanae mentis acceptum & ratum esse debet: constat siquidem tot in Opera ista errores irrepsisse; ut difficile sit, plane sibi de facti alicujus veritate persuadere, quod ab his tantummodo pendeat.

Nihilo secius *Menaea Graecorum* in manus saepissime sumunt Critici nostri, & multi operis non videtur esse eos cum illis conciliare. Tillemontius, his, quas modo audivimus, obtestationibus incassum reclamantibus, non dubitat contextum Operum suorum *Menaeorum* testimoniis refercire. Bailletus, qui paullo ante in eos severitate tanta invexerat, plura non modo de Festorum celebratione, & Sanctorum cultu; verum de Factis Historicis etiam ex illis collegit: idque uterque facit nihil eorum praecaventes, quae consueverunt in suspiciosis aut constanter adumbratis Operibus commemorandis providere. Nulla igitur adhibita cautione, *Menaeorum* dictis paret Tillemontius, cum tradit, Joannem cognomento Marcum, Discipulum & Consobrinum Barnabae, tantam Evangelici muneris defunctione apud Deum gratiam inivisse, ut una ipsius corporis umbra miram sanandi vim consecutus esset. Compertum item habemus, Bailletum a Graecorum *Menologiis*, nullo alio interposito vade, Vitam S. Marini, senis nuncupati, & Martyris deduxisse. *In Admonit. pag. XIV.* *Tillem. Tomo 2. art. de S. Joanne Marco pag. 109.* *Baill. Tab. Crit. 8. Aug. pag. XVII.*

Nos fugit pariter, aliunde, quam e Menaeis, hausisse utrosque eruditos Criticos istos S. Mariae Magdalenae Ephesi mortem & tumulum. Jacebat illa sane, inquiunt, in Aede ipsius nomini consecrata supra unum ex montibus Ephesum cingentibus, cui vocabulum *Quileon*; adduntque, eam Graecos Apostolis aequalem nuncupare. A *Menaeis* didicerunt, Sancti Thimothei sepulchrum prope illud S. Joannis supra montem, *Eibatam* appellatum, situm esse: Gesta S. Gelasii, sive Gelasini ex Histrione Mar- *Tillem. art. de Sancta Magdal. Tomo 2. pag. 33.* *Baill. 22. Julii Vita S. Mariae Magd. pag. 644.* *Tillem. ibidem. art. de S. Timoth. pag. 160.* *Baill. 24. Jan. pag. 598.* *Tillem. Tomo 4. Art. de S. Genesio pag. 421.*

* *Menologia diversum plane Opus a Menais, ut pote in quo ad instar Martyrologii Latinorum, Acta, vel Passiones Sanctorum qualibet cujusvis mensis die summatim exponuntur; brevis saltem eorum commemoratio habetur.* Cave ubi supra col. 2.

tyris,

Baill. 27. Februarii pag. 662. Ruinart. Acta Mart. pag. 279. Tillem. Tome 4. Art. de SS. pag. 414. Baill. 23. Aug. Tab. Crit. de SS.

tyris, aliaque id genus multa, quæ molestum esset hic coacervare. Unum tantum subjiciam, Criticos istos, quamvis suppetant nobis Acta Proconsularia S.S. Martyrum Claudii, Neonis, & Asterii, multa tamen ex *Menæis* ad Historias istas spectantia, quæque in hujusmodi Actis desiderantur, comparasse. „ Etsi Græci in suis *Menæis* Historiam vetu„ stam adeo ingenuamque minime texant, atque nostra est; nihilominus „ eos non abjiciemus; ut lumen afferamus iis, quæ in Baronii Historia „ minus enucleata sunt. „ Alibi profitetur, se Historiæ S. Basilisci additurum ea, quæ de S. S. Eutropio & Cleonice Martyribus scribunt Græcorum *Menæa*. Demum, ut finem faciam, articulo 28. de D. Petro pag. 170. maximi momenti factum quoddam *Menæorum* autoritati committit.

Tillem. Tome 5. art. de S. Basilisco pag. 378.

Jam vero nactus *Menæorum* occasionem, & eorum, quæ de recentioribus Græcis pronunciat Tillemontius in Proœmii sui Textu superius allato; quemadmodum etiam eorum, quæ sæpius cudit & recudit Bailletus; animadvertam, hos Autores Græcos in universum a Criticis nostris pro singularibus fabularum amatoribus, minus accuratis, & judicii ac intelligentiæ expertibus haberi. Tillemontius singillatim de S. Joanne Damasceno sermonem instituens: „ ejus, inquit, ad quascunque adoptandas Historias facilitas, ipsius autoritatem non mediocriter minuit. Paullo ante dixerat, „ Euthimium, & Andream Cretensem Auto„ res non esse suadendis Historiis accommodatos. „ Missa faciemus Nicephori, & Synopsis Dorothæi testimonia, veluti minoris momenti, quibuscunque tandem ponderibus examinentur . . . . Quod interest „ Evagrii, & nuperorum Græcorum, nimium fabularum studiosi sunt, „ & plus satis avide pios populorum ritus arripiunt: solidi sint necne. „ Nihil magis propitius est Græcis istis Bailletus. Speciem veritatis habet, Tillemontium & Bailletum, acumine ingenii & eruditione tanta Viros, diligentissime germana a mendacibus secrevisse in Autoribus istis, toties in textum & annotationes prioris, atque in Sanctorum Vitas alterius translatis, ut per se se, nulloque insuper adjecto testimonio, res Historicas roborarent. Verum quoniam verendum est, ne quilibet docilitate tanta ad credendum non inducatur, ipsis prospere admodum hanc discretionem cessisse; nonne ipsorum fuisset, eas nobis regulas aperire, quarum ductu hujusmodi negotium transegerint? Sic regulas porro istas, earumque usum dijudicare potuissemus; perspectumque habere, Criticos illos non sine caussa Historica aliquando facta talibus Operibus munivisse, quæ neque ipsi summa cum dignitate excipienda censuerant.

Tillem. annot. 94. in S. Virginem pag. 494. col. 2.

Ibid. pag. 492. col. 2. Tillem. annot. 581. in D. Paulum pag. 615. col. 1. Baillet. in serm.

§. II.

§. II.

De Chronico Alexandrino, & Prædestinato P. Sirmondi.

CHronicon Paſchale, ſive Alexandrinum * nulla autoritate floret, ſi fides eſt Tillemontio & Bailleto. Prior ad Lamyum ſcribens ſuper ejus Tractatu de veteri Judæorum Paſchate. „ Do ultro tibi; atque concedo, inquit, Chronicon Alexandrinum, idemque eum Philoppono de vetuſtate contendere; non tamen judico magnum tibi aliquid concedere: injuriam ſiquidem in te inferrem, ſi crederem, te velle ridiculas, ut Ducangii verbis utar, res in eo contentas propugnare „ . . . . . Annotatione vero in Nazaræos addit: „ Quod attinet ad Chronicon Alexandrinum, teſtimonium non eſt, cui acquieſcere quis poſſit...„ Annotatione item prima in Nicolaitas,„ nullum factum, ſcribit, ratum haberi poſſe Chronologiæ hujus teſtimonio, atque alibi eam ſupinis erroribus conſtare totam „. Nihilo majori cum dignitate de ea loquitur Bailletus. „ Chronicon Paſchale, alias Alexandrinum, „ *Rhapſodia* Chronologia eſt ** multorum diverſa ingenii facultate Scriptorum. „

Tillem. Tomo 2. pag. 52. col. 1.

Ibid. pag. 519. col. 1. Edit. 2.

Ibidem pag. 525. col. 1.

Baill. Tab. Crit. 15. Julii de 72. Discip. Item 15. Julii in 72. Discip. Vita.

Nihilominus, quantumvis contemnendum, vitiiſque infectum ſit hujuſmodi Chronicon, non prætermiſerunt tamen ambo iſti Critici ab eodem adjumenta multa comparare. Tillemontius tum cum ipſius ſententiis reſpondet Chronicon iſtud, non contentus plane falſum fuiſſe, in eo quamplura non abjicienda comprehendi, illud, addito elogio, citat annot. *19.* in S. Joannem Baptiſtam. „ Autoritas, inquit, Chronici

Annot. 15. in S. Joannem Evang. pag. 640. col. 1.

Ibidem pag. 525. & alibi.

* Opus hoc, quod *Faſtos Siculos*, *ſive Chronicon Alexandrinum* nuncupant, complectitur mundi tempora per omne ævum uſque ad annum Chriſti 628. Alexandrinum ideo dictum, quod in Frontiſpicio MSS. Codicis Petrus Alexandrinus, nota appoſita, illud commendarat. Chronicon iſtud in vetuſta quadam Siciliæ Bibliotheca primus reperit Hieronymus Surita, & huc illucque ſæpius traductum a Caſaubono demum trecentis prope aureis emptum eſt. Sæpe editum Opus eſt, maximo tamen in pretio habetur Editio Græco-Latina Radeſi Jeſuitæ Monachii 1615. 4.° Aliam deinde adornavit Ducangius typis Luparenſibus in folio. Nonnulli id tribuunt Georgio Piſidio Diacono, Tabularii cuſtode, & *Referendario* Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, qui anno circiter 640. claruit. Alii vero adſcribunt Georgio Alexandrino, qui Cryſoſtomi vitam ſcripſit. Cave Hiſt. Litt. pag. 381. col. 1.

** Doctor Cavius hanc de Chronologia iſta cenſuram edidit. *Autor certe non eſt contemnendus; qui non modo continuam Conſulum ſeriem exhibet; ſed & plures melioris purpura pannos operi ſuo intexuit: veneranda antiquitatis monumenta, quæ fruſtra alibi reperiantur.* Cavius Hiſt. Litter. pag. 381. col. 1. Id plane ab ſententia Bailleti diſerepat toto cœlo.

Ale-

Alexandrini animadversione digna est: „ S. Marci Evangelistæ Vitam auget non paucis ab eodem Chronico petitis, pariterque S. Pulcheriæ Virginis Imperatricis Historiam. Quod vero mirum unicuique videbitur; universam S. Domitii Solitarii & Martyris in Syria Vitam exscripsit Bailletus ex Opere, quod *Rhapsodiam Chronologicam* appellat: porro mos hic Historiam ejus de Gestis Sanctorum in existimationis discrimen adducet, cum tot corruptissimis ejus judicio monumentis illam coagmentaverit.

Baill. 10. Septembris.

5. Julii Tab. Criticam in Vita SS. pag. 161.

Fertur, Autorem, cujus Editionem curavit Sirmondus anno 1643. nomine *Prædestinati*, * ad medium sæculum quintum vixisse; qui tamen a Criticis flocci fit. Dupinus de trium primorum Sæculorum Conciliis differens, postquam monuit, Autorem a Sirmondo *Prædestinati* vocabulo emissum nonnullorum Conciliorum adversus priscos Hæreticos meminisse, subjungit: „ Verum recens Autor est, atque indignus...... cui credamus.„ Tillemontius quoque talem censet, ut nihil ad illum deferendum sit; atque ita sentit articulo de Hæresiarca Menandro: „ satis erit, inquit, „ dixisse semel, nullo nomine Opus esse, cum ignotum habeamus, „ a quo, & quando lucubratum sit, erratisque multis & imperitia summa notetur. „ Tum etiam alibi: „ Pingues lapsus, in quos incidit „ de rebus, quas cognoscere facile est, nos movent, ut ipsi fidem adjungere non audeamus, si pro re aliqua solus spondeat. „ Tum denique. „ Is non est Autor hic, ut soli quidpiam narranti credamus; „ atque in Indice prioris Tomi verbo *Prædistinatus* legitur: *Prædistinatus Opus nullius autoritatis*; in Indice vero alterius Voluminis: *Prædestinatus P. Sirmondi, ineptus Autor ad faciendam fidem*. Eundem pariter Bailletus vulgari fama Scriptorem pronunciat. Animus non est Criticorum istorum judicio Sirmondi judicium opponere, qui tam videtur *Prædesti-*

Dupin. tomo 1. pag. 661. col. 2.

Tillem. tomo 2. pag. 51.

Ibidem pag. 323.

Baill. XI. Junii in Vita S. Barnabæ.

* Sirmondus Operi huic simplici quadam notione *Prædestinati* nomen imposuit veluti per *Antiphrasin*; propterea quod Autor iste *Prædestinatianos* Hæreticis sui sæculi annumeret, neque alio hanc Hæresum Collectionem fecisse, aut citius Augustinum descripsisse videatur, nisi ut hoc adderet. Baill. in Jud. Sap. Tomo 1. p. 2. c. 13. pag. 521. Nonnulli id Operis Primasio attribuunt Episcopo Adrumentino V. Synodi tempore, autoritate ducti cujusdam Collectionis hujus MSS. in Germania a Patribus Mabillonio & Germano reperti. Holstenius quoque Roma ad Sirmondum Epistolam dedit, in qua illum facit certiorem, quod in Bibliotheca Barberina exstaret Operis hujus MSS. Primasii nomen præferens. Quamvis hoc litem dirimere videatur, Dupinus tamen perfracte negat id esse posse, si paullisper attendatur, quod de Primasii Libro testatum reliquit Isidorus, cujus argumentum longissime abest ab argumento *Prædestinati*: præterquamquod *Prædestinati* Autor Hæresis Eutychianæ ortum antecessit, Primasius autem centum annorum intervallo subsecutus est. Dup. Biblioth. Tomo 4. p. 189. Idem Bibl. 17. Sæculo p. 2. pag. 196. Cave Hist. Litter. ad an. 550. pag. 340. col. 1.

na-

natum, pendere, quam isti despiciunt: erat enim cur Sirmondus, Operis, quod in amplissimam Litterarum lucem emittebat, dignitati consuleret; atque est cur Critici super hac re ipsius opinioni nihil concedant. Animadversum tamen velim, non apparere, quosnam alios ad multas Historias hujus Autoris præsidio munitas Tillemontius sponsores adhibeat. Sufficiant exempla duo. Primum præbet nobis Articulus tricesimus quintus de S. Petro his verbis. „ Narrat *Prædestinatus*, anno circiter treecentesimo nonagesimo secundo, quendam e Tertullianistarum „ secta Presbyterum in possessionem loci ejus irruisse, in quo prope „ Romam tumulata erant S. S. Fratrum Martyrum Processi & Martiniani corpora, & quo eos colendi gratia Fideles confluebant; quod „ nimirum Phryges illos fuisse diceret, & propterea eadem, ac Tertullianus, religione. Quam citissime ejectus inde fuit Hæreticus, & locus Catholicis restitutus. „ Eandem Historiam recitat Bailletus in Vita S. S. Processi & Martiniani, nullo omnino alio, quam *Prædestinati* Sirmondiani testimonio. *Tillem. tomo 1. pag. 188.* *Baill. 2. Julii pag. 57.*

Alterum suppetit ex articulo Marcosiensium, & Arconticorum. „ Nonnulli putant (In ora vero Libri *Prædestinatum* notat) Arconticos „ initia posuisse in Insula Cretensi, ubi confutati atque damnati sunt „ a Dioscoro, sive Diodoro Gortyniaco Episcopo Insulæ totius Metropolita; quem, sermo est, Secundinos quoque Valentinianorum germina „ anathemate confixisse, revocatis in Ecclesiæ sinum iis, qui veritati, „ quam prædicabat, se dederant, ceteris autem ab Ecclesiæ complexu „ in perpetuum abstractis. *Tillem. tomo 2. pag. 323.*

Ecce duo facta, de quibus nulla sponsio, ut videtur, fit, nisi *Prædestinati* fide; neque sive in Textu, sive in ora Libri, sive in adnotationibus particulam reperimus, qua in dubium illa verti possint. Pluribus aliis Textus sui locis, in quo nihil nisi amplectendum se collocasse gloriatur, idem Opus usurpat Cl. hic Criticus, alibi tamen ipsius memoriam mali & nullius autoritatis scriptoris titulis excipit; cujus hæret vestigiis Bailletus. Porro hæc Judiciorum discrepantia majus negotium facessere potest: Cum laude nanque Autorem nominare nobiscum sentientem, eundem vero dissentientem aut alio nomine in contemtum adducere, ad accuratæ Critices Regulas nullo modo dirigitur. *Tillem. tomo 2. art. de Marc. pag. 319.*

§. III.

De cautione, qua adhibita, putant eruditi Critici nostri integrum esse sibi monumentis uti suspiciosis, aut veteribus Scriptoribus perperam appositis.

Till. Baill. serm. de Vit. Sanctorum.

QUantumlibet summis & splendidissimis promissis in se recipiant Critici nostri fore, ut nihil Operibus suis admisceant, quod ex iis depromtum non sit, quæ supersunt nobis in Scriptorum Ecclesiasticorum, atque in Historicorum Operibus certa & indubitata; nihilo secius cum incorrupti isti fontes tot perennibus aquis non diffluant, quot singulis factis, atque universis Historiæ capitibus alluendis sufficerent, Scriptorum plurimi, ne exceptis quidem sapientibus Criticis, de quibus disputatio est, necessitate cogente cœnosos rivulos, ut inde non pauca haurirent, quamsæpissime consectati sunt, videlicet ad suspiciosos, undique maculis aspersos, interpolatos, sive suppositos Autores confugerunt.

Id tamen discriminis interesse cognoscimus inter vulgares Scriptores, atque hosce præstantes Criticos; quod nimirum ii, absque eo quod falsa hæc, aut incerta Opuscula expenderent; ipsorum falsitatem perspectam haberent, aut attingerent suspicione, & Lectorem exiguæ monumentorum istorum fidei præmunirent, ea omnia fidenter afferunt, cum in ipsorum fronte magnum aliquod nomen legunt: contra vero isti id genus Operum nunquam ferme in medium adducunt, quin moderationem aliquam & antidotum adhibeant, quibus planum legenti fiat, ea dubia esse, aut supposititia, adeoque non magnopere pendenda.

Additis hisce provisionibus, habent Cl. Critici nostri persuasum, fas esse sibi, libros suos monumentis controversis, mendacibus, adulterinis, erroribus, & fabulis quandoque oppletis refercire. Putant enim se Litterariæ Reipublicæ fecisse satis, ubi hæc remedia compararunt: *Libri Disputationum inter Sanctum Petrum & Appionem, Recognitionum & Constitutionum Apostolicarum, qui S. Clementis Papæ nomen immerito præferunt; Tractatus de divinis nominibus, & de Cælesti & Ecclesiastica Hierarchia, mendose D. Dionysio Areopagitæ tributi; Autor Synopsis Scripturæ Sanctæ Athanasio adjudicatæ; Epistolæ ad Zenam & Serenum, quas volunt Justinum dedisse; Scriptum de Cibis Judaicis, quod nomine venditant Tertulliani; Revelatio Capitis S. Joannis Baptistæ, quæ creditur injuria a S. Cypriano descripta; Homiliæ de S. S. Petro & Paulo, de S. Joanne Evangelista, de S. Thoma, quæ inter afficta S. Joanni Crysostomo Opuscula sedem*

ha-

habent; Sermones ad Fratres de Eremo, qui in Augustini exstant Appendice, &c.

Habes emendationes & formulas, quibus utuntur amplissimi Critici nostri, ut de allatis dubiis aut fallacibus opusculis exprobrationem propulsent. Tillemontius, Bailletus, & Natalis Alexander, quo se accuratos atque integerrimos homines significarent, Criticam ex his legem sanxerunt; rati ipsorum fuisse, Lectorem monitum facere, ne deciperetur, quoties in loca ab his excerpta libris incideret. „ Forte studiosissimis „ inquit Tillemontius, veritatis amatoribus placuisset, ne quicquam, „ nisi ab exploratissimis monumentis acceptum, in hunc censum veni„ ret. Nihilominus non dissimulem, me his tantummodo finibus haud „ contineri, aliisque aliquando locum dare, licet non firmæ omnino „ certæque autoritatis. Pias tamen res, Sanctisque dignas complectun„ tur, quoddam antiquitatis specimen redolentes; ut arbitrari possimus; „ fundamenta saltem eorum ab Autographis manasse. Ceterum hæc cu„ ravimus ab illis secernere; & sive in Orationis contextu, sive in ad„ notationibus judicium de illis ferendum indicare; ne dum Fidelium „ pietatem fovere satagimus, eos in fraudem impelleremus. „ *Tillem. tom. I. Praef. pag. XII.*

Date mihi, quæso, faciles veniam hanc, ut obiter cogitatum quoddam aperiam super eo, quod profitetur Tillemontius, se monumentis aliquando locum dare, *licet non firmæ omnino certæque autoritatis*. Significat ne verbis istis, monumenta hæc omnimodis corrupta non esse, medium que veluti tenere locum inter monumenta certæ veritatis, atque alia certæ falsitatis? Verum quamcumque demum subjecerit verbis illis sententiam, nemo sane inficias ibit, eum crebro contextui & adnotationibus suis opera interjecisse, de quorum fraude dubitat nemo, fabulis immo fallaciisque redundantia, nullaque autoritate & fide digna: ut innumeris exemplis ostendere nobis promtissimum esset; sed uno duntaxat hoc loci contenti erimus. Profecto si hujusmodi monumenta sunt Tillemontio *non omnino firmæ certæque autoritatis*; ipse fidem suam publice datam præstitit cumulate.

Idem quoque a Bailleto præcautum atque provisum est de minoris autoritatis monumentis, quibus nititur aliquando. „ Non laboro, inquit, in asserenda Historiarum vanitate, nisi si perspicua omnino non „ sit, aut ex iis vitium aliquod consequi possit. Si in aliis Sanctorum „ Historiis habitis pro genuinis, quid occurrat affectum nota suspicio„ nis, illud uti anceps exhibeo, quoties commodius visum non est illud „ supprimere . . . . . quod vero ad ea spectat, quæ novis ponderibus „ examinata, quibus abstinere neque potui, neque ausus sum, menda„ cia apparuerunt, mecum ipse constitui, de his nunquam, nisi dubi„ tanter, sermonem inducere. „ *Baill. in admon. pag. VI.*

Alexander quoque reputans, quod redargui non semel posset de incertis immo suppositiciis etiam Scriptis ad res probandas assumtis, operæ pretium duxit super hoc ab ipsa Præfatione Lectorem antevertere. Fatetur itaque ultro, se interdum notæ falsitatis monumenta producere: *Quoniam*, ait, *interdum Opera sub Autorum laudo nominibus, quibus a Viris plerisque eruditis tribuuntur; licet eorum genuina non esse propugno postea, cum criticum de illis examen instituo.* Addere item potuisset doctus hic Dominici filius, ipsum non semel in testes vocare Scriptores, quorum Opera ipsis manifesto assuta sunt, quæque non a Viris plerisque eruditis modo, sed ab omnibus universe exploduntur, quemadmodum exemplis conficere suscipimus.

Alex. Hist. sæc. I. tomo I. in Præf.

Post apertam adeo Sapientum Criticorum nostrorum confessionem non equidem existimo, eos jure adversum nos insurgere posse, & nobiscum expostulare, perinde ac ipsis imponeremus, cum eos dicimus Scriptoribus autoritatis expertibus testimonium dare: neque enim de hoc in præsens laboramus, sed de quodam scrupulo super antidotis, quæ adhibent Critici nostri, ambiguum aliquod seu adulterinum opus allaturi. Contendunt ne, cautiones illas alicujus momenti accessionem facere testimonio, quod ex hujusmodi Operibus capiunt; aut hæc majorem aliquam mereri fidem, quod in eorum manus inciderint? Ab æquissimis, ut revera sunt, hominibus alienum puto id sibi arrogare. Nihil itaque, inquies, consilii habent nisi ut hæc providentes, Lectores aucupari, & circumvenire devitent; cum certarum & evidentium probationum vitio, iis uti coguntur, quæ demumcumque factis dilucidandis præsto sunt. Non repugno: interim autem hoc ambiguorum aut mendacium operum testimonium vim ingerit, auget & cumulat argumenta, & Lector vetusti Autoris, cujus nomen præfefert, fama hallucinatur. Nonnulla exempla subjiciamus.

Hist. Eccl. tomo 9. sæc. 9. cap. 4. art. 3 pag. 65.

Probaturus Alexander, Patres sustinuisse assensionem suam de excitato e mortuis Deiparæ corpore, & Ecclesiam super hac re caute & pedetentim se gessisse, primum haurit momentum ex D. Epiphanio Hæresi 78., quæ revera germanus est Patris hujus fœtus, at Alexandri propositum non evincit: visum enim Epiphanio est, Deiparæ Virginis obitum in suspenso relinquere propter silentium Scripturarum. „ Nemo non videt, ait Tillemontius, quam levis sit Sancti hujus ratio; & propterea nobis latet, qui ad eam animum converterit. „ Altero loco recitat Sermonem de Assumtione B. Virginis adscriptum fraudulenter Hieronymo, *licet*, eodem Alexandro judice, *Hieronymi non sit*; eumque Sapientes uno ore rejiciant. Tertium argumentum sumit ex S. Ildephonso Archiepiscopo Toletano: verum præterquamquod sunt qui putent, locum hunc

adnot. 16. in S. Virg. pag. 500 col. 2.

hunc ab Epistola S. Hieronymi ad Paulam & Eustochium, de Assumtione Mariæ Virg. huc traductum fuisse, (quæ sane post Concilium Chalcedonense exarata est;) sextus sermo, in quo hæc verba ab Alexandro laudata reperias, itemque alii quinque S. Ildephonsi titulo inscripti, Patri huic suppositi sunt, & cuidam Ausberto Abbati Fontanellensi attribuendi: qua etiam fortasse de caussa censoriam virgam in Archiepiscopi hujus Opera expediens perdoctus hic Prædicatorum alumnus, Sermonum istorum ne verbum quidem facere est ausus. *Tillem. annot. 14. in Mar. Virg. pag. 494. col. 1. Dupinus. Cavius.*

Locus quidam ex Tractatu *de locis Sanctis* decerptus, qui Bedæ nomine circumfertur, quarto est argumento: at superius compertam habuimus Libelli hujus fallaciam, quod convenit etiam per Natalem Alexandrum, ut hoc eodem loco constat. Quinto Usuardi, Sexto Adonis, septimo Notkeri verbis id ratum facit. Sed nemo ignorat Usuardum, quæcunque tradit, a mendosa S. Hieronymi Epistola mutuasse, quod confirmat Baronius ad annum 48. *Ado* autem Alexandri ipsius judicio *Usuardi verba exscripsit*. * Postremo Notkeri Martyrologium Epitome censendum est Adoniani, quæque de Virginis Resurrectione Litteris consignavit, pluris non fiunt, quam quæ consignarunt Usuardus & Ado, qui eundem fontem contaminatum adierunt, spuriam nimirum Hieronymi ad Paulam & Eustochium Epistolam. Atque his omnibus efficere autumat strenuus hic Dominici assecla, eos quos *Sanctos Patres, & autores antiquos in Ecclesia spectatissimos* nuncupat, de revocato ad vitam Virginis corpore dubitasse. *Dupinus. Alexander. Cavius.*

Eandem quæstionem in manibus habens Tillemontius, nonnullos quoque ex his adhibet Scriptores: scilicet Autorem Tractationis *de Locis Sanctis* Bedam existimatum vulgo; S. Ildephonsum; atque Usuardi, & Adonis Martyrologia. Non absimiliter Launojus instituens firma & continenti Traditione palam facere, S. Crescentem Pauli discipulum nunquam in Gallias se contulisse, collocat in fronte hujus Traditionis testimonium a septimo Constitutionum Apostolicarum Libro petitum, ac locum Synopsis Dorothæi, quorum simulatio ipsi Launojo perspecta erat. Neque tandem adduci possum, ut credam, multorum Operum, uti Præfationis S. Petro Alexandrino tributæ, aliorumque circumscriptionem ignorasse Lamium, quæ pro sua de postremo Paschate sententia pugnare docet. *Laun. Dissert. de Sulp. Sev. §. 16. pag. 77.*

Cum Critici hujusmodi supposititiis Operibus res Historicas identidem fulciunt; anne persuasum habere possunt, bonas & constantes esse probationes istas, atque in meliorem naturam evasisse, ex quo eas ipsi, uten-

* Opinio est aliquorum, Adonem ante Usuardum scripsisse: quod si ita sit, Usuardus Adonem in compendium redegit.

do,

do, veluti consecrarunt; has illis sanationes compararunt; Lectoremque admonuerunt, quod tamen semper nequaquam præstant, multum eas non habere gravitatis, & fucatas omnino esse? Quemadmodum non fit simile vero, eos id animo versasse; propterea necessum erat, ut ex tribus hisce consiliis unum caperent; sive delendi a Commentariis suis momenta ab istis scriptis deducta; aut æqui & boni faciendi, cum ab aliis Autoribus usurpantur; aut demum regulas aliquas condendi, quibus dispiceremus, quandonam liberum esset, ad ea se conferre, quando vero non; & quanto in pretio habenda forent. Ego vero non facile crediderim, eos primum suscepturos: plurima nanque ex eorum Operibus amovere oporteret, & plus satis in illis emergeret lacunarum. Quare cum tertium non inierint, illud consequens videtur esse, ut moleste non ferant, alios quoque Scriptores æquo, atque ipsos, jure agere super hac re. Quid ni autem agerent, si eadem, quæ ipsi præcavent, præcaverent?

Atqui eruditi Critici nostri sibi potestatem faciunt falsa & supposita monumenta adhibendi, dummodo tritas illas animi provisiones non prætermittant; & muneris sui partes explevisse arbitrantur, quoties alias hasce correctionis particulas adjungant; *Nihil melioris notæ suppetit in idem argumentum*; *hæc monumenta non incommode tueri possunt*; *præclaram sui speciem exhibent*, *peculiares quasdam præseferunt notitias*, *alibi frustra investigandas*; *visum non est*, *ea penitus abiicere*, *&c.* Cum tamen deprehendunt, eadem sibi Criticos alios facultatem vendicare, conclamant illico, ea nullius veritatis, nullius ponderis, aut fidei monumenta esse. Non possum, quin exemplum subjiciam; cujus tamen rei satis multa congerere liberum esset.

Intexuit Florentinius Martyrologio suo Historiam certaminis S.S. Petri & Pauli cum Simone Mago; non secus ac interitum cum Simonis, tum Apostolorum. Adscripta est hujusmodi Historia Marcello cuidam S. Petri discipulo, & eorum, quæ narrat, testimonio præsenti. Cum Florentinius super hac Historia anceps hærere videatur, ejus judicium ad alios defert, contentus plane se dixisse, eam, ut videtur sibi, vera multa complecti; & firmum ac constans habere, repudiandam omnino non esse. „ At nulla, inquit Tillemontius, media via est: Vir, qui se „ Petri discipulum jactat, nihilque se referre testatur, quod oculis non „ usurpaverit; aut testis est omni exceptione major, aut falsarius, calu- „ mniator, omni prorsus fide indignus. Quamobrem non audens eum „ propugnare Florentinius, oppugnat absolute. Quicumque amant argu- „ menta singillatim percipere, quibus illam explodant, ad eam legen- „ dam se conferant. Meo quidem judicio in numero collocanda est Scri- „ ptorum S. Lini, & Recognitionum, in quibus si quid inest veri, di- „ spici

Tillem. tomo 1. annot. 49. in S. Petrum pag. 565. &c.

„ spici

„ spici nequit ab eo, quod non item; ita ut operam per me ludat, „ quicumque illis legendis atque excutiendis distinetur. „

S. Timothei Vitam ex Actis a Bollando vulgatis concinnavit Tillemontius: cum autem probe nosset, non pauca in iis reperiri impedimenta, quæ Historiæ huic fucum facerent, in hæc verba loquitur: „ „ Tametsi inconcussam Acta ista non afferant autoritatem; abs re putavi, ipsis fidem penitus derogare; quod inepta non sint pluribus „ S.S. Joannis, & Timothei gestorum capitibus elucidandis, super quæ „ meliora desunt nobis monumenta. Magnifici, quibus Ephesinam Ecclesiam ornat, tituli indicio sunt, hunc Ecclesiasticum ejusdem Urbis „ Virum fuisse, adeoque Traditionis Ecclesiæ suæ quinto aut sexto sæculo testem . . . . . „ Nunquid non integrum esset eadem adversus Tillemontium uti responsione; qua ille adversus Florentinium usus est? *At nulla prorsus media via est. Qui se Episcopum jactat, atque testatur, se nihil*, nisi quod ab iis, qui Timotheum allocuti sunt, acceperit, *dicturum; aut testis est omni exceptione major, aut falsarius & calumniator nulla fide dignus. Quapropter dum Opus hoc propugnare aperte non audet Tillemontius, illud oppugnat manifesto. Quicumque amant argumenta singillatim percipere, quibus illud explodant, ad idem legendum se conferant*; atque in eo menda plurima deprehendent. Narrat Tillemontius, Actorum istorum Scriptorem Ecclesiasticum fuisse Ephesinæ Ecclesiæ Virum quinto aut sexto sæculo natum. Nihilominus sibi *Polycratis* nomen imponit; † atque Acta hujusmodi omnibus Presbyteris sive Episcopis Asiæ & Ponti mittit Collegis suis; palamque facit, se quiquid de Sancto Timotheo litteris tradit, ab iis, qui cum illo conversati fuerant, didicisse. Ita habent Acta: *Martyrium Timothei, discipuli quidem S. Pauli Apostoli, primi autem Patriarchæ constituti, Ephesiorum Metropolis Asiæ & Phrigiæ, Pamphilii, Ponti, & Galatiæ; atque omnibus in Catholica fide degentibus compresbyteris, ego omnium vestrum minimus Polycrates, sicut ipsi, qui viderunt, & nobis tradiderunt, & nos statim secuti suscepimus &c.*

Tomo 2. annot. 5. in S. Tim. pag. 585. c. 2.

† Extitit Victoris Papæ tempore quidam Polycrates Episcopus Ephesinus, altero sæculo ad occasum vergente.

Apud Boll. tomo 2. Jan. ad diem 24. pag. 566. col. 2.

Audistis, quæ satis Tillemontio visæ sint emendationes, sive antidota, ut excogitati hujus *Polycratis* Actis uteretur. Tamen cum Florentinius falsi Marcelli fide Simonis Magi & Sancti Petri concertationes exequitur, eadem quamvis provideat, & paret remedia, ac sapiens iste Criticus, inficiabuntur, eum illo in testimonio idem compendium facere posse, quod in supposititiis Polycratis Actis fecit Tillemontius.

AR-

ARTICULUS III.

De Testimonio a Libris apocryphis, dubiis, sive suspiciosis comparato, ex quibus videntur Patres in Opera sua nonnullas Historicas narrationes derivasse.

MUltiplices, quas adhibent eruditi Critici ad Scriptorum Ecclesiasticorum autoritatem infirmandam viæ, non eo definiuntur numero, quem adhuc complexi sumus: supersunt enim nonnullæ aliæ, ad quas animadversiones nostras convertamus; quæ licet omnibus Ecclesiæ Patribus communes revera sint, usum tamen præcipuum habere solent in quinque aut sex duntaxat, quorum aliquibus Tractationibus ægre admodum fidem deferunt, causando, eos, quæ proferunt, facta ex Apocryphis hausisse Libris, dubitantesque, ne a contaminatis fontibus manaverint, aut ab incertæ & ancipitis veritatis monumentis, aut a mendacibus & vulgaribus Traditionibus descenderint. Reliquum itaque nobis est, dubitationes aliquas super hæc quoque subjicere; cum intersit disquirere, num hæc conjecturæ ratio integerrimæ & accuratæ Criticæ queat accommodari.

§. I.

Utrum S. S. Clementis Alexandrini, Gregorii Nysseni, Epiphanii, Gregorii Turonensis, Joannis Damasceni, aliorumque testimonio minori in pretio de quibusdam argumentis habendo justam caussam prætexant, qui dicunt, eos, quæ tradunt, ab Apocryphis accepisse.

MUlti sane operis nequaquam est, Criticorum nostrorum consilium tenere, cum Patrum istorum super nonnullis de Jesu Christi, ejusque Virginis Matris capitibus testimonium in suspicionem adducere student, si modo ea reputemus, quæ ab exordio Orationis suæ de Gestis Sanctorum scribit Bailletus. Attende qui loquatur. „ Sunt inter „ Veteres Patres ii, quibus e falsis Evangeliis non pauca Servatoris no- „ stri facta depromere placuit, uti S. Clemens Alexandrinus aliique; Non defuerunt deinceps S. S. Gregorius Nyssenus, & Epiphanius, qui adulte-

Orat. in Vit. Sanct. p. 8.

„ ri-

„ rinis Genealogiis imbui non dubitaverint super iis, quæ de Mariæ Vir-
„ ginis genere atque infantia posteris commendarunt, & in sequentibus
„ sæculis exorti sunt Gregorii Turonensis, & Joannis Damasceni similes,
„ quibus commentitia de Virginis Transitu Historia adjuncta mortis ejus,
„ quæ nobis obtruserunt, suppeditavit. „

Nihilo majori cum observantia eorum meminit Tillemontius. „ Clemens Alexandrinus, inquit, plura a Libris Apocryphis minusque tutis „ desumit. „ Atque ad multas in Deiparam Virginem adnotationes contendit suadere nobis, Gregorium Nyssenum, & Epiphanium a confictis & Apocryphis Judæorum, Hæreticorum videlicet Nazaræorum, Historiis ea, quæ de Virginis parentibus, ortu, aliisque Vitæ ipsius circumstantiis memorant, decerpsisse: demum persuasum habet, Gregorium Turonensem a falso Melitone, sive ab Apocrypho *de Transitu Virginis* scripto ejus Resurrectionis historiam didicisse; & tempus, quo claruit Joannes Damascenus, ejusque ad omne Historiarum genus imbibendum propensionem, ejusdem testimonii autoritati nocuisse.

Art. 22. de S. Pauli pag. 250.

Annot. 2. 3. 6. in Sanctam Virg.

Ibid. annot. 14. & 15.

Si Clementi Alexandrino fides esset, quæ feruntur, eum falsa Evangelia, & Apocrypha volumina usurpasse, per se ruerent: edicit enim aperte, id unum tantum sibi ante oculos posuisse institutum; ut ab oblivione vindicaret ea, quæ acceperat a Panthæno aliisque præceptoribus suis, ipsique a SS. Apostolis Petro, Joanne, Jacobo, & Paulo oretenus audierant. *Vera imago, inquit, & adumbratio evidentium & animatarum Orationum, quas dignus habitus sum, qui audirem ..... Est enim hæc descriptio animæ desiderantis, beatam ita conservare traditionem, ut non possit effugere.*

Lib. 1. Strom.

Hi sunt fontes, unde nonnulla de Jesu Christi gestis capita deduxisse fatetur Pater iste, non autem ab Evangeliis supposititiis: Quid ni ejus fidei tantum tribuemus, ut ei dicenti acquiescamus?

Tillemontius & Bailletus hæsitatione nulla id amplectuntur, quod de miris rebus S. Felicis Nolani testatur Paulinus; quod de S. Mauritii Martyrio memoriæ prodidit Eucherius Lugdunensis; quodque de Sancta Magdalena scriptum reliquit S. Modestus Archiepiscopus Constantinopolitanus; multis licet post annis vixerint, quam ii, de quibus sermonem habent, nullumque super his prædem dederint; si Modestum excipias, qui una voce *fertur*, quidquid sexto post sæculo de Magdalenæ Martyrio Libris suis consignavit, fulcire arbitratus est. Quæ cum ita sint, qui negabunt S. Clementi Alexandrino assentiri, cum enunciat aperte, se ab Apostolorum Discipulis audivisse, quæcumque de Christo Jesu ad posteros propagavit?

At enim, inquiet aliquis, numquam ne Evangelium secundum Ægy-

ptios, & secundum Hebræos laudavit Clemens Alexandrinus? Non repugno citasse aliquando, verum bis, aut ter, ut maxime; quodque sæpius id fecerit, operosum esset ostendere. Porro si tanti hoc est, ut in ejus de Christo Jesu testimonium inferat suspicionem, quotusquisque Autorum Ecclesiasticorum erit, cui certam aliis in rebus autoritatem adjungamus? Cur non fuisset integrum illis eos in medium producere; quando nostri quoque Critici unaquaque Operum suorum pagina alios nihilo his præstantiores producunt?

Falsæ istæ Genealogiæ, e quibus ajunt ea profluxisse, quæ Sancti Gregorius Nyssenus & Epiphanius de Virginis Deiparæ familia atque infantia protulerunt, nihil aliud per Tillemontium dicendæ sunt, quam nonnullæ Judæorum, idest Nazaræorum Hæreticorum Traditiones, quæ in Apocryphis voluminibus, & fabulis undique refertis servabantur. Nihilominus quæ de Maria persequuntur Patres isti, alter quidem Tractatu *de Christi Nativitate*, alter vero Hæresibus 78. & 79., in Ægyptiorum, & Nazaræorum Evangeliis, atque in S. Jacobi Proto-Evangelio desiderantur: quantumvis narratiunculis, & fabulosis de Sanctæ Dei Genetricis ortu, infantia, Vita, & partu, historiis redundent.

Quamobrem contendere, eos narrationes suas sive ab infantiæ Jesu Christi libro, sive ab alio de Mariæ genere atque ortu, vitiose S. Jacobo Hierosolymitano, vel Cyrillo Alexandrino tributo, a Patribus rejecto, atque ad Apocrypha a Gelasio Pontifice amandato, traduxisse nonne divinare erit; cum monumentorum neutrum istorum ad nos usque pervenerit? Res profecto poscere videbatur, ut aliquam eorum, quæ narrant, nobis Critici redderent rationem, & monerent, qui sciant, quibusque innitantur, cum Patres ad hæc fraudulenta Volumina se contulisse docent in iis, quæ Virginis Deiparæ fuerunt: neque enim æquum est, Magnos Patres istos suspicione perstringere, & temere ac generatim eos ab Apocryphis Libris, & ementitis Judæorum Traditionibus multa exscripsisse pronunciare, nullo, quod rem conficiat, adhibito argumento: præsertim vero ejus ingenii Scriptores, qui sustinere nullo modo possunt, alios quidpiam referre Autoris alicujus præsidio destitutum.

At enim, urgent rursus, inficiari ne poterit quis, in Patrum istorum Operibus desperatæ defensionis plura contineri? Esto: verum omnia hæc neque credenda, neque propugnanda ab Apocryphis, quæ citent, monumentis minime proficiscuntur: aliunde autem duorum vel trium numerum non excedunt, quorum gravissimum illud est, quod dicitur. Beatam Annam Sancta Sanctorum, sive *Sanctuarium* ingressam fuisse, ut a Deo fœcunditatis gratiam exoraret. Atqui nonne hujus generis plura æque minus propugnanda in Hegesippi de S. Jacobi Minoris Martyrio Hi-

Gregor. Nyss. de Christi Nativ.

Historia reperias, quæ tamen a Criticis nostris explosa omnino non est? Nunquid non in ea legas, Jacobo Sancta Sanctorum introeundi facultatem fuisse? Quid ni autem liberum esset, expediendis difficultatibus in Gregorio & Epiphanio obviis, Tillemontii responsum usurpare, quod super exigua Hegesippi narrationis cum vero similitudine dedit. „ Vitium hoc Hegesippi erit, inquit Tillemontius, nos vero dicamus: „ Vitium hoc Gregorii Nysseni erit, quod scripserit, Jacobum, & Annam in Sancta Sanctorum pedes intulisse, meo quidem judicio leve atque excusatione dignum, cum rei summum caput non invertat; „ & propterea ejus momenti non sit, ut de ceteris aliis ipsius autoritatem exterminet; nemo etenim Autorum est constantis adeo accuratæque veritatis, qui in hujusmodi lapsus aliquando non incidat. „

Annot. 20. in S. Jac. pag. 629. col. 2., & 638. col. 2. Edit.

Postremo, nisi queant in firmis & ratis habere, quæ Gregorius Nissenus, & Epiphanius de priscis Hebræorum in Deiparam Traditionibus recitant, quod siquidem Autores præseferant vel ignotos, vel satis notos, ut eis facta colligentibus, adjunctis minimum saltem probabilibus permixta, fidem præbeamus: quid est, quod sagaces isti Critici non pauca ex Tractatu *de Christi nativitate*, atque ex Hæresibus 78. & 79. congerunt, quoties ipsorum putant interesse? Anne loca ab ipsis memorata non ab iisdem fontibus hausta sunt? aut nequaquam aliis interjecta, quæ vocant illi, neque defendenda, neque probanda?

Tillem. in Vita Deip. atque in Annot. Baill. 15. Aug. in Festo Assumt.

Liquet per Gregorium Turonensem, opinionem de Virginis ad vitam reditu Sæculo VI. in Occidente obtinuisse: id tamen videtur, subdit Tillemontius, falsi Melitonis autoritate manasse. „ Sanctus Gregorius Turonensis, ait Bailletus quoque, inter primos fuit, qui hanc imbueret, * at non alio argumento, quemadmodum ceteri, nisi fabulosæ cujusdam *de Virginis transitu* Historiæ autoritate, ab occulti nominis autore lucubratæ sub specioso S. Melitonis vocabulo, deinceps a Gelasio & Concilio Romano damnatæ. „

Till. annot. 15. in S. Virg. pag. 497. col. 2. Baill. 15. Aug. in Festo Assumt.

Item sentit Criticus iste, S. Joannem Damascenum ab eadem origine, quæ de Matris Dei interitu exaravit, deduxisse. Nihilo secius levis adeo negotii opus non esset id ostendere, quod tamen ipsi haud satis gravi momento nixi pronunciant; præsertim si animum diligenter ad eam loquendi rationem converteremus, qua utuntur tum Patres isti, tum fallax

* Habemus a Gregorio Turonensi, ipsum aliquando Sacri hujus Festi [Assumtionis] pervigilium celebratum ivisse ad Sacellum Marciasense in Alvernia, ubi Mariæ Virginis Reliquiæ custodiebantur. *Baill. 15. Augus. de Festo Assumt.* Contextus hic allatus a Bailleto ex nono *de Glor. Mart.* capite argumento esse potest, sententiam de Mariæ Virginis Resurrectione ante Gregorium Turonensem invaluisse, illumque non a falso Melitone, sed aliunde eam traduxisse.

Melito super Deiparæ Resurrectione: diffident enim non parum inter se. Satius forte esset conjicere, S. Joannem Damascenum ab Autore de divinis Nominibus, quem revera laudat, sensa sua mutuatum fuisse. Quod autem autumant, Bedam dicentem, *Nonnullos novi præfato volumini Melitonis incauta temeritate assensum præbere*, Gregorium Turonensem indicare voluisse, veluti illum, qui nimia facilitate suppositi Melitonis Libro crediderat; *tacite notatus*: Critica id conjectura profecto est aliquanto plus æquo subtilius.

Alex. Hist. Eccles. sec. 2. tomo 2. pag. 70. Tillem. annot. 25. in Virg. pag. 497. edit. 2.

§. II.

In idem argumentum.

QUoties sapientes Critici nostri in eo laborant, ut quinque Patrum istorum, sive aliorum autoritatem imminuant, perinde ac si falsa volutaverint Evangelia, & plurima ab Apocryphis & adulterinis Libris in suum censum transtulerint; Interpretandi ne sunt, Patrum istorum Opera, In quibus hujusmodi monumenta locum habent ex. gr. Librum de Christi Nativitate S. Gregorii Nysseni, Hæreses 78. & 79. S. Epiphanii per eos nullo numero & dignitate esse, aut citius ea duntaxat, quæ ab impuris fontibus illis eruperunt, falsa, supposititia, aut suspiciosa judicanda? vel tandem Patres ipsos, Historias aliquas in Apocryphorum voluminibus investigantes, suspectos haberi necessum fore, saltem ea de re, in qua tum versantur?

Si contendant, Opera similibus testimoniis conferta, nullum pondus habere autoritatis, quorsus evadent non pauci Libri Canonici, atque excellentiora antiquitatis monumenta? Oportebit itaque, Epistolas S. Pauli ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, nihili faciendas existimare; * idemque judicium ferre de S. Judæ Epistola, in qua locus ab Henochi Libro transcriptus legitur, & testimonium S. Michaelis Archangeli, cum Satana de Mosis corpore disputantis, in Libro de Mosis Assumtione reperitur; quæ omnia ab Ecclesiæ Patribus Opera proscripta sunt.

Denique Daillæo concedere ultro opus erit, Epistolas Sancti Ignatii fucatas esse, quod ab Apocryphis ipsarum Autor petat testimonia: ** pri-

* Opinantur Origenes, Syncellus, aliique, hæc Apostoli sensa: *Nec oculus vidit, neque auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se: Circumcisio nihil est, &c. Exurge, qui dormis, &c.* originem ducere a Libro inscripto: *Assumtio Apocalypsis, sive secreta Eliæ*; atque ab alio scripto mendose Hieremiæ tributo, quæ omnia supposititia sunt, ut nihil magis.

** S. Ignatius in Epistola ad Smyrnenses plura de Jesu Christo tradit, quæ ipsi Evangelium secundum Hebræos suppeditaverat. *In qua* ait Hieronymus, *& de Evangelio, quod a me nuper translatum est, super persona Christi ponis testimonium*. De script. Eccles.

mam

mam S. Clementis Papæ ad Corinthios Epiſtolam, Papiæ & Paſtoris Libros atque univerſa fere præſtantiora vetuſtatis Opera futilia, & fide, atque autoritate laborare; quia videlicet ad falſas Scripturas, Evangelia commentitia, & Apocryphos Libros appellant.

Si vero Criticis iſtis perſuaſum ſit, res a Monumentis corruptis depromtas propter illud unum falſas eſſe, quod e venenatis rivulis illis difluxerint, quis erit exitus quamplurimorum Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ factorum; atque adeo Monumentorum Tillemontii, & Hiſtoriæ Sanctorum Bailleti? Delenda confeſtim ab Eccleſiaſticis Faſtis erunt, veluti excogitata figmenta; quæcunque de Septuaginta Verſione poſteritati commendarunt Juſtinus Martyr, Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Cyrillus Hieroſolymitanus, Euſebius, Hilarius, Epiphanius, Joannes Cryſoſtomus, Auguſtinus, aliique nonnulli; nihil etenim hac de re produnt, quod a Philone & Joſepho Judæis non perceperint; quodque iſti ab Ariſtea, & Ariſtobulo, notæ fraudis ſcriptoribus, non protulerint.

Supprimenda erunt, quæ Origenes, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, Cyrillus Alexandrinus, aliique bene multi de Zachariæ Patris S. Joannis Baptiſtæ interitu cenſuerunt, qui fuit inter Templum & Altare interemtus; cum Hieronymi judicio quibuſdam Apocryphorum ſomniis compacta ſit, neque humanius accipienda ab Hieronymo eodem ſuper hac re narrata, utpote quæ Apocryphum Nazaræorum Evangelium autorem agnoſcunt. Accedant licet Auguſtinus, Arator, Photius, aliique de die & anno Mortis Apoſtolorum Petri & Pauli differentes; ſiquidem Concilium Romanum ſub Gelaſio ſtatuit, hæc omnia fœtus eſſe a Scriptis partos, Hæreticorum dolo vel confectis, vel depravatis.

Demum, ne exemplis, quæ in immenſum ſuccreſcerent, Lectorem tædio afficiamus, de medio tollere oporteret, quæ ſuperſunt nobis ab Arnobio, Cyrillo Hieroſolymitano, Legatis Liberii Pontificis, Ambroſio, Auguſtino, Iſidoro Peluſiota, Theodoreto, aliiſque multis, quoad SS. Petri & Pauli adverſus Simonem Magum certamen, & illuſtrem victoriam ab ipſis reportatam: cuncta nanque huc attinentia a Patribus memorata Conſtitutiones Apoſtolicæ, ſive falſi Marcelli S. Petri Diſcipuli Hiſtoria primo docuerunt; de quarum falſitate nemo unus dubitat.

At fieri ne poterit, ut notam aliquam inurere velint eruditi Critici noſtri Autoribus ipſis qui ex cœnoſis iſtis lacunis libaverunt, eorumque teſtimonium fortaſſe in ſuſpicionem vocare? Si ita eſt: cedo, quiſnam Eccleſiæ Patrum, quiſnam veterum & Eccleſiaſticorum Scriptorum aberit a reprehenſione? Immo non video, quomodo Critici noſtri, eruditione tanta licet præſtantes, unum in medium producerent, qui Apocryphos Li-

Libros non consulat aliquando; cujusque iccirco autoritati nomine isto exeidium non impendat. Quamvis etiam non pateret, Veteres hucusque recitatos facta a mendacibus Libris petita collegisse; est ne abnuendi locus, Origenem, Eusebium, Athanasium, Epiphanium, Hieronymum, Autorem in Matthæum S. Joanni Crysostomo adscriptum, Rufinum, aliosque multos sæpius *Recognitiones Clementis* in ore habuisse, quæ alias *Itinerarium*, sive *Acta S. Petri* appellantur, atque a Gelasio Pontifice Apocryphis annumeratæ sunt?

Quem præterit, Irenæum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Origenem, Athenagoram, Hieronymum, nonnullosque alios Patres nominasse Henochi Librum, apud antiquos pereelebrem, etsi citra controversiam Apocryphum? Tandem nonne compertum est, Epiphanium ex Voluminibus nuncupatis: *Generationes*, & *Creatio*, Adamo tributis, atque ex ejusdem revelatione plura in Opus suum recepisse? Cassianum Tractatus cujusdam de Magia mentionem habere, qui Chami nomine vulgatus erat? Autorem Synopsis Scripturæ, Athanasii vocabulum jactantem, de quodam Assumtionis Abrahami scripto locutum fuisse? Hermam, ex vetustioribus Christianorum Scriptoribus unum, de Prophetiis Adad & Medad sermonem fecisse? Ambrosium Jannis & Mambris Magorum Pharaonis meminisse: quæ totidem Opera sunt fabulis redundantia, adulterina, & pro majori parte a Gelasio infra Apocrypha ablegata? Missos facio Gregorium Magnum, Avitum, & Ven. Bedam in eundem lapidem frequenter impingentes. Nam cum plurimi Librorum istorum apud antiquos exstarent, quos partim Judæi, id genus fabularum amatores, partim Hæretici erroribus suis venditandis composuerant, mirum non est, eorum aliquando fragmenta Operibus suis Patres inseruisse.

Verum enim vero gloriari ne possunt docti Critici, qui superstitiosam adeo hac de re ostentant religionem, se nunquam in hujusmodi salebras incidisse? Anne Tillemontius a Hieronymi sententia de Zachariæ Patris S. Joannis Baptistæ interitu non recedit; neque pronunciat, eum ad Apocrypha animum convertisse, & tanti Doctoris momentum non obesse sibi, quominus aliquo eum honore adversam opinionem S. Petro Alexandrino probatam excipiat? Et tamen quæcumque fatur Petrus Alexandrinus: *ex apocryphis accepta noscuntur*; monet Baronius.

Annot. 5. in S. Joann. Baptistam pag. 509. col. 2.

ad annum 1. §. 53.

Si Dupinum audio, *Confessio*, vel *Pœnitentia* S. Cypriani ipsi suppositum Opus est: Gelasius certe ad Apocrypha rejecit, & Bailletus profitetur, eam pluribus locis fidem omnem superare: nihilominus eum ipse, tum Tillemontius quasdam Tractatus istius, quantumvis Apocryphi, particulas Vitis S. Cypriani Episcopi Antiocheni, & S. Justinæ Virginis

Dupin. tomo 1. pag. 531., & 765. Baill. Tab. Crit. pag. LIV. 26. sept. & in hujus Sancti Vita. Tillem. tomo 5. pag. 329 & 720. & 728.

ginis & Martyris Nicomediensis admiscuerunt; atque alia plurima Patrum sensa & facta, complexi sunt, quæ a principiis similiter corruptis ortum ducebant, uti superius non paucis exemplis confirmavimus, queis alia multa superstruemus, cum ad trutinam revocabimus, utrum nec ne isti Critici aliqua enuncient ex nihilo purioribus fontibus manantia.

Quare cum omnes ferme Ecclesiastici Scriptores, & præcipue vetustiores, in hoc offenderint, ut Libros Apocryphos interdum citarent; non est cur miremur, Clementem Alexandrinum, Gregorium Nyssenum, Epiphanium, Gregorium Turonensem, & Joannem Damascenum hujusmodi culpa non vacasse. Ceterum antequam inde nonnihil proficiant, tria sibi noverint præstanda Critici nostri. Primum optimis argumentis conficere, hosce quinque Patres super aliquibus capitibus de Jesu Christi & Mariæ Gestis falsa & Apocrypha adiisse Monumenta; neque enim communibus dicendi formulis, sed peculiaribus probationibus acquiescimus; ipsi autem æqui & boni facient, nos ab eis eadem postulare, quæ ipsi ab aliis flagitare præcaverunt.

Alterum, postquam nos de his fecerint certiores, ipsorum erit, luculenter ostendere, omnia, quæ in sese continent Apocryphi Libri, Apocrypha esse, omnesque Historias, inde ab his quinque Patribus mutuo acceptas, esse fallaces. Porro id est, quod eos haud præstituros putamus; immo nos oppositum nullo negotio concludere posse confidimus: quia, primo exploratum sit, ab Apostolis Paulo & Juda ex his Libris decerpta, non modo falsa nequaquam esse, verum divinæ & canonicæ veritatis: * secundo, quia alias id vitium consequeretur, in fabularum scilicet, & confictarum Historiarum ordine collocanda esse, quotquot a Voluminibus istis Ecclesiæ Patres compararunt. Denique quia certa & inconcussa esse possunt facta hæc a Patribus recitata, vitiosa licet origine descenderint. Præsto sit exemplum. „ Cave ne, inquit Simonius, addi- *Hist. Crit. novi Test. c. 7. pag. 87.*
„ tamenta omnia in Hebraicum Nazaræorum Evangelium intrusa pu-
„ ras putas fabulas existimes. Papias etenim illorum unum affert, quod
„ Apostolica Traditione propagatum fuerat, uti illud mulieris Adulte-

* Res aliqua duplici nomine canonica esse potest, sive *per sese*, sive ex *accidenti*. Quidquid Prophetæ & Apostoli Spiritu Sancti afflatu ediderunt, Canonicum dicimus priori significatione: quidquid autem scripserunt homines, tamquam verum, eoque Prophetæ & Apostoli usi sunt, id Canonicam induit veritatem altero sensu. *Ista, accessione authoritatis Prophetica, fiunt divina & authentica.* Propterea quæ SS. Apostoli Paulus & Judas e Libris Apocryphis depromta fecerunt sua, in Canonica pariter evaserunt. *Quidquid sit*, ait P. Morinus, *de Librorum ejusmodi autoritate, sententias aut historias, hinc ab Apostolis excerptas & approbatas veritatis esse authentica, nemo Christianus, opinor dubitavit*. Morinus Exercit. Bibl. l. 1. Exerc. cap. 12. pag. 296.

ræ,

„ ræ; quod de aliis quoque non omnino incommode dici poterit. „ Tametsi ex Apocrypho Libro ad nos hæc Historia pervenerit, sentiunt nihilominus eruditorum Interpretum aliqui, eam non inferiori gaudere Canonica dignitate. * Istud consulto exemplum ex fucato Nazaræorum Evangelio petitum selegi, quo perspicuum fiat, tum etiam quando S. Clemens Alexandrinus aliique Patres inde factum aliquod in Opera sua derivaverint, æquo id non esse argumento, ut illa in dubium revocemus.

Jam vero quanquam nobis persuaderet possent Critici nostri, omnia falsa esse atque afficta, quæ fontibus istis exiliunt, nova superesset adhuc, quam evaderent, difficultas, & non secus ac duæ priores implicata. Incumberet nanque ipsis concluse demonstrare, Patres, Historias hujusmodi, quæ in Apocryphis Libris occurrunt, excitantes, illas e purioribus fontibus non hausisse, perque alios Canales ad eos non confluxisse. Perspectum etenim seipsa habemus, mulieris adulteræ Historiam in Hebraico Nazaræorum Evangelio comprehensam, aliunde Papiæ notam fuisse: *sed quod eam Papias a suo Doctore audierit.*

Itaque esto planum facerent, cuncta de Vita Domini nostri, ejusque Matris historica facta, a Clemente Alexandrino, aliisque quatuor Patribus narrata in commentitiis voluminibus reperta fuisse revera, immo ad hodiernam quoque diem reperiri, cur dicere non liceret, eos alia plane via hæc accepisse; quandoquidem id Tillemontius ipse fatetur [a]

Art. 22. in D. Paulum pag. 250.

„ Autor est, inquit, S. Clemens Alexandrinus, consulere consuevisse „ Apostolum Paulum, ut Paganorum libros, quos inter Sybillinos, atque „ Hystaspis, versaremus. Ejus super hac re Orationem recitat, ex ali- „ qua fortasse ad populum hortatione deductam, quæ litteris non qui- „ dem tradita, sed in animis Christianorum vi Traditionis fuerit con- „ signata. „

Clemens Alex. l. 6. Strom. pag. 636.

Enim vero communis hæc erat, quam Veteres Patres sequebantur, via; ut multa de Jesu Christi, Mariæ Virginis & Apostolorum Gestis adjuncta cognoscerent. Id enim apud primorum Sæculorum Christi asseclas moris erat, ut diligenter de iis inquirerent, de quibus Apostolorum discipuli a Magistris suis fuerant instituti; ut efficitur exemplo Papiæ, Hermæ, qui Pastoris Opus lucubravit, Clementis Alexandrini, aliorum antiquorum, præcipue vero Hegesippi. „ Hoc autem ait Tillemon-

* *Ex quibus patet*, (ait Jansenius Episcopus Gandavensis), *hanc Historiam non imprimis fuisse ab Evangelista hoc loco descriptam; sed vel apocrypho illo Evangelio additam, qua tamen autoritatem obtinuerit, non quod in Apocryphis scripta fuerit, sed quod eam Papias a suo Doctore audierit, quodque hanc Ecclesia consensus, ut Evangelio dignam comprobarit.* Jansenius in Commentariis ad Concord. Evangel. c. 76.

„ tius,

„ tius, ipsius testimonii autoritatem amplificat, quod in omnibus Ecclesiis accuratissime scrutabatur, quænam ad eas traditionis ore delata fuissent: quamvis id etiam conveniat, cum propter aliquorum simplicitatem nonnihil ultra, quam satis esset, progressum hac de re fuisse. „ Quamobrem quoties in priorum sæculorum Scriptoribus facta legas, quæ item complectantur apocryphi Libri, æquitatem non habet, hinc statim conficere, ea ex impuris his exemplaribus Patres descripsisse: multo vero minus illos culparum istarum insimulare, quod nimirum Historiæ hujusmodi non sapiant palato nostro, quin animadvertamus, easdem in supposititiis, quæ extant, monumentis servari; neque haud satis gravi de caussa pia hæc latrocinia in ipsos imponere, quamvis aliunde potuerint in Historiarum istarum cognitionem incidere.

Till. tomo 1. Annot. 10. in S. Jac. Minorem pag. 674. col. 2.

Hæc omnia scrupulum nobis injiciunt, utrum nec ne Criticorum istorum Leges aliquando ferantur longius, quam par sit? Quicumque verbotenus eas acciperet, quas pro S. Clemente Alexandrino, aliisque Patribus, de quibus modo, rogaverunt; magnam Ecclesiasticæ Historiæ partem excuteret, nonnihil forte de Canonicorum Librorum dignitate detraheret, Autorum Ecclesiasticorum testimonium in suspicionem adduceret: illud nanque in universum dicere sufficeret, quod de quinque Patribus istis proferunt Critici: *Hic ex priscis est Patribus, qui nonnullorum mendacium Evangeliorum, falsarum Genealogiarum, & Librorum Apocryphorum autoritatem susceperunt*; cum etenim nullus ferme sit Scriptorum Ecclesiasticorum, qui in penum suum aliquando similium monumentorum fragmenta non intulerit, possent quidem hinc Historiarum, quas ab iis accepimus, existimationem violare, deque illis suspicionem commovere, quod profecto Ecclesiasticam Historiam non mediocriter perturbaret. Illud interea Origenis & Hieronymi suffragio firmum & constans sit, quod si Henochi liber in Judæ Epistola memoratus, tum Canonici istius voluminis autoritatem non minuit, tum illius Apocryphi momentum non auget: haud absimiliter Clementis Alexandrini, aliorumque Patrum testimonium, nothorum Operum usu, neque elevatur, neque iis ipsis spuriis monumentis ulla propterea fit accessio veritatis.

§. III.

Critici, quo Veterum testimonium extenuent, utuntur non semel his loquendi modis: metuendum est, est cur dubitemus, id ex Apocryphis depromtum fuisse.

EXquisita adeo accurationis vi præstant Critici nostri, ut nihil in apertum producere assueti, quod e purissimis antiquitatis fontibus non manaverit; concoquere nullo modo possunt, alios pro re historica a commentitiis & Apocryphis monumentis præsidium adsiscere. Hæc autem religio eo demum fertur; ut non rejiciant modo, quæ inde certo fluunt; verum una suspicio, an factum quodpiam ex his ortum duxerit, satis superque sit, quæ eos ab id genus Operibus admittendis deterreat. Subjiciunt enim: *Metuendum est, est cur dubitemus, id origine prava descendere*, aut *ex Apocryphis depromtum fuisse*. Quam est responsum hoc ad apertissima quæque Scriptorum sensa evadenda breve atque expeditum, tam est in Criticorum nostrorum voluminibus frequentissimum.

Si Blondelus in suo de Sibyllis Opere S. Clementis Alexandrini testimonium afferat, quo ait, Paulum de Sibyllis legendis consilium dedisse:

annot. 26. in D. Paulum pag. 982. col. 2.

„ Clemens Alexandrinus, respondet Tillemontius, nimium est ad Apocryphos libros citandos compositus: ut propterea *metuendum sit*, ne „ non, quod de S. Paulo scripsit, hujusmodi sit. „ Annotatione pariter 49. in D. Petrum. „ Non putavimus, subdit, intercisse nostra, „ iis quæ de Sancto Petro litteris tradidit Hegesippus, in Orationis nostræ contextu locum dare; quamvis etenim vixisset ipse sæculo V., *metuendum* tamen *est*, ne non dicta sua ex adulterinorum Librorum aliquo, qui per ea tempora in omnium manibus versabantur, decerpserit. „

Tillem. ib. pag. 567. col. 2.

Nos docent Sancti Eucherius & Nilus, omni disciplinarum genere, & ingenuarum Litterarum facultate præditum fuisse Sanctum Clementem Pontificem. „ At non apparet, inquit Tillemontius, quinam boni Autores Sanctos hosce duos, aliosque paucos magnam politioris Litteraturæ vim & copiam S. Clementi tribuentes, de illa certiores facere potuerint; & *metuendum est*, ne non super his Recognitionum fabulas sint sectati. „

Tomo 2. art. 1. de S. Clemente pag. 162.

Articulo denique de Sancto Andrea cum retulisset singularem de Apostoli hujus obitu notitiam aperiri nobis ab Epistola quadam Presbyteris & Diaconis Achajæ adjudicata, subjungit: „ Non audemus tamen, eo-

Tillem. tomo 1. art. de D. Andrea pag. 338.

„ rum

„ rum quicquam in dictionem nostram inferre; *cum metuendum sit*, ne „ non Opusculum sit, ex Historia a Veteribus damnata, atque ab Hete„ rodoxis concinnata deductum. „ Dicendum sane, hanc Phrasim *metuendum est* aptissime cadere ingenio Tillemontii: cum eam ter quaterve annotatione secunda in S. Andream iteraverit.

Eadem quoque *metuendum est* formula utitur sæpius Bailletus; sæpissime autem alia huic respondente: *est maxime cur dubitemus*. In medium nanque productis iis quæ de Sanctæ Dorotheæ Virg. & Martyris Vita S. Aldhelmus scriptis mandaverat sibi non probatis. „ Non videntur, ait, „ Acta ista, quorum vestigiis institit Aldhelmus, novissime tum con„ fecta, cum de S. Dorothea Cappadoce loquebatur: immo *est maxime* „ *cur dubitemus*, num ætate illa perditissima collecta sint, qua fabula„ rum & prodigiorum studium majorem Historiæ Martyrum partem vi„ tiaverat. „ Quapropter veritus hic S. hujus Episcopi testimonium aperte in dubium revocare super D. Dorotheæ gestis, ejus infirmandi gratia, satis esse putavit, dixisse: *est maxime, cur dubitemus*; non reputans, responsum istud cuicumque demum quatuor priorum, at præcipue insequentium sæculorum Patri accommodari posse. Ecce tibi breves facilesque responsiones; ut de quocumque magis libuerit, controverseris, quantumvis certum sit, atque exploratum. Super quibus nonnulla animadvertamus.

Baill. XI. Junii in Vita S. Barnaba.

Baill. 9. Februarii in Vita S. Dorothea pag. 174.

Primum erit. Nihil attinet scire utrum *metuendum sit*, ne non Patres nuper memorati eorum quidpiam, quæ narrant, ab Apocryphis libris depromserint; verum utrum reapse id commiserint, ut depromerent. At enim, inquies, vox hæc *metuendum* nihil signat ultra, quam de re nos animi pendere, non autem eam esse ratam & firmam. Si ita plane est, nihil habeo, quod redarguam. Nihilominus hi loquendi modi Criticis istis tantopere familiares nonnihil supra, quam simplicem dubitationem præseferunt, ut compertum esse poterit exemplis superius allatis, quibus apponitur ingeniosum illud antidotum *metuendum est*; *est cur dubitemus*.

Alterum: Apocrypha Scripta in ore hominum prodire cœperunt, Tillemontio teste, ante quartum sæculum, qui ait, „ provisum diligentissi„ me ab Eusebio fuisse, ne quicquam tot mendacium Librorum, qui „ longe lateque tum dispersi erant, in rem suam verteret. „ Cum itaque nemo ferme unus Scriptorum Ecclesiasticorum sex prioribus sæculis extiterit, qui ad Apocrypha non aliquando confugerit, ne excepto quidem Eusebio, quiquid contra senserit Tillemontius; quoties propositum erit, ipsorum testimonium de re aliqua violare, negotium conficient, dicendo: *metuendum est*, ne non historiam istam ex Apocry-

Tillem. art. de S. Thoma pag. 399.

phis, qui tum pervagati erant, deduxerit, non secus ac alia quædam deduxit.

Tertium: Velim consideres, quod cum fabularum studium, ut Sapientum nostrorum verbis utar, Historiam corruperit a Sexto præsertim sæculo deinceps, nullum erit historicum insequentis ævi caput, quod non suspiciosum futurum sit, ubi dixeris: *At est maxime cur dubitemus, utrum Acta hæc, Historiam dicito, ætate illa perditissima collecta sint, qua fabularum & prodigiorum Studium Historiam vitiaverat*. Quod revera responsum usurpat creberrime Bailletus, quoties aliqua ipsi narratio non arridet, nullum licet urgeat momentum, nullius etenim meminit, ut ambigat de illa præter ambigendi voluntatem.

Alia quoque præsto est animadversio in hanc Eruditorum nostrorum Critices rationem excitanda: videlicet paratissimam eos nobis viam sternere, qua Historias omnes in ipsorum Operibus exaratas habeamus ambiguas, neque una pene supersit, cui aliqua saltem de caussa integrum nequaquam sit subjicere: *At metuendum est*, sive *est maxime, cur dubitemus* &c. Cum etenim Autores, quibus adhærent, alia quædam ex Apocryphis hauserint, atque illo ævo vixerint, quo *fabularum Studium Historiam vitiaverat*, eodem, quo Critici nostri, jure respondere poterimus: *at metuendum est*; *est maxime, cur dubitemus*.

Demum pro certo habemus, moleste laturos Criticos nostros, si narrationibus suis hoc pacto obviam iremus; neque multum a vero abest fore, ut laqueis irretirentur Tillemontius & Bailletus; si magnum Scriptorum numerum ipsis congerentibus reponeremus: *at metuendum est*; sive *est cur maxime dubitemus*. Concludamus igitur, ambiguas hasce & vagas responsiones, ad infirmandum Veterum testimonium cogitatas, ab accurata & recta Critice esse longe exterminandas.

AR-

ARTICULUS IV.

De Metaphrastis testimonio.

§. I.

Aut nullo aut minimo loco habent Eruditi Graeci hujus Scriptoris autoritatem.

Metaphrastes nihilo magis Gestorum Sanctorum Collectione, * quam exigua scribendi accuratione notus, usque eo in praesentiarum perditi apud nonnullos nominis autor est; ut Historiam aliquam ipsius fide recitare idem prorsus sit, atque illam ad fabulas detrudere. Vi quoque & potestate nominis ** ipse secum videtur suam ferre damnationem, atque in eo sapientes nescio quid injucundi deprehendunt, quod non modo eis interdicit, quominus Autoris hujus suffragio aliquid muniant; verum tanta illos religione obstringit, ut ne in operibus suis appellent quidem, quin nomen horreant, atque aversentur.

Tillemontius de Patrum Ecclesiasticorum testimonio disserens: „ Non *In Admonitione pag. XIII.*
„ credidimus, inquit, eundem gerendum esse morem Graecorum Menaeis,
„ aut Metaphrastis Actis, sive aliis autoribus recens exortis; aetate scili-
„ cet, qua Historiae veritas popularibus Traditionibus, & haud raro
„ figmentis de industria compactis turbata erat: non credidimus, inquam
„ ullum gerendum esse talibus Historiis morem. „ Annotatione pariter *Tillem. tom. 2. pag. 663. col. 2.*
tertia in Papiam, qua de S. Abercii Actis sermonem habet. „ Opus hoc,

* Latet in occulto, quo signanter tempore claruerit Metaphrastes. Vulgata opinio fert, eum Litteratum laude florere coepisse sub exitum Saeculi IX. & sub initium sequentis; primis Imperii muneribus functum fuisse; omnibus Imperatoris Aulae & domus Officiis praefectum, ad extremum *Logotheram* idest Cancellarium. Anno circiter 912. Imperatoris Porphyrogeniti hortatu, ad operam suam Gestis Sanctorum navandam aggressus est.

** Bailletus in Oratione de Vit. SS. pag. 58. conjicit, additum ipsi fuisse cognomen istud, quod nimirum dictionem atque ordinem in Actis Sanctorum immutaverit. Subjungit annotatione in hunc locum: *Metaphrasis* aliquid amplius significat quam *Paraphrasis*, & interpretatio. Vox haec ambas alias complectitur; ideoque Metaphrastes eadem notat significatione *Interpretem, Glossatorem, & Interpolatorem* Nihilominus Μετάφρασις juxta hanc significationem nihil aliud est, nisi *mutatio in aliud genus Orationis, interpretatio, translatio*. Μεταφράστης, *qui metaphrasi utitur, interpres*: neque apparet, unde nomen hoc *Interpolatorem* significet.

„ in-

„ inquit, Metaphrastis esse compertum fuit; nec quicquam apparet, un„ de majori illud in pretio habere cogamur, ac cetera, quæ inde pro„ ficiscuntur. Suppetunt nobis, inquit alibi doctus iste Criticus, S. „ Ignatii Acta, quæ in Metaphraste leguntur: ast Autor ipse prodit ma„ nifeste, quam parum apta sint ad fidem faciendam.„

Ibid. annot. 3. in S. Ignatium pag. 620. col. 1.

Bailletus nihilo honorificentius Metaphrastis suscipit testimonium. „ Testari, inquit, aperte possumus, propterea quod nimium exquisite „ mentiendi artem teneret, Autorem istum a nonnullis Hæreticis calu„ mniatoris & falsarii loco habitum fuisse, ad monstra parienda a natu„ ra compositum, & licentiorem iis omnibus fabulis, quas pro Diis „ suis Græcia gentilis invexit.„ Casaubonum exinde dicentem inducit, se in Metaphraste vanitatis plurimum, judiciique minimum deprehendere, atque in eo omnes Poetarum & Declamatorum errores animadvertere, hoc uno immoderato fingendi, & veritatem fabulis obruendi studio. * Hinc allata nonnullorum Protestantium sententia, non reticet mentem ostendere quamplurium Catholicorum, ab ejus adulterationibus & infidelitatibus abhorrentium.

Orat. de Vita SS. pag. 59.

Tenuis adeo atque odiosa videtur esse Bailleto Scriptoris hujus autoritas, ut in religionem ipsi venerit, non eum laudare modo, verum in Libris suis nominare, de quo operæ pretium duxit Lectorem monitum facere verbis his: „ Abstinui quoque diligenter Autorum adeo „ perditorum usu, atque ipsa appellatione, uti sunt, inter Græcos Me„ taphrastes & Nicephorus.„ A Metaphraste demum fastidio tanto & fatietate alienantur Bailletus & Tillemontius; ut quoties indicare volunt historiam aliquam fallacem esse, aut fabulosam, sufficit ipsis dixisse: *Per manus Metaphrasticas traditam esse*, aut *Metaphrasti stylum olere*.

Adm. pag. XIV.

Quantumvis omnes æquitatis numeros habere videatur hujusmodi censura, nihilosecius Litteratorum omnium suffragio probata non est; multique fuerunt ii, quibus maximo in honore est habitus Metaphrastes, qui ipsius laborem, atque officia Ecclesiæ præstita laudibus honestarunt, immo patrocinium susceperunt. ** Cum autem id e re nostra non sit,

* *Judicium*, quod Cavius de Metaphraste, ejusque Opere tulit, longe multum ab aliorum Hæreticorum judicio differt. *Vir*, ait, *ad bonas litteras infelici sæculo promovendas natus, ipse præstanti ingenio, omnique politiori litteratura ornatus ..... Jubente Constantino Augusto Vitas Sanctorum ante sua tempora scriptas undique conquisivit, conquisitas recensuit: elegantiores tanquam Lectorum conspectu dignas calculo suo approbavit, neque ULLA IN RE MUTATAS DIVULGAVIT ...... quasdam etiam ex superiorum traditione acceptas proprio marte ipse condidit*. Cavius Hist. Litt. pag. 492. col. 1.

** Ea sunt, quæ de Metaphraste Græci ediderunt Elogia, ut nihil possit esse supra. Michael Psellus elegantissimam habuit de illius Laudibus Orationem. Apud Surium ad

in-

incumbat iis, qui utrinque habitas rationes expendendi munus obire amant, pronunciare, rectæ ne sint an iniquæ adversus Metaphrasten jactæ querelæ.

Itaque quod nostra interest, ea, quæ de Metaphraste perhibent Tillemontius & Bailletus, paulisper discutiamus; constat enim, nunquam hujus mentionem facere Scriptores istos, quin aliquam illius culpam retegant, & censoria ferula cædant; neque, demtis quatuor aut quinque locis, uspiam reperies productum fuisse illum; aut facti alicujus confirmandi, aut Sancti alicujus, qui extra regionem, atque ante ipsius tempora vixerit, Historiæ enarrandæ gratia. *Baill. ubi supra.*

§. II.

Eruditi Critici complura a Metaphraste traduxerunt.

NEMO inficias iverit futurum, ut in Collectione Vitarum S.S. Arnaldi Andilliacensis, in Actis sinceris & selectis Thierii Ruinartii, in Monumentis Tillemontii, in Vitis Sanctorum Bailleti, atque in aliorum Sapientum Operibus, qui id argumenti tractandum susceperunt, & Metaphrasten adeo flocci faciunt, lacunosa multa apparerent, si delenda ex iis essent ea omnia, quæ ab Autore isto originem ducunt: altius enim repetenti primos multorum Actorum Martyrum, & S.S. Gestorum fontes perspicuum fiet, maximum Monumentorum istorum numerum a Metaphraste sive compositum fuisse, aut saltem emendatum, retractatum, atque Ecclesiæ asservatum; quo sane meritus est, aut ego fallor, ut certe semel citaretur, & jus ipsi suum tribueretur.

Si quis petisset ab Arnaldo Andilliacensi, unde nam complurium S.S. Historias hauserit, quæ integræ leguntur in ipsius Libro edito Parisiis anno 1664. atque in hunc modum inscripto. *Vitæ Multorum S.S. ex variis sæculis. Gallice:* ex. gr. Vitam S. Porphyrii Gazæ in Palæstina *pag. 61.* Episcopi; S. Joannis Calybitæ; S. Auxentii Abbatis; S. Theodosii Mo- *pag. 105. pag. 110.* nasterio in Palæstina præfecti; S. Sabbæ plurium in Palæstina Monaste- *pag. 161. pag. 222.* riorum institutoris; S. Joannis *Silenciari* nuncupati, Episcopi Coloniensis, dein- *pag. 258.*

diem 27. Novembris. Theodorus Balsamonius ejus Vitarum S. S. seriem verbis amplissimis ornavit in VI. Synodo Constantinopolitana, Canone 63. Contendit Leo Allatius, Metaphrasten integerrima fide hominem fuisse; atque in eum ideo Hæreticos insurrexisse, quod nimirum veritatem & justitiam nimirum sectaretur. *De Simeonum Scriptis.* Bollandus ex clarioribus præcedentis Sæculi Criticis ejus Apologiam adversus Bellarminum adornavit, & multis demonstrare studet, Metaphrastis crimina tantæ non esse, ut ferunt, immanitatis, ejusque in S. S. Vitis recensendis rationem tueri. Boll. Tomo 1, in Præf. pag. 18. col. 2.

de

de Abbatis Lauræ Sancti Sabbæ; S. Eutychii Patriarchæ Constantinopolitani; S. Theodori Abbatis monasterii, & Episcopi Anastasiopolitani in Galatia; Tractatum de exilio, & Reliquiarum translatione S. Nicephori Patriarchæ Costantinopolitani; S. Nicetæ Abbatis, & fortasse alias: si quis inquam a Viro præclarissimo petiisset, unde nam Vitas hasce omnes hauserit, ipse quidem sine controversia respondisset, eas Surium & Bollandum recitare: Porro si quis ex Surio & Bollando sciscitatus fuisset monumentorum istorum capita prima, fassus esset uterque a Metaphraste Manasse, qui ea vel lucubravit, vel custodivit, *Autore Simeone Metaphraste*, sive, *ex Metaphraste*, inquit Surius.

pag. 374. pag. 412. pag. 419. pag. 415.

Quamquam multa sint ex Thyerii Ruinartii collectione Martyrum Acta, quæ intacta reliquit, immo ne agnovit quidem Metaphrastes; alia tamen non desunt, quæ nobis ipse servavit, quæque ipsi debemus. Hinc accepimus Acta S. Justini Philosophi, teste Tillemontio; Sanctæ Agapæ, Sanctæ Chioniæ, & Irenes Sororum, aliarumque sociarum Martyrum; S.S. Didymi, & Theodoræ Virginis, & Martyrum; Sanctæ Pherbutæ aut Tarbulæ Virg. & Mart., aliorumque Martyrum Persarum sub Sapore; S. Sabbæ Gothi, Martyris; S. Sadothii Episcopi Seleuciensis, & Ctesiphontis Persæ Martyris; & S. Bademi Abbatis in Perside, & Martyris. Hæc omnia aliaque plura Acta, a Surio Metaphrasti tributa, in Actis Selectis Ruinartii sedem habent. Tillemontius autem omnium Sanctorum istorum, quos Acta ei sincera Ruinartii, adeoque Metaphrastes suppeditarunt, gesta digessit; neque tamen alia mihi ab eodem rivulo scatentia deessent, quibus monumenta sua confarcinavit.

Acta selecta Mart. pag. 43. pag. 421. pag. 427. pag. 639. pag. 674. pag. 642. pag. 680.

A proposito item nostro longe abest persequi numerando, quot a Metaphraste Bailletus in Opere de Vitis S.S. decerpserit: longius enim, quam par est, succresceret Oratio. Satis itaque erit instituto meo, animadvertisse, illum omnia ab Arnaldo superius e Metaphraste depromta descripsisse; quibus accedant quæcumque, uti monuimus, inde comparavit Ruinartius. Verum hæ non sunt sane omnes Metaphrasticæ Historiæ, quas adoptaverit Bailletus: alias habeto plures, quæ prolixe in Scriptore isto Græco leguntur, nisi sex & ad summum septem excipias, quorum non tenues particulas in epitomen redegit. Hujusmodi sunt Vitæ S. Marciani Constantinopolitani; S. Joannis Eleemosinarii; S.S. Cyri & Joannis Martyrum in Ægypto; S. Polieucti Martyris; S. Theophanis cognomento *Confessoris*; S. Carpii Episcopi Thyatiræ in Asia, & sociorum ejus; Sanctæ Marinæ Virginis solitariæ; S. Arsenii præceptoris, atque educatoris Arcadii Imperatoris, deinde Solitarii in Ægypto; S. Pantaleonis Medici Martyris, & sociorum ejus; Sanctarum Fidei, Spei, & Charitatis Sororum Virginum Martyrum, & Sophiæ Matris earum; Sanctæ Ana-

Baill. Vita Sanct. 10. Januar. 23. 31. 13. Februarii. 12. Martii. 13. Aprilis. 17. Julii. 19. Julii. 27. Julii. 1. Augusti.

Anastasiæ Viduæ, Antistitæ Timiensis in Græcia; S. Andreæ Tribuni, Martyris & sociorum ejus; S. Cyriaci, aut Quiriaci Anachoretæ in Palæstina; S. Aretæ, & sociorum ejus Martyrum in Arabia; S. Joannici Heremitæ Abbatis in Bithynia; S. Theodori Amaseni in Ponto, Martyris; S. Mennæ Martyris in Phrygia; S. Nicolai Episcopi Miræ in Syria; S. Danielis, Stylitæ nuncupati, solitarii; aliorumque multorum, quos mitto, ne longus sim.

14. *Augusti*; 19. *Augusti*. 29. *Septembris*. 24. *Octobris*. 4. *Novembris*. 9. *Novembris*. 11. *Novembris*. 6. *Decembris*. 11. *Decembris*.

Meminerit tamen unusquisque, cum dicimus, Arnaldum, Tillemontium, & Bailletum nonnullas, Metaphrasti adjudicatas, prolixe retulisse Sanctorum Vitas, id efferre, eos Historiæ summam servasse, nihilque succidisse, præter quædam mira facta, & prodigia, quibus non sapiunt, sive levia quædam adjuncta, quæ visum est ipsis præterire. Ceterum, quod est Actorum Martyrum, Autore Metaphraste, quæque in suam collectionem Ruinartius recepit, jacent ibi intacta prorsus, atque ejusmodi ut ea invenit primo in MSS. & impressis Codicibus; quamvis etenim Acta ista per Metaphrastis alveum defluxerint, nihil inde tamen cœnosæ fœditatis contraxerunt.

Quibus positis, inter nos de duobus, siquid mei judicii est, convenire oporteret: Primum, sapientes Criticos nostros ab hoc Græco S.S. Historico non pauca mutuatos fuisse: licet Tillemontius palam edixerit, *non credidisse eundem, atque aliis, sibi gerendum esse morem Metaphrastis Actis*; & Bailletum fidem publicam dederit: *se abstinuisse diligenter autorum adeo perditorum usu, atque ipsa appellatione, uti est Metaphrastes*. Alterum, persuasum esse ipsis, hujus Scriptoris nomen nullo numero esse ad faciendam de iis fidem, quæ ipsius testimonio committuut, atque ad augendam eorum Operum dignitatem. Qua de re cautum est illis, ne hunc citent aliquando; immo in iis quoque, quæ ab eo descendunt, se illius mentionem faciendi lege solutos esse, putant: & revera sufficit ipsis adnotasse, Historiam illam apud Lipomanum, Nombricium, Surium, Baronium, Bollandum reperiri, quin Metaphrastis verbum ullum interserant. At consule, si lubet Historicos istos: eos tantummodo exscriptores esse cognosces, & sua omnia Metaphrasti vendicare: *Autore Simeone Metaphraste*, sive, *ex Metaphraste*, ut centies profitentur Surius, Bollandus, aliique.

Me latet, utrum satis accurata visa sit eruditis Criticis istis hæc citandi ratio; satis tamen veri speciem habet, eos non probaturos, siquis Gallice conversa Martyrum Lugdunensium Historia, in ejus fronte Surium collocaret, atque a Surio enarratam fuisse tantum moneret. Quamvis etenim verum sit, doctum hunc Chartusianorum alumnum in Collectione sua Epistolis Ecclesiarum Lugdunensis & Viennensis de Marty-

Surius tomo 3. Junii.

ribus earum dedisse locum ; cum autem ipsius confessione liqueat , Monumentum hoc Eusebii industria, subductum injuriis temporum fuisse , communis tamen citandi ordo postulare videtur, ut vertentes Epistolam hanc in ora libri annotationis instar seponerent : *apud Eusebium* , non vero, *apud Surium* , quod reipsa præstant Critici nostri. Quid ni autem eodem jure agendum erit cum Metaphraste?

§. III.

Investigatio rationum, quibus integrum esse sibi putant Critici, Metaphrasten ne in iis laudare quidem, quæ ex ipsius penu in medium proferunt.

Baill. Orat. pag. 8.

QUamquam magnus suppetat nobis , inquient fortasse Critici nostri, Vitarum Sanctorum , Metaphrastis nomen præferentium , numerus : habito tamen a Leone Allatio earum delectu , quæ ad hunc Scriptorem spectant, atque earum , quæ ab ipso remotæ sunt , centum viginti duas ab eo conscriptas , quingentas vero triginta novem cum Vitas , tum laudationes , Orationesve Historicas ipsi affictas agnovit . Nonne profecto S. Porphirii Gazæ Episcopi Vita exarata fuit a Marco ipsius discipulo ; S. Auxentii ab Autore contemporaneo ; S. Sabæ multis in Palæstina Monasteriis præfecti, & S. Joannis *Silentiarii* a Cyrillo Viro Religioso ex S. ejusdem Sabæ familia? Cui non est compertum Eusthatium Presbyterum S. Eutychii Patriarchæ Constantinopolitani Gesta mandasse litteris ; Georgium Eleusum S. Theodori Abbatis ; Ignatium Episcopum Nicenum S. Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani ; Theophanen Presbyterum Tractationem de exilio, & Reliquiarum translatione S. Nicephori ; Theosterictum denique S. Nicetæ Abbatis sui ? Nemo item ambigit, subjungent iidem Critici , Vitas omnes , quæ supersunt , Sanctorum Græce scriptas alienas esse a Metaphraste , cujus classis sunt Historia S.S. Joannis Calybitæ, & Elemosinarii , nec non Sanctæ Xenæ , sive Eusebiæ, quorum solemnes dies recolit Ecclesia decimo octavo, decimo, & nono Kalendas Februarias, aliasque non paucas, quas huc afferre supervacaneum esset.

Ad hæc responderent insuper sapientes isti : etiamsi aliquos haberemus dictionis Metaphrasticæ Sanctorum Vitas , plures vero ipsius manibus ad nos devenissent ; nomen ipsi duntaxat concedendum esset Glossatoris, aut *Interpolatoris*, si autem malit illud *Autoris*, esto, at ineptissimi Autoris , cujus collectio eodem mereatur excipi cum onore , quo a duobus amplissimis Cardinalibus excepta est *Legenda aurea*. * Prior sit Car-

* Jacobus a Voragine ex Religiosa S. Dominici familia hujus Operis autor , prodiit in lucem Urbecula Littoris Liguriensis inter Genuam & di-

dinalis Bellarminius, qui ejus scriptorem tanti non fecit, ut vel semel illius memoriam usurparet; Baronius autem, qui secundo loco est, veritus, ne suarum in Martyrologium Romanum adnotationum pretium jaceret, si modo in iis nomen appareret, quod monstrosæ *Legendæ aureæ* fictiones dehonestaverant, maluit alium minus notum apellare, qui novam ejus Editionem curavit. * Male adeo audivit Metaphrastes intemperantia, fraudibus, & mendaciis suis; ut omne, quam ipsi promeriti fuissent labores ejus, existimationem eo usque amiserit, ut ad eum in Operibus suis memorandum teneri nulla se Lege credant, ne illorum pretium imminuant, & Lectori stomachum moveant, ubi in nomen incurrerit, *quod monstrosæ Legendæ aureæ fictiones dehonestaverant*. Quocirca Surium, Baronium Bollandum producere malunt, nonnullarum ex his S. S. Historiis compositores, licet ab eodem corrupto fonte manaverint.

Baill. Orat. de Vitis S. S. pag. 71.

Si quis Metaphrastis rebus & famæ consultum vellet, nonne Criticorum istorum argumentationibus reponere posset; Cur in iis saltem, quæ ipsius juris sunt, interpellarent, eum reticere? Cur Lectorem minime certiorem facere, has vel illas ejus studio compactas aut lucubratas fuisse? ** uti S. Marciani Constantinopolitani, S. Polieucti Martyris S. Joannis Eleemosynarii, S. Theodosii Cænobiarchæ, S. S. Joannis & Cyri Martyrum Ægyptiorum, a Surio huic Historico tributas: *Autore Simeone Metaphraste*? Quare eas non indicare, quas ipse plurimas castigavit, & retractavit: Ex. caussa Vitas S. Simeonis Stylitæ, S. Auxentii Abbatis, S. Sabæ, S. Joannis *Silentiarii*, S. Tarasii, S. Nicephori, Patriarchæ Byzanthini, S. Nicetæ, cunctasque fere, quæ in ejus manus inciderunt? Nemo etenim repugnabit, hasce illum circumloquendo recitasse & pluribus amplificasse. Quare demum non monere de his, quas servavit nobis inviolatas, & primæva Integritate constantes? Hujusmodi sunt Acta Martyrii S. Justini, non secus atque S. Agapes, Sanctæ Chioniæ, atque Iræneς Sororum Martyrum, S. Sabæ, Natione Gothi, Martyris; S. Didymi, & S. Theodoræ Virginis Martyrum; Sanctæ Pherbutæ Virginis & Martyris, aliaque nonnulla, quæ castissime ad nos traduxit; quæque au-

Bollandus Tomo 1. Januar. in Præf. pag. 18. col. 2.

Savonam. Vives inquit, auream Legendam scribi non potuisse, nisi ab homine ferrei oris, & plumbei cordis. Depansius Legendam vocat *mendaciorum ferro immixtam*. Contra Bollandus ejus patrocinium adversus † Wicelium & Vives suscepit. Januenses autem, & Dominicani *Beatum* appellant Jacobum a Voragine.

* Claudius a Rota Dominicanus Lugdunensis, qui Legendam auream refecit, auxitque, claruit Ludovico XII., & Francisco I. Gallorum Regibus.

** Tripartitæ sunt Sanctorum Vitæ a Metaphraste vulgatæ. Alias namque composuit, alias emendavit, alias servavit tantum.

† *Baillet. in Orat. pag. 60.*

E e 2 tori-

toritate tanta pollere existimavit Ruinartius, ut inter Acta Selecta loco & sede donaverit?

Porro mirari subit, Bailletum, ne dicam Arnaldum Andyliacensem; Tillemontium, & Thierrium, cum monumentis his, aliisque pluribus ad tria ista genera spectantibus Opus suum referserit, nunquam tamen versasse animo, ut Metaphrasti ullam rependeret gratiam; quamquam etenim libentes daremus ipsis, non mediocres ab illo sumsisse partes, aut S.S. Vitas enarrasse ab eodem per sese cusas; apparet tamen non exiguam eum Ecclesiæ navasse operam, tot ipsi vetusta monumenta a temporum vicissitudinibus vindicando, quibus citra ejus industriam careret; ut propterea mereretur, ne ipsi gloriam tanto labori æquissime debitam subtraherent.

Nunquam Eusebium Cæsareensem laudare obliviscuntur, cum Historiam persequuntur S. Jacobi primi Hierosolymorum Episcopi; S. Simeonis, S. Ptolemei, S. Luciani, S.S. Leonidis, Plutarchi, & sociorum; S. Potamienæ Virginis Alexandrinæ, cujus meminit Dionysius ejusdem Urbis Episcopus in Epistola ad Fabianum; S. Marini Militis, aliorumque multorum: licet Actorum istorum Autor nequaquam sit, sed quarundam eorum summarum recitator, & Ecclesiæ usui conservator: neque putarent fesas & æquum Eusebio fecisse, si Martyrum istorum mentionem habentes, Musculum tantummodo, Rufinum, Christophorsenem, aut Valesium citarent, illius Historici Interpretes, sive qui in Opera sua quædam Scriptorum ejus fragmemta contulerunt. Non secus idem urget, aut me fallit animus, argumentum, iniquum esse, narrantem alicujus Sancti Historiam ex iis præsertim, quæ pro certis & ratis censeri possunt, quasque nobis servavit Metaphrastes; Lipomanum, Surium, Baronium, Bollandum Latinos Interpretes afferre, penitus omisso, quo illi profecerunt, Metaphraste.

Tandem, quo illi laborant in Metaphrastis fallaciis retegendis, eundemque *habendo calumniatoris & falsarii loco, ad monstra parienda a natura compositum, & iis omnibus licentiorem fabulis, quas pro Diis suis Græcia Gentilis invenit*; eo Litteratos omnes admiratione afficiunt, qui fieri potuerit, ut Clarissimi Autores, quique fidem suam publice obligaverant, se nihil producturos, quod e purissimis antiquitatis fontibus non manaverit, tot a Scriptore perditissimi nominis Acta, & Vitas Sanctorum, eorundem non contemnendas Epitomas acciperent, maximumque factorum numerum exiguæ adeo autoritatis testimonio concrederent. Quantumvis enim artibus omnibus contendant, nonnullorum origines, atque aliquorum canales eorum nominibus obstruere, qui Metaphrastis Collectiones confecerunt; verum nihilominus semper erit, & solidum, quam-

quamplurima ipsum Acta Martyrum, nec pauciores Sanctorum Vitas temporum oblivioni sustulisse, quorum ne vestigium quidem apparet alibi, neque editum aut MSS. volumen reperire erit, quod istorum ante Metaphrasten verbum ullum fecerit. Quamobrem quicunque deinceps consecuti sunt, per hunc veluti Actorum ductum illa omnia derivarunt.

§. IV.

Contendunt Critici, Metaphrastis adulterationes & Paraphrases eum in contemtum adduxisse.

QUonam itaque pacto, insurgunt rursus eruditi Critici nostri, Metaphrastis nomen opere in aliquo producere, cujus vitia tot sapientissimis Viris perspecta sunt? Quem fugit, Baronium ejus adulterationes improbasse, & fabulas aversatum quam maxime fuisse; Aubertum Miræum illius infidelitates indicasse; Jacobum Loppinum ipsius priscis Sanctorum Vitis additiones, & novarum cudendarum libertatem reprehendisse; fateri Theodoricum Ruinartium, futurum fuisse melius, si veteres ea, qua in autographo conscriptæ erant, ratione reliquisset; & Tillemontium, nihili ducenda esse, quæ in ipso laudibus celebrari usuvenit, existimasse? Bailletus demum his effert verbis Bellarmini Cardinalis de Metaphraste judicium: „ *Illud autem est observandum*, ab eo *scriptas fuisse Historias de Vitis Sanctorum, multis additis ex proprio ingenio, non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt. Addit enim Metaphrastes multa colloquia, sive Dialogos Martyrum cum persecutoribus, aliquas etiam conversiones Paganorum in tanto numero, ut incredibiles videantur: denique miracula plurima & maxima in eversione Templorum & Idolorum, & in occisione persecutorum, quorum nulla mentio apud veteres Historicos est*.

Baillet. in Orat. pag. 60.

Bellarm. ad annum 850. de Script. Eccles.

His omnibus liquido fit, eadem ratione abhorrendum ipsis fuisse ab omnibus iis, quæ peperit Metaphrastes, atque ab nomine ipsius abhorruerunt. Nihilo secius quem alium, quæso, Lipomani Surii & Bollandi nominibus nisi Metaphrasten citant, nisi Metaphrasten adoptant? Recte ne & ordine faceret Autor ille, qui declamatus vehementer adversus Prochorum, cujus vocabulo S. Joannis Vitam legimus; adversus Sycophantam illum, qui abdidit se Sancti Lini nomine, ut duos de S.S. Petri & Pauli *passione* Libros venditaret; adversus falsum Abdiam, qui de Gestis Apostolorum Librum in os hominum protulit; qui despicatui, inquam, se ducere testatus magnopere hasce omnes fabulis & narratiunculis redundantes Historias, in cogitationem tamen descenderet, hinc facta nonnulla promendi & earum absolutas Epitomas conficiendi; plane ratus, se fecisse satis, ubi sublatis Autorum istorum nominibus, in eorum lo-

locum Orthodoxographorum & Bibliothecæ Patrum nomina fubftituiffet?

Culpæ omnes, quas in Metaphrafte Sapientes deprehendunt, ad additiones tandem, & Autographorum Paraphrafes referuntur. Verum enim vero unde nam conftat, inquit Bollandus, hunc Sanctorum Hiftoricum prifcis Monumentis mordicus non adhæfiffe, & pro arbitratu fuo Martyres & Tyrannos abloquentes induxiffe? Intereffet fane Archetypa præfto habere, ut eum exemplis, quæ apud Metaphraften exftant, conferri poffent. Porro major illorum pars ad nos ufque perducta non fuit, quod in cauffa eft, cur hoc judicium committi nequeat. Præterquamquod unde nam didicerunt Critici, cunctas Hiftorias iftas, novo verborum circuitu redditas, a Metaphrafte proficifci? Nonne compertum eft omnibus, quingentas triginta novem ex his, in quarum fronte Scriptoris hujus titulus apparet, fraudulenter Metaphrafti adjudicari? *

Bell. tomo 1. Jan. pag. 18. col. 2.

Fieri itaque potuit, ut vel ejus non effent; vel illis fcribarum, quorum opera utebatur, ** aut pofteriorum Scriptorum manibus traductis, adeoque interpolatis, id vitium Metaphrafti crimini daretur, cujus ipfe integer & purus erat. Hoc eft quidquid effici rite poteft, quoad nonnullas Sanctorum Vitas, quarum MSS. Græco ifto Scriptore vetuftius eft, aut aliunde provenientes ab illo in Collectione fua auctæ & cumulatæ funt.

Exploratius, quod fuppetat, & magnificaverint Critici, atque ad probandas Metaphraftis adulterationes adhibuerint, exemplum, petitur a Vita Sancti Eupli Diaconi & Martyris in Sicilia, cujus Feftus dies pridie Idus Augufti celebratur. Bollandus collationem inftituit germanorum San-

Bell. Tomo 2. Febr. pag. 598. & feq.

* *Vitarum, quas confcripfit Metaphraftes, numerus in immenfum cumulum pofteriorum negligentia auctus eft; obfcuriori cujufvis Anonymi autoris narratiuncula Simeoni Metaphrafte mox adfcripta.* Guill. Cavius Hift. Litter. pag. 492. col. 2.

** Perdoctus quidam e Societate Jefu Scriptor his verbis Metaphraftis erroribus excufationem afferre laborat: *Serio putem; quod nunc primum occurrit; (dum illas Metaphrafti laudes a Pfello compofitas attentius lege) quædam, quæ minus fubfiftant, Vitis Sanctorum infperfa fuiffe, per illam ingentem Scribarum Simeonis multitudinem, vel voluntate, vel cafu. Tradit enim Pfellus, ternas Amanuenfium Claffes a Simeone adhibitas fuiffe, & primum quidem Scribarum orbem Litterarum notis excepiffe dictata: Scribas vero fecundos ex annotatis priorum nova tranfcripfiffe exemplaria: ac denique tertios Scribas Cenforum perfonas induiffe; atque omnia, quæ correctione digna viderentur, mutaffe: ad hæc, tantam harum Simeonis lucubrationum multitudinem extitiffe, ut eas ipfe ftudiofius paulo recolere non potuerit. Unde jam nihil mirandum, quod in Vitas a Metaphrafte confcriptas quædam minus apta irrepfiffe videantur: non enim omnia fphalmata autor tam occupatus advertere potuit, a Librariorum vel ruditate, vel cafu profecta*: Wangnevekius in Proleg. ad Librum, quem *Pietatem Marianam Græcorum* infcripfit Num. 28.

 cti

cti hujus Actorum cum Metaphrasticis, ut minus æquam hujus fidem ostenderet. Consule, si lubet in *Monumentis Ecclesiæ*, quæ Cotelerius edidit, Opusculum istud; cujus exemplar Ruinartius quoque, Bollandi testimonio, attulit inter adnotationes in Vitam S. Eupli. Bailletus autem, qui omnem ad reprehendendum Metaphrasten ansam arripit, hanc pariter non prætermisit. „ Quæcumque, ait, supersunt legitimorum S. Eupli Actorum Græcæ & Latinæ Editiones, optimæ sunt; si modo iis a Metaphraste recensitam Paraphrasin non annumeres, qua eas ex arbitrio corrupit, atque ad ingenium suum accommodavit. Tillemontius item eo est „ animo, ut sentiat, Acta hæc Metaphrasti tributa testatissimo esse ad „ probandum argumento, quorsum ipse fidem & simplicitatem populorum fefellerit. „ atque huic duntaxat, inquit, usui secundum Bollandum esse possunt.

Act. Select. pag. 457.

Baill. Tab. Crit. 12. Aug. pag. 22.

Tom. 5. annot. 2. in S. Euplum p. 695. ed. 2.

Et vero si quis genuina Sancti Eupli Acta cum iis comparet, in quibus versata est Metaphrastis opera; sententiam utique pro iis dicet Criticis, qui Scriptorem illum redarguunt; quod vetusta monumenta vitiaverit; quod fabulis addictus fuerit, & additamentis interferendis, atque ad nova facta excogitanda mirifice liber, quod indole præditus narrandi res non ita, ut contigerunt, sed ut eas contigisse probabile videbatur: animadvertet denique Conciones, quas in ore Martyrum ponit, Dialogos & Disputationes inter Sanctos & Judices Tyrannosque confictas; ante omnia vero quamplurimas & miras Paganorum ad bonam frugem conversiones, atque inusitata inauditaque tormenta. *Conferat nunc qui volet*, colligit Bollandus, summatim allatis nonnullis Actorum S. Eupli germanorum locis; *eadem ex Metaphraste edita a Lipomano & Surio Acta*; *& perspiciet, quam ea laciniosa, immo inepte coagmentata, additis non solum tormentorum variis generibus, sed etiam plurimis miraculis*.

Boll. ubi supra pag. 199. col. 1.

Quam Sapientissimi Jesuitæ opinionem imbiberunt, exinde eruditi omnes.

Ceterum si postremi isti Bollandi verba attentius explorassent, futurum fortasse fuisset, ut aliquem super his Metaphrasti morem gererent. Audiamus quomodo doctus Pater hic, antequam Actorum S. Eupli Synopsin exhibeat, loquatur. *Dandum est*, inquit, *exemplar sic interpolatorum sive ab ipso Metaphraste, sive ab eius Amanuensibus, legitimorum Actorum &c.* & sequenti columna differens de Sanctæ Agathæ Actis: *An non idem*, ait, *in Sanctæ Agathæ Gestis suspicari possumus factum ab eodem Metaphraste, eiusve Amanuensibus?* Ex quo facile est cognoscere, Bollandum Actorum S. Eupli depravationem non omnimode Metaphrasti dedisse vitio, qui profitetur ab alio quopiam induci potuisse. Verum etiam-

Boll. ibidem pag. 198. col. 2.

si in

si in Metaphrasten unum regereret eo loci Bollandus omnes Actorum S. Eupli immutationes, constans tamen est, eruditos Patres illos, qui eidem Operi post Bollandum instituerunt, collata rursus S. Martyris hujus Historia, deprehendisse, a Metaphraste abhorrere longe Actorum S. Eupli, quam in Lipomano & Surio legimus, Editionem; & Tillemontium, cui perspectus fuerat locus hic, siquidem citat, non ausum fuisse illa Metaphrasti accensere, sed dixisse tantum: *quicumque demum eorum sit autor &c.* Quæ si probe animadvertissent Scriptores ceteri, fit verosimile, hoc eos exemplum non fuisse sumturos, ut adulterationes, quas in Metaphrasten jactant, exaggerarent. Equidem nimis multa verba super his fecisse videor: at operæ pretium duxi planum facere, quam facile possit esse, Scriptorem hunc in eorum crimen vocare, a quibus, est remotissimus.

Tomo I. Maii pag. 37. col. 2.

Tomo 5. Annot. 1. in S. Euplum pag. 695. col. 1.

§. V.

Metaphrastis consilium tanta non est reprehensione dignum; ut nobis persuasum vellent.

UT de fraudibus atque adulterationibus Metaphrastis constaret nobis, necessum foret, solidis principiis pendere conjecturas; antiqua, quæ in hodiernam diem supersunt, monumenta, accurate dispicere, & eum iis, quæ ab ipso sunt, & enucleata sunt, exemplis conferre: quibus præhabitis, pro rato habere possemus, gravissimas esse Metaphrastis Paraphrases; quandoquidem aliena manu confectæ non fuerint. Quæ omnia expendere nullo negotio possumus in S. Simeonis Stylitæ Vita, quæ in Theodoreti Historia reperitur, *Philotea, sive de Vita Monastica*, nuncupata; in Vita S. Nicephori Martyris, a Bollando recitata, in alia Sanctæ Euphrosinæ Virginis, cujus Latina interpretatio alteri, a Metaphraste compositæ, ætate antecellit, nec non in nonnullis, quæ exstant, aliis. Perspicuum etenim fiet, exaggeratas adeo Paraphrases complecti demum nonnulla duntaxat verba, sive ad nectendas Periodos, sive ad Lectoris attentionem conciliandam apposita, *adjunctis temporibus & locis*. At certe illud omnem extra controversiam est, Acta Martyrum a Ruinartio in Collectione sua collocata, atque a Metaphraste depromta per istius manus, ne verbo quidem adjecto transivisse.

Febr. Tomo 2. pag. 283. & 517.

Boll. ibidem.

Quid quod, si propugnare utique placeret, Historicum hunc muneris sui fines prætergressum fuisse, & verba quædam a se coagmentata Judicibus & Sanctis accommodasse; vel ut suaviorem, utilioremque narrationem efficeret, sive ut eximium Martyrum Magnanimitatis, Tyran-

rannorum crudelitatis, aliorumque Sanctorum virtutis & pietatis specimen præberet: si de his omnibus, inquam, conveniret, propterea ne crimen illico in Scriptorem istum conflandum esset?

Paullo diligentius evolvantur Sermones Sancti Gregorii Nysseni de Sancto Theodoro Amaseno Martyre; S. Basilii de Sancto Barlaamo Martyre, de Sanctis item Gordiano Martyre, & Julita; S. Joannis Crysostomi de Sancto Luciano Presbytero Antiocheno, & de S. Pelagia Martyre; & S. Ambrosii de Sancta Agnete: intendamus aciem in Homilias & Panegyricos ab aliis Patribus Sanctos colendi gratia conscriptos; & comperiemus, nihil aliud frequenter præstitisse Metaphrasten, quam Patrum istorum scribendi rationem pluribus imitari, qui omnia eloquentiæ ornamenta congesserunt, ut argumento suo splendorem adderent, & dignitatem. Quibus Orationis anfractibus non utuntur ipsi, quo gratiorem rebus speciem effingant, Lectoris animum ad se convertant, pietatem excitent, atque in amplissimo lumine Martyrum constantiam vere Christianam, & persequentium immanitatem collocarent? Neglexerunt ne Sermones suos descriptionibus admirabilibus, disertissimis concionibus illustrare, & sublimia cogitata, quæ nunquam, ut apprime videtur, elocuti sunt, Sanctis Martyribus apponere?

Greg. Nyss. Orat. de S. Theodoro. Basilius Tomo 1. Hom. 18., & 19. Ibidem Orat. 5. Crys. Tomo 1. Hom. 46. item Hom. 40. Ambr. l. 1. de Virg. cap. 2.

In promtu est exemplum ab egregia illa Legionis Thebanæ Oratione petitum, quam coram Maximino tum habuerunt, eum, interemto secundo decimo quoque eorum Viro, Diis litare constanter negarunt. *Milites sumus, Imperator*, ajebant, *tui, sed tamen servi, quod libere confitemur, Dei. Tibi militiam debemus, illi innocentiam; a te stipendium laboris accepimus, ab illo Vitæ exordium sumsimus. Sequi te Imperatorem in hoc nequaquam possumus, ut autorem negemus Deum, utique autorem nostrum Dominum, autorem, velis nolis, & tuum. Si non ad tam funesta compellimur, ut hunc offendamus, tibi ut fecimus hactenus, adhuc parebimus: sin aliter, illi parebimus potius quam tibi..... Pugnavimus pro fide quam quo pacto conservabimus tibi, si hanc Deo nostro non exhibemus? Juravimus primum in Sacramenta Divina, deinde in Sacramenta Regia: nihil nobis de secundis credas necesse est, si prima perrumpimus. Christianos ad pœnas per nos requiri jubes: Jam tibi ex hoc alii requirendi non sunt: habes hic nos confitentes Deum Patrem autorem omnium, & filium eius Jesum Christum Deum credimus. Vidimus laborum, periculorumque nostrorum Socios, nobis quoque eorum sanguine aspersis, trucidari ferro: & tamen Sanctissimorum Commilitonum mortes, & fratrum funera non flevimus, non doluimus, sed potius laudavimus, & gaudio persecuti sumus, quia digni habiti essent pati pro Domino Deo eorum. Et nunc non nos vel hæc ultima vitæ necessitas in rebellionem coegit: non nos adversum te, Imperator, armavit ipsa saltem,*

Ruinart Acta Select. p. 292. ex S. Euch.

quæ fortissima est in periculis, desperatio. Tenemus ecce arma, & non resistimus, quia mori quam occidere satis malumus, & innocentes interire, quam noxii vivere peroptamus. Si quid in nos ultra statueris, si quid jusseris, si quid admoveris, ignes, tormenta, ferrum subire parati sumus. Christianos nos fatemur, persequi Christianos non possumus.

Aliquanto prolixius persecutus sum Orationem hanc magnanimam, sapientissimam, & vere dignam, quæ a Martyribus emitteretur; ut palam fiat, ægre admodum credi posse, S. Eucherium Lugdunensem illius Autorem, nihil ex ingenio suo in eam contulisse, & Paraphrasis more non vertisse. Si quid simile occurreret in Metaphraste, clamarent illico: *id figmentum ipsius esse, & Sanctos pro instituto suo loquentes inducere*. Interim non putaverim extitisse quempiam, qui de Sancto Eucherio redarguendo cogitaret, propterea quod ea verba & cogitata inclytis illis Militibus accommodaverit: quamquam etenim liqueret, eos revera sensa illa tum, medio Gentilium Exercitu, protulisse; multi tamen esset Operis constituere, a quo nam singulæ voces illæ colligi potuerint, & ducentorum circiter annorum intervallo in memoria hominum insidere, unde eas comparavit Eucherius; uti nos docet Tillemontius, qui historiam hujusmodi magnificis effert laudibus, & magno Eucherio Lugdunensi dignam existimat. Quantumvis igitur persuasum fuerit omnibus, Patris hujus fuisse Opus concionem istam; id tamen nihil obfuit, quominus eam in Selectorum Actorum numero recenseret Ruinartius, non secus atque alias plures, in quibus apparet manifesto, Autores istos haud raro Martyres & Tyrannos rogantes invicem & respondentes exhibere.

At enim, inquient, notum est, Patres in Homiliis & Panegyricis, Sanctorum celebrandorum caussa habitis, Oratorum more perorasse: Metaphrastes autem his non se finibus continuit; quod nanque in eo ulterius detestantur, est, multa Historiis addidisse de suo, resque non ita enarrasse, uti contigerunt, sed uti contingere poterant; quod vere Tillemontius pati nullo modo potest, tum etiam quando profitetur, se totidem verbis reddere Autores suos, illos interpolare, & pro libidine differentes proponere.

Gravissima quidem exprobratio: at universorum sit pronunciare; num Sacer Historicus, qui Archetypo suo nonnulla adjunxit, quibus acceptius atque utilius efficeretur, majori sit reprehensione dignus, quam ille, qui plurima detraxerit, ad augendum Meritorum Sanctorum & divinæ Gratiæ splendorem pertinentia; præsertim cum sinceræ sunt, firmæ autoritatis, & autographæ Sanctorum Historiæ; tunc etenim nihil præseferunt, quod pium non sit, aut prætermittendum. Porro fortasse con-

contendere quis posset, si Metaphrastes in vitium illud impegit, in hoc Arnaldum Andyliacensem, Tillemontium, & Bailletum incurrisse. Reponunt tamen, id inter Autores istos & Metaphrasten discriminis interesse; quod hic instituit verba e verbis Archetypi describere, illi autem iisdem terminis Opus suum non circumscripserunt. „ Diligenter prospe- „ xi, ait Andyliacensis, ne quidpiam adderem Vitis istis; nonnulla ta- „ men loca compendio dedi, quorum longitudo cum vana fuisset, tum „ fastidio Lectores affecisset; aliaque sustuli omnino otiosa, cujusmodi „ sunt mira & portenta multa. „ Ita plane se gesserunt Tillemontius & Bailletus, jure sane optimo, quippe qui fidem ab ipsis datam castissime solverunt, interea dum præstitutum sibi modum prætergressus est Metaphrastes. Hoc autem est, de quo purgari nequit, ubi in fraudem compulsus fuit. Nihilo secius illud non habet dubitationem, plura in Theodorici Collectione archetypa Acta reperiri, in quibus perspicitur, Metaphrasten fidem in se receptam præstitisse. *In Vitis Multi. Sanct. Admonitione.*

Verum, quantum demumcumque velis, dignus sit Metaphrastes, qui reprehendatur; nihil ne erit, quod ipsi faciles indulgeamus? Si nanque liberum est eruditis Criticis, diversa Historiarum, quas afferunt, loca in summam redigere, ne vanitate simul & satietate repudientur; numquid non largiri quoque Metaphrasti possent libertatis, ut religiose servatis omnibus rei capitibus, minuta quædam adjuncta, commodioris aut jucundioris narrationis gratia, superstrueret, quod item ipsi pro re nata committere non negligunt? Quandoquidem illustres Critici nostri, ut Sæculi hujus ingenio obsequantur, censuerunt *tollenda esse aliqua facta omnino otiosa, cujusmodi sunt mira & portenta multa*; cur diem dicemus Metaphrasti, quod ævi sui ingenio obsecutus sit, in quo supervacanea non arbitrabantur homines miracula, sed non contemnenda Historiæ Sanctorum ornamenta; quodque universa recitaverit, quæ in Monumentis suis exstabant? Quamquam etenim summa præstent vi & copia eruditionis Critici nostri, difficillimum forte ipsis erit, ostendere, Metaphrasten in Vitarum Sanctorum collectione nova Miracula commentum fuisse.

§. VI.

Exemplum Paraphrasum Bailleti, nihilo Metaphrastis Paraphrasibus minorum.

Esto autem Græco huic Historico nonnihil concedere velimus, atque aliquam ipsi pravo sæculi judicio, & Nationis ingenio excusationem parare, fateri tamen necesse est, cum sibi nimium arrogasse,

ejus adulterationes & infidelitates nulla purgari ratione posse, quæque ipsi vitia a Sapientibus objiciuntur, jure ac merito objici; præcipue quæ
in Orat. pag. 60. a Tillemontio, „ cui, teste Bailleto, insederat animo, nihil ducenda „ esse, quæ in ipso laudibus celebrari usuvenit, cum pessime adeo ve„ ritatis partes in reliquis expleverit; ipsumque concoquere ante om„ nia nequire, quod Metaphrastes profiteretur, se totidem verbis red„ dere autores suos, tum quando eos interpolat, & pro libidine diffe„ rentes proponit. „ In ora Libri notat Bailletus paginam 528. prioris Tomi Monumentorum Tillemontii. Eo autem loci, annotatione nimirum 20. in S. Joannem Baptistam inscripta: *Additamenta* Metaphrastis, doctus iste Criticus insigne dolosarum Autoris hujus Paraphrasum exem-
col. 2. plum ante oculos ponit: „ Nos monet Historia trium Translationum „ Capitis S. Joannis Baptistæ, ab Allatio Metaphrasti adjudicata, San„ ctum illud Caput suavem odorem efflasse, & miro emicuisse splendo„ re, tum cum Hierosolymis inventum est, tum etiam cum illud trans„ laturus, cereis adhibitis, Uranius accessit. Ecce Metaphrastis in„ genium, qui non aliter res evenisse tradit, atque ipse cogitatione com„ prehendit. Nullum etenim horum vestigium apparet, neque in vetu„ sta primæ inventionis Historia, neque in altera Marcelli, quam plu„ ribus invertit locis Metaphrastes, etsi eam ipsius nomine producat, & „ fassus sit, se illius verba e verbis efferre. πρὸς λέξιν. „ Secundum hæc pronunciare ne quis poterit, injuriam eum Metaphrasti inferre, qui
Baill. ibidem. *testatus fuerit, propterea quod nimium exquisite mentiendi artem teneret, Autorem istum a nonnullis Hæreticis calumniatoris & falsarii loco habitum fuisse, ad monstra parienda a natura compositum, & licentiorem iis omnibus fabulis, quas pro Diis suis Græcia gentilis invexit*: qui ejus figmenta & Paraphrases aversetur: Sapientesque modum excedere, qui eum abjecto adeo numero habent; ut ne ipsius quidem nomen chartis suis promere patiantur?

Quorsum vero, urgebit nescio quis, tot tantæque adversus Metaphrastis in hac Historia additiones querelæ? Præterquamquod enim culpa liberari utique possent, nonne quandoque his similes occurrunt in Eruditorum Criticorum nostrorum Operibus, qui longe & multum Metaphrasti accuratione, polito judicio, & eruditione antecellunt?

Litteratorum sit, sententiam dicere, num Bailletus in texenda Vita Cyrilli pueri Martyris Cæsareæ in Cappadocia, Decio, aut Valeriano Ecclesiam insectantibus; Metaphrasticum morem servaverit necne? Quo autem rectius id cognoscatur, universam huc traduco Sancti illius pueri Historiam, ita plane, ut legitur apud Bailletum, addito Autographo, cui se adhæsisse fatetur. Signabo igitur in Contextu Bailleti italicis ca-

racte-

racteribus quæcunque addidit Autor ille: in Latino vero exemplo Romanæ formæ ea indicabunt, quæ detraxit peritus iste Criticus, idest, loca, quæ interpretatus non est.

BAILLETUS.

29. Maii, pag. 911. & sequentibus.

Post pauca, quæ exigui Proœmii vicem gerunt, in hæc verba loquitur de Sancto Cyrillo. In ore semper Jesum Christum habebat, & propter ipsum se omnibus cum faciendis, tum sustinendis paratum esse profitebatur. Quo factum est, ut non modo minas, *aliis quibusquam perterrendis aptissimas*, verum tormenta quoque, *quorum vi homines aliquando succubuerant robustiores*, mira constantia pertulerit.

Martyrium Cyrilli Pueri, ex Tomo 7. Maii Bollandi apud Ruynart, in Actis Selectis pag. 253.

Omitto Præfatiunculam, quæ Acta ista anteire solet, atque exordium duco ab iis, quibus Bailletus Latinæ versioni respondet.

Etenim omni tempore Christum nominans erat Cyrillus, *& semetipsum inde esse motum fatebatur: & plagis confixus, & verbis territus, neque verborum ruinam, neque afflictionis injuriam computavit, sed sustinuit hac quidem libentissime: promte autem & aliud aliquid majus malum expectabat*. Cum autem erescerent animi, qui sunt erga bonam fidem, & æmulatores haberet multos, qui similes erant ejus ætati.

Fidei suæ hostem & insectatorem Patrem ipsum habebat, qui cum ad exitum perducere non posset; ut filius voluntatem suam divinæ, cui famulabatur, anteferret, ei nuntium remisit, ostium occlusit domus, & vitæ necessaria quælibet ipsi denegavit.

Abdicat quidem eum Pater, domum ei claudens, & quæ in ea erant prorsus abnegabat ei.

Non poterat fieri, quin inaudita adeo Patris sævitia reprehenderetur. Cyrillus autem in divinis laudibus totus erat, quem sibi verum magis fore Patrem existimabat, quam eum, quem acceperat a natura, & a quo dure adeo deserebatur. Absque eo quod reverentiam Patri debitam excuteret, æquo animo omnium, quibus illum spoliabat, commodorum amissionem ferebat, propositis sibi ante oculos a Fide æternis bonis.

Quidam autem in his laudabant Patrem, & valde mirabantur. (ipse vero quasi nihilum reputabat abdicari a Patre): & quod parva auferens ei, majora & utiliora ei provideret fides, quæ in Domino erat, dicebat.

Homo hic, qui in se comprobavit Jesu Christi vaticinium, quo dixerat, futurum, ut parentes filios proderent, & Judicibus traderent propter nomen suum, apud Magistratus de filio suo conquestus est, a Patre & Diis defectore.

Magistratus ad comprehendendum Cyrillum milites misit, *quo coram se constituto, operam dedit, ut illum in Patris voluntatem reduceret*, & propterea minas in eum gravissimas, quibus terreret, jactavit. Videns autem Cyrillum nihil moveri, *rationem dicendi mutavit*, aitque, veniam se illi de præteritis daturum, si modo recte saperet, Patremque *contumaciam ejus* oblivione deleturum, & quæcunque ipsi molestiæ dederat argumenta; in domum rursus eum suscepturum; *quidquid amiserat redditurum*; atque in hæreditatis partem, *qua deturbatus fuerat*, revocaturum.

Hæc agens in iram provocabat Cæsarea Judicem, & vocans eum per ministrationem militum, & terrens simul de Judiciis; videbat quidem in principio eum non terreri, (sed) omni momento ab omni trepidatione securum (adstare), *modica omnia contra Fidem computantem*. En indulgeo tibi, inquit Judex, o puer, delicta: Dimittit tibi & Pater offensam, in domum suscipit te. Licet tibi frui bona Patris, si sobrius fias, si tibimetipsi des cogitatum.

Respondit Cyrillus, se gaudere, *non latis*, *quibus ipsi blandiebantur*, *promissis*, sed increpationibus & minis, quibus vexabatur: se gestire lætitia, quod Patris domo expulsus esset, spe nisus, se in divinam receptum iri; ultro se pauperem esse, ut divitiis æternis in cœlo exultaret; ceterum se nihil penitus mortem formidare; quod vitam deinceps præstolaretur ea feliciorem, *quam ipsi adimere tentabant*.

Beatissimus vero Cyrillus, gaudeo, dixit, eum pro his mihi increpatur. *Ego enim apud Deum optime (recipiar.)* Delector domo mea privatus, habitabo enim *majorem & meliorem*. Sponte fio pauper, ut fruar divitiis (æternis); *bonam* mortem non metuo, (quia) vitam provideo mihi meliorem.

Magnanimo hoc responso in admirationem traductus Judex, eum vinciri præcepit, atque ad supplicii locum, veluti eo afficiendum, pertrahi: *jubens simul clam Tortoribus*, ut omnia in eum periclitarentur, *citra mortis ictum*: eum extremum hoc adhibere remedium formidinis statuisset, ut ipsius constantiam frangeret, *atque ad parendum Patris voluntati obstringeret.*

Hæc dicens cum quadam Deifica virtute, præcipitur ligari solemniter quasi ad mortem deducendus. Usque terrorem tamen & jussionem illud publicos (Ministros) facere (Judex) præcipit, probationem accipiens pueri.

Quibus porro mandaverat Judex, ut ad se deferrent, quonam Tormentorum aspectu se gereret modo, ii retulerunt,

Quando autem neque lacrymatus puer nunciabatur, neque ignem metuens, in quem injicere hunc ne

ne lacrymulam quidem exciri ipsi potuisse; dumque in ignem eum projicere simulabant, non retulisse pedem, *non clamasse, non palluisse; & ensem, quo obtruncaretur, distringentibus fortiter adeo cervicem dedisse, ut esset plane, cur ipse carnifex contremisceret.*

minabantur, sed patientissime ad mortem pergentem:

Judex stupore atque admiratione correptus, sisti rursus ante se Cyrillum jussit, & indulgentiam in eum suam magnificans, hortatus est, ut se revocaret, & gratia, qua exceptus fuerat, non abuteretur.

Iterum vocat hunc Judex, docere animatus, & verbo suadere secundum solitum sibi morem. *Vidisti o puer, (inquit,) ignem, vidisti o juvenis gladium?* sobrius esto, *ut iterum habeas patris domum & fortunam.*

Respondit puer: tantum abest, ut me flammis & gladiis subducens, mihi gratificatus sis, ut potius injuriam feceris. *Non est sane, quam in me exercuisti, indulgentia sed sævitia.* Aliam domum & divitias præstolor, *quam paternas*. Sperabam quidem me illuc quantocius iturum, *tu vero mihi hanc voluptatem distulisti:* Ne itaque tantam mihi felicitatem diutius invideas.

Qui respondit: nocuisti o Tyranne, me revocans, nocuisti, & pessime gessisti: frustra succendisti ignem, sine caussa gladium acuisti. Multo major (est) domus, quam habitare festino, multo divitiæ præstantiores. Has accipere a Domino accelero; celerius me consumma, ut celerius fruar,

Eorum, qui aderant *plurimi* adolescentis hujus æque sermonem atque constantiam admirantes, temperare a lacrymis nequiverunt. Porro Cyryllus eos de his redarguere *non dubitavit*. Ridendum vobis esset, ajebat, atque gaudendum, ubi huc me traductum videtis.

Et hæc audientes adstantes lacrymabantur: puer autem lacrymas eorum inculpabat: & debetis, inquit, ridere, debetis delectari, debetis (me) producere gaudentes ad patiendum. Nescitis quam civitatem habitabo: nescitis quam fiduciam habeo. Concedite sic expendere vitam. *Hæc dicens ibat mori.*

Postquam autem mortis sententiam in eum Judex pronunciavit, aliorum fletus invaluit. At Cyrillus ea voce, quæ amplum eius & excelsum animum solidamque lætitiam indicaret, dixit illis: Si perciperetis, quam Deo fidam, quove pergam; profecto hortaremini citius me pati *fortiter, quam super his conqueri & lugere. Ceterum hominum stimulis non indigebat; qui ejus, pro quo certabat, & a quo corona donandus erat, auxilio confirmabatur.*

Splendidus autem & spectabilis erat non solum ei, qui recipit ejus animam, *sed & aliis, qui Cæsarea habitabant*, ipsum adjuvante, qui regnat in Sæcula Sæculorum. Amen.

In

In aperto eſt ex his, quæ recitavimus, judicare, multa Bailletum Autographo addidiſſe, præteriiſſe multa, ut quædam loca mittam a germana exemplaris interpretatione diſtorta. Non me quidem latet, ipſum Archetypum videri minus accuratum, & aliquanto mendoſum, ſive id ſit Interpretis, ſive Amanuenſis negligentiæ probo dandum, item contractiori Actorum Latinorum ſtylo adactum fuiſſe, circuitu aliquando uti, & nonnulla ſupplere, ut ad Gallicæ Linguæ ingenium revocaret. Quod ſi hæc omnia Interpretationem Bailletianam a vitiis non ſatis vindicarent, nolumus eum propterea inſimulari, quod Autographo addiderit, ut eorum, quæ acciderant, intelligentiam explanaret: cum apud Sanctos Patres & Hiſtoricos paſſim emicent Eloquentiæ lumina, & intacta rei ſumma, Oratoria ornamenta aucupentur. Illud autem hoc exemplo efficitur, non fuiſſe ſemper Bailleto, cur ad Patrum autoritatem infirmandam, cauſſaretur; eos in editis S. S. Vitis Oratorum potius, quam Hiſtoricorum more locutos fuiſſe; neque ſatis æquos eſſe Metaphraſti illos, qui acriter adeo in ejus Paraphraſes invehuntur; Quare etenim iis uti huic erit criminis loco, Criticis vero laudis argumento?

Tomo 1. pag. 885.

Acta Selecta pag. 245.

Inter celebriora Metaphraſticarum Paraphraſum, quibus offendit, exempla illud eſt, quod a Sancti Nicephori Martyris Antiocheni vita deſumitur. Exſtat hæc apud Bollandum quinto Idus Februarii, qui a Metaphraſte *interpolata*, ut vocat, loca italicis Litteris deſignat. Theodoricus vero Ruinartius a Bollando vulgatam fuiſſe tradit, *adjunctis altero charactere Metaphraſtis additionibus*. „ Bailletus demum eam, uti a Ruinartio producta fuit, integerrimam cenſet, atque illis *Gloſſis* & amplificationibus immunem, quas in Acta vetuſta Metaphraſtes, aliique nonnulli Latini intulerant. „ Nihilominus conferenti additiones, a Metaphraſte in S. Nicephori Vitam illatas, cum iis, quæ in S. Cyrilli Hiſtoria a Bailleto exarata leguntur, facile erit conſtituere, Criticum iſtum magis, quam Metaphraſtes, Paraphraſibus indulſiſſe, minuſque Archetypi veſtigiis inſtitiſſe. Acta nanque Nicephori, a Metaphraſte enarrata, per Tillemontium quoque, diſſident ab exemplari paucis duntaxat, iiſque non multæ frugis vocibus, cum ex adverſo graviſſimæ notæ adjuncta, quæque in Archetypo deſiderantur, appoſuerit Bailletus, totidemque detraxerit: quamquam ter Acta S. Nicephori brevitate ſuperent, quæ a Metaphraſte interpolata contendunt. Quo vero commodius hæc dignoſcantur, in fine hujus Paragraphi integram S. Nicephori Vitam collocabo, Metaphraſtis mutationibus, diſtinctionis gratia, italico charactere excuſis.

Baill. IX. Februarii pag. XV.

Tomo 4. annot. 8. in Perſecutionem Valeriani pag. 590. col. 2.

Hiſtoria pariter trium Capitis S. Joannis Baptiſtæ Translationum, quæ in Metaphraſtis infidelitatis exemplum afferri ſolet, minori reddita eſt cir-

circumlocutionum & additionum numero, quam S. Pueri Cyrilli Martyrium. Neque consequens inde est, factam eiduorum Miraculorum accessionem fuisse, quorum meminit Metaphrastes; quia illorum tum in prisca, tum etiam in Marcelli Relatione silentium sit. Nunquid non alia de his Metaphrasten monumenta docere potuerunt? An iccirco aliquid rei adjunctum falsum est, quod qui universam mandarunt Litteris Historiam, nullam illius fecerint mentionem? Si ita res se habeat, paucissimæ supererunt ingenuæ & germanæ narrationes.

Quid si duo hæc mira facta, nihil aliunde, quod incredibile sit, continentia adjunxerit Metaphrastes, immo ex ingenio suo, quæcunque de Uranio dixit, ad transferendum Caput Sanctum cum Cereis accedente, depromserit? his tandem ad tria ascenderet in prolixa ad modum narratione additamenta: verum quot in Bailletiana licet brevissima enumerantur?

At insistunt in eo potissimum: Tillemontio ceterisque Sapientibus displicuit Metaphrastes, quod tum *etiam quando profitetur se totidem verbis reddere Autores suos, illos interpolare, & pro libidine differentes proponere* non desinat; *multa Historiis de suo addat*; *resque non ita enarret, uti contigerunt, sed ut contingere poterant*. In his sane querelis omnibus ad Metaphrastis condemnationem momenta sunt maxima: sed nonne, responderet quis, videntur demum cunctæ in Bailletum ipsum recidere? An non fidem obligavit suam Criticus hic ab Actorum S. Cyrilli Autographo non recedendi, quemadmodum illud Bollandus quarto Kalendas Junias, & Theodoricus Ruinartius, ab ipso cum in Tabula Critica, tum in S. hujus pueri Vita citati retulerunt?

Esto tamen legitimis amborum istorum Scriptorum Autographis non se obstrinxerit Bailletus, nonne ipsum intererat monere, unde nam tot additiones decerpserit?

Quamobrem cum fontes alios non indicaverit, immo nequiverit indicare, æquum est inde colligere, eum S. Cyrilli Vitam Paraphrasis ritu convertisse, *hujus Historiæ Scriptorem pro libidine differentem proposuisse*; *multa de suo addidisse*, & pro libito detraxisse; immo adjuncta quædam non satis congrua ratione interpretatum fuisse; Sanctis hujus Pueri Martyrium *enarrasse non uti contigit, sed uti contingere potuit*; pluribus denique rem comitantibus, quæ desunt in Archetypo, monumentum illud illustrasse. Non est autem hæc sola, quam Bailletus addendo & demendo reddiderit, narratio: aliæ plures nullo negotio præsto essent non minori animadversione dignæ, in quibus æque sibi, atque in Cyrilli Gestis, indulsit Bailletus: hanc vero præ aliis ipsius insigni brevitate ducti selegimus.

Hinc manifestum est, artem interpretandi latius non fuisse adeo Metaphrasti peculiarem, ut usus plurimos non attulerit etiam Autoribus illis, qui apta rerum consensione, & diligentia eminere putarunt: tametsi adversus Græci hujus Scriptoris intemperantiam quam sæpissime vehementius ferantur, & illius testimonium nullius esse ad factum aliquod statuendum ponderis esse velint, nomenque penitus expungant, ipsius quamvis labore proficiant.

Licet duo, ut ita dicam, additionum genera in germanas Sanctorum Historias receperit Tillemontius, non crediderim tamen eas accurationis vitio laborare. Cum aliquid fit ipsi obviam, quod extraneum rei suæ, aut splendorem ipsi afferat aut claritatem, tum, si Autor aptus est ad faciendam fidem, non dubitat ea, quæ depromsit, narrationi suæ, etsi autographæ, interserere; tamen adhibita cautione, ut a genuino Orationis contextu, quod afcititium est, fecernat, & in ora libri Scriptoris, quo utitur, nomen seponat. Haud raro etiam nonnulla ingenio suo compacta Historiis attexit doctus iste Criticus: verum cum id interjectione claudat, annimadvertit Lector ea ad monumenti illius partes non pertinere: qua de re interpolationes revera vocari nequeunt.

Non defuerunt præstantes Critici, qui crederent, majorem Metaphrasticarum additionum partem hujusmodi esse *; sique eadem, ac Tillemontius providisset, ambigo, utrum audacter adeo adversus ipsius Paraphrases conclamassent. Illud est sane constans, additamenta multa, quæ Historico huic crimini dantur, uti quæ ad S. Nicephori Vitam, & Capitis S. Joannis Baptistæ translationem spectant, non esse graviora iis, a quibus aliquando non abhorruit Tillemontius: neque enim præter hæc duo, alia nobis Critici objiciunt in hoc Græco Autore infidelitatis exempla.

VITA S. NICEPHORI MARTYRIS, e MSS. Regiæ Bibliothecæ depromta, & cum ea, quam edidit Metaphrastes, collata.

Additiones a Metaphraste interposita Italicis notis describuntur.

Apud Boll. tomo 2. Febr. die IX. Habetur etiam apud Ruinart in Actis Selectis Græc. & Lat. pag. 244. &c.

IN *illo tempore* erat quidam Presbyter *in magna Antiochia Syriæ*, nomine Sapricius. Erat autem quidam quoque alius, qui appellabatur quidem Nicephorus, erat vero ordine Laicus, & admodum germanus ami-

* *Pauculis ad attentionem conciliandam, aptiusve connectendas periodos, interjectis*. Boll. Tomo 1. Jan. Præf. pag. 18. col. 1.

amicus ejusdem Presbyteri: seque ambo sic mutuo diligebant, ut existimarentur esse fratres germani, nati ex uno utero; adeo ut esset excellens amor eorum mutuus. Cum autem longo tempore vixissent in hac affectione, bono & honesto infestus & sceleratissimus humani generis inimicus, eis invidens, talem inter eos peperit dissensionem; ut nec in platea vellent sibi invicem occurrere, ex dæmoniaco odio, quod inter se invicem conceperant.

Cum satis vero longo tempore ita fuissent affecti, ad se rediens Nicephorus, & cognoscens odium esse diabolicum; rogavit amicos quosdam, ut irent ad Presbyterum Sapricium, & rogarent eum pro Nicephoro, ut ei culpam condonaret, & eum pœnitentia ductum acciperet *propter Dominum*. Ille autem noluit ei condonare. Is vero rursus misit alios amicos, ut ei reconciliaretur. Presbyter autem Sapricius nec eos quidem rogantes audire sustinuit. Rursus vero Nicephorus rogavit alios quosdam amicos, & misit ad ipsum, ut ei dignaretur sui delicti veniam concedere: ut *convenienter divino eloquio* in ore duorum vel trium testium staret omne verbum.

Ille autem cum esset duro corde atque implacabilis, & oblitus esset Domini nostri Jesu Christi, qui dicit: Remittite & remittetur vobis, *& rursus*; *Si offeras munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quod habes aliquid adversus fratrem tuum, dimitte id, & vadens reconciliare fratri tuo*, & rursus; nisi remiseritis hominibus delicta eorum, nec pater vester cœlestis remittet vobis delicta vestra; omnibus cum rogantibus & petentibus, non condonavit *fratri & amico suo. Non enim habebat in se Charitatem, & misericordiam*; *quamobrem jure fuit privatus regno cælorum*.

In primis autem pius & fidelis Nicephorus, cum vidit Sapricium despexisse communes amicos, qui pro eo petentes veniam non acceperunt, ipse currens ad ædes Sapricii, se projicit ad pedes ejus, dicens: condona mihi Pater propter Dominum: Ille vero noluit ei reconciliari, ut amico, & maxime cum rogaretur: *& maxime* cum deberet, etiamsi non fuisset rogatus, a prima excusatione eum accipere, ut Christianus & Presbyter, & qui professus erat servire Deo.

Cum autem hæc sic fierent, repente existit persecutio & magna afflictio in Antiochia Civitate, ubi ambo habitabant, & apprehenditur Sapricius, *ut Christianus*, & traditur Præsidi: & stetit ante ipsum, & dixit ei Præses: Quod est nomen tuum? Ille autem dixit: Vocor Sapricius. Dicit Præses: Cujusdam es generis? Dixit Sapricius: sum Christianus. Præses dixit: Es Clericus? Dixit Sapricius: locum teneo Presbyteri. Dicit Præses: Augusti nostri & Domini hujus regionis, & finium Roma-

† Gallienus. norum, Valerianus & Gallus † jusserunt, ut qui se dicunt esse Christianos, sacrificent Diis immortalibus. Si quis vero despiciens, respuit hoc Edictum, sciat se diversis tormentis & suppliciis plectendum, & sic gravissima morte esse condemnandum. Sapricius autem adstans dixit Præsidi: Nos Christiani, *o Præses*, Christum Deum habemus Regem; quoniam ipse est solus verus Deus, & creator cœli & terræ & maris, & omnium, quæ sunt in eis. Omnes vero Dii Gentium, Dæmonia; & pereant a facie universæ terræ, qui non possunt alicui opem ferre, aut aliquem lædere, aut impedire, cum sint opera manuum hominum.

Tunc iratus Præses, jussit eum projici in Cochleam, jubens eum vehementer vexari. Cum is ergo adeo acerbe & inhumane torqueretur, dixit Sapricius Præsidi: carnis meæ habes potestatem; animæ autem meæ potestatem non habes, sed Dominus Jesu Christus, qui eam creavit. Longo vero tempore tortus sustinuit tormenta. Cum vidisset autem *improbus & malitiosus* Judex eum non persuaderi, tulit in eum sententiam, dicens; Sapricium Presbyterum, qui Edicta contemnit Imperatorum, & non paruit, nec Diis immortalibus voluit sacrificare, ut qui a spe Christianorum noluerit excidere; jubemus tradi supplicio capitis.

Cum ergo ipse esset egressus, accepta Martyrii sententia, & festinaret ad cœlestem coronam; audivisset autem S. Nicephorus, currens processit ei obviam, & se projicit ad pedes ejus, dicens: Martyr Christi ignosce mihi, quoniam peccavi in te. Ille autem nihil ei respondit: *excæcatum enim fuerat cor ejus a malo Dæmone*. S. Nicephorus eum rursus prævenit per aliam viam, & ei occurrit, priusquam egrederetur e Civitate, & rogavit eum dicens: Martyr Christi condona mihi ea, quæ peccavi in te, ut homo. Ecce enim, data est tibi Corona a Christo, quem non negasti sed confessus es nomen ejus sanctum coram multis testibus. Ille autem *durus & implacabilis*, odio cor habens excæcatum, neque ei dedit veniam, neque ei verbum voluit respondere; adeo ut ipsi Lictores dicerent S. Nicephoro: tam stultum hominem nunquam vidimus: Vadit ad supplicium capitis, & quomodo petis veniam ab eo, qui jam est moriturus? Dicit eis Sanctus Nicephorus: Nescitis quid petam a Confessore Christi: Deus autem scit.

Et cum venisset ad locum, in quo erat interimendus Sapricius, rursus ei dixit Nicephorus: *Rogo te Martyr Christi, ignosce mihi, si quid peccavi, ut homo*: Scriptum est *enim*; petite & dabitur vobis. Sed eo hæc dicente, & quæ sunt his similia, non audivit sævus & durus amicus, nec flexus est sodalis asperrimus, *nec fuit mollitus totus inflexibilis*. *Non enim audivit illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum. Sed* clausit aures *cordis sui & corporis*, ut aspis

sur-

surda & clauda, quæ non exaudivit vocem incantantium. Propterea *qui personam non respicit*, & verax est Dominus qui dixit: si non remiseritis hominibus delicta eorum, *neque Pater vester cœlestis remittet vobis delicta vestra: & in qua mensura metieris fratri tuo, in ea remetietur tibi.*

Dominus cum vidisset eum nulla tangi proximi misericordia, jure eum privavit Regno suo cœlesti: immo vero ille seipsum alienavit a gratia cœlesti, & ab æternis Dei bonis, propter injuriæ a fratre acceptæ recordationem: & maxime quod in germanum & veterem amicum fuisset animo crudeli immani & irreconciliabili. Tunc dicunt Lictores Sapricio: Flecte genua tua, ut caput tibi amputetur. Dicit autem eis Sapricius; Quare? Dicunt ei Lictores: Quoniam noluisti Diis sacrificare, sed contemsisti Edictum Imperatorum propter hominem, qui dicitur Christus. Hæc cum audisset miser Sapricius, respondit Lictoribus *hanc miseram & tristem vocem* dicens: nolite me ferire: facio enim quæ jusserant Imperatores, & Diis sacrifico. Sic eum excæcavit odium, & ab eo abduxit Dei gratiam. Qui enim per ejusmodi tormenta non negavit Dominum nostrum Jesum Christum, cum venisset ad finem mortis, & esset accepturus præmium & coronam gloriæ *& spei*, negavit vitam æternam, & fuit apostata.

Hæc cum audisset S. Nicephorus, rogavit Sapricium *cum lacrymis* dicens: Noli, o frater, noli transgredi, & negare Dominum nostrum Jesum Christum: Noli omnino, rogo te, ab eo deficere, & perdere cœlestem coronam, quam per multa acquisisti tormenta & afflictiones. Ille autem noluit eum omnino audire, sed contendit abire ad interitum *& ad tenebras ultima mortis & ad ignem, qui non potest extingui.* Qui tanti pretii gloriam in momento unius horæ ictus gladii perdidit, revera fuit miser, excæcatus ab odio.

Non enim audivit Dominum nostrum Jesum Christum, dicentem in Sancto Evangelio, si offeras munus tuum ad altare, & recorderis, quod frater tuus habet aliquid adversus te; dimitte munus tuum ante altare, & vade primum, & reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Et rursus Petro Principi Apostolorum, cum rogasset Dominum, Quoties, si peccaverit in me frater meus, dimittam ei? Septies? Respondit Dominus: Non dico tibi septies, sed septuagies septies. Ille autem miser ne semel quidem voluit condonare fratri suo, & maxime pœnitenti veniam & roganti. Et Dominus quidem noster & Deus jussit ex animo condonare unicuique, & dimisso munere, quod Deo est offerendum, currere ad reconciliationem. Ille vero ne summis quidem labris condonavit ei, quem pœnitebat, nec in animum induxit, ut ei roganti remitteret, sed clausit viscera sua a fratre suo; propterea recessit ab eo gratia divi-

divini & vivifici Spiritus, & perdidit *magnam pretiosam*, & gloriosam Coronam Martyrii. Quamobrem, o dilecti, nos quoque diligenter caveamus ab hac diabolica operatione odii, inquam, & injuriæ acceptæ recordatione; ut nostrorum quoque peccatorum detur nobis remissio a Domino Jesu Christo, convenienter ei quod dicitur: Dimitte nobis debita nostra, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, fidelis est enim, qui promisit.

Beatus autem Nicephorus, postquam vidit, transgressum esse Sapricium, *magna voce* dicit Lictoribus: Ego sum Christianus, & credo in Nomen Domini nostri Jesu Christi, quem iste negavit. Me ergo jam pro ipso ferite. Lictores vero non sunt ausi eum ferire absque jussu Præsidis: mirati sunt autem omnes, quod se ita ad mortem tradiderit. Libere enim dicebat: sum Christianus, & Diis vestris non sacrifico. Unus autem ex Lictoribus currens renunciavit Præsidi, dicens: Sapricius quidem pollicetur se Diis sacrificaturum; est vero illic quidam alius, qui vult mori propter eum, qui dicitur Christus, clamans & dicens libere: Christianus sum, & Diis vestris non sacrifico, nec obedio Edictis Imperatorum.

Postquam audivit Præses, in eum tulit sententiam, dicens: Si non sacrificat Diis immortalibus, prout jusserunt Imperatores, jubeo eum mori gladio: *Sapricium vero sinite abire*. Tunc accipientes Sanctum Nicephorum, eum capite truncarunt, ut Præses jusserat *nono Mensis Februarii*, & sic consummatus fuit *in Christo* Sanctus Martyr Christi Nicephorus, & ascendit in cœlos coronatus per fidem in Christum, charitatemque, & humilitatem. Quoniam enim propensus fuit ad charitatem & humilitatem, ideo fuit redimitus Corona Martyrii, & dignatus est referri in numerum Martyrum, ad laudem & gloriam magni Dei, & Servatoris nostri Jesu Christi, cui gloria & potentia nunc & semper, & in Sæcula Sæculorum. Amen.

Habes Vitam S. Nicephori Martyris a Metaphraste amplificatam, ex qua tuum erit, Lector, judicare, num tanti sint ponderis additiones illæ, ut eruditos Criticos ad vehementer adeo exaggerandas Græci hujus Historici adulterationes cogere possent: cum tamen nullum hac S. Nicephori Historia aptius, quo illas magnificarent, exemplum repererint; immo difficillimum esset, eos aliud reperire, ut querelas suas aliqua adumbrarent specie veritatis. Præterquamquod conferat, qui velit, Metaphrasticas Actorum istorum additiones, cum ea, quam accepimus a Bailleto hujus Sancti Vita; & plane cognoscet, Criticum hunc, quamquam institutum susceperit Actorum Autographum incorrupte exscribendi, adjuncta tamen ab eo aliena, neque Metaphrasticis leviora ipsi apposuisse: ne plura ea recenseam, quæ prætermisit, aut sede mutavit. Quæ cum dico, nolim

lim iccirco Bailleti in hac Historia consilium reprehendi, sive in aliis, in quibus idem præstitit: cum ita se gerant, ut plurimum, quicumque his operam navant, & Patres ipsi non absimiliter se gesserint. Illud certe confici potest inde, hanc Metaphrastis libertatem satis non esse, ut despicatui ducatur Autor hic, fide concidat apud omnes, in ore Litteratorum, ut calumniator & falsarius versetur, *ad monstra parienda a natura compositus, & iis omnibus fabulis licentior, quas pro Diis suis Græcia gentilis invexit*, cum in hanc quoque diem illustres Autores existant, qui eadem sibi licere arbitrantur.

ARTICULUS V.

De argumento, quod nanciscimur ab Autoribus, qui Sanctis, quorum Historiam instruunt, sæculo plus sunt recentiores.

CUM Ecclesiastica Historia pene tota in Autorum testimonio sit constituta; quo Scriptores de rebus testantur, aut parum aut longe ab illorum ætate remotis, eo majoris aut minoris momenti probationem suppeditant. Testis oculatus, vel contemporaneus audiendus sane præ alio est; qui aliquibus duntaxat post factum, quod persequitur, sæculis floruit. Quo præjacto veluti fundamento, hanc superstruxerunt egregiam regulam Critici, nostri quam Tillemontius edixit in Epistola ad Lamyum. „ Iis omnibus, quæ de temporum suorum moribus perhibent cum Græ- „ ci tum Romani, fidem adjungimus: si vero ea nullis rationibus confir- „ mata, prodant litteris, quæ non dixerim mille, sed ducentis aut tre- „ centis ante ipsos annis evenisse compertum est, fidem ipsis derogamus, „ præsertim Græcis, non secus ac Judæi, ad excogitandas & hauriendas „ fabulas mirifice factis. Hæc eadem sensa habet Bailletus. „ Elapso, in- „ quit, sæculo ab alicujus Sancti Viri interitu, quod ad tertiam aut ad „ summum quartam progeniem protrahitur, consuevi persæpe, nullum „ quod attinet ad Vitæ Historiam, Scriptorem in medium producere, „ nisi si desint alii propioris temporis & firmioris autoritatis. „ Consulamus super his Sapientissimum Mabillonium. „ Cum neque Autores coæ- „ vi, nec alii his unius aut duorum Sæculorum intervallo succedentes, „ de re aliqua reticuerunt, de qua recentior nulla ductus autoritate te- „ stimonium dicit, nihil ipsi deferendum est: alias quibuscunque erro- „ rum & mendaciorum generibus pateret aditus. „ Launojus, qui ad

Tomo 2. art. 30. pag. 40. col. 1.

Baill. in admon. pag. XIV.

De Stud. Monast. p. 2. c. 8. pag. 233.

hanc

hanc regulam veluti ad unum ex præcipuis Criticæ suæ fundamentis creberrime appellat, hujusmodi tempus ad duo circiter sæcula protendit, *Ducentorum plus minusve annorum æstimari potest*. Quam conjecturam tum Doctor hic, cum alii Critici hoc Cardinalis Baronii principio fulcivere. *Quod a recentiori autore de rebus antiquis sine alicujus vetustioris autoritate profertur, contemnitur*.

Launojus de autor. negant. argum.

Hujus itaque pronunciati vi Tillemontius Macrobio non acquiescit testanti, Herodis quoque filium in eorum numero fuisse, qui Regis illius imperio paullo post Jesu Christi ortum trucidati sunt. „ Scriptor inquit „ quinto ab eo eventu sæculo florens, tantam non habet, ut rem adeo „ incredibilem persuadeat, autoritatem. „ Eodem usu effati Baronium carpit, quod monachum Alexandrum Sæculi V. Autorem in Vita S. Barnabæ laudaverit. „ Si quidem verum sit, ait Tillemontius, Zenonistem- „ poribus æqualem fuisse Monachum Alexandrum, levissimum profecto „ esset ipsius testimonium ad res ætatis Apostolicæ confirmandas. „ Alibi etiam, ubi de Maria Ephesi occumbente quæstionem movet: „ Andreas „ Cretensis, habet, Deiparam summa confectam senectute fuisse censet; „ verum VII. aut VIII. sæculi Scriptor est, propterea rei adeo vetustæ „ probandæ minus ob ætatem idoneus. „ Sunt, qui Aponio credant asserenti, S. Justinum veneno sublatum fuisse. Tillemontius, qui eum capite obtruncatum tradit, ab hac lege præsidium petit, ut Scriptoris illius autoritati fucum faciat. „ Ut Paucis rem transigam, inquit, Apo- „ nius sæculo septimo labente clarus, is non est, qui nobis factum in- „ gerat nullibi memoratum. „Objicientibus Dupino, Autorem Quæstionum, S. Justini nomen præferentium, ad Quæstionem 74. respondentem, animadvertisse, S. Clementem Epistola ad Corinthios fassum esse, non in Prophetarum & Apostolorum duntaxat, verum in Sibyllarum etiam scriptis de mundi exitu, summoque Judicio fieri mentionem: reponit Doctor hic; illarum Quæstionum Autorem, utpote Sæculi V., rerum, ut hæ sunt, vetustissimarum testem non esse fide dignum. Eandem præscriptionem frequenter adhibet Bailletus, cum placet ipsi factum aliquod respuere; totque locis ex ea agunt Launojus & Alexander, ut non vacet singula recensere.

annot. 13. in Jes. Christ. pag. 456. col. 1.

annot. 3. in S. Barn. pag. 686. col. 2.

annot. 13. in S. Virg. pag. 491. col. 2.

Tomo 2. annot. 13. in S. Just. pag 701. col. 1.

Dupin. Resp. ad Animadv. pag. 206. Gallice.

Baill. Tab. Crit. in Vita S. Nazarii pag. XLV.

Si itaque servanda est præscriptio hæc Sapientum nostrorum, quisnam erit exitus magno Historiarum, & Gestorum Sanctorum numero, quæ Scriptorum testimonio pendent pluribus posterioribus sæculis viventium quam quæ Litteris commendarunt; nec minus certa sunt, aut magis credibilia, quam quæ retulimus superius, nec tandem aliis Autoribus innituntur? Repudiandus itaque confestim erit, aut certe in dubium revocandus S. Zachæi Publicani Episcopatus, de quo assentiri S. Petro Cry-

annot. 25. in Jes. Christum pag. 461. col. 1.

Cryfologo æquum duxit Tillemontius; licet rei hujus nullum ante ipsum veſtigium appareat, niſi ſi in Monumentis Apocryphis appareret. Ergo a Tillemontii Memoriis, & Bailleti Sanctorum Vitis delendum eſt, quidquid ex Actis Bollandi de S. Marco Evangeliſta nos docent; conſcripta nanque ſunt ab ignoti nominis Autore IV. aut V. ſæculi. Opus ipſum erratis, rebuſque fidem omnem, eodem Tillemontio teſte, ſuperantibus ſcatet; viſis & miraculis uberius, quam piis ad exemplum narrationibus redundat; atque de eo ambigitur, utrum facile perſuaſum erit omnibus, Chriſtum ſalutem Marco dicentem, eum *Evangeliſtam ſuum* nuncupaſſe. Exemplar item Latinum fert, Marcum, ubi in Alexandrinæ Urbis ingreſſu calceos ſuos confractos eſſe deprehendit; dixiſſe: *vere nunc iter meum expeditum eſt*. Hæc omnia ſatis fabulam olent: veruntamen ab egregio Opere iſto multa Critici, ad S. Marci Vitam ſpectantia, depromſerunt.

Tillem. tomo 2. pag. 97. Baill. 25. April. pag. 648.

Tillem. tomo 2 annot. 3. in S. Marc. pag. 545 col. 1.

Intererit etiam ab Eruditorum Operibus, qui partim ſuſtinent inter Epiſcopos Dionyſios eum Athenienſem tum Pariſienſem diſtinctionem, ea detrahere, quæ recitant de poſtremi hujus Geſtis; cum plurima illorum originem ducant a S. Dionyſii Vita per Boſquetium vulgata, quinto Hiſtoriæ Eccleſiæ Gallicanæ libro, cujus Autor VII. aut VIII. Sæculi, eam, ut fatetur Tillemontius, citius publicis rumoribus tum de S. Dionyſio percrebeſcentibus, quam vetuſto aliquo exſtante Monumento, concinnavit: ſive ut loquitur Bailletus: Acta iſta vulgi tantum Traditionibus & fama compacta ſunt. Quorſum evadent, quæ colligunt Tillemontius & Bailletus de S. Timotheo, ejuſque præſertim interitu, pro quibus unus ſpondet obſcurus VI. Sæculi Scriptor? Ea denique, quotquot litteris conſignarunt S. Mariæ Magdalenæ iter Epheſum, & S. Mauricii & ſociorum Martyrium attingentia, eodem plane recidunt; nemo etenim præter S. Modeſtum VII. ſæculi Scriptorem, ſingularem aliquam Mariæ Magdalenæ notitiam nobis aperuit: Monachus vero, qui quadringentis ab illius obitu annis S. Mauricii Vitam texuit, in hominum ignoratione, æque ac ſponſores ejus, verſatur.

Tillem. tomo 4. art. 2. in S. Dionyſ. pag. 444.

Baill. Tab. Crit. 9. Octobr. pag. XX.

Tillem. Tomo 2. Art. de S. Timotheo pag. 360.

Baill. 24. Ian. pag. 591.

Tillem. Tomo 2. art. de S. Maria Magd. pag. 31.

Baill. 22. Iulii pag. 641.

Tillem. Tomo 4. art. de S. Mauricio pag. 421.

Baill. 22. Sept. pag. 545.

Nonne autem, inquiet aliquis, Sapientes ſuper his ſatis dilucide conſilium ſuum enunciant: ſe illa uti legitimæ autoritatis, aut certæ veritatis monumenta minime habere, immo fateri, omnem ipſis non eſſe adjungendam fidem, ſed probabiles tantum, & alicujus eum vero ſimilitudinis Hiſtorias exiſtimandas: demum Autores illos, quamquam longo adeo temporum intervallo diſtent ab Hiſtoriis ſine ullo vade recitatis; potuiſſe tamen, ut videtur, eadem ex antiquis quibuſdam monumentis, quæ ceteros Scriptores laterent, mutuari?

De his omnibus nullo negotio conveniet, dummodo inter Criticos no-

ftros conveniat id etiam, quod æquiffimum eft; eos fcilicet, qui ex Macrobio, Monacho Alexandro, Andrea Cretenfi, & Aponio a nobis paullo ante commemorata indicarunt, non illa ut inconcuffa, & exploratæ, veritatis, fed ut fimilia vero, & probabilia prodidiffe. Cur etenim minime licebit eodem, quo Critici noftri, momento, afferere, non videri, Autores iftos hujufmodi facta cudiffe, fed ea a prifcis Monumentis, quæ in eorum manus inciderant, accepiffe?

Perfpectum fane eft, præclaram hanc regulam Lydium veluti lapidem effe, quo difcrimen fiat inter germanas Hiftorias, multafque Sanctorum Vitas, atque eas, quæ fine ulla controverfia falfæ funt & fuppofititiæ, quæque citra teftimonium a Sanctorum Hiftoricis invehuntur fiducia tanta, perinde ac fi ab oculatis & contemporaneis teftibus ea didiciffent, cum revera multis poft fæculis vixerint. Hic eft omnium ferme, quas hujufmodi Hiftorici venditant, fabularum fons & origo. Sanctorum non paucis ante fæculis defunctorum Vitam non quidem certis & antiquis monumentis, fed confufa populorum traditione defcribunt, quæ cum infinitis femper narratiunculis permixta fit, inde comparata nihil nifi puram *rapfodiam* conficiunt, in qua nullo pacto verum a mendaci poteris internofcere. Quare hac lege non intercedente, omne fabularum genus aut perfuaderent nobis, aut animofe faltem obtruderent.

Fatemur ultro, Hiftoriæ alicujus veritatem fatis incorrupte ad tertiam ufque vel quartam progeniem propagari poffe: at deinceps five reipfa, five rei adjunctis facta fubeunt mutationem; ut quodcumque non eodem, quo contigit, ævo fcriptis mandatum erit ab ingeniofo & accurato viro, nonnifi fumma animi provifione amplectendum fit, quantumvis fide præftet Scriptor ille; dummodo optimos eorum, quæ narrat, vades non producat.

Hujus moniti doctrina Tillemontius & Bailletus ad dubia, vel falfa & Apocrypha amandarunt plura S.S. Acta, utpote communibus veritatis notis minime affecta, quæque alioqui fponfores non habent, quorum fide indubitate admitti poffint, five Scriptorum autoritatis vitio: five diuturniori, quod ab Hiftoria illa effluxit, temporis fpatio. Nunquam igitur, ut par eft laudibus Sapientum Criticorum iftorum intelligentiam celebrabimus, qua infras res minus audiendas ablegarunt, quæ feruntur de Sanctis Gervafio & Protafio, Celfo, Nazario, & Perpetua hujus Matre; de Sancto Auxibio in Infula Cypro Soli Epifcopo; de S.S. Apollinari, & Mareo Atinate Epifcopo in Campania felici; de S. Victorino fratre S. Severini Epifcopi Neapolitani; de S. S. Syro, Pompejo, & Juvencio Epifcopis Papienfibus; de S.S. Hyacintho, Eudocia, Romulo, Sophia, Eleutherio, aliifque Sanctis innumeris; tum quod mendis infectæ fint Hi-

Historiæ istæ, cum etiam quia ab Autoribus descendant, multis ab istorum Martyrum obitu sæculis viventibus, neque monentibus, unde nam hauserint ea, quæ in vulgus emittunt.

Non est porro mirum, hos Sanctorum nimium credulos, minusque accuratos Historicos Opera sua Sanctorum Vitis tanto post eorum interitum exaratis refersisse; illud profecto mirari subit; Bailletum, eum nimirum, qui Rempublicam Litterariam in spem induxerat fore, ut *elapso ab alicujus Sancti interitu sæculo, quod ad tertiam, aut ad summum quartam progeniem protrabitur, nullum plerumque quod attinet ad Vitæ Historiam Scriptorem in medium produceret*: hunc inquam maximum Vitarum Sanctorum numerum exhibere, quæ tribus, quatuor, pariterque quinque aut sex post eorum mortem Sæculis collectæ sunt. Vitas S.S. Cyri, & Joannis Martyrum a S. Sophronio desumsit, qui eas trecentis, postquam affecti Martyrio sunt, annis coegit: S. Antonini Abbatis, S. Mederici; S. Genebaldi Episcopi Laudunensis; & S. Barontii Hæremitæ Gesta tribus item sæculis, ac Sancti isti, recentiora sunt; alia Sanctæ Gudulæ trecentis quinquaginta annis. Acta Sancti Fridolini Abbatis quadringentos ab illius suprema die annos numerant, non secus atque Sancti Pauli Episcopi Legionis; Humberti; Maricolensis, S. Amatoris; S. Theodartii; S. Maugilii Solitarii in Picardia; S. Adelmi Episcopi Schireburgensis in Anglia, S. Bernoni Episcopi Misniensis in Saxonia; S. Juventii Episcopi Papiensis, & S. Disibodii Abbatis. Acta Sanctæ *Lindrà* Virginis quingentis annis; S. *Dil* Episcopi Noviodunensis sexcentis; & S. Amabilis * Presbyteri Ricomagensis octingentis annis posteriora sunt; ut plurima alia prætercam, quorum molesta esset enumeratio. Qui omnes Scriptores plerumque neminem in testem appellant, unde ad nos ea derivaverint; atque Bailletus ipse non dissimulat, Vitæ S. Humberti Maricolensis Autorem nullum, quo eam in tuto ponat, titulum producere; quamvis minorem trecentis annis ætatem ferat; æque ac Monachum, qui S. Maugilii Gesta coagmentavit, ea nonnisi ex Monasterii sui & vicinorum populorum traditione composuisse. Verum quidem est, hanc Legem contraxisse Bailletum, cum dixit: *plerumque se*

* Abbas Faydit secunda ad Turgotium Arverniæ Præfectum Epistola anno 1709. data, non vero edita, mordicus tuetur, Bailletum S. Amabilis Vitam die prima Novembris a MSS. decerpsisse, cujus autographum exstat in Sacrario veteris Ecclesiæ Ricomagensis. Historia hæc ab Autore 12. aut 13. Sæculi lucubrata fabulis undique corrupta est; ut cum narrat, radium Solis ipsius chirothecas; & pallium sustulisse, quo veluti umbella, dum Romam pergeret, ad arcendum calorem utebatur; quo cum pervenisset, ab Angelo unius Sanctarum Reliquiarum arculæ munere donatus est.

non productūrum Autores elapso ab interitu Sanctorum sæculo ; *nisi si desint alii propioris temporis, & firmioris autoritatis*. Verum neque inter vulgares Sanctorum Historicos crediderim, multos repertum iri, qui, cum suppeterent ipsis ejusdem temporis & firmissimæ autoritatis Scriptores, ad alios multo inferioris ævi confugerent.

Arnaldus Andilyacensis, Bosquetus, Fleurius Commanvilleus, Chosfyus, Tillemontius, Bailletus, P. ..... P. Mabillonius, &c.

† Id vocant Critici Vitas Sanctorum emendatiores prabere.

Illud etiam tenemus, Autores de Vitis Sanctorum non prius hujusmodi monumentis in collectionibus suis dedisse locum, quam ex iis ea detraherent, quæ negotium facessere poterant: Mira præsertim & prodigia ; † de iis ancipiti quadam ratione locutos fuisse, & non semel illorum falsitatem & minimam probabilitatem animadvertendo: proindeque cum tot per eos cauta & provisa fuerint, putasse licere sibi Opera sua Historiis hujusmodi amplificare.

Ast monumenta hæc plus ne gravitatis & ponderis consecuta sunt, ex quo ab iis detractum est, quod scrupulum aliquem ; & servatum, quod pietatis sensum injicere poterat? si ita est, non videretur reprehendendus ille Sanctorum Historicus, qui emendationibus iisdem adhibitis, quibus usi sunt Critici nostri, Vitarum Sanctorum Collectionem a Metaphraste & *Legendā Aurea* depromtam instituerer. Quot ne præsto sunt apud Metaphrasten & Jacobum de Voragine Sanctorum Vitæ, quarum summa capita eadem & nonnunquam majori autoritate munita sunt, ac illarum plurimæ, quas usurpavimus superius, atque in suis Operibus Critici collocarunt? Quamobrem ablatis ab Historicis Sanctorum iis, quibus non sapit Criticorum nostrorum palatus, evaderet inde Sanctorum Vita æque ferenda ac plures ab illis publici juris factæ ; quamquam fastidii delicatissimi videantur esse super multis, quibus innituntur vulgares Historici, monumentis, eaque sine ulla hæsitatione rejiciant. Quidquod plura supersunt adhuc, quæ nobis hac de re ingerunt dubitationem?

Nunquid non metuendum est, ne Legi huic mordicus adhærentes ; cogantur ab Autorum Ecclesiasticorum Operibus delere, atque ad fabulosa & Apocrypha relegare magnum factorum Historicorum numerum, quæ de Jesu Christo, Sancta Virgine Maria, Beato Josepho, aliisque Viris Apostolicis Patres IV. aut V. Sæculi tradiderunt, de quibus cum in sacris Litteris, tum apud alios II. & III. Sæculi Patres altissimum silentium est? Quod idem argumentum pro rata parte Scriptoribus VI. VII., & insequentium sæculorum quoad facta ducentis circiter annis vetustiora accommodari potest? Nuperi etenim Autores isti, cum per semetipsos ea nequiverint, quæ duobus ante sæculis contigerant, facta callere, neque ab antiquioribus Autoribus cognoverint ; consequens est, illa confinxisse, adeoque fallacia, aut saltem incerta fore.

Ce-

Ceterum quamvis Launojus, Tillemontius, Bailletus, Mabillonius, aliique eos omnes possent scopulos declinare, in quos ferri videtur ipsorum institutum; esset adhuc, quam vinceret, difficultas: nimirum, ut consilium suum aliorum Sapientum sententiis conciliarent. Melchior Canus, & Dupinus Critices præcepta ad trutinam exigentes; quæ ex prudentiæ documento accuratissime tenenda sunt, ut germanas Historias a narrationibus de industria compactis secernamus, præ aliis constituunt: aspernandum esse, quidquid profert junior aliquis; quin prisci Scriptoris, aut rei æqualis, aut proximi testimonio roboretur. „ Thierius vero, Hadrianum Valesium secutus, propugnat, veterum omnium Scriptorum silentium non posse in eventum aliquod suspicionem conferre; si modo adversus præcedentium Sæculorum silentium urgeat Autoris gravis, docti, accurati atque ingeniosi, quantumvis novissimi, testimonium. *Quando ipsius conclusioni vel unius gravis, docti, accurati & ingeniosi Scriptoris, quantumvis novitii, quantumvis neoterici, adversabitur autoritas.*

Melch. Canus de Locis l. 11. Dup. Tract. de Doctrina Cristiana cap. 20. pag. 639. & 641.

Valesius Discept. de Basil. cap. 6.

Thierius Exercit. adv. Dissert. Launoii de aut. negantis argument. c. 17. §. 1.

Postremum tandem objectum nostrum est, nullam viam & rationem apparere nobis, qua claros hosce Criticos non aliis modo, verum ne sibi ipsis quidem constare faciamus. Si nanque oculos in Dupini Opera conjicias, quod aliis etiam commune esse potest, eidem Legi obtemperantibus, quot eorum facta obversabuntur, quæ veritatis exploratæ hic Autor esse censet; tametsi eorum memoriam prosequantur ejusmodi duntaxat Scriptores, sub quorum profecto aspectum non ceciderunt, neque edocti ab aliis sunt, qui ab ipsis non longe admodum, immo ne ducentis quidem post annis vixissent? Nihilominus a vero non abhorret futurum, ut Critici nostri præstent hæc omnia; inter consecutiones istas & præceptionis suæ usum ineant societatem; eam nullis adhibitis præcautionibus tueantur, neque ullam se propterea metuant Ecclesiæ maculam inurere: aut contra ad multas, quas populares nuncupant, Traditiones amplectendas compellantur. Nisi hæc clarius efferant, æqui & prudentes Viri in animum satis inducent, ut credant, egregiæ hujus regulæ usum Rempublicam hactenus litterariam a pluribus vetustis Traditionibus eo usque non vindicasse; ut omnis sublatus sit ad jus rursus provocandi locus.

AR-

ARTICULUS VI.

Regula Criticæ de argumento, ab Autorum testimonio, quoad eorum intimas conditiones comparato.

UT de facto quopiam ex Autoris alicujus liqueat testimonio, non est satis Opus esse citra omnem controversiam genuinum, nec illi suppositum; immo neque narrantem Scriptorem eodem, ac Historia contigit, vel saltem viciniori tempore floruisse: illud etiam necesse est, ut quibusdam emineat propriis virtutibus, quarum fulgore dignoscamus, prudentis & limati judicii esse, ad ejus verba animum mentemque convertere. Cum vero & plurimæ sint & invicem dissimiles hujusmodi conditiones, cum quod ad Scriptores, tum quod ad eventus allatos pertinet, operosum esset maxime, unamquamque singillatim certis ponderibus examinare. Eapropter scita nonnulla & mandata Critica condiderunt Eruditi, quibus integerrimum Historicorum illorum, quos audire præstat, ab iis, quos rejicere, discrimen instituerenius.

Melch. Canus. de Locis Theol. l. 11. c. 6. Dupin Tract. de Doctrin. Christiana. c. 20.

Prima lex ex hominum probitate integritateque sumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant Historici; ea vel ipsi se vidisse testantur, vel ab his, qui viderunt, accepisse. Quemadmodum etenim sagacissime animadvertit Dupinus; si fabulis conflandis Autor sit assuetus; atque in dubiis aut mendacibus narrationibus colligendis sibi placeet, cave ne fidem adjicias nisi iis, quæ alterius Scriptoris autoritate confirmat: *Mendaci etenim vera dicenti non creditur.* Quare moniti hujus præscripto Sapientes postremorum Sæculorum Critici constanter explodunt, aut certe circumspecto admodum judicio quamplurima Historica Gesta recipiunt, de quibus non alii, præterquam nonnulli, vel labentis Imperii, Autores Græci, aut quidam etiam Historici Latini asseverant.

Quo alteram regulam in amplissimo lumine statuamus, duo factorum genera distinguenda sunt; alia publica, atque omnibus perspecta; alia peculiaria, & paucis, interdum etiam uni dutaxat nota. In priorum summis capitibus nequit fieri ut Autor aliquis offenderit, licet adjunctorum errore capi potuerit: & satis explorata esse videntur, cum ab Historicis aliis, qui ea perspexerunt & cognoverunt, æqualibus recitantur. Secundi generis facta ab ingenua vel eorum qui tradunt, vel eorum, qui dedicerunt, fide pendent.

Tertiæ admonitionis loco sit, oportere eum, qui fidem promereatur Hi-

Hiſtoricum ab omni cupiditatis & partium ſtudio remotum eſſe. Cui nanque amor, aut odium, affectiones, aut commodum ſenſa in ore ponunt, is ad res exaggerandas, & ſive in bonam ſive in malam partem, ut animus tulerit, vertendas propendet. Æſtus etiam diſputationis eum non ſemel abripit extra rem.

Præcipiunt quarto: illud factum omnes veritatis notas habere, quod memorant tanquam certum plures ejuſdem ætatis Scriptores; non item illud, quod probant aliqui, improbant alii. Expedit tum alterutrum ſeligere, vel Teſtium conditione, atque in illius ſententiam concedere, qui fertur paſſim rerum illarum inſtructiſſimus, vel Temporum illorum Hiſtoria, cujus ratio factum illud vero magis minuſve ſimile demonſtrat.

Lex vero (poſtrema) *in Hiſtoriæ judicio ſanciatur; ut eos Hiſtoricos* (nimium credulis, & audita omnia ſine delectu colligentibus) *anteferamus, qui ingenii ſeverit ati quandam prudentiam adjunxerunt ad eligendum & ad judicandum.* *Melech. Cano ibidem.*

Ad probum Hiſtoricum informandum tria poſtulat Bailletus: ſinceritatem, diligentiam, & cujuſcunque utilitatis oblivionem. At trium iſtarum virtutum nexus, quas animi affectiones appellat Criticus hic, non eſt æque Hiſtoricis omnibus communis, atque eſt neceſſarius. „ Auto- *Baill. Orat. de Hiſt. Vit. Sanct. art. LXIX.*
„ res, inquit, rerum calentiſſimi, non ſemper fuerunt item integerri-
„ mi. Argumento ſunt in Actorum S. S. Collectionibus non paucæ il-
„ lorum Vitæ ab amicis, parentibus, diſcipulis, Magiſtris, inſtitu-
„ toribus, immo a Sacris Confeſſionibus, aliiſque ipſis contemporaneis
„ exaratæ: qui univerſi luculentius quidem quam extranei ipſorum Ge-
„ ſtis imbuti ſunt, at omnes, ſi id vel animo verſare licet, propter
„ eaſdem, quæ illos Sanctis copulabant, veritatemque propius aperie-
„ bant, narrationes, ſuſpicione aliqua laborantes. Aliunde, pergit di-
„ cere, Scriptores integerrimi non ſemper ſunt rerum calentiſſimi, aut ac-
„ curatiſſimi, aut prudentiſſimi, aut perſpicaciſſimi. Omnia quandoque
„ videntur ad eos decipiendos conſentire, vel ipſa ad cavendas halluci-
„ nationes inſtrumenta parata, & aptiores miniſtri. Teſtes, tempora,
„ iidem ipſi oculi primi aliquando ſunt, quibus in errorem inducantur,
„ deceptores. „ Hiſtorici demum, qui integritate & accuratione pollent, non ſemper ſunt ab ſtudio partium ſatis alieni ob diverſas relationes, ſtatum, regiones, aliaſque cauſſas, quæ maximo ſolent eſſe veritati Hiſtoricæ impedimento.

Si porro Hiſtorici nonnulli inſcitia, aut errore, aut prava animi affectione in deteriorem uſum, Sanctarum veritatis Legum detrimento, ea commoda converterunt, quæ ipſis comparabant parentum, amicorum

rum

rum, discipulorum, æqualium, aliæque similes conditiones; piaculum est nunquam satis vituperandum, adeoque nulla ratione imitandum.

ARTICULUS VII.

De Testimonio a Codicibus MSS. petito.

Opera Typis edita haud raro facta præseferunt, MSS. Codicibus non admodum respondentia; sive quod iis, qui ea in publicam lucem emiserunt, incorrupta exemplaria deessent, sive quod eadem ipsa per sese corrumperent. Propterea ad Autographa sæpius se conferunt Critici, ut impressa volumina redintegrent, rebusque plurimis afferant claritatem. * Qua de re gratum ipsis animum profitemur, neque inficiari volumus, eos excellenti labore isto multa Veterum Scriptorum loca ad pristinam integritatem revocasse. Porro si exquisitissimas hauriunt cognitiones, qui ad rerum fontes ascendunt, & consulunt MSS., non negamus etiam, frequentiorem esse & justiorem, quam adhibeant, Critici nostri responsionem; cum aliquis ipsis Antiquorum locus objicitur, aut cujusdam Operis veritas controvertitur, rem ad MSS. deferre. Quod multifariam efficiunt.

Primo: cum integer Tractatus, vel unicus illius contextus abest a MSS. & solum in editis codicibus legitur; putant Critici juris esse, Tractatum aut locum illum, veluti adulterinum expungere. Hinc Dupinus Opusculorum falso tributorum S. Cypriano accenset numero Tractationem *adversus spectacula*, & Librum *de Pudicitia*; quoniam hæc monu-

Dupin. Tomo 1. pag. 549.

* Sapientes Viri paullatim in eam opinionem descendebant, quæ *Quæstiones in Vetus & Novum Testamentum* tribuit Hilario Diacono temporibus Papæ Damasi viventi, origine Sardo, & Secta Luciferiano. Cum autem Quæstiones 44., & 115., quæ huic sententiæ fundamenta ponunt, conjecturasque de Scriptoris ætate & Patria suppeditant, non reperiantur nisi in quibusdam MSS. quæ 127. Quæstiones duntaxat complectuntur, in aliis vero desint, quæ 151. continent, relictus est conjiciendi locus, hanc Quæstionum collectionem non ab eodem Autore proficisci, sed acervum quendam anonymorum Opusculorum esse, quæ sub Augustini nomine venditata sunt. Tomo 3. nov. Edit. S. Aug. Præf. 1. part. Ephem. Sap. 26. Aug. 1680. Adjumento etiam quinque aut sex bonorum MSS., & suffragantibus firmissimis conjecturis perspectum habuerunt Eruditi, hunc S. Leonis de Jejunio Quadragesimæ sensum: *Secunda igitur, & quarta, & Sexta feria jejunemus; sabbatho autem apud B. Petrum Apostolum Vigilias celebremus*, hunc inquam sensum Sancti hujus Pontificis non esse, ut animadversum est a P. Quesnelio in ejus Editione 1676.

Dupin. Biblioth. Tomo 3. pag. 609. Cave Hist. Litt. ad annum 354. pag. 136. col. 2.

men-

menta sufficiunt Typis vulgata exemplaria, manu vero descripta non exhibent.

Præsidium quoque comparat sibi a MSS. Tillemontius, ubi intendit animo conficere Polycratis ab Eusebio relati testimonio S. Philippum Apostolum filias habuisse; eorumque opinionem refutare, qui eas S. Philippo Diacono adjudicant. Hac ratione ductus animadvertit, aperte Valesium edicere, nullo in MSS. legi aliter, quam *Unum ex duodecim Apostolis*. *annot. 4. in S. Philipp. pag. 646. col. 2.*

Etsi id certum exploratumque sit, Opus aliquod non esse illius Autoris fœtum, in cujus MSS. omnino non recipitur; idem tamen non est consequens de quadam contextus sejuncta particula, quæ libri alicujus partem efficere potest, quin in omnibus universe MSS. veteribus exstet. In quibusvis Græcorum nostri Temporis Lectionaris, Α'ποςόλος * dictis, atque in Latinis Exemplaribus habentur hæc verba: *Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt.* *Joannis c. 5. v. 7*

„ Sancti Patres, qui graves adeo concertationes cum Arrianis inie„ runt, nunquam, ait Simonius, loci hujus ** autoritate sunt usi, qui „ tamen erat ad eos coarguendos accommodatissimus: immo difficillimum „ est, addit, apud Græcos MSS. exemplaria indicare, in quibus depre„ hendatur. *** Quantumvis, subdit, Bibliothecas Regiam & Col„ bertianam diligentissime scrutatus sim, quæ quidem optimis Codici„ bus manu exaratis conspicuæ sunt, nunquam in exemplum aliquod in„ curri, in quo locus hic comprehenderetur. In Regis Bibliotheca Se„ ptem eorum volutavi, quorum aliqua Scholiis aucta sunt: nullus ta„ men Scholiastes de illo verbum fecit. Quinque pariter Colbertianæ Bi- *Hist. Crit. N. Test. c. 18. pag. 203.*

* Hoc sortitus est nomen liber hic, quod nimirum ipsius Lectiones ab Epistolis Canonicis Apostolorum, præsertim D. Pauli, hauriantur. Cum initiatur Sacris Lectorem aliquem, in ejus manibus Episcopus deponit *τὸν Α'ποςόλον*.

** Versiculi hujus meminit S. Cyprianus. Eundem in quadam Fidei Professione citant quadringenti Episcopi, Catholici V. Sæculi, qui eam adversus Arrianos ediderunt, & recitatur a Victore de Vite in Libro de Persecutione Vandalica: Usurpat S. Fulgentius tribus diversis Operibus in Arrianos confectis; Vigilius Tapsensis; Autor Præfationis in Epistolas Canonicas S. Hieronymo tributæ; Falsæ Decretales, & quidam 8. Sæculi Autor. *Scriptor Ed. 1. N. Test. cum adnot. Hist. & Crit. 2. Vol. 24. 1703.*

*** Idem hic Editionis novi Testamenti Autor observat eodem loco, non pauca Græca exemplaria his Sancti Joannis verbis non carere. 1. MS. Anglicum vetustissimum, quod adhibuit Erasmus: 2. cuncta, quæ Cardinalis Ximenius ad Polyglottam edendam in deliberationem vocavit: 3. novem ex sexdecim, quibus usus est Robertus Stephanus: 4. illud etiam quod usus attulit Grotio. Non negandum tamen, in Syriaca & Arabica Versione deficere.

„ bliothecæ investigavi eodem exitu : itemque alia plura . „ Illi ipsi, qui Urbano VIII. Pontifice Novum Testamentum Græcum instaurarunt, se nullibi profitentur sensa illa conspexisse: * nihilominus solidis ductos momentis ea in S. Joannis contextu servare operæ pretium existimasse.

Omnibus probatum & acceptum est, quoties unum vel duo exemplaria MSS. caput aliquod efferunt dissimiliter a multis aliis inter se consentientibus, eam Lectionem, ut plurimum, anteferendam esse, quam plura MSS. confirmant, aliamque unico fultam MSS. deferendam. Hinc fit, ut celeberrimum Novi Testamenti Græco-Latinum exemplum, quod Cantabrigiæ asservatur, & *Bezæ exemplar* ** vulgo dicitur, innumeras pene Lectiones continet, quæ a Sapientibus Viris Criticis repudiantur : v. gr., quæ de Jesu Christi perhibet Genealogia, cum non eodem, atque in aliis MSS., ordine digesta sit. *** Quanta demumcunque veritate munita sit hujusmodi lex, non video, utrum, ei parentes Docti Critici nostri, S. Saturnini Episcopi Tolosani Acta sarta tecta defenderent, quæ ipsi invictissimum argumentum sufficiunt, ut adventum Septem Episcoporum in Gallias ad Decium usque retrahant, *quod* per Tillemontium ***unum est ex gravissimis Historiæ Ecclesiæ Gallicanæ capitibus***.

Interest itaque scire, horum ne Actorum Scriptor ea quinquaginta post S. Saturnini Martyrium annis confecerit: si nanque medio circiter V. Sæ-

* Critici, qui Operi huic insudarunt, eruditissimi, evolutis octo Græcis scriptis Codicibus, in illis verba ista non invenerunt : Verumtamen in rem esse arbitrati sunt, ea non omittere; quod crediderint, S. Cyprianum ante Arianismi semina prima, & S. Athanasium, hac Hæresi dominante, eadem, qua illa describunt vulgata, & pleræque Editiones, ratione legisse. *Iccirco*, ajunt, *versus integer in textu Græco relictus est, juxta veritatem Vulgatæ Editionis, & impressos etiam Codices Græcos*. Simonius ibidem.

** Vetustum hoc MSS., quod Evangelia & Apostolorum Acta comprehendit, prior est alterius Codicis pars, qui cunctas S. Pauli Epistolas continet, atque habetur in Regia Bibliotheca. Ambo æquales sunt cum voluminis forma, tum altitudine & latitudine paginarum, tum denique caracterum conformatione. Idem Cantabrigiense MS. a Latino quopiam ad vetustioris exemplum exaratum est, atque in eo majoris perfectionis obtentu addita multa non levia sunt. Simon. Epist. Crit. Tomo 2. Ep. 26. Inventum fuit in quodam Monasterio Lugdunensi *Quatuor Evangeliorum, & Actorum Apostolicorum Græco-Latinum exemplar ex S. Irenæi Cœnobio Lugdunensi ante aliquot annos nactus &c.* Beza Epistola ad Acad. Cantabrig.

*** Apud S. Lucam cap. 3. Domini nostri Genealogia eodem texitur ordine, quo in aliis Græcis & Latinis exemplaribus ; videlicet ascendendo. Verum in MS. Cantabrigiensi iidem, qui apud Matthæum descendunt a Davide usque ad Josephum, apud Lucam ascendunt a Josepho usque da Davidem. Aliud magis peculiare præstitit hujus MSS. Autor: nimirum, cum Matthæus tres Reges Ochosiam, Joas, & Amasiam præterierit, hos a Regum Libris decerptos, aliis in S. Luca interposuit, ascendentium serie ; pluraque alia mutavit. Arn. Differt. Crit de MSS. Græcis, & de Bezæ exemplari. Simonius Hist, Crit. Novi Test, c. 30.

culo

culo tantum collecta sunt, aut fortasse serius, id eorum autoritati non mediocriter noceret. Theodoricus Ruinartius octo diversa S. Saturnini MSS. in medium profert, quorum unum monet, Autorem quinquaginta ab obitu S. Saturnini annis vixisse; *ante annos L. sicut Actis publicis &c.*, reliqua vero septem habent *ante annos satis plurimos*, vel, ante annos plures; quod apertissimo indicio est, Bailleto quoque & Tillemontio testibus, hæc nimirum Acta plusquam quinquaginta annorum ætatem tulisse. Quare secundum legem proxime rogatam, Septem MSS. Actorum tempus ultra annos quinquaginta producentia majoris longe momenti sunt, quam unicum, Autoris hujus Epocham quinquagesimo Mortis S. illius Martyris anno designans. *Act. sinc. pag. 10.*

Non absimiliter argumentari possumus de Translatione S. Saturnini, quæ in S. Exuperii Episcopi Tolosani tempora incidit; afferentes, ab eodem Actorum Scriptore lucubratam fuisse. Sex etenim MSS., nullo interjecto spatio, Translationis Historiam Actis adnectunt; unicum vero quandam apponit conclusionis formulam hoc pacto; *Gratias Deo omnipotenti &c.* quæ tamen non significat, cetera perfecto Operi accessisse, neque posse continentem Orationem efficere. * Aliud tandem solum, postquam de Sancti Viri Sepultura Sermo habitus est, præfigit tituli loco: *De eius Translatione*, adnotandi gratia, quæ consequuntur deinceps, Actorum esse additamentum. Prudentis Lectoris sit judicium ferre, anne Septem MSS., in quibus Actis statim connectitur Translatio, tanti non fiat, ut nobis fidem faciant, Acta & Translationis Historiam ab eodem proficisci? quod sane nihil affert commodi legitimæ Actorum istorum veritati; si nanque Autor quinquaginta post S. Saturninum claruit annis, qui Translationem ejus litteris mandare potuit; cum ducentis circiter annis posterior sit?

Tertia quod attinet ad testimonium a MSS. petitum Critices regula videtur esse Doctoribus istis Litteratissimis: si tria vel quatuor suppetant MSS., quæ Tractatus aut loci alicujus meminerint, de quibus in pluribus aliis Operum illius Auctoris Codicibus descriptis vestigium nullum apparet; Tractatum vel locum illum suppositicium aut suspiciosissimum esse judicandum. Hoc constituto principio, Tillemontius ab Eusebii mente recedit, qui in Cronico Antiochenum S. Petri Episcopatum anno Jesu Chri- *adnot. 15. in S. Petrum pag. 595. col. 1.*

* Pluribus id Epistolarum S. Pauli exemplis roboratur: uti cap. 15. Epistolæ ad Romanos, in quo quædam absolvendi sermonis nota est: capite item 3. ad Ephesios his verbis: *Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Jesu in omnes generationes sæculi Sæculorum, Amen*. Tum alia conspicitur in exitu primæ partis Epistolæ S. Polycarpi. Porro extra omnem disceptationem est, cetera, quæ has concludendi rationes deinceps sequuntur, ad ea, quæ antecedunt, pertinere, eorumque continuationem esse.

fti 37. Tiberii postremo, collocat: caustatus, quamplurima MSS. facti hujus nullum verbum facere: licet nonnulla illius memoriam Tiberii Mortis anno prosequantur,

Enim vero hac condita Lege, quid pronunciandum de Epistola 67. Sancti Cypriani in Marcianum Arelatensem? Tillemontius, Dupinus, Alexander, aliique magnifice quidem jactabunt eam sine ulla controversia ab hoc Sancto Episcopo partam fuisse, quod ipsius dictionem & cogitandi modum redoleat, quandiu autem MSS. argumentum excutietur, Lexque, de qua in præsens, præ oculis habebitur, quamquam Epistolam hanc non respuant tria vetusta exemplaria, quod post Rigaltium observavit Dupinus, tandiu tamen vitiosi monumenti famam obtinebit; cum Launojo asserente, frustra in antiquis & excellentissimis MSS. requiratur; quemadmodum in Vaticano, in Regiæ Bibliothecæ codice, & secundum Anglicam Editionem in amplius viginti.

Ad hæc, ex Regulæ istius præscripto subducendi ab Evangelio Marci, tanquam adulterini, essent duodecim postremi versiculi, quibus carent multa exemplaria Græca MSS.* Hieronymus certe, apud quem magnus horum numerus exstabat, asseverat, paucissima ætate sua in promtu fuisse exemplaria Græca, in quibus hi locum haberent, omnia ferme vero eos abjecisse: *Hoc Marci testimonium in raris fertur Evangeliis, omnibus Græciæ libris pene hoc Capitulum non habentibus.*

Hieron. Ep. ad Medib. q. 3.

Idem dicendum esset de aliis duodecim versiculis, quorum ambitu mulieris adulteræ Historia continetur, & incipiunt sub finem Capitis 7. vers. 53., desinuntque in vers. 11. insequentis capitis Evangelii S. Joannis. Declarat nanque Maldonatus. ** qui horum Voluminum descriptorum multos Græcos viderat Codices, in uno duntaxat eam deprehendisse. *Consului veteres Græcorum codices multos, nullus ex Manuscriptis habebat, præter unum.* ***

Comment. in c. Joannis.

Monitum quartum esse posset: quoties locus cujusdam Autoris aliquis

* Tametsi caput hoc in Græcis Codicibus deesset, illud nihilominus exemplaria Latina, Arabica Syriaca, & D. Iræneus complexi sunt.

** *Non habebat antiquissimus ille Vaticani codex, quem sæpe nominavimus, non Græca Catena, in qua cum tres & viginti Autores sint, nemo ejus meminit. Habemus Græcos impressos multos, Origenem, Clementem Alexandrinum, Chrysostomum, Nonnum, Theophylactum; nemo eorum legit, cum Crysostomus & Theophylactus scripserint in totum Joannem.* Addit Maldonatus idem inter omnes, qui S. Joannem commentationibus suis illustrarunt, unum fuisse Euthymium, qui hanc mulieris adulteræ Historiam explanaverit. Fatetur demum emendatiora eam MSS. non suscipere.

*** Esto Historia hæc in Versione Syriaca, atque in pluribus Græcis & Latinis exemplaribus desideretur; nihil secius eam admittit Ecclesia, citant Ammonius & Tatianus Origene vetustiores; atque in antiqua latina Editione, uti ab Hieronymo monemur, sedem suam habebat.

abest

abest a decem MSS., atque ab aliis totidem ad eandem omnino amussim redactis recipitur, utramque sententiam, cum eorum, qui decem exhibentium MSS. fide ab eo stant, tum eorum, qui decem aliorum expungentium testimonio adversus illum pugnant, eosdem probabilitatis numeros habere, atque utrinque tueri posse. Quapropter dum ejus judicium ad MSS. delatum erit, interea neuter factum eo loco recitatum certi aut incerti, veri aut falsi censura inurere poterit; cum utriusque partis exempla satis cam probabilem efficiant. Hoc pronunciato intercedente, quod ineluctabile videtur futurum Sapientum etiam suffragio, constat Resurrectionem Corporis Sanctissimæ Virginis eandem veritatis speciem habere, quam refragantem opinionem; si modo ad Eusebii MSS. attendamus. Baronius ajentem partem sustinet hoc Eusebii dicto: *Ad Filium in Cœlum assumitur*, quibus verbis videtur Eusebius, Tillemontii ipsius confessione, Virginem e mortuis excitatam indicare voluisse. Idem non dissimulat, sensum illum in veteribus Eusebii Editionibus reperiri, quamvis recentes eum non præseferant; atque in plurimis MSS. exaratum esse: ita ut pari MSS. numero huic Eusebii contextui tum favente tum nocente, qui voluerit hoc momentorum genus in rem istam adhibere, iisdem ponderibus probabiles inveniat ambas de Virginis Resurrectione sententias. *annot. 13. in S. Virg. pag. 491. col. 2.*

Non absimiliter de S. Crescentis in Gallias itinere disputato. S. Paulus, data anno 65. altera ad Thimotheum Epistola, eum inter cetera certiorem facit: S. Crescentium ivisse εἰς Γαλατίαν. Qui propugnant S. Crescentem Gallias petiisse, exponunt, Eusebii mentem esse S. Paulum eo loci significare intendisse, se in Gallias Crescentem ablegasse εἰς τὰς Γαλλίας, non autem εἰς Γαλατίαν. Qui vero contra sentiunt, numquam Pauli jussu illuc migrasse S. Crescentem, communi fidunt responso: videlicet multa legi MSS., quæ Galatiam Asiæ minoris Provinciam, non Gallias ostendunt: at alia non desunt, quæ Gallias scripserint non Galatiam. Quamobrem MSS. autoritatem æqua lance suspendentibus utraque opinio æque probabilis erit: quidquid demum plerique Critici urgeant, qui facto huic, non secus atque antecedenti, nolunt assentiri.

Commodum etiam erit definire quinto: eo esse firmius MSS. testimonium, quo illa sunt vetustiora. Scitum hoc Theodorico Ruinartio persuasit, ut decerneret, Autorem Actorum S. Saturnini quinquagesimum ab Episcopi hujus interitu annum non excessisse, fidem habens cuidam MSS., quod *Codicem Fossat* nuncupavit, & nongentorum annorum fert ætatem; adeoque septem aliis aliquanto minus antiquis anteferendum. Atqui non admodum tuta videtur esse regula ista; propterea quod MSS. Cantabrigiense, quod ante S. Hieronymi tempora creditur fuisse confectum; & MS. Versionis Græcæ Bibliorum, quod in Vaticano servatur, immo

immo etiam Alexandrinum *, quæ Cantabrigiense, cæterisque, quæ supersunt Scripturarum Manuscriptis Vetustiora censentur: tria, inquam, hæc exemplaria mendis & additionibus redundant, & multo minus, quam alia recentiora sunt emendata. Quibus inductus est Simonius, ut diceret, non ideo accuratiora existimanda esse Vulgatæ MSS., quia vetustiora. Nihilominus hæc eadem regula nobis genuina proponit Acta S. Eudociæ Samaritanæ (quam perhibent a perdito & profligato vivendi genere ad asperrimum & pœnitens traductam sanguinem tandem pro Christo fudisse Trajano Imperatore Heliopolis in Phænicia.) quantumvis ea, veluti corruptum monumentum, rejiciat Tillemontius; quandoquidem, Bollando Autore, descendit Historia ista ex Vaticano MSS. mille amplius annorum antiquissimo.

Hist. Crit. Vet. Test. l. 2. cap. 19. pag. 111. col. 2.

Tomo 2. annot. 9. in Trajanum pag. 615. col. 2.

Postremam pono ad MSS. disciplinam institutionem; cavere, ne semper constantissimum facti alicujus veritatis argumentum habeamus, illud in multis, immo in omnibus MSS. Codicibus reperiri. Aliquando etenim usque eo possumus assequi conjecturis, ut illis MSS. ipsa de autoritate concedant. Propterea contendit Dupinus, Privilegium quoddam, quod autumant latum de Xenodochio Augustodunensis Ecclesiæ, extructo sumptibus Reginæ Brunechildis, & Siagrii ejusdem Urbis Episcopi, mendax & suppositium esse: licet in S. Gregorii Epistolarum libro undecimo numerum venerit, & in nullo MSS. omnium deficiat: id autem, inquit peritus Criticus, quia gravissimæ suppetunt rationes, cur Privilegium hujusmodi non audiamus.

Dupinus Tom. 3. pag. 340.

Tametsi Critici sapientes sibi blandiantur, præstare se magnopere Autoribus illis, qui hoc Litteraturæ genus minimæ excoluerunt; nosque creberrime ad veterum MSS. fidem provocent, cum ut id, quod in medium adducunt, tueantur; tum ut illud, quod objectum ipsis est, de medio tollant: non possumus tamen, quin dolore simul & admiratione quadam animadvertamus quot tam demum efferant modis dissimilibus opiniones suas, cum MSS. Codicum premuntur testimonio.

Hæc mira varietas prodit primum annotatione quadam in D. Andream, ubi Tillemontius nititur ostendere Actorum Sancti hujus Apostoli falsitatem;

Tomo 1. annot. 2. in D. Andream pag. 622. col. 2.

* MSS. Alexandrinum elaboratum fuit ad tempus prioris Concilii Nicæni a fœmina Ægyptia Thecla nomine. Cyrillus Lucarius ex Alexandrino Constantinopolitanus Patriarcha illud Alexandria detulit. Anglico Nuncio venditum est, qui Regi suo Carolo I. dono dedit. Sunt qui conjiciant, MSS. hoc non tam esse vetustum, quam vulgo fertur. Lelongus Oratorii Presbyter Biblioth. sacra p. 1. c. 3. Testis est Dupinus, [Dissert. Prælim. in Bibl. Tomo 1. cap. 6. pag. 633. Gall.] illud nihilo esse duobus aliis emendatius. Quamquam autem plurimi fiat priscus hic Codex, longe est tamen Vaticano inferior, qui simplicior cum sit, diligentius vetera exemplaria Græca Versionis Septuaginta refert. Sim. Bibl. Crit. Tomo 1. c. 19. pag. 280.

tem; quod scilicet formula Græca ibidem sonans. *Spiritum Sanctum procedere a Patre, & manere in Filio*; primis Ecclesiæ temporibus consentanea non sit. Baronius Actorum istorum propugnator animadvertit, ea verba in veteribus exemplaribus non apparere; a qua responsione habeto qui sese expediat Tillemontius. „ Si commodum fuit Græcis illa „ Autographo adjungere, percommodum fuit etiam Latinis eadem detra- „ here. „ Non dissimili utitur responso Dupinus. „ Novi, ait, eos es- „ se, qui putent, voces illas a MSS. quibusdam abesse; at positum est „ in ancipiti, utrum citius ab aliquibus deletæ sint, an vero aliis additæ. „

Tomo 1. pag. 52.

Alia incedit via P. Alexander, quo MSS. testimonium eludat. In eo laboravit Eruditus hic Dominici alumnus, ut autoritate Epistolæ 67. S. Cypriani ad Stephanum Pontificem missæ conficeret, Fidem Christianam in Gallias ante Sæculum tertium prædicatam fuisse. Respondet Launojus Cypriano mendose ascribi Epistolam hanc, quæ in optimis Epistolarum Patris hujus MSS. non recensetur. Cui Alexander *Certe si alicujus ponderis est hæc præscribendi ratio, sequitur, multas alias ejusdem Patris Epistolas, de quibus nulla controversia est, illius non esse; quia pauci sunt Codices MSS., in quibus omnes exaratæ sint.*

Hist. Eccl. Sac. 1. Tomo 2. Dissert. 25. p. 4.

Novum excogitavit consilium Dupinus, ut MSS. autoritati fucum faceret. Cum etenim Huetius antiquus Episcopus Abrincensis adnotasset Origenem, Theodoretum, & Photium multa conspexisse MSS. in quibus celeber & magnificus de Jesu Christi laudibus Josephi locus Judæorum opera deletus erat: „ Hoc reponsum, inquit Dupinus, loci hujus au- „ toritatem rursus imminuit; si nanque non defuerunt vetusti Codices, „ in quibus non legebatur, id majorem ad dubitandum de illo ansam „ dabit. „ Martianæus sapientissime MSS. momentis, præsertim quatuor octingentorum circiter annorum ætatem attingentibus convincit, veritatis Hebraicæ Canonem fuisse revera S. Hieronymi Archetypum. Ad probationem hanc elevandam necessum esset, aut Versionem his MSS. comprehensam, atque ab erudito hoc Benedictino in vulgus emissam ab alia S. Hieronymi curis lucubrata dissimilem firmis rationibus ostendere; aut MSS. istorum antiquitatem oppugnare. Neutrum præstat Simonius, cui placet in adversam partem opinari; & satis esse putat dixisse, vitiata esse ea MSS., nec tantum facinus alio confirmat argumento præter istud, quod videlicet *per impuras Monachorum manus* transierint. Si germanæ Critices instituto congruit probatio hæc; cui nam MSS. repudiando eandem caussam prætexere non poterimus?

Libro 1. Antiq. c. 4.
Dup. tomo 1. pag. 75.

Pro certo habemus, si per Criticos liceret Scriptoribus aliis, paribus in eos urgere responsis, futurum, ut argumentum a vetustis Codicibus petitum, quod tutissimum Historicorum argumentorum est, levissimi

pon-

ponderis fieret, ne dicam ulterius. Vix etenim priſcum ullum monumentum reperire erit, cujus exempla manu exarata ſatis multa vieiſſim non diſerepent, ſive quod eadem facta diverſa unumquodque ratione producat, ſive quod nonnulla adjuncta perſequatur hæe, quæ aliud ſilentio prætcrivit, ut ii nos imbuunt, qui huic Litteraturæ generi ſe dedunt. Tum itaque, cum alicujus MSS. vi nos in anguſtias eompellent, ſufficiet reſpondere: *At ſi commodum fuit his, id Autographo adjungere, percommodum fuit etiam aliis eadem detrahere*: aut in aliarum reſponſionum fidem ſe reeipere.

Simon. Differt. Crit. in MSS. Novi Teſtam. p. 77.

Diſputationi huic finem imponat ſolertiſſima, ut videtur, Simonii eonſideratio. „ In rem eſt obſervare, ait doctus Criticus, in MSS. negotio „ eautius non eſſe ſemper, majori fidere eorum numero, quia unum duntaxat refectum & caſtigatum, ſive potius interpolatum, facile & brevi „ per univerſam aliquam Provinciam exemplorum multorum beneficio propagatum erit. Unus Monaehus dictabat pluribus; ſicque multa ejuſ„ dem libri exemplaria omnino ſimilia, niſi forte Ortographia non re„ ſponderet, habebantur. „ Hac animadverſione planum fit, non ſemper probationem, a MSS. pro Veterum Operibus depromtam, ipſorum firmiori autoritati favere; quoties Sapientes Critiei diverſos ejuſdem Autoris eonſulunt Codices, aut Theodoricus Ruinartius eorundem Actorum Martyrum, quæ inſeruit Collectioni ſuæ, plura exempla commemorat. Fieri etiam ex adverſo poteſt, hos Tractatus, Acta iſta eo minus rata & legitima habenda eſſe, quo magis reſpondent invieem, & eum rei ſumma, tum rem eomitantibus conſentiunt.; Argumentari quidem inde poterit quis, hæc MSS. eodem hauſta fonte fuiſſe; adeoque, quotquot demum ſint, unius autoritatem non excedere. Idem de corruptis Codicibus dicito.

Optime quidem de Litteraria Republica mererentur Critiei noſtri, ſi id oneris in ſe ſuſciperent, ut ad rite adhibendam MSS. autoritatem certas nobis traderent præceptiones; cum ſtuduerimus demonſtrare, non ſatis eſſe ſolidas, quæ hactenus tradiderunt. Oporteret profecto eos aperire, ut res patitur, tempus & loca, in quibus lucubrata ſunt; & caracterum, atque ortographiæ ſpeeimen aliquod præbere. Res denique flagitaret, ut nos inſtituerent, quandonam ſive uno, ſive pluribus MSS. primas deferre præſtet, potius quam majori aliorum Exemplorum *

* Quamquam Erudiriſſimus Mabillonius ſciverit Leges aliquas Criticas de Manuſcriptis, non videntur tamen eas ſatis, quæ ſuper hac re excitari ſolent, difficultates illuſtrare; neque ſatis diſtinguere, quatenus progredi poſſit a MSS. ducta perſuaſio. En celebris hujus Benedictini, quæ huc attinent, regulæ. 1. Antiquiora MSS. plerumque item nu-

numero. Quandiu etenim MSS. laudabunt, quin Monumentorum illorum explicent qualitates; tandiu nullius pene frugis erunt inde comparata argumenta, quibus explodendis operæ pretium faciet, qui ad Tillemontii, Simonii, Dupini, Alexandri, quæ modo retulimus, responsa confugiet.

meliora sunt. 2. MSS. antiquitas a caracterum, & MSS. ejusdem forma dispicitur. Non omnia vetusta quadrata utuntur figura: exstant enim Tabellæ Consulares oblongæ; sed plæraque veterum MSS. quadrata sunt. 3. Vetustas sola MSS. alicujus non semper de quodam Scriptoris contextu suspicioso dirimit quæstionem. Non desunt etenim ex vetustis MSS. vitiosissima. 4. Etsi unius MSS. autoritas possit aliquando loco alicujus Autoris corrigendo sufficere; tutius tamen est plura consulere. 5. MSS. Autoris alicujus, quæ in ejusdem Provinciæ Abbatiis servantur; sæpe sunt simillima; eoque magis, quo eodem fortasse tempore, atque ab eodem pluribus Librariis dictata sunt Lectore; vel aliud ex alio descriptum, tunc pro unico duntaxat habenda sunt. 6. Conjecturas illas, quæ nullo MSS. innituntur, summa moderatione & animi circumspectione adhibere studeamus; neque iis utamur, nisi quando perspicuæ sint adeo, ut de illis non liceat jure dubitare. 7. Quod primum mente eos tenere oportet, qui MSS. cum editis Exemplis conferunt, sit, diversas Veterum Ortographias, elementorum mutationes, & varios verba & syllabas contrahendi modos internoscere. His omnibus accedunt quatuor aliæ Leges, propter eos, qui comparandis invicem exaratis & impressis voluminibus dant operam, ab egregio isto Monacho constitutæ. De Stud. Mon. 2. parte c. 12. pag. 285. &c.

DISSERTATIO III.

ANIMADVERSIONES
IN REGULAS CRITICES,
AD HISTORIAM ECCLESIASTICAM,
& Veterum Opera ſpectantes ; a Conjecturis depromtas.

VETERUM autoritati, quæ primum eſt Criticæ diſciplinæ fundamentum, accedant neceſſe eſt Conjecturæ, quæ vices gerunt alterius. Veterum teſtimonio nonnullæ emanant conjecturæ, quæ deinceps ad Veterum eorundem autoritatem confirmandam regrediuntur: geminæ veluti facis inſtar, quarum alterutra alteri lumen ſuum impartit, cujus claritate judicandi tribuat facultatem: utrum caput aliquod Hiſtoricum, aut Scriptoris alicujus opus amplectendum ſit, an vero repudiandum. Propoſitis itaque nonnullis dubitationibus in argumenta a Veterum teſtimonio, a ſuppoſititiis, ſive ſuſpicioſis Libris, atque a MSS. petita; inſtat Regulas expendere a conjecturis depromtas; cum prius in anteceſſum eaſdem regulas ſuper his traditas paucis complexi erimus.

ARTI-

ARTICULUS PRIMUS.

De pluribus Critices praeceptis, rem conjecturarum attingentibus.

HUjusmodi praecepta, quae plurima sunt, vel ad Scriptores attinent, vel ad Historias; itemque alia eorum generalia feruntur, alia peculiaria. De singulis perspicuitatis gratia seorsim disputabimus.

Cum Sixtus Senensis fontes indicaverit, unde tot scriptoribus supposita Opera profluxerunt; tres sanxit Leges, quibus ea, quae legitima sunt, ab iis, quae non item, secernere quisque possit. *Inscriptiones veras a falsis, germanas a fictitiis tria prae ceteris distinguunt; tempus, dogmata, stylus.* Abrahamus Scultetus in Aphorismis *de fructuosa Patrum lectione*, tres quoque jubet, quae eodem recidunt: *stylus, materia subjecta, & tempus*. Quamvis Legum istarum numerus Criticorum industria non modice creverit, omnes pene hasce tres referunt, nimirim tempus, dogmata, stylum. *Sixt. Sen. Bibl. Sancta libro 4.*

Quatuor, inquit Mabillonius, viae sunt, ut operis alicujus falsitatem dignoscamus: 1. Manuscripta: 2. Dictionis consensio, aut discrepantia: 3. Testimonium Autorum, qui de illo Opere meminerunt: 4. Facta in eodem allata. GuillelmusCave septem condidit. 1. *In quocumque Opere rerum, personarumve, scriptoris, cuius nomen praefefert liber, aetate recentiorum occurrit mentio, certitissimum est falsitatis indicium. 2. Vocabula nova, vel novatae significationis, & quae manifesto sunt sequioris aetatis, Libri, quo reperiuntur νόθευσιν liquido ostendunt. 3. Fabulae vanae, nugaeque ineptissimae, ab aevi Apostolici vel scriptoris alicuius antiqui ingenio & gravitate abhorrentes, librum, quo continentur, cujuscumque tandem nomen ferat, suppositum esse clamant; saltem iustam de eo dubitandi rationem exhibent. 4. Stylus, totiusque Orationis contextus longe diversus ab eo dicendi caractere, quo in genuinis suis usus est autor, manifestum praebet suppositionis argumentum. 5. Merito νοθεύσεως damnatur liber, quo reperiuntur dogmata, iis plane contraria, quae in genuinis & indubitatis Operibus Autor tradidit. 6. Si in aliquo Opere Autorem Graecum sibi vendicante, occurrat Latinorum vocabulorum censura & explicatio, meritissimam falsitatis vel fraudis suspicionem iniicit. 7. Quaecumque Opuscula pro spuriis damnarunt Veteres, aegre admodum, nec nisi clarissimis ac validissimis argu-* *Mabillon. de Stud. Monast. p. 2. c. 13. pag. 298.* *Cave sect. 4. Proleg. Hist. Litter.*

mentis admitti debent: præsertim si accedant eorum suffragia, quorum interest, ut pro genuinis haberentur.

Andreas Rivetius in Tractatu de Patrum autoritate cap. 14. undecim signa apponit judicaturis de Scripti alicujus adulteratione, quæ ab Andrea Hyperio se accepisse fatetur. Illæ autem regulæ, quas congessit Dupinus altera parte Proœmii ad suam Autorum Ecclesiasticorum Bibliothecam, & c. 20. Tractatus de Doctrina Christiana non alia tradunt monita præter ea, quæ undecim ab his duobus Scriptoribus constitutæ complectuntur. Porro cum ingeniosissimæ videantur; atque omnia ferme præsferant, quæ hac de re Critici hactenus docuerunt; visum est, futurum Lectoribus acceptum consilium nostrum, eas huc in compendium redactas traducendi. Qui eas copiosissime expensas maluerit, adeat Tractationes Hyperii, Rivetii, & Dupini; sive ad Clerici Artem Criticam se conferat, qui hasce omnes decimo numero finitas uberrime explicavit. Sunt autem.

Joann. Cler. de Arte Crit. tom. 2. p. 3. Sect. 2. c. 2. 3. 4. 5. & 6. pag. 131. &c.

I. *Suppositii Libri indicium est, si in Veteribus Codicibus alii tribuatur; eum nulla ratio est, cur ejus habeatur, cujus nomen in Editionibus præfert; interpolati vero, si sit in Veteribus Codicibus sine additamento.*

II. *Si quæ a Veteribus ex Libro quopiam olim prolata sunt, ea nunc in Libro, eadem inscriptione insignito, desiderantur, aut alius est, aut mutilus. Si aliter legantur, suspectus sit oportet: si omnia inveniantur sine mutatione, genuinus est; nisi aliæ sint suspicandi rationes.*

III. *Scripta, quorum nulla mentio in priscis Catalogis, quæ nec memorata sunt ab ullo Scriptore sequentium proxime sæculorum, ut plurimum aut ficta judicanda sunt, aut minimum suspecta habenda.*

IV. *Quæ diserte sunt rejecta, aut in dubium revocata ab antiquioribus, ea vix propter recentiorum autoritatem admitti queunt.*

V. *Liber, in quo Dogmata leguntur iis contraria, quæ Scriptor, cujus nomen præfert, constanter defendit, non videtur ejus esse; si præsertim Dogmata sint alicujus momenti: aut interpolatus est.*

VI. *Liber, in quo memorantur res aut personæ Scriptore cujus nomen præfert, recentiores, aut ejus non est, aut ab alio est auctus.*

VII. *Liber indoctus, aut imperitia refertus non potest ulla ex parte, aut saltem totus Viro docto tribui; nec fabulis scatens Viro non inepto, quem constat veri amantem fuisse, affingi: quantvis in Vetustis Cod. Eorum nomina præferat.*

VIII. *Libro, in quo tractantur aut rejiciuntur Controversiæ natæ post tempora Scriptoris cui tribuitur, aut in quo deprehenditur Scriptoris illo recentioris imitatio, ejus non est, cujus nomen præfert, aut est interpolatus.*

IX. *Si stylus sit diversus a noto aut Sæculi aut Scriptoris stylo, ejus non est;*

est; *quamvis nomen eius præferat* : *si sit idem ac stylus alius Scriptoris* , *hujus liber censeri debet*, *si modo nihil obstet*.

X. *Vocabula sequioris Ævi indicant Scriptorem recentiorem* : *in translatione vero*, *si quid sit*, *quod non conveniat Linguæ*, *qua scripsisse constat Autorem*, *cui liber tribuitur*; *aut non est translata*, *aut est interpolata*.

Præter istas in universum latas regulas, quas usuvenit Criticis adhibere, ut cujusvis generis Operum veritatem aut falsitatem æquis ponderibus examinent, aliæ præsto sunt peculiares, quæ aliquibus certis Operibus accommodatæ sunt, neque facile ad alia transferri possunt. Ea propter quidam Scriptor, Tractatuum S. Dionysio tributorum fraudem demonstraturus, generalibus illis Legibus, quibus utitur in rem suam, quinque novas adjunxit, ad Opera illa singillatim excutienda, & fallaciæ insimulanda aptissimas. Ecce illas.

Problema Sapientibus propositum anno 1708. de Autore Operum, quæ S. Dionysii Areopagitæ nomine circumferuntur. Sect. 3. c. 1. pag. 169. Gallice.

I. Quoties Liber aliquis cuidam Autori monumentorum incertorum, aut aperte mendacium fide tribuitur, id est pene invictum ipsius suppositionis argumentum. II. Nisi possis Librum illum Autori, de quo ambigitur, accensere; quin magna vitia consequantur; hane puta probabilem esse falsitatis notam, certam autem morali ratione, si in unum vitia hæc universa cogantur. III. Cum inter Libri alicujus *Apologistas* non convenit, & invicem tum summis capititibus, tum aliis adjunctis de Libro & Autore adversantur, dissidium hoc aliud exhibet adulterini Operis indicium. IV. Si nulla prodierit in publicum Apologia, quæ seorsim accepta, & collata cum aliis, mediocri pro Libro, quem propugnat, probabilitate animos nostros percutiat, malum quoque specimen inde capiemus. V. Si ex quacunque Apologia, propugnatorum ipsorum omnium delectu, excerptis iis, quæ ipsis ad unam tantummodo componendam magis apposita videbuntur, non elicient nisi viam quandam & rationem Librum aliquem defendendi, quæ Autoris Chronologiæ congruere nequeat, manifesto id erit certioris suppositionis documento.

Qui Autorum Ecclesiasticorum Operibus nuper in lucem edendis studium suum contulerunt, obliti non sunt in Procemiis, Admonitionibus, Adnotationibus &c. quædam ob oculos ponere, singularia veluti Autorum suorum insignia, quæque ad secernenda germana & fucata ipsorum Opera totidem peculiares Criticæ facultatis leges censenda sint.

Quamvis autem ex istis plures, præsertim quæ attinent ad tempora & Dogmata, easdem, quas ad Operum, ad retegendam quoque Historiæ fallaciam, habeant opportunitates: nihilo secius Sapientibus cordi fuit, signa aliqua præstituere, quibus explorare licitum esset, num factum aliquod confictum fuerit; aut revera contigerit. Ajunt itaque primo, flocci faciendum esse eventum illud, quod a nupero Scriptore memoratum, vere-

veteris alicujus, qui eodem, aut propiori vixerit ævo, autoritate non confirmetur: Id vero persecuti sumus articulo V. antecedentis Dissertationis.

Docent altero loco, eam Historiam falsitate, aut certe falsitatis suspicione laborare, quæ veluti a fonte primo, a suppositis vel Apocryphis Libris descendit: persuasum etenim omnibus esse debet, absurdum fore, eas pro legitimis Historias recognoscere, quæ lutulenta & corrupta origine manarunt. Propterea fabulam sapit Eruditis Constantini Baptismus Romæ celebratus; quod nimirum Acta S. Sylvestri, Pontificis Liberii, & Concilium Romanum ab eodem Sylvestro anno 324. coactum, quibus Baronius aliique fulciunt historiam hanc, monumenta sint nullius apud Criticos gravitatis.

Tertia conjectura, Viris doctissimis ad Historiam aliquam vanitatis redarguendam familiarissima, sita est in fabulosis rebus, quibus illa conferta esse deprehenditur. Innumera pene sunt hujus generis exempla apud Tillemontium in Monumentis, Bailletum in Tabulis Criticis, Dupinum, Alexandrum, Cavium, qui regulam inde Criticam promulgarunt, tam factis Historicis, quam Autorum Operibus consentaneam.

Quartum suppositionis insigne in eo tum esse Historico capite existimant, cum repugnat Chronologiæ, rebusque constat, temporibus, locis, hominibus, de quibus mentio fit, aliisque certissimis factis non congruentibus. Fieri quidem nonnunquam potest, ut adjunctis tantum quibusdam claudicet Historia; quin summa rei veritatis splendorem amittat: si tamen præcipuum, quod in ea est, tueri nequeas, illam explodere necesse est: alioquin risum moveret quicunque hujusmodi facta obfirmato animo propugnaret.

Jam vero minimam non dixerim falsitatis Historicæ conjecturam; si digladientur inter se, & factum idem aliter exponant ipsius narratores. Quo spectant præsertim Heterodoxi, ut planum faciant, nunquam S. Petrum Romanum Episcopum fuisse: Autores, inquiunt, qui de Apostoli hujus Romam adventu verba faciunt, de anno varias habent, & inter se dissidentes opiniones. *

Secundum hæc Critica de rebus Historicis monita, alia quoque tradi solent, factis tantum peculiaribus utilia, parumque ad aliorum normam composita. Hujusmodi sunt, quæ proposuit Arnaldus; ut Historiam Martyrii S. Jacobi ab Hegesippo descriptam mendacii redargueret. Quæ proin-

Arn. Dissert. de Hegesippo apud Tillem. Tomo 1. Edit. 2. Gallice.

* Affirmat Orosius Romam adventasse Petrum jam ab initio Claudii Imperatoris: Hieronymus altero ipsius Imperii anno id contigisse fert, quarto non pauci, alii septimo, quidam 13., nonnulli demum Imperium ineunte Nerone.

de

de licet multum firmamenti & roboris habere videantur, ubi adversus Tillemontii, Historiæ hujus Patroni, principia & responsa virtutem suam experiuntur, deficerent tamen fortasse viribus, ubi ad alias narrationes Historicas admoverentur. Exemplar itaque præbere poterunt, ad cujus speciem alia similia efficiantur; cum res tulerit, singulare quoddam eventum oppugnandi, & infra spuria rationum vi detrudendi. Ita habent Arnaldi leges.

I. Quoties integrum non est de facto aliquo dubitare, sive quid in Sacris Litteris recenseatur, sive usque eo firmis testimoniis munitum sit, ut non leve sufficiant ejus veritatis argumentum; tunc fas est non admodum moveri objectis adversariorum, & in responsionibus probabilibus & possibilibus sistere; quin solliciti simus ostendere ea, quæ referunt responsa nostra, ita se habere.

II. Hoc tamen non valet, cum locus non est existimandi, certum & firmum esse factum illud: Tunc etenim interest apposite his, quæ in contrariam partem allata sunt, respondere, ut in aperto sit eorum futilitas. Neque audiendus esset is, qui hujusmodi rei asserendæ gratia proferret in medium: plura esse non controversæ veritatis, quæ petuntur momentis difficillimi explicatus.

III. Cautum sit, ne Juris præjudicia cum veritate confundamus. Illa tum mihi favent, cum id enuncio, quod majorem exhibet speciem veritatis, quam oppositum. Non tamen ea satis sunt, ut veritatem a me stare demonstrent. Id unum commodi ex eis comparo, ut adversarius teneatur, quæ in adversum protulit, confirmare.

IV. Quando idem factum memorant Autor contemporaneus, sive alius centum duntaxat annis a re distans, præsumptio æquali Scriptori suffragatur: gravissimasque necessum foret rationes præsto esse ei, qui alteri citius fidem adjungeret.

V. *Solis Scripturarum Libris, qui Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum Autorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Alios autem ita lego, ut quantalibet Sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt.* *Aug. Ep. 82. ad Hier.*

VI. Cum sententia aliqua nova est, extraordinaria, minus credibilis, atque ab unico Autore pronunciata eo loco, quo labitur manifeste, ad eos spectat, qui afferunt, non vero qui negant, optimis illam momentis roborare.

VII. Fidem omnem transgreditur, homines propriis commodis officere, atque adversus præcipuam affectionem suam agere iniqua adeo ratione, qua nemo, quempiam, nisi totius rationis expertem egisse, exemplis confirmabit. Itaque si factum aliquod hac nota affectum cognosces, vim

vim sane maximam menti tuæ inferre oportebit, ne illud fabulosum suspiceris.

Launojus etiam quorundam factorum veritatem Critica lance suspendens, aliquas sibi leges inponere non prætermisit, quarum jussu eventa in quæstione posita definiret. Hujus vestigia secuti sunt Critici bene multi; ipseque P. Alexander Idem iter ingressus est ea in disceptatione, utrum Trajanus ab inferorum cruciatibus fuerit liberatus, quod Dissertatione sexta susius prosequemur.

Habes generales Criticæ Artis regulas, quæ attinent ad Conjecturas; quarum præscripto poteris cum rerum Historicarum, tum Veterum Operum veritatem deprehendere: Cum autem Infinitum aliquid conaretur, quicumque de illis singillatim in judicium vocandis cogitaret; dubitationes meas præcipuis tantummodo circumscribam.

Animadvertas tamen velim, Conjecturas hasce plerumque, immo fere semper illud suppeditare argumentorum genus, quod probabilis aut similis vero fines non excedat. Nihilo secius nullo negotio alia tradi documenta possunt, quæ de facto quopiam historico, si jungantur una, ita nos certos & confirmatos efficere queant, ut nullus reliquus sit de illis dubitandi locus. Accipe.

I. Necesse est, facta ista comperta esse, sensibus patere, & de quibus aures atque oculi ipsi judicium ferre possint. II. Publica item sint, quæque in Orbis totius conspectum venerint. III. Exstent eorum monumenta publica, & cæremoniæ ad posteritatis memoriam Institutæ sint. * IV.

* Eorum monumentorum, quæ Historiæ usui esse possunt, prima sunt Festorum institutiones. Ut enim in homioum memoria perpetuo insideret muodi creatio, Deus Israelitis diem Sabbathi festum celebraodnm præcepit. Pascha item atque alia Judæorum Festa iccirco decreta suot, ut beneficia, divina liberalitate ipsis collata, animo recolerent. Gentiles quoque in rerum memorabilium monumentum Festa & Ludos celebrare consueverunt. Festa denique Christianorum universa Religione coli cœpta sunt ob memoriam Mysteriorum Jesu Christi, aut mortis, gestorum, & virtutum Martyrum, aliorumque Sanctorum. Alter modus memoriam de præclaris factis retinendi est monumentorum solidorum usus. Vetustissima sunt columnæ, quas ab initio nulla inscriptione ornatas ponebant, deinceps vero imaginibns, litteris, inscriptionibus exsculptis loquentes veluti effectæ sunt. Ædificia publica, uti Urbes, Templa, Altaria nomina & memoriam custodiunt Fundatornm eorum, quibus nuncupata sunt; quique illa ritu solemni dedicarunt. Sepulchra, Tumuli, Mausolæa monomenta familiæ sunt; Trophæa Victoriarum; & Simulacra Heroum & Ducum facioora designant. Aouli & sigilla impressa Historiæ emolumenta inepta non erunt: multo vero magis apta Numismara. Rerum pariter præteritarum Historia vivæ vocis Traditione posteritati eommeodari potest: quæ tamen, si humana tantummodo sit, patet non paucis vicissitudinibus. Certissimus omnium modus esset divinus afflatus, si Deus hominibus res præteritas revelaret. Aliquid denique homioum menti consignari potest Canticorum exercita-

Opor-

Oportet denique hæc monumenta atque has cæremonias tum inde, cum res accidit, exordium duxisse.

Quamvis ad demonstrandam miraculorum, de quibus Scriptura meminit, veritatem, quatuor istas regulas ediderit Carolus Leshius; * nihil tamen obest, quominus eas ad quorundam factorum historicorum naturam examinandam traducamus. Neque etenim controversia esse potest, factum aliquod quatuor hisce notis affectum citra omnem fraudis suspicionem æquo homini futurum. Ostendunt duæ priores, non possequemquam tum hominibus imponere, ipsisque confictas Historias obtrudere, cum eas accidisse pro certo ponimus; atque operosissimum esse usque eo sensibus illudere. Igitur liquet, propriores duas nos a qualibet calumnia pro eo tempore vindicare, in quod res incidisse traditur. Posteriores vero pro illis spondere possunt, qui a rebus plus sæculo remoti sunt, ne eorum scilicet dolo in errorem inducantur, qui fabulosas narrationes venditant pro germanis. Perspicienti nanque erecta monumenta, & cæremonias constanter jam tum servatas subibit cogitare, hujusmodi factum illusioni & deceptioni obnoxium non esse. Exemplum fit.

Anno 174. Marcus Aurelius, aciem adversus Quados & Marcomannos instruens, eas in angustias quodam die a Barbaris compulsus est, ut summum immineret exitium exercitui, quod ingenti siti opprimebatur, & æstu ardentissimo fervebat. Hac necessitate pressi Gentiles incassum fallacia numina deprecati sunt. † At Christiani Legionem integram componentes, ** fusi in preces, a Deo rem admirabilem impetrarunt, qua ex gravissimo periculo cum Imperator, tum milites erepti sunt. Si quis tamen mirum hoc factum ad fabulas ablegare vellet, hic, accommodatis instituto nostro quatuor Legibus, de quibus in præsens, convincendus esset.

Eusеb. Hist. l. 5. c. 5.

† Paganorum quidam eventum hoc Mercurio alii Marci Aurelii precibus tribuerunt.

1. Factum hoc sensibus obvium & exploratum fuit; auribus oculisque percipi poterat. Visum enim est unicuique, lenem pluviam in Castra Romanorum decidere, quæ milites recreavit, contra vero in hostes fulgura & fulmina descendere, quibus effusi sunt, & in fugam conversi, 2. Portione, Monumentis; Actisque publicis, Titulis, & Scriptis Monumentorum veterum fide transactas res coagmentando; præsentes autem, quæ ob oculos nostros versatæ sunt, vel fidis testibus confirmatæ, scribendo.

* Angli hujus eruditi Opus, in quo optimos usus babent Leges istæ, inscribitur: *Brevis & expedita ratio, qua ex miraculis in Sacris Voluminibus recitatis asseritur Christiana Religio*. Londini 1697. in 8. Gall.

** Legio, quæ tale miraculum impetravit, cum prius *Melitine* diceretur, exinde *Fulminea* nomen consecuta est, quod cum vocabulo XII. Legionis Augusti congruit. Porro Valesius ibidem, & Theodoricus Ruinartius Act Selectis Præf. pag. 41. & 42. contendunt super hujus nomine Legionis Eusebium captum fuisse.

tentum hoc nocte aut clam non accidit: sed clarissima luce, & coram utroque Exercitu amplissimo. 3. Inter monumenta hujus Prodigii publica collocari potest illud, quo cautum est Marci Aurelii Decreto, quod antea fecerat Trajanus, ne inposterum Christiani accusarentur; incusso accusatoribus severissimo extremoque supplicio. Tertullianus, Eusebio teste, cujusdam Epistolæ meminit, * a Marco Aurelio ad Senatum datæ, qua Victoriam illam vendicat Christianis. Illustrius tamen facti hujus miri monumentum est magnifica columna a M. Aurelio Jovi *Imbricitori* consecrata, in qua Historia hæc incisa conspicitur. Supra columnam istam, quæ jam nunc exstat, & singulare Romanæ Urbis ornamentum est, S. Pauli imaginem locari jussit Sixtus V. Hæc tandem monumenta omnia nihilo sunt eo prodigio recentiora, cujus gratia relicta sunt.

Tert. Apolog. c. 5. apud Euseb. ibidem.

Si quatuor istæ regulæ invicem connexæ firmissimam moralem demonstrationem efficiunt, qua emineat veritas factorum illorum, quibus accommodari possunt: nolim tamen tibi persuadeas, ceteras, quæ insignibus istis non decorantur, propterea esse fallaces. Nemo est qui dubitet, fuisse olim hominem vocabulo Cæsarem, in Pugna Pharsalica victorem, & coram Senatu interremptum &c. Pauca siquidem in Historicorum Libris facta reperias, ad quæ præcepta illa referri queant; uti superiori exemplo perspicuum fit.

ARTICULUS II.

De argumento ex Antiquorum Silentio petito; sive de eo, quod Argumentum negans appellant.

Utinam momentum a Veterum Silentio mutuatum, quo breve & expeditum, eo solidum esset & inconcussum. Illud adhibent Critici frequentissime. Præstat ne Operis alicujus suppositionem extra aleam ponere? parata responsio est: toti Antiquitati ignotum fuit. Incumbit ne factum aliquod rejicere, aut in suspicionem vocare? Ita sane: Nullam de eo Veteres mentionem habuerunt. Urget ne adversus nos Patrum aliquorum testimonium? In hunc modum evadimus. Apud Eusebium, Hieronymum, Autores ejusdem Ævi, ejusdem regionis nullum Historiæ, Viri, facti illius vestigium superest.

* * Autor est Orosius plura ætate sua extitisse Rescripti hujus exemplaria, quod universum recitat Godavius primo Historiæ suæ Ecclesiasticæ Volumine, Lib. 2, pag. 301. ad an. 176.

Non

Non diffimulo, Veteres quoque interdum * hoc argumenti genus haud neglexisse, illudque nonnunquam commodum aliquod afferre posse. Usus certe istius non semel necessitatem habet; ante omnia ut fabulas & narratiunculas, deceptorum arbitratu ad nos fallendos excogitatas, funditus evertamus. Quo autem pravis rationis hujus usibus in antecessum consultum sit, animadvertendum est duo reperiri Argumentorum negantium genera. Primum negans undequaque est: alterum partim negans, partim affirmans. Ille argumentando solum negabit, qui dixerit: Vox, *Extrema Unctio*, in nullo Autorum ante XII. Sæculum legitur. Itaque locus Prudentii Tricassini Episcopi ** in Vita S. Mauri, qui hanc vocem usurpat, sine ulla controversia corruptus est. *Mabillon. de Stud. Monast. 2. parte c. 13. pag. 295.*

In promtu est argumentum partim affirmans, partim negans. Nullus Autor ante Martinum Polonum de Joanna *Papissa* *** verbum facit, omnesque Autores contemporanei, & ceteri ad Martinum usque post Leonem IV. Benedictum Tertium, non autem Joannam collocant. Hæc igitur *Papissa* Martini commentum est. Pars negans hujus argumenti ostendit, neminem *Papissæ* istius Martino vetustiorem meminisse: pars vero affirmans monet, apud omnes Autores in Pontificum serie Benedictum III., illius fœminæ loco, Leoni IV. succedere.

* Launojus Differtatione sua, pro tali argumento conscripta, quamplurimorum Patrum loca congerit, qui ab hac probatione non abhorruerunt. Qua intercedente, plurimos libros Autoribus suis suppositos esse censuit Eusebius; *quia apud veteres nulla omnino sit mentio*. Hist. Eccles. l. 3. c. 3. 25. & 37. Consulendus Photius. Cod. 1.

** Galindonus, sive Prudentius cognomento *junior* Hispanus in Galliis domicilium habuit. Interfuit Concilio Parisiensi anno 846. Fatis concessit, ut fertur anno 861. vel 864.

*** Chauvinus Autor novæ Ephemeridis Sapientum, Rotherodami confectæ anno 1694., art. 1. Mensis Julii & Augusti, Joannæ Papissæ Historiam descripsit, quam Latina Spanemii, in Universitate Lugduni Batavorum Professoris, Dissertatione depromsit. Hanc historiam, quam medio circiter IX. Sæculo contigisse volunt, Mariano Scoto, & Sigeberto Gemblacensi ascribit, quorum alter ad medium, alter vero sub Undecimi Sæculi finem claruit. Martinum deinde Polonum in medium affert, qui fabulam istam ævo tertio decimo propagavit. Quatuor Sæculorum intervallo Viri eruditissimi quamplurimi Martini aliorumque duorum testimonio fabulosam hanc narrationem haurire non dubitarunt; donec Aubertus Miræus, collatis Mariani Scoti & Sigeberti Codicibus MSS. deprehendit ea, quæ in editis Voluminibus legebantur, ab exaratis Monumentis abesse, quod David Blondelus, Hæreticus licet, ingenue fassus est. Quamobrem Aubertus Miræus fabulam istam a nova, quam adornabat, Chronici Sigiberti Editione delevit. Hinc plane fit, Martinum Polonum hanc fabulam consuisse, cujus fraudem Leo Allatius in *Diatriba de Simeon.*, aliique Sapientes non pauci aperuerunt.

§. I.

Regulæ Criticæ Dupini de Veterum silentio.

VEterum Scriptorum silentium per Abbatem Dupinum inter eas Criticæ facultatis Leges sedem habet, quas *vocat exteriores*, quæque Operum simulationi aperiendæ conducunt. „ Argumentum hoc, inquit, „ negans dictum, multum identidem gravitatis habet & autoritatis. „ Cum etenim ex. gr. integrum Opus aliquod, Veteri Scriptori tributum, tota antiquitas ignoravit; cum omnes, quotquot de Autoris illius Operibus meminerunt, & indicem texuerunt, cujusdam Operis „ nullam memoriam habuisse patet; cum Opus Catholicis commodum ab „ ipsis laudatum non est, qui illud, occasione oblata, citare poterant, „ & debebant: id probabile admodum suppeditat argumentum, Opus „ hoc ascitum fuisse autori suo. Constat etiam, satis opus aliquod efficere suspiciosum, quod ipsum Veteres non citaverint; & legitimis sane antiquitatis notis afficiatur necesse est; ut nemine repugnante admitti possit: contra vero quantumvis minimæ accedant priscorum Silentio in adversam partem conjecturæ, non est cur de illius suppositione „ dubitemus. „

Tom. 1. in Præf. pag. 39. 40.

Hoc loci de tribus nos instituit quoad Veterum silentium Dupinus. Primum, ut dispiciamus, anne Operis illius sit probabilis adulteratio: alterum ut judicium feramus de iis, quæ monumentum aliquod in suspicionem adducere possunt: tertium denique, ut appareat, quid Operi alicui omnem veritatis speciem detrahat.

Quantumvis juste & rite per sese conditæ videantur hujusmodi leges; si tamen illas ad quædam Autoris non controversi Opera referamus, verendum ne est, hæc omnia, Legum istarum præscripto, de veritatis exploratæ loco dejectum iri? Si quis, verbi gratia, in animum induceret, ut probaret, duas illas Orationes, quæ Operibus S. Justini præpositæ sunt, & in quibus Gentiles ad Religionem Christianam amplectendam hortatur, mendose ad Patrem istum pertinere, aut vero quam proxime accedere ipsarum falsitatem; hic fecisset instituto suo satis, ubi ab his Dupini regulis non deflectens caussaretur; I. Utrasque Orationes istas totam retro antiquitatem latuisse: Etsi etenim duas commemoret Eusebius S. Justini adversus Paganos Orationes, quarum alteri *Elenchi*, alteri vero nullum certum nomen imponit; etsi eadem duo Monumenta usurpaverint Hieronymus & Photius; nihilo secius existimat Dupinus, duas Orationes illas nihil habere cum aliis ab Antiquis Scriptoribus recensitis commune; neque fieri posse credimus, cum quempiam priorum Sæculorum

Dupin. Tomo 1. 173. 174.

rum

rum Autorem recitaturum, quibus illæ fuerint perspectæ. II. Nemo eorum, qui Operum S. Justini Indicem reliquerunt; ullam de Orationibus istis mentionem fecit. III. Opera ista summæ erant Catholicis utilitati; quippe quæ Ethnicæ Religionis novitatem, & nostræ veritatem, antiquitatemque confirmabant. IV. Non paucis Scriptoribus integrum erat, earum memoriam recolere iisdemque caussa non semel fuit, quare id facerent. V. Orationum istarum stylus nonnihil a Justini stylo discrepare videtur; & Tillemontio dilucidior & facilior apparet, quam reliquorum Operum dictio. VI. Sunt quædam hortationis hujus loca, in quibus videtur Autor se a Gentilibus origine quoque distinguere, quamquam certum sit, Justinum non Judæum, sed Ethnicum genere fuisse.

Tomo 2. annot. 6. in S. Just. pag. 686. col. 2.

Ecce multa suppositionis, ejusdemque absolutissimæ argumenta, si quidem Dupini Regulis aures præbeamus: nihilominus germana hæc esse Sancti Justini Scripta non repugnat. „ Duæ hæ Orationes, inquit, revera antiquitatem redolent; & quamvis ab Eusebio prætermissæ sint, „ & dictione parum Justino abludente utantur, ipsi tamen citra injuriam „ adjudicari possunt. „ Reliqui Critici Justini fœtus esse censent, quod „ usque eo Tillemontii insederat animo, ut dixerit: „ Nos profecto fugit, hominem fuisse, qui de illis dubitaverit. „

Dupinus ibid.

Tillem. ibidem.

Eædem pariter præceptiones ea tradunt, quibus cogeremur Martyrii S. Justini Acta, quæ omnibus, quotquot fieri possunt, autoritatis & veritatis notis insignita sunt, ut placet Tillemontio, in Monumentorum mendacium numero ponere. Præter silentium etenim Irenæi, Eusebii, Hieronymi, aliorumque antiquorum, a quibus nihil de Actis istis dictum est, multæ nos movent conjecturæ, quas inferius dabimus, ut Opusculum illud suspicione attingamus.

Tillem. Tomo 2. art. 1. de S. Just. pag. 379.

Quinam etiam exitus non pauca Ruynartianæ Collectionis Acta sincera & selecta consequetur; ubi Dupini vestigiis insistendum sit? Ecquis Veterum de S. Ignatii Episcopi Antiocheni; SS. Symphorosæ, & filiorum; S. Symphoriani Martyris; SS. Petri, Andreæ, Pauli, Dionysii &c. Martyrum Actis locutus est, quæ tamen a Ruynartio in suum censum translata sunt? Cui Antiquorum de monumentis istis silentio accedunt menda nonnulla, quæ de illorum vetustate aliquam injicere possunt dubitationem. Etsi autem persuasum nobis sit, ea genuina esse & vetusta, erroresque, quibus respersa sunt, nihil ipsorum veritati fraudi esse; nihilo fecius ita fert Dupini regula, ut in unum congruentibus Veterum silentio, & erratis istis, non possint Acta ista aut falsitatis aut suspicionis accusationem evadere.

At enim Dupini regula, inquient, opera tantummodo gravia & non exi-

exiguæ magnitudinis complectitur; quamobrem ea abuteretur, quleumque ad breviſſima Opuſcula accommodaret, uti ſunt nonnullorum Martyrum pluriumque SS. Acta. Eſto. Age vero, Epiſtolæ S. Martialis, atque Acta S. Andreæ ſunt ne Opuſcula graviora, quam aliorum Martyrum, & quorundam S.S. Acta? Porro ex Alexandri rationibus, ut priores rejiciat, & Dupini, ut poſteriora ſibi ſuſpecta ſint, una eſt ſeptem aut octo primorum Sæculorum ſilentium. Paſſioni, ſubdit Dupinus, Beati „ Timothei fides adjungenda non eſt, de qua nihil litteris Veteres prodi„ derunt. „ Quot demum breviſſima Opuſcula, atque Epiſtolas hoc uno ductus momento Dupinus expungit? Acta Sanctæ Balbinæ, & S. Philippi Apoſtoli exigua pariter admodum ſunt: diſplicent tamen ob Veterum Silentium Tillemontio: „ Satis ſit, (de ſecundis ita pronunciat,) ea nullo Veterum teſtimonio fulciri. „ Quæ cum dico, non eſt animus, alia quoque ſuppoſitionis indicia in illis Operibus non agnoſcere: ſed animadverſio noſtra eo tendit, ut legem a Veterum ſilentio petitam labefactet, quæ quidem ex exemplis modo recitatis vim eandem habere debet in Opera brevia, quam in prolixa & abſoluta, quandoquidem eam adhibent eruditi Critici, tum etiam, cum Scripta magnitudine ſua non multum exiſtimanda ad facultatis ſuæ normam exigunt.

Dupin. Tomo I. pag. 232.

annot. in S. Philipp. pag. 646. col. 1.

§. II.

Sapientibus Criticis familiare eſt e Veterum ſilentio decerptum argumentum: cum tamen ab aliis objicitur ipſis, momenta non ſatis ſolida ad illud elevandum identidem aſſumunt.

VEterum ſilentio opportunitates plurimas Criticis eruditis afferente, non eſſet, unde miraremur, hoc argumentum in illorum diſſertationes undique pene ſubire, ſi eandem non adimerent ceteris Scriptoribus poteſtatem; neque ſtudioſe curarent illud vanum reddere ejuſmodi reſponſis, quæ in aliis improbarent, ubi factum aliquod Veterum ſilentio confirmaturi, iis uterentur.

Bailletus, ſit exemplum, contendit, factum de Heraclio Imperatore, Crucem humeris ſuis geſtante *purum putum mentis figmentum eſſe*. Id vero evincit, quod Theophanes modum perſequens, quo Perſide in locum priſtinum reſtituta eſt S.S. Crux, nihil attingit eorum, quæ Heraclio, eam ferenti, contigerunt. Prudentius Poeta, Autor Homiliarum, quæ Euſebii Emiſſeni nomine circumferuntur, aliique Veterum non pauci perhibent, puerum, *Baralum* nuncupatum, cum S. Romano morte affectum pro Chriſto fuiſſe: „ at Euſebius Cæſarеenſis, inquit Bailletus, „ & S. Joannes Cryſoſtomus † nullam hujus pueri mentionem habent; „ quod

Baill. 14. Sept. 18. Novembris in Vita S. Romani Mart.

† In Homilia ab ipſo aliena.

quod satis superque est, ut suspiciosam de Historia hac sententiam proferamus. Habes facta duo solo Veterum silentio repudiata. Quid tum? Narrat idem, Philostorgio duce, S. Lucianum paullo antequam extremum ageret spiritum supra pectus suum, veluti super altari quodam collocari jussisse species consecrandas, atque ita compositum rem sacram peregisse. Cum autem id factum Eusebius & Joannes Chrysostomus, licet amplissimam Luciani memoriam usurpent, praeterierint, eorumque silentium certae Historiae hujus veritati nocere possit, ita argumentum occupat Bailletus. „ Quod est Joannis Chrysostomi id reticentis, „ cogi inde tantum potest, S. hunc laudatorem, ut omnia diceret, non „ suscepisse. „ Sed vero si talis responsio firma satis & solida visa ipsi est, cur non licebit, eam ambobus factis ab ipso ob Veterum silentium ad Apocrypha amandatis accommodare similibus verbis: Theophanes, Eusebius, & Autor Homiliarum sub Chrysostomi nomine latens, *ut omnia dicerent, non susceperant*?

7. Ianuarii in Vita S. Luciani pag. 178.

Ex Tillemontio vero, licet Silentium Veterum ipsi plura rejiciendi facta ansam praebeat, duo tantum aut tria seligere satis ducam. Primum Beatae Virginis tumulum attingit. „ Certum est, inquit, neque Epiphanium, neque Hieronymum, neque alium aevi illius Scriptorem quidpiam de eo in Palaestina posito percepisse. „ Et aliquanto inferius: „ S. „ Leo anno 454. ad Juvenalem scribens, omnia exequitur memorando „ germana monumenta Corporis Jesu Christi, quae intra Episcopi hujus „ ditionem continebantur; uti Sepulchrum, Loca Sancta, Crux, &c. „ Hic illustris illi ad memoriam de Virginis Sepulchro patebat aditus, „ quod non poterat non fama esse celeberrimum . . . . . Verumtamen „ ne somniavit quidem Leo vel unum hac de re verbum interserere. „

annot. 13. in S. Virg. pag. 403. col. 1.

Poterat, aut ego fallor, nescio quis abs Tillemontio flagitare, ut planius super hoc capite mentem suam aperiret: aut enim putavit, horum Patrum silentium momentum aliquod in eos allaturum, qui Mariam Virginem Hierosolymis humatam arbitrabantur, aut nullum. Si nullum: quare, caedo, in medium produxit? Si vero aliquid adversae partis propugnatoribus profuturum credidit, quod jure & merito credidit, conveniat id quoque necesse est, peraeque fore probabile, Deiparam Ephesi non occubuisse; propterea quod Polycrates, Tillemontii confessione, magnificis Ephesinam Ecclesiam titulis ornat, omniaque recenset, quaecumque ad ipsius dignitatem pertinere possunt; nec tamen tradit, Virginem Ephesum incoluisse; aut ullo modo de Morte, aut illius sepulchro verba facit; quanquam post Concilium Generale, eadem in Urbe celebratum, haec futura fuissent in ore omnium pervagata, eoque magis, quo animadver-

annot. 5. in S. Timoth. pag. 585. col. 2.

vertit Tillemontius, Polycratem hunc aliquem certe fuisse Ecclesiasticum Ephesinæ Civitatis Virum, & Traditionis Ecclesiæ suæ V. aut VI. sæculo testem. Non posset etiam doctus iste Criticus inficiari, nullum sive ante, sive post Synodum Scriptorem de Virginis Mariæ sepulchro quidpiam dixisse, quod tamen ille Ephesi reperiri contendit. Ecce itaque idem argumentum, antiquorum silentio comparatum, Tillemontio pariter & adversariis ejus suppetias ferre.

Idem Criticus eorum objectas diluens rationes, qui censent, Rescriptum ad omnes Asiæ Provincias pro Christianis non ab Antonino, sed a Marco Aurelio profectum fuisse; quod S. Melito, multas Antonini e Christianis Epistolas recitans, illud omiserit. „ Tametsi Melito, inquit, eo, „ qui ab Eusebio describitur, loco, illud non memoret, hoc non prohi- „ bet, quominus alibi non retulerit. „

Tomo 2. pag. 693. col. 2.

Secundum hæc, cum decreverit, Stephanum Pontificem Martyrio confectum fuisse: „ videtur, ait, „ dubium alicui esse posse, utrum vitam „ pro Christo fuderit Stephanus, nec ne? Augustinus nanque frequens „ in illius memoria, id tacitus præteriit; & Vincentius Lirinensis eximius „ S. Stephani laudator, quique eum Beatæ Memoriæ Pontificem appel- „ lat, hac de re siluit. „ Ratum itaque poterit esse, Augustinum & Vincentium Lirinensem in Martyrii S. Stephani ignoratione versatos fuisse; & aperto adeo suadente testimonio, licet de I. hujus Pontificis Martyrio ambigere. Verum Tillemontius argumento occurrit hoc pacto. Nihil istorum nos movet, ut credamus, rite probari, id iccirco non fuisse, quia Patres illos latuerit. „

Tomo 4. annot. in S. Stephanum Pontif. pag. 194. col. 2.

Inter graviora, quæ affert argumenta Natalis Alexander, ut Primorum Pontificum Decretales ad Siricium usque parvipendat, illud est omnium octo priorum Sæculorum Patrum silentium. „ *Non meminit*, ait, *Hieronymus in Catalogo de Scriptoribus Ecclesiasticis, Siricius, Innocentius, Leo, aliique summi Pontifices, octo priorum Sæculorum Concilia, Photius ipse: ergo sunt supposititia*. Firmissima pariter ejusdem Autoris ratio, quamobrem Marcio, a Patre extra Ecclesiam pulsus, ad Pontificem non appellaverit, inde traducta est: *Incredibile est*, inquit, *quod res tanti momenti tanto fuisset obruta silentio*.

Tomo 1. Differt. 20. prop. 2. pag. 218.

Hist Tomo 1. sæc. 2. Differt. 4. art. 13. pag. 163.

Promtum esset, magnum huc id generis argumentorum, quæ a Veterum silentio sumit, obire numerum; at ipsius P. Alexandri consulto non videmus, quodnam inde nancisci quisque possit emolumentum. Launojo etenim, ut Lazarum Massiliensem Episcopum fuisse, inficias ire posset; Sanctasque Sorores Mariam Magdalenam & Martham in Provinciam minime adventasse, Veterum silentium in auxilium vocante, atque ajente, nullum ejus rei vestigium esse apud Salvianum, Cassianum,

tum; Victorem Massiliensem, S. Eucherium Lugdunensem, Cæsarium Arelatensem, neque apud alios illarum Ecclesiarum Scriptores; id reticere prorsus Usuardi & Adoni Martyrologia; additque, S. Gregorium Pontificem, S. Odonem, Venerabilem Petrum, S. Petrum Damianum, Sanctum Bernardum in Sermonibus de S. Maria Magdalena habitis nihil itineris hujus meminisse. P. Alexander hæc omnia paucissimis de medio tollit momenta, & nugarum instar habet, quod nimirum in uno Veterum silentio consistant. *Respondeo, hac argumenta futilia esse, quia negantia sunt*: atque alibi arguentibus ipsum de S. Lucæ, quoad iter Petri Romam, silentio: *Argumenta*, respondet, *ab autoritate negativa nullius esse ponderis*.

Alex. Hist. Eccl. Sæc. 1. tomo 2. Dissert. 15. Concl. 3. ad 1. pag. 77. Idem Sæc. 1. Tomo 1. Dissert. 12. Concl. 3. pagina 118.

Si Blondellus & Dallæus Ignatianas Epistolas non admittant, Patrum Eusebio vetustiorum, ut Justini, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Epiphanii, & Joannis Crysostomi silentium caussati, reponit Alexander, ex quo aliquibus Patribus exploratæ non fuerint, perperam inferri ceteris ignotas fuisse Epistolas istas; neque quicquam adversus illarum veritatem eorum silentium posse conficere. Audiamus Alexandrum: *Unde id probabunt adversarii? Num ex eo, quod nusquam illarum meminerint? At id non sequitur. Licet enim in eorum Operibus, quæ nunc exstant, mentio harum Epistolarum nulla facta sit, fieri tamen potest, ut in his quæ perierunt, qualia fuisse quamplurima notum est, commemoratæ fuerint. Sed etsi nullibi earum meminissent, non sequitur, quod eas penitus ignoraverint: siquidem necesse non fuit, ut omnes Scriptores Ecclesiasticos nominarent, quos noverant, aut eorum Opera citarent.* Subjungit: *ad ea, quæ de Tertulliano urgentur, respondeo, ineptam esse consecutionem, qua colligitur, ignotas Tertulliano fuisse Ignatii Epistolas, quia ab illis dissensit.*

Alex. Hist. Eccl. Sæc. 1. Tomo 2. Dissert. 22 pag. 118.

Quam multa conflat hic Alexander, ut a Veterum silentio petitum argumentum irritum reddat! Quid vero si ejusdem ipsissima verba in eum retorqueremus, cum hujusmodi probationem magnificat, atque hac una permotus Pontificum Decretales, Constitutiones Apostolicas, aliaque Historica capita flocci facit? Eandem de Priscorum ignoratione tundit incundem Dupinus prioribus quatuor dubitandi rationibus, num Apostoli ad edendum symbolum convenerint; neque id animo ipsi excidit, ubi in disputationem incidit de primorum Pontificum Decretalibus. Attamen quoties S. Ignatii Epistolæ hoc impetuntur momento; & propterea Launojus de sexagesima sexta S. Cypriani Epistola quæstionem movet: „ non est mirum, inquit, peculiaria facta nonnulla Veterum scientiam fugisse, adeoque inde comparatum argumentum ita rem efficit, „ ut nihil minus. „ Itaque si hoc rationum genus aversantur adeo, ubicunque ipsorum instituto minime favet, quare ad illud se conferunt,

Dupin. tomo 1. pag. 29.

Ibidem pag. 662. Ibidem pag. 128.

Ibidem pag. 544. col. 2.

ubicunque favet? Si nullius frugis esse putant, quid est caussæ, cur adhibeant? si alicujus, cur explodant? Quippe vim habentibus ullam responsis ad illud prosternendum excogitatis, undenam liberum ipsis fuit Operis aut facti alicujus falsitatem per idem constituere? Anne jure, & eorundem confessione fas non erit, eam probationem levem, cuique animus attendendus non sit, appellare? Alioquin ad veritatem accedet, & pondus consequetur, quoties in eos etiam urgebit.

§. III.

Critici vicissim exprobrant sibi, quod a Veterum silentio argumenta ducant illius exiguæ firmitatis exempla: præcepta pro recto usu.

NEmo est qui nesciat, Launojum Doctorem Sorbonnicum in plerisque Libris suis, publicæ utilitati commissis, certi atque constantis principii loco posuisse: ad fabulas amandanda esse omnia, communem rerum ordinem superantia, & eventa quælibet, quæ ab Autoribus, vel ipsis ætate proximis non memorantur. Verum cum animadverterit Doctor hic, inter omnes de hoc initio non convenire, Tractationem * quandam, qua illius autoritatem sartam tectam defenderet, instituit. Thierius autem aliam, qua illud oppugnaret, lucubravit anno 1662. Existimat hic, negans argumentum, quantumvis generali Autorum omnium silentio confectum, nullam adhibere persuadendi necessitatem; si modo alterius docti & ingeniosi Scriptoris, *quantumvis novitii*, *quantumvis neoterici* autoritate frangatur. Nihilominus ei satis erit oculos in Thierii Libros conjicere, qui certior fieri velit, illum silentio Veterum ut plurimum argumentari. Qua de re merito expostulat cum Thierio Mabillonius, quod Lacrymæ Sanctæ Vindiconensis fidem labefactet, quia ante duodecimi Sæculi finem nulli fuisset aut Concilio, aut Pontifici perspecta; eumque Epistola eadem scriptum reliquerit, non latuisse Viros Religiosos Vindiconenses, nihil ejus rei vel in sacris Voluminibus tradi, vel a primorum sæculorum Autoribus commendari: at eos non latuisse quoque, omnia minime a Veteribus consignata Litteris esse: Thierius contra, Epistolam illam refellens, Mabillonium de Veterum silentio ear-

Thier. Exercit. adv. Laun. pag. 182.

Epistola ad Episcopum Blesensem data pro Lacryma Vindiconensi anno 1700. Gall. pag. 9.

Ibid. pag. 43.

Thierius in resp. ad Epist. Mabillonii art. 2. pag. 27. Gall.

* Ita inscribitur: *Dissertatio in qua probatur, negativum argumentum in quæstionibus ex facto usu & traditione pendentibus, multum habere roboris.* Innititur Launojus centum quinquaginta Scriptorum dictis, quibus argumentum negans usus attulit. At Launoji fato plerique eorum, quos citat, Patrum id probationis aliis locis refutant, quemadmodum Tertullianus, Hieronymus, Augustinus, aliique. Idem sentiunt Theologi: *Est levis admodum, atque nullius plane ponderis argumentatio*. Habet Baronius Tomo 1. pag. 270. Edit. Antuerp.

pit

pit his verbis. „ Si in hunc modum ratiocinari liceret, nulla esset fabu„ la, quæ in constantis veritatis locum subire nequiret, favente quatuor „ Evangelistarum silentio. „

Pater item Fronto in Apologia, qua Libellum *de Imitatione Christi* Thomæ a Kempis vindicat, gravissime conqueritur cum Launojo de usurpata frequenter negantis argumenti autoritate. Launojus tamen sub exitum Dissertationis, in Frontonem conscriptæ, addit multa superius dictis ab hoc momentorum genere; & planum facit, eundem etiam Patrem in illius fidem se aliquando recipere, adeoque eodem, quod in aliis detestatur, vitio laborare.

Non absimiliter Simonius sæpe hanc probationem adoptat, & Dupino atque Arnaldo succenset adoptantibus. Sermonem nanque de Bezæ Manuscripto habens Criticus iste. „ Operæ, inquit, sane pretium erat, ut in „ hac quæstione diligentius versatus esset Arnaldus. Solas etenim in facti „ quæstione congerit conjecturas; & ajentibus rationibus nihil nisi ne„ gantia objicit argumenta. „ Arnaldus e regione de eodem usu Tillemontium redarguit in Dissertatione de iis, quæ super Jacobi Martyrio testatus est Hegesippus. Tillemontius ipse, cui familiare est responsum hoc, non desinit tamen de illo Valesium, Rigaldum, Pearsonium, aliosque criminari, quoties utuntur, tum ad sua confirmanda, tum ad ejus adversaria dogmata evertenda. Porro hi omnes eundem morem aliis Scriptoribus gerunt. Natalis Alexander, postquam magnum sanctorum numerum veterum silentio, quasi invicto fundamento, constituit, male de Launojo audit, quod in Tractatu de Simonia dubitaverit, utrum D. Thomas Summam Theologicam, quæ ipsi adscribi solet, revera confecerit, nec ne; ansam ei præbente id suspicandi Clemente VI., qui habita de Sancti hujus Viri laudibus Oratione, ejusque doctrinam Operum ejus numero & dignitate celebrare gestiens, Theologicam Summam in ceterorum Indice non recensuerit. Universæ demum de re Critica Controversiæ nihil personant frequentius, quam mutuas sapientum de argumenti negantis usu querimonias.

Simon. Differt. Crit. de MSS. Novi Test. pag. 15. Gall.

In Summa S. Thomæ vindicata.

Verum enim vero argumentum hoc acrius, quam par est, persequitur Dupinus, ubi quinque Græcas Epistolas sub Ignatii nomine vulgatas falsitatis arguere curat. „ Nemini dubium esse potest, inquit eruditus „ iste Criticus, Ignatio suppositas esse quinque Epistolas Græcas, quæ ab „ Eusebio & Hieronymo non referuntur: si nanque Autorum istorum „ temporibus extitissent, fieri nullo modo potuisset, ut eas vel non vi„ dissent, vel de iis fari non audivissent. „ Consequens itaque inde erit, Athenagoræ Apologiam, ad Marcum Aurelium Imperatorem oblatam; Hypotyposes Theognosti Alexandrini; Opera S. Jacobi Nisibicensis, Hy-

Dupinus tomo I. pag. 122.

menæi, Narcifi, aliorumque multorum adulterina effe; propterea quod neque Eufebius neque Hieronymus eorum meminerint: *fi nanque Autorum iftorum temporibus extitiffent, fieri nullo modo potuiffet, ut ea non vidiffent*. Ad Apocrypha infuper rejiciemus alteram *Inftructionem Paftoralem* Boffueti Epifcopi Meldenfis *de promiffis Jefu Chrifti Ecclefiæ*, five, *Refponfa objectis Miniftri cujufdam in priorem Inftructionem*. Parifiis Typis Aniffonii in 12. 1701. Gallice: quandoquidem neque doctiffimi Præfulis hujus Cuftos a Bibliotheca, neque Parifienfium Ephemeridum Scriptores, neque Monumentorum Trevoltienfium Autores, neque Dupinus in Autorum Ecclefiafticorum Catalogo verbum ullum hujus Operis fecerunt: tametfi fuiffent finguli omnium celeberrimi hujus Epifcopi Scriptorum callentiffimi. Exemplum hoc, aut me fallit animus, eautiores efficere Criticos deberet in ferenda de Antiquorum germanis operibus, in Indicibus temporum illorum omiffis, fententia.

Fabulam deinceps faperent facta nonnulla in Ecclefiæ Faftis femper celebrata, quorum effent S.S. Laurentii & Sebaftiani Martyrium: non enim in Eufebiana Hiftoria Ecclefiaftica fedem habent, in qua tamen colligenda fufcepit omnia, quæ gefta in Ecclefia funt majori animadverfione digna. En quæ ab his Criticorum noftrorum initiis ducuntur confecutiones; ut plane videatur nullam effe mediam inter utrumque viam, aut illas componere, aut neganti argumento nuncium remittere. Ceterum cum fimile vero fit, neutrum iftorum perfectum iri, poftulabat res, ut aperirent nobis ad quofnam ufus rite atque ordine adjungi poffit momentum hoc, & quatenus conjecturæ alicui aut fulciendæ aut roborandæ poffit adhiberi, quin in fcopulos paulo ante memoratos incidamus.

Autor Differtationis de S. Dionyfio Areopagita Parifiis impreffæ anno 1702. nonnullas exequitur conditiones, ex ejus mente, ut argumentum negans firmam fufficere poffit probationem, neceffarias. „ Sit prima inquit; omnia Autorum illorum exftare Opera, quorum proficimus filentio. Altera, factum illud eos non ignoraffe. Tertia, non modo eis fuiffe de illo loquendi facultatem, fed officium. Quarta, cum id poterant & debebant, eis animo non excidiffe. Poftrema, cum id mente comprhenderent, nihil obfuiffe, quominus muneris fui partes explerent. „ Quoties hæc quinque Autorum filentium comitantur, ratum omnibus effe poteft illud efficere firmiter, id, de quo difceptatur, factum non contigiffe. At ex iftarum præfcripto non magno erit argumentum hoc Criticis ufui, neque præfidium ex eo ullum adveniet, nifi raro admodum, ne dixerim, fortaffe nunquam.

cap. 4. art. 3. pag. 130. & 131.

Oportet, Launoji fenfa recito, negantis argumenti vim totam exhaurire

rire, de qua agitur, materiem, ut nonnihil valeat. Quapropter id sancxit in rem hujusmodi: *In his, quæ ex conditione facti, & usu, & traditione pendent, si abnutiva ratio quadret in omnem penitus subjectam materiam, firmissima judicari debet; si non quadret; quia potest majus, aut minus quadrare, aliquando probabilitatis habet aliquid, aliquando nihil; idque sæpius.*

Epistola nuncup. ad Dissert. de argumento negat.

Ne quis error in argumenti solummodo negantis usu subrepat, de quo Launojus hic loquitur, necessum est ex Mabillonio, non omnes tantum, quos de re siluisse perhibemus, Autores legisse; verum pro certo habere, nullum Scriptorum per ea tempora viventium opus periisse: immo aliqua saltem ratione exploratum habere non incongrue, eorum nihil, quæ cadunt in disceptationem, Autorum, qui ejus ætatis supersunt, diligentiam fugisse.

Mabill. de Stud. Monast. 2. p. c. 13. pag. 296.

Basnagius vero ea est opinione, ut credat, non expedire, ad silentium veterum rem devolvere, nisi affirmantes probationes, ut fit aliquando, deficiant; tunc autem alicujus esse ponderis, cum generale silentium est, aut ab ullo in adversam partem momento non infringitur. Accedunt exempla duo ex ejus penu depromta, quibus hæc regula facile admodum accommodatur. Primus eorum, qui Dionysii Areopagitæ in Gallias ingressum posteritati propagarunt, fuit Fortunatus Episcopus Pictaviensis. Sexcenti igitur anni, antequam cognosceretur, elapsi erant; at qui res adeo memoranda altissimo est obruta silentio? Unde nam eam effodit Fortunatus in communi totius Orbis oblivione? neque etenim aut momenta aut monumenta producit: non est itaque majori fide dignus, atque Isidorus Hispalensis, cum S. Philippum Apostolum in Gallias profectum fuisse narrat. Si quando autem, subdit eruditus Criticus, valere potest negans argumentum, tum certe est, tum in alicujus rei negotium venit integer hominum ordo; cum silentium generale est; & sexcentorum annorum spacium intercessit. Quo emenso, Autori de re sine sponsore perhibenti credendum non est; & quamplurimi licet eum deinceps secuti sint, hæc Scriptorum fabulæ adstipulatorum turba nullam ipsi veritatis accessionem facit. Quamobrem futurum puto, ut ab argumento negante assumta probatio cum firmior, ac plerumque, & constantior esset, tum parcius in eorum scriptis appareret; si præceptis istis incorrupte operam Critici navarent.

Basnagius Hist. Eccles. p. XV.

Basnag. t. 6. lib. 5. c. 2. p. 220.

AR-

ARTICULUS III.

De argumento a rerum convenientia, ab iis, quæ fieri potuerunt, quæque ſimilia vero ſunt, collecto.

QUamquam id habeant perſuaſum Critici Sapientes; non eſſe in ré Hiſtorica de rerum cum veritate ſimilitudine, de conjecturis, de factorum convenientia magnopere laborandum, ubi paratum eſt eam rationibus abſolutis conſtituere: nihilo ſecius conſtat aperte, pleraque, quibus utuntur, momenta conjecturis inniti & ſpecie veritatis. Obvia paſſim ſunt in illorum Operibus ejus rei exempla; immo non deeſt locus, in quo ut futilibus leviſſimiſque conjecturis aſſentirentur, plana & concepta Scriptorum teſtimonia deſeruerunt.

Tomo I. p. 634. col. I. Tillemontius v. gr. quinta in S. Joannem Evangeliſtam annotatione, efficit S. Irenæi, aliorumque multorum Patrum autoritate, nec non graviſſimis argumentis, Apoſtolum hunc non conceſſiſſe Epheſum, ut ea in Urbe domicilium collocaret ante annum *66*. Cum autem id non congruat cum eo, quod probat, Deiparam Virginem eodem ſecum iviſſe: ætatem ſiquidem octoginta quinque annorum egiſſet, itineribus conficiendis incommodam; a manifeſto Patrum multorum teſtimonio expedit ſeſe conjecturarum uſu. „ Dicendum igitur, ait Tillemontius, S. Joannem ſexageſimo duntaxat anno Epheſum ſe contuliſſe, ut ſedem inibi poneret, „ aut diu moraretur: potuiſſe tamen fieri, ut illuc ante pergeret aliquando, inde regreſſurus, & quin Virginem ſecum duceret. Sanctus „ Joannes, inquit alibi, *annot. 13. in Deip. Virg. p. 432. col. 1.* fortaſſe hoc pacto iter Epheſum contendit anno 37., quo extra Hieruſalem, ut vero ſimile fit, verſabatur; aut „ aliquibus poſt annis, cum Petrus prædicationis gratia in Aſiam venit. „ Vides, Criticum hunc adverſus diſertum Irenæi aliorumque Patrum teſtimonium Hiſtoriam hujuſmodi propugnare, adhibitis formulis *fieri potuit*, *fortaſſe*, *veroſimile fit*. Species eſt, non inique laturum fuiſſe Tillemontium, ſi quis pro reſponſo in eum intorſiſſet verba illa, quæ habet eadem annotatione: *At hæc nihil niſi poſſibilia quædam ſunt, gratis excogitata*; neque magnopere facienda, ubi expreſſis ſenſis, ſolidiſſimiſque rationibus adverſantur.

Nemo eſt Scriptorum Eccleſiaſticorum, qui S. Modeſto Hieroſolymitano Patriarcha VII. ineunte Sæculo florenti, in S. Mariæ Magdalenæ Epheſino itinere commemorando præceſſerit. En verba, quæ ad nos

uſque

usque detulit Photius : *Post dormitionem sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ, profecta est Magdalena Ephesum ad dilectum discipulum, ubi cursum Apostolicum per Martyrium unguentifera Maria perfecit, nolens ad extremum usque spiritum a Joanne Evangelista & Virgine separari*. Dilucide testatur Sanctus hic Patriarcha, Magdalenam Ephesum ab obitu tantum Virginis petiisse; *post dormitionem*. Verum pugnante hoc cum Tillemontio, qui censet Deiparæ Ephesum proficiscenti Magdalenam sese comitem adjunxisse, ad conjecturam appellat, ut plano testimonio fucum faciat : „ Dicamus, ita loquitur preclarus Criticus, Magdalenam Ephe- „ sum iter fecisse, (quo Mariam Virginem, ut videtur, sequi posset); „ qua e vivis sublata, apud Sanctum Joannem Evangelistam perpetuo „ mansit, quin ab Apostolo Virgine, dum spiritum hausit, sevocari un- „ quam pateretur. „ S. Modestus, a quo historiam illam accepimus *post Deiparæ dormitionem* iter hoc contigisse tradit : at Tillemontius contendit, eam, *ut videtur*, Virginem Mariam comitatam fuisse.

Photius cod. 275.

Tomo 2. art. de S. Mar. Magd. pag. 57. Item annot. 4. pag. 519. col. 2.

„ Bailletus, qui raro admodum a Tillemontio recedit, non dubitat „ asserere, opinionem fuisse in Oriente atque Occidente olim longe la- „ teque pervagatam; post Sancti Spiritus descensum, atque Apostolorum „ huc illucque dispersionem, Mariam Magdalenam Hierusalem, & re- „ gionem suam deseruisse, ut Ephesum in Asia minori se conferret, ibi- „ que cum Maria Virgine, quæ illuc Joannem Evangelistam, ut fertur, „ sectata fuerat, commoraretur. „ At qui fieri potest, *eam esse opinionem in Oriente atque Occidente olim longe lateque pervagatam*, de qua ne unus quidem ante VII. Sæculum mentionem habet? Unde cognovit Mariam Magdalenam *post S. Spiritus descensum, & Apostolorum huc illucque dispersionem* Ephesum migrasse, cum S. Modestus, unus historiæ hujus narrator, distincte fatetur, id evenisse *post dormitionem Deiparæ*, quæ in annum circiter 66. longe ab Apostolorum dispersione incidit? Equis in medium adducitur, qui nobis pro narratione sua spondeat? Tillemontium tantummodo signat, quem proxime hac de re conjicientem audivimus : Ceterum cum præsenserit Bailletus, posse aliquem ipsi locum objicere S. Modesti, qui sane enucleatus est, in ora Libri annotationis instar apposuit : „ Videtur in eam sententiam concedere, (*Sanctus* „ *Modestus*), ut credat, Magdalenam nonnisi post Deiparæ interitum „ Ephesum accessisse. „ Quare autem non dixit potius, illum aperte in hanc sententiam concedere, quam id *videri*? & quoniam ait Modestus explicate *post dormitionem Deiparæ*, quare alibi scriptum reliquit „ Bailletus : quam proxime ad verum accedere, Beatam Virginem in „ Asiam se cum Joanne transtulisse, & cum Magdalena Ephesum incoluisse? „

Baill. 22 Julii in Vita S. Mariæ Magd. pag. 643.

15. Aug. in Festo Assumt.

Hæc

Hac itaque ratione præstantes Critici puris conjecturis facta nonnulla superstruunt adversus Autorum certum testimonium, harum vocum usu; *ut videtur . . . . . . ut fertur . . . . . ut probabile est . . . . .*

Dupinus Tomo 1. pag. 7°.

Dupinus quoque nihil habet, quod Tertulliano, Eusebio, Hegesippo de Epistola, a Pilato ad Tiberium oblata super Jesu Christo e mortuis revocato, opponat, præter inanes conjecturas, & imagines veritatis.

Ad hæc: Critici longe adeo procedunt conjecturis suis, ut semel hoc argumentorum genere constituto alicujus Historiæ capite, illud certum atque exploratum esse velint. Simonius exemplo sit, qui opinionem suam de publicis Scribis confirmaturus, exorditur a quadam positione, urget specie veri; atque assumptis duobus istis momentis, concludit firmissime: extitisse revera in Judæorum Republica tales Amanuenses. Ratiocinatur in hunc modum. „ Si modo in Hebræorum Republica a Mose „ deinceps fuerunt Librarii publici, nullo negotio consultum erit incommodis omnibus, quibus ostendi solet, Mosen partibus omnibus Pentateucum non conscripsisse. Positis Scribis istis . . . . . . Hoc itaque habito pro re constanti, cogimur, aut ego fallor, ad publicos Scriptores „ confugere. „ Alio vero loco addit: „ Non admodum a vero distat, „ Mosen jam inde ab initio Reipublicæ hujusmodi Librarios designasse „ . . . . . . Quare simillimum vero est, eos ætate Mosis extitisse. Quo „ constituto . . . . . . „ Autor Animadversionum in Historiam Criticam Simonii, hoc loci observat: *Ea nihilo secius omnia probabilitatis fines non egredi.* „ Ita ut, subdit Dupinus, rem decernens Simonius summæ pro „ Religionis negotio gravitatis, qualis est Autoritas Pentateuci, quadam positione & simplici Hypothesi; ei satis nutans fundamentum „ substruxit. „

Simonius Hist. Crit. Vet. Test. l. 1. c. 1.

Ibidem cap. 2.

Dissert. præl. pag. 70. col. 2.

Quapropter non possum quin aliud hujusmodi afferam exemplum; cum satis superque arrideat Criticis nostris probatio ista, & nimium etiam in ipsorum voluminibus reperiatur. Criticorum plerique in eo consentiunt, Historiam S. S. Mauritii & sociorum, a S. Eucherio Episcopo Lugdunensi exaratam, atque a Patre Chiffletio in *Paulino illustrato* publici juris factam, omnes autoritatis numeros habere. * Cum autem Tillemontius & Bailletus existimaverint, eandem Historiam, quam lucedonavit

Baill. Tab. Crit. 22. Sept.

* Joannes a Burgo Dei, Minister Montis Persullani addendum curavit anno 1705. Libellum hoc titulo: *Dissertatio Historica & Critica de Martyrio Legionis Thebanæ*, quo liquido ostendere nititur, cum narrationem Martyrii istorum Militum Thebæorum, quæ in Surio legitur, tum aliam Eucherio adscriptam commentitias esse. Movetur his. 1. quod elegantissima sit Eucherii ad Valerianum Epistola; pedester vero hujus Historiæ stylus: 2. quod Mauritium appellet Eucherius pro *Legionis Præfecto*, *Legionis Primicerium*: 3. visum & sermonem S. S. istorum ad Ethnicum quendam complectatur; indigna planæ, quæ Eucherio vendicemus.

navit Surius, descripsit vero Autor VII. Sæculi, ad Sanctorum istorum Historiam absolvendam pertinere posse, integrum quoque esse sibi censuerunt, eam in censum suum traducere. Porro intererat propterea viam quandam investigare, qua pondus aliquod autoritatis acquireret monumentum nullius ex eorum doctrina existimationis. Criticen igitur excutiunt suam, quæ ipsis semper adjumenta comparavit, unde sibi faventia statuerent, & jacentia erigerent. Non alia sane de caussa eruditissimus Tillemontius hoc in discrimine ad communem suam de rebus vero similibus regulam convertit animum, præhabitisque citra rationem ullam tribus aut quatuor capitibus, id satis esse sibi persuasit, ut singularem acciperet existimationem Historia Mauricii Suriana, ipsiusque instituto, ut magis libuerit, apta esset. Attende quo id præstiterit modo.

In speciem est, inquit, Monachum quendam S. Mauricii; sive, ut Bailleti verba recitemus, *fertur*, Monachum Agaunensem, vel S. Mauricii in regione Valesia ad annum 650. hanc Historiam a Surio traditam descripsisse: *in speciem* item est, eam ex Monasterii sui Traditionibus concinnasse: *videtur* demum a vetustiori Scriptore rem didicisse. Quibus jactis conficit: „ Quamobrem visum est nobis, abs re non esse, ea nonnunquam uti. „

Tillem. Tomo 4. art. 4. de S. Maur. pag. 422.

Perspexistis quid demum autoritatis attulerint Actis istis Critici nostri; autoritas, quæ simplicibus duntaxat veri similitudinibus fulcitur, quave gravissima facta roborantur, præsertim summum Martyrii S. Mauritii & Sociorum ejus caput, de quo S. Eucherium *sese implicasse* contendunt, & falsum hunc Autorem certiorem Eucherio cognitionem habuisse.

Nihilominus in speciem est, inquiet aliquis, omnes hasce veri species nullam reipsa veri speciem in sese continere. Eccur etenim Historiæ hujus Autorem Monachum designare, & quæ de S. Mauritio tradidit litteris ab alio eum Scriptore accepisse profiteri, cum, Bailleto teste, *æque ipse atque ejus sponsores ignoti sunt*? Quæ veri species, Monachum istum ex Monasterii sui Traditionibus narrationem illam collegisse; cum * Monasterium illud tertio duntaxat a Mauricii & Sociorum ejus obitu sæculo, aut per alios anno circiter 515. constructum sit, ** ut Traditiones

Baill. Tab. Crit. 22. Sept. in Vita S. Mauricii.

* Sigismundus Burgundionum Rex, postquam S. Aviti Viennensis opera Jesu Christo nomen dedit, Sanctis Martyribus istis addictissimus fuit: ædificari Agauni præcepit celebre Monasterium, Mauricii deinceps nomine insignitum, cui redditus multos elargitus est, ibique se humari jussit, constituto *quotidiano Psalterio*, ut ajt S. Gregorius Turon. l. 2. *de Gloria Mart.* cap. 75., aut *Laude perenni*; ut placet aliis.

** Sentiunt ita Mabillonius Tomo 1. Act. Ord. S. Bened. pag. 568., & Theodoricus Ruinartius Act. Select. pag. 288. contendentes ante annum 515. extructum fuisse Monasterium Agaunense, ducti titulo Fragmenti

inde descendentes sexto solummodo ævo cœperint propagari? Moneant porro, quo hæc profluxerint rivulo duobus aut tribus Sæculis, & a quo id didicerint priores Monasterii illius Monachi, ut ad illum derivarent, qui VII. labente, ea posteris commendavit. *Quæ species* insuper, Autorem hunc, instituto vitæ, ætate, & propugnatoribus suis prorsus obscurum de S. Mauritii Martyrio certiorem effectum fuisse, quam Eucherium, qui centum quinquaginta post annis eam Historiam lucubravit? *Quæ tandem species*, Traditionem Mauritiani Monasterii, tribus circiter Sæculis recentioris, atque a Monacho traductam VII. Sæculi, ***aliquid probabilius afferre, quam ab Eucherio deductam***, qui per ipsum Tillemontium a Viris fide dignis S.S. istorum Gestis imbutus fuerit, ad quos ea Traditione ingenua manaverint? * Nullum monumentum erit, quantumvis depravatum, quod similium rerum istarum usu in aliquam non veniat existimationem, atque audacter nequeat adhiberi.

Tomo 4. annot. 1. in S. Maur. pag. 696. col. 2. Ibidem art. de S. Maur pag. 422.

ARTICULUS IV.

De conjectura ducta ab iis Scriptis, quæ fabulis resperfa sunt, rebusque minus probabilibus & a veritatis specie remotis.

NUllum certius est iis, qui Criticis nostris animum præbere velint, mendacis Operis indicium, quam si fabulæ in eo, & facta aut probabili aut recto judicio adversantia deprehendantur. Inter ceteras, quas Dupinus ad monumenti alicujus veritatem explorandam, rogavit leges, ea est: ***utrum Historias plane fabulosas præseferat***; quicum consentit Alexander; Tillemontius vero, Bailletus, aliique ad eam non raro se recipiunt, ut plurima Martyrum Acta, Sanctorum Vitas, facta, atque Opera pessundent, eum extraordinarias res, & fide difficili, & fabulas olentes complectuntur.

Dupin. in Praf. p. 38. Alex. Sac. 9. cap. XI. art. 6. Cave. Rivet. Clericus.

Homiliæ S. Aviti ferente: *Dicta in Basilica Sanctorum Agaunensium in innovatione Monasterii ipsius vel passione Martyrum*. Quo fit, ut potuerit quidem Sigismundus aliquanto junior Monasterium augere divitiis, & instaurare; non vero a fundamentis excitare.

* Testabantur Viri, e quibus S. Mauritii Gesta hausit Eucherius, se illa ab Isaaco Genevensi Episcopo accepisse; hunc autem a Theodoro ejus loci Episcopo, in quo passus fuerat Mauritius, quique illa ab ipsis rei testibus percipere poterat. Paul. illustr. pag. 91. & 92.

Hu-

Hujus regulæ monito operibus certo ſuppoſitis accenſent Dupinus & Alexander Proto-Evangelium S. Jacobi a Neandro editum ; Evangelium Nicodemi ; Vitam S. Joannis , cuidam nomine Prochoro ex ſeptem prioribus Diaconis uno tributam ; Libros de S. S. Petri & Pauli Paſſione, qui S. Lini titulo circumferuntur ; Abdiæ Librum, Apoſtolorum geſta narrantem , aliaque id genus monumenta plura ; quod totidem ſint narratiunculis & fabellis ſcatentia monumenta.

Eodem docente pronunciato , nullam vero propinquitatem agnoſcunt Tillemontius & Bailletus in Vita Sanctæ Theclæ, aſcito Baſilii Seleucienſis vocabulo conſcripta , in Vita S. Mariæ , Tertulli cujuſdam famulæ ; in Actis S. Sabinæ , S. Abercii , S. Gliceriæ ; aliiſque ſimilibus monumentis, quæ per iſtos incredibilibus , abſurdis , omninoque a veritate abhorrentibus rebus plena ſunt.

At ſi confictum illud ſcriptum eſt , quod fabuloſis inficitur narrationibus , non teneo, qua ratione Barnabæ Epiſtolam Dupinus & Cavius, Hegeſippum S. Jacobi mortem referentem mordicus tueantur ; Tillemontius, Bailletus, & Ruinartius atque ut paucis rem tranſigam , qua ad infinitum abirem, quomodo P. Alexander, ceterique unanimi conſenſu cum Eccleſiæ Patres , tum Doctores ſuffragium ferant pro Paſtoris Libro , & prima S. Clementis ad Corinthios Epiſtola ; egregio illo antiquitatis Chriſtianæ monumento Priſcis omnibus celeberrimo. Ægre etenim alia reperias, quæ fabulis accedant propius , minuſque fidem mereantur, quam Hyenæ ſexum mutantis Hiſtoria ; (quod naturam inveſtigantibus refragari P. Alexander exiſtimat) Phoenix e cineribus ſuis reſurgens , plures ultra Oceanum Orbes , quæ omnia Epiſtola ſua perſequitur Clemens . Ubinam occurrent ad fabularum ingenium magis compoſita , quam quæ tradit Hermas de Angelo *Hegrino* , Brutis imperante ; de Baptiſmo Patriarchis *Lib. 1. cap. 4.* Apoſtolorum opera poſt illorum interitum collato ; de duobus Geniis, bono altero , altero malo hominibus deſignatis ? Queis addas per me licet veterum nonnullorum opinionem , qui dixerunt , S. Joannem Baptiſtam nunciatum iviſſe Jeſum Chriſtum Juſtis iis, qui ante ipſum occubuerant. quod Apoſtolis quoque commune faciunt Clemens Alexandrinus & Origenes ; Millenariorum fabulam , aliaque ſimilia his , quæ nihil minus communem rerum ordinem & fidem ſuperant.

Magnopere etiam laborabis in Criticorum legibus cum propriis illorum initiis conciliandis . Cum etenim affirmaverit Dupinus, Hiſtoriam Phœnicis , a Clemente in Epiſtola ad Corinthios commemoratam, in fabulas proniorem eſſe iis , quæ de quorundam Animalium facultatibus in Epiſtola ſua tradit Barnabas , in hoc magnum effatum ab Alexandro *Dupinus Tomo 1. pag. 19.* ſimiliter uſurpatum erumpit : „ Quorſum autem certis adeo perſpicuiſ- *Alex. Tomo 1. Sac. 1. cap. XI. art. 10.*

„ quæ rebus confirmandis immorari; cum omnibus compertum sit, primorum Christianorum Libros fabulis istis redundare? „

Si primorum Christianorum Libri fabulis istis redundant; cedo, quare monumenta supposititia proclamare Prochori, Lini, & Abdiæ Volumina, aliaque, de quibus dictum est; quia fabulis & narratiunculis referta sunt, & in quibus non apparent facta magis incredibilia, quam quæ in Virorum istorum Apostolicorum Epistolis leguntur? Alibi quoque hæc sub stylum venient; quamobrem iis modo supersedemus.

ARTICULUS V.

De conjectura capta a Titulis, Inscriptionibus, & tempore Litteris mendose adscripto, quod a factis & monumentis, de quibus agitur, discrepat.

Quoddam est Tillemontii argumentum, quo Acta Sancti Hyacinthi ostendat vitium subiisse, Formula a Præfecto usurpata: *Domini nostri Imperatores jusserunt*. „ Id non congruit, inquit Criticus, „ nisi temporibus illis, quibus plures regnabant Imperatores, neque crediderim id ante Marcum Aurelium reperiri. Qua de re aut falsa sunt „ Acta, aut Hyacinthus non oppetiit mortem Trajani ætate; quod probatum fuit Baronio. „

Tillem. Tomo 2. annot. 5. in persec. Trajani pag. 625. col. 1.

In Vita S. Mariæ famulæ mentio cujusdam in Christianos Edicti fit, quod inscribitur: *Maximianus, Adrianus, Antoninus, Pii, Felices, Augusti*. Asseverat Tillemontius, hunc titulum perspicue Actorum istorum falsitatem indicare. „ Antoninus quidem, ait, cum Adriano imperium gessit; at Cæsaris non Augusti nomine decoratus. Solus ille, „ Adriano jam extincto, *Pii*, non autem *Felicis* nomenclaturam sortitus est; neutram Adrianus. „

Tomo 2. annot. 5. in persecutionem Adriani pag. 629. col. 2.

Quarta eodem Critico de Sanctæ Sabinæ Actis dubitandi ratio est, quod sæpius Imperatorum & Augustorum verba interserant. „ Non novi, ait, hunc loquendi morem Adriani temporibus invaluisse, quibus „ hæc contigisse autumant; cum ante M. Aurelium nemo in dignitatis „ illius supremæ socium sibi quemquam asciverit. „ Dupinus postremo tempus vitiose Epistolis appositum in signorum numero collocat; unde monumenti alicujus fraudem aperiamus.

Ibidem annot. 1. in S. Sab. pag. 640. col. 2.

Dupinus in Præf. pag. 36. Item Tomo 1. pag. 4. & 71.

Admissis itaque illustrium Criticorum nostrorum pronunciatis istis, liceret fortasse alicui S. Ignatii Acta adulterina judicare. Habent enim, Sanctum

ctum hunc quarto Trajani Imperatoris anno, quod illius præceptis non paruerit, igni traditum: *Trajano enim post quartum annum Imperii sui, elato de Victoria*. Nihilo fecius Tillemontius aliique eum anno Christi 107. Trajani Imperantis decimo vitam profudisse testantur. Suspicio item suboriri poterit de Rescripto, vulgo, Antonini ad Asiæ Provincias pro Christianis dato, quod huic Principi tribuit Tillemontius annot. XI. in S. Justinum, utrum ad M. Aurelium citius spectet; quoniam hujus Epistolæ titulus, ut ab Eusebio, & Chronico Alexandrino recitatur, Marcum Aurelium aperte signat: Μάρκος Αὐρήλιος Αρμένιος &c. Rufinus haud aliter legit Eusebium.

Ruinart. Act. Sel. pag. 12. num. 2.

Euseb. l. 4. c. 13

Erit tum, cur dubitemus, anne Justinus 150. * anno præclarissimam suam Apologiam obtulerit, an vero decem aut duodecim ante annis, In titulo nanque hujus Apologiæ Marcum Aurelium Cæsarem non appellat, quo tamen honore anno 139. donatus fuerat. Insuper fas erit Eusebio, Hieronymo, a quibus non dissentit Tillemontius, inficias ire dicentibus, parvam S. Justini Apologiam ** Marco Aurelio, & Lucio Vero Imperatoribus confectam esse: Justinus etenim de illa fœmina Christiana sermonem habens, quæ a Viro dissociata est, eam perhibet Apologiam non *Imperatoribus*, sed *Imperatori* exhibuisse, qui alius esse non poterat ab Antonino. Licebit negare Justinum Marco Aurelio & Lucio Vero Romanis Principibus ex Tillemontii Chronologia mortem haud objisse. Narrant enim ipsius Acta, Præfectum sententiam in eum tulisse his verbis: Obtruncabuntur Martyres; *qui Diis sacrificare, ac Imperatoris Edicto parere noluerunt*. Nonne interpellare Tillemontium quis posset: cur unius Imperatoris meminit, duobus imperantibus? Jam ab initio Actorum S. Justini unus duntaxat Imperator commemoratur. Rusticus inquit Justino: *Esto Diis ipsis obediens, & Imperatoris Edictis*. Hæc omnia argumento esse possent monumenta ista fucata esse; si nobilissimorum Criticorum ponderibus essent examimanda.

Ruinart. Act. Sel. pag. 45. num. 5.

Ibidem pag. 45. num. 1.

* Tertia hæc est, quæ apud Imperatores Christianorum caussam oravet. Justinus eam Romæ anno circiter 150., & Imperatoris Antonini, 13. lucubravit Obtulit deinde eidem Tito-Antonino, & duobus illius adoptione filiis, Verissimo, qui Marcus Aurelius; tum Cæsari, & Lucio Vero; quibus duobus Philosophorum nomen Justinus imponit. Hæc Apologia non Principibus istis tantum; sed Senatui, populoque Romano universo inscripta fuit.

** Parva S. Justini, quam M. Aurelio misit, Apologia temporis ordine secunda est, quamvis in editis exemplaribus priorem locum obtineat. Valesius *in Notis ad cap. 17. l. 4. Hist. Eus.* Eusebio, Hieronymo, & majori Sapientum numero adversatur, atque hanc Apologiam Tito-Antonino, non Marco Aurelio oblatam docet. Contra Tillemontius Tomo 2. annot. 12. in S. Just. pag. 695., & Theodoricus Ruinartius in Act. Sel. pag. 35. Valesii momenta recitant, & concluse dissolvunt.

Till. tomo 2. annot. 4. in S. Ignat. p. 621. col. 1. Ibidem annot. XI. in S. Justinum p. 692. col. 2. Ibidem annot. 2. in Marcion. pag. 649. col. 2. Ibidem pag. 695. col. 2. & p. 696. col. 1.

Diluuntur hæc omnia: 1. quia Exſcriptorum vitio dandum eſt, falſo appoſitum eſſe tempus in Epiſtolis Ignatii: quartum etenim pro Nono Trajani imperii anno adnotarunt. 2. Titulum in Epiſtola e Chriſtianis ad Aſiæ Provincias data, & M. Aurelii nomen ferente, apud Euſebium interpolatum ſine ulla dubitatione fuiſſe: quantumcunque vetuſta ſit iſta corruptio. 3. Cæſaris verbum prætermiſſum in Apologiæ S. Juſtini titulo, ſive Sancti iſtius imprudentia, ſive Librarii errore. 4. Fœmina illa a S. Juſtino in parva ſua Apologia memorata, quamvis uno, non pluribus Imperatoribus ſupplicem libellum obtulerit, id non officere, quominus illum ſub Marci Aurelii & Lucii Veri dederit Imperio. Quod ſi unius duntaxat Principis eo loci mentio ſit, id contigiſſe, quia ambobus exhibita non fuerit ſupplex tabella, ſive id moris eſſet, ſive, ut ſit veroſimilius, tum Lucius Verus in Syria Parthico bello diſtineretur. Quod attinet ad Sancti Juſtini ſententiam, reſpondet, unius tantum Imperatoris, cum duo eſſent, nomen in ea apparere; quoniam Decretum hoc, utpote peculiaris in ſpeciem Epiſtola, uni duntaxat merito adſcribi potuit, non habita Collegæ ratione, cui nihil rei erat in illo negotio, & fortaſſe per id temporis millibus leucis Roma aberat.

Ibid. annot. 13. p. 702. col. 2.

Quocunque demum ingenioſas haſce Tillemontii conjecturas honore proſequamur, dubitationes tamen noſtras nequaquam tollunt, quo ſit, ut nonnulla animadvertere cogamur. Primum ſit, non conſtare nobis, quamobrem cautum eſſe debeat Sanctorum Hiſtoricis, ne ab iiſdem conjecturis præſidium petant, quo S. Hyacinthi, S. Mariæ famulæ, Sanctæ Sabinæ, aliorumque Martyrum Acta vindicent a calumniæ ſuſpicione, qua laborant ob mendaces titulos, atque adjuncta aliorum, Martyrii Epochæ minime reſpondentia. Hoc autem iccirco, quod 1. non urget major ratio, cur Exſcriptorum ſocordiæ vitio vertamus errata in Actorum iſtorum titulis deprehenſa, potius quam ea, quæ in alios irrepſerunt, Tillemontio, eaſdem licet maculas contraxerint, probatos. Aut certe ipſius eſt definire, quænam ſint in Operibus rejiciendis ſuppoſitionis notæ, quibus legitima non afficiantur. 2. peræque nos arbitrari poſſe, in Actis Martyrum, de quibus ſuperius, titulos depravatos fuiſſe; ac veritatis imaginem refert, Antonini Reſcriptum in Euſebio ab integritate primæva deſciviſſe. 3. exploratius non eſſe in Hiſtoria fallaciæ ſpecimen ejus titulum de duobus Imperatoribus monere cum unus fuerit, quam de uno, cum fuerint duo. Denique quare non erit Sanctorum Hiſtoricis libitum, iiſdem uti reſponſis, quæ adhibet plerumque Tillemontius, quoties ſuper hujuſmodi erroribus in anguſtias compellitur? Annotatione in Marcionitas altera, ut culpa vacare oſtendat, quod in magnæ S. Juſtini Apologiæ titulo Marcus Aurelius Cæſar non appelletur:

Till. Tomo 3. annot. 16. in Decium pag. 710. col. 1.

tur : „ Æquum fortasse non est, inquit, summam adeo in Justino di- *Tomo 2. annot. 2. in Marcion. pag. 649. col. 2.*
„ ligentiam hac de re flagitare, quippe qui eum Martyrem loquentem
„ induxisset in secunda Apologia conscripta Marco Aurelio, & Lucio
„ Vero, utrisque Augustis, priori Imperatoris titulum accommodat,
„ Collegæ ne Cæsaris quidem. „ Prima quoque in S. Nazarium annotatione, de eo Paulinum, aut Sancti illius Actorum Scriptorem purgaturus, quod in Historia Sanctorum Nazarii & Celsi tempus, quo data est, non apposuerit : „ Neminem latet, ait Tillemontius, complures Chronologia nec leviter tinctos ad Historias concinnandas accedere. „ *Tomo 2. pag. 543 col. 2.*

Quod si æquum non est summam adeo diligentiam flagitare in tantæ celebritatis Patre, ut erat Justinus, atque in gravissimo Libello per se se Imperatoribus delato; mirum non videbitur, nonnulla accurationis vitia in multorum Martyrum Actis reperiri, quorum Autores intelligentia tanta, quanta Philosophus ille, minime pollebant : mandabant etenim litteris sæpe, quæ fando audierant ; & Historiam texentes, favendæ pietati Fidelium magis incumbebant, quam adamussim servandis Chronologiæ universæ Dogmatibus. Quapropter labes in monumentis istis deprehensæ nihilo magis iis nocere debent, quam quæ in legitimis minus accuratis reperiuntur.

Sit altera animadversio, me non posse animo exhaurire, quo Sapientis hujus Critici responsa modo cum propriis ipsius principiis societatem inire queant. Quadragesima nanque in Sanctum Justinum annotatione planum facere nititur, Rescriptum pro Asiæ Christianis ad Antoninum, non Marcum Aurelium pertinere : si etenim postremi hujus esset, mentio Lucii Veri Collegæ sui aliqua intercessisset : e quibus hoc elicit effatum : „ Lucius Verus Marco Aurelio socius erat Imperii anno 161. Augusti titulo, secumque Romæ degebat. Quid est igitur, *Tillem. Tomo 2 pag. 693 col. 1.*
„ quod ipsius nomen in titulo desideratur, quod Epistola singularem
„ perpetuo personam usurpat ? Notum est, imposterum multis Imperii summam simul gerentibus, ab uno gesta, altero absente, immo
„ non semel repugnante, utrorumque nomine facta fuisse, tum etiam
„ cum unusquisque eorum partem Imperii suam administrabat : idque
„ moris obtinuisse putem sub ipsis Marco Aurelio & Lucio Vero, qui
„ conjunctim nulla partitione Provinciarum imperabant. „ Nos monet hujusmodi regula, si Justinus Marco Aurelio & Lucio Vero Principibus caput dedisset, futurum fuisse, ut Sententiæ verba efferrentur a Præfecto in hunc modum : eum capite cum Sociis plectendum, quod Imperatorum, non *Imperatoris Edicto parere noluerit* ; quandoquidem, teste Tillemontio, *multis Imperii summam simul gerentibus, ab uno ge-*

sta,

sta, altero absente, immo non semel repugnante, utrorumque nomine fiebant.

Ceterum videtur insuper, etiamsi M. Aurelii Decretum, de quo in Actis Justini, *Imperatoris Edicto*, peculiaris quædam Epistola fuisset, nihilque solemne & publicum, ardua sane dictu res, prætulisset; non tamen ipsi soli tribuendum, *nulla College habita ratione: etsi is Roma tum millibus Leucis abesset*. In hanc per sese sententiam amplissimus Criticus descendit, priori in Martyres Lugdunenses annotatione. Opinatur Doduvelus, Marcum Aurelium anno 167. ad Galliarum Præfectum super Martyribus Lugdunensibus rescripsisse; & quamquam eo tempore Lucius Verus in Imperatoriæ potestatis societatem venisset, unius duntaxat nomine signatum fuisse Rescriptum; quia nondum ab Oriente rediërat Lucius Verus. „ Hoc tamen satis non est, reponit Tillemontius; „ Imperatorum siquidem absentia non obstabat, quominus in Rescri- „ ptis & Libellis supplicibus eorum nomina scriberentur. „

Tomo 3. p. 597. col. 2.

Accedat istis tertia animadversio. Non erit multi operis monumentis omni exceptione majoribus constituere, aliquando, duobus regnantibus, unicum Imperatorem significari, aut unius Imperio duos; atque in Actis summæ autoritatis singulari & plurali numero promiscue Imperatores nominari.

Offert se se primo loco disputationi nostræ exemplum a S. Felicitatis ejusque filiorum Historia sumtum, qui mortem pro Christo sub Tito Antonino exceperunt. In ea legere est verba hæc: *Dominus noster Imperator Antoninus jussit*, nonnullisque lineis interjectis: *Augustorum instituta contemnitis*? Cum plures signantur nomine Imperatores, respondet Tillemontius, id commode ad M. Aurelii & Lucii Veri tempora refertur; eumque Marcum Aurelium tantummodo appellant, in caussa fuit, quod tum Lucius Verus Bellum adversus Parthos gerebat. At non facile est, ut credamus, Autoris Actorum istorum animo obversatum fuisse unum duntaxat Imperatorem cum dicebat: *Dominus noster Imperator Antoninus jussit*; & quinque aut sex post versiculis de duobus loqui decrevisse: videlicet, cum Antoninum nuncupat, M. Aurelium intelligere, non spectato Lucio Vero; cum vero plures indicat, tum ei in memoriam rediisse deperditam Lucii Veri speciem. Paratum ne ullum erudito Critico consilium fuisset, quo inter hoc responsum, & exempla sequentia conveniret? Certum apud omnes est, S. Acacii Martyris Acta esse integerrima, quippe a tabulis publicis depromta: nihilominus Imperatores utroque efferunt numero sine discrimine. Marcianus Judex Sanctum Martyrem monet: *debes amare Principes nostros*. Cui Acacius. *Et cui magis cordi est, vel a quo sic diligitur Imperator, quemadmodum ab omnibus Christianis?* Erat au-

Ruinart. Act. Sel. p. 21.

Tomo 2 art. de S. Felic. p. 355.

Ruinart. Act. Sel. p. 139.

autem Decius, qui solus imperavit. Habent etiam Acta Sancti Maximi Martyris, quæ genuina profecto sunt, & sensum pietatis ingerunt, Optimum Proconsulem dixisse Sanctis: *Decius Imperator Decreta constituit,* & paullo post: *Non cognovisti Decreta invictissimorum Principum*, & deinceps modo unius, modo plurium Principum meminit. Ibidem p.144

Martyrum Lampsacensium Acta, ex pulcherrimis, quæ exstant, Ecclesiæ monumentis, hæc verba producunt a Judice cuidam ex his Martyri, Petro nuncupato, dicta: *Habes ante oculos Decreta invictissimorum Principum*. Nemo tamen in dubium revocat, Sanctos istos, Decio Christianos insectante, e vivis sublatos fuisse. Idem observare licet in Actis Sanctorum Luciani & Marciani sub eodem Imperatore interfectorum: *invictissimos Principes*. Ibidem p.147. Ibidem pag.158.

Nemo unus ignorat, Sanctorum Claudii, Neonis, & Asterii Acta e Tabularioad nos pervenisse: adeoque summam sibi autoritatem vendicare: verumtamen Claudio Lysias Proconsul indixit: *Sacrifica Diis secundum præceptum Domini nostri Augusti*. Cumque ad thus adolendum Sanctum adigere vellet, subjunxit: *Domini nostri Imperatores jusserunt, Christianos vos sacrificare Diis*. Baronii exemplar reddit, *Domini nostri Imperatores, ... & Augusti nostri jusserunt*. Subscriptione vero Actorum istorum colligitur manifesto, eos anno 285., Diocletiano Romanam ditionem sine Collega tenente, Martyrio absumtos fuisse. Identidem pariter videmus, de duobus Imperatoribus sermonem haberi, unus licet usurpetur: siquidem cum sciscitaretur ex Carnifice Sapricius; cur illum jugularet, responsum accepit: *Quoniam noluisti Diis sacrificare, sed contempsisti Edictum Imperatoris*. Porro extra aleam est, S. Nicephorum morte mulctatum sub Valeriano & Gallieno. Ruinart. Act. sel.pag.248.

Legimus postremo in Tractatu Eusebiano de Martyribus Palæstinæ, Præfectum jussisse Procopio primo in illa persecutione Martyri, ut quatuor Imperatoribus rem divinam offerret: *cum vero quatuor Imperatoribus libari juberetur*. Si in hæc verba incidissent Critici nostri, Actis inserta, quibus non sapit palatus eorum, fidenter admodum monumentum illud falsitatis insimularent; quod scilicet nunquam quatuor Imperatores una dignitate illa fuerint honestati. * Visum est copiosius aliquanto in re hac versari; ut monumentis, per Tillemontium ipsum genuinis, conficeretur, haud raro mentionem unius factam fuisse Imperatoris, cum duo essent, duorum, cum unus tantum; proindeque non esse istam in Actis, quæ hoc pacto loquuntur, germanam suppositionis notam. Euseb. de Mart. Palest.c.1.

* Per id temporis duo renunciati fuerant Imperatores Diocletianus, & Maximianus-Hercules; duo itidem Cæsares Constantius-Chlorus, & Galienus-Maximianus.

Quæ cum ita sint, erit ne jus Criticis nuperis ad monumenta adulterine, quæ Sanctorum Historici proferunt in medium, dignoscenda, sancire Leges, atque ab ipsis continuo discedere? Licebit ipsis, exceptionem rebus dare; ut errata, quæ in rejiciendis operibus deprehendunt, erratorum speciem amittant in iis, quæ amplectuntur? Fas erit de arbitrio culparum illarum patrocinium suscipere, quæ in aliis nulla purgari excusatione possunt? Tantam ne penes se arbitrantur potestatem esse, ut nos temere ad assentiendum inducant responsis iis, quæ propria ipsorum principia subvertunt; eumque, interclusa ad quamlibet appellationem via, Historici alicujus Sanctorum narrationem damnant, ubi in ejusdem æquales, aut fortasse minores labes incurrunt?

ARTICULUS VI.

De conjectura temporis, quo lucubrata sunt Opera, aut facta contigerunt: deque additionibus, quæ in Veteribus Monumentis conspiciuntur.

SI quando ea complectitur Liber aut Historia, quæ Scriptoris tempori non congruunt, sive interserit adjuncta factis, de quorum veritate laboramus, minus accommodata; id sane constanter admodum declarat, supposititium librum esse, Historiamque mendacem. Fraudulentis „ hominibus usuvenit, inquit Dupinus, in sermonem delabi de Viris lon- „ go post tempore, quam ii, quibus ascribunt opera, florentibus; & „ Historias recitare, quæ illis jamdiu extinctis contigerunt; Urbium po- „ pulorumque meminisse, tempore, quo Autores illi scribebant, in ho- „ minum ignoratione versantium; Autores laudare iis, quos loquentes „ inducunt, recentiores; institutorum denique & cæremoniarum memo- „ riam usurpare, de quibus tum altum silentium erat. „

Dup. Bibl. in Præf. 2. part. pag. 37.

Cujus regulæ exercitatione Criticus hic primam & quintam S. Clementis ad Jacobum fratrem Domini Epistolas arguit falsitatis. „ Harum inquit Epi- „ stolarum prima indicat, S. Clementem eam post S. Petri interitum exarasse; „ aliaque ad S. Jacobum Clementis Episcopi Romani S. Petri successoris „ nomine missa est. „ Porro stat firmum & constans, Jacobum, cui utraque Litteræ, ante S. Petrum decessisse.

Tom. 1. p. 865.

Eadem favente lege Dupinus, Alexander, aliique Critici Apocryphis annumerant Liturgiam S. Petri, quæ S. Marci titulum habet; quæ S. Matthæi, & aliam S. Jacobo tributam; Libros Mercurii Trismegisti; qui

S. Dio-

S. Dionysii Areopagitæ vocabulo noti sunt ; aliaque opera non pauca , in quibus se produnt Cæremoniæ, mores, facta, Historiæ, quæ ea minus vetusta pronunciant, & Autoribus, quibus tribui solent, posteriora, atque ipsorum sæculo minime consentanea . Ad cujus insuper normam , specimen suppositionis in Epistolis S. Martialis, & primorum Pontificum ad Siricium usque esse putant, quod plura in iis proferantur Sacrorum Bibliorum loca secundum Versionem vulgatam, longo post Scriptores illos tempore confectam. Tillemontius denique & Bailietus multa Sanctorum Acta & Vitas abjiciunt ob id unum, quia eventis compacta sunt , cum Martyrum & Sanctorum illorum ætate non cohærentibus.

Videtur itaque ex moniti hujus institutione, abjudicandum Cypriano esse primum Testimoniorum Librum ad Quirinum: refertus enim est multis ex vulgata Interpretatione locis, ut non inficiatur idem Dupinus. Acta quoque S.S. Lucii & Montani, qui anno circiter 260. cæsi sunt, quorumque gesta inter pretiosa Antiquitatis Christianæ Monumenta collocantur, fraudis notam subire poterunt ; legimus etenim in illis, & priori præsertim parte, Sanctorum illorum manuscripta, non pauca Scripturarum loca Interprete Hieronymo. Idem exitus erit Historiæ S. Saturnini Afri ejusque sociorum ; Actorum cum Justini, tum Cypriani ; atque, ut complura alia vetusta monumenta prætercam , Moses ipse e Pentateuchi deturbari poterit possessione: cum in his operibus omnibus innumera pene reperiantur, quæ Autorum suorum ætati minime respondent.

Bibl. Tome 1. p. 147.

Apud Ruin. Act. sel. p. 233.

Quoties ad refellendas S. Ignatii Epistolas caussantur Critici Protestantes, Valentinianorum in illis eorumque Dogmatum orationem admisceri, cum dicitur, *Verbum e silentio non prodiisse* ; atque Ignatio compertos esse non potuisse Hæreticos istos, qui eo defuncto in arenam prosilierunt . „ Nisi ulla præsto esset, reponit Dupinus, his argumentis responsio, mal- „ lem dicere additum ab aliquo locum illum . „ Egregium deinde hoc pronunciatum expromit , „ Multa sunt opera , in quæ additamenta non- „ nulla irrepserunt, ipsorum vetustatis decus in speciem minuentia. Hu- „ jusmodi apparent plurima in Sanctis Bibliis, in Homero, in Herodoto, „ cunctisque ferme Scriptoribus tum Ecclesiasticis, tum profanis. „ Autor Epistolæ, vulgo Simonio tributæ , de Sacrorum Librorum afflatu Gall. fatetur neminem hanc Dupini legem perfringere posse , quantulumcunque MSS. ejusdem Libri codicum volutaverit.

Bibl. tome 1. pag. 129.

Ibid. p. 32. c. 7. p. 37.

Eandem rursus jubet legem Simonius in Historia Critica Novi Testamenti. „ Haud expedit, inquit, universum Actum aliquod respuere, pro- „ pterea quod consecutis inde temporibus nonnihil ascititium in illud il- „ lapsum sit. Tum vero magis, cum Additiones istæ suspiciosorum ho- „ minum opera minime fiunt, qui dolo malo Actum illud vitiare inten-

„ derent. Alias majorem Librorum partem explodere oporteret, cum paucissimi sint qui alienam manum aliquando non passi fuerint. Nullum „ pariter ad hanc diem exstaret Novi Testamenti exemplum, sive Græcum „ sive Latinum, sive Syriacum, sive Arabicum, quod legitimum jure censeri posset; cum nullum afferri possit, quocumque demum Idiomate „ exaratum, ab his additionibus omnino innoxium. In eadem sententia „ sunt Tillemontius & Bailletus, quæ adduntur hujusmodi, nullo esse „ Actorum illorum veritati detrimento. Ruinartius ipse animadvertit, in Acta exploratioris sinceritatis sub initium præcipue & sub finem explicationes & facta quædam ab Autoribus illata fuisse; *sed hinc*, ait, *nullatenus Actorum ipsorum autoritas minuitur*.

Ruinart. Act. el. præf. p. 8.

Ecce duas regulas, ut videtur, toto cœlo diversas. Si prior namque in Opere aliquo fallaciæ specimen præbet, altera excusationem, neque macula vel minima inuri librum patitur. Quapropter ubi Critici Sapientes commemorata superius opera, aliaque illis similia de loco dejiciunt ob certa temporis posterioris indicia; num interdictum esset in eos Dupiniana sensa jactare? *in hæc Opera additamenta nonnulla irrepsisse, ipsorum vetustatis decus in speciem minuentia. Hujusmodi apparere plurima in Sanctis Bibliis, atque in cunctis ferme Scriptoribus tum Ecclesiasticis, tum profanis*: aut alia Tillemontii, Bailleti, & Ruinartii: *Hinc nullatenus Actorum istorum autoritas minuitur*: sive Simonii: *Haud expedit universum Actum aliquod respuere propterea quod consecutis inde temporibus nonnihil ascititium in illud illapsum sit. Tum vero magis, cum additiones istæ suspiciosorum hominum opera minime fiunt, qui dolo malo Actum illud vitiare intenderent*. Hoc autem plerumque in Tractationibus, de quibus modo, locum habere, quæ interpolatæ auctæque sunt consilio non iniquo.

Tillem. Tome 5. pag. 231. Baill. Tab. Crit. XI. Febr. Till. Tome 2. annot. 33. in S. S. Just. pag. 699. col. 1.

Quod si displicet Criticis nostris praclarissimis responsum hoc, quare illud usurpant? Nonne usurpant Tillemontius & Bailletus, ut S. Saturnini Afri, & sociorum Acta a suspicione liberent; & S. S. Justini & Cypriani tueantur, cum dicunt, plura iis adjunxisse Donatistas; istis vero addita multa & mutata fuisse, nulla autoritatis jactura? Nonne usurpat Ruinartius, quo Selectorum Actorum suorum, quibus plura, re perfecta, accesserunt, veritatem sartam tectamque defendat? Eandem adhibet solutionem Dupinus, non modo caussam agens tertii de Testimoniis ad Quirinum Libri, Cyprianum Autorem præferentis, multaque divinorum eloquiorum loca ex vulgata Interpretatione sumentis; verum satis etiam plerisque objectis faciens, quæ Mosi Pentateuchum subtrahere conantur; nihilque ferme aliud respondere didicit, nisi post Mosen apposita fuisse multa, multaque inversa. Eodem demum recidunt Critici præstantes, ut partes non exiguas 6. & 46. capitis Epistolæ primæ S. Clementis

Dup. Bibl. Tome 1. pag. 547. col. 2.

Dup. Dissert. præl. pag. 78. 79. &c.

Clericus Art. Crit. Tome 2. pag. 495.

tis ad Corinthios, quæ adscitæ videntur, monumento illi non nocere demonstrent.

His positis, mihi videor videre, non esse, cur Critici eruditi eandem aliis super hac re adimant facultatem: aut saltem interesse rei, ut certas condant leges, quibus discrimen fiat: quandonam addicamenta, aut res, Scriptorum ætati non congruentes, de Operis falsitate convincant; quando autem excusatione digna sint; quod sane hactenus eos præstitisse me fugit, nisi tribus regulis contenti simus, quas edidit Dupinus e re nata Simonii contendentis: aut ineptam esse illius de Additionibus legem, aut dicendum Mosis nequaquam esse Pentateuchum. Duo priora Dupini pro Additionum regula effata, & pro vindicando Mosi Pentateucho, * egregie quidem propositum conficiunt. Quamvis autem istarum trium legum prima ad internoscenda legitima & spuria volumina utilissima sit: nihilo secius alteri vix solis Mosis Libris accommodari posset. De tertia etenim, quam *Principem* Dupinus appellat, estque revera aliarum, & æquissimæ Critices fundamentum, quæstionem movebimus sub istius Dissertationis finem. *Dupin. Dissert. prælim. pag 98. 99.*

ARTICULUS VII.

De conjectura, quam affert Scriptoris stilus.

HÆc gravissimarum Criticæ disciplinæ præceptionum una est, quibus Autoribus suppositorum & germanorum Operum delectum habeamus. „ Dictio, Dupinus ait, Lydius veluti lapis est, veritatem Li„ brorum indicans & falsitatem; cum fieri nullo modo possit, ut eo suc„ cessu Scriptoris alicujus ratio dicendi exprimatur, quin nulla interdum „ varietas emergat. „ Eadem in caussa non levi est, quare *Indiculus Hæresum*, qui in fine Præscriptionum situs est; *Epistola de cibis Judæorum*; de *Trinitate* Liber, aliaque Opera a Tertulliano removere velint nonnulli, quod stilum ejus omnino non referant. Convenit pariter inter omnes, *Homiliam adversus eos, qui aleis ludunt*, æque ac *Tractatum in Spectacula*, Librum *de Pudicitia*, & *Homiliam contra Novatianum* ob Orationis dis- *Præf. 2. part. p. p. 18.* *Dup. Tomo 1. pag. 181. 182.* *Ibidem pag. 528.*

* Prima Lex ita habet. „ Cum „ de Libri vetustate non suppetunt „ argumenta; aliunde de illo conje„ ctura haud una in dubitationem „ adducimur, de illius falsitate pro„ nunciandum est. „ Altera vero sic: „ Cum de Operis alicujus Au„ tore constat, & innumeræ per„ spicuæque in rem hanc non de„ sunt probationes, necessario fit, „ addita fuisse verba & nomina illa. „ Dupin. Dissert. Prælim. pag. 99.

simi-

similitudinem ad S. Cyprianum non pertinere: nec non ex eodem præscripto Librum de *Singularitate Clericorum* neque Cypriani, neque Origenis, neque Hieronymi, neque Augustini fœtum dici posse, ipso dicendi genere ab unoquoque istorum Patrum longe abhorrente.

Ibidem pag. 529.

Est sane cur credamus, Criticos Ævi nostri doctissimos Regulam istam a S. Dionysio Alexandrino, Eusebio, Hieronymo, Augustino, aliisque Veteribus depromsisse, qui illius sæpe comminiscuntur. Per eam Hieronymus anceps esse videtur, num vetustissimum, quod supersit, in quatuor Evangelia Commentarium, cujus ætatem evasit sola Interpretatio Latina in Patrum Bibliotheeis, non secus ac aliud in Salomonis Proverbia Commentarium Theophilo Antiocheno Episcopo adscribi possit: *Legi*, inquit, *sub nomine ejus*, Theophili, *in Evangelium, & in Proverbia Salomonis Commentarios, qui mihi cum superiorum Voluminum elegantia & Phrasi non videntur congruere*. Item Pater de Minutio Felice disserens, animadvertit, extitisse Librum *de Fato*, celebri cuidam Patrono Romano tributum, qui quamquam ab Oratore eloquente profectus fuisset, differebat tamen genere loquendi a Dialogo pro Religionis defensione, *Octavius*, inscripto, quæ ejusdem Autoris esse ferebatur. *Sed & alius sub nomine ejus fertur de Fato, vel contra Mathematicos, qui, cum sit & ipse diserti hominis, non mihi videtur cum superioris Libri stilo convenire*.

Hier. in Cat.

Sanctus Augustinus hanc regulam secutus est, ut eorum refelleret opinionem, qui S. Cypriani de Hæreticorum Baptismate Epistolas commentitias esse existimabant. *Non desunt, qui hoc sensisse Cyprianum prorsus non concedant, sed sub ejus nomine fuisse confictum*. Duobus itaque capitibus eas ad Cyprianum spectare docet Augustinus, quorum præcipuum & primum ab stili ejusdem cum ceteris Operibus similitudine deducit. *Nos tamen duas ob res non negamus, illud sensisse Cyprianum; quod & stilus ejus habet quandam propriam faciem, qua possit agnosci*.

Epist. 48. ad Vinc.

Tametsi nullum ferme sit documentum Criticum, aut isto tutius, aut sapientius excogitatum: affirmare tamen audemus, illud falli nonnunquam posse. Si nanque parendum ipsi foret, subreperet dubitare, utrum altera S. Petri, & S. Pauli ad Hebræos Epistolæ revera Apostolorum istorum essent nec ne: quamvis nefas sit ambigere de his. Accepimus a Hieronymo: *Simon Petrus duas scripsit Epistolas, quæ Catholicæ nominantur, quarum secunda a plerisque negatur propter stili cum priore dissonantiam*. Quæ pene eadem considerat super Epistola ad Hebræos. Origenes autem illi opinionis hujus facem prætulerat.

In catalogo.

Orig. Hom. in Epist. ad Hebræos.

Pendebat animi S. Dionysius Alexandrinus, num autor Apocalypseos idem esset, atque Autor Evangelii S. Joannis, & prioris ejusdem Apostoli

ſtoli nomine inſignitæ Epiſtolæ; & præſertim ſtili diſcrimine movebatur. Conſulat Lector in Euſebio egregias multas Critices regulas a viro iſto Sancto ſuper hac re traditas. * *Hiſt. Eccl. l. 7. c. 25.*

Exempla hujuſmodi nos monitos eſſe volunt, non admodum conjecturæ illi deferendum eſſe, quæ una dictionis nititur varietate. Unuſquiſque diverſis ætatibus a ſemetipſo veluti diverſus eſt: aliquando etiam eadem ætate diſſimilia rerum adjuncta ſatis eſſe poſſunt, ut diſſimili ratione loquatur. Nonne Scriptor alius eandem exequi ſimulando poteſt, ſive de induſtria, ſive ob æquales eum illo mores, ingenium, ſtilum, & dicendi modum? ** Sunt utique, qui fateantur, Critici, verſari in manibus hominum Tractatus aliquos, Ambroſii & Hieronymi nominibus, qui nihil habent, quod ad Patres illos appoſitum non ſit, ipſiſque tribui nequeat.

Tillem. Tomo 7. annot 9. in S. Joann. pag. 636. col. 1.

Joann. Cler. Art. Crit. Tomo 1. pag. 522.

Næ ille, qui accuratiſſime Petri Ambruni ad Hiſtoriam Criticam Veteris Teſtamenti reſponſum excutiat, perſpiciet, ſtilum, contextum Orationis, voces, formulas apte adeo Simonii ſcribendi rationi convenire, ut non dubitaverit Clericus illud Autori ipſi Hiſtoriæ Criticæ addicere. Et vero enim difficile admodum eſſet in eam ſententiam non ire; niſi certos nos reddidiſſet Simonius, ſuas loquendi formulas affectaſſe Petrum Ambrunum, ut hac ſe larva obduceret, hominibuſque imponeret, reſponſum illud ab Autore Critices proficiſci.

Epiſtola 24. de opinionibus Theologorum Batavorum. Gall.
Simon in Refutat. illius Epiſtola 24. Gall.

Patet itaque fraudi, quicumque ex ſtili conſenſione Opera ſtatuit ejuſdem Autoris eſſe; atque eandem ſubit aleam, qui ex differentia, alterius eſſe contendit. Licet in Exhortatione ad Gentiles, quæ a Juſtino inſcribitur, eique conſtanter aſciſcitur, levem duntaxat ab illius Martyris dictione varietatem animadverterit Dupinus; Tractatus tamen hujus ſtilus incommode non nihil accidit cogitanti, illum non modo clariorem & faciliorem, ſed elaboratiorem, quam aliorum Operum, ſtilum eſſe,

Tomo 1. pag. 174.

* S. Dionyſius comparat eodem loco Evangelium Sancti Joannis, & primam ejus Epiſtolam, quo de pluribus nos inſtituit, ut dignoſcamus, quandonam duo ab eodem Autore parta ſunt Opera. Unde colligere licet, inquit Valeſius in annotatione ad hunc S. Dionyſii ab Euſebio recitatum ſenſum, quam præſtaret Sanctus hic Critica facultate. *Quippe proprium eſt Critici de Scriptis Veterum judicare, & quod verum ac germanum, quod ſpurium ac ſubdititium opus ſit diſtinguere.* Valeſ. in Notis, pag. 154. col. 1.

** Neminem latet, Poetam ætatis noſtræ celeberrimum ad Vivonium ſuper ejus in Fretum Mamertinum ingreſſu duas Epiſtolas dediſſe, quarum altera exquiſite adeo Balzacii ſtilum, ſtructuram & conformationem verborum referebat, altera Voituri ingenium ad vivum uſque eo imitabatur, ut cuilibet fucum fecerint: niſi Deſpravius per ſeſe perſonam exuerit. In Oper. Bail. Tomo 1. pag. 76. Amſtelodami 1702. Compertum omnes habent, ut nihil magis, quam Voituri Orationi apponitur dictio Balzacii, tam ab utriſque alienum eſſe Boilæi ſermonem.

qui

qui desertus admodum & neglectus apparet. Non absimiliter Legis hujus consulto dicere necesse erit, S. Antonii Vitam, a S. Athanasio elucubratam, illius Opus nequaquam esse, quod Dupini testimonio sub sensus aperte cadit inter Vitam illam, & cetera Athanasii Opera locutionis discrimen.

Dupin. Bibl. 2. part. Tomo 2. de Aut. quarti saeculi pag. 172.

In aliis quoque deficere videtur hoc de ratione stili praeceptum. Si germano Autoris alicujus Operi, aliud dissimili scribendi genere utens suppositum est, argumentum ab stili distinctione petitum, non multum habebit ad secundum hunc explodendum soliditatis. De duobus etenim illud dici ferme potest quod de duobus S. Petri Epistolis scriptum reliquit Cajetanus: *Tantum distat prima a secunda, quantum secunda a prima*.

Novi equidem, quod nemine de priori S. Petri Epistola dubitante, haec veluti inconcussa Actio ad ferendum de altera Epistola judicium aequum tribuit facultatem; ob eamque caussam si in discrimine stili positum est firmum de aliquo opere suspicionis argumentum, Veterum Scriptorum Ecclesiasticorum inde ducta conjectura atque ab Hieronymo memorata, satis esset, ut alteram S. Petri Epistolam affictam Apostolorum Principi crederemus: Si vero desint indicia certa, uter librorum illorum, de quibus agitur, germanum sit Autoris opus, tum non magno erit usui a stilo decerptum argumentum.

Gravior tamen urget difficultas, cum unum duntaxat superest Scriptoris alicujus opus; Tunc sane de illius veritate aut falsitate quaestio non est e stili ratione dirimenda. Qua de re tuetur mordicus Sanctus Hieronymus, Origenis Apologiam a Pamphilo Caesareensi Presbytero conscriptam non fuisse: quandoquidem nullum aliud exstabat Pamphili opus, ad quod veluti ad normam, hujus Apologiae judicium exigeretur. *Date quodlibet aliud Opus Pamphili, numquam reperietis, hoc unum est.*

Hier. ad Pammach. & Occeanum de erroribus Origenis.

Cum una solummodo legitur Scriptoris cujusdam Tractatio, operosum est adjumento stili germanum illius Autorem dignoscere. Nihilominus tum alias Critici ad illius suppositionem retegendam sciverunt leges. Juvabit, inquiunt, expendere diligenter, num quid appareat in ea aut tempori non respondens, aut usitatam saeculo illo, quo simulatus vixit Autor, loquendi consuetudinem non praestans. Hanc non negaverim ponderis alicujus futuram regulam, ut Scriptum aliquod vel rejiciamus, vel amplectamur; at non satis semper erit firma & rata. Num ne haud fieri potest, calumniatorem, aut eadem aut insequenti aetate scribentem, religiose tempus apponere, a Dogmatibus, erroribus, Caeremoniis, moribus tractandis abstinere, verba & formulas studiose usurpare tempori affines Scriptoris illius, sub cujus nomine delitescit? Nonne

Joann. Cler. de Art. Crit. p. 3. Sect. 2. c. 6. pag. 541.

ne pervagatum eſt, Vigilium Tapſenſem, cum ad Arianos, Neſtorianos, & Eutichianos inſectandos ſe totum dederit, Athanaſii, Idacii Clari, & Auguſtini nomen dignitatemque callide aſciviſſe ſibi, qui ante ipſum in eandem arenam deſcenderant? non tamen aut ſtili diſcrepantia, aut res, Patrum illorum temporibus, & locutioni minus aptæ, in cauſſa fuerunt, cur Patribus illis adventitios eſſe recognoſceremus Tractatus, quos ſub eorum nomine Vigilius in lucem ediderat.

Efficitur his omnibus, inductam ſtili diſſimilitudinem aut æqualitatem non ſemper viam & rationem tutam eſſe ad dicendam de vero alicujus operis Autore ſententiam: præcipue vero repetenti memoria incredibilem nonnullorum Criticorum libertatem, qua ſecundum præjudicatas opiniones, & privatum judicium de Scriptorum ſtilo pronunciant. Mira ſane res Eruditorum hac ſuper re varietatem animo contemplari; ubi præſertim commodo ſuo, & diſputationis æſtu ad inficiandum cuidam Autori aliquod opus feruntur. Etſi autem his affectionibus obnoxios non eſſe Criticos noſtros nobis perſuadeamus, quoties de Scriptorum dictione decernunt; non videmus tamen, in quem conjiciendæ ſint tot ſententiæ diſtractæ de S. S. Juſtini, Cypriani aliorumque Patrum Operibus, in quas perducti ſunt Valeſius, Tillemontius, Dupinus, Cavius, Alexander, aliique Critici præſtantiores. Eſt nanque admirationi locus, eruditiſſimos, & exquiſitiſſimo judicio Viros in ſtilo diſpiciendo de iiſdem operibus tam diverſa ſentire. Quod animadvertimus in Eraſmo, & Abbate de Billy quoad Homilias in Acta Apoſtolorum, quæ S. Joannis Chryſoſtomi titulo vulgatæ ſunt. Eraſmus ſiquidem exiſtimat, nihil eſſe Sancto illo Doctore magis indignum, quam Homilias illas: ſi vero Abbatem de Biliy conſulimus, nihil eſt ad Joannis Chryſoſtomi dictionem magis compoſitum. Non ſecus diſſident Eraſmus & Rigaltius ſuper Tertulliani Libro *de Pænitentia*. Prior habita ſtili ratione Tractatum Tertulliani non eſſe convincitur: alter ad ipſum ſpectare arbitratur, ſi ex illius cum ceteris Scriptoris hujus operibus orationis conſenſione dirimenda controverſia ſit. Næ iſta duo ſunt judicia diſſimillima.

ARTICULUS VIII.

De conjectura ducta ex operibus, Dogmata tradentibus, quæ prodita tantum sunt post Veterum interitum, quibus adjudicari solent.

MAximo, ut videtur, ad aperiendam Scriptorum fraudem injuria Veterum nomina præferentium, emolumento futuræ sunt, quas sufficere Critico potest lex ista, probationes. „ Dogmata, inquit Dupinus, sive res, quas complectitur Opus, ejus falsitatis specimen exhibent. 1. Si ea contineat, quæ longo nonnisi post Autorem illum intervallo tradita sunt. 2. Cum ad illa explicanda vocibus utuntur post illorum solummodo interitum usitatis. 3. Quando errores, ac si ætate illa invecti fuerint, redarguunt, qui tamen multo post exorti sunt. „ Aliis quoque Criticis non exciderunt animo conjecturæ istæ, ut opera nonnulla aspernarentur.

in Bibl. Praef. 2. part. pag. 37.

Si Liturgias S. S. Petro, Jacobo, & Andreæ tributas novitatis insimulare placet Dupino & Alexandro, in monumentorum istorum suppositionis notis collocant verba ista: Filium & spiritum Sanctum Patri consubstantiales esse, & Sanctam Virginem Dei Matrem: Dicta, quæ usurpari cœpta sunt ab Arrianorum & Nestorianorum damnatione. Tillemontii judicio non inepta est conjectura adversus Acta Sancti Andreæ, ab Achajæ presbyteris conscripta, quod in illis legantur voces, quæ Filii cum Patre *Consubstantialitatem* indicare videntur. *Hoc esse unigenitum Filium, quod est ille, qui genuit.*

Launojus pariter, Tillemontius, Dupinus, Morinus, Criticique ceteri, qui Libros S. Dionysii Areopagitæ nomine notos oppugnarunt, non sunt obliti id quoque argumentorum genus in illum urgere. Scriptor hic, ajunt, perspicue loquitur de Nestorianorum, Eutychianorum, & Antropomorphitarum Dogmatibus, qui non uno sæculo post hunc S. Pauli discipulum prodierunt. Firmissima Sapientum conjectura est, ne legitimis S. Justini operibus annumerent Tractatum, qui inscribitur: *Refutatio Dogmatum Aristotelis*, non secus atque *Quæstiones & Responsa ad interrogationes Orthodoxorum*, monere multa in iis reperiri Manichæorum sensis adversa; de Incarnationis Mysteriis in ea verba disputari, quæ nonnisi post Hæresum initia in ore hominum versari cœperunt; eundemque Scriptorum istorum Autorem vocem *Consubstantialis* adhibere. Denique

que ut alia plura, quæ cogi possent, exempla missa faciam: nonne liquet, ajunt, *Expositionem Fidei*, eidem S. Justino tributam, nimium perspicue Dogmata Arrianis, Nestorianis, & Eutichianiserroribus opposita docere; ut Patris illius sæculo congruere possit?

Quantumvis æqua & justa sit conjectura hæc, quamque demum ad germanorum & fallacium Operum delectum habendum utilis videatur: hærent adhuc animis nostris hac de re scrupuli nonnulli. Primus sit, fore inde, ut ad supposita fortassis, vel certe suspiciosa ablegenda sint opera, Epistola S. Ignatii ad Ephesios; secunda Apologia, & Dialogus S. Justini; Epistola sincerissima S. Gregorii Nazianzeni; & Liber S. Athanasii adversus Arrianos; * propterea quod in tribus prioribus loca quædam occurrant, in quibus Decreta Nestorianismum evertentia confirmantur; duo vero posteriora ea comprehendant, quæ Concilii Ephesini Patribus ad Mariam Virginem Dei Matrem asserendam profuerunt, atque in rem hanc verbum Θεοτόκος usurpant. Idem dicendum erit de Epistola Ecclesiæ Romanæ, aut S. Clementis Papæ ad Corinthios, ex pulcherrimis Antiquitatis Christianæ monumentis opusculo; præsefert enim testatissima verba, Valentinianorum & Gnosticorum Hæresibus contraria dogmata statuentia. In dubiorum tandem, aut mendacium Operum classe recensenda erunt eunctorum Patrum illorum scripta, quos pro Nicenæ sinodi formula in medium protulit Athanasius; quoniam Sancti Doctores isti Arrii errores anathemate confixerant, antequam ipse hanc vitam ingressus fuisset. *Episcopi contra non has voces ipsi excogitarunt, sed eas a Patribus contestatas acceperunt, & scriptis suis inseruerunt. Siquidem prisci Episcopi abhinc annis centum & triginta, tum qui Romæ, tum qui in nostra Civitate Pontificatum gessere, accusaverunt eos, qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum consubstantialem Patri.* Ath. Ep. ad Afr.

Nunquid non verendum erit, habeto secundam hæsitationem nostram, Regulam istam tenebras aliquas offundere, testimoniumque Traditionis Ecclesiasticæ elevare, qua Hæreses profligantur, & Dogmata cum iis pugnantia confirmantur? Ecclesia etenim novos fidei articulos non creat, sed illius tantummodo capita in Sacris Bibliis & Traditione conclusa declarat. Concilia ipsa in eo laborarunt, ut vestutam doctrinam a Chri-

* *Deus noster Jesus Christus a Maria in utero gestatus est, &c. qui & genitus, & baptizatus est.* Ign. Ep. ad Ephes. *Verbum ipsum formatum esse, idest formam induisse, & hominem esse, appellatumque Jesum Christum.* Just. Apol. 2. & Dial. contra Triph. *Deum a cœlo recessisse, & hominem inter homines factum esse. Si quis Mariam Deiparam (Θεοτόκον) esse inficiatur, a Deo alienus est.* Greg. Naz. Epist. ad Cald. *Joannes adhuc intra Materna viscera delitescens Deiparæ (Θεοτόκου) Virginis Mariæ voce percepta præ gaudio exultavit.* Ath. libro contra Arrianos.

sto & Apostolis manantem, atque ad nos usque Traditionis ordine, vel uti rivulo quodam derivatam custodirent. Huic autem colligendæ traditioni non acquiescit Ecclesia in posteriorum duntaxat Patrum consulto, neque in illorum placitis, qui temporibus vixerunt, quibus adversus Fidei scita debacchati sunt hæretici homines; verum ad primos fontes ascendit, exordiendo ab iis, qui proximiores ævo Apostolico fuerunt, atque ad eos descendendo, qui in Ecclesiæ sinu proxime, antequam oriretur controversia, aliquid posteritati commendarunt. Quam viam & rationem Synodi quoque de Hæreticorum concertationibus dijudicaturæ tenuerunt. *

Aug. l. 2. contra Jul. c. 10. Si Ecclesiæ Patres, ex egregia S. Augustini animadversione irreprehensibiles, doctrinæ Ecclesiasticæ testes fuerunt, judicesque nullo privato studio contaminati de concertationibus in Ecclesia excitatis, antequam ad eorum tribunal deferrentur, pronunciarunt; consequens est, eos Dogmata tradidisse; quæ longo annorum intervallo intercedente, deinceps explicata sunt; & Fidei Articulis addita; nec non errores, priusquam gignerentur, impugnasse. Immo hæc omnia necessum erat in eorum Voluminibus præsto esse: alioquin Canones suos ex Ipsorum testimonio componere nequivisset Ecclesia, neque Traditionis ope Hæreses prosternere. Ita ut necessaria ratiocinationis hujus consecutio ferat, Patrum Opera, unde Ecclesia & Concilia decisiones hauserunt, si modo vim habeat regula, de qua in præsens, aut adulterina, aut suspiciosa, aut corrupta, aut interpolata fuisse, quod piaculum esset tueri.

Magno denique nos officio devincirent præclari Critici, si id in se oneris recipere paterentur, ut nos instituerent: 1. quamobrem Apocryphis accenseant Acta Sancti Andreæ; a Dionysio Areopagita nuncupata Volumina; & nonnullas Tractationes, S. Justino tributas; caussamque judicio huic prætexant Dogmata ab his tradita, quæ post illorum duntaxat obitum sancita fuere: interim dum eandem non ferunt sententiam de S. Ignatii Epistola ad Ephesios; de altera Apologia, & Dialogo Sancti Justini; de Epistola S. Clementis Papæ ad Corinthios; de Epistola S. Gregorii Nazianzeni a nobis citata, & de Tractatu S. Athanasii adversus Arrianos: cum Dogmata Nestorianis, Arrianis, & Eutichianis

* His fundamentis innixæ sunt decisiones Concilii Ephesini contra Nestorium, & Concilii Calcedonensis adversus Eutichen, quas divini Verbi & Sanctorum Patrum locis præfulserunt. His armis effuderunt Catholici Severianos in Colloquio habito Constantinopoli; Monothelitas confutarunt in Concilio Lateranensi sub Martino I., & in Sexta Synodo Generali. Idem institutum secuti sunt Patres in Septimo Concilio Generali pro Imaginibus; in Concilio Francofordiensi contra Elipandum, in aliis demum bene multis.

con-

contraria nihilo dilucidius in illorum, quam in istorum Libris exposita sint; ut laudata superius loca conferenti exploratum erit?

Nec vero magis caussam assequimur, cur Autor, S. Dionysii Areopagitæ nomine clarus, Deum *Spiritum*, *substantiam*, *Invisibilem*, *Ineffabilem*, *Incomprehensibilem* appellans, Assertum doceat Antropomorphitarum errori repugnans; & verbis illis hosce Hæreticos refellat, ut existimat Morinus; Sanctus vero Ignatius & Origenes eosdem in nonnullis Operibus insectari minime dicantur. * Et propterea unde fit, hanc, quam sibi animo fingunt Antropomorphitarum refutationem, tanti esse; ut illius Opera commentorum macula inurat; horum autem Tractatibus nullum vel minimum negotium facessat: quamvis Hæretici isti vapulent utrobique? *De cælesti Hierarchia l. 2. de divinis nomin.*

II. Quid ita voces *Matris Dei*, quæ frequens fuit Gregorio Nazianzeno, & Athanasio; æque ac *Consubstantialis*, quæ Patribus roboratur, centum & viginti plus annis ante Nicenam Synodum florentibus, & tamen usitatæ in Ecclesia non sunt, nisi Patribus istis jandiu extinctis: voces, inquam, istæ Doctorum istorum Operibus non nocebunt, summo vero criminis indicio erunt in Liturgiis S.S. Petro, Marco, & Jacobo tributis, & in aliquibus Operibus, Justini nomini adscriptis?

Postremo, si falsitatis documenta suppeditat, errorem aliquem, priusquam nascatur, opprimere, difficile admodum erit, suspiciosorum Librorum Catalogo non adjicere Cypriani, Hilarii, Ambrosii, & Gregorii Nazianzeni Opera, in quibus, Augustino teste, Pelagianismum straverunt, cujus semina jacta sunt ineunte circiter sæculo V. *A quibus* (*scilicet Cypriano, Hilario, Ambrosio, Gregorio Nazianzeno*) *Hæresis vestra* (*Pelagiana*) *prius damnata, quam nata*. Idem Augustinus de Orationis Dominicæ expositione loquens a Cypriano elaborata, ita habet: *De duobus vero ceteris* (*Pelagianorum erroribus*) *tanta illa perspicuitate disseritur; ut supradicti Hæretici, novi inimici gratiæ Christi, longe ante reperiantur convicti esse quam nati*. *Lib 2. op. Imperf. contra Jul.* *Aug libr. de dono Pers. c. 2. §. 4.*

Libentes, inquiet nescio quis, damus ultro atque concedimus, in Patrum istorum, quorum meminit Augustinus, Scriptis, aliorumque a te

* *Incorporalium rerum neque species est, neque figura, neque particula animantis habentis formam aliquam propter naturæ simplicitatem*, Ign. Ep. ad Smyrn. De Jesu Christo autem differens, vocat eum: *Filium Dei in tempore, qui omni tempore caret, invisibilem natura, visibilem in carne, impalpabilem, omnemque contactum refugientem, utpote incorporeum &c.* Ign. Ep. ad Polycarpum. *Non ergo aut corpus aliquod, aut in corpore putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex: nihil omnino in se adjunctionis habens, uti ne majus aliquid & inferius esse dicatur, sed ut sit ex omni parte μονάς, & ut ita dicam, totus mens ac fons, ex quo initium totius intellectualis naturæ vel mentis est*. Orig. l. 2. Periarc.

supe-

fuperius memoratorum plura apparere, erroribus quam maxime adverfa, quibus jactata deinceps ab illorum obitu Ecclefia eft; eaque illam ad Hæreticos condemnandos adhibuiffe: at de hoc non digladiamur. Monet regula, tum Autori fuppofitum opus fignificari; *quando errores, ac fi illa ætate invecti fuerint, redarguit, qui tamen multo poft exorti funt.*

Nihilo fecius fi æquis ponderibus libeat examinare hinc Opera vulgo Dionyfiana, Juftini, & fimilia, illinc animum advertere ad ea, quæ de Religionis Myfteriis Clemens Pontifex, Ignatius, Cyprianus, Hilarius, aliique litteris configuarunt, non crediderim, ullum in alterutris verbum repertum iri, quo Arrianorum, Neftorianorum, Eutychianorum, aliorumque Hæreticorum opiniones, ac fi autorum fuorum ætate invectæ fuerint, aut aliter, convellantur. Si nanque Operum iftorum Autores Hærefes confutarunt, atque improbarunt, quæ poft ipforum obitum propagatæ in Ecclefia funt, id eo contigit, quod Decreta, & negotia Religionis edifferentes, doctrinam quandam Heterodoxis iftis ufquequaque diverfam ftatuerunt.

Equidem non inficior; illum habendum Librum pro adulterino, quo Hæreticum Dogma repudiatur, perfpicue indicando, Sectam illam Autoris ætate graffatam fuiffe, & vocibus utendo, quæ ad difceptationem, ejufque Autores referri commode poffint. At nemo oftendet, Dionyfium v. gr. Areopagitam, aut quicumque alius fit, quidpiam tale fcripfiffe locis iis, in quibus Neftorianorum, Eutychianorum, & Antropomorphitarum errores redarguere dicitur. Quod de nonnullorum Scriptorum Tractatibus propugnare poffemus; quamquam eos autument Critici fraude conftare totos, perinde ac errores perfequantur, tanquam illorum ætate invectos, qui longe ante hinc migraverant. Certum nanque eft, eos haud aliter fenfa fua efferre, quam Patres efferant, quorum volumina ab omni vitii fufpicione oportee effe remota; quique Hærefes non femel exagitarunt, damnaruntque, antequam ad illorum Tribunal delatæ fuiffent.

Dupini itaque eft, aliorumque Criticorum, qui hujufmodi regulam amplexati funt, aut modum & rationem ferutari, quo tot periculofis confecutionibus fubducatur, aut eam commoda interpretatione mollire. Quod mea intereft, conjecturam hanc a Dogmatibus petitam iis coercendam finibus effe puto, quibus eam definivere Sixtus Senenfis, Andreas Hyperius, Sculcetus, Rivetus, Cavius, Clericus, ita docentes: † *Si dogmata, vel error manifeftus aftruitur in fufpecto opere, quod cum Autoris, cui per fraudem adfcribitur, aliis operibus non folum non congruat, fed etiam ex diametro repugnet.* * Id non diffitetur Dupinus, quod eam

† Adeat, qui maluerit, Differtationis hujus Art. primum.

* Ea eft octava apud Rivertium Mendacis Operis nota. In cujus exem-

quin-

quinto inter monita loco posuerit, quæ ad arguendam Operis alicujus fallaciam e Dogmatibus depromsit. Rem vero longius produxit Dupinus cum dixit. *Si ea contineat, quæ longo nonnisi post Autorem illum intervallo tradita sunt*. Si nanque conjectura hæc inter eas locum non habuit, quas Critici initio Dissertationis hujus citati collegerunt, quamvis omnes huc attinentes in unum cogere studuerint: id factum est, quod eam ideo nullo numero habendam existimarent; quia ab Apostolicis temporibus nova Fidei in Ecclesia Dogmata nunquam tradita fuere.

At enim cui non est apertum, reponent, huic verbo *Dogmatum traditorum* Dupinum subjicere notionem *Dogmatum*, quæ extricata, illustrata, constituta, & tanquam Fidei capita declarata sunt? Ad hæc nihil est, quod respondeamus præter verbusculum: videlicet vocem *tradere* in præsenti secundum speciem sui, quam ingerit animo, eandem non videri, atque illam illustrandi Dogmatis, & tanquam Fidei caput declarandi. Quapropter non est, aut ego fallor, inficiandum, regulam hanc ita, ut a Dupino recitatur; expressam aliqua emendatione indigere; atque illam verbo tenus acceptam incommoda multa consequi posse.

ARTICULUS IX.

De conjectura, quam percipimus a Veterum, quibus Libri respersi sunt, citationibus.

SI quæ a Veteribus ex Libro quoppiam olim prolata sunt, ea nunc in Libro, eadem inscriptione insignito, desiderantur; aut alius est, aut mutilus. „ Constantissima omnium ratio, inquit Dupinus, ad Operis vetustatem explorandam est, si in eo occurrant loca a Veteribus laudata. Nonne innumeros propterea probatos habemus Libros, quod in illis contextus aliquis a Veteribus memoratus legatur? „ *Joann. Cler. Art. Crit. Tomo 2 parte 3 sect. 2. p. 443. tomo 1 p. 61. 117. 124.*

In ea itaque insistens egregius Criticus iste planum facit, Septem Ignatii Epistolas; aliam Polycarpi; Cypriani de Unitate Ecclesiæ, de Operibus Misericordiæ, & de Eleemosina, aliosque multorum Autorum Tractatus, ipsis extraneos non esse: loca etenim, quæ inde exscripserant prisci Patres, in illis reperiuntur.

plum sexdecim in Leviticum Tractatus affert, S. Cyrillo injuria adjudicatos; quod nimirum doceant: Animas ratione utentes ante Orbem creatas fuisse; pœnas Inferorum æternum minime duraturas, aliosque id genus errores, quos in germanis Operibus undique rejicit, & convincit Sanctus ille Doctor. Rivet. de Patrum Autor.

Ejus-

Ejusdem institutione Tillemontius articulo de S. Herma, & quarta in hunc Patrem annotatione quibusdam Protestantibus negat, Pastoris Librum vitia subiisse. „ Non est, ait, cur dubitemus, alium ab eo qui „ nunc exstat, Pastoris Librum, a Patribus tanto in pretio habitum fuis„ se; cum integerrimæ adhuc, quas decerpserunt, illius particulæ perse„ verent. „ Quo etiam principio ductus Alexander, ceteris Criticis adstipulatoribus, Opera multa propugnat, oppugnat alia; quoties a Veteribus eorum allata sensa cum editis Voluminibus non consentiunt.

Tomo 2. p. 127. & 552.

Alex. Tomo 1. Sæc. 1. Dissert. 22. pag. 306., & alibi.

Quantum demum roboris & æquitatis habere Lex ista videatur; an non posset quis illius exercitatione, testatissimi Autoris Libris falsitatis aut depravationis crimen imponere, atque ab aliis perspectæ fraudis illud detrahere?

Nemo unus ad hanc diem de Epistolæ S. Clementis Papæ ad Corinthios veritate incertus animi pendet; & tamen quæ ejusdem Epistolæ capita cum Clemens Alexandrinus, tum S. Basilius afferunt, in ea, ut allata sunt, frustra requiras. Majori Sapientum suffragio censetur esse genuina S. Ignatii ad Polycarpum Epistola; etsi in ea desideres, quæ tradit Eusebius, Ignatium Ecclesiæ Antiochenæ curam Polycarpo commendasse. *Jam vero Smyrna longius aliquanto profectus, ex Troade scribens non solum cum his, qui erant Philadelphiæ, sed etiam cum Ecclesia Smyrnensi; & separatim cum Polycarpo, qui illi Ecclesiæ præfuit familiariter per litteras collocutus est, cum Virum spectatum & Apostolica virtute præditum eum esse pro certo cognosceret, Ecclesiæ Antiochenæ gregem, sicut pastorem ingenuum, & fidelem decebat, commendavit.*

Libro 4. Strom. p. 516. & seq.

Libro de Spiritu Sancto c. 29.

Euseb. Libro 3. c. 36.

Eo vero magis faciendum plurimi dixerim locum istum, quo utitur illo Dupinus, ut efficiat Epistolas Ignatianas Historicum istum non latuisse. Unum certe fuit Usserio, qui primus omnium germanas hasce Epistolas edidit, ex gravissimis momentum, quamobrem hanc ad Polycarpum non recenseret, & sex duntaxat esse sinceras definiret. Irenæi demum Opera necessum erit aut manca, aut ipsi supposita judicare; quod nullibi referant longam illam de Marco Gnostico partem, de qua S. Hieronymus in quadam Epistola meminit. * Sic porro ex instituto Criticorum no-

Tomo 1. p. 116.

* S. Hieronymus, audito nuncio, quendam amicorum suorum nomine Lucianum, Hispaniarum incolam, e vivis excessisse, dedit Epistolam ad viduam ipsius Theodoretam, quo eam solaretur, atque in servanda constanter Ecclesiæ fide adhortaretur. Grassabatur tum in Hispania, & præsertim in Lusitania Basilidis Hæresis, cujus initia Hieronymus nobili illi fœminæ ante oculos ponit, ut majori in eam horrore perfunderetur. „ *Refert Irenæus*, inquit, *Vir Apostolicorum temporum, & Papiæ, Auditoris Evangelistæ Joannis, discipulus, Episcopus Ecclesiæ Lugdunensis, quod Marcus quidam, de Basilidis Gnostici stirpe descendens, primum ad Gallias venerit, & eas partes, per quas Rhodanus & Garumna fluunt, sua doctrina maculaverit . . . . inde Pyrenæum transiens Hispanias occupavit*. Hier. Ep. ad Theodoret..

nostrorum maxima quæque Monumentorum istorum aliorumque autoritas non est tanti; ut suppositionis aut saltem interpolationis conjecturam evadant; atque ad nos primigenia integritate sua pervenisse ratum faciat.

Ubi hæc aliaque non absimilia Criticis Sapientibus objiciuntur, in promtu est non unum responsum. Primum quidem Tillemontii, qui vim difficultatis, in Ignatii ad Polycarpum Epistolam intentatæ, probe noscens, distractusque anfractibus multis, ut Eusebium interpretaretur, in hanc demum se recipit responsionem, quæ omnibus fortasse non arridebit. „ At fatendum est, inquit, id non satis respondere speciei illi, quam in „ nobis ingerit Eusebius, qui loco isto aut memoria labi potuit, aut ac- „ curatione deficere. „ *Tillem. Tomo 2. annot. 6. in S. Ign. p. 622. col. 2.*

Idem Criticus aliam cogitavit caussam, cur a S. Basilio citatus locus in S. Clementis Epistola non reperiatur. „ At ex alio quopiam, inquit, „ S. Clementi tributo Opere depromtus fortasse fuit. „ Dupinus novam rursus selegit, ut infirmaret, quod urgeri solet, SS. Hieronymi & Augustini verba a tribus ad Quirinum Libris abesse. „ Quamvis, „ ait, ea MSS. Codices non complectantur, haud licet tamen de illis du- „ bitare. „ Nulla profecto erit tam gravis ratio, ad Voluminis alicujus fallaciam aperiendam a Textibus deficientibus petita, quæ responsionum istarum aliqua susdeque non vertatur: eas nanque integrum erit cuilibet, æque ac Criticis doctissimis, ad usus nostros adjungere. *Ibidem annot. 7. in S. Clem.* *Dupinus Bibl. Tomo 1. p. 547.*

Non desunt præterea Monumenta multa certæ atque exploratæ falsitatis, quæ tamen legitima haberi poterunt, aut saltem corrupta quidem, non vero commentitia; si modo in hac de locis citatis regula adhæreamus. Convenit inter omnes, Acta S. Agnetis a Surio collecta immerito S. Ambrosii nomen jactare. Nihilominus S. Aldhelmus VII. sæculi Scriptor non pauca recitat loca, in his quoque Actis descripta; Epigramma item S. Damasi Papæ huic S. Agnetis Historiæ quamsimillimum est. Quotquot etiam de præclaro Martyrio Virginis hujus Prudentius Hymno complexus est, eum mendacibus Actis illis mirifice concinunt: non secus quæ leguntur in Sermone 47., qui inter S. Maximi Taurinensis Opera locum obtinet. Denique nemini dubium erit, multa multis in Operum suorum locis de Sancta Agnete dicere Ambrosium, quæ Actis illis apprime congruant. *Apud Surium 21. Januarii.*

Historia S.S. Marcelliani & Petri Martyrum Romæ monumentum est nullius apud Tillemontium & Bailletum autoritatis. Attamen quidquid de Sanctorum istorum Martyrio, ab ipso, qui eos obtruncavit, carnifice, ut fatetur acceptum, Epigrammate quodam persecutus est Damasus Pontifex, exstat ad hanc diem in Sanctorum istorum Actis, quo modo a *Till. Tomo 5. art. de SS. ipsis. p. 199.* *Baill. Tabula Critica 2. Junii.*

Surio in lucem publicam vulgata sunt. Eadem pariter Historia legitur carminibus adstricta studio Eginhartii Caroli Magni ab Epistolis, qui IX. Sæculo claruit. Satis, ut opinor, hæc omnia, ad leges de locis adductis revocata, argumento esse possent, Opera ista, aliaque id genus plurima, veritatis habere speciem, non falsitatis; cum Critici ejusdem Regulæ monito multa suscipiant, fide tanquam digna, tot, Veterum traductis contextibus minime munita.

Cum hæc Monumentorum genera Criticis nostris proponuntur, duplici plerumque ratione se se expediunt. Prior est, Scriptores ea laudantes in errorem incidisse, ut illa genuina, cum essent fucata, existimarent, & Veteres creberrime Apocryphorum & suspiciosorum Operum mentionem fecisse. Altera: potuisse calumniatorem aliquem Autorum ipso Vetustiorum loca congerere, ut callidius delitesceret. Verum quemadmodum a primis sæculis Opera ferme innumera conficta sunt; nullusque ferme Antiquorum est, qui illorum memoriam non aliquando usurpaverit; promtum erit semper unicuique respondere, metuendum esse, ne, qui ea reminiscuntur, e contaminatis fontibus hauserint: aut calumniatorem aliquem congessisse eorum loca, qui de illis locuti sunt, ut Historias suas coagmentaret. Revera autem hoc est, quo utitur, responsum Alexander, ut Sanctæ Theclæ Acta a Basilio Seleuciensi in vulgus edita rejiciat.

Alex. Hist. Tomo 3. fæc. 1. XI. art. 8. p. 48.

Fastigium huic Articulo imponat mira sane animadversio: nimirum hinc P. Alexandrum, præceptum hoc de locis citatis reputantem, Libris Sybillinis assentiri: illinc Dupinum, eandem legem pensitantem. Prophetarum Gentilium istarum Oraculis a Patribus adhibitis dissentiri. Ecce regulam ingeniosissime comparatam, quæ extremis quantumlibet disparatis accommodari possit! Cæterum nihil præsefert hoc capite, quod non sit regulis plerisque Criticis consentaneum.

ARTICULUS X.

De præcipuis Criticæ Artis regulis in unum collatis ad aperiendam Operis alicujus falsitatem.

ANimadversis itaque multis in præcipuas Criticæ disciplinæ regulas a conjecturis ductas, unum superest, ut de iisdem simul connexis dubitationes aliquas afferamus, dispiciamusque, utrum hoc saltem pacto

cto conclusum de Librorum suppositione argumentum inde traduci queat. Ut quæstionem hanc in amplissimo lumine collocemus, recolere id ante omnia necesse est, quamvis plurimæ sint ad Operum delectum habendum Criticæ præceptiones, tres velquatuor tamen ex illis esse, in quas ceteræ ferme omnes desinant aliquando. Harum conjecturarum, sive legum sive probationum, quæ eodem recidunt omnia, aliæ innatæ veluti, atque insitæ sunt, aliæ assumtæ & adventitiæ; utræque vero partim rem efficientes, partim rei veritati proxime accedentes. „ Innatæ inquit Dupinus, eæ sunt, quas ipsum, quod vertitur in quæstionem, Opus suppeditat, sive a tempore, quod aliquo percipi potest indicio, sive a doctrina in eo tradita; sive a genere Scriptionis. Assumtas illas dico, quæ a Veterum MSS. Codicibus, presertim autem Scriptorum illorum aut testimonio aut reticentia sumuntur. „

Dupin. in Præf. 2. par. p. 16. Item in Tract. de Doctrina Christiana cap. 20. p. 644.

Unaqueque istarum alias rursus complectitur, quæ tamen ad quatuor priorum unam vel alteram rediguntur. Exemplum sit. Quæcumque in Opere aliquo tempus posterius significant, dies falso inscripti, commemoratæ personæ, Autores producti, Historiæ traditæ, Urbium & populorum nomina, quæ ætati, qua scribebat Autor, non congruunt: Hæ omnes ad tempus spectant conjecturæ. Ad Dogmatum similiter conjecturam referri debent ea, quæ post Scriptores illorum interitum prodita sunt; voces ad illa explicanda usitatæ, quæ tum non invalverant; errores, cæremoniæ, consuetudines, quarum per id temporis nullum vestigium apparebat; opiniones veris opinionibus illorum Scriptorum adversantes; atque Historiæ manifesto fabulosæ: universa hæc peculiares quasdam instrruunt probationes, sub Dogmatum probationibus comprehensas. In censum stili veniunt non voces tantum, dicendi formulæ, & locutiones; sed sermonis etiam structura, scribendi modus facilis, expeditus, perspicuus, involutus; elocutio, figuræ & rerum nectendarum ratio. Tum denique locum habet Veterum autoritas, cum Opus vel probant, vel improbant; cum ipsius e re nata verba non faciunt; cum totam latuit antiquitatem; cum omnes quotquot operum alicujus Autoris meminerunt, aut Indicem texuerunt, de peculiari quodam nihil omnino habent; cum Librum aliquem Catholicis perutilem non laudarunt ii, qui, oblata id præstaudi occasione, laudare illum poterant & debebant: hoc quodcumque est, Dupino Autore, pertinet ad Veterum cum testimonium, tum reticentiam.

Revera experimento ipso liquet, Eruditos his tantummodo conjecturarum momentis Librorum veritatem expendere; eosque partim legitimos, partim supposititios pronunciare, in quibus notam aliquam deprehendunt regulis istis aut aptam, aut ineptam. Oculos paulisper con-

vertat in Dupini, ut alios mittam, Criticen de Scriptoribus Ecclesiasticis, qui perspectum habere velit, eum aliqua semper uti ex his conjecturis, quin præcipuas quatuor interdum adhibere.

Dupinus Tom. I. pag. 572.

Et vero, ut Sermones, S. Gregorii Thaumaturgi nomine vulgatos, falsarii alicujus commenta esse demonstret, sumit 1. Nullum Veterum eos memoriæ prodidisse. Ecce priorem a Veterum silentio ductam conjecturam 2. Sermones istos a Patris illius Oratione abhorrere longe. En alteram conjecturam stilo dicendi fultam. 3. considerat, illum Trinitatis & Incarnationis Mysteria edisserere verbis iis, quæ Arrianorum & Nestorianorum partæ Hæreses in more posuerunt. Audis tertiam ad Dogmata pertinentem. Denique species est, Homilias has tum elucubratas fuisse, cum Ecclesia placidissima pace uteretur, Festosque dies solemni admodum ritu celebraret, quod in Gregorii Thaumaturgi tempora incidit perincommode. Præsto est extrema conjectura, tempus Autore posterius attingens. Quibus omnibus intercedentibus prudenter & concluse efficit Dupinus, Sermones istos non esse omnino Gregorio Thaumaturgo adjudicandos.

Consequens inde est, inquies, cum præcipuæ conjecturæ, ante alias vero quatuor recensitæ, ceterarumque fundamentum, junguntur una, nos certiores, ut sunt humana, reddere posse de alicujus Operis falsitate: licet ab una vel duabus haud semper persuaderi possimus. Tenemus etenim, Tractatus quosdam esse, de quibus nihil omnino apud Veteres, uti Apologia Athenagoræ, Hypotiposes Theognosti Alexandrini, atque id genus alios, quibus fidem Critici non derogant: non paucos quoque præter Antiquorum silentium stilo confectos, a vera Scriptoris, cui tribuitur, loquendi ratione dissidente, cujusmodi sunt Orationes duæ, in quibus Justinus ad Religionem Christianam amplectendam Ethnicos adhortatur: aliquos tandem multis fallaciæ notis inustos, ex. gr. S. Justini Acta, & tamen hominibus eruditis minime suspectos.

Atqui legum istarum vestigio dicendum erit, nos exploratas habere caussas, certioresque, ut sunt humana, fieri de Epistolæ ad Diognetum, * Justini nomen ferentis suppositione. Constat etenim 1. *De ea nihil omnino Veteres habuisse; totamque antiquitatem*, sapientum istorum confessione, *latuisse; cum, oblata ipsis id præstandi occasione, laudare illam potuissent, tanquam Catholicis perutilem*; neque etenim video, unde nam elegantior Gestorum virtutumque primorum Christi fidelium descriptio comparari posset. *Quotquot etiam de Sancti Justini Operibus meminerunt*,

* Fertur, Diognetum fuisse Pictorem illum, a quo pingendi arte imbui voluit Antoninus Imperator, cui *Philosophus* cognomen. Jul. Capitol. in Vita Antonini.

aut

aut illorum indicem texuerunt hujus Epistolæ verba non faciunt. * „ 2. Apertum est oculis ipsis, ut loquitur Tillemontius, clariori & politiori, „ ac sit Justini, dictione uti Epistolam istam. „ 3. Hujus Autor Epistolæ Christianorum sectam novissimam appellat, vixque in publicam lucem emergentem; & se Apostolorum discipulum declarat, quod Justini ætati nullo modo congruit: immo ex Tillemontii animadversione tum Apostolici discipuli conditio, tum Orationis discrepantia satis semper erunt argumento, Epistolam hanc Justino adventitiam esse. Dogmatum postremo conjecturam attingit illud quod ea in Epistola testatissimis verbis enunciatur; Judæos tum temporis offerre solitos supremo Numini Sanguinem & fumum Victimarum; quod ab Urbis Hierosolymitanæ & Templi excidio, anno scilicet septuagesimo fieri desitum est. Perspicitur item, S. Paulum Apostoli vocabulo designari, qui mos Justini temporibus adhuc non increbuerat. Hæc ne cohærere possunt cum iis, quæ perhibet Alexander: *Nec ullum suppetit argumentum, quo ipsi (Justino) abjudicetur præter silentium Veterum.*

Ibidem col. 1.

Alex. Hist. Eccl. Tomo 1. sæc. 2. art. 2. cap. 4. pag. 61.

En quam verum sit, expensis quatuor præcipuis Criticæ facultatis conjecturis, nos, quantum in homine est, fieri certiores de istius Epistolæ fraude. Hoc tamen non obfuit, quominus certis S. Justini operibus accenseretur a Sculteto, Halloixio, Labbeo, ut tradit Tillemontius, additque, *se legisse neminem qui de illa dubitare fateretur.* Cum iisdem faciunt Alexander & Cavius. Dupinus etiam Patri huic adscribendam citra injuriam putat; quamquam in Operum Scriptorum Ecclesiasticorum Tabula inter dubios Libros collocet. Verum si magnæ regulæ suæ Criticus hic illustris parere velit, neque legitimis, neque suspiciosis, sed certo adulterinis Patris istius operibus annumeranda est. „ Constat, inquit, satis opus aliquod efficere suspiciosum, quod ipsum Veteres non „ citaverint: & legitimis sane antiquitatis notis afficiatur necesse est, ut „ nemine repugnante admitti possit: contra vero quantumvis minimæ „ accedant Priscorum silentio in adversam partem conjecturæ, non est „ cur de illius suppositione dubitemus. „ Porro succrescunt multæ Veterum silentio conjecturæ, quæ planum faciunt, Epistolam illam nonnulla in se continere, Justini ætati minime respondentia. Dupinus igitur mendacem hanc Epistolam non vero dubiam regulæ suæ præscriptione pronunciare debebat. Præterquamquod ne habita quidem legis hujus ratione, interesset Dupini ceterorumque Criticorum eam infra supposititas ablegare, quod nimirum præstantiores regulæ & conjecturæ Critices conjunctim acceptæ eam falsam esse, ut pati potest vis humana, con-

Till. Tomo 2. annot. 1. in Neronis persecutionem pag. 534. col. 1.

Tomo 2. pag. 175.

Tomo 1. pag. 745.

Tomo in Præf. pag. 19. 40.

* Anno 1592. Henricus Stephanus Epistolam hanc edendam curavit, & S. Justini Operibus inseruit.

tin-

vincant; nec aliud opus reperire sit, in quo tot fraudis argumenta deprehendantur, si modo Criticis præcipientibus aures præbeamus. Alterius loci institutum erit ostendere, utenti præcipuis Critices documentis vicissim copulatis quodcumque legitimum volumen mendacissimum videri posse.

ARTICULUS XI.

Anne conjecturæ multæ in unum redactæ factum aliquod historicum coarguere possint falsitatis.

PRæcipuæ, quibus Historiæ alicujus vitium dignosci possit, conjecturæ, ut animadversum alibi est, sunt hæc. Prior, cum eventum aliquod, ab autore novitio memoratum, nullo veterum Scriptorum testimonio fulcitur. Altera, si a Libris commentitiis originem ducat. Tertia, quoties res perspicue fabulosas præseferat. Quarta, quando Chronologiæ ordinem non retinet, & adjuncta temporibus, locis, & Viris, de quibus agitur, opposita complectitur. Postrema, cum facti alicujus narratores digladiantur invicem, diversisque efferunt modis.

Præceptorum itaque istorum consensione P. Alexander figmenti loco habet S. Jacobi in Hispaniam iter. 1. inquit doctus hic S. Dominici alumnus, *probatur ex* eo quod *Hierosolymis omnium Apostolorum primus martyrio affectus est, antequam Apostoli varias in Provincias dividerentur; quia Apostoli dispersi non sunt ante secundam persecutionem, quæ ab Herode mota est contra Ecclesiam: qua igitur ratione peragrare Hispanias potuit?* 2. *Hæc opinio invaluit post octavum Saculum.* 3. *Jam constat apud Doctos Librum de Vita & morte Sanctorum, qui sub nomine S. Isidori circumfertur: Collectanea illa Ven. Bedæ: Librum illum Turpini, sive potius Tilpini (ita enim vocatum esse Remensem Episcopum, qui Carolo Magno imperante vixit, constat ex veteribus monumentis) aliosque pro hoc itinere Libros, falsos esse & suppositios. Denique fabulis scatet Historia hac: cujusmodi est Templum S. Mariæ de Pilar nuncupatum, Cæsaraugustæ* extructum, & consecratum B. Virgini a S. Jacobo ejusdem jussu Deiparæ, cum adhuc vivens Hierosolymis, S. Apostolo in Hispanias prædicanti, super Columnam lapideam sese conspiciendam præbuisset.

Alex. Hist. Eccl. tomo 1. sæc. 1. Dissert. 14. pag. 558. & seq.

Præter has Generales Critices institutiones, neque enim de momentis Theologicis sermo est, idem P. Alexander alias adhibet, quo ostendat, commentitiam prorsus esse Trajani Imperatoris ex Inferis liberationem S.

Tomo 1. sæc. 2. Diss. 1. pag. 119. & seq.

* S. Gregorii precibus. 1. *Nihil ita prodit falsitatem Historiæ; quam Autorum in ea referenda dissensio; uti hanc Scriptores vario modo referunt.* 2. *Non est verisimile, S. Gregorium orasse pro flagitiosissimo Principe, Ethnico, persecutore Christianorum atrocissimo, Sodomita, & omnibus libidinibus dedito.* Cum hæc, tum quæ proxime sequitur, conjectura quæstionis hujus peculiaris est, 3. *Joannes Diaconus*, qui præcipuus est Historiæ hujus narrator, *pluribus sibi contradicit*. 4. *Nullus Scriptorum Veterum, qui Trajani* ** *præclare gesta & dicta summa diligentia litteris commendarunt, egregium istud* (de Vidua) *facinus retulit. Et Joannes Diaconus, qui trecentis post S. Gregorium Magnum annis vixit, hanc narrationem non hausit ex probatis Actis Vitæ S. Gregorii.* *** 5. *Oratio pro Defunctis, cujus autoritate fulta est Historia hæc, S. Damasceni Joannis, cui tribuitur, non est.* 6. Narratio hæc fabulosis, & ridendis narratiunculis constat tota. 6. Turpiter labitur de re Historica. Itaque si consentiant inter se hæ omnes conjecturæ, certam & ratam faciunt, ut per homines fieri potest, hujus Historiæ falsitatem: tametsi aliquando una aut altera ex illis singillatim id præstare nequiret.

Verum enim vero si conjecturarum omnium istarum, aut quatuor præcipuarum nexus facti alicujus falsitatem compertam adeo, ut fas est homini, efficere potest; futurum inde quoque erit, ut Critici sapientes versionem Bibliorum Græcam, quam appellant Septuaginta, non suspiciosam modo, verum narratiunculam pro arbitratu conflatam existiment. **** Ante omnia etenim, ut probationes eodem, quo eas Historiæ Trajani

* *Legitur . . . . . . quod Gregorius per Forum Trajani, quod ipse quondam pulcherrimis ædificiis venustarat, procedens, judicii ejus, quo viduam consolatus fuerat, recordatus atque miratus sit, qua nimirum, Trajano ad imminentis belli* [Scythici] *procinctum vehementissime festinanti processit flebiliter* obsecrans, ut filii sui interremti sanguinem vindicaret. *Hujus inquam mansuetudinem Judicis asserunt Gregorium recordatum, ad S. Petri Basilicam pervenisse; ibique tandiu super errore tam clementissimi Principis deflevisse, quousque* [per Angelum] *responsum sequenti nocte accepisset: se pro Trajano fuisse auditum: tantum pro nullo ulterius Pagano preces effunderet.* Joann. Diac. l. 2. de Vita S. Greg. c. 44.

** Trajanus, Scythis bello fractis, reversus est Romam anno 103. secundum Chronicon Eusebianum. Plinius junior, gerens tum Consulatum, Trajani Panegyricum coram Senatu recitavit: elaboratissimum plane opus, in quo nihil omisit eorum, quæ ad Principis illius dignitatem pertinere poterant. De hoc tamen præclaro facinore ne verbum quidem.

*** S. Gregorius Turonensis, & Venerabilis Beda, qui e monumentis satis bonis plura Sancti hujus Pontificis gesta ad nos usque propagarunt: ante alios vero Paulus Diaconus Monachus Montis Cassinensis, qui primus omnium ejus Vitam digessit, preces a Gregorio oblatas Deo pro Trajano omnino reticuit.

**** Pro certo ponitur, Versionem istam Septuaginta, aut duorum & septuaginta Hebræorum opera confectam fuisse, qui ad Ptolemæum Philadelphum missi fuerant, Librorum Judaicorum studio flagrantem, ut eos Græce reddendos curaret,

Valef. in Euseb. l. 5. c. 9. explodendæ disposuit ordine Alexander, persequamur, quicumque hanc recitant Historiam, neque de Libris in Græcam linguam conversis, neque de Interpretationis ratione inter se conveniunt. Qui fieri potuit, ut homines septuaginta duo seorsim in cellulas singulas conclusi, aut bini in singulas, in eandem Sacrarum Scripturarum Interpretationem conspiraverint, ut unaquæque illorum Versio cum sensis tum verbis alteris responderet? 3. Factum istud narrantes pluribus gravissimis conjecturis sibi contradicunt. 4. Nullum exstat veritatis hujus testimonium, cui fides adhibenda sit, quodque Religionis Christianæ tempora antecedat; mirum sane videri debet, neminem Judæorum omnium, multorum Sæculorum intervallo, Historiam hanc celeberrimam, ipsisque gloriosissimam, litteris commendasse. 5. Josephus & Philo, qui præ aliis de illa meminerunt, non aliud rei fundamentum nacti sunt præter Aristæam & Aristobulum Scriptores supposititios, ut omnium pene Eruditorum fert sententia. Patres vero deinceps e cœnosis fontibus istis hauserunt, cum Josepho duntaxat & Philone ducibus utantur. 6. Tot rebus miris, extraordinariis, & fabulosis conferta hujusmodi Historia est, ut cognitu facile sit, eam ratione quadam, aptissime Judæorum ingenium referente, descriptam esse, qui semper in voluptatis loco habuerunt, magnas duntaxat res & admiratione dignas excogitare & venditare. 6. Historia hæc cum temporum illorum Chronologia nullo modo componitur. * Multas vero alias conjecturas silentio prætereo. Quas tamen hactenus memoravi, eæ satis sunt superque, ut liqueat, si momentum e regulis istis, complexu uno adhibitis depromtum, majorem, quæ humana industria comparari possit, afferat de facti alicujus Historici suppositione firmitatem, hanc manifeste vitiosam judicandam esse, repugnantibus Eruditis, qui eam genuinam esse censent: quamvis Protestantes nonnulli de illa suspicentur, immo non desint, qui ulterius procedant, atque in ancipiti ponant; utrum extiterit unquam Versio hæc a septuaginta Judæis ad Ptolomeum Philadelphum missis elucubrata. At super hoc capite, quemadmodum super aliis pluribus, audiendi non sunt.

& in celebri Bibliotheca, quam procurante Demetrio Phaleræo Atheniensi, Alexandriæ instruxerat, collocaret. Propterea Præfectum hunc Bibliothecæ ad Eleazarum Pontificem dedisse Litteras, qui ex quaque Tribu sex homines delegit, ut ad Regem Ptolemæum mitteret, quos, Versione absoluta, amplissimis muneribus donavit. *Aristeas Aristobulus, Philo, Josephus.*

* Controversia est, 1. quo tempore Demetrius Phaleræus, Princeps antea Atheniensis, apud Ptolomæum concesserit. 2. An sub Ptolomæo Lagi filio, an vero sub Philadelpho ea Versio fuerit adornata. 3. Dissidium est, quando nam Eleazar summo functus sit Sacerdotio; resque illæ gestæ de quibus mentio fit in Epistola Demetrio ab Aristæa vendicata.

Eædem

Eædem pariter regulæ docebunt nos, ut adversus Patrum, immo recentiorum etiam Criticorum turbam, S. Petri cum Simone Mago certamen aut fabulosum habeamus, aut suspicione attingamus. * Primo namque de illo nihil fando auditum fuerat ante Arnobium, aut Sæculi III. exeuntis aut IV. ineuntis Scriptorem; nec possum quin admirer, attendens illud, nimirum trium priorum Sæculorum Patres, in Petri rebus celebrandis frequentissimos, & in hujusmodi sermones passim incidentes, nihil de hoc fuisse locutos. ** Exploratum est, Historiam hanc origine prima a Constitutionum Apostolicarum Autore, & falso Marcello descendere, quorum Operibus nemo fidem adjieit. 3. Factis non paucis fabulam olentibus redundare. 4. Narrationis hujus Chronologiam non sibi constare. Eusebius, & quidam alii Simonis adventum & interitum Claudio imperante contigisse ferunt. Sunt qui ad Neronis Imperii finem retrahant: tragicus quoque Magi hujus exitus non consentit cum eo, quod dicitur, erectum ipsi Romæ fuisse Simulacrum. Hanc denique Historiam persequentes discrepant longe in narrando. *** *Tillem. Baillet. & Alex.*

Tillemontius hac de re disputans ista memoranda verba protulit. *Tomo I. art. 34. in D. Petrum pag. 187.*
„ Etiamsi autem commentum vanum revera esset Historia hæc, mallem
„ citius, dummodo validæ falsitatis ejus probationes non afferantur, cum
„ Arnobio, Cyrillo Hierosolymitano, Pontificis Liberii Legatis, Am-
„ brosio, Augustino, Isidoro Peleusiota, Theodoreto, aliisque multis in
„ errorem induci, quam ad nobilissimos gravissimosque plurimos Ecclesiæ
„ Græcæ & Latinæ magistros credulitatis inconsideratæ arcessendos indu-
„ ci. „ Eadem asseverant Bailletus, aliique Critici. *Baill. 29. Junii in Vita S. Petri pag. 712.*

Quæ cum ita sint, juvat Viros hosce Sapientes interrogare; num præcipuarum Critices Legum conjunctio, quas ad hoc examinandum factum, & satis, nisi fallor, accurate traduximus, tanti sit nec ne, ut firmum & ratum de illius adulteratione argumentum sufficiat? Si tan-

* Antiquorum plurimi in caussa, quare supplicio affecti sint Petrus & Paulus, hanc de Simone Mago relatam victoriam ponunt. Infelix homo iste se Dei filium jactabat; ut autem tantam dignitatem cœlos scandens comprobaret, in aera igneo curru a duobus Dæmonibus magicis artibus subvectus est: sed Petro & Paulo orantibus eum Dæmones deseruerunt, cecidit, cruraque sibi confregit. Brundusium tum delatus, summoque pudore & dolore correptus, se e cubilulo præcipitem dedit. Till. Tomo 1. art. 34. in D. Petrum. pag. 185.

** Narrant Justinus, Iræneus, & Eusebius, Simonem Magum Romam Claudio Imperatore se contulisse, ibique portenta multa fucata perpetrasse. Ceterum de S. Petri cum hoc calumniatore concertatione silent altissime. Apud Vale. annot. in Eus. l. 2. c. 15. pag. 33. col. 1.

*** Ajunt quidam eum lapsu debilitatum periisse; alii crura tantum suffregisse sibi. Observat Augustinus S. Petrum omnipotentis Dei virtute illum interemisse. Aliqui demum putant, Simonem a Petro ad certamen provocatum fuisse: alii vero a Simone Petrum.

ti eſt, quod, ut videtur, fateri coguntur; non video, quare Patrum ſenſa ſuper hac re deponere detrectent, cum id libitum ſit per ipſos citra reverentiæ ipſis debitæ jacturam, quando ſolida urgent momenta. Porro de duobus perſuaſum nobis eſt. Primo, non crediderim fore, ut clariores & conſtantiores de facti alicujus Hiſtorici falſitate, probationes reperiantur, quam quæ modo allatæ ſunt. Critici certe ipſi alias non tradiderunt, eoque magis, quo univerſas ad Hiſtoriam hanc labefactandam valere oſtendimus. Secundo, effatum eſſe Tillemontio, Dupino, Alexandro, & Bailleto, nec non ceteris Criticis familiare, poſſe nos a Patrum ſententiis recedere, quotieſcumque de illorum lapſu nos inconcuſſæ rationes monitos faciunt. Immo identidem apparet, eos in Patrum teſtimoniis, uti ſuperius animadverſum eſt, non acquieſcere, quamquam minoribus numero & autoritate conjecturis impellantur.

Contra vero ſi conjecturarum iſtarum omnium conſenſio argumentum certum & validum minime ſuppeditat; non erit, unde Critici noſtri conquerantur, ſi quis dixerit, non modo quamlibet conjecturam ſeorſum acceptam, veluti ab aliis diſtractam, dubiam & vitioſam eſſe, ſed ne omnes quidem, in univerſum collatis viribus, aut exploratam probationem, aut moralem rei veritatem efficere poſſe. Aut ſaltem erudiant nos, nunquid aliæ præſto ſint conjecturæ præter hucuſque diſcuſſas, quibus ſive Operis ſive Hiſtorici capitis ſuppoſitionem deprehendamus; atque indicent, conjecturarum numerum & pondus, quæ in rem tantam ſui afferunt neceſſitatem.

At enim, inquiet neſcio quis, nonne perſpicuum eſt, cum regulæ & conjecturæ Criticæ aliquando magis, aliquando minus probabiles ſint & propoſitum conficientes, iis abuti quemque poſſe nullo negotio; niſi incommodo huic conſultum ſit ſupremæ regulæ exercitatione, quæ prudentiæ & æquitatis judicium eſt, cujus vi, antequam de re quacumque decernatur, utriuſque partis momenta libratis ponderibus examinanda ſunt? Hæc itaque poſtrema regula inſequentis articuli penſum erit.

ARTICULUS XII.

De principe Critices regula.

POſtquam dubitationes noſtras de peculiaribus Criticæ doctrinæ legibus & conjecturis propoſuimus, illud reliquum eſt, ut eas ſubtexam, quæ attinent ad magnæ Artis hujus regulam, quam Dupinus nun-

nuncupat *generalem*, aitque fundamentum eam ita esse rectæ Critices, ut ceteris abutatur, qui hanc negligat. Difficillimum sane est de Opere aut Historia quadam accurate pronunciare, solo peculiarium Critices præceptorum cum singillatim tum simul sumtorum usu, nec petito ab hac *generali lege* præsidio.

Eam sanxit Dupinus jam ab ipso Operis Prooemio, in quo constitutis Critices monitis & conjecturis ad fallacia & germana opera dispicienda; atque ob oculos positis monitorum & conjecturarum istarum, alias majori, alias minori cum specie veri, tum etiam efficacitate virtutis, subjungit: „ *principem regulam esse* æquitatis & prudentiæ judicium, quo, coactis omnibus, quæ pro re & contra rem conjici possunt, utriusque partis momenta æqua veluti lance suspenduntur. „ *Præf. 2. p. par. 40. Item Dissert. præl. pag. 98. col. 2.*

Hoc æquitatis & prudentiæ judicium duas subit considerationes. Sive etenim illud percipimus in universum & per sese, sive separatim, ut actio a Dupino, Tillemontio, Bailleto, Alexandro, ceterisque Criticis producta. Porro *judicium hoc æquitatis & prudentiæ* in universum & per sese, non est actu ipso regula illa, quæ utriusque partis rationes pensitet, statuatque, quanam ex parte major prodeat cum veritate similitudo; sed ea est peculiaris uniuscujusque Critici semita, quam tenet, ut expensis utriusque partis conjecturis, ad ferendum re ipsa *hoc æquitatis & prudentiæ judicium* perveniat.

Princeps hæc regula cum eadem, atque recta ratio sit, semper erit natura sua æqua & accurata; neque qui ejus vestigiis insistat, unquam a veritatis tramite aberrabit. At actus ipse judicii, quod legis istius norma committitur, non semper æquus est, rectus, & ad principis hujus regulæ, qua duce exerceri visus fuit, præscriptionem compositus. Opiniones etenim præjudicatæ, ratio inconsulta, nimia ad decernendum celeritas, nonnullarum cognitionum vitium, sinistra rerum interpretatio, assumta officia, ingenii humani levitas & imbecillitas, qua nequit semper res urgere, iisque intendere: hæc universa, exercitatione ipsa, actum hunc judicii enervare, turbare & corrumpere facile possunt, quantumvis judicanti persuasum sit, se illum ex *judicio prudentiæ & æquitatis* elicere.

Hinc oriri solent de eadem narratione, de eodem facto, de eodem Opere, æqualibus adjunctis affecto, iisdemque fulto conjecturis tot diversæ sententiæ, tot inanes controversiæ: quamquam unusquisque sibi blandiatur, nonnisi excussis utriusque partis momentis, uno prudentiæ & æquitatis judicio ad dijudicandum accessisse.

Nullum ferme suppetit Opus, aut fama clarius, aut autoritate constantius, quam S. Ignatii Epistolæ. Ratum continuo habeamus, cunctos, qui

qui de illis disputationem instituerunt, eruditos Criticos, nihil eorum ignorasse, quæ ad Epistolas illas spectant; omniaque funditus animo comprehendisse, quæ illarum veritatem tueri, aut suspicionem commovere possint. Alii tamen Epistolis istis ad communes Criticæ Artis regulas, & conjecturas, quæ ipsis accommodari possunt, revocatis, & utrinque positis in trutina rationibus, inducuntur demum *regulæ hujus principis* monito, ut certas existiment & enucleatas, cum Epistolas omnes, quas habemus Sancti hujus Martyris, Græcas, tum etiam tres latinas ad beatam Virginem & Sanctum Joannem missas. Aliis vero, postquam eadem prospexerunt, visum est, omnes esse rejiciendas; quibusdam Græcas tantum amplectendas; nonnulli septem solummodo, ab Eusebio & Hieronymo memoratas, Ignatio dignas censent; aliqui tandem, Usserio autore, qui Epistolas hasce ad integritatem restitutas in publicum edidit, ipsius ad Polycarpum Epistola repudiata, sex solum germanas esse testantur.

Attamen quantumlibet inter se differant opiniones istæ; nihilosecius in id concurrunt omnes illarum propugnatores, ut unusquisque singillatim credat, se in eam descendisse, *utrinque positis in trutina rationibus ex instituto supremæ regulæ, quæ prudentiæ & æquitatis judicium est.*

Quæ de Sancti Ignatii Epistolis animadvertimus; apte referri possunt ad Libros omnes, & facta controversa, immo ad majorem adjunctorum, quæ illa consequuntur, numerum, quæque mirum distractarum opinionum, at totidem falsa æquitatis & prudentiæ judicia jactantium, dissidium pepererunt. Quem præterit, super uno Jesu Christi Nativitatis capite centum circiter dissimiles Epochas emanasse? Nihilominus consule quem malueris Scriptorum illorum; & neminem reperies, qui de se non prædicet magnifice, perpensis utrinque argumentorum ponderibus, eas se partes suscepisse *principis regulæ, æquitatis nimirum & prudentiæ* consilio.

Crediderim sane, Autores omnes, qui in Jesu Christi Nativitatis tempus statuendum incubuerunt, magna eruditionis vi præstitisse; rei illi accuratissimum studium dicasse; obvias difficultates disquisivisse atque illustrasse; diligenter utriusque partis rationum virtutem explorasse; omnesque Critices regulas in rem illam facientes adhibuisse: certum denique est, unumquemque illorum ad hanc potius quam ad illam Epocham animum convertisse *Supremæ Regulæ præscripto*; veruntamen peræque certum est, illustrium Criticorum istorum judicia esse dissimillima, omninoque contraria.

Ecce itaque centum circiter diversa placita Criticorum super eo Chronologiæ capite, cui cetera jam inde a Christianæ Religionis exordio inniti deberent: placita vero omnia, si fides eorum autoribus est, ex eadem *suprema* Critices *lege* deprompta, qua dirigente, quilibet eo se contulit,

ubi

ubi major veritatis imago apparere videbatur. Interim autem rem nobis gratissimam exhiberet, si quis Sapientum istorum nos institueret: utra opinionum istarum certior sit, magisque probabilis. Num ea, quæ majori Scriptorum numero stipatur? At persuasum omnibus esse debet, in re Critica tutius esse, Scriptores pendere, quam recensere; neque etenim Theologi tantum & *Casuistæ* ii sunt, qui temere aliorum vestigia persequantur. Anne præ ceteris audiendi erunt Autores illi, qui eruditione, scientia, intelligentia, doctrinæque copia eminent? Qui autem istos dispicies? Nonne ad eos te conferas, qui minus præjudiciis, privatisque studiis implicantur? Verum quonam pacto rem tantam internosces? An illorum opinionem amplectaris, qui exquisitius omnia illius controversiæ capita animo perlustrarunt? Ita: nisi profiterentur universi & singuli in hac eo se gessisse inquisitione, ut nihil habeant, de quo redargui possint. Pro iis ne tandem suffragium feremus, qui diligentia summa rationes & conjecturas ultro citroque ponderarunt; atque ob id unum in eam partem propenderunt, quæ veritati magis assimilabatur; quod scilicet *supremæ regulæ, quæ æquitatis & prudentiæ judicium est*, firmiter adhæserint? Nemo unus Autorum illorum minime persuasum habet, id se accuratissime præstitisse. Ecce quo demum tendat *princeps* hæc Dupini *regula*, cujus ductu operosum esset, opus aliquod aut factum controversum ratum habere.

At enim, nunquid non est apertum, tum plerasque Epochas istas, tum opiniones, nonnulla Opera, narrationes, aut facta Historica sive rejicientes, sive amplectentes, minimum in sese probabilitatis continere: quamquam Autoribus illis persuasum sit, se in eam vergere partem, cui verum magis affine sit; & *principem* sequi *regulam*, *quæ æquitatis & prudentiæ judicium est*? De hac minima probabilitate nihil repugno: at quid non metuamus, exiguam hanc aut minorem probabilitatem, huic potius, quam alii opinioni tributam, ab anticipatione & judicandi celeritate, non ab idonea disquisitione proficisci? aut quodnam erit hujus, ut ostentatur, judicii insigne? Alias, plures licet ex his opiniones sint, parum aut omnino nihil probabiles, non desunt tamen quæ ad veritatem proxime accedere videantur. Inter hæc autem discrimina, cedo, quisnam erit *supremæ regulæ* usus? Æquitas, & prudentia ista, de qua tantopere glorian tur, nonne eo deveniet, ut ad singulorum ingenium, & privata præjudicia redigatur?

DIS-

DISSERTATIO IV.

ANIMADVERSIONES
IN REGULAS CRITICES,
DE ACTIS ANTIQUORUM MARTYRUM.

CUM Acta sincera & selecta primorum Ecclesiæ Martyrum, a Theodorico Ruinartio collecta, in exemplar sibi proposuerint Viri Litterati; ut ad rectum monumentorum istorum delectum habendum tutas Artis Criticæ Leges rogarent; cumque in iisdem Actis positum sit dubitationum illarum fundamentum, quas in hujusmodi Leges, a Tillemontio & Bailleto super hac re conditas, excitaturus sum, nonnullas in antecessum afferam ad eruditi hujus Benedictini Collectionem pertinentes, quas excipient aliæ, ad investiganda amborum Criticorum illorum præcepta, quæ his Actis fulciri posse existimarunt, institutæ.

PARS

PARS PRIOR.

DE ACTIS SINCERIS ET SELECTIS antiquorum Martyrum, a Theodorico Ruinartio collectis.

ARTICULUS PRIMUS.

Acta primorum Martyrum in plura genera tribuuntur, non eadem autoritate præstantia.

INTER magnum Actorum Martyrum numerum, quæ ad hanc diem in Sanctorum Historicis, aut aliorum Historicorum collectionibus extant, tres aut quatuor eorum classes licet distinguere, quæ diversa prorsus præditæ sunt autoritate. Alia nanque sunt perspicue adeo mendacia, ut de illorum suppositione nemo unus ambigat. Satis est ea legisse, ut ratum quisque habeat, ea Romanensis fabulæ potius, quam germanæ Historiæ imaginem referre: sive temere aut de industria corrupta sint, sive ad circumveniendos homines ab Autoribus excogitata, quod moliti sunt Hæterodoxi; aut fallaci quodam studio, quo ad id vitium incensi fuere Catholici nonnulli; aut exercendi stili gratia, de quo accusari solent Monachi, (perinde ac, si fides Bailleto est, multas Sanctorum Vitas composuerint, de quibus nullam antea perceperant animo cognitionem.) Id genus Actorum plura in promtu sunt apud Simeonem Metaphrasten, Jacobum de Voragine, *Aureæ Legendæ* Scriptorem; Petrum de Natalibus, Mombricium; Lipomanum; Surium; Bollandi & Sectatorum Collectionem; atque apud eorum plerosque, qui in ejusmodi argumento elaborarunt. *Baill. Orat. de Vita SS p. 25.*

Altero loco quædam Sanctorum Martyrum Acta sunt, quæ majorem aliquanto exprimunt speciem veritatis; licet ad Critices regulas revocata a Sapientibus repellantur; propterea quod commune exploratæ veritatis specimen non exhibeant, immo mendacii notam haud levem subeant; neque Autoris alicujus testimonio confirmentur, in quo citra formidinem acquiescere possimus.

Tertium Actorum Martyrum ordinem tenere queunt ea, quæ dubia & suspiciosa esse censentur: videlicet, que nonnisi reddita Ecclesiæ pace,

cę coagmentata fuerunt, quæque pro Autographis Actis suffecta sunt, tempore absumtis immanis Diocletiani aliorumque Imperatorum persecutionis, qui Sacris Voluminibus bellum indixerant; aut ætate illa, qua pulchriores Christianitatis Ecclesiæ insectabantur, cum Tyrannorum, Barbarorum, vel Hæreticorum diluvio pene obrutæ sunt. Revera inficiuntur monumenta ista erroribus multis de tempore, de locis, & personis, quæ ipsorum autoritatem, ne Actis Autographis sit æqualis, imminuunt. His accedant Acta illa, quæ in rei summa Legitimis accensentur, pias res & Sanctis Martyribus dignas complectuntur, & quandam vetustatis imaginem repræsentant; ut arbitrari possimus, ea saltem quoad præcipua rei capita a monumentis archetypis descendisse, sed Paraphrasibus & additionibus interpolata fuisse.

Præter universa hæc supposita, corrupta, & suspiciosa Acta, in germanorum deperditorum locum incommode substituta, supersunt adhuc non pauca certa & sincera; gaudetque Ecclesia, temporibus istis pretiosa hæc monumenta e situ atque oblivione, in quibus tot sæculorum intervallo sepulta fuerant, vindicata conspicere.

Quas profecto sanctissimas Christianæ antiquitatis exuvias Theodorici Ruinartii vigiliis, reconditæque eruditioni debemus, qui eas omnes in suum Tractatum * de Actis sinceris & selectis primorum Martyrum coegit, atque ab Actis cum mendacibus, tum suspiciosis, quæ in ceteris Sanctorum Historicis permixta erant, secrevit. **

Verum non plane contentus Cl. hic Benedictinus, se Acta Martyrum sincera & selecta, atque multorum MSS. fide castigata, edidisse emendatissima; eadem eruditissimis adnotationibus, atque animadversionibus exquisitissimis, apprimeque necessariis locupletavit. Hæc sunt autographa, archetypa, partim e Tabulariis publicis depromta, partim a testibus oculatis descripta, partim vero ab aliquo Patre Veteri, aut Autore magni nominis, neque ab illius rei tempore admodum remoto exarata: ut Collectio eorum omnium, quæ secundum Scripturas gratiora Ecclesiæ sunt, existimari merito possint. Quod adeo in illorum animis insedit, qui S. S. Martyrum Actis se dediderunt, ut id genus monumentorum veritatem aut falsitatem exploraturi, super his Actis Criticas præceptiones instituerent; neque pariter constantius effatum habeant, quo Acta nonnulla, licet aliunde satis bona, aspernentur, alia vero, tametsi facie tenus suspiciosa, recipiant, quam respondere, ea Ruinartium tanti

Tillem. in adm. p. XII.
Baill. Orat. de Vita SS. p. 27.

Baill. 15. Maii Tab. Crit. p. XXV.
Tillem. tomo 3. annot. 12. in Persecut. Decii p. 708. col. 1.

* Publicam lucem sustinuit anno 1689. Gallice redditus est a Drovetio de Maupertuy 2. Tom. 8. Parisiis 1708.

** *Hinc visum est operæ pretium esse, ut sincera Martyrum Acta, a falsis & dubiis sejuncta, in unum fasciculum colligeremus*. Ruyn. Act. Sel. Præf. pag. XI.

non

non fecisse, ut in Actorum sincerorum & selectorum serie collocaret; hæc autem Operi suo inserenda existimasse.

Porro quanquam Acta antiquorum Martyrum Collectionis Ruinartianæ *Acta sincera* immo *sinceriora* habeantur, affirmare tamen licet, non eadem omnia integritate nitere, & propterea in quasdam classes partiri posse.

I. Prima complecti debet Acta *Autographa judiciaria*, quæ usitatiori vocabulo *Proconsularia* dicuntur; aut *Præsidialia*; quod nimirum Proconsules, & Præsidum munere fungentes, præclariores essent inter Provinciarum moderatores, aliosque Judices, qui sub Ethnicis Imperatoribus judicium capitis Sanctis Martyribus intendebant. Acta ista, quæ nihil aliud præferunt, nisi interrogata quædam ad juris normam exacta, in Tabulariis publicis servabantur; indeque summo studio ea, ut exscriberent, * habere conabantur Christiani, quod a Tabellionibus sæpissime nonnisi magna pecuniæ vi poterant obtinere. ** Ætatem evaserunt, exstantque etiamnunc XVI. aut XVII. pretiosa hujusmodi antiquitatis Christianæ Monumenta, incorruptissime ad nos traducta. Acta nimirum S. Justini Philosophi; S. Acacii Episcopi Antiocheni; S. Maximi, in Asia Mercatoris; S.S. Petri, Pauli, Andreæ, & Dionysiæ Virginis; S. S. Luciani & Marciani; S. Cypriani Episcopi Carthaginensis; S. S. Claudii, Asterii, Neonis, & S. S. Domninæ, & Theonillæ; S. Maximiliani Thebeste in Numidia; S. Marcelli Centurionis; S. S. Agapes, Chioniæ, & Irenes sororum; S. Didymi, & Sanctæ Theodoræ Virginis; S. S. Tarachi, Probi, & Andronici; S. Cryspinæ in Africa; S. Sereni Sirmiensis in Pannonia. S. S. Phileæ Episcopi Thmuitarum in Ægypto, & Philoromi Procuratoris Summæ rei; & S. Quirini Episcopi Sisciani. *Baill. in Orat. pr. 15.*

Aliquando in Actorum Proconsularium istorum fronte reperire est Præfatiunculam quandam; in fine vero clausulam aliquam Martyris interitum enarrantem, quod eorum autoritati nihil officit omnino: cum etenim Acta ista, ut in publicis Tabulariis custodiebantur, in Judicis sententiam plerumque desinerent, nec de Martyris obitu mentionem haberent; nisi si in Tormentis quæstionis animam egissent; Christiani Actorum collectores Procemia iis, atque Epilogos, in quibus Sanctorum mortem exequerentur, addiderunt.

II. Alterum Actorum genus *Autographorum* eorum est, quæ Martyres ipsi per sese, ut commodum erat, conficiebant, atque in illis quæ tum ipsi, tum eorum Socii pro fide Christi supplicia pertulerant, de-

* *Acta ex Actis publicis excerpta*. Ruin. in Præf. pag. 7.

** *Nonnunquam ab ipsis Notariis publicis quantovis pecuniarum pretio extorquebant*. Ruin. 16. pag. 2.

ſcribebant . * Hujuſmodi non ſuppetunt alia certæ autoritatis præter Acta Sanctarum Perpetuæ, Felicitatis, & Sociorum, atque alia S. S. Montani, Flaviani, & Sociorum; quorum præcipua pars ab ipſis Martyribus elucubrata eſt, reliquum vero ad cæteras eorum pœnas & Martyrium ſpectans, additamentum Chriſtianorum. In hunc cenſum venire poſſent Acta Sancti Ignatii Martyris, qui in Epiſtola ad Romanos nonnulla eorum commemorat, quæ patiebatur in itinere Romam verſus: non ſecus atque tormenta illa, quæ in Epiſtola ad Fabianum Epiſcopum Antiochenum ſe ſuſtinuiſſe narrat Dionyſius Alexandrinus: at viſum eſt cautius, & illius Acta, & iſtius narrationem ad inſequentem Actorum ordinem reſervare.

III. Hic ex iis componitur, quæ Chriſtiani Tribunali adſtantes eodem, quo Scribæ publici, tempore ſcriptis commendabant; aut ipſorum certaminis teſtes, ſtatim ac abſolutum erat ipſorum Martyrium, inſtituebant. ** Iſta ſimiliter Acta Autographis accenſentur, atque utroque modo exarata undecimum aut duodecimum numerum non excedunt: videlicet Acta S.Ignatii Epiſcopi Antiocheni; S. Polycarpi Epiſcopi Smyrmenſis; S. Ptolomæi, & ſociorum; S.S. Martyrum Lugdunenſium Photini, Blandinæ, Attali &c. S.S. Metræ, Apolloniæ, & plurimorum aliorum Alexandriæ, & alibi; S. Pionii Presbyteri Smyrnenſis; S.S. Jacobi, Mariani, & ſociorum; S.S. Hieremiæ, Iſaiæ, Samuelis, aliorumque multorum, quorum Martyrii Autor eſt Euſebius, S. Theodoti Cauponis, & ſeptem Virginum Ancyræ; S. Procopii Lectoris; S. Baſilii Ancyrani Presbyteri; & S. Theodoreti Presbyteri & Parochi Antiocheni.

IV. Quartum inter Acta locum obtinent ea, quæ proxime ab *Autographis* iſtis decerpta ſunt, a quibus moleſtæ rei judicariæ formulæ detractæ ſunt, & non ſemel animadverſiones & Rhetoricæ venuſtates additæ: ſive, hoc ſubſidio fidelibus deficiente, id attendebant, quod ore omnium pervagatum erat, quod perſecutionum tempore viventes ad hominum notitiam propagaverant; atque his omnibus Acta Martyrum adornabant. *** In Ruinartii collectione XXV. leguntur hujus rationis Acta; inter quæ S.Symphoroſæ & ſeptem Filiorum; S.Felicitatis, itemque ſeptem

* *Cum ipſimet Martyres tormenta, quæ a ſeipſis, vel ab aliis Martyribus ſuperata fuerant, deſcribere curarunt.* Ruin. Act. Præf. pag. 2.

** *Nonnulli etiam, cum Martyrum, quæſtiones haberentur, ſeſe eum ſpectantibus Gentilibus intermiſcebant; ſicque ea, quæ tum a Præſidibus, tum ab ipſis Martyribus dicta factave fuerant, diligentiſſime annotantes, ex his, quæ coram poſiti viderant; aut audierant, poſtea Acta concinnabant.* Ruin. ibid. pag. 2.

*** *Si aliquid ex publica fama notum eſſet, aut certe ex antiquioribus Viris, qui perſecutionum tempore vixerant, hæc omnia in unum colligebantur.* Ruin. ibidem pag. 8.

Filio-

Filiorum; Martyrum Scillitanorum in Africa; * S. Saturnini primi Episcopi Tolosani; S. Fructuosi Episcopi Tarraconensis, & sociorum; S. Genesii, Comici Romani &c.

V. Quinti Actorum generis meminit Theodoricus Ruinartius, quæ neque e Tabulariis publicis educta, neque recitatis hucusque modis conscripta fuerunt. Reperiuntur hæc in Autorum Ecclesiasticorum voluminibus, qui dum Ecclesia in pace versabatur placidissima, Martyrum illorum Historiam Homiliis, Panegyricis, Hymnis celebrarunt, eos maximis laudibus extulerunt; quicquid ipsorum perspectum habebant, posteritati tradiderunt: sive id tuta & constanti traditione, sive optimis monumentis accepissent. **

Pleraque antiquorum Martyrum Acta, a Ruinartio in os hominum producta ad hunc ordinem spectant. Sex etenim supra centum Monumentis, Collectionem ejus conflantibus; duo supra quinquaginta hac digesta ratione sunt, quam modo retulimus. Inter cetera locum habent Martyrium S. Jacobi Episcopi Hierosolymitani; S. Simeonis ejusdem Urbis Episcopi; S. S. Epipodii, & Alexandri Lugdunensis; S. Symphoriani Augustodunensis; S. Apollonii Senatoris Romani; S. Leonidis, Patris Origenis; S. Hippolyti, Presbyteri Romani, aliorumque.

Ceterum in plerisque omnium istorum generum Actis ea occurrunt facta, verba, atque errata quoque de temporibus, locis, atque hominibus, quæ Sapientum mentes super ordine, nonnullis monumentis designando, in varias opiniones distraxerunt. Quædam etenim tertii generis alii ad quartum rejiciunt. Sunt pariter in quarto, quæ tertium aptius occuparent, aut quintum. Huic etiam non pauca adscripta sunt, quæ præcedenti accommodata viderentur. Quamobrem studuimus diligenter Acta singula ad eam seriem redigere, in qua collocari solent; quamvis non diffiteamur, ad alias nonnulla præsertim postremorum duorum ordinum monumenta, revocari posse. Quod convenit inter omnes, atque in rem nostram magnopere est animadvertendum: Ruinartius id consilii cœpit; ne ulla in Collectione sua Acta sede & loco donaret, quæ incorrupta non essent; utque cetera respueret: ut illud consequens sit, quamquam universa Acta ista eadem autoritate minime polleant, pollere tamen tanta, ex Benedictini hujus sententia, quanta opus est, ut germana & sincera, cujuscumque demum sint classis, existimentur.

* Sancti isti duodecim sunt, *Scillitani* appellati fortasse, quod e Scillitana Urbe Provinciæ Proconsularis, nimirum Carthaginensis, prodierint. Censentur passim, priores fuisse, qui effuso Sanguine Jesu Christi fidei in Africa dicerent testimonium.

** *Aliquot Martyrum Gesta ex Homiliis discimus*. Ruin. ibidem.

ARTICULUS II.

Multa primorum Martyrum monumenta, quæ ab Actorum sincerorum & selectorum collectione exclusa sunt, in ea fortasse collocari possent.

Ruin. in Pref. p. XI. THeodoricus Ruinartius, eruditus S. Benedicti discipulus, cum Acta sincera & selecta colligendi necessitatem animadvertisset, tantique consilii, nunquam satis laudibus efferendi, quam adhibuit, rationem persecutus esset, atque adjumenta, quæ nactus erat, aperuisset, ut ad illud, quod suspicimus, perfectionis fastigium opus suum eveheret, addit: *Porro etsi nihil omiserim, ut quantum in me fuit, hæc Actorum Collectio accurata, atque numeris omnibus absoluta redderetur: non ita tamen rem me confecisse existimo, ut nulla penitus, præter ea, quæ hic exhibemus, sincera Martyrum Acta reperiri posse existimem. Nec etiam animus est, ea omnia inter spuria rejicere, quæ hic non habentur: quin etsi aliquis* (moderationem admireris cum eruditione certantem) *nonnulla ex iis, quæ a me forte rejecta sunt, sincera judicaverit, non refragabor; modo id argumentis certis probare queat.* pag. XII.

Annuente itaque Viro Cl. facultatem nobis fecimus, quæ Articuli hujus titulus monet, in disceptationem vocandi. Qua de re me sane perbeatum prædicabo, si post uberrimam messem a Ruinartio eorum omnium factam, quæ pretiosiora supersunt Christianæ antiquitatis, integrum erit mihi, spicas aliquas in Scriptoribus Ecclesiasticis a tanto Messore prætermissas legere, ut aliqua demum primorum Martyrum cogam monumenta, quæ ipsius diligentiam eruditionemque fugerunt. Mihi æquidem videor posse testari, tot eorum superfuisse, ut justum volumen efficerent. Huc tamen satis erit pauca traduxisse: quo aliquis inde occasionem fortasse nancifcatur, ea in publicam lucem emittendi.

Primus omnium se se offert S. Patroclus Martyr Trecensis in Gallia Celtica, qui propter Fidem passus est anno circiter 259., & ab Ecclesia colitur duodecimo Kalendas Februarias. Tametsi ipsius Acta autographa nequaquam sint, nihilo tamen minus stili simplicitas, & quædam vetustatis imago argumento esse poterant, cur sincera, & genuina, uti a nonnullis apellantur Sapientibus, haberentur.

Nonam Julii diem S. Cyrilli Episcopi Gortinensis, & insectante Decio, Martyris memoriæ consecrat Ecclesia. Oculos in hæc Acta conjiciat qui velit,

velit, atque intuitu primo omnia in illis unusquisque veritatis insignia deprehendet. Brevia sunt, aperta, gravia, atque, ut videtur, antiqua. Ad hæc, nescio quid præseferunt elegans, & magnificum, verbo, quidquid optimum monumentum efficere potest probatum. Autographa item nonnullorum Scriptorum suffragio judicanda sunt. Historiam S. Felicis Sutrini Martyris, sæviente Aureliano, archetypum Opus non dixerim, at dictione gravi utentem, piissimis factis refertam, nulloque adjuncto rerum improbabili laborantem, Vetustatis specimen habere; & momento esse aliquo videtur; neque pauci, quibus respergitur, errores, illius certæ veritati tenebras offundere possunt.

Cum Acta S. S. Justi & Pastoris puerorum Martyrum in Hispania anno 304. paullo post illorum triumphum confecta fuerint, Autographorum prærogativa decorari nequeunt, eorum tamen puritas & brevitas faciunt, ut vera & genuina censeantur. Orationibus quidem duabus constant, nimium aliquanto pro ingenio puerorum elaboratis, at longiores & exquisitiores apud monumenta autographa reperiuntur.

Nemo inficias ibit, Historiam S. S. Eusebii, Marcelli, Andrii, Hippolyti, aliorumque Martyrum, Romæ anno 257. Valeriani sententia interemptorum, omnibus veritatis atque integritatis dotibus præstare. Revera etenim pulcherrima est, suavis, pia, vetusta, & quadam dicendi majestate sublimis.

Sancti Cononis, ejusque filiorum, ab Aureliano extremis suppliciis affectorum, Neonii anno 275. Acta ingenuo & naturali dicendi genere utuntur adeo, ut ab Actis Proconsularibus exscripta videantur; aut certe, id quod eorum confessionis est, ab Autore, qui, Ecclesia in pace composita, IV. circiter sæculo ea lucubrasse videtur; quodque utilius apparebat, decerpsisse, quæque aliunde de illorum gestis audierat, addidisse.

Ex duobus exemplis Actorum S. Polieucti Martyris anno 250.; aut 257. sub persecutione Decii, sive Valeriani, contractiora omnibus certæ autoritatis indicibus confirmantur; præter nanque eorum brevitatem simplicitatemque nullum recitant eventum, quod ipsorum existimationi nocere possit.

Universa hæc Sanctorum Martyrum Acta quarto, aut me fallit animus, Actorum selectorum Editionis Ruinartianæ ordini annumeranda fuissent, neque desunt, quæ a tertia illorum classe arceri non debuissent; quod nimirum eadem veritatis documenta præbeant, atque illa, queis nemo fidem derogat; immo dicerem, aliquando majora. Nec vero propterea illa ab omni labe vindicamus; sed contendimus, tum hasce elui nullo negotio posse, tum eorum veritati obesse non posse; cum his similes, & aliquando graviores, minusque excusatione dignæ in monumentis non

legi-

legitimis tantum, sed autographis deprehendantur: ut facile admodum probatu esset, nisi si rem eo differemus, ubi singillatim in hoc argumento perpendendo versabimur.

Jam vero nos latet, qua de caussa Actis sinceris & selectis quinti generis non adjunxerit praclarissimus Criticus noster Acta S.S. Emeterii, & Chelidonii Martyrum Calaguritanorum; S. Eutichii, aliorumque Martyrum Alexandrinorum sub Arrianis; S. Cyrilli Diaconi Heliopolitani, & Martyris; Martyrum Communionis Catholicæ Constantinopolitanæ; Martyrum Alexandrinorum ad annum 373.; Confessorum Ægypti, Lybiæ & Pentapolis; S. S. Casti & Emilii Martyrum in Africa; S. Rutilii item Martyris in Africa; S. Alexandri Carbonarii nuncupati; octoginta Martyrum Bysanthinorum; S. Joannis Martyris Nicomediensis; S. Nemesii, aliorumque Martyrum in Africa; & quamplurimorum, quos, ne longi imus, præterimus, quorumque Gesta ab Ecclesiæ Patribus & Autoribus Ecclesiasticis, non secus ac ea, de quibus hucusque locuti sumus, recitantur.

Libentissime profecto perciperem, quid sit, quod in Actorum hujusmodi numerum ascita fuerint Acta S. S. Barlaami, Gordii, aliorumque a S. Basilio vulgata; S.S. pariter Asteriæ & Pelagiæ Virginum ab Ambrosio; S. Domninæ a Joanne Chrysostomo, S. Theodori Amaseni a Gregorio Nysseno; S.S. Apollonii & Philemonis a Rufino; S. Cassiani Martyris a Poeta Prudentio; S. Macedonii & sociorum a Sozomeno publici juris facta, quemadmodum aliorum multorum, de quibus nihil exploratum habemus, nisi quod Scriptores Ecclesiastici ad nostra duxerunt. Quid sit, inquam, quod in Actorum sincerorum & Selectorum numerum ascita fuerint S. S. istorum Martyrum Acta; rejecta vero illa, quæ paullo ante nominavimus; licet iidem Patres Scriptores Ecclesiastici stilum suum Martyrum istorum texendæ Historiæ consecraverint; licet nihil ad pium religiosorum hominum exemplar minus composita sint; licet æque explicate in illorum Scriptis patentia; ut paucis; licet in omnibus æqualia? Quare sit simile vero, aut postrema hæc Acta in Ruinartii Collectionem admittenda esse, aut pleraque eorum, quæ admissa fuere, repellenda.

AR-

ARTICULUS III.

Quædam in Ruinartii Collectione locum habent monumenta; quæ Criticis Viris minus rata & firma sunt.

QUantumvis omnes virtutis nervos intenderit Ruinartius, nè ulla tanquam Acta genuina produceret; quæ revera non essent; non tamen id est assecutus, ut Sapientes homines universa, quæ illius Collectio complectitur, opuscula perspectæ autoritatis esse sentirent; sed quædam ad suspiciosa, alia ad supposititia, non pauca, ad depravata, nonnulla etiam ad fabulosa detruderent.

Historia S. Jacobi, Episcopi Hierosolymitani, ex Hegesippo depromta, atque ab Eusebio memorata, quæque in Actis Selectis principem locum obtinuit, si Dupinus audiendus est, *magis ad fabulæ, quam ad veritatis ingenium accedit*. Dissertationem quandam in rem hanc instituit Arnaldus, in qua plures narrationis hujus particulas fabularum, rerum incredibilium, absurdarum, immo stultarum etiam insimulat. Existimat pariter se invictissimis * rationibus effecisse, quæcumque de Sancto Jacobo perhibet Hegesippus, nullo modo propugnari posse, & procul esse longe ab omni specie veritatis.

Lib. 2, Hist. c. 23.
Dup. Tomo 1. pag. 167.
Tomo 1. Monnum. Tillem. 2. Editionis.

* Ecce Autoris istius momenta. 1. Ferunt Acta illa, libitum fuisse D. Jacobo in *Sancta Sanctorum* introire: legunt enim ita Epiphanius & Hieronymus εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, non autem in priorem Templi partem, quod fidem omnem transgreditur. 2. Nihil est, cur credamus, S. Jacobum ab Aaronis Stirpe profectum fuisse. 3. Cum Hegesippus Judæos S. Jacobum hoc pacto interpellantes inducit: *Hortamur te, ut populi errorem comprimas, qui falsam de Jesu opinionem imbibit, perinde quasi Christus esset ...... tibi enim omnes fidem habent ..... proinde plebi persuade, ne circa Jesum deinceps aberret*. Par ne uspiam erit exemplum amentiæ tantæ? Nonne illud necessario fit, aut populum illum mente captum fuisse, aut Jacobum mente captum credidisse? 4. Nihil certe absurdius cogitari potest, quam Judæos nobis ob oculos ponere, quod Hegesippus facit, periode ac summa in existimatione Jacobi probitatem haberent, interim vero illum rem haoc homine honesto indignissimam in sese admittere posse considerent. 5. Deinde verba, quæ in Scribarum & Pharisæorum ore ponit Hegesippus, pura puta vocum congeries sunt obscura & indigesta. *O Juste, cui nos omnes fidem adhibere par est; quandoquidem populus omnis errat, Jesum sectans crucifixum, doce nos quod sit ostium Jesu, suffixi Cruci*. 6. Reddito autem a Jacobo testimonio apprime diverso, obstupent Judæi, quasi vero illud præstolari non debuissent. Tum conclamant *ipse etiam Justus erravit*! moxque conscendentes, eum e Templi fastigio præcipitem agunt.

Til-

Tillemontius ipse, qui totus fuit in aliqua probabilitate Historiæ huic vendicanda, postquam proprius difficultates ab Arnaldo propositas meditatus est, adeo illarum vi convictus fuit, ut aperte fateretur; se non audere testari, responsa sua adversarii rationes elevasse; arduumque magnopere videri, in pluribus Hegesippo non refragari, præsertim cum tradit, uni Jacobo potestatem fuisse Sancta Sanctorum ingrediendi. Denique declarat se id ulterius tueri nolle: „ Quinta, inquit, præcipue Arnaldi probatione commoveor; ne quod in Editione priori susceperam, „ me hac Hegesippi narratione sustinenda amplius irretiam. „ Si magni hominis istius moderationem Critici imitarentur, in spem aliquam induceremur, fore ut quantocius multæ veritates emergerent, quæ novis in dies acuminibus involvuntur.

Tome 1. pag. 632. 2. Edit.

Acta S. Justini Collectioni Ruinartii inserta a Tillemontio & Bailleto, tanquam legitima immo Autographa monumenta, fiunt plurimi; verum tamen doctus Pater Papebrokius, apud omnes Critica facultate præclarus, funditus pensitatis hisce S. Justini Actis, ea S. Justino Philosopho supposita fuisse pronunciavit; & palam facere studet, Acta illa Ruinartiana ad alium Justinum pertinere, qui Græcia Romam veniens, ibidem capite diminutus est; cum ex adverso Justinus Apologista vi veneni sublatus fuerit. Alia rursus id ipsum conficiunt argumenta. *

Bollandus ad diem 13. Aprilis.

His adde S. Saturnini primi Episcopi Tolosani Acta, de quibus per Ruinartium & Tillemontium nefas esset dubitare: at nihil nobis certi atque absoluti narrant, de anno, quo Actorum istorum vixerit Scriptor, a quo tamen monumentorum illorum pendet autoritas. Opinatur Ruinartius eum quinquagesimo floruisse anno post S. Saturnini interitum, qui in 250. incurrit. Contra vero Tillemontius hujus Vitæ Autorem discipulum facit S. Exuperii sub V. Sæculi initium. ** Attamen

Ruinart. Acta Sel. pag. 110. Tillem. Tome 3. art. de S. Saturnino. pag. 297.

* Primum petitum est ab Officio, & Menæis Græcorum, nec non a Typico S. Sabbæ, quæ perspicue duos Sanctos Justinos agnoscunt; quemadmodum etiam parvum Menologium editum Venetiis anno 1522. Alterum suppeditat Apponius VII. Sæculi labentis scriptor, cujus hæc verba sunt: *De Magno Viro Justino Philosopho historia refert factum, qui dum contra Gentiles pugnat & quosdam filios Matris philosophos redarguit blasphemantes, callide in secreto ab illis vocatus, ab iis Magistris interfectus est*. Lib. 1. in Apocal. Tertium præsto est horum Acta volutanti, in quibus dicuntur Martyres capite damnati, quod *Imperatoris edicta* non obtemperaverint, cum *Imperatum* scribendum esset, regnantibus tum Marco Aurelio & Lucio Vero. Commemorantur denique illorum Imperatorum Edicta, qui omnino nullum in Christianos edixerunt.

** Ruinartii sententia est, quæ de Sancti Saturnini Vita feruntur, ab alio conscripta esse, atque ea quæ corporis Translationem persequuntur: quapropter cum ait: *ante annos quinquaginta* sive assuta sunt

tot

tot istorum rationes & decisiones non prohibuerunt, quominus Patres Menardus, & Alexander, multique Sapientes S. Saturnini Historiam Opus calumniatoris fide prorsus indigni esse proclamarent. *Addo*, inquit Alexander, *hujus Historiæ Autorem fidem non mereri*.

Menardus Diatriba de Unico Dionysio. pag. 56.
Alex. sæc. I. Tomo 2. Dissert. 15.

Quantumvis optima veritatis indole prædita sint S. Pionii Acta, illamque Charitatem, quæ prioribus Ecclesiæ sæculis effervescebat, maxime redoleant; tempus tamen operi appositum, atque Eusebii testimonium suspicionem in illa conferre possent. Critici quoque præstantes explicatissima, ut testantur, suppositionis indicia in iis deprehendunt. Quorum evertendis argumentis nihil est aptius, quam duos agnoscere hoc Pionii nomine insignitos Sanctos, ab Actorum Scriptore minime secretos; aut Eusebium non audire, cujus dicta cum iis, quæ narrantur, componi nequeunt. *

Baron. Tillem. tome 3. art. de S. Pionio pag. 367. Ruin. pag. 120.
Petavius, Joseph. Scaliger, Pearsonius &c. apud Ruinart. pag. 120.

Tametsi S.S. Luciani & Marciani Martyrum Nicomediensium Acta, qui Sabino Bithiniæ Proconsule, Decio vero Ecclesiam divexante, flammis pro Christo absumti sunt, Autographa haberi necesse sit, utpote ab Autore e publicis tabulis depromta, quoad ea, quæ ad ipsorum confessionem, & Martyrium, alteram Actorum partem, attinent, & quamvis integerrima, & elegantissima, ut nihil supra, censeantur: hæc tamen præconia universa Tillemontium non prohibent, ne asserat, carere Historiam hanc iis sinceritatis notis, quæ in Actis Autographis continuo se produnt; neque istorum autoritate ullatenus pollere: & pulchram satis, piamque licet, & nihil vitiosi præferentem, non esse tamen nisi in mediorum Actorum numero recensendam; cum plura, quæ Metaphrastis dictionem referunt, complectantur. **

Baill. Tal. 25. Oct. pag. 57. Acta Sel. pag. 150.
Tillem. Tome 3. annot. 12. in Decii persecut. pag. 708. col. 2

Acta Sancti Vincentii Martyris legitima passim visa sunt, & propterea a Ruinartio in suam Collectionem recepta. Nihilominus multa Bailleto in iis occurrunt, quæ offensionis aliquid habent, & Tillemontio arduum opus est, tutum satis de illis judicium ferre. „ Non audemus, „ inquit alibi, Sancti Vincentii Acta vel probare, vel improbare: „

Eus. l. Hist. c. 15. item in Chron.
Ruin. Act. Sel. pag 389. Sab. Cris. 22. Jan. pag. 56.
Tillem. Tome 5. pag. 216. item pag. 674. col. 2.

verba hæc, sive nobis fucum facit, cum ex Tillemontio quinquaginta solum post Saturnini mortem annis florere nequiverit, neque Reliquiarum Translationis meminisse, quæ incidit in V. Sæculum.

* Perhibent Acta Martyrium subiisse S. Pionium *sub Proconsule Julio Proclo, & Quintiliano Consule, Imperatore Gajo, Mense quinto Trajano Decio, & Vizeto grato*; videlicet Decio Consulatum tertio gerente, anno circiter 251. Ex adverso Eusebius, Pionium non sub Decio, sed sub Marco Aurelio passum fuisse, declarat, atque illum Polycarpi Martyrio, quod anno 167. contigit, adjungit. *Persecutione orta in Asia*, inquit Historicus hic, *Polycarpus & Pionius fecere Martyrium*. Cum Eusebio faciunt Hieronymus, & Martyrologia bene multa.

** Exemplo sit, quod Sanctorum quidam ad Proconsulem ait: *Loqueris quasi unus de insipientibus*.

multaque adnectit quæ in caussa fuerunt non contemnenda cur animi sui assensionem sustineret. *

ARTICULUS IV.

Consideranti Bailletianas Regulas dubium suboriri forte posset, num oporteret, Actorum partem a Ruinartii Collectione summovere.

Baill. Orat. de Vita S. S. pag. 14. EA tantummodo Martyrum Acta Bailleto autographa sunt, quæ a Tabulariis publicis depromta, vel ab ipsis Martyribus, sive ab eorum certaminis testibus conscripta, aut ab his revera autographis traducta fuerunt; nec vero alia pene videntur hoc Autographorum nomine donanda. Porro qui assentiatur his, nonne jure dubitabit, utrum nec ne quinti Ordinis apud Ruinartium Acta sincera reipsa sint? Si nanque deest ipsis Autographorum ratio, deerit quoque ex initiis Bailleti sinceritas. Quo fieret, ut *Sincerum* & *Autographum* ejusdem nomina essent significationis; aut certe non apparet, in quo situm sit eorum discri-
Baill ibidem pag. 97. men. Criticis autem persuasum adeo est, hanc esse Ruinartii mentem, ut quoties monitum volunt, Acta quædam esse sincera, ea dicant a Ruinartio inter *Autographa* recenseri. Bailletus sane eruditi Patris hujus Collectionem amplissimis verbis efferens, subjicit: „ quod si Acta „ nonnulla permixta sint, *Archetypis* aliquanto inferiora, id factum es- „ se, quia pro *Autographis* habita fuerint, & ab antiquo Patre, aut ab „ Autore magni nominis alio profecta, qui propior illi esset ætati „. Et quidem non est, quid *Actis sinceris & selectis* intelligamus, quam Acta *vera, fidelia, pura, digna fide, autoritate probe munita, autographa*: eadem enim fere vis subjicitur verbis istis; aut quemadmodum ea nuncu-
Ruin. Pref. pag. 2. pat Ruinartius, *Acta pura, primigenia, genuina*. Non putavi addendum esse, *Archetypa*; quamvis etenim omnia *Archetypa* sincera sint, & certæ autoritatis, non omnia tamen Acta sincera & certæ autoritatis *Archetypa* sunt.

Duo itaque Bailletus habet, quæ manifesto ostendunt, ipsi consilium

* Primum est, eorum Conciones nimium videri prolixas. Alterum, desiderari versiculum: Judica me Deus &c. a S. Augustino relatum. Tertium, formulam hanc *Daciano cuidam Præsidi* ejusdem temporis Autori consentaneam non esse. Cetera, quæ S. Vincentii Acta in suspicionem adducere possunt, a Tillemontio sunt petenda. Tomo 5, pag. 674.

non

non fuisse, quintæ Classis Acta immo quartæ etiam non exiguam partem *Autographis* accensere. Monet nanque primo loco, Tabularum Instrumenta *autographa* proxime ab *Archetypis* descendisse: altero vero, Acta hoc pacto confecta in manus pervenisse Episcoporum, aut Censoris alicujus, a quibus, antequam in vulgus manarent, castigarentur. Fatemur ultro quinti Ordinis monumenta, & quarti etiam non pauca, proxime ab *Archetypis* exscripta non esse; neque putamus tueri quempiam posse, ea ob oculos posita fuisse aut Episcoporum, aut Censorum, quo, adhibito prius severiori judicio, publicam lucem aspicerent. Ecce itaque Acta multa, quorum ex Bailleti Critice nutat autoritas.

Ipsa quoque ratio, qua Ruinartii Acta cum ex quinta serie, tum ex quarta pleraque elucubrata sunt, si ad Bailleti regulas exigatur, non patitur, monumenta hæc satis magna autoritate florere. Quæ in quintum censum veniunt, multimodis exarata sunt. 1. Aliqua istorum decerpta sunt; atque unam Martyris Historiam exhibent; quin interdum illustrandæ narrationis gratia, ornamentis quibusdam affecta sunt. 2. Alia non leguntur nisi in Homiliis, aut Panegyricis Patrum, qui S. S. illorum merita celebrarunt. 3. Quædam Poematibus & Hymnis ad S.S. gloriam fusis continentur. 4. Multa denique sunt ab Autoribus Ecclesiasticis, Rufino nimirum, Palladio, Socrate, Sozomeno, Theodoreto, aliisque collecta.

Præterquamquod Monumenta ista, & quarto etiam loco posita nonnulla, ab Archetypis haud ortum ducunt, plura etiam, quæ scrupulum ingerunt animo, complectuntur. Qui nanque minime dubius & anceps prætereas Acta S. Symphoriani Martyris Augustodunensis; cum ipsorum Scriptor videatur, argumenti sui partem creasse, seque collocutionum inter Judicem rogantem & Sanctum respondentem autorem fecisse; etsi his universa pene Acta concludantur; cum species sit, eum M. Aurelii nomini Edictum quoddam supposuisse, qui nullum sanxit, ut placet Criticis nostris; & neminem in eorum testimonium proferat, quæ, tertio post Martyris exitum jam ad finem vertente sæculo, litteris commendavit? Fidenter ne prorsus & animose asseverabis, Sancti Nicephori Martyris Historiam Actis sinceris & selectis adscribendam esse? Atqui, monente Bailleto, ipsa quoque narrationis hujus pulchritudo, quantumvis ad exemplum pia, potest esse ratio dubitandi iis, qui locorum & temporum adjuncta multa in ea desiderant, num Parabola quædam judicanda esset Charitatis fraternæ & Christianæ reconciliationis: moralis scilicet Instructio ad Historiæ naturam composita; sive, ut loquitur Tillemontius, *quæ narrationis, ad instituendos Monachos excogitata*

Baill. Tab. Crit. 22. Aug. p. 42.

Baill. Tab. Crit. 9 Feb. p. XV.

Till. tomo 4. annot. 8. in Persecut. Valeriani p. 590. ed. 2.

ta imaginem aliquam referat. Historia demum nomine carens Autoris; nulloque vestigio notata, ex quo argui posset, unde nam, aut uno, aut pluribus exactis sæculis, rem hauserit. Num quis vim afferet nobis, ut S.S. Cyri & Julitæ Martyrum Acta sine ulla dubitatione fide digna & autoritate præstantia nuncupemus? Quid quod Autor ipse ansam nobis præbet de illorum absoluta atque integra veritate ambigendi; quandoquidem profitetur, se factum e traditionibus popularibus accepisse, quarum fons a ducentis quinquaginta annis obstructus fuerat? Plura alia parata essent exempla super hac priori, qua hujusmodi Acta conscripta sunt, ratione; nisi hæc tria in rem nostram satis superque esse pro certo haberem.

Martyrum Acta, ex quo ea nobis dederint Patrum Homiliæ, non afferunt semper necessaria secundum Bailleti Criticen indicia; ut omnes tollant dubitationes quæ de illorum veritate moveri possent.

Quoties succurrit ipsi Autorum testimonium infirmare, exiguamque illorum autoritatem innuere, ad hoc principium se confert: eos nempe Oratorum citius quam Historicorum instar locutos fuisse. Regula ista, quam crebro usurpat, reperitur præsertim in ea Tabulæ Criticæ parte, in qua S. Laurentii Acta ad Criticæ artis leges expendit. Postquam etenim animadvertit, a Sanctis Ambrosio, Augustino &c. desumenda esse quæcumque certiora supersunt de Sancti hujus Diaconi Gestis, subjungit. „ Meminerit tamen oportet unusquisque, non neglexisse Patres, Eloquentiæ privilegiis uti, quo Martyres & Tyrannos artificiose colloquentes inducerent. „

Tab. Crit. 10. Aug. p. XIX.

Secundum hæc, contendet ne quis, ut, monumenta veluti *pura, primigenia, & genuina*, Sermones aliquos, quin hæsitemus, recipiamus, in quibus Autores *non neglexerunt eloquentiæ Privilegiis uti, quo eos artificiose colloquentes inducerent, quos in scenam producebant*; Rethorumque potius quam Historicorum dogmata sectati sunt? Probabile e contrario fit, futurum per Criticos integrum nobis dubitare de autoritate & sinceritate Actorum Sancti Laurentii, quæ accepimus ab Ambrosio, atque inter Acta selecta sedem habent; de iis, quæ Sanctus Eucherius Episcopus Lugdunensis in Epistola ad Salvianum Episcopum commentatus est super Mauricii & Sociorum Martyrio; de traditis a Chrysostomo ad Sanctam Domninam, & socias, nec non ad Sanctum Lucianum Presbyterum Antiochenum spectantibus; de Elogio, quo Gregorius Nazianzenus usus est in Sanctum Theodorum Martyrem; deque aliis item a Basilio in S. Barlaamum, Gordianum & Julitam confectis; de S. Phocæ Passione ab Asterio Amaseno descripta: utque ceteris de Martyribus differentibus, atque in Acta selecta relatis supersedeamus, cui persuasum erit, quandam Tabulam S.

Eu-

Euphemiæ * martyrio depictam, atque ab Asterio Amaseno explicatam, opus esse satis firmum & ratum ad dubitationes universas eximendas, quæ moveri possent, utrum Acta ista pura sint, explorata, sincera, & autographa, necne?

Satis est evolvere, quæ de Sanctæ Agnetis Martyrio recitat Ambrosius, quæ de S. Juliano Martyre Chrysostomus, quæque de aliis Sanctis, a Patribus celebratis, & in selectorum Actorum numero recensitis ad hanc diem exstant; ut compertum sit, summos hosce Viros *non neglexisse Eloquentiæ Privilegiis uti*, ut argumentum ipsis propositum nonnunquam sterile uberrimum fieret; eique ornamenta & adjuncta multa commodare, quæ ex proprio citius penu, quam e rei summa depromserunt.

Regula insuper, quam tradidit Bailletus de testimonio, Poetarum autoritate comparato, nihilo favet magis animis confirmandis super Actorum Veterum Martyrum, quæ ad Ruinartii Collectionem attinent, integritate. Cum etenim non levem S. Felicis Nolani Vitæ partim hauserit e Poematibus Paulini, ad Sancti illius celebritatem compositis; præsensit ipse per se se, non omnes lubenter admodum fidem adhibituros Poetæ, facta adeo nova & inusitata narranti; qui quantumvis Vir Sanctus esset, non desineret Poetam esse; & propterea facultatem habere, argumentum suum admiratione aliquanto majori, quam natura sua ferret, afficiendi. „ Est cur judicemus, inquit, S. Paulinum ex Poeticæ disciplinæ ingenio „ S. Felicis virtutes prædicaturum, illius licentia non se abdicasse. „ *14. Jan. in Vita S. Felicis. pag. 318.*

Quo loco arbitrandum illud quoque est, Bailleto duce, hujus libertatis exercitationem non excidisse animo Prudentio in Poematibus de S. Laurentio, de S. Eulalia Emeritensi; in Hymnis de S. Hyppolito Presbytero Romano; de Sanctis Agnete, Vicentio Diacono, XVIII. Martyribus Cæsaraugustanis, Cassiano, aliisque, quæ Actis selectis annumerata sunt. En novum Actorum genus, de quorum autoritate suspicari posset. *In Tab. Crit. 10. Aug. p. XIX., item 10. Decembris pag. XXII.*

Jam vero quod est Rufini, (cui soli de re testimonium dicenti non esse fidendum Critici nostri existimarunt) Socratis, Sozomeni, Theodoreti; non dubitamus Historicos istos, qui tanto munere nulla sane ratione decorati sunt, ut neque fallere neque falli possint, summam Ruinartio habere gratiam, quod in Actorum sincerorum & selectorum numerum adsciverit ea, quæ mandarunt ipsi Litteris de S. Simeone Episcopo, &

* Nihil reveræ certi ad ætatem nostram productum est de Gestis & Martyrio S. Euphemiæ præter cujusdam tabulæ descriptionem, ab Asterio Amaseno IV. labentis sæculi Scriptore confectam, in qua S. Virginis hujus Martyrium pictura expressum erat. Historia hæc copiose habetur IV. & VI. Actione alterius Concilii Niceni; ut ad Imaginum venerationem confirmandam argumento esset. Tomo 1. Auct. PP Combef. Ruinart. Act. Bibl. Sel. pag. 343.

so-

sociis; de S. Cyrillo Diacono Heliopolitano; de Sanctis Eusebio, Nestadio, Nestorio, & ceteris Martyribus Gazæ in Palæstina; de S. Macedonio, & Sociis; de S. Basilio Ancyrano, pluribusque aliis. Interea metuendum est, ne tantum minime deferant Historicis istis Sapientes, ut, quin hæreant, tanquam pura & germana suscipiant, quæ de Sanctis Martyribus istis posteritati propagarunt, quæque potiori jure collocanda essent inter narrationes veritati proxime accedentes; non secus atque ea, quæ in Scriptoribus Actorum nonnullorum Martyrum, in Homiliis & Poematibus Patrum reperiuntur. Si etenim non multum tribueret omnibus Historiis istis, qui eas uti dubias tantum & suspiciosas admitteret; ipsis fortasse nimium tribueret, qui illas monumentis tutis, veris, genuinis, & autographis annumeraret. Quare, ut duo hæc extrema declinemus, iniquum forte non esset, de monumentis istis hoc ferre judicium: ea maxime probabilia habenda in rei summa, neque ullatenus contemnenda, immo aliquo honoris genere prosequenda; quamquam vix induci possimus ad credendum, Homiliis & Poesibus istis nulla rerum addita fuisse adjuncta, aut speciem quandam narrationi effictam, quibus autoritatis suæ nonnihil amitterent. Idem pariter ratum facit, Autores istos Ecclesiasticos Historiarum suarum capita præcipua a monumentis certissimis desumsisse; quod nullo modo tueri possumus; cum nullum plerumque de generibus summis sponsorem exhibeant; exploratum vero sit, ornatus adjuncta, & argumenti partem ab Autoribus istis profluxisse.

Quid si Critici nostri Eruditi facta plurima graviorum Scriptorum, Eusebii nimirum, Hieronymi, & Augustini autoritate fulta, quotidie flocci faciunt? Qua igitur ratione minoris longe dignitatis Historicis animum adhibere super factis, quæ ante ipsorum oculos, uno quippe, aut pluribus sæculis antiquiora, versata non sunt; & neminem præterea, qui pro ipsis spondeat, in medium adducunt?

ARTICULUS V.

Pauca sunt Collectionis Ruinartianæ Acta selecta, in quibus, ad Tillemontii documenta revocatis, leves interdum maculæ, immo suppositionis notæ non appareant.

EOrum, quæ prisca Martyrum Acta maculis afficiunt, non unum genus est. Quædam levissima sunt; alia aliquanto majora, nonnulla demum tantæ gravitatis, ut de monumenti illius falsitate quæstionem dirimant.

Til-

Tillemontio leves maculæ sunt, ea omnia quæ rem perturbant, 1. ob nonnullorum nominum similitudinem: *Aurelii* ex. gr. & *Aureliani*, *Claudii* & *Claudiani*, *Fabii* & *Fabiani*; *Maximi* & *Maximiani*, *Valerii* & *Valeriani*, quorum unum interdum pro alio in Actis autographis usurpatur. 2. cum sive nota, sive verbum aliquod loco alterius appositum est: uti IV. pro IX., *Thraces* pro *Dacis*, quod occurrit in Actis S. Ignatii; *Stracteum* pro *Stacteum*, in Actis Sanctæ Symphorosæ; *Traiano* pro *Tralliano* in Actis S. Polycarpi. 3. Si in MSS. variæ Lectiones emergant, quod obviam fit in Actis S. Symphoriani: *non debet Judex frivolis verborum sermocinationibus subjacentem proferre sententiam*, alia legunt, *superjacentem*, *jacentem*. Martyrum Scillitanorum Acta exordiuntur in hunc modum: *Existente Claudio Consule*, alia MSS. habent: *præstante*, *præsente*. 4. Quoties tempus mutatum est; quemadmodum in Actis S. Maximi loco *pridie Kal. Maii* Amanuenses adnotarunt *pridie Idus Maii*. 5. Cum Actis ipsis Proconsularibus præfixum est quoddam Procemii genus, aut aliqua ad illa concludenda veluti Peroratio. Tillemontius in Actis ipsis autoritatis minime controversæ magnum erratorum istorum, aut his similium numerum observavit; quæ tamen nihil afferunt opusculis, in quæ irrepserunt, detrimenti, atque in nihilum occidunt per sese; ubi monumenta illa quandam integritatis notionem imprimant, cujus vi de illorum puritate & sinceritate quæstionem habere nequimus. *Tillem. in Actis citatis, & alibi.*

Attamen aliæ sunt labes, quæ majorem animi provisionem flagitant. Hujusmodi præcipuæ existimantur, quæ Historiam, disciplinam, mores, & id genus alia attingunt, quarum haud pauca se produnt in Actis selectis exempla. Licet autem harum una vel duabus occurrentibus, nequeat Historia infra suppositas ablegari; sentit nihilominus Tillemontius, hanc suspicione laborare, si plures invicem connexæ in illa deprehendantur.

Propositis etenim multis, etsi levibus maculis, quibus inficiuntur S. Marisii Acta, ut ea adulterina esse convinceret, hanc jussit legem: „ „ Quamvis dici posset has minoris momenti esse, si singillatim accipiantur difficultates ad elevandam Actorum istorum autoritatem; sufficiunt tamen, omnium complexione considerata, etiamsi magna antiquitatis & veritatis signa præseferrent. „ Dupinus item præceptis, quæ tradit ad internoscenda fallacia & incorrupta Scriptorum Opera, hujus accessionem fecit inter ea, quæ rem concludentia nuncupat: idemque ferme est eum Tillemontii lege. „ Accidit sæpe numero, inquit Dupinus, ut quælibet conjectura divisim sumta non magnopere facienda videatur: si tamen in unum cogantur omnes, nos efficiunt aliqua de re, ut fert veritas humana, certiores. „ *Till. tom. 4. annot. 4. in S. Remig. p. 675. col. 2.* *Dup. in Praef. 2. partis p. 42.*

Quo

Quo constituto principio, non video quid plane cogitandum sit de multis, iisque *Archetypis* Monumentis, in Ruinartii Collectione comprehensis, quæ pluribus hujus naturæ vitiis contaminantur. Juvat nonnulla exempla producere. Quamquam Acta S. Maximi Mercatoris in Asia, & Martyris Proconsularia censeantur: *Proconsularia*; Baronius ait, *& quo breviora sunt, eo fideliora censeri debent*, non pauca tamen in iis reperire est, quæ negotium aliquod facessere videntur. 1. Narrant, Sanctum hominem *ultro se palam ostendisse*, quod supposititiis potius Actis, quam veris familiarius esse contendunt. 2. Titulus *Consularis*, Optimo Proconsuli tributus, error est; ut ex consequentibus manifesto colligitur. 3. Cum Optimus dixit, Decii Edictum imperasse: *ut omnes Christiani, relicta superflua superstitione, cognoscant verum Principem, cui omnia subiacent, & ejus Deos adorent*; non apparet, quænam sit verbis istis subjecta sententia. 4. Non convenit, utrum anno 250. interierit. 5. Monent Acta, eum obiisse diem supremum *Secundus Idus Maii*; cum tamen putent legendum esse *pridie Kal. Maii*. 6. Quidam Ephesi decessisse perhibent; alii & fortasse tutius in Urbe Asia, Liburniæ civitate prope Dalmatiam in Illyrico; aliqui Lampsaci in Hellesponto: Acta vero *apud Asiæ Provinciam*. In obscuro denique est, unde nam genus duxerit Maximus: *erat Plebejus*, inquiunt Acta, *negotii sui curam gerens*. Alia Episcopum, Presbyterum, Diaconum, aut Levitam appellant. Hæc omnia in opusculo satis brevi nihil profecto ad ejus conferunt veritatem.

Ibidem p. 243. num. 2.

Acta S.S. Rogatiani & Donatiani MM. Namnetensium stilo & cogitatis gravia sunt, & pro sinceris habita; quædam tamen in iis offendunt. I. Sermones, præsertim Judicis, aliquanto longiores sunt & elaboratiores. II. Tradunt Acta, Diocletianum *pollicitum fuisse his, qui Deorum caremonias colerent, vel sacrificia devote offerrent, publico se cognoscerent stipendio donandos*: quod Tillemontius putat, Imperatoris severitatem, præsertim in Decreto publico non decere. Rogatiani quoque ad Judicem verba non satis verecunda videntur; nihilque erat, cur acerbe adeo responderet. III. Probabile non est, Carnificem sententiam, in Martyres pronunciatam, exequendo immutasse. Animadvertunt demum Acta, Diocletianum & Maximianum *Decreto sanxisse eos qui Christiani nominis in confessione persisterent, post illa tormenta, capitalem subire sententiam*. Edicta istiusmodi proposita sunt anno duntaxat 303. immanis persecutionis tempore: nihilo secius Ruinartius S. S. istorum supplicio assignat tempus Gallicanæ persecutionis a Maximiano Herculeo excitatæ sub initium Imperii Diocletiani, quo tempore persecutio generalis non erat, Edictis adhuc minime vulgatis.

Acta sel. p. 296. num. 1.

Huc

Huc afferre liceret Acta S. Polycarpi nonnullis obstructa difficultatibus hactenus inexplicitis, non secus atque illa Sanctæ Symphorosæ, & S. Theodoti, de quibus disputans Tillemontius ait. „ Nullum ferme monumentum est, quantumvis Autographum, quod objectis non pateat, „ quandoque molestis & difficilis explicatus. „ Nihil dico de multorum primi Ordinis Martyrum Actis, de iis nimirum, quæ ita sunt autographa, ut sint etiam *Archetypa*, & tamen secundæ hujus rationis erroribus non vacant, qui etsi reipsa, & seorsim sumti leves videantur, neque Monumentorum istorum autoritatem extenuare possint, universorum certe concursus ex Doctrina Tillemontii ea deberet in suspicionem vocare, immo falsitatis redarguere. *Tomo 5. pag. 660. col. 1.*

Pergimus in altera Dissertationis hujus parte Tillemontii & Bailleti regulas examinare, quibus ad dispicienda Acta legitima a spuriis uti solent. Id unum interea hoc loco monitum facimus, Legum istarum præscriptione videri, in Actis plerisque, quæ sincera jactantur, non admodum sinceritatis deprehendi. Non quod revera hujusmodi esse negem, idem etenim pene suffragium de illis fero, atque Autor Collectionis: at in aliquibus quædam loca reperias, quæ Tillemontii & Bailleti consulto manifesta sunt suppositionis indicia; in hunc censum veniunt tormenta extraordinaria, sermones exquisitiores, aspera verba, minusque Imperatoribus & Judicibus morem gerentia, & id genus alia, quæ deinceps persequemur.

PARS ALTERA.

REGULÆ CRITICÆ

Tillemontii & Bailleti ad Actorum Veterum Martyrum cum mendacium tum germanorum discrimen habendum.

ARTICULUS PRIMUS.

Acta Martyrum quo breviora, & simpliciora, eo semper meliora judicata sunt.

DOcumentum hoc, quod a Baronio Critici mutuarunt, principii cujusdam loco ponunt, cui cetera innitantur, quæ sunt ad rectum habendum veterum & autographorum Martyrum monumentorum ab interpolatis & suppositis delectum accommodata. Quoties in opus incidunt brevitate affectum & simplicitate, plerumque uti sincerum atque incorruptum amplexantur, rejiciunt vero, aut certe suspicione attingunt, si quando vitiis, duabus istis virtutibus contrariis, inficiatur.

Till. tomo 2. art. 22. de S. Just. p. 435.

Tillemontius nempe de Sancti Justini Actis disserens. Ipsorum integritas, inquit, eo certior evadit, quo brevia sunt, & simplicissima: quæ duo signa percipimus esse, ut Acta autographa a falsis & paraphrasi utentibus secernamus. „ Bailleto similiter, qui Tillemontium fere semper sequitur e vestigio, non excidit præceptum istud. „ Ex firmioribus, „ ait Criticæ nostræ regulis illa est: simpliciora & breviora Sanctorum „ Acta esse item meliora, & quandam autoritatis indolem præseferre. „ „ Duabus istis virtutibus, subdit alibi, putamus nos verum Actorum „ Autographorum argumentum assecutos fuisse, iisque semper usi sumus, „ ut hæc ab iis dignosceremus, quæ primo capite mendacia sunt, aut paraphrasibus, veluti subsutis quibusdam pannis, depravata. † „

Baill. in Orat. p. 238.

Ibidem p. 14.

† *Fourrures* habet Autor Actorum additiones indicaturus.

Secundum hæc otiosum esset percontari quamobrem tanta prædicatione extollant Actorum S. S. Ignatii, Symphorosæ, Polycarpi, aliorumque autoritatem; quod nimirum pro certo habeant, eorum brevitatem simplicitatem-

tatemque totidem esse explorata ipsorum fidelitatis absolutæ monumenta, quibus laude digna efficiuntur.

Nec vero mirum videri debet, ab ipsis prava existimari tot vetusta, quæ Metaphrastes collegit, Acta, sive quæ in *Legenda aurea*, Bollando, Lippomano, Surio, aliisque Sanctorum Historicis reperiuntur; cum præcipua, & fortassis una, quam afferunt, hujus discriminis caussa sit; ea tot additionibus intumuisse, ut quandam autoritatis formam, quæ nonnisi brevitate & simplicitate fingitur, amiserint: quamquam autographa esse possit rei summa, atque inter additiones paraphrasesque tenuis interdum quidam archetypæ sinceritatis splendor affulgeat.

Quæ cum ita sint, me quidem latet, utrum præsenserint egregii Critici nostri, magnam hanc atque excellentem regulam, quæ non inepte ipsorum regularum regula diceretur, cum undique ipsis apte cadat, utrum inquam præsenserint, hanc duobus aut tribus æque periculosis scopulis patere, eandemque gravissima incommoda consequi posse. Si nanque interest revera, opus aliquod breve & simplex esse, ut autographum habeatur; interest pariter continuo nonnulla a Ruinartii Collectione Acta detrahere, ex. gr. S. Tarachi & sociorum; S. Theodoti, aliorumque multorum: gravioris autoritatis licet, clariorisque integritatis. Alia in exemplum adducam deinceps.

Verum enim vero hac condita Lege, non modo plura delenda forent Acta ab eorum numero, quæ Autographa reputantur; sed oporteret, Criticos inter ista plurimis locum dare monumentis, quæ videntur ipsis suppositititia aut interpolata: quod scilicet brevitate & simplicitate prædita sint, adeoque vero Operum germanorum ingenio.

Hinc Tillemontius Acta S. Concordii simplici stilo & pressa narratione confecta testatur: quod maximo vetustatis argumento potest esse. „ Simplicitas stili, & brevis Actorum istorum narratio, subjungit Baillet, illorum antiquitatis specimen dare possunt. „ Lubentissimo „ animo, loquitur alibi Tillemontius, in Sancti Urbani Pontificis Actis „ quandam simplicitatis imaginem recognoscimus, quæ rectam illorum „ notionem menti informare potest; eademque deprehendimus in Actis „ Sanctorum Pontificum Alexandri, Stephani, & Marcelli; Sanctæ Pudentianæ; S. Aureæ; S. Sabinæ &c. „ Illinc vero monumenta hæc recensent Critici in illorum classe, quæ nulla florent, utpote aut vitiata aut supposita, autoritate. Quod si in rem esset, alia subjicere exempla: nonne uterque illorum Acta Cononis & filiorum, Martyrum Iconii, simplicia, sincera, & genuina fatentur? Nonne iisdem dotibus prælucent S.S. Petri & Marcellini Martyrum Romæ; S. Polieucti Martyris in Armenia, quæ monumentis istis aliquam inter Acta autogra-

Till. Tomo 3. art. de S. Conc p. 439.

Baill. Tab. Crit. 1. Jan p. XXIV.

Till. tomo 3. annot. 3. in S. Urbanum p. 627. col. 1.

Till. tomo 4. p. 653. col. 1.

Baill. Tabula Crit. 29. Mart p. 10.

pha sedem promereri deberent, quam illis Critici, regulis suis adversantes, non concedunt?

Hujus demum regulæ exercitatione parari dixerim quandam fraudulentis hominibus personam, qua universis imponant; nullum etenim majus incumberet ipsis negotium, quam aliquorum Actorum lectione, ad quorum normam putant Critici nostri, se exquisitum hac de re judicium conflasse, antiquitatis & simplicitatis stilum simulare, atque his artibus fœtus suos, tanquam priscas & autographas Tabulas venditare. Hanc conjecturam ab ipsis Bailleti verbis duco. „ Calumniatoribus, qui falsa „ subinde Acta commenti sunt, nunquam res ita feliciter cessit, ut no„ bis fucum facerent; nisi cum brevitatem simplicitatemque studiose „ imitati sunt. „ Porro si veteratoribus istis exitus respondit prospere, ut nos deciperent; sique alii identidem nos decepturi fortasse sunt, simplicitatem & brevitatem in aliqua S. S. Historia copulantes: „ Succedit „ etenim interdum, inquit Dupinus, homini industrio, Scriptoris ali„ cujus stilum adumbrare, in opere præsertim non admodum prolixo: „ quorsum evadet regula ista? cuinam emolumento erit? ad eos ne usus adjungi poterit, ut propositum erat? cumque falsarii alicujus operi accommodabitur, nunquid non pro ipsius fallacia & suppositione retegenda, autoritatis ipsi pondus accedet?

Baill. Orat. p. 138.

Dupinus in Præf. 2. parte p. 39.

Non est autem, cur hic cum Tillemontio addamus, „ conducere Hi„ storiæ, stili, & disciplinæ cognitionem ad pronunciandum de iis, quæ „ tempore aliquo conscripta sunt, aut ad longe remotius referre opor„ tet; „ neque enim multi operis erit versuto huic homini, qui tantum potuit, ut simplicitatis & brevitatis conjunctione nos luderet, nihil in medium proferre, quod iis omnibus non cohæreat. Quod si in re non magni momenti offenderit aliquando anne Acta quam maxime Autographa hujusmodi culpis vacant?

Tom. 1. Admon. p. 15.

Quibus positis haud constat, cujus esse possit frugis summum hoc Tillemontii principium, quod universæ ipsius Critices fundamentum est; cum asserit, eos, qui Vetera Martyrum Acta non controversa legunt, sensum quendam effingere sibi, quo dispiciant ea, quæ redolent vetustatem ab iis, quæ fabulam aut popularem Traditionem olent. Ex quo nanque vafer calumniator noster narrationi suæ simplicitatem & brevitatem adjunxerit sensu illo exquisito, quem autographorum monumentorum lectione sibi compararit; ii, qui ad opus hoc excutiendum accedent, quique S. Ignatii, S. Symphorosæ, S. Polycarpi, S. Felicitatis, aliorumque evolutis Actis, eundem sensum assecuti fuerint, hi, si me consulas, hac in narratione quandam antiquitatis veritatisque imaginem inspicient, qua eam a narratiunculis, Fabulam & popularem Traditio-

Ibidem.

nem

nem olentibus, fecernant. Qua de re utraque regula ista fuis mutuo luminibus obstruit, atque officit.

Ut vero Articuli hujus finis fit, integrum nobis erit animadvertere, quantumvis tuta atque excellens appareat obtutu primo hæc fundamenti loco posita Criticorum nostrorum regula, videri tamen eam aut nimium, aut nihil omnino conficere. Incommodæ consecutiones, quas superius retulimus, monent, eam ultra quam satis est probare, aliunde etiam compertum habemus, exiguam fidem facere; quapropter præstaret, additamentum ipsi aliquod opponere, sive ut tollerentur ambiguitates, sive ut generalis hæc præceptio finibus aliquibus coerceretur. Arbitrandum siquidem est, Viros præclarissimos sine ulla temperatione ægre admodum hæc asserta laturos. *Historia prisci hujus Martyris brevis est & simplex: fidelis igitur*: aut *ejus brevitas & simplicitas ipsius vetustatem confirmant*. Contra vero: *Acta antiqui hujus Martyris neque satis simplicia sunt neque brevia*: *Igitur falsa & suppositititia*: vel alia: *Eorum brevitatis & simplicitatis vitium certe suppositionis indicia præbent*. Non desunt etenim monumenta, in quibus hæc duo vicissim junguntur, nec tamen adulterina esse desinunt; atque item alia, quæ iis carent, & tamen autographa existimantur.

Critici nostri amplissimi, qui difficultates hasce prospexerunt, studium omne diligentiamque in eo locarunt, ut eas, adhibitis nonnullis explicationibus, præoccuparent; aut citius moliti sunt, generalem hanc regulam multis peculiaribus monitis constituere, quæ complectuntur ea, quæ ab Actorum *Archetyporum* simplicitate nequeunt separari, ejusque propriam indolem exprimunt. Instat itaque proximo articulo dubitationes aliquas excitare super Actorum germanorum & vetustorum proprietatibus in universum: singillatim vero imposterum singulas egregiæ hujus simplicitatis dotes scrutabimur.

ARTICULUS II.

Virtutibus compluribus perficiatur necesse est simplicitas illa, quæ in Actis Veterum Martyrum intima est sinceritatis nota.

Audiamus, quonam Bailletus sensa sua aperiat modo de Virtutibus, simplicitatem consequentibus, quam ad monumenta archetypa vera & autographa internoscenda præcipue Critici adhibuerunt.

» Id

Baill. Orat. de Vit. S.S. p. 24.

„ Id perspectum semper fuit, inquit, Acta Sanctorum simpliciora & „ magis genuina, minus quam cetera Sermonibus, aut concionibus, „ miraculis & prodigiis; citationibus, & Scientiæ ostentatione, pœnisque „ haud usitatis redundare. „ Alibi vero: „ Actorum archetyporum „ simplicitatis quædam perfectio est, ab omni affectatione abhorrere; „ pauca portenta, non multas exquisitas pœnas, Scripturæque loca haud „ frequenter indicare. „

Ibidem p. 138.

Propterea Tillemontius, a quo has quoque regulas didicit Bailletus, non putavit, se melius Justini Actis splendorem additurum, quam si ostenderet, eorum simplicitati universas has virtutes comitari. „Fidelitas „ Actorum S. Justini, ait, iis omnibus videtur explorata, qui eorum „ reputant simplicitatem. Frustra in iis requiras magnas illas declamatio- „ nes, monstrosa illa prodigia, subitas conversiones, inaudita supplicia, „ quæ nos vehementer angunt, dum illustriorum Martyrum Historias in- „ certis & ridendis fabulis consarcinatas conspicimus, quæ *ipsorum non* „ *venerationem augent, sed fidei detrahunt; & tantum abest, ut Christianorum* „ *pietatem foveant, ut potius in hostium Dei scandalum risumque vertantur.* „

Till. tomo 2. p. 698. col. 2.

Primo certe aspectu Tabularum Criticarum, quas de Gestis S.S. in uniuscujusque Mensis fronte collocavit Bailletus, constat manifesto, eum regularum istarum exercitatione, ad simplicitatis ingenium collata, pleraque Martyrum Acta aut tanquam autographa probare, aut veluti notha improbare. Hoc eodem simplicitatis impedimento factum est, ut multorum Sanctorum Acta ad Historias depravatas & fide indignas Tillemontius rejiceret: cujusmodi esse possunt Acta S. Hermagoræ & Fortunati Aquilejensium, S.S. Marisii, Asterii, Adriani, Restituti, Hermii, S.S. Serapiæ, Sophiæ, Glyceriæ, aliorumque multorum.

Till. tomo 2. p. 517. 640 667. 668. tomo 4. p. 675. tomo 5. p. 634.

Nec aliud Criticus iste argumentum affert, quare ab his omnibus monumentis defecerit, nisi quia factis *Metaphrasticis* referta sunt; longis nimirum concionibus, non paucis comparationibus, & Bibliorum contextibus interpositis; perpetuis miraculis; tormentis prorsus insolitis, innumeris pene suppliciis, a quibus nonnunquam vi divina convalescunt, asperis demum verbis in Judices suos a Viris Sanctis jactatis. Quæ cum memoro, animadvertat unusquisque, non intendere Criticos istos, culpis his omnibus contaminatum esse oportere opus aliquod, ut repudietur; sed unam, duas, aut plures satis esse, ut in sequentibus perspicuum fiet.

Nunc autem gravis obversatur nobis difficultas. Si veterum Martyrum Historiæ, quæ aliqua præseferunt Simplicitatis officiis contraria, *in hostium Dei scandalum risumque vertuntur*, ut ait Tillemontius, *tantum abest, ut Christianorum pietatem foveant*: non videmus, qua ratione com-

Tomo 2. annot. 2. in S. Justinum p. 698. col. 2.

componi possint magnæ istæ, quas Actorum Archetyporum & autographorum simplicitati Critici vendicant, perfectiones, cum meritis laudibus quibus Ruinartii Acta sincera & selecta extollunt; quandoquidem præscriptionibus istis quidquid in hac Collectione venerabilius, antiquius, & constantius reperitur, ab imo subvertunt.

Si res itaque postulat, ut simplex omnibus numeris monumentum parce admodum Sermones sive Conciones, Scripturarum sensa, doctrinæ ostentationem, insueta tormenta, mira, & prodigia complectatur, quodnam erit judicium Actorum S.S. Perpetuæ & Fælicitatis; S. Pionii; S. S. Tarachi, Probi, & Andronici Martyrum Ciliciæ; S. Theodori Martyris Ancyrani, aliorumque plurimorum, quæ tanti fiunt a Clarissimis Criticis nostris, eaque inter pretiosa antiquitatis Ecclesiasticæ monumenta collocant, & citra controversiam archetypa esse pronunciant? Diligenter etenim Acta ista investiganti, ob oculos versabitur, non modo ipsis deesse brevitatem, sed illorum quoque simplicitatem erroribus ipsi oppositis inquinari, cruciatibus nunquam fando auditis, miris factis, verbis duris minusque verecundis; ne multa, omnibus aliis insignibus, propter quæ priscorum Martyrum Acta identidem Criticis displicent. Hoc est Articulis, quæ sequuntur, propositum argumentum, in quibus omnes hasce singillatim falsitatis notas in antiquis Martyrum Actis ad trutinam revocabimus.

ARTICULUS III.

Acta sincera Veterum Martyrum pauca mira & prodigia continent.

EA est Historiæ Sanctorum pars, inquit „ Bailletus, majori animi provisione a mendaciis & calumniis vindicanda, quæ res miras " ipsis tributas persequitur. „ Quo motus initio, Legis inconcussæ loco hanc sancit: germanum Actorum sincerorum & autographorum indicium, quo a suppositis & vitiatis distinguuntur, esse, si pauca miracula recitent. *In Adm. p. VI.* *Orat. de Vit. S.S. pag. 138.*

Longius sane, quam par est, progrederemur, si animus esset, cuncta persequi opera numerando, quæ male audiunt apud Sapientes quod nimirum miraculis referciantur. Satis erit dixisse, Tillemontio fucata videri S. Abercii Acta, „ quia nihil sint, nisi acervus minus credibilis pro„ digiorum, aut certe tantum credibilis, suadente alicujus firma autorita- *Till. tomo 2. p. 664. col. 1. ann. not. 3. in Pag.*

ræ

Ibidem p. 659. col. 2.

„ te, quæque errori obnoxia ferme non esset. „ Vellem equidem, inquit alibi, posse de Actorum S. Alexandri Episcopi & Martyris Romæ „ bonitate & veritate testari; at nihil nisi portenta, & facta Metaphra„ stica referunt. „ Et annotatione 3. in S. Concordium affirmat Acta Martyrii S. Pontiani ad Metaphrastis dictionem proprius accedere; & magnum Mirorum Numerum eorundem autoritatem nihil magis amplificare. Infra supposita denique detrudit Acta S. S. Petri & Marcellini, S. Marisii, S. Cheronii, S. Basilisci, S. Sophiæ, aliorumque multorum; quod scilicet miraculis plus nimio constent.

Ibidem p. 705. col. 2.

Tillem. tomo 5. p. 199. Baill. tab. Crit. 2. Junii p. VI. Tillem. ibidem p. 735. col. 2.

At vi Legis hujus me fugit, qui poterunt præstantes Critici nostri se subducere, quin Actis vetustis acceptissimis testatissimisque notam aliquam inurant. Oculos conjice, si libet, in Acta S. Theodoti, & septem Virginum Ancyræ Martyrum; S. Romani, Diaconi Cesaræensis, & Martyris Antiocheni. S. Vincentii Diaconi & Martyris; S. Theodoreti Presbyteri & Parochi Antiocheni; S. S. Bonosi & Maximiliani Martyrum Antiochensium, aliaque multa nihil minus autographa; in quibus tamen prodigia & portenta leguntur æque mirabilia, atque ea, quibus monumenta, hoc nomine fraudis aut Interpolationis accusata, obruta sunt.

Si genuinis Actis insitum natura est, pauca miracula congerere: quid, rogo, fiet de S. Polycarpi Actis, a Tillemontio in veterum atque autographorum exemplar propositis? Plurima sane Virtutis divinæ facta in Sancti Martyris hujus Historia ennarrantur, decerpta ex Epistola Ecclesiæ Smyrnensis, paullo post ipsius Triumphum conscripta, unde pleraque Eusebius in Historiam suam transtulit, quamque omnibus partibus absolutam Theodoricus Ruinartius publica luce donavit.

Till. tomo 1. Adm. p. XV. Baill. Orat p. 14.

Eusebius l. 4. c. 15. Acta Selecta p. 28. & seq.

I. *Signum ante triduum, quam comprehenderetur, revelationis accepit. Intuebatur cervical capitis sui flamma ambiente circumdari ...... Vix adhuc stratis gravia membra subtraxerat, ait his, qui cum eo erant, ignibus se cremandum.*

Tillem. tomo p. 366. Baill. 26. Januarii p. 644. & seq.

II. *Cum arenam fuisset ingressus, e cælo statim missa vox sonuit clamans: Polycarpe, habeto virtutem. Hanc vocem qui in arena erant, audierunt; ex aliis autem nullus audivit.*

III. *Completa Oratione, flammaque supposita ...... curvus in littora arcus apparuit in aliquantam latitudinem cornua utraque flectendo, velum navis imitatus, qui Martyris corpus molli velabat amplexu, ne aliquid ex Sanctis artubus flamma vastaret.*

IV. *Ipsum Corpus .... pulchro colore resplendens singulorum juvabat aspectum.*

V. *Odor etiam Thuris, aut Myrrhæ, aut pretiosi alicuius unguenti ex ipso scatebat.*

VI. Ethnici *præceperunt*, *congestorem ignis accingi*, *gladiunculum sancto corpori injicere ...... Cumque hoc ita fuisset effectum ..... statim sopitum eruore ecffit incendium*. Quod vulgare portentum non crediderim, ut parum sanguinis e vulnere manans magnum focum extingueret.

VII. *Ecce subito fluente sanguinis copia, columba processit de corpore.*

Cedo rursus, cujus generis erunt Acta S. Felicis Nolani, Acta tanto in pretio habita? Quot ob oculos ponunt mira facta, Metaphrastis stilum optime referentia, quibus effici deberet, ab ipso conficta fuisse, si modo id sibi revera Acta vetusta vendicarent, ut pauca prodigia complecterentur?

Act. Selecta p. 258. Tillem. tomo 4. p. 226. Baill. 14. Jan. p. 110.

I. Sese offert Angelus, Maximi Episcopi Nolani servandi gratia, silenti nocte, ut e carcere Felicem liberaret, a Deo ablegatus.

II. Carcer repente supero lumine illustratur, uni sancto viro perspicuo, *reliquis obscuro*: quod portento vim addit.

III. Catenæ manibus & cervice *fluxere* quin infringerentur.

Ex Poemate S. Paulini apud Ruin. ibidem.

IV. E plagis inflictis corpus convaluit.

V. *Prosiliuntque pedes laxato caudice nervi.* †

VI. Reseratur carcer *salvis claustris.*

VII. Angelus Felicem *direxit callibus ignotis*, *emensus secretos saltus invia rura*; *donec locum fessi senis invenit.*

VIII. *Omnipotens subito de sentibus uvam edidit.*

IX. Felix *decerptum manu*, *morientis ad ora racemum admovet*, *exprimitque humentes acinos*, *succumque liquentem: tum suscipit humeris*, & *adfert tam volucri cursu*, *tanquam magis ipse feratur*; & *pedibus pietate citis Deus addidit alas*: sicque in Urbem intulit.

X. Maximus *Felicis imponit capiti dextram*; *ore & apostolico benedicens*, & *locupletans*, *immarcessibilis redimivit honore coronæ*; *perpetuisque* opibus, *quas & modo cernimus*, *auxit*.

Quam multa unius noctis intervallo acta prodigia! nec minoris facienda sunt alia: quod insectatores Felicem non agnoscentes, ab eo sciscitati sunt: Ubi nam esset; & aranearum telæ latebram, in quam se abdiderat, pertexentes, Felicem eorum oculis subduxerunt.

Ut autem illustre fiat argumentum hoc, conferre placet inter se Acta S. Felicis Nolani, & S. Serapiæ Virginis & Martyris, quæ Critici flocci pendunt, & suspiciosa atque interpolata propter nonnullas voces, modestiam Christianam minus referentes, & prodigia multa incommode coagmentata, considerant. Atqui, si pro rato habendum, est hujus Sanctæ Mulieris Acta, a Baluzio altero Miscellaneorum Tomo vulgata, in dubium revocanda esse ob facta mira, quibus, ut volunt ipsi, refer ciuntur, oportebit quoque incerta aut fortasse adulterina pronunciare non

† Ita appellabatur instrumentum quoddam ligneum noxiorum supplicio designatum.

modo S. Felicis Acta, verum S. Polycarpi, S. Theodoti, aliorumque multorum illustrium Martyrum, omnium sententia legitima, quæ tamen portentis longe inusitatis cumulata sunt, quam Historia S. S. Serapiæ, Cononis, Petri, & Marcellini &c.

Terræmotus, quo concussa est Urbs universa: duo Ægyptii, quibus prostituta fuerat Sancta Serapia, qui splendidissimi adolescentis, eorum libidini obsistentis, terrore correpti, prostrati sunt, atque ita immobiles ad novam usque diem jacuerunt; tum Sanctæ Virginis ope ad salutem revocati: faces ardentes ipsius corpori admotæ, atque ea intacta statim extinctæ: Carnifices humi procidentes; & fragmentum quoddam fustis, quo cædebatur, in Judicis oculum offendens, quo tertio die orbatur: hæc universa monstra divina sunt, quæ in S. Serapiæ Actis leguntur. Æquum sit Lectori judicium, num ista, quidquid urgeat demum Tillemontius, Metaphrasti magis affinia sint; quam Sancti Felicis Ostenta. Numero certe illa, quæ Virginis Sanctæ meritis operatus est Deus, pauciora sunt quam ista; atque in rei summa nihil admirabilius in sese continent. Quod si Faces, innoxia Virgine restinctæ, (majus etenim id negotium creare posset) tanti sunt, ut propterea in suspicionem incidat Historia; non apparet, qua ratione Acta S. Theodoriti Presbyteri, Parochi Antiocheni, & Martyris sincera atque autographa videri possint. *Quatuor etenim Angeli adstantes in veste candida, & loquentes cum eo,* dum lampadibus ad latera appositis adurebatur; *& carnifices subito cadentes in facies suas cum lampadibus*, majora sane prodigia sunt, atque illa quæ Serapiæ Virgini contigerunt.

Ruin. Act. Sel. p.600.

Præterquamquod consilium ipsum, quo eum Sancti Presbyteri, tum Sanctæ Martyris mira facta præstitit Deus, animadvertendum nonnihil est. Hinc illa miraculorum multitudo non tendit alio, quam ad Episcopi cujusdam solatium, sive ut maxime ad corporis Vitam servandam: illinc vero, si impudentes duo humi sternuntur exanimes, id Virginis illius integritatis caussa fit. Quo loco nos docet Tillemontius, nunquam fide tanta digna esse miracula, quantam in eo rerum discrimine perpetrata merentur; additque, quoties Virgines legimus traditas a Judicibus, ut his afficerentur contumeliis, toties divino Numine injuriam prohibitam fuisse, atque identidem perspicuis prodigiis, ut pro Sancta Serapia, ait Tillemontius, factum novimus. Me tandem latet, qui possit hæc Criticorum nostrorum regula cum alia Ruinartiana conciliari, quam statuit annotatione quadam in portentum ab Eusebio recitatum de columnis Porticus, *quæ quasdam veluti lacrymarum guttas stillaverant*. *Ex hoc*, ait egregius Pater, *aliisque portentis, quæ passim Eusebius narrat, collige, rejicienda non esse Martyrum Acta, eo nomine, quod quandoque in eis ejusmodi insolita miracula a Fidelibus interserta sint.*

Till. tomo 2 pag. 270.

Euseb de Mart. Palæstinæ c.9. Acta Sel. pag. 311.

At

At enim, inquies, non hæc tantum sunt inordinata prodigia, quæ S. Serapiæ Acta minus certa efficiunt; sed alibi quoque interpolata, & paraphrasibus aucta se produnt; & multis compacta sunt, quæ incommode cadunt. *Till. tomo 2. pag. 640. col. 1. Baill. Tab. Crit. 2. Sept. pag. VI.* Perhibent Acta, Sabinam nuptam fuisse, quam tamen Virginem nuncupat Bedæ Martyrologium: hoc autem ad evertendam funditus monumenti illius autoritatem manifeste facit. Nihilominus, Tillemontio Autore, in hoc deceptus est Beda. Deinde Judex nuncios domum Sabinæ mittit, qui Virgines ante Tribunal adesse juberet: attamen nunquam, nisi unius Virginis, quæ Serapia est, mentio fit, cum Acta plures fuisse testentur. Jam vero si existimant, additiones has monumentum istiusmodi in crimen vocare posse: quod scilicet Imperatores tum memorent, cum unus fuerit; Edicta Adriani Imperatoris, qui nunquam in Christianos leges promulgavit, comminiscantur; & in obscuro positus sit Vindiciani cujusdam titulus *Ducis Ducum*: paratum est objectis istis argumentis responsum; alias vero nemo non videt, leves esse nævos, quibus Acta S. S. Polycarpi, Justini, aliaque licet *archetypa & autographa* notantur; quin succurreret alicui, adversus illorum veritatem concludere.

Apparet ne, Paraphrases istas iis esse graviores, quæ in S. Felicis Actis animadverti possunt? Habent ipsa, Maximum Episcopum Nolanum, urgente persecutione, in Eremum concessisse, nullum vitæ nactum subsidium, præterquam a Deo providente; atque animo obfirmato, aut fame *Till. tomo 4. pag. 228.* & ærumnis coram ipso pereundi, aut ab eo auxilium comparandi. Si Critici Sapientes hujusmodi sensa in Actis illis deprehenderent, quibus non sapit eorum palatus, non desinerent respondere: id esse tentare Deum, neque communem Christianorum consuetudinem. Cui persuasum erit, tempore persecutionis adeo cruentæ, ut Maximum Episcopum, aliosque plures ad latebras compulisset, Felicem in publica mediæ Urbis platea Christianos divinis præceptis imbuisse? Non immoror responso, a S. Felice iis reddito, qui ipsum conquirebant: se videlicet *Nescire Felicem*; quod post Bedam Tillemontius, quantum in ipso est, purgare nititur, animadvertens; *neminem faciem suam cognoscere*. Nihil pariter dico de controversia jampridem Sapientum studiis agitata: utrum Felix Nolanus adversus Hæreticos decertaverit; num Romæ aut Nolæ testimonium Jesu Christo dederit; an ne Fratrem ejusdem nominis habuerit, aut locus ille in *Pincis* sive *Pineis*, quo sepultus est, æque involutus sit, atque *Vindicianus* in Actis Sanctæ Serapiæ *Dux Ducum* appellatus.

Igitur quando conveniret inter Criticos eruditos, Acta Serapiæ prodigiis multis inordinatis referciri, pluraque in iis esse, quæ negotium facessant, eorumque autoritatem infirment; assequi profecto nullo modo possum, qua demum Legum suarum præscriptione, in dignitate consistant

Acta S. Felicis, & plurimorum ejusdem antiquitatis & veritatis Martyrum, quæ ingenti miraculorum aliorumque factorum numero obruta sunt, quibus nihil implicari minus possumus, quam Sanctæ Serapiæ prodigiis. Fas esset ne per ipsos nobis, ex his omnibus elicere, Criticeorum nostrorum documentum, ad germana & fallacia Martyrum Acta exploranda propositum, omnino accuratum non esse, & vera monumenta cum falsis miscere commode posse, ut exemplis hucusque allatis conficitur; & aliis multis nullo negotio conficeretur, si diligentem Actorum Autographorum, cum suppositiis, aut vitiatis collationem institueremus?

ARTICULUS IV.

De nonnullis Critices regulis, quas tradunt Sapientes super Miris rebus, in Actis veterum Martyrum occurrentibus.

Quamquam eadem semper in Ecclesia Miraculorum gratia refulserit, non idem tamen fuit semper de iisdem latum judicium. Prioribus quidem sæculis in eo enixius Christiani laborabant, ut Martyrum Sanctitatem animique robur celebrarent, quam ut Historias suas prodigiis inusitatis cumularent. At exacta aurea illa ætate, & non paucis fabularum & miraculorum affectionem veritatis studio anteferentibus, cœptum est apud Græcos præsertim, & Imperio ad occasum vergente, Historiam Sanctorum innumeris pene miraculis, minusque Martyribus necessariis replere: quam immoderatam credulitatem, opinio est, ad decimum sextum usque sæculum perseverasse.

At vero postremo isto, cum Critices lumina exquisitum rerum sensum, veritatisque cognitionem paullatim revocarent, visus pariter est inordinatus hic portentorum, & Martyrum dignitatis ardor in dies restingui: cœperuntque homines cavere sibi a calumniis, fallaci studio, nimiaque credendi facilitate, quæ quatuordecim sæculorum spacio tot fabulosa prodigia, & facta mira, quot plerique redundant Sanctorum Historici, pepererant: *quæque in Hæreticorum scandalum risumque vertuntur: tantum abest, ut Christianorum pietatem foveant.*

Ball. Orat. de Vit. SS.

Till. annot. 13. in S. Iust. tom. 2. p. 698. col. 2.

Et quidem ipsi conspicimus, eos, qui sibi de exquisitiori, atque elegantiori, quam esset præteritis sæculis, judicio gloriantur, iis omnibus exiguam plerumque adhibere fidem, quæ prodigia aut Gesta inusitata nuncupantur. Non quod illa omnino inficiari velint; sed quod metuant,

ne

hc ipsi quoque credulorum hominum, inanique cura flagrantium turba involvantur, a quibus dispici se nulla alia posse ratione existimant, nisi si ostenderint; se minus esse ad hæc mira haurienda compositos. Con- „ tenti plane sunt, inquit Bossuetus; modo speculatores ceteris homini- „ bus, ceteris liberiores se prodant; & æquius esse censent tot rebus ad- „ mirabilibus non moveri. „ Immo videntur hoc uno cuncti, qui *Critici illustres*, *accurati*, *ingeniosi* appellari solent, eminere ceteris de plebe sapientibus, qui insitas adhuc gerunt animo obsoletas opiniones, & popularibus traditionibus præoccupantur.

Prima Instruct. de Vers. Trevolensi p. 41.

Propterea sane factum est, ut nonnullas indicerent regulas, quibus, hac de re cautum sibi esset; quoties aliter nequeunt, quin extraordinarium aliquid scriptis commendent. Harum priorem Tillemontius his verbis effert. „ Quemadmodum ostenta magna, eo suspiciosa esse de- „ bent quo pauciora sunt, si ab Auctoribus levis momenti referantur, „ ita ex adverso eo majori cum veneratione, utpote summæ potestatis „ divinæ monimenta, suscipienda sunt, si Virorum autoritate confir- „ mentur, a quibus recedere insolens esset & criminosum. „ Æqua profecto est & recta Lex ista; sique alia non suppetit, ad fraudem Miraculorum prospiciendam accommodatior; neque ulla sane in promtu est probabilior, quæ ab hominibus fastidii delicatissimi nos in tuto ponat, quoties interest rei inusitatum aliquid enarrare.

Till. tomo 4. pag. 226.

Nisi etenim regulæ hujus præscripto pareamus, versabimur semper in discrimine ad duorum extremorum sive credulitatis, sive incredulitatis alterum declinandi. Sunt enim ex. gr., qui religioni ducerent, miro alicui facto non assentiri, reputantes, induci se ad dubitandum de omnibus, si modo vel de uno dubitent; & ratum habentes, satis esse unicuique certa fide tenere, omnia fieri per Deum posse, ut iis omnibus, quæ de infinita ipsius potestate feruntur, assentiatur. Alii contra inepte arbitrantur, celsi erectique animi esse, de universis miraculis ambigere; nihil aliud caussantes, nisi horum multa identidem conficta fuisse, neque majorem urgere rationem, cur his, quam illis fidem adjungamus. Quidam vero Critici media incedunt via, easque tantummodo miras narrationes persequuntur, quas a Sacris Litteris accepimus: malunt nanque fidelibus, quod imitentur, quam quod admirentur duntaxat, exhibere. Verum præterquamquod nihil magis in Historia delectat, ac magna & mirabilia, nihil item Virorum Sanctitatem magis confirmat atque erigit, quam prodigia, quibus libitum fuit Deo illam veluti testibus roborare. Quapropter a Sanctorum Vita mira cuncta detrahere, idem est prorsus, atque firmius meritorum eorum argumentum, & præcipuum, quo populo grata fiunt, blandimentum auferre. Ceterum compertum est, miracula, ubi satis ex-

Comanvillaus Noviss. S.S. Vitar.

plo-

plorata sunt, fidem fovere & alere, atque ad divinæ potestatis, justitiæ, providentiæ, ceterarumque virtutum specimen servandum augendumque conducere. Porro nos eo sæculo vivimus, quo non interest minus ea meminisse, quæ pium fidei sensum ingerant, quam quæ mores emendent.

Universa itaque vitia hæc vitare volens Tillemontius, egregium præceptum illud, atque ab omnibus ratione utentibus accipiendum indixit.

Quare meritis nunquam prudentem Criticorum nostrorum cautionem laudibus afficiemus, ubi ad hoc ingeniosum pronunciatum confugiunt, ne in errorem inducant, aut inducantur. Quidquid enim æquo veritatis sponsore ducitur, quantumvis insolens sit, minorem animo suspicionem commovere debet, quam quod ab ignoto aliquo, aut minoris momenti Scriptore proficiscitur. Iccirco nihil erit, de quo cum Sapientibus nostris expostulemus, quoties ingentia prodigia levi autoritate munita aspernantur; ut sibi a fraudulentis & calumniatoribus cautum sit; scopulosque illos declinent, in quos impingunt homines ad credendum cum proniores, tum tardiores, quique nihil amplectuntur, aut in omnibus ad portenti naturam accedentibus ancipites hærent: at non videmus, quid animo cogitandum sit, ubi proprias ipsi leges infringunt, nobisque aut venditant mira multa levissimis incertisque testimoniis; aut ea subtrahunt, quæ tradunt illi, a *quibus recedere insolens esset & criminosum*.

Metuendum nanque est, Tillemontium, licet accuratissimum, ab excellenti, de qua superius, regula aliquando descivisse. Præclarus iste Criticus in suum textum summa miracula non pauca transtulit, a Deo, ut invictam Vincentii Diaconi & Martyris constantiam animi remuneraretur, perpetrata; at eorum pleraque non alio fulcit, quam Sancti Leonis Sermone quodam, ipsi manifeste supposito; atque Actorum S. Vincentii testimonio, de quibus in hunc modum pronunciat Tillemontius idem: „ Non audemus Acta S. Vincentii probare, aut improbare. „

Tillem. tomo 5. p. 222.

Ibidem. p. 673. col. 1.

Tomo 4. p. 355.

Idem pariter Autor rem de S. Conone Martyre Iconiensi satis inauditam litteris commendavit. „ Cum flumen, inquit, quod Sancti hujus „ recessum præter labebatur, repente exundasset, multisque, ne trajicere „ possent, impedimento esset, precibus a Viro Sancto auxilium deposcerunt, „ qui vocis imperio aquarum impetum aliquandiu coercuit, ipsisque viam „ hoc pacto stravit. At supereffluente rursus flumine, pagosque plures „ devastante, jussit aquis, ut effluerent, quæ dictis obtemperarunt. „ Audisti admirabile revera factum, quodque inniti flagitabat alicujus testimonio, *a quo recedere insolens esset & criminosum*, ut ipse præscripsit. Nihilominus Bollandus & Bailletus huic prodigio animum non attendunt, rati, illud Sancti Cononis Actis adventitium esse: immo profitetur Tillemontius ipse Historiam hanc nullius explicatus obstructam esse difficultati-

Baill. 29 Maji Tab. Crit. p. L. Tillem. ibidem p. 681. col. 2. & 2.

tatibus, hujusque monumenti partem a Traditionibus minus tutis, quibus misceri potuit falsum aliquid, descendisse.

Non absimiliter Vita S. Basilisci, Martyris Comanensis coagmentatio quædam est miraculorum & prodigiorum, Autore Tillemontio, quæ meliorem apertissime vadem postularent, quam ejusdem Sancti Acta, nutantis adeo fidei; ut veritus sit Cl. hic Criticus, ea nonnisi dubia veluti & depravata suscipere.

Ibidem tomo 5 p. 379. & seq.

Ibidem p. 375. col. 2.

Quod si ea Tillemontius persequitur miracula, quæ tanta, quanta ipsius monet regula, minime florent autoritate: Bailletus quoque non secus adversus eas, quas ediderat, se gessit; cum portenta quampluríma prætermittit eorum, quæ omnibus a se institutis conditionibus excellunt. Duo etenim statuit: „ 1. Vera miracula exiguum non esse Sancti alicujus Vitæ ornamentum, quo Deus, ut ea faceret, usus est: „ hujusmodi autem, addit, curabo diligenter, ne ullum in Opere meo „ desideretur. „ Alterum in Admonitione sedem habet. Quamquam etenim consilii ejus non esset omnia, etiamsi vera miracula, coacervare: „ In id tamen incumbam, ait, ut nullum in præteritis relinquam eo„ rum, quæ probis testibus innituntur. „

Baill. Orat. p. 168.

Baill. in Adm. p. 9.

Nunquam satis Bailleti intelligentiam efferre quis poterit, qua præclaras ado Leges rogavit, ut per eas in aperto poneret: se neque eorum scrupulo teneri, qui Vitam Sanctorum aliquam sine miraculorum splendore in vulgus edere verentur; neque aliorum ferri credulitate, qui quæcumque in Sanctorum Historiis congesta sunt, citra delectum recipiunt, Declarat item; *quamquam consilii sui non sit, omnia etiamsi vera miracula coarcervare, nullum tamen eorum se in præteritis relicturum, quæ probis testibus innituntur*. Erat propterea, cur Litteraria respublica in spem induceretur, fore, ut integritate atque accuratione summa solveret ipsi fidem datam Scriptor hic, ipsique solatium præberet, S. S. Gesta possidendi, non modo immani mendacium prodigiorum numero, quibus vulgarium Autorum opera obruuntur, expurgata, verum universis aucta Actorum autographorum prodigiis, quæ ipsius sententia *non exiguum sunt Sancti alicus Vitæ ornamentum, quo Deus, ut ea faceret usus est*.

Attamen si cui in mentem veniret, ea omnia in unum cogere, quæ ipse sustulit, licet in monumentis autoritatis cunctis perspectæ reperirentur; haberet sane, unde non modicum volumen instrueret. Non puto molestum Lectori futurum, nonnulla exempli loco subjicere. Narrat Sanctus Paulinus, Episcopum Maximum, quo S. Felicis pietati grates referret propter præstitum sibi singulare charitatis officium, dexteram ipsius capiti imposuisse, ut cæleste eidem auxilium promereretur. Por-

ro

Tillem. Tom. 4. pag. 230. ro huic benedictioni * Paulinus accepta refert universa prodigia, quæ imposterum ad Felicis celebritatem operatus est Deus. At Baillettus, nulla facti hujus adhibita mentione, quod æque mirum atque inusitatum in Ecclesia est; id unum dicit, Felicem benedictionibus cumulatum, quas ipsi pietas conciliaverat, domum continuo petivisse; nihilque benedictionis hujus naturam edifferit, in qua miraculum situm erat.

Baill. 14. Jan. p. 314.

Silens tacitusque pariter præteriit Columbam e vulnere, quo transverberatus est S. Polycarpus, egredientem; non secus ac factum illud, quod ingredienti carcerem S. Pionio contigit. *Unus enim ex apparitoribus caput tam vehementer inlisit, ut eodem impetu in tumorem latera manusque transierint*. Æquo animo injuriam doloremque tulit Pionius; *sed percussoris manus & latera sic inflammata sunt, & intumuerunt, ut respirare vix posset*. Accedit, eidem Bailleto visum non esse de celebri portento sermonem habere, quod Acta S. Theodoti complectuntur. Perhibent enim, Frontonem Presbyterum sublatum Martyris corpus imposuisse Asinæ suæ: *Asina autem deducta ab Angelo per devia loca abiit in Malum*. Satis esse duxit Bailletus, cum dixerit: Asinam a Frontone in semitæ capite constitutam, qua eundum ipsi erat, dimissamque, recta ad Mali Vicum rediisse.

Acta Sel. pag. 135. Tillem. tomo 3. p. 374. & seq.

Acta Selecta p. 371.

Acta Selecta p. 665. & 666. In Actis S.S. Bonosi, & Maximiliani legimus, projectos Sanctos jussu Comitis Julii in vivam calcem, mire inde evasisse: itemque ipsos tertio plumbatis cæsos *nonsensisse*. Quæ tamen prodigia Bailletus Gestorum ipsorum Historicus reticuit.

Exempla ista, quibus alia plurima addi possent, argumento esse poterunt: utrum secus ne Bailletus, quod in se receperat, *in id incubuerit*; *ut nullum in præteritis verum miraculum relinqueret*: atqui hæc certe, *quæ alias probis testibus innituntur*, quippe ab Autographis, immo *Archetypis* depromta, *exiguum non fuissent Vitæ Sanctorum istorum ornamentum*.

Jam vero si Arnaldus Andiliaeensis ab hoc mira facta delendi instituto non abhorruit, nos latet quonam pacto Tillemotio & Bailleto respondere possit, a quibus edocemur, hæc Sanctorum Historias mirifice illustrare, & prætermittenda non esse, quoties ab iis confirmantur, *a quibus recedere insolens esset & criminosum*. Arnaldus autem ipso in limine Operis sui *de Vitis complurium S.S. ex diversis Saculis*, *Gallice*, Lectorem monet, *se non pauca loca ex Archetypis subcidisse*, *quæ omnino redundabant*, *cujusmodi sunt miracula multa*; & tamen ibidem testatum facit, omnes,

* *Tum deinde sacram Felicis amati imponit capiti dextram, simul omnia Christi dona petens . . . . . Ore & Apostolico benedicens & locupletans, perpetuisque opibus, quas & modo cernimus, auxit.* Paul, apud Ruin. Acta Sel, pag. 266.

quas

quas producit, Sanctorum Historias, esse *pariter veras pulchras*, *atque utiles*. An non videtur, eum detrahentem nonnulla prodigia, & supervacaneum illa recensere existimantem, elegans quoddam per Tillemontium & Bailletum e S.S. Historiis ornamentum, *quibus ut ea faceret, usus est Deus*, subtraxisse?

Huic Articulo modum statuam egregia P. Thomassini animadversione de Miraculis, quæ callide ascito fabularum prætextu repudiantur. Id vero animadvertit, occasionem nactus eorum, quæ gesta sunt, postquam Beatus Theodoricus, tot Sanctorum illustriumque Monasteriorum Pater, locum quendam in Religiosorum suorum sepulchrum extruendum curavit; a quibus deinde sciscitatus est, num inter eos esset, qui illud dedicare vellet? Se ultro libens obtulit Monachus nomine *Basilius*, cui Sanctus Abbas res divinas precesque, Defunctis persolvi solitas, *tertias* * nimirum, *nonas*, *& quadragesimas* offerri mandavit. Exacto quadragesimo die, Basilius, optime valens corpore, somno justorum obdormivit; & quadraginta aliorum dierum spacio divinis nocturnis officiis assiduus interesse a Theodosio visus, & canere auditus est.

„ Id Historiarum genus, subdit Thomassinus, non quidem fide divi- *Tractatu de celebratione Festorum l. 2. c. 21. p. 435. Gallice.*
„ na traditur, neque tamen propterea fas est sapientibus præclarisque ho-
„ minibus illud aspernari. Qui Cypriani, Augustini, Ambrosii, Hie-
„ ronymi, Gregorii Nysseni, Basilii, Athanasii Opera sedulo versant,
„ ancipites esse nequeunt, utrum Patres isti Historiis similibus, eadem-
„ que ratione confirmatis, fidem suam faciles adhibuissent. Augustinus
„ certe alia quædam multo incredibilia posteritati consecravit; & maxi-
„ mopere verendum est, ne perniciosissimæ arrogantiæ sit, velle inter
„ Augustinos, Hieronymos, Gregorios, aliosque vetustiores Ecclesiæ Pa-
„ tres eminere. „

ARTICULUS V.

Bailleti Regula de Miraculis.

Bailletus facile reformidans, ne quis exprobraret ipsi, illum tot ostenta atque prodigia in S. Felicis Nolani Vita coagmentasse, operæ pretium duxit, insequentes regulas definire. Exaratis etenim miris rebus,

* *Et ipsum quidem habuit sepulchrum. Jubet autem Pater omnia fieri, qua Lex vult fieri mortuis; tertianas, inquam, novenas, & consequenter etiam quadragenas &c.* Apud Bolland. XI, Januarii pag. 688.

Baill. 14. Jan. p. 316. quas de Sancto illo Presbytero cecinit Paulinus: „ Reputet unusquisque, subjungit, miraculorum istorum Autorem, eundem semper fuisse Deum, supremum inquam naturæ Dominum, qui eum in veteri „ tum in nova Lege tot splendidissima dedit præpotentis virtutis suæ monimenta: Christumque Jesum iis, qui in ipsum firmiter credidissent, „ discipulis pollicitum esse, eos longe majora, atque ipsum, facturos. „

Secundum hæc me sane præterit, quo jure Bailleto liceat, tot Martyrum Acta Vitasque Sanctorum amandare, & quamplurima, quibus, refereiuntur, miracula caussari; quod per ipsum in germanis S. S. monumentis, pauca tantummodo continentibus, non apparet. Quantumvis enim inaudita tum numero erunt, tum natura, nihil tamen narrabunt nobis, quod divinæ potestatis consideratione sit admirabile; ipsisque apte semper cadet initium illud Bailleti, ad fulcienda Felicis Acta accommodatum. Auctores vero ea recitantes, ipsisque vim addere cupientes, integrum esse sibi existimabunt, Sapientis hujus Critici Regulam usurpare, & monere: *Horum miraculorum Autorem supremum naturæ Dominum fuisse, qui eum in veteri, tum in nova Lege tot spledidissima dedit præpotentis virtutis suæ monimenta; Christumque Jesum iis, qui in ipsum firmiter credidissent, discipulis pollicitum esse, eos longe majora atque ipsum, facturos.*

Prudentis Lectoris judicium sit; nonne præceptum hoc suapte indole dolosorum hominum licentiæ super hac re pondus afferat autoritatis? sit revera immoderatæ simplicium credulitatis, mendacisque in Sanctos studii fulcimentum; nonne demum viam sternat fabulis quibuscumque, prodigiisque admirabilioribus & futilioribus? satis nanque confirmabuntur, ubi promptum erit, respondere: *Eorum Autorem supremum naturæ Dominum fuisse; qui cum in Veteri, tum in nova Lege splendidissima dedit præpotentis virtutis suæ monimenta.*

Baill. ibid. Item 30. Augusti in Tab. Crit. p. XIX. Hoc Bailleti documentum excipit aliud. „ Judicare licet, inquit, S. „ Paulinum S. Felicis merita celebraturum ex instituto poeticæ, qua præ„ditus erat, facultatis, non omnino Artis illius libertate se abdicasse, ut „ veram Historiæ summam aliquibus modis exornaret, in quibus mirum „ magis, quam verosimile se prodit. „

At enim funditus evertit, aut ego fallor, Bailletus, quæ de S. Felicis miraculis litteris consignavit, cum dicit, Paulinum *poeticæ facultatis libertate non omnino se abdicasse, ut veram Historiæ summam modis aliquibus exornaret.* Verba hæc referuntur ne ad S. Felicis Historiam; an vero ad Miracula ejus nomine patrata? Nihil est caussæ, cur intenderet animo Bailletus Sancti Viri Historiam, de qua nemo dubitat, impugnare.

Pe-

Petebat itaque mira duntaxat gesta, & revera per eorum occasionem ad eam incommodorum provisionem se contulit, sive quo prodigiorum istorum autoritatem elevaret; sive ut obducto quodam velo splendorem illorum imminueret; sive denique suæ ipsius utcumque excusationis gratia, quod nimirum Historiam hanc miris compluribus resperserit, quæ exquisitis quibusdam minime ingeniis quadrant, minus ad portenta propensis, & pauca solummodo in genuinis Sanctorum Actis recognoscentibus.

Quibus positis nunquid non fas esset, Bailletum interrogare, utrum horum credere præstet, an S. Felicis miracula a Paulino memorata in rei summa falsa, an vera esse; atque an ejusdem Historiæ adjuncta, *in quibus mirum magis, quam verosimile se prodit*, figmentum Poetæ sint, secus ne? Si miracula certa sint, quod non crediderim in dubium revocari posse; non illud semper ex Bailletiano præcepto consequetur, Acta Sanctorum sincera pauca hujusmodi facta complecti. Quod si fucata sint, nihilque penitus, præterquam ascititium, quo rem suam exornare Poeta maluit, ornamentum; quod in injuriam Paulino, ejusque adstipulatoribus cederet: sive demum tum adjuncta, tum *mirum* illud, quod dominatur, *& verosimile*, ut ita dicam, præfocat, ab Autore commenta sunt: non video, quo consilio non dubitaverint Critici nostri Sancti hujus Presbyteri Nolani Historias tot mirandis eventis aut re ipsa aut rei comitantibus suppositis refercire.

Aliquid argumenti hujus absolutioni deficeret, si cetera de Miraculis documenta Critica taciti præteriremus. Prodigia hæc aut apud Scriptores reperiuntur, *a quibus recedere insolens esset, aut criminosum*, vel apud Historicos nullo numero. Quod attinet ad prioris generis Scriptores, habeto, quo se gerat plerumque modo Bailletus. 1. Cum sese expedire nequit, quin mira hæc facta persequatur, fere semper alteram ex his dicendi formulis subtexit: *Liberum sit Lectori, quod maluerit, de hoc miraculo pronunciare ...... Sancti hujus Acta perhibent ..... Si Sancti hujus Historico fides est .....* aliasque id genus multas. 2. Eorum nonnulla supprimit, dum Sanctorum Historiam, in qua recensentur, exequitur. 3. Institutum suum purgare nititur, monendo, hæc inusitata gesta, re jam perfecta, novitii alicujus opera accessisse.

Contra vero Tillemontius, quantumvis extraordinariæ portenta ista videantur, ea sine ulla hæsitatione commemorat, totque anfractus & circuitiones omittit; quoties probati alicujus Scriptoris fidei concredita sunt, aut Actis perspicue autographis inserta. Non dissimulandum tamen, consuevisse illum, si in adjuncta rei incidat, quæ facto ipsi fidem diminuere possint, illa merito, adhibita quadam temperatione, emollire.

Nihilo item magis consentiunt una ambo isti Critici super judicio; quod de prodigiis, ab alterius rationis Scriptoribus enarratis, ferendum est. Si monumenta hæc pluribus miraculis onerantur, & supinis erroribus adversus Historiam aut disciplinam afficiuntur, Tillemontius ea falsa, supposita, aut interpolata, & fide indigna pronunciat. Si vero in illis aliquid insit frugis, minusque aliquanto maculis, insuetisque factis asperguntur, non ea rejicit omnino, sed in suspiciosis numerat; camdem, quam præseferunt probabilitatem, & cum vero similitudinem habere sinit; compendio quoque in orationem aut adnotationes suas redigit; quo tamen in loco nonnihil ea temperavit, ne majorem Lector ipsis tribueret, quam mereantur, autoritatem.

Bailletus autem, qui assentatur sibi, minori se, ac Tillemontius, de prodigiis atque ostentis religione implicari, nunquam in aliquod incurrit apud Scriptores, de quibus sermo est, quin illud existimet in eo, in quo sedem habet, volumine certum Ita suppositionis indicium, ut, quantum in ipso est, monumenta ista, quamcumque habere possint, speciem veritatis amittant. Quoties vero incidit in Autores, quorum nomine & fama aliqua fieri posset miris, quæ narrant, rebus accessio dignitatis, nunquam ferme desinit, callide adeo iis ipsis uti, ut aliquid detrahant aut operi bonitatis, aut Scriptori existimationis. „ Non cen-
Baill. Tab. Crit. 1. Jan. p. XXVI. „ setur, inquit, Autor Vitæ S. Clari, Abbatis Viennensis fide indignus,
Ibid. 2. Jan. pag. XXVIII. „ præsertim in iis, quæ naturæ vires haud excedunt. Narratio histori-
„ ca miraculorum S. Adelardi, Abbatis Corbiensis tanti non fit, ac ce-
Ibid. 4. Jan. pag. XXXI. „ tera. Vita S. Rigoberti Rhemensis ab autore conscripta est optimæ fidei,
„ at prodigiis hauriendis facili & credulo. Vita S. Melanii Rhedonensis
Ibid. 6. Ian pag. XXXIV. „ Episcopi eandem visa est, atque alia hujus generis opera, aleam sub-
„ ire; ut eam Amanuenses Religiosi additionibus locupletare decreve-
„ rint, quibus admirabilior evaderet. Confecta fuit Sancti Fursii, Ab-
Ibid. Iannar die 16. p. XLVIII. „ batis Latiniacensis Historia de Miraculis; at nullo delectu, & fortasse
„ minori veritatis studio. Videtur Autor Gestorum S. Delii Abbatis mo-
Ibid. 18. Jan. pag. LI. „ numenta adulterasse; ut sibi in rebus insolitis afferendis indulgeret.
„ Acta S. Cheronii Martyris Carnotensis non omnino fallacia judicen-
Ibid. 28. Maii p. XLVIII. „ tur; sed species est, Autorem monumenta dapravasse, ut ea porten-
„ tis ex sæculi illius ingenio cumularet. „

Interest porro animadvertere, Bailletum ferme nunquam earum, quas improbat, Historiarum suppositionem argumentis munire; sed satis esse ipsi, eas censoria nota inurere, uti proxime ostendimus, aut tantum dicere, illas miraculis aut fabulosis rebus refertas esse. Hoc pacto plerumque facta nuncupat, quæ prodigium redolent. Aliquando etiam sufficit ipse miracula, quibus non acquiescit, appellare *Miracula Metaphrastica*

ea . . . . . quæ dictionem referunt Metaphrastis . . . . quæ in manus Metaphrasticas inciderunt . . . . aut in lubricas manus Metaphrastis. Eadem non semel sensa ipse Tillemontius usurpat : censuram dixerim, aut breve paratumque momentum ad opera explodenda, quæ sæpe testatissimæ sunt autoritatis?

At enim, inquies, id consilii Bailletus nequaquam suscepit, ut Dissertationes instituendo, Lectorem implexis disquisitionibus irretiret: nihilque præ oculis habuit, quam simplicem facti narrationem texere, quin se in universis, quæ tradit, confirmandis implicaret, aut excutiendis iis, de quibus Scriptores digladiantur, & utroque trahunt. Qua super re aperte admodum mentem suam aperuit jam inde ab ipsa *Admonitione*. „ In fronte, inquit, uniuscujusque Mensis *Tabulam Criticam* „ brevissimam colloco Actorum, Scriptorum, Archetyporum, aliorum„ que Operum autographorum, quæ ad concinnandas S. S. Vitas adhi„ bui, quæque simul tanquam Operis mei Tabulæ & probationes ha„ bendæ sunt . . . . . Aliquando quid de unoquoque monumento, & „ Autore sentiendum sit, paucis appono : sæpius vero, si expedita „ res sit, ut alii conjectura assequantur, nihil profero. „ *Baill. in Adm. p. XIII. & XIV.*

His omnibus duo tantummodo habemus, quæ respondeamus. Primum est, Bailletum Historicæ facultati, Critici quoque munus addidisse, Critici autem æque severi ac ingeniosi, & propterea Tabulas Criticas confecit, quas ex ejus monito instrumenta simul & momenta ejus Operis haberemus. Atqui nullum adhuc in Republica Litteraria Criticum novimus, qui se ea, quæ narrat, probandi lege solveret; cui satis esset duntaxat de re pronunciare; cuique persuasum fuerit, fidei ipsius aliis standum esse; præsertim si monumenta rejiciat, Viris clarissimis probata, & opiniones vulgatas, in quas hactenus præscriptio inducta non est.

Altero loco dici poterit, videri hoc Bailleti institutum, promissum, quod pactus publice fuerat, invertere : disputans nanque ille de Sanctis, qui ob id unum cogniti sunt, quod ab Ecclesia coluntur, nihilque ulterius explorati de illis proditum est, ait, se recitaturum tantum ea, quæ ad eorum memoriam celebrandam gesta in Ecclesia sunt; quin in aperienda Historiarum illarum fraude immoretur. Addit insuper: „ Verum „ non laboro, ut hanc ratione conficiam; nisi si evidens plane non sit, „ aut aliquod ex ea incommodum consequi possit. „ *In Adm. p. 6.*

Attamen quamplurimæ Historiæ sunt non modo non explicatæ falsitatis, verum probabilis admodum veritatis, quæ a Bailleto, citra quodvis momentum non audiuntur, neque illarum errores indicat, præterquam generalibus vocibus, & formulis superius adnotatis. In quo certe Tillemon-

montium non est imitatus, qui sua interesse existimavit, singula errata persequi, & monere, cura quibusdam monumentis, partim alicujus cum vero similitudinis, partim dubiis, & minime perspicuæ suppositionis, abstinuerit. Equidem fateor, nos a Bailleto Decisiones tot argumentis munitas, longiusque adeo productas, atque a Tillemontio, non præstolabamur, cum ille, quemadmodum hic, Dissertationes conficiendi consilium haud susceperit; at se nullo poterat modo subducere, quin aliquam censuræ suæ rationem redderet, quod nullo negotio præstitisset, si modo aliquanto latius, ut interdum facit, Tabulas Criticas explicasset.

ARTICULUS VI.

Acta Sanctorum autographa paucos sermones aut conciones in sese continent.

Till. tomo 2. pag. 628. col. 2. Adeo persuasum Tillemontio est, sermones nonnihil prolixos, nimiumque elaboratos, quibus constant Sanctorum Historiæ, præcipuas esse illarum suppositionis aut interpolationis notas; ut Sanctæ Sophiæ Acta nullius frugis esse doceat, quod videlicet dictione sua, longisque Orationibus in semetipsa sententiam dicant, & S. Adriani pariter *Ibid. tomo 5. pag. 641. col. 1.* Acta adulterina esse contendens, asserat, etiamsi nihil ulterius quicquam in eis reprehendendum esset, longas tamen conciones satis compertum facere, ea pro arbitratu lucubrata fuisse. Idem de Sancti Sebastiani Actis *Tab. Crit. 20. Ian p. LIV.* judicium profert Bailletus; quæ propterea aut mendosa aut certe suspiciosa esse censet, maximarum, inquit, quæ illatæ in ea sunt, concionum vitio; & super Actis S. Firmini Ambianensis Episcopi hæc habet: „ *Ibidem 25. Sept. Tab. Crit. p. LI.* „ Producti sermones, quos inter se trahunt, qui loquentes inducuntur, in „ caussa sunt, cur de illis suspicio possit excitari. „

Me fugit, num præsenserint Critici nostri, ipsos, quo nonnullorum Actorum fallaciam longis inter rogantes & respondentes adjectis sermonibus crimini vertunt, eo nos monitos facere, plura in Collectione Ruinartiana S. S. monumenta reperiri, quæ, si ex elaboratioribus & longioribus orationibus pendenda res sit, a sinceris & autographis expungantur. Quod dabis priscum suppositum Opus, exquisita magis eloquentia, pluribus concionibus sermonibusque redundans, quam Acta S. Mauricii & sociorum, quos Legionem Thebaeam nuncupant, S. Eucherii Episcopi Lugdunensis opera & studio confecta? Nonne profitentur Critici, S. Vi- *Till. tomo 4. pag. 754. col. 1.* ctoris Massiliensis, ejusque Sociorum Martyrum Acta in sermones protrahi

trahi longius; stilumque & conciones facere, ut illa studiose, & de industria conscripta esse credantur? Tillemontius quoque nonne de S. Vincentii Diaconi & Martyris Actis differens, cum prolixius, ait, sermocinari, quod plerumque Actorum falsitatis indicium affert? Nonne tandem, Bailleto docente, comperimus, S. Philippi Episcopi Heraclæensis & Martyris Acta immodicas collocutiones, & ultra quam satis est, exquisitas, interferere, eruditionemque affectare? Fac, quæso, te conferas ad legenda S. Afræ, & sociarum Martyrum; S. Patricii Episcopi Prusæ in Bithynia, & Martyris; S. Basilii Ancyrani Presbyteri, & Martyris, aliorumque multorum Acta; & plane cognosces, si longi sermones concionesque perpolitæ rei commentitiæ specimen præbent, necessum fore, ut Acta hæc universa, aliaque Collectionis Ruinartianæ plura inter monumenta, mendacii notis inusta, recenseamus. Oportet sane, ut videtur, aut eos huic judicio subscribere, aut non satis accuratam regulam suam confiteri.

Baill. 21. Julii p. 627. &c.
Till. tomo 5. pag. 674. col. 1.
Baill. 22. Oct. p. 676. &c.
Ruin. Acta Sel. p. 500. ibid. pag. 521., & 650.

Nec vero felicius cessit ipsis ejusdem regulæ exercitatio ad Acta *archetypa* ab iis, quæ sincera tantum & autographa sunt, secernenda. Jaciunt etenim inconcussi veluti fundamenti loco, Acta *archetypa*, ea nimirum, quæ proxime e Tabulariis depromta, aut a Martyribus conscripta, aut ab oculatis testibus exarata fuere, nequaquam longis sermonibus & meditatis concionibus referciri; idque putant Lydii lapidis instar esse, quo Acta, quæ genuina alias & autographa sunt, seligantur.

„ Acta S.S. Epipodii, & Alexandri Martyrum Lugdunensium, inquit „ Tillemontius, archetypa non esse dixerim, ubi ad dictionem, concio„ nesque nimium excultas & longiores, quam ut a duobus illis Martyri„ bus recitari potuerint, mentem animumque converto. „ Concinit ipsi Bailletus de S. Symphoriani, Martyris Augustodunensis Actis, quæ quamvis pulchra ipsi veraque videantur, non tamen *archetypa*, neque satis simplicia, aut naturalia stili caussa. Videtur Autor, se *Archetypum* sermonum illorum fecisse, quos inter Sanctum Virum & Judicem instituit. „ Actorum istorum Oratio sublimissima & ornatissima, ait Tillemontius, non secus atque conciones productiores ea minime *archetypa* esse decernunt. Eandem prætexit præsertim quoad Judicem caussam, ut S.S. Donatiani, & Rogatiani Martyrum Nannetensium Acta ab *Archetyporum* indole deficere ostendat. Quapropter hujusmodi, inquit, haberi non posse existimaverim. Negat tandem hoc esse titulo honestanda S. Patrocli Martyris Acta, si Sermocinationum immodicarum ratio habeatur: id ipsum sentit de S. Agatha, aliisque, quorum mentio molesta esset.

Till. tom. 3. p. 30.
Tab. Crit. 28. April p. XXX.
Baill. Tab. Crit. 22. Aug. pag. XLI.
Till. tom. 3. p. 43. Item pag. 609. col. 1.
Till. tom. 4. pag. 732. col. 2.
Ibidem pag. 204. Tom. 3. pag. 731. col. 1.

Verum si Actis *Archetypis* insitum natura est, paucos sermones concionesque præferre; quorsus evadent illa S. Acatii, Episcopi Antiocheni in Asia; & S. Tarachi, sociorumque, quæ primi ordinis *Archetypa* passim

exi-

existimantur, utpote a Tabulario, sive a Regestis publicis Consilil decerpta, a quo in quæstionem postulati sunt? Quorsus Acta S. Pionii Presbyteri & Martyris Smyrnensis; S. Theodoti Cauponis; & septem Virginum Ancyrensium Martyrum, quæ *Archetypa* sunt, utpote ab oculatis testibus descripta?

Porro si cunctorum Actorum istorum cum iis collatio fiat, quæ ob insertas conciones orationesque accuratas religioni ducunt Critici Sapientes Monumentis *archetypis* accensere, perspicue apparebit, neque longiores ista, neque plures complecti, quam Acta modo memorata, quorum duo priora Proconsularia sunt, posteriora vero similiter *archetypa*, ab adstantibus scilicet certamini eorum & morti testibus excepta, litterisque mandata.

Prospexerunt sane sapientes isti, ipsorum regulam incommode non parum accidere Actis cum *Archetypis*, tum germanis & autographis: propterea duplicem viam inire cogitarunt, quibus assentati sibi sunt, hinc initium suum, illinc veterum Martyrum monumentorum veritatem tueri. Prima fuit, longos sermones istos, exquisitasque conciones summatim efferre; dum Sanctorum Historiam attexunt: non semel etiam eas penitus subtrahere. Quod si hac ratione hanc suppositionis notam eorum obtutibus abdiderunt, qui hæc Acta a fonte non repetunt: ii certe, qui Archetypa ipsa consulere student, norunt continuo, aut Legem istam ab integritate desciscere, aut multa S.S. Acta manifeste *Archetypa* de loco suo esse dejicienda.

Altera via est, hæc fraudis insignia in Actorum Scriptores derivare; expostulantes cum ipsis, perinde ac multa S.S. verbis addiderint; cum illorum, tum Judicum sermones in longum protraxerint, artis pigmentis resperserint; non sint obliti eloquentiæ privilegia, ut Martyres, & Tyrannos colloqui studiose facerent inter se; quod Laudatorum potius, quam Historicorum more locuti fuerint; aut demum, uti de Actis S. Basilisci Martyris Comanensis scribit Tillemontius, " suspicari quemquam „ posse, si negotium aliquod creant Sanctorum colloquia, neque aliun- „ de constat ulla ex parte, ea Martyres, uti describuntur, habuisse; „ non admodum veritati adversari, *Archetypum* autorem, quæ a San- „ cto Viro perceperat, amplificasse. „ Alibi pariter Acta S. Symphoriani Martyris Augustodunensis Criticis ponderibus examinans, in quibus cujusdam Edicti Aureliani mentio est: „ Edictum hoc, ait, ab Actorum „ Scriptore confictum puto .... qui in animum sibi inducere potuit, „ æque licere sibi, Imperatori, atque licebat Judici & Martyri, sensa „ accommodare. „

Baill. 16. & 19. Jan. p. 48. & 52. Item 10 Aug. in Tabula Crit. p. 19. & 43. Till. Tomo 5. p. 735. col. 2.

Till. tomo 3. pag. 610 col. 2.

Ex his omnibus reputare possumus, Criticen commoda sane multa consequi,

ſequi, at ſuis quoque erroribus affici. Ipſius quidem luminibus quidquid in ejus ſemita impedimento eſt, haud ægre de medio tollimus; ſed cum illius invicem diſtracta principia ſint, neque ſe mutuo fulciant, ſit ſæpenumero, ut quoties ſe a difficultate quapiam Critici in tuto ponunt, in aliam multo majorem offendant. Cujus rei ſenſibus ipſis patet exemplum ea de regula, cui modo operam damus.

Nihil profecto ſpecioſius eſſe poteſt, quam egregium documentum iſtud: *Acta Sanctorum autographa paucos ſermones aut conciones in ſeſe continent*. Nihil ipſius uſu utilius, ad diſpicienda Acta ſincera & autographa ab adſcititiis, & autographa ipſa ab *Archetypis*, inſtituto. Ut vero incommodæ excellentis hujus regulæ conſecutiones devitentur, nihil facilius, quam conciones Orationeſque iſtas aut compendio dare, aut penitus delere, aut denique monumentorum illorum Scriptoribus intentare crimen eorum omnium, quæ in iis ſupervacanea ſunt, aut ab antiquitatis ſpecie abludentia.

Hoc totum quantum eſt, nihil niſi excellens, commodum, atque utile eſt: at falleretur ne, ſi quis diceret, videri, Sapientes iſtos hoc pacto ab imis concuſſiſſe quiquid ſecundum divinas Litteras honorabilius ſupereſt in Eccleſia, & magnum illud Evangelii principium oppugnaſſe, quod in limine proœmii ſui Ruinartius conſtituit, & uno ferme univerſi laboris ſui fundamento poſuit, effertur que in hæc verba: *Cum enim ex divinis litteris habeamus, Martyrum dicta, cum ad Præſides ſiſterentur, ſuperno inſtinctu pronunciata fuiſſe, ſit, ut quæ in his Actis eorum ad Præſides reſponſa continentur, pro ſacris Oraculis habenda ſint?*

Si aliquanto longiores ſermones, concioneſque exquiſitiores, quæ obviam fiunt legenti Acta S. Acatii Antiocheni; S. Tarachi, & ſociorum; S. S. Pionii, Theodoti, Mauritii, Vincentii Diaconi, & Philippi Heraclæenſis; Sanctæ Afræ; S. Baſilii Ancyrani; S. S. Epipodii, Alexandri, Symphoriani Auguſtodunenſis, Victoris Maſſilienſis; Rogatiani, & Donatiani Nannetenſium, aliorumque multorum illuſtrium Martyrum, ſi iſtorum, inquam, ſermones, quorum Acta *Archetypa* ſunt, aut certe autographa & ſincera, ſive ex parte, ſive uſquequaque *additi ſunt ab Hiſtoriarum narratoribus*; *ſi artis pigmentis reſperſi*; *ſi in iis afferendis eloquentiæ privilegia obliti non ſunt*; *Martyres & tyrannos colloqui ſtudioſe inter ſe fecerunt, & Laudatorum potius, quam Hiſtoricorum more locuti ſunt*: qui obſecro, poterimus ignea, quæ Sancti Martyres ante Tribunalia, fuderunt verba *ſuperno inſtinctu pronunciata* recognoſcere? Qui *pro ſacris Oraculis merito habenda* erunt? Quare demum tanto ſemper ardore connlti viſa eſt Eccleſia, ut minutiſſima quæque verbiuſcula felici illo tempore a Sanctis Martyribus emiſſa colligeret: rata, ut inquit Chryſoſtomus, *ſi non* de- In Pæf. Ep. Pauli ad Phil.

defuisset, qui nobis diligentissime traderet, non tantum quid Apostoli, & Martyres scripserint, quidve locuti fuerint, sed ut sese per omnem vitam habuerint ..... illorum omnia eximia utilitate referta esse? Hoc pacto Sacri Martyrum sermones, aut major eorum pars desinerent sermones esse afflatu divino fusi, Oracula Sancti Spiritus, igne divinæ Charitatis accensi, quique veneratione summa, quam ipsis Ecclesia & Patres præstiterunt, colendi essent.

At difficile fit, inquient fortasse eruditi Critici nostri, ut nobis persuadeamus, Actorum Martyrum Scriptores in sermones & conciones istas, ipsis tributas, manum non immisisse, eloquentiæ & ratiocinationis venustatibus non illustrasse, locutionis demum leporibus & figuris, cogitatisque etiam affictis minime auxisse, excoluisse, erexisse: uti exemplis multis firmatum est, præsertim Concionis a Legionis Thebanæ militibus habitæ. Quid! An non potuit divinus Spiritus longa ita, non secus ac brevia responsa S. S. Martyribus afflare? cumque Christus dixit: *dabitur vobis in illa hora, quid loquamini*, num pollicitationis suæ vim decem magis verbis, quam decem periodis circumscripsit?

Quid quod si daremus ultro Criticis istis, Actorum Martyrum Scriptores operam aliquam in longis sermonibus locasse, tutior ne propterea lex ipsorum evadet? Minora ne consequentur incommoda? Ut demum magis libuerit, respondeant, regula semper vitiosa erit & manca: si nanque Acta sincera, autographa, & *archetypa* sermones a Scriptoribus auctos, sive perpolitos complectuntur, non esse amplius poterunt nota ad habendum inter vera & adventitia, neque inter autographa, & *archetypa* discrimen: consecutiones incommodæ, de quibus superius, non leviora pericula creabunt: anceps esse semper poterit & dubium, an verba Sanctorum Martyrum eo, quo prosequi debent, honore donanda sint, atque afflatu Sancti Spiritus elicita fuerint, secus ne. Tandem, si conveniat, addi potuisse, immo addita multa S. S. Martyrum Orationibus fuisse; Acta his additamentis affecta, non poterunt non in maximam suspicionem adduci: quandoquidem Autor sermonum verborumque S.S. Martyribus affictorum convictus, fide statim in narratione reliqua laborabit, cujus pars præcipua in colligendis S.S. Martyrum verbis sita erat. Apparet itaque, non posse nos de hujusmodi additionibus convenire, quin monumentorum, in quæ irrepserunt, veritati noceamus.

AR-

ARTICULUS VII.

Acta primorum Martyrum sincera non multis exquisitis cruciatibus constant.

ECce alterum in S.S. Martyrum Actis suppositionis indicium, æque ac præcedentia, si Criticos nostros audiamus, certum & exploratum. Urget ne ipsos, S. Clyceriæ Historiam falsitatis arguere? „ Nihil nisi, inquit Tillemontius, mira facta & horrenda tormenta suppeditat: Acta S.S. Victoris & Concordiæ, subjungit alibi, elegantia omnino non carent; sed ad summam inusitatissimas tantum pœnas præferunt, quas ipsa Bedæ autoritas ægre admodum multis suaderet. „ „ Magnus, addit, Tormentorum numerus, e quibus divina semper virtute convalescit S. Hermias, recentiorum Græcorum credulitatem redolet. „ Denique ne exemplorum molestia Lectorem afficiam, contendit, diversa, quibus vexatur S. Pontianus, supplicia Sancti hujus Martyris Actorum fraudem aperire.

Baill. in Orat. de Vita SS p. 14. & 138. *Till. Tomo 2. p. 667. col. 1.* *Ibid. col. 2.* *Ibid. p. 668. col. 2.* *Ibidem p. 705. col. 1.*

Libere fidenterque fatemur, nescire nos, quam huic præceptioni sententiam sapientes hi Critices magistri subjiciant. Intendunt ne, germana Martyrum Acta non afferre, eos diversa multa pœnarum genera subiisse, aut in eos crudelioribus, magisque insolitis cruciatibus animadversum non fuisse, quam Legum Romanarum severitas in reos capitis animadverteret? At si de his ex Patrum Ecclesiasticorum dictis, & Actorum ut maxime autographorum narratione pronunciandum est, adversus illorum monitum illico fiet, Sanctos Martyres omnia suppliciorum genera pertulisse, tantæque immanitatis, quanta in Dæmonis, hominibus inspirantis, malitiam cadere potest.

Conjiciat, quæso, oculos in Epistolam ab Ecclesiis Viennensi & Lugdunensi ad Asiæ & Phrygiæ Christianos datam, ut eos facerent de Martyrum suorum Historia certiores, quod ex pulcherrimis summæque autographis totius antiquitatis monumentis unum est, quicumque nosse amat, quam variis gravissimisque suppliciis Sancti Martyres torquerentur. Hujus partem in summam redactam ab Eusebio, qui universam pene recitat, huc transtuli iisdem aut simillimis verbis.

Non solum ædificiis publicis, balneis, & foro illis interdictum erat; sed etiam ne quisquam usquam locorum in publicum prodiret, vetitum ab illis. Supra modum igitur lethale multitudinis universæ Præsidis, &

Eus. l. 5. c. 1. & c. Hist. Eccl.

ſatellitum odium in eos efferbuerat. Ac primum cruciamenta, quæ conſertim erant, & tanquam cumulo a multitudine in illos coacervata, viriliter & magno animo ſubibant: vociferationes, plagas, violentos tractus, dilacerationes, lapidum projectiones, carceres, & quidquid denique ab agreſti & furioſa multitudine contra eos velut contra hoſtes & inimicos fieri ſolebat. Nonnunquam pedes illorum in craſſas compedes impoſiti diſtinebantur, & ad quintum uſque foramen, longa intercapedine interpoſita, diſtendebantur. Verberum trajectiones, equulei diſtorſiones perpeſſos, laminis æneis, ferventibus & ignitis tenerrimis in membris affligebant: tum ferreas cathedras & ignitas illorum membris ſupponebant, quibus corpora miſere frixa & exuſta erant, peſtifero nidore exhalante. Ac quoniam illi perſtabant conſtantes, veſana multitudo contra illos aſpere & ferociter ſæviebat; adeo ut neque adoleſcentuli commiſerarentur ætatem, neque mulierem omnino revererentur: ad extremum in rete involutos Taurorum ictibus eos objectabant, a quibus diu multumque icti & exagitati erant; beſtiiſque incurſantibus objiciebantur: quæ omnia ſi evaſiſſent, ut funeſtæ narrationis hujus aliquando modus ſit, caput jugulo dabant.

Euſ. l. 6. c. 34. S. Dionyſius pariter Alexandrinus in Epiſtola ad Fabianum Antiochenum, Euſebii opera a temporum injuriis vindicata, immaniſſima perſequitur tormenta, quibus Martyres afficiebantur Alexandriæ, exorta Philippo regnante ad annum circiter 249. Chriſtianorum vexatione. Fuſtibus cædebantur; vultum oculoſque eorum præacutis arundinibus pungebant; lapidibus obruebant; pedibus conſtrictis, per univerſæ Urbis plateas aſperis ſaxis conſtratas raptabant; & ſimul ac corpus eorum ad ſaxa mollaria alliſiſſent, & flagris pariter laceraſſent, ad ſuburbia trahebant, ibique crebro ſaxorum conjectu obterebant. Aliis, maxillis crudeliter deverberatis, omnes dentes excutiebant, aut igne abſumentes, aut omnes membrorum articulos confringentes, atque ex edito loco præcipites ejicientes, diris inauditiſque cruciatibus concidebant. Non paucos equuleo tortos, novaculis, & flagellis dilaniatos, doloribus acerbiſſimis premebant; & aliquando in vivam calcem injiciebant; immo fertur, Magiſtratum quendam S. Hchirionis, arrepto fuſte præacuto inteſtina ac viſcera transfodiſſe, crudeliterque intereniſſe.

In Vita S. Gregorii Thaumaturgi. De inſectationis Decianæ ſævitie, qua in alias Provincias ferebatur, judicium haberi poteſt ex iis, quæ narrat nobis Gregorius Nyſſenus, quod attinet ad Ponti perſecutionem. *Unus varius carnificinarum*, inquit, *& tormentorum apparatus omnem afferebat concuſſionem, etiam ante periculum hominibus formidinem injiciens. Enſes, ignis, beſtiæ, ſcrobes, & foveæ: item inſtrumenta, quibus membra conſtringerentur, & torquerentur; tum ferrea ſella ignita, tum ligna erecta, in quibus ſtan-*

tium

tium corpora dum intenderentur, terribilium unguium violentis admotionibus lacerarentur: atque alia item innumera ad varia corporum tormenta exquisita ab iis excogitabantur; ac studium iis, qui eas potestates susceperant, unum erat, ne quisque alteri secundus exuperantia sævitiæ mitior videretur. ...... non misericordia infantium, honor caniciei, non virtutis verecundia in mentem veniebat infensis ...... ne mulierum quidem naturali sexus infirmitati indulgebatur, ut ejusmodi periculis exemtæ manerent; sed una adversus omnes crudelitatis erat lex, eodem modo pœnæ nullo discrimine sexus habito.

Quid jam reliquos Martyres, inquit Eusebius Diocletiani persecutionem exequens, *nominatim attinet commemorare, aut varia plagarum & suppliciorum genera, quæ insignes Martyres perpessi sunt, oratione depingere? qui partim securibus percussi interierunt, sicut his, qui erant in Arabia, contigit; partim cruribus confractis divexati, veluti his, qui in Cappadocia versabantur, accidit; partim etiam pedibus in sublime appensis, capiteque in terram demisso, igne paulatim accenso, & leniter axardescente, & fumo e materia accensa ascendente suffocati, quemadmodum illis, qui in Mesopotamia morabantur, evenit: partim naso, auribus, & manibus amputatis, ceterisque corporis membris dilaniatis deformati, ut his, qui incolebant Alexandriam, obtigit. Quid opus est etiam eorum, qui Antiochiæ Martyrium subierunt, memoriam renovare, quorum alii candentibus craticulis suppositis, non ad mortem usque, sed ad longinquum & diuturnum cruciatum assati sunt?* Euf. Hist. l. 8. c. 12.

De Syria vero ad Pontum deflectens orationem Eusebius, subjungit: *Sed cruciamenta, quæ Martyres in Ponto tolerabant, auditu videntur horrenda. Quidam enim digitos manuum ab extremis unguibus, acutis arundinibus transfixos habuere; aliorum terga, plumbo igni liquefacto, ejusque materia jam ebulliente effervescenteque perfusa, & corporis partes, quas natura maxime ad necessitatem fabricata est, flammis adustæ: nonnulli membris pudendis, ac visceribus cruciatus turpes, intolerandos, & ejusmodi, quos exprimere reformidat Oratio, subierunt.*

Habes quæ Ecclesiastici Scriptores de diversis suppliciorum generibus, Martyribus incussis, memoriæ prodiderunt. Promtum quidem esset loca alia subtexere, in quibus nihilo obscurius hac super re mentem suam aperiunt: at hæc præ ceteris selegimus, quo plures dirissimas afflictiones, aliis atque aliis Imperatoribus insectantibus, per diversas Imperii Romani Provincias Viri Sanctissimi perpessi sunt, assequeremur.

Verum his in universum recitatis, de Patrum sententia apertius constabit, si quæ Martyres aliqui singillatim sustinuerunt, subjiciamus. Præfectus Ægypti, nomine Aquila, cum Sanctam Potamienam flectere Euf. Hist. l. 6. c. 5.

nequi

nequivisset, eamque toto corpore sævissime excruciasset, *crudelius quodam ceteris tormentum ab eo inventum est. Jubet enim magnum lebetem pice repletum vehementissimo igne accendi. Cum bulliret ergo pix ...... in eam paullatim demissa spatio trium horarum, emisit spiritum, cum pix pervenisset ad ejus collum*. Eusebius quoque scribit, Sanctam hanc Virginem *acerbissimos ac vel dictu ipso horribiles cruciatus* pertulisse.

Hist. Pall. ad Laus. c. 3. Acta Selecta p. 201.

Acta Selecta p. 591.

Obversatur nobis in S. Arcadio Martyre Mauritiano novum stupendumque supplicium. Jubet enim Provinciæ Rector eum incidi per singulas corporis juncturas, & omnem compaginem dissolvi. *A digitorum*, inquit, *condylis incipite, dehinc manus a lacertis dissocientur, lacerta a cubitis; mox a Thorace dissuantur humeri; & sic ab articulis pedum gradatim ascendentes, facite articulos a pedibus, pedes a cruribus, crura a poplitibus; & quod supererit, femora a coxendicibus dislocate, & sit in artificio vestro mora ......* Tandem Judex ira incensus, quod Martyr Sanctus de sævitia sua triumphum ageret, tantò supplicio exitum aliquando imponere compulsus est ventris sectione, atque eo vulnere, quod supererat sanguinis, cum visceribus effudit.

Acta Selecta p. 79.

In Actis item S.S. Claudii, Asterii, & Neonis Proconsularibus, atque e Tabulario depromtis pœnæ leguntur, nihilo certe, quam hucusque recensitæ, mitiores. Proconsul Ciliciæ jussit, *Claudium ad virgas aptari; equuleo suspendi; flammam pedibus ejus adhiberi; sed & de calcaneis partes ejus abscindi, & offerre ei: Tum ungulis vexari, & testam asperrimam lateribus ejus incumbere; & candelas ardentes eidem applicari. Asterius* deinde in equuleo *suspensus est; dumque latera ejus torquebantur, dicebant: Vel nunc credens Diis sacrifica*. Ad hæc *apprehensis ferreis morsibus, & conligatis pedibus ejus, fortiter tortus est, carbonibus ignis pedibus ejus substratis, virgis autem & durissimis nervis dorso ejus & ventre contuso. Neon* post duos fratres eorundem cruciatuum periculum fecit. Tandem Sancti isti Martyres, recitata ex tabella sententia, cruci affixi sunt, ut aves eorum corpora lacerarent.

Act. Select. pag. 282.

Hos secuta est ad coronam Sancta Theonilla: quibus autem modis referre pergo. *Lysias dixit: Alapis tundite faciem ejus, & projicite eam in terram, ligantes pedes ejus, & torquete fortiter*: præcepit denuo: *Suspensam capillis, faciem ejus alapis cædite: Novacula acuta radite caput ejus, ut vel sic erubescat; & cingite eam rubo campestri, & extendite per quatuor palos, & loro non solum dorsum, sed & totum corpus ejus concidite. Carbones etiam ventri ejus supermittite, & sic moriatur*.

Eus. Hist. Eccl. l. 8. c. 6.

Extremum sit autem aliquorum S. S. mirifice tortorum exemplum, quod enarrat Eusebius de Sancto Petro Eunucho Cubiculi Diocletiani. *Adducitur, in medium* coram hoc, & Galerio Maximiano, *qui, cum jussus*

jussus idolis immolare, omnino negaret, mandarunt nudum in sublime tolli, & flagellis eo usque toto corpore dilaniari, quoad supplicio evictus ... Ossibus ejus jam carne denudatis, acetum sale permixtum in corporis membra, a cruciatu attenuata & prope contabefacta, infuderunt; ... inde Craticula & ignis una in medium trahuntur, & reliquiæ ejus corporis, tanquam carnes ad comedendum parata, ignis incendio non raptim, ut brevi e vita decedens omni labore liberaretur, sed paulatim absumta fuerunt; quo in tormento animam efflavit.

Consulat qui velit a nobis in posterum dicenda in Actis S. S. Tarachi, Probi, Andronici, & Theodori: evolvat Acta S. Victoris Massiliensis, & S. Vincentii Diaconi; quæ Patres de S. Laurentii Martyrio chartis promserunt; pleraque tandem Ruinartii Acta sincera & selecta: & haud ægre percipiet, non esse semper Acta autographa, immo *Archetypa* illa, quæ minus exquisita tormenta nobis exhibent. Si nanque hactenus memorata eo nomine vocare renuat, operosum sane erit, hæc crudelia & extraordinaria supplicia aliunde repetere. Ratum quoque esse volumus, Acta, quæ ob miros cruciatus vitiosa censentur, fere plerumque neque tot, neque tam gravia tormenta, quam ex *Archetypis* superius adductis aliqua, penes se habere.

Edicta quidem Imperatorum adversus Christianos promulgata minime sanxerunt, ut universa hæc supplicia eis intentarentur; & quartum, sævissimumque omnium, Diocletiani Decretum generalibus tantum verbis jubebat, detrectantes Idolorum cultum, morte mulctari. Proptera, inquit Eusebius, *mandata data esse, judicesque missos; ut celeres animi motus a natura datos ad acerbiora suppliciorum genera invenienda intenderent.* *Euf. de Vita Const. l. 2. c. 51.*

Fit tamen simile vero, hæc in Sanctos Martyres inflicta cruciamenta crudelitate potius Judicum excogitata, quam Legum severitate imperata fuisse. *Generosi* revera *illi & æqui Judices, quo suam solertem indolem & ingeniorum acumen ostenderent .... in novis suppliciorum generibus inveniendis laborabant; seque inter ipsos superare enixe contendebant.* *Euf. Hist. l. 8. c. 12.* Lactantius vero accommodatius caussam persequitur, cur Præfecti in Christianos tam immoderata inhumanitate veherentur. *Accepta potestate pro suis moribus quisque Præfectus sævivit. Alii præ nimia timiditate plus ausi sunt, quam jubebantur. Alii suo proprio adversus justos odio, quidam naturali mentis feritate, nonnulli ut placerent, & hoc officio viam sibi ad altiora munirent. Itaque dici non potest, hujusmodi judices quanta, & quam gravia tormentorum genera excogitaverint, ut ad effectum propositi sui pervenirent.* *Lact. Inst. l. 6. c. 12.*

Hac, quam quilibet Provinciarum Rector arripiebat sibi, facultate, ut

ut pro ingenio suo Christianos doloribus conficeret, non illi modo ad cuncta humanitatis documenta violanda perducti sunt, sed universas quoque justitiæ leges obliti. Dacianus iniquissimo animo ferens admirandum Vincentii robur invictamque constantiam, fines omnes transgressus est, quos atrocioribus criminibus plectendis Leges statuerunt; ut duriora tormenta in Sancti Vincentii corpore periclitaretur. Docent nos Acta Sanctarum Afræ, & sociarum Martyrum, Gajum Judicem milites misisse ut manus injicerent in Matrem tresque Sanctæ Mulieris famulas, quæ ipsius corpori in monumentum condendo operam dabant, ea lege, *ut si nulla ratione ad sacrificandum præbuerint consensum; impleretur monumentum cremiis & siccis spinis, & clauderetur super eas, ignisque supponeretur, ut nulla ex eis evaderet*: quo nihil esse poterat in præscripta æquitatis temperatæ perversius.

Baill. 12 Jan. pag 132. *Acta Selecta p. 503.*

Non defuerunt præterea Magistratus, in Christianos adeo furore perciti, ut in eos animadverterent nulla Legum habita ratione, quæ illos duntaxat insectandos edicebant. In certamine etenim S. Nicephori Martyris Judex vehementem adeo *Sapricii* responso actus in rabiem est; ut affectionum suarum stimulis obtemperans magis, quam Imperatoris imperio, quo decretum erat, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi nulla interjecta mora de medio tollerentur, quæstionem nihilominus in Sapricium habuit, quamquam se presbyterum esse interrogatus prodidisset. Licet etiam militiæ Privilegium milites eximeret, ne in quæstionem postularentur; nihil tamen obfuit, quominus eam Maximus Præses in S. *Tarachum* exerceret: *etsi non liceat tibi*, exprobrat ipsi Vir Sanctus; *universas pœnas mihi adhibere, quia militaris fui*. Enim vero id imperaverat paullo ante Diocletianus ipse, Rescripto quodam ad Præsidem Sallustium dato.

Acta Sel. p. 246. *Ibidem p. 475. Baron ad annum 290, num. 19.*

Secundum hæc, non est cur miremur, Magistratus istos, qui non dubitabant Leges a se propugnandas convellere, & Imperatorum Scita, quorum administratores erant, prætergredi, ut affectionibus suis indulgerent; tot horribilia tormenta machinatos fuisse, quorum una imago terrorem incutit; ea S. S. Martyribus admovisse; tristesque narrationes hasce in eorum Historiis contineri. Hæc universa Actorum istorum veritati impedimento non erunt; nisi ad monumenta supposita rejiciamus quidquid augustius est in tota antiquitate, in quo, repugnante licet eruditorum Criticorum nostrorum regula, ingens adeo suppliciorum inauditorum numerus congeritur.

Nihil tamen ostendit apertius, quousque Tyrannorum immanitas ferebatur, ac animadvertisse, illam cum extremo S. S. Martyrum spiritu non desis-

desiisse, sed in ipsorum extincta corpora debacchari consuevisse. Cum primum ex corporis vinculis evolaverant Sancti Martyres, inquit Eusebius, ipsorum exuviæ in ignem projiciebantur, iisque combustis, ossa perfringebant, & in pulverem comminuta, in aquas dispergebant. Magnopere nanque Tyranni Sanctis honorem ipsorum Reliquiis delatum invidebant; & propterea vi omni atque conatu, ut illorum corpora in nihilum redigerent, insistebant, tum in Mare demergentes piscium pabulum futura, tum feris avibusque rapacibus objicientes. Hujus consuetudinis tot exstant in Historia Ecclesiastica monimenta, ut ea me huc traducere, ægre quisque laturus esset.

Eus. de Mart. Palæst. c. 1. Lact. l. 5 Inst. c. 11.

Quæ cum ita sint, non intelligo, quid sibi velit Tillemontius, cum erratum putat esse in Edicto ambobus Deciis, Patri & Filio tributo, quod statuat, Christianos arboribus in Avium cibum suspensum iri. „ Non „ constat, ait egregius iste Criticus, Romanis unquam id supplicii ge- „ nus neque adversus Christianos, neque adversus alios in more positum „ fuisse. „ Haud crediderim, ejus animi Tillemontium esse, ut credat, nunquam sanxisse Insectatores, ut Martyrum corpora huc illucque bestiis avibusque discerpenda objicerentur. Ipsum quidem latere minime poterat, jussu Daciani S. Vincentium *projectum fuisse in apertum locum, ut cadaver exanime, sepulturæ carens honore, a feris & avibus penitus consumtum non compareat.*

Till. 3. Tom. annot. 2. in Pers. Decii p. 701. col. 2.

Act. Selecta p. 395.

Apud Eusebium inter horribiliores Tyrannorum sævitias locum habet inhumanitas, qua cautum per ipsos erat, ne corpora Martyrum humarent, sed canibus bestiis avibusque traderentur. *Horum igitur corpora sub dio exposita, ut a bestiis laniarentur diu noctuque, sollicite jussit custodiri . . . . . . Canes vero, & feræ bestiæ, & carnivoræ alites humanos artus hac & illac dispergebant.* Quam incredibilem barbariem terram ipsam horruisse addit Historicus iste, & Paganum quendam detestari, cum dicit: *ferina interim ista rabies est, abjecto homine, in sylvestrem animum transire.* Hujus Tyrannorum immanitatis, qua S. S. Martyrum corpora bestiarum dentibus exponebant, alia argumenta multa ab Eusebio, Lactantio, Augustino ceterisque Patribus requiras.

Eus. de Martyr. Palæst. c. 9.

Seneca libro de Clem.

August. de cura pro Mort. c. 8.

Si vero, ut fert Littera, ita sensisset Tillemontius, nunquam Romanos eo supplicio in Christianos usos fuisse, arboribus scilicet suspendendi in avium escam ipsorum corpora, celebri esse possent exemplo S. S. Martyrum Claudii, Asterii, & Neonis Acta citra omnem dubitationem consularia. Habent itaque: *Lysias dixit . . . . . foras Civitatem hi tres Fratres, ut digni sunt, crucifigantur, ut aves eorum corpora lacerent.* Surii & Baronii exemplaria legunt: *Cruci affigantur, & corpora eorum avibus laceranda relinquantur.*

Acta Selecta p. 281.

ARTICULUS VIII.

Verba contumeliosa, in Actis nonnullorum Martyrum reperta, sunt quoddam argumenti genus; ut ipsorum fraus aut vitium deprehendatur.

Baill. in Orat. p. 174.

EVangelico Jesu Christi promisso refragaretur, qui reputaret animo, Spiritum Sanctum injurias, aut aliquid, moderationi, suavitati, patientiæ & charitati Christianæ adversum, Martyribus sugessisse. Fieri non potuit, ut hominis Dei Martyres fierent, quin simul discipuli essent, ejusque Spiritum imbiberent. Quamobrem necessum fuit, ut semper benedictionem pro maledictione redderent, pro suis persecutoribus preces funderent, & Potestatibus honorem deferrent. Hinc asseveravit Tillemontius, hunc certe a Martyribus abhorrere loquendi morem, dura nimirum & contumeliosa verba in alios jaciendi; atque universas, quæ superfunt, Historias S. S. Martyrum autographas redolere undique debitam Potestatibus reverentiam, & suavitatem, cum ab Evangelio tum a Paulo sæpissime commendatam; propterea injuriosa verba, quibus resperfa sunt nonnullorum Martyrum Acta, ad ipsorum falsitatem aut depravationem aperiendam conferre.

Tillem. Tome 5. p. 286. Baill. ibidem.

Et revera, regulæ hujus monito, aliis Actorum S. *Adriani* Martyris Nicomediensis suppositionem indicantibus, quasdam adnectunt Critici voces contumeliæ, Christianorum spiritui parum consentaneas. Non absimiliter pronunciant de Actis S. *Marii*, in quibus *Audifax* hæc Judici obloquitur: *Stultam rem locutus es*. Id, subdit Tillemontius, Metaphraste dignum est. Bailleto pariter visum est, de S. S. Sabinæ & Serapiæ Historia versari in ancipiti propter nonnullas voces, minus moderationi Christianæ respondentes. Cum eo facit Tillemontius, atque, nonnulla in S. S. illarum Actis loca reperiri, in quibus Metaphraste dignas injurias legimus. *Canis rabide, Asiatice*: neque Matronæ, neque Sanctæ fœminæ dictionem refert: nec vero intelligo, cur S. Serapia Judici respondeat: *Non facio voluntatem Patris tui Satanæ*. In eandem quoque suspicionis invidiam adducta sunt a Criticis Acta S. Agathæ, quod videlicet Quintianum ejus Mamillæ abscissionem imperantem verbis objurgavit; quæ insolens plane barbaries ex ejus ore divellit: *Impie & crudelis Tyranne non te pudet amputare in fœmina, quod ipse in matre suxisti?* Quod maximo impedimento est, inquit Tillemontius, ne in Actorum S. Basilisci Comanensis Mar-

Till. tome 5. pag. 641. col. 1. Baill. Tab. Crit. 1. Sept. de S. Adriano pag. XIV. Till. Tom. 4. pag. 675. col. 1. Baill. Tab. Crit. 3. Sept. p. VI. Till. Tomo 2. p. 640. col. 1. Baill. in Orat. p. 174. Till. Tomo 3. p. 731. col. 2.

Martyris veritate acquiescamus, verba sunt ab ipso in Judicem jactata: *Bestia Silvestris, canis lambens sanguinem, luxuriose Agrippa, forma diaboli, species Dæmonum crudelis, sine lege.* „ Ægre sane crediderim, inquit, „ hæc verba dedisse Ecclesiæ Martyrem, aut scripsisse æquum Sæculi quar- „ ti & Martyrio devotum Virum. „ Idem esset nullius negotii opus, aliis, quæ pauca non sunt, Sapientum locis confirmare, ut perspectum fieret, cos ex acerbis & injuriosis S. S. Martyrum vocibus Actorum suppositionis, aut certe interpolationis specimen capere. Ibid. Tom. 5 p. 715. col. 2.

Quamvis de recondita doctissimorum istorum Critices Magistrorum eruditione nobis persuasum apprime sit, nonne licebit citra ipsorum injuriam expendere, utrum nec ne accurata sit ipsorum Critices, & principia Inconcussa? Cum id nanque spectamus, quod modo huc retulimus ex Bailleto, non apparet, unde nam consentaneum iis esse possit, quæ subdit paullo post: „ Nemo inficias ibit, exstare multa Acta sincera, & explo- „ ratæ autoritatis, quæ non pauca asperitatis præbeant argumenta, & „ adversus Judices atque Imperatores conviciorum speciem. „ Itaque si Acta exploratæ autoritatis vocibus acerbis & maledicis constant; hæ falsitatis specimen nequaquam erunt: alioquin conveniat id necesse est, Actis autographis, iisdemque *archetypis* non deesse suppositionis indicia. Baill. in Orat. p. 175.

Non longe est ab eo Tillemontius, qui conquestus acerrime de modis istis loquendi elatis, & si fas est, duris & contumeliosis, eos alibi excusat, imo probat, & nobis persuadere nititur, divinum Spiritum in Martyribus illis fuisse locutum. At nihil non confirmatum momento aliquo producamus. „ Durior aliquanto est, quo Judicem S. Conon alloqui- „ tur, modus, cum *perditum hominem*, *omniumque impiissimum* appel- „ lans: his tamen verbis in Antiochum Regem Sanctorum Machabæorum „ quidam invectus est; & suam ita vim habet veritatis ardor, ut ani- „ mi furentis affectio. „ Idem Autor, ut aliquibus, quibus respersa sunt Eusebii & Marcelli III. Sæculi Martyrum Acta, excusationem afferat, præsertim iis, quæ alteruter eorum Judici dixerat: *fac miser, quod facis*: „ id, inquit, rude & amarum nonnihil est: ac cur non ali- „ quid justæ indignationi parcamus, quæ in Sanctis Viris, iniquam hanc „ Magistratuum consuetudinem cernentibus, excitabatur? „ Till. Tom. 4. p. 684. col. 1. Ibid p. 594 col. 2.

Quod pariter habent Acta S. Marcelli Centurionis, qui ad supplicium ductus, Judici comminatus est. *Agricolaus nec Deus tibi benefaciat*, probari videtur Tillemontio. „ Vox hæc, ait, inusitata quidem est, at di- „ gna habita fuit Actorum illorum Collectori, quæ a Christi Martyre „ emitteretur. Hujusmodi etenim homini, proxime corona donando, „ tribui revera potest Prophetarum prærogativa, ut videat, que provi- „ dentiæ suæ ordine statuit Deus, idque eorum instar optati cujusdam Ibid p. 770. col. 2.

„ speciem referat, cum suppliciorum, quæ Deus minatur impiis, justitiam præ oculis habeat, eamque, nullo movente livore, aut elatione, perfectissime diligat. „ Tillemontius tandem aspera verba memorans, a S.S. Taracho & sociis in Judicem jactata, atque a nobis alibi afferenda, videtur pro certo habere, ea, omnem licet modum excedentia, S. Spiritus afflatu fusa fuisse. „ Illud profecto, ita scribit, firmum & constans est, nimis aperte Deum in Sanctis istis agere & pati, ut inficiari possimus, ejusdem Spiritum in eis ex Evangelico promisso verba fecisse. Quapropter hæc specie tenus sermonum eorum asperitas summa nonnisi cum veneratione suscipienda est. „ Quo in loco non video, cur Bailletus, qui tanto studio Tillemontii sensis obsequitur, ab ejus mente defecerit, cum tuetur: „ desiderandum fortasse fuisse in posteritatis exemplum, ut Sancti isti magis ex Litteræ sensu suavitatem & moderationem, a Christo Domino discipulis suis præscriptam, & eum rectum verbis in semetipso expressam, operibus retulissent .... neque credendum cuiquam esse, Spiritum divinum in eorum ora minus humana verba indidisse. „

Ibid. Tom. 5. p. 286.

Baill. 9. Oct. in Vita S. S. Tarachi, Probi, & Andronici pag. 338.

Nihil attinet hic animadvertere, si hujusmodi in Sanctis Martyribus loquendi ratio purgari, imo probari possit, propterea quod instinctu divino procedat, atque in Actis Autographis locum habeat, non futuram amplius in iis, in quibus reperitur, falsitatis notam. Id namque adeo plane consequitur, ut novis illud momentis firmare non interesset; nisi tria subjungerent eruditi Critici nostri, quæ ad judicium revocare præstat. Primum est, hæc liberiora verba nullibi forte præterquam in S. Tarachi, & sociorum Actis deprehendi, sive, ut loquitur Bailletus, „ convicia hæc semel tantum justitiæ ardorem in Viris Sanctis indicasse. „ Alterum, eadem eos Sanctorum istorum rusticitati vitio vertere. „ Id quoque accedere potest, inquit Tillemontius, S. Tarachum militem egisse, alios vero Laicos fuisse, qui propterea minus adstringebantur edendis moderationis & verecundiæ exemplis, quique majori quadam libertatis specie uti poterant, ut impiis secundum eorum merita vices redderent. „ Bailleto pariter sententia est, „ non esse profecto in Beatis istis Martyribus eum animi cultum, urbanitatemque flagitandam, quam politiorum Virorum convictus in hominibus res profanas gerentibus effingit .... Prior, qui bellicis laboribus pene semper distractus fuerat, aliique duo, qui negotiis sæcularibus irretiti videbantur, nihil nisi Laici erant, quibus opportunitas fortasse tanta non fuit, quanta Ecclesiasticis hominibus, atque a mundi strepitu semotis, ut in Sacris Bibliis verum Christianæ Religionis ingenium perspicerent. „

Ibid. 9. Octobr. in Vita S. S. ipsorum p. 315.

Till. tomo 5. pag. 286.

Baill. ibidem p. 338.

Denique ubi rigidiores hosce dicendi modos in Actis constantissimæ auteri-

toritatis animadvertunt, cujusmodi sunt ea, quæ referre aggredimur, ad illud plerumque responsum se conferunt, quod familiare ipsis est, quoties rem aliquam opinionibus suis incommodam de medio tollere satagunt: caussantes: *illud, quodcumque est, rei jam perfectæ & absolutæ vitiose accessisse*. „ Vix adduci possum, ut credam, Bailletus ait super Actis S. Basilii Ancyrani, Presbyteri, & Martyris, afficta non fuisse Sancto Martyri huic quædam amara verba, & Martyrum communi modestiæ minus consentanea, eo consilio, ut eorum magnanimitas emineret; „ Injuriosæ voces, inquit alibi, in nonnullorum Martyrum Actis obviæ ab Actorum Scriptoribus commentæ sunt, qui Sanctos ea ratione loquentes induxerunt, qua ipsi tanto in discrimine positi locuti fuissent. „ Verum responsio hæc, nullo præsidio roborata, non modo floccii facienda est, sed Actis etiam, voces hasce complectentibus, officit, qui tandiu minime vacabunt suspicione, quandiu libitum erit respondere, manus alicujus posterioris opera res nonnullas additas: aut illud ab Actorum Autore proficisci.

Baill. Tab. Crit. ai. Martii pag. XXXI.

In Orat. p. 174.

Studeamus itaque diligenter, quædam id genus verborum exempla persequi in Monumentis summe autographis, imo *archetypis*, quæ nullo additamento interpolata ad nos usque descenderunt; quibus perspicuum fiet; non modo Milites & Laicos, *nonsatis verum Religionis Christianæ ingenium perspicientes*, sed Diaconos quoque & Presbyteros Sanctarum Scripturarum super hac re institutiones apprime calentes, imo nobilissimas fœminas, politioris orbis convictu & præceptis imbutas, in eadem sensa non admodum officiosa erupisse.

Acta S.S. Claudii, Asterii, & Neonis Martyrum in Cilicia perhibent, S. Asterium, in quæstione positum, Proconsuli dixisse: *stulte insane, quam ob caussam me tormentis afficis?* alia exemplaria legunt: *stulte agis*. Nec vero ullus esset dubitandi locus, monumentum hoc *archetypum* esse & Proconsulare; videlicet a Proconsulum Tabulario decerptum, atque in eo numero, quæ magis autographa sunt in Ecclesia.

Acta Sel. p. 280.

Hæc verba, quæ habent Acta S. Theodoti Cauponis, & Martyris Ancyrani, cum in Judicem dedisse: *Agnosce Dominum Jesum Christum adjuvantem me, per quem te velut mancipium contemno, & impios Imperatores tuos despicio*; atque alia S. Vincentii Daciano dicentis: *Ipsos Principes tuos cælo altior despicio*; hæc, inquam, verba minorem in Imperatores ipsos reverentiam innuunt. Quibus accedant Acta S.S. Tarachi, Andronici, & Probi Martyrum in Cilicia, citra omnem dubitationem *archetypa*, at citra omnem æque dubitationem sensis illiberalissimis referta, ut deinceps ostendemus.

Ibidem p. 367.

Ibidem p. 391.

S. Petrus Abselamus, qui & Balsamus, Martyr Judicem increpavit. *Ibidem p. 558.*

Ad-

Ibidem p. 596.

Adimple opera Patris tui Diaboli. In Actis similiter S. S. Fausti Januarii & Martialis Martyrum Cordubensium videre est, quendam ex his Judici respondisse: *Difficile est tibi, & Patri tuo, qui diabolus est . . . . Deos enim alios non habetis, nisi quem & patrem dicitis Satanas*. Fuit etiam, qui se Judicem Diaboli filium existimare diceret. Alia deinceps Martyrum Acta verbis contumeliosis contexta missa facio, uti S. Pherbutæ, quæ ex summis Sacerdotibus unum, *canem impurissimum, canem impurum appellat*; S. Theodoreti Presbyteri & Parochi Antiocheni Martyris, qui Juliano dixit: *Ego renunciavi Diabolo Patri tuo*, aliaque non pauca, in quibus frequenter admodum verba similia leguntur.

Ibidem 691.

Ibidem p. 660. Item pag. 661.

Quod si voces aliquanto inofficiosæ, non semel a Sanctis Martyribus emissæ, quandam speciem ingerunt animis, non satis suavitati atque humilitati Evangelicæ respondentem, quid dicendum erit de factis nonnullis, longe magis modestiæ & patientiæ, a Christo Domino verbo exemplo traditæ, repugnantibus? Præsto sunt exempla duo; quorum primum sufficit nobis S. Eulalia Virgo & Martyr Emeritensis. Hanc cum Judex blandimentis & promissis magnificis in sententiam suam perducere conaretur, antequam tormentorum periculum faceret; *Martyr ad ista nihil: sed enim, infremit, inque Tyranni oculos sputa jacit: simulacra dehinc dissipat, impositamque molam Thuribulis pede prosubigit*. Hæc Prudentius, Historiæ hujus eodem occidente sæculo scriptor.

Libro περὶ στεφάνων, vers. 127.

Ruin. Act. Sel. p. 655.

Baill. 22. Martii p. 581.

Secundum vero sumo a S. Basilio Ancyrano Presbytero & Martyre, qui non modo conviciis Judicem lacessivit, cum *Mancipium Diaboli* vocans, *apage perversum immundum*, sed ad rem etiam omnino inauditam se ferri passus est. Cum etenim ad Esculapii Fanum abjisset Julianus, illuc accersivit Basilium, ut thus Diis adoleret. Ille vero tantum flagitium respuens, *accepit contra unum e discissis corporis sui loris, illudque Juliano in faciem jecit, dicens: Accipe Juliane, quando hoc cibo delectaris; mihi autem vivere Christus est, & mori lucrum*.

Si Critici nostri facta hæc in monumentis, minus, ac sunt S. S. Eulaliæ & Basilii monumenta, autographis legissent, non dubitassent has Historias Metaphrasticas exclamare; aut re jam confecta ipsi assutas, aut ab Actorum Autore confictas. Nihilominus eas ipsi quoque recitant, & quod attinet ad Sanctæ Virginis facinus, subdunt: Spiritum Divinum eos, quos per insuetas semitas dirigit, ita movere posse, ut ipsorum gesta neque decori legibus, neque humanæ aliquando congruant rationi.

Till. tomo 5. pag. 321.

Baill. 10. Decembris p. 145.

AR-

ARTICULUS IX.

Acta, in quibus Martyribus fidem abdicantibus munera pollicentur, aut fraudis aut suspicionis notam subire necesse est.

TOlosæ prelo datum est anno 1664. Edictum * quoddam adversus Christianos nomine duorum Deciorum, Patris & Filii, alterius Augusti, alterius Cæsaris. Tanto magis faciendum est Monumentum hoc, quo unum duntaxat est Persecutionis Edictum, quod omnibus suis partibus absolutum ætatem evaserit: Tillemontius tamen annotatione secunda in Decianam Persecutionem multa objecit in hoc Opusculum argumenta, quorum unum apte in rem nostram cadit; quandoquidem ex eo judicium sumit falsitatis in Veteribus S.S. Martyrum Actis. Fert nimirum Edictum, Imperatores iis, qui Diis litarent, maxima munera, dignitatesque ipsas polliceri. „ Nihil adeo est, inquit doctus iste Criticus, adulterinis aut suspiciosis Historiis commune, at animi pendeo, „ utrum similiter sit Actis Autographis familiare .... Si vero Judices „ id artificium puerile excogitare potuerunt, erat ne Imperatoriæ dignitatis eodem uti, in publico præsertim solemnique Decreto? Moleste sane, subdit alibi, induci possum, ut credam, Diocletianum spopondisse, se iis, qui rem divinam Numinibus suis facerent, pensiones „ soluturum. „ Quo instituto docet, Metaphrastis ingenium redolere „ promissum, a Præfecto S. Martyri Nestori factum, quo obstringebatur, se summum ipsi Pontificis Officium ab Imperatore exoraturum.

Till. tomo 3. pag. 701. col. 2.

Idem tomo 4. ch. not. 28. in S. Dion. p. 772. col. 2. Item tomo 5. p. 661. col. 1. Item tom. 3 p. 713. col. 2.

Porro, si verum est hoc Tillemontii pronunciatum, consequens esset, infra supposita monumenta rejici oportere, aut certe infra suspiciosa, quamplurima Martyrum Acta, de quorum autoritate nemo unquam dubitavit. Accepimus vel ab ipso, Acta S.S. Claudii, Asterii & Neonis Martyris e Proconsulum Tabulario depromta fuisse; atque in illis cum Judicis, tum reorum verba ita referri, ut a Tabellione excepta fuerunt; qua de re subjungit nihil magis autographum aut certum est, quam S.S. istorum Acta. Nihilo tamen minus diserte tradunt, Proconsulem Lysiam,

Ibidem Tomo 4. p 414. art de SS. ejus. Baill. 22. Aug. Tab Crit pag. XLIII.

* Edictum hoc confirmavit Senatus Consultum, omnibus in Provinciam Præfectis, Proconsulibus, & Magistratibus missum, lectumque publice in Castris Prætorianis, dehinc affixum in Capitolio, ejusque exempla multa descripta, ut undique terra marique dispergerentur.

diu

diu multis tormentorum generibus vexatis Viris illis Martyribus, eos magnificis munerum & gratificationum promissis, Imperatorum nomine factis allexisse. En quibus illos allocutus est Judex: *Domini nostri Imperatores jusserunt, ut Christiani sacrificarent Diis; contradicentes puniri, cedentibus autem honores & munera polliceri.*

Ruin. Acta Selecta p. 280.

Neque vero repugnabit Tillemontius, Historiam S. S. Donatiani & Rogatiani Martyrum Nannetensium, tempore Diocletiani Ecclesiam affligentis, omnes veritatis numeros habere; quod videlicet eam hujusmodi censuerit Bailletus, quæ in meliorum Actorum ordinem reciperetur. Porro ex ea didicimus, immane Ecclesiæ Catholicæ bellum intulisse, omnemque movisse lapidem, ut sive promissis, sive minis, Christianorum animos concuterent. *Missis Epistolis*, nos monent Acta, *ad Præsidem Galliarum, decreto sanxerunt; ut simulacra Jovis vel Apollinis quasi divino cultu deberet Universitas venerari: ea ratione præfixa pollicentes his, qui eorum cæremonias colerent, vel sacrificia offerrent; publico se cognoscerent stipendio munerandos; quo facilius humanam mentem cupiditatis laqueus traheret in errorem, ut deciperetur munere, qui ratione vinci non posset: eos vero, qui Christiani nominis in confessione persisterent, post illa tormenta jubent capitale subire sententiam.* Quibus positis ullus ne reliquus est dubitandi locus, dona & præmia decreta fuisse, Edictorum etiam publicorum voce, Jesu Christi desertoribus: quin simul S. S. istorum Acta perspicuæ apud omnes sinceritatis & autoritatis rejiciamus?

Till. tome 4. art. 20. de S. Don. p. 491.

Ruin. Acta Selecta p. 296.

Præterquamquod non allata solum in promtu sunt exempla id genus promissorum: similia legimus in Actis S. Victoris Massiliensis, & in Historia S. Theodoti Cauponis & Martyris Ancyrani, quæ non modo ex Tillemontii sententia pulchra & vivax est, verum gravis, non fucata, & vere archetypa. In jus nanque vocatus est coram Præfecto, qui statim ipsi ratum fecit; nihil propositorum suppliciorum ei experiendum esse, si persuaderi sibi sineret, ut sacrificaret, quin etiam ejus præ aliis fruiturum amicitia, & victoriosissimis Imperatoribus carum evasurum. Quod si & alios Christianos abduceret a dementia, eum *toti Urbi dominaturum, factus Sacerdos Apollinis omnium Deorum Maximi*. Sanctus autem Vir Vitam pro Christo fudit anno 303. paullo post vulgatum a Diocletiano imperatore, & Galerio Maximiano Cæsare in Urbe Nicomediensi adversus Christianos Edictum.

Ibidem p. 301.

Till. tome 5. pag. 189.

Mabillonius quarto Analectorum suorum Volumine, complexus est Acta S. Theodoreti Presbyteri, Parochi Antiocheni, & Martyris, quæ deinceps, uti germana in Actorum selectorum Collectione edidit Ruinartius. Narrant nobis, Julianum Apostatam, quo regnante passus est Theodoretus, lenibus citius verbis, quam vi & minis studuisse, ut affe-

clas

clas Christi ad mendacium Deorum Religionem amplectendam induceret: *Julianus prævaricator effectus idola colens, Imperii Regnum suscepit. Sicque omnes Christianos non vi nec minis, sed præmia & dignitates promittens, persuadebat ad sacrilegam legem.*

Ruin. Act. Sel. p. 658.

Non nos deficerent exempla alia a monumentis æque autographis petita; at hucusque dicta efficiunt satis, haud raro Monumenta summæ autoritatis, eademque *archetypa*, nec, ut putat Tillemontius, fallaces tantum & suspiciosas Historias, præferre, Imperatores Romanos, Præfectos, Proconsules, aliosque Magistratus Ecclesiam insectantes, dignitates sæpius, & liberalia promissa Christianis fidem suam, ut Idolis immolarent, abdicantibus obtulisse. Nec sane mirum id ab eis susceptum consilium; quandoquidem Tyranni, quibus cordi erat, flagitiosum cogitatum suum opere perficere, plane cognoscentes, cruciatuum vim invictum Martyrum robur nullatenus flectere, conabantur saltem, ipsorum animos promissorum splendore obstringere. Persuasum etenim ipsis erat, artificium hoc minorem inferre dignitati suæ ignominiam, quam pudori & dedecori futurum esset, vinci se, autoritatem, legesque suas contemni ab hominibus specietenus ignobilibus, at Jesu Christi, cujus nomen & venerationem summovere volebant, virtute confirmatis.

ARTICULUS X.

Si qua Acta Edictorum mentionem habent, ab Imperatoribus Trajano, Antonino, & M. Aurelio, qui nulla promulgarunt, adversus Christianos latorum, id vitii & fraudis indicium esto.

Interest solummodo oculos in contextum & annotationes Tillemontii conjicere, ubi de Trajani, Antonini, & M. Aurelii in Christianos sævitie orationem instituit, ut palam sit, contendere illum, Imperatores istos nullum adversus Sectam hanc Edictum sanxisse: quo fit, ut in falsitatis argumentis recenseat, si quæ Veterum Martyrum tradat Historia, eos Decreta & Leges aliquas Ecclesiæ Catholicæ exagitandæ caussa rogasse.

Till. Monumenta tom. 2.

Ibidem annot. 5. in persecut. Trajani p. 615. col 1.

Item annot. 5 in persecut. Adriani p 629 col. 2.

Atqui, si quæcumque id Edictorum genus memorant Acta, Tillemontio incidunt in suspicionem; aut necessum erit, illum certiora S. S. Martyrum monumenta de gradu dejicere, eaque suppositionis notis affici sentire; aut profiteri, Imperatores istos Christianis interficiendis Decreta jussisse.

Eruditus iste Criticus annotatione 3. in S. Ignatium nos docet, ab *Till. Tomo 2. p. 620. col. 1.* Usserio in publicam lucem emissa fuisse genuina Sancti hujus Acta ab ipso in fine veteris Epistolarum ejus interpretationis reperta, sermone latino conscripta, cujusque exemplar Græcum in Actorum Martyrum antiquorum & archetyporum collectione tradidit nobis Ruinartius. Ast perhibent Acta Latina, S. Ignatio se Trajano sistenti Imperatorem dixisse *Ruin. Acta Sel. p. 11.*: *Quis est cacodæmon nostras festinans præceptiones transcendere?* Vox hæc *præceptiones* indicare sane posset Edictum aliquod in Christianos latum, quod clarius exprimit Versio Græca *Ibidem p. 697.*: *τὰς ἡμετέρας σπουδάζων Διατάξεις ὑπερβαίνειν*: verbo Græco *Διατάξεις Edictum, Sanctionem, Constitutionem* revera significante. Quare aut verba hæc faciunt, ut de S. Ignatii Actorum veritate suspicemur, aut non fuit, cur de S. Hiacynthi Martyris Actis disputans Tillemontius, scriberet *Till. tomo 2. annot. 5. in persecut. Trajani p. 615. col. 2.*: „ Acta „ hæc vel falsa sunt, vel Hiacynthus, quod retulit Baronius, minime „ Trajani temporibus mortem oppetiit. Cum nullum in Christianos „ Edictum emanaverit Trajanus, qui dici poterit imperasse illum, torquendos esse diversis suppliciis eos, qui Deos Numinum honore prosequi inficiarentur? „ At quare vox ista *Edictum* in Actis S. Hiacynthi *solemne* adversus Religionem *Decretum* indicit, & peculiare tantum præceptum in Ignatianis declarat? Denique si verbum idem Actis S. Hiacynthi suppositionis specimen exhibet, eccur eandem haud conflat S. Ignatii monumentis invidiam?

Nemo est qui ambigat, Decium Edicta solemnia & generalia adversus Religionem edixisse, & tamen in Martyrum Actis ab hoc Principe interremtorum Scriptores promiscue vocibus istis utuntur: *Mandatum, Præceptum, Leges, Edictum*, ut jussa designent, quibus hic Imperator *Euseb. Lib. 6. c. 42.* Christianos divexandos esse præscripserat. S. Dionysius Alexandrinus in *Ruin. Acta Sel.* Epistola ad Fabianum Episcopum Antiochenum ab Eusebio relata *Edictum Imperatoris Decii* appellat; Autor Actorum S. Pionii *Præceptum Principis*; Autor item Historiæ Martyrii S. Maximi aliis id effert verbis *Ibidem 144.*: *Decius Imperator Decreta constituit*, & alibi *Dominus Imperator jussit*. Constans pariter apud omnes est, Diocletianum in Christianos Edicta publica tulisse, nihilominus aliis verbis non enunciantur in Actis S. S. Martyrum, qui sæviente immani illa persecutione Sanguinem Jesu Christo dedere. Quo videtur concludi, Trajanum Edicta in Christianos proposuisse, sive Sancti Ignatii Acta mendacii nota laborare; sive tandem illa Hiacynthi nullum inde detrimentum capere, quod scriptum sit; *imperasse illum, torquendos esse diversis suppliciis, qui Deos numinum honore prosequi inficiarentur*.

Quod si Decreta in Christianos haud sanxit Trajanus, quæ vis subjecta

cta erit verbis istis, quæ in S. Ignatii Actis continentur. *Trajanus omnes aut sacrificare, aut mori cogebat*? Quomodo interpretabimur Eusebii sensa dicentis: Principis hujus exemplo populos in Urbibus universis ad insectandos Christi fideles exarsisse? Satis est Epistolam Plinii * junioris ad Trajanum, & Trajani ad Plinium responsum evolvere, ut exploratus sit magnus Christianorum numerus, qui Imperatoris hujus tempore in omnibus Imperii Provinciis gladio absumtus est, quod ægre admodum percipi posset, nisi Trajani Edictum de Ecclesia deturbanda intercessisset. *Acta Selecta pag. XI. num. 2. Eusеb. Hist. l. 3. c. 33.*

Quamquam aperte in Christianos nihil decreverit Adrianus, quod non fuerit vel certe Statutum aliquod generale Sacrificia faciendi, nulla Christianorum habita mentione; idem tamen fortasse de Tito Antonino dici nequit, si Justino fidem adhibemus. Cum etenim Apologia huic Principi oblata dixerit, infligi Sanctis Martyribus acerba tormenta, ita subdit: *Neque ita contra eos, qui nihil per iniuriam iniqui admiserunt, perinde atque adversus hostes supplicium capitis statute. Illud autem vobis prædicimus &c.* Quæ voces *supplicium capitis statuite* monere quidem possent Persecutionem in Christianos excitatam ab aliquo Antonini Edicto profectam fuisse. *Till. tomo 2. annot. 1. in S. Sabinam p. 640. col. 2.* Nullas Contra Christianos leges impressit. *Tert. in Apol.*

Conspicimus in Actis S. Felicitatis, quæ anno circiter 150. Martyrii palmam cum septem filiis suis adepta est, imperante, ut conjicit Ruinartius, Tito Antonino; cum Sancta hæc Mater in conspectu Publii Præfecti suasisset filiis, ut fortiter pro animabus suis pugnarent, & fideles se in amore Christi exhiberent, hæc audientem Publium jussisse, eam alapis cædi, & dixisse. *Ausa es, me præsente, ista monita dare, ut Do-* *Ruin. Act. Sel. p. 21.*

* Non convenit inter Doctos de anno Rescripti hujus a Trajano pro Christianis dato. Tillemontius Tomo 2. Monumentorum art. 5. de Trajani Persecutione pag. 184., Cardinalem Baronium secutus, anno collocat 104. Eusebius illius meminit in Chronico anno 107. Opinatur P. Norisius in Epistola Consulari hujus Epocham ad annum 109 vel 110. pertinere. Pagius ex præscripto legum Criticarum, quas tulit in Dissertatione de Consulatibus Imperatorum Romanorum eam scriptam fuisse contendit anno 112. Sententiam suam ex eo probat, quod Idacius in Fastis ad VI. Trajani Consulatum, qui in annum Jesu Christi 112. incidit, hæc habet memoranda verba: *His Consulibus persecutio Christianorum.* Erat hic annus decimus quintus Proconsularis Trajani, qui propterea, ut *Quindecennalia* sua celebraret, Consulatum inivit; cumque Christiani duodecim Regni ejus anno perturbati fuissent, ut Eusebio narrante comperimus, instaurata persecutio fuit quinque post annis ex *Quindecennalium* occursu; quibus moris erat Imperatori, vota ordinaria Mendacibus Diis persolvere. Subjungit Pagius, certum esse, Plinium juniorem, in Bithyniam anno 110. missum, ibique ad annum usque 113. versatum, in Asia fuisse anno, quo Trajanus decimum quintum Imperii Proconsularis celebravit, atque illinc ad Imperatorem istum Epistolam dedisse. Quapropter de medio tollitur dubitatio omnis, Trajanum per idem tempus ex Pagii principiis, Rescriptum, de quo agitur, lucubrasse.

Ibid. p. 22. *minorum nostrorum jussa contemnant* ? Tum dixit Præfectus : *Dominus noster Imperator Antoninus jussit, ut Diis omnipotentibus immoletis* ; & paullo post subdit : *Ut video, convenit vobis cum pessima matre vestra hoc consilium, ut pracepta Principum contemnatis* ? Denique accersito coram se Martiali filiorum postremo, inquit illi Præfectus : Ibidem p. 23. *Crudelitatis vestræ factores effecti Augustorum instituta contemnitis* . Habetis multas dicendi formulas, quæ additis præsertim iis, quæ scribit Justinus in Apologia sua, argumento esse possent, Titum Antoninum aliquod manasse in vulgus adversus Christianos Edictum ; neque etenim solidiores sunt, atque illæ quæ in Decii & Diocletiani Decretis occurrunt.

Till. tom. 2 Art. de S. Felicitate p. 155. Boll. 10. Jul. in Vita S. Felic. p. 290. Respondet Tillemontius, S. S. istorum Triumphum ad M. Aurelii ætatem revocandum esse : „ idque eo magis, ait, quo Acta de pluribus „ Augustis mentionem faciunt, quod cum Titi Antonini Imperio non congruit, sed cum tempore potius quo Marcus Aurelius & Lucius Verus „ Romanæ Reipublicæ gubernacula tractabant, quoque, ut species est, „ contigit, tum quando Lucius Verus Parthico bello distinebatur ; quandoquidem unius Antonini meminisse solent Acta, & propterea gesta res „ est ad annum 164. : discessit nanque Roma Lucius Verus anno 162., „ rediitque 166. „ Ceterum ut ut daremus ultro erudito Critico isti, Sanctam Felicitatem ejusque filios M. Aurelii tempore extremum supplicium sustinuisse, fateri ipse quoque cogeretur adversus sententiam suam, ab Imperatore isto profecta fuisse in Christianos Edicta ; siquidem videtur, verba ista, *jussa, pracepta, instituta*, Actis Sanctorum istorum inserta, nihil de Generalibus & solemnibus Edictis monere minus quam ea, quæ in Martyrum Historiis leguntur, Decio Valeriano aliisque Imperatoribus interfectorum, qui hujusmodi Decreta emiserunt.

At vero, inquies, id genus nulla sanxerunt Titus Antoninus, & M. Aurelius. His paratum habemus responsum, id esse videlicet, de quo controversia instituitur. Eis enim est nosse, utrum hæc dicendi formula, *supplicium capitis statuite*, quæ in Apologia Justini ad Antoninum legitur, aliaque verba, *jussa, pracepta, instituta*, in Actis S. Felicitatis, eodem Principe Martyris, obversantia, solemne aliquid præseferant, necne : sique absolute verum sit, nulla ab Antonino Ecclesiæ exagitandæ nomine Edicta manasse ; quandoquidem nonnulla quoque tribui M. Aurelio posse paullo post comperiemus : Denique anne duo tantæ autoritatis Monumenta, quantæ sunt Christiani hujus Philosophi Apologia, atque illustrium istorum Martyrum Acta, minime apta sint, quæ invicte confirment, aliis quoque deficientibus argumentis, in Christianos Antoninum decrevisse.

Præ-

Præterquamquod, tametsi inter nos & Tillemontium conveniret, nulla adversus Christianos Antoninum Edicta promulgasse; ipsum tamen urgeret exponere nobis, quid sit, cur hæ voces *jussa*, *praecepta*, *instituta*, nihil Actorum S.S. Felicitatis, filiorumque veritati noceant, eædemque non paucas conjecturas æquissimas ipsi sufficiant, ut alia monumenta rejiciat, quæ narrant, Sanctos aliquos in Fidei testimonium vitam dedisse sub Antonino, aliisque Imperatoribus, qui ex ejus mente ab Decretis in Religionem faciendis abstinuerunt?

Porro quamvis nulla Christianis insectandis Edicta constituisset M. Aurelius, magnum tamen id existimandi momentum ei esset, qui adverteret animum istis Apologiæ verbis S. Melitonis * Episcopi Sardicensis, eidem Imperatori delatæ. *Persecutionem nunc patitur piorum hominum genus novis per Asiam Decretis exagitatum*. Qua de re verba ista *novis per Asiam Decretis* haud levi indicio sunt, hoc in Christianos, M. Aurelio excitante bellum, non exarsisse propter populorum adversus illos commotas seditiones, neque vetustarum Legum Romanarum præscripto, quibus, monente Cicerone, universæ Religiones extraneæ interdicebantur, quod est commune sapientum istorum perfugium; sed consideranti, quæ subdit S. Melito, apertum est, Decreta illa ab Imperatoribus profluxisse: *Imprudentissimi namque delatores . . . . . . ex Imperialibus Edictis occasionem nacti, palam diu noctuque grassantur*. Illud certe non dissimulo, videri S. Episcopum officii gratia in sequentibus ambigere, num Imperatoris essent Edicta illa. *Si hac jussu tuo fiant, recte atque ordinate facta sunt*; nihilo secius asserit Dupinus, Sanctum Melitonem hoc supplici libello a M. Aurelio flagitare, ut, abrogato adversus ipsos Edicto, Christianos vexare desineret.

apud. Euseb. l. 4. c. 26. — *Libro 2. de Leg.* — *Dupinus tom. 1. pag. 187.*

Deinde qui dici poterit, M. Aurelium ad persequendam Ecclesiam Consulta non edidisse; ubi paulisper intendamus animum iis, quæ referunt Acta S. Justini, in quibus ter Edictorum mentio fit? Initio ipso constat memorari *impia Edicta* adversus Christianos lata: Rusticus Præfectus Justino imperat, ut pareat *Imperatoris Edictis*: Denique Præfectus verbis istis in Martyres sententiam capitalem dicit: *Qui Diis sacrificare, & Imperatoris Edicto parere noluerunt*. Porro certum est, Imperatorem istum alium non fuisse a Marco Aurelio, sub quo Justinus sociique Martyrii coronam adepti sunt.

Ruin. Act. Sin. p. 43. — *Ibid. p. 45.*

* Iterum sæviente anno 177. M. Aurelii persecutione, quatuor Viri summi eidem pro Christianis Apologias obtulerunt: Meliton primus; alter S. Appollinaris Hierapolitanus, tertius Athenagoras; quartus Miltiades; quin alterius Justini ante annos aliquos datæ Apologiæ mentionem habeamus.

Non

Till. tom. 2. annot. 13. in S. Just. p. 702. col. 2.

„ Non me fugit, his omnibus haud ægre se subducere Tillemontium „ hoc pacto: „ Commodum est dicere, vocem Edictum in Archetypo „ ut mitius significaret, locatam fuisse; v. g. non secus ac *jussum sive* „ *imperium*, quæ cum nihil publicum innuant aut solemne, indicare nobis „ possunt Constitutionem aliquam ei similem, quam super Christianos „ Lugdunenses Galliarum Præfectus accepit. „ Lectoris sit de responsi hujus soliditate judicare; sique particula hæc, *Commodum est dicere*, nullo alio fulta momento, fucum facere possit testimoniis apertis, de Edictis, a M. Aurelio in Ecclesiam vulgatis, monentibus. Cum libet respondere: *Commodum est dicere, vocem Edictum in Archetypo, ut mitius significaret, locatam fuisse, non secus ac jussum, sive Imperium*; commodum erit pariter eodem uti responso, ut vindicemus ab injuria Martyrum Acta, quæ aut supposita aut suspiciosa esse censentur eo nomine, quia Edictorum comminiscuntur sub iis Imperatoribus, qui nulla sanxerunt: & nihil minus unicujusque jus erit dicere, *vocem Edictum, ut mitius significaret, in Archetypo positam fuisse, non secus ac jussum, sive imperium, quæ cum nihil publicum innuant, aut solemne, indicare nobis possunt Constitutionem aliquam ei similem, quam super Christianis Lugdunensibus Galliarum Præfectus accepit*.

In Actis S. S. Epipodii & Alexandri M.M. Lugdunensium, qui absumti sunt sæviente pluribus in locis adversus Religionem M. Aurelio, decimo septimo Imperii sui anno, apparet, Sanctos Martyres coram universo populo interrogatos fuisse, & de Christiana fide apertum eos testimonium protulisse, quo tumultus repente exortus est, atque adstantes vociferari cœperunt: *Etiam nunc convelluntur Principum Sanctiones?* Eccur de Principum Sanctionibus hic mentio, si modo nullas edidissent?

Ruin. Acta Sel. p. 64.

Tum etiam difficile persuasu est, M. Aurelium Edictis generalibus & solemnibus Ecclesiæ bellum minime intentasse; ubi Orosii verba perpendantur. *Defuncto Lucio Vero*, inquit, *M. Antoninus solus Reipublicæ præfuit, sed in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum in Asia, & Gallia graves præcepto ejus extiterunt*, atque ubi res deferenda sit Actis S. Symphoriani Martyris Augustuduni, quæ sinceris & selectis Ruinartius annumeravit, in quibus Edictum videre est rite confectum, quo Christianos, Deorum sacrificia aversantes, jubet Imperator extremo supplicio interimi. Cum etenim plane confessus fuisset S. Martyr, se verum Deum in cœlis regnantem adorare, Judex responsionem ægre ferens, dixit: *Ignoras forsitan, quod Principum nostrorum Scita sanxerunt? Officio recitante pandantur*: *Ex Officiis recitatum est*. *Aurelianus Imperator omnibus administratoribus suis atque Rectoribus: Comperimus ab his*, qui

Lib. 7.

Ruin. p. 69.

Ibid. p. 70.

qui se temporibus nostris Christianos dicunt, legum præcepta violari. Hos comprehensos, nisi Diis nostris sacrificaverint, diversis punite cruciatibus; quatenus habeat districtio prolata justitiam, & in resecandis criminibus ultio terminata jam finem. Quibus perlectis, Simphorianum Judex allocutus est: *Quid ad hæc Symphoriane respondes? numquid possumus hæc Decreta convellere?* Ecce, ut videtur, Edictum ritibus omnibus constitutum. Hærere sane quis posset in verbo *Aurelianus*; at ex Ruinartio legendum est *Aurelius*, qui a M. Aurelio alius non est, eorumdem Criticorum nostrorum confessione.

Tillemontius vero arbitratur, se difficultatem istam funditus sustulisse, cum Edictum illud Actorum S. Simphoriani Scriptori retulit. „ Hoc, „ inquit accidit incommode, reperire nos in Actis S. Simphoriani falsum „ Edictum, veluti germanum & autographum recitatum: quod tamen „ perspicuum esset corruptionis argumentum in Opere, quod archetypum „ haberetur, ignoscendum est Autori, trecentis ferme post annis scri- „ benti, quique in eam opinionem induci potuit, ut crederet, non se- „ cus licere sibi Imperatorem loquentem, atque licebat Judicem & Mar- „ tyrem colloquentes exprimere. „ Utrum responsum istud acceptum omnibus futurum sit, prorsus ambigo: illud saltem pro certo habeo, recipi Sententiam hanc ab omnibus MSS., neque super ea dubitasse quidpiam Ruinartium. *Till. tome 3. annot. 6. in S. Benign. p. 610. col. a.*

Quæcumque caussatur Tillemontius, ut ostendat, conflatum fuisse Decretum illud ab Actorum Scriptore, omnia accommodari possunt ad purganda quamplurima Suppositionis indicia, ab eodem egregio Critico in Actis, quibus non assentitur, reperta. Satis erit dixisse, ea, quæ in hujusmodi Monumentis minus apte cadunt, ab Actorum Scriptoribus proficisci; sique fraus tanta Scriptoris Actorum S. Simphoriani, Edictum Imperatoris, qui nunquam protulit, excogitantis, non obest, quominus historia hæc genuina atque autographa esse credatur; idem faciendum erit de Monumentis ab ipso rejectis, præsertim si archetypa sint Monumenta. Non tamen futurum putamus, ut Acta S. Simphoriani in germanorum & autographorum numero censenda essent; si modo constaret de Mendacio tanto ab Autore confiсto; neque locus est dubitandi, Tillemontium ipsum, ubi simile quidquam in Opere aliquo minime sibi grato deprehendisset, illud continuo ad Apocrypha rejecturum fuisse.

Quamobrem cum certum sit, omnes veritatis numeros habere Historiam Sancti Simphoriani, illud videtur consequi, etsi nullum aliud præsto esset momentum latorum in Religionem a M. Aurelio Decretorum, hoc unum dubitationem omnem summovere; & non modo non esse re-

spon-

ſpondendum, incommode accidere in hujuſmodi Hiſtoria falſum Edictum reperiſſe, quin aſſerendum contra, revera M. Aurelium Decreta ſtatuiſſe, quod in Monumento ſincero & autographo leguntur. Si itaque tanti non ſunt conjecturæ iſtæ, ut colligere per eas liceat, Trajanum, Titum Antoninum, & M. Aurelium adverſum Eccleſiam tuliſſe Leges; utcumque tamen, aut ego fallor, Monumenta Martyrum vetuſta in dignitate retinere poterunt, in quibus Edicta Imperatoribus iſtis tributa conſpiciuntur; neque impoſterum notæ falſitatis erunt in Operibus haud omnino archetypis, ſive autographis, cum id vitii non pariant pluribus aliis ſine ulla, ut prædicant, controverſia ſinceris & archetypis.

ARTICULUS XI.

Alia ſuppoſitionis indicia in Actis veterum Martyrum.

Revocatis ad trutinam iis Critices regulis, quibus perſuaſum habent Eruditi Critici, ſe Acta Martyrum legitima ab iis, quæ non ita, ſecernere poſſe, quaſque dixerim Univerſas & communes, cum in omnibus pene veteribus Monumentis verſentur cum veris tum falſis, cum ad eorum veritatem ſtatuendam, tum ad fraudem ſuppoſitionemque aperiendam; non deſunt aliæ quædam Leges veluti peculiares, quæ in pauciſſimis Operibus, aliquando etiam uſum habent in uno tantum. Fit igitur præſcriptis iſtis, ut animadvertamus, quædam propterea Monumenta, deficientibus etiam argumentis aliis, in fallaciæ ſuſpicionem venire. Habeto præcipua, ab Operibus Tillemontii diligenti ſtudio collecta.

§. I.

Acta, in quibus Perſecutiones Decii & Valeriani conjunguntur, aut mendacii crimen ſubeunt, aut ſummam afferunt dubitationem.

Duplex exſtat Actorum S. Polieucti genus, qui princeps celeberrimuſque Martyrum, quos Jeſu Chriſto obtulit Armenia, paſſim exiſtimatur. „ Neutrum vero iſtorum, ait Tillemontius, ſatis autographum videri debet; quandoquidem Sancti hujus interitum eo tempore collocant, quo Decius & Valerianus Eccleſiam divexabant: qui tamen nunquam ſimul Imperii faſtigium obtinuerunt. Hoc uno demto,

Till. Tome 3. annot. in hunc Sanct. p. 715. col. 1.

„ to, Acta latina apprime brevia nihil præferunt admodum reprehendendum. Quod erratum ita inficit Acta ista, ut aliis quoque commune sit. „

Illud sane extra quæstionem positum est, distingui a Valeriani Persecutione, inflictum Decii furore Christianæ Religioni bellum; quod nimirum Scriptores Ecclesiastici hoc septimo, illam vero octavo loco recenseant. Patet etiam manifeste, non potuisse Imperatores istos simul Imperii gubernacula tractare; cum inter Decium & Valerianum regnaverit mensibus duodeviginti Gallus, non supputato Emiliani Imperio, quod tertium mensem non excessit. Nihilo secius, tametsi perhibeant Acta S. Polieucti, Martyrem hunc diem extremum clausisse Decio & Valeriano Christi fideles insequentibus, non id vitiose dictum judicamus, si Actorum Græcorum sententia rem dirimamus; Habent nanque, Bollandi testimonio, non quidem Sanctum istum sublatum fuisse duorum istorum Principum Persecutione sæviente; sed Polieuctum & Neareum illorum ætate Romanæ militiæ nomen dedisse. *Temporibus Decii & Valeriani Imperatorum vivebant Nearchus & Polieuctus instituto Vitæ Milites*. Mænea Græcorum, si tamen iis fides ulla, eadem utuntur loquendi vi.

Sulpitius Severus. Orosius.

Bolland. Tom. 2. Februar. p. 651. col. 2.

Ceterum inficiari nemo potest, plures esse Autorum Ecclesiasticorum; qui a Decio ad Valerianum usque unam numerent continentem persecutionem; licet intervallum fuerit inter utramque, neque alter alteri proxime successerit. Constat etenim S. Hieronymum ambas copulasse, cum scripsit in Vita S. Pauli primi Hæremitæ; Sanctorum Martyrum multitudinem in Ægypto & Thebaide, urgente Decii & Valeriani persecutione, Sanguinem pro Christo Jesu fudisse. Narrat quoque, S. Paulum in Desertum concessisse iisdem Imperatoribus furentibus in Ecclesiam; atque in Libro de Viris illustribus animadvertit, S. Methodium sub Decio & Valeriano passum fuisse. S. Optatus denique Milevitanus credidit, utrasque Persecutiones sub Leonis imagine apud Danielem fuisse præcognitas; quod scilicet simillimæ fuerunt.

Hieron. in Catal. c. 83.

Idem porro putaverim intellexisse eos, qui ambas nectunt Persecutiones; sive quia ob instauratum a Valeriano Decii in Christianos Edictum, atque ipsi additas acriores minas, aliqua saltem ratione Decio referri potuit Valeriani Persecutio. Fuerunt pariter, qui dicerent, Valerianum Romanam Præfecturam sub Decio gessisse, atque hoc in munere Decianæ Persecutionis participem fuisse.

Præterquamquod, sit quidem errori dandum, utrasque Persecutiones conjungere, non crediderim tamen illum esse gravissimum; majores nanque in Actis ipsis autographis emergunt, in quibus apparet quoad Tabulas & Chronologiam non satis diligens accuratio. Fieri quoque potuisset,

set, ut dubitantes Actorum Scriptores, utra nam illorum Persecutione Sancti ii Martyres passi fuerint, scriptum reliquerint, id contigisse Decii & Valeriani Persecutione; nimirum altero eorum Christianis nocente: non multo secus atque videmus, Martyrologia Virum aliquem Martyrem sub eo Imperatore statuere, sub quo minime mortem oppetiit.

§. II.

De quadam voce cælesti.

DUO sunt in Historia S. Cononis, filiique Martyrum Iconensium in Asia, incommoda, propter quæ sentit Tillemontius, Autorem illius addidisse multa, quæ non parum de illius dignitate detrahunt. Præcipuum est, sub istorum Sanctorum interitum e cœlis auditam quandam vocem fuisse, qua exterritus adeo Domitianus fuit, ut surgeret extemplo & secederet. „ Non esset cur miraremur, inquit doctus iste „ Criticus, vocem hic e cœlis auditam legentes in funere Sancti hu„ jus; altera siquidem in S. Polycarpi Martyrio personuit; at verbum „ duntaxat unum protulit, hic autem trium vel quatuor linearum ser„ monem habet, cujus haud scio, aliud ne exemplum in Monumento „ ullo archetypo reperiretur. „

Tillem. tomo 4. Annot.

Si nihil est hoc loco, in quo hæreat super Actis S. Cononis Tillemontius, nisi in prolixitate sermonis, non erit multi operis plura ejus rei exempla recitare a monumentis fidei & veritatis indubiæ depromta. En primum ex Eusebiana Historia mutuatum. Cum S. Dionysius Alexandrinus animum ad Librorum ab Hæreticis confectorum Lectionem intendisset, quidam ex numero Presbyterorum, ut eum a proposito revocaret, in ejus mentem ea de re scrupulum injecit. Cui tamen non acquievit, cælitus demissa ad se voce, quæ præcepit manifesto: *Omnes libros, quos sumis in manus, evolve sedulo. Nam satis habes virium & firmitatis ad quæque tum convincenda, tum exploranda. Atque hæc caussa fuerat, cur initio ad Fidem Christi vocatus fueris.*

Euseb. Hist. l. 7. c. 7.

S. Theodoto Ancyrano Martyri, cujus Acta in primis autographa; eademque archetypa, illuc se nocte quadam conferenti, ubi projecerant Idololatræ S. Tecusam Virginem, Sociasque Martyres, ut ipsarum corpora auferret, duo Viri splendidis vestibus amicti astiterunt, ipsique voce omnibus ex comitatu percepta, dixerunt: *Confide Theodote. Dominus enim Jesus Christus nomen tuum inter Martyres descripsit, audiens orationem tuam, quam effudisti cum lacrymis pro inventione Sanctorum Corporum. Missi autem sumus ab illo, ut suscipiamus te, & sumus ii, qui dicuntur Patres: Veniens porro ad paludem videbis Sanctum Solandrum armatum, qui cu-*

Ruin. Acta sel. pag. 363.

custodibus formidinem incutit, sed non debebas tecum adducere proditorem. Ecce sermo duplex, cælesti voce latus, & Cononis sermone productior. Exstat exemplum aliud S. Victoris Episcopi Uticensis in Historia Martyrum Ecclesiæ Africanæ a Vandalis exagitatæ. Testatum est ibi, locutum fuisse Deum Cœco cuidam *Felicis* nomine; ut Eugenium Episcopum adiret, a quo lumen reciperet, & sanitate donaretur. Qui sermo, a Deo cum hoc Cœco institutus, nihilo contractior est, atque ille, qui de Sancto Conone litteris traditur.

§. III.

De titulo Episcopi Episcoporum.

HOC titulo parum utuntur Acta Martyrum, si excipias illa S. Sebastiani; quod in caussa fuit Tillemontio, ut ea D. Ambrosio Autori minime concederet. „ Titulus *Episcopi Episcoporum* Pontifici Sum- „ mo tributus, inquit, a Romano aliquo, ut species est, seculo IV. „ posteriori inventus fuit: „ atque alibi subdit: „ Sciscitari quis posset, „ quo primum tempore Pontifices *Episcopi Episcoporum* nuncupari cœ- „ perunt, uti eos nuncupat Sanctus Tiburtius. „ *Tillem. tomo 4. annot. in S. Sebast. p. 740. col. 2. Ibid. p. 742. col. 2.*

Tametsi titulus hic in universum Pontificibus minime conferretur S. Sebastiani ætate, ejus tamen perspicuum exemplum e medio III. sæculo producitur. Id habet primum Concilium Cartaginense, anno 256. celebratum, atque Episcopos 87. e Provinciis Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ advocatos complectens. Animadversione dignum in eo est, S. Cyprianum de Stephano Papa loquentem dixisse: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut Tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem Collegas suos adigit.* Quare, ubi Autor Actorum S. Sebastiani Pontificem *Episcopi Episcoporum* titulo insigniret, id nequaquam Specimen esset falsitatis; quoniam alii multo ante Romano Episcopo *Episcopi Episcoporum* dignitatem fuerant elargiti. Apparet etiam, id fuisse moris tempore Tertulliani; cum Scriptor hic, Montanistarum Hæresi infectus, probaturus Ecclesiæ facultatem non esse peccata nonnulla relaxandi: *Audio*, inquit, *Edictum esse propositum, Pontifex scilicet Maximus, quod Episcopus Episcoporum edicit, &c.* *Conc. Cartag. apud S. Cyprianum.* *Tertull. libro de Pudic. c. 1.*

§. IV.

De Voce Πάππας.

INter ea, quæ in Actis S. Cononis, anno 275. Martyrio affecti, sollicitudinem afferunt Tillemontio, nomen est Papæ Πάππας, quod le-

gitur, adhibetque Judex ad Presbyterum & Episcopum significandum. „ Fas esset ambigere, ait Sapiens iste Criticus, hic ne usus tot sæculorum „ ætatem ferat. „

Tillem. ubi supra.

At verbum istud videtur usurpari cœptum esse a prioribus Ævis, ut Presbyteri, idemque Summus Pontifex, & Episcopi indicarentur.* Animadversio est Mabillonii in Actis S. Mammarii aliorumque Afrorum Martyrum, donari nomine *Papæ* Presbyteros; narratque Ruinartius, reperiri in vetustissimo Lectionario Luxoviensi, Acta S. S. Juliani & Basilissæ, qui occubuerunt pro Christo sæculo IV., Presbytero Antonio Πάππας nomenclaturam dedisse; Ipseque tandem Tillemontius confitetur, id nominis in Actis S. Theodoti Martyris Diocletiani ætate usurpari. *Monuitque*, habent Acta, *ut quando veniret Papa beatus Fronto, &c.* qui Fronto Parochus Malensis erat.

Mabill. tomo 4. Analect.

Ruin. Act. Select. p. 364.

Ibidem.

§. V.

De verbo Trinitatis.

QUandoquidem Trinitatis Nomen ad trium divinarum Personarum intelligentiam non admodum in primorum Sæculorum consuetudine positum erat; vocem hanc erroris notam judicat Tillemontius, quoties illam in Monumentis veteribus offendit: quapropter de Sanctæ Sophiæ Actis disputans, ait: „ Quin cætera in judicium vocemus, altero sæculo ille nequaquam inoleverat loquendi mos, quo usa „ fuisse induceitur Sancta Sophia: *Te deprecamur inseparabilis Trinitas, quæ est una Deitas*; & annotatione 2. in Stephanum Pontificem, in qua expendit Acta S. S. Eusebii & Marcelli, vitio vertit Actis istis verba hæc, quæ de Stephano Pontifice scripta sunt. *Baptizavit eos in Nomine Trinitatis*. „ Sapientissimi Viri, addit ipse, considerant, non versari solitam vocem istam in ore Scriptorum trium priorum sæculorum. „

Tillem. tomo 2. annot. in Persec. Adriani p. 628. col. 2.

Tomo 4. p. 594. col. 2.

Nihilominus extra omnem dubitationem est, consuevisse uti verbo illo

* Pater Le Cointe animadvertit, Episcopis omnibis diu *Papa* nomen fuisse commune; Gregorii vero VII. jussu solis Petri in Ecclesia Romana successoribus designatum. Idem illustris Historicus subjungit, Summos Pontifices excellentiæ caussa semper *Papas* fuisse appellatos. Rumor est, negotium facessere intendisse aliquos Savaronio Præsidi Claromontii in Alvernia, † quod *Papa* nomen dederit Francisco de la Guesse Archiepiscopo Turonensi: Verum ipsum accusationem declinasse, caussatum, se id imitandi stili Sidonii †† Apollinaris gratia fecisse, cujus ætate eo nomine universi Episcopi decorabantur. Quamvis antiquitus, inquit doctus Mabillonius, omnes promiscue Episcopi *Papa* dicerentur; nemo tamen, præter Summum Pontificem, id nominis, de semetipso loquens, sibi arrogabat Mabill. de Re Diplom. l. 2.

In Annal. Francorum Eccles. tomo 2.

† Fatis cessit anno 1622.

†† Diem supremum obiit anno 472.

Ter-

Tertullianum & Cyprianum; nosque docet Dupinus, Novatianum ingens volumen de Trinitate lucubrasse. Adducit Alexander locum quendam ex Firmiliani ad S. Cyprianum Epistola decerptum, qui tradit Trinitatis nomine conferri tunc temporis Baptisma: *eo quod, qui baptizatus sit, gratiam consequi poterit, invocata Trinitate nominum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Dupin. in Bibl. tomo 1. p. 557. Alex. Sec. 3. tomo 2. Dissert. 14. p. 307.

Exstant pariter verba hæc animadversione digna in S. Eupli, anno trecentesimoquarto extincti, Actis, quæ non autographa modo, verum etiam archetypa existimantur: *Dixit Euplus: Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum adoro, Sanctam Trinitatem adoro, præter quam non est Deus*. Act. sel. p. 440. In Historiis demum S. Fructuosi Episcopi, & Sanctorum Augurii, & Eulogii Diaconorum, quas in Selectorum Actorum numerum retulit Ruinartius, vocis *Trinitatis* mentio fit: morte autem mulctati sunt Valeriano & Gallieno Principibus ad annum 259. Act. sel. p. 220.

ARTICULUS XII.

De præcipuis Critices documentis, junctis una ad redarguenda mendacii vetusta Martyrum Acta.

CUM universas animadversiones ad eruditionem nostram, non vero ad aliorum Criticen referamus, visum est nobis interesse rei; postea quam ostendimus, accurate, præcipuas in veteribus Martyrum Actis suppositionis notas, separatim & divisim acceptas, in Monumentis etiam autographis, quin archetypis deprehendi, diligenter quoque dispicere utrum culpæ hæ omnes, aut saltem potiores simul sumtæ procul absint nec ne a Monumentis fidei minime dubiæ.

Prospicio quidem fore ut respondeant semper, tametsi fieri posset, ut certissima Historia unico vel duplici falsitatis signo notaretur, iis non absimili, quæ in fallacibus vel corruptis Monumentis conspiciuntur, id nequaquam Operi fucum facere, vitiis illis in magno excellentium antiquitatis argumentorum numero veluti submersis. Non est itaque satis, cur Monumentum autographum rejiciamus, in ipso eundem aut similem errorem offendere, in quem apud Historiam aliquam mendacem incurrimus. Sed id cognoscere necesse est, num suppositi alicujus Operis indicia a Criticis constituta super quibusdam qualitatibus, brevitati & simplicitati antiquorum Martyrum Actorum adversis; num indicia hæc inquam in unum collecta, sive ad minus præcipua in Monumentis autographis & archetypis reipsa reperiantur.

Por-

Porro, nisi me fallit animus, non desunt in Collectione Actorum sincerorum & Selectorum Ruinartiana Acta multa autographa, eademque archetypa, & Proconsularia, quæ universa signa præseferunt, a Litteratis Viris istis Monumentis Veterum fraudulentis aut depravatis apposita. Quæ cum ita sint, ut exemplis confirmare aggredimur, futurum videtur opus ad Supposita detrudere nonnulla elegantiora & meliora, quæ hac de re supersint, Monumenta, & fateri, aut Criticas Leges, a Sapientibus Præceptoribus istis ad delectum germanorum Actorum habendum rogatas, ambiguas esse vitiosasque; aut ipsorum usum neque rectum, neque accuratum.

Primum, quod sese offert, exemplum est S. S. *Tarachi*, *Probi*, & *Andronici* Martyrum Ciliciensium, qui anno 304. Diocletiano in Christianos sæviente absumti sunt. Non crediderim quemquam esse, qui dubitaret archetypa Sanctorum istorum Martyrum Acta. Complectuntur etenim capitis Judicium ipsorum, tribus interrogationibus comprehensum, quibus addita est fidelis eorum omnium narratio, quæ a damnationis illorum momento ad sepulturam usque acciderunt: universa autem Christianis, testibus oculatis scribentibus. Id etiam præclarius habent Acta ista, cujus haud simile forsitan exemplum Ecclesiastica Historia suppeditabit; erogasse nimirum Christianos satis grandem pecuniæ summam, ut ea a Justitiæ * Proconsularis Tabulario depromerent. Præstantia Opusculi hujus tanta factum est, ut inter pauca ad nos usque traducta vetusta monumenta rarissimum esset & pretiosissimum, de quibus convenit inter omnes.

I. Prima, quæ in Actis sinceris desideratur, brevitas, ab his abest longe, quippe admodum prolixis; uti videre est in Collectione Ruinartii,
pag. 457, & seq. qui ea Græce in lucem edidit, & Latine.

II. Se prodit multitudo sermonum & disputationum inter Martyres & Judicem, quæ Historiæ hujus majorem partem conficiunt, ita ut vix invenias Acta sive vera sive fucata, quæ suppositionis specimen apertius exhibeant, quod Ruinartius affingit Actis, per ipsum ab impudentibus vel
Ruin. Praef. p. 8. indoctis hominibus contaminatis: *Adjunctis Martyrum cum Tyrannis concertationibus, quibus, ut sibi videbatur, Martyrum suorum fortitudinem celebrarent.*

III. Occurrunt crebro in Sanctorum istorum Historia supplicia inaudita, atque extraordinaria tormenta, quæ ex Criticorum nostrorum institutione veterum Martyrum Actorum simplicitati pene vehementius ad-

* *A quodam nomine Sebasto, uno de Spiculatoribus, ducentis denariis omnia ista transcripsimus.* Acta apud Ruin. Ducta ratione ducentorum denariorum evadunt nummi aurei circiter octo.

ver-

versantur. In Interrogatione prima narrant, fractas fuisse *Taracho* maxillas, super cerviceem cæsum, virgis diu percussum, vinculisque ferreis magnis, extremo supplicio perimendis designatis, adstrictum. *Probus* deinde in equuleo distentus, crudisque nervis verberatus est, quem Judex supinum verti jussit, ut super ventrem cæderetur, atque postremo in carcerem catenis onustum retrusit, imperans, ut ei manus ambas & pedes in Nervo stringerent, idest in ligneis impedimentis usque ad quartum foramen, quod erat acerbissimum supplicii genus. Tertio *Andronicum* confestim in Equuleo suspendit Maximus, atque in Fibia fortiter torsit: ipsi ungulis ferreis laniata sunt latera, sale vulnera respersa, & testarum fragmentis perfricata; tandem collum pedesque vincta catenis.

Interrogatione altera *Taracho* lapidibus infringunt os, ut omnes pene dentes evellerentur; dehine nervorum flagellis afficiunt dire in equuleo, rursus contundunt os, suspendunt inverso capite deorsum, acremque fumum supponunt. Maximus defferri jubet acetum, & sale mixtum in nares ejus infundi, addita Sinape cum aceto. *Probus* statim in ore obtritus, admoto candenti ferro carnibus ejus, suspensus est in equuleo, dorsumque flagris dilaceratum, quibus cruciatibus minime concussa S. Martyris constantia, Maximus ei radi caput imperavit, ignitasque prunas superponi. Nec vero mitiora passus est *Andronicus*, quem manibus pedibusque quatuor palis confixerunt, atque ita suspensum, facie ad terram conversa, volutatusque vapulavit dirissime taurinis nervis; cumque corpus ejus sale perfricassent, rursus in aera erexissent, pectusque & ventrem virgis divexassent, in carcerem secundo condiderunt, atque hic fuit hujus exitus interrogationis.

Interrogatione tertia *Tarachus* adstrictus in Equuleo distentusque acerrimam quæstionem sustinuit. Labia illi, facies, & palpebræ concisæ, ignitis obeliscis pectus transfossum, auresque abscissæ: Novacula cranii pellis abrasa, prunæque exinde superimpositæ, atque sub axillis iidem Obelisci accensi traducti sunt. Habita deinde *Probi* quæstio est; cui pedibus sursum suspenso, stigmatis ferreis ardentibus latera & dorsum ustularunt, suras manusque terebrarunt, subulisque & acubus oculos compunxerunt. *Andronicus*, qui crudeli huic spectaculo modum imposuit, papirum corticesque super ventrem suum ardere passus est, subulisque ignitis digitos sub unguibus transfigi, convelli dentes, postremo recidi linguam; quibus exhaustis cruciatibus, tres simul bestiis ferocibus objecti sunt, cumque feræ ipsorum vel contactu abstinerent, gladio animadversi Martyrium absolverunt.

Aliquanto prolixius Sanctorum istorum certamen persecutus sum; ut Lectoris sit judicium ferre, anne quamplurima atque extraordinaria tormen-

menta Actorum archetyporum Autographorumque simplicitati conciliari queant.

IV. Mira prodigia, quæ per eruditos Criticos nostros ab Autographorum Monumentorum simplicitate abhorrent maxime, in Sanctorum istorum Historia sunt frequentissima. 1. Virgarum & taurinorum nervorum ictus eos, quin enervent, confirmant. *Plagis confortas me*. 2. Carnifices instar Medicorum sunt, & immaniora tormenta veluti suavia, quibus perfunderentur, Aromata: *Tormenta vestra unguentum est*. 3. Fortius acetum sale commixtum, acriorque sinapis in ore sanctorum mellis naturam induunt: *Acetum tuum, dulce est mihi; ministri tui mel pro sinapi infuderunt mihi*. 4. Ignis ardentior Probum non urit: *Ignis tuus tepidus est, & me non contingit*. 5. Vulnera *Andronici* miro modo sanata conspiciuntur, ipseque firma corporis valetudine: *In prima interrogatione vexasti corpus meum, & sanus ante tribunal tuum oblatus sum; præsto est & nunc, qui me curat & salvat*. 6. Plures feræ eodem tempore in Sanctos homines immissæ ne illos quidem tangere ausæ sunt. Ursus ferocissimus, quem deinceps laxarunt, tantum abfuit, ut eis vel minimum noceret, ut potius ad lambenda vulnera accederet; & crudelis Leæna post Ursum soluta, prono capite ante *Tarachi* pedes se projiceret, *quasi eum adorans*. Denique in Prodigiorum numero collocari possunt terræmotus subito excitatus, & tempestas nimia illum consecuta, cum primum fixerunt humi genua Christiani, ut a Deo gratiam de internoscendis Martyrum corporibus exorarent: stella splendida e cœlo missa, & super singula Sanctorum Corpora sedens: demum sydus refulgens denuo, & Christianis locum indicans, in quo S. S. Martyres tumulo mandarent. Quæ universa, inquam, tot portenta sunt, ut trium Martyrum istorum Acta suspicione laborare possent; si verum esset, archetyporum Operum simplicitatem magnum Miraculorum numerum non sustinere. 5. Aliud est cum autographorum Actorum simplicitate præ ceteris ferme pugnans indicium, aspera verba, minus verecunda, eademque contumeliosa, quibus interdum Sancti Martyres utuntur. Attamen fas est dicere, ægre admodum in Historiis minimæ autoritatis, atque exploratioris suppositionis reperiri posse amariores voces, fortiores, & minorem observantiam olentes, atque in Actis trium istorum Martyrum reperiuntur. Nonnulla exempli caussa referre pergo; ut inde æquius judicium ferat Lector. *Recede a me cum consilio tuo, Minister Satanæ*, dixit *Tarachus* ad Demetrium. *Andronicus* vero Judici exprobravit, de Imperatoribus sermonem habens: *Patrem habetis Satanam, nam filii Diaboli estis facti*. In Judicem quoque hæc jecit *Tarachus*: *Pater vester Satanas*: item in Maximum *Andronicus*: *Tu autem Dæmon es totus*, quem pariter *Maledictum* appellat; & sermonem ad Judicem

dicem convertens, subjunxit: *Nunquam tibi bene sit, Tyranne, neque his qui tibi dederunt potestatem istam ...... Ego maledixi & maledico Potestates, & Sanguibibulos, qui Saeculum everterunt, quos Deus bracchio suo alto evertat, & conterat, & perdat, & det super eos iram*. Vides qua ratione de Imperatoribus *Andronicus* verba faciat. Nec minus dura, quam hæc, iis improperat Probus. Tandem ex pluribus Actorum istorum locis constat, S.S. istos Martyres Judicem *insensatum stultum* vocasse, idque sæpius.

Difficile admodum, opinor, est, ut congruat hic loquendi mos cum Actorum archetyporum simplicitate, si modo certissimum sit Sapientum Criticorum nostrorum Decretum. Tillemontius certe & Bailletus cum probe intellexissent, liberum hoc aliquanto dicendi genus futurum esse impedimento Actorum istorum veritati, quocumque demum studio potuerunt, illud commode interpretari conati sunt. Verum aut id necessario conveniat necesse est, injuria hæc verba, non secus ac supplicia extraordinaria; longiores sermocinationes, & facta mira nihil habere, quod Actorum archetyporum simplicitati repugnet; aut consequens erit, Acta Sanctorum istorum mendacii crimine nequaquam vacare, quod esset judicium non his modo duobus peritis Criticis, verum etiam Litteratis omnibus contrarium, qui Actorum istorum autoritatem Orbi universo perspectam esse consentiunt, neque fieri posse, ut majoris autoritatis alia, sive castigatiora, sive certiora in medium afferantur. *Till. p. 275. Tom. 5. Baill. XI. Octobr. in Vita S. S. istorum M. M. p. 318.*

Operæ pretium est, aliud quam brevissime exemplum adjicere. Acta S. Theodoti Cauponis, & Martyris Ancyrani tanta passim censentur esse pulchritudine atque elegantia, nec minori gravitate, & naturæ imitatione, ut censerint viri sapientes, paucissima exstare vetusta Monumenta, quæ certa adeo & autographa dici possint. Nec vero integrum est, utrum archetypa sint, dubitare, siquidem a Nilo, teste eorum omnium, quæ Litteris tradidit, oculato conscripta sunt. Nihilominus, qui a Criticorum nostrorum legibus non recedat, vix in Actis istis eorum, quod postulant, Monumenti archetypi, & simplicitatis argumentum deprehendet. *Till. tom. 5. p. 189.*

1. Manifestum est, Acta ista, quippe longissima brevitatem nullatenus referre. *Ruin. Act. Sel. p. 334. & seq.*

2. Referta sunt sermonibus prolixis & exquisitis, quandoque etiam concionibus. Apparet item in illis nimii eruditionis ostentatio, comparationibus, & Scripturarum locis interjectis, quod ab antiquorum Monumentorum abhorret simplicitate.

3. Haud raro mentio fit Visorum, narrationum Supernarum, vocumque Cælestium.

4. Crebra adeo sunt prodigia & facta inusitata in Actis S. Theodoti; ut mirum sit rejecta minime fuisse, quemadmodum Monumenta alia multa vetera, licet pauciora complecterentur, explosa propterea sunt.

5. Hactenus crudelia, quibus excruciatus est, supplicia fuere, ut dictitarent milites, Theodotum æneum esse oportere, qui pœnis illis non frangeretur. In sublime nanque actum equuleo suspenderunt, Carnificesque in partes divisi longo temporis intervallo ferreis ungulis dilaniarunt; fortissimum acetum lateribus ejus infuderunt, accensasque lampades admoverunt; saxis denique maxillæ ipsius contusæ sunt, dentesque excussi. Exactis post quinque diebus, rursus ad quæstionem raptus, atque equuleo impositus tertio priora vulnerum loca perscrutari passus est; superque testarum fragmenta carbonibus mixta versatus, gladium postremo ictus excepit.

6. Non facile ea videntur simplicitati, in Monumentis autographis petitæ, congruere, quæ Sanctus Martyr in Judicem suum protulit: *Agnosce Dominum Jesum adjuvantem me, per quem te veluti mancipium contemno, & impios Imperatores tuos despicio.*

Extremo loco quod perhibent Acta ista de Presbytero Frontone, ejusque itinere ex Malo Ancyram cum Asina veteri vino onusta, colloquiisque cum Militibus corpus S. Theodoti custodientibus habitis; de modo quo eum sustulit, imposuitque Asinæ suæ, quæ Angeli ductu Malum petiit, quindecim Ancyra Leucis distans, aliaque multa hujus generis facta parum inquam sunt ad propugnandam antiqui Monumenti simplicitatem idonea.

p. 189. Ruinartius idem in Actorum sincerorum & selectorum collectione publici juris fecit Acta S. Vincentii Diaconi & Martyris, quæ sunt apprime autographa & vetusta, eademque perlecta olim ab Augustino; unde quinque sermones depromsit, quos in honorem S. hujus Martyris, ejusdem die Festo vertente, populo recitavit. Eadem pariter Acta consonant iis, quæ habet Prudentius in Hymno quodam de laudibus Martyris hujus; & tamen rem transigenti ex Criticorum nostrorum præceptis ablegandum esset Opusculum hoc infra supposita, cum iis omnibus conditionibus non careat, quæ Actorum Veterum, legitimorum & autographorum simplicitatem subvertunt.

August. Serm. 31. p. 274. 275. 276. 277.

Prudent. Hymn. 5.

1. Inficiari nemo poterit deesse ipsis brevitatem; molesta nanque sunt prolixitate.

2. Incidimus in verba satis dura, minusque Imperatoribus obsequentia.

3. Compertissimum est, S. Martyrem istum varia tormenta, crudelissima, inusitata, & multa subiisse.

4. Col-

4. Colloquia cum Vincentii tum Daciani nimirum longa & elaborata videntur.

5. Acta ista portenta plurima & mira referunt. Demum, ut id genus vitiis aliis commode reprehendendis in Actis istis supersedeamus, frequens est in iis sermo de Visis, & Superorum dictis, quæ superius animadversis addita, non satis sunt ex Criticorum nostrorum instituto ad illorum veritatem confirmandam accommodata.

Ecce tibi ob oculos exempla tria ducta ex Monumentis autographis, archetypis, iisdemque Proconsularibus, in quibus specimen apparet omne simplicitati, quam iu vetustis Martyrum Actis flagitant Criticæ Leges, adversum. Quæque hactenus collegimus argumento esse potuerunt, pluribus in Actis Autographis, atque e Tabulario sumtis nonnunquam duo, aliquando etiam tria, suppositis Actis tributa indicia reperiri, quorum unum duntaxat satis esse Criticis solet ad Historiam aliquam suspicione attingendam. Quod itaque judicium de Actis sinceris habendum est, quoties tres, immo plures afferunt notas, ipsorum integritati contrarias? Confidimus sane fore, ut egregiæ Artis hujus præceptores viam sternant difficultatibus istis cum Regulis suis conciliandis, mysteriumque norint eas sartas tectasque tuendi, quin officiant tot veteribus monumentis, indubiis, & pretiosioribus, quæ a Sacris Litteris ætatem evaserint.

ARTICULUS XIII.

De ratione a Criticis habita ad regulas constituendas, quibus Acta sincera a mendacibus dispiciantur.

NOS docet Tillemontius, quonam pacto rogandæ sint leges aliquæ tutæ, quarum ope judicium haberi possit de Actorum veterum Martyrum autoritate, eorumque germana a fallacibus internoscantur; quotiescumque Scriptorum testimonio minime fulciuntur, aut ab Autore ignoti nominis profecta sunt. „ Quod si quis interroget, inquit præ- *Tillem. in Admon. p. XV.*
„ clarus iste Criticus, quænam sint præcepta, quibus visum est discri-
„ men instituere inter vera & falsa monumenta, ubi Autores latent in
„ incerto: ii sane, qui S. Polycarpi, Martyrum Lugdunensium apud
„ Eusebium, aliorumque indubiæ apud omnes veritatis Historias perle-
„ gerint, cognoscent ipsarum lectione quendam informari animo sen-
„ sum, ut secernantur ea, quæ hanc antiquitatis veritatisque speciem

 „ in-

„ ingerunt ab iis, quæ fabulam, aut traditionem redolent popularem: „ Notitia pariter Historiæ, ſtili, & diſciplinæ in eorum cognitionem du„ cit, quæ ætate aliqua ſcribi potuerunt, eorumque, quæ non niſi ab ea „ longe recedunt.„

Tametſi diligens hic Criticus minime ſingillatim indicaverit notas *hujus antiquitatis ſpeciei*, neque Leges, per quas vetera Martyrum Monumenta aut tanquam legitima ſuſcipienda, aut veluti ſuppoſita reſpuenda ſunt; operoſum tamen non eſt eas dignoſcere ex ratione, qua utitur in expendendis id genus Operibus. Præcipua duo *hujus antiquitatis ſpeciei* argumenta ſunt brevitas & ſimplicitas. Ea eſt perfecta ſimplicitas, quæ prodigia mira, ſermones nimium exquiſitos eruditoſque, tormenta inuſitata, aſpera verba & contumelioſa, aliaque, de quibus ſuperius, excludit. Indicia hæc, quæ huc illucque in Operibus Tillemontii veluti diſpertita ſunt, in unum redegit Bailletus, totque ex illis Criticas quaſi regulas condidit; quibus ab experientia rectoque judicio petitis, atque ab archetyporum Operum viſceribus, & *quadam antiquitatis ſpecie*, quam præſeferunt, comparatis, uti poſſumus ad ſincerorum & falſorum Martyrum Actorum delectum inſtituendum: quod ante Sapientes Criticos iſtos nemo unus aggreſſus fuerat. Hac autem ratione quoddam Artis genus conflarunt, cujus auxilio putant, neminem impoſterum decipiendum in Martyrum Actorum delectu; immo fas eſt dicere, ſi Sanctorum Hiſtorici iiſdem præceptis obtemperaſſent, non futurum fuiſſet; ut genuinarum Hiſtoriarum loco, tot falſa corrupta & incerta monumenta poſteritati commendarent.

Tome 2. art. de S. Juſt. 22. p. 435.

Baill. Serm. de Vita Sanct. p. 34. Item p. 138.

Quare Tillemontius & Bailletus idem ferme ſuper veterum Martyrum Actis præſtiterunt, quod ſuper re Diplomatica † orſus eſt Mabillonius, qui ad ſecernenda vera Diplomata * a Spuriis artem quandam conſtituit, & tradidit præceptiones.

† Volumen hoc prodiit 1681.

Cum etenim vitioſorum cum autographis Diplomatibus confuſione fieret, deficiente præſertim tuta aliqua atque exquiſita ad ipſorum delectum habendum ratione, ut nullius pene frugis ſtudium eſſet ea, quæ vetuſtarum Tabularum ſubſidio hauriebatur, antiquitatis notitia; in animum induxit, quod nemo ante illum, ** Mabillonius, ut his inter-

* Diplomatis nomine, quod proprie litteras Principis Patentes ſignificat, complectitur Mabillonius Scripturas vetuſtas & Tabulas, jura Ditionis alicujus, aut Communis continentes.

** Nemo ex Veteribus, quem noverimus, in rem hanc quidpiam præcepit; niſi ſi diceres Anonymum quendam, qui ante quingentos annos Librum edidit inſcriptum. *Syntagma dictandi*. At regulas præfert tantummodo ſcribendi Epiſtolas & Diplomata Summorum Pontificum & Regum. Alii multi ſtatuerunt leges de ſingulari aliqua Tabula, uti Leo Allatius in *Animadverſiones ad fragment. antiq. Etruſc.* Eruditus Pater Pa-

no-

noscendis genus quoddam Artis accommodaret, & regulas præfiniret. Quod ut re ipsa præstaret, Tabularum Diplomatumque plura, eaque diversa ut in Diplomaticæ Artis regulas verterentur, sculpenda curavit. Accurata quippe consideratione scribendi rationis, stili, subscriptionis eum temporis, tum nominum, signorum, Membranæ, Corticis, papyri Ægyptii, * aliorumque omnium veræ Tabulæ caracterum id assequi possumus, ut fallaces aut incertas dignoscamus. Chartæ vetustæ, si Mabillonium audias, quoddam veritatis indicium exhibent, statim industrio antiquario perspectum; non secus ac aurum dispicit uno contactu peritus aurifex. Experimentum itaque, quod Opusculorum istorum lectione comparamus, Lydius veluti lapis est, ne in hujusmodi discrimine hallucinemur. Atque hac vetusta monumenta legendi assiduitate gignitur paullatim in nobis sensus nescio quis, qui germanarum & notha-

De re Diplom. supple.e 1. pag. 2. & seq.

pebrochius primus ait, qui id consilii cœperit; quod est a Lyspsiensi Ephemeride his verbis animadversum: *Neminem ad hoc usque tempus peculiari tractatione rem aggressum fuisse ante Danielem Papebrochium Societatis Jesu, Editis Antuerpiæ Sanctorum Actis clarissimum Virum: qui in Propylæo ad Aprilis tomum secundum data opera discutiendam eam susceperit anno 1675. tanto cum successu &c.* Act. Erud. publicata Lypsiæ Calend. Maii 1682. pag. 130. Ibidem 1. Jan. 1683. pag. 10. Verum rem tantam, tantoque homine dignam ad umbilicum perducere non potuit, cum eum, uti profitetur ipse, subsidia multa deficerent: *Nempe quod a privatis ad publicas Scripturas transire volenti, nequaquam parabilis fuerit earum copia: propterea quod sollicitius custodiuntur.* Papebroch. in propyl. ad Tom. 2. Mens. April. num. 40.

* Brissonius, Doubletus, nonnullique alii Corticem ab Ægyptio Papyro nihil differre arbitrati sunt. Cortex igitur, quo ad scribendum utebantur, membrana erat tenuissima, quæ inter lignum extenditur, corticemque crassiorem. Papyrus autem Ægyptius confectus erat ex membranis plantæ cujusdam nomine *Papyri* quæ in Ægypto ad Nilum crescit. Didicimus ab Allatio modum, quo texebatur *Papyrus*. *Ex Papyri philyris, aut excisis, aut simul vinctis, tamquam stamine & statumine compaginabatur, quemadmodum & tela fit ex pluribus filis. Extendebantur enim papyri philyræ in aliqua tabula: hinc oblinebantur glutino: si in Ægypto, texebantur aqua Nili turbida: si Romæ vel aliis partibus, texebantur pollinis flore fervente, aqua temperato minimo aceti aspersu. Deinceps alia philyra transversa superponebantur ad modum cratis, tandem malleo tenuata glutino percurrebatur.* Leo Allat. in animad. ad fragm. Etrusca num. 66. Salmas. in Notis ad Vopisc.: Non multo aliter rem exequitur Plinius l. 13. c. 13. Mabill. de Re Diplomatica l. 1. c. 8. pag. 33. Quod si Valterius paullisper iis animum applicuisset, quæ de Papyro Ægyptio tradunt Scriptores isti, non obtrudisset nobis in Magno Lexico Historico editionis 1707. fieri ex medulla cauli *Papyriensis*, in album glutinum redacta, folia tenuissima, super quæ litteras Veteres exarabant. Est sane quod suspicemur, eum Ægyptium *Papyrum* cum *Cypero* Nili confudisse, ex cujus medullæ, ad Massæ naturam distracta, atque in subtilia folia expansa, charta conficiebatur: uti animadvertit Grævius ab Epistolis Anglicæ Regalis Societatis in Libro, cui titulus: *Musæum Regalis Societatis*. 1681. At *Cyperus* a *Papyro* longe admodum differt, quod Calepinus ipse in Dictionario adnotavit.

rum

rum Tabularum collatione intercedente, ad adijudicandum inter utrasque satis est. Quo pacto, concludit celebris hic Benedictinus, gemina Patrum Opera a fallacibus, sincera Pontificum Decreta a suppositiitiis, autographa Martyrum Acta ab iis, quæ sunt secus, discrevimus.

Ecce, ut apparet, quod exemplar sibi ob oculos posuerunt Tillemontius & Bailletus; ut institutiones suas de Veteribus Martyrum Actis componerent: illud saltem inficiari nemo poterit, hæc esse ipsorum principia, atque ad ista illos se conferre, ubi id genus monumentorum inquisitio incidat & judicium. Necesse itaque propterea erit, id demum perfectionis assecuta fuisse Sanctorum Martyrum Acta, quod assecutum est Diplomaticum institutum; & tutis æque solidisque fundamentis utraque inniti.

Nos vero initio illud ultro concedimus Tillemontio & Bailleto, quod vehementius fortassis in Diplomaticam Artem urgeri solet, † non secus atque adversus rationem pro veteribus Martyrum Actis institutam. Cum etenim incumberet edere regulas ad dignoscenda germana Martyrum Acta a mendacibus sive incertis, oportebat ante omnia eorum veritatem conclusе habere compertam, ad quorum normam collectæ sunt hujusmodi præceptiones; quandoquidem si modo liceat in suspicionis crimen vocare monumenta ista, id statim vitium consequetur, futiles esse leges illas, quæ ab iis tantummodo pendent. Tillemontius & Bailletus singulari quodam decorant privilegio S. S. Polycarpi, Justini, aliorumque paucorum Acta, quæ dubitationem omnem evasisse creduntur. Hæc sunt, ex quibus quandam disciplinæ speciem conflant, quæque veluti exempla in lucem proponunt, unde cætera cognoscantur, nosque ad recte de ipsorum veritate & falsitate judicandum instituamur. Præ aliis itaque necesse esset, monumentorum istorum autoritatem confirmare. Id tamen libenti animo præterimus, ipsisque facile damus, Acta, quæ in aliorum exemplar nobis exhibent, non modo ingenua atque autographa esse, verum *archetypa* & Proconsularia.

† Sunt, qui putent hactenus inconcussam esse difficultatem, istam.

Universa hæc Acta vetusta archetypa, quod multo ante animadvertimus, in tres classes distribuuntur. In prima locamus ea, quæ Proconsularia dicuntur, atque a publico, in quo asservabantur, tabulario deprompta sunt; cujusmodi sunt Acta S. Justini, S. Acacii Episcopi Antiocheni, & id genus alia. Altera complectitur Acta, ab iisdem Martyribus descripta, videlicet S. S. Perpetuæ & Felicitatis, aliorumque. Tertiæ sunt Acta ab oculatis testibus scriptis mandata, quibus annumeravimus Acta S. Ignatii, Episcopi Antiocheni; S. Polycarpi &c.

Omnia hæc Acta, quæ ad nos usque perducta sunt, tricesimum numerum

merum non excedunt; inter quæ non desunt aliqua, quæ nonnullis Sapientibus minime tanquam *archetypa* probantur, aut certe ipsi in dubiis habent; uti Acta S. Luciani, S. Maximiliani, S. Crispinæ, S. Sereni, S. Theodoreti, & fortassis aliorum.

Quo in loco illa apte cadit animadversio, inter nimirum hæc cuncta monumenta sex tantum aut septem esse, quorum autoritas veterum suffragio sit explorata: sunt autem Acta S. Polycarpi, Martyrum Lugdunensium, S. Metri, Martyrum Palæstinorum, S. Procopii, & S. Mariani Ministri, quæ Eusebius ad nos traduxit, aut de illis mentionem habuit. Quod vero reliquorum pene Actorum *archetyporum* est, non suppetunt argumenta certa ab autoritate ducta, ut illa tueamur; sed ex intimis ipsorum visceribus, perspectisque antiquitatis aut veritatis notis comparantur.

His pro certo habitis, utrum ne haud liceret ab istis Criticis doctissimis sciscitari, num omnia hæc, quæ passim archetypa esse censentur, monumenta exemplo esse possint ad genuinorum, & eorum qui contra sunt, Actorum discrimen instituendum, aut contrahenda res sit ad quoddam genus Actorum singillatim, ex trium ordinum istorum aliquo collectorum: an demum inter hæc omnia archetypa monumenta nonnulla sint eligenda, quæ aliis specimen præbeant & documentum?

Ut Acta universa, quæ Archetypa existimantur, fundamentum sternere possint Criticæ facultati in alia veterum Martyrum monumenta, necessum esset, illa easdem veritatis notas, idemque sinceritatis atque antiquitatis specimen exhibere, quibus germana & falsa monumenta internoscuntur. Nihilo tamen minus major Actorum istorum archetyporum pars quammaxime differunt invicem, & paucissima sunt quæ in brevitate, simplicitate, aliisque ad naturam veluti monumentorum archetyporum spectantibus signis non discrepent.

Atqui si Acta cuncta archetypa apto esse nequeunt exemplo ad germanorum & suppositorum delectum habendum; neque pariter crediderim esse in rem hanc Monumenta, quæ ad ordinum istorum singulos pertinent singillatim. 1. Non quidem dignitatem hanc tribuendam puto Actis S. S. Perpetuæ & Felicitatis, vel S. Montani, S. Lucii &c. quæ sola alteram *Archetyporum* classem conficiunt; præterquamquod etenim longissima sunt, quod ab Archetypis Actis abhorrere dicitur, utraque etiam quamplurimis Superorum Visis congesta sunt, ob idque a ceteris ferme omnibus veteribus Martyrum monumentis distinguuntur. Porro videtur, Actorum Sincerorum & archetyporum minime esse, tantam cœlestium visorum & narrationum copiam afferre. Acta insuper S. Montani nimiam doctrinam affectant, & Sanctarum Scripturarum loca frequentius recitant,

tant, quod item Sapientes judicant Actorum Archetyporum simplicitati contrarium, ut nihil magis.

2. Non video pariter, qui facultas hæc aliorum duorum ordinum Actis concedi posset. In eorum nanque utroque quædam sunt brevissima, simplicissima, atque a miris rebus, tormentis inusitatis, concionibus, scientiæ ostento, verbisque contumeliosis aliena; quædam autem & nimia prolixitate, omnibusque aut ferme omnibus vitiis istis scatentia. Quare minor inter hæc monumenta Similitudo impedimento est, ne ipsis in constituendis hujusmodi legibus hæreamus.

Nihil itaque præclaros istos Criticos manet, ut rationem suam tueantur, quam in ceterorum Actorum exemplum seligere Acta S. Justini; S. Acacii; S. Maximi, in Asia mercatoris; Martyrum Lampsacensium; S. Cypriani; SS. Claudii, Asterii, & Neonis; S. Maximiliani; S. S. Agapes, Chioniæ, & Irenes sororum; S. Dydimi; & S. Theodori, quæ proconsularia censentur: quibus addas Acta S. Ignatii, S. Ptolomæi, Martyrum Lugdunensium; & S. Crispinæ, ab oculatis testibus descripta; quæ universa brevissima revera sunt & simplicissima; antiquitatis imaginem quandam referunt, ingenuitatemque redolent singularem, quæ in archetypis Actis a primo fonte ad nos usque incorrupte traductis amorem sibi honoremque conciliat. Horum demum Actorum lectione informatur animo sensus quidam, quo ad antiquitatis normam exacta monumenta ab iis, quæ fabulam olent, aut Traditionem popularem, tute admodum separantur.

At non mediocris emergit hoc loco difficultas. Si Acta, de quibus hucusque, in aliorum exemplar producere necesse est, affirmare pariter necesse erit, Monumenta vetusta, quæ insigne aliquod brevitati & simplicitati repugnans habebant, futura suppositicia, depravata, aut saltem suspiciosa. Propterea ab Actorum archetyporum numero delenda erunt Acta S. S. Perpetuæ & Felicitatis; S. Montani, S. Lucii, & Sociorum; S. Pionii, S. Jacobi, & S. Marciani, S. Theodoti, & Septem Virginum Ancyræ; S. Theodoreti Presbyteri Antiocheni; S. S. Tarachi, Probi, & Andronici, aliorumque nonnullorum.

Quæ omnia monumenta non modo ampliora, quam par sit, videntur, verum non paucis Visis, & e Cœlis immissis cognitionibus, prolixis concionibus, Bibliorum dictis, doctrinæ ostentatione, miraculis, prodigiisque insolitis, suppliciis extraordinariis & dissimillimis, verbis asperis, & suavitati Evangelicæ minus respondentibus, aliisque notis, quæ certorum & sincerorum Actorum simplicitati nocent, plena sunt. Nihilominus extra omnem aleam est, ea esse archetypa, quippe alia ab ipsis Martyribus exarata, alia ab oculatis testibus descripta, multa denique Proconsularia, atque ab ipso Tabulario depromta.

Dein-

Deinde nunquid non locus hic esset interrogandi, quamobrem constituatur, Acta vetera Martyrum brevia & simplicia regulas fore ad judicium de aliis ferendum, quæ longiora sunt, & concionibus, pœnis haud usitatis, aliisque similibus referta? Cum etenim hæc postrema citra dubitationem omnem æque autographa & archetypa sint ac priora, non apret, cur minus apta sint, quam alia, ut in exemplar proponantur; neque cur eorum lectio sensum antiquitatis minime gignat ita tutum, ut aliorum lectione gignitur, quæ brevia & simplicia sunt, quandoquidem neutrum Actorum genus minus antiquum est, certum, autographum, & archetypum.

ARTICULUS XIV.

Ejus viæ & rationis collatio instituitur, quæ ad Actorum veterum Martyrum delectum habendum adhiberi solet, cum ea, quæ de Tabulis vetustis tradita est.

CUM non defuerint Scriptores eruditi, qui Diplomaticam Mabillonii artem vehementer oppugnarent; * alii contra non minus industrii eadem vi ipsius caussam susceperint; ** quidam demum negotium hoc *** ad Problema publici judicii revocaverint; aliunde autem ab instituto

* Pater Germonius, præcipuus Diplomaticæ facultatis adversarius, eam aggressus est tribus Dissertationibus inscriptis: *De veteribus Regum Francorum Diplomatibus &c.* Prior prodiit anno 1704. Præstans quidam Antiquarius Anglus Hickeus nomine in suo *Thesauro Linguarum septentrionalium*, Oxonii edito, plerasque rejicit regulas, quæ ad veras Chartas a fallacibus dignoscendas in Diplomatica feruntur.

** Mabillonius in Supplemento ad Librum Diplomaticæ, vulgatum anno 1704. Ruinartius in Dissertatione, hoc titulo producta: *Ecclesia Parisiensis vindicata adversus duas Dissertationes Germonii*, Gallice; verum defensionem duntaxat octavæ Mabillonii Chartæ suscepit. Præter Petrum Coustaut Congregationis Maurinæ, qui hac in disputatione locum aliquem habuit, tres censeri possunt Itali, qui Diplomaticam propugnare instituerunt. Lazarinus, & Gattus nihil supra Epistolam unam moliti sunt: at Fontaninus eloquentiæ Professor Opusculum ad Diplomatica in os hominum protulit. Messanæ demum aliud Opus apparere perspectum est pro Diplomatica. hoc nomine: *Scipionis Maranta Messanensis expostulatio in Bartholomæum Germonium pro antiquis Diplomatibus & Codicibus MSS. Messanæ in 8. 1799.*

*** Autor *Historiæ concertationum de Arte Diplomatica* in vulgus editæ anno 1708. Qui Scriptum hoc volutarunt, iis judicium stabit, utrum Autor æquam lancem suspenderit, eamque scribendi rationem naviter confectatus sit, quam sibi adumbratam fuisse testatur; ut scilicet solas Germonii difficultates, adhibita-

noſtro remotum ſit; abſtinens a dicenda ſententia, id unum contendam, ut viæ illius & rationis collationem faciam, quæ Tillemontio & Bailleto probata fuit ad Sincerorum veterum Martyrum Actorum diſcrimen habendum eum Artis illius legibus, quas ſuper Codicibus & Tabulis dedit nobis Mabillonius.

Ajo itaque primo loco, Tabulas, * quas in Diplomaticæ artis regulas ſculpendas curavit Cl. Mabillonius, iiſdem conditionibus præditas eſſe, quod ad Scripturæ modum attinet, ſtilum, tempus adſcriptum, ſubſcriptiones, ſigna, materiem, videlicet Corticem, Papyrum Ægyptium, aut membranam, aliiſque veteribus monumentis communes notas. Contra vero Acta archetypa in Ruinartii Collectione comprehenſa, atque abs Tillemontio & Bailleto in ceterorum exemplum aſſumta diverſis notantur indiciis ſuper brevitate & ſimplicitate, quibus Criticæ leges, modo memoratæ, innituntur.

Altero loco, id magnam ſane veritatis ſpeciem habet, non æqui & boni facturos fuiſſe opus Mabillonii Viros Sapientes; ſi Tabulæ, ipſius conſilio, ut Artis Diplomaticæ regulis fundamentum eſſent, inſculptæ, quædam ſigna indicarent, quorum præſcripto rejicere oporteret, veluti ſuppoſititias Chartas aliquas autoritatis omnibus exploratæ: ſive veteres Tabulæ univerſorum teſtimonio legitimæ argumenta falſitatis ulla præſeferrent, iis regulis adverſantia, quas intendit ab iiſdem prorſus Tabulis, in aliorum exemplar poſitis, decerpere. Porro id vitii, aut ego fallor, emergit in Actis archetypis, quæ tanquam aliorum exempla abs Tillemontio & Bailleto ſelecta ſunt: ſi nanque adjicias animum quibuſdam notis, quibus afficiuntur eorum nonnulla, opus erit continuo pleraque aliorum Actis mendacibus accenſere, quamvis autographa apprime ſint; itemque in Actis certis & indubiis Suppoſitionis argumenta deprehendere.

Mabill. Diplom. l. 3. c. 6. p. 142. Poſtremo fatetur quidem Mabillonius, unumquodque indicium ab ipſo datum, ſi ſingillatim, atque ab aliis ſemotum accipiatur, ſatis non eſſe per ſeſe ad Codicis alicujus veritatem aut falſitatem demonſtandam; at idem contendit, cum omia ſimul coaleſcunt, fieri non poſſe, humano more loquendi, ut decipiamur; eaque omnia adeo ſcite induſtrieque

que his reſponſa exequeretur, caveretque dilligenter, ne quid diſſimularet, aut extenuaret.

* Quintus Diplomaticæ Liber quinquaginta octo Tabulas complectitur, integra nonnulla monumenta præſeferentes, & Diplomata Regum noſtrorum a Dagoberto I. ad S. Ludovicum; cujuſque Scripturarum generis ſpecimen cum Alphabetis ſuis; de Scriptura priſcorum Gallorum, Francorum, Gothorum, Saxonum, Longobardorum; de Scriptura Romana uniuſcujuſque ætatis de Runica, & Merovingiana.

que

que adulteraverit peritus falsarius, ut nihil fraudis quispiam odoretur. Ex adverso quamquam complexio signorum omnium, quæ simplicitati, & autoritati Actorum archetyporum tribuuntur, eorum omnium mendacium, quæ vitiosa sunt, significare posset; argumentum tamen hujusmodi ad evidentiam usque, & veritatem moralem nullatenus crescerer; idemque plerumque rei vero similis & probabilis fines non egreditur. De re Diplom. Suppl. c. 1. parte 2.

Verum unde fit, inquiet aliquis, argumentum ab Diplomaticæ artis legibus ductum tutius esse, accuratius, minusque ambiguum, quam illud, quod a regulis, ad Acta Martyrum spectantibus, comparari potest? Id sane propterea fit, quod, ubi Codicis alicujus expendendi negotium incidit, nihil quemquam sollicitum habere debet, nisi diligenter considerare, anne communes Tabularum autographarum notas gerat; si nanque in eo cognoscantur, perspicuum statim erit, optimum esse Codicem & indubitatum; si vero una aut harum qualitatum plures in eodem desiderentur, licitum & citra errorem propugnare, falsum illum esse, aut certe dubium & incertum. Nunquam igitur reperire erit, germanam Tabulam multis infici vitiis e rei natura petitis, quod attinet ad dictionem, signa, subscriptiones, loca & tempora adnotata &c. quibus fallaces aut dubiæ Tabulæ depravantur. Hoc tamen ad pleraque Martyrum Acta nequit accommodari, in quibus, sinceris licet & archetypis, eadem suppositionis indicia deprehenduntur, quæ in suspiciosis & incertis, immo in falsis & apocryphis se produnt.

Quocirca cum nihil de archetypi alicujus Operis veritate detrahant errata ista, consequens nequaquam est, Acta Martyrum iis resperfa, dubia plane esse & supposititia: jus enim semper est unicuique contendendi, non esse illa ob hæc existimata falsitatis signa traducenda, si modo his similia conspiciuntur in prioris Ordinis monumentis, quæ ad aliorum delectum documenta præbent, uti a nobis locis non paucis animadversum est. Ex quo facile est colligere, * regulas quibus fulta est ars Diplo-

* Ecce ex his regulis præcipuæ. Prima sit, non esse leges hasce stricte sumendas, neque intepretandas.

Altera, non medioeris opus esse prudentiæ, cum veteres Tabulæ ad trutinam revoeantur.

Tertia, ferendum esse judicium secundum eas res, queis favet possessio diuturna.

Quarta, ad rectæ conjiciendum de Tabula aliqua non interesse modo ad Scripturam, & notam ullam, verum ad singulas & universas attendere.

Quinta, unum vel alterum vitium, nisi si rei Summam attingant, Tabulis vetustis minime officere.

Sexta, non esse anteferendum genuinarum Tabularum testimonio Historicorum & Inscriptionum suffragium.

Septima, additiones in Tabulis obvias tanti non esse, ut illæ pro-

matica, tutiores esse minusque errori & ambiguitati obnoxias, ac eas, quas tradere nobis existimarunt Tillemontius & Bailletus, ut rectum inter vera antiquorum Martyrum Acta, & dubia aut supposita judicium committeremus.

pterea rejiciantur. Quas omnes leges solida argumenta confirmant.

Mabill. de re Diplom, l. 3. c. 6. pag. 141. & 142.

DIS-

DISSERTATIO V.

ANIMADVERSIONES

IN REGULAS CRITICES,

A SIMONIO

Excogitatas ad conficiendam Interpretationem Sanctorum Bibliorum, iis omnibus, quæ hactenus prodierunt, accuratiorem.

ARTICULUS PRIMUS.

Simonii consilium videtur esse, Veteris Testamenti Interpretationem parare quo ad sensa & cogitata perfectiorem.

NON in Procemio modo ad Historiam Criticam Veteris Testamenti, verum pluribus etiam in locis Operis sui, Versionis novæ consilium aperit Simonius. „ Quando- „ quidem plena periculi res esset, inquit, non apposi- „ tis, quæ sunt opus, remediis, mala nunciare; pro- „ pterea recensitis optimis pravisque qualitatibus, „ quæ plerasque Bibliorum Interpretationes consequuntur, initio tertii „ Libri eam viam rationemque significavi, quam sectetur oportet qui- „ cumque Scripturarum interpretationem hactenus editis perfectiorem „ orditur. „

In Hist. Crit. vet. Test. l. 1. c. 1. p. col. 1. Ibidem l. 3. c. 1. p. 352. col. 2.

Antequam vero aggredior ad explicandas eruditi hujus Critici leges, interesset rei scire, utrum sit ejus animus, futuram hanc novam a se in-

stitu-

ſtituendam Verſionem accuratiorem, & fideliorem, aptiuſque verum Textus archetypi ſenſum reddituram; an vero fidelitas hæc & accuratio ad perfectionem tantum, ut ita dicam, aſſumtam & adventitiam Scripturæ pertineat; nimirum ſenſuum intelligentiam dilucidius explicando, ad præſcripta Grammatica accommodatius, & ſtilo, quam in ceteris Verſionibus fuerit, emendatiore atque elegantiore?

Si uno hoc duntaxat altero modo rem percipit Simonius, non apparet cur dixerit, magna huic exequendo conſilio obſtare impedimenta; *immo videri, rem tantam ſucceſſus proſperos habere non poſſe*: neque cur Autor Reſponſi ad Spanhemium quodam admirationis genere ſcripſerit *ſibi continuo audax viſum eſſe conſilium iſtud*; cum Pontifices Sixtus V. & VIII., qui Vulgatæ Editioni, omnibus, quæ exſtant, aliis procul dubio accuratiori, corrigendæ incubuerunt, fateantur, plura eos omiſiſſe, quæ mutari poterant, quod ſaltem recidit in claritatem, dictionem, & nitidiores, magiſque Latinas dicendi formulas: *Sicut nonnulla conſulto mutata, ita etiam alia quæ mutanda videbantur, conſulto immutata relicta ſunt*.

p. 650. col. 2. Gall. Fertur Simonium eſſe Reſponſi hujus Scriptorem.

In Baſ. Bibl. Vulgata Edit.

Quare eſt admodum ſimile vero, niſi Simonii laborem vanum futilemque habere velimus, dicendum eſſe, contendere illum, ut nova hac ſua interpretandi ratione Veteris Teſtamenti Interpretationem comparet Eccleſiæ accuratiorem, abſolutiorem, magiſque Textui archetypo *in ſenſis & cogitatis* reſpondentem, ſive, ut ferunt ejus verba, *qua melius archetypum exprimat*, quam ceteræ hucuſque editæ Verſiones, ne excepta quidem Septuaginta, aut Vulgata; * neque enim alia ſubjici poteſt verbis iſtis Sententia: „ Critice, quam duobus prioribus Libris „ adhibuimus cum in Bibliorum Textum, tum in varias illius Inter- „ pretationes, manifeſto eſt argumento, nullam hactenus prodiiſſe ex- „ pletam omnibus ſuis partibus Scripturæ ſanctæ Verſionem. „

Epiſtola ad Abatem de afflatu Sacrorum Librorum pag. 14. col. 1. Gall.

Hiſt. Crit. Vet. Teſt. l. 1. c. 1. pag. 232. col. 1.

Ac ſi conſilium in univerſum Autoris Hiſtoriæ Criticæ tendit horſum, ut leges condat, quibus aut Codicem Librorum Sacrorum archetypum emendet, aut germanam, ad hanc diem nemini notam, intelligentiam aſſequatur, aut majorem ipſi, quam antea, amplitudinem addat & varietatem: illud certe dici citra erroris notam poterit, ipſius ſingulare conſilium eo ſpectare, ut Eccleſiæ paret Verſionem cumu-

* *Quid igitur poſt ſeptuaginta Interpretes & poſt Sanctum Hieronymum ſeſe emendaturos ſperant scioli homunculi? Quid cauſſa eſt, quod Græcæ Translationi non acquieſcunt, cui acquieverunt Apoſtoli, & univerſa Eccleſia Græca & Latina? Quare non Verſioni Latinæ, quam inculpatam, cum primum facta eſt, judicavit Eccleſia; judicavit etiam Synagoga, quamque inviolatam conſervavit cum Eccleſia Romana annis mille ducentis univerſus Occidens?* Morinus Exerc. Bibl. l. c. 1. Exercit. 1. pag. 4.

latiorem in sensis afferendis, atque fuerit Versio Septuaginta, S. Hieronymi, omniumque postremorum Sæculorum Interpretum. „ Quæ omnia, „ inquit in rem hanc perdoctus Protestans, nonne ad eam rem valent, „ ut vereamur, ne nos Operis Simonii lectio in arte dubitandi de præcipuis Christianæ Religionis dogmatibus confirmet? „ *Spanhem. in Epistola ad amicum p. 568. col. 2.*

Qua de re illud sine ratione minime existimarunt homines, novum hoc Autoris Historiæ Criticæ consilium potissima in caussa fuisse, ut æquum videretur, opus ejus, dum lucem primam hauriebat, obruere. „ Si Simonius, inquit Protestans quidam, incumbat animum Epistolæ „ Cardinalis Barberini ad P. * Morinum datæ de Critice Capelli, ** „ quæ incomperta ipsi esse non poterat, in ea illorum purgationem offendet, qui suam Historiam Criticam Parisiis supprimendam curarunt; „ ne viam aperirent sententiis dubiis & impudentibus, quæ tandem in „ errorem præcipites dare solent, „ Simonio certe magnificis adeo verbis Capelli Opus efferenti, de quibus non convenit vel inter *** suos: illum ceteris, qui ea de re scripserunt, anteire judicanti, nuncupantique eruditius, quod exstet, & præstantissimum Opus; Autoremque eundem sibi in ducem quem sequeretur, adjungenti, alia inesse spes non poterat, quam *Historiam Suam Criticam* eandem fortunam subituram, ac **** *gratiosissimi*, ut vocat Spanhemius, *Scriptoris sui Critica sacra* subivit. *Petrus Ambrunus in Respons. ad Hist. Crit. pag. 12. Roterod. 1685.*

* Cardinalis hic Epistolam ad Morinum misit anno 1653., in qua gerebatur, Capelli Librum *Critica Sacra* inscriptum, magnos rumores Romæ excitasse, propterea quod Autor sibi facultatem vindicaverat, Sacros Codices de arbitrio emendandi; quod Ecclesiæ & Pontifici soli concessum est. Quam epistolam hoc pacto concludit: *Dare operam debemus; ut non modo errores, verum etiam curiositatem omnem & audaciam, quibus ad novos errores via sternitur, depellamus.* Hæc Epistola octogesimum primum obtinet locum in Collectione Epistolarum, quas Angli in publicum emiserunt anno 1682. titulo *Antiquitatum Ecclesiæ Orientalis*. Dupinus sæculo decimoseptimo p. 5. p. 247. istam Epistolarum collectionem Simonio accenset.

** Liber Ludovici Capelli, Ministri & Professoris Salmuriensis, nomine *Critica Sacra*, post impedimenta magna, ipsi decem annorum spacio Genevæ, Sedani, & Lugduni Batavorum illata, tandem formis Parisiensibus prodiit studio PP. Petavii, Morini, & Mersenni Minimi, anno 1650.

*** Matthias Vvesmuth Professor Rostochii, in defensione Textus Hebraici, & Masorethici, edita anno 1664. in hunc modum de Capello, ejusque Opere locutus est: *Capellus profanus Bibliomastix, & ejus Critica Atheismi buccina, & Alcorani fulcimentum, publica flamma abolendum.*

**** Vix in Gallia lucem aspexit Critica Veteris Testamenti, cum post examen satis nobis notum damnata & sublata est secretioris Consilii decreto, anno 1678. adeo periculi erroris que plena visa est. Jussu Episcopi Meldensis 1702. 29. Sept. Gall.

AR-

ARTICULUS II.

Regulæ Criticæ Simonii ad novam ejus interpretationem eleborandam.

PErſpecto Cl. iſtius Critici conſilio, ſupereſt inveſtigare, qua illud inierit ratione. Rem univerſam ad tres præcipuas leges deduxit, *Hiſt. Crit. Vet. Teſt. l. 3. c. 1. p. 352. c. l. 2.* quæ alias non paucas complectuntur. Initio illud ratum habet, quandoquidem intereſt cujuſque Interpretationis archetypum ſuum, quoad fieri poteſt, referre, neceſſum eſſe conſtituere ante omnia, quodnam futurum ſit archetypum, unde Sacra Biblia vertenda ſint.

REGULA PRIMA.

STatuit itaque prioris principii loco, cum Textus Hebraicus, licet locis aliquibus vitioſus, germanum archetypum ſit, ipſi accomo- *pag. 353. col. 1.* dandam eſſe Verſionem novam, cujus conſilium capit. Ex ejus nanque ſententia, quoties attinet opus aliquod interpretari, præſtat quoque, id citius ad Textus normam facere, quam ad Verſionum ejuſdem Textus.

Porro cum, eodem Simonio Judice, non exſtent in præſentia niſi corrupta Hebraici Textus exempla, illud præ omnibus cordi eſſe debet, ut Textum hunc ex Criticarum regularum præſcripto reſtituamus. Videli- *pag. 354. col. 2.* cet oportet. 1. Varias Textus Lectiones adnotare, quæ in ora Libri collocandæ ſunt, meliore ad ipſam Interpretationem ſervata, quin admodum religioſe Textum Maſorethicum, aut antiquorum Judæorum in *col. 2.* Biblia Criticen ſequamur. 2. Cavere, ne diverſam Interpretationem cum varia Lectione miſceamus, & ſecernere, quænam revera ſit varia Lectio ab iis, quæ vitium tantummodo ſunt Librariorum; cumque hærebimus in ancipiti, apponenda erit conjectura noſtra, ne conjecturæ a *Ibidem.* variis Lectionibus minime internoſcantur. 3. Curam omnem adhibere, ut conſtet, quinam ſit Hebraicus Textus, quique non; ut Interpreti liberum ſit, addita Textui mutare, ubicumque in meliorem ſenſum in- *pag. 355. col. 1.* ciderit. 4. Interpreti jus eſto alias ſæpius apponere vocales, & ampliorem Hebraicis vocibus ſententiam ſubjicere, quam Chriſtianis Linguæ hujus peritioribus, Rabbiniſque ipſis in more fuerit. 5. Quodcumque de Punctis vocalibus dicimus, de Accentibus quoque intelligatur oportet,

tet, qui inciforum & punctorum loco funt ad Orationis partes diftinguendas. Integrum etenim effe debet Interpreti eos minime fectari, quoties melior fenfus occurrit. *pag. 356. col. 1.* Confulere demum opus eft vetuftas Septuaginta & Vulgatæ verfiones locis illis, in quibus apparebit, poffe has Textum Hebraicum redintegrare; quin ab hoc munere rejiciamus Exemplar Hebraicum Samaritanum in Pentateucum, non fecus atque alias Interpretationes Græcas, Latinas, Chaldaicas, Syriacas, Arabas, ceterafque, *pag. 354. col. 2.* fimul & Commentaria fapientiorum Rabbinorum in Scripturam.

Cum vero pofuerit pro certo Simonius, inftaurari poffe Textum Hebraicum veterum Scripturæ Verfionum ope, aliunde autem iftarum *pag. 356. col. 1.* exempla tantum depravata fuperfint; animadvertit in rem effe pariter, rationem fcrutari, qua prima vetuftarum Interpretationum Archetypa, ut in nobis erit, reficiamus; antea alias vero eam, quæ feptuaginta Interpretibus tribuitur. Cujus illud affert argumentum, ne fcilicet Textum Hebraicum vitiofis Interpretationibus corrigamus.

ALTERA REGULA.

NON eft fatis Textum felegiffe, cui noftra adhæreat Interpretatio; requiritur ulterius, ut eam Linguam calleamus abfolute, in qua Textus ille defcriptus eft: Atque illud exploratum eft, pleraque verba Hebraica ambigua effe, incertæque admodum fignificationis. Quo de hoc cautum fit: 1. In ipfa Interpretatione adhibe meliorem, magifque *cap. 2. p. 357. col. 1. & 2.* propriam verborum Hebraicorum Verfionem, ceteras autem remotiores in ora Libri fepone 2. Da operam Linguæ Hebraicæ alio plane modo, ac in Scholis, & ex editis illius Linguæ Lexicis plerumque addifcitur. 3. *pag. 358. col. 2. pag. 359. col. 1.* Ut autem perfecta Hebraici Idiomatis cognitio acquiratur, intereft veteres Græcos Interpretes in confilium vocare Judæos Caraitas five; *Textuarios*; Judæos Rabbiniftas, five *Thalmudiftas* * in Hebraica Lingua doctiores, queis addere fas eft S. Hieronymum, & Maforethas. 4. Quo facilius profpere cedat confilium hujufmodi, opus eft fe conferre ad Bibliorum Concordantias, præfertim ad illam Conradi Kircherii, in qua uno afpectu adjectam a Septuaginta unicuique verbo Hebraico Scripturarum

* Eruditus quidam Autor ejus eft opinionis, ut contendat, non effe Rabbinos ad Hebraicam Linguam percipiendam tutos duces. Cum etenim a bis mille circiter annis Hebraica Lingua defierit effe Judæis vernacula, non funt penes illos majora, quam apud alios, ad eam perdifcendam adjumenta. Ipforum Libri fingulari quadam utuntur Lingua, e vocibus Hebraicis conflata, ab eorum genuina fignificatione diftortis, & cum Linguis populorum ceterorum vernaculis permixtis. Gouffetus in Commentario Linguæ Hebraicæ Amftelodami, & Ultrajecti impreffo 1702.

explicationem conspicimus. Summas quoque in rem hanc afferet opportunitates Concordantia Hebraica Marii de Casalio, cum referat Vulgatæ & Septuaginta interpretationem, quoties a communi voces Hebraicas vertendi ratione Versiones istæ recedunt. His omnibus accedat oportet an- pag. 360. col. 1. & 2. tiquarum Versionum interpretatio, quæ nos eorum certiores facit, quæ tempore illo magis probabantur; aliæque Linguæ, ad collationem veterum Versionum cum Archetypo instituendam accommodatæ. *

TERTIA REGULA.

INterpreti Divinarum Scripturarum in Hebraicæ Linguæ peritia minime acquiescendum est, sed ad illius notitiam, in quam eas vertit, pag. 361. col. 1. ulterius tendendum. Animadvertet tamen 1. nefas esse hanc Linguæ doctrinam ad eam crescere exquisitam rationem, ut frangat autoris sensa; cum potius iis dicendi formulis utendum sit, quæ, ut proprius fieri poterit, ad Ar- Ibidem. chetypum accedant. 2. Non esse Interpretis Bibliorum, ordinem vocum; ut est in Archetypo, omnino retinere, alias fieri nullo modo poterit, quo- col. 1. minus interdum in ambiguo ludat, cum Linguæ minime in omnibus invicem respondeant. 3. Si Interpretem subibit dubitare de alicujus vocis intelligentia, necessum esset in ora paginæ breves adnotationes appingere Lectorem monentes, ancipitem haberi verbi Hebraici significationem, Ar- Ibidem. tisque aut moris verbum esse nobis ignoti. 4. Opus esset in calce Versionis Lexicon apponere verborum obscurorum & difficilium, nominum Ani-

* Illustris Autor, quem superius citavimus, Hebraicæ disciplinæ callentissimus animadvertit, nullius frugis esse ad Linguæ Hebraicæ intelligentiam veram Hebraicorum verborum significationem sciscitari ab Orientis Linguis Chaldaica, Syriaca, Arabica, quæ prioris veluti Dialecta sunt, quandoquidem verba hæc ab Hebraica in hasce alias Linguas commigrantes, non formam modo, verum significationem quoque commutarunt. Propterea contendit, levi admodum esse subsidio Versiones ad Hebraicam Linguam in sua integritate comparandam. Versio Septuaginta, quæ omnium est vetustissima, iisque temporibus propior, in quibus vigere poterat aliqua Linguæ Hebraicæ cognitio, non paucis ex illius mente vitiis inficitur; Scriptoresque ad eam lucubrandam acciti fere semper eorundem verborum sensum invertunt. Nihil pene aliarum Græcarum Interpretationum ætatem evasit præter quædam loca divulsa, ab antiquis Autoribus memorata; & quasdam voces in Versionem Septuaginta illatas, ut eam undequaque vitiarent. Vulgata. si ipsum audias, nimium Septuaginta Versionem, minusque accurate Textum Hebraicum refert. Paraphrases Chaldaicæ non sunt in Versionum numero collocandæ. Ex Syriacis Versionibus una adhæsit Septuaginta, alia quæ Codicem Hebraicum sibi proposuit, refecta & inculcata est. Arabicæ ad Septuaginta, vel Vulgatæ, vel Syriacæ normam revocatæ sunt, aliunde plus æquo liberæ, neque satis vetustæ. Quæ vitia occurrunt pariter in Versionibus Copticis, Æthiopicis, & Armenis, ex Septuaginta Versione profectis. Goussetus ibidem.

ma-

malium, Plantarum, Gemmarum, Instrumentorum, aliarumque rerum similium, quæ in Judæorum quoque ignoratione versantur, ex quo Linguæ Hebraicæ usus apud illos obsolevit. Quoties verborum istorum ullum ignotum omnino erit, neque ad hanc potius quam ad illam significationem adduci poterit, verbum idem, quod in Textu est, in Versione pag. 362. col. 1. servabitur, expositis in Lexico de verbo illo Interpretis conjecturis. Hac ratione parabitur Bibliorum sanctorum Versio, in qua discrimen erit eorum, quæ certa, quæ dubia, quæque penitus sunt incomperta. Postremo pag. 363. col. 1. loco non est omittendum studium conficiendi Tabulas Geographicas & Chronologicas cum rerum difficiliorum illustrationibus.

Ecce præcipuas Simonianæ Criticæ præscriptiones, viamque & rationem sectandam; ut divinarum Litterarum Versio feliciorem exitum reperiat, ac omnium Linguarum & sæculorum Interpretibus hactenus datum est. Fatemur ultro sine ulla dubitatione plerasque illarum exquisito ingenio esse summaque accuratione; qua de re omnes singillatim excutiendas nequaquam suscipio; longius enim, quam par sit, protraheretur oratio mea; sed aliquibus in earum præcipuas, quæque ceteras complectuntur, animadversionibus contentus ero; atque effata illa diligenter perpendam, quæ super Versionum autoritate, & Interpretatione sua Novi Testamenti protulit Simonius.

ARTICULUS III.

Num intersit instituendam Versionem ad Textum Hebraicum accommodare.

UNA ferme ratio est principiorum Disciplinæ alicujus, & Ædificii cujusdam fundamentorum; ut nisi utrinque solida sint & inconcussa, corruat res universa. Nonne principia Simonianæ institutionis multum habent firmitatis? In id demum omnia recidunt: *Interest novam Versionem ad Textum Hebraicum accommodare*. Opus sane est, enunciationem hanc admodum virium habere, ut ipsi tantum Ædificium, quantum ille reputat animo, superstruatur!

Ii omnes, qui contendunt, deficiente primo & germano Archetypo, non esse a Septuaginta Versione recedendum; quique sibi persuadent, nullam Scripturam Sanctam ætate hac admittendam esse præter antiquam Versionem Latinam, cui nomen Vulgatæ † aut communis, hi sane Autoris † Κοινή. hujus principium minime probabunt; sique Protestantes, qui Textum

Hebraicum Veteribus Versionibus anteferunt, summa novum hunc Interpretandi modum existimatione, magnisque laudibus prosequuntur; * non est cur Simonius Operi suo suffragium idem a Catholicis præstoletur.

Si documenta eadem servare præstat Scripturæ Versionem antiquam corrigentem, & novam adornantem; nemo erit, qui reperiat, Origenem, ubi Septuaginta Versionem retractavit, & Pontifices, eum in Vetusta Vulgata instauranda laborarunt, ad hujusmodi pronunciatum confugisse. Si fidem adjieimus Rufino, Origens non Textus Hebraici, sed antiquarum Versionum subsidio Græcam Septuaginta Interpretationem emendare exorsus est. Idemque Origenes nos docet, se, menda innumera in communibus Septuaginta versionis exemplaribus animadvertentem, ea sustulisse Græcorum veterum exemplorum auxilio, & aliarum Interpretationum luce. Ubi vero ait, se Textum quoque Hebraicum consuluisse, de Aquilæ versione intelligendus est, quæ Hebraica apellabatur, quod Hebraici Textus verbum a verbo redderet.

Origenes Tomo 8. in Joan.

Sapientibus Viris pariter, qui sub summis Pontificibus Sixto V., & Clemente VIII. operam suam ad Vulgatæ instaurationem eontulerunt, diversam plane a Simonio rationem inire placuit, ut ab eodem didieimus: „ Quod magnopere attinet, inquit, animadvertere in Vulgatæ eorrectione illud est, hanc non ad Hebraieum exemplar Archetypum, quod latine reddiderat Sanctus Hieronymus, revocatam fuisse, sed ad vetustos ejusdem Interpretationis Codices; & ad Hebraieam fidem tum solummodo eos appellasse, eum Latinus Interpres in sensis verborum fluctuabat „. Eadem pariter provisione eautum erat, ne quis auderet errata Interpretis Latini Arehetyporum ope tollere. *In his tandem, quæ neque Codicum, neque Doctorum magna consensione satis munita videbantur, ad Hebræorum Græcorumque exemplaria duximus confugiendum, non eo tamen, ut inde Latini Interpretis errata corrigerentur.*

Hist. Crit. l. 2. c. 13. p. 263. col. 1.

Sixtus V. in Bull. al pro Reform. &c. 1689.

Verum potuisset Simonius initium illud suum auctoritate exemploque

* Theologi nostri *Protestantes*, inquit Autor Præfationis, quæ in „ limine est Historiæ Criticæ, Editionis Leers 1685., majorque præsertim eorum numerus, qui Linguarum peritia & Critices Artibus exeellunt, Simonii opus in pretio habent, illudque celebrant in Libris, quos in vulgus edunt „ . . . . . . Mihi quidem persuasum est, si rationem ab ipso traditam in Bibliorum interpretatione teneremus, magna inde consecutura „ tanto Operi navando adjumenta. Nonnullis insedit opinio, Simonium hoc Procemium seripsisse, at nullam veritatis speciem habet eommentum istud; siquidem se Protestantem Autor declarat. Alii Simonii eonsilium de nova Versione *Summi ingenii consilium vocant*; *magnum & Criclco dignum, excellens & utilissimum; Si modo urgeat in incepto citra omnem licentia notam*. Resp. ad Hist. Crit. Petri Ambruni, pag. 14.

Do-

Doctorum, qui Editionem Complutensem curarunt, confirmare; quandoquidem Græcum Septuaginta collatione ad Textum Hebraicum restituerunt: nisi sentiret „ hanc corruptionem potius quam reformationem „ nuncupandam esse; cum per ipsum hæc ad Hebraicam veritatem con- „ formatio necessaria tantum sit iis locis, in quibus sive manifesti de- „ prehenduntur Amanuensium errores, sive Autores, licet minus Græ- „ cam Septuaginta Versionem intelligentes, ausi sunt pro libidine cor- „ rigere. „ Si Versionem ad Hebraici Textus normam redigere pura corruptio est, quid de ratione illa dicendum, quæ integram Versionem eodem Textu dirigit; cuique in exemplar & fundamentum futurus est? *Hist. Crit. Vet. Test. l. 2. c. 3. pag. 195. col. 1.*

Autor Historiæ Criticæ, condens novæ rationis suæ leges, putaverat Sapientum de jacto a se principio exprobrationes prævertere, eum dixit, S. Hieronymum in suam Interpretationem nihil retulisse, nisi quod magis Archetypo Hebraico, a se reddito, appropinquare cognoscebat: at ubi intellexit, provisionem hanc justas Criticorum querelas haud restinxisse, denuo exemplum hoc Sancti Hieronymi refricat in Epistola Parisiis data anno 1679. nomine Theologi Parisiensis, ut valeret responsi loco ad Spanhemium. „ Spanhemius, ita Theologum suum loquen- „ tem indueit, in eo accusat Simonii sententiam, quod ab opinione in- „ ter Ecclesiæ Romanæ Doctores acceptissima discedat, qui ut plurimum „ primas deferunt Vetustis Versionibus non vero Hebraico Archetypo. „ Respondet Theologus: *Sanctus Hieronymus novam Versionem suam ex Hebraico Textu confecit: quocirca Simonius in hoc Hieronymi viam & rationem sectatur.* *Simon. l. 3. c. 2. p. 358. col. 1.* *Resp. ad Epistolam Spanhem. p. 651. col. 1.*

At non video, quid emolumenti ab exemplo Hieronymi capere possit; nisi si argumenta proferat, Interpretem ætatis hujus iisdem subsidiis præditum fuisse, quæ sibi comparavit Sanctus Pater; ut novam Bibliorum Versionem ab Hebraico Textu depromeret. Nullam mentionem facio singularis afflatus, quem non omnes ipsi concedunt; sed exemplorum Hebraicorum ita emendatorum, minusque vitiosorum, ut Hieronymo præsto fuerunt; cognitionis adeo absolutæ Linguarum Græcæ Hebraicæ Chaldaicæ &c., auxilii præstantiorum ejus sæculi Rabbinorum, ipsiusque celebris Academiæ Tiberiados; * Hexaplorum Origenis, ** quæ utili-

* S. Hieronymus a Schola, sive Academia Tiberiadis Doctorem Judæum accersivit, a quo Lingua sancta imbueretur, quoque ad nonnullos Bibliorum vertendos Libros veluti Socio uteretur.

** S. Epiphanius *de Ponder. & Mens. l. 7. c. 19.* explicat perspicuitate summa magni hujus Origenis Operis œconomiam. Tradit *Tetrapla* Versiones Aquilæ Symmachi, & Theodotionis continuisse; *Tetrapla* vero nominavit, quod per quatuor columnas dispositæ esset. Deinde addidit columnas duas, in quibus Hebræum legebatur characteribus Hebraicis & Græcis, & *Hexaplorum* nomine donavit. Cum denique *He-*

ter

ter sane in suos usus convertisse puto ; & instinctus peculiaris Sancti Spiritus ad opus hujusmodi suscipiendum , quem ipsi tribuit Clemens VIII. *divinitus* excitatum .

In Præf.Bibl.

Quid quod si daremus ultro egregio Critico Simonio majora fore ipsi, quam S.Hieronymo, adjumenta ? ut ad se pertinere arbitraretur excogitatam Versionem suam Textu Hebraico formare , opus præterea esset, ut iisdem momentis , quibus adductus fuit S. Hieronymus , ad interpretandum adduceretur . Præterquamquod etenim labori huic non se dedit , antequam sibi a Pontifice Damaso delegaretur , ut ab eodem accepimus ; * Ecclesia certe sancti illius Interpretis tempore diverso plane modo, quod est Bibliorum Textus, se habebat , ae se habeat ætate nostra.

Cum S. Hieronymus ad Versionem suam faciendam aggressus est , corruptissima erant Latina exemplaria : unusquisque assumta specie castigandi Vulgatam, quæ ad Septuaginta normam redacta fuerat , pro libito addebat non pauca, & detrahebat : *Apud Latinos* , animadvertit illustris hic Doctor, *tot sunt exemplaria* , *quot Codices* , *cum unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit* , *vel subtraxerit* , *quod ei visum est* . Innumera menda in illam invexerat negligentia vel inseitia Librariorum : Versionis Septuaginta Codices neque puriores erant, neque emendatiores ; etenim præter sublatos, aut alio translatos *Asteriscos* , sive Stellas, *obelos* sive lineas parvulas, in Græcia, in Palæstina, atque in Ægypto diversa Exemplaria adhibebantur. ** Magna itaque Scripturæ Codicum cum Græcorum tum Latinorum confusione factum est , ut Sanctus hic Doctor ad parandam novam Versionem suam cogeretur ; *** & fontem ipsum adiret, quoniam rivuli lutulenter fluebant. *Decet enim*, inquit apposite ad institutum nostrum Cassiodorus, *ut unde ad nos venit salutaris translatio*, *inde iterum redeat decora correctio*. Idque præsertim, cum certo constat , minus interpolata esse archetypa , quam Versiones.

Præf.in Josue.

Aug. l. 2. de Doct.Christ.c.11.

Cap. l. 1. Divin. lect.c.15.

xaplis istis accessio per eum facta est aliarum duarum Versionum , quæ non alio , quam quintæ & sextæ Versionis vocabulo signabantur , universum hoc Opus *Octapla* nuncupavit.

* *Novum opus me facere cogis ex veteri , ut post tot exemplaria Scripturarum toto Orbe dispersa quasi arbiter sedeam . . . . pius labor , sed laboriosa præsumtio , judicare de ceteris ipsum ab omnibus judicandum . . . . tu , qui summus Sacerdos es , fieri jubes* . Hier. Præf. in Evang.

**A Constantinopoli ad Antiochiam Editio Luciani legebatur : in Ægypto Hesychii . Mediæ inter has Provinciæ Palæstinos Codices probant , videlicet Origenis correctionem ab ambobus Eusebiis Cæsareensi & Pamphilo ex *Hexaplis* elaboratam . Hieron. Præf. in Paralip.

*** Satis aperte super hac re loquitur Hieronymus idem in Præfatione ad Paralipomena . *Si Septuaginta Interpretum pura , & ut ab eis in Græcum versa est , editio permaneret , superflue me , Chromati Episcoporum SS., atque doctissime , impelleres , ut Hebræa volumina Latino Sermone transferrem* .

At,

At, divino favente numine, in præsens graviſſimis hiſce incommodis non afficimur. In promtu nobis eſt Sacrarum Litterarum interpretatio, autoritate Patrum Concilii Generalis firmata, qui jubent, adhærere omnes veteri Latinæ Interpretationi, ab Eccleſia tot retro ſæculis acceptæ, quamque autographam pronunciant, dignamque quæ aliis latinis Verſionibus antecellat, & ex qua pendeat univerſa tum diſputantium, tum Oratorum ſacrorum, tum demum Actorum publicorum diſceptatio. Quare Simonium tot cauſſæ, quot Hieronymum, urgere non potuerunt, ut novæ Interpretationis Bibliorum juxta Hebraicum Textum conſilium iniret.

Conc. Triden. ſeſſ. 4.

Verum, inquiet fortaſſe aliquis, non eſt itaque fas impoſterum novas Verſiones ad Textum Hebraicum referre? Periculoſum itaque cenſendum erit, & vituperatione dignum tot Virorum pietate & doctrina præſtantium ſtudium, qui poſt Tridentinam Synodum Sacrorum Librorum Verſionibus perficiendis in omnia Linguarum genera animum applicuerunt? Quem latet, opinari ſapientes Criticos, Patres Concilii Tridentini, dum Vulgatæ Editioni ſuffragium autoritatis ſuæ addiderunt, alias Interpretationes, multoque minus Archetypum Hebraicum haud rejeciſſe? Demum „ utrum ne quem piam ſugere poteſt, quamvis Concilium Tridentinum „ ſanxerit, non eſſe ab explicatione Patrum in Scripturis interpretandis „ recedendum, cautum tamen illius juſſu non fuiſſe privatis hominibus, „ alias explicationes conſectari, quoties fidei caput aliquod non contro- „ vertitur? Immo ex adverſo aſſerere commode poſſumus, nunquam, „ atque poſt Concilium illud factum eſt, Litteratos viros in novis Textus Biblici ſenſis aucupandis tantum operæ ſtudiique poſuiſſe.

Pallav. Hiſt. l. 6. c. 17. Marian. pro Ed. Vulg. Simonius Præf. ad Hiſt. Crit.

Non inficior, diverſas Scripturarum Verſiones, præſertim a Catholicis elaboratas, utiliſſimas eſſe, atque ex illis commoda multa magnaque percipi poſſe, quæ paucis exequitur Morinus in ſuis Biblicis Exercitationibus. * Neque crimini verto novas Verſiones, ad Textum Hebraicum accommodatas. Quod autem probare nullo modo, illud poſſum eſt, eo animo hæc præſtari, ut fucum faciant vetuſtis Eccleſiæ Verſio-

* 1. *Ut poteſtas & energia dictionis cujuſdam exprimatur, qua Latine non ſatis expreſſa eſt, aut non potuit exprimi.* 2. *Ut varia vocis, aut Phraſis ſignificationes cognoſcantur, qua peregrina Lingua unico verbo, aut unica phraſi omnes repræſentari non poſſunt.* 3. *Ut emphaſim, aut genium Linguæ ſine quorum cognitione ſenſus Autoris interdum obſcurus eſt, variarum Lectionum comparatione Sacræ Lectionis ſtudioſus percipiat & imbibat.* 4. *Ut Judæi propriis armis confodiantur.* 5 *Ut diſſentientibus ex utraque parte variis Latinorum codicibus, fons, velut arbiter, conſulatur.* 6. *Ut manifeſtus error, cui varii Codices conſulti non medentur, fontis autoritate corrigatur.* 7. *Ut Archetypi corruptio ex tam inſigni ectypi ſinceritate cognoſcatur, & plerumque ſanetur.* Morin. Exerc. Bibl. l. 1. Exerc. 5. c. 1. pag. 180.

nibus,

nibus, idque consilii, ut fertur, cepit Simonius in sua, quam adumbravit, Bibliorum Interpretatione. Profecto namque in rem erat, ut magnificam novæ rationis suæ speciem animis hominum informaret, eam, quæ de duabus antiquis Versionibus ab Ecclesiæ exordio vigebat, existimationem imminuere. Verum, ut Lectoris sit judicare, num Critico isti imponamus, nonnulla ipsius hac de re dicta referre pergimus.

Ab ipsa Operis sui Præfatione habet, „ Criticen, a se in præcipuas „ Bibliorum Versiones institutam, clarissimo esse argumento, quam verum sit, Sanctarum Litterarum Interpretationem pene fieri non posse. „ Capite primo Libri primi Historiæ Criticæ gloriatur, se viam & rationem ostendisse, quam sequi necesse est, ut interpretatio omnibus ad hanc diem editis accuratior habeatur: quod deinde repetit crebris locis. „ *Criticis*, inquit alibi de Vulgata, a Tridentino Concilio probata disputans, *jus est dijudicandi, utrum recta sit Vulgata; sique melius Hieronymo Textum Hebraicum interpretari quis possit*. Possem quidem innumera loca, in quibus idem ait Simonius, recitare; at unico rem expediam. Audi quibus mentem suam verbis aperiat. „ Verum est, Textum Hebraicum nunc exstantem gravissimis erroribus vitiatum esse; at „ contra longe imperfectiores sunt antiquæ Versiones cum Græcæ cum „ Latinæ. „

Libro 2. c. 21. p. 949. col. 1.

Libro 3. c. 1. p. 353. col. 2.

Ceterum ne cavillari videamur, rem traducamus ad momenta, quibus motus est eruditus noster Criticus, ut novam Versionem suam Textu Hebraico dirigeret. At quid inde commodi comparabit? quandoquidem ipso teste Fontes Hebraici ab Esdra deinceps infinitis locis contaminati sunt, quod in Historia Critica confirmare curat, nosque proximo articulo demonstraturi sumus.

ARTICULUS IV.

De Textu Hebraico a Moyse ad nos usque.

§. I.

Textus Hebraicus sub ea ratione, qua cum ante tum post Captivitatem erat, ineptus est, qui ad novam Versionem Archetypi loco adhibeatur.

SI ad eam rationem animum adjiciamus, qua nobis in conspectu ponitur Hebraicus Textus a Moyse ad reditum usque Judæorum Hierusalem post Captivitatem Babylonicam, non secus atque ad illam, in qua ver-

versabatur alterius Templi tempore ad exortam usque Christianam Religionem; persuasum continuo nobis erit, tametsi ad hanc diem existeret Textus ille, nulli tamen usui Simonio futurum ad novum ipsius cogitatum opere implendum. *Hist. Crit. l. 1. c. 1.*

Silentio prætereo mutationes haud paucas, quibus ante captivitatem obnoxius fuit Textus hic, quasque Autori nostro vitio dare placet cum Amanuensium libertati, tum inscitiæ, qui Litteras multas ipsi addiderunt, vel ab eo detraxerunt, magna propterea facta est in Hebraico Textu perturbatio. Porro Judæi Babylonem translati sensim Chaldæorum loquendi & scribendi rationi eo assueverunt, ut exacta Captivitate, cum Chaldaica, aut Syriaca, quam usurpabant, Lingua vocibus Hebraicis permixta ad Hebraicum Idioma non parum accederet, ansam Librariis dedit exarandi complures Hebraicas voces Orthographia Chaldaica. Iidem Librarii elementa pro elementis collocabant, invertebantque multa, * uti Aleph in Ain, Beth in Phe, Koph in Caph, & Scin in Samec varietate tanta, ut ob eam ab antiqua integritate Hebraica Lingua defecerit. *Ibidem c. 16.*

Doctores Scripturas Sanctas populo differentes, quæ semper Hebraicis litteris servatæ sunt, nihilo solliciti de Codicibus suis reparandis, Traditioni citius Patrum suorum, quam Bibliorum Textui institerunt. Allegoriæ post reditum e Babylone in consuetudinem venire cœperunt: ** Doctores voluptate ducti sunt novos in Scripturis sensus excogitandi, suisque exquisitis acuminibus aliorum existimationem captandi; diligentiam omnem operamque converterunt ad disciplinas superstitiosas a Chaldæa secum revectas, atque inter alias inanibus Cabalæ *** figmentis

* Ex א reddebant ע, ex ב פ, ex ק כ, atque ex ש ס.

** Commode ad Allegorias confugimus 1. cum sensum tantum Litteræ sectanti error subrepit. 2. Cum nonnihil absurdi emergit in sensu Grammaticali. 3 Cum idem sensus Grammaticalis Fidei veritati aut bonis moribus adversatur. Matth. Flaccius Illiricus.

*** Pater Kirkerius his verbis Cabalam definit: *Cabala est divinarum humanarumque rerum arcana per Moysen Legis typum allegorico sensu tradita & insinuata facultas*. Trifariam dividit Cabalam. Priorem appellat *Gametriam*, quæ fit elementorum alicujus verbi inversione: alteram *Notaricam*, quæ ex unaquaque littera verbum conficit, sive verbum ope alterius, eodem numero constantis, Tertiam *Themuram*, quæ sita est in mutatione Litterarum, quarum una adhibitis quibusdam colligationibus pro alia valet. Animadvertit, Cabalam istam tribus suis partibus esse tanti, ut exigua solum ingenia detineat. Sunt quoque, qui Cabalam in duo membra partiantur, alterum *Mercava* dictum, quod est Scientia Currus, quæ mundum intelligentem considerat; alterum vero *Beresith*, scilicet Opus Creationis, quod ad Orbis hujus spectabilis circumspectionem intendit animum. Cabalistæ dividunt Scientiam suam in *Theoricam* & *Practicam*. Illa speculando procedit, scrutaturque Mysteria veteri Lege comprehensa, ineffabilia Divini nominis Arcana, Hierarchias cœlestes, Scientias numerorum &c. Cabala *Practica* complectitur Talismata, Astrorum peri-

addicti sunt. Delectari cœptum est Historiis describendis, sive potius fabulis ad Angelos spectantibus, * quorum nomina & munera accurate exequebantur. Postremo neglecta prorsus a Judæis Critica doctrina, quæ ad custodiendam Textus Biblici integritatem erat magnopere necessaria, nihil est quod miremur, Exempla Scripturarum Hebraica mutationes vicissitudinesque tantas subiisse iis Doctoribus, qui ut plurimum, futilibus duntaxat subtilitatibus vacabant.

Quo tempore confusio, quæ tum in Bibliorum Codices irrepserat, universalis adeo facta est, ut, si fides Simonio, ne exempla quidem, unde hauserunt Septuaginta, fuerint innoxia, ipsaque non modo iisdem, quibus nunc Textus Hebraicus, mendis scaterent, verum etiam fortassis essent illo imperfectiora.

Hist. Crit. l. 1. c. 16. parte 96. col. 2.

Simonium loquentem audiamus. „ Exemplar Hebræum, quo Septuaginta Interpretes usi sunt, nihil nobis præbeat documenti, quoniam illa tempestate undique vitiosum erat. Abstinebimus itaque ab hodierno Divinarum Litterarum Textu sine discrimine secundum Septuaginta exemplar corrigendo; caruerunt siquidem æque ac nos genuino Archetypo; ipsorum Textus Hebraici codex, non aliter ac nostri, mendis suis notabatur, & forte multis locis vitiosior erat. „

Quæ cum ita sint, non apparet, velle Simonium, meditatam Interpretationem suam repetere a Codice tot mutationibus turpiter admodum depravato. Quæ nanque via & ratio esset, his subsidiis ordiri Versionem Scripturarum, quæ accuratior futura sit, magisque Archetypum referat, ac ceteræ Interpretationes hactenus elaboratæ?

Qui Interpretationem istam ad illius Textus normam revocare, cujus præscripto nolumus hodiernum textum restituere, cujusque exempla, ne iis demtis, quibus usi sunt septuaginta Interpretes, *non aliter ac nostra, mendis suis notantur, & forte multis locis vitiosiora sunt?*

Atqui si jam tum corruptus adeo erat Textus Hebraicus, quare nunquam Filius Dei Judæos & Scribas de socordia in Sanctis Litteris servandis reprehendit, contra vero ad Libros illos consultum mittit: *Scrutamini Scripturas*, cum tamen eos eodem tempore, Origenis & Hieronymi

Joann. 5. v. 39. Orig. l. 8. in Isaiam.

tiam &c. Non desunt, qui existimant a Cabala ortum duxisse quotquot commenta inania Magicæ Arti fundamentum posuerunt.

* R. Abrahamus Ben-Dior in Præfatione præfixa Commentario suo in Librum Creationis, Angelorum nomina narrat, qui Primos Patriarchas instituerunt. *Fuerunt*, inquit, *Patrum nostrorum Angeli Præceptores noti: Angelus Magister Adam Raziel; Semi Jophiel, Abraha Tsathiel, Isaac Raphael, Jacobi Peliel, Moisis Mytraton, Davidis Michael, &c.* Unusquisque Angelorum istorum discipulo suo sive scripto, sive oretenus Cabalam, hoc est Traditionem docet; qua ratione in populo Dei servata semper est. Leguntur inibi alia plura hissimilia de Angelis deliramenta.

nymi testimonio, de multis, ut videtur, levioribus culpis redargueret?

Si Textus Hebraici codices, quo tempore Versionem suam Septuaginta perfecerunt, tot interpolationibus distorti erant, tum, quando Judæi tanto cum honore Sacros Libros venerabantur; * tum, quando exempla non admodum aucta fuerant; tum, quando ab Hebraicæ Linguæ peritissimis scribebantur, neque adhuc ad exteros migraverunt: si Libri, inquam, isti ætate illa ita erant contaminati, ut modo in ipsos veluti in regulas intendere nequeamus, nostrumque Textum illorum Interpretum codicibus emendare; ubi nam, cedo, reperiet Simonius in præsentiarum Textum hunc correctiorem & accuratiorem post annos circiter bis mille, postquam innumeris ferme manibus tractatus est, totque mutationes vicesque sustinuit? Denique si exemplar Septuaginta, quod fieri non poterat, quin autographum esset, quippe ipsis publica traditum autoritate, si hoc, inquam, Exemplar integrum non erat, dici potest, tum hujusmodi non extitisse, adeoque neque ab Esdra imposterum unquam.

Quamquam ultro Simonio dederimus quidquid de Textus Hebraici vicissitudine post reditum Babylone, immo quoque ante, produxit, ut ostenderet Textum hunc, qua ratione tum temporis exstabat, non posse novæ Interpretationis exemplar esse; nihilominus additum volumus, inter Eruditos multos de his omnibus non convenire, quæ ipse pro certo ponit ad Textus Hebraici corruptionem contulisse. Satis enim simile vero fit, Codices Synagogarum usui delectos, non fuisse vulgarium Librariorum opera descriptos, sed a Sacerdotibus in Hebraica Lingua versatis; ore quidem populi a Transmigratione Babylonica periisse germanum sermonem, sed in Synagogis & Scholis, in quibus Lex legebatur & tradebatur, fuisse servatum. Non diffitemur pariter, Judæos in Chaldæa disciplinis superstitiosis imbutos, Doctoresque ad sensum allegoricum, vanaque acumina in primis investiganda plus satis conversos; id tamen non oberat, quominus studiosi aliqui viri semper extiterint, intelligentiæ divinarum Scripturarum litterali mordicus addicti, deque illius integritate mirifice sollicitì.

* Si vitio alicujus humi cecidissent Sacri Libri, Crimen, tanquam gravissimum, publico indicto jejunio Judæi expiabant. August. de Civit. Dei l. 15. c. 13.

§. II.

Non video, qui possit aliquis, curandam Versionem ex Hebraico Textu; qualis erat primis Christianæ Religionis sæculis, depromere,

EI videbitur, qui rem deferat ad Simonium, Textum Hebraicum nihilo perfectiorem & emendatiorem fuisse prioribus Fidei Christianæ sæculis, quam fuerit Septuaginta Interpretum Ævo, atque ante Servatoris nostri adventum. Ab hoc erudito Critico certiores efficimur,
Hist. Crit. l. 1. c. 27 p. 97. easdem caussas, quæ ad eum invertendum conduxerant ætate illa, hac quoque extitisse, immo novas aliquas in medium protulit: „ Judæi,
„ inquit, tempore Domini nostri nihil ferme studii operæque ponebant
„ nisi in suis Traditionibus, Allegoriis, & Parabolis. Jacebat omnino
„ contemtui habitus sensus Scripturarum Litteralis .... Pharisæi, qui
„ ceteros inter Judaicos Doctores tum eminebant in difficultatibus Le-
Ibidem p. 98. col. 2. „ gis passim obviis, non Scripturæ Textum, sed Traditiones Patrum
„ suorum consulebant. Omnia præjudicatis opinionibus ditimebantur ..
„ ... Christus Dominus, & Apostoli loca Veteris Testamenti citabant
„ ad modum Pharisæorum, qui dum recitarent, Textus verba minime
„ percensebant, rati, pendere Religionem non simplicibus Sacrorum Li-
„ brorum vocibus, sed anteceptis animo Traditionis judiciis. „
Ibid. p. 97. col. 2. „ Sanctus Paulus, ex Pharisæorum secta profectus, divinas Litteras
Ibid. p. 98. col. 1. „ ex Traditionis præjudiciis est interpretatus .... Apostoli testimonia,
„ a veteri Testamento desumta, ad explicationes traditione receptas &
„ confirmatas accommodabant, ipsorumque argumenta allusionibus quo-
Ibid. col. 2. „ que aliquando & allegoriis duntaxat constabant .... Libris etiam Phi-
„ lonis & Josephi possumus ostendere, Allegorias apud Judæos Christi
„ Domini ætate maximo in pretio fuisse, neque illos magnopere sen-
„ sum Bibliorum Litteralem cordi habuisse, aut exempla emendata com-
Ibid. p. 100. col. 1. „ parare ...... Eosdem minorem diligentiam fidemque in Scripturas
Libro 3. c. 8. pag. 386. „ sanctas indicasse .... Plerique item Patrum non videntur ad Scriptu-
„ ram interpretandam ex vero strictoque Litteræ sensu incubuisse. In
„ Commentariis itaque Primorum Patrum præstat Religionis Christianæ
„ veritatem, quam Litteralem Textus Biblici expositionem requi-
„ rere. * „

* Ratio interpretandi Scripturas non una fuit secundum temporum hominumque varietatem. Prioribus sæculis dabant operam Christiani, ut Sacras Litteras intelligerent germanumque illarum sensum ex Apostolorum, hominumque Apostolicorum doctrina extricarent. Temporibus magis pacificis, in quibus Christiana Religio, falsis devictis, caput erexerat, laborem insuper impenderunt in edendis Commentariis, atque

De-

Denique, Simonii sententia, Exempla a S. Hieronymo adhibita non fuerunt Archetypum Hebraicum, ad quod redigenda erant exempla cetera; neque periculo vacaret si quis universum Textum Hebraicum ætatis nostræ ex ipsius Interpretatione reficeret. Esset item abs re omnibus locis ejus vestigiis hærere, in quibus Codicis sui Lectionem Septuaginta Interpretum Codicibus antetulit: quasi vero Judæi ipsius Ævo meliora exemplaria penes se haberent, ac Veteres Interpretes Græci. *Libro 1. c. 16. p. 94. col. 1.* *Libro 2. c. 13. p. 260. col. 1.*

Ex hac Simonii doctrina, juvat me duas consecutiones elicere. Prima sit, etiamsi exstaret hodie Textus Hebraicus illorum Temporum, non posse illius, quam molitur, Interpretationis typum esse, si modo hujusmodi vitiis affectus tum erat. Altera, satis operosum esse, omnes Critici ipsius ratiocinationes cum Principiis suis conciliare: in adversam namque partem firma affert momenta in responsis ad Vossium, ubi ostendit, in Judæorum Synagogis lectum semper Hebraice fuisse Scripturæ Textum, atque apud Judæos tantum Hellenistas Chaldaice, aut Græce interpretari solitum: Codices Bibliorum, præsertim Synagogarum usui futuros, a Sacerdotibus, aliisque Hebraicæ Linguæ peritis, exarari consuevisse. *L. 1. c. 18.* *Libro 2. c. 17. p. 293. col. 2.*

Præter hasce a Simonio adhibitas probationes, alias quoque a Samaritanis, * Judæorum hostibus, ipsorumque Traditiones aversantibus de-

Institutionibus pro Scripturarum explicatu condendis. Vergentibus autem studiis ad octavum & nonum sæculum, explicationes Scripturarum morales & *Spirituales* crebrius quam antea colebantur, omnia ferme ad Mysticam intelligentiam atque Allegoricam referebantur, neque in alio pene studiosorum cura versabatur præterquam Catenis Synopsibusque Patrum in Sacra Biblia conficiendis. Ad duodecimum sæculum, quo Theologia diligentiori via & ratione coli cœpta est, non admodum dissimili commentabantur modo divinas Litteras, quo Theologiam tradebant, acutis quæstionibus quoad Dogmata discussis, allatisque locis communibus compluribus. Neglectum exinde graviter Bibliorum studium, donec postremorum temporum hæreses ortæ sunt, cum Novatores, Traditione posthabita, unam Scripturam nostram simplicem nudamque tanquam Fidei suæ regulam venerarentur. Hinc revocati animi ad Librorum Sanctorum doctrinam, ad Litteralem sensum, Linguarumque peritiam, novis Interpretationibus se dediderunt, ea contentione, ut centum quinquaginta annorum spacio plura prodierint in Sanctam Scripturam Opera, quam quingentis antea annis præstitum fuerit. Ceterum licet variatis Fidelium eruditione & pietate, varius pariter in Ecclesia fuerit divinas Litteras interpretandi modus, in omnibus tamen sæculis Controversiarum Quæstiones, apertis, atque e Scripturarum Littera sumtis argumentis, diremtæ sunt.

* In Opere, cui titulus: *Antiquitates Ecclesiæ Orientalis clarissimorum Virorum &c.* Londini edito ao. 1682., & colligente Epistolas Sapientum præteriti sæculi multorum: Epistola 14., quæ a Petro de Valle ad Morinum mittitur, nobis originem tradit Samaritanorum. Inquit enim, populo in Assyriorum Captivitatem ducto Sennacheribi, aut Salmanazaris jussu Assyriorum Coloniam Samariam commigrasse, a quibus profecti sunt posteriores Samaritani. Narrat insuper, Leonibus novo illorum Domi-

pro-

promit; quamvis magno non fit faciendum inter Samaritanorum & Judæorum Codices discrimen.

Ecce tibi egregia testimonia pro Textu Hebraico Judæorum, quæ satis indicio sunt, studium sensus Litteralis Scripturarum adeo primis Ecclesiæ sæculis minime neglectum fuisse, uti nobis persuadere nititur Simonius. Momenta hæc omnia cum faventia tum contraria, ab iisdem ipsius principiis, quæ in Historia Critica jecit, ducuntur; ubi a se firmiter quodam loco constituta, alio destruit, quod Criticis familiare est.

Fortassis quidpiam audaciæ nimiæ reperies in eo, quod de prioribus Ecclesiæ Christianæ Doctoribus pronunciat; atque ad Christum usque & Apostolos producit: nimirum eos plus satis morali & allegorico intellectui addictos fuisse; & ex Traditionis præjudiciis explicasse. Si vero hinc intendas aciem in Christianorum Apologias, in Celsum Origenis, & Apologeticum Tertulliani, atque in alia cum duorum istorum magni nominis, tum aliorum multorum Ecclesiæ Patrum scripta adversus Judæos aut Paganos elucubrata; plane perspicies, eos æque instituere, & probare, funditusque sensum Scripturarum litteralem & historicum cognovisse. Illinc autem si diligenter mira facta consideres, quibus Jesus Christus & Apostoli prædicationis suæ veritatem roborarunt, illud sane affirmare poteris, nullum unquam fuisse sensum veriorem, magisque cum litteræ, tum menti ejus, qui in Scripturis Sanctis locutus est, respondentem, quam illum, cui argumentis hujusmodi autoritatem addiderunt. Non est melior Legis interpretatio ea, quæ ab ipso Legislatore fit, ad quem solum pertinet Legem interpretari: atque adeo non est divini Verbi explicatio accuratior illa, quam adhibuit Deus ipse; & tum suis tum Apostolorum suorum prodigiis confirmavit.

cilio acriter infestis; Oracula edixisse, deferenda eis esse Idola, Deumque Israelis colendum, si modo vellent ærumnam tantam evadere; qua de re missos ab Assyriorum Rege Levitas, qui eos Mosis Lege instituerent, a qua nunquam inposterum defecerunt, Verumtamen cum reliquias Idololatriæ retinuissent, Hæretici semper habiti sunt a Judæis. Veteres Characteres Hebraicos perpetuo servant; Esdras nanque post Captivitatem Babylonicam novos alios Judæis dedit; diversa elementorum specie constantes.

§. III.

§. III.

Hujusmodi est Textus Hebraicus a Quinto Ecclesiæ sæculo ad nos usque, ut integrum non sit, illo ad novam Interpretationem faciendam uti.

CUM universa Hebraici Textus exempla; quæ a S. Hieronymi ætate ad nos usque prodierunt, ex iis confecta fuerint, quæ ante Christianæ Religionis ortum, & quatuor vel quinque priorum sæculorum intervallo in Ecclesia versabantur; non fit credibile, accuratiora ea esse minusque vitiosa, quam illa ipsa Archetypa, e quibus deprompta sunt.

Duo exemplorum MSS. Textus Biblici genera apud Judæos præsto sunt, alterum eorum, quibus in Sinagogis passim utuntur, alterum eorum, quæ privati homines adhibent: Generatim fas est dicere, neutrum horum Codicum MSS. genus, ut modo Textum Hebraicum referunt, huic parandæ Interpretationi Archetypum aptum esse. Quod etenim attinet ad Bibliorum MSS.*, Synagogæ usui haud consecrata, "pauca horum bona sunt, uti nos monet Simonius; quoniam difficile est industrios & accurratos Amanuenses reperire: alibi autem dicit: „ Codices MSS., qui pro privatis hominibus exarati fuere, minus sunt emendati. „ De aliis porro MSS. habeto qui loquatur. „ Nemo est, qui ad religiosam accurationem attendens, * qua descripta sunt, statim non efficiat, Judæorum exemplaria, vel certe ea, quæ usus habent in Synagogis, minimis etiam mendis carere: verum falluntur; quandoquidem omnes istæ diligentiæ præscriptiones non admodum vetustæ sunt; neque ullum mihi dabis MSS. quantumvis accuratum, in quo varietas aliqua non appareat. „

Hist. Crit. l. 1. c. 21.

Pag. 120. col. 2.

c. 22. p. 121. col. 2.

c. 21. p. 119. col. 2.

Exemplar Textus Hebraici majori existimatione dignum, quod exstet, illud est, quod Masorethicum appellant, cujus Lectio ita circumscripta est, uti conspicitur. Tametsi etenim modus legendi Hebraica Scripta per se se definitus nunquam fuerit, usus tamen illum præscripserat; & propte-

* Characteres v. g. MSS. istorum Synagogæ quasdam litteras habent punctis, sive cornuis, quæ *Thagin* scilicet coronas vocant, ornamenti loco distinctas. Cautum est, ne Libros istos super immundi animalis pelle describant, secus profani censerentur. Oportet, pellem hanc peculiari quodam artificio paratam esse Judæi alicujus opera, qui neque Apostata sit, neque Hæreticus Atramento quod Scriptioni illorum usui futurum est, Chalcanthum non sit permixtum: pellis item justos quosdam altitudinis & longitudinis terminos habeat necesse est: quætumque linea item triginta litteris conficiatur, & certum spacium inter eas interjiciatur. In Historia Critica plures hac de re scitu dignas animadversiones require.

tatio-

rea ut mos inveteraret, & tollerentur omnes, quæ irrepere possent, mutationes, visum est Masorethis, * interesse rei, priscam legendi Textum Hebraicum rationem statuere, appositis quibusdam notis, quas in Textum invexerunt, & propterea *Sepem Legis* nuncupatas voluerunt. Critica hæc Textus Hebraici magnopere pendenda est, ut post a Judæis profluens, qui meliora pro viribus eorum Exemplaria consuluerunt; nomenque *Masora* ** ipsi impositum non parum monet, Traditionem illos, tanquam regulam, diligenter secutos fuisse.

Libro 1. c. 1. pag. 351. Quamquam contendat Simonius adversus Eruditorum multorum sententiam, *** Textum Masorethicum habendum esse, veluti egregium Bibliorum Exemplar, a Judæis Tyberiadis, vulgo Masorethis Linguæ Hebraicæ callentissimis emendatum; hic tamen absolute existimari nequit primum verum Archetypum, atque adeo Textus ille, ex quo moderari possit nova Interpretatio. 1. Quia, Simonii placito *Masora* nihil divinum continet, Doctoresque Tyberiadis innumeris locis offendere potuerunt; cum neque Prophetæ fuerint, neque in ipsorum Critice, aut Hebraici

* Controversia gravissima inter Sapientes est de Masorethis. Opinio fuit aliquorum, Collegium horum Rabbinorum ab Esdra Sacerdote Judæorum, Legisque Doctore fuisse coactum: eosque Scripturarum Canonem in Libros viginti duos, & unumquemque Librum in sectiones & versiculos divisisse. Masorethæ iidem voces omnes, & elementa ipsa cujusque lectionis numerarunt: Notas etiam appinxerunt in ora Textus, vocantes *Cethib* modum scribendi quædam verba, eadem vero legendi *Keri*; quod signatum est Littera ק Koph in ora Textus Biblici. Creduntur item Autores Punctorum, quæ vocalium & Accentuum loco sunt ad orationis partes distinguendas. Fertur, Rabbinorum istorum Collegium centum & triginta duntaxar annis stetisse, & multis ante Christi adventum sæculis sublatum fuisse. Alii contra & probabilius propugnant, Masorethas, qui Punctorum vocalium & Accentuum Auctores censentur, V. tantum Sæculo exeunte floruisse.

** Nomen *Masora* Traditionem Hebraice significat; verum hoc vocabulo proprie intelligimus Criticam in Textum Hebraicum doctrinam, a veteribus Judæorum Doctoribus excogitatam, cujus ope Textus versiculi, voces, & Litteræ recensitæ sunt, & varietates earum omnes indicatæ; ut vera Lectio servaretur, & via hac a quibuslibet mutationibus in tuto poneretur. *Masora* Chaldaice conscripta est, & communiter in magnam & parvam bipartitur. Magna distributa est superius & inferius in margine Textus; Parva sita est in interiore Bibliorum margine, & Synopsin exhibet majoris, minutis litteris confectam, vocibusque contractis, & symbolicis non paucis respersam.

*** Morinus in *Exercitat. Bibl.* & Ludovicus Capellus in sua Critica Sacra *Masoram* flocci faciunt; & Morinus in eo est, ut probet, Thalmudis suffragio, Judæos Tyberiadis aliis omnibus, quod est præsertim Hebraicæ Linguæ, indoctiores & rudiores fuisse. R. Aben-Esra in Libro inscripto *Jesud Mora* Masorethas supputantes versiculos, voces, ipsasque Textus Biblici Litteras ei comparat, qui alicujus Medici Libri paginas percenseret, quin remedium aliud ægroto adhiberet. Idem Rabbinus Masoretharum ratiocinationes cum puerilibus nugis componit.

Tex-

Textus censura errores irrepere repugnaret 2. quia Judæi isti nimium Textum Hebraicum circumscripserunt, neque satis amplam ei significationem dedere. 3. quod Textui huic hærendum non est nimis studiose aut anxie. 4. Cum Masorethæ Textum Hebraicum instaurarunt, Exemplaribus carebant satis emendatis. 5. Traditio, ad quam censuram suam direxerunt, non semper constans fuit & uniusmodi; immo diversis temporibus aut locis dissimilis ipsa quoque effecta est. 6. Prætermiserunt Judæi in Textu menda innumera, & conjecturis potius suis, quam germanæ Traditioni institerunt. 7. Regulas suas, cum oscitanter antiquas Versiones examinaverint, haud recte accommodaverunt. 8. Fas est cuivis Interpreti Leges Masorethicas diversa plane ratione digerere, amplificare, aut coercere ex variis veterum Exemplorum Lectionibus, cum meliorem intelligentiam suppeditant. Denique *Masora* confusa non parum est & involuta, convenitque inter omnes, eum, qui in compendium illam redegit, non omnia inde vitia sustulisse. Argumenta hæc omnia e Simonio decerpta efficiunt manifesto, neminem obstringi, ut præsenti Textui Hebraico fidem adhibeat, tanquam genuino prototypo; neque hujusmodi illum esse posse ad novæ Interpretationis opus movendum. *Libro 1. c. 24. & 25. & l. 3. c. 5. &c.*

Inter præclariora Bibliorum exempla memorat Leusdemus Professor Hebræus Trajectensis MSS. quoddam anni 1299., in quo sunt magna & parva *Masora*; & MSS.*, in quibus Magna *Masora* objicitur nobis, adiectis imaginibus Ursorum, Canum, Boum, aliorumque animantium; uti est MSS. hoc, Simonio fidem non merentur. *c. 22. pag. 122. col. 22.*

Lausdemus idem meminit alterius Codicis Manuscripti, quem ante annos mille exaratum Toleti, nunc vero Hamburgi servatum testatur; at suppositicium est; & licet illum Judæi Hillelo tribuant, recens tamen admodum est. * Præter Exemplar Hilleli Judæi magno habent in honore Codices Rabbinorum Ben-Ascer, & Ben-Nephtali. ** Porro Judæi Hierosolymitani sunt a Codice Ben-Ascer; Babylonii vero a Codice Ben-Nephtali. *pag. 123. col. 1.*

In universum de MSS. hisce omnibus, ceterisque Textus Hebraici Editionibus affirmare possumus, Textum hunc ea integritate præditum nullatenus reperiri, quæ novæ Interpretationi necessaria est; quoniam

* Plures Judæorum Hilleli nomine usi sunt, quo factum est, ut in errorem inducerentur non pauci ætatis hujus Sapientes, qui crediderunt, Exemplum MSS. Bibliorum Hilleli, vetusti cujusdam esse. Schikardius sub reditum Captivitatis conscriptum existimavit. Cunæus alii adjudicat Hillelo, sexaginta ante Christum annis florenti. Judæi pariter vetustissimum faciunt. Morinus vero nihilo quingentis annis antiquius.

** Latet in obscuro quo revera tempore vixerint duo isti Rabbini: Vulgata tamen opinio eos ad XI. sæculum ævum egisse tradit.

Simonio docente 1. Judæi postremorum sæculorum passim Talmudis * &
p. 120. col. 2. Traditionum suarum instituta Linguæ suæ, & Sacrorum Bibliorum studiis antesferunt; Grammaticen & Criticen contemnunt adeo, ut *Masora*,
p. 126. col. 1. quæ Textus Hebraici est Critice, plerosque Judæorum lateat. 2. Judæi de suis Codicibus maxime discrepant; alii aliis primas dantes, unde fit,
p. 128. col. 1. Textum Hebraicum non esse omnino mendorum expertem. 3. Quamvis
p. 150. col. 2. apud Judæos exstent exemplaria diligenti accuratione descripta, non possunt tamen instar esse certæ regulæ ad correctionem aliorum; cum multo ante Judæi incuriose Libros suos versaverint, & in omnia MSS. alias perturbatio manaverit. 4. MSS.ª præsentis temporis ad *Masoræ* leges retractata sunt, & nihil faciunt ea, quæ *Masoræ* non respondent; cumque *Masora* ab Exemplaribus vitiosis descenderit, nullo modo tanquam
pag. 121. col. 1. germanum, Archetypum, a quo cetera pendeant, judicanda est. Denique nunc certe nullibi reperire est optima Bibliorum MSS.ª, præterquam Constantinopoli, Thessalonicæ, aliisque Orientis partibus, quo Judæi Hispani iis Regnis pulsi confugerunt; adeoque necessum erit novo Interpreti illuc se conferre, ut illarum Bibliotecarum angulos pertentet, si Textum Hebraicum perfectum quærit, quo meditatam Versionem regat. Ne verbum quidem hic facio de Textu Hebraico Librorum Typis emissorum, quippe nihil minus, quam in MSS. codicibus, corrupto.

Verum, inquit aliquis, anne Simonium fugit, Textus Hebraici Exempla cum edita tum MSS.ª, quæ in præsentia supersunt, gravissimis vitiis notari, depravata tantummodo ad nos pervenisse, illumque mutationes innumeras subiisse? De his omnibus non dissentit; quandoquidem documentorum suorum unum est, ante omnia oportere Textum Hebraicum restituere. Totum hoc exploratum habet; at illud certe percunta-

* Talmudes, hoc est, doctrina, complectitur Legis explicationem ab antiquis Doctoribus traditam, cæremonias religiosas, & Jus Civile Judæorum. In duas partes dividitur, quarum primam, quæ Textus vices gerit, *Misna* appellant, altera Glossæ loco posita, *Guemara* dicta est, at ipso Textu minus comprehendi intelligentia potest. Duo quoque Talmudis genera sunt: primus est Hierosolymitanus, ea in Urbe collectus anno circiter 469. a R. Jochanam, ascitis in socios nonnullis aliis Hebræis. Alter, & præclarior priore Babylonicus vocatur, lucubratusque Babylone est ad an. 476. Sunt ex Judæis qui R. Judæ Hakkadoth primam Talmudis collectionem tribuant. Vivebat Rabbinus hic per aliquos Antonino Imperatore, cujus præceptor fuerat anno circiter 188. Collegit hic Rabbinorum Constitutiones & Traditiones, qui ipsum præcesserant in Librum *Misna* nuncupatum, hoc est, repetitionem, sive Lectionem repetitam. Tametsi apud Judæos summa sit in existimatione Talmudes, illumque haud raro Scripturis Sanctis anteponant, nihilo secius pessimus liber dicendus est, mille falsis Traditionibus, ridendis fabulis, horribilibusque blasphemiis oppletus; proindeque merito a multis Pontificibus damnatus.

ri a Simonio possumus, ut indicet nobis, quisnam singillatim sit Textus hic restituendus, cui Versio nova inniti queat? Textus hic Hebraicus non erat sane in exemplaribus, Septuaginta Interpretum & S. Hieronymi tempore existentibus; præterquamquod etenim impefecta admodum erant exempla illa, Autore Simonio, ea ipsa perierunt. Neque item erit Textus Masorethicus; siquidem ipsius monito cavere debet unusquisque, ne illum accurate sequatur. Erit autem fortasse Exemplar Hilleli, sive aliorum Rabbinorum? Nemo tamen illorum satis amplam Hebraicæ Linguæ speciem effingere potuit Textu illo, quem Masorethæ circumscripserunt, omnesque ipsorum codices erratis gravissimis affecti sunt. Principem forte, inquies, locum dabimus alicui eorum, qui Constantinopoli, Thessalonicæ, aut in regionum Orientalium ulla reperiuntur; quoniam alibi nequeunt optima Bibliorum MSS.ª nancisci? At qui certior fiet Simonius de ipsorum integritate, cum nullum adhuc ex eis ad trutinam revocaverit? Atque delecto, ut ipsi libuerit, parendæ Versionis gratia Codice aliquo, qui ratum ipsi faciet, alios minus vitiosos alibi non extare?

Tandem Si Critici hujus animo insedit opinio, non esse quidem adumbratæ Interpretationis suæ prototypum aliquem illorum Codicum, qui nunc in manibus hominum versantur; sed illum, qui habita omnium collatione, effici inde posset; satis erit dixisse, non posse Textum Scripturarum comparari iis omnibus, qui supersunt, accuratiorem emendatioremque, nisi si Criticus hic tanta polleat mentis acie, ut rectum instituat discrimen omnium locorum, quæ in corruptis omnibus Exemplaribus incorrupta sunt, ut ex iis novum Textum conflet. Id autem difficultatis insuperabilis videtur opus. Nihilominus, quamquam pro certo poneremus exemplar hoc, qui pro certo ponet, nullam in illud Textuum corruptorum interpolationem irrepsisse, idemque germanam esse Scripturam Sanctam? Cum quo Codice illorum comparationem instituemus, ut non secus esse argumentis conficiamus; quandoquidem ab Esdra ad nos usque nullus prorsus suppetit haud interpolatus?

ARTICULUS V.

De regulis Critices, ut Versionum antiquarum ope, Textus Hebraicus instauretur.

CUM illud sit primum Simonii initium, opus esse novam Interpretationem ad Textus Hebraici exemplum exigere, nosque ostende-

rimus, hunc nonnullis locis esse vitiosissimum persuasum omnibus esse debet, id præcipue interesse rei, ut ex criticorum dogmatum præscripto Textus hic restituatur.

Inter ceteras autem præscriptiones, illa est non postrema, qua constituitur, vocandas esse in deliberationem antiquas Versiones Græcas, Latinas, Chaldaicas, Arabicas, Syriacas, aliasque. Nihilo secius monet eruditus iste Criticus, quamquam Textus Hebraicus ætatis hujus errata non contemnenda contraxerit, has veteres versiones multo esse vitiosiores. Verum quidem est, contendere illum, se huic incommodo occurrere addendo Textui Hebraico vetustas Versiones, comparando invicem cum Textum Hebraicum, tum antiquas Versiones ad ipsum exactas, & viam rationemque investigando, qua, ut magis fieri poterit, Interpretationum istarum Archetypa reficiantur, quod assequi poterit, qui super quibusdam difficultatibus Textum Hebraicum consulet. Hoc pacto, concludit Simonius, *aliquo saltem modo primum Archetypum instaurabitur*.

Hist. Crit. l. 3. c. 1. p. 353. col. 2.

Si profecto id posset constare certo nobis, iis tantum locis deficere Textum Hebraicum, quibus integræ sunt Versiones; contra vero has iis tantum locis mutatas, quibus Textus est incorruptus, nemo in dubium revocaret, Textum & Versiones mutuo subsidio posse reparari. Attamen, quamvis constans sit, non fuisse Deum Exempla cum Textus tum Versionum omnia omnibus item locis esse depravata; Textumque Archetypum non secus ac veteres Interpretationes, quæ in quibusdam exemplis errant aliquibus in locis, aliis in exemplis iisdem locis esse inviolata; illud persuasum habemus, non posse, ut est hominum natura, fieri, ut Vir singularis multos Textus Versionumque Codices evolvat, in quibus eadem loca incorrupta sint apud omnia, quæ ad nos pervenerunt, cum Archetypi cum Interpretationum exempla. Propterea ad magnificatam hanc correctionem Textus Versionum auxilio, Versionum vero Textus ope absolvendam, oporteret, præsto alicui esse non modicum Exemplorum numerum, quæ simul possent Textum Versionesque ad pristinam integritatem revocare. Oporteret insuper multa ingenii vi pollere Interpretem, ut universa loca contaminata adnotaret, quæ deinde per sana & integra redintegrarentur. Hoc autem est quod præstantioris Critices documenta assequi nequibunt, quodque Sapientioris Interpretis industriam superat.

Quem præterit, inquies, non posse usque eo Textum Archetypum Versionibus, Versionesque Textu, reficere, ut veterem integritatem undequaque recipiant? Id unum contendimus, non evadere hominum diligentiam, Textus Versionumque consulto, & Critices præsidio, Textum Hebraicum nancisci satis emendatum, Versionesque antiquas satis castigatas,

gatas, ut eorum habita collatione, nova institui possit Textus hujus Interpretatio, quæ propius omnibus hucusque editis ad ipsum accedat.

His responsio est: usque dum in promtu non erunt Archetypi Textus Versionumque vetustarum exempla minus vitiosa, quam ea, quibus usi sunt prisci Interpretes Græci, Latini, aliique (de quo adimitur nobis, ita nostra sunt, opes omnis.) Usque dum singillatim non cognoscentur loca omnia in Textu Archetypo, atque in Versionibus vitiata; & argumenta certa minime parata erunt, quæ nos certiores efficiant, Textum & Interpretationes iisdem locis minime labi, quod singulari homini aut facto nullo modo est, aut difficillimum est: nunquam acrior Critice Textum Archetypum satis emendatum, præsertim sublata Traditione, nobis suppeditabit. Nunquam Eruditus aliquis ad eam perfectionem Versiones antiquas adducere poterit, ut collatis illis, & junctis una, Criticeque adjuvante, Scripturarum Interpretatio, hactenus elaboratis absolutior, emergat.

Ad extremum inquies: Textum, quantumvis variatum, corrigendis Versionibus aptum esse posse; quoniam nihil obest, quominus vitio vacare queat iis locis, in quibus peccant Versiones: & similiter Versiones, quantumvis pluribus mancas, Textui corrigendo usus afferre posse; quoniam multa sunt loca, ex quibus facile percipitur, qua ratione olim Textus legeretur. Nihil etenim attinet hic, nisi rem re illustrare haud aliter, ac in duorum MSS. comparatione fit, quæ Tametsi singillatim vitiosa habeantur, commoda tamen non pauca ferunt ad tertium quoddam emendatius & accuratius conflandum.

Non est qui ambigat, duo MSS.[a] posse invicem instaurari, ut in novissimis Veterum Scriprorum Editionibus passim fit: immo in rem hanc institutiones aliquæ traditæ sunt, quas alibi memoravimus: verum non est æqua illorum, atque Textus Versionumque Biblicarum ratio. Ibi aliquid augurari conjectura possumus, & rebus vero similibus acquiescere. Hic vero incumbit Textum autenticum, certissimæque autoritatis comparare. Quapropter tutum principium postulat res, quo loca in Textu & Versionibus mutata dispiciantur, rectumque discrimen fiat locorum Textus ad Versiones castigandas, locorumque Versionum ad Textum reficiendum.

Joannes Clericus de Arte Crit. Tomo 2. c. 16. p. 135. & seq.

ARTICULUS VI.

Regulæ Criticæ Simonii, quibus ad veritatem Versio Septuaginta Interpretum adducatur.

Hist. Crit. l. 3. c. 1. p. 356. col. 2.

VErsio Septuaginta Interpretum ex Simonii sententia corrigi potest 1. conferendo Græca omnia, quotquot reperire erit, exempla. 2. Patrum Opera iis addendo. Denique Textum Hebraicum ampliori, quam in præsens est, consideratione acceptum consulendo. Hæc sunt præcepta Critica, quæ Græcæ Septuaginta Versioni restituendæ dedit Autor noster.

Universæ, quæ ad hanc diem exstent, * Versionis Septuaginta Editiones, variæ tribus præcipuis comprehenduntur, unde manarunt cæteræ. Prima est Complutensis edita anno 1515. Altera Veneta anno 1518. Tertia Romana anno 1587.

Quam maxime diffident inter se Critici de trium istarum Editionum autoritate. Principem locum aliqui, uti Morinus & Vvaltonus, Romanæ tribuunt; quam tamen corruptiorem esse censet Vossius. Alii primas dedere Complutensi, utpote accommodatius Archetypum Hebraicum referenti. „ Id certe conveniat necesse est, inquit Simonius, nullam earum accuratam esse, turpissimisque maculis omnes scatere. Quocirca, „ ut vera & fidelis erui posset, opus esset singulas ad Criticas leges examinare. „

Libro 2. c. 3. p. 192. col. 2.

Prima Legum istarum, quod animadvertimus, est, *conferre Græca omnia, quotquot reperiri possunt exempla*. Verum sapientis hujus Interpretis esset indicare, cui exemplorum istorum immorabitur, ut correctionem suam moderetur. Quo sublato nullius frugis videbitur esse Lex ista. Necessum, nanque, ut videtur, esset, Textuum istorum meliorem seponere, atque ex eo loca in aliis exemplaribus emendanda notare. Ita porro se gesserunt Autores novæ Editionis Græcæ Novi Testamenti sub Urbano VIII. anno 1673. ** At non video Simonium posse viam hanc, quæ

* Opinio fert, Archetypum Versionis Septuaginta servatum in Ptolemæi Bibliotheca fuisse ad Julium Cæsarem usque, quo regnante conflagravit.

** Censores isti selegerunt Textum Græcum Bibliæ Regiæ Philippi II., in quo loca signarent, quæ viginti duorum MSS. Codicum consulto reparanda erant. Decem istorum Evangelia continebant; octo Acta Apostolorum & Epistolas omnes; quatuor vero Apocalypsim. In hunc modum autem Textum re-

me-

melior est, tenere; quandoquidem per eum, nulla est istarum præcipuarum Editionum Versionis Septuaginta, quæ accurata sit, maculisque gravibus non aspergatur, adeoque Correctionem aliarum dirigere queat. Aut saltem ad ipsum spectaret, aliud, quod sequamur, castigatius Exemplum proponere. Nos etenim docet, maximis difficultatibus obnoxia esse Græca, quæ nunc exstant, Exemplaria; cumque Veteres Critici, Origenes nimirum, Lucianus, & Hesychius, ipsorum emendatores, tanta non fuerint doctrina præditi, quanta opus erat ad accuratam Bibliorum Sacrorum Criticen, multa in caussa esse, cur viæ & rationi, quam in illorum instauratione sectati sunt, fidem nostram derogemus. *Lib. 2. c. 3. p. 201. col. 1.*

Subsidium vero, quod a patrum Operibus in rem suam putat asciscere, leve satis videtur esse & supervacaneum. Ipsius nanque pronunciatum est, „ non esse satis ad antiquam Versionem Græcam renovandam Patres consulere, qui non semel memoriæ suæ confisi Scripturam Sanctam recitarunt; neque magnopere sunt veriti quin eam hypothesibus suis accommodarent: præterquamquod hæc eadem Versio ante Patres vetustiores corrupta erat. „ *p. 192. col. 2.* Hæc omnia perspicue evincunt, Patrum Opera non admodum Textus Græci Septuaginta Interpretum instaurationi suffragari posse; si illud addas cum Simonio, Patres hac Versione utentes, cum super obviis difficultatibus ad Archetypum Hebraicum se referre nequirent, plura verba immutasse, ut alia redderent sensa, quæ commodiora videbantur. *p. 163. col. 1.*

Quæ tamen via & ratio hæc est, Textum Hebraicum consulere, sive illum in tota sua latitudine, sive ut est in præsens, consideres, quo Græca Septuaginta Interpretum Versio restituatur; si non potuit se cohibere Simonius; quominus Autores Editionis Complutensis redargueret, quod nimirum hanc regulam sectati fuerint; sique dicenda illa sit *corruptio potius quam instauratio*? Ecce ad summum quam sint exquisitæ sapientis hujus Critici leges, ad veterem hanc Versionem restituendam latæ! Quibus addere possumus, Versionem Septuaginta ab ipso fonte vitiatam esse; cum Interpretes illi, Simonii ipsius confessione, Codicibus Textus Hebraici Satis emendatis caruerint. Textus pariter Hebraicus, cum, ut in præsens exstat, tum in tota sua latitudine acceptus, minime huic

stituerunt. 1. Quoties major MSS. Græcorum pars cum Vulgata congruebat, emendabant Textum Græcum Bibliæ Regiæ Lectione Editionis Latinæ. 2. Quoties omnia MSS. Græca a Vulgatæ Textu discrepabant, Textus Græcus his MSS. instaurabatur, rejecta ad calcem Capitum veteri Lectione. 3. Quoties pleraque MSS. Textui eidem non conciinebant, eaque varietas ad Vulgatam haud pertinebat, negotium ex majori MSS. numero dirimebatur, apposito in extremis capitibus, quem mutaverant, loco. 4. Quoties unum duntaxat MSS. Vulgatæ Lectioni favebat, id in adnotationibus ad Cap. finem significare non omittebant. Præf. coll. Context. Græc. cum 22. Cod. MSS. Romæ anno 1673.

Ver-

Versioni retractandæ idoneus est; nisi si reperiantur accuratiora Textus Archetypi exempla, quam ea, quibus in sua Interpretatione usi sunt Septuaginta: alioqui Versio hæc quamvis refecta, consentanea non esset, ut illius præsidio secundum Simonii placitum Textus Hebraicus castigaretur.

Quod si ratum quoque nobis esset, rectas fore ad explendum ipsius consilium universas regulas istas; reliquum esset insuper Criticum aliquem reperire, qui satis ingenii haberet & facultatis ad illas scite accommodandas. Hic autem erit ne Simonius? An vero alius? Quicumque ille sit, oportet hunc esse Origene eruditiorem, minusque isto præjudicatis opinionibus addictum. Summus etenim Vir iste, Patrum omnium primus, qui diligentius animum ad Librorum Sanctorum studium contulerit; qui præ omnibus laboraverit in Textus Biblici cum emendatione tum explicatione; qui apprime Linguarum Sanctarum peritia instructus, in Litterarum Sacrarum, Autorumque profanorum cognitione versatus, ingenio adeo acuto solido acrique præditus, ut a S. Hieronymo *post Apostolos Ecclesiarum magister* fuerit appellatus: „ Hic „ summus inquam Vir, si fidem Simonio adjungimus, assumpta ratio- „ ne reddendi Versionem Septuaginta accuratiorem, aut utiliorem Ec- „ clesiæ operam navandi, multarum mutationum caussa fuit ..... Si at- „ tentius expendatur modus, quo veterem Editionem Græcam Origenes „ emendavit, est sane, ut credamus, eam nonnullis locis depravasse, „ cum sibi speciem prætexisset, illam reddendi archetypo accommoda- „ tiorem ..... Non multi operis negotium esset ostendere, Origenem „ liberius, quam par erat, veteris Versionis Græcæ Textum refecisse at- „ que inculcasse, cum tantæ rei non esset prorsus idoneus. Atque ali- „ bi: Origenes Hebraica Lingua mediocriter tinctus erat, & compluri- „ bus præjudicatis opinionibus laborabat. „ Jam vero si Origenes Versionem Septuaginta Interpretum castigaturus vitiavit, si eruditione tanta non fuit, ut eam restitueret; aliisque rei huic necessariis adjumentis caruit: locus sane conjecturæ est, futurum haud levis negotii opus quempiam reperire, qui Versionis hujus instaurationem audeat suscipere. Opus est itaque Simonium ipsum esse: Opus est, ut ad id emolumentum Ecclesiæ præstandum, legesque suas re ipsa adhibendas sese instruat,

Ibidem. Hieron. Præf. Interp. nominum Hebraic. Sim. ibidem. p. 194. col. 1.

p. 199. col. 2.

Legimus in Monumentis Trevoltiensibus Epitomen Epistolæ Theologi cujusdam Salmanticensis de instauratione Textus Biblici Septuaginta Interpretum. Cum audivisset Theologus hic, Bernardum Montfauconium meditari Editionem Hexaplorum, hoc est, fragmentorum Veterum Græcarum Versionum, Grabiumque eruditum Prussianum in Anglia Editionem

Monum. Trevol. Junii 1709. Art. 72.

nem Verſionis Septuaginta curare, induxit in animum, ut monito aliquo Operum iſtorum commodis utilitatique ſerviret; ipſius autem conſilium erat, ut præcipuum ipſorum Studium ad Septuaginta Verſionis correctionem incumberet, eamque ad Textus Hebraici normam revocarent. Verum cum ipſius Criticæ præſcriptiones eo demum recidant, quo a nobis ſuperius allatæ, illis in præſentiarum excutiendis ſuperſedemus; non modo quia, licet Simonii non ſit Epiſtola hæc, principia tamen, ſpecies rerum, notiones, atque conſilia operi mandanda, eadem ſunt, atque illa Autoris Hiſtoriæ Criticæ Vet. Teſt., verum etiam quia Turneminus in hanc Epiſtolam ingenioſas animadverſiones confecit. Poſtquam etenim Sapiens hic Jeſuita probavit, conſilium larvati hujus Theologi ad rem inſuperabilem tendere, & mutationes cum Textus Hebraici, tum Verſionis Septuaginta leves eſſe, minoriſque faciendas: Poſtquam Origenem de eo purgavit, quod ait Theologus ille, ipſi in Verſione Septuaginta caſtiganda rem proſpere non ceſſiſſe; contendit Verſionem Septuaginta inſabilem eſſe, ſi modo uſque eo corrupta ſit, ut exiſtimat hic Salmanticenſis Theologus; „ neque ipſe ſane poteſt hinc ſe ſubducere, ſi tamen, quod „ ait, corruptio hujuſmodi ad omnia MSS., & Scripturarum loca in Pa„ trum Operibus diffuſa manaverit. Qua etenim ratione, inquit pru„ denter clarus hic Societatis Jeſu Criticus, utemur, ut Verſionem hanc „ ad priſtinam integritatem reducamus? Conjecturis ſcilicet, & conje„ cturis, qualibet probatione deſtitutis. Corrupto Archetypo, cuinam „ principio hærebimus, ut ſive Archetypum ad Verſionem reſtituendam, „ ſive Verſionem ad Archetypum reparandum ſeligamus? Unde perci„ piemus utrum eorum depravatum ſit? „ His addit nonnullas animadverſiones ad tollendos lapſus, de quibus Septuaginta Interpretes accuſat. Sucietus item ex eadem Sociate Epiſtolam, qua eum confutat, ad Theologum hunc, ut fertur, Salmantinum dedit.

Ibidem art. 73.

ARTICULUS VII.

Regulæ de Punctis Vocalibus & Accentibus.

TAmetsi dissidium inter Autores sit, * quo primum tempore Punctorum Vocalium, Accentuumque usus incœperit; illud tamen apud omnes est in confesso, ob id unum inventa fuisse, ut constantior fieret lectio & pronunciatio Linguæ Hebraicæ, & minus exercitatis facilior redderetur: eaque eandem Textui Hebraico opportunitatem afferre, quam Puncta & Incisa Latinis Græcisque afferunt Libris, partium scilicet Orationis distinctionem; ** quamquam alteri quoque sint usui

* Distracti sunt super hoc in quatuor placita Scriptores. Primum est R. Azariæ in Libro suo *Nur hiria* aliorumque Rabbinorum, putantium nihilo recentiores esse in Alphabeto Hebraico Puncta Vocalia aliis Litteris Hebraicis; quoniam in quolibet Linguarum genere vocales simul consonantesque repertæ sunt. Alterum ex Joanne Reuclino, sive Capnione Libro 3. de *placitis Cabala*, aliisque Doctoribus Judæis est, Puncta Vocalia Mosi cum Lege divina fuisse revelata. Tertium, atque apud Judæos vulgatius: fert, Esdram, Doctoresque Concilii magni ab ipso celebrati Autores esse, vel certe Punctorum Vocalium Accentuumque instauratores. *Veritas est*, ait Rabinus quidam, *Deum dedisse Scripturam compunctam, sed oblitos Judæos usque ad Esdra adventum*. Postremum denique certiusque probat, Doctores Tyberiadis, vel dicas, Traditionis Magistros Puncta Vocalia cogitasse anno circiter Christi quingentesimo, atque ad quinquagesimum obitus Hieronymi. 1. Quia Characteres Hebraici, in Siclis Nummisque Judæorum veteribus sculpti absque Punctis Vocalibus conspiciuntur. 2. Exempla, quæ adhibent Synagogæ, sine Vocalibus Accentibusque conscripta, ipsorum indicant novitatem, qua in Libros publicos adhuc invecti non sunt. 3. Samaritæ, queis nulla tum inerat cum Judæis cognatio, invento huic in Exemplaribus suis locum non dederunt. 4. Sufficit Commentaria Hieronymi in Scripturas volutasse, ut compertum sit ipsius ætate puncta, nunc pro Vocalibus usurpata, tum ignota fuisse.

** Elias Levita in Præf. 3. Masor. animadvertit, Legem universam fuisse olim, ut ita dicam, unico versiculo conclusam פסוק Pasuch, sive aliqua ratione unicum verbum: quoniam nulla tum erat versiculorum, capitum, neque vocum in Libris Mosis, aliisque Bibliorum distinctio. *Magistri Cabalistici*, inquit Rabbinus iste, *afferunt totam Legem esse quasi Pasuch unum, atque periodum unam secundum alios ut dictionem unam exceptis nominibus divinis*. Morinus observat, MSS. multa Græca & Latina nulla Periodorum divisione conscripta esse. Quo plane modo exaratum esse antiquum Novi Testamenti Exemplar, quod Bezæ MSS. dicitur. Prostat in Bibliotheca Regia vetustum S. Gregorii Nazianzeni MSS. haud aliter confectum, pariterque Quatuor Evangelia Lingua Ægyptiaca aut Cophtica, quæ in Bibliotheca Patrum Oratorii Parisiensis servantur. Morin. Exerci. Bibl. l. 1. Exercit. 6. c. 2. p. 197. Beatis tamen Græcæ & Latinæ anti-

apud

apud Judæos. * Quæ, a nobis dictæ Punctorum & Accentuum, notæ adeo, ut ita dicam, ad Textus verborumque naturam pertinent, ut si immutentur, invertatur etiam, atque immutetur sensus, visque sententiæ. His pariter distinguunt genera, tempora, numeros, aliaque plura.

Ex præcipuis tamen Simonianæ Institutionis regulis una est: *integrum esse debere Sanctarum Scripturarum Interpreti, crebrius nova apponere Puncta Vocalia, & ampliorem vocum Hebraicarum significationem facere, quam Sapientiores Christiani Linguæ hujus periti, iidemque Rabbini consueverint*. Quod commune accentibus esse debet. Documentum hoc optime est Sapientis Viri hujus principiis appositum; scilicet cum affirmat, posse locis aliquibus melius, quam præstiterint Masorethæ, oppingi puncta: neminem teneri Hebraico Textui, ut post illorum instaurationem est, fidem præstare; neque eos esse in Critica disciplina Prophetas, aut falli nescios. *Hist. Crit. l. 3. c. 1.*

Si argumenta a Simonio adversus Capellum allata tanti sunt, ut probent, Protestantem hunc aliquo saltem modo, certam Bibliorum veritatem destruxisse, cum licere dixit, Punctorum rationem a Masorethis inventam pervertere, eamque deserere, quoties melior sensus deprehendatur: non satis video, qui regula a Simonio hic constituta eundem non similiter præcipitem agat. Ipse suam mentem aperiat: „ Vereor, inquit, ne funditus Capelli Criticen expendenti compertum sit, ipsum „ aliquo sane modo certam Scripturarum veritatem dextruxisse: etenim præ„ ter variantes Lectiones liberum cuique facit, ea puncta Vocalia addere, quæ „ sensum meliorem referunt, nulla eorum ratione habita, quæ nunc in Tex„ tu leguntur. Quod hoc momento firmat, nimirum Judæos esse, qui Pun„ cta hujusmodi apposuerunt, neque iis omnem fidem adhibendam esse. „ Verum videtur contra in hoc illis potius credendum, quam aliis; cum „ Textus Hebraicus ab ipsis profectus fuerit, & de Bibliorum usu ne„ gotium sit, qui inter ipsos dumtaxat servari potuit. „ Habes quibus Simonius eodem judicio de Capello pronunciet, & semetipsum condemnet. *Ibidem l. 3. c. 20. p. 459. col. 2.*

Si jus est novo Interpreti alia Puncta Vocalia collocare, ampliorem que vocum Hebraicarum significationem facere: Puncta hæc vocalia ab Interprete immutata, latiorque iis comparata amplitudo, usu haud robo-

quitatis temporibus voces cunctæ totidem punctis sejungebantur: ut videre est in vetustis Gruteri & Lypsii Inscriptionibus.

** Præter Accentus, ad partes Orationis distinguendas adhibitos alii sunt, qui ad Cantum signandum spectant, eodemque pene in usu sunt, atque apud nos Musicæ notæ. Doctores Judæi notas hasce accentusque cogitarunt, ut rationem canendi divinam Legem accuratius indicarent; & propterea Judæi cantum quibusdam capitis gestibus prosequuntur.

 rata,

rata, sed ab ipsius tantum delectu orta argumento erit, ut colligamus; ex Simonii principiis, Versionem ipsius non futuram undequaque verbum Dei, pars nanque illius semper Inventum Interpretis dicenda erit.

Si propius Doctorum Tyberiadis labor introspiciatur, eum Textui Hebraico Puncta Vocalia Accentusque addiderunt, comperiemus, eos nihil ulterius præstitisse, quam notarum istarum præsidio id statuere, quod usu, ab antiqua Traditione manante, ipsorum temporibus invaluerat. Porro contendit Simonius, majori habendam in pretio hanc Masoram, quæ ab Judæis descendit, quam si ab aliis descendisset; quatenus ratio scribendi & pronunciandi alicujus Linguæ ab aliis addisci nequit, quam ab iis, qui eam scribendi pronunciandique consuetudinem habent. Non fit credibile, subjungit, Masorethas aliter Libris Legis Puncta affinxisse, ac in Synagogis per ea tempora legebantur: neque hac super re Judæi in suspicionem cadere possunt; quemadmodum super aliis Fidem attingentibus caderent. Et profecto Aben-Esra Sapiens Judæus animadvertit, nihil Doctores Tyberiadis præstitisse, quam id statuere, quod diuturna Traditione multo ante receptum erat; atque non secus Textum Hebraicum distinguere, ac ab Esdra, & Magni Consilii Senatoribus tum lectum erat, atque distinctum. Hoc tantum uno utrique differunt, quod illi Puncta Accentusque posuerunt, ut constans esset ab his primo constituta moderatio. Hæc denique Traditio, concludit Simonius, quæ ad Puncta pertinet, adeo certa & firma videtur, ut Secta Caraitarum sive Judæorum purorum, * qui universas Judæorum falsas Traditiones tanquam deliramenta rejiciunt; Masorethica tamen Puncta recipiat, & præsentem Lectionem non minori, quam Judæi ceteri, accuratione sequatur.

Lib. 1. c. 77. p. 148. col. 2.

* Hæc Judæorum secta Rabbinistarum Sectæ adversatur. Caraitæ Textui duntaxat Bibliorum adhærescunt, Traditionesque flocci faciunt, quas alii veluti Religionis fundamentum venerantur. Caraismus, ut tradunt Morinus & Simonius, ad VIII. tantum sæculum exorsus est. Vox *Karai* hominem eruditum significat, atque in Textus Sacri disciplina versatum, & propterea Caraitas eos appellant, qui fidem suam Scripturis solis committunt. Ex Caraitis alii Constantinopoli degunt, alii Babylone, non pauci in aliis Orientis regionibus, atque apud Moschos ipsos, ubi proprias habent Synagogas, seque veros nuncupant Mosaicæ Legis observatores. Scupartius Opus edidit Jenæ anno 1701., in quo de Origine, progressu, & præcipuis Dogmatibus Caraitarum disputat, Librorum suorum indicem texit, quorum in Occidente paucissima sunt exempla, cum neque sint Caraitæ. Anno 1703. Triglandius in eandem rem Dissertationem fecit duobus voluminibus in 4. comprehensam. Opinatur hic eo loco intelligendos esse Caraitas, quo narrat Josephus, Joannem Hircanum a Pharisæorum secta ad Sadducæorum partes transivisse. Scaliger quoque, duo Buxtorfii, nonnullique alii Litterati Viri crediderunt, Caraitas posteros esse Sadducæorum.

Ex

Ex initiorum istorum doctrina, quæ utpote ab Historia Critica depromta, nequit Simonius diffiteri, consequens erit, novum Interpretem, dissimilia Puncta, Accentusque his, quæ modo in Textu sunt adscribentem, legere & scribere longe ab usu, vetusta Traditione accepto atque firmato. Aliunde vero, quoniam satis est simile vero, illum minime scripturum & pronunciaturum scite adeo perfecteque Linguam Hebraicam, ut Hebræi ipsi, perpetua consuetudine studioque imbuti, metuendum est, ne sæpius Interpres novus a Scripturarum Textu deflectat, & pro Verbi Dei sua nobis cogitata, recentesque conjecturas obtrudat. Et vero usque dum non efficiet perspicue, se melius Judæis ipsis Hebraicam Linguam callere, suamque instaurationem propius ad antiquam legendi & pronunciandi Hebraice Traditionem accedere, erit semper, cur ipsius Puncta collocandi rationi fidem abrogemus.

Non inficior, nunquam docuisse Simonium, quemadmodum Capellus aliique docuerunt, abiiciendum esse Masoræ testimonium, quod a Judæis proficiscatur: contra vero centies monet, non nisi caute admodum & circumspecto judicio Masoretharum puncta prætermitti posse, & præsertim nisi innitatur quis 1. autoritati veterum Interpretum; 2. aliquibus Codicibus; 3. optimis rationibus; aut demum nisi meliorem sensum deprehendat. Verum enim vero si Christianorum Sapientiores in Hebraica Lingua Interpretes, iidemque Rabbini præclariores satis amplam, Simonii sententia, verbis Hebraicis significationem minime dederunt, vel Punctis vocalibus Accentibusque Lectionem circumscripsere: Si inter Ecclesiæ Patres pauci extiterunt, qui ad Bibliorum Criticen se dederent: Si inter Latinos unus inventus est Hieronymus, qui huic muneri idoneus esset; si plerique usque eo pro vetustis Ecclesiæ Versionibus præoccupati fuere, ut Textum Hebraicum omnino negligerent, neque omnibus instructi erant subsidiis, ad rem Bibliorum Criticam funditus expendendam necessariis: si denique ii, qui Septuaginta Interpretum Versione usi sunt, ea facultate non fuerunt, ut ad Archetypum Hebraicum super difficultatibus obviis se conferrent: si hæc universa ita se habent, non fit verosimile, posse Interpretem, novam Versionem adornaturum, ad alterutrorum autoritatem appellare, cum placebit ipsi alia Puncta Vocalia, aliosve Accentus eorum loco, qui positi modo sunt, interserere.

Libro 3.c.1.pag. 355 col.1.

Ibidem col.2.

Hist.Crit.Praef.

Lib.2.c.3.p.193. col.1.

Nihilo magis liberum est Interpreti huic in nonnullorum Exemplorum autoritatem se recipere, ubi succurrat mutationes facere, de quibus in præsens: quandoquidem persuasum Simonio est, nunc deesse nobis vetusta Exemplaria Hebræa, & raro eorum bona reperiri. Quare huic memoratæ libertati alia Puncta vocalia, aliosque accentus apponendi, locus non

Lib.3.c.1.p.354 col.2.

erit

erit; nisi quoties gravia momenta Interpreti præsto erunt, aut sensum meliorem deprehendet.

At quantumvis recta rationique consentanea Interpreti videatur mutatio ista, metuendum est, ne Viris aliis Criticis, de Hebraicæ Linguæ peritia cum ipso certantibus, alia suppetant æque firma argumenta, quibus inducantur, ut credant, sensum ab eo editum meliorem non esse, Textumque eas Punctorum Accentuumque inversiones non sustinere.

Quod si contingat, erit sane, cur in spe habeamus, eruditum hunc Interpretem æqui bonique facturum; si mutationes suas minime tenebimus, easque ut tutiores, magisque Textui archetypo respondentes, haud existimabimus.

ARTICULUS VIII.

Regula de Vocibus Hebraicis ambiguis.

Hist.Crit.l.3.c.2.p.357.col.1.

ILlud initio pro certo habendum est, pleraque verborum Hebraicorum in ambiguo esse, * eorumque significationem prorsus incertam. Eapropter quoties Interpres ad Versionem suam Interpretationem adhibet suo judicio meliorem, non est absolute dicendum, illam ad vivum res in Archetypo comprehensas referre. Dubitandi nanque semper locus est, utrum sensus vocibus Hebraicis appositus sit revera germanus, quoniam alii non desunt eadem probabilitate præstantes. Cui incommodo fieri non potest, ut provideamus, inquit Simonius, nisi præceptorum aliquorum usu. Primum est, invicem conferre meliores Librorum Sacrorum Interpretes cum Judæos tum Christianos. Alterum in contextu Versionis eam vocum Hebraicarum Interpretationem seligere, que rei proprior videatur. Demum ad Marginem ablegare ceteras Interpretationes, quæ remotiores videbuntur.

Ante omnia doctum hunc Interpretem interrogamus, an accuratissime excussa in partes omnes Versionis melioris præstantia, possit ipse sibi persuadere, eam, quam delegit, ut ad Versionem assumeret, esse Textui magis affinem; an vero post examen illud dubitatione adhuc æstuet, subjectam esse verbo illi sententiam veriorem? Si anceps nullo modo sit de

* Voces Hebraicæ ambiguæ spectant præsertim ad nomina Animalium, Arborum, Plantarum, Mensurarum cum solidorum corporum, tum rerum liquidarum, gemmarum, ornatus feminei; & instrumentorum; ad summum verba alicujus artis, aut morum, aut consuetudinis.

opti-

optimo delectu, reliquum fit, perspicuam esse Regulæ suæ falsitatem, affirmantis, in dubium vocari semper posse, *utrum sensus vocibus Hebraicis appositus sit revera germanus*. Quod si ratum non habeat, se recte conjecisse, nobis nequaquam Versionem dabit, quæ genuinis Dei verbis certo constet.

Huic incommodo consultum erit, inquies, collatis invicem melioribus Librorum Sacrorum Interpretibus. At rursus adhuc Criticum nostrum exoramus, ut nobis aperiat, num hac collatione habita, exploratum sit ipsi, sensum, a se verbis Hebraicis accommodatum, esse meliorem; num autem ambigat super hoc? Næ ille haud audebit propugnare, sibi esse exploratum; quoniam scriptum nobis reliquit, *alios non deesse eadem probabilitate præstantes*. Si vero minime dubius revera sit, anne de eodem convenient ceteri Sapientes? Si vocatis in consilium præclarioribus tum Judæorum tum Christianorum Interpretibus, hæreat adhuc in incerto super vero sensu, voces Hebraicas explicante; inutilis videtur esse consultatio hæc ad statuendam vocum Hebraicarum ambiguarum significationem.

Præterea ut absurdum hoc, quod a multiplici Hebræorum verborum potestate proficiscitur, tolli posset sapientiorum cum Judæorum tum Christianorum Interpretum consulto; oporteret, Interpretes istos vocibus Hebraicis ambiguis Interpretationem dedisse certam, non dubiam tantum aut probabilem, atque affirmare posse constanter, eam purum putum Textus Archetypi sensum referre. Nihilo tamen secius animadvertit Simonius, Origenem aliosque Patres profiteri, se nullatenus certos esse, significationem ab ipsis adhibitam vocibus Hebraicis veram esse, cum earum pleræque ambiguæ sint, & potestatis prorsus incertæ. Unde fit pariter, Septuaginta, & S. Hieronymum sæpe eandem vocem dissimillima ratione interpretari. * *Libro 3. c. 2. pag. 358. col. 1.*

Asserit insuper Simonius, Veteres Judæorum Interpretes, utpote Religionis hostes, Versionem suam præjudiciorum suorum finibus circumscripsisse: Veteres Interpretes Christianos nonnunquam inconsulto eorum Exemplaria correxisse: opus esse diligentius variantes eorum Interpretationes ad trutinam revocare: deque illis ex Criticarum le- *Libro 1. c. 19. p. 111. col. 1. & 2.*

* Exempli gratia verbum אחים *Ochim* Isaiæ c. 13. v. 22., quod Septuaginta *Sonitum* reddiderunt, Vulgata explicat *Dracones*. Apud eundem Isaiam 34. 14. לילית *Lilith* Septuaginta interpretantur *Onocentaurum*, & Vulgata *Lamiam*. Cant. 7. 13. מגדים *Megadim* Septuaginta sunt *nuces*, Vulgatæ *Poma*. Ezech. 28. 13. יהלם *Jahalom* vertunt Septuaginta *Smaragdum*, Vulgata *Jaspidem*. Exodi 35. 22. חח *Ehach* Septuaginta significat *Sigillum*, Vulgatæ *Armillam*; sicque alia nonnulla.

gum

gum documentis judicium ferre, quin satis magna antiquitatis ratio habeatur.

Quid igitur emolumenti capiet novus hic Interpres, antiquos alios cum Judæorum tum Christianorum consulens; si modo illi, *utpote Religionis hostes, Versionem suam præjudiciorum suorum finibus circumscripsere*; sique isti *inconsulto eorum exemplaria correxerunt*; si nefas est, eorum Interpretationes sequi, quin ex Criticarum legum documentis expendantur; neque *Satis magnam habendam esse antiquitatis rationem*?

Atqui sive Simonius verbis istis ambiguis sensum reddat, alicui veterum Interpretum, Judæorum tum Christianorum similem; sive novum aliquem cogitet, æque erit semper incertus; & propterea verum Dei verbum esse non poterit.

Neque quidpiam proficiet, si dixerit, se intra Versionis contextum meliorem vocum Hebraicarum Interpretationem collocaturum, atque in ora alias Versiones, quæ remotiores videbuntur: Quoniam haud raro, quæ ipsi meliorem sensum efficere videbitur, magisque rei esse, ad summum probabilis erit; quamque ipse selegerit veluti præstantiorem, magis a Textu Archetypo distabit; contra vero quæ in margine erunt sepositæ, eidem Textui magis respondebunt. Denique quocumque se vertat Simonius, verba certe Hebraica nunquam interpretabitur nisi incerte, quandiu Interpretationem suam Criticis duntaxat præceptis accommodabit, Traditionemque non audiet.

Qui fiet igitur post hæc, ut Simonii Interpretatio propius ad Textum Hebraicum accedat, quam priscæ Ecclesiæ Versiones, quæ traditione constitutæ & moderatæ sunt? Cui dubium esse poterit, magis autographum referre Interpretationem vocis ambiguæ Textus Hebraici, ut legitur apud Vulgatam, Traditionisque autoritate firmatur, quam referat Simoniana, & Criticis legibus innixa? Aliorum judicium sit, utrum institutio ejus satis a Protestantium ingenio recedat; atque iisdem

Lib. 3. c. 3. p. 357. n. 2. homines laqueis irretiat, quibus ipsi obstricti sunt. Plerique Protestantium, inquit, non omnino institutionem hanc ignorarunt, collocandi nimirum intra Versionem vocum Hebraicarum Interpretationem; quæ, ut videtur, præstat aliis, atque in ora Libri separandi ceteras, specie remotiores. Huic præcepto aliquando in suis Interpretationibus obtemperarunt, sed raro. Etenim cum affirment, Scripturam sanctam unicum esse principium, a quo pendere debet Religio universa; jure in Interpretationibus suis diversas verborum Hebræorum significationes haud indicarunt. Via nanque hæc & ratio id unum præstitisset, ut de Religionis suæ certa veritate populus in dubitationem veniret, cum deprehendisset, eam nutanti adeo fundamento fulciri.

Quod

Quòd si vàrias vocum Hebraicorum sensa aliqua in unum conferre id maxime præstare potest, ut populus de ea dubitet Religione, quæ tam incertis dubiisque innitatur fundamentis, quid nobis a Simonio assignata Regula proficiet? Verum cum addit, id esse a Sacrorum Bibliorum Interprete servandum; ut eorum discrimen fit, quæ certo verba Dei sunt, quæque ipsius Versio, probabilitatis fines plerumque non excedens; cumque alibi tradit, apponendas esse in Margine adnotationes, de ambigua vocis Hebraicæ significatione Lectorem monentes: nunquid non Leges istæ nos poterunt de certa Scripturarum veritate in dubitationem adducere? Si Versio ab Interprete in Orationis contextu posita; quamvis melior & congruentior ipsi videatur, nihilominus persæpe probabilis tantum est; si Interpretationes alias, ipsius judicio a veritate remotiores, in ora Libri seponat; si adjungat Margini adnotationes, de vocum hebraicarum non prorsus certa significatione Lectorem monentes: ubinam erit germanum Dei verbum? Non quidem in Margine, in quo Versiones tantummodo collocantur, quæ videntur magis a veritate distare: Neque item in contextu Versionis; quoniam Interpretatio in eo posita plerumque probabilitatis fines non excedit: Qua de re præceptum, ab Interprete per Simonium servandum, nullum usum habet ad verba divina ab ipsius Versione certo secernenda. Contra vero nihil in Scripturis non incertum reddet, quodque in animis non populi solum, verum Sapientum quoque dubitationem haud injiciat; qui, si desint præceptiones aliæ, certam Scripturarum veritatem ostendentes, animadvertent, eas levibus adeo inniti principiis, ut sunt regulæ Critices duntaxat humanæ. pag. 358 col. 2. & 362. col. 2.

Enim vero quid prodest contendere se ab Hæreticorum indole alienum esse, & profiteri, se minime ea, qua Protestantes, opinione imbutum, Biblia nimirum unicum esse principium, a quo pendeat Religio universa: Ecclesiam ex adverso Catholicam præter Scripturam, germanas Traditiones, veluti Religionis fundamentum amplecti: ipsam denique non erubescere, dum fatetur, Textum Hebraicum Bibliorum ex verborum Hebraicorum ambiguitate non una ratione interpretari posse? Quid nanque certæ Scripturarum veritati favet Traditio hæc, quandiu eam in statuendis Critices regulis non tenebimus? Num Ecclesia, quæ in Textu Hebraico voces ambiguas esse confitetur, eas minime Traditionis subsidio designabit atque definiet, dabit autem Interpreti, Versionem ipsius judicio meliorem, quantumvis semper incertam solumque probabilem, seligere, atque in contextu collocare? An vero Ecclesia Catholica, quæ sacris Litteris, & Traditioni innititur, paratam non habebit Versionem aliam ab ea, quæ Critices minus accuratæ institutionibus erit constitu- p. 357. col. 2.

ta? Quid prodest denique Ecclesiæ huic, Scripturis & Traditione pendere, & fateri in ipsius Textu voces ambiguas reperiri; quandiu filii ejus, contemtui habentes leges, ab hac conditas Traditione, ut ambiguas Textus Hebraici voces definiret, fallaces duntaxat sequuntur humanæ radios rationis, audaciori Critice munitæ, quæ sanctæ & colendæ antiquitatis desertores præcipites semper agit?

ARTICULUS IX.

Regulæ Criticæ ad Linguam Hebraicam spectantes.

NON est satis præsto habere Textum, in quo hæreat curanda Interpretatio; illud quoque interest rei ex Simonio, ut Linguam Interpres perfecte caleat, in qua Textus descriptus fuit. Cum tamen pleræque voces Hebraicæ incerta explicentur significatione, huic incommodo consultum non erit, subjungit Criticus iste, nisi operam det Interpres Hebraicæ Linguæ alia plane ratione, quam qua solent ut plurimum in Scholis uti, & nisi obtemperet monitis illis, quæ ad perfectam Hebraici sermonis intelligentiam tradidit. Super qua re plura sunt, quæ nobis afferunt dubitationem. Num 1. Interpres Sanctorum Librorum, secundum propria Simonii principia, postquam ita hauserit Hebraicæ Linguæ institutionem, ut in præsens mos est hauriri, absolvendæ Versioni isti idoneus non sit, si modo fieri possit: aut saltem si Textus Hebraici Interpretationem nequeat perficere ita accuratam, ut pro præsenti rerum statu desiderare est. 2. Num satis concludant momenta Simonii, quibus Hebraicæ Linguæ, ut in novis Grammaticis & Lexicis percipitur, ambiguitatem nititur confirmare. Num denique regulæ, quibus nos imbuere contendit, ut sermonis Hebræorum disciplinam cumulate accipiamus, accuratissimæ videantur, vitiisque illis, quæ in communem Linguam istam discendi rationem derivat, haud inficiantur.

Lib. 3. c. p. 358. col. 2. p. 359. c. 1.

§. I.

Ad bonam Litterarum Sanctarum Versionem faciendam, sufficit Hebraicæ Linguæ ea ratione incubuisse, quæ in Scholis communiter tradi solet.

ID in confesso apud omnes est, post reditum Judæorum a captivitate apud eos Linguam Hebraicam obsolevisse. Cum autem Chaldaica, quæ tum invaluerat, Hebraicæ proxime accederet, ansam dedit hoc Exemplorum Scripturæ Hebraicorum Amanuensibus, ut Chaldaicæ Linguæ elementis uterentur, atque ista pro illis non semel ponerent. „ Cre-

„ di-

„ diderim, inquit Simonius, ætati illi præcipue tribuendam eſſe magnam „ perturbationis partem, quæ in Textu Hebraico nunc apparet, expli„ catu ſane propterea difficili; niſi omnem mutationum iſtarum noti„ tiam habeamus. „ Porro præceptorum illorum ſubſidio, quæ ex recentioribus Grammaticis comparamus, inverſiones iſtæ reſtitui poſſunt quatenus fieri poteſt, & optima Bibliorum interpretatio requirit. L.1.c.16.p.92. col.1.

Ex doctrina Simonii ad accuratam Textus Hebraici Interpretationem opus eſt. I. apprime noſſe duo illa Litterarum genera quorum priores Hebraice dicuntur *Otiothaſſeter* ſubductæ; aliæ *Vehammeſcec*, hoc eſt additæ. L.1.c.3.p.17. col.2.

II. Interpretis eſt ſcire, quoties Litteræ quas vocant אהוי, videlicet *Aleph* א, *Ne Vau*, & *Jod*, ſupprimendæ ſunt, & cum aliis mutandæ.

III. Quoniam Codicum Hebræorum Librarii miſcent haud raro *Aleph* cum *He* ה, ad egregium Interpretem attinet diſtinguere, cum Littera ה *He*, in verborum fine poſita; collocanda ſit in Litterarum numero, quas *quieſcentes* nuncupant, quando vero habenda loco Litteræ *Aleph* א.

IV. Peritus ſit oportet, in more Judæorum eſſe *Aleph* א cum *He* ה mutare; & propterea Hieremiam Prophetam c. 25. ſcripſiſſe *Aſcem* אשם cum א, loco השם cum *He* ה.

V. Urget pariter noviſſe, Litteram י *Jod*, in *Aleph* א verti, ו *Vau* in *Aleph* א, & *He* ה; quæque ſint verba, in quibus *Aleph* א quieſcit, & in quibus veluti futilis deletur, licet in verborum illorum contextu ſit. * Mutationes hæ omnes, aliæque, quas nihil attinet memorare, ſuntque referendæ in libertatem, quam ſibi vendicarunt Amanuenſes, id Litterarum genus addendi aut detrahendi, miram confuſionem, atque Interpreti perincommodam in Textu Hebraico pepererunt.

Aliæ multæ ſunt Grammaticæ Inſtitutiones, a ſapienti Scripturarum Interprete non ignorandæ. Siquidem ut ſuperſedeamus quamplurimis Grammatices levitatibus, ut de *Sceva*, de *Dagueſc*, de *Hatephpatach &c.* iiſque omnibus, quæ ad nominum verborumque inflexionem pertinent, Interpres artem tenere debet, revocandi nomina & verba ad radices ſuas; explicandi mutationes punctorum, quæ ab accentibus proficiſcuntur: ſcire proprietates ſingulas, diverſoſque litterarum cum verbis nexus, & diſtinguere ea, quæ ad radicem & Alphabeti neceſſitatem pertinent, ** quæque adjuncta, & ex accidenti ſunt.

* Hinc fit, alia eſſe verba plena & integra, alia manca & mutila. Plena dixeris, quibus appoſitæ ſunt Vocales antiquæ: mutila, quando in ipſis deſiderantur.

** Litteræ, ad Alphabetum e rei natura ſpectantes, ſunt ſecundum doctrinam R. Jonæ Grammatici præſtantis ב, Guimel ג, Daleth ד, Zain ז, ח Cheth, ט Teth, ס Samec, ע Ain, פ Phe, צ Tſade, ק Quoph, ר Reſch: aliæ vero Litteræ ex accidenti ſunt, ſive additæ.

Absit pariter ab Interprete bono, perspectas non habere quasdam Grammaticæ facultatis regulas, quæ non parum ad tollendam Textus Hebraici perturbationem conducunt, eoque præsertim recidunt, consuevisse Scripturam res easdem, eademque non semel verba repetere. Cognoscat necesse est, deesse in ea multa, redundare, transferri, pluralia singularibus addi, singularia pluralibus; voces diversa ratione scribi, nomina fæminini generis cum verbis masculino more constructis, item masculini cum verbis fæmineo genere compositis, aliosque similes usurpari a communi lege remotos dicendi modos, quorum exempla Grammatici homines non subtrahunt.

Oportet denique, egregium Interpretem, ut fieri potest, de quorundam verborum pene ignotorum interpretatione erudiri, uti sunt nomina mensurarum, ponderum, animalium, gemmarum, aliorumque similium.

Ecce tibi præcipuas regulas, a perfecto Textus Hebraici Interprete sciendas. Non inficiabitur sane Simonius, eas omnes percipi posse a Grammaticis Libris cum manuscriptis, tum in lucem editis, atque a Lexicis celebriorum sapientiorumque Rabbinorum, uti R. Judæ Chiug, * Rabbi Jonæ, Aben Esræ, ** Davidis Kimhi, *** Eliæ Levitæ, **** aliorumque multorum Grammaticorum, sive eorum, qui illos sunt consecuti.

* Judas Chiug inter Judæos Grammaticos omnium opinione sapientissimus, quem propterea appellant *Grammaticorum primum & Principem*. Cum Rabbinus hic non vixerit nisi Sæculo XI. ad annum Jesu Christi 1030., id induxit Morinum, & Vossium, ut crederent, vetustiorem non esse apud Hebræos artem Grammaticam. Verum non est ille quidem primus Grammatices Hebraicæ Scriptor, quamvis ei maximam dederit perfectionis accessionem. Quod efficitur verbis Davidis Kimhi: *Jam certo*, inquit, *qui præcesserunt nos, ad eam* Linguam Sanctam *attenderunt, docueruntque vias & regulas ejus sapientes, qui vixerunt ante nos. Caput autem & dux Doctorum & Instauratorum Linguæ fuit sapiens Jehuda Passi, cognominatus Chiug; in cujus tempore perversa erat in ore hominum corruptaque admodum*. Kimhi in Præf. Libri Michol. Judas Chiug Arabice Opera sua scripsit, inter quæ magni nominis Lexicon, non tamen impressum; quemadmodum Grammatice R. Jonæ qui inter messiores vetustioresque Grammaticos Judæos recensetur.

** Autor hic ex Judæis est, quotquot extiterunt, litteratissimis, nomenque *Sapientis* adeptus est. Ejus in Scripturam Commentaria edita sunt in Maximis Bibliis Veneta, & Basileensi. Grammatice vero Hebraica Typis tradita est Venetiis 1546. Aben-Esra natione Hispanus Sæculo XII. exeunte, & XIII. ineunte floruit. Commoratus aliquandiu Romæ Rhodium concessit, ibique anno circiter 1217. decessit.

*** Præsertim in pretio est Davidis Kimhi via & ratio docendi, ejusque dictionis perspicuitas. Judæi recentes eum omnibus aliis Grammaticis anteferunt; iidemque Christiani ferme in omnibus sequuntur tum in Bibliorum Versionibus tum in Lexicis. Superstes erat adhuc XII. Sæculo occidente, & latet verum suæ mortis tempus.

**** Quamquam R. Elias Levita esset Gente Germanus, longius suæ vitæ studium Romæ & Venetiis transegit; ubi Hebraicæ Linguæ di-

At

At Simonius ipse per se satis super hac re aperit mentem suam. Necesse est, inquit de Calvino disputans, optimam Scripturarum Versionem cogitanti Grammaticen Hebraicam plene calere, quod omnino deerat Calvino. Aliquantò post subdit: Cum dico ad habendam Bibliorum „ Versionem bonam necessum esse, Grammaticen Hebraicam tenere, animus non est, Grammaticen istam regulis, paullo ante inventis coercere. Sive nanque ex regulis, ut modo fit, sive usu ipso citra artem, „ ut Septuaginta & Hieronymus præstiterunt, percipiatur, utroque modo ad rectam versionem faciendam idoneus Interpres erit. Lib.2.c.24.pag. 346.col.2.

Quo principio suadente, quamquam pleraque verba Hebraica ambigua sint, atque incertæ omnino significationis, poterit quis excellentem Textus Hebraici Interpretationem instruere, quin Linguam Hebraicam didicerit alia ratione, atque discitur in scholis, & Lexicis, Hebraice conscriptis. En itaque doctus iste Criticus subvertens hoc loco magnum initium illud, quod alibi statuerat super necessitate discendi Linguam Hebraicam secus, atque in Scholis traditur; quod nimirum Idioma istud multis verbis, dubie significantibus constet. Immo videtur quoque principium istud satis inanes reddere præceptiones illas, quas aggressus est exhibere nobis, ut perfectam Hebraicæ Linguæ intelligentiam assequeremur. Quorsum etenim tot præcepta satis incerta, si absque illorum subsidio recte potest Textus Hebraicus interpretari?

Denique licet ad Hebraicarum Litterarum studium se conferret quis ea ratione, quæ arridet Simonio; modus hic vocum Hebraicarum significationem nunquam statueret: quocumque etenim te vertas, ut Linguam ullam perdiscas, verba illam conflantia, si modo ambigua sunt, erunt quoque semper. Comprehendes, si placet, omnes eorum notiones, cognosces; at semper varia potestate interpretabuntur.

§. II.

Argumenta Simonii, quibus ostendit necessitatem studendi Linguæ Hebraicæ aliter, ac fit in Scholis, rem nequaquam concludere videntur.

INitio Simonius pro certo posuit, quidquid artis Grammaticæ nunc traditur in Scholis, depromtum fuisse a Libris R. Kimhi, Aben-Esræ, Eliæ Levitæ, aliorumque recentium Judæorum; cumque eruditi Gram- Lib.3.c.p.358. col.2.

sciplina Christianos multos, eosdemque Cardinales instituebat. Judæorum Criticus præclarissimus existimatur, quique nutantibus Traditionibus suis minus adhæreret. Plura lucubravit, fertque opinio, eum fundıtus Chaldaicas Paraphrases intellexisse: ante omnia vero in Grammatice Hebraica excelluit, de qua libros multos composuit, quorum aliqui latine conversi sunt. Claruit Sæculo XVI.

mati-

matici isti constituerint regulas suas super Scripturarum Codice a Masorethis circumscripto, contendit Simonius, non potuisse illos speciem Hebraicæ Linguæ satis amplam animo informare. Quare cum Grammatice, quæ in præsens adhibetur, per ipsum expleta omnino non sit, * nesciret sane diversas, quæ plerisque vocibus Hebraicis accommodari possunt, significationes diligenter indicare, quicumque Litteris Hebraicis operam haud navaret aliter, ac institutione Grammaticarum Rabbinicarum, & passim in scholis discuntur.

Quod si Rabbini sapientes isti cognitionem satis absolutam Grammatices Hebraicæ non habuerunt, ut inde interpretari possent Sacra Biblia adeo cumulate, ut ex Simonii consilio fieret: fateri non desino, ægre admodum persuaderi quemque posse, Interpretem Christianum, Criticumque natione Gallum magis Hebraicam Linguam calere funditus, quam perdocti præceptores isti, qui studium omne contentionemque suam in ea posuerunt; quibusque, ut illam addiscerent, adjumenta plura præsto fuerunt, quam Christianis disciplinæ illius studiosissimis.

At quem fugit, inquies, post Regulas Grammatices universas, de quibus hactenus, e celeberrimorum Criticorum istorum Libris decerptas, aliasque deinceps super Hebraicæ Linguæ instituto excogitatas, non absuisse, quominus Grammaticorum cum Judæorum tum Christianorum Principes ad hanc quoque diem digladientur invicem de Litterarum mutatione, de illarum vi, de multarum radice, ipsarumque punctis &c. adeoque de vera illarum significatione? Et propterea ipsorum de Lingua Hebraica præcepta non semper certa sunt, neque item esse possent. 1. Quia Exempla Hebræa, quibus Sapientes isti Magistri usi sunt, differunt pluribus ab antiquis, quod incertissimam Textus lectionem reddit. 2. Viæ & rationes illæ, quibus hanc Linguam instaurarunt, nequaquam sunt adeo tutæ ut ambiguitatem omnem de medio tollant. 3. Difficillimum est certas præscribere regulas ad Linguæ inconstantis, ut est Hebraica, intelligentiam. Inficiari denique nemo poterit, Grammaticas regulas, a Rabbinis vetustioribus acceptas, satis recentes esse, quippe VII. Sæculo posteriores, in quo Lingua hæc ad nihilum pene redacta erat. Ipsarum itaque ope nemo poterit certa efficere pleraque verba Textus Hebraici.

Hæc Simonii momenta nimis æqua sunt, ut in quæstionem revocare

* R. David Kimhi primus fuit, qui Grammaticen ederet, eamque *Michol*, idest, *Perfectionem* nuncupavit. Hinc opus sane erat, Librum esse genere illo perfectum. Judæi Christianique sequentium temporum alias iis, quas tulerat, regulas addiderunt. Buxtorfius vero Pater eo successu rei tantæ operam navavit, ut suis omnibus decessoribus anteiverit.

que-

queant. Nihilominus si verum est, quod contendit ipse, animadvertit Forsterus, * leviter in Hebraicis litteris tinctos esse Rabbinos, neque tutum semper esse, Interpretationem sequi per eos verbis Hebraicis adjectam; ** illud aperte consequens est, quæcumque hic objecta a Simonio sunt, spem omnem præcidere nobis, hac aliquando fruendi felicitate, ut Versionem hactenus editis emendatiorem habeamus. Si nanque sentit Criticus hic, consilio huic, opere præstando, satis non esse præceptorum Grammaticorum studium, ut passim in scholis colitur: alii quoque fortassis Sapientes dicent in rem suam, Criticas leges super hoc negotio ab isto Scriptore traditas nihilo videri solidiores, aut minoribus incommodis obnoxias. Quod sequenti §. nos probaturos esse confidimus.

§. III.

Criticæ Simonii præceptiones ad perfectam Hebraicæ Linguæ intelligentiam non sunt undequaque accuratæ.

ILlud profiteamur necesse est, perbeatum, eundemque satis eruditum fuisse Simonium qui Linguam Hebraicam, Rabbinorumque libros non modo ipsorum instar intellexerit, in iisque, quæ hujus Idiomatis Magistorum aciem fugerant, introspexerit; verum etiam ætate nostra, ut fert ipse, Linguam tot sæculorum intervallo deperditam invenerit, nobisque ad eam perveniendi semitam certissimam straverit. Quæ si ha-

* Theologus hic protestans Lexicon Linguæ Hebraicæ concinnavit, Simonii judicio probatissimum. In Præfatione considerat, se satis mirari non posse, Christianos tanti facere Judæorum Commentaria, in quibus neque via ingenii lucet, neque Dei cognitio, neque Artium, vel Linguarum, ne demta quidem Hebraica, intelligentia: quibus addit: *At quod ad Sacræ Scripturæ intelligentiam atque etiam Hebrææ Linguæ cognitionem attinet, præstiterunt, quod laudem mereatur, omnino nihil. Nam Dictionaria & Commentaria ipsorum plus obscuritatis & erroris in Ecclesiam Christi invexerunt, quam lucis & veritatis.* Joannes Forsterus ex Protestantibus Theologus diem supremum obiit Vvirtembergæ 8. Decembris 1556.

** Si fides est Davidi Kimhi, & Talmudis Auctoribus, celeberrimi Rabbinorum verba multa Hebraica ex Arabica & Græca Lingua promserunt, vel fortuito ab advenis, iisdemque Mercatoribus, & Ancillis. *Deprehendimus*, inquit Rabbinus hic, *Magistros nostros Linguam de Lingua didicisse, cum dicunt in Talmude nesciebant Magistri nostri quid esset* טאטיתא *tatitha, audierunt ancillam cujusdam Rabbini dicentem cuidam mulieri: accipe tatitha, idest scopas, & scopa domum. Nesciebant quoque Magistri nostri, quid esset* יהבך *jehabca, audierunt quendam Arabem mercatorem dicentem cuidam homini: accipe onus tuum, & impone camelo. Praterea stabilierunt nonnulla pracepta supra linguam alienam, ut cum dicunt, quis est sensus istius dictionis* יובל *jobel? significat illa arietem. Dixit enim R. Akiba, cum ambularem per Arabiam vocabant Arietem Jobela &c.* Morinus bene longum Talmudis locum recitat, in quo dicitur, unde hauserint Rabbini multarum vocum Hebræarum potestatem. Exerc. Bibl. Exerc. 6. c. 5. pag. 226.

si habeamus explorata, quis inficias ibit, felix inventum hoc ad Sæculi nostri dignitatem pertinere, atque inter illustriores egregiosque, a Critice per hæc tempora partos, fructus esse collocandum?

Postulat itaque in præsenti res, ut dispiciamus anne satis tuta & accurata sit nova hæc via & ratio discendi, vitiisque illis careat, quæ in communibus Grammaticis emergunt. Quicumque itaque cumulatam Hebraicarum Litterarum notitiam assequi studet, ab his, ait Simonius, ne flectat. 1. Interest consulere veteres Interpretes Græcos, & Judæos in Lingua Hebraica peritissimos; 2. His addi poterunt S. Hieronymus & Masorethæ. 3. Se referat ad antiquarum Versionum interpretationem; quin prætereat alias Linguas, ad earum cum Archetypo collationem habendam appositas. Denique adhibebit Concordantias Corradi Kirkeri; & Marii de Calasio.

pag. 359. col. 2.

pag. 360. col. 1. & 2.

Porro illud nobis commode accidit, non urgeri nos, ut ad ostendenda præceptorum istorum vitia aliunde argumenta mendicemus; cum nihil requiratur ulterius, quam ea cum ipsis Simonii principiis comparare.

Si ex ejus mente a primis Sæculis innumeris locis interpolatus fuit Textus Hebraicus; sique Versiones omnes sunt mendosiores; si Græci Interpretes, Doctissimi Rabbinorum in Lingua Hebraica; Origenes, S. Hieronymus, aliique Patres, & Masoræ Scriptores iis in erroribus versati sunt, quos alibi retulimus, iisque tribuit Simonius; non erit facile persuasu, posse quem Scriptorum istorum consulto perfectam intelligentiam, intimamque Hebraicæ Linguæ vim assequi, & constantem certamque vocibus Hebraicis ambiguis significationem accommodare. Idque eo magis, quo Autorum illorum nemo, Critici hujus confessione, Linguam illam plene perspectam habuit, neque satis amplam ipsius speciem animo informavit. Contendit denique, hosce omnes doctos Scriptores corruptissimas tantum Versiones fecisse, præjudicatisque citius opinionibus suis, quam Textus Hebraici Litterali sensui adhæsisse.

Quamquam autem Græca veteris Testamenti *Concordantia*, a Conrado Kirkero Cl. Protestante Augustensi edita Francofurti anno 1607. duobus vol. non mediocris utilitatis ad sacros Libros intelligendos opus sit, & Lexici Hebraici loco haberi possit; gravem tamen in ea culpam notant, quod nimirum in Græco Septuaginta Interpretum ab Editione Complutensi, quæ germana ipsorum Versio non est, haud recesserit.

Concordantia Marii de Calasio, * quæ revera vocum Hebraicarum Biblio-

* Marius de Calasio, Ordinis Minorum, Hebraicæ Linguæ Professor Romæ, prelo ibidem dedit *Concordantiam* suam 4. Volum. in fol. anno 1621. In Margine positæ sunt Versionum Septuaginta & Vulgatæ varietates, ut obtutu uno pateat, in quibus tria Biblia hæc discrepent, & in quibus concinant. Insuper præfert quoddam Lexici genus, in quo

rum

rum, quæ in Libri contextu sunt cum Versione Latina, *Concordantia est*, ad perfectam verborum Hebræorum vim intelligendam magno erit emolumento. Nihilo secius cum Hebraicæ hujus *Concordantiæ* summa a *Concordantia* Judæi R. Nathan manaverit, atque a R. Mardochæo aucta deinceps fuerit, non putamus eam Linguæ Hebraicæ satis amplam notionem imprimere. Quamobrem neque ista, neque Conradi Kirkerii *Concordantia* tanti esse possunt, ut vocum Hebraicarum ambiguam significationem constituant, certam reddant, diversasque, quæ plerisque verbis Hebraicis apponi possunt, interpretationes ennumerent accurate.

Id quidem ultro datum volumus Simonio, præcepta ipsius de absoluta Linguæ Sanctæ peritia ad definiendum non prorsus certum alicujus vocis Hebraicæ sensum non parum posse conducere: verum via hæc & ratio omnem ne scrupulum evellet, qui oriri poterit super ea, quam habet, Linguæ Hebraicæ eruditione, super novæ Grammatices suæ regulis, & super excogitati ab eo Lexici accuratione? Utrum inducet omnes, ut cum eo sentiant aut de Textus Archetypi Lectionibus, aut de explicationibus a nova Grammatice petitis; aut eo trahet, ut credant, tutum semper fore ipsum sectari? Confidimus sane, non laturum graviter Simonium dubitantes nos, an quæcumque tradidit, traditisque superstruere potest, de Hebraica Lingua præcepta, ita recta sint, perspicua, & accurata, ut universas Grammaticorum controversias dirimant de Litterarum mutatione, potestate, punctis, multorum verborum radice, &c. Neque item moleste accipere debet, nos haud omnino persuasum habere, ex ipsius instituto impleri posse omnibus numeris consilium suum; neque illum leges suas super Exemplaribus, quam fuerint Rabbinorum Codices, emendatioribus statuisse, ut omnem Textus Hebraici ambiguitatem tollant; neque tandem post tot pronunciata & præcepta sua minus inconstantem esse Linguam Hebraicam, aut per ea ipsius inconstantiæ mederi posse.

cujuslibet vocis Hebraicæ notionem indicat, & comparat simul cum aliis cognatis Linguis, Chaldaica videlicet, Syriaca, & Arabica, quod magnam habet ad verba Hebræa cognoscenda opportunitatem.

ARTICULUS X.

De aliis nova hujus via regulis. In quam rem Spanhemii locus recitatur.

SUperesset quidem nonnullas super aliis documentis a Simonio additis dubitationes sigillatim afferre; verum quoniam præcipua, quæ in ea intentari possunt, objecta superius attigimus, satis erit, ut molestiam repetendi evitemus, huc traducere quæ animadvertit Spanhemius in epistola ad quendam amicum data, & Parisiensibus Typis 1678. vulgata, in qua ipsi Historiæ Criticæ rationem reddit. Hoc etenim scripto strictim refert quæcumque in Simonianas urgeri possunt institutiones, de quibus oratio est.

Epist. Spanhem pag. 601. col. 2. & seq. Gall.

„ Quis, inquit, pro Simonio spondebit de ea, quam prætulerit, ratione affingendi puncta, vel vocales Litteras mutandi adversus Masorecharum, aut Veterum Versionum, aut Magistrorum Hebraicæ Linguæ cum Judæorum tum Christianorum autoritatem; quod statim novum in Textus hujus Sacri Linguam explicationis sensum invehit? Quantumvis deferat Capelli Criticæ super hoc Textu facultati; quam dici poterit, præcipuum esse debere Operis sui fundamentum; non desinit tamen multa quoque in ipsa reprehendere, & tueri, vel Capellum immodice varias Scripturarum Lectiones auxisse, vel perquam modice Masorethis tribuisse. Cumque nihil certi aut indubitati ipsius opinione sit, tum in præclara hac Judæorum super Sacris Litteris Critice, tum in vetustis Versionibus, sive Græcæ sive Latinæ Ecclesiæ probatis, tum in intelligentia Linguæ Textus Archetypi, quæ in præsens habetur, & multis retro sæculis habita est; quid firmitatis, quid auctoritatis ex hac nova Interpretatione redundabit? Integra ne res erit judicio tuo, si dicas, eam Simonianis regulis accommodatam fuisse? At dum propterea Patris hujus judicio & eruditioni subjicitur; nonne subditur pariter Critice cujusvis alii, qui se aut ipsi parem, aut doctiorem existimet? Cui disciplinarum Hebræarum studioso ratum erit, Simonium ætate hac regulas apponendi puncta melius tenere, intimumque jacentis hujus Linguæ ingenium assecutum fuisse, quam antiqui illi præstantesque Masorethæ, quam ceteri omnes Judæi Critici, qui curam omnen diligentiamque ad id contulerunt; patrum suorum traditione ad eos manaverat: & antiquiora minusque vitiosa Tex-

„ tus

„ tus hujus Exempla possidebant? Quis eorum, qui cum Morino, aliisque tum ante tum post ipsum plurimis, vetustas Versiones Textui Hebraico anteponunt, persuasum habebit, Textum hunc, a Simonio ad Critices suæ præcepta revocatum, futurum Archetypo veteri magis affinem, ac Codices tot ante sæculis, sive a Septuaginta Interpretibus, sive a Vulgatæ Scriptore in deliberationem vocati? Nulla est, si ipsum audis, Providentia divina, nulla Patrum aut Conciliorum auctoritas, nulla Ecclesiæ his vel illis consentiens Traditio, quæ huic Criticæ arti resistat. Ceterum quid inquiet Simonius, si Critice ipsius, quantumcumque demum illam amplificet, non est tamen vel ad Auctorum profanorum correctionem & explicationem admittenda? Illud certe ignorare non potes, ingeniosissimos Operum Græcorum & Latinorum Criticos regulas severiores afferre, neque tantam pati, aut concedere licentiam, quantam largitur Simonius tum in Textu Librorum Sacrorum instaurando, tum in nova Versione instituenda. „

Verum enim vero licet Simonio daremus ultro, regulas Criticas, ab ipso pro nova Interpretatione traditas, accuratas esse, aut firmas adeo, tutasque, ut res postularet; reliqua tamen est aliqua de illis dubitatio. Videtur etenim Critici illius fuisse, alias adjungere leges, quibus rectus usus fieret ante positarum. Atque illud non est abs re dicere, eum se gerere instar Historici, qui magnifice jactans se Chronologiam in ordinem aliis, quotquot Sapientes tenuerunt, accuratiorem redacturum, ut absoluta habeatur annorum notitia, qui ab Orbe condito ad Christi adventum præterfluxerunt, hanc viam & rationem teneret. Unaquæque Chronologia supputationem quandam ponit, quam sequitur. Porro illud necesse est ante omnia constituere, utrum ex Versione Vulgata, aut Septuaginta repetenda sit Scripturarum Chronologia. Quare cum Versio Septuaginta ad Textus Hebraici normam facta sit, Textus hujus ratio subducendi annos anteferenda est rationi Septuaginta. Quoties enim sermo est de summa ineunda, standum citius est ei, quam tradit Textus Archetypus, non vero illi, quæ oritur a Versionibus ex eo comparatis.

Posito principio isto, diceret exinde Historicus hic, expendere præstat annorum numerum, qui a condito Orbe ad Diluvium intercesserunt, a Diluvio ad Abrahæ vocationem, quique signanter indicandi sunt, non secus atque illi, qui exierunt a fuga Ægyptiaca ad constructionem Templi Salomonis. Nefas erit haud significare, an interregna temporibus Judicum includantur nec ne in tempore Liberatorum istorum populi Israelitici. Calculis denique accurate subductis annorum, qui ab extructo Templo ad exitum e Captivitate Babylonica, atque deinceps ad nativitatem Jesu

Christi præterierunt, servatis diligenter initio, fine, & Interregnis Regum Judaicorum, aliarumque Nationum, ut quæ desunt in Scripturæ Chronologia impleantur; tum etiam numero Summorum Pontificum, annorumque, quibus Supremo Sacerdotio functi sunt: his exactis, concluderet eruditus hic Historicus, emerget Chronologia hactenus institutis accuratior.

Nemini revera dubium esse potest, rectissimam fore Chronologiam istam, quæ caret tantummodo legibus ad hanc rationem ineundam idoneis, Ecce, ut videtur, quo propemodum recidit via docendi Simonii. Primo loco Textum Archetypum statuit; petit deinde, ut plures inter Textus hujus Lectiones melior in Versionis contextu collocetur, ne interpretatio cum varia Lectione misceatur; ut omni animi diligentia Textus distinguatur ab iis, quæ Textus non sunt; ut puncta mutentur, quoties rite posita non videntur; ut Textus Archetypus Versionum ope, Versionesque Archetypi subsidio restituantur; ut denique ceteræ Critices regulæ non omittantur. At multis id constans erit & ratum, necessum esse, alias regulas cogitare, quibus hæ serventur. Quod a Simonio præstolamur, sive ab iis, qui consilii sui specimen probant & documenta: si tamen amant nos vestigiis eorum hærere.

At ponamus pro certo, edidisse in lucem Simonium Sacra Biblia, ad legum suarum præscriptum efformata, exitumque revera notioni illi respondisse, quam animo adumbraverat: quis affirmare poterit, Versionem ab eo elaboratam magis Textui Archetypo accedere, quam Versio S. Hieronymi, Septuaginta, aliorumque accedat, qui Textum eundem
Hist.Crit.l.3. c.1. pag.353. col.2. interpretati sunt? „ Quandoquidem per eum Archetypus hodiernus gra-
„ vissimis vitiis notatur, innumeris locis corruptus est; Versionesque
„ cum Græcæ tum Latinæ sunt multo mendosiores. „ Servata sane ratione ista, tanti operis erit dicere, novam Interpretationem magis Hebræum Textum referre, ac Versiones Septuaginta, S. Hieronymi, aliæque: quanti pronunciare, utrum Pictor imaginem aliquam feliciter sit imitatus, cujus cum autographum tum exemplum perierunt. Postremo licet propugnare quis vellet, institutam ab ipso Versionem apprime Textui Archetypo congruere; tum fas erit nobis Simonii concessione eo uti argumento, quod affert, ut ostendat parum accuratam supputationem, quam ediderunt Rabbini, Punctorum vocalium, Accentuum, verbo-
Hist.Crit.l.1. c.26 pag.140. col.2. rum, & versiculorum Biblicorum. * „ Quamquam, inquit, verum

* Testatur nobis Simonius, se vidisse Perpiniani vetustum MS., in quo reperitur omnium rerum istarum enumeratio hoc pacto: *Parsctoth*: sive magnæ Geneseos Partitiones sunt duodecim. Quæ vocantur *Sedarim*, hoc est Ordines, sunt 43. Versiculis constat 1534., verbis 20713., Litteris 78100. Continet Exodus *Parsctoth* 11, Sedarim 33., 1209 Versiculos,

„ esset,

„ esset, Judæos universas Textus Hebraici Litteras recensuisse, totidemque esse etiam nunc appareret; nihil inde effici posset, nisi eos Exemplorum suorum litteras numerasse, quod non indicit quidquam aliis Codicibus commune; quandoquidem apud Masorethas nequaquam erant germana Archetypa, neque ullum est præter primum Archetypum, a quo cetera dirigenda; eoque magis, quo Amanuenses magnum detrahendi addendique Litterarum numerum sibi libertatem vendicarunt. „ Convenire igitur inter nos & Simonium posset, Novam Interpretationem suam futuram magis Textui hodierno Hebraico similem, quam Versiones antiquæ, at id nihil indicere cum vetustis Textus exemplaribus, neque item cum ejusdem Textus antiquis Exemplis commune; quæ castigatiora præsentibus emendatioraque fuisse par est.

ARTICULUS XI.

Non apparet, Simonium in nova Interpretandi ratione ullum Traditionis autoritati locum dare.

UT quod æquum est Simonio tribuamus, libenter fatendum est, eum centies in Scripturarum Interpretatione Traditionis necessitatem cognovisse. Ab ipso Historiæ Criticæ Procemio declarat, „ nihil certi de Religione affirmare quem posse, nisi Traditionem cum Scripturis conjungat; sique juris regulam a facti præscriptione sejungat. „ . . . . . . Ex Vetusta hac Christianæ Religionis Epitome difficilia Bibliorum loca interpretanda esse . . . . . . Propterea Concilii Tridentini Patres jussisse prudenter, neminem adversus unanimem Patrum sententiam Sacras Litteras explicare. „ *Conc. Trid. Sess. 4. Decr. de Script. Can.*

Alibi legere est verba hæc animadversione digna. „ Extitit perpetuo in Ecclesia quædam Religionis Synopsis a Scriptura non pendens, ad quam redigendum est quidquid in ipsa Scriptura obscurum est. Ordinem hunc secuta sunt Concilia in Decisionibus, in quibus Episcopi narrabant Fidem in suis Ecclesiis receptam. Non est visum ipsis, confugiendum esse necessario ad Grammaticos, & in Critice peritos, *Hist. Crit. l. 3. c. 10. pag. 405. col. 1.*

63467. Litteras. Complectitur Leviticus *Parsciot h* 10., *Sedarim* 25. Versiculos 859. voces 11902., Litteras 44989. &c. Animadversum in Talmude est, Litteram *Vau* ו in Verbo *gehon* גחון Levit. 11. 42. totius Pentateuchi mediam Litteram esse. Hist. Crit. l. 1. c. 26. pag. 139. col. 2.

„ ut

Ibid. c. 6. pag. 376. col. 1.

„ ut locus aliquis Bibliorum difficilis explicaretur. „ *Fieri nullo modo potest*, inquit alibi, *ut Libri divini explicentur, nisi ex notionibus quas de Religione invexit Traditio*. Demum necessitas Traditionis in Scripturarum Interpretatione ita est in universo Simonii Opere firmiter constituta; ut Protestantes, qui in illud arma verterunt, * in hoc præcipue doctrinæ capite vim posuerint, tanquam eorum omnium fundamento, de quibus in Historia Critica disputat.

Cui vero non insedisset opinio fore, ut autoritas Traditionis esse deberet, essetque unum novæ docti hujus *Rabbanistæ* viæ & rationis fulcimentum, ** unde perfectiorem hactenus editis Bibliorum Interpretationem compararet? Attamen non videtur verenda hac auctoritate uti velle; si de re hac ex ipsius principiis transigendum sit, immo ex regulis in Versionis suæ instituto latis.

Qui profecto invicem hæc componere? Hinc affirmare *fieri nullo modo posse, ut Libri divini explicentur nisi ex notionibus, quas de Religione invehit Traditio*: illinc vero in Scripturarum Interpretatione Critices luminibus, quod facit Simonius, deferre magis, quam Ecclesiæ & Patrum autoritati, ex quorum testimonio manat Traditio? Promptum esset plura loca recitare, in quibus super hac re aperit mentem suam; at satis erit duo vel tria innuere.

Hist. Crit. l. 3. c. 27. p. 458. ed. 2.

„ Sixtus Senensis, inquit, novas omnes Litterarum Sanctarum Interpretationes rejicit; quod nequeant nisi perturbationem in Religionis „ negotium inducere, neque alius sit diversas opiniones conciliandi mo„ dus, quam Ecclesiæ judicio rem submittere, ad quam unam pertinet „ veras Scripturarum Interpretationes a mendacibus secernere . . . un-

* Autor Proœmii Editionis Historiæ Criticæ a Leers instructæ, narrat, in quadam Synodo, apud Batavos celebrata, parum abfuisse Patres, quin libellum supplicem ad Belgii Provinciarum Proceres darent, ut Simonii Historia Critica supprimeretur, quam contendebant repugnare maxime Protestantium initiis, quippe eos Traditioni subjicere conaretur. Veilius Minister in Epistola ad Boylium Fulhamo datam 14. Maii 1678. probare nititur adversus Autorem Historiæ Criticæ Veteris Testamenti unam esse Fidei regulam Scripturam Sanctam. P. Ambrunus Minister item in responsione ad Historiam Criticam typis commissam Rotterodami 1685. æque ac Autor Libri inscripti: *Sensa nonnullorum Theologorum Batavorum de Historia Critica V. T. Gall.*, aliudque Scriptum, cui titulus: *Propugnatio eorundem Theologorum* reprehendunt acriter Simonium, quod omnia ad Traditionis autoritatem referat, atque hinc, ut videtur illis, Scripturarum dignitatem imminuat.

** Hoc pacto nuncupat semetipsum Simonius in Epistola 14. Septembris 1684. missam ad Fremontium de Ablancurtio, qui in Epistolis omnibus ad Simonium nullo alio, quam *Caraitæ* nomine signabatur; & propterea Simonius passim *Rabbanistæ* nomen usurpabat in iis, quæ ad ipsum reddebat, ut alteri opponeret. Notatione 58. in Epistolam xix. Anecdotorum Simonii Rotterodami apud Leers 1702. pga. 168.

de

„ de colligit necessum esse in Traditione quiescere, quam in id genus „ difficultatibus exhibet nobis Ecclesia. At videtur mihi nimis initium „ hoc suum amplificare, & occasionem nactus omnia prorsus ad Ecclesiæ autoritatem redigendi, in iis, quæ Religionem attingunt, potestatem ipsi conferre, ut de rebus Criticis tantummodo & Grammaticis pronunciet. * „ Audis clarum hunc Criticum, negantem Ecclesiæ facultatem varias de Scripturis opiniones componendi, videlicet internoscendi germanas fallacesque Interpretationes, caussamque prætexentem, quæstiones istas ad Criticen solum & Grammaticen pertinere: sive, ut melius dicamus, videtur ex ejus mente decisio Quæstionum ad Sacras Litteras spectantium esse potius e re Critica & Grammatica, quam Ecclesiæ; quod non convenit cum iis, de quibus nos ipse superius monuit. *Non visum fuisse Patribus Conciliorum, confugiendum necessario ad Grammaticos, & in Critice peritos; ut locus aliquis Bibliorum difficilis explicaretur.* *Lib.2 c.10.p. 405.col.1.*

Quod autem est Patrum Ecclesiæ, cujus unanimis sensus Traditionem parit, habeto qui loquatur. „ Non desunt inter nos ad hanc diem Viri Litterati, qui id unum urgent, eoque contenti sunt, ut colligant, *In Præfatione.* „ quæcumque super Bibliis Sanctis in Patrum Operibus reperiuntur; „ quasi vero magis Patribus, quam aliis Interpretibus res prospere cesserit . . . . . Certum est Patribus plerisque defuisse quædam necessaria subsidia, tempusque ipsum eos defecisse, ne se altius in gravissimas Quæstiones Biblicas inferrent. Commentaria novorum Interpretum „ Veterum Commentariis debent pluribus locis præstare. „ Ulterius quoque alibi progreditur. „ Non semel accidit, dicens, Patres Bibliorum Textum ad sensum suum accommodare; atque anceps consilium *Lib.1 c.13.p.82. col.2.* „ esset, Codices ipsorum citationibus reficere. „

At enim, si hæc vera sunt, inquies, non video, qui potuerit Simonius mandare Litteris. *Fieri non posse ut Divini Libri explicentur, nisi*

* „ Simonius, inquit Hæreticus quidam magni nominis, Critices suæ „ regulas in notum Sixti Senensis „ opus exercens, asserit, nimis eum „ Ecclesiæ autoritati tribuere, cum „ tribuit potestatem ferendi judicium, de rebus ad Criticen & „ Grammaticen unice pertinentibus. „ Interea autem Criticen & Grammaticen istam sensorum hujus Sanctæ Scripturæ Dominam & judicem renunciat, quibus in Opere „ universo jus statuit Sacrorum Librorum Textum restituendi, soligendi explicationes vocum ambiguarum, aut Punctorum, quæ in „ Bibliis verba mutant, instaurandi „ denique cum Textum archetypum „ tum veteres Versiones: quod idem „ est ac dicere: Religionem per „ eum a Scriptura non pendere; „ hanc autem Scripturam Criticæ „ & Grammaticæ arti Patris hujus „ & sectatorum ejus submitti, eandemque Criticen & Grammaticen „ esse Ecclesiæ minime obnoxiam. „ Spanhemius in Epistola sua pag. „ 609.

ex

ex notionibus quas de Religione invexit Traditio ad hanc redigendum esse quidquid in Scripturis obscurum est ; quandoquidem Traditionis hujus alia ponit præter Ecclesiam & Patres fundamenta, quos non videtur, ut ferunt principia sua, judices istorum idoneos agnoscere. Ecclesia per ipsum facultate non pollet pronunciandi de rebus, quæ ad Criticen & Grammaticen solum attinent, atque in istas videtur omnes Bibliorum difficultates redigere. Sanctis Patribus, si eum attendimus, nihilo magis, quam aliis Interpretibus res prospere cessit : idemque anceps consilium est, Codices ipsorum citationibus reficere. Neque pariter comprehendere animo possumus qui dixerit, *Patres Concilii Tridentini jussisse prudenter, neminem adversus unanimem Patrum sensum Divina verba explicare ;* Sapientum erit decernere, utrum Doctrina hæc Simoniana Decreto huic Concilii Tridentini respondeat, cui tamen adeo honorifice subdi videtur. *

Nihil est, cur a flagranti hoc *Rabbanista* præstolemur, cum hærere Traditioni in nova sua Interpretandi ratione, qui universa ad momenta Critica traducit, quique cum Traditionem, tum Scripturas Critices suæ legibus videtur subjicere. Satis est oculos ad plerasque ejus instituti præceptiones convertere. Interest ne Textum seligere, qui novæ Versioni suæ fundamento sit? rationis tantummodo consulit intelligentiam. Oportet meliorem Lectionem statuere, quam in contextu Interpretationis ponat, quæque sine controversia ad intimam Scripturam sæpius pertinet, ipsiusque pars est? Tanti Viri ingenio tribuendum est, cum hanc vel illam Lectionem anteferre, non vero Traditioni Ecclesiæ, quæ eam servaverit. Nonne quæstio est dispiciendi, quæ revera ad Textum spectent ; quæque non? Negotium vertit super punctis aliquibus, quæ Archetypi Textus sensum crebro mutant, * quemadmodum diversa Accentuum &

* Decretum Concilii hoc pacto exaratum est. *Sancta Synodus ad coercenda petulantia ingenia decernit ; ut nemo sua prudentia innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta Mater Ecclesia ; cujus est judicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat ; etiamsi hujusmodi Interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendæ forent.* Conc. Trid. Sess. 4. Decr, de Script, Canon,

* Animadvertit Morinus, vocem דבר *dabar* scribi, & enunciari posse octo modis, qui res apprime diversas significant. 1. דָּבָר *dabar*, verbum, res, sermo. 2. דֶּבֶר *deber*, pestis. 3. דְּבִר *debir* aditum, oraculum. 4. דָּבַר *babar* ; cum a posteriori brevi, dixit, locutus est. 5. דֹּבֵר *dober*, loquens. 6. דֻּבַּר *dabur*, dictum. 7. דַּבֵּר *debor*, loqui. 8. דַּבֵּר *daber*, loquere. Libro c. Exerc. Exercit, 6, c, 2. pag. 195.

In-

Incisorum positio? Id omne, ut opinatur ille, quantumvis reipsa Scripturas attingat, liberum est Interpreti, qui jus habet mutandi, addendi, detrahendique a Textu, quæ magis libuerit, ubi meliorem sensum deprehendat. Id omne necesse est, Critices suæ regulis obtemperare, atque apud Tribunal suum disceptari. Si Traditio, Ecclesiæ judicium, Patrumque autoritas minimam in hoc partem sibi vindicaret, exclamaret veluti adversus injustam occupationem Simonius, quæ in supremæ Artis suæ jura fieret, neque cessaret centies repetere; *non esse hoc loco negotium ad Fidem spectans*. Theologi revocent ad judicium, utrum in arbitrio sit privati hominis invertere, addere, aut demere, ut fert animus, cum ipsi videbitur sensum meliorem ostendisse, aliquid, quod ad summam cogitata, & sensa Archetypi Textus attineat; quin Ecclesiæ Fidem attingat. *Hist. Crit. in Praef.*

Nihilo sceiùs quam est verendum, idem exprobratum in Simonio, quod exprobrat ille Protestantibus, ipsique nobis! „ Non providerunt, inquit, Protestantes, cum Traditiones Catholicorum perinde ac humanæ sint, abjiciunt, se in idem vitium delabi, quod Catholicis crimini „ vertunt; quoniam ut genuinum Dei verbum admittunt Bibliorum Interpretationes, quæ plerisque locis nihil nisi humani præseferunt. „ Porro Simonii Interpretatio, quandoquidem in nova sua interpretandi ratione multis locis non ad Traditionem, sed ad Critices suæ regulas se recipit; ut sit verosimile, non afferet undequaque purum Dei verbum, & nihil nisi humanum pluribus locis continebit. *Lib. 3. c. 2. p. 358. col. 2.*

Consecutio hæc natura ipsa manat e principio, quod statuit his verbis. „ Interpretis Bibliorum, inquit, est, in margine diversas Interpre„ tationes locare, quæ verbis Textus Hebraici ambiguis reddi possunt; „ ut discrimen esse possit eorum, quæ revera verbum Dei sunt, quæ„ que ipsius tantummodo Versio, probabilitatis finibus circumscripta. „ Hæc argumentatio nonne unumquemque certiorem efficere debet, absque Traditionis lumine neminem posse inter multas Interpretationes eam seligere, quæ verum Dei verbum sit? Quandiu Criticis eam statues documentis, nihil nisi probabile complectetur Simonii ipsius confessione, neque certo erit sincerum Dei verbum; & propterea instituta Versio humanis tantum rebus constabit omnibus locis illis. Sapientis itaque Rabbanistæ hujus munus erat aperire nobis quid inter Versionem ejus, & Protestantium interesset, cum utræque quidquid pene habent accurati, id Criticis regulis acceptum referre debeant. *Ibidem.*

Sed heus tu, dicere posset Simonius, nonne apertum est, in præsenti de Critice, non de Fide negotium transigi? Nonne animadvertimus in Præfatione Historiæ Criticæ, & centies iteravimus, quamquam Concilium

Tridentinum sanxerit, non esse in Scripturarum Interpretatione a Patrum explicationibus recedendum, cautum tamen privatis hominibus non fecisse, ne alias Versiones quærerent, ubi Fidei caput non esset? Excidit ne memoria responsum, quod in rem hanc Spanhemio dedimus, id genus Interpretationum privatorum hominum Opera esse, qui carent autoritate, ut ipsorum Versiones tamquam authenticæ in Ecclesia recipiantur? Denique quis dissimulabit, nos inter novæ rationis Interpretandi præcepta haud oblitos fuisse Traditionis; cum eorum quoddam doceat, consulendas esse veteres Interpretationes, melioresque tum Judæos tum Christianos Interpretes, queis accedent Opera Patrum?

In Resp. ad ejus Epistolam Gall. p.630. col.2.

Verum incommode cadit, responsa hæc obcæcantia in Simonium ipsum recidere. Si foret hic sermo de Bibliorum Interpretatione magis ad Grammaticen exacta, elegantiori stylo utente nitidiori & clariori, haud ægre fateremur, Criticas Leges admodum huic consilio collaturas. At quæstio est, ut superius probavimus, de Versione quoad sensa & cogitata perfectiori, quod profecto rei Criticæ non est, nisi accedat ipsi Traditio, utpote per sese ad fidem pertinens. Si vero insistat rursus Simonius, consilium suum nullatenus ad Fidem spectare; exploratum semper erit, Interpretationem ejus incorruptum Dei verbum haud reddituram, & locis multis humanum opus tantummodo futuram; quoniam Scripturarum Divinitas, undecumque sumatur, Criticis Legibus submittenda non est.

Novæ explicationes, quas Tridentina concedit Synodus, non sunt propterea genuinum Dei Verbum, quandiu a Criticis institutionibus solum, remota Traditione, promentur. Neque sane existimamus fore, ut audeat quis aggredi ad confirmandum, Patrum Tridentini Concilii animum fuisse, privatis hominibus tribuere, ut novas Commentationes Scripturarum persequerentur, quoad sensa & cogitata a Patrum commentationibus dissidentes. Et tamen usus documentorum novæ viæ & rationis Simonianæ ad sensa Bibliorum & cogitata, proindeque ad Fidem referuntur.

Atqui si nos inter & Simonium conveniret, redarguendum non esse Interpretem, qui longe aliter a Patribus vertat Biblia in rebus, a Fides & moribus alienis; illud certe dubium esse posset, anne integrum esset, eum temeritatis & arrogantiæ insimulare, qui se ceteris omnibus præstare arbitraretur: præsertim si illud attendas, eas quoque res, quæ in Sacris Litteris indifferentes videntur, nexus sæpe maximos cum iis habere, quæ Fidem & Mores attingunt. Quamobrem præceps consilium semper erit, in his omnibus a Patrum Sanctorum idem sentientium mente se subducere.

Quam-

Quamquam Ecclesia Versiones novas minime authenticis accenseat; non tamen sequitur hinc, licere privatis hominibus Traditionem non sectari, quæ Scripturarum sensa in Fidei morumque negotio constituit. Propterea cum primum Interpres hos limites transgredietur, solis Critices regulis innixus, humanum opus tantummodo pariet. Magnificet quidem Simonius pro libidine, quamvis Ecclesia novæ Interpretationi suæ non assentiatur, nisi ut singularis alicujus hominis Operi, futuram tamen Textui Archetypo, quam Versiones priscæ proximiorem. Jus erit semper, ipsi respondere, excogitatam a se Versionem, tametsi fortasse regulis magis Criticis, quam Traditionis luminibus congruentem, purum Dei verbum nullo modo fore, & crebris locis humanum tantummodo ingenium laturam; adeoque minus, quam vetustæ Versiones, Textum Archetypum imitaturam.

Postulat Simonius, ut in deliberationem vocentur antiquæ Interpretationes, meliores Librorum Sacrorum cum Judæi tum Christiani Interpretes, quibus addantur Patrum Opera: non repugno. Verum eodem tempore liberum facit Interpreti ab eis desciscere, ubi in sensum incidat commodiorem; causam prætexens, Veteres Interpretes præsto non habuisse Codices satis emendatos, neque subsidia omnia necessaria, neque tantum temporis, ut in quæstiones Biblicas altius penetrarent: eos nimium Allegoriis deditos fuisse; Scripturas ad sua citius cogitata, quam cogitata sua ad Scripturas accommodasse; minus quam par erat Litteræ sensui adhæsisse; nihilo melius rem illis, quam reliquis Interpretibus cessisse; non paucis locis novos Interpretes veteribus esse anteferendos: verbo dicam, periculi plenam rem esse Codices Patrum citationibus reficere, qui non semel Textum archetypum ad propria sensa componunt. Si hæc omnia significant, Traditionem in pretio habere, non est hic honos Simonio invidendus. Verumtamen an ipsi universa ista daturi Simonio sint, penitus ignoro. Illud certe magnam speciem habet fore, ut Theologi secundum principia sua deprehendant, id fucum aliquem facere, immo labefactare Traditionem posse, cujus in Historia Critica studiosus adeo videtur esse Simonius; quamvis ei in nova Interpretandi ratione nullam sedem relinquat, cujus tamen fundamentum omne parare debuisset; ne superesset locus redarguendi ejus, novam Interpretationem suam ab una humana Critice undequaque proficisci, nihilque divinum locis haud paucis exhibere.

ARTICULUS XII.

Præcepta Critica Simonii de Versionibus authenticis.

INter omnes, quæ extant, Bibliorum Versiones, una est Vulgata; quam Synodus Tridentina authenticam declaraverit. Porro Simonius existimavit, e re sua esse, hanc Concilii declarationem ad omnes alias Versiones propagare; ut ea, quam tum certe Novi Testamenti meditabatur, & in publicum emittere volvebat animo, hoc honorifico titulo non careret. Neque multum a vero abest, Criticum eundem credidisse, si ex instituti consilii sui præscripto Veteris quoque Testamenti editionem curasset, futuram fuisse istam non modo *authenticam*, sed potuisse eandem aliis omnibus antea editis firmioris certiorisque autoritatis haberi; quandoquidem per eum accuratior, perfectior, & Textui archetypo similior evasisset, in quo *authenticam* Versionum ponit veritatem. Referre itaque pergo, quibus verbis super hac re aperiat mentem suam. Præstat enim eum audire; quoniam omnium Concilii Patrum personam sumit, eorumque autoritatem induit; ut quænam sint *authenticæ* Bibliorum Versiones, pronunciet:

Hist. Crit. l. 2. c. 24. p. 264. col. 2. „ Si Scripturarum autoritatem, en verba Simoniani *Decreti*, positis „ omnibus præjudicatis opinionibus, remotoque partium tum Judæorum, „ tum plerorumque sive Catholicorum sive Protestantium Christiano„ rum studio, ad trutinam revocemus, omnibus jus suum tribuemus, si„ mul ac pronunciabimus, Textum Bibliorum Hebraicum esse revera *Ibidem p. 270. col. 2.* „ *authenticum*; omnesque Versiones sive Græcis sive Latinis Litteris fa„ ctas, sive veteres, sive recentes, esse item modo suo *authenticas*, quæ „ fide ingenua ex Archetypis depromtæ sunt. „ Paullo post *sententiam* jamnunc pronunciatam confirmat his verbis: „ Omnes Bibliorum Ver„ siones a Viris idoneis, & a fraudis suspicione remotis elaboratæ, per „ sese *authenticæ* sunt, tanquam exempla Acti alicujus, quod ex sese „ authenticum est. „

Jam vero cum putaverit Simonius, integrum esse sibi pro arbitratu suo Concilii Tridentini de Vulgata *Decretum* explicare; æqui bonique faciet, nos aliquas animadversiones proponere in *Decretum*, quod de Versionum authentica veritate modo interposuit. Prima versabitur super vo*Ibid. p. 275. col. 1. & seq.* ce *authenticum*, cujus notio enucleanda est. Vox itaque *authenticum* ex vetustiori magisque propria significatione, ut tradit ipse, primum germa-

manumque rei alicujus Archetypum indicat, ut illud ab Exemplo distinguat. Unde Testamenti alicujus archetypum idem Testamentum demonstrat, qua ratione ab Autore descriptum est. Secundo: *Authenticum* sumitur pro scripto, quod ipsum archetypum non est, sed Exemplum fidele, quodque in nullam mutationis suspicionem adduci possit. Denique appellat *authenticam* Versionem alicujus Acti, quodcumque illud sit, quæ accurate archetypum referat; cujus tamen Versionis autoritas non inde in ipsam derivat, quod simpliciter Versio sit; sed quod hujusmodi Acti Versio, aut Exemplum sit. Varias hasce verbi *Authenticum* significationes a Simonio comparavimus; quapropter nullum erit de his dissidium.

Altera animadversio in ea verba recidit. *Omnibus jus suum tribuemus; simul ac pronunciabimus, Textum Bibliorum Hebraicum esse revera authenticum*. Sciscitamur itaque ante omnia, quinam sit hic Textus Bibliorum Hebraicus, quem *authenticum* declarat? Non erit ille quidem, ut apparet, archetypum primum Scripturarum, quod ab ipsis Scriptoribus Sacris exaratum est; periit namque istud, & quidquid ætatem tulit, exempla sunt. Idem Bibliorum Textus, quem dicit *authenticum*, ad alteram rationem pertinere non potest, qua verbum *authenticum* accepimus: hoc etenim sensu vox *authenticum* signat Exemplum fidele, quod interpolatum non fuit. Atqui ex Simonio nullum superest Textus Hebraici archetypi Exemplum, quod mendis gravissimis vacet; quodque Amanuensium incuria, aut Judæorum fraude pluribus locis corruptum non sit. Secundum hæc studiosum hunc Criticum flagitamus, ut narret nobis, quanam alia notione vocis illius Textum Bibliorum Hebraicum *authenticum* declaret; quoniam, ut perhibent ipsius initia, alterutro solum ex relatis modis Textus *authenticus* esse potest. Est itaque quod vereamur, non extare ullum Scripturarum Textum Hebraicum, qui ad præcepta Simonii revocatus *authenticus* dicendus sit.

Lib.3.c.2.p.453. col.2.

Tertia animadversio ad alteram *solemnis Decreti sui* partem progredietur. *Omnibus jus suum tribuemus, simul ac pronunciabimus .... omnes Versiones sive Græcis, sive Latinis Litteris factas, sive veteres, sive recentes esse item modo suo authenticas, quæ fide ingenua ex Archetypis depromtæ sunt*. Verba hæc pro certo ponunt, Versiones omnes ex Archetypis puris & incorruptis deductas fuisse; attamen id genus nulla est, ut superius ostendimus. Præterea non suppetit Versio aliqua, quæ ex Archetypis depravatis, aut ex Exemplis interpolatis confecta non sit. Denique verbum *authenticæ*, primo aut altero modo sumtum, apud illos esse non potest, multoque minus tertio modo accommodari.

Quarta animadversio tertiam regulam petit, quæ habet. *Appellanda est*

est authentica Versio alicuius Acti, quodcumque illud sit, quae accurate Archetypum referat. Ecce conditiones necessarias, ut Versio *Authentica* sit: 1. perficienda est accurate, hoc est fideliter; ut perfecte Textum reddat, a quo sumta est. 2. Opus est, Archetypum esse *authenticum*, videlicet, aut primum archetypum, aut fidele Exemplum, quod in nullam mutationis suspicionem adduci possit.

Quod si oportet, has conditiones Versionem comitari, ut *authentica* sit, illud constans sane & ratum esse poterit, nullam prorsus eum Graecam tum Latinam sive antiquam, sive recentem repertum iri, cui *authenticae* titulus apponi possit eo sensu, quo accipitur a Simonio: Siquidem nulla est ex ipsius doctrina, quae diligenter elaborata sit, atque ad primum archetypum, vel Exempla *authentica* redacta, quibus inuri nequeat nota suspicionis, aut revera corruptissima & vitiosissima non sint. Quod paucis expendendum putamus.

Ordiamur a Versionibus Graecis. Sive Versionem Septuaginta, quae primo loco collocanda est, ea ratione consideremus, qua ex Autorum suorum manibus tum primum egressa est, sive illa, qua extat in praesentia, nullo modo *authentica* esse poterit. „ Septuaginta, Simonius ait, nimium „ sibi in ea Interpretatione arrogarunt: saepe plusquam satis est Textus „ Hebraici Litterae adhaerent, aliquando etiam non habita sensus ratione. „ Non semper accurate genuinam sententiam eligunt, & obscuritate laborant, ut Litterae plus nimio insideant. In more positum habent verborum significationem, ultra quam fert communis consuetudo, dilatare. „ Id omne satis modicae accurationis argumentum est. Hebraeo Exemplari, „ sequitur, quo usi sunt Septuaginta, absit, ut veluti regula Interpretationem nostram metiamur; cum per id tempus perversus omnino esset „ Textus Hebraicus. Non semper itaque emendabimus Textum hodiernum ex Codice Septuaginta; caruerunt etenim aeque ac nos vero Archetypo, eorumque Textus Hebraici exemplum suis ita scatebat vitiis, „ atque nostrum, & fortasse crebris locis depravatius erat. „ Ad haec cui persuasum erit, Exemplar Septuaginta Textus *authentici* conditiones habuisse? Eadem pariter Versio, ut in praesentiarum est, in tribus praecipuis Editionibus reperitur, unde ceterae sunt depromtae.

Hist. Crit. l. 2. c. 21 p. 258. col. 2. Item. c. 6. p. 221. col. 1.

Lib. 1. c. 16. p. 96. col. 2.

Prima est Complutensis, altera Veneta, postrema Romana. „ Verum „ illud conveniat necesse est, inquit Simonius, nullam earum accuratam „ esse, atque omnes mendis gravissimis affici. „ Erit itaque proculdubio aliud Exemplar *authenticum* Versionis Septuaginta, uni Simonio exploratum.

Libro 2. c. 3. p. 192. col. 2.

Antequam de aliis Versionibus judicium instituo, reminisci oportet, si Exempla Hebraica, a Septuaginta Interpretibus adhibita, accurata non fue-

fuere, neque emendata, neque citra errores, immo nostris quoque, si Deo placet, vitiosiora, posse nos sane statuere indubitati principii loco, ceteros Interpretes Græcos, Latinos, aliosque, qui Versiones suas multis a Septuaginta sæculis adornarunt, nihilominus interpolata, & corrupta Exempla præ oculis habuisse. Hæc una consideratio satis esset superque ad ostendendum liquido, nullam existere vetustam aut novam Versionem; quæ sit *authentica*, quod attinet ad Textum, unde comparata est. Superest igitur planum facere, Versiones istas neque item *authenticas* esse posse, quod interest accurationis & diligentiæ.

Præcipuæ Versiones Græcæ secundum Septuaginta sunt. I. Versiones Aquilæ tributæ, qui Adriano Imperatore claruit. „ At quamvis, inquit Simonius, animum præcipue adjecerit ad Textus Hebraici Bibliorum „ verba e verbis reddenda, Lexicon potius vocum Hebraicarum, quam „ Versionem confecit; adeoque barbara evasit Versio hæc, ut locis haud „ paucis sensus ipsius assequi intelligentia non possint. Propterea illam Epiphanius contemtui habuit, & inutile satis Opus esse censuit ..... S. „ Hieronymus eandem explodit, atque Aquilam excipit veluti ridendum „ hominem, & inconsultum. „ Alterum locum obtinet Versio Theodotionis, Commodo Imperatore florentis. „ Attamen ejus Scripturas interpretandi ratio hallucinationibus obnoxia est, atque a Litteræ sensu nimium „ recedit. „ Tertia a Symmacho elaborata tempore Severi Imperatoris, nihilo est aliis accuratior. Præterquamquod tres scriptores isti in fraudis suspicionem veniunt, cum scripserint, ut Christianæ Religioni adversarentur. Quamobrem ex præscripto Simonii nulla istarum Versionum *authentica* esse potest. Sunt aliæ duæ Versiones Græcæ * ignoti autoris, quas Origenes duabus columnis Hexaplorum suorum addidit, non secus atque tres aliæ nunc memoratæ. „ Verum cum, Simonii sententia, perfectæ sint tantummodo, ut de autoritate Versionis, ab Ecclesia probatæ, „ detraherent, &c. „ non auderem eas Versionibus *authenticis* annumerare. Præter has omnes Versiones extant tres aliæ Interpretationis Septuaginta correctiones, quæ in Ecclesia usurpari consueverant. Prior a Luciano retractata, altera ab Hesychio; tertia quæ in Hexaplis Origenis, ab Eusebio & Pamphilo separatim in vulgus editis, continebatur. Testantur Hieronymus, & Augustinus, Autorum istorum Opus emendationem potius esse veteris Septuaginta editionis, quam novas Versiones, qua de re nihil attinet illis immorari. Id verum monitum faciam, dixisse Simonium, Criticen Autorum istorum plus satis liberam videri.

Lib. 2. c. 9 pag. 235. col. 1.

Ibid p. 237. col. 2.

Ibidem col. 2.

Ibid c 10. p. 241. col. 2.

* Altera ex his Versionibus, quam dicunt quintam, Jerecunthe reperta est Caracalla imperante. Altera vero, quam vocant sextam, inventa fuit Nicopoli sub Alexandro Mammææ filio.

Tan-

Tandem in universum præstat animadvertere, alias Versiones, in Ecclesiis Orientis legi solitas, uti Syriacas, Arabicas, Cophtas, Æthiopicas, Armenas, aliasque, quorum aliquæ ad Textus Hebraici, aliæ vero ad Versionis Septuaginta normam exactæ sunt, erratis non levibus vitiatas esse, sensumque Archetypi graviter aliquando in ipsis inversum; qua de re Simonii judicio *authentica* haberi nequeunt: præterquamquod imperfectissimos Codices in exemplar habuerunt.

Lib. 3. c. 1. pag. 353. col. 2.

Sub ipsum Ecclesiæ exordium extitit quædam Versio Latina, aliis nomine *Itala*, aliis *Vulgata*, ceteris *Vetus*; quoniam revera videbatur eundem cum Ecclesia Latina nactam fuisse ortum, ejusque Autor latebat. Ut constet, eam nullatenus *authenticam* esse Simonii præscriptione, satis haberemus monuisse, eam, quippe e Græco Septuaginta, quam probatum fuit, vitioso traductam, atque ex corruptis exemplaribus concinnatam, nihilo esse posse exemplari suo præstantiorem. Verum alia non pauca in promptu sunt, quæ si Criticeo isti fidem adjungimus, nos de modica illius accuratione certiores efficiunt. „ Autor Versionis hujus, inquit, „ plus æquo contendit, ut Græcum Septuaginta totidem verbis redderet, ipsosque illorum barbarismos imitaretur; quo fit locis multis intellectu difficilis, adeo barbara est, & mente minus percipi potest: „ præterquamquod Interpres Hebraicæ Linguæ plane rudis, cum in ambigua verba incidens, nequiret ad eam se recipere, offendit pluribus.

Lib. 2. c. 11. pag. 247. col. 2.

Inter Latinas autem præcipua est Versio S. Hieronymi. Hic tamen „ Pater, per Simonium, Exemplaria magis emendata non habens quam „ Septuaginta, atque iner se admodum diversa, nullam potest illis legem nobis præfinire. Alias cum sibi Pater hic arrogaverit, Litteras „ Textus Hebraici aliis commutare, ubi meliorem edere sensum ipsi videbatur; nullam sibi certam legem constituerit; non semper in Observationibus suis constans fuerit; usuque admodum varia scribendi ratione, ad sensa potius intenderit, quam ad ea, quæ scripta erant; „ defecerit accuratione ob minorem meditandi consuetudinem; potueritque rem felicius gerere, quam gesserit, nisi a Versione Septuaginta „ adeo se subtraxisset; „ secundum hæc, inquam, difficile est ut mihi persuadeam, ipsius Versionem ex Simonii doctrina *authenticam* futuram.

Lib. 1. c. 16.

Lib. 3. c. 9. p. 394 col. 1.

Neque vero cuiquam sit in spe, novorum Interpretum Versiones majori diligentia præstare, & consequenter magis, quam Veteres, *authenticas* esse. Versio Sanctes Pagnini S. Dominici alumni, quæ prima novarum Scripturæ Interpretationum est, Textum Hebraicum referentium, „ non modo barbara est, obscura, & solæcismis scatens; verum Autor „ Textus sensa non semel invertit. „ Recitantur etiam exempla Versionis

Lib. 2. c. 20. pag. 317.

nis Pagnini, quibus contendunt, eum Mysteriorum nostrorum veritatem subruere; ferturque, Genebrardum Versionis hujus imaginem, non satis ipsi secundum nobis adumbrare. *

„ Arias Montanus, ** sequitur Simonius, se conclusit in Versione „ Pagnini reficienda, atque iis locis inculcanda, in quibus eam non sa- „ tis Litteræ hærere deprehendebat: fuit tamen cur diceret quis de „ Ariæ Montani emendationibus loquens: *Quot correctiones, tot corru-* „ *ptiones*. *Lib.2.c.20. pag.317.*

Quod attinet ad Versiones Cajetani, Isidori Cassinensis, aliorumque recentiorum cum Catholicorum tum Protestantium, quas non vacat hic recensere; sunt hæc aliis etiam vitiosiores; cum Autores earum a præjudicatis opinionibus haud abhorruerint, aliasque semitas iniverint, quam a Simonio in nova Interpretandi ratione adumbratas.

Esset itaque desiderandum, doctum Criticum istum, ut *Decretum* suum statueret, quo declarat, Versiones omnes Scripturarum tum Græcas tum Latinas, quæ archetypa sua referunt, *authenticas* esse; nos pariter docere, quinam sint Interpretes hi, qui fide ingenua, nulla fraudis suspicione, fideliter, diligenter, abjectisque præjudiciis interpretati sunt; si namque vitiorum istorum aliquo coargui possunt, nullo modo poterit quis, Simonianis regulis obtemperans, Versiones illorum *authenticas* recognoscere.

At certe, inquies, Simonius in Præfatione ad Historiam Criticam, alibique sæpe fatetur, Vulgatam a Patribus Concilii Tridentini *authenticam* fuisse enunciatam: non repugno. Sed ea ratione de S. Hieronymi, ut ostendimus, Versione sermonem habet, ut indicet, se illam nihilo magis intrinsecus *** *authenticam*, quam ceteras sive recentes, sive antiquas Interpretationes, existimare. „ Quamquam, ait, aliis Bi- „ bliorum Versionibus haud accesserit publica & firma veritatis autori- „ tas, non desinunt tamen per sese hujusmodi esse..... Hoc uno dif- „ ferunt Vulgata, aliæque Versiones, quod nos scilicet devincti sumus „ ad Vulgatam in *authenticis* numerandam, quippe ita de illa, non *Conc.Trid. Sap.4 Decr. de Scripť. Canon.* *Ib.2.c.14 pag. 266.a.1.*

* *Minus diligens, nimis ambitiosa, nimis curiosa, nimis Grammatica, nimium Rabbinicarum minutiarum amula......, nec satis interdum coharet cum veterum Hebraorum doctrina, nec cum fidei Catholica Mysteriis.* Genebr. Præf. io Orig. Opera.

** Non video, inquit Simonius, quamobrem Ariæ Montano congruat nomen *Fidissimi Interpretis*: contra vero æquum magis erit cum *ineptissimum Interpretem* nuncupare, qui Textus sui omnem pene seosum susdeque vertit. Lib. 2. c. 20. Hist. Crit. pag. 317.

*** Tradit Morinus, duobus modis aliquid *authenticum* esse posse, aut ex natura, aut ex accidenti; uti cum fit, duas ejusdem Textus lectiones veras esse atque invicem respondere: tum altera ex natura ipsius *authentica* est, altera ex accidenti, Exerc. Bibl. lib. 1. Exerc. 6. c. 12.

„ vero de aliis definitum eſt . „ Quod idem eſſet ac dicere, Exemplum alicujus Acti, Principis autoritate muniti, uſui futurum ad litem tranſigendam ; quamquam reipſa tam eſſet corruptum, quam alia exempla, eadem autoritate minime firmata. Quemadmodum etenim Principis declaratio, qui Acti illius exemplo ſuæ pondus adderet autoritatis, non illud quidem accuratum efficeret & fidele, niſi per ſeſe, atque ante Principis declarationem hujuſmodi eſſet ; haud aliter ſi Exemplum iſtud ad litem tranſigendam idoneum eſt, non ideo eſt, quod melius ac reliqua, archetypum exprimat ; ſed quod Magiſtratibus placuerit, eam fore regulam conſulendam in litibus diſceptandis, idque dignitatis aliis, etſi nihil vitioſioribus, tribuere negaverit.

Id ſane judicio meo ſignificat, Vulgatam reipſa non eſſe quidem majoris præ ceteris autoritatis ; ſed autoritatem ejus, qua antecellit aliis, autoritatem eſſe *extrinſecam*, *comparatam*, *& ex accidenti*. Ita proculdubio ſentit Simonius, cum dicit. „ Noſtra intereſt *pacis ſtudio* nullam

Ibid pag. 230. col. 1.

„ Bibliorum Verſionem publice adhibendam agnoſcere, præter eam, „ quæ nobis ab Eccleſia proponitur. Sive uti loquitur in Præfatione ad Verſionem ſuam Novi Teſtamenti, „ Decretum nimirum Concilii Tri„ dentini de Vulgata eo tantum ſpectare, ut rectum ſervet ordinem, at„ que univerſa diſſidia ſummoveat. „ Addit poſtremo, *Vulgatam Interpretes nonnullos in errorem induxiſſe*.

D. Auguſtini exemplum, quod uſurpat Simonius, dum ſuam Synodi conſulto reverentiam profitetur, ſatis de ipſius mente conſtare facit. „ Nos in eo Auguſtini conſilium ſequimur, inquit, qui cautum voluit, „ ne in Diœceſi ſua nova S. Hieronymi Interpretatio legeretur, quam„ vis eam magni faceret. „ Id autem ſignificat, ſi recte vim habet exemplum Simonii ; quemadmodum Auguſtinus Hieronymi Interpretationem interdixit, etſi eam pluris penderet : ita Simonium Vulgatam, veluti *authenticam* publica conſuetudine recipere, licet perſuaſum habeat, eam aliis Verſionibus reipſa autoritate minime præſtare. Quapropter, una dempta Concilii declaratione, omnes per eum Scripturarum Verſiones, quin eandem Vulgatam excipias, æque *authenticæ* habendæ ſunt.

Quo loco non video, undenam congruere hæc omnia poſſint cum ea Lege, quam ſecundum Cardinalem Pallavicinum rogavit Simonius :

Hiſt. Crit. l. 2. c. 21 pag. 248. col. 2.

„ Toties Acti alicujus, quodcumque illud ſit, Interpretatio admittenda eſt, quoties fidem in interpretando ſervat : tumque idoneam dico „ ad dirimendas, quæ Actum illud ſequuntur, concertationes ; „ *Si interpretatio fidelis eſt, authentica dici poterit, & ſatis erit ad ferendum de litibus illis judicium, quæ a præcipua Scripti illius judiorique complexione proficiſcuntur*. Si nanque omnes Bibliorum Verſiones *authenticæ* ſunt,

Card. Palla. Hiſt Conc. Trid. l. 6. c. 17. Italice.

illud

illud efficitur necessario, esse illas bonas & fideles; quoniam ipsarum autoritas posita est in accuratione, qua archetypum suum referunt; *neque ipsis tribuitur, quatenus simpliciter Versiones sunt, sed quatenus hujusmodi Acti Versiones, aut exempla*. Quare si Versiones universæ fideles sunt, tanti pariter erunt, ut ipsarum ope controversiæ ab Acto illo, idest Scriptura, ortæ dijudicentur. Et propterea divinarum Litterarum Versiones omnes, nulla Ecclesiæ declarationis habita ratione, aptæ ad lites tollendas erunt, aut, quod melius, ad ipsarum normam Religionis disceptationes & controversiæ revocari poterunt. Declaratio Concilii Tridentini, Vulgatæ favens, nihil ipsi ponderis aut dignitatis addet supra ceteras Versiones quoad usum publicum; quandoquidem aliæ, utpote fideles, quod pro certo ponitur, aptæ sunt ad lites transigendas, quo tantum capite fideles sunt, quin ullam flagitent declarationem. *Si Interpretatio fidelis est, authentica dici poterit, & satis erit ad ferendum de litibus illis judicium, quæ a præcipua Scripti illius rudiorique complexione proficiscuntur*. Aptum esse *ad controversias dirimendas* idem mihi, ut videtur, est, ac Interpretationem illam aptam esse, ut ea publice utamur. Quod si æqua consecutio est, viderit Simonius, eam cum regulis suis componere, & præsertim cum Decreto Concilii Tridentini, quod saltem Vulgatam ceteris Latinis Interpretationibus præfert.

Tametsi ex nonnullorum Theologorum mente * illud non fuerit Patrum Tridentinorum in Vulgata *authentica* pronuncianda consilium, ut eam nimirum cum Textu Hebraico Veteris Testamenti, cum Græco Novi, neque cum Septuaginta Versione conferrent, aut quidpiam de dignitate, qua tum florebant, detraherent; multoque minus ita esse *authenticam* statuerent, ut nullo vel minimo vitio laboraret: nihilo tamen secius, ubi Patres Concilii declarant, Vulgatam *authenticam* esse, eamque omnibus Versionibus Latinis anteferunt; id nos monet, eam maxime Textui archetypo congruere, nullo adversus Fidem aut mores optimos in errore versari, idoneam esse ad Religionis negotia expedienda, & nemini licere, eam quovis obtentu rejicere. Porro cum Patres Concilii Vulgatam *authenticam* enunciant, non ipsi vendicant præstantiam tantum, quasi vero eandem præterito tempore non habuerit; sed pro certo posito his omnibus jam ab initio excelluisse, nihil efficiunt de-

Alex. Hist. Eccl. sæc. 15 & 16. Diss. XII. Art. 2.

* Andreas Vega, Hispanus, e S. Dominici familia, & Salmantinus Theologiæ Professor in Theologorum numero fuit, qui Tridentinæ Synodo interfuerunt. Melchior Canus, ejusdem Instituti Vir, ex Oppido *Taracon* Diœcesis Toletanæ ad Concilium Tridentinum Pauli III. tempore missus fuit. Didacus *de Paiva d'Andrada*, Conimbricensis Theologus magni nominis, a Sebastiano Lusitaniæ Rege ad eundem cœtum ablegatus est, ut ibi Theologi sui personam sustineret.

claratione sua, quam confirmare fidem nostram, cognitionem altius infigere, nosque docere, vetustam hanc Vulgatam, tot retro sæculis Ecclesiæ consuetudine probatam, germanum esse Dei verbum. Neque etenim verbum Dei Ecclesiæ indiget suffragio, ut revera Scriptura Divina sit, sed ut tantum nobis testatum sit, Scripturam illam germanum esse Dei verbum. Quod fit non multo secus, atque declarat Ecclesia, Librum aliquem Canonicis accensendum. Illud certe non facit declaratio hæc, ut Liber ille afflatu divino fusus fuerit; sed nobis ostendit, illum hujusmodi esse. Ecclesiæ testimonium Libro divinitatem non adsciscit, sed in eo esse pronunciat: autoritatem non addit, sed pro certo ponit, eamque indicat nobis. Constans nanque est, quodlibet testimonium, pro quavis veritate aut facto dictum, ratum necessario prius habere, eam esse veram, illudve existere.

Si Versiones omnes Bibliorum, Simonio docente, etsi eas *authenticas* esse Ecclesia minime pronunciaverit, hujusmodi tamen per sese sunt, nobisque ob id unum præceptum est, ut Vulgatam *authenticam* agnoscamus, quia hujusmodi eam esse decretum fuit: cum Patres Concilii nullum ex recensitis Privilegiis declaratione sua ipsi adjunxerint, sed eam illis antea pollere certum fuerit; siquidem citra ipsorum declarationem ex sese, instar saltem aliarum Versionum *authentica* erat: illud hinc consequens fit, omnes Bibliorum cum Græcas tum Latinas, cum vetustas, tum recentes Versiones, quippe per sese, ut Simonius existimat, *authenticas*, archetypum maxime relaturas, verum Dei verbum futuras, regulamque idoneam ad controversias de Fide & Religionis negotio dirimendas.

Verum cui perspicuum non est, quam sit plena aleæ & periculi consecutio hæc: *omnes nimirum Versiones Bibliorum, ingenua fide ad archetypa redactas, sive Græcis sive Latinis litteris redditæ sint, sive antiquæ sive recentes, futuras genuinum Dei Verbum*; quandoquidem pleræque ipsarum omnibus pene partibus a Critice originem ducunt? obstrictos nos fore, ut has omnes in Fidei regulis habeamus, idoneasque censeamus ad Religionis momenta dijudicanda: ubi crebris admodum locis opus humanum tantummodo sunt, ut ferunt præcepta Simoniana? Colloaet Interpres in Versionis contextu Lectionem ipsius judicio meliorem; invertat, quotiescumque sensum commodiorem offendere arbitrabitur, puncta vocalia, accentusque, haud raro interpretationem dissimillimam efficientes: præeunte rationis lumine, quæ ad Textum pertinent, quæque non, quæ vera Lectio, quæque Librarii error, aut varia tantummodo sunt interpretatio, secernat: ea ratione voces ambiguas interpretetur, ut in contextum Orationis meliorem inferat, ceteros vertendi mo-

modos in ora Libri ſeponat ex animi ſui ſententia, quamvis probabilitatis ſæpe finibus concludatur: ſecundum hæc, poterit ne quis id Verſionum genus per ſeſe *authenticum* appellare, ad Religionis momenta definienda accommodatum, Scripturam denique divinitus immiſſam, purum putumque Dei verbum? Omnes hæ nanque conſecutiones ex hoc Sapientum Criticorum initio natura ipſa promuntur. *Si Interpretatio fidelis eſt, authentica dici poterit, & ſatis erit ad ferendum de litibus illis judicium, quæ a præcipua Scripti illius, rudiorique complexione proficiſcuntur.*

At illud non erat ſatis, Textum archetypum, vetuſtaſque Verſiones, acceptas Eccleſiæ, humanæ tantummodo Critice ſubdidiſſe; opere pretium erat, Eccleſiam ipſam Criticis legibus ſubjicere; quoniam Ars hæc ad ſe revocat, judicii ab Eccleſia pro vulgata lati cenſuram. Abſit, ut quidpiam non confirmatum afferamus. Poſtquam Simonius nihil capite XI. alterius Libri de Hiſtoria Critica prætermiſit eorum, quæ ad exagerandos, atque in conſpectu ponendos Vulgatæ errores facere poterant, his verbis concludit. „ Liberum eſt Criticis examinare Vulgatæ accurationem; utrumve melius, quam Hieronymus præſtiterit, poſſit quis Textum Hebraicum interpretari. „ * Ita ſane: *accurata* eſt Vulgata iſta; ſique hujuſmodi non eſſet, neque ante, neque poſt Concilium *authentica* dici poſſet. Ex natura ſua *authentica* fuit ante Concilii declarationem, ut perhibent Sapientis hujus Critici documenta; *accurata* igitur eſt, aut ipſius principia falſa ſunt. Ipſius enim doctrina, Verſio ulla nequit eſſe *authentica*, quin ſit fidelis & exquiſita, neque item fidelis & exquiſita, quin ſit *accurata*, videlicet archetypum ſuum referens in iis, quæ Fidem & mores attingunt, quamquam diligentia hæc & accuratio a mendis levibus illam non eximat. Ita ille ipſe. „ Satis eſt, ut Verſio *authentica* ſit, eam data opera non fuiſſe vitiatam, licet propterea erratis non vacet. „ Quod ſi hac ratione intendit Simonius Vulgatam non eſſe *accuratam*, nihil ipſe novum nos docet. Teſtatur enim Hieronymus idem, ſe non omnia, quæ in Verſione ſua emendari poterant, ſuſtuliſſe. *Ita calamum temperavimus, ut in his tantum, quæ ſenſum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant.* Idem compertum habuere Concilii Tridentini Patres, æque ac Pontifices Sixtus V., & Clemens VIII. Illi nanque juſſerunt: *Ut*

Lib. 2. c. 11 p. 248. col. 1.

Ibidem pag. 248. col. 2.

Hier. Epiſtol. ad Damaſum.

* Simonio relinquimus, ut curet doctrinam hanc cum iis conciliare, quæ habentur in Præfatione Bibliorum hoc pacto. *Non immerito Catholica Eccleſia Sanctum Hieronymum Doctorem Maximum, atque ad Sacras Scripturas interpretandas divinitus excitatum, ita celebrat; ut jam difficile non ſit eorum damnare judicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus acquieſcunt, vel etiam meliora, aut certe paria præſtare ſe poſſe confidunt.*

Vul-

Vulgata Editio quam emendatissime imprimatur : isti fatentur, se plura, quæ corrigi poterant, præteriisse : *Sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt.*

In Præf. Biblio-rum.

Ab Hieronymi vero exemplo momentum Simonius mutuatur, ut Criticos Vulgatæ accurationem lance veluti suspendendi vindicet in libertatem. En ipsius verba. „ Qua in re exemplo, inquit, nobis erit S. Hieronymus, qui Vetere abjecta Editione Vulgata, quam Universa Ecclesia complexa fuerat, novam Interpretationem elaboravit: & tamen nihilo Septuaginta minus erant tum temporis *authentici*, quam nunc Vulgata. „ Ac si quis diceret : Hieronymus a Septuaginta, & Vulgata Editione vetusta, Ecclesiæ accepta universæ, recessit, ut novam Versionem institueret : integrum itaque Criticis erit, Vulgatæ accurationem dispicere, sive quod planius inde fit, a Vulgata recedere, ut novas Interpretationes conficiant. Quod si argumentatio hæc, judicio Sapientum Criticorum nostrorum, cum non gerit Ecclesiæ morem, quem interest eidem gerere, ipsorum esset suas loquendi formulas moderari.

Ibidem pag. 298. col. 2.

Ecce quam in animum ingerunt Eruditorum istorum præcepta speciem quandam asperam aliquanto, minusque castigatam; quam hinc ædificent; illinc destruant; & incensi studio ostentandi (sit venia verbo) exquisitam eruditionem suam, Criticen latius, ac par est, vagari sinant. Ecce quam irruant invicem in semetipsos, quamque sæpissime præcipua Religionis capita concutiant : quod plerumque in eos Ecclesiæ censuras retorquet, etsi ab ipsius sententia ad Critices suæ Tibunal appellent.

ARTICULUS XIII.

Animadversiones in Versionem Novi Testamenti, a Simonio confectam.

QUandoquidem aggressus non sum ad excutiendam Autoris Historiæ Criticæ doctrinam : utrum nimirum, quod eximius doctusque Præsul Episcopus Meldensis Bossuetus in Decreto 29. Septembris 1702. nos docuit, petat ille scriptis suis : *firmam Librorum Sanctorum auctoritatem ; eorum afflatum divinum ; peculiarem, qua Christianis servantur, providentiam ; Traditionem & autoritatem Patrum, quos ipsorum armis oppugnat in rebus summis, simul atque Sanctum doctrinæ Ecclesiasticæ consensum, qui Christianæ Religioni dignitati & fundamento est* :

cum

cum inquam non susceperim usque eo meas animadversiones in hoc Opere ferre ; sed earum aliquas tantummodo in Regulas Critices intendere, quas edidit Autor noster, ut iis conficeretur Veteris Testamenti interpretatio, hactenus vulgatis accuratior & fidelior ; videtur flagitare institutum meum, ut hoc loci subnectam nonnullas considerationes in documenta, quæ publici juris fecit, ut interpretari egregie quis possit Novum Testamentum, atque in earundem suarum Legum usum. Verum quoniam ingeniosissime animadversa multa sunt a R. P. Cherubino a S. Josepho, Carmelita Excalceato in Opere inscripto : *Bibliotheca Critica Sacra Tomo* 4. *Dissert.* 14. *Art.* 10., quo perspecta fieret Criticorum præceptorum levitas, quæ in Versionis illius Procemio continentur, atque eruditione non mediocri cum Textus, tum adnotationum Versionis illius errores retexit, idemque allata a Simonio in Apologia pro nova Novi Testamenti Editione argumenta convellit : iccirco ab iisdem rebus pertractandis abstinere commode possum. Id unum monitum velim, si de accuratione & diligentia excogitatæ Versionis Veteris Testamenti, cujus consilium in Historia Critica exposuit Simonius, pronunciandum sit ex illius exitu, quam Novi Testamenti edidit Trevoltii anno 1702. haud ita facile persuasum erit ulli, eam Textus Hebraici Interpretationem omnibus aliis, ne demtis quidem Septuaginta & Vulgata, fideliorem futuram, magisque Archetypum reddituram.

Non itaque moleste ferat Simonius, nos in eum hic regerere, quod ipse in Patres antiquos animadvertit : „ Nonnulli, inquit, pro Textu „ Biblico explicando regulas satis accuratas tradiderunt, sed earum ple- „ rasque usu ipso perficere nequiverunt : tantæ molis est Scriptu- „ ras Divinas ex Litteræ sensu explicare. „ Verum quamquam ipsi daremus ultro, Patres ea, quæ ad Vebum Dei interpretandum tulerunt, non omnia præstitisse documenta ; eccur ipse in Versione sua Novi Testamenti plerasque suas regulas diligenter non est executus ? Si per illum *Patres defecerunt non pauca subsidia necessaria, tempusque ipsum, ut Scripturas funditus introspicerent* ; *Origenes, Augustinus, aliique, si unum excipias Hieronymum, hebraicis litteris admodum leviter tincti fuerunt* ; *Patres Græci non satis intelligebant quoddam Græcum Synagogæ Dialectum, sine quo, quemadmodum sine Hebraica disciplina, unusquisque erroribus obnoxius erit* ; *Patres iidem non erant cuidam Critices studio assueti, in quo ad plenam Bibliorum cognitionem momenta sunt maxima*. Quamobrem hic Autor postquam magnifice fassus est in Præfatione Historiæ Criticæ, se Operi suo perficiendo adjumenta omnia necessaria habuisse parata : videlicet tempus, magnum MSS. aliorumque Librorum numerum, perfectam Linguarum Sanctarum peritiam, diuturnam Rabbinorum,

Hist Crit. l. 3. c. 8. pag. 386. col. 2.

L. 3. c. 9. pag. 391. col. 2. &c.

rum, Patrum, & Interpretum Lectionem: Quamobrem inquam tot præsidiis munitus, & commodis auctus optimam Novi Testamenti Interpretationem nobis haud comparavit? Propterea sane quod arduum est Sacras Litteras feliciter vertere, quoties mittitur Traditio, aliasque semitas inire placet ab iis, quas nobis straverunt Patres, ut nimirum ingenii nostri lumina, audaciorisque Critices instituta teneamus.

Atque ut Lectoris judicium sit, utrum Simonius Leges accuratæ Versionis servaverit in ea, quam Novi Testamenti lucubravit, in rem erit hic recitare particulas aliquas Decretorum duorum præstantium sapientumque Præsulum, qui jure ac merito Interpetationem hanc censoria ferula castigarunt.

„ Lapsus est, (judicio Cardinalis de Noaelles Archiepiscopi Parisiensis „ in Decreto 15. Septembris 1702., damnante Versionem Novi Testa- „ menti Trevoltii excusam) in Præfatione, in Interpretatione, atque in „ Adnotationibus. Quamvis testatum fecerit jam inde ab initio in Pro- „ œmio se Vulgatæ vestigia persequi, cum tamen de illa sermonem ha- „ bet, ut ostendat, se neque Versionem istam, neque Synodum Tri- „ dentinam, a qua formam habet, autoritatem venerari. „

„ Sibi fas esse ducit sæpenumero verba Sacra potius explicare, quam „ interpretari, sensum suum ejus loco collocans, quem offerunt natura „ sua, quemque ipsis Interpretes ceteri dederunt. A quo non abhorret „ in Verbis Eucharistiæ Consecrationis, in quibus aliquid immutare cri- „ minosum est. „

„ Inaudito audaciæ genere emollire satagit quasdam dicendi formulas, „ quæ videntur ipsi vehementiores; neque propterea Textum ipsum in- „ vertere veretur. Aliis quoque locis non modo non verum Interpretis „ fide verborum sensum, sed alium penitus adversum reddit. „

„ In Adnotationibus autem tot sunt nova, impudentia, & periculo- „ sa; ut nihil minus damnari mereantur. Coercet crebro in illis sensa, „ quæ Textus in suspenso relinquit, eique sæpissime præ ceteris addit suf- „ fragium suum, quod minus Patribus, & Scripturarum Commentato- „ ribus innititur. Enervat adeo loca illa; quæ perspicua atque inelu- „ ctabili ratione Fidei capita summa confirmant, ut Viri Hæretici, iis „ adversantes, facile possint ipsius adnotationibus animum adjicere: cu- „ jusmodi sunt de peccato Originis; de Prædestinatione; de Gratiæ ad „ recte agendum necessitate; de Sanctitate, sive Justitia inhærente, de „ Mortuorum Resurrectione; de Baptismate; de Extrema Unctione; „ de effectibus Sacramenti confirmationis; simulque alicubi de Jesu Chri- „ sti Divinitate. „

„ Notatione ad v. 10. cap. 9. Epistolæ ad Romanos favet Doctrinæ pri-

„ primæ Propositionis, a Constitutionibus Pontificum Innocentii X., „ & Alexandri VII. * damnatæ; affirmans, Deum justis hominibus, „ neque apud ipsum, ut in illis est, male quidquam merentibus, Gra- „ tiæ suæ dona subtrahere. In errorem usque Calvinistarum rigidorum „ prolabitur, cum dicit, *Deum, uti Dominum supremum, rejicere Judæos* „ *potuisse, quamquam nullius omnino culpæ reos*. Quo fit, ut Deum in- „ justum pariter efficiat & infidelem; injustum puniendo innoxios, infi- „ delem non stando promissis electo huic populo factis. „

„ Verum præter enunciationes audaces & lubricas, quibus redundant „ adnotationes ejus; dicendi non paucæ formulæ sunt humiles adeo, & „ Scripturarum majestate indignæ, ut ipsæ sint satis tantummodo super- „ que ad opus illud improbandum &c. Quamobrem cum citra prævari- „ cationem tantam Verbi Divini perversitatem, novam adeo impuden- „ temque doctrinam, adnotationes abjectas adeo & ancipites, atque „ enunciata in Hæresim inducentia sustinere nequeamus: cautum apertis- „ sime omnibus fuisse & esse volumus, ne dictam Novi Testamenti In- „ terpretationem, Trevoltii prelo submissam, legant, aut apud se „ retineant. „

Bossuetus Episcopus Meldensis in vestigiis hæsit hujus magni Ecclesiæ Principis, Decreto adversus eundem Librum edito die 29. Septembris 1702. „ Inhibemus explicate eunctis Christi fidelibus &c. ne imposterum „ legant, aut retineant Librum superius memoratum, Præfationem „ ejus, Interpretationem, Animadversiones; quippe pro rata ratione „ Interpretatio infidelis est, inconsiderata, pessimique exempli; Ani- „ madversiones cum Præfationis, tum marginis explicationibus refertæ „ similiter inconsideratis, pessimi exempli, Traditioni unanimique Pa- „ trum Sententiæ contrariis, lubricæ Fidei, atque in errorem & Hære- „ sim adigentibus. „

Hic autem Præsul non putavit in rem esse, censura simplici contineri, additque Decreto suo primam quandam Institutionem anno 1703. de Autoris illius consilio & ingenio. Trifariam dividitur Institutio ista. Prima pars considerationes super Versione illa complectitur in universum; aperit Scriptores Interpreti acceptos, ejusque in ceteros Interpretes perquam lubricos animi propensionem; vitio vertit illi, quod novas & singulares explicationes suas ex Socinianis depromserit; redarguitque de lato pro ipsorum Commentariis in Historia Critica præclaro judicio. Altera pars in notandis censoria virgula quampluribus Versionis locis versatur. Ter-

* Simonius pag. 27. Supplicationis suæ fatetur se abesse longe a quinque Propositionum doctrina, quam veluti Mahumeticam impietatem se aversatum semper fuisse dicit.

„ tia tandem universa fertur recta in Grotium, quem postulat Socinianismi; ictus tamen in Simonium recidit, qui explicationum ejus „ nonnullas adoptavit.

Cum vero jam jam e formis subducturus esset Institutionem istam Bossuetus, supplicationem quandam ad Cardinalem de Noailles misit Simonius, ab ipso subscriptam, inscriptamque 12. Octobris 1702. In ea totus est, ut purget loca Versionis, & Adnotationum, in Cl. illius Præsulis Decreto reprehensa.

Supplicatio hæc ansam dedit Bossueto; ut additamentum quiddam faceret Institutioni suæ sub anno 1703., in quo nova animadvertit super præcipuis locis, quæ liberare culpa studuerat Simonius.

Fidem omnem superat, inquit doctus Præsul, *quot sint*, *in quibus Religio aggreditur*. Constat hoc septuaginta locis, quæ lance suspendit Bossuetus. „ Sufficit, ait, palam fuisse, Autorem pro libidine, sine lege & „ facultate, susdeque vertere Textum Evangelicum, nullum gerere Tra„ ditioni morem; undique contemnere Tridentini Concilii Legem, quæ „ nobis imperat, ut in Scripturis interpretandis ab ea non recedamus; „ in eo solum Sapientiam jactare, ut perpetuas præcipitesque interpre„ tandi novitates affectet; nunquam finem facere subjiciendi sua Sanctis „ Spiritus cogitatis; levitatibus plenam esse ipsius Criticen; alias vero „ audacem, impudentem, licentiorem, imperitam, & Theologiæ ex„ pertem &c. „ Quibus absolutis animadversionibus, tribus offendere Simonium deprehendit in purgationibus suis. Primo, quod ab omni censura se sartum & tectum existimet, quoties de Fide, & moribus non est disputatio. Secundo, quod evadere arbitretur reprehensionem omnem cum in probatis Versionibus aliquem reperit Catholicum, instar ipsius interpretantem. Tertio, quod credat, se Supplicatione illa interposita crimen omne removisse.

Ephem. Sap. 18. Decembris 1702. Leodii. Ephemerides Sapientum nos docent, „ non modo Catholicos Roma„ nos haud esse hac Simoniana interpretatione contentos; verum Cleri„ cum ipsum in Articulis additis Monumentis Trevoltiensibus Editionis „ Batavorum adversus Librum hunc conclamare, & viribus omnibus „ ostendere, Simonium adeo non esse in Rabbinorum disciplinis eruditum, „ ut sibi ipse blanditur. Jacobus sane Bernardus aliquanto liberalius de ea „ loquitur in sua Republica Litteraria. Ait nanque inter cetera, hactenus „ nullam prodiisse Novi Testamenti Versionem, cui commodius, quam „ isti, Geneva acquiescere possit. Judicium satis idoneum, ut iis, qui„ bus Simonius in suspicionem venit, opinio hæc altius insideat. „

DIS-

DISSERTATIO VI.

ANIMADVERSIONES IN REGULAS CRITICES.

DE USU CRITICES,

QUO AD HISTORIAM ECCLESIÆ, & Opera Scriptorum Ecclesiasticorum.

HActenus dubitationes nostras de Critices regulis proposuimus; urget in præsentia nonnullas animadversiones subnectere in usum egregiæ Artis hujus, cum habitum, tum etiam habendum. Verum interest in antecessum examinare pravos usus a Critice partos primo in negotio Religionis, deinde in liberalibus disciplinis.

ARTICULUS PRIMUS.

De malo Usu Critices.

§. I.

Nonnulli Critici magna ipsorum arte ad invadendam Religionem usi sunt.

SI recta, qua Criticen adhibuerunt ingeniosi temperatique Critici; ratione egregios attulit fructus Ars ista Reipublicæ Litterariæ, uti ostensum a nobis est in priori Dissertatione; non minoris sunt aleæ & peri-

periculi detrimenta, quæ Religioni intulit malo usu immoderatorum, maximeque Protestantium, Criticorum. Laxatis etenim impudenti arrogantique ipsorum Critice habenis; neque circumspectis quidpiam limitibus, quibus eam Fides & Religio circumscripsere, adorti & conati sunt eorum omnium convellere fundamenta, quæ majori sunt in Christiana disciplina venerationi.

Quem fugit, audaces Criticos istos ad arbitrium suum fidem suam revocare, & quemcumque alium a se ducem removere præter rationis suæ lumina, contemtis etiam Verbi Divini luminibus? Id certe sibi infelicissimi juris Critice occupavit, ut de omnibus judicium committeret, & pronunciaret. „ Scriptura, inquit Abbas quidam celebris, „ Critico videri desinit emendata; Opus est sine intermissione Textum „ Græcum, Hebraicum, & Syriacum adire. Patres & Doctores Eccle- „ siæ non sunt ejus vim sententiamque assecuti, ipsorum argumentatio- „ nes propositum non conficiunt . . . . . nostræ ætatis homines sunt „ eruditiores. „

Abbas Trapensis in Resp. ad Tract. de stud. Monast. p. 276. Gall.

Videbis revera impudentes istos non multo aliter aggredi ad excutienda Christianitatis, atque ad profanæ antiquitatis monumenta aggrediuntur; rati solis fidere limati, ut putant, judicii sui præceptionibus, cui Sacra omnia & profana subjiciunt.

Quot ne tenebricosa Opera liberum esset in apricum producere, in quibus Critici veluti certatim audaciam suam usque eo illustrarunt ipsius Religionis impendio, ut ipsa, quibus demonstratur, argumenta ad quodam probabilitatis genus, in utramque partem propugnandæ, revocarent? Si indulserunt homines, ut Critice subderent Divinæ arcana Sapientiæ, summæque ipsius Potestatis portenta mira incredulis dederent dubitationibus; si data opera studuerunt, ut testimonia, Christianismo magis faventia, inducerent in suspicionem; id est crimini dandum fatali multorum consuetudini, qui, ut eos exprobrat Vossius, Criticam personam susceperunt. Non possumus satis conqueri, eo gradatim ventum esse, ut habeatur Religio, quasi Scientia Criticæ obtemperans facultati. „ Fertur sane, inquit Cl. P. Mabillonius, certius de Dogma- „ tibus & Religionis capitibus judicium, atque illud ferret Concilium.„

Vossius Dissert. de Sybillis.

Mab. de Stud. Mon. p. 2. c. 13. pag. 291.

Quot minus utiles concertationes excitavit Critice super monumentis Christianæ antiquitatis? Quique illorum ausi non sunt, ea petere directe, repercussione quadam eadem extenuarunt, partim obsequium Sanctis Patribus gerendum diminuentes, per quos, veluti per canales, illa volvuntur; partim in eorum præsidium se recipientes, quo diversas ab se imbibitas sententias tuerentur; partim denique ipsorum verbis, quem magis libuerit, sensum accommodantes. Hic est fortasse, inquit Mabillonius,

lotius, quidam fæculi noftri morbus. Sæcula evoluta fimplicitatis & credulitatis exceffu peccarunt; in præfens ingenia, ut vocant, fortia admittunt nihil, quod ad ipforum Tribunal delatum non fit. Porro cum fapientiffimus quidam focietatis Jefu Vir Religiofus hos omnes aliofque multo ftrenue oppugnaverit malos ufus in Opere, quod non multo antehac in vulgus edidit; * non eft cur hac in re ulterius progrediar; inito a me confilio proponendi duntaxat dubitationes quafdam, animadverfionefque movendi in Ufum legefque Criticas de Hiftoria Ecclefiaftica, Patrum Operibus, Actis Veterum Martyrum, & Hiftoria Sanctorum; non autem malos ipfius in negotio Religionis ufus infectandi. *Mabill. ibidem.*

Illud addam tantummodo, P. Laubruffelum generatim multa animadverfum in Critices licentioris de Religione pericula, illorum errorem deprehendere, qui abfque nutu, & vocatione Critico Librorum Sanctorum examini fe immifcuerunt. Notat exquifitam Criticorum diligentiam oftentandi Linguarum & Rabbinifmi peritiam; quafi vero ab illis univerfa defcenderent: Exponit prava dubia, in Textu Hebraici integritatem excitata; aperit ipforum hallucinationes fuper nonnullorum Scripturæ Librorum Autoribus; lubricas eorum novitates ob oculos ponit de Legum & cæremoniarum Hebraicarum origine; retegit denique errata nonnullorum de Canone cum Veteris tum Novi Teftamenti, ipforumque de Sanctorum Librorum afflatu mutationes.

Tranfitum deinde facit ad fenfa minus temperata fuper interpretatione Librorum Sanctorum, quæ confirmat exemplis, ab arrogantia Criticorum quorundam de Bibliorum intelligentia petitis; exquifito contemtu præceptorum ab Ecclefia traditorum, ut germanum fenfum difpiceret; ab ipforum licentia inducendi fallaces regulas, ipfifque exiftimationem comparandi, germanarum detrimento; ab ufu regularum fuarum fuper Prophetiis vitiofo, atque ab immoderato, quod præfeferunt, ftudio fubjiciendi cuidam polito limatoque judicio Sanctarum Litterarum difficultates; ab ipforum, verbo dicam, audacia in innovandis Bibliorum Verfionibus.

Exagitat poft hæc malos Critices ufus de Traditionibus, quorum fundamenta nonnullorum Criticorum licentia pene convulfa funt; aperitque novas vias ab ipfis inventas, ut Patrum & Traditionis autoritati derogarent, conatufque ipforum, ut fanctiores confuetudines Traditione invectas Chrifti fidelibus eriperent.

* Opus P. Laubruffeli, impreffum Parifiis anno 1712. duobus Tomis in 12. titulum habet: *Tractatus de malo Ufu Critices in negotio Religionis.* Gallice. Volumen primum inftitutum eft ad oftendendos Critices malos Ufus fuper Bibliis Sacris; alterum ad evertendos eos, qui ad Traditionem fpectant.

Pla-

Placet hanc Epitomen absolvere egregiª docti hujus Jesuitæ considera- *Laubruss. Tom. 1. p. 88.* tione de Critice novissimis hisce temporibus instaurata. „ Compertum „ est quingentis retro sæculis, innumeram Barbarorum multitudinem Oc- „ cidentem universum occupasse, secumque barbariem adduxisse, quin „ ullum inde Fides caperet detrimentum. Vidimus autem rursus Litte- „ ras floruisse; statimque Criticen, & Hæresim socias fideles, æquo gres- „ su easdem remotas semitas persequi, pari audacia eosdem fines præ- „ tergredi, easdemque Ecclesiæ leges proterere. „

Experimento ipso revera probatum est, primos, quos dicunt, *Reformatores*, * itemque *Protestantes* ** postremi sæculi, audaci Critice protectos, in eo vim omnem posuisse, ut ab imo Christianismum suffoderent; sive Scripturas dubitationibus & futilibus jurgiis redigentes eo, ut certa argumenta, minimeque controvertenda de re Religionis inde comparare non possent; sive insurgentes in Traditiones constantissimas, nulla alia ductos ratione, quam fastidio suo; sive curantes diruere sensim totum Fidei exterius ædificium, inter supposita rejiciendo scripta & facta probatiora; sive demum ad pravam ipsorum Criticen confugientes, ut sese expediant, cum super quibusdam factis autoritas Traditionis & *Lectio Patrum p. 2. a. 7. p. 158.* Patrum ipsis objicitur. In suis certe disputationibus solerter adeo Religionis & Grammatices negotia miscuerunt, ut citra diuturnum validumque studium, difficillimum sit inter tot Criticas ambages veritatem ab errore secernere.

* Sub initium præteriti Sæculi Jacobus Verheiden edendum curavit Librum, cui titulus: *Præstantium aliquot Theologorum, qui Romanum Antichristum oppugnarunt: Hagæ Comitis* 1602. Meminit Opus hoc quinquaginta Scriptorum, quorum præfigitur imago; Gestorum texitur historia, Librorumque Catalogus. Nemini dubium esse potest, primos Religionis, quam dicunt *Reformatæ*, Sectatores egregios Criticos fuisse, & præcipuum Artis hujus usum in Ecclesiæ Romanæ oppugnationem convertisse.

** Inter superioris ætatis Protestantes, qui adversus Catholicam Ecclesiam Criticen exercuerunt, numerari potest, Rainaldus Anglus, cujus præcipuum Opus est censura, quam fecit Librorum Sacrorum, quos hodierni Heretici apocryphos appellant, & *Tractatus de Idololatria Ecclesiæ Romanæ*. Blondelus quoque usus est Critice ad Religionem expugnandam, uti videre est in Tractatu ipsius: *De Primatu Ecclesiæ* Gall. & in *Illustratione de Eucharistia* Gall. Gata Kenius idem præstitit in Libris Controversiarum pro defensione eorum, qui ex ipsius parte erant: Queis addi possunt Usserius, & Dallæus; qui potissime venenum suum effundit in Opere, cui titulus: *Usus Patrum*. Jurius pariter & Clericus, ut ceteros prætercam, in eo laborarunt, ut Criticen suam in Ecclesiam intentarent, quorum postremus in sua *Arte Critica*, & Epistolis Criticis nullam non captat occasionem, qua impudentis Critices suæ regulas ad Religionem exagitandam adhibeat.

§. II.

§. II.

Malus Critices Usus in Rebus, quæ Religionem non attingunt.

NON sunt ii tantum, quos attulimus, mali Critices usus; supersunt alii multi. Videntur etenim Autores nonnulli id studiose exquirere, ut Critice nullam afferat opportunitatem, præterquam ad implicandam Historiam Ecclesiæ, ad serenda dubia super factis melius constitutis, eorumque momenta extenuanda. Alii vero Artem suam tantummodo referunt, ut opiniones magis destitutas, minusque propugnandas tueantur, ut in Scriptoribus eorumque Operibus maculas culpasque deprehendant, quæ vix sincero, simplici, rectoque animo sentiri & percipi posse videbantur.

Alia plane ratione Criticen usurpavit Thierius, quæ sane in malis revera Artis hujus usibus numerabitur. Id accidit tum, cum Launojus typis commisit Tractatum de autoritate negantis argumenti, in cujus altera Editione anni 1662. verbum aliquod Thierio inofficiosum ipsi excidit. Thierius alium Librum emisit Parisiis anno 1664., quo Launojo responderet, in eoque nugæ multæ leguntur majori, quam par erat, conatu actæ, quæque ad rectæ Critices usum nullo modo pertinent. Exempli gratia, capitibus haud paucis id tantum investigat, utrum Launojus strenue sui periculum fecerit in Theologico Experimento; sique Censores eum laudibus honestaverint. Disquirit etiam in aliis, anne ipsius nomen *Thiers* vertendum Latine sit *Thiersus*, *Thersus*, *Thertius*, *Tertius*, aut *Thirsus*, uti reddiderat Launojus. Tria capita nihil complectuntur nisi Indicem errorum Grammaticorum Launoii; eumque reprehendit, quod *Joannis* vocabulum sine *h* scripserit *Johannis*, & *Sincerum* cum *y*. „ In„ commode certe cadit, ait Hedouvillæus, Thierium ad meliora com„ paratum his tricis ineptiisque detineri; „ & pulcherrimam artem Criticam ad minuta hæc peragenda detrudere.

Thierius in defensione adversus Appendicem Joann. Launoji c. 17. & seq.

Ephem. Sapientum 16. 1665. Martii.

Constat etiam, abusum fuisse Criticæ Thierium, ubi eam usurpavit, ut colligeret & expenderet magnum Superstitionum lepidarum atque inauditarum numerum; * ex quo Scriptores Ephemeridum Sapientum, qui

* Super Præfatione Missæ testatum reliquit Thierius, superstitiosos quosdam esse, qui putant, recitantes duas decades Coronæ, dum canitur Præfatio, non fore imposterum *singultibus* obnoxios; alios item, Sacerdote canente, *sursum corda* munire collum signo Crucis, existimantes hac ratione se suspendium evasuros: quasi vero *corda* eo loci *funem* significaret; non paucos opinari se non petitum in morsibus canum rabidorum, si ore hiante *Sanctus* Missæ pro Defunctis audiant; sique *Trisagion* hoc angelicum scripserint in particula Pergamenæ vir-

ter-

Ephem. Sap. 17. Decembris 1701.

tertium & quartum Tractatus de superstitionibus hujus Doctoris Tomum in Epitomen redegerunt, nos docent, eum mira adeo diligentia & accuratione illas collegisse, quæ spectant ad Sacramenta, ut putent, se non hallucinari, si dicant, in iis reperiri non modo illas, quæ revera peractæ sunt, sed eas quoque, quæ peragi tantummodo possunt. Nolumus quidem inficias ire, eas Thierium primo cognovisse, nihilominus quamplurimas recitat sine argumentis, & sine sponsoribus.

Haud raro conspicimus in Litteratorum plerorumque Operibus quendam Critices usum, adulterinum sane, & vituperatione dignum, qui certe a primæva ipsius institutione minime invaluit. * Qua etenim specie veritatis persuaderi sibi quis poterit, primos Critices Autores, eosque, qui ad eam perficiendam vim omnem contulerunt, ea mente fuisse, ut adhiberetur ad declamandum; ad animi motus in illustri lumine collocandos, ad acria verba, dura schomata, injuriasque jaciendas, idque pro privatis, & personam ipsam attingentibus querimoniis? Quod in caussa fuit, ut fierent minoris scripta plerorumque sapientum Italorum, ** qui decimoquinto sæculo exeunte floruerunt. Idem vitium detraxit de dignitate duorum Scaligerorum, *** Sciopii, ****.Garassii, Gresseri, Gruteri, Fevarden-

ginis, se cumque detulerint; uberi piscatu usuros: aut oculos firmiter tempore Sanctus trium Missarum intendentes *unguium rigore* sanari; denique *Pater noster* recitantes ordine præpostero, dum attollitur Sacramentum in Missa, dentibus non laboraturos, &c. Thierius Tractatu de Superst. Tom. 3.

* *Mos etiam obtinet in Republica Litteraria, ut homines Litterati sibi invicem perfacile detrahant, & propter levem injuriam, aut quod interpretantur injuriam esse, convitiorum plaustra in adversarios conjiciant. Joan. Cler. Epist. Crit. Epist. 3. pag. 90.*

** Inter Italos, qui fama laborarunt, acrioris & mordacioris Critices, & Maledictorum caussa, sunt *Poggius* Florentinus; *Laurentius Valla* Senator Romanus; *Merula* ex Alexandria Satiellorum; *Politianus*, *Pontanus* ex Neapoli. Animadvertunt item, Criticen Cl. Vives nonnunquam severiorem esse, accusarique solere improbitatis & detractionis; quod ad ipsius nominis existimationem statuendam non admodum confert.

*** Julius Cæsar Scaliger ea mordacitate & vehementia in Erasmum scripsit contra fas & æquum, ut qui studiosius ab eo sunt, ipsius furentem Criticen purgare nequiverint. Assumta ratione quod Erasmus superstitiosos Ciceronis imitatores damnaret, ita egregium hunc Criticum traducit Scaliger, ac si horribiliores blasphemias evomuerit, & criminum atrociorum, turpiorumque reus esset. Eum nanque appellat *Parasitum*, *Ebriosum*, *Brutum animans*, *Furiam*, *Carnificem*, *Avarum*, *Indoctum*, *Stultum*, *Scopulum Religionis*, *eloquentia maculam*, *& generis humani Viperam*. Jul. Scalig. Orat. in Erasmum.

**** Qui non noverunt Scioppium, de Critices ipsius genere, ejusque ingenio facile judicabunt, si tamen non detractent Librum evolvere inscriptum: *Infamia Famiani Strada*, quem in Thuanum lucubravit: præsertim vero consulant Scaligerum suum *Hypobolimaum*: nullum nanque est contumeliarum genus, quod in Cl. virum hunc eo libro non evomat. Quingentorum mendaciorum eum convincere jactat in quadam epistola, quam scripserat, ut ostenderet, se e generosa Familia *della*

til,

tii, Salmasii, aliorumque multorum. Quamquam vero id sit Protestantibus commune intemperantibus, effrenate in alios, maximeque Catholicos ferri, non possumus tamen diffiteri, istorum Criticen quoque in hanc levitatem incidisse, si ex ipsorum mutuis perpetuisque querelis pronunciandum sit.

Quot Sapientum Scriptorum expostulant cum Launojo, eum cum ipsis non satis liberaliter agere; quotque illorum contra Launojus insimulat, immoderatius in se Criticen exercuisse! * Mabillonius merito de Thierii acerbitate & injuriis queritur: hic autem immerito idem exprobrat humanissimo illi Benedictino. Simonius & Petitdidierus contendunt, Dupini Criticen eos offendisse; Dupinus ex adverso jure querelas habet in asperiores loquendi modos Simonii; alteriusque eruditi Religiosi Viri ex Congregatione S. Vvitonis, cujus tamen non sunt adeo inofficiosa verba, ut Dupino persuasum fuit. Simonius quoque proscindit Litteratos homines e Portu Regali, pro ipsorum Versione, Montibus edita, & Martianæum; hi vero ea retorquent in Simonium, quæ nihilo sunt humaniora.

Nonnullis Sapientibus visum est, reperisse in Judiciis Eruditorum, a Bailleto latis, quædam loca aliquanto duriora, qua de re a querimoniis haud abstinuerunt. At excellens iste Criticus, qui ingeniosas adeo leges condidit, ** monentes nos, haud esse attendendum id genus rebus animum,

Scala descendisse, quæ tandiu Veronæ imperavit. Ephem. Sap. 5. Jan. 1665.

* Ex ipsa inscriptione Libri, quem in Launojum edidit Thierius, quæ hæc habet. *In qua defensione Launoii fraudes, calumnia, plagia, impostura, mala fides, & Linguarum Græca & Latinæ inscientia aperiuntur, multiplicesque errores confutantur.* Ex hoc liquido fit, qui celeberrimum Doctorem istum in Operis processu Thierius accipiat in Defensione adv. Append. Joann. de Launoj Parisiis. 1664. Fatendum tamen est, Launojum ipsum, præterquamquod apprime Thierium contemnit, de illo totidem illiberaliter d cere in Append. ad Differt. de autor. negantis argumenti Paris. 1662.

** S. Autor, Bailletus inquit, qui pro sui nominis existimatione laborat, utque Operum suorum eos capiat fructus, quos sibi ante oculos ponit, vitia infirmitatesque suas, si qua afficitur, abscondat necesse est: cohibeat, ut maxime poterit, animi motus, quibus commoveri possit: sensaque odii, aut nimiæ voluntatis, quoties aliquem refutaturus scribit, aut propugnaturus, intercludat.

II. Qui vehementer scribit, eam sponte præstantiam amittit, quam ipsi caussæ suæ probitas supra adversarios tribuebat

III Non dixerim, sequitur Bailletus, utrum argumentum sit mollitiei majoris, aut superbiæ acutioris, non esse eo animo sæculi nostri homines, ut Scriptorum illiberalitatem inurbanitatemque sustineant, quam præteritis ævis non admodum, ut apparet, moleste ferebant. Nisi si Gallica Lingua non sit ad contumeliarum sordiumque istarum usum facile composita, quibus Latina aut Græca Lingua minus erubesceret.

IV. Opinio est præjudicata, non esse bonum, Librum Autoris sui bili & felle suffusum: quantumvis egre-

Planum facit, non fuisse illum hujusmodi exprobrationibus omnino imperturbatum, si de re judicium ferendum sit cum ex Illustratione, & Proœmio ad Collectionem Poetarum, quæ in fronte sunt IV. Tomi de Judiciis Eruditorum; tum ex nonnullis aliis Operum ejus locis. *

Si vero cui in mentem venerit, viam hanc & rationem Criticorum nostrorum purgare exemplo Hieronymi, Epiphanii, Luciferi Calaguritani, Hilarii, Bernardi, aliorumque Patrum, qui vehementius in Hæreticos locuti sunt; nihil habemus, quod respondeamus, nisi momenta illa, rerumque adjuncta, quæ ad præstantes Viros illos a culpa liberandos conducere potuerunt, nullatenus in præsens vigere, aut tanti non esse, ut minus temperatam scriptorum hujus sæculi Criticen excusare posse videantur.

Quod si opus esset aliquod in rem hanc ex Antiquitate exemplar asciscere, promtum esset dicere, dissimili plane ratione se gessisse Gregorium Nyssenum cum Eunomio, cujus maluit citius injurias inulte cadere, quam eas aliis injuriis propulsare. *Ego quando cuique*, ajebat Augustinus, *vel dicendo, vel scribendo respondeo, etiam contumeliosis criminationibus lacessitus, quantum mihi Dominus donat, frænatis, atque coercitis vanæ indignationis aculeis, auditori Lectorive consulens, non ago, ut efficiar homini conviciando, sed errorem convincendo salubrior.* Verum quin ad ea usque Patrum tempora regrediamur, præclarum moderationis hujus exemplum dedit nobis celeberrimus elapsi sæculi Scriptor, ** cui accedat alius ejusdem *** virtutis & dignitatis.

Aug. l. 3. contra Litt. Petiliani c. 1.

gium tractet argumentum, ordine utatur pulchro eruditoque, munusque suum accurate exequatur.

V. Una est ad servandam augendamque sui nominis famam, & adversariorum extenuandam via, quoties in Scripta sua inurbana verba irrepere sinunt: adversam constanter loquendi rationem tenere. Baill. Judic. Sap. Tom. 1. p. 2. c. 8.

* Si Tractatus Historicus & Criticus de Satyris, personas ipsas attingentibus, qui inscribitur *Anti*, autorem, ut fertur, agnosceret Bailletum, non possem, quin crederem, Cl. hunc Criticum aliqua erga se affectione captum. Neque enim videtur alio referri posse, nisi ad quendam molliorem animi sensum, jocos illos facetiasque, quibus Menagium petit ex occasione *Anti-Bailleti*. Non plane contentus, illum cum *Anti-babau* Jacobi d'Ausoles-la-Peire comparasse, *Anti-babau* redivivum nuncupasse, dixisseque, si quis velit, *Anti-babaum* cognationem suam, & generationis suæ naturam in *Anti bailleto* cognoscere, opus esse, ut ipsi invicem accedant, atque *Anti-bailletus* coram *Anti-babau* procidat: quo in eum, cui debetur, honos conferatur. Tom. 2. Art. 155. p. 243. Insuper *Anti-bailletum* postremum appellat *Anti*, personas attingentium, & tot humanæ affectionis immoderatæ abortuum successorem. Ib. art. 67. p. 288.

** Animadversum est, omnes, quotquot in P. Cointium scripserunt, prodeuntibus ipsius responsionibus, continuo calculum mutasse, atque in ejus sententiam descendisse. Dixerim sane, tam iis in viam revocandis conduxisse moderationem adversarii respondentis, quam solida argumenta refutantis. Inauditum est, Cointium aliquando in eos, quos adorsus est, vocem contumeliosam intentasse. Ephem. Sap. 3 Martii 1681.

*** Convenit inter omnes, Tillemontium habendum esse Exemplar

Porro

Porro quo hæc Critici modestia Lectorum amorem allicit atque existimationem, eo inurbanitas atque obtrectatio non modo satietate afficiunt, verum Criticen ipsam in contemtum adduxerunt. Huic verbo *Critice* subjicitur plerumque vis & sententia, quæ non paucos offendit; cum primum illud aut audiunt, aut legunt, hæret statim in mentibus notio effingens rude ingenium, contumeliasque in alios jactas, aut errata acrius, quam par est, animadversa. Quamobrem malus Critices usus ejus nomen in invidiam vocavit, institutum, exercitationemque jacere fecit.

Non est itaque Critices Usus, cum pravo usu permiscendus, aut, si placet, bona & mala Critice; ex quo etenim ea secreta fuerint, quibus confunduntur, una erit reliqua Artis hujus, quæ in animo defixa sit, species excellens, utilis, atque jucunda. Perspicuum fiet, esse illam instrumentum veluti generale, sine quo nemo potest revera Litteras profiteri; clavem ipsam, progressum, & absolutionem scientiarum humanarum; Historiæ denique Ecclesiasticæ, Operumque Patrum murum & clypeum; illudque ferme de Critice dici potest, quod de humanarum Litterarum studiis fassus est Mabillonius, " eam non modo necessariam ad Patres " intelligendos esse, verum etiam viam & rationem ostendere, qua Do- " gmata Religionis adversus adversarios tueantur; quod non præstat Scri- " ptura, a qua argumenta duntaxat, remque comparamus. " Ullus ne fieri potest excellentior magnæ hujus artis usus? Ad hunc sane unum eam sapiens & ingeniosus Criticus revocavit. *Mabill. de Stud. Monast. p. 2. c. XI. pag. 269.*

moderationis, quæ in cunctis ejus Operibus refulget. Si namque Scriptores ex adverso lucubrantes urbanitatis tum servandæ absolutum specimen flagitant, evolvant per me magni hujus Viri Epistolam ad Lamium super istius Tractatu de antiquo Judæorum Paschate, quæ sita est in Calce Monumentorum. Spec. Vitæ & Ingenii Tillem. art. XL

ARTICULUS II.

Usu Criticarum Regularum, adhibitisque Sapientum initiis, Opera omnium opinione supposititia, ab ea nominis fama vindicari possunt; aliaque explorate legitima falsitatis argui.

§. I.

Ex usu earundem legum, quibus Ignatianas Epistolas authenticas esse statuit Dupinus, posset quis efficere, cum Carmina Sibyllarum, tum Epistolas Abgari & Jesu Christi apocryphas esse.

TAmetsi solidissimis momentis planum fecerit Dupinus, Epistolas, S. Ignatio adscriptas, germanas esse reipsa Sancti illius Martyris lucubrationes; carmina vero Sibyllis tributa, atque a Patribus recitata * certo ad illas non pertinere; nihilominus haud esset factu difficile demonstrare, eum, qui pro Carminibus Sibyllinis argumenta usurpare vellet, quibus ratam facit Dupinus Epistolarum S. Ignatii autoritatem, probaturum, eadem, qua Sancti illius Episcopi Epistolæ, Carmina quoque gentilium Prophetarum istarum veritate muniri.

Ante omnia autem illud est animadvertendum, has esse firmiores magisque conclusas, ut Autori cuipiam Opus aliquod accenseas, Criticas præceptiones. 1. Attentius evoluto Libro, de quo accidit dubitare, te recipias ad Scriptores, aut ejusdem, aut ævi propioris. 2. Opus est; allata testimonia clara esse, affirmantia, atque e legitimis eorundem scriptorum Operibus depromta. 3. Testimonia Veterum excipiant conjecturæ ad Cri-

* Antequam laberetur sæculum XVI, nemini in mentem venerat, de Sibyllinorum Oraculorum veritate, multoque minus utrum extiterint aliquando, ancipitem esse. Possevinus Jesuita, & Castalio primi fuerunt, qui hac de re dubitationem injecerint. Blondelus deinde male in Sibyllas animatus, quod ignem purgantem in vita futura constituant, earum perdendarum consilium habuit, affirmavitque, ea carmina invecta in Ecclesiam fuisse anno a Christo nato 140., & Patres, sive ex imperitia, sive ex simplicitate illa carmina ad malum usum convertisse. Idem Opus hoc Hermæ, Libri Pastoris Scriptori, adjudicat, Montanumque aliquid rei contulisse suspicatur. Crassetus vero Jesuita anno 1675. ut Blondelum, & Marchium Professorem Theologiæ Groeningæ refelleret, Dissertationem de Sibyllarum Oraculis conscripsit. Gallæus, Minister Ecclesiæ Wallonicæ Harlenitanæ, vicesimam quintam Dissertationum suarum de Sibyllis, earumque Oraculis instituit, ut Crassero responderet: editæ sunt Amstelodami 1664. in 4.

tica

tica documenta redacta, quæque ostendant, Opus, de quo fertur judicium, adulterinum esse non posse; genuinum esse oportere. 4. Interest palam facere, loca hujus Libri, ab Antiquis memorata, extare ad hanc diem in Tractatu controverso. 5. Hunc item nihil complecti, quod moribus, dogmatibus, disciplinæ, Autori, & tempori non congruat. Denique præstat firmiter iis omnibus occurrere, quæ Operis illius autoritatem possent exterminare.

Porro cum S. Ignatii Epistolæ sint monumentum ex Christianæ antiquitatis elegantioribus, Heterodoxi nonnulli, quos inter Blondelus, Salmasius, Dallæus &c., contenderunt, eas fuisse confictas, qua saltem ratione ab Usserio Oxonii anno 1644., & Vossio Amstelodami anno 1646. editæ sunt ad normam MSS. Græcorum Bibliothecæ Florentinæ & Cantabrigiensis. Contra vero Dupinus excellentiores Critices regulas, quæ Operi huic accommodari possunt, eo contulit, ut S. Ignatium illarum germanum esse Scriptorem tueretur. *Dup. Bibl. t. 1. p. 113. &c.*

I. Doctus hic Autor Quæstionis statum perspicue ob oculos ponit, & nititur confirmare, non esse negotium de Epistolis universis, quæ S. Ignatii nomine circumferuntur, quindecim nanque sunt, duodecim Græcæ, & tres Latinæ, sed de septem duntaxat Græcis, Eusebio, & Hieronymo probatis. Exinde nos docet, Ignatio vita functo, Epistolas hasce S. Polycarpum ipsius discipulum collegisse, neque fieri posse simile veri, germanas evanuisse, aliasque suffectas fuisse per id intervallum, quod inter Polycarpum, Origenem, & Eusebium, eas recitantes, intercessit. Post Eusebium tandem easdem Epistolas unanimi Christianorum consensu receptas, & ab innumeris Scriptoribus Ecclesiasticis in medium adductas fuisse.

I I. Affert Dupinus loca explicatissima, ex eorum legitimis Operibus decerpta, quæ Litteras illas ab Ignatio exaratas esse declarant. *Ibid. p. 119.*

I I I. Enumeratis Autoribus ad XVI. usque sæculum, qui sancti hujus Martyris Epistolas, ut maxime *authenticas* agnoverunt, transitum facit doctus noster Criticus ad momenta & conjecturas, quæ aptæ ad evincendum sunt, Epistolas illas a S. Ignatio revera profectas fuisse, & primæva integritate constare. „ Primum, inquit, attinet discutere, ut percipiamus, anne S. Ignatius Epistolas scripserit. Non crediderim, esse quempiam, qui jure de hoc animi pendere possit. 1. etenim, antiquitas universa huic facto autoritatem tribuit. 2. Traditione a nobis allata firmatur, perhibente nimirum, Autores, qui cum S. Ignatio versati fuerant, uti S. Polycarpum, aliosque, qui ab ipso statim vixerant, uti „ Origenem & Irænæum, has Litteras cognovisse & recitasse. Atqui absurdum mea quidem sententia immane est urgere, per id temporis id „ illi tributum fuisse, quod ille haud lucubraverat. Constans itaque de- *Ibid. p. 120.*

„ bet

„ bet esse, S. Ignatium Epistolas scripsisse. Et vero, cui dubium esse pote erit, has esse easdem, quas collegit Polycarpus Epistolas; quæque veri species, tempore inter Polycarpum & Eusebium elapso, germanas periisse, aliasque illarum loco vulgatas fuisse? Eusebio itaque præsto erant archetypæ S. Ignatii Epistolæ; cumque ceteri, ipsum consecuti, quorum attulimus testimonia, sine controversia septem, ab Eusebio memoratas, Epistolas habuerint, non est dicendum aliqua specie veritatis, eos mendaces S. Ignatii Epistolas laudasse. „

Ibidem p. 125. I V. Post hasce conjecturas & argumentationes infert, ad verum accedere non parum, Editiones Usserii & Vossii * Epistolas S. Ignatii incorruptas, ut erant primitus, dedisse nobis; quoniam loca a Veteribus allata, de verbo ad verbum in illis reperiuntur. Quod eo firmius videtur esse, quod non agitur hic de unius aut alterius loci similitudine, sed de locis quamplurimis, a variis Scriptoribus adductis: id nanque rem efficit certiorem.

Ibidem p. 125. V. Non prætermisit Dupinus alias quoque Criticas institutiones, ad tempus spectantes; addit enim: „ Epistolæ istæ nihil præseferunt, quod S. Ignatii personæ & tempori non cohæreat. „

Dupin. p. 129. & seq. Alex. Hist. Eccl. tom. 2. sec. 1. Dissert. 22. p. 305. & seq. Postremo infringit solide objecta a Salmasio, Blondelo, Aubertino, & Dallæo argumenta. Iisdem Criticis præceptis in rem eandem utitur Alexander.

Interea præstat considerare, fieri nonne posset initiorum Dupini usu, ut probaremus, Carmina, Sibyllis adjudicata, non esse forte adulterina? 1. Negotium est, non quidem utrum Carmina, nomen Sibyllarum gerentia, in octo Libros tributa, & Patrum Bibliothecæ inserta, in supposititiis collocanda sint: nemo enim unus de hoc ambigit, aut certe corruptissima esse; sed refert scire, utrum mendacia sint Carmina Sibyllina, quæ Patres habuerunt, & recitarunt; anne eadem revera fuerint, quæ a Romanis diligentia tanta custodiebantur, uti ab ipsis effusa; sique pro constanti judicandum sit ex Dupini sententia, Carmina a Patribus memorata altero sæculo conficta fuisse. Non repugnat Dupinus, Sibyllas Carmina condidisse, in Capitolio servata, neque ullus erit qui factum hoc tot vetustis autoribus testatum, denegare possit. Varro, Crysippus, Plinius, Sollnus; Ælianus, Dionysius Halicarnassæus illius mentionem fecerunt. ** Sunt qui dicunt, Josephum quoque de Sibyllis locutum fuisse.

Dup. Bibliot. p. 58.

Ibid. p. 78.

* Certum est, inquit Godavius, omnium Epistolarum istarum archetypum vitiatum fuisse, illudque a Veterum Patrum citationibus discrepare. Hist. Eccl. l. 2. anno 107. & 108. pag. 165.

** P. Crassetus in prima parte Dissertationis suæ, postquam ostendit, Libros Sibyllarum summam semper in Ecclesiam venerationem acquisivisse, extitisse id Prophetarum genus, quas nonnulli profani Scri-

Ani-

Animadvertit S. Clemens Alexandrinus, Apostolum Sibyllinorum Librorum lectionem consuluisse; Hermas etiam, prioris Ecclesiæ sæculi scriptor, hosce Libros compertos habuit. Si fides est Autori Quæstionum S. Justino adscriptarum, afferebantur Sibyllæ in altera Epistola, cui nomen S. Clementis Papæ. Tum quoque sæculo secundo in medium prolatæ sunt a Justino, Theophilo Antiocheno, & Clemente Alexandrino; tertiò vero ab Origene, & Lactantio; item quarto á Constantino Imperatore, quorum verba producit Eusebius, a Gregorio Nazianzeno, ab Augustino, innumerisque aliis sequentium sæculorum. 2. Loca Scriptorum istorum non modo ex perspectis ipsorum Operibus traducta sunt, verum adeo sunt conceptis verbis efformata, ut nemo homo anceps esse possit, eos de Libris loqui voluisse, qui Prophetarum Gentilium istarum esse dicebantur.

III. Nostra interest in præsenti argumentis confirmare, Carmina, a Patribus laudata, altero sæculo ficta non fuisse; eadem esse, ac Carmina Sibyllarum, quæque a Romanis religione tanta custodiebantur. Quod ut fiat, nos manet unum, Dupini argumentationem repetere, atque ad institutum nostrum accommodare. *Primum attinet discutere, ut percipiamus, anne* Sibyllæ carmina *scripserint? Non crediderim esse quempiam, qui jure de hoc animi pendere possit. 1. etenim universa antiquitas huic facto autoritatem tribuit. 2. Traditione a nobis allata firmatur, perhibente nimirum*, Autores ante Christum florentes, Patresque prioribus Ecclesiæ sæculis scribentes, uti S. Clementem Papam, Hermam, Justinum, Theophilum Antiochenum, sibyllina carmina *cognovisse & recitasse. Atqui absurdum mea quidem sententia immane est, urgere, per id temporis id illis tributum fuisse, quod ipsæ non lucubraverant. Constans itaque debet esse* Sibyllas Carmina *scripsisse. Et vero cui dubium esse poterit hæc esse eadem*, quæ collegerunt, atque in tutto posuerunt Romani, multique Pagani Autores ante Christum etiam nominarunt? *quæque veri species* ab Augusti ætate, qui Libros istos revisit, clausitque aureis duobus arculis in Templo Apollinis ad Sanctum usque Clementem Pontificem, Josephum, Hermam, & Justinum, *illa periisse, aliaque priorum loco vulgata fuisse*? S. Clementi itaque Pontifici, Josepho, Hermæ, & Justino *præsto erant* germani Sibyllarum Libri; *cumque ceteri, ipsos consecuti, sine controversia Libros*

ptores ad sexagesimum numerum deduxerunt: & Varro ex opinione certiori decimo includit numero. Postquam etiam narravit, quæ de Jesu Christo, & aliis Religionis Mysteriis litteris tradiderunt: efficit ratione, vixisse olim Sibyllas, de Jesu Christo disputantes. In quam rem testimonium affert Ciceronis, Virgilii, Taciti, Svetonii, aliorumque multorum Autorum profanorum, qui ante Christum claruerunt, & non paucorum Ecclesiæ Patrum.

ab Herma & Justino memoratos habuerint, non est dicendum aliqua specie veritatis eos mendacia Sibyllarum carmina *laudasse*. Quamquam etenim Pagani de Carminum Sibyllinorum a Patribus laudatorum, autoritate dubitaverint; Lactantius tamen nos docet; non fuisse Christianos, qui nova excogitaverint, uti Pagani ipsis objiciebant. *

Dup. ibid. p. 61. IV. Loca a Libris Sibyllinis decerpta, & a Patribus memorata, adhanc diem, Dupini ipsius confessione, extant in Voluminibus, istis Prophetis ad judicatis. Siquidem, ubi animadvertit, tribus aut quatuor locis demptis, omnia licet quamplurima, quorum in Veteribus vestigium est, reperiri verbis æqualibus in Sibyllarum Libris, qui jam nunc supersunt, subjungit: „ Firmior de Operis alicujus vetustate ratio est, si loca ab an„ tiquis adducta in eo sint.... Hæc ratio eo constantior est, quo non est „ sermo de uno duntaxat loco, sed de pluribus, a variis Autoribus rela„ tis; & Libri Sibyllini eadem adhuc Lingua afferuntur, qua descripti „ fuere. Ceterum non est mirum, si quæ sint loca, quæ ad verbum non „ respondeant; quandoquidem non paucas Librorum istorum partes ami„ simus, & Prisci homines sæpe minus erant in Textibus afferendis accu„ rati, & sensum potius, quam Litteram consectabantur. „ Ecce qui Patres ex Dupino Carmina Sibyllarum usurpaverint; quod nos eximit, quin aliud huic quarto statuendo argumento subdamus.

Dup. ibid. p. 62. Attamen Cl. hic Criticus quintum quoque a tempore petitum suppeditat &c. „ Addere possumus, inquit, quæcumque de sibyllinis Libris testa„ ti sunt Patres, adhæc revocari. Libri Sibyllarum non admodum ele„ gantes erant. Istiusmodi sunt præsentes. Disputabant de Jesu Christo, „ de Judicio, de Inferis; quæ omnia in iis, qui extant, occurrunt, „ &c. „

Denique allatis a Dupino ** aliisque multis quamplurimis momentis & conjecturis adversus veritatem Carminum Sibyllinorum a Veteribus, laudatorum, Alexander & Crassetus *** ita firme & graviter faciunt satis, ut iis satisfacit Dupinus, quæ in Ignatianas Epistolas congerunt Protestantes.

* *His testimoniis quidem revicti solent eo confugere, ut dicant, non esse illa carmina Sibyllina, sed a nostris ficta atque composita, quod profecto non putabit, qui Ciceronem, Varronemque legerit, aliosque Veteres, qui Erithræam Sibyllam, ceterasque commemorant, ex quorum Libris ista exempla proferimus, qui Autores obierunt, antequam Christus secundum carnem nasceretur.* Lactantius de vera Sap. l. 4 c. 15.

** Dupinus conjecturas, quas in Sibyllinos versus capit, a Blondello comparavit. Bibliot. Tomo 1. pagina 59. & sequenti: Item libro 2. Prolegomen. in Biblia capite 7. pag. 386. & seq.

*** Blondelus Carminum Sibyllinorum falsitatem quinque munit rationibus per ipsum invictis. Obviam fit Crassetus, aitque, quantumvis accurate servarent Romani

Eo-

Eorum judicium sit, quibus placitum erit id, quod hucusque diximus, expendere, utrum necne Criticarum regularum usu, quæ ad sartas tectas tuendas Ignatii Epistolas adhiberi solent, possit quis affirmare, Gentilium istarum Prophetarum Carmina, a Patribus citata, non esse mendacii insimulanda.

Tametsi contendat Dupinus, Epistolas Abgari ad Jesum, atque hujus ad Abgarum, ut maxime sit simile vero, supposititias esse; Historiamque narrantem de duabus Epistolis ipsis, ex Edesseno Tabulario depromtis, æque fabulam redolere; videtur tamen urgeri ipse principiis suis, ut Monumentis hisce firmam & certam autoritatem non detrahat. *Dupin. Bibl. pag. 2. & 3.*
1. Eusebius Epistolas istas, Historiamque in Edesseno Tabulario invenit; *Eusib. l. 1. hist. cap. 13.* eas viderat S. Ephrem, laudavit Darius Comes, & Veteres bene multi; inter quos Evagrius, Procopius, Joannes Damascenus, Theodorus Studita &c. 2. Quidquid earum retulerunt Scriptores hi, in eorum germanis Operibus legitur. 3. Confirmari possunt Epistolæ istæ conjecturis Dupini. *Primum attinet discutere, ut percipiamus anne Christus & Abgarus Epistolas scripserint. Non crediderim, esse quempiam, qui jure de hoc animi pendere possit.* 1. etenim plures Auctores huic facto autoritatem tribuunt; & quamquam eorum primus, qui de his meminerunt, Eusebius sit, & ceterorum, qui huic antecesserunt, silentium minus solidam reddat probationem hanc, atque illa sit, qua ad propugnandas Ignatii Epistolas, utitur: nihilo secius non caret magna specie veri: alias non liceret Sapientibus nostris, & præ aliis Dupino, facta multa, hujus duntaxat autoris testimonio, sive admittere, sive rejicere. Hæ igitur Epistolæ, factumque istud innituntur autoritate Eusebii, Ephrem, &c. *Atqui absurdum, mea quidem sententia, immane est, urgere, per id temporis* Epistolas Jesu Christo & Abgaro *tributas fuisse, quas ipsi non lucubraverant. Constans itaque debet esse,* Jesum Christum, Abgarumque *Epistolas scripsisse. Et vero cui dubium esse poterit, has esse easdem,* quæ in Edesseno Tabulario servatæ sunt: *quæque veri speciei,* ab Eusebii ætate *illas periisse, aliasque priorum loco vulgatas fuisse? Eusebio itaque præsto erant* germanæ Jesu Christi & Abgari Epistolæ; *cumque ceteri,*

Libros, id tamen obesse non potuisse, quominus id compertum Christianis fuerit, non secus ac compertum fuit Ciceroni, Virgilio, Ovidio, Plutarcho; præterquamquod Varro & Lactantius affirmant, Sibyllæ Eritrheæ Carmina in omnium manibus dispersa fuisse: Carmina ista in Capitolii, aut Templi Apollinis, Palatini incendio minime conflagrasse, quod nimirum rei subventum sine cunctatione fuerit: nihil esse admirandum, Deum mysteria sua fœminis Paganis revelasse; cum ex S. Thomæ doctrina divinum munus Prophetia sit, quod probis improbisque hominibus largitur Deus; uti Scripturæ omnes abunde testantur. Crassettus Dissert. de Sibyll. Oraculis p. 2. Alexander Tom. 1. sæc. 1. Dissert. 1. pag. 169., & seq.

Till. Tomo 1. art. de S. Thoma p 400. Item nota 7. pag 560. col. 2. & seq.

ipsum consecuti, sine controversia Epistolas ab Eusebio memoratas habuerint, non est dicendum aliqua specie veritatis, eos mendaces Epistolas laudasse. Aliæ conjecturæ, quibus Ignatianas Epistolas Dupinus tuetur, facile admodum Abgari & Jesu Christi Epistolis accommodari queunt.

Cavius Hist. Liter. pag. 2. col. 2.

Tillemontius vero, & Cavius ea omnia conclusẽ retundunt, quæ adversus monumentorum istorum autoritatem afferuntur,

§. II.

Si Criticarum præceptionum exercitatio ita Alexandrum afficit, ut Carmina, Sibyllis tributa, certam præseferre autoritatem arbitretur; illum item afficere debet, ut Pimandrum, nomen Mercurii Trismegisti gerentem, minime explodendum existimet.

Dup. Bibl Tomo 1. pag 68. Alex. Hist. Eccles. Tomo 1. sæc. 1. c. 11. Art. 35. pag. 344.

ÆTate ista extant Mercurii Trismegisti * vocabulo Dialogi dico, quorum prior *Pimander*, alter vero *Asclepius* nuncupantur, atque sic sunt præcipui Viri in illis colloquentes. * * Opinatur Alexander, istorum Operum primum adulterinum esse; nos vero haud fore mul-

* Pagani non pauci de pervetusto hoc Philosopho verba fecerunt; Cicero, Diodorus Siculus, Jamblicus, ante alios vero Plato in Phædro, qui honorem ipsi vendicat inventarum Litterarum elementariarum, Artium, atque Scientiarum. Græcis dictus est *Trismegistus*; quod nimirum Rex magnus fuerit, magnus sacerdos, magnusque Philosophus. Ægyptius erat, & Scriptorum, quotquot ætatem evaserunt, profanorum antiquissimus, nec desunt, qui ipsum non admodum Mose posteriorem affirment.

Toletus Gallorum Regis Chirurgus a Calculis, Auctor *Tractatus de Lithotomia*, quinto Parisiensibus typis editi 1708. in quodam Dialogo Ml. inter *Hermetem & Anstrailanum* quendam, contendit, „ Mercurium Trismegistum nunquam hominem fuisse, „ sed nomen istud vera significatione „ conditiones indicare *Spiritus universi corporei, qui vitalis est. Spiritus hic universus* per eum *Trismegistus* „ est, videlicet ter maximus. 1 Maximus latitudine quoniam ubique „ est. 2. Maximus virtute, omnia „ namque fœcundat. 3. Maximus diuturnitate; quippe perpetuitatem in „ omnia influit: vi namque sua universa „ in quocumque semine excitat *Spiritum vitalem speciei*. Idem *Spiritus universus* allegorica interpretatione maximus est propter triplicem eximiam „ dignitatem, *Hermeti Trismegisto* tributam, videlicet magni Philosophi, „ ac si unicuique rei persuaderet, id „ sibi comparare, quo nutriatur, augeatur, & multiplicetur: magni Sacerdotis, quia omnium Mixtorum „ semina in unum cogit communione „ sui, ut & Immolator victimas conjungit: magni denique Regis Ægyptii, „ scilicet naturæ humidæ, in qua præcipue occulitur *Spiritus universus*: „ regnum namque suum in humiditate collocavit. „ Non dubito has nominis Mercurii Trismegisti explicationes fore potius ad Alchimistarum, quam ad Criticorum & Historicorum ingenium compositas.

* * Hannibal Rosselius Ordinis Minorum Opera Mercurii Trismegisti edenda curavit, commentariis locupletavit, Textumque Græcum & Latinum Francisci Patritii addidit in fol. Coloniæ Agrippinæ 1630. Franci-

ti la-

ti laboris putamus, contrariam partem tueri usu Criticarum regularum, ex quibus ipse Carmina Sibyllina, a Patribus laudata, primorum non esse Christianorum figmentum evincit.

Habeto, qui Doctor iste Carminum Prophetarum istarum caussam suscipiat. Initio monet, duas esse hac de re Eruditorum sententias; *Quidam & Libros illos, & in his descripta oracula penitus respuunt*, atque hæc est inter Litteratos homines opinio vulgatior; *alii non solum oracula, sed Libros integros Sibyllis vendicant. Nos mediam opinionem duplici propositione proponemus & propugnabimus.* *Alex. Hist. Tomo 1 sec. 1. Dissert. 1. pag. 110. & seq.*

Prima ita habet: *Quæ ab antiquis Patribus, & Autoribus Ecclesiasticis laudantur, Sibyllarum Oracula, non sunt figmenta Christianorum.* Id autem hoc egregio principio confirmat. *Monumenta, quæ a Patribus eruditissimis laudata sunt adversus Ethnicos, & in quibus firmissimum illi collocarunt Religionis Christianæ præsidium, quibus tandem objectam suppositionis notam diluerunt, non sunt figmenta Christianorum: hæc enim est legitimi Operis nota, si antiqui laudent illud Opus sub nomine illius Autoris, cui inscriptum est.*

Deinde Propositione hac roborata testimoniis Justini, Theophili Antiocheni, Clementis Alexandrini, Origenis, Lactantii, aliorumque Patrum, alteram Conclusionem statuit his verbis: *Non sunt prorsus genuina & incorrupta Sibyllarum Carmina, quæ octo Libris continentur in Bibliotheca Patrum.* Tertio: plura enumerat, quæ fidem facere possunt, aliqua ex his Carminibus a Sibyllis profecta non fuisse, * & temporum consecutione interpolata fuisse; ex quo illud efficit, *octo Librorum ipsorum, qui Sibyllini inscribuntur, Autorem professione Christianum fuisse, Linguæ Hebraicæ, veræ Theologiæ, immo Historiæ, & Geographiæ penitus ignarum.*

Modo nos manet, principia hæc Libro, *Pimandri* vocabulo insignito, accommodare, ut ostendamus, illum a Mercurio Trismegisto lucubratum fuisse. Dictu namque facile est, quamvis in duas de hoc Opere abierint *Dupin. Bibliot. pag. 69. Alex. Histor. Tomo 1. sec. 1. c. x1. Art. 15. pag. 144.*

seus de Foix de Candale Episcopus Aturensis Latine & Gallice vertit Pimandrum Mercurii Trismegisti, doctisque commentariis illustravit.

* Certum est, inquit P. Alexander, Sibyllas esse Mose posteriores, nihilo secius scriptum in illis est, Sibyllam in Arca commoratam fuisse, Lib. VIII. legitur, post Trajanum, Littera T. designatum, eum regnaturum, cujus nomen ab Adriatico Mari sumetur, nimirum *Adrianum*: post quem tot alios Imperii gubernacula tractaturos, videlicet Antoninum, Marcum Aurelium, & Lucium. Imperatorum Historiæ historice recitantur. Adami nomen ab ἀδῃ originem ducere sentiunt, quatuorque ejus nomini litteras quatuor mundi partes significare, quamquam Hebraice & Chaldaice tribus tantummodo constet. Titanum fabulæ, ceu veræ Historiæ obtruduntur; millenariorum traditur opinio; Neronem esse Antichristum; Animas

 scu-

sententias Autores, quarum prima ferat, Tractatus istius Autorem novum esse Christianum Platonicum, ex Platonicæ Philosophiæ principiis disputantem, altera opinetur, omnibus partibus suis, ut in præsenti extar, Mercurio * * Trismegisto rribuendum. Attamen si cui esset animus, Librum hunc ex Alexaudri initiis propugnare, dicere is posset, se velle medium inter hasce duas adversas sententias iter ingredi, & primo loco ratum & firmum habere, res ex hoc Libro depromtas, & ab Ecclesiæ Patribus recitatas, figmentum esse non posse Christiani alicujus, Platonica institutione disputantis.

Quo prima hæc propositio probetur, satis erit excellens Alexandri fundamentum sternere in hunc modum. *Monumentum, quod a Patribus eruditissimis laudatum est adversus Ethnicos, & in quibus firmissimum illi collocarunt religionis Christianæ præsidium, quibus tandem objectam suppositionis notam diluerunt, non est figmentum Christianorum. Atqui Liber, de quo est controversia, ab Antiquis nomine Mercurii Trismegisti citatus fuit &c. Hæc est enim legitimi Operis nota, si antiqui laudent illud Opus sub nomine illius Autoris, cui inscriptum est.* Consulat, qui velit, *Autorem Cohortationis* ad Gentiles, Justino tributæ; *Lactantium l. 4. de divin. Instit. c. 6., Clementem Alexandrinum l. 1. Strom. S. Augustinum Libro de quinque Hæresibus cap. 3., S. Cyrillum lib. 1. contra Julianum*, aliosque multos; hos inquam consulat, ut certior fiat, eos Mercurii Trismegisti Libros adduxisse, & præsertim *Pimandrum*, veluti Religioni faventem, in eo præsidium adversus Paganos collocasse, ejusque suppositionis notam diluisse. Qua de re secundum Alexandri principia constat, Librum *Pimander* nuncupatum, figmentum non esse Christiani alicujus sed verum Mercurii Trismegisti Opus.

Alex. ibidem pg. 198. Haud nos latet, quod alibi quoque animadvertimus, sese facile admodum Scriptorem istum ab Libri hujus locis, apud Patres deprehensis, expedire, cum dicit: *An Mercurii revera esset, necne, Patres non expenderunt, majora in studia incumbentes*. Nihilo tamen minus nonne integrum nobis esset ab eo sciscitari, utrum satis solidum videatur ipsi responsum hoc, ut testimonium Patrum ex hoc Opere laudatorum imminuat? Satis apparet, visum ipsi illud haud levis momenti fore, ut posset *Pimandrum* a Mercurio Trismigisto abjudicare. De hoc inter nos conveniet; verum simul rogabimus, utrum æqui bonique facturus esset,

usque ad Resurrectionem in Inferis futuras; Judicii ignem Purgantis vices subiturum, impios denique ab igne liberandos &c.

* * In hanc opinionem ivit cum Rossellius, tum Franciscus Flussatius, aliique, quos recenset in Admonitione ad Lectorem, quam in Editionis hujus Operis Græcæ & Latinæ fronte collocavit.

Scri-

Scriptorem aliquem, cujus animo insideret opinio de Carminum Sibyllinorum, a Patribus allatorum falsitate, paucis respondere omnibus locis, ab hoc docto Critico ad Carmina ista propugnanda congestis. *An Sibyllarum revera essent, nec ne, Patres non expenderunt, majora in Studia incumbentes?* Et propterea nullus est reliquus medius locus, & fateri necesse est, aut responsum hoc, præter quod aliud frustra in Alexandro desideres, nihil adimere virium Patrum testimoniis, e Trismegisti Tractatu productis, aut argumentum perdocti hujus Dominici alumni, e Patrum autoritate depromtum, nullius omnino frugis esse ad roboranda Carmina, Prophetis Paganis adscripta.

Altero loco dici potest, quamquam Liber, *Pimandri* vocabulo notus, a veteribus Patribus usurpatus fuerit, tanquam præclari hujus Philosophi Opus; certum tamen esse, illud, quo extat modo, nunc corruptissimum esse; non tantum etenim plura refert loca, e novo & veteri Testamento exscripta, verum etiam Verbi æternitatem divinitatemque explicatam. Hujus Libri Autor Filium ejusdem cum Patre substantiæ esse tradit, eumque a Patris intelligentia procedere; patet etiam eum Versionem Septuaginta adhibuisse, ut mundi creationem describeret; hisque similibus rebus redundat; quod argumento est, Christianum aliquem illum retractasse & inculcasse, propterea quod dicta hæc omnia nonnisi a Scriptore, multis post annis, quam vixerit Mercurius, & Christiana Religio prodierit, florente, proficisci queunt.

Audisti, quo pacto primæ propositionis ope, e testimoniis Patrum petitæ, facile erit propugnare, *Pimandrum* haud esse suppositiitium, illumque a Mercurio Trismegisto confectum; alterius vero principiis fiet satis nullo negotio omnibus Anacronismis, gravibusque erratis, quæ in eo deprehenduntur. Igitur colligere quis poterit ex præclari hujus Doctoris initiis, sive *Pimandri* Tractatum non esse mendacii arguendum, sive Sibyllarum Oracula ab aliquo Christiano fuisse excogitata.

Super quibus unum duntaxat superest responsum: nimirum *Pimandrum* ita semper fuisse, atque modo est; proindeque abjiciendum esse, licet a Patribus ex errore facti in medium prolatum; neque enim oportet de re apertissime fabulosa Patrum testimoniis adhærescere. At enim Carmina Sibyllina res ne continent minus fabulosas, errataque minus gravia? Scilicet, inquies: verum ab ætate Patrum Carmina hæc interpolata fuere; neque fit simile veri, ea tot fabulis per id tempus referta fuisse, quin id animadverterent. Eccur autem eadem non poterunt *Pimandri* propugnatores conjectura augurari?

§. III.

§. III.

Ejusdem Regulæ Criticæ præscriptione Dupinus & Alexander duo facta maxime contraria tuentur. Quænam incommoda viam hanc rationemque consequantur.

HÆret adhuc animo infixus scrupulus aliquis; quod videlicet duo Viri Litterati res apprime pugnantes statuant eo momento, quod proxima Paragrapho attigimus. *Hæc est*, inquit Pater Alexander, *legitimi Operis nota, si Antiqui laudent illud opus sub nomine illius* „ *Autoris, cui inscriptum est*. „ Firmior est ex Dupino ratio, quæ ad „ confirmandam Operis alicujus vetustatem adhiberi possit, si in eo loca „ a Veteribus laudata reperiantur. Nunquid non innumeros Libros ea „ una admittimus ratione; quod loca nonnulla Priscus aliquis Autor „ afferat, quæ in illis leguntur?

Alex. Hist T. 1. sæc 1. Dissert. 8. pag 160 Item Tomo 2. Diss. 22. Dup. Bibl. T. 1. pag. 62.

Hoc jacto fundamento, S. Ignatii Epistolas, aliaque Opera multa defendit Dupinus, & Carmina Sibyllina suscipit Alexander. Quid est itaque caussæ quod hoc eodem pronunciato, prior Ignatii Epistolas, non vero Carmina Sibyllina in legitimis habet; alter autem est ab Oraculis Sibyllarum, est in *Pimandrum*, Mercurio Trismegisto tributum? ideo fit, quia sibi persuasit Dupinus, Patres Epistolas Ignatianas minime citasse, aut illas vendicasse, antequam accuratis eas ponderibus examinarent; quod de Sibyllinis Oraculis haud præstiterunt.

Dup. ibidem pag. 63.

„ Adeoque nemini mirum, inquit, videatur, rejici a nobis tanquam „ spurios Libros, ab Antiquis habitos pro germanis; quoniam illos ad „ judicium non revocaverant.

Idem reputavit animo Alexander de Operibus Mercurii Trismegisti: *Ceterum an revera Mercurii essent, nec ne, Patres non expenderunt.* Quod si Dupinum etiam interroges, unde fit, affirmare illum, Patres Epistolas Ignatianas expendisse, idque in Sibyllinis Carminibus illos non prospexisse: „ ideo contigit, respondebit, quod Patres gravioribus tum „ negotiis se totos dederant. Non absimiliter respondet Alexander sciscitanti, cur Pimandri Liber confictus sit, etsi a Patribus memoretur? *Patres non expenderunt; majora in studia incumbentes.*

Alex. T. 2. sæc. 2. pag. 198.

Dupin ibidem pag. 64.

Alex. ibidem.

Ambo igitur Sapientes isti Critici de hoc Principio non discrepant, quod fortassis Critices universæ tutissimum est, nimirum: *Opus tum vetustum esse, cum loca, ab Autoribus laudata, in eo deprehenduntur.* Convenit pariter inter eos de rationibus, quamobrem aliquando eo principio utantur, aliquando vero non; & tamen apud illos usus ipsius dissimillimus est, consecutiones disjunctissimæ.

Si

Si quatuor hæc Opera penſitemus, ſcilicet Ignatii Epiſtolas, Epiſtolam Barnabæ, Carmina Sibyllis appoſita, & *Pimandrum* a Mercurio Triſmegiſto nuncupatum; conſtabit illico, id eſſe quatuor his monumentis commune, quod ea multi præſtanti autoritate Patres laudaverint: ut ex magno Critices inſtituto: *Hæc eſt legitimi Operis nota, ſi antiqui laudent illud Opus ſub nomine illius Autoris, cui inſcriptum eſt*; conſequens videatur eſſe, Tractatus hoſce omnes, aut ſuppoſititios futuros, aut germanos. Ipſorum tamen fatum eſt longe diverſum. Utique Doctores in Ignatii Epiſtolis certam firmamque autoritatem agnoſcunt: Dupinus Barnabæ Epiſtolam admittit, Sibyllina carmina reſpuit; Alexander ſuffragio ſuo Barnabæ Epiſtolam improbat, Sibyllarum Oracula probat, utrique demum *Pimandrum* infra ſuppoſititia detrudunt.

Omnia, quæ Dupinum & Alexandrum cogunt, monumenta, ut Epiſtolas Ignatianas, velut certa & indubitata antiquitatis veſtigia recipiant, ad duo ſumma capita rediguntur. Primum eſt, Epiſtolas iſtas optimis inniti Veterum teſtimoniis; alterum, eas nulla premi difficultate, cui utrique Doctores iſti parvo negotio, ſolidiſque rationibus non occurrant: objecta nanque a Proteſtantibus in has Epiſtolas æquiſſimis diluunt reſponſis. Verumtamen horum initiorum vi, non conſtat, qua de re Barnabæ Epiſtolam non admittat Alexander, & Dupinus Carmina Sibyllina rejiciat; quandoquidem pro utriſque his Operibus Patrum turba dicit teſtimonium: Pater autem Alexander quæ adverſus Prophetarum gentilium Oracula faciebant, plene ſuſtulit; idemque Dupinus præſtitit ſuper his, quæ in Barnabæ Epiſtolam ſolent intentari. E re pariter eſſet Criticarum ipſorum Legum, ut uterque *Pimandrum* a fabulis ad germanum & legitimum Opus revocaret; neque enim diffiteri poterunt; illud a tot memorari tantiſque Scriptoribus, a quot Barnabæ Epiſtola, & Sibyllarum Oracula memorantur; omneſque, ut ſuperius a nobis eſt dictum, in eo repertas falſitatis notas ſapientiſſime deleri.

Una eſt Dupino, & Alexandro reliqua difficultas, ne ille Carmina Sibyllarum a Patribus laudata recipiat, ne hic Barnabæ Epiſtolæ fidem adjiciat, neve uterque *Pimandri* Libro aſſentiantur: perſuaſum videlicet Dupino eſſe, non tributum iri a Patribus Carmina Sibyllis, ſi quidem ea diligenter excuſſiſſent. Idem cauſſatur Alexander, quo Veterum imminuat teſtimonia, quibus Epiſtolam Barnabæ fidit Dupinus, & neuter illorum firmius affert argumentum ad *Pimandri* Librum a tot Patribus uſurpatum, refutandum, quam illud, ut dicant, Antiquos conſpicientes editum Librum hunc Mercurii Triſmegiſti nomine, bona fide credidiſſe, ad illum revera ſpectare, quin in eo ulterius diſcutiendo laborarent.

At

At si doctis Criticis integrum est, Monumentis suppositis *Pimandri* Librum annumerare, etsi tot illum Patres usurpent, assumto omissi judicii vitio; si non absimiliter de carminibus Sibyllinis disputat Dupinus, de Barnabæ Epistola Alexander; quid est rei, quod Scriptor aliquis, cui Pastoris Liber, S. Clementis Papæ Epistolæ, itemque S. Polycarpi, & Ignatii non arridebunt, haud poterit ad responsum idem se conferre, ut Autorum Ecclesiasticorum autoritati deroget, quorum testimonio *authenticis* adscripta sunt hæc monumenta?

Nonne videtur responsum istud, quæcumque tulit majori veneratione digna tota retro antiquitas, concutere, quibus Veterum fides præcipuum est fulcimentum? Si namque Dupinum percontemur, quamobrem Patres non satis Oracula Sibyllarum, & Mercurii Trismegisti Librum expenderint; idemque de eodem Opere, & S. Barnabæ Epistola Alexandrum sciscitemur, eadem uterque utitur responsione: *Ceterum*, inquit ille, *an revera Mercurii esset, necne, Patres non expenderunt, majora in studia incumbentes*: „ Et sane ait hic, nemini mirum videa„ tur, Patres haud suspendisse Criticorum lance Libros istos; comper„ tum est enim, gravioribus tum negotiis se totos dedisse. „

Propterea quoties contendent Sapientes isti Critici, ut nobis persuadeant, suscipienda esse tanquam Opera genuina Pastoris Librum, Clementis Papæ, Ignatii, & Polycarpi Epistolas, aliaque id genus vetusta monumenta; quod nimirum fiat eorum mentio apud Patres; jus erit idem nobis atque ipsis dicere: *Patres haud suspendisse Criticorum lance Libros istos, majora in studia incumbentes*. Neque existimaverim, Criticos ipsos ostendere nobis posse, cur instar Criticorum Patres citaverint Pastoris Librum; Clementis, Ignatii, & Polycarpi Epistolas; aliaque istiusmodi monumenta, non autem Sibyllarum Oracula, & Pimandrum, quasi tum gravioribus negotiis dediti toti. Nullam etenim rationem iis confirmandis in medium proponent, quæ ipsis nequeat accommodari: scilicet Patres ex illis decerpta loca retulisse.

Aliud quoque præstat animadvertere, antequam huic materiæ modum imponamus. Hoc prajacto initio, quod est universæ Criticæ fundamentum; *Opus tum vetustum esse, cum loca, ab Autoribus laudata, in eo deprehenduntur*; Dupini, ut apparet, esset, Sibyllarum Oracula a Patribus recitata, & Mercurii Trismegisti Librum in authenticis habere; pariterque Alexandri foret, cum hoc postremum, tum Barnabæ Epistolam haud rejicere. In eo namque tota est doctorum istorum super monumentis istis dubitatio, quod nimirum gravia in iis menda se prodant, quæ de ipsorum falsitate adeo præbent indicia, ut necessum sit, a Patribus super ea re desciscere, & præstet citius confiteri, Patres monumenta illa

ta illa non satis accurate perpendisse, quam ea certis & legitimis operibus accensere.

E quibus duæ Animadversiones emergunt. Prima est, opinari Dupinum, sibi satis esse superque, ut Barnabæ Epistolam tueatur, si compertum fecerit, id Opus Patres attulisse, & responderit momentis illis, quæ Epistolam ipsam coarguere possent suppositionis: Alexandrum quoque ambas hasce vias tenere, ut a Patribus adducta Sibyllarum Oracula in dignitate constituat. Species itaque est, non fuisse liberum Dupino Sibyllarum carmina explodere; si tamen celebris hic Dominici Filius objecta his momenta æqua ratione subvertit, sique Dupinus ipse de medio sapienter tulit, quæ in Barnabæ Epistola negotium poterant efficere, interesse rei, ut Alexander hanc Epistolam legitimam agnoscat; & consequenter neutri illorum dubium esse debere *Pimandri* Librum in authenticorum numero collocare.

Ut nanque in nihilum evadant quæcumque adversus opus hoc sunt excogitata, satis est dicere, illud corruptum fuisse, postquam a Patribus in medium allatum fuit, multaque ipsi addita, quæ neque temporibus, neque Mercurio Trismegisto aptari queunt. Eo est æquius responsum hoc, quo Dupinus & Alexander illo utuntur, alter, ut Barnabæ Epistolam vindicet ab Objectis, alter ut Carmina Sibyllina propugnet. Eidem responsioni vim afferunt egregiæ duæ Criticæ præceptiones. Prima est *additionum* Lex: fatentur etenim Viri nostri Litterati, has in plerosque Librorum irrepsisse, quæ ipsos recentiores videri faciunt; atque id genus esse aliquas in Biblíis, in Homero, Herodoto, omnibusque ferme Scriptoribus cum Ecclesiasticis tum profanis. Alia regula ita habet. „ Cum „ factum aliquod, tradit Autor de Arte cogitandi, satis alias autoritate „ constitutum, multa tamen refert, quæ repugnant, aliisque Historiis „ specie tenus non concinunt; tum sufficit, solutiones, his repugnantiis „ adhibitas, sustineri posse, & verisimiles esse: iniquum certe dixerim „ super hac re momenta omnino affirmantia desiderare; quoniam facti „ natura per sese satis constituta, non decet exquirere, ut eadem quælibet adjuncta ratione confirmentur. „ Quare cum *Pimander* in ore fuerit multorum Scriptorum Ecclesiasticorum, nihil ulterius petunt hæc Criticea præcepta, ut ea tollantur, quæ adversus Opus hoc moveri solent, nisi asserere, simillimum veri esse, aut fieri saltem posse, in illud additamenta aliqua illata fuisse, atque interpolatum, corruptumque Christiani alicujus opera, disciplina Platonis imbuti.

Dupinus, Simonius, Alexander. Tillemontius, Bailetus, Ruinartius &c.

Parte 4. cap 13. pag. 451. Arnaldus in Dissert de S Jacobo, Reg. 1. citatus a Illiem Tomo 1. 2. Editionis.

Quod si interroget quis, undenam constet, hujusmodi Opera depravata fuisse, confiteri necesse est, respondet idem Autor, nihil suppetere hac de re exploratum, sed sufficere, id fieri posse, & sæpius accidisse,

De Arte cogitandi ibid. pag. 454.

ſe, ut jus ſit, id veluti adjunctum ponere neceſſarium, quo purgentur Patres ab errore, ubi Monumentorum iſtorum meminerunt. Fas itaque & æquum non poſtulat, ut mutationis hujus argumenta manifeſta extorqueantur; ſiquidem factum (videlicet Patres id Operis produxiſſe Mercurii Triſmegiſti nomine) ſatis probatum eſt, itemque certum, loca a Patribus allata in ipſorum Operibus per id temporis reperiri.

Principium hoc efficere videtur, non P. Alexandrum & Dupinum modo, verum quotquot Critici Sapientes abhorrent adeo a Mercurii Triſmegiſti Tractatu, merito illum rejicere non poſſe; idemque dicito de Barnabæ Epiſtola, & Oraculis Sibyllinis, a Patribus recitatis &c. alioquin oportet ipſos tutiores Critices eorum regulas aſpernari.

Sit alterius animadverſionis loco ſuper turpibus mendis, quibus aſperſa ſunt Carmina Sibyllina, & *Pimander*, attendere animo, hinc Fabulas, falſaſque res in his Operibus deprehenſas; illinc vero Patrum ea citantium teſtimonium, atque deinceps expendere, utra ex his rebus æquior videri debeat, aut contendere, veri ſpeciem non habere, vel ſaltem fieri non potuiſſe, ut monumenta hæc temporum conſecutione, impudentis alicujus, ſive indocti manu corrumperentur, aut vicem aliquam ſubirent; ſive abſque ratione ulla affirmare, tot celebres Scriptores deceptos fuiſſe, dum monumenta adulterina in medium adduxerunt; tanta non præſtitiſſe mentis acie, ut errata, quæ in oculos incurrunt, cognoſcerent; aut denique ea citra delectum & judicium recitaſſe.

Illud profecto inficiari ~~non poſſumus, ſi probabile non eſt~~, aut ſimile veri, Tractatus hoſce poſt Patrum eos memorantium tempora, non paucas viciſſitudines paſſos fuiſſe, aliud conſequi neceſſario, nimirum Patres iſtos in errorem facti admirandum plane, immo monſtroſum incidiſſe. Cui porro perſuaſum eſſe poterit, cum Autor Hortationis ad Gentiles S. Clemens Alexandrinus, Lactantius, S. Auguſtinus, S. Cyrillus Alexandrinus, aliique multi legerint ex. c. in Pimandro *Verbi æternitatem Divinitatemque aperte explicatam*; *Filium eiuſdem eſſe cum Patre ſubſtantiæ, atque ab eius mente procedere*: Operis hujus Autorem eadem Verſionis Septuaginta uſurpare verba, ut modum, quo mundus conditus fuit, exequatur, aliaque his ſimilia, quæ ab alio nequeunt, præterquam a Chriſtiano Viro proficiſci? Qui fieri, inquam, poteſt, ut tot Patres ſapientiſſimi hæc omnia in eo perſpexerint Tractatu, eumque nihilominus Philoſopho tribuerint, qui tot ante Chriſtum ſæcula vixerit, atque antequam Verſio Septuaginta conficeretur? Offendet ne quis alibi facti putidius erratum!

Antequam *Pimandrum* falſitatis condemnes, intererit ne litem in Patres univerſos criminis intentare, atque illos vel impoſtores appellare,

vel

vel satis simplices, ut se in fraudem induci finerent; sibique persuadere, Sæculum istud majori, quam tota retro antiquitas, intelligentia præstare. Videtur itaque effici inde oportere, magis ad rei naturam accedere, si dicas, fieri posse, immo simillimum veri esse ex regula, de qua sermonem habuimus, *Pimandrum* vitiatum potius fuisse, quam tot Patribus eum facti errorem tribuere, qui apud Scriptorem vel vulgarem nulla prætexi excusatione posset, & quadam principii hujus consecutione probabilius esse, *Pimandrum* a Mercurio citius Trismegisto, quam ab homine Christiano scriptum fuisse; quamquam fateatur unusquisque, plura in hoc Libro reperiri, ipsi, postquam Patres illum retulerunt, assuta.

Sententia hæc, Sapientum nostrorum initiis, ut videtur, constituta; (neque enim in animo est, Mercurium Trismegistum Operis hujus Autorem propugnare.) Sententia hæc, inquam, æquior esset profecto existimanda, & Historiæ Ecclesiasticæ utilior, si attenderemus. 1. Autores Ecclesiasticos, qui de Opere isto locuti sunt, utpote jus habentes autoritatis suæ, non posse illo privari; neque satis esse, ut excusentur, quod capti errore fuerint, si dicatur citra probationem ullam: *Patres hæc Opera instar Criticorum non expendisse, & majoribus tum negotiis se totos dedidisse*. Ac non video, quibus tum gravioribus negotiis Patres incumbere potuissent, quam ut nihil afferrent incommodum Religioni, dum eam statuere curabant: quod sane accidisset, si Scriptores Ecclesiastici veteris Philosophi nomine monumenta a Christianis conficta produxissent.

2. Cuicumque Autori liberum fore, eodem uti responso; cum sive ad factum aliquod statuendum, sive ad Librum aliquem ulli tribuendum, objicietur ipsi Antiquorum testimonium. Hinc etenim via pateret innumeris incommodis.

3. Eruditos Criticos nostros ita non respondere, ut superius ostensum est, cum ipsorum opinioni favet Veterum testimonium.

Denique species est, multo pauciora incommoda sequi, si *Pimandrum*, Carmina Sibyllarum &c. legitima esse credamus, quam si Patres deceptionis accusemus. Ubi admiserimus monumenta ista intra illos, quos retulimus, fines, emolumentum aliquod Religioni afferre possunt: at non vacat periculo, lædendi aliqua ex parte Traditionem, ubi affirmabitur, tot celebres Patres, variis Ecclesiæ sæculis viventes, (quod in re facti genus quoddam Traditionis efficit) in turpissimos, eosdemque pene incredibiles errores offendisse. Quod ab eo admodum distat, quod accidit, cum unus vel alter capitur de re aliqua Chronologica, aut de factis, ab aliis autoribus, sive majoris, sive ejusdem nominis in controversiam vocatis. Tum non est absonum valde ab Antiquo recedere, ut alii, aut

multis adhæreas: verum in præsenti longe differt natura res nostra? Quamobrem non poterunt Sapientes nostri Librum nomine *Pimandrum*, Sibyllarum Oracula, aliosque id genus absolute aspernari, quin ipsa subvertant principia sua: aut saltem ipsorum erit, nos docere, qui possint ea congruere tot consecutionibus, quæ non videntur nobis admodum ineptæ.

§. IV.

Si nonnullas Critices Dupini regulas adhibeas, fieri fortasse poterit, ut elegantiora Antiquitatis Christianæ monumenta in suspicionem adducas.

Tillem., Bailletius, Valesius, Alexander, Ruinartius, Caveus, Peassonius, aliique Protestantium multi.

EXtat in Orthodoxographis Epistola Pilato tributa, * atque ad Tiberium data de factis miris Christi Jesu. Quamquam Epistola hæc passim Tertulliani, & Eusebio testimonio recipiatur, nihilominus Dupino insedit opinio, eam saltem in dubiis habendam esse. Habeto Leges Criticas, quibus utitur, ut id confirmet. Postquam retulit quæ perhibent Tertullianus & Eusebius, atque hodierna quoque die in eadem Epistola reperiuntur, addit eruditus iste Criticus: „Verum illud est dif-

Dupin. Bibl. Tomo 1. pag. 70.

„ ficile dictu, utrum Epistola hæc Eusebii ætate scripta fuerit, an vero „ deinceps super ipsius narratione conficta. Utut tamen res se habeat, „ non pauci ex Scriptoribus ~~sunt, qui de Historiæ hujus~~ dubitant ve- „ ritate: quæ namque species est, hæc Tiberio narrasse Pilatum de ho- „ mine, quem capitis ipse damnaverat? Quod si ea scripsisset, ad veri- „ tatem ne accedit, Tiberium ad Senatum retulisse, ut Diis hominem „ hunc annumerarent, una Præsidis narratione commotum „?

Ibid. pag. 72.

Sequenti vero articulo, in quo sermonem orditur Dupinus de Epistolis Senecæ ad Paulum, & Pauli ad Senecam, aliud indicat Principium, quod dictis modo apprime concinit. „Haud liquet [sunt hæc Doctoris „ hujus verba] quonam tempore excogitatæ sint Epistolæ istæ, aut quo

* Hæc Pilati Acta adulterarunt, cum Hæretici, tum etiam Ethnici, sive horum imitatione alia confecerunt. S. Epiphanius ea rejicit, quorum usus erat apud Quartadecimanos (*Heresi* 50.) Tillemontius annot. 19. Tom. 1. in S. Petr. pag. 542. alia in medium affert aut falsissima, aut corrupta. Eusebius l. 9. Histor. cap. 5. perhibet, ad annum 311. edi jussisse Maximinum Acta, Pilati & Jesu Christi nomine supposita, & maledictis in Mundi Servatorem referta; & præcepisse, ut undique ediceretur Opus hoc in Urbibus, & Pagis, atque in Grammaticis ludis memoriter addiscendum Magistri curarent. Mentio fit istorum Pilati Actorum in Historia SS. Martyrum Tarachi, Probi, & Andronici. Ruin. Acta selecta pagina 456.

auto-

„ autôre; neque facile est dirimere, utrum per occasionem Epistolarum „ istarum falsa Passionis S. Lini Acta tradant, mutuam fuisse inter Se- „ necam & Paulum Litterarum vicissitudinem; aut an hujus Autoris „ narratio his Epistolis vulgandis ansam dederit. „

Quibus monitis suadentibus, nonne integrum esset asserere, Epistolam S. Clementis Papæ, alteram S. Polycarpi ad Philippenses, & Veterum plerasque vel certioris autoritatis, suspicionem habere posse suppositionis? Verum est, S. Clementem Alexandrinum, Origenem, Eusebium, Hieronymum, Photium priorem citasse; Iræneum, Eusebium, & Hieronymum alterius meminisse: *Verum difficile dictu est, utrum Epistolæ istæ Patrum istorum ætate extiterint, an vero deinceps super locis ex iis recitatis confictæ sint*. Idque præsertim quod attinet ad illam S. Clementis, quam ex collectis una Patrum locis deceptor aliquis potuisset congerere. Quod eo veritati propius videri posset, eum opusculum istud diu latuerit, donec in vetusto MS. repertum in publicum protulit, edendumque curavit Patricius Junius Oxonii *1663*.

Affirmant, inquies, Patres isti, S. Clementem, & Polycarpum aliquas dedisse Epistolas, resque simillima vero est. Id ultro damus & concedimus. At Justinus, Tertullianus, Eusebius nos docent pariter, Pilatum ad Tiberium conscripsisse de Christo, quod sane probabile est, illum fecisse. * Quod si aperto licet Antiquorum istorum testimonio, *difficile dictu est, utrum Epistola hæc Eusebii ætate scripta fuerit, an vero deinceps super ipsius narratione conficta*; nihilo erit facilius statuere, nonne loca aliorum Patrum occasionem pepererint calumniatoribus istis, Epistolas aliquas S. Clementis & S. Polycarpi titulo producendi, an vero Patrum illorum ætate extiterint.

Utut tamen se res habeat, non pauci tamen ex Scriptoribus sunt, qui de utrarumque Epistolarum istarum dubitant veritate. Quæ namque species est, in Epistola quadam scripsisse Clementem, ultra Occeanum plures mundos reperiri, Historiamque Phænicis tabulosam adeo recitasse? ** Quænam imago veritatis est, S. Polycarpum perinde de Ignatio e vivis mul.

* De Actis istis loquitur Justinus in *Apologia sua pro Christianis*. Tertullianus *in Apologetico adv. Gentes* c. 21. *Vetus erat consuetudo*, ait Eusebius, *Provinciarum Rectoribus, ut quidquid novi apud ipsos contigisset, Imperatori nunciarent, ne quid ipsum lateret. Pilatus de Resurrectione Servatoris nostri Iesu Christi, cujus per universam Palestinam celebris erat fama, ad Tiberium Principem retulit: multa quoque alia ejusdem miracula se auditu accepisse significans, & qualiter ad vitam denuo revocatus, a plerisque jam Deus haberetur*. Euseb. Histor. l. 2. c. 2.

** *Reprehendat vero hoc in illis quispiam, quod extra Occeanum mundos aliquot colloces. Deinde forte & illud, quod Phœnicem avem unicam tamquam pro verissimo adhibet argumento*. Phot. in Bibl. Cod. 126.

to ante ſublato, locutum fuiſſe, ac ſi adhuc non deceſſiſſet? *de ipſo Ignatio, & de his, qui cum eo ſunt, quod certius agnoveritis, ſignificate.* * Verumtamen ſi quis velit, conjecturas has tanti non eſſe, ut de Epiſtolis iſtis dubitationem injiciant, & æqua lance Patrum eas memorantium teſtimonium ſuſpendant: non eſt quidem ut credamus, conjecturas in Hiſtoriam Pilato tributam objectas præſtare poſſe perſpicuis Juſtini, Tertulliani, & Euſebii ſenſis. Ita ut ſi Critica Dupini præcepta Pilati narrationi nocere nonnihil poſſunt, videntur quoque Epiſtolas Clementis, Polycarpi, atque illuſtria non pauca antiquitatis monumenta impetere poſſe.

Id præterea intereſt inter Pilati Hiſtoriam a Priſcis relatam, & Clementis ac Polycarpi Epiſtolas; illam quidem afferre nihil, quod veritatis imaginem non referat; Epiſtolam vero S. Clementis afferre multa, quæ fabulam haud parum olent, atque alteram Epiſtolæ S. Polycarpi partem additam videri, præter alia, quæ non ſatis apparent probanda eſſe. Non repugno, nullo negotio evelli ſcrupulos omnes de duabus hiſce poſtremis Epiſtolis: at quo majori purgabitur Narratio Pilati a levi illa veri ſimilitudine, quam in ipſa deprehendit Dupinus?

Till. Tome 1. adnot. 18. in S. Petrum pag. 541. col. 2.

Non extat fortaſſe antiquius, elegantius, atque Sapientibus Viris acceptius Monumentum Ignatii Epiſtolis. Vulgata iſtarum Editio, quæ per id temporis tanquam falſa & interpolata exploditur, habebatur germana, antequam Uſſerius & Iſaacus Voſſius Epiſtolas iſtas ad ſuam integritatem revocatas edendas curaſſent. Porro ex inſtitutis Dupini non ad veritatem accedit magis, neque majori conjectura aſſequi poſſumus, Epiſtolas Ignatianas vulgatæ Editionis ſuppoſitas eſſe, aut corruptas, quam a Voſſio in lucem editas. *Neque enim liquet, quonam tempore excogitatæ*, vel corruptæ ſint *Epiſtolæ iſtæ, aut quo autore: neque facile eſt dirimere, utrum per occaſionem Epiſtolarum iſtarum*, quæ depravatæ ſunt, atque in Vulgata Editione comprehenſæ, *tradiderint Veteres*, ſcripſiſſe S. Ignatium ad Smyrnenſes, ad Epheſios, ad Magneſianos, ad Trallenſes, ad Romanos, & ad ſanctum Polycarpum; *aut an id, quod in Patribus legitur, his confingendis anſam dederit, quæ in Uſſeriana & Voſſiana Editione continentur*: idque eo magis, quo ſcitu difficillimum eſt, utrum plura loca recentis Editionis Vetuſtam in pauca redegerint, an vero Vetuſta paraphraſis ſit recentioris.

Accepimus, inquient, a Polycarpo, Iræneo, Origene, Euſebio, Hieronymo, & a tota demum antiquitate, Ignatium ſeptem Epiſtolas exa-

* Cavius alias exequitur conjecturas, quibus de S. Polycarpi Epiſtolæ veritate ſuſpicati ſunt Centuriatores Magdeburgenſes, Dallæus, Aubertinus, Tentzelius, aliique. Cav. Hiſt. Litter. Sæc. 2. pag. 29.

raſſe.

rasse. Ita sane. Non tamen accepimus ab illis, eas citius esse, quæ Usserius Vossiusque vulgarunt, quam eas, quæ ab Editione communi prodierunt. Loca, reponent, quæ Theodoretus, aliique Patres ex Ignatii Epistolis decerpserunt, in nova Editione leguntur. At 1. nunquid in Vetusta pariter non apparent? & si qua in hac deessent, quot in recenti quoque desiderantur? Nonne superius animadversum a nobis est, cum elegantem ex Eusebio locum, tum alia ex aliis Patribus in hanc diem haud extare; & Godavius ipse nonne dixit, manifestum esse, archetypum omnium Editionis Usserianæ & Vossianæ Epistolarum vitiatum esse, & antiquorum Patrum citationibus non respondere? 2. Quid prohibet dicere, non Patres ab Epistolis, quæ legitimæ feruntur, loca sumsisse; verum illum potius, qui Epistolas Ignatianas, quæ pro authenticis usurpantur, conscripsit, loca Patrum adjunxisse, quæ conceptis adeo verbis in Editione vetusta non reperiuntur? Hoc responso utitur aliquando in rem aliam P. Alexander. *Harum Epistolarum consarcinatorem ex Patribus præfatis plurima deflorasse, quæ illius adornando figmento serviebant, non vero Patres ex hujusmodi Epistolis illa hausisse*. Quod eo probabilius est, quo postremæ Editionis Epistolæ sæculis bene multis in obscuro jacuerunt. Qua de re haud facile constabit, num sint hæc alicujus deceptoris Opus, potiusquam illæ Vetustæ Editionis.

God. Hist Eccles. l. 2 p. 265.

Alex. Hist. Tom. 3 sæc. 1. cap. XI. art. 2. p. 88.

Denique pro Ignatii Epistolis, quæ firmioris autoritatis esse existimantur, astruere quis potest, in illis obversari nihil, quod S. hujus Martyris ætati non congruat, aut de illarum veritate nos ancipites reddat. Verum, præterquamquod de hoc inter Eruditos omnes non convenit, illud etiam dicimus, in iis, quæ corruptæ creduntur, nullam occurrere difficultatem, quæ nequeat ita facile de medio tolli, atque illæ, quæ emergunt ex Epistolis archetypæ, ut fertur, integritatis. Quod quamquam rueret, non videtur firmius credi posse, calumniatorem aliquem Vulgatæ Editionis Epistolas deformasse, quam affirmari, Autorem Epistolarum, ut opinio habet, genuinarum, ut melius lateret, nihil protulisse, quod calumniam suam aperiret; atque ita personam induisse, ut nihil poneret, quod aut Ignatii tempori non accommodaretur, aut tantum Martyrem non deceret.

Quot manibus versamus Libros Athanasii, Ambrosii, Hieronymi, aliorumque nominibus suffectos, in quibus nihil reperias, quod tempus, doctrinam, ipsamque Patrum istorum dictionem non referat? *Difficillimum itaque dictu est*, utrum Ignatii Epistolæ, ex Editione postrema, *extarent ea ætate, qua a Patribus laudatæ sunt*, aut an Epistolæ vetustæ Editionis, Patrumque adducta loca ansam dederint eas excogitandi, quæ certam passim autoritatem obtinuerunt. Ecce, ut videtur, quo demum Dupini initia nos traducant.

AR.

ARTICULUS III.

Criticarum Regularum usu Historiæ magis confirmatæ dubia, aut nullius fidei esse possunt: aliæ vero, quæ falsis, aut incertis accenseri solent, evadere possunt similes veri.

§. I.

Si audias regulas Criticas Tillemontii, Historia Martyrii S. Justini, quæ per ipsum testatissima est, falsitatis suspicione perstringi potest.

Tom.2.p.608.col. 2. CUM Tillemontius adnotatione 12. in S. Clementem probaverit, mendacia esse S. hujus Pontificis Acta, Opusque nulla autoritate munitum, ostendere nititur, illum, qui Passionis S. Clementis historiam descripsit, huic tribuere ea, quæ feruntur de alio S. Clemente, pro Christo morte affecto in Chersoneso, non sub Trajano, sed paullo post. *Cavius Hist.Liter.ad ann.65.* Libet Criticas præceptiones dare, quas huic facto confirmando constituit. „ Satis est fortasse argumenti, ut dubitemus, anne qui pessimum „ adeo opus confinxit, potuerit ad S. Clementem Romanum referre, quæ „ fando audierat de S. Clemente Martyre Chersonesi; proindeque adjun- „ cta non pauca rei subtexere, ornandæ gratia narrationis suæ. Id sane „ insolens magis non esset, quam novisse, S. Gregorium Nazianzenum, „ & Prudentium non distinxisse S. Cyprianum Carthaginensem ab alio „ Orientis Cypriano. Quod si contigit hoc Sæculo IV., non erit dein- „ ceps, cur miremur, Rufinum & Zosimum fidem Martyrio S. Clemen- „ tis dedisse, quod Iræneus, Eusebius, & S. Hieronymus ignoraverant; „ illudque Synodo Vasionensi, anno 442. coacta, S. Gregorio Turonen- „ si, aliisque de eo mentionem imposterum habentibus, persuasisse. Ru- „ finus non præstabat sane multa ingenii accuratione, & delectu, cum is „ fuerit, ut *Recognitionum* fabulis instar veritatis præberet aures, atque „ in illis latine vertendis ætatem suam tereret: nec non ex iis, quæ gesta „ sunt de Celestio & Patroclo Arelatensi, perspicuum est, plus nimio „ compositum fuisse Zosimum ad ea haurienda, quæ ipsi obtrudeban- „ tur. „

Quot profecto animadvertenda essent in hæc præclari Critici nostri pronunciata! sufficiat tamen dixisse: 1. Factum habitum pro constanti statui

tui formulis tantum dicendi communibus & vagis. *Satis est fortasse argumenti, ut dubitemus; Id sane insolens magis non esset*; *Quod si contigit hoc sæculo IV., non erit deinceps cur miremur*. 2. Sententiis ajentibus multorum Autorum nihil opponi præter aliquorum silentium. 3. Hanc elici consecutionem; videlicet: insolens non esse, Scriptorem Actorum S. Clementis duos ejusdem nominis sanctos non secrevisse; cum S. Gregorius Nazianzenus & Prudentius in eundem errorem lapsi fuerint de Sanctis Cypriano Carthaginensi, & Cypriano Orientis. Nos alibi hujus argumentationis levitatem perspectam fecimus, quæ sæpissime in Criticorum scriptis occurrit, licet Logicis minus, ut apparet, probabilis. 4. Contendere illum, ut Rufini & Zosimi testimonio fucum faciat, quod nimirum alter minori ingenii accuratione valeret, alter nimia credulitate peccaret.

Antequam ulterius progredior, meminisse necesse est, non urgere nos. Tillemontii conjecturas suppositionem Historiæ Martyrii S. Clementis afficere, sed tantummodo facti errorem in eo, qui illam composuit; atque adeo animus est dicere, si sapientis hujus Critici probationes tantum præseferunt facultatis, ut hunc facti errorem evincant earumdem conjecturarum usu, fore, ut quis fortasse in dubium revocet verissimarum Historiarum multarum autoritatem, ostendendo, ipsarum Scriptores hallucinatos fuisse, remque pro re suscepisse narrandam.

Quamquam Historia Martyrii S. Justini certa sit, incorrupta, sincera, & absolutissime confirmata, ut autor est ipse Tillemontius; annon historia hæc de gradu dimoveri posset, si quis efficeret argumentis, illius Autorem id Sancto Justino Philosopho commune facere, quod ad alium S. Justinum pertinet? Atque id nullo ferme labore obtinebit, qui in rem hanc afferat regulas Criticas paullo ante memoratas. Attende qui propositum moveri posset. *Satis est fortasse argumenti, ut dubitemus, anne qui confinxit*, vel composuit *Historiam* Martyrii S. Justini, *potuerit* ad S. Justinum Philosophum, sive Apologistam * *referre, qua fando audierat* de S. Justino, qui Græcia Romam venerat, & non multo post Præfecti Rustici jussu sanguinem pro Christo fuderat. *Id sane insolens magis non esset, quam novisse, S. Gregorium Nazianzenum, & Prudentium non distinxisse S. Cyprianum Carthaginensem ab alio Orientis Cypriano*; aut S. Hieronymo eundem fuisse Quadratum Apostolorum Discipulum, atque alium Quadratum Episcopum Athenarum. *Quod si contigit hoc sæculo IV., non erit deinceps cur miremur*, S. Epiphanium ** Acta quædam S. Ju-

Till. ad not. 22. p. 2. in S. Justin. p. 434. & 435.

* Fertur Divus Justinus Apologista capite diminutus fuisse, quod ei tantum congruit qui Græcia Romam venerat. S. nanque Justinus Philosophus & Apologista veneno extinctus est, ut perhibet opinio.

** S. Epiphanius unus est Patrum, qui de Justini Martyrio sermonem instituit.

stino Philosopho vendicasse, *quæ Sanctus Irenæus, Eusebius, & Hieronymus ignoraverant, illaque aliis persuasisse, qui deinceps eadem* S. Justino Apologistæ *tribuerunt*. „ S. Epiphanius, per Tillemontium, accurationis „ munere donatus non est, & plus satis factus natura erat ad Historias „ minus probatas suscipiendas: „ utque ab Justini Actis non recedamus, nonne asserit, eum Adriano imperante Martyrium passum; quamquam sit exploratum, id M. Aurelio, & Lucio Vero Imperatoribus accidisse? annotatione vero 12. in S. Justinum scribit doctus noster Criticus, „ S. „ Epiphanium non esse certum Historiæ ducem. „

Tillem. Tom. 1. adnot. 27. in S. Joann. p. 642. col. 2.

Tom. 2. p. 697. col. 2.

Ruinartius Act. sel. pag. 100. 107. 120. 194. 255. 285. 559.

Eædem conjecturæ accommodari possent Historiis S. Potamienæ Virginis & Martyris, S. Saturnini Episcopi Tolosani, S. Pionii Martyris Smyrnensis, S. Cypriani Orientis, S. Felicis Nolani, S. Genesii Histrionis, S. Luciani Presbyteri Antiocheni, Martyris; aliorumque eodem nomine multorum. Etsi enim ipsorum Historiæ certæ sint integritatis atque autoritatis, satis esset huic elevandæ ad Tillemontii conjecturas se conferre, quæ ratione eadem capi possunt de Scriptoribus Martyrii omnium Sanctorum istorum, atque doctus noster Criticus eas de Scriptore capiat, qui S. Clementis Historiam conscripsit. Promptum esset itaque in hunc modum ratiocinari. *Satis est argumenti, ut dubitemus, anne Scriptores* Gestorum S. Potamienæ, S. Saturnini &c. *potuerint ad sanctos istos referre, aliisque persuadere, quæ fando audierant* de alia S. Potamiena, de alio *S. Saturnino &c. Quod si id contigit a Sæculo IV., non erit cur miremur, eos fidem dedisse Martyrio* Sanctorum istorum, *quod Irenæus, Eusebius, & S. Hieronymus ignoraverant*. Et quidem Patres isti, primus certe, & postremus, ne verbum de his protulerunt; ipseque Eusebius cognitos non habuit eorum plerosque, quos nunc retulimus. Denique colligi posset etiam, Sanctorum istorum Scriptores non multum accuratione & diligentia præstitisse; quandoquidem lapsi sunt in Historiarum istarum adjunctis, aliisque factis: quod de unoquoque Autore vel acerrimi judicii fas erit dicere. Nemo enim illorum est, ipsius confessione Tillemontii, ne excepto quidem Eusebio, qui in aliquo non offenderit, atque in rerum gestarum narratione captus aliquando non fuerit.

Quo in loco non est qui non videat, me non laborare, ut conferam Acta S. Justini, S. Potamienæ, S. Pionii, aliorumque, cum Actis S. Clementis apertæ apud Scriptores multos falsitatis: id unum mens est ostendere; nimirum si præcepta, quæ adhibet Tillemontius, ut efficiat, eum, qui Sancti Pontificis hujus Martyrium litteris commendavit, errore facti huic tribuisse, quæ fando audierat de alio Clemente apud Chersonesum pro Christo interrempto; ita quoque habitam a nobis argumentationem tanti futuram, ut hærere fortassis faciat super autoritate Actorum S. Ju-

Juſtini, S. Potamienæ, S. Saturnini &c. & dubitare, utrum horum Hiſtorici Sanctis iſtis Martyribus errore facti adjudicent ea, quæ de aliis eodem vocabulo Martyribus fando audierant:

§. II.

Adhibenti Regulas Criticas Tillemontii facile erit, Hiſtoriis perſpicue falſis aut fabuloſis veritatis imaginem, & aliquam probabilitatis ſpeciem adjungere.

CUM objicitur Tillemontio, narrationem Hegeſippi de Martyrio S. Jacobi non admodum certam eſſe; quod nimirum multis referta ſit, quæ fabulam olent, & fidem omnem ſuperare videntur, ſapiens iſte Criticus, ut momenta hæc omnia in Hiſtoriam iſtam objecta ſubvertat, ſequentes leges edicit. *Tillem. Tomo I. adnot. 13. in S. Jacobum p. 631. col. 1. 2. Editionis.*

Prima hæc habet. „ Non eſt novum, id genus rerum minime pro- „ babilium in Hiſtoriis teſtatiſſimis reperire; ſique Lex Darii, qua cau- „ tum erat, ne quiſpiam Menſis ſpacio rem ullam ab altero poſtula- „ ret, alibi quam in Sacris Libris legeretur, animi pendeo, num ali- „ quis ſibi perſuaderet, hanc Legem aliquando latam fuiſſe. „ At ſi autoritas divina facit, ut rebus, alias ſpecie tenus incredibilibus, aſſentiamur; qua ratione ipſa quoque vetuſti Scriptoris autoritas poterit nobis ea rata facere, quæ ſcriptis mandavit, quamtumvis minime probabilia? Quot ne Fabulæ admittendæ eſſent hujus vi pronunciati?

Altera regula his verbis effertur. „ Ea quæ videntur abſurda, non *Ibidem.* „ habenda ſunt tamquam argumenta rem dirimentia. Non audiuntur, „ præſertim adverſus certam veritatem. „ Verum eſt, ſi Tillemontius de iis loquatur, quæ videntur abſurda in Scripturis, uti de Lege Darii, non audienda eſſe adverſus veritatem certam, atque a Spiritu Sancto teſtatam. At ſum neſcius, anne in Hiſtoriis humanis veritas aliqua certa, & quæ fallere nequeat, videbitur, cum res minime veriſimiles complectitur; ſique ea non poterunt falſam aut falſem ſuſpicioſam reddere, potius quam certam & exploratam.

„ Conſtat per ſeſe, addit præſtans iſte Criticus, in Hiſtoriis certiori- *Ibidem.* „ bus extare poſſe aliqua, quæ videantur abſurda, atque ipſe ſæpiſſime „ modus aliquibus familiaris res narrandi, iis affert ſuſpicionem, fidem- „ que derogat, quæ magis ſunt vera; quoniam facta quædam duntaxat „ narrant invicem disjuncta, iis omiſſis, quæ illa necterent, & fieri po- „ tuiſſe, & probabilia eſſe demonſtrarent. Non ſemel minimarum, quæ „ eos commovent, rerum meminerunt, & graviorum obliviſcuntur. „

Juxta quas & ſequentes enunciationes, quis prohibebit, ne obviam ire

poſſimus iis difficultatibus, quæ in multas Sanctorum Hiſtorias intēruntur, cum ſatis habent fundamenti? ne iis aliquam veri & probabilis ſpeciem apponamus; ne illas alicujus emolumenti fore evinceamus, aut ſaltem dubitandum de hoc eſſe; quamquam factis redundent minus probabilibus, & fabulam olentibus? Hac nanque plerumque de cauſſa emandari ſolent id genus monumenta infra ſuppoſita, fabuloſa, nulliuſque autoritatis. Profecto ſi Tillemontium ſciſciteris, quid ſentiat de S. Theclæ Hiſtoria, Baſilio Seleucienſi tributa, * de Hiſtoria S. Euſtachii, & ſociorum; ** S. Mariæ Ancillæ, *** aliarumque ſimilium: reſpondebit, hæc Opuſcula eventis fabuloſis plena eſſe, quæ de ipſorum autoritate detrahunt, & in fictionis ſuſpicionem adducunt.

Quomodo etenim, inquit, in rebus, a vero quam longiſſime recedentibus, non habebuntur, quæ perſequitur narrando S. Theclæ Hiſtoria de æterna Falconillæ ſalute, licet in Paganorum tenebris diem objerit, **** quæ abſciſſis capillis, veſteque mutata, adivit Paulum; & quod miro modo diſrupta humo, in hiatum illum vivens ingreſſa fuerit, qui confeſtim per ſeſe clauſus eſt? Afferet ne quis, addunt, Hiſtoriam, Romanenſes magis fabellas referentem, quam eam, quæ S. Euſtachii ad bonam frugem converſionem, Imperatoris hujus caſus, Tatianæ uxoris, filiorumque eventus ſignificat? Poſtremo nonne fabuloſa multa in S. Mariæ Ancillæ vita obverſantur, uti quæ referuntur de Sanctæ hujus interitu in Rupe quadam, quæ ad eam recipiendam ſciſſa eſt; ſimiliter Edictum adverſus Chriſtianos hoc titulo: *Maximianus, Adrianus, Antoninus, Pii, Felices, Auguſti*? Atque aliis id genus rebus minime ſimilibus veri Hiſtoria iſta confecta eſt. Ecce præcipuas rationes, quarum

Tillem. Tomo 2. adnot in S. Theclam pag. 528. & 529. Baill. 23 Sept. Tab. Crit pag. XLVII. Till. ibidem adnot in perſec. Adrian. pag. 627. Baill. Tab. Crit. XX. Sept. Tillem. ibidem pag 629. Baill. Tab. Crit. J. Novembris.

* Contendit Baronius, Vitam S. Theclæ, a Baſilio Seleucienſi conſcriptam, genuinam eſſe, idque probat regula omnium Criticarum ſolidiſſima; nimirum, quod pleraque, in ea comprehenſa, legantur apud Origenem, Epiphanium, Auguſtinum. Joannem Cryſoſtomum, Ambroſium, Gregorium Nazianzenum &c. Bar. ad ann. 47.

** Anno 1660. P. Combefiſius in publicum edidit nova S. Euſtachii Acta, quæ ab ejuſdem Ævi Scriptore profecta fuiſſe exiſtimat. In eam rem affert ſententiam Leonis Allatii, S. Dominici aſſeclæ, qui tanti facit monumentum hoc, quanti fieri poſſunt Acta conſtanter Archetypa. Combeſ. in Act. & pag. 83.

*** Baluzius Tomo altero Miſcellaneorum publica luce donavit Hiſtoriam S. Mariæ, cujuſdam nomine Tertulli Ancillæ; atque animadvertit, Hiſtoriam hanc optime exaratam fuiſſe, & non parum antiquitatis redolere.

**** Autor Anonymus, qui Gallice reddidit Vitam S. Theclæ, inſcriptam nomine Baſilii Seleucienſis, & Clermontii editam 1668. omnes iſtas difficultates de medio tollit pag. 215. & ſeq. Ea eſt autem opinione, non aſſerere Hiſtoriam iſtam, Theclam Falconillæ ſalutem æternam exoraſſe, ſed oraſſe tantummodo pro ea, precibus Triphenæ Principis, & Falconillæ Matris.

vj

vi hæc monumenta non probantur, videlicet, quod oppleta sint rebus incredibilibus, absurdis, a vero procul distantibus, & fabulosis.

Si cui ferret animus propugnare Vitas S. Theclæ, S. Eustachii, S. Mariæ Ancillæ, aliarumque similium; respondere hic statim posset Tillemontii sensis: *Novum non esse, id genus rerum minime probabilium in Historiis testatissimis reperire*. Et sane nonne fas illi esset dicere, Historias Sanctorum istorum non præseferre facta magis fabulosa, quam Historiam Phœnicis, e suis cineribus resurgentis; Hyenæ, sexum mutantis; quæ de infinito Mundorum numero ultra Oceanum positorum narrantur; de Angelo, Hegrini nomine, Bestiis imperante; de Baptismate Patriarcharum, aliisque fabulis in nonnullorum antiquorum operibus repertis? Quare effici inde posset, omnia haud probabilia, quæ legimus in Actis S. Theclæ, S. Eustachii, aliorumque, *non esse nisi absurda, quæ hujusmodi videntur, & habenda non sunt tamquam argumenta, rem Historiarum dirimentia*.

Quod si responsa hæc Sapientibus nostris satis non erunt, addere quis poterit: *Modum aliquibus familiarem res narrandi iis sæpissime afferre suspicionem, fidemque derogare, quæ magis sunt vera. Facta eos omittere, quæ demonstrarent, illa fieri potuisse, & probabilia esse. Non semel minimarum, quæ eos commovent, rerum meminisse, & graviorum oblivisci*. Quod facile admodum in Historiis Sanctorum, de quibus modo, accidere potuit. Cum etenim v. g. dicendum forte esset, S. Mariam Ancillam, afflatu divino motam, ut effugeret, suamque castitatem in tuto poneret, in rupem quandam recessisse, quo loco non est passus Deus eam tum deprehendi, Autor contra hujus Historiæ dixerit brevi, *Rupem ad eam recipiendam scissam fuisse*. Idem ferme præsumere possumus de aliis eventis, quæ profecto neque adeo fabulosa, neque adeo incredibilia viderentur, si Scriptores mentem suam in dicendo satis aperuissent.

Porro quamquam ostenderent Eruditi nostri, monumenta hæc facta continere minime probabilia, & absurda, quæ non modo talia videntur, sed revera sunt; cur integrum non erit, ad hoc aliud Tillemontii pronunciatum se recipere? *Etiamsi aliquid esset, quod omnino non videretur ad communes rationis præscriptiones compositum; nonne id potuit Christus Dominus permittere, ut hæc ad multos in melius convertendos conducerent*, aut propter alia consilia nobis ignota? Quemadmodum revera manifestum est, sivisse Deum identidem, ut aliqua adversus communem naturæ ordinem acciderent, quo tum, non vero alias, potestas ejus effulgeret.

Verum enim vero ubi demum conjecturarum & argumentorum Sapientum nostrorum pondere, ut ita dixerim, premeremur, neque modus

dus esset ulterius propugnandi facta mira, quibus Historiæ istæ; aliæque plures refertæ sunt, facultas ne nobis auferretur; qua usus est Tillemontius ipse, ut Arnaldi objectis faceret satis de Iacobi Martyrio? „ Quod nostra interest [hæc sunt ipsius verba] nos ea dicimus, quæ „ fert ingenium nostrum super locis difficilis sane explicatus; alii eadem „ poterunt clarius illustrare: at licet singulare aliquod adjunctum esset, „ cujus rationem reddere nemo posset, incommodum fieret propter id „ unum universa rejicere. „

Till. Tomo 1. adnot. 13. in S. Jacobum pag. 631.

Præterea si Viri nostri Critici præstantes istis adhuc responsionibus non acquiescunt, urgentque rursus, non pauca esse in narrationibus historicis S. Theclæ, Eustachii &c. quæ ratione humana firmari nequeunt, quæque pariter certo falsa, & minime probabilia videntur; facile inter nos de his conveniet: at simul percontabimur, utrum iis aliqua prætexi excusatio possit secundum aliud Tillemontii initium, quo confitetur, has esse istorum Historicorum labes? „ Sed putaverim ego [his verbis loqui„ tur] dici posse hæc levia esse, & excusatione digna; quandoquidem „ rerum summam non invertunt, adeoque apta non sunt ad exterminan„ dam Historicorum autoritatem in aliis, quæ referunt, factis; cum nemo „ Scriptorum sit certus adeo & accuratus, in quo similia quædam non „ occurrant. „ Atqui si nemo Scriptorum est, in quo similia quædam non occurrant, quid rei est, eur Eruditi nostrii nullum horum haud pareunt Metaphrasti, Mombricio, Surio, Baronio &c., eaque omnia & singula in ipsis summa severitate redarguunt? Erit ne, Scriptores istos, fama minus accuratos, nullam propterea indulgentiam mereri, indulgentiam sane aliis Autoribus tributam? Quid vero? immo eorum errata excusant, licet minus excusabilia, quam Metaphrastis, aliorumque Historicorum errata.

Ibidem annot. 10. pag. 638. col. 2.

Etsi denique nulli responsionum istarum per eos locus esset, æquum ne est, eo nos jure non agere posse, quo sibi putant agendum esse Critici nostri, easdem occasiones nacti? Eccur licitum non erit, vitia hæc in Amanuenses transferre, atque de illis id ferre judicium, perinde ac essent additamenta rei jam perfectæ advenientia? Responsum Criticis nostris commune, cum propugnare Historias volunt, fabulis aliquibus obnoxias, uti exemplis alibi confirmavimus.

Quantumvis recta & æqua videantur responsa ista, quæ reddere possunt Sanctorum Historici, ad normam Legum Criticarum Tillemontii, locis difficilibus, quæ emergunt in Historiis S. Theclæ, S. Eustachii, S. Mariæ Ancillæ, aliarumque hujus indolis, in Sanctorum Gestis recensitis: non est tamen animus iis uti, ut narratiunculas, & fabellas multorum Historiis Sanctorum resperas tueamur. Persuasum nanque nobis est,

quam-

quamplurima eventa esse, quæ nullam habent cum vero cognationem; eademque multa suppositicia, & fabulosis rebus referta, atque indignis, quæ Martyribus & Sanctis tribuantur.

Id unum intendimus palam facere exemplis istis, multa extare Acta & Sanctorum Historias, a Viris nostis Litteratis infra eas, quæ nulla sunt autoritate & fide, detrusas, quæque ex Legibus Tillemontii sedem habere possent, non dixerim, inter Monumenta archetypa & authentica, neque inter illa, quæ manifeste germana sunt; at saltem inter narrationes, alicui futuras utilitati, quamvis dubias, cum præsertim satis sunt testimoniis firmatæ, uti superius in exemplum allatæ.

Quandoquidem id uni navamus operam, ut veritatem illustremus, & nosmetipsos erudiamus; propterea non repugnamus, diferre multis Historiam Martyrii S. Jacobi ab Actis S. Theclæ, S. Eustachii, & S. Mariæ Ancillæ. Prima autorem habet Hegesippum, vetustum Historicum; aliæ vero vadem non habent, qui possit huic Scriptori Ecclesiastico comparari. Vita S. Theclæ cuidam Basilio Seleuciensi tribuitur, de quo levis superest memoria; utræque aliæ ab ignotis omnino Scriptoribus prodierunt; erratisque tot, & fabulis constant, ut nihil supra ad illas removendas desideretur. Qua de re Tillemontius sui muneris esse arbitratus est, omnia Critices suæ præcepta adhibere, ut vitia purgaret, quibus affecta conspicitur Historia S. Jacobi, eique omnem, quæ major fieri posset, cum vero similitudinem adderet; non tamen putavit præclarus iste Criticus, eodem privilegio uti sibi licere, ad pugnandum pro factis minime probabilibus, quæ leguntur in Historiis S. Theclæ, S. Eustachi, S. Mariæ Ancillæ &c., utpote non ejusdem autoritatis testibus confirmatis.

Nihilominus, cujusque demum ponderis esse dicatur autoritas Hegesippi, id nont tollit quominus universi pene eruditi homines ab eo, quod ad S. Jacobi Martyrium attinet, deficiant: idemque Tillemontius, excussa rursus hac narratione, declarat in altera Monumentorum suorum Editione, se nolle amplius, uti in priori præstiterat, ea propugnanda ire; retiri, tametsi studeat semper, ope enunciationum suarum paullo ante dictarum, errata in ea reperta purgare. Contra tres aliæ Historiæ patronos habent, ea in Repubblica Litteraria dignitate conspicuos, quæ Criticis inferior non est, in hanc quoque diem stantibus a Jacobi Martyrio, per Hegesippum tradito. Post hæc itaque aliorum judicium sit, utrum antiqui hujus Scriptoris testimonium, plerisque Sapientum super hac re non probatum; anteferendum sit autoritati & conjecturis, quæ statuerunt Combefisius, Baronius, & Baluzius, ut aliqua appareret in his tribus Historiis similitudo veri & probabilitas; neque enim veriti sunt

Scri-

Scriptores isti, S. Theclæ, S. Eustachii, S. Mariæ Ancillæ Acta in narrationum *Archetyparum* & authenticarum censum referre.

Quod autem est erratorum, quibus respersa sunt, respondere possumus, id esse, quod controvertitur. Interrogamus etenim utrum liceat ea purgare, adhibitis Criticees regulis, quibus usus est Tillemontius ad purganda ea, quæ sunt in narratione Hegesippi, & quorum non pauca fabulam haud leviter redolent. Non videtur itaque deneganda Baronio, Baluzio, Combefisio, aliisque Sanctorum Historicis facultas propugnandi Historiam S. Theclæ, S. Eustachii, S. Mariæ Ancillæ &c. eorumdem principiorum usu, quæ Tillemontius ad excusandas narrationis Hegesippi labes adhibuit.

Si tamen nulla excipere gratia vellent Historias S. Theclæ, S. Eustachii, S. Mariæ Ancillæ, aliorumque similium, quod pro iis suffragium non tulerint, Antiqui: quis vetat, nos a Criticees Tillemontianæ monitis præsidium sumere, ubicumque disputabitur de factis historicis, Veterum testimonio roboratis, quorum autoritas aut major, aut non inferior erit Hegesippi autoritate?

Propterea eum Tillemontius & Bailletus habenda curabunt tanquam supposita & fabulosa, quæ S. Gregorius Nyssenus, & S. Epiphanius perhibent de ortu Deiparæ, de illius Infantia, & Parentibus; * cum judicabunt, quæ S. Gregorius Papa de S. Paulino litteris mandavit, qui cujusdam Viduæ filii loco se in servitutem tradidit, omniaque hujus facti adjuncta, Bailleto visa *partibus omnibus nullo modo propugnanda*, non secus atque Historiam de septem Dormientibus Ephesi, a Gregorio Turonensi ** posteritati commendatam; eum inquam judicabunt isti Critici, universa eventa ista suspiciosa esse, & parum similia veri, nunquid non poterit quis ad memoratas Criticees regulas se conferre? Eccur certe non licebit, ut facta hæc, atque alia id genus tueantur, ea principia in me-

S. Greg. Dial. l. 3. c. 10.

Baill. 22. Junii In vita S. Paulini pag. 510.
S. Greg. Turon. Gloria Mart. c. 95.

* Ambo isti Sancti Doctores asserunt, B. Virginis Patrem senuisse, quin filios haberet, vitio sterilitatis, qua Uxor ejus laborabat: Annam Templum adiisse, Deum oraturam, ne se a Benedictione arceret, quam Lex fœcunditati impertiebatur: hanc eandem in Sanctum Sanctorum ingressam; Joachino vero Eremum incolenti Angelum stetisse coram, & monuisse, Uxorem suam uterum gerere: Virginem autem, ab uberibus vix remotam, ad Templum ductam fuisse, ibique Deo Sacram & Religiosam a Sacerdotibus, Samuelis instar, educatam fuisse, &c. Greg. Nyss. Tract. de Christi Nat. Epiphanius Hær. 78. & 79.

** In tres opiniones abierunt Scriptores de Sanctorum istorum somno. Prima fert, iis mortem passis sub Decio in quodam specu, ipsorum corpora eodem loco inventa fuisse Theodosio Juniore imperante. Tradit altera, eos vero somno, non morte, correptos, elapsis ducentis annis, evigilasse. Ita quoque Gregorius Turonensis. Tertia demum habet, illos obiisse revera, ipsorumque corpora nulli obnoxia corruptioni, ad vitam aliquando remigrasse. Quod in caussa fuit, quare ipsorum mors somnus, ipsique *Dormientes* vocarentur.

dium

dium afferre, quæ attulit Tillemontius, ut Hegesippi narrationem tueretur; adeoque dicere: *Novum non esse, id genus rerum minime probabilium in Historiis testatissimis reperire: ea quæ videntur absurda, non habenda esse tamquam argumenta rem dirimentia: in Historiis certioribus extare posse aliqua, quæ videantur absurda; ipsumque sæpissime modum res narrandi aliquibus familiarem iis afferre suspicionem, fidemque derogare, quæ magis sunt vera: hæc levia esse, & excusatione digna; quandoquidem rerum summam non invertunt: denique, etiamsi aliquid esset, quod omnino non videretur ad communes rationis præscriptiones compositum, nonne id potuisse Christum Dominum permittere, ut hæc ad multos in melius convertendos conducerent?*

Adversus hæc, non inficior, reponere potuisse Tillemontium & Bailletum, Sanctum Gregorium Nyssenum & Epiphanium, quæ referunt de de Maria Virgine, ejusque Parentibus, a Traditionibus Judæorum, & ab Historiis apocryphis decerpsisse. Ceterum alibi ostendimus, quam futilia sint ejusmodi effugia, atque ita fore Sapientibus Viris istis operosum, statuere, Hegesippum, ea, quæ de Sancto Jacobo scripsit, e popularibus Traditionibus non hausisse, quemadmodum multi operis est palam facere, utrosque Patres istos fallaces Traditiones audivisse super his, quæ de Virgine Matre ejusque Parentibus testati sunt.

At enim Critici nostri sine ulla dubitatione subjunxissent, Sanctos Gregorios, cum Pontificem, tum Turonensem, quamquam fallere nescios, falli tamen a fraudulentis & mendacibus hominibus potuisse; atque illum a Paulini ætate nimis esse remotum, hunc vero a sæculo, quo contigit Historia Septem Ephesi Dormientium. Tametsi, si nonnullis Viris doctis fides est, hi duo Patres parum accurati fuerint, & faciles plus satis aures rebus miris & extraordinariis præbuerint; & non crediderim sane his vitiis minus affectum fuisse Hegesippum, si assentior Dupino de hoc Historico dicenti: „ *Quantum in nobis est judicium ferre de ipsius Opere ex iis, quæ supersunt, erat ipse parum diligens, magisque factis & fabulosis Historiis, quam solidis & veris narrationibus refertus*. Ceterum ita fere distat a tempore Martyrii S. Jacobi Hegesippus, ac a Paulino Gregorius Papa, & a Septem Dormientium Historia distaret Turonensis.* Dupinus Biblios. Tomo I. pag. 167.

* S. Jacobus Martyrio cruciatus est anno Christi 62., Hegesippus vero secundum Chronicon Alexandrinum excessit e vita Commodo Imperatore, qui regnavit usque ad exitum circiter alterius Sæculi. Porro ad annum 430. Paulinus ex Africa reversus est, & S. Gregorius Papa vitam cum morte commutavit anno 604. Experrecti sunt septem Dormientes anno circiter 447. Imperium gerente Theodosio Juniore, & S. Gregorius Turonensis ad Episcopi dignitatem evectus est anno 574., extinctus autem 596.

ARTICULUS IV.

Ex usu Critices factum idem, iisdem comitantibus adjunctis, videri simul potest verum, sincerum, authenticum, & dubium; falsum, haud probabile, & fabulosum.

NEmo non ægre admodum sibi persuaderet, Criticarum Regularum usu idem factum, iisdem comitantibus adjunctis, variam adeo faciem referre posse, speciesque adversantes adeo in hominum mentibus imprimere; nisi id exemplis ratum facere studeremus.

Eufeb. Hist. Eccl. l. 2 c. 23. Ruinartius Acta Sel. pag. 3.

Primum, quod præsto est, ab iis desumo, quæ persequitur Hegesippus de Martyrio S. Jacobi, ab Eusebio relato. Theodoricus Ruinartius hanc habet Historiam in veris & authenticis; eamque ipsi fidem adjungit, ut in fronte Collectionis Actorum sincerorum & selectorum Veterum Martyrum collocaverit. Contra, Josephus Scaliger de narrationis hujus suppositione non dubitat, & momentis multis ipsius falsitatem perspicuam facere nititur. Dupinus aperte fatetur, eam magis ad fabulam, quam ad Historiam accedere, & non pauca in ea reperiri, quæ vera censeri nequeunt. Contendit Arnaldus, eam esse minime probabilem, atque incredibilem, hoc est nullius eum vero similitudinis. Petavius, qui rem per sese admittit, non diffitetur multis constare, quæ fabulam olent. Tillemontius denique, qui palam pro hac Historia pugnaverat in priori Monumentorum suorum Editione, videtur ab ea defecisse in altera, in qua dicit, nolle se amplius propugnanda Hegesippi narratione irretiri. Veruntamen operam dat objectis omnibus auferendis, quæ super hac re posuerat ipsi ante oculos Arnaldus, nihilque omittit eorum, quæ ad ipsius ostendendam veri similitudinem attinent, ex quibus efficere quis posset, si eam non probat Tillemontius, uti certam & indubitatam, eandem tamen uti manifeste mendacem non aversari; atque indicare, illam admitti posse tanquam dubium monumentum, & a quavis veri specie minime remotum.

Scaliger in Animadv ad annum 2077.

Dupinus Biblior. Tomo 2. pag. 165 & 169. col. 2.

Arnaldus Dissert de S Jacobo

Petavius in Notis ad Har. 78. S. Epiph.

Tillem. Tomo 1. annot 13. in S. Jacob pag. 671.

Ecce factum, de quo varia plane sentiunt Eruditi nostri: sit hoc propterea quod Criticæ præceptiones, ad quarum amussim Historiam hanc revocarunt, minus rectæ sint, aut ambiguæ? Tribuendum ne erit pravo magnæ illorum Artis usui? aut forte contendet aliquis, nonnulla deesse Criticis istis, ad perfectum Criticum effingendum necessaria? Causa

bimur

bimur ne, eos citius præjudicatis suis opinionibus, quam accuratæ & prudentis Critices rationibus & luminibus adhæsisse? Quod si nescimus, cui referenda sit hæc Criticorum nostrorum divisio, de illa nonne saltem possumus dubitare?

Quis ambigat, inquit Criticus aliquis, hanc Autorum istorum divisionem ex eo oriri, quod factum hoc unusquisque expendit & dijudicavit variarum Regularum usu; quamquam omnes æque tutæ & veræ sint? At non video, qua ratione responsum hoc judicia eorum purgare poterit, quin simul fateantur, Criticos dissimiles lances in promptu habere, atque ab una eorum industria in Criticarum Legum usu pendere ut falsum appareat, quod verum est; dubium, quod fabulis annumerandum.

Quamobrem Criticus, absque eo quod germani & egregii Critici famam amittat, pronunciare poterit, idem factum, iisdem adjunctis compositum, verum esse, falsum, dubium, incredibile fabulosum. Si nanque factum aliquod in disceptationem vocet Criticus quibusdam præceptis, quæ illud verum, sincerum, & authenticum demonstrabunt; si judicium ferat alius ex aliis, quæ illud falsum & suppositititium ostendent; si tertius & quartus aggrediantur ad dicendam de illo sententiam secundum alias institutiones, quæ illud objicient animo tamquam dubium, incredibile, aut puram putam fabulam: nonne exploratum est, eundem Criticum, quem non latent universa magnæ Artis suæ documenta, non secus atque usus omnes, qui fieri possunt, postquam probaverit prioris generis regulis, Historiam hanc veram & genuinam esse, alterius falsam & excogitatam, posse quoque tertii & quarti generis institutis efficere, eventum idem dubium esse minime probabile, & fabulosum? Eaque de re narratio eadem ejusdem Critici opinione, diversis saltem temporibus, vera videbitur, falsa, dubia, incredibilis, fabulosa; libitumque semper erit eidem Critico propugnare ex accuratæ & rectæ Critices præscriptis album, nigrum esse, rubeum, & flavum; nigrum vero album esse flavum & rubeum.

At enim qui tam audax erit, ut neget, addet aliquis, rectissimam atque æquissimam esse præstantium Criticorum istorum in varias sententias divisionem, utpote duobus Critices firmissimis fundamentis innixam, nimirum autoritate & conjectura? Ruinartius Eusebii testimonio existimavit, posse se Historiam istam amplecti, tanquam sinceram & germanam, quin adverterit animum adjunctis, quæ possunt illam aut suspiciosam reddere aut fallacem: propterea hic autoritatem nunc conjecturæ prætulit. Arnaldus & Dupinus alia via incesserunt, rati, fabulas, resque incredibiles in narratione aliqua obvias, magis faciendas esse, quam auto-

ritatem, easdemque homines ad firmissimas conjecturas attendentes, in opinione statuere ipsius ad fabulas amandandæ. Petavius * & Tillemontius medii inter hæc extrema steterunt, interque autoritatem & conjecturam animum suum, ut ita dicam, librarunt. Ipsi quidem peroptassent, se tot Veterum Scriptorum testimonio dedere, qui veram hanc narrationem existimarunt. At cum hujuscemodi partes in suspenso relinquant tot fabulæ in Historia ista deprehensæ, non ausi sunt consilium capere pro ajente aut negante sententia; & quin se totos autoritati aut conjecturæ traderent, bona fide cognoverunt, eam nec explodendam esse universam, neque universam admittendam. Quibus positis, cur mirum erit, distractos admodum esse Criticos istos in judicio, de hac narratione lato, quamquam sit secundum uniuscujusque principia rectissimum æquissimumque?

Quantumvis propendeam inclinatione voluntatis in hanc Sapientum nostrorum divisionem probandam, & profitendum, vias istas, quas sunt ingressi, nihil habere, quod prudentioris Critices regulis non concinat: nihilo secius hæret nobis adhuc animo geminus scrupulus super ratione, quam utrique in Hegesippi narratione dijudicanda secuti sunt.

Primus est, quare Ruinartius hoc loci primas deferat autoritati potius, quam conjecturis, tametsi constantissimis & pene evidentibus de Historiæ hujus falsitate: alibi vero, una fretus levissima specie veri, testimonio Eusebii claro & aperto refragetur, cum eodem tempore ponit mortem S. Polycarpi & S. Pionii; & simplicem eo loci conjecturam ejusdem Historici anteferat autoritati. ** Dupinus obtemperavit nunc præcepto suo monenti, tum falsum esse Opus aliquod *cum res continet manifeste adulterinas*. Qua de re non dubitavit ad conjecturas mentem adjicere, nihil sollicitus autoritatis. Nihilo tamen minus hujus regulæ vi non poterat idem legitimam ducere Epistolam S. Clementis, & nonnulla alia Monumenta: præterquamquod etenim Pontificis hujus Epistola non multo majori, quam Historia Martyrii S. Jacobi, autoritate firmatur, eadem redundat rebus multo magis fabulosis, minusque credibilibus.

Dupin. in Praef. part. 2 pag. 38.

Dupin. Tomo I. pag. 87.

Videtur Arnaldus super hoc facto oblitus fuisse prioris admonitionis; quam statuit, ut Hegesippi narrationem oppugnaret. Habeto ipsius verba. „ Cum merito non possumus de facto aliquo dubitare, quippe fir-

Arn. Differt. de Narrat. Hegesippi, Reg. prima.

* *Non diffiteor, nonnulla, vel ab Hegesippo prodita, vel ab aliis inserta, quæ parum probabilia videantur. Sed totam ipsam Historiam nego propterea damnandam esse. Nam pleraque in illa vera sunt, aut veris certe simillima, quædam absurda.* Pet. in Notis ad Hær. 78. S. Epiph. pag. 332.

** *Cujus Pionii, cum Acta Polycarpi Martyrio subjuncta fuerint, quidam incaute eos uno eodemque tempore passos fuisse existimaverunt, idque mendum in Eusebii Chronicon irrepsit.* Ruin. Acta Sel. pag. 27. En sola conjectura, quæ Ruinartium non audire coegit apertum Eusebii testimonium.

„ mi-

„ miter adeo testimoniis probato, ut credendi locus sit, illud certum & „ constans esse, parum attendendus est animus argumentis objectis ad- „ versus illud, satisque erit ea solvere responsis probabilibus, quæque „ duntaxat esse possunt, absque eo quod quidquid asseritur, evincere „ oporteat, ita revera esse, quemadmodum responsum est. „ Narratio Hegesippi firmiter adeo testimoniis probata est, ut credendi locus sit, illam certam & constantem esse. Hegesippus, S. Clemens Alexandrinus Eusebius, S. Epiphanius, & S. Hieronymus in hujus Historiæ summa conveniunt, simulatque in plerisque adjunctis fidei difficillimæ. Insuper P. Petavius non modo usus est responsis probabilibus, quæque fieri poterant in objecta, a Scaligero adversus hanc Historiam facta, sed æquissimis, quæque difficultates pene omnes, ab Hæretico homine illo propositas, in nihilum evadere faciunt. In speciem itaque est, debuisse Arnaldum, nisi a sua ipse Lege discedere voluerit, testimonium conjecturæ præferre, non autem conjecturam testimonio.

Apud Euf. l. 2. c. 21. pag. 61. Apud Petav. in Not. ad Her. 78 S. Epiph pag. 312. Petavius ibid.

Petavius quoque hanc scivit Legem super narratione Hegesippi: *Cum factum tam vetusti & graves Autores asserant; cur factum sit mirandum, vel quærendum magis est, quam de præstantissimorum Virorum autoritate dubitandum*. Res itaque urgebat Virum hunc sapientissimum, ut ad purgandam narrationem istam momenta quæreret, & testimonio fidem omnino adjiceret, potius quam anceps inter autoritatem & conjecturam hæreret:

Petav. ibidem.

Me fugit, quamobrem Tillemontius ajentem, aut negantem partem manifeste amplexatus non sit, qui summum illud edidit Critices suæ principium: „ Quoties occurrerunt res, vetustis & gravibus Scriptoribus „ confirmatæ, quorum testimonio gerendus mos est ab Ecclesiæ Catholi- „ cæ alumnis, non est visum ab iis recedere nos posse, præterquam in- „ victissimis rationibus id postulantibus. „ Documentum hoc Critico nostro persuadere debebat, ut mentem suam pro autoritate aperiret; quandoquidem postquam dixit; *quoties occurrerunt res, vetustis & gravibus Scriptoribus confirmatæ, sibi non esse visum, ab iis recedere posse*, exemplo ponit ea, *quæ narrat Hegesippus de S. Jacobo Minore*. Ipsius itaque erat, ut videtur, non attendere animum conjecturis, ut antiqui hujus testimonio inviolate adhæreret. *Quod si Sacerdotium Legis cum Jacobo, tum Reccabitæ tributum, Privilegia Christianorum Principi concessa, facultas ingrediendi locum Sanctum, aut fortasse Sanctum Sanctorum: non esse probabile, Judæos ad S. Jacobum se retulisse super his, quæ de Christo Jesu credenda erant &c.* Si hæc omnia, inquam, visa Tillemontio sunt invictissimæ rationes, sua intererat conjecturas autoritati anteferre, nisi regulæ a se traditæ adversari maluisset.

Tillem. Tom. I. in Præf. pag. XVI.

Tillem. annot. 27. in S. Jacobum pag. 637. col. 2. Edit. 2.

Ac

Ac non esset quidem multi operis, haud pauca huc afferre facta, multo melius confirmata, quæ deferit eruditus iste Criticus, ut conjecturam sequatur; quamquam momenta, cur id fecerit longe minus fortia essent iis, quæ in Hegesippi narratione se produnt. Iter S. Pauli in Hispaniam multo plurium graviorumque Patrum dictis, quam S. Jacobi Martyrium, assertum est; & Tillemontio certe constantes adeo rationes non fuerunt, quare illi non assentiretur, uti sunt impræsentiarum. Non poterat itaque sustinere assensionem suam inter autoritatem & conjecturam, sed necessario alterutram amplecti.

Juxta quas regulas nonne dici posset in præsenti, Ruinartium, propter Epocham Mortis Sanctorum Polycarpi & Pionii, se concredere citius debuisse conjecturæ, quam autoritati; Dupinum, & Arnaldum pro autoritate suffragium ferre, contemta conjectura secundum præceptionem ab isto latam, & judicium ab illo de Clementis Epistola: Petavium vero & Tillemontium non potuisse ancipites inter autoritatem & conjecturam versari? prioris nanque erat totum autoritati tribuere, alterius totum tribuere conjecturæ.

Propterea ex necessaria principiorum istorum consecutione videtur esse dicendum, narrationem Hegesippi per Ruinartium non futuram deinceps veram & germanam, sed falsam, & fabulosam: per Dupinum & Arnaldum non ultra supposititiam, incredibilem, & fabulis plenam, sed sinceram & authenticam: Petavium denique & Tillemontium non posse imposterum illam dubiis operibus accensere, idest, Historiis neque in universum rejiciendis, neque recipiendis, sed illius institutis veram censendam, istius autem Decretis in monumentorum mendacium numero collocandam.

Hic apparet, quam recte hujus Articuli initio animadverterimus, Eruditum hominem Criticas Leges, Ususque omnes apprime tenentem, idem factum nullo negotio ob oculos positurum tamquam verum, falsum, dubium, incredibile, si modo diversas magnæ Artis suæ regulas adhibeat. Postquam itaque ostenderit, antepofita autoritate conjecturæ, factum illud falsum esse; ipsius veritatem & sinceritatem astruet, prælata conjectura autoritati. Si libeat aliquas habere animadversiones in ea, quæ variis Operis hujus locis observavimus, persuasum unicuique erit, Litteratos Viros nostros tum obstringi inviolate regulis suis, cum ipsorum consiliis favent, quantulumcumque autem eos implicent, non multum religioni ducere fidem illis datam revocare: imo deprehendes sæpe numero, his regulis uti illos hoc loci ad factum aliquod statuendum, quod alio loco eædem leges subvertunt.

Alter, qui nobis injectus est, scrupulus super Sapientum istorum ratione,

ne, ad id pertinet, nescire nos, quibus adducti momentis Critici nostri, Historiam de Martyrio S. Jacobi ab Hegesippo recitatam expendentes, quidam illorum autoritatem potius sectati sint, quam conjecturam, alii contra fulti conjectura sint, nulla autoritatis habita ratione; aliqui demum inter autoritatem & conjecturam se ab omni assensu veluti abstinuerint.

Illud equidem statim existimavi in caussa esse potuisse, 1. quod nimirum Critici in hoc delectu in vestigiis steterint magnæ illorum Artis, docentis, utri earum tum parendum sit. At scilicet hic dubitatione magis æstuo. Etenim præterquamquod non memini, me præcepta ista in Sapientum nostrorum Operibus legisse, ipsique haud ita facile expediendis laqueis involverentur, si loca, in quibus extant, indicare opus esset; non possumus præterea non mirari, eos aliquando transgredi Leges istas. Et sane accidit quam sæpissime, quamvis autoritas multo majorem vim habeat, quam conjectura, vel contra conjectura præponderet autoritati, ut placet tamen, uni eos adstipulari detrimento alterius, & non semel postquam mentem suam, sive pro autoritate, sive pro conjectura declararunt, ab iis se subtrahere, aut eas tum sequi, cum in rem esset contra se gerere. Horum omnium deinceps exempla subjiciemus.

Denique tametsi ratum & constans haberem Criticen eas regulas significare, quibus se vel ad autoritatem referat, vel ad conjecturam; & Eruditos nostros ne latum quidem unguem ab eis in Hegesippi narratione expendenda discessisse; illos tamen rogare juvat, ut me faciant certiorem, nonne easdem, an diversas institutiones sint secuti? Si easdem, unde factum est, per eas ad autoritatem vergere Ruinartium, ad conjecturam Arnaldum & Dupinum, suspensos incertosque pendere Petavium & Tillemontium? Est ne easdem regulas ad extrema penitus adversantia deducere, easque exhibere posse tamquam verum, quod falsum aut dubium est, & tamquam suppostitium & fabulosum, quod sincerum & certum est? si vero e diversis præsidium sibi compararunt, fiet inde, deesse Criticæ facultati certas & firmas regulas ad ostendendum, quando vel autoritas, vel conjectura eminere debeat, sique id genus monita indicaret Critice, qui fieri posset, ut e principiis omnino contrariis solidum de eodem facto judicium enunciaretur? Ratio altera, propter quam non eodem tramite inceperunt Critici in seligenda sive autoritate, sive conjectura, erit fortasse, eos, hac Eusebiana Historia diligenter excussa, æqua lance suspensis utriusque partis momentis & probationibus, quæ illos poterunt vel ad autoritatem flectere, vel ad conjecturam, vel ad iter medium tenendum, omnibusque ex adverso libratis, ei parti se dediderunt, apud quam majorem verisimilitudinem deprehendebant

bant *ex principis regulæ documento*, *quod est æquitatis & prudentiæ judicium*. Hanc itaque supremam regulam attendens Ruinartius ita est affectus, ut duxerit majoris autoritatem, quam conjecturam; Arnaldus & Dupinus ut adhæserint conjecturæ nihil de testimoniis solliciti, & Petavius Tillemontiusque ut locum inter hæc duo extrema medium servaverint. En *judicium æquitatis & prudentiæ* longe a semetipso diversum, & *suprema regula*, quæ ut alias monuimus, alia indigeret regula superiori, ut in ejus trutina positis tribus hisce *judiciis æquitatis & prudentiæ*, eo se animus vertere posset, ubi major veri species appareret.

Non possumus revera assequi cogitando, idem factum, totidem verbis expressum, iisdemque adjunctis compactum, diversam adeo formam sui prodere Criticis nostris. Baluzius, occasionem nactus, S. Mariæ Ancillæ factum narrat cujusdam nomine Tertulli, * quod ipsi *æquum & certum videtur*; cum Tillemontius affirmet, *immane hoc absurdum nemini credibile visum iri*. Thierius testatur, Historiam Lacrymæ Vindocinensis non modo fabulosam, sed ridendam esse, & nullo modo propugnandam; & tamen celeberrimus Mabillonius pugnantia his de illa sentit. Contendit Arnaldus, P. Malebranchium in Libris suis favere sententiis Epicureorum, alius vero Autor conceptis verbis sensa illi tribuit omnino contraria. Denique ne huc innumera id genus exempla afferamus, constat, Consilium Edesseni Regis, qui ulciscendæ gratia mortis Christi, volvebat animo bellum indicere Judæis, Dupino videri consilium *modicæ intelligentiæ*, *insolitum*, *atque insaniæ simile*, interim dum Tillemontius nihil horum in illo considerat, sed contra *exquisitum judicium*, & *pro Jesu Christi gloria ardorem*, *quo ad pœnas ejus mortis repetendas impellebatur*.

At cur non liceret respondere; hæc adeo opposita judicia ex eo proficisci, quod Critici nostri facta in controversiam adducta non uno aspectu respiciunt; & propterea nihil prohibet, singula esse æque justa & recta? Quod roborari potest egregio principio Autoris Libri inscripti: *Inquisitio Præjudiciorum vulgarium*. ** Principio, inquam, quo priori sermoni ejus fundamentum ponit, nimirum: *Posse duas partes sibi invi-*

* Referunt Acta istius Sanctæ, in Adriani edicto, adversus Christianos lato, jussisse illum, extremo supplicio perimendum unumquemque, qui Christianum aliquem occultaret. Porro Tertullus, cum satis habuisset, Sanctam Mariam flagellis cædi, aliisque tormentis vexari jubere, neque illam ad Prætorem detulisset, ille idem delatus est, uti Edicti trangressor; & quamquam præclarissimo genere & dignitate esset, difficillimum fuit ab ipsius capite hoc periculum propulsare, atque opus item fuit de his per litteras Imperatorem facere certiorem. Baluz. in Miscell. Tom. 2. pag. 115.

** Consilium suscepit Autor hoc in Opere impugnandi ex vulgaribus præjudiciis nonnulla, quo mentem parare posset ad recte de omnibus sentiendum. Novem Sermones digessit, Parisiisque edidit anno 1704.

cem

tem repugnare, & de eodem argumento concertationem habere; & tamen utrasque jure & ratione non absimiliter fulciri. Ita se prorsus habent quo ad nos humanæ cognitionis objecta, (verba sunt scriptoris ejusdem) non aliter atque prospectus, quo ad eos, qui in illum ex varia loci acie intuentur. Nemo ignorat, qualibet vel minima mutatione loci, prospectum hunc res diversas omnino in oculos inferre, & dicere merito quem posse: *Hominem prospicio*, dum alter verissime quoque testabitur: *Leonem prospicio*.

Haud fere secus P. Lamius argumentatur. „ In universum, inquit Benedictinus hic, ad Abbatem Brillonium * scribens, id facit, nos dissimilia adeo judicia de eadem demonstratione enunciare, ut quam tu „ *Sophismi*, & *Paralogismi* redarguis, eadem mihi accuratissima videatur, quod diversimode rem attingimus; & sane me fallit animus, „ aut hic est verus tot disputationum fons, & quare in dies præstantissimorum etiam Virorum judicia de eadem re concurrant contraria. Si „ uniusmodi esset omnium consideratio, fieri non posset, quin eodem quoque modo pronunciarent. Ex sua quisque parte jure & merito agit, atque in eo tantum peccant, quod putent, adversarios suos eadem ex parte „ concertationis argumentum inspicere, qua ipsi. Quapropter id primum „ animo versare deberent disputatores, ut perpenderent bona fide, „ utrum necne argumentum propositum uterque ex eadem parte intueatur, & operam darent, ut se mutuo ad eandem prospectus aciem „ deducerent; at in eo vitium est, quod sæpe bona fide laborant, & „ disputantes ut disputent, quandoque etiam ut excellant, nihil minus „ curant, quam invicem percipi. „ Hæc sunt, aut ego fallor, quæ magis veri similia afferri possunt ad purgandum Sapientum nostrorum super Hegesippi narratione dissidium.

Monum. Trevolt. mensis Jan. & Febr. 1701. pag. 191.

Non est quidem hic locus excutiendi principium jactum ab Autore Libri: *de Inquisitione Præjudiciorum vulgarium*. Dixisse satis sit, hac semel admissa propositione, non videri, dirimi unquam posse litem aliquam inter homines exortam, neque certo cognosci alicujus Ecclesiasticæ Historiæ facti veritatem aut falsitatem: imo injuria ageret, quicumque controversias transigere, & eventa definire vellet, quandoquidem adversus rationem se moveret, quam utrimque æquam esse pro certo habet. Effici similiter posset, alium, se in alia statuentem prospectus acie, quam ea, in qua se statuit Autor Inquisitionis Præjudiciorum, elicere consecutiones posse iis, quas ipse elicuit, omnino contrarias.

Ephemer. Sapientum 23. Jan. 1704.

* Epistola P. Lamii Benedictini e Congregatione S. Mauri ad Abbatem Brillonium, Doctorem Sorbonicum pro Demonstratione Cartesii de Existentia Dei, ab isto Doctore oppugnata.

Cum fatetur P. Lamius, non decipi Brillonium, *Sophismi & Paralogismi* redarguentem Demonstrationem Cartesii, * quæ ipsi accuratissima videtur; id propterea fit, quod Doctor in Quæstione controversa non attendit nisi id, quod minus præcipuum est, & rei caput prætermittit: contra vero Benedictinus hic id omne speculatur, quod ad ejus statum, ut ejus verbis utar, habitumque pertinet. Non est itaque mirum, utrumque æquam causam habere, cum Demonstrationem istam unusquisque e loco, veluti suo aspiciat, seque in diversa prospectus acie constituat.

Atqui multo aliter se res habet in eo, de quo exquirimus, S. Jacobi facto. Ut enim 1. judicium fiat de Historiæ hujus veritate, & decernat animus, ut illam sive veram sive falsam enunciet, non interest, illam nudam contemplari, atque in semetipsa, uti quædam Geometrica enunciatio, neque illam ita accipere, ut Demonstratio Cartesiana ex eo accipitur, quod minus præcipuum est, rei capite prætermisso; aut, quod est caput, accepto, & minus præcipuis prætermissis: sed circumspicienda sunt adjuncta omnia, quæ narrationem hanc comitantur, sive intima sint, sive externa. Ea voco adjuncta intima, quæ ad ipsum factum spectant, illa vero externa, quæ personas attingunt, quorum testimonio ad eventum illud eredendum inducimur. Quo posito, si hujusmodi fuit omnia hæc adjuncta, ut nunquam, aut raro admodum contingat, similia adjuncta cum falsitate coire, mens nostra suapte vi ad habendam fidem de illius veritate traducetur. Quod si contra adjuncta hæc talia non sint, ut quam sæpissime cum falsitate non ineant societatem, postulat ratio, aut nos hærere in ancipiti, aut falsum existimare quod dicitur; ubi non apparet unde sit verum, quamquam manifeste fieri non potuisse haud intelligamus.

Ars cogitandi par. 4. c. 13. pag. 454.

2. Non eadem est ratio de facto historico, quoad Criticos de illo judicaturos, atque de prospectu aliquo quoad eos, qui in illum ex diversa loci acie intuentur. *Nemo ignorat, qualibet vel minima mutatione loci, prospectum hunc res omnino diversas in oculos inferre, & dicere merito quem posse: Hominem prospicio, dum alter verissime quoque testabitur: Econem prospicio.* Neque enim integrum est iis, qui factum exami-

* His effertur Demonstratio. „Quod „ clare percipitur comprehendi in „ alicujus rei specie clara, distincta, „ simplici, naturali, necessaria, & „ immutabili, potest vere & con„ stanter ad rem illam referri. At„ qui clare percipimus; *Existentiam* „ necessariam & æternam compre„ hendi in specie Dei; hancque esse „ claram distinctam, simplicem, na„ turalem, necessariam & immuta„ bilem. Vere igitur potest ad Deum „ referri *Existentia* necessaria & æter„ na.„ Logicorum esto, disquirere, utrum ad eorum Leges exacta sit hæc Demonstratio, atque an Dei existentiam citius ponat, quam probet.

nant; aspectus aciem pro arbitratu seligere, aut locum mutare; sed oportet eos in eodem, ut ita dicam, situ consistere, hancque ipsis objectam rem ex ea perlustrare parte, quam indicant Criticæ Leges, quæ non aliæ sunt, quam a nobis adductæ, aut eodem ferme omnes recidunt. Hic jam quæro: qui fieri potest, tot sapientes Criticos universa cum intima tum externa Hegesippi Narrationis adjuncta pensitasse, dum in ipsorum judicio prodigiosam adeo dissensionem comperimus?

Non crediderim, Criticos, ut suam super Hegesippi Historia divisionem excusent, non secus atque super aliis Historicis narrationibus, in medium allaturos principium Autoris de *Problematibus Philosophicis expositis super origine distractarum opinionum Hominum*. Cartesius, inquit Scriptor hic, dubitavit, num sensus unicuique hominum res objectas eodem prorsus modo referant. Iccirco autem dubitavit, quod cum sensus, tum illorum actus ita invicem differre debeant, ut singularis hominis temperatura. Cum itaque sensus nostri traducant pene usque ad animos impressiones varie temperatas, mentes nostræ, quæ species suas ex his impressionibus effingunt, non percipiunt accurate eademque ratione sensibiles qualitates. Propterea aliquod semper discrimen est ex parte rei objectæ inter species, quas animo informamus, sive istæ simplices sint, sive ex aliis confectæ. Ex quo colligere videtur Autor, inde esse repetendam caussam, * quare ferme nunquam Philosophi de rebus Physicis conveniant.

Monum. Trevolt. Mensis Julii & Augusti 1701. pag. 190.

Quamquam id ultro daremus, autoritatem & conjecturam, quoties factum aliquod historicum critica lance suspendendum est, ita ferme afficere sensus nostros, ut res objectæ sensibiles: Licet verum esset, sensus nostros similiter traducere pene usque ad animos impressiones varie temperatas, mentesque nostras, quæ species suas ex his impressionibus effingunt, non satis accurate, eademque ratione percipere argumenta, ex testimonio, atque ex conjectura petita: est sane cur mihi videar videre, nunquam fore, ut Critici confiteantur, diversas sententias, in quas de factis historicis distrahuntur, a varietate dispositionis organo-

* Existimavit Autor quidam, unam dispositionis organorum varietatem non esse in caussa, cur discrepent hominum opiniones, sed alias quinque superaddendas esse. Asserit igitur, homines crebro diversa opinari de re eadem. 1. Quod varie alti sint atque educati. 2. Quod dissimilibus animi affectionibus agitentur. 3. Non æque solertes sint. 4. Neque item studiosi. 5. Neque demum eadem ratione utantur. *Epistola Philosophica de variis argumentis Ep. 1. Trevoltii 1703.* Gall. Quare autem quatuor hæ res postremæ in unoquoque homine eædem non sunt? nunquid non id ex varia oritur organorum temperatione? Prima pariter, quam affert hic Autor, caussa ruere videtur. Constat nanque, multos iisdem monitis imbutos ab infantia, dissimillime de iisdem rebus sententiam dicturos; alios contra non eadem disciplina utentes, in easdem tamen opiniones descendere.

rum proficifci. Id enim effet concedere, Criticam facultatem minus ex inftitutis optimi judicii, quam ex corporum temperatione pendere, & confecutione neceffaria dicere opus effet, Criticos de factis Hiftoricis ex corporis affectionibus judicium ferre, atque huic citius quam alteri fententiæ affentiri, quod ita poftulent eorum organa, hac vel illa ratione difpofita. Et propterea Critici argumentorum vi, quam vel ex autoritate vel ex conjectura depromunt, haud ferrentur, ut huc potius vergerent, quam illuc.

Quamobrem fi purgari nequit Criticum de narratione Hegefippi, aliifque factis, diffidium exemplo Artis profpiciendi, aut Demonftratione Cartefii: fi variæ eorum opiniones referri nequaquam poffunt in organorum varietatem: fique contendunt ipfi præjudicia, impudentiam, præoccupationem, aut id genus affectiones nihil ad tantam fententiarum diverfitatem contuliffe; æqui bonique faciant, fi audeamus credere, ipforum divifionem fuper iifdem factis, eadem adjuncta afferentibus, non poffe aliunde originem ducere, quam ab inconftantia & levitate Regularum Magnæ ipforum Artis, aut ab illarum ufu pravo & adulterino.

ARTICULUS V.

Videntur Critici Magnæ illorum Artis Ufu obumbraffe magis, & implicaffe pleraque graviora Hiftoriæ Ecclefiafticæ facta, quam ea illuftraverint, & explicaverint.

CRitici homines, five aftruere caput Hiftoriæ aliquod, five deftruere velint, tot congerunt conjecturas, fimilitudines veri, acumina, & circuitus, ut difficillimum fit, inter tot eruditionis & Critices veluti impedimenta, narrationis alicujus aperire veritatem aut falfitatem, aut illum, quo affici poteft, probabilitatis modum. Inter innumera exempla, quæ promtum effet huc afferre, præ aliis unicum duntaxat amplector.

Adhuc exeunte circiter Sæculo XVI. terebat opinio, univerfis acceptiffima, Fidem Chrifti invectam in Gallias fuiffe, five ab Epifcopis per Apoftolos miffis, five a S. Clemente Summo Pontifice. Primus eorum, qui adverfam fententiam in aliquo lumine prodidit, Faber fuit, e vivis ereptus anno 1612., & Ludovici XIII. præceptor, contendens, S. Dionyfium

nyſium Pariſienſem alium fuiſſe ab eo, quem S. Paulus chriſtiana fide initiavit, & neminem ante Carolum Magnum hac de re dubium fuiſſe. Sententia hæc multos habuit præteriti Sæculi ſectatores; dum ceteri hodierna quoque die vetuſtæ in rem hanc opinioni adhæreſcunt. At quamquam utrimque nihil prætermiſerint eorum, quæ Critice exquiſitiſſima poterat ipſis in memoriam revocare, negotium fortaſſis hoc hactenus ita minime illuſtrarunt, ut præſtolari quiſque ex eorum labore debebat, atque ex Regularum Uſu magnæ illorum Artis, quam adeo magnificant.

Autores * novæ Epochæ, quos deinceps brevitatis gratia *Gregorienſes* ** nuncupabimus, opinantur, S. Saturninum Epiſcopum Toloſanum, S. Gatianum Epiſcopum Turonenſem, S. Trophimum Epiſcopum Arelatenſem, S. Paulum Epiſcopum Narbonenſem, S. Dionyſium Epiſcopum Pariſienſem, S. Auſtremonium Epiſcopum Alverniæ, & Clermontii ab VIII. Sæculo, & S. Martialem Epiſcopum Lemovicenſem in Gallias iviſſe tempore Decii Imperatoris ad annum 250.; ut Jeſu Chriſti Fidem, ab interitu Irenæi pene intermortuam, in iis regionibus conſtituerent.

Alterius ſententiæ propugnatores, *** quos omnes uno **** *Areopagiticorum* nomine comprehendemus, aſſerunt, Galliarum Apoſtolum non differre a Dionyſio Areopagita, S. Pauli Diſcipulo; alioſque Epiſcopos, qui comites ipſi adjunguntur, in Gallias ablegatos a S. Petro, vel Clemente fuiſſe, ibique, ineunte altero Eccleſiæ Sæculo, Vitam Chriſto dediſſe.

Non eſt hic ſermo de opinione Autoris novæ Diſſertationis, editæ Toloſæ anno 1703. *de tempore quo Chriſtiana Religio in Galliis radices egit*: Ex parte nanque in Gregorienſium ſententiam recidit, iiſdemque ferme utitur probationibus. Scriptor hic affirmat, non quidem priori, ſed altero Eccleſiæ ſæculo, Chriſtianæ Religionis in Galliis poſitum fuiſſe fundamentum, quo impoſterum pene diruto, medio III. ſæculo inſtauratum eſt. Per hunc itaque S. Dionyſius, aliique ſex Epiſcopi non ſunt dicendi Apoſtoli Galliarum, ſed Religionis noſtræ in illis Provinciis *Inſtauratores*; extiterantque multo ante Evangelii Prædicatores, qui per illa loca Fidem nunciaverant.

Habes argumentum Diſputationis illius, quæ tot Opera ſæculo præterito

* Launojus, Tillemontius, Dupinus, Bailletus, Sirmondus, aliique.

** Cum Scriptores iſti quandam ex præcipuis probationibus e Gregorii Turonenſis teſtimonio deſumant, viſum eſt, apte vocari *Gregorienſes* poſſe.

*** De Marca, Dadinus Altiſſera, Patres Milletus, Menardus, Chifſletius, Alexander, aliique.

**** *Areopagiticorum* vocabulo intelligimus eos, qui propugnant, Sanctum Dionyſium Areopagitam primo ſæculo in Gallias profectum eſſe, & priorem Epiſcopum Pariſiorum fuiſſe.

rito in lucem educenda euravit. Nostra interest in præsens ostendere; qua via incesserint eum *Gregorienses*, tum *Areopagitici*, ut opiniones suas tuerentur, & expendere, quam lucem huic materiæ attulerint. Præter communes Critices Regulas, quas utrique commode in rem suam adhibuerunt, alias rationes amplexati sunt, propriæ statuendæ opinioni, exterminandæque adversariæ: rationes, quæ fortassis iis omnibus non arridebunt, qui citra ullam animi præoccupationem pronunciant.

§. I.

RATIO PRIMA:

Omnem, quam possunt maximam, existimationis famam iis parere, qui secundum se dicunt, ipsorumque menda purgare: de adversariis autem per contemtum loqui, eorumque vitia ostentare:

EFfatum hoc, quod genus quoddam efficie loci Criticis Scriptoribus communis, ad majus pondus sententiæ suæ tribuendum, præoccupandumque Lectoris animum, non est sane in re præsenti prætermissum. „ Sanctus Sulpicius Severus [verba sunt Tillemontii, quibus ad controversiam istam aggreditur] antiquissimus Scriptorum, qui extant, cujus non est, eur testimonium rejiciamus, non modo propter antiquitatem suam, verum quod sæculo nobilitate atque opibus, Ecclesiæ vero Sapientia & pietate conspicuus fuerit. Sequimur etiam, subjungit, S. Gregorium Turonensem quoad Tempus Missionis S. Dionysii aliorumque, non quod sit tutissimus Autor, sed quod melior & vetustior iis, quotquot super ea re supersunt. Cadit percommode, eum cum Sulpicio Severo non certare, & posse iis congruere, qui Dionysium, sub Diocletiano collocare videntur. Alverniæ ortus erat, Episcopus Turonensis, Lemovicio proximus, & Parisiis frequens. Non potuit itaque ignorare quatuor istarum Ecclesiarum fidem de iis, qui Religionem in eas intulerant.

Tillem. Tomo 4. Art. 1. de Sancto Dionys. pag. 438.

Ibidem annot. 2. in S. Dion. pag. 708. Cointius Ann. Francorum ad annum 824.

Addunt pariter pro duobus istis Historicis, eos produxisse nihil, quod certissimum videri non possit; quandoquidem prior declarat, se ex optimis Monumentis Historiam suam confecisse, nihilque in præteritis reliquisse, ut evaderet accurata: alter vero adventum septem Episcoporum in Gallias non retulit, nisi fide Scriptoris Actorum. S. Saturnini, quod monumentum totius autoritatis habendum est, utpote labente circiter sæculo IV. conscriptum.

Launo-

Launojus typis Parisiensibus commisit anno 1651. Opusculum adversus Autorem de Gestis Episcoporum Cænomanensium, tribus constans Dissertationibus. Priores duas universas refert ad purganda, ut maxime potest, errata omnia, de quibus Sulpicius Severus & Gregorius Turonensis insimulantur. Congessit quæcumque Scriptores multi, cum veteres, uti Prudentius, Fortunatus aliique &c. tum recentes, uti Faber, Bellarminus, Petavius, Josephus Scaliger &c. scriptis tradiderunt in existimationis, qua Patres ipsos prosequebantur, argumentum; nihilque ipsi execidit, ut ipsorum autoritatem amplificaret. Sirmondus ipse exordium fecit Dissertationi suæ de Distinctione duorum Dionysiorum a commendatione Sulpicii Severi, quem vocat *testem gravem*, *rerum nostrarum autorem peritissimum*; & deinceps Gregorii Turonensis fidelitatem laudibus celebravit. *cap. 1. & 4.*

Postquam Gregorienses viribus omnibus incubuerunt, ut vim adderent testimonio Vadum Sententiæ suæ, operam convertunt ad detrahendum de fama Visbii, & Hilduini, qui duo sunt adversantis opinionis fundamenta. „ Hilduinus, inquit Dupinus, qui ante omnes * memoriæ prodidit, S. Dionysium Galliarum Apostolum Areopagitam esse, Autor est fabularum consarcinator, qui falsa multa recitat, producitque Scriptum quoddam manifeste suppotititium cujusdam nomine Visbii. Huic miserando Scriptori fidit eorum opinio, qui duos Dionysios confundunt. „ Nihilo honorificentius de Hilduino meminit Tillemontius. Abbas hic est inquit, Regni administer, satis indoctus, aut audax, qui

Dupinus Biblioth. Tomo 1. pag. 124. col. 2.

Tillem Tomo 4. Dissert. de Sulpitio. observ. 6.

* Anno 824. sive 825. Galliarum Antistites conventum coegerunt Parisiis super Quæstione de Imaginibus. In hujus Concilii Actis hæc verba leguntur. *Nec vobis tædium fiat si ad ostendendam rationem veritatis, veritatemque rationis, sese paulo longius sermo subtraxerit: dummodo linea veritatis, quæ ab antiquis Patribus nostris usque ad nos inflexibiliter ducta est, Beato Dionysio scilicet, qui a S. Clemente in Gallias cum duodennario numero primus prædicator directus, & post aliquod tempus una cum sociis, huc illucque prædicationis gratia per idem regnum dispersis martyrio coronatus est.* Animadvertendum est. 1. Synodum hanc peractam fuisse decimo post Caroli Magni obitum anno, & antequam Hilduinus *Areopagitica* sua lucubraret. 2. Hanc fuisse Traditionem vetustissimam & tutissimam, *quæ ab antiquis Patribus usque ad nos inflexibiliter ducta est*. Id apprime concinit per Mabillonium Officio Ecclesiæ, quod consuetudine receptum erat temporibus Caroli Calvi, & in die S. Dionysii recitabatur. In priori antiphona Horarum Matutinarum, & tertio tertii Nocturni *Responsorio* hæc verba sunt: *Beatissimus Dionysius Christi Martyr, tradente B. Clemente, parturienda Gentibus semina divina suscepit*. Hoc officium idem est, atque illud, quod reperitur in *Antiphonario* Gregoriano, quod Carolus Calvus litteris aureis exarandum curavit pro *Abbatia* Sancti Cornelii Compendiensis. Nemini dubium esse potest, inquit Mabillonius, Officium hoc in Ecclesiis Galliarum multo ante receptum fuisse; idemque constanter probat, Hilduinum Officium hoc conficere non potuisse. Mabillon. Tomo 1. veter. Analect. pag. 64.

Histo-

Historicis celebrioribus, Scriptoribusque clarioribus imponat ..... Areopagitica Hilduini Liber sunt fabulis redundans. Haud absimiliter de eo perhibent Launojus, Bailletus, Sirmondus aliique *Gregorienses*. Launojus denique gravia menda plura in Hilduini ** Tractatu redarguit, quæ non multum nominis afferunt autori suo.

Baill. Tab. *Crit. 9. Octobr. pag. XX.* *Sirmondus ubi supra a. c. 4.*

Critici sapientes, qui adhuc a vetustis opinionibus non recesserunt, vestigia plane adversa figunt *Gregoriensibus* in effati hujus Usu. Ante oculos statim ponunt Hilduinum, tamquam Virum nobilitate, officiis, & moderatione præstantem. Ipsam ejus pietatem extollunt, nihilque eorum missum faciunt, quod eum existimatione dignum reddere possunt, ejusque fidelitatem roborare & accurationem in iis, quæ de S. Dionysio Gallorum Apostolo memoravit. Scribunt, eum nuncupatum a Lupo Abbate Ferrariensi fuisse Epistola 100. Ecclesiarum Magistrum, atque ab aliis. *Magnum Aaronem, cujus nitor morum cum sensus probitate commendatur*. Menardum non fugit Elogium, quod Papyrius Massonius habet de Historia S. Dionysii, ab Hilduino conscripta. *Hæc*, inquit, *ex Lisbii Historia Hilduinus refert in Dionysii vita, qui Libellus propter variam Eruditionem potest cuivis Docto placere*. Mabillonius narrat præfationem laudis qua utitur Agobartus Episcopus Lugdunensis, Hilduinum vocans *Sanctissimum ac Beatissimum*.

Alexander fac. 2. Tomo 2. Dissert. 15. pag. 10. Molletus, Menardus &c.

At per eos adjuncta non levi autoritate Hilduino, toti sunt Areopagitici in autoritate imminuenda Autoris Actorum S. Saturnini, S. Sulpicii Severi, & S. Gregorii Turonensis. Scribunt, priorem *fidem non mereri*, duos alios in Historia minus esse accuratos, & plus satis credulos; nec non in multa gravia errata incidisse, * cumque fieri non possit, ut inter

Alexander ubi supra. Menardus ibidem. Mollet. in Resp. ad cap. 2. §. 8. item in resp. ad cap. 2. §. 1.

** Launojus exprobrat Hilduino. 1. Quod dixerit, S. Dionysium Areopagitam generosa stirpe profectum, doctissimumque Philosophum fuisse *Actuum Apostolorum testimonio*. 2. Quod cum appellaverit *Jonicum agnomine Christiano Macarium, Archiepiscopum, Galliarum Apostolum constitutum*. Quod excogitaverit Epistolas multas nominibus Pontificum Summorom, Innocentii, Gelasiii, & S. Gregorii, ad Episcopos Galliarum datas, aliasque Antistitum Gallorum ad Pontifices istos rescriptas de celebratione Missarum in Galliis ea ratione, quæ Romæ in more posita erat. 4. quod Clementem Papam induxerit, citantem Vulgatam in quodam colloquio, cum S. Dionysio habito. 5. Quod dixerit, Urbem Parisiorum, sæculo primo, fuisse *Sedem Regiam, & conventu Gallorum ac Germanorum, & nobilitate pollentem*. 6. Quod meminerit Dalmaticæ S. Eleutherii, quæ non est tradita Diaconis utenda ante S. Sylvestrum. Denique, quod nuncupaverit S. Rusticum Archipresbyterum &c. Launojus de duobus Dionysiis Discuss. cap. 8. pag. 112.

* Ferunt, tradere Sulpicium eodem, quo de Galliarum Martyribus loquitur, loco. 1. Neronem Antichristum esse, qui sub Mundi finem venturus est. 2. Jussisse Titum. incendio absumendum templum Hierosolymitanum. 3. Trajani imperium manasse, & Christiani venarantur. 4. Maximini persecutionem non fuisse unicos

eos

eos de hoc facto conveniat, dignos non esse, quibus autoritas in iis, quæ tradunt de primis Martyribus, & septem Galliarum Episcopis, tribuatur.

In effatum primum, quod adhibent Critici, ut famam Autoribus aucupentur, qui favent ipsis, detrahant vero aliis, qui adversus eos pugnant: de quibus duo animadverto. Primum, non modo super hac quæstione, sed super plerisque factis historicis, ut alibi exempla dedimus, hac se gerere Criticos ratione.

Alterum ad id pertinet, quod sibi mutuo exprobrant Critici, cur hac se gerant ratione, & rei injustitiam ostendere student. Patres Menardus & Milletus conqueruntur de Launojo, deque nonnullis aliis *Gregorianis*, quod vehementius in Hilduinum locuti sint, ipsius errores collegerint, eaque scriptis tradiderint, quæ tanti Abbatis nomen possunt funditus exterminare: quod formulis dicendi vagis in illum ferantur, quoties ex. gr. affirmant, miserandum illum Autorem esse fabularum & mendaciorum plenum, non audiendum, nulloque numero in is, quæ narrat.

Menardus ibidem cap. 18 pag. 201.

Nunquid te latet, ait Menardus, sermonem ad Launojum dirigens, ejus Scriptoris autoritatem hebescere, qui hujusmodi paret effato? Nos docent Polybius, Cicero, Lucianus, aliique bene multi, id præcipue, & ante omnia Autoribus, cavendum esse, ne animi affectionibus implicentur, ipsisque quæcumque præjudicia esse abjicienda, quæ amor aut odium sufficere possent, tum quoad Autores suos, tum etiam quoad adversarios. *Omnis amoris & odii affectu seu erga suos, seu adversarios.*

Menardus ibidem pag. 202. in Præf. de duob. Dionysiis.

Launojus quoque idem vitio vertit Milleto Menardo, & Autori de Gestis Episcoporum Cænomanensium. Expostulat cum ipsis, eos coacervasse nonnulla Sulpicii Severi & Gregorii Turonensis menda, & velle locis istis communibus duorum Sanctorum istorum testimonium super aliis Historiæ capitibus violare. „ Sed quæso attendant animo, exclamat Launojus, quo via hæc eos ducat. „ *Exhibeant nobis, si possunt, simile quid unquam, non dicam a Christianis, vel Hæreticis, sed etiam a Gentilibus attentatum fuisse: Ac proinde nullos unquam futuros esse cordatos atque eruditos homines, qui tam perniciosum exemplum, & adeo perversam scribendi methodum imitentur.*

Launojus Dissertat. de Sulpicio Severo, & Gregorio Turonensi observ. 2.

versalem. 5. eamque Licinii exiguam adeo, ut immerito persecutionibus annumeretur. Alex. supra Dissert. decimaquinta concl. 2. ad 1. Objectum. Menardus ibidem cap. 1. Millet. &c.

Contendunt, S. Gregorium Turonensem lapsum fuisse. 1. Cum Martyrum Athanacensium mortem collocat post interitum S. Irenæi. 2. Cum sub Decio Imperatore Sanctorum Laurentii, Sixti, & Hyppoliti Martyrium refert. 3. Cum sibi persuasit, Valentinianum Hæresiarcam, Hæreticum toti antiquitati ignotum, errores suos vulgasse tempore Decii. Denique cum Novatiani Hæresim sub eodem Imperatore posuit &c. Alexander ibidem, Menardus cap. 4.

§. II.

RATIO ALTERA:

Opera nonnulla admittere tamquam bona, legitima, & argumenti loco futura, cum favent rei suæ, eadem vero repudiare, veluti corrupta, supposititia, nulliusque autoritatis, si quando ipsis nocent.

UT nemo suspicetur, nos imponere Criticis, cum ipsis hoc pronunciatum tribuimus, satis erit in medium afferre testimoniorum illorum aliqua, quibus vel ad propugnandum, vel expugnandum factum, quod excutimus, utuntur.

Areopagitici multa efferunt autoritate Actorum S. Genevieſæ, ex iis, quæ dicit Fortunatus in Hymno in obsequium S. Dionysii; ex vetusto Martyrologio Romano, S. Hieronymo tributo; ex aliis Venerab. Bedæ, Usuardi, Adonis, aliorumque multorum; ex Actis S. Fusciani, ex Historia S. Luciani Bellovacensis &c. Gregorienses contra eadem monumenta pro sua opinione stare confirmant. Verum quando ea citant *Areopagitici*, tum contendunt autoritate esse prædita, sincera, germana; quoties autem iis utuntur *Gregorienses*, toties monumenta vitiata sunt, & supposita. Non absimiliter loquuntur *Gregorienses* de iis Operibus, quæ aut suam, aut adversariorum causam defendunt.

Launojus dat operam ex. gr., ut ostendat, S. Dionysium, a Pontificibus in Gallias missum, Areopagitam non esse; quoniam tribui non possunt, nisi S. Dionysio Ecclesiæ Parisiensis institutori, quæ dicuntur, cum nimirum Roma venisse assumtis in socios S. Fusciano, S. Victorico, S. Crespino & Crespituano, S. Rufino, S. Valerio, S. Luciano Bellovacensi, S. Regulo Augustomagensi, S. Quintino, S. Piatone, & S. Marcello. Launojo hæc sunt hujus facti argumenta. 1. Acta S. Piatonis, plane indicantia, eum Roma cum S. Dionysio, aliisque sociis venisse. 2. Innititur Historiæ Sanctorum Fusciani & Victorici, & denique S. Luciani Bellovacensis, cujus postremæ tria producit exempla MS., nimirum illud, quod in Ecclesia Parisiensi, aliaque duo, quæ in Bibliotheca Rhotomagensi servantur.

Apud Alex. sæc. 1. ubi supra objeß. 4. pag. 55.

Quibus respondent *Areopagitici*, Acta S. Piatonis corrupta esse; Historiam Sanctorum Fusciani & Victorici interpolatam, atque in germanis Sanctorum istorum Actis, quæ refert Codex MS. Bibliothecæ S. Germani Pratensis septingentis annis vetustior, videre non esse nomen S. Dionysii,

Alex. ibidem pag. 56.

neque

neque eorum, qui erant ipsi in Societatem juncti. Quidam demum contendunt, in Historia S. Luciani Bellovacensi, a Launojo laudata, legi, S. Virum hunc in Gallias ablegatum cum S. Dionysio tempore Juliani Imperatoris, quod aperte toto errat ostio; alii vero, sistendum potius esse in Vita S. Luciani in Monasterio Bellovacensi asservata, ejusque nomine signata, quam omnibus aliis MSS., a Launojo memoratis.

Verum cum pro se *Areopagitici* his quoque a Launojo adductis Operibus indigeant, quamquam ea amandaverint non verentur ex iis argumenta suæ opinioni firmandæ comparare. Auctoritate ducti Actorum S. Piatonis, inquiunt, S. Dionysium Gallias non petiisse tempore Maximiani, adduntque præsidio Historiæ Sanctorum Tusciani & Victorici, S. Dionysium eos sibi non adscivisse socios, quos ipsi tribuunt; denique S. Luciani Bellovacensis Acta proferunt, quo ostendant, non fuisse a S. Clemente Dionysium in Gallia ablegatum.

Apud Menard. Diatriba de Unico Dionys. c. 6. pag. 97., & seq. Alex. Dissert. 25.

Porro Launojus, qui ratum habebat universa hæc, a se tamquam optima recitata monumenta, sibi uni opportunitates afferre, calculum subducit, ubi in illum eadem jaciuntur; neque dubitat palam facere MSS. de Gestis S. Piatonis vitiata esse; Autorem SS. Fusciani & Victorici miscere non modo tempus adventus Sociorum S. Dionysii cum tempore eorum mortis, quæ quinquagesimo contigit anno, postquam eo venerant, sed Epocham quoque Martyrii ipsorum cum Epocha eorum in Gallias Missionis; postremo S. Luciani Vitam a deceptore quodam fuisse adulteratam.

Launojus de duobus Dionys. Discuss. c. 6. pag. 87. & seq.

Ex solidioribus Alexandri momentis, quibus probat, a S. Clemente in Gallias missum Dionysium, illud est, quod depromit e Martyrologio Ven. Bedæ, in quo hæc leguntur. *Apud Parisium Natalis SS. Martyrum Dionysii &c. qui Beatus Episcopus a Pontifice Clemente Romano in Gallias directus, ut prædicationis operam populis a fide alienis exhiberet.* Occurrit huic testimonio Launojus, locum hunc Bedæ Textui superadditum, atque ab aliqua impudenti manu depravatum. Quapropter ea mente est, aliud extare Martyrologium, a Beda nuncupatum, atque ante annos quingentos scriptum, incorruptum adeo, certæque autoritatis, ut putaverit, se posse illo uti ad demonstrandam Areopagitæ Dionysii a Parisiensi distinctionem, & tertiam opinionis suæ probationem conficiendam.

Alexander ibidem prob. 6. pag. 24. Menardus.

Launojus ubi supra pag. 100.

Interea Alexander, qui alterum argumentorum suorum in Bedæ Martyrologio posuerat, Launojum retundit, caussatus, duorum Dionysiorum distinctionem in germano Bedæ Martyrologio haud reperiri; abest enim ab eo, quod citat Cardinalis Baronius, licet vetustissimum, atque ab alio in Monasterio S. Cyriaci asservato, quod summæ autoritatis esse existimatur. Critici vero isti idem præstant de Actis S. Genevievæ, de Martyro-

logiis Usuardi &c. Qua de re monumenta ista tum bona creduntur, cum ab eis sunt; quod si adversus eorum sententias afferantur, corrupta continuo sunt & interpolata.

Quamvis autem huic effato obtemperent Autores isti, non est tamen, quod illud invicem non reprehendant. Launojo nanque colligenti pleraque Ecclesiarum Gallicarum Martyrologia, duos Sanctos Dionysios distinguentia, Milletus, postquam illorum testimonium pro viribus elevavit; hæc addit: *Nulla Martyrologia ad nos, nisi corrupta pervenisse*. Cumque idem Autor aliunde plura usurpaverit Martyrologia, quæ de unico Dionysio meminerunt, illum carpit Launojus his verbis: *Tunc corrupta sunt Martyrologia, quando nocent; incorrupta quando non nocent*. Quod pariter in Launojum regerit Menardus. Quoties Historia SS. Fusciani & Victorici, nec non S. Piatonis Acta testantur, S. Dionysium, ejusque socios ad Gallias accessisse sub Imperatoribus Diocletiano & Maximiano, toties Launojo monumenta hæc evadunt corrupta, quippe sensis ejus opposita: *corrupta quia nocent*. Verum nunciant hæc Opuscula, Sanctos istos Martyrium subiisse, Imperatoribus istis Christianos infectantibus? quoniam hæc Epocha ipsius opinioni respondet, tum firmæ autoritatis monumenta sunt: *incorrupta quia non nocent*. Quod vetusta Martyrologia, [sequitur idem Benedictinus] referant, a S. Clemente Dionysium in Gallias missum, exclamat Doctor hic, ab impudenti manu fuisse vitiata: *corrupta, quia nocent*. At præseferunt ne, Sanctos Dionysios duos extitisse, & Pontificibus vendicant ne Martyrologia S. hujus Episcopi Missionem? quod ipsi suffragantur, desinunt interpolata esse & corrupta: *incorrupta, quia non nocent*.

Apud Menard. Diatriba de unico Dion. c. 7. pag. 123.

§. III.

RATIO TERTIA.

Improbant Areopagitici argumenta omnia Gregoriensibus probata; hi vero illis par referunt pro pari; tum ab autoritate, tum a conjectura sumantur hæc utriusque partis momenta. Disquiritur, unde mutua hæc oppositio oriri possit.

AMbarum opinionum Scriptores eo Libros suos onerarunt numero probationum, conjecturarum, & responsionum, tum confirmandæ gratia sententiæ suæ, suarumque rationum, tum etiam infirmandæ contrariæ, suorumque argumentorum, ut ad infinitum pene abiret, quicumque ad se traduceret, omnia super hac re Critices acumina accurate describere. Satis sit dixisse, eos in rem hanc Volumina integra lucubrasse. Quod

Quod autem mirum est, in hac multitudine locorum e Scriptoribus decerptorum, conjecturarum, factorum, & responsionum, utrinque productarum, vix unum invenies testimonium, quod per eos ab opere spurio, vel corrupto, vel detorto, vel ad rem inepto, non manaverit. Nulla item conjectura est, quæ videatur ipsis probabilis, nullumque factum, quod amplectantur. Super quibus adeat qui velit Opera aliqua hac de re typis commissa.

Sirmondus, erudita Dissertatione adversus veterem Epocham confecta, sectatorem habuit consilii sui Bousquetum in priori sua Ecclesiasticæ Historiæ Gallicanæ parte. Duos istos scriptores adorsus est P. Milletus edito Opere de adventu S. Dionysii Areopagitæ in Gallias, eique præsidio fuere De Saussay, nonnullique alii. Amici Sirmondi his duabus Epistolis responderunt. Launojus quoque in arenam descendit, & Sirmondo adstipulatus, eum conatu omni defendit. Iterum Milletus Sirmondo reposuit; quod ægre ferens Launojus, prodiit rursus in Milletum alio Opere inscripto: *Responsionis ad Dissertationem de duobus Dionysiis discussio*. *Parisiis* 1643., adversus quod surrexit Menardus in suo Tractatu. *De unico Dionysio*. Parisiis 1643. Præter istos alii hanc aciem scriptis publicis sunt ingressi, quos inter De Marca Autor de Gestis Episcoporum Cænomanensium, Chiffletius, Alexander, aliique ex utraque parte bene multi, qui mutuo dicta a singulis refutarunt. Porro extra ullam dubitationem est, si autoritates omnes, conjecturæ, argumenta responsiones, & facta utrinque producta colligerentur, infinitum pene numerum hæc universa effectura: Verum ponamus ea tercentesimum non prætergredi. Ex trecentis itaque ex. gr., quas *Areopagitici* urgent, probationibus, nulla est, quæ a *Gregoriensibus* non rejiciatur; atque ex adverso non reperias ex trecentis, ab his adductis, quam in illorum responsa valere arbitrentur illi. Certissimum id saltem est, vix unam repertum iri, quæ apud adversarios male non audiet.

Fatendum itaque erit, Criticen magnam habere dissolvendi vim. Quid ita? Ergo ne hinc Milletus, Menardus, de Marca, Patres Chiffletius, & Alexander, aliique Scriptores plurimi, qui sententias ipsorum amplexati sunt, rationesque secuti, trecentas super quodam facto enunciationes protulerunt, quin vel una alicujus ponderis & æquitatis esset? Si nanque esset, non exploderent aperte absque aliqua honoris nota. Illinc Sirmondus, Bousquetus, Launojus, Tillemontius, totque periti Critici, qui nomen istis imposterum dedere, non poterunt blandiri sibi, vel unam ex tot, quot e re sua rationes ediderunt, propositum confecisse. Id sane Paradoxon videtur sæculi nostri celeberrimum.

Cui nanque persuasum esse poterit, Viros præstantes adeo, uti sunt

Gre-

Gregorienses, factum quoddam ad Critices universæ trutinam revocasse, atque ita fuisse hallucinatos, ut inter trecentas probationes, ad refutandum primorum Galliarum Episcoporum Apostolatum adhibitas, ii non fuerint, qui vel ipsarum una successus prosperos haberent, si fides est *Areopagiticis*, atque istos nihilo meliorem exitum suis dare potuisse, si *Gregoriensibus* credimus? Nunquid in caussa est, illos ea non præstare facultate egregia, quæ judicium, scientiam, eruditionem, vim, ingenii profunditatem, integritatemque desiderat, & partibus omnibus ad perfectum Criticum fingendum est necessaria? Quis nam id auderet contendere? Dices ne, eos optimæ Critices præcepta non calluisse, qui magnæ Artis hujus præceptores esse censentur? Id quoque a vero longe admodum abest. Superest itaque fateri, sive ambiguas esse & infirmas Criticas institutiones, sive illis minus sapienter Criticos usos fuisse. Quoniam vero neutrum nobis daturos esse cum *Gregorienses*, tum *Areopagiticos* credendum est; nonne saltem poterunt conqueri, si Criticus aliquis nulli affectus rationem hanc disputandi eorum præjudicatis pro istarum Epocharum alterutra opinionibus vitio verteret? In hunc modum argumentari, ut videtur, posset Criticus noster. Ponamus, duos egregios Criticos, cujusmodi sunt Patres Menardus & Alexander, nunquam fando audivisse de Quæstione, in judicium nunc vocata, eosque fortuito incidisse in Dissertationes Launoii & Tillemontii super hac re; in quibus affirmant constanter: *Serius, quam fert opinio, vulgatum fuisse in Galliis Christi Evangelium; neque ibi ante Marci Aurelii persecutionem Martyris cujuspiam sanguinem effusum fuisse*; quod evincunt multis Veterum testimoniis, quamplurimis ad trecentesimum usque numerum factis, & conjecturis. Postquam celeberrimi Patres isti concertationem hanc vacuo penitus animo examinaverint, & æquis Critices exquisitioris ponderibus libraverint adducta testimonia, monumenta, & conjecturas Tillemontii & Launoii, quæso te quodnam de Virorum istorum sententia, ejusque momentis judicium laturi essent? Non est sane abs re, eos citra ullam simulationem sponte dicturos, Sententiam hane certam videri, aut maxime probabilem; neque trecentarum illarum rationum ullam esse, quæ illi statuendæ, ut est ipsius, non conducat, & per sese plus minusve æquitati consentanea non sit. Ambigerem, vel unum fore Criticum in Republica Litteraria, qui fide ingenua, omnique posita præoccupatione, huic sententiæ non subscriberet. Quod idem dici potest de *Areopagiticorum* opinione; si tamen eam Tillemontius & Launojus expendissent, iisdem præhabitis cautionibus, quibus affecti Menardus & Alexander de *Gregoriensi* opinione dijudicaverant.

Deinde crediderim, hunc eundem Criticum colligere ex istis posse, Pa-

Patres Menardum & Alexandrum, a nobis Quæstionis hujus delectos arbitros, in hunc modum laturos judicium, atque dicturos: 1. Hasce sententias seorsim acceptas non parum esse probabiles, & utriusque fundamenta omnia, aut saltem pleraque rectissima esse, aliqua auctoritate præstare posse, & nullatenus contemnenda esse. 2. Si comparentur invicem utræque opiniones, & argumenta, quibus innituntur, ambas alicujus cum vero similitudinis jacturam facere, non tamen illam prorsus evanescere. 3. Posse quemque ex rectæ Critices institutis utram maluerit opinionum istarum amplecti, quin interea contrariam despiciat, aut ejus placita, quippe vero affinia, æquis rationibus munita, adeoque secundum accuratæ Critices pronunciata, haud explodenda tanquam falsa, vel minus probanda.

Quod si edito judicio isto a Patribus Menardo & Alexandro æquissimo atque rectissimo; (nec absimiliter dicendum puto de Tillemontio & Launojo) hi tamen Eruditi Viri deliberandum esse sibi existimarunt, atque sive in *Areopagiticorum*, sive in *Gregoriensium* familiam dederunt nomina, tum ipsi ad diversas statim sententias traducuntur; tametsi nulla subeat mutationem summa rei, tum quoad factum tum etiam quoad adjuncta.

Tunc *Gregoriensium* secta, (quod idem de *Areopagitica* dicito) quam Menardus & Alexander rectissimam & æquissimam duxerant, cum antequam, tum etiam postquam collationem ejus cum Areopagitica instituerent, non modo nullam probabilitatem servat, aut speciem veritatis, sed in falsam statim evadit, & nulla ratione propugnandam. Audiamus judicia, quæ proferunt Sapientes isti, jam alterutræ ex his Epochis addicti: *Religio Christiana*, ita fert Alexander, *ante tertium Sæculum stabilita est in Galliis, imo & ante secundum: siquidem certo probatur, Viros Apostolicos primo sæculo in varias Galliarum Ecclesias Evangelii lumen intulisse*. (*Alex. Sæc. 1. Disp. 15. p. 2.*) Jam vero multo ante quæstionem hanc diremerat Menardus, *certam & inconcussam Areopagiticorum* opinionem appellans, *Gregoriensium* autem *dubiæ & incertæ fidei, imo & falsam*. (*Menardus de Unico Dionys. c. 20.*) Nihilo æquior *Areopagitici est Gregoriensium* Judicum delectorum sententia. Tum Launojus, tum ejusdem consilii ceteri eam inter fabulas amandant, atque adeo fama laborat, ut nos doceat Dupinus, *neminem pæne in hanc diem esse, qui parum adeo sincerus sit, ut dubitare possit, alium esse ab Areopagita Dionysium Parisiensem*. (*Tome 1. pag. 100.*) Nihil hic loquor, inquit Bailletus, de studio atque opera Hilduini Abbatis S. Dionysii, aliorumque ejus assectarum usque ad nostra tempora, qua laborarunt, ut cogerent in unum Areopagitam Athenarum Episcopum cum S. Episcopo Parisiensi, quandoquidem jam nunc ut *laboriosa & supervacanea figmenta* censentur. (*Baill. 9. Oct. Tab. Crit pag. XX.*) Sentit Tillemontius, dici posse, *Areopagiti-* (*Tome 4. annot. 2. de Saint Denys pag. 710. col. 2.*)

giticorum opinionem hac ætate funditus everſam eſſe . Ecce qua via Sententiæ iſtæ, abſque eo quod nulli in ſemetipſis obnoxiæ ſint mutationi, fiunt repente rectæ rationi repugnantes, incertæ, dubiæ falſæ, fabuloſæ, haud propugnandæ, & nulla ferme fide dignæ. Porro ſi opiniones iſtæ in rei ſumma novam, ut ita dicam, naturam induunt, ipſa quoque momenta, a quibus pendent, ad nihilum adeo recidunt, ut ex trecentis nullum ſit, quod ſubſiſtat, cujuſque exiguam ſoliditatem haud oſtendant. Id perſpicuum unicuique erit, qui vel paulisper in Opera hac de re publici juris facta oculos intendat. Deprehendet in illis, omnibus mutuo reſponderi utriuſque partis conjecturis, * easque rejici abſolute, ne admiſſis quidem illis officioſe aliquo ſaltem ſenſu. Nihiloſecius in rem erit, meminiſſe, rationes iſtas & conjecturas, quantumvis nulla probabilitate præſtantes, ut eas vocant Critici noſtri partium ſtudio diſtracti, probabilitate tamen non caruiſſe per ipſos antequam hujuſcemodi ſtudia ſuſciperent, & tum etiam non carere, cum ab iis ſe removent, & a Quæſtione controverſa, ut ita dicam, ſe abdicant. Noſtri vero Sapientes miræ hujus Metamorphoſeos cauſſam, quam maluerint, in medium adducent. Nos interea ratum & conſtans habebimus, celebre adeo Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ eventum, quodque alicujus momenti eſt, non poſſe in tot Criricorum animis ad varias ad ſui ipſius formas ſe componere; niſi tribuatur id, ſive alicui partis eorum præjudicio, ſive Artis ſuæ acceptiſſimæ legibus minus accuratis, ſive pravæ earum exercitationi.

§. IV.

RATIO QUARTA.

Implicare ſe aut propugnandis aut oppugnandis factis innumeris, & vetuſtis Monumentis, queis aliqua cognatio eſt cum facto præcipuo.

HAud modicum Volumen Scripturus eſſet, ſi quis ad ea omnia colligenda aggrederetur momenta, facta Hiſtorica, & Opera, quæ ſuper hac quæſtione adhibent Viri noſtri ſapientiſſimi. Statim ac *Areopagiticus* aliquis conſilium cepit adhærendi Epochæ veteri, continuo mille ſibi laqueos induit, cogiturque quamplurima tueri facta & eventa, quæ rem illam attingunt; purgare multa monumenta, atque opera, le-

* Launojus ſermonem habens de reſponſione ſua ad P. Milleti Diſſertationem, his verbis utitur Sancti Hieronymi: *Sequar quocumque jeris, aut pariter in luto hærebimus, aut pariter expediemur*. Præf. de duobus Dionyſiis. Menardus quoque declarat in Procemio, ſe in veſtigiis Launoii inhæſurum, neque probationum ejus ullam ſine reſponſo prætermiſſurum.

vif-

vissimæ plerumque soliditatis; confugere ad conjecturas plures, verique similitudines, levissimas sæpenumero & vanas. Non sunt tamen hæc omnia satis. Necesse est, illum ferri ad evertenda facta complura in eum jacta, ad rejicienda opuscula haud pauca, & conjecturas, rationesque adversus Epocham suam allatas. Eadem via incedere debet *Oregoriensis*; quo fit, ut horrendis utrique involvantur ambagibus, quæ tantum abest, ut rem illustrent, factumque istud in bono lumine collocent, ut illud magis implicent, novis obducant tenebris, rationes rationibus cumulantes, conjecturas conjecturis, eventa eventis, quorum pleraque se mutuo petunt, ut demum, collatis diligenter utriusque partis adjunctis, appareat, nihil illos ferme profecisse.

Fortasse utriusque sententiæ Autores ita se gerunt, freti egregio hoc Critico documento: „ Accidit sæpenumero, quamquam unaquæque con- „ jectura seorsim accepta non magni facienda esse videatur, universas „ tamen connnexas, quandam rei addere certam veritatem moralem. „ Verum, ut accurata sit regula ista, oportet primo, conjecturas istas esse genuinas, hoc est, rectas. 2. Eas sibi vicissim præsidio esse. 3. Non infirmare, quæ animus est iis confirmare. Denique initiis constantibus superstrui. Hæ autem haud raro in Criticorum conjecturis conditiones desiderantur. Videntur namque Critici nostri minus solliciti esse de librandis rationibus, quam de cumulandis; & si ut plurimum nullo junguntur nexui, aliquando ipsorum caussæ officiant citius, quam faveant; aut in hac re vim faciant, cum ipsi in alia plane se munire vellent. Porro, ut est rerum natura, fieri non potest, quominus hæc contingant. Quod ut constet, animadverte infinitum ferme objectorum numerum, quæ inter disputandum emergere faciunt, * & reperiuntur in tanta editorum hac de re Librorum turba. Ut autem melius judicium tuum interponas, operæ pretium duco, horum partem in medium afferre. Ordiamur ab *Areopagiticis*.

Dupinus in Præf. 2 part. pag. 41. Tillem. Alexander, Autor de Arte cogitandi.

Præter S. Philippum, S. Paulum, S. Lucam, S. Crescentem, S. Trophimum; S. Martialem, Apostolos aut Apostolorum Discipulos, quos ajunt *Areopagitici*, Fidem Christi in Galliis a primo Sæculo prædicasse, flagitat caussa eorum, ut contendant, 1. Ad annum usque 102. aut circiter, quo evasit ad Superos S. Clemens Papa, plures alios Viros Apostolicos missos in Gallias fuisse tum a S. Petro, tum etiam a S. Paulo, tum denique a S. Clemente. In hoc numero sunt S. Taurinus Ebroicensis, S. Nicasius Rhotomagensis, S. Exuperius Baviovienfis, S. Gatianus Turonen-

* Launojus de hac concertatione scribens dicit, e re sua esse, ut plurima immisceat, *quæ sine de Dionysii quæstione dispendio prætermitterentur, si cum vitiligatore mihi res non esset.* *De duobus Dionys. Præf.*

sis,

fis, S. Julianus Cænomanenfis, S. Savinianus Senonenfis, S. Aventinus Carnutenfis, S. Altinus Aurelianenfis, S. Sanctinus Meldenfis, S. Eucharius Trevirenfis, S. Clemens Metenfis, S. Sixtus Rhemenfis, S. Memmius Chabillonenfis, S. Lucianus Bellovacenfis, S. Firminus Ambianenfis, S. Saturninus Tolofanus, S. Dionyfius Parifienfis, S. Fronto Petrogoricenfis; S. Urfinus Bituricenfis, aliique multi a Launojo ad 40. pene calculum recenfiti.

Laun. Differt. de Sulp. Sev. Obferv. 4.

2. Quamquam Sanctorum iftorum Epifcoporum plerique extremum Martyrio Spiritum claufcrint, admittere item debent *Areopagitici* quamplurimos Martyres, qui a primo Ecclefiæ fæculo in Galliis fanguinem pro Chrifto fuderunt, inter quos recenfere eft S. Agoardum, S. Ivonem, S. Lucanium, S. Praxentium, S. Juftinum, S. Eugenium, S. Fufcianum, S. Victoricum, S. Piatonem. S. Rufinum, S. Crepinum, S. Crepinianum, S. Valerium, S. Lucianum, S. Marcellum, S. Quintinum; aliofque plurimos, a Tillemontio, qui illorum Acta difcutit, memoratos.

Tillem. Tom. 4. Art. de S. Dion. & in annot.

3. Admirandus hic hominum Apoftolicorum, Epifcoporum Martyrum, aliorumque Sanctorum numerus, quem a primo fæculo confiteri *Areopagiticos* eft opus, eos pariter irretit amplectendis innumeris Traditionibus popularibus, Ecclefiarum in Sanctorum venerationem conftructarum, monumentorum ad nominis illorum commendationem erectorum, aliorumque plurimorum factorum, quæ ab hac fententia nequeunt feparari.

4. Ipforum eft certare pro innumeris Operibus fuæ opinionis confirmandæ gratia, quorum pleraque aperte fuppofititia funt, corrupta, fabularum & rerum minime probabilium plena; quodque difficillimum puto, conciliare invicem debent eventa & fcripta, quæ fe mutuo deftruunt, totque repugnantia præferunt, ut qui facta hæc & Sanctorum iftorum Acta tueri velit, neceffe haud raro habeat, id loco ifto repudiare, quod altero loco ipfi jecerat fundamenta. Unde factum eft, invitos etiam appellare illos ad tot conjecturas & imagines veri, quas non eft mirum, haud multum afferre ponderis illorum opinioni, imo quamfæpiffime admodum nocumenti. Qui de his certior fieri amat, fe conferat ad Differtationes pro hac fententia confcriptas.

Hic tamen finis impedimentorum non eft, quibus illaqueantur *Areopagitici*. Ad eos pariter attinet, *Gregorienfium* fundamenta diruere; palam facere, Autorem Paffionis S. Saturnini audiendum non effe, Sanctos Sulpicium Severum, & Gregorium Turonenfem exigua florere autoritate; eorum errata magnificare, & prolixum omnium indicem texere. Repellenda funt tamquam fufpiciofa aut corrupta Martyrologia quamplurima & vetuftiffima: illud videlicet, Hieronymo adjudicatum, at-

que

que alia Bedæ, Usuardi &c. Conclamandum adversus Calendaria, *Missalia*, *Breviaria*, atque antiqua omnium fere Ecclesiarum Gallicarum Dypticа. Expedienda sunt hæc omnia obtentu suppositionis vel corruptionis, vel modicæ antiquitatis. Nisi hæc sufficiant, illis se subducunt, quasi rati non multum in illis inesse autoritatis. Interest denique prospicere infinitis incommodis, & repugnantiis; tot facta inficiari, conjecturas, & momenta innumera excogitare, quæ non enervant aliquando minus propriam, quam aliorum sententiam; responsa denique & solutiones adoptare, sive potius excusationes, quæ creberrime adversariis suis novas suppeditant aggressiones. Hæc sunt illorum pars, quibus irretiuntur *Areopagitici*.

Illa autem *Gregoriensium* neque minora sunt, neque minus molesta. 1. Caussæ suæ constituendæ necessario maximam existimationis famam conquirunt Sanctis Sulpicio Severo, & Gregorio Turonensi, quam apud semetipsos pene non habent, quorumque testimonio in ceteris præter istud factis vix obsequuntur.

2. Necessum est, eos in fidem plurimorum Martyrologiorum se recipere, innumeris factis aures præbere, autoritatem ipsis tribuere; etsi eorum pleraque aut erratis scateant, aut recentiora plus æquo sint ad id factum probandum, & loca non pauca exhibeant, * quæ sine appellatione *Areopagiticis* emolumento esse possent, si hæc illi Monumenta omnibus suis partibus reciperent. Verbi gratia, verba hæc, quæ habentur in vetusto Martyrologio Romano, edito a Rosvveido. *XI Kalendas Aprilis*: *Narbone Sancti Pauli Episcopi*, *Discipuli Apostolorum*, atque alia, ex Adonis Martyrologio deprompta IV. *Kalendas Januarii*: *apud Arelatem natalis S. Trophimi Episc. & Conf. Discipuli Apostolorum Petri & Pauli*.

3. Instat *Gregorienses*, ea non præterire, quæ num. 4. de *Areopagiticis*, persecuti sumus, nec opus est hic denuo recitare. Unum addam argumento *Neganti* eos quam Sæpissime fidere, a cujus usu frequente abstinent Areopagitici.

* Bailletus 15. Maii pag. 517., Tillemontius Tomo 4. pag. 224. Bollandus, & Martyrologium Gallicanum ajunt, Claromontanam Ecclesiam idibus Maii colere 6266. Martyres, pro Christo interremptos Gallieno imperante ad annum 280. in Urbe Alverniæ, (nunc Claromonti) a Chroco Rege Germanorum Vandalorum Idololatra (nunc Pomerani nomen habent) qui depopulatis Civitatibus Moguntina & Metensi, in Gallias irrupit. Satis autem apparet, doctissimos nostros *Gregorienses* viam inituros, qua septem Episcoporum Epocham, qui per eos in Gallias non se contulerint nisi Decii ætate ad annum 250., cohærere faciant tot Sanctorum in urbe una Martyrio, non comprehensis, si attendimus *Fraissio Canonico Cathedrali Claromontana*, *Scriptori de Origine Ecclesiarum Gallicarum* pag. 308 Virginibus, fœminis, pueris, & senibus.

 4. Opor-

4. Oportet insuper, eos monumenta multa adulterinis accensere; quæ plerorumque *Gregoriensium* ipsorum confessione exploratæ sunt Fidei, & responsa usurpare cavillatione plena; uti quando in eos afferunt Inscriptionem vetustam, qua effici potest, Fidem in Hispaniis propagatam fuisse ante Neronis tempus. *

5. Harum partium studiosi stare debent adversus innumeras antiquas Traditiones omnium fere Ecclesiarum Gallicarum & Hispanarum; & in Spuriis numerare, quæcumque ab *Areopagiticis* laudantur, & autoribus firmantur, ante Carolum Magnum florentibus. Sunt etenim, qui autument, ante illum altum silentium fuisse de tot Virorum Apostolicorum in Gallias adventu.

Postremo ad eos attinet, elevare testimonia Scriptorum, qui sententiæ suæ notam aliquam inurere possunt, aut *Areopagiticorum* opinioni vim addere: atque, ut aliquando collationi huic finem imponamus, eos patere affirmo iisdem, quibus patere vidimus *Areopagiticos*, incommodis. Quis Criticorum nostrorum eruditionem, aut perennem Critices fœcunditatem haud admirabitur? Eruditionem quidem; quoniam ad factum unum componendum opportunitatem ipsis afferunt res, eventa, testimonia & Opera, cum typis commissa, tum manu exarata, pene infinita. Fœcunditatem etiam Critices, quoniam regularum ejus subsidio emergere faciunt super minimo quovis evento innumeras conjecturas, rationes, similitudines veri, quæ alias similiter pariunt. Si universa hæc dicenda sunt, Historiam Ecclesiasticam illustrare; tenebras, quibus offunditur, dissolvere, nobis erudiendis insudare, nolumus commoda hæc egregiæ Criticorum Arti, ejusque Legum exercitationi invidere.

* „ Neronis persecutio Hispaniam usque pervasit, uti arguimus, „ inquit Godavius, ex veteri Inscriptione reperta in Urbe *Cluinia*, *Colonia* nuncupata. Ita ferebat. „

NERONI CL. CÆS. AUG.
PONTIF. MAX. OB PRO
VIN. LATRONIB. ET HIS
QUI NOVAM GENERI HUM.
SUPERSTITIONEM INCULCAR
PURGATAM

Porro certo scimus, Principis hujus ætate non aliam prodiisse Novam Religionem præter Christianam, quæ Ethnicis ridenda videbatur & periculi plena superstitio. Non tamen inficias imus, multis Viris doctissimis eam insedisse sententiam, ut credant, Inscriptionem hanc adulterinam esse, adeoque negent, Christianos in Hispaniis exagitatos fuisse. Hist. Eccl. anno 69. pag. 224. Baron. ad annum 69. §. 46.

Tillemontius quoque Tomo 2. pag. 84. de Inscriptionis hujus dubitat veritate. Launojus eam esse veram non diffitetur; verum contendit eo positam, quod Hispani audivissent, Neronem ab Imperio Romano Religionem Christianam exterminasse. *Et ob id facinus apud se Neroni memoratum Elogium posuerunt, quo purgatam a Christianis, non qui aderant, sed qui tandem aliquando adfuturi erant, Provinciam suam Imperatori gratularentur.* Diss. de Sulp. Sev. §. 2.

§. V.

§. V.

Aliæ, quibus utuntur Critici, Rationes.

PRæter ea, quæ diximus hactenus, in rem est, alias hic subnectere rationes, a Criticis in præsenti non modo, verum in aliis etiam Quæstionibus adhibitas.

I. Ad illustrandum factum positum in controversia, alia eventa statuere, & momentis uti, quæ alibi non probantur ipsis, quin imo rejiciuntur.

II. Sibi mutuo exprobrare, quod recitata Autorum loca detorqueant, invertant, corrumpant.

III. Responsa parum solida adhibere; quod argumento est, eos difficultatum vi frangi, & dare citius operam, ut illas eludant, quam ut solvant.

IV. Probationis loco id afferre, quod vertitur in quæstione, & æquas sibi consecutiones elicere sive ex Scriptorum testimoniis, sive ex quibusdam factis; licet hæc facta & testimonia a Disputationis capite sint remota.

V. Iisdem Operibus, locis, & dicendi modis uti ad pugnantia facta confirmanda.

Non duxi colligenda hic esse exempla, ut evincerem, rationes istas Criticis nostris usus haud paucos attulisse: passim enim in illa incurret unusquisque, non in illorum modo Operibus, verum in isto quoque. Illud etiam possumus certo affirmare, nullam ex his rationibus esse, quam non adhibuerint super hac quæstione disputantes: videlicet, neutrius partis Autores eas neglexisse. Quemadmodum enim persuasum nobis est, nonnullos esse Eruditos Viros, qui, discussa quæstione hac, istarum rationum aliquam ad suos usus non converterunt; ita non putamus, ipsis injuriam inferre, si dixerimus, neminem repertum iri, qui oblitus fuerit, horum adjumentorum ullum adhibere.

Quibus tamen querelis animus non est, celeberrimis Criticis istis gloriam invidere, quam sunt promeriti ubi excellentiores Critices præceptiones ad hoc factum historicum traduxerunt: id unum dicimus, Sapientes nostros, quippe super re intricatissima laborantes, non potuisse non huc afferre quiquid ipsis præsto fuit ad opinionem, gravissimis difficultatibus impeditam, sive propugnandam sive oppugnandam. Multi sane molestique operis est illam diligenter expedire; & adversaria accommodate refutare: quod affert suspicionem, Regulas, aut Usum Critices haud semper ad facta quædam illustranda conferre.

AR-

ARTICULUS VI.

Regulæ Criticæ, quibus huic facto expendendo uti quis posset.

SUM nescius, anne in aliquo lumine spinosa hæc disputatio collocari posset, absque eo quod tot usurparemus differendi modos, qui ab accurata & recta Critice abhorrent, totque eruditionis veluti impedimenta, quæ in rem hanc ostentant Critici, nonnulla hic recensendo præcepta ab eruditis nostris constituta. Longe absum a novis rebus inducendis, idque unum intendo, nimirum, Legum istarum præcipuas ex eorum operibus colligere, ut illas utrique, de qua agimus, sententiæ, possim accommodare: quæ item maximæ esse poterunt ad cetera facta historica perpendenda opportunitati.

REGULA PRIMA.

Factum perspicue aperire.

DOcumentum hoc primum satis per sese clarum est. Nemo est qui dubitet, fieri non posse, ut quis de controversia ulla disputet accurate, quam finistre intelligit, & obscuris ambiguisque vocibus effert; Quare, ut præcepto huic diligenter obtemperemus, his verbis factum hujusmodi possumus enunciare. *Utrum Fides constituta in Galliis fuerit ab Apostolicis Viris post primum Ecclesiæ Sæculum; ibique Martyres extiterint ante Marci Aurelii persecutionem.* Ajo equidem, *utrum Fides constituta fuerit*, utrum ab ullo Episcopo Ecclesia aliqua erecta, non autem tantum *prædicata* aut *recepta*: quandoquidem *Gregoriensium* Sapientissimi fatentur testimonio Septem Episcoporum, qui ad Sanctam Radegundem * litteras dederunt, effulgere Fidem cœpisse in Galliis ab ipso Christianæ Religionis ortu, sed parum ibidem profecisse.

Tillem. Tom. 4. Art. 1. de S. Dion pag. 440. Launoj. &c.

Ecce paucis status Quæstionis. De eo convenit inter Doctos; verum cum duabus constet partibus controversia, ambas æque negant *Gregorien*ses,

* Medio circiter VI. Sæculo Septem Gallorum Episcopi Epistolam ad Sanctam Radegundem dederunt, qua narrant ipsi inter cetera, veritatis cognitionem, licet ab incunabulis Christianismi plantata in Galliis Fides fuerit, ad paucos tamen propagatam fuisse, donec divina miseratione illuc missus fuit S. Martinus: *Cum ipso Catholicæ Religionis exordio cœpissent Gallicanis in finibus venerandæ Fidei primordia respirare.* Greg. Tur. Hist. Franc. l. 4. cap. 39.

ſes, *Areopagitici* per ſeſe priorem affirmant, alteram ex rei conſecutione amplectuntur. Quo poſito, id habent, ut videtur, commodi *Areopagitici* præ *Gregorienſibus*, quod his ita firmanda ſententia ſua eſt, ut nullo poſſit exemplo ipſius falſitas demonſtrari. Ut autem *Areopagitici* aliquid e re ſua compendii faciant, ſatis eſt, eos oſtendere, Virorum Apoſtolicorum aliquem ſingillatim Eccleſiam aliquam in Galliis inſtituiſſe, eamque ſuo Sanguine irrigaſſe. Sunt qui Concertationem aliis verbis exponant. *An S. Dionyſius Pariſienſis idem ſit atque Areopagita. An S. Trophimus S. Pauli Diſcipulus, S. Creſcens, S. Martialis, ceterique Fidem in Galliis prædicaverint, illucque fuerint ſive a Petro, ſive, a Paulo, ſive a S. Clemente ablegati.* Quæ omnia eodem recidunt, & Diſputationis ſtatum efficiunt.

REGULA ALTERA.

Factum Scriptorum teſtimoniis probare.

HOC eſt primum Critices initium. Porro neceſſum foret, Autores ejuſdem eſſe cum re ætatis; ſi vero deſint, ad eos confugiendum eſt, qui propiores ſunt temporibus factorum, quæ acciderunt: modo ne plus æquo diſtent. Argumentum etenim a Scriptore VII. aut VIII. ſæculi ſatis leve eſſet ad eventum I. aut alterius ſæculi confirmandum; niſi tamen optimos vades dictorum ſuorum proponeret. *Areopagitici* primo loco ad Epocham ſuam ſtatuendam citant teſtimonium S. Epiphanii * ſcribentis, S. Paulum, Lucam in Gallias Fidem nunciatum miſiſſe; unde in Italiam, Dalmatiam & Macedoniam tranſiit, ubi Divinum Verbum ſeminavit. Opinio quoque tradit, a Paulo Creſcentem quoque, Eccleſiæ Viennenſis inſtitutorem, in Gallias ablegatum, uti legitur capite 4. Epiſtolæ alterius ad Timotheum. Hæc S. Creſcentis Miſſio ab Euſebio deprompta eſt, qui refert, S. Paulum direxiſſe S. Creſcentem εἰς τὰς Γαλλίας; ** quod teſtimonio pariter Epiphanii, Theodoreti, &

De Marca Ep. ad Vall. Menardus, Milletus, Alexandr. &c.

* Recito S. Epiphanii locum: *Idque primum in Dalmatia, Gallia, & Italia, ac Macedonia præſtitit: ſed in Gallia præ ceteris;* ſive, *principium vero in Gallia.* Ἀρξάμενος ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Epiph. Hæreſ. 5.

** P. Pezrooius exiſtimat contenditque, *Gomerum* Japheti primogenitum, & Noe Nepotem, habendum eſſe primum & germanum populorum *Gallorum* patrem, quibus *Galatum* nomen Græci impoſuerant. Poſteritas *Gomeri* non modice aucta principatum Aſiæ Minoris, Inſulæ Cretenſis, totiuſque Græciæ obtinuit. Denique iiſdem populis in Europa conſtitutis, & præſertim intra eos fines, qui Occeano, Pyrenæis, Mare Mediteraoco, Alpibus, & Rheno circumſcribuntur, *Celtæ & Galli* dicti fuere, unde Galatiæ nomen ortum eſt. Pezronius de Antiqu. Nationis & Linguæ Celt. ſive Gall. in 12. 1703. Poſtquam Galathes, priſcorum Celtarum Rex, Gentes multas ſubegit, eas *Galatum* vocabulo inſi-

So-

Sophrenii, aliorumque Veterum multorum roboratum est. Suffragio deinde haud paucorum Patrum certum habent, Divum Paulum, annos duos Romæ commoratum, iter in Hispaniam suscepisse; & secundum omnem veritatis speciem Gallias pertransivisse, easque divinis placitis imbuisse. Opinantur denique, Isidori Hispalensis fide, S. Philippum Apostolum Religionem nostram Gallis & Anglis palam fecisse.

Isidorus l. de Vita & Morte Sanctorum c. 74.
Iren. Adv. Hær. c. 11. c. 3.

Areopagiticis insitum animo est, secundum ipsos sentire Iraenei, & Tertulliani testimonia. Primus nanque ut ostenderet, fidem unam esse, hæc habet. *Neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque quæ in Iberis, neque quæ in Celtis &c.* Mordicus enim tuentur, * Celtarum nomine S. Iræneum universas Gallias accepisse. Tertullianus pariter, qui triginta circiter post S. Iræneum annis scribebat, animadvertit, ætate sua satum fuisse Evangelium *Galliarum diversis nationibus*. **

Tert. l. adv. Jud. l. 7.

Alia quoque monumenta ad usus suos transferunt *Areopagitici*. Primum est Epistola Cypriani *66.* ad S. Stephanum Pontificem anno 258. datam, in qua urget illum, ut ad Gallorum scribat Episcopos, jubeatque eos Marcianum Episcopum Arelatensem a Fidelium communione semotum declarare, aliumque in ejus locum sufficere. Quod argumento haud contemnendo est, inquiunt, Gallicarum Ecclesiarum non Decii ætate ex Epocha S. Gregorii Turonensis, sed multo ante jacta fundamenta fuisse. In aciem pariter educitur Epistola, quam S. Zozimus Pontifex ad Gallorum Episcopos misit anno 418. in qua hæc leguntur. *Ad quam primum ex hac sede Trophimus summus Antistes, ex cujus fonte totæ Galliæ Fidei rivulos acceperunt, directus est.* Tum referunt, Scriptum,

Zozimus. Ep. 5.

gnivit, & *Palatiam* illam appellavit, quæ *Gallia* deinceps dicta est. Ipsius nepotes ad Greciam & Asiam Minorem usque se propagarunt, eoque nomen etiam *Galatum* contulerunt. Diod. Sic Hist. l. 5.

* Est opinio adversus Quesnelium, *Celtarum* nomine non illos modo intelligendos esse, qui Galliam incolunt ab Julio Cæsare *Celticam* nuncupatam, sed Gallos omnes in universum; quoniam Irenæus Gente & Scriptione Græcus, eam subiecit voci isti sententiam, quam ipsi subjicit Lingua Græca. Porro non est dubium, omnes Autores Græcos *Celtas* vocasse Gallos universos. *Hæc quidem de iis*, inquit Strabo, *qui Narbonensem Regionem colunt, commemoremus, quos antea Celtas nominabant, a quibus universos Gallos a Græcis Celtas appellatos opinor propter eorum Claritatem* Strabo l. 4. Autor Noviss. Dissert. de tempore, quo in Galliis egit radices Religio Christiana Parte 2.

** Hoc Tertulliani verbum per Launojum nihil significat præter populos Lugdunenses, Viennenses, Valentinenses, Helvios, Augustodunenses, & Divionenses. At est verosimilius, diversas istas, de quibus perhibet Tertullianus, Galliarum nationes, eas Provincias exprimere, quæ, secundum partitionem ab Augusto factam, Gallias complectebantur: videlicet Narbonnensem, Lugdunensem, Belgicam, Aquitanicam, Galliæ imposterum in septemdecim Provincias divisæ sunt.

aut

aut genus quoddam supplicis Libelli, ab Episcopis Provinciæ Arelatensis ad S. Leonem Pontificem anno 450. oblatum, in quo postulant Privilegiorum suorum instaurationem, quæ postremis S. hujus Pontificis declarationibus fuerant diminuta. Quo autem Ecclesiæ Arelatensis dignitatem probent, Missionem S. Trophimi in Gallias a B. Petro Apostolo producunt: *Missum a B. Petro Apostolo*. Quibus monumentis Epistola Septem Episcoporum Gallicanorum ad S. Radegundem addi potest. *Inter Eccl. S. Leonis Ep. 44.*

Neque vero hæc tantum sunt *Areopagiticorum* momenta: habeto alia, quæ per ipsos quandam Traditionis speciem efficiunt. In hujus fronte collocant Vitam S. Dionysii, a Visbio autore ejusdem ævi, testeque eorum, quæ narrat, oculato descripta: eandem catenam nectunt Autoritas Hilduini, Acta S. Genovefæ, S. Sanctini Episcopi Meldensis, Testimonia Fortunati Episcopi Pictaviensis, S. Eugenii Junioris Episcopi Toletani; Simeonis Metaphrastis, Martyrologii Venerabilis Bedæ, ex Diplomate Pipini Regis Gallorum pro Monachis Abbatiæ Sandionysianæ; S. Methodii Martyris, Archiepiscopi Bysanthini; Anastasii *Bibliothecarii*, Hincmari; S. Paschasii Abbatis Corbejensis; Joannis Scoti Erigenæ, S. Thomæ, aliorumque multorum.

Scriptores deinde hujus Caussæ patroni non prætereunt taciti Martyrologium Romanum, aliaque nonnulla *Breviaria & Missalia* multarum Ecclesiarum Galliæ, atque universæ pene Christianitatis: Monumenta testantia, a S. Clemente in Gallias S. Dionysium Areopagitam ablegatum fuisse, qui Parisiensem Ecclesiam instituit, & effuso sanguine decoravit.

Contra vero Gregorienses non modo sua esse dicunt loca S. Irenæi, Tertulliani, & Epistolæ ad S. Radegundem, quibus fidunt etiam *Areopagitici*; sed præsertim rem suam deferunt ad Autorem de Gestis S. Saturnini, quem volunt ineunte quarto sæculo in vivis fuisse; ad S. Sulpicium Severum, & Sanctum Gregorium Turonensem. Non eos fugerunt *Martyrologia*, quæ de duobus Dionysiis verba faciunt, quorum Ecclesia non unum festum diem colit, Areopagitæ quidem quinto Nonas, Episcopi vero Parisiensis septimo Idus Octobris. * Præcipua, quæ laudent, Martyrologia, hæc sunt, Bedæ, Usuardi, Adonis, Notkeri, & Roma-

* Hæc Martyrologia passionis eorum loca & adjuncta manifeste distinguunt; nullum adjungunt comitem illi, qui concessit ad Superos quinto Nonas Octobris; alterum vero septimo Idus Martyrio affectum cum S. Rustico & Eleutherio tradunt. Animadvertunt, primum varia tormenta sustinuisse; secundum capite tantum damnatum. Denique non apparet in his Martyrologiis, quo imperante objerit prior; solumque narrant, quo Præfecto alter passus sit.

num, a Rosvveido in publicum vulgatum. Martyrologia item Ecclesiarum Claromontanæ, Rhemensis, Antisiodorensis, Trecensis, Parisiensis, Rhotomagensis, Senonensis, Augustodunensis, Andegavensis, Turonensis, Svessionensis, Ambianensis, aliarumque multarum.

Adjungunt *Gregorienses Martyrologiorum* testimonio illud quoque *Kalendariorum* Ecclesiarum Ambianensis, Carnotensis, Venetæ in Brittania Minori, Narbonnensis, & antiquorum cum *Breviarii* tum *Missalis* Romanorum. Memorant post hæc Litanias triginta Ecclesiarum, quæ S. Dionysium iis Martyribus accensent, qui, Aureliano Imperii summam gerente, passi sunt, iisque sociant, qui Maximiani sententiam subjere. Acta demum Sanctorum Fusciani & Victorici pro se adducunt, aliaque id genus opera, de quibus superius. Ecce præcipua Monumenta omnia, unde utriusque partis Scriptores probationes hauriunt veras & ajentes; neque etenim de negante argumento, aut consecutionibus a verbis Autorum elicitis sermo est.

REGULA TERTIA.

Necessum est haud depromi Veterum testimonia ab Operibus supposititiis, dubiis, suspiciosis, quæque aut locis aut sensis utroque trahi possint.

SUpervacaneum est facto alicui confirmando, loca decerpere ex operibus ullo vitiorum istorum notatis. Quod concertationes in immensum abire facit, atque haud paucas intrudit res peregrinas in judicio Eventi præcipui, illudque in dies magis involvunt. Ut suspiciosum Monumentum aliquod tuearis, tua interest, ad alia confugere, nihilo fere majoris autoritatis, e quibus novæ difficultates emergunt, conjecturas conjecturis cumulare, novam disputandi ansam dare, quod quæstiones efficit infinitas.

Scriptores utriusque partis super hac controversia in errorem hujusmodi non inciderunt, quod attinet ad Opera aperte supposititia. Si nanque excipias Librum *de Morte & Vita Sanctorum*, Isidoro Hispalensi tributum, * atque ab *Areopagiticis* laudatum, de cujus falsitate nemo est, qui ambigat, non habemus, quem *Apocriphum* Librum *Gregorienses* in

* De Marca autor est, hunc S. Isidori Tractatum extare Parisiis in Bibliotheca Abbatiæ S. Germani Pratensis cum aliis ejusdem Patris Operibus, legique in hoc MS., 850. annorum ætatem ferente: *Philippus Gallis prædicat Christum*. Compertum pariter facit, S. Jacobum in Hispania fuisse, ibique Evangelium nunciasse: quod argumento esse posset, Propugnatores Itineris S. Jacobi in Hispaniam locum hunc non vitiasse, ut nonnullis persuasum est. Marca Epist. ad Henr. Valesium.

me-

medium protulerint, uno demto Launojo, qui loco quodam utitur e Constitutionibus Apostolicis deducto, alioque e *Sinopsi* Dorothei de Septuaginta duobus Discipulis, ut ostendat, S. Crescentem in Galliis pedem non posuisse.

Launoius Diss. de Sulp. Sev. §. 16.

Non idem tamen affirmare possumus de Scriptis dubiis & suspiciosis; sed aliorum judicium sit, num his adscribenda sint monumenta, iccirco mendis istis notata, quod notantibus incommodum ferant; si etenim id moris in Regulam Critices evaderet, magni facerent statim utriusque sententiæ Scriptores momenta sua, ab autoritate petita. Non videtur igitur æquum, Opus aliquod inter suspiciosa & dubia detrudere, quod passim a Viris integerrimis recipitur. Quamobrem etsi renuat Launojus amplecti supplicem Libellum Episcoporum Provinciæ Arelatensis ad S. Leonem Pontificem, & Epistolam *66.* S. Cypriani, aliamque Zozimi, quæ *Areopagiticis* afferunt opportunitatem; non putamus tamen in hoc Doctorem istum audiendum esse: quandoquidem duo priora Opera vel ab ipsis Gregoriensibus admittuntur; tertium autem placet viris doctis, ab hac Disputatione omnino remotis, aliisque, quibus in hac Controversia negotium est, illudque in veris Sancti hujus Pontificis Epistolis recensent.

Launojus de duobus Dionys. Discuss. cap. 5. 54. & seq.

Quesn. in Disp. Apolog. pro S. Hilario cap. 6. Dupinus Bibl. t. 3. 1. par. p. 246.

Non crediderim ex regulis rectæ & accuratæ Critices, sumendas esse ab illo Opere in rem aliquam probationes, a quo in adversam partem aliæ maxime perspicuæ & conclusæ traducuntur; si nanque vim habet argumentum aliquod ab autoritate Scriptoris, & verborum claritate, ubi duo invicem pugnantia loca inde promentur, alterutrum certe eorum nihil efficiet; & priori interim destruente, dum aliud extruit, quid, amabo, proficient? Quotiescumque etenim caussæ duo æque agunt utrinque, non potest non vis earum hærere suspensa ab efficientia sua.

Quæ principia concludere videntur, non multum progredi caussam *Areopagiticorum & Gregoriensium*, cum utrobique Acta recitant S. S. Fusciani & Victorici; *Martyrologia* Romæ, Usuardi, Adonis, aliaque haud pauca; siquidem Opera ista ut hinc favent, illinc tamen nocent, ut nos exempla monuerunt. Quapropter Critices accuratæ sectatores universas probationes istas, ad implicandam litem istam tantummodo accommodatas, mittere deberent. Quorsum *Gregorienses* quamplurima congerunt Martyrologia, duos Sanctos Dionysios internoscentia, si totidem pene præsto sunt nihil vetusta minus & authentica, quæ nullum inter Dionysium Areopagitam, & Galliarum Apostolum agnoscunt discrimen? Quid prodest ad quædam S. Genovefæ Acta appellare, ut fiat liquido a S. Clemente in Gallias missum Dionysium, si non desunt alia

 ejus-

ejusdem Sanctæ Mulieris Acta, in quibus de hoc altum silentium est? Nullius v. gr. frugis erit Alexandro testari, Acta S. Genovefæ, a Launojo producta, vitiosa esse, non autem quæ ipse producit, quoniam e regione sentit Launojus. Porro qua demum ratione constabit quisnam Doctorum istorum capiatur, absque eo quod tot molestis dissidiis immisceamur, quæ vel Critice accuratissima nunquam fortasse poterit definire?

Alex. Hist. sæc. 1. Diss. 15. concl. 2.

Non liquet pariter quid commodi capiant *Areopagitici* ab Eusebii dictis, quibus aperit, a S. Paulo Crescentem in Gallias ablegatum fuisse, tametsi opinio hæc arrideat Rufino, Epiphanio, Theodoreto, Sophronio, Autori Chronici Alexandrini; cum *Gregorienses* non videantur leviori de caussa *Galatiam* intelligere post S. Joannem Chrisosthomum, Ambrosium, Autorem Commentariorum in tresdecim D. Pauli Epistolas, a Hieronymo memoratum, & Bedam Venerabilem.

REGULA QUARTA.

Sint loca Veterum clara, apta, & absoluta.

HUjus Regulæ monito integrum esset sine hæsitatione ex *Areopagiticarum* probationum numero tollere loca S. Irenæi, Tertulliani, Patrumque, itineri S. Pauli in Hispaniam faventium: quippe neque clara, neque distincta. Exemplo sit verbum *Celtarum* S. Irenæi, & Tertulliani dictio: *Galliarum diversæ nationes*, quæ non plane reddunt Gallias universas; Patresque totum pro parte sumere potuerunt; neque item certum est, eos de universis Galliis loqui voluisse. * Si veteres Geographi mentem suam perspicue super his aperirent, alicujus momenti esset *Areopagiticorum* argumentatio; at non extat, eos quidpiam retulisse absolutum & affirmans ad id probandum: quamquam etenim Patres multi reipsa dixerint, Paulum in Hispania fuisse, non tamen verbum ullum ediderunt, quo illum in transitu per Gallias aliquam ibi Ecclesiam instituisse significarent. **

* *Celtæ populi Galliæ, quæ una pars Celtica dicta est, quæ Lugdunensis dicitur.* Philippus Ferrarius. *Celtæ populi fuere Galliæ, a quibus ejus major pars Celtica dicta est, quæ olim amplissimis definiebatur terminis, teste Brietio. Nam præter Lugdunensem, & populos intra Ligerim & Garumnam fluvios, Massiliam usque, atque Narbonam extendebatur, atut vult Strabo, postea tamen angustioribus restricta fuit limitibus tempore Augusti, & sæpe Lugdunensis dicta fuit.* Baudr. Lex. Geograph. verbo *Celtæ*.

** Sunt qui existiment, Paulum in Hispaniam iter habentem *Ruscinum* transgressum fuisse, ibique Sacris initiase Episcopum nomine Petrum, qui haud multo post sanguinem suum cum aliis plurimis ejusdem Urbis civibus in testimonium Jesu Christo dedit. Boscus, aliique non pauci Scriptores id Regionis illius vulgata referunt Traditione. In Ecclesiæ Ca-

Huic

Huic eidem Regulæ obtemperantes *Gregorienses* magna non possent ab Epistola Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis ad Asiæ & Phrigiæ Ecclesiam data, neque item ab iis, quæ de Marci Aurelii persecutione scribit Eusebius, præsidia comparare; neque etenim vel Epistola, vel Eusebii locus indicant reipsa, S. Photinum primum Christianismi in Galliis autorem esse, ejusque ætate alias non extitisse ibidem Ecclesias præter illas Galliæ Viennensis & Lugdunensis. Eadem de caussa non magnopere *Areopagiticos* juvat Epistola Cypriani 66. ad Stephanum Pontificem missa; neque in ea sane quodquam recte efficitur, fidem Arelate radices egisse aliquot annis, antequam ceteri, de quibus, fatentibus Gregoriensibus, loquitur Gregorius Turonensis, Episcopi illuc pervenirent: verum S. Cyprianus verbis conceptis non dicit, Ecclesiam hanc, aut aliam in Galliis a primo sæculo initia posuisse.

Quamquam autem cum monumenta hæc, tum etiam alia, de quibus superius, certum & conclusum argumentum nequeant sufficere, non est tamen animus, ea præcipuo facto confirmando emolumentum nullum afferre, quoties in antecessum probationibus absolutis munitum fuerit, uti sunt quæ sequuntur.

Gregoriensibus tria id genus momenta præsto sunt. Primum suppeditat ipsis Sulpicius Severus his verbis: *Sub Aurelio Antonini filio persecutio quinta agitata, ac tum primum intra Gallias Martyria visa, serius trans Alpes Dei Religione suscepta*. Alterum sumunt ab Autore Passionis S. Saturnini, qui habet: *postquam sensim & gradatim in omnum terram Evangeliorum sonus exivit, parique progressu in Regionibus nostris Apostolorum prædicatio coruscavit*. Tertium largitur ipsis S. Gregorius Turonensis in Historia, in qua ex fide vetusti Scriptoris de Martyrio S. Satunini perhibet, S. Dionysium, ejusque Socios Galliarum Apostolos illuc ivisse Decio Imperatore ad annum 250.

Sulp. Sev. Hist. l. 2.

Ruinart. Act. Sel pag. 100.

Hæc sunt, ut videtur, præcipua *Gregoriensium* fundamenta. Primum e Sulpicio Severo depromtum duas habet partes, duo pariter sententiæ illius membra probantes directo, sive ut Launoii verba usurpemus, duas Epochas indicantes. Altera certa est & constituta: nimirum ante Marci Aurelii persecutionem non fuisse visa intra Gallias Martyria; altera non definita: videlicet, non statuere hanc Prædicationem Evangelii in Galliis tempore M. Aurelii. Tillemontius certum habet & ratum, Fidem ante illud tempus vix in Galliis receptam fuisse; quamquam nemini sit indu-

Launojus de duobus Dionys. c. 3. p. 2.

thedralis Perpiniani Tabulario custodiuntur antiquæ Tabulæ, hujus Historiæ mentionem habentes. *Ruscinus*, Colonia olim Romana, universum inde Ruscinonensem comitatum nuncupavit. Urbs hæc diruta fuit anno 828. Una superest alta Turris ad Thetim fluvium, vetustum adhuc Turris Ruscinonensis vocabulum servans.

bium,

Tillem. Tomo 4. art. 1. de S. Dion. pag. 440. Dupinus Biblioth. Tomo 1. pag. 11 col. 2.

bium, an fuerit nec ne ibi Evangelium ab Apostolis, aut eorum successoribus nunciatum. Aliud sensum accommodat huic alteri loci illius parti Dupinus. „ *Certum est*, inquit Doctor hic, *Evangelium Serius in Gallias, quam in alias mundis plagas lumen suum intulisse*. Verumtamen videtur hic longius, quam par est, Galliarum conversionem distulisse. *

Girius Patronus Supremi Senatus Parisiensis, Autor Versionis Gallicæ, anno 1659. editæ, de Historia Sacra Sulpicii Severi, ita locum hujus Historici reddit. *Marcus Aurelius Persecutionem quintam excitari concessit; ac tum primum Galliæ effundi viderunt Sanguinem Martyrum suorum, Religione Christiana non antehac trans Alpes suscepta*. Textus habet *serius*, quod non satis exprimit *non antehac*; quare cum ista Girii, tum Dupini interpretationes non videntur Sulpicii Severi verbis concinere. Aut certe exploratum est, quam maxime adversari iis, quæ ad Sanctam Radegundem Septem Gallorum Episcopi scripserunt. *Fidem in Galliis effulgere cœpisse ab ortu Religionis*. Ita ut secunda hæc S. Sulpicii Epocha, sive altera ejus propositionis pars non possit maxime Areopagiticorum sententiæ refragari. Quoties enim Fides disseminata in Galliis fuerit quinquaginta post annis quam in Asia, & triginta quam in Italia, id satis videtur esse temporis, ut dici possit serius in Galliis suscepta Dei Religio. Explicatio hæc nullo modo S. Sulpicii locum detorqueret, & congruere posset iis, quæ tradunt *Areopagitici*, Gallias primo Sæculo Evangelii lumen pervasisse. Neque enim in ipsos valere posset Historici hujus testimonium, nisi si *serius trans Alpes Religione suscepta* aliquam erectam Ecclesiam designaret, quod verba illa non reddunt.

pag. 251.

Quantumvis autoritatis tribuas Actis Martyrii S. Saturnini, non possunt multo esse *Areopagiticis* detrimento. Cum dicit etenim, sensim & gradatim in regionibus Gallorum Apostolorum prædicationem coruscasse, id non monet, eam minime a primo sæculo non coruscasse: multo minus nihil in illis verbis reperias, quod Gallorum Martyres ad usque persecutionem Marci Aurelii detrudat. Quod attinet ad septem priores Episcopos Galliarum, Acta ista nullius mentionem habent præterquam S. Saturnini, cujus in Gallias adventus certam habet medio circiter III. Sæculo sedem. Qua de re, accepto quoque strictissime loco, ex Actis S. Saturnini decerpto, non possent aliud inde colligere *Gregorienses*, nisi S.

Marca Epist. ad Va.

* Habemus ab Augustino, Fidem ipsius ævo neque illatam, neque prædicatam quidem fuisse, nisi aliquibus Africæ Gentibus. Opinio est, S. Frumentium in aliquas Æthiopiæ partes eam invexisse IV. Sæculo; atque Historia narrante compertum sit, Gothos, aliosque Barbaros Septentrionis Fidei nomen haud dedisse ante Valerianum; Iberiamque eam recepisse sub Constantino opera & studio cujusdam ancillæ. Tillem. Tomo 4. art. 1. De S. Dionys. pag. 440.

Sa-

Saturninum in Gallias perveniſſe Decio imperante, & aliquanto poſt vitam pro Chriſto cum morte commutaſſe. *Areopagitici*, qui S. Saturnini Acta in aliqua habent exiſtimatione, hæc omnia ultro fatentur, quin aliquod opinioni ſuæ damnum inferre vereantur.

Nihil abſolutius loco S. Gregorii Turonenſis afferre quis poſſet, ut Septem Gallicanorum Epiſcoporum Apoſtolatum ad medium uſque circiter III. Sæculum revocaret; ſi exploratum eſſet, Autorem Actorum S. Saturnini id revera dixiſſe. Verum neminem latet, S. Gregorium Turonenſem per eorum occaſionem, quæ ſcriptor hic tradit, nimirum S. Saturninum Decii ætate Toloſanam Eccleſiam adminiſtraſſe, ſex alios Galliarum Epiſcopos adjeciſſe. Id ſane oportet inter omnes convenire, S. Gregorium hoc loci ſeſe laqueis haud paucis implicaſſe; quoniam haud ita facile ipſe ſibi conſtare poteſt. In Libris etenim de Gloria Martyrum & Confeſſorum prodit memoriæ, S. Saturninum ſacris initiatum a Diſcipulis Apoſtolorum fuiſſe, & S. Eutropium chriſmate delibutum atque a S. Clemente in Gallias miſſum. Ac ſi duo hæc loca pretio caderent verbis illis: *Ut ferunt, ut fertur*, quibus utitur Sanctus hic, dum res minime compertas in medium profert, non eſt tamen cur dicas, eadem adhibuiſſe, cum differit de S. Urſino: ait enim abſolute, eum Bituricas Diſcipulorum Apoſtolicorum juſſu petiiſſe.

Tillem Baill. Dupinus. Ruinartius &c.

De Glor. Mart. c. 48. & 50.

De Gloria Conf. c. 80.

Argumenta *Areopagiticorum* ſolidiſſima ducta ſunt a Visbili teſtimonio, Hilduini verbis ad nos traducto, nec non a Scripto, quod Provinciæ Viennenſis Epiſcopi ad S. Leonem Pontificem dederunt anno 450. *Prima intra Gallias*, inquiunt Antiſtites iſti, *Arelatenſis Civitas miſſum a Beatiſſimo Petro Apoſtolo S. Trophimum habere meruit Sacerdotem, & exinde aliis paullatim Regionibus Galliarum bonum Fidei & Religionis infuſum*. Non putaverim, nonnihil de vi ſua detractum iri huic teſtimonio ex Dupini Interpretatione dicentis, verba hæc: *Trophimum miſſum a Beatiſſimo Petro Apoſtolo*, intelligenda eſſe de miſſione ab Epiſcopis Succeſſoribus S. Petri & Apoſtolorum; nihilo ſecius Textus habet revera *a Beatiſſimo Petro Apoſtolo*. Tametſi Epiſtola Zozimi ad Galliarum Epiſcopos eo numero & autoritate non eſſet, qua volunt *Areopagitici*; non tamen inficias iverint, eos graviſſimum comparare argumentum poſſe ab Epiſtola, quam ſeptem Epiſcopi ad Sanctam Radegundem ſcripſerunt.

Dupinus Bibl. Tome 3 p. 2. pag. 331.

Ex omnibus his teſtimoniis haurire licet 1. locum S. Sulpicii Severi de primis Galliarum Martyribus accommodatum eſſe, abſolutum, & propoſitum efficientem, neque fore unquam, ut de dignitate cadat, niſi cadente Patris illius autoritate. Nec vero perſuaſum habeo, aliquod ipſi incommodum afferre Reſponſum de Marca, & Alexandri affirmantium, Sul-

Marca Epiſt. ad Valeſium.

Alex. Tomo 2. fac. 1. Dissert. 15. col. 2.

Sulpicii Severi intelligentiam esse, non sæviisse in Galliis persecutionem Generalem, in qua gladio absumti fuerint Præsules & populus, quemadmodum anno 177. in Ecclesiarum Lugdunensis & Viennensis Persecutionibus contigit; non autem negare Patrem illum, aliquos visos Martyres fuisse ante illos, qui M. Aurelii tempore interierunt. Porro non videtur hæc explicatio Sulpicii verbis accommodari posse, cum diserte tradat: *Ac tum primum intra Gallias Martyria visa*.

2. Certum est, verba *serius trans Alpes* S. Sulpicii Severi, & *sensim & gradatim* Actorum S. Saturnini non indicare, in Galliis a primo Sæculo haud effulsisse splendorem Evangelii.

3. Si Gregorii Turonensis testimonium, qui septem Episcoporum adventum anno circiter 250. locat, non infirmarent errata, quæ refert, multa, aliaque loca, in quibus secum ipse pugnare videtur, illud testimonium adversam opinionem funditus everteret.

4. Si fides omnis esse posset Actis S. Dionysii, ab Hilduino vulgatis; atque e Visbio depromtis, dissoluta citra appellationem quæstio esset; neque enim ab illo adduceretur antiquior Scriptor, quippe ipsius confessione ejusdem est ævi, neque fidelior, quippe affirmat, S. Dionysii Martyrium ante oculos suos fuisse versatum.

Demum loca *Areopagiticorum* a Scripto, quod Episcopi Provinciæ Viennensis ad S. Leonem Pontificem exararunt; ab Epistola Zozimi ad Galliarum Antistites; ab Epistola, quam septem Episcopi ad S. Radegundem dederunt: hæc inquam loca, ut opinor, concluse efficiunt, Fidem in Galliis a primo sæculo nunciatam fuisse; non autem inde deducere possumus, aliquos per id tempus Christi fidem sanguine testatam fecisse, aut Ecclesiam ullam ædificasse, de quo præsertim disceptatio est.

REGULA QUINTA.

Facta rationibus & conjecturis confirmare:

Quamquam utriusque Sententiæ a nobis in judicium vocatæ Scriptores quamplurimas huc cogant rationes, similitudines veri, & conjecturas, cum ad opinionem suam statuendam, tum ad contrariam infirmandam, atque argumenta, quibus roboratur; vix tamen utrinque unum offendas absolutum & constans argumentum huic facto historico extra aleam collocando; atque illud unum a negante probandi genere petitum erit, sive eodem recidet.

Præcipua *Areopagiticorum* ratio in Traditione posita est. Fieri nullo modo potest, ajunt, omnes ferme Gallicas Ecclesias XVI. aut XVII. Sæculorum intervallo tantum errorem fovisse; quod tamen effugere non pos-

possent, si modo a primo sæculo institutis Evangelicis imbutæ non fuerint, easque vir aliquis Apostolicus sanguine suo non resperserit. Ita communis Gallorum quaque ætate retulit fides, nequeeitra conclusa rationum momenta est illi hujusmodi gloria invidenda.

Quis mos, respondent Gregorienses, atque argumentantur, quis mos est gerendus Traditionibus popularibus, quarum ab octo sæculis obstructus est fons, nec quidpiam ad eas pertinens extat explorati? Quem præterit, nihil de iis aures hominum pervasisse ante Carolum Magnum? *

REGULA SEXTA.

Quidquid in adversum est, firmiter diluere.

SI utriusque partis Criticis habenda fides est, regulæ isti obtemperant accurate, utpote qui contendunt, solide iis omnibus fecisse satis, quæ in factum præcipuum, ejusque adjuncta commoventur. Næ ipsis id quod æquum est concedendum, eos scilicet nihil sine responsione præteriisse, quod non parum contulit ad eorum volumina amplificanda, factaque gravissima haud pauca implicanda quamplurimis probationibus, conjecturis, & responsis, plerumque admodum inanibus, parumque constantibus.

ANIMADVERSIONES

ad Factum istud, aliaque similia dijudicanda necessariæ.

EXpeditis argumentis, quæ Scriptores utriusque Epochæ ab autoritate & conjectura in rem suam derivarunt, iisque intra fines, quos recta & æqua Critice postulat, cohibitis, illud percommode cadit, ut Animadversiones nonnullas huc traducamus, quæ celebri huic quæstioni dirimendæ ut opinor conferent.

Attendendus primo est animus ad hoc, nimirum, cum hinc S. Sulpicius Severus aperte signaverit tempus, quo primi Martyres in Galliis fuerunt, & Gregorius Turonensis adventum septem Episcoporum: illinc vero Hilduinus propugnaverit, S. Dionysium Areopagitam a S. Clemente in Gallias missum fuisse, ibique Martyrium subiisse; æquitatis

* *Apud Hilduinum*, ait P. Le Cointe, *Tharasius Patriarcha Constantinopolitanus, utrum Dionysius Pauli Apostoli discipulus, ac primus Athenarum Episcopus, martyrium apud Gallorum Gentem consummarint, sollicite per Legatos suos inquirit, comperitque, id certum reperiri. Pipino Rege hac de Passione Dionysii Areopagita per Galliam spargi cœpit opinio*: ad ann. Christi 836. n. 121. Pipinus evasit e vita anno 768. Hilduinus vero *Areopagitica* sua scripsit anno 837., & propterea primus non est opinionis hujus Autor, quæ in Galliis invaluerat 70. annis, antequam de illa loqueretur.

esse, Scriptores istos in testimoniorum suorum possessione relinquere, quandoquidem clare, nullaque intercedente ambiguitate, rem asserunt, donec optimis rationibus assequamur, utros opinio fefellerit.

Animadversio altera versatur super vadibus, quos inducunt tres Autores isti de iis, quæ verbis adeo conceptis docent. Cum etenim S. Sulpicius Severus & S. Gregorius Turonensis a rei capite distent sæculo non uno, multo vero magis Hilduinus; nemini ipsius verbis standum est ex præscripto ejus regulæ singularis, quæ inter solidissimas universæ Criticces recensetur. *Habendum contemtui est, quidquid novus Autor sine testimonio antiquioris, qui, dum res gerebatur, vixerit, in lucem edit.* Quare cum non potuerint tres Autores isti, per sese id callere, quod multo ante contigit, quam ipsi nascerentur, necessum est, id illos ab antiquioribus accepisse, aut certa & constanti traditione ad ipsos manasse: alioquin dicere opus esset, eos facta ista confinxisse.

Dupinus Tract. de Doctr. Crist. c.20 pag.139.

Post quas animadversiones, rectæ & accuratæ Critices trutina perpendamus, utra ex his opinionibus certior videri debeat initiis suis, videlicet, quod attinet ad vades cum S. Sulpicii Severi, & Gregorii Turonensis, tum Hilduini; sive quod attinet ad Traditionem, unde utrique, quod asserunt, hauserunt. Habes, aut ego fallor, unde pendeat Quæstionis hujus solutio, quæ sane nunquam poterit apte expediri, nisi his tandem finibus circumscribatur.

Quamvis declaret S. Sulpicius Severus, se Historiam suam ex optimis monumentis collegisse, res tamen haud paucas eodem de primis Gallorum Martyribus loco persequitur, quæ non auderent *Gregorienses* propugnare; honor nihilominus, quem Gallia universa Scriptoris hujus tribuit probitati, nos urget, ut habeamus ratum, ea, quæ de primis nostris Martyribus tradit, didicisse illum ab Autore aliquo vetustiore, cujus opera exciderint; aut constanti temporum suorum traditione factum illud protulisse. Non repugno, S. Gregorium Turonensem contendere testimonio Scriptoris de Gestis S. Saturnini, primum hunc Tolosæ Episcopum in Gallias non venisse ante medium circiter III. Sæculum; * at de sex aliis Episcopis meminit non alicujus ipso antiquioris Autoris fide, sed traditione Ecclesiarum Alverniensis, Turonensis, Lemovicensis, & Parisiensis; quæ porro traditio illum, ut superius monitum fecimus, non poterat latere.

Abbas S. Dionysii multos eorum, quæ litteris commendavit, vades dedit, scilicet Fortunatum Episcopum Pictaviensem, & S. Eugenium juniorem Episcopum Toletanum. Affirmant Antistites isti in nonnullis Hymnis ipsis tributis, S. Dionysium ad Gallias jussu S. Clementis Pontifi-

* S. Gregorius alibi ea retulit, quæ cum his pugnare videntur.

cis

cis se contulisse. Hilduinus Episcoporum istorum dictis adjicit duorum *Missalium* vetustissimorum testimonium, * in quibus descripta erat Missa ritu Gallicano jam inde ab exordio ejusdem Fidei in Regionibus illis constitutæ, & in quibus Martyrium S. Dionysii sociorumque legebatur. Idem Abbas Græcum Historicum, Aristarchum nomine, in medium producit, qui in Epistola ad Onesiphorum data plura miscet ad S. Dionysium Areopagitam spectantia, atque inter cetera, eum ab Ecclesia Atheniensi discessisse, alio in locum suum Episcopo suffecto, exindeque Romam migrasse. ** Denique Hilduinus nos certos efficit, se Traditionem istam ex Historia comparasse de Gestis Dionysii a Visbio, teste Martyrii ejusdem, ut ipse ait, oculato descripta. Verum quamquam hujusmodi testimonia satis solida sint & aperta ad Hilduini Traditionem in tuto ponendam, de qua tamen non convenit inter omnes; *** qui fieri poterit, inquient *Gregorienses*, ut Hilduini fide certum & constans habeamus, sponsores, quos affert, ea dixisse, quæ dicentes illos inducit; cum exploratum sit, Abbatem hunc iis dotibus affectum non esse, quibus afficiatur necesse est Historicus testimonii omni exceptione majoris? Quod ut liqueat,

* Anno 1681. P. Thomasius ex familia Religiosa Theatinorum Romæ ededum curavit Opus inscriptum. *Codices Sacramentorum nongentis annis vetustiores, quorum primus est Ecclesiæ Romanæ, reliqui Gallicanæ*. in 4. Romæ. Primum horum quatuor Codicum Sacramentorum, sive *Missalium*, cui titulus est: *Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ*, crediderim certe Gelasianum esse, ab hoc Pontifice nuncupatum, etsi demortuo ipso aliquas additiones subjerit. Alter est *Missale* Gothicum sive Gallicanum, priscum, cujus frequentior erat in Galliis usus, donec temporibus Pipini & Caroli Magni Ritus Romanus inolevit. Tertius vocatur *Missale Gallorum*, & quartus *Missale antiquum Gallicanum*. Sunt qui credant, tertium confectum fuisse pro Ecclesia Pictaviensi; & quartum pro Antissiodorensi; magnam autem veri speciem habet, *Missalia* duo, ab Hilduino laudata, Gelasianum esse, & Gothicum, sive vetus Gallicanum, in quo refert habitam de Dionysio Areopagita mentionem. In hanc quoque diem comperimus, Gelasianum Canonem de S. Dionysio, deque S. Eleutherio meminisse &c.

** *Aristarchus Græcorum Chronographus in Epistola ad Onesiphorum Primicerium de situ Athenæ Civitatis, & Gestis ibidem, Apostolorum temporibus scribens, Dionysii Areopagitæ ortum prosapiæ, & doctrinam ejus, atque conversationis ordinem, sive ætatis tempus, nec non & ordinationem ejus, ac prædicationem; subrogationem etiam Episcopi sue loco, & adventum illius Romam ordinabiliter narrat*. Hild. in Areop.

*** Non desunt, qui opinentur 1. in Hymnis, Fortunati & S. Eugenii nomine inscriptis, non extare, quæ de S. Dionysio continere dicuntur; sed ea fuisse a Doubleto adjecta in fine Tractatus sui de Antiquitatibus S. Dionysii, typis emissis Parisiis 1625. 2. Utraque prisca quæ afferuntur, Missalia loqui revera de quodam Miraculo & de Martyrio S. Dionysii, at Parisiensis, non Areopagitæ. Et sane nihil est, quod hunc indicare possit. 3. In vetustis Historiis ne verbum quidem fieri de hoc Aristarcho, omnesque latere quinam Autor fuerit. Denique Vita S. Dionysii, quam Visbio adjudicant, non esse Dionysii Areopagitæ Vitam, sed Dionysii primi Episcopi Parisiensis, qui Sæculo tertio floruit. Le Cointe ad annum 335. num. 115. & seq.

Differt. 2. art. 6. pag. 236.

oculos conjiciat, qui voluerit, in quinque Critices præceptiones a nobis in rem hanc traditas, atque ad *sinceritatem*, *accurationem*, *vacuumque animum redactas*; & vix in Hilduino vestigia apparebunt illarum partium; quæ Historici fide digni indolem efficiunt. Neque alia profecto de caussa Criticorum plurimi Hilduinum in eorum numero habent, quibus non est autoritas adjungenda, quique fabulas non paucas consuerunt. Quare donec de Abbatis hujus fidelitate ex his Critices regulis dijudicabitur, jus semper unicuique erit, suspicione attingendi Traditionem ejus, & Litteratos illos probandi, qui illius opinioni detrahere conati sunt.

Tametsi non aggredior impræsentiarum ad suscipiendam Hilduini defensionem, neque ipsius de S. Dionysio Areopagita sententiam mordicus amplectendam; non possum tamen quin ad rectæ & cujusvis affectionis expertis Critices judicium exigam; utrum Scriptoris hujus verbo standum sit: siquidem ab hoc pendet non parum facti hujus decisio. Affirmare itaque quis posset. 1. Licet Sapientum multi de Hilduini fidelitate palam sinistre sentiant, multos item, & nihilo minus illustres, esse, qui pro Abbatis hujus probitate caussam dicant; etsi confiteri necesse sit, utrosque fines æquitatis preteriisse. 2. Non videtur secundum accuratæ & prudentis Critices præcepta integrum esse cuique, dubium factum expendenti, eos fide indignos Scriptores criminari, quorum testimonium caussæ suæ adversatur. Porro videre mihi videor *Gregorienses* hæc de Hilduino peccare; Si nanque illos interroges, quare contemtu tanto Abbatis hujus Autoritatem abjiciant, propterea est, ajunt, quod fabulam excogitaverit, quæ S. Dionysium Areopagitam & S. Pauli discipulum eumdem cum primo Episcopo Parisiensi facit: at enim id in quæstionem venit. Quod si ita se gerere licitum esset Criticis, quæ non perturbatio rem Litterariam susdeque verteret?

3. Quamvis daremus ultro, Hilduinum adeo miserandum Autorem esse, ut *Gregorienses* persuadere nituntur, non possunt, ut opinor, quominus ex institutis severioris Critices Dupini Traditionem ipsius amplectantur. „ Secunda Regula, inquit Doctor iste, cujus ope de factorum „ veritate disceptamus, a Scriptoris narrantis probitate & fide proficisci„ tur . . . . . . si nanque homo est ad fabulas venditandas compositus, „ si homo inepte credulus, qui tot litteris tradidit, quot auribus exce„ pit, nullo delectu, judicio nullo intercedente, qui sibi ipsi placuit in „ colligendis narrationibus incertis, aut falsis per sese excogitandis (au„ dis, ut species est, Hilduini ingenium optime redditum:) Si quod nar„ rat, non firmatur autoritate alterius Scriptoris, is non erit, cui fi„ dem nostram adhibeamus, moniti: *mendaci, etiam vera dicenti, non es*„ *se credendum*. „ Qua de re Hilduini Traditio, vetustis Autoribus bene

Dupinus Tract. de Doctrina Christiana c. 20. pag. 646.

ne multis munita, non poterit non vel tanquam probabilissima existimari; nisi forte a Doctoris illius regula descifcamus.

4. Hilduinus opinionem suam Scriptorum multorum suffragio constituit, momenta sustulit in eam objecta, atque testatus est, se nihil, quod non certissimis manaret Historiis, retulisse; *ex ipsa veraci Historia*. In Epistola ad Ludovicum Pium tum scripta, cum ad eum Areopagitica sua misit, fatetur, si quis revocet in dubium, quæ de S. Dionysio Areopagita mandavit Libris suis, paratum se esse ad MSS. vetera in medium afferenda, a quibus rem mutuavit. *Hæc universa & qualiter, & quo ordine dicta manifeste reperiet*. Quod est Epistolæ Aristarei, hæc habet ipsa ad illum Principem Abbas noster. *Quam Epistolam vestræ Dominationi dirigimus, & quisque studiosus apud nos prævalet invenire, curiosus autem ex Græcorum fontibus, unde & nos illam sumsimus, poterit mutuare*. Videtur itaque, quo non est promptum adeo, duo hæc in eodem autore conjungere, nimirum aggredi ad obtrudendam fabulam priscæ Traditionis loco, & paratum esse ad ostendenda Opera, quibus, quæ refetat, ab accusationibus vindicentur, eo confessione universorum non reperiri fortasse in Historia cum Ecclesiastica tum profana exemplum impudentiæ tantæ, quanta in Hilduino fuit, si modo commentum ipsius est Dionysii Areopagitæ narratio. Cui profecto persuasum esse poterit, Abbatem præclarum adeo generosa stirpe, moderatione singulari, ante omnia vero ea pietate, mentis acie, & probitate præstantem, quæ Principi Magno in caussa fuerit, ut eum sibi ministrum adjungeret, ipsique rerum Regni sui gravissimarum procurationem committeret: cui persuasum, inquam, esse poterit, hujus ingenii Scriptorem, Regis sui jussu Historiam enarrasse, eandem fabulis refersisse, Regi, Episcopis, totique Regno imponere tentasse: atque interea palam edicere, se Monumenta, unde rem hausit, authentica producturum? monumenta quidem, quæ cum in multorum manibus versari possent, poterant subinde calumnias & mendacia sua retegere & apetire. Hoc agendi genus, extremum, aut ego fallor, fuisset inverecundiæ & temeritatis fastigium. Quamobrem periissent licet monumenta, quibus Historiæ S. Dionysii tenendæ usus est Hilduinus, sive non extarent adhuc temporibus nostris ea, quæ suis extitisse narrat, æquum tamen esset, ipsius potius, quam Criticorum nostrorum dictis acquiescere. Anne conjecturæ leves, aut argumenta negantia præverti debent testimonio vero, absoluto, atque iis, quæ hactenus retulimus, adjunctis affecto?

5. Nulla ferme est Critices certior præceptio, qua pateat veritas Historiæ alicujus, a quopiam Autore recitatæ, & compertum sit, non esse illum ejus inventorem, quam ea, cum Scriptores alii, quibuscum

nulla

nulla huic intercedit cognatio, ab isto tradita confirmant; factumque passim constat receptum ante fuisse, quam hic de eodem quidpiam posteritati commendasset. Quo prorsus modo se habet Hilduinus. Sexaginta ante annis quam Abbas hic *Areopagitica* sua in lucem ederet, ferebat opinio in Galliis communis, S. Dionysium Areopagitam Evangelii prædicandi gratia, illuc appulisse. Episcopi Conventus, acti Parisiis tempore Imperatoris Ludovici Pii, Epistolam ad Eugenium II. dederunt, in qua se accepisse perhibent vetustissima & tutissima Traditione, a S. Clemente in Gallias missum Dionysium, primum illarum Apostolum fuisse, atque inibi pro Christo cruciatum occidisse. Nos alibi verba ipsa descripsimus. Denique Hilduini Traditio roborari utcumque potest Epistola Antistitum Gallicanorum ad S. Leonem, alia S. Zozimi, & præsertim illa Episcoporum Galliarum ad S. Radegundem. Quod si tanti non sunt argumenta ista, ut efficiant Traditionis Hilduini veritatem; non dubito tamen, quin æquum hominem persuadere possint, eum non fuisse primum, qui S. Dionysium Apostolum Gallorum, Areopagitam esse, dixerit, ut ipsi crimini vertunt *Gregorienses*.

Baronius, Cointius, Sirmondus, Alexander &c.

Postquam autem vacui animi homines simul contulerint utrarumque Traditionum fundamenta, & æqua lance suspenderint hinc S. S. Sulpicii Severi, & Gregorii Turonensis testimonia, illinc hanc probationum copiam, quæ sententiæ favet Hilduini, ipsorum judicium esto, utra ne harum opinionum adeo certa sit, ut alteri aut minimum, aut ferme nihil probabilitatis relinquat: sive demum an rectæ & accuratæ Critices institutione possit quis indiscriminatim se se adjungere alterutri, quam maluerit, Epocharum istarum adventus S. Dionysii, aliorumque Galliarum Episcoporum. Dissertatione huic proxima indicabo, quam partem sequi super hac quæstione magis æquum nobis videatur.

Si vero prolixi nimis fuimus in hoc Articulo, id propterea factum est, ut melius perciperentur rationes, quibus utuntur sapientes nostri ad evolvendam controversiam istam, qua distracti invicem sunt de primæ in Galliis prædicationis Evangelicæ, primorumque Martyrum tempore. Idcirco autem factum hoc historicum aliis multis antetuli, * quod cogita-

* His addi potuissent Disputationes de Assumtione Virginis, nimirum, an corpus cum anima ipsius in cælum translatum fuerit; anne S. Maria Magdalena, Maria peccatrix, & Maria Soror Marthæ tres fœminæ sint, aut una tantum; sique sorores hæ duæ, fraterque Lazarus ad Gallias appulerint. In exemplum quoque afferre possemus celeberrimas Disceptationes de postremo Jesu Christi Paschate; de Autore Operum, S. Dionysii Areopagitæ nomen præferentium, atque Libelli de Imitatione Christi, aliæque id genus, ob quas in varias Opiniones extremorum Sæculorum Critici abjerunt, & scripta plurima pepererunt, in quibus ferme universis, easdem omnes ingrediuntur vias, rationes adhibent, atque incommoda offendunt, quæ nos hoc articulo animadvertimus.

ve-

verim, illud nos proplus attingere, Scriptoresque eidem elucidando addictos, nihil sibi temperasse, ut in rem hanc quidquid sufficere ipsis exquisitissima eruditio, & fœcunda Critice parere potuit, explicarent.

Unum exemplum hoc perspicue ostendit, in quot se involucra jaciat, quicumque falso Critices licentioris, minusque castigatæ lumine regitur. Hæc facit, ut centum emergant difficultates, dum uni incumbimus dissolvendæ; ineptæ & leves multæ probationes afferantur, quæ se mutuo petunt; in struem quamdam compingantur testimonia & conjecturæ, e quibus aliæ rursus haud raro prodeunt, obruuntque, & implicant adeo præcipuum factum, ut pene in turba tanta reperiatur. His denique eruditionis & Critices impedimentis magnis veluti congestis sive oppugnandæ sive propugnandæ alicui sententiæ fit sæpe numero, ut incertus pendeat adhuc animus ad quam se traducat.

Quamquam etenim magnificent Critici, se hac ratione factum hoc, aliaque Historiæ Ecclesiasticæ plura illustrasse, atque in amplissimo lumine collocasse, me fugit, an viri nulli istarum parti vel addicti vel infensi, poterunt non confiteri, iis potius tenebras illos obduxisse, ambagesque non paucas circumdedisse, quandoquidem post quampiurimas Dissertationes, Tractationes, Opuscula & Opera in lucem vulgata cum pro facto isto, tum in illud, tantum abest, Viros Sapientes sibi invicem animis & sententiis accessisse, ut contra utrique opinioni suæ firmiter adhæserint, & adhæreant, quique adhuc neutri se dediderunt, hæreant dubii incertique, quam potius amplectantur.

Adjecimus præterea nonnulla Critices monita, quæ ut in optimis autoribus frequentia, ita certa admodum sunt quibuscumque factis historicis examinandis; eaque ad celebre hoc prædicationis Evangelii in Galliis factum accommodavimus. Si in ipsorum vestigiis accurate insisterent Critici, de medio sane tollerentur non pauca argumenta minus firma, tum ab autoritate, tum etiam a conjectura depromta; omitterentur quæstiones multæ, rei advenientes, prorsusque inutiles; objecta quibusdam finibus concluderentur, minusque negotii facesseret ea dissolvere. Prudens demum regularum istarum usus Historiæ semitas contraheret, Critices plus satis contentiosæ æstus cohiberet, latius aditum aperiret veritati retegendæ, aut ferendo judicio quænam sententiarum illarum æquitatem magis referret. In quæstionibus etiam problematicis deprehenderemus, utra opinionum illarum magis esset similis veri, & sequi possit; si præjudicia, & partium susceptarum studium sinerent vacuo penitus animo de rebus deliberare. Paucis omnia: si in factorum historicorum trutina nobis blandiri utique non possemus de inventa semper veritate, in spem tamen induci possemus, nos eidem, adhibitis hisce regulis, appropinquare.

DIS-

DISSERTATIO VII. & Ultima.

ANIMADVERSIONES
IN REGULAS CRITICES,
DE VITIIS,

In quæ Regularum Criticarum Usu delabi possumus; & quibus, uti rationibus, ut ea declinemus.

TAMETSI ex iis, quæ hactenus persecuti sumus, integrum fuerit unicuique animadvertere in universum, Criticen, tum quoad traditas regulas, tum quoad habitum illarum usum, vitiis omnino non carere; prætertire tamen nullo modo volumus hoc loci, eorum præcipua singillatim colligere, aliaque illis addere; quæ ut oratione attingeremus nullam adhuc nacti fuimus idoneam opportunitatem. Quo autem a molestis repetitionibus abstineamus, resque in pauca redigamus, in ora Libri loca hujus Operis apponemus, in quibus confidimus fore, ut reperiantur argumenta necessaria iis rite probandis, quæ in hac Dissertatione complectemur.

Cum autem parum esset, ostendisse, vitia passim occurrere in Regulis & Usu Critices; nisi in eo diligentem poneremus operam, ut rationes paterent ad magnam hanc artem instaurandam accommodatæ: iccirco summatim huc traducemus vias tenendas, quibus illa regatur, ipsius principia magis inconcussa reddantur, & majora afferant commoda ad Historiam Ecclesiæ illustrandam & statuendam.

AR.

ARTICULUS PRIMUS.

In Criticorum Operibus non apparet notio satis accurata plerarumque vocum, rerumque his vocibus signatarum.

Nihil est, quod ita Disciplinam invertat, atque vocum ambiguitas; præsertim cum variæ iis sententiæ sive ab uno sive a pluribus Autoribus subjiciuntur. Hinc fit, ad infinitum progredi Disputationes, atque in dissitis longe regionibus sæpe versari, qui in rei summa facile admodum sibi invicem accederent, si eandem notionem quibusdam vocibus imprimerent. Nonne accuratio, claritas, & nitor, quibus præditum esse oportet egregium Criticum, eum deberent ab hoc laqueo in tuto ponere? In hunc tamen scopulum ii plerumque impingunt, quos appellant Scholasticos.

Porro ut rem hujusmodi diligenter expediamus, opus esset hue id revocare, quod dicitur definitio nominis, atque animadvertere quo differat a rei Definitione. Verum quoniam Critica pronunciata plerumque Scholæ acuminibus non quadrant, & raro admodum in Criticorum Operibus id genus Definitiones deprehenduntur; ideo cum nullas fortassis alias tum nominum tum rerum nostri sapientes agnoscant, nisi illas, quas vocant *arbitrarias*; opere pretium duco animadvertere cum Autore de Arte Cogitandi, quemadmodum quicumque sonus ex sese & natura sua ad species omnes significandas indifferens est; ita liberum esse unicuique citra errorem, omni significatione veluti exuere vocem hanc. ex. gr. *Parallelogrammum*, eamque ad reddendum mihi triangulum referre. Tum, modo illi unam hanc notionem affingam, dici poterit, *Parallelogramum* tres angulos æquales duobus rectis habere. Ut autem regula hæc in pravum non deflectat, tria sunt observanda, 1. id non licere nisi privata quadam exercitatione, non autem in Libris, qui publicæ inserviunt utilitati, nisi si eandem ubique serves significandi vim. 2. Cavendum esse, ne sonus hic ad certam quandam rem cum alterius permixtione indicandam convertatur. 3. aliter omnino se habere rerum Definitionem. Neque etenim ab hominis voluntate pendet, species rerum id in se comprehendere, quod ipse maluerit; adeo ut si quis in illis definiendis quidpiam formis aptabit, quod minime complectuntur, non poterit errore vacare. Itaque non video, cui vitio vertendum sit hoc per-

I. p. e 12. pag. 105. & 106.

turbationis genus, quo non femel afficiuntur Critici, præterquam huic Definitionum, quas pro arbitrio apponunt, confuetudini, quin eorum aliquid, quæ monuimus, præcaveant. Inde pariter oritur, ipforum multos eidem fono eidemque rei disjunctiffimas fpecies accommodare; neque raro eundem Criticum reperiri, qui eas locis non paucis diverfimode interpretetur. Hoc autem unum dicito ex vitiis *illis*, quibus ufus Criticеs inquinatur; ut exemplis probare pergo.

§. I.

De voce: *Apocryphum*.

SI diffentiunt Sapientes Critici noftri de propria verbi *Apocryphum* fignificatione, deque re per illud enunciata, propterea fuit, quod fane crederent, minimarum rerum iftarum ftudium in Logicos, aut Lexicorum autores conjiciendum effe, five quod e re fua fore non putarent, proindeque potuiffe, nulla interjecta cunctatione, ad varios modos tranfitum facere, quibus intelligi poteft res, hoc nomine *Apocryphum* defignata, cujus notio profecto obfcuriffima.*

Tomo 1. pag. 21. col. 2. „ Eufebius, inquit Dupinus, in tres Claffes Libros *apocryphos* partitur. Prima continet eos, qui Libris Canonicis propiores funt, videlicet, qui in Canonicorum numero ab aliis collocantur, ab aliis numero illo ejiciuntur. Altera præfefert Libros, in Canonicorum album a nemine relatos, non tamen ab Hæreticis confictos. ** Tertia denique conftat Libris revera ab hoftibus Religionis excogitatis. „ Hujus regulæ vi tuetur Dupinus, Barnabæ Epiftolam primo *Apocryphorum* aut certe fecundo generi accenfendam effe, quæ *Apocrypha* licet, ab

* Verbum hoc *Apocryphum* radicem habet e Greco ἀποκρύπτειν, quod eft abfcondere, S. Auguftinus l. 15. de Civ. Dei c. 23. autor eft, Libros apocryphos ita nuncupari, quod fint latentis originis. Hieronymus Epift. ad Lætam putat, eos effe Apocryphos Libros, qui ab iis non prodierunt, quorum nomina referunt. Gelafio autem Pontifici vifum eft, hoc vocabulo fignari, quod myfteria ab Hæreticis occultata complectantur. Ea mente eft Epiphanius, ut exiftimet in hunc modum appellatos, quia in Arca repofiti non effent. Sunt denique qui contendant, eos hoc nomine donandos Libros, qui in Canone recenfiti non funt, aut folos Libros pravos.

** Dupinus haud notat locum; quo de tribus his Apocryphorum Librorum generibus fermonem habet Eufebius. Verum ea non potuit promere, nifi e c. 25. l. 3. Hiftoriæ fuæ. Ceterum apertum eft, Eufebium hanc vocem νόθοι germana intelligentia fua non verriffe, quippe pro incertis & dubiis Libris ufurpavit, cum proprie ab Hæreticis fuppofitos fignificet. Quo factum eft, ut Valefius hoc loci animadvertat pag. 32. col. 2., cum fubduxiffe calculum cap. 31. ejufdem Libri, in quo perfpicue Libros incertos a fuppofititiis fecernit; atque in hoc Originem fecutus eft, qui ait Tomo 13. in Joann. *Difquirentes fit ne genuinus Liber, an nothus, an mixtus?*

iis

iis proficifci potuerunt, a quibus nuncupantur, uti Liber Paftoris, aliique.

Confeffio, S. Cypriani nomine vulgata, Epiftolæ Abgari ad Jefum & Jefu ad Abgarum a Gelafio inter *Apocrypha* pofitæ fuerunt, & tamen nequeunt habere fedem in ulla trium iftarum claffium, quas Dupinus propofuit. 1. Nemo illas Canonicis fcripturis annumeravit. 2. Monumenta hæc, Doctoris hujus fententia, adulterina funt. 3. Ab Heterodoxis confcripta non fuerunt. Admittenda eft itaque quarta Librorum *Apocryphorum* Claffis, in qua locentur Opera Spuria, quæ nihil fidei & bonis moribus adverfum continent, neque ab Hæreticis commenta funt, cujufmodi erunt Epiftolæ Abgari & Jefu Chrifti, Confeffio S. Cypriani, aliaque nonnulla, in Concilii Romani Decreto enunciata.

Docet Alexander, *bifariam fumi Apocrypha, vel pro Pfeudepigraphis, & quorum fecreti Autores atque incogniti, vel pro iis, quæ notam aliquam merentur erroris aut impietatis*. Quapropter Epiftolam S. Barnabæ falfo huic Apoftolo tributam exiftimat, atque in hunc modum argumentatur. *S. Hieronymus & Eufebius non amandant Epiftolam Barnabæ ad Apocryphas Scripturas, quia notam aliquam erroris aut impietatis mereatur; quinimo teftatur S. Hieronymus, illam ad ædificationem Ecclefiarum pertinere: Ergo cenfent illam Apocrypham effe, quod fit Pfeudoepigrapha, & S. Barnabæ fuppofita*. Hac vero ratione Epiftola eadem fuppofita eft, eademque non eft. Eft quidem fecundum rogatas ab Alexandro de Libris Apocryphis leges, non eft autem, fi quas fuper eadem retulit Dupinus, audiamus. *Hift. Eccl. Sæc. 1. c. XI. art. 6. pag. 99.*

Alexander idem ad Librum Paftoris fermonem convertens inquit. 1. Hermam certo effe Libri Paftoris autorem. 2. a Gelafio Pontifice apocryphis annumeratum: *Liber, qui appellatur Paftoris apocryphus*. Quibus pofitis; refpondebit fortaffe quis huic Doctori, nihil efficere prorfus argumentum, quo utitur ad oftendendam Epiftolæ Barnabæ fuppofitionem, aut fiquid efficit, effecturum quoque, Paftoris Librum injuria Hermæ adjudicari. *Gelafius etenim*, per eum, *non profcripfit Librum Paftoris, ut Apocryphum, quod noxiæ effet doctrinæ*; oportet ergo illum profcripfiffe, quod effet fuppofititius; id tamen non patitur Alexander, qui ejus germanum Scriptorem Hermam fuiffe tradit. Gelafius igitur alia de cauffa Apocryphum nuncupavit, videlicet quia Canonicus non eft. *Gelafius non profcripfit Librum Paftoris, quod falfi effet nominis, aut noxiæ doctrinæ, fed quod extra canonem effet collocandus*. Quamobrem inter Libros *Apocryphos* ideft fuppofititios, & *apocryphos*, fcilicet erroribus infectos, medium genus erit *Apocryphorum*, nimirum eorum, qui funt a Canone removendi; adeoque Liber aliquis *Apocryphus* effe poterit, quin *Ibid. ar. 7. p. 102. & feq.*

fit suppofitus, aut pravus. Hinc fit liquido, Dupinum refpondere poffe, quamquam Epiftola Barnabæ Apocrypha fit, talem non effe tamen, *vel quod falfi nominis, vel quod noxiæ doctrinæ, fed quod extra Canonem* collocanda: ita ferente Alexandri Principio.

Alio plane modo ab iftis partitur Libros *Apocryphos* Simonius. In cenfum nanque veniunt per eum Scripta quoque, quæ primitus mendacia non funt, fed temporum confecutione vitiata. Contendit fiquidem, Baronio duce, Nazaræos aliquandiu Evangelium S. Matthæi fine ulla additione cuftodiviffe; nihilo fecius, perdoctus hic Cardinalis Evangelium hoc in *Apocryphis* habet. „ Si Apocryphi nomine, ait Simonius, „ Librum falfum intelligas, verum non eft fecundum hanc interpretationem, Evangelium Nazaræorum *Apocryphum* effe. Id unum dici poteft, *authenticum* non effe, fi additamenta gravia, fenfumque invertentia, fufceperit. „ Qua de re videtur hic Criticus peculiarem quendam Librorum Apocryphorum ordinem inducere, hoc eft eorum, qui *authentici* non funt: quo fenfu non deerunt Libri Apochryphi, qui fimul *authentici* habendi fint, ut Liber Paftoris.

Bar. ad ann. 41. §. 18.

Hift. Crit. N. T. c. 7. p. 80.

Initia Tillemontii in quatuor partes Libros *Apocryphos* dividunt. Prior eos præbet, qui aliquando tamquam Canonici recitati funt. Altera eorum meminit, qui ab Autoribus, quos in fronte gerunt, confcripti fuere; quemadmodum Epiftolæ Jefu Chrifti & Abgari. In tertia diftribuit Opufcula multa a Catholicis viris afficta Apoftolis, aut hominibus Apoftolicis, quæ non difcrepant a fide & optimis moribus; cujufmodi effent Epiftolæ quædam Mariæ Virgini tributæ. In extrema tandem congerit Libros ab Hæreticis fuppofitos, & vitiis multis obnoxios, v.g. Evangelia, quæ SS. Petri, Thomæ, & Matthiæ nominibus circumferuntur &c. Sentit Valefius, differre Libros *apocryphos* ab iis, qui funt incertæ autoritatis; & *apocryphos palam falfos effe*, nec non plerumque ab Heterodoxis elaboratos. Verum, ut fpecies non levis eft, omnes in ipfius fententiam minime defcendent.

In Euf. l. 6. c. 14. p. 115. col. 2.

Hæc itaque documenta faciunt, aut ego fallor, Criticos noftros mifcere fæpius vocis hujus notionem, remque hac voce indicatam. Quoties etenim Opus aliquod in medium affertur, quod eos juvat afpernari, five quia fuppofititium, five quia ejus autoris nomine infignitum, a quo confectum non fuit, five quia erroribus, e fonte Hæreticorum manantibus, afpergitur; fatis habent, ubi affeveraverint, Librum *Apocryphum* effe. Verum quidnam hocce rei monet? Nunquid non poteft Opus aliquod *Apocryphorum* inuri nota, abfque eo quod fuppofititium fit, erroribus afpergatur, vel Hæreticos homines autores agnofcat? id genus fane funt, quæ tanquam Canonica recitata fuere, licet revera non effent.

essent. Quare cum Alexander Epistolis Jesu Christi & Abgari refragatur, & Tillemontius Barnabæ Epistolam suscipere detrectat, nihil supra dicunt isti Critici, nisi, hæc Scripta Apocrypha esse. Nihilo secius dictio hæc nihil certi affirmat; potest nanque Liber apocryphus esse, quin sit commentitius. Exemplo sit Tillemontius, qui non diffitetur, positam a Gelasio in *Apocryphorum* numero Confessionem Cypriani, nec tamen fictam esse assentitur. Idem opinantur de S Barnabæ Epistola Dupinus, deque Hermæ Libro Pater Alexander. Non erit itaque magnopere faciendum responsum hoc, donec inter Criticos lis erit de propria notione rei, hac voce *apocryphum* designatæ, donec ejus naturam haud explicabunt, vel singuli arbitrio suo.

§. II.

De Verbo : *Canonicum*.

Excutiamus in præsentia, utrum distinctius se gerant Viri Litterati nostri quoad verbum *Canonicum*. Tillemontius Barnabæ Epistolam considerans, hæc verba profert: „ Difficile est, ut credamus, Apostoli hujus Opus esse Epistolam ipsi adscriptam; quin credamus etiam illam esse Canonicam. Nunquam tamen hoc titulo ab Ecclesia venerata fuit; Idque partim in caussa est, cur dubitandum nobis esse putemus, nonne ab alio Barnaba, quam a D. Pauli Collega, fuerit exarata. „ Eandem Legem sanxit Dupinus. „ Ut Liber aliquis, inquit Doctor iste, Canonicus sit, non est satis illum ab Apostolo quopiam, sive Apostolorum Discipulo proficisci; sed ab universis Ecclesiis oportet eum instar Canonici haberi. „ Celebris P. Alexander locis haud paucis contendit, demta Ecclesiæ declaratione, nullum Librum Canonicum esse censendum.

Tillem. Tom. 1. art de S. Barn p. 440. Item in annot. 60. p. 689.

Dupinus Bibl. Tome 1. p. 17.

Al. Hist. Eccl. t. 1. Sec. 1. cap. XI. art. 6.

Audisti tres istos Eruditos in id conspirantes, nimirum, ut Liber Canonicus sit, judicium Ecclesiæ desiderari, quo illum inter Scripturarum volumina referat. Tres item fatentur unanimes, Epistolas Jesu Christi ad Abgarum, S. Barnabæ, & S. Pauli ad Senecam Canonicis Litteris non esse adjungendas. Tillemontius quoque objectum argumentum labefactans, quo nimirum iccirco Epistola Jesu Christi ad Abgarum autoritatem non habet, quia si haberet, ab Ecclesia inter Scripta Canonica describeretur: „ Gravissima est, inquit, difficultas hæc. Ipsi tamen facere satis quis posse videtur, si diceret, Ecclesiam, cum Epistolam hanc receperit humana quadam via, non autem certo & perenni fonte constantis Traditionis, ab Apostolis ad nos usque descendentis, Ecclesiam inquam non debuisse illam inter Canonicos Libros sede donare.

Till. Tom. 1. art. de S. Th. p. 901.

re. „ subjungit porro, Ecclesiam eandem propterea Epistolæ illi nomen *apocryphæ* imponere potuisse, non tanquam mendaci, sed tanquam non autoritate tanta florenti, ut Scripturarum pars fieret. Idem ferme ipsum Dupinus habet de S. Barnabæ Epistola, & Alexander de Epistolis S. Pauli ad Senecam.

Dup. tom. 1. par. 16. & 17. Alex. Tom. 1. sec. 1. c. XI. ar. 3.

Nunc vero scrutemur diligenter ad quos usus Principium hoc Sapientes isti accommodaverint. Ex mente Dupini non est arguenda mendacii Epistola S. Barnabæ, tametsi Canonica non sit. Ex mente vero Tillemontii turpi mendacio laborat; quandoquidem alias eam Ecclesia a Verbi Divini Canone non arceret. Postremus hic Autor contendit insuper, germanam esse Epistolam Jesu Christi ad Abgarum, non tamen Canonicam; interim dum Alexander ostendere nititur, eam, si genuina esset, ab Ecclesia in Sanctorum Librorum ordinem cooptandam. Absunt item longe Viri isti Sapientes super Epistolis S. Pauli ad Senecam; si nanque Alexander eas uti fallaces non repudiet, licet haud Canonicas; occuret continuo Tillemontius de iisdem Epistolis disputans, & caussabitur, non posse affirmari, Opus aliquod partum ab Apostolo quopiam fuisse, quod Ecclesia in Canonem non assumserit.

Ex hucusque dictis præsto erit colligere, sive Tillemontii & Alexandri argumentationem sententiam Dupini de Barnabæ Epistola non evertere, aut si duo illi priores Epistolæ hujus fucum & vanitatem evincunt, evincere pariter, figmentum esse Epistolas Jesu Christi ad Abgarum, & S. Pauli ad Senecam. E contrario Momentum Dupini & Alexandri de Jesu Christi ad Abgarum Epistola aut futile est, aut efficere non absimiliter poterit, Epistolam S. Barnabæ a Dupino propugnatam, & Epistolas S. Pauli ad Senecam Alexandro probatas Monumenta esse a veritate abludentia. Postremo ratio Tillemontii & Dupini non potest esse ulli Epistolis S. Pauli ad Senecam detrimento, a quibus est Alexander; quin vitium inferat falsitatis Epistolæ Jesu Christi ad Abgarum, & S. Barnabæ, a quibus sunt Tillemontius & Dupinus.

Nullo itaque negotio animadvertimus, quam parum conveniat inter Criticos nostros de Specie, quam par est duobus verbis istis *Canonicum & apocryphum* imprimere. Non repugno convenire satis de notione propria verbi hujus *Canonicum*, ajentes, *Librum esse ab Ecclesia receptum in eorum numero, qui partem Scripturarum Sanctarum componunt*; sed distant quam longissime super re hoc nomine intellecta. Quod est vocis *apocryphum*, æque recedunt in vi significandi & re significata, adeoque, ut apparet, nullas nobis verborum istorum Definitiones tradiderunt præter illas, quas de arbitrio sunt meditati.

§. III.

§. III.

Verba alia, quæ claritatem desiderant.

DUorum verborum, de quibus modo, obscuritas facit, ut cognoscamus, quanti intererat, illa in lucem adducere, tum etiam multa alia ambigua, & notionis subobscuræ. Quo fit, ut ex incerta horum intelligentia variæ species animo informentur, quæ concertationibus multis aditum præbent, ex eo ortum ducentibus, quod eadem voce res dissimiles accipiantur.

Nulla itaque subest spes fore, ut Sapientes nostri invicem aliquando appropinquent, quandiu ante omnia haud ratum habebunt, quam speciem aliquibus verbis apponant. Exempli ergo *Traditioni* in re factorum, *Acto authentico* in re Martyrum, aliorumque Sanctorum Historica, *errori populari*, *opinioni plebis*, *testimonio Veterum*, *Silentio Scriptorum*, *narrationi minime probabili*, *argumento certo*, *concluso*, aliisque id genus vocibus, quæ Critici fere semper sensis dissimillimis efferunt. Illud addo, compertum esse sæpissime ab eodem Scriptore, eidem voci hanc rem subjici loco isto, alio aliam. Si accurate definitum fuisset, quid rei sit *Exomologesis*, num de Confessione Sacramento, vel de absolutione ab Excommunicatione, aut de Pœnarum Canonicarum condonatione, sive de pœnitentia publica, sive de simplici reconciliatione sit interpretanda, in aliquo fortassis lumine collocata fuisset magna illa quæstio miræ inter Scriptores dissensionis, nimirum: Utrum Diaconis fuerit unquam tradita facultas absolvendi a peccatis; atque ubi jubet S. Cyprianus, posse Lapsos *Exemologesim* facere delicti sui in manibus Presbyterorum; aut necessitate urgente, in manibus Diaconorum, * Morinus & Alexander de verbo hoc digladiati, Doctorem illum pugnantia admodum dicentem non induxissent. *Alex. Hist. t. 1. sæc. 3. Diss. 4. p. 231. & seq.*

Alexander quoque & Dupinus in diversa abjerunt de sensu vocis hujus: *legitur*. Hieronymus differens de Epistolis Senecæ ad Paulum scribit: *Non ponerem Senecam in Catalogo Sanctorum; nisi me illæ Epistolæ provocarent, quæ leguntur a plurimis*. Idem verbum extat apud Augustinum: *Merito*, ait, *Seneca ..... Cujus etiam quædam ad Paulum Apostolum leguntur Epistolæ*. Dupinus inquit, verbo illo *leguntur*, quod adhibent Patres isti, non monere nos, germanas esse Epistolas istas, sed solum ipsorum nomine venditari. Contra vero Alexander urget, Sanctos *Al. Hist. t. 1. sæc. 1. c. 11. a. 2. p. 191.* *Dup. t. 1. p. 72. & 81. col. 2.*

* *Si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possint*. Epist. 13. ad Presbyt & Diac. Eccl. Carthag.

Pa-

Patres Hieronymum & Augustinum ea voce *leguntur*, Epistolas istas a Paulo & Seneca revera scriptas affirmare.

Quod nos tamen vehementius movere debet, iidem Scriptores novam rei faciem induunt, ubi in quæstionem incidit locus S. Hieronymi, in quo fert, S. Barnabam Epistolam ad ædificationem Ecclesiæ scripsisse; *Quæ inter Apocryphas legitur*. Tuetur etenim Alexander, his S. Hieronymi verbis Epistolam Barnabæ apocrypham esse, & commentitiam; vult autem Dupinus, hoc verbo *legitur*; in cujus locum sufficit *numeratur*, indicare S. Hieronymum, eam non esse confictam. Quod argumento est, inquit, non habuisse illam tanquam *Apocrypham*, quasi falso S. Barnabæ tributam; quoniam ex adverso ipsi illam adjudicat, cum dicit *Apocrypham* esse. En tibi qui verbum idem plane diversa significet, vi præjudiciorum, aut sententiarum, quibus detinentur Viri sapientissimi.

Al. ibid. r. 6. p. 99.

Dup. ib. p. 22.

Non secus si complicatam *Celtarum* notionem evolvissent nobis accurate, de quibus perhibeat S. Irenæus superius laudatus; id sane ad Patris hujus clariorem intelligentiam, & Quæstionis de vulgato in Galliis Evangelio lumen contulisset. Accidit nanque sæpe numero, Criticos Sententiæ suæ fundamentum non sternere significatione propria, & verborum aliquorum naturæ consentanea, e quibus facti explicatio petenda est; sed rebus notiones imprimere æquas opinionibus, quas suscipiunt propugnandas; uti animadversum commode erit de verbo *Celtarum* apud S. Irenæum, de *Galliarum diversis Nationibus* apud Tertullianum, deque aliis hujusmodi.

Diss. 6. p. 217.

Certo igitur certius est, si Critici diligenter varias extricassent significationes, gradus, modosque accipiendi universas voces istas, nonnullasque alias; futurum fuisse, ut semitam illi contraherent, laboremque detraherent iis, qui Ecclesiasticæ Historiæ operam sunt daturi. Hac adhibita ratione clariora evasissent facta multa; impeditiores viæ non paucæ resectæ fuissent; & evulsa stirpitus quæstionum plurimarum radix, quæ distrahunt Eruditos, & plerumque emergunt ex his Definitionibus de arbitrio confictis, neque satis dilucidam accuratamque eorum, de quibus agitur, speciem animo informantibus.

AR-

ARTICULUS II.

Non designarunt autoritatis pondus, quod est Veterum testimonio tribuendum.

MIHI videre videor, Id futurum fuisse potissimum Criticorum studium, ut quam possent maxime, secernerent diversum autoritatis modum, singulis autoribus appositum tum quod attinet ad eosmetipsos, tum quo ad alios, sive quo ad argumentum, in quo versantur, sive quo ad rationem, qua mentem suam aperiunt. Qua docendi via prætermissa, erudient ne satis nos de factis Antiquitatis Ecclesiasticæ; quamvis se jactent, illam optime enodasse, secretis vero a mendaci, Historia a fabulis, antiquitate a novitate, secundum excellentis eorum Artis lumina, atque exercitationem?

Tametsi Criticæ facultatis Magistri, inquiet aliquis, quodam genus Indicis istarum, quæ desiderantur, enunciationum minime texuerint; adverte tamen vel leviter animum ad rationem illam, qua de Veterum testimoniis loquuntur, & facile admodum erit deprehendere, illos nobis super hac re instituendis incubuisse, non vi Legum digestarum & elaboratarum, sed quodam Artis genere, cujus præcepta sita sunt in eorum accommodatione & usu, nec non in exemplis, ad nihilo minorem utilitatem & doctrinam, quam vera præcepta, compositis.

Esset sane, cur hac docendi via, sive Arte contenti essemus, si modo ipsius usus perpetuo sibi responderet, & Criticorum singuli constanter ipsi obtemperarent: verum animus sententiam suscepturus pendet in ancipiti, cum videt, hoc loci Scriptoris alicujus Prisci autoritatem invictum argumentum suppeditare multis, quibus, aliisque alibi eadem autoritas flocci fit: cumque perspectum habet, Criticos eorumdem Autorum testimonium in se invicem objicere ad illustranda, sive oppugnanda facta apprime diversa, absque eo quod hujus instituti legem ullam condant, vel rationem etiam persæpe reddant. *Diss. 2. ar. 10. p. 164. &c.* *Diss. 6. ar. 5.*

Tillemontius ex. gr. adversus Patrum Sanctorum turbam, ut multo ante animadvertimus, uni Gelasii Papæ testimonio innixus, dubium incertumque S. Pauli in Hispaniam iter existimat. Nihilo tamen minus præstat ne dijudicare, utrum apocrypha sit *S. Cypriani Confessio*, postquam hujusmodi ab hoc Pontifice declarata est? tum Gelasii testimonium, quod alias prætulerat testimonio Epiphanii, Crysosthomi, Hiero- *Diss. 2. ar. 2.*

nymi, Theodoreti, Gregorii Magni, aliorumque multorum, nunc ab ipso minoris fit, quam Gregorii Nazianzeni dictum; quamquam, eodem fatente Critico, Pater iste lapsus fuerit, cum S. Cypriano Carthaginensi commune fecit, quod cuidam duntaxat S. Cypriano Episcopo in Oriente tribuendum erat. „ Verum tandem, concludit Tillemontius, „ si necessario oporteret, Gregorii Nazianzeni judicio Gelasii judicium „ opponere . . . . . esset sane, cur censura unius, & suffragium alterius assensionem nostram æque suspenderet. „

tom. 5 an. 3. in S. Cypr. Orientis p. 721. col. 2.

Idem Criticus Eruditus præ manibus habens disputationem de Jesu Christi in Cælum Ascensione, evincit testimonio Augustini, & Leonis, diem ejus Festum celebratum ab Ecclesia fuisse, sæculo V. ineunte, quadragesimo post Pascha die, uti moris est in præsenti. At cum Baronius animadverterit, Dominicum fuisse diem illum, quo Spiritus Sanctus in Apostolos descendit, testantibus id Patribus, & Ecclesia, ut monent verba Augustini & Leonis; Tillemontius, recitato Augustini loco, qui videtur innuere, diem a Resurrectione Christi quinquagesimum, fuisse Dominicum, in quo nempe illapsus est in Apostolos Spiritus Sanctus, his verbis respondet: „ Atqui, quamquam Augustinus id ita aperte fassus „ esset, uti fatur, Christum Dominum octavo Kalendas Aprilis duobus „ Geminis Consulibus obiisse, nihilo gravius esset ipsius testimonium ea „ de re, quam de ista. Quibus addit: „ S. Leo conceptis verbis asse„ rit, Die Dominico Spiritum Sanctum descendisse; at multo sane mi„ nus Augustino accuratus est in rebus tantummodo veris enarrandis, „ atque etiam multo recentior. „ Ecce Patrum istorum duorum testimonium ad propugnandum factum quoddam, aliudque plane simile oppugnandum accommodatum.

Tom. 1. art. 24. de JesuChristo p. 57.

Tome 1 art. 5. in D. Petrum pag. 537. col. 1.

Quo in loco illud est animadversione dignum; contendere Tillemontium S. Augustini præsidio, ita communem fuisse Ascensionis celebritatem, ut, nullo extante Oecumenici alicujus Concilii Decreto, oporteat inde colligere, eam Apostolica Traditione ad nos manasse. Porro S. Augustinus idem de Pentecostes solemnitate litteris commendavit. * Nos vero Dissertatione secunda exempla multa congessimus varietatis hujus Doctorum nostrorum super Veterum autoritate. Illud certe desiderandum esset, ut huic Critices vitio Viri litterati consulerent, nobisque documenta præberent, unde, quam quisque debeat hac de re inire rationem, dignosceremus.

Diss. 2 a. 1. & 2.

* *Sicut quod Domini Passio, & Resurrectio, & Ascensio, & adventus de cælo Spiritus Sancti anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid tale occurrerit, quod servatur ab universa, quacumque se diffundit, Ecclesia.* Hæc sunt Festa, quæ sensit Augustinus, ab Apostolis, vel Conciliis Generalibus instituta, propter quod ab universo mundo colerentur. Epist. 54. c. 1.

AR-

ARTICULUS III.

Nulla via se prodit in Libris Criticis, quam ingredi possimus ut ea argumenta secernamus, quibus cogimur ab antiquis deficere, utque compertum sit, quando ne conjectura, quando vero autoritas præstare debeat.

SUmmorum Sapientum initiorum unum est, morem gerendum esse Veterum testimonio singularem, neque ab eo unquam desciscendum; nisi gravissima, quam fieri potest, urgeant argumenta. At non apparet, nos docuisse Criticos, quænam sint hæc argumenta, hæ conjecturæ, quibus ad Scriptores istos, ubi de re pronunciant, minime sectandos cogamur.

Non inficior, non deesse facta quædam, etsi admodum pauca, de quibus haud est multi negotii aut testibus suffragium ferre, aut conjecturæ. Nullus hominum est v. gr., qui circumspectis diligenter primorum Pontificum ad Siricium usque Decretalibus, * jure & merito Criticorum non anteferant conjecturas, quibus illas Suppositas esse conclamant, Scriptorum testimonio, qui eas ut legitimas venditare vellent. E contrario quicumque, positis opinionibus præjudicatis, ad trutinam revocat conjecturas Hæreticorum, quibus S. Petri Romam iter, atque ea in Urbe mortem vocant in controversiam, is stat pro Veterum, utrumque factum narrantium, autoritate.

Quoties tamen eo res ducitur, ut ambigamus, utri adhærendum sit? Si Critici nostri viam aliquam ostendissent, unde teneremus, nunc audiendum esse testimonium, nunc conjecturam capiendam; aut quibus momentis impelli possimus, ut recta sit ab Antiquorum mente defectio, nos haud laboraremus scire, nonne pluris pendendum sit Eusebii testi-

* Conjecturæ, quæ commentitias probant Decretales, hæ sunt: 1. Illas Antiquos omnes latuisse, nec unquam fuisse ante IX. sæculum memoratas. 2. Contextum esse locorum ex Patribus, ex Conciliis, ex Canonibus, ex Imperatorum Decretis, quæ a III. sæculo edita sunt, decerptorum. 3. Sacras Litteras citare secundum Hieronymi Versionem. 4. Epistolarum istarum structuram non esse ad sæcula, in quibus Pontifices vixerunt, quorum nomine obtruduntur, accommodata. 5. Anacronismis redundare. 6. Dictione uti impura & lutea, atque in omnibus Epistolis prorsus simili. Dupinus Tomo 1. pag. 662. & seq. Alex. Hist. Eccl. Tomo 2. sæc. 1. Diss. 20. pag. 216., & seq.

monium, Baptisma Constantini ad exitum vitæ ejus producentis; an vero conjecturæ, quæ sequuntur, quæque in unum coactæ persuadere possent, eum multo ante mortem Christianæ fidei nomen dedisse. Simul ac dedit Deus in conspectum huic Principi signum Crucis pridie quam * cum Maxentio confligaretur, nocte insequente ipsi dormienti astitit coram Christus cum signo eodem, quod in Cœlo conspexerat, præcepitque, ut exemplari ad imitationem illius confecto in Vexillis suis, eo in prælliis cum hostibus committendis uteretur. His itaque obsequens, Crucis Vexillum ubique erigi jussit, in Prætorio suo collocavit, & adorandum hoc redemtionis signum omnibus pietatis argumentis prosecutus est.

** Anno 325. hic Christianus Imperator adfuit Magno Concilio Niceno, edendasque curavit Leges multas Imperio salutares, & cum Ecclesiæ, tum Christianis utilissimas. Idem Ecclesiæ liberator extrui jussit in pluribus ditionis suæ Urbibus, præsertim vero Hierosolymis, Romæ, & Constantinopoli, magnifica cultui divino Templa, & ditissimis muneribus donavit. Quo ardore Princeps hic Religiosus Gentilium & Paganorum ad bonam frugem conversionem promovit? Quo charitatis igne flagrabat, eum ipsorum Idola removere, & Templa dejicere funditus cernebatur? Qui mentis ardor ad Hæreticos quoque & Schismaticos, quos ab Ecclesiis suis repulit, se propagavit? Quis satis jejunia ipsius, & pœnitentiæ opera laudibus prosequetur? Qua pietate dies Dominicos, & Festa Sanctis Martyribus Sacra celebrabat? An nos fugit, eum Helenopoli agentem, orasse diu in Templo S. Martyris Luciani? An non proditum memoriæ est, ipsum in more positum habuisse, pervigi-

* Septimo Cal. Novembris anni 312. Constantinus paullo post meridiem aspexit Crucis signum splendore figuratum solique imminens, & circa illud hæc verba Græce exarata *In hoc Signo vinces*. Hujus Prodigii exercitus universus spectator fuit. Eus. de vita Const. l. 1. c 28.

** Vexillum hoc deinceps *Labarum* appellatum est, atque illud Eusebius hoc modo describit: *Hastile oblongum erectumque, quod cornu habuit transversum ad formam Crucis constructum .... Ad Cornu illius particula, quæ ex transverso erat per hastile trajecta, velamen quoddam pertenue appensum adhæsit, regali videlicet & magnifica structura, mirabili varietate lapidum pretiosiorum, artificiose conjunctorum, lucisque sua claritate pulchre resplendentium devincta, & multo auro intertexta. In fastigio hujus Operis corona affixa, lapidibus pretiosis, & auro polito circumtexta. In ea appellationis Salvatoris nota inscripta: erat enim Littera R in ipso medio Litteræ X. inserta*. Eus. L. 1. de vita Const. c. 31.

Hujus pars inferior versus basim sub ipsum Crucis insigne ad texturæ discurrentis fimbrias auream pii Imperatoris pariter, ac Liberorum suorum effigiem ad pectus usque concinne descriptam continuit. Porro designavit Constantinus strenuissimos quinquaginta suorum, qui illud circumducerent, quique pariter virtute divina servabantur.

lium

lium Paschatis insomnem & orantem cum ceteris fidelibus ducere ? Eusebio denique docente, uti observavit Valesius, comperimus, magnum hunc Imperatorem omnibus Christiani hominis officiis functum integerrime fuisse. Quibus præhabitis, fieri ne poterit, ut persuasum habeamus, adeo præclara gessisse Constantinum, nondum Catechumenum, ut perhibent nonnulli, immo nondum Baptismate lotum ? *Valesf. in an. in c. 61. l. 4. Eus. de Vita Constantini p. 251. col. 2. Vales. ib. Al. Hist. Sec. 4. Diss. 22.*

Non auderem, aut me fallit animus, dubitare, Constantinum in Catechumenorum album relatum fuisse paullo post, quam suspexit in aere splendidam Crucem, circumquaque Litteras Græcas habentem, quæ monebant: *In hoc signo vinces*; ex quo legi titulum capitis 32. Libri primi de Vita Principis hujus ab Eusebio descripta, his verbis expressum: *Quomodo Constantinus Catechumenus factus Sacras Scripturas legerit*. Quod si vitiatus fuit titulus hic, ut placet multis; cur illum in sua Versione Valesius reliquit? Sique ejus MSS. alium titulum præseferebant, cur hunc minime mutavit? Est ne dicendi locus de Viro haud Catechumeno, imo haud Christiano, ea, quæ de Magno hoc Imperatore dicit Eusebius? *Aderat iam magna Paschalis Festi solemnitas, in qua Imperator vota Deo persolvens, una cum ceteris pernoctavit*. Nisi fuisset revera Christianus, quamobrem idem Historicus illum appellasset *Sacrorum Mysteriorum participem* ? Addit, hunc Principem secedere solitum statis horis in Aulæ suæ partes remotiores, ut precationes Deo funderet: Festis vero diebus, non modo vires majores ad pietatis officia contulisse; sed utcumque Pontificis munus obiisse: θείας ἱεροφαντίας ἐτελεῖτο. Valesii versio habet: *Pontificis, atque Hierophantæ munere fungebatur*. Christophorsonus interpretatur: *Divinos sacrorum ritus obibat*. Musculus autem reddit. *Sacras cæremonias expediebat*. Hæc omnia perspicuo sunt argumento, Constantinum cum aliis Christifidelibus interfuisse sanctis Mysteriis, quod integrum ipsi non fuisset, nisi antea Baptismatis aquis abluto. *Lib. 4. de Vita Constantini 57.* *Ibid. c. 22.*

Nihilo secius asseverat Valesius, conjecturas hasce omnes evincere, Constantinum tum temporis haud Gentilem fuisse, non probare autem illum Catechumenum, multo vero minus Christianum: *Hæc omnia*, inquit Alexander, *Constantinum Gentilem non fuisse convincunt, sed ad Christi fidem conversum, & non tantum animo, sed externa professione Christianum, ea tamen non arguunt, ipsum fuisse Christianum Sacramentorum communione*. Verum enim vero quis poterit cogitatione percipere, tantæ Religionis Principem sub finem vitæ suæ Baptisma distulisse; atque inter tot pericula, in quæ variis rerum vicissitudinibus adductus est, non metuisse gravissimum salutis æternæ discrimen subire? Universæ profecto conjecturæ istæ suspicioni locum dare possunt, Imperatorem *Valesius loco sup.* *Alex. sup. loco*

hunc

hunc longe ante interitum suum fonte Baptismatis expiatum fuisse. Quæ de caussa illum fortasse cum Athanasius in Vita S. Antonii, in qua de Epistolis enarrat; ad S. Abbatem istum a Constantino datis, tum Augustinus Epistolis 162. & 166. Principem Christianum appellant.

At si conjecturæ istæ loco cedere debent autoritati Eusebii, & sectatorum ejus de Baptismatis Epocha Constantini; quamvis Historici hujus restimonium difficultate non vacet; non video quare contendat Valesius, conjecturas suas de rationibus, quibus motus est Diocletianus, ut se abdicaret imperio, præcellere debere diserto Eusebii, Constantini, aliorumque multorum testimonio, qui affirmant, eum rebus administrandis se subduxisse, quod esset mente debilitatus. Et sane infelix revera Princeps cum bis in capitis dimicationem venisset, conflagrandus in Aula media sua Nicomediensi ictu fulminis cælestis, & pravitate eorum, qui furorem ejus in Christianos retorquere moliebantur, tanto perculsus terrore est, ut ejus animum occupaverit, & quandiu vixit, perpetua imaginatione vexaverit, quasi capiti ipsius fulmen semper impenderet. Ad hæc accedente molesta valetudine, aliisque sollicitudinibus, ita fractus est animo & corpore, de quo non discrepat Valesius, ut per intervalla tantummodo compos fuerit rationis. En caussa genuina, qua compulsus est Diocletianus ad privatam Vitam traducendam. *Cum in difficilem morbum incidisset*, ait Eusebius, *eius vi demotus jam de mentis suæ statu esse videbatur . . . ad privatam vitam se contulit*; atque alibi: *Post cruentam Persecutionis sævitiam suametipsa sententia damnatus ob vitium insaniæ, vili quodam clausus domicilio pœnas dedit*. Non possunt, quidem testimonia acceptiora desiderari iis, quæ per semetipsos assequi testes; potuerunt. Id non poterat Eusebius ignorare, præsertim vero Constantinus; qui in Aula hujus Principis frequens fuerat, quique non poterat non esse iis omnibus egregie imbutus, quæ ad Diocletianum attinebant. Nihilo tamen minus tuetur mordicus Valesius, testimonia hæc non esse conjecturis anteferenda. Prima est, Imperatorem hunc nunquam levis animi indicium præbuisse. Altera, illum flagitantibus, ut manus Gubernaculo rursus admoveret, respondisse: *Utinam possetis visere olera manibus nostris sata*; quod inquit Valesius sapientiam refert singularem. Tertia, alios Imperatores ipsum semper in honore & pretio habuisse. Postremo ab ipso multo ante susceptum abdicationis hujus consilium. His adactus est conjecturis Valesius, ut Antiquorum testimonio fidem derogaret; quamquam, si hasce illis compares, quæ probare possunt, Constantinum non fuisse baptizatum, vita duntaxat occidente, & autoritatem autoritati opponas, liquido fiet, testimonia, pro Diocletiani abdicatione allata, magis absoluta & distincta esse, quam ea, quæ pro Constantini

Lact. de Morte Persec. c. 17. 18. 19.

L. 8. Hist. c. 13. p. 309. Eus. In Orat. Const. ad S. Catum c. 25 pag. 601.

Annot. in Eus. in Orat. Const. c. 25. pag. 270.

Bap-

Baptismate producuntur; & Valesii conjecturas, facile refellendas, minus propositum efficere, quam eas, quibus de Baptismate Constantini augurati sumus.

Nulla itaque nos cura afficeret, quas amplecti partes deberemus super utrisque Controversiis, aliisque hujuscemodi, si nobis ea Momenta Critici ob oculos posuissent, quæ quam maxime firma vocant, ut ad conjecturam testimoniis præferendam impellamur. Si nanque in rem esset, Tillemontii, Dupini, & Alexandri viam inire, ut mittam ceteros, promtum esset, opinor, sine hæsitatione ulla Conjecturæ adhærere, quæ Baptismum Constantini provehit, quam Scriptorum dictis, qui ad instantem usque mortem protrahunt; quandoquidem Litterati Viri isti, uti alibi monitum fecimus, vi conjecturarum longe leviorum, minusque solidarum, testimonia reiciunt Autorum plura, & absolutiora iis, quæ Eusebius, aliique post ipsum, de Principis hujus Baptismate, ad supremum diem dilato, Litteris consignarunt. Diss. 1. a. 1. & 2.

ARTICULUS IV.

De Vitiis aliis, quo ad Veterum testimonia, in Critice exercenda passim obviis.

Quandoquidem de Vitiis istis universis copiose superius disseruimus, atque exempla illorum multa in medium protulimus; hic satis erit ea paucis retractare, aspectuque uno necessitatem agnoscere Regulas & Usum Critices instaurandi.

Primum, quod obversatur animo, vitium illud, nisi capior, est, Sapientes Criticos nostros Veterum testimoniis, aberrantibus a sententia sua, responsa reddere plus satis generalia, nec satis firma. Quique apertius loqui vellet, responsiones istas vocare posset, aut veras defectiones, aut anfractus & circuitus monentes, eos difficultatis pondere premi. Verum quod perincommode in hujusmodi explicationibus cadit, illud est, in nihilum ferme totam evasuram Veterum autoritatem, si modo eas adhibere liceret; tumque paratum fore unumquemque, omnia pro libidine tueri, quin eum clariora & disertiora Veterum testimonia in officio continerent. Diss. 2. a. 3 & 4.

Secundum. Quemadmodum diligentissimum Criticorum nostrorum studium fuit, ut sibi caverent a factis, ex Librorum Apocryphorum, sive adulterinorum testimonio depromtis, quæ innumeras ferunt in Historia Diss. 3. p. 3. ar. 3.

Ec-

Ecclesiastiea difficultates, quæque non levem Ingenii facultatem flagitant ut per semitas Antiquitatis impeditas incedere tuto possimus; non secus gravissimum Reipublicæ Litterariæ officium præstitissent, si in eo posuissent operam suam, ut nos instituerent, quando nam id genus monumenta aliquo numero esse possunt, quando vero, quippe nullius frugis, sint repudianda. Quod enim homines non satis perspicaces implicare potest, animadvertere est, hinc Eruditos nostros, ubi in eorum iter incidunt, nulla cunctatione ea rejicere, neque abstinere se, quin clament, apocrypha esse, spuria, nulliusque ponderis monumenta ista; illinc vero deprehendere, si quando ullum ex iis compendium facere possint, illa non præterire modo, sed quæstus majoris gratia, satagere, ut aliquam ipsis autoritatis speciem adjungant. Quandiu hac se gerent ratione Critici nostri, neque pronunciatum aliquod statuent de Operum istorum usu, erit semper eur queri possimus, vitiosam inde esse Critices communem exercitationem.

Tertium. Quantumvis vi omni & contentione laborent Critici, ut Autoribus ejusdem cum rebus ævi de factis Historicis innitantur; opus tamen est ad illorum quoque fidem confugere, *qui nonnullis sæculis* a re distant. Porro cum argumenta, quæ ab Scriptoribus hujusmodi comparari possunt, non unam eandemque autoritatis vim habeant; nonne oporteret pro rei natura aliquam super his viam & rationem præfinire? Non raro sane incerti pendemus animi; ubi nimirum Eruditorum ea de re libertatem attendimus, uti exploratum fuerit documentis sæpius alibi traditis.

Diss.2.p.2.ar.5. Ibid.art.7.

Quartum. MSS. Usus magno revera est emolumento ad perfectam Ecclesiasticæ Historiæ, Operumque Patrum intelligentiam, præsertim cum fide integra recitantur; neque enim præsto est omnibus, Archetypa ista consulere, quæ in dies singulos a Viris sapientissimis laudantur. At quid proderunt argumenta hæc, dum taciti præteribunt Critici, uti visum est hactenus præteriisse, singillatim enarrare, quibus *affecta esse notis* debeant MSS., quibusque regulis internoscendum sit varium autoritatis eorum pondus, tum quod attinet ad ipsorum antiquitatem & accurationem, tum quod attinet ad numerum, ubi utrinque afferuntur, atque ad alia adjuncta a nobis alibi memorata?

Ibidem art.7.

5. Necessum pariter esset, a Critice alia multa, quæ ipsius usui erimini vertuntur, vitia exterminare. Et profecto æquum ne est, non dixerim Patrum testimonia anfractibus nimirum exquisitis elevare, ipsorum loca detorquere, sinistre intelligere, citationes ipsas mutare & corrumpere, aliena ab ipsis sensa tribuere, quæque revera docuerunt, dissimulare; verum in rem quoque suam, quoties expedit, conferre Opus Autoris cujusdam, sive Caput, sive locum, eundemque rejicere & improbare,

Diss.2.p.1.art.7. §.9.10.

bare, quoties rem videtur involvere: cum laudis præfatione dictum afferre Scriptoris alicujus, ubi faveat; ipsique nuncium remittere non admodum officiose, ubi noceat? Quo Veterum autoritas negotium non facessat, est ne mos accuratissimus, ipsorum de aliis rebus menda exaggerare verbis, eorumque indicem texere; traducere illos veluti Scriptores fabularum plenos, minus diligentes, nimium credulos; palam edicere, eos Oratorum, Laudatorum, Poetarum instar locutos fuisse, & conqueri, ipsorum doctrinam suspicione laborare? Peccata hæc omnia occurrunt passim in Usu Critices, essentque fortasse ferenda magis, si ad quos spectat ea detestari, & intrinsecus improbant illa, iidem non incurrerent in culpas istas, uti videmus, sibi mutuo exprobrare.

Aliud etiam emergit in Usu Critices vitium satis grave super Veterum testimonio. Nimirum sententiam aliquam statuere fide unius vel alterius Scriptoris, confuse & incondite de re differentis, qui possit secundum se interpretari; eamque opponere testimoniis multorum absolutissimis, clarissimis, & ad communem Ecclesiæ mentem compositis. Totus in eo est Blondelus ut probet, S. Stephanum Pontificem de Baptismate Hæreticorum in errorem raptum fuisse ei omnino adversum, quem in S. Cypriano removere conabatur. Affirmat Launojus, id verum videri, atque ex eo ducit, quod, ut inferius trademus, pluris semper Ecclesia Cyprianum fecerit, quam Stephanum Pontificem. „ Quod est summæ rei, inquit Dupinus, quamquam passim ab omnibus habeatur, a veritate Pontificem stetisse; est tamen dubitandi locus, eum errore captum fuisse Cypriani errori contrario, „ Nonnullis visum est, scribit Bailletus, S. Stephanum opinionem suam ad aliam extremitatem, haud crimine vacantem, deduxisse.

Dupinus Tomo 1. pag. 461.

Baill. 2. Augusti in Vita S. Stephani Papæ.

Sapientum istorum sensa firmari solent verbis Decreti hujus Pontificis, a S. Cypriano relatis: *Si quis ergo a quacumque Hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est.* Atqui nullam habet veri speciem, locum hunc, non omnino apertum, & ab Alexandro optime enodatum, præstare debere testimonio Eusebii, Augustini, Vincentii Lirinensis, & Facundi, qui non secus atque nos a S. Cypriano dicta viderunt, & testati sunt concordes, S. Stephanum Pontificem priscam & germanam Ecclesiæ doctrinam propugnasse; idque eo magis, quo ex admonitione Tillemontii, „ operosum valde est, alicujus Scriptoris sensa cognoscere, sive ex quodam textu a reliquis sejuncto, sive ex adversariorum ejus testimonio. „ Nihil dico de ceteris Alexandri argumentis, quæ validiora sunt, quam quæ ab aliis Criticis afferuntur, judicio quidem Tillemontii, *levia & incerta*. Denique si Pontifex Stephanus ea fuisset opinione, quæ ipsi tribuitur, universa tum Ecclesia in duos errores

Epist. 74. ad Pompei.

Alex. Tomo 1. Sæc. 3. Diss. 14. pag. 109.

Tillem. Tomo 4. a not. 39 in S. Cyprianum pag. 623. col. 2.

Alexander ibidem.

Tillemontius ibidem.

diſtracta fuiſſet, quin affirmare quis poſſet, vel unum in conſonam veritati ſententiam iviſſe. Ecce quo demum Criticee non rectè adhibita Litteratos homines ferat.

ARTICULUS V.

Criticeſ uſus alio quoque vitio contaminatur ſuper Veterum teſtimoniis, a quo alia pleraque manare ſolent.

CUM præcipuum Critices fundamentum autoritas ſit, Viri Sapientes fas eſſe ſibi arbitrantur, eas amplecti opiniones, quæ priſci alicujus Scriptoris ſuffragio roborantur, & nulla in re ſibi tum parcunt, ut ejus pretium ſtudioſe augeant; unde fit, eos ſere ſemper Vetuſtum aliquem ſive in ſemetipſum, ſive in alios, ſive, in multos ſimul dicentem inducere. Juvat ne ſcire, utrum Judæi de induſtria Hebraicum divinorum Librorum textum vitiaverint? **Origenem Origeni** opponunt; Hieronymum Hieronymo; Chriſoſtomum Chriſoſtomo. Intereſt examinare, an Diaconis olim facultas fuerit Peccatoribus culpas Sacramenti adminiſtratione relaxandi? Cyprianum ipſum in Cyprianum convertunt. Nonne anteſtat per illos Hieronymi opinio aliorum multorum Patrum ſenſibus de modo, quo Verſio Septuaginta confecta fuit? Tandem haud raro vim magnam Patrum utrinque recitari percipimus ad Poſitiones repugnantes ſtatuendas. Ea propter opportunitatem affert teſtimonium Tertulliani, Cypriani, Auguſtini, Cyrilli Alexandrini, Gregorii Magni, aliorumque paucorum, probantibus, a S. Paulo Petrum ex animo reprehenſum fuiſſe; interim dum alii ſapientes, autoritate ducti Origenis, Dydimi, Apollinaris Laodiceni, Euſebii Emiſſeni, Hieronymi, & Chryſoſtomi &c. defendunt, id Paulum feciſſe ſimulate. Litterati etiam homines, quibus placet, Linum ſtatum a S. Petro Pontificem fuiſſe, quippe id honoris ad S. Clementem deferunt, utrinque magnum S. S. Patrum numerum recenſent.

Vix ullum reperias in Hiſtoria Eccleſiaſtica factum, de quo non diffidant ſtudioſi homines noſtri; & ſecum Autores Eccleſiaſticos in partes non trahant. Hinc prodeunt omnia fere vitia, de quibus Critices uſus inſimulatur. Hinc oriuntur tot probationes futiles, ad Scriptores Eccleſiæ in ſententiam ſuam pertrahendos, excogitatæ, tot reſponſa parum concludentia, ad aliorum teſtimonium declinandum, adhibita, & magnus ille Conjecturarum concurſus in partem utramque, non ſemper fa-

tis

tis accurate coactus. Hinc denique proficiscuntur tot disceptationes, & judicia pugnantia, a Summis Viris quotidie de eodem eventu lata, quæ tantum abest, ut ad Ecclesiasticam historiam extricandam conducant, ut adumbrent potius, & tenebras ipsi offundant.

Criticorum sane nostrorum scribendi ratio Ecclesiæ fuisset utilior, Patribus reverentior, atque ad enodandam Ecclesiæ Historiam accommodatior, si studium atque operam tantum in Scriptoribus inter se conciliandis, eorumque sententiis vicissim aptandis posuissent, quantam in eisdem ad sua placita revocandis collocarunt. Quæ conciliatio super factis haud paucis non est ejus negotii, quod aliquibus visum est.

Communis v. g. Patrum sensus est, S. Marcum Romæ Evangelium *Dupinus Diss. præim. pag. 190. col. 2.* suum, Petro vivente & probante, lucubrasse. Iræneus tamen opinatur, illud a Marco conscriptum, Petro & Paulo e vivis sublatis. *Post horum vero interitum*. Ita Patris hujus verba flectit Valesius, ab Eusebio relata: *Euseb. l. 5. c. 8.* μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον. Nihilo secius est, quod animadvertamus, vocem Græcam ἔξοδος, & Latinam *excessum* aut *exitum*, quibus antiquus Irænei & Rufini Interpres usus est, ambiguas haberi, & significare *egressum* ita, atque *mortuum*. Qua priore interpretatione, Irenæus dixisset tantummodo, Marcum vulgasse Evangelium suum, postquam Petrus & Paulus Roma demigraverant.

Chrysostomus adversus Patrum plerorumque mentem conjecit, S. Marcum in Ægypto, non vero Romæ Evangelium suum scripsisse. *Chrys. Hom. 1. in Matt.* At quid prohiberet, Patrem hunc ceteris conciliare, dicendo: S. Marcum Romanis Christi fidelibus evangelium præbuisse ex munere Interpretis Petri, qui in ea Urbe Principe fidem annunciabat; idemque Evangelium primis Ægyptiorum Christianis tradidisse ex Officio Apostoli & Antistitis?

Asserit locis multis Hieronymus, quamquam Epistola D. Pauli ad Hebræos illi semper ab Ecclesiis Orientis fuerit adjudicata, *eam tamen Latinorum consuetudinem non recipere inter Scripturas Canonicas*. *Hieron. Epist. ad Dard. Item Comment. in Isaiam l. 3. c. 6.* Atqui S. Hilarius, Optatus, Ambrosius, Augustinus, aliique Patres nonnulli, Hieronymo vetustiores, aut ætate pares non modo non de Canonica Epistolæ hujus autoritate dubitarunt, sed Pauli quoque fuisse censuerunt. Quamobrem igitur asseveravit Hieronymus, eam Latinos id temporis non admittere? Parata responsio est; differre admodum inter se Ecclesiarum consuetudinem, & Scriptorum singularium testimonium. Hieronymus affirmans, ætate sua apud Latinos Epistolam ad Hebræos non fuisse receptam, Ecclesiarum multarum in Occidente morem adscripsit, quæ in publicis Conventibus eam revera non legebant; quod non tollit, quominus Patres illius ævi eam tamquam canonicam, & D. Pauli opus existimaverint.

Tillem. annot. 4. Tom. 4. in Persecut. Aurel pag. 681. col. 1. Eusebius l. 7. c. 30.

Hac eadem ratione diffidium aufert Tillemontius Lactantii & Eusebii de Aureliani in Christianos Edicto. Docet Eusebius in Historia sua: *Aurelianum, cum Litteras contra nos compositas prope dixerim manu subscriberet, divina ultio subito occupavit, quæ bracchiorum commissuris enervatis, illum ab instituto repressit*, & in Chronico ait: *Aurelianus, cum adversum nos persecutionem movisset, fulmen juxta eum, comitesque ejus ruit, & non multo post . . . . . . occiditur*. Historia hæc videtur nobis ratum facere absolute, nullum in Ecclesiam Edictum sanxisse Aurelianum. Lactantius tamen autor est, eum severitatis tantæ in Ecclesiam Decreta tulisse, ut appellari mererentur *Decreta Sanguinis & cædis*.

Lactant. de Morte Persec. c. 6.

Ut conveniat inter Autores istos, par esset, aut me fallit animus, dicere, cum Aurelianus editurus in Christianos Edicta esset, tum a Deo perculsum fulmine divinæ indignationis indice; at illum corde obduruisse, neque id obsuisse, quin paullo ante mortem vulgaret Edicta sua, adeo ut vel parum, vel nihil efficerent; imo neque ad omnes provincias, & præsertim ad eam, in qua agebat Eusebius, manarent. Hic revera Lactantii sensus est, ubi ait, inanem fuisse pravam Aureliani voluntatem; ipsiusque Edicta nondum in remotiores Provincias delata fuisse, cum vita defunctus est.

Tametsi difficile non parum sit, Antiquos & recentiores in unam sententiam conferre de primis Petri Successoribus; atque extra aleam ponere, Clemens ne omnium primus successerit Apostolo isti, an tertius ab ipso fuerit Episcopus Romanus: Baronius tamen, Bollandus, Alexander, præ aliis vero Tillemontius existimarunt, posse se varia horum sensa componere, si dixerint; inauguratum quidem a Petro Clementem, ut esset Antistes Romanus; at honorem tantum Lino & Cleto cessisse; neque fieri potuisse, ut ad summum Ecclesiæ Gubernaculum tractandum adduceretur, præterquam iis ad superos vocatis. Aliter rem expedit Tillemontius, quam amplecti mallet, inquit, responsionem; si tanta esset, quanta superior, autoritate: nimirum fatetur, Clementem a Petro ordinatum Episcopum, instar Episcopi Apostolici, nulli Ecclesiæ peculiari addicti, sed instituti, ut præsto esset Apostolis in eorum ministerio, ad Fidem prædicandam pergeret, Ecclesiamque huc illucque statuendam, confirmandamque, donec post obitum Cleti a Romanis Christifidelibus petitus, Ecclesiæ istius Sacris præfectus fuerit.

Tillem. Tomo 2. annot. 2. in S. Clem. Pont. pag. 559. col. 2.

Tillem. ibidem.

Hamd. l. 5 c. 1.

Hamondus Presbyter Anglus ex Heterodoxis in Opere, quo Episcopatum adversus Presbyterianos mordicus tuetur, secus dirimit controversiam. Putat, non abhorrere a veritate, S. Clementem Judæos Romæ degentes rexisse, dum Linus & Cletus alius post alium Gentilibus præerant; quibus Martyrio absumtis, Clementem in se unum universam Ec-

Ecclesiam Romanam transtulisse. Qua nempe interpretatione fit, ut proxime secundum Tertullianum, Rufinum, Latinosque omnes, Apostolis successerit, quod attinet ad res Judæorum: quod vero erat rerum universarum, aliis tantum duobus, secundum Hieronymum, Irenæum, cunctosque Græcos.

Sum nescius, anne sentire idem possent Acta S. Sylvestri, Eusebiusque de Baptismate Constantini, temperatione adhibita ab Autore quodam claro ad medium circiter Sæculum XII., * Constantinum videlicet tinctum aqua salutari Romæ fuisse, at gravissima morbi vi Nicomediæ correptum ibidem rursus baptizatum ab Eusebio ejusdem Urbis Archiepiscopo, ea industria, ut illum Arianismi laqueis implicaret; ** quod forte verbis Hieronymi in Chronico confirmari posset: *Constantinus extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomediensi Episcopo baptizatus in Arianum Dogma declinat.*

Ad hæc: æquissimum non esset, Scriptores antiquos in societatem vocare de tempore prædicationis Evangelii in Galliis, duabus Traditionibus libenter admissis, altera, quæ nonnullorum Episcoporum in Gallias adventum a primo sæculo peteret; altera vero, quæ illud ad medium circiter III. Sæculum retraheret? Hæ profecto Traditiones duæ potuerunt satis obtinere Sæculis V. & VI., quod conjicimus a Supplicie Libello, quem ad S. Leonem Pontificem Episcopi Provinciæ Arelatensis obtulerunt anno 450., qui memorat, S. Trophimum in Gallias a S. Petro missum; atque ab Epistola, quam ad Sanctam Radegundem Episcopi Gallicani dederunt, medio circiter sexto sæculo vertente; traditque, Fidem Christi Gallis a Christianæ Religionis ortu nunciatam. Traditio hæc sensim invaluit ad Pipinum usque, quo rege vulgatior erat, uti nos facit certiores Epistola ad Eugenium II. a Gallorum Episcopis scripta, *** ajentibus ipsis in Conventu habito Parisiis anno 824., hanc Traditionem

* Anselmus Episcopus Havelburgensis in Ditione Brandeburgi Urbis Germanicæ vixit Ævo XII. ad annum 1149. Lotarius II. Imperator eum ad Græcum Imperatorem Legatum misit, & nonnulla de Religione colloquia cum Græcis habuit, quæ deinceps collegit, & scripta tribuit in tres Libros, atque ad Eugenium III. misit. Opus hoc publici juris factum est a P.D. Luca Acherio decimo tertio Spicilegii sui Volumine.

** *Eusebius*, inquit Anselmus, *quondam Nicomediæ Episcopus, totus Ariana Hæresi fermentatus, sicut narrat Historia, a Theodorito Venerabili Episcopo Græco sermone conscripta, & a Cassiodoro per Epiphanium Scholasticum in Latinum nostrum translata, Magnum Constantinum Imperatorem in Arianum dogma rebaptizavit.* Hujusmodi Anselmi enunciationi obstitit Alexander Tomo 2. sæc. 4. p. 388., & Diss. 23. Constantinum ab Arianæ Hæreseos suspicione purgat. Nihilominus eo graviora videntur Anselmi verba, quo Antiquum alium, Hieronymi suffragio adjutum, pro se spondere ostendit.

*** Cointius ad annum 826. num. VIII. & XVI. levissimis, ut vide-

esse

esse vetustissimam & tutissimam, *quæ ab antiquis Patribus usque ad nos inflexibiliter ducta est*. Demum elapso decennio, Areopagitica sua memoriæ prodiit Hilduinus, atque huic robur addidit opinioni.

Alterius Traditionis autores sunt S. Sulpicius Severus, & S. Gregorius Turonensis, quæ ante M. Aurelii tempus nullum in Galliis Martyrem profitetur, neque ante exactum pene medium III. Sæculum primos Episcopos nostros huc adventasse credit.

Exinde Traditiones utrasque istas Martyrologia, alia Monumenta Ecclesiastica, Acta Sanctorum multorum, atque Scriptorum Opera subjerunt, quorum quædam huic, alia alteri adhærent.

Posset fortasse quis Traditionum istarum fontem ducere ab exeunte circiter sæculo I., sive ab ineunte secundo; si Hilduino hinc, illinc Usuardo & Adoni habenda fides. Ita est affectus prior, ut credat Aristarchi
Dissert. 6. testimonio, quod alibi observavimus, Dionysium Areopagitam, alio in locum suum Episcopo suffecto, Athenis Romam commigrasse, quod forte ansam credendi dedit, S. Dionysium Areopagitam Romæ agentem, jussu Clementis Gallias petiisse. Perhibet Criticus, Usuardo & Adone testibus, Traditionem aliam Aristidis autoritate fulciri. * *Apologista hic* ex Usuardo & Adone, nihil de S. Dionysio Areopagita meminit præter martyrium, obrutis silentio ejus itinere Romam, ejus Missione in Gal-
ad annum 835. num. 116. lias; ejusque interitus loco. Verumtamen opinatur Cointius, Aristidis de universis Epochis istis silentium satis efficere instar Traditionis, S. Dionysium Areopagitam Athenis Mart yrii palmam adeptum.

Utcumque tamen se res habeat de duarum Traditionum istarum origine, illud evadit omnem dubitationem, utrasque radices agere in nonnullis Ecclesiis cœpisse a V. & VI. Sæculis; atque inde manavit tanta eorum dissensio, qui ævis insequentibus scripserunt. Quibus animadversis, aptum videtur esse huic dirimendæ quæstioni, utramque Traditionem agnoscere. Habeto momenta ostendentia hanc esse ineundam viam, potius quam rejecta una, alteri assentiri.

Absque hac temperatione, necessum erit fateri 1. sive Episcopos a nobis relatos, & a priore Epocha stantes, sive S. S. Sulpicium Severum, & Gregorium Turonensem alteri addictos, ignorasse penitus non modo

tur, conjecturis ductus hanc Epistolam falsitatis arguit. Contra Mabillonius, a nobis in rem hanc citatus, Alexander Sæc. 1. Diss. XVI. prob. 15. aliique multi eam legitimis accensent. Baronius retulit 9. Annalium Volumine, & servatur in quodam Bibliothecæ Thuanæ Codice.

* Aristides Philosophus Atheniensis obtulit Adriano Imperatori Apologiam pro Christianis, quæ intercidit sæculorum injuria. Eusebius in Chronico, & 4. Historiæ Libro, nec non Hieronymus in Libro de Viris Illustr. Philosophorum hunc Christianum eximiis laudibus efferunt.

sua.

ſuarum, verum totius Regni Eccleſiarum Traditionem de primis earundem inſtitutoribus; quandoquidem citra vim eorum locis illatam nulla eſt eos admovendi & conciliandi invicem ratio. 2. His duabus Traditionibus ſuſceptis, ſe prodet haud ægre magnæ illius perturbationis cauſſa, quæ in Martyrologia, Monumenta Eccleſiaſtica multa, nonnullorum S.S. Acta, & Scriptorum Opera a Sæculo VIII. ſuper hac re irrepſit: Opera inquam, rebus perſpicue repugnantibus plena, aliis aliud apprime diverſum factum propugnantibus. Denique ſi MSS. eorundem Codicum modo hanc, modo Traditionum iſtarum aliam amplectuntur, id non aliis vitio dari poteſt, niſi Monumentorum iſtorum Librariis, qui addiderunt ipſis, quæ Eccleſiarum ſuarum Traditioni magis conſentire videbantur, aut deleverunt, quæ diſſentire: rati ſe poſſe opinionem Provinciarum ſuarum communem in Monumenta, quæ exſcribebant, inferre. *Diſſ.6.*

Præter exempla alibi recitata abs re non erit aliud in præſens ſubjicere. Si Boſquetus in Vita Dionyſii, ab ipſo in lucem nonnullorum MS. fide edita, * hanc rationem ſecutus non eſt; de hoc tamen, ut de Marca probat, licet vehementer dubitare. In hac Hiſtoria non narrat Boſquetus, Clementis imperio ad Gallias contendiſſe Dionyſium, quamquam declaret Marca, ſe vetuſtum Eccleſiæ Turonenſis MSS. vidiſſe, eandem ipſam S. Dionyſii vitam ab illuſtri hoc Præſule vulgatam exhibens, atque in ipſo S. Dionyſium in Gallias ablegatum a Clemente legiſſe. Idem Marca Vitam hanc Fortunato Pictavienſi Epiſcopo, VI. Sæculi Scriptori, adjudicat. ** Quod ſi verum eſt, Boſquetum, S. Dionyſii Geſta ex hoc Scripto Fortunati traduxiſſe, itemque Codicem hunc Dionyſium in Gallias jubente Clemente profectum meminiſſe, nihil aliud videtur rei hujus in cauſſa eſſe potuiſſe, niſi quod viſum ſit Epiſcopo iſti, integrum eſſe ſibi eam ſeligere Traditionem, quæ temporibus ſuis eminêre incipiebat; ſive, ut ego libentius arbitror, quod exemplum MSS. Fortunati, cui dedit ille operam, hoc adjunctum non retulerit. *Boſquetus Hiſt. Eccl.Gall p.2.*

Tametſi utraque ex his Traditionibus abſit longe a veritate; nihilo ſecius cum Scriptorum V. & VI. Sæculi teſtimoniis roborentur, quorum omnes fide digni ſunt, juſque habent dictorum ſuorum, neque fieri poſ-

* *Sane a Clemente in Gallias Dionyſium miſſum* . . . . . *Nomen Autoris illius Vitæ deprehendi in Codice MS. Turonenſis Eccleſiæ, qui complectitur Vitas S.S. aliquot, a Fortunato deſcriptas, & inter ceteras, Dionyſii Pariſienſis illam, quæ jam, ut dixi, edita eſt in publicum.* Dixerat paullo ſuperius impreſſam a Boſqueto Vitam illam. Marca Epiſt. ad Valeſium.

** Tillemontius, Baillerus, uti monuimus Diſſ.2., contendunt, Autorem Vitæ hujus non vixiſſe niſi VII. aut VIII. Sæculo. At ſi Fortunatum retulit Autorem, oppido vetuſtior eſt.

ſit

ſit, ut oſtendatur, undenam fluxerit facti hujus error, poſteriorum Sæculorum Scriptores æquitate omni earum alterutram amplexari potuerunt. Hac via tolluntur de medio pugnantia innumera, quibus redundant Eccleſiaſtica monumenta multa, & incommoda cuncta devitantur, in quæ utriuſque partis Scriptores impegerunt, noſque alibi, id quæſtionis in manibus habentes, paucis dedimus. Diſſ. 6. Art. 5.

Itaque nihil prohibet, quin colligamus, utraſque Traditiones iſtas non parum probabilitatis habere, & cum vero ſimilitudinis. Quod vero ſpectat ad ſuſcipiendum *Gregorianæ* Traditionis falſitatis inſimulandæ negotium, ut *Areopagitici* volunt; ſive *Areopagiticæ* ad incredibilia rejiciendæ inſtitutum, ut *Gregorienſibus* libitum eſſet; nobis inſitum animo eſt, non poſſe Criticen vel acriorem in re hac propoſitum aſſequi; quandiu aliæ præſto non erunt cognitiones, & extabunt Sulpicii Severi, Gregorii Turonenſis, aliorumque Epiſcoporum teſtimonia.

At enim, inquies, poſita opinionum iſtarum probabilitate, cur non potero animadvertere utra ſit certior, & veritati congruentior? Si expedienda res ſit teſtimoniis utrinque productis, videntur *Areopagitici* firmiorem cauſſam adoptaſſe. Antiſtitum enim loca ab eis recitata magis diſerta, & abſoluta ſunt, minuſque intricata, quam Sulpicii Severi, & Gregorii Turonenſis verba, ſaltem quod eſt Miſſionis nonnullorum Epiſcoporum noſtrorum; neque enim ſermo hic eſt de univerſis aliis Traditionibus Eccleſiarum multarum ſingillatim ſuper primis ipſarum Apoſtolis. Nihilo tamen minus ſi tranſigenda ſit ex conjectura & rerum ſpecie, præſtabit admodum opinio *Gregorienſium*. En rectior judicandi modus ex accuratæ juſtæque Critices præſcripto.

Jam vero etſi hæc Autorum conciliandorum ratio omni difficultate non careat, multum ſane ad Hiſtoriam Eccleſiæ illuſtrandam conduceret. Conjunctis etenim, ut res patitur, variis ſenſis, ſublata eſſet perpetua hæc, quæ apparet, inter Veteres oppoſitio; varietas tanta non eſſet factorum, de quibus Autores diſſimiliter locuti ſunt, at rei ſumma non diſcrepat; ſique Theologis patuit aditus, ut ita de rebus Dogmaticis ſe gererent, quamobrem interclufus erit, ut commode ita ſe gerant de rebus Hiſtoricis?

AR-

ARTICULUS VI.

Conjecturarum Usus, quarum est apud Criticos exercitatio, vitiis non vacat.

QUamvis Dupinus aliique Critici egregias condiderint regulas de conjecturarum Usu ad ostendendam alicujus Operis falsitatem, atque istarum pleræque facile admodum eventis accommodari queant: quamvis nos docuerint Sapientes Viri isti, alias esse Conjecturas *insitas*, alias *adscitas*, atque utrasque tum concludentes esse posse, tum probabiles, quamque demum Conjecturam sigillatim, majoris aut minoris autoritatis esse posse, & diversa longe argumenta sufficere, species tamen est, Criticos haud satis mentem suam aperuisse, quibus affecta esse debeat conjectura, ut vera sit, & æquam inde probationem comparare possimus.

Dupin. in Præf. 2. part pag. 36.

Et vero enim si pronunciatum aliquod tutum, & rectam aliquam rationem hac de re statuissent, illud nullo negotio assequi quisque posset, nonne Litteratorum quorundam de Sociis S. Ursulæ, vulgo dictis Undecim mille Virginibus, conjectura vera sit, legitima, & rite firmata. Ea nanque opinione sunt Sapientes isti, mirum hunc sociarum S. Ursulæ numerum ad unam tantummodo redigendum, quæ nomine *Undecimilla* vocabatur, atque inde Amanuenses Martyrologiorum, disjunctis vocis hujus partibus, undecim mille affirmarunt. * Palam fieret utrum exquisita sit Tillemontii conjectura, cum refutaturus sententiam Eusebii de Martyrum Lugdunensium anno, sic habet: „ Voluit Eusebius Martyres Lugdunenses decimo septimo M. Aurelii anno collocare; quod si aliter in Chronico loquitur, propterea fuit, quia non„ dum satis rem hanc expenderat. „ Non esset cur in dubium revocaremus, recipienda ne sit nec ne tamquam firma & rata Launoji conjectura, respondentis Testimonio Alexandri, deprompto ex Epistola cujusdam Archiepiscopi Arelatensis, anno circiter 1203. data ad Episcopos Provinciæ suæ, in qua ostendere nititur, Cæmeterium quoddam, vulgo *Altiscampum* sive *Camporum Elysiorum* extra muros Arelatenses præsentia

Sirmondus, Valesius, &c.

Tomo 3. annot. 8. in S. Martyres Lu dun. pag. 596. col. 2.

Alex Tomo 2. Sec. 1 Diss. 16. probat. 8. pag. 73.

* Anno 1678. Vir Religiosus e Congregatione S. Mauri volumen protulit inscriptum: *Meditationes pro Festo S. Ursula* Gall. in quo laborat, ut probet, plurimas fuisse S. Ursulæ sodales, & objecta in rem hanc diluit argumenta.

Maximini Aquarum Sextiarum Episcopi, & nonnullorum Jesu Christi Discipulorum sacratum fuisse: *Verum omnes isti Episcopi*, inquit Launojus, *coævi non fuerunt SS. Apostolorum Petri & Pauli*. Harum trium conjecturarum prior a re ducitur, quæ duntaxat fieri potuit. Altera plus æquo generalis est, & quibusvis testimoniis accommodari potest. Tertia non magni ponderis videri debet, nempe genus quoddam Loci communis.

Compertum haberemus etiam, nonne liceret uti quibusdam conjecturis, quas strictim acceptas consecutiones pravæ sequi possunt. Bircherodius * v. g. probaturus, non esse conficta Opera, primorum Patriarcharum nomen gerentia, ita conjicit de re hac: Crediderim, neminem, si modo nihil litteris dedissent, periculum facturum fuisse, Libros eorum nomine supponendi, & propterea aggressi sunt Libros illis tribuere, quod omnes perciperent, præoccupato animo esse, illos Opera ulla posteritati commendasse. Non secus conjecit Dupinus, ut Epistolarum Ignatii veritatem vindicaret.

Dupin Bibliot. Tomo 1 pag. 124.

Porro conjecturæ istius exercitatione fas esset adversus Dupinum propugnare, germanas esse Epistolas Jesu Christi ad Abgarum, tresque alias Mariæ Virgini tributas. ** Evangelia, quæ a primis Ecclesiæ sæculis invecta sunt nominibus S. Thomæ, S. Matthiæ, S. Bartholomæi, S. Philippi, S. Andreæ, haberi possent veluti ab his Apostolis conscripta, non secus atque Apocalypses, & Acta, obtrusa eorum nomine, qui nihil scripto consignaverant: satisque esset respondere: *Porro existimare, ætate illa ipsis vindicata fuisse Opera aliqua, quin ulla lucubrassent, id est, meo quidem judicio, immane absurdum. Sit itaque pro constanti* Jesum Christum, Virginem Mariam, atque Apostolos Epistolas scripsisse, Evangelia, Apocalypses, & Acta.

Insuper si hac re nos diligenter instituissent, calleremus etiam, an solida conjectura sit factis explodendis, aliud ferme simile afferre, quod fictum esse deprehendimus. Quandoquidem frequentissimus est in Operibus Criticorum mos conjecturæ hujus adhibendæ, uno duntaxat contenti erimus exemplo. Affirmat S. Petrus Alexandrinus, uti constat ex Chronico Alexandrino, a Menochio edito, legendum esse c. 19. S. Joannis vers. 14. *Erat hora quasi tertia*; quod videlicet Lectio hæc in emendatis Exemplaribus, atque in eo, quod manibus S. Joannis Evangelistæ exaratum in Ecclesia Ephesina ad hanc diem extat, reperiretur. Simonius, ut

* Opus ejus typis vulgatum Haphenienfibus anno 1687. in fol. titulum habet: *Jani Bircherodii Theol. Doct. & Profess. in Academia Hafniensi Lumen Historia Sacra Veteris & Novi Testamenti.*

** Prima ad S. Ignatium missa est, secunda ad Florentinos, edita a Canisio Jurisconsulto. Tertia illa est, quam apud se extare Messinenses jactant, Dupinus Tomo 1, pag. 5.

fa-

factum hoc de medio tollat, hanc ducit conjecturam. Quemadmodum falsum est, Venetos adhuc Evangelii S. Marci Archetypum possidere, ita dicendum est de Traditione Ephesiorum, a S. Petro Alexandrino memorata.

Simonius Hist. Crit. Novi Test. c.4.pag.42.

Denique si regulam nobis ullam de Conjecturarum usu tradidissent, judicium ferre possemus, utrum coacervatio conjecturarum, sine ulla probatione in medium adducta satis firma videri possit ad sententiam aliquam statuendam, æquitatis legibus temperatam. Exempli loco sit. Postquam Petitdidierus prolixe admodum confecit argumentis, Carmina Sibyllis tributa antiquiora esse tempore a Dupino præfinito, quin imo sæculi primi fœtum esse, ita concludit. „ Ut ex Librorum istorum Epocha ineamus rationem aliquam, quæ omnibus Antiquitatis „ monumentis congruat, libenter dicerem, hos Christianos esse, qui „ nimio in Religionem animi ardore correpti, prædictiones istas Sibyllæ „ mutuo dederunt, ut apud Paganos vaticinia instituto suo commoda „ reperirent. Dicerem, Christianos istos omnia pro certo non habuisse, „ quæ Sibyllarum nomine venditabant; sed ea inseruisse, quæ apposita „ existimaverant, ut Paganis facilem redderent Evangelii acceptionem. „ Dicerem quoque, cum Volumina hæc adeo interpolata in Christianorum aliorum notitiam venissent, qui fraudem nullam suspicabantur, „ bona fide eos credidisse a Sibyllis revera hæc presagia descendere; „ Deumque ita Gentilibus se in conspectum dare voluisse. Dicerem item, „ Volumina hæc, Christianorum studio longe lateque diffusa, persuasisse cum Paganis multis, tum Christianis etiam ea, quæ in ipsis complectebantur pro Christiana Religione, ita a Sibyllis profecta fuisse, „ atque reliqua, quæ præseferebant, a Paganis minime controversa: „ Tandem sic se habuisse negotium, cum Justinus primum pro Christianis Apologiam obtulit Antonino Pio Imperatori. „ Brevitatis gratia verba nonnulla prætermisi, quæ nullatenus loco isti vim detrahunt. At non paucis profecto constat hæc Epitome, quæ omnibus non probabuntur, quippe minus ad primorum Christianorum fidelitatem composita. Quoniam hæc ad Criticen nequaquam spectant, id unum dixero, videri satis, non probaturum eruditum hunc Benedictinum, si quispiam conjecturis uteretur istis adversantibus, ut aliam rerum dispositionem statueret huic ab ipso traditæ contrariam. Eccur autem non liceret eodem jure uti, quo usus est Petitdidierus? Ac si hæc docendi ratio concederetur, promtum sane cuique esset, varias cogitare Quæstionum solvendarum vias. Necessum itaque foret, Leges de Conjecturæ Usu sancire, quæ licet Criticorum non præciderent nimiam libertatem, ipsorum certe errata nobis aperirent.

Animadversiones in Biblioth. Dup. Tomo 1. c. 2. § 4. pag. 113. & 114.

II.

Inter omnia, quibus afficitur Usus Criticees, quodque cætera ferme complectitur vitia omnia, illud ex gravioribus vitium est, eos qui ad hæc studia se conferunt, non una eademque ratione conjecturas & verisimilitudines adhibere.

In Conjecturæ alicujus fidem se recipere, ut factum aliquod in tuto ponas, eandemque tum rejicere, cum tibi non favet, non est plane Criticen accurate exercere. Illud autem æquus est Conjecturæ usus, toties eventum aliquod inmendacibus aut suspiciosis habere, quoties inter ejusdem narratores non convenit. *Nihil ita prodit*, ait P. Alexander, *falsitatem Historiæ, quam Autorum in ea referenda dissensio*. Hæc Conjectura sufficit Alexandro argumentum ad repudiandam Historiam liberationis Trajani ab Inferis, orante S. Gregorio Magno; quoniam Autores id rei narrantes dissentiunt narrando.

Alex. Tomo 1. Sac. 2. Hist. Dissert. 1 prob. 4. pag. 119.

Verum cum Heterodoxi hoc Alexandri principium in rem suam vertunt, ut Petrum Romæ non fuisse planum faciant, quod qui de hoc itinere meminerunt, diffideant de tempore adventus ejus in hanc Urbem, tum respondet: satis esse, Historicos in rei summa idem sentire, licet in ei adjunctis dissentiant. *Enim vero sæpissime contigit, ut constet de veritate, de modo aut tempore non constet*. Verumtamen sive responsum hoc difficultatem non aufert, sive conjectura, cui adhæret super Historia Trajani, commenticia est, siquidem qui referunt illam, de præcipuo rei capite consentiunt: nimirum *S. Gregorium Poenis Inferorum Trajanum liberasse*; de aliquibus vero adjunctis dissentiunt.

Tomo 1. Sac. 1. Diss. 12. ad prim. object. pag. 515.

III.

Non pauci vitiis Criticees adhibendæ annumerant miram illam conjecturarum & rationum struem, quam congerunt Critici nonnulli. Hæc argumentorum multitudo plerumque neque magno est momento, neque utilitati ad id, quod in manibus habent, confirmandum. Verum id crimini darem sive animi alienationi, qui diu in rem eandem intendere nequit, sive eruditioni uberiori, atque exquisitiori, quæ non potest non aliquando se prodere. Habeto exempla duo. Animus est Launoii in quadam Epistola sua probare, hanc esse Ecclesiæ mentem, videlicet Stephanum Pontificem, dum S. Cyprianí opinionem damnavit de Baptismate Hæreticorum, in errorem adversum incidisse. Quod assequitur hac conjectura: nimirum Cyprianum pluris in Ecclesia semper habitum fuisse quam Stephanum: cui alias quoque adnectit. Sancti Patres, inquit, summis laudibus Cyprianum, non autem Stephanum prosecuti sunt: In Ca-

Ad Jacobum Bevilaquam Doct. Sorb. apud Alex. Tomo 1. Sac. Diss. 14. pag. 150.

Canone Missæ adscriptum est nomen Cypriani, non Stephani. In veteribus Litaniis, atque in Ritualibus Ecclesiarum Gallicarum undeviginti Cyprianus invocatur, non Stephanus: In Sacramentario S. Gregorii legitur, ut in antiquis Missalibus, Præfatio propria pro Festo S. illius Doctoris, non vero S. hujus Pontificis: Ecclesia Romana S. S. Cornelii & Cypriani festum diem ritu agit semiduplici, simplici autem S. Stephani Memoriam. Illud denique singulare honoris Cypriano tributi argumentum est, prisca Kalendaria Romana nomine ipsius indicasse Hebdomadas * ab illius Festo ad Adventum, non autem nomine S. Stephani, uti vocabantur Hebdomadæ sive dies Dominici post Epiphaniam, post Pascha, post Pentecosten, quodque S. S. duntaxat Apostolis Petro & Paulo, nec non Laurentio Martyri præstitum fuit. His conjecturis persuasum nobis esse vult Criticus iste, rei speciem ferre, S. Stephanum Pontificem ex Ecclesiæ mente captum errore fuisse opposito illi, quem in S. Cypriano, ejusque partis Episcopis condemnaverat.

Quibus tamen finibus haud circumscribuntur vitia, ex conjecturarum usu profecta; licet illæ inter præcipua Critices fundamenta sedem habeant; sed alia non desunt plura quibus opus istud respersum est, nec vacat rursus colligere, ne dicta repetamus.

Alterum exemplum id genus conjecturarum, ut videtur, admodum inutilium, nec id, quod res flagitat, efficientium ex *Flagellantium* Historia depromi potest, in quam, si fides Thierio est, inania pene argumenta multa Autor intrudit. Boilæus nanque volvens animo verberationes voluntarias in invidiam hominum adducere, cumulate probat altero Historiæ suæ capite, in Lege prisca verberationum ultro sibi incussarum consuetudinem non fuisse. Abrahamo, inquit, & Isaaco id non erat in more positum. Capite tertio contendit, rem esse incertam, utrum S. Paulus corpus suum flagellis appetierit. Capite quarto tradit, citra dubium esse, ante Rempublicam Romanam constitutam flagrorum pœna captivos haud affici solitos: Scythas virgis & flagellis captivos desectores ad officium compulisse, morem verberationum ultro factarum apud

* Anno 1652. P. Fronto Canonicus Regularis S. Genovefæ imprimi curavit Indiculum Evangeliorum, hoc titulo, *Kalendarium Romanum*, cujus Codex MS., quem aureis litteris signatum, milleque annorum ætatem ferre docet, servatur Parisiis in illustri illius *Abbatia Bibliotheca*. Kalendarium hoc S. S. Cornelii & Cypriani Festum diem collocat decimo octavo Kalendas Octobris, & deinceps ad Adventum usque numerum Hebdomadarum supputat hoc modo: *Hebdomada I. II. III. &c. post Natale S. Cypriani*. De quibus duo animadvertit Autor hic. Primo, non videri ipsi, peculiare unquam S. Cypriani officium recitatum fuisse. Secundo, subducendum, ut opinatur, fuisse citius Hebdomadarum numerum Cornelio, qui primus est. Demum fatetur, sensum hunc magis ea referre, quæ habet S Gregorius Magnus in Regesto l. 12. Ep. 530.

La-

Lacedemones obtinuisse, statimque in Paganis radicem egisse. Quinto capite docet, S. Augustini ætate Hæreticos & fontes flagellis cæsos fuisse, ut innumeras alias id genus conjecturas mittam a Boilæo adhibitas in Historia sua. At enim, inquit Thierius, quod afferunt frugis argumenta hæc omnia, ut Christianis abstinendum esse a verberationibus suaspon-te factis evincant? Recte secusne ratiocinaretur, qui diceret: In veteri Testamento hoc vel illud usurpabatur, sive ita ferebat Paganorum consuetudo: aut hæc pro captivis, reis, & Hæreticis usus habebant; igitur in Novo servanda non sunt, Christianis populis interdicenda, atque a Religiosis domibus amandanda? Haud aliter Thierius septem traducit Historiæ *Flagellantium* capita, cujus conjecturæ nunquam satis rectæ aut conclusæ videbuntur.

Thierius Critice de Hist. Flagell. c. 1. p. 34. &c. Gall.

In tertia Operis hujus Dissertatione alia multa vitia animadvertimus, quæ in Usu Critices deprehenduntur; non omisimus ea, in quæ delapsi sunt Critici super Argumento negante, sive Autorum Silentio; sed cum nihil eo loci meminerimus de conjectura petita a silentio Scripturarum: utrum scilicet Critici recte satis & accurate illa uterentur, id paucis hoc loco complectar.

ARTICULUS VII.

Vitia conjecturæ capta a Silentio Scripturarum.

Illud est præ ceteris animadversione dignum, Silentii divinarum Literarum non unum genus esse. Primum, quoties inter multos Scriptores Sacros, quorum erat factum aliquod memoria consecrare, unus duntaxat est, qui scriptis illud commendaverit. Alterum, quoties nemo Autorum Canonicorum de eo verba facit: A, prioris generis Silentio Scripturarum præsidium petit Faustus Manichæus in quadam adversus S. Augustinum disputatione. Interrogatus etenim ab isto Ecclesiæ Patre, cur veterem Legem & Prophetas non admitteret, quibus Christus ipse in Evangelio suo autoritatem adjunxerat verbis istis. *Non veni solvere Legem aut Prophetas . . . . . sed adimplere:* irritum statim esse voluit Faustus testimonium illud, caussatus ab uno duntaxat Evangelista Matthæo recitari. Pro certo habemus, inquit, sensa hæc edita a Christo in Monte disputante, & tamen ne verbum quidem apud Joannem, qui tum aderat.

Aug. contra Faustum l. 17. c. 1. Matt. 5. v. 17.

Nihilo melius hic Hæreticorum Princeps argumentatur, eo qui fabulam

lam existimaret, objiceretque Adventum Magnorum Bethleamum, quod ab uno Matthæo enarretur; aut qui infra commenta ablegaret portentum, quod Lazarum Christus ad vitam revocaverit, silentio Matthæi Marci, & Lucæ; aut mira ab Apostolo Paulo Corinthi patrata, & controversiam inter Petrum & Paulum Antiochiæ ortam coargueret falsitatis: quippe illa tacitus Lucas præteriit.

Argumentationis hujus levitas ipsa se prodit: si nanque oporteret aut explodere, aut attingere suspicione Jesu Christi & Apostolorum facta, sive quod unum tantum habuerint ex Evangelistis narratorem, sive quod in Novo Testamento non inciderint in mentionem; pleraque Religionis mysteria concuterentur, nihilque certo sciremus eorum, quæ ferunt de Apostolis Patres Sancti præter id, quod Evangelium, Acta, & Epistolæ Canonicæ comprehenderent. S. Hieronymus in Comm. Epist. ad Gal. c. 2. agens de modo, quo S. Petrus Antiochenus primo Episcopus fuerit, deinde Romam transtulerit sedem, hoc præclarum initium posuit. *Mirum non est, si Lucas hanc rem tacuerit, cum & alia multa, quæ Paulus sustinuisse se replicat, Historiographi licentia prætermiserit; & non statim est contrarium, si quod alius ob caussam dignum judicavit relatu, alius inter cetera dereliquit.*

Quamquam Critici Nostri sapientes ratum habuerint & constans, hanc Fausti Manichæi probationem, non modo viribus nutare, sed Catholica fide laborare, atque nulla esse hoc pacto ratione adhibendam, ad alterum tamen Silentii Scripturarum genus crebro se referunt. Quoniam autem nihil super ejus usu præceperunt, æquissimorum Virorum judicium esto, nunquid susceptum hac de re a Criticis institutum videri debeat ad rectæ accurationis Leges exactum. Dupinus in dubium revocans, num *Dupinus Tom. 1. pag. 28.* Apostoli ad Symbolum edendum congregati fuerint, primam dubitationis rationem affert S. Lucæ silentium, & primo movetur ad S. Jacobi Liturgiam ab Apostolo isto abjudicandam, quod ipsam Epistolæ Apostolicæ Jacobo non tribuant. *Dupinus Diss. præl. pag. 100. col. 1.*

Alexander innumeris pene Historiæ suæ Veteris Testamenti locis Silentium divinorum Librorum traducit ad imminuendam Josephi de pluribus, quæ retulit, factis autoritatem. Cum docet Judæus hic, Cainum, regionibus multis peragratis, Naida consedisse; Sethi Nepotes duas in sublime columnas erexisse, alteram lapideam, lateritiam alteram, id erudito huic Dominicano fabulam redolet propter Sacrarum litterarum silentium: *Nil habet sacer Textus*. Cum vero testimonium sumit ipse *Alex. de prima mundi ætate art. 2.* a Josepho, ut efficiat, primum hominem *Adamum* appellatum fuisse ab *Adama*; utque fulciat multa ad Israelitas post eorum ingressum in Ægy- *Ibidem.* ptum attinentia, quid, cedo, commodi ex hoc testimonio comparabit,

si

De tertia mundi aetate art. 3. si in ipsum regeram : *Nil habet Textus sacer*. Idem Dominiei Alumnus ; *Alex. Tomo 1. sec. 1. Diss. 19.* & Dupinus in hac responsione vim ponunt super Novem Canonibus, qui *Dupin. Tomo 1. pag. 49.* editi ab Apostolis dicuntur, & in Antiocheno Concilio lati. *Synodus haec*, inquiunt, *S. Lucae ignota*. Inter cetera Jolii fundamenta, quibus *Claudius Jolius Diss. de Verbis Usuardi pag. 68.* adstruit, Virginis Deiparae corpus & animam minime a mortuis excitata fuisse, Divi Lucae silentium est : *Quis autem*, inquit Autor iste, *crediderit, quod Lucas tam insigne miraculum Assumtionis eius corporeae silentio praeteriisset, si sibi cognitum fuisset ? Quis autem ipsi notum fuisse negaverit, si ceteris Apostolis innotuisset ?*

Tillemontius quoque in rem suam transtulit argumentum hoc Silentii Seripturarum, ut robur detraheret loco S. Joannis Crysostomi cuidam, in quo scribit, S. Paulum minus quam triginta, aut triginta sex, quibus Christo vixit, annis, Evangelico lumine perfudisse Persas, Indos, Scythas, Romanos, verbo, omnes quotquot sunt hominum nationes. „ Non ap„ paret tamen, ait doctus iste Criticus, sive ex ejus Epistolis, sive ex *Tillem. Art. 51. de D. Paulo pag. 297.* „ Lucae Actis, eum extra Romanam ditionem Fidem exportasse. Qua„ propter non video, quae sit verbis istis Chrysostomi subjicienda sen„ tentia. * „

Idem Pater autor fuit, secundum Tillemontium, fuisse D. Paulo privilegium, aegrotos sola corporis umbra sanandi, quod Petro tribuunt Litterae sanctae. S. Augustinus, & S. Cyrillus Alexandrinus miram hanc virtutem omnium Apostolorum umbris communem faciunt. „ Sed Scri- *Tillem. Art. 15. de S. Petro pag. 245.* „ ptura, respondet Tillemontius, portentum hoc uni vendicat D. Pe„ tro. „ Si res postularet, ut non audiremus Ecclesiae Patres de Gestis Apostolorum nos instituentes, aut saltem de Factis pluribus ambigeremus, quae scriptis suis persequuntur, propterea quod nulla extet in Scripturis illorum memoria ; ea minime uteremur consolatione, qua solemus tot praeclara illorum Gesta, & non parum pietati fidelium fovendae apposita, suspicere ; & Tillemontio ipsi opus esset non paucae Monumentis suis Ecclesiasticis obliterare. Prior sane ipsius Tomus non admodum cresceret, si delenda ab ipso forent facta universa de Virgine Maria, de Joanne Baptista, & de Apostolis, a Patribus memorata, & a Biblicis Scriptoribus intacta.

* Clemens Pontifex in altera ad Corinthios Epistola de D. Paulo disserens ait. *Paulus in Oriente & Occidente verbi praeco factus, illustrem Fidei suae famam sortitus est, & in justitia mundum universum instruens, & ad occidentis terminos veniens*. Animadvertit Marca in Ep. ad Vales. Apostolos jussu Christi Orbi universo nunciatum Evangelium ivisse ; quod verbis roborat Eusebii dicentis: Apostoli non Romanum modo, *sed etiam alia Regna tum Parthorum, tum Armeniorum, Scytharum, Indorum, Aethiopum ipsismet praedicationibus instituerunt*. Eus. l. 3. c. 5. de Demonstr. Evang.

Jam

Jam vero Tillemontius in Epiſtola quadam ad Lamium hæc habet. „ Nollem equidem poſtulare criminis S. Irenæum, quod crediderit, „ Chriſtum Dominum quadrageſimum annum exceſſiſſe: neque enim con- „ trarium aliquid ex Evangelio demonſtrari poteſt. „ Si parendum huic documento eſt; quæ S. Clemens Alexandrinus de Vita Chriſti; Sancti Gregorius Nyſſenus, Epiphanius, Gregorius Turonenſis, & Joannes Damaſcenus de Mariæ Genealogia, ortu, infantia, atque in vitam reditu nobis reliquerunt, nefas erit ex Tillemontio & Bailleto res parum certas aut fabuloſas cenſere: ſatis erit nanque ſi dixeris: *Contrarium aliquid ex Evangelio demonſtrari non poteſt*. Nonne reſponſum idem adduci poſſet ad complura facta roboranda, quæ, minima licet affecta probabilitate, in Veterum iſtorum Operibus occurrunt? Profecto ſi ferendum judicium eſſet de probatione, ab Scripturarum ſilentio petita, ex diſſimilibus iſtis Critices Uſibus, nemo non fateretur, viam hanc & rationem vitiis plurimis contaminari.

Art. 70. 56. col. 1.

ARTICULUS VIII.

Documenta in univerſum, quibus uti poſſemus ad inſtaurandas Regulas Uſumque Critices.

Redactis jam in pauca vitioſitatibus iis, quibus Regulæ Uſuſque Critices paſſim inquinantur, operæ pretium eſt, ut conſequantur documenta in univerſum aliqua, ad magnam artem iſtam reſtituendam, ejuſque initia firmiora & ſolidiora reddenda, uſumque ſibi magis ſimilem efficiendum compoſita. Documenta hæc ſita ſunt in addendis duobus aliis Principiis Autoritati & Conjecturæ, quæ duo ſunt Criticæ facultatis fundamenta, atque in Regulis exponendis, quæ quatuor initiorum iſtorum exercitationem emolumento eſſe faciant, idque Articulo iſto & inſequentibus præſtare pergam; ſi prius monuero, quamquam pleraque præceptis iſtis Criticorum Opera ſint reſperſa, me tamen iccirco ea hic cogere voluiſſe, ut melius compertum habeatur, quantæ ſit ad Critices uſum ſtatuendum, dirigendum, & accurationis ſtudio perficiendum neceſſitatis.

§. I.

Testimonio & Conjecturæ, quæ duo sunt Critices Principia, duo alia superstruere opus est: nimirum Traditionem, & Consuetudinem, sive consensum Ecclesiarum.

HInc proficiscuntur, aut me fallit animus, pleraque vitia, in quæ offendimus in Usu Critices de factis præsertim Historicis, quod tanti non sint Autoritas & conjectura, ut satis argumentorum sufficiant ad quædam eventa confirmanda, quæ *Traditionibus*, *Opinionibus populalaribus*, *Moribus*, *Consuetudinibus Ecclesiæ alicuius peculiaris*, *Provinciæ*, *Regni*, *aut Ecclesiæ universalis innituntur*. Quidam Critici se veluti Sacramenti Religione obstrinxerunt, ne ulli animum adjungerent Historiæ, quin ab ejusdem Ævi Scriptore recitaretur. Nec desunt alii, qui hæsitatione nulla respuunt quascumque Historias, moribus duntaxat, & consuetudinibus Regionis aut Nationis alicujus, quandoque etiam Ecclesiæ Universæ constitutas: præcipue vero si Sponsore aliquo boni nominis haud innituntur, qui uno aut duobus *post Sæculis Traditionis hujus* fontem aperiat.

Dissert. 2. p. 2.

Ibidem.

Verum enim vero in quæ tandem extrema adduceremur, si viæ huic & rationi adhærescendum constanter esse arbitraremur? Quot eventa indubitata, nec non alias Historias nexu aliquo cum illis conjunctas, necesse esset fabulis accensere?

Tillemontius & Dupinus non ausi, ut opinor, sunt, assentiri suffragio Patrum plurimorum de itinere S. Pauli in Hispaniam; ne cogerentur Evangelii in Gallias a primo sæculo delati Traditionem amplecti: quæ profecto ægre admodum refelli posset, si modo Paulus Hispanis Evangelii lucem intulisset.

Quis est qui ambigat, Launojum, ne ad quasdam suscipiendas Ecclesiarum singularium Traditiones adigeretur, eo demum compulsum fuisse; ut optimæ notæ Libros, Viris sapientissimis repugnantibus, falsitatis redargueret? Quis ignorat, Doctorem istum, Traditiones & consuetudines istas oppugnaturum, a Monumentis certo Apocryphis arma sumsisse? Nonne haud est mirum, Tillemontium, Bailletum, & Alexandrum Antiquorum de Virginis Assumtione dubitationes e Voluminibus, ipsorum confessione suppositiitiis, & Apocryphis decerpere: veritos ne ad vetustam Ecclesiæ Traditionem admittendam impellerentur?

Dissert. 2.

Denique si in Operibus Sapientum nostrorum reperias tot Veterum loca vi ad probandum adacta, tot corrupta, tot responsa propositum non efficientia, tot inanes conjecturas, verique similitudines, tot adeludendas

das

das difficultates circuitus, tot argumenta negantis generis; cui nam hæc disputandi ratio culpæ danda, nisi Criticorum animo, ab iis omnibus, quas *populares Traditiones* vocant, alieno, atque a recensendis inter Magnæ illorum Artis initia Traditione, & Consensu Ecclesiarum, tametsi ab eis minime abhorreant, quando conducit ipsis non abhorrere?

Ut igitur tot incommoda removeantur, atque Ecclesiasticæ Historiæ claritas accedat; quare Autoritati & Conjecturæ, duobus summis Critices Fundamentis, accessio non fiat Traditionis, & Consuetudinis introductæ in Ecclesiis particularibus, in Provinciis, Regnisque secundum naturam factorum & Ecclesiæ Universæ consensionem? Porro cum dicimus, Traditionem in censum venire posse Criticorum initiorum de re Historica: cave, præstoleris, consilium nostrum tendere horsum, ut reviviscant, & Patronum habeant innumeræ fabellæ, & Historiunculæ pro libidine contextæ quotquot Patres nostri avide arripuerunt, nobisque tamquam ad pietatem informandam aptissimas narrarunt. Contra etenim parati sumus, ut rei natura pati potest, eas sciscere Leges, quæ immane istud Chaos dissolvant, quibus laqueos vitemus, in quos fertur plerumque minus æqua credulitas, sive pietas minus temperata; & perobscuras hasce semitas tuto ingrediamur, nullo alio duce præter piam Majorum nostrorum fidem. Duorum principiorum istorum, si Autoritati & Conjecturæ comitentur, exercitatione fabulam & veritatem internoscemus; causa rei cognita disceptabimus; neque demum contenti imposterum erimus, ubi occurrent in itinere Critico hujusmodi Historiæ fabulosæ aut nutantes, dixisse instar omnium ferme Criticorum citra ullam probationem: *hæc sunt Traditiones, errores que plebis*. Initia hæc omnino Fidelium Universitati necessaria videntur, qui discrimen subeunt aut nimis, aut minus credendi; quod videlicet accurata & germana semper argumentationis pronunciata minime custodiant.

Persuasum itaque nobis est, iniquum ita esse, cum priscas omnes a Patribus acceptas Historias retinere sine delectu, tum omnes abjicere sine ulla exceptione. Quapropter media esset incedendum via inter proniorem credulitatem, & Criticen severiorem; atque media via ista, quam *Traditionem* Criticam appellarem, principium aliud est, Testimonio & Conjecturæ adjungendum.

Quod attinet ad Ecclesiam, cujus consensus Universalis in Critices initiis locum habere deberet, non est quidem intelligenda Ecclesia, res Fidei decernens, sed Christianos de factis ipsis historicis erudiens, eaque proponens tantum, ut pias, & vetustas consuetudines in *Dypticis* suis, hoc est Martyrologiis, Kalendariis, Missalibus, Breviariis, Litaniis, aliisque ipsi in more positis Monumentis; præsertim cum mores isti ita affe-

cti sunt, ut postulat æqua Traditio. Habes, quid intelligamus nomine consensus Universalis Ecclesiæ, cui addas velim consensum Ecclesiarum singularium, Provinciarum & Regnorum. Qua consideratione Consensus Ecclesiæ quartum erit Critices fundamentum, si tamen a Traditione, cum qua cognatio ipsi aliqua intercedit, illum secernas.

Duplex hoc principium confirmari posset autoritate * Petri Blesensis; & egregia doctissimi P. Thomasini animadversione. Indicat primus, non docere Fidem, Virginis Deiparæ corpus gloria cælesti perfusum, eoque translatum; haud tamen esse de hoc dubitandum. Virginis Assumtio per illum *verisimilis duntaxat est*; quippe neque Fidei firmitate, neque Demonstrationis claritate munita. Quod si Ecclesiæ Fides flagitat animi demissionem; non secus circumspectionem & reverentiam opiniones ejus desiderant. Qua de re præceptum hoc dedit Thomasinus. „ Nobis in„ numera persuadere debemus, quæ nihil minus sunt, quam Fidei capi„ ta, aut veritas omnino non controversa. Nihil sane ita civilem homi„ num societatem & commercium exterminaret, quam non acquiescere „ nisi veritati constitutæ ejus autoritate, qui falli non possit, aut De„ monstrationibus apertis munitæ. Ferme nunquam capitur, qui opinio„ nibus Ecclesiæ fidem adhibet; simulque novit, eas maxime probabiles „ esse, non autem Demonstratione perspectas, aut errori minime obno„ xias. „ **

Thomas. de Fe-stis l. 2, c. 20, pag. 422. Gall.

Quod si hæc animi affectio utilissima est prudentiæ, moderationis, summissionis, charitatis, concordiæ, virtutumque multarum exercitatio; non est plane ambigendum, consuetudines ab Ecclesia sive receptas, sive imperatas, tanta autoritate præstare, ut nos ad ipsas summa observatione suscipiendas impellant. Facta, quæ ipsius testimonio pendent, præsertim universali, videri nobis debent ejus saltem momenti, cujus testimonium unius vel plurimorum Scriptorum, quorum dicta, rem aliquam Historicam enarrantia, explodere non auderemus. Ad extremum quotiescumque de Factis tantummodo negotium est, non possumus effugere, quominus Traditionem & Consensum Ecclesiæ Autoritati & conjecturæ connectamus; ut sequentes rationes efficient, meo quidem judicio firmissimæ, & fortasse conclusæ.

* *Hodie verisimile est, quod Beata Virgo & anima beatitudinem & corporis glorificationem adepta est. Quod nemini veniat prorsus in dubium, autoritatibus astruimus: opinando tamen non asserendo.* Petr. Blesf. Serm. 28.

** Maldonatus istud initium amplectitur in Disputatione de Mariæ Virginis Conceptione adversus Theologos Parisienses. *Est animadvertendum*, inquit, *etiam Ecclesiam habere suas opiniones; nec enim quidquid sentit, sentit tamquam fide catholica.*

§. II.

§. II.

Argumenta pro duobus istis Principiis.

PRimum sumo ab Autoribus Ecclesiasticis, qui nos in cognitionem duxerunt factorum innumerorum de Christo Domino, de Virgine Deipara, de Apostolis, de Viris Apostolicis, de Historia Ecclesiæ, deque compluribus sanctis institutionibus, quæ non aliunde, nisi ex Traditionis fonte, sive ex Ecclesiæ consuetudinibus, & populorum opinionibus manarunt. Exempla ejus rei centum occurrent legenti Tertullianum, Origenem, Gregorium Nazianzenum, Epiphanium, Joannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, aliosque eorumdem sæculorum & insequentium Scriptores.

Julius Africanus auctor est, motum quo terra Christo mortuo concussa est, longe admodum lateque propagatum fuisse, & subversiones multas cum in Judæa, tum in Orbe reliquo contigisse. Docet Eusebius, eo in loco, unde Christus Cœlum conscendit, in summo videlicet montis Olivarum vertice, antrum fuisse, in quod, vetustissima traditio ferebat, Servatorem nostrum cum suis Discipulis ingressum, iisdem Mysteria secretissima communicasse.

Apud Euf. in Chron.

Eufeb. de Vita Const. l. 3 c. 41.

Accepimus ab Ambrosio, D. Petrum, victo Simone Mago, ad mortem quæsitum a Gentilibus fuisse; quod cum Christiani percepissent, eundem deprecati sunt, ut in Ecclesiæ emolumentum fugam iniret. Petrus revera noctis silentio se subduxit, & utque portis Urbis appropinquavit, Christum offendit illuc pariter ingredientem, quem cum interpellasset; *Domine quo venis?* responsum tulit: *Venio Romam iterum crucifigi*; quo verborum sensu intellecto, Petrus reversus est. S. Augustinus, S. Leo, aliique Patres mentionem faciunt Festorum multorum, videlicet Resurrectionis Christi Domini, Ascensus in Cœlum, Pentecostes, aliorumque similium, quorum consuetudo in Ecclesia ipsorum ævo jam obtinuerat, neque aliunde præterquam, ut fides communis erat, ab Apostolorum Traditione descenderat.

Ambr. serm. 68.

August. Epist. 54. c. 1.

In Talmude Babylonico, sive Tractatu, *Sanhedrim* inscripto, extat Traditio quædam his verbis comprehensa. *Mundus duraturus est annis sex mille, nimirum; bis mille in confusione inanitatis; bis mille sub Lege, & bis mille sub Regno Messiæ.* Cornelius a Lapide tradit, hanc cum Judæis & Gentilibus, tum Græcis & Latinis communem esse. Nihilo secius quamquam lateat in obscuro Traditionis hujus autor, * tempusque ortus ejus;

* De hujus Traditionis autore non convenit. Judæi nonnulli eam tribuunt Eliæ prophetæ; sed major Rabbinorum & Christianorum nume-

&

& quamquam conati sint Rabbini eam variis supputationibus firmare, petitis a primo versiculo Geneseos, in quo sexies Littera Aleph millesimi numeri nota reperitur; id non prohibet, quin vetustioribus Ecclesiæ Patribus probata fuerit hæc Traditio. * Continetur in Epistola S. Barnabæ. S. Irenæus affirmat, ad totidem annorum millia Mundum duraturum, quot consumsit Deus in eo creando dies. His similia habent Justinus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Lactantius, Hieronymus, & Augustinus.

In confesso est, Biblia Sancta de Traditionibus, & factis Historicis hujusmodi silere prorsus; sique Patres eos non recitant, e quibus hæc depromserunt, argumento est, sive illos Superorum narratione eadem didicisse, quod a veri specie longe abest, sive Traditione a Decessoribus suis ad eos derivata, sive more & consensu Ecclesiæ. Quis profecto is esset, ut in præsenti Patres illa excogitasse propugnare, aut dicere auderet? Illud unum, quod majore veritatis similitudine dicere possumus, est, hausisse Patres facta ista ex documentis, quæ in memoria & Traditione Fidelium insiderant. „ Ac si via hæc, scribit Tillemontius, relatis Patrum sensis de S. Thecla, si via hæc ita certa non est, ut veritati alicui controversæ statuendæ apposita sit; satis tamen est, ut cum observantia amplectamur ea, quæ tanti habita sunt a Viris summis, ut Posteris traderentur, & a Posteris fidelibus pietatis fovendæ gratia reciperentur.

Alterum argumentum suppeditant nobis ii ipsi, qui id Traditionum genus minus sapiunt; neque enim eas flocci faciunt, si quando ipsis afferunt opportunitatem. Videmus eos confugere sæpe numero ad Usus & Monumenta Ecclesiarum particularium & Ecclesiæ Universalis; & centies comperimus, uti exemplis multis probatum a nobis est, non præterire Tillemontium, Alexandrum, & Bailletum, quin ea animadvertant; ubicumque occasio tulerit, quæ Scriptores nobis de Ecclesiarum suarum Traditione retulerunt.

Tillem annot. 1. in Jesum Christum. Tillemontius haud ægre fatetur, Jesum Christum conceptum VIII. Kalendas Apriles; quamquam vetusta hæc opinio non percrebuerit Sæculo *Tillem Tomo 1. art. 27. de S. Petro.* V. nisi communi Ecclesiæ consensione. Plura quoque Mira a S. Petro edi-

rus eam profectam scribunt a Doctore quodam, Elia nuncupato, qui centum: & quinquaginta circiter annis vivebat post Templi Hierosolymitani instaurationem.

* Christianu Reineccius non sibi parcit, ut probet deesse Traditioni isti firmum cum in Veteri, tum in novo Testamento præsidium; Patres eam afferentes diffidere de modo, quo est interpretanda, atque ipsorum non pauci in eam aperte ferri. *Traditio Eliana, sive de sex durationis mundi millenariis*. Sic habebat Thesis propugnata Lipsiæ anno 1702., præside Reinaccio.

ta

ta fuisse non dubitat, etsi unum habeant narratorem Basilium Seleuciensem, qui medio circiter Sæculo V. vivebat, eaque communi populorum fama acceperat. Quo Launojus ostendat, Stephanum Pontificem ad extremum deflexisse de Baptismate Hæreticorum errorem ab eo, de quo S. Cyprianum redarguebat, in *Breviarii* Romani fidem se recipit, contenditque, summos Antistites Clementem VIII. & Urbanum VIII., dum hoc probarunt, Decretum illius emendasse; quandoquidem altera Officii Sancti Stephani lectione scriptum est: *Baptizatos ab Hæreticis iterum Baptizari vetuit, rescribens S. Cypriano verbis illis: nihil innovetur, nisi quod traditum est.*

Launojus Epistola ad Jacobum Bevilaquam.

Vult ne Alexander conficere argumentis, genuina esse Acta S. Andreæ, Presbyteris & Diaconis Achajæ tributa? autoritatem Ecclesiæ in medium affert, quæ illa in Officio S. Andreæ legenda proponit; idemque in Breviariorum & Missalium testimonio vim ponit, ut S. Dionysium Areopagitam ad Gallias sæculo I. adventasse tueatur.

Alex. Tomo I. Sæc. I. cap. XI. art. I.

Diss. 15. confut. … pag. 33.

Vix unum postremorum sæculorum Criticum reperies, vel inter eos, qui Traditionum Ecclesiarum, & plerorumque ejus Monumentorum testimonio moveri minus videntur, qui opem ab eis aliquando non postulent: illud certe verum, *Gregorienses* & *Areopagiticos* navasse operam, ut ad suas partes revocarent *Missalium*, *Breviariorum*, & *Martyrologiorum* tum Ecclesiarum particularium, tum Ecclesiæ Universalis autoritatem, & Usibus, Moribus, & multarum Ecclesiarum Traditionibus inniterentur. Quoniam alibi alia multa edidi ejus rei exempla, quarto Dupini argumento contentus ero, quo Dionysium primum Regni nostri Apostolum ab Areopagita differre convincit. Accipe ejus verba: „ Infinita præsto sunt vetera Martyrologia, in quibus S. Dionysii „ Areopagitæ, atque alterius Galliarum Apostoli memoria non uno eo„ demque die recolitur, atque in quibus distinguuntur loca, eorumque „ tormentorum genera. Quod idem argumentum capias ex Antiquis „ *Breviariis*, *Missalibus*, Kalendariis, & *Litaniis*, in quibus S. Dionysium „ Gallorum Apostolus eos consequitur, qui Marco Aurelio Imperante „ passi sunt. „

Dupinus Bibl. Tomo I. pag. 312. col. 2.

Neque item Viri sapientes eas contemtui habuerunt Traditiones, quas *populares* vocant; quoties visum est ipsis, per illas aliquid rebus pertractandis veritatis pondus accessurum. Exemplo sint quæ sequuntur. „ A quarto sæculo, inquit Tillemontius, invaluerat in Ægypto Tra„ ditio, Christum Jesum in Thebaidem cum Maria & Josepho venisse, „ eoque Templum Hermopolis ejusdem Provinciæ Urbis ingrediente, o„ mnia Templi illius Idola labefactata fuisse, atque elisa. Rufinus, sive „ alius, quisquis est, quem loquentem inducit, se Templum hoc vidisse

Tillem. Tomo I. art. 4. de Christo Domino pag. 10.

„ se perhibet. Hieronymus non longe abest, quin dicat, Dæmones in- „ gressu Christi in Ægyptum tremore correptos fuisse; & jam tum Ido- „ la ruere cœpisse. Sozomenus ipse tradit, ut videtur, cuncta Ægypti „ Idola tum concussa fuisse; idemque docet, Ægyptiorum fide pervaga- „ ta, Jesum Christum Hermopolim Thebaidis venisse, dumque portas „ Urbis introiret, Malum Persicum procerum, portæ proximum, & „ superstitiosis, ut apparet, honoribus cultum, ad solum usque infle- „ xisse se, ipsumque adorasse. Addit insuper, ætate sua arborem hanc „ extitisse, proditumque fuisse ipsius folia, corticem, & ligni particu- „ las ægrotis admotas, eorum morbis, accedente fide, creberrime me- „ deri. „

Vita Patriarch. l.2.c.7. Hieronym. in Isaiam. c.19. v.1. Sozom.l.5.c.21.

Idem Criticus, Populos enumerans, ad quos Joannes Evangelista Chri- sti legatione functus est, Traditionem Indorum esse dicit, Apostolum istum Fidem in Regiones suas intulisse. Pro hac tamen populari Tradi- tione spondet tantummodo Epistola quædam, a Societatis Jesu Patribus Bassoræ agentibus data anno 1555. atque a Baronio laudata. Idem Til- lemontius ejusdem Cardinalis testimonio refert, „ in hanc diem ostendi „ Tiburi Cisternam siccam, in quam, ferebat prisca Traditio, secessis- „ se S. Symphorosam cum filiis suis tempore persecutionis; summaque „ animi demissione inter receptus illius ærumnas expectasse, donec Deus „ ipse ad pugnam eliceret. „ Insuper Criticus hic, IV. Sæculi Autorem a Bollando laudatum audiens, Ecclesiæ Amasenæ in Ponto Traditionem affert, qua vulgatum erat, S. Petrum Romam cogitantem illuc diver- tisse, Religionem Christi primum nunciasse, multos ad bonam frugem convertisse, locum quendam, deinceps *Cathedra S. Petri* appellatum sa- crasse, atque aliquandiu inibi commoratum; Virum angelica sanctita- te atque integritate præstantem, Nicetum Nomine, Sacris ordinibus ini- tiatum ad Episcopatum evexisse. Deinde Tillemontius ipse loco eodem aliam Menæorum Græcorum autoritate Traditionem exequitur his ver- bis: „ Credebant incolæ Sinopes Urbis Ponti, S.S. Petrum & Andream „ diu inter eos mansisse, & lapideas Cathedras ostendebant, quibus, opi- „ nio erat, eos ad Evangelium prædicandum usos fuisse. „

Tillem. Tomo 1. art 3. de S. Janne Evang. pag. 355.

Baron. ad ann. 44. 30.

Tillem. Tomo 2. art. de S. Symphor. pag. 264.

Bollandus 26. Aprilis p. 417.

Tillem. art. 28. de S. Petro pag. 269. & 170.

Bailletus, * aliquibus in universum de S. Luciani Apostoli Bellovacen- sis Vita ennarratis, subjungit in hunc modum: „ His addere licet fidem „ immemorabilem, quam a nulla unquam Historia conscripta depromsit „ Ecclesia ista; gloriosum hunc nimirum Apostolum sanguine doctrinam

Baill. 8. Januarii p. 191.

* Ne moleste feras Bailletum, emunctæ adeo naris hominem, quod attinet ad Traditiones populares, Critices suæ severitatem pro S. Luciano Bellovacensi Apostolo mitigasse; quandoquidem illum uti Diæcesis Patronum suspiciebat, in qua ortus erat.

„ suam

„ suam obsignasse; eoque Ædificii, quod jecerat, sacri fundamenta rigasse. „ De Sancto vero Theodosio Cœnobiarca differens, hæc verba profert. „ In cujusdam summi Montis antrum secessit, * quo, rumor erat, noctu se recepisse Magos, ab adoratione Jesu recens nati Bethlehemi remigrantes. „ Atque in ora Libri apponit. *In Magorum antrum secedit*. Launojus denique adeo in ea omnia, quæ *vulgares* Traditiones vocantur, animatus, fatetur tamen aliquod inde argumentum posse comparari: *Docemur*, inquit, *adhibendam non esse fidem historico narranti, quæ nec vidit, nec audivit, nec ab ullis omnino scriptoribus æqualibus, vel supparibus, aut ab ullo Traditionis monumento accepit*. Non me latet quidem, Sapientes istos Traditionibus hujusmodi, quamvis vetustis, certam non adjungere autoritatem; at ne id nos ipsi contendimus, illas habendas esse perinde, ac falli non possent, sed quasi similes veri, aut aliqua certe probabilitate præstantes. Vix reperire erit Traditiones ex earum numero, quas *populares* appellant, quæ hanc magis referant naturam, atque a nobis modo recitatæ. Nihilominus Critici nostri haud abstinent ab argumentis in quædam facta Historica inde sumendis, licet fonte ipso neque ex autoritate neque ex conjectura proficiscantur. Id itaque necessitatem adhibere deberet persuadendi nobis, ut Traditionem, sive *populorum* Fidem, quoties ratione consentanea fit, nec non Consuetudines Ecclesiasticas Testimonio & Conjecturæ adjiceremus, atque ex his nova duo Critices Principia conflaremus.

XI. Januarii pag. 247.

Appendix ad Dissert. de negante argumento Animad 10, pag. 157., & alibi.

Tillem. Tome 1. art. 4. de Jesu Christo pag. 10.

Quo autem ratio tertia in bono lumine collocetur, opus est in memoriam revocare, factorum Historicorum multiplex genus esse. De nonnullis extremo judicio pronunciare possumus uno Veterum testimonio, quemadmodum de adventu S. S. Apostolorum Petri & Pauli Romam, de eorumdem in hac Urbe morte; de iis, quæ Romæ inter Sanctum Anicetum & Polycarpum super Festi Paschatis Epocha contigerunt. Alia dijudicari possunt una Conjectura: videlicet quæ feruntur de Concilio Sinuesano, in quo fama est, S. Marcellinum lapsum suum confessum fuisse; de Marcione, qui extra Ecclesiam a Patre rejectus, quamquam se contulerit Romam, non tamen ad Romanam sedem appellavit; de Trajano, qui S. Gregorii Papæ precibus pœnas inferorum evasit. Denique de Quæstionibus quibusdam disceptare quis potest autoritate simul & conjectura. In quarum numero quæstio est de septem Diaconis, qui cum in Altaris Ministros, tum in bonorum Ecclesiasticorum dispensatores electi fuerunt; illa, quæ propugnat, Sanctos Cyprianum, Firmilianum, aliosque Episcopos, Hæreticorum rursus baptizan-

* Anno 451. S. Theodosius in hanc speluncam semigravit, spiritumque posuit anno 529. Autor de Gestis illius paullo post floruit.

dorum Autores, a S. Stephano Pontifice minime perculsos anathemate fuisse; quæque tuetur, Zephirinum Pontificem in Montanistarum errorem haud incidisse, neque ab his Hæreticis fuisse. Quare eventa hæc omnia jure non possunt in controversiam vocari; quod si quis in Historias istas difficultatem aliquam intentare velit, promtum est contradicentes alterutro Principiorum istorum, vel utroque in angustias redigere. Tunc etenim dicendum est, Autoritatem & Conjecturam supremos esse id genus Controversiarum judices, neque locum relinqui ad Tribunal superius provocandi. Verum quam pauca sunt in Ecclesiastica Historia hujusceemodi facta!

Jam vero alterius generis eventa sunt, ad quæ revocari possunt eorum pleraque, quæ multo minore gaudent veritatis imagine, & de quibus jure ac merito possumus ambigere. Id genus facta, ut plurimum, hinc & illinc sunt in suspenso, tum quoad autoritatem, tum etiam quoad conjecturam; ut demum multi operis sit judicium ferre, utra præstare debeat, immo quænam sententia propius ad veritatem accedat; quamquam non semel testimonium aliquod paullo disertius, sive ex Autore aliquanto majoris nominis depromtum, aut denique conjectura ulla æquiore fultum, opinioni aliquod præ adversaria probabilitatis pondus afferre possit. In his habeto diffidium inter Apostolorum Principes Antiochiæ ortum: ii nanque, qui serio Petrum a Paulo objurgatum ajunt; quique contra ex compacto; omnes Patrum plurimorum testimonio, & conjecturarum multarum vi caussam suam tutantur: argumenta sane non pauci utrinque facienda. Accedat his Quæstio agitata, nonne prioribus Ævis Ecclesiæ peccata omnia lethalia expianda essent pœnitentia publica; an vero quædam tantum crimina pœnæ isti obnoxia.

Qua de re Historica facta ista æquis veluti librantur ponderibus; neque tanti est autoritas, vel conjectura, ut alterutra ex parte lancem premere queant; cum neutra illarum regula sit his tollendis difficultatibus suprema. Cum itaque Testimonium & Ratio se tanquam libramento sustineant; fieri non potest quin utrinque eadem appareat veri species; & propterea quoniam pleraque eventa Historica his finibus circumscribuntur, utram partem sequatur, liberum cuique esto.

Atque utinam ea sterni posset via, qua tuto cognosceremus, quænam ex sententiis illis probabilitate majore præstet; hoc autem est, quod facultatem nostram superare non arbitror in plerisque Historiæ Ecclesiasticæ factis: ista nanque sive ad Traditionem attinent, sive ad consuetudinem & consensum Ecclesiæ. Porro addita hæc duo Principia, sive alterutrum eorum, Autoritati, & Conjecturæ, in Regulam principem evaderent, quæ de illis jure extremo, & citra appellationem decerneret,

&

& ubicumque ponerentur, illic lanx propenderet. Quis etenim anceps esse posset, utraque Initia hæc aliquo esse momento? Tum opus esset, huic judicio se dedere; nec liceret ulterius disputationes producere: aut certe pars illa, cui vel Traditio, vel mos aliquis Ecclesiasticus, vel demum Ecclesiæ opinio præsto esset, latiorem veri speciem, & probabilitatis modum referret; etsi alias eadem vi & numero utrinque esset testimonium & conjectura.

Multo vero magis duorum Principiorum necessitas emergit in factis, neque testimonio fultis, neque conjectura. Quoties etenim non deerit argumentum aliquod ad hæc statuenda facta a Traditione, vel a moribus & placitis Ecclesiæ mutuatum, toties non levis accedet ipsis veritatis imago, ut ad æquitatis normam composita existimentur, & nihil fortasse minus, quam pleraque alia eventa passim controversa. Non interest alias in rem istam rationes congerere præter Traditiones paullo ante memoratas. Ipsarum plurimæ una stant fide populorum, & Ecclesiæ opinione. Nullum earum nisi apud Scriptores IV. aut VI. Sæculis posteriores vestigium, & diuturno hoc temporis spacio in memoria duntaxat hominum hæserunt. Quod si id satis non est, ut nulla autoritatis & conjecturæ habita ratione, facta hujusmodi aliquam probabilitatis imaginem acquirant; non est itaque cur istis in Sapientum nostrorum Opera aditus pateat. Verum dictu sane puto, persuasum habere illos, alicujus esse frugis opiniones populorum, & Ecclesiæ mores; quandoquidem eas in medium afferunt, neque aliud quidem afferre possent prætér traditionem, quæ ad usque Scriptores descenderint, a quibus tot jam exactis sæculis collectæ sunt.

Illud etiam accidit aliquando, sententias minus autoritate firmatas, quam contrariæ, ubi tamen ab eis sit Traditio, quique Ecclesiæ consensus nuncupatur, multo probabiliores haberi iis, quæ magno testimoniorum numero stipantur. Exemplo res clara fiet. Antiquorum Patrum plurimi, videlicet Origenes, Eusebius, Epiphanius, Hilarius, Gregorius Nyssenus, Amphilochius, Ambrosius, Joannes Chrysostomus, aliique crediderunt, aliam ante Mariam Virginem ab Josepho ductam uxorem, quæ ipsi pepererit S. Jacobum Minorem, aliosque ab Evangelista *Fratres* Domini appellatos. Unus ferme est ex primorum Sæculorum Patribus Hieronymus, qui pro Sancti Josephi Virginitate pugnaverit. Nihilo secius quamquam autoritas Hieronymi obrui numero & antiquitate omnium aliorum Patrum videatur, tamen cum isti adhæreat Ecclesiæ consensus perpetuo sentientis, Sanctæ Virginis Sponsum cælibatum coluisse, fit longe probabilior & tutior antiquorum omnium Patrum sententiis, qui Josephum aliam in Matrimonio habuisse fœminam, antequam

ipsi Virgo nuptui traderetur, opinati sunt. Ecclesiæ hanc item fidem esse asserit Cardinalis Petrus Damiani, quod certe de communi opinione intelligendum; imo ex Bailleto opinio adversariorum sustineri nullo modo potest.

Baill. 19. Martii pag. 191.

§. III.

Ea, quæ in hæc duo Principia objici possunt, argumenta diluuntur:

QUæ hactenus persecuti sumus, duplicem nobis æque opinor certam veritatem animo possunt informare. Prima sit, duci posse a Traditionis testimonio, Ecclesiæque consensu probationes satis firmas, quibus quædam facta Historica, ut saltem verisimillima suscipiantur. Altera, Criticos super hoc negotio religiosiores ad eas se conferre, quotiescumque commodum esse potest consilio suo ipsorum testimonium. Hinc itaque, ut videtur, colligendum dixerim, percenseri posse in Criticorum fundamentorum numero Traditiones, & Mores, sive consensum Ecclesiæ, atque addenda esse Autoritati & conjecturæ, quæ duo priora sunt magnæ hujus Artis capita.

Verum quem præterit, inquies, Traditiones populares esse falsas & suppositas sæpe numero, semper autem incertas? Nunquid non est obnoxium fieri, ut millies decipiatur, januamque innumeris Historiæ figmentis reserare, si quis præcipiti adeo fundamento factum aliquod superstruat? Monumenta Ecclesiastica, uti sunt Martyrologia, Breviaria, Missalia, Kalendaria, atque id similia solidius & certius argumentum nequeunt suppeditare. Siquidem 1. non video, qui monumentis istis possit factum tanquam certum, & inconcussum demonstrari. Tillemontius de adventu Magorum loquitur in hunc modum. „ Non equidem tandiu his immoratus fuissem ..... nisi tenerem, Viris alias eximiis Religionis instar esse, non adhærere iis quæ Ecclesiæ officio videntur „ constituta. Sed eadem Ecclesia integrum vult esse nobis, a Littera „ aliquando desciscere, & Spiritum sequi; atque in iis, quæ e re Histo„rica sunt, certa duntaxat secundum Historiæ regulas aucupari. “ Idem Criticus de Mariæ Virginis Assumtione habet, „ nisi pietas veritate fulciatur, facile ad superstitionem & illusionem deflectere; neque „ per veritatem nobis fas esse posse, eas res certas ducere, de quibus „ nos haud efficit autoritas vel ratio certiores. „ Contendit Alexander, *Autoritatem Breviarii Romani efficere non posse, ut fabulæ in Historias evadant; nec censeri debere exploratæ & inconcussæ veritatis, quæcumque Breviario sunt inserta.*

Till. annot. 9. in Jesum Christum.

annot. 15. in S. Virg. pag. 500.

Alex. Hist. sæc. 3. Diss. 20. de lapsu Marcellini.

Tillem. ibidem pag. 499. col. 2.

Secundo loco dicitur, mendis referta esse Martyrologia, vel ipsa, quæ Ec-

Ecclesiæ Romanæ probata sunt, ejusque usibus designata. Caussantur etiam Breviarium factis incertis non vacare; & assidue inculcant, in *Collecta* Officii S. Catherinæ memorari, ab Angelis Corpus ejus in Sinai Montem translatum, quod ita a vero abest, ut nihil magis. Hæ sunt solidiores Criticorum conjecturæ, quibus a Traditionum & Morum Ecclesiasticorum testimonio se expediunt, si quando impetit ipsorum sententias; sive quando adhibentur ad consuetudines aliquas statuendas, quibus non sapit palatus eorum.

Verum non est magnopere laborandum, ut hæc objecta momenta dissolvamus. Fatemur ultro, si admitterentur sine delectu & judicio vulgares cujusque generis Traditiones, futurum, ut obnoxii mille deceptionibus essemus, factisque commentitiis germanorum loco adducendis: Id autem nihil est, quod spectat ad Traditiones a nobis propositas. Nolumus, eas germanis Traditionibus annumerari; nisi ad Criticarum regularum præscriptum, de quo inferius, diligenter exigantur; atque hoc uno sensu in Criticorum Initiorum censum veniant.

Quod est autem Consuetudinis & Consensus Ecclesiæ, nobis insitum animo est, magis æquum esse, atque ad pietatis, cultusque erga Matrem Ecclesiam a filiis gerendi rationem compositum, eam de Consuetudinibus, quas statuit, audire, ipsaque facta Historica, quæ nobis exhibet, amplecti citius, quam illa severioris & obstinatioris Critices præceptis expendenda suscipere. *Diss.7.§4.*

Non est cur decipi vereamur, si verisimillima facta censebimus, quæ narrat nobis Ecclesia in Martyrologiis, Breviariis, & Missalibus suis, aliisque id genus monumentis; sique de iis nobis cautum erit, de quibus dicturi sumus, ne temere commenta teneamus, & veritatem leviter aspernemur. Hac recta temperatione adhibita, superstitionem pariter & illusionem fugiemus, pacem in Ecclesia servabimus; neque opinionibus novis, pietatem Fidelium perturbantibus, offensioni populis erimus.

Verum enim vero quamquam nos falleret opinio de Usu Ecclesiæ aliquo, aut facto peculiari; non crediderim tamen, piam eorum summissionem, qui Usus istos consectarentur, & factis crederent, in superstitionem & illusionem evasuram; præsertim si bona illis fide, tamquam ab Ecclesia confirmatis assentiantur. Nonne dicent, ex. gr. superstitiosum fore, hostiam non consecratam adorare, quæ hujusmodi tamen esse credatur? an contra non est hic Religionis Actus perinde Deo acceptus, ac si Hostia illa revera Christi corpus contineret? Id autem propterea fit, quod cultus, Hostiæ præsenti adhibitus, ad objectam sibi rem veram feratur, nimirum ad germanum Jesu Christi corpus, quamvis proxime objecta res illud non afferat. Haud aliter dicito de cultu Sanctorum Exuviis,

viis, quæ fide ingenua hujusmodi esse censentur, tributo; etsi nanque tales reipsa non essent, huic tamen venerationi accommodari nequit species, quam ingerit in animis nostris superstititio: scilicet, quod sit *Cultus indebitus*, vel rei indebitæ.

Non absimiliter ferme de Consuetudinibus & Factis Ecclesiasticis, ab Ecclesia nobis propositis dicendum arbitror. Licet verum esset, Corpus & Animum Virginis ad vitam haud remigrasse; Verbum æternum carne nostra haud indutum VIII. Kalendas Apriles; Magos Betlehemum non pervenisse ante Purificationem, & VIII. Idus Januarias; itemque Ecclesiam, ut verbis Tillemontii utar, hos Festos dies, aliosque celebrare, *nihil sollicitam utrum nec ne in illum diem inciderint hæc mysteria*. Tametsi exploratum esset in Martyrologiis adscriptos Sanctos esse prorsus confictos; sive Historias S. Alexii, S. Eustachii, Marcellini Pontificis, aliorumque similium, Breviario assutorum, fallaces esse & suppostititias; erit ne redarguenda Christiani alicujus tum docti, tum indocti, tum etiam Critici fides pia; qui religioni duceret, iis non adhærescere, quæ in Martyrologiis, in Officio, & Institutionibus Ecclesiæ comprehenduntur? Dicendum ne erit, rem in discrimine versari, ne ad superstitionem & illusionem evadat, aut sit hæc pietas immoderata? Cultus isti desinunt sive in Autorem mysteriorum, quæ celebramus, sive in obsequium Mariæ Virginis, sive in imitationem virtutum Sanctorum, quos nobis ante oculos ponit Ecclesia: quæ omnia, etsi certa non essent, aliqua saltem ratione vera haberentur, vel repræsentatione.

Tillem. annot. 9 in Jesum Christum.

Haud equidem negaverim nefas esse longius, quam par est, progredi initio isto, neque rem postulare, ut illi obtemperemus, præterquam tribus positis conditionibus. Prima pro certo habet bonam in Ecclesia hæc proponente fidem, de qua nemo dubitare poterit, qui norit, Pontifices & Episcopos suffragium suum Monumentis Ecclesiasticis non dedisse, nisi prudentibus adhibitis cautionibus; unde ratum habuerunt, nihil reliquum fuisse tutius aut melius, quod potius complecterentur. Flagitat altera humilem animi demissionem, fidemque ingenuam ab iis, qui consuetudini, aut factis istis ab Ecclesia traditis acquiescunt. Tertia tandem conditio est, Traditiones, Institutiones, Historias istas æquas & rectas esse, nimirum iis septas conjecturis, quas postulat *Critica Traditio*.

Cum dicunt, testimonio Martyrologiorum, Breviariorum &c. non posse factum ullum tamquam certum & inconcussum demonstrari; nunquid verba hæc illa sequitur consecutio, ut opus sit, de factis ipsis Historicis Ecclesiæ autoritatem nihil facere? Si ita est, quamobrem non ve-

verentur Critici pro istorum pluribus hanc autoritatem interponere? Cum autem in ea præsidium posuerunt, persuasum ne ipsis erat, dictam inde probationem futuram *explorata & inconcussa veritatis*? Atqui ipsa Ecclesia minime existimavit, Consuetudines, & eventa omnia tantummodo Historica, quæ nobis præbet, certa fore, & falli nescia. * Constat, eam identidem emendandum curasse in Martyrologio, quidquid ipsa imprudente atque invita in ipsum forte irrepserat. **

Propterea nobis hæc tribuit Ecclesia duntaxat, uti maxima probabilitate affecta; cum perspectum ipsi adeo sit, id factorum Historicorum genus, quippe ad fidem & bonos mores non pertinent, esse posse fallacia & supposititia, ut, si quando autoritate & ratione assequamur, rem secundum præceptiones Historicas veram non esse, atque hujus præsto sint momenta absoluta, & errori minime obnoxia, nunquam animus Ecclesiæ fuerit, nos ad ea recipienda compellere. Tum fas est privato homini ab illis recedere; quamquam forte nefas esset tum Ecclesiæ luminibus obstruere lumine suo. Quapropter quamquam ingeniosissime excogitatæ sint a Criticis, quas desiderant, conditiones, ut factorum & Morum ab Ecclesia productorum veritatem in tuto ponant; nihilominus si desint conditiones istæ, non satis est semper grave ad contradicendum argumentum. Integræ itaque Ecclesiæ Fidei assentiaris necesse est; donec certæ & evidentes suppetant probationes, quæ te ad aliud ferendum judicium impellant.

Interim vero illud confiteri oportet, Criticos menda nonnulla, quibus afficiuntur Martyrologia & Breviaria, afferentes, ut de illorum autoritate detrahant, Autorum omnium testimonium funditus convellere; quandoquidem nemo unus est, qui de re Historica hallucinatus aliquando non fuerit. Quemadmodum igitur contra fas & æquum esset, Josephi, Eusebii, S. Hieronymi, aliorumque Scriptorum testimonia non audire eo prætextu, quod aliquando in factorum narratione capti sint; non secius erit autoritatem abjicere Martyrologii Romani, quod in eo relictum sit

* *Judicium Dei veritati, quæ nec fallit, nec fallitur, semper innititur: Judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur: quam & fallere sæpe contingit, & falli*. In cap. a nobis, & 2. de Excommunicatione.

** Anno 1577. Petrus Galesinus, Protonotarius Apostolicus edendum curavit Martyrologium Romanum, refectumque ad Gregorium XIII. obtulit. Idem Martyrologium Baronius inculcavit ejusdem Pontificis jussu, & typis rursus dedit anno 1584., & 1586. accessit ipsi Sixti V. Pontificis autoritas. Denique cum temporum consecutione deprehenderit Baronius, in eodem Martyrologio errata adhuc multa reperiri, factum est, ut moneret universos, illud ad Annalium suorum normam castigandum fore, si quando discreparet. Deinceps vero ad Clementem X. usque novæ subinde prodierunt Martyrologii emendationes, quo in dies magis repurgaretur,

no-

nomen S. Felicis Papæ, quem volunt ab Hæreticis in Sanctam Sedem intrusum, * aut fidei refragari Breviarii, Officiique Ecclesiastici, quod in iis legatur, Angelos in Montem Sinai corpus S. Catherinæ transtulisse, aliaque hujus generis. Respondere nanque, nullatenus videri, id contingere potuisse, neque argumentum est, neque responsum summis Istis mentibus, ingeniisque robustis dignum, quæ se jactant, factum nullum aut probare, aut improbare nisi suadentibus rationibus invictis. Jam vero quam afferunt in adversam partem probationem? Parata ne habent momenta satis firma, ut ostendant, Felicem Pontificem non fieri tanti, ut in Martyrologio locum haberet? sive figmenta esse; quæ in *Collecta* Sanctæ Catherinæ recitantur? Nobis quidem rem gratissimam facerent, si modo hæc in lucem proferrent.

An ne redarguendum dixeris, inquient, multarum Ecclesiarum singularium institutum, quo Libros Ecclesiasticos ab ipsis adhibitos instaurarunt, atque ex iis detraxerunt multa, quæ in Breviario Romano erant, multaque addiderunt, quæ non erant? Exempli gratia qui paucis abhinc annis dederunt operam, ut Breviaria Parisiorum, Viennæ, Aureliani, & Ecclesiarum aliarum multarum castigarent, sustulerunt Officium S. Mariæ Magdalenæ, & quidquid ad sororem Lazari, & Mulierem peccatricem pertinere posset; quamquam Breviarium Romanum unam eandemque mulierem ex his tribus conflaverit.

Miror sane, non defuisse homines præclaros, qui hanc prætexerent rationem, ut evincerent, tres extitisse fœminas, Mariæ nomine nuncupa-

* Bailletus quam moleste tulit, Baronium in Martyrologio suo Antipapas aliquos reliquisse, uti Felicem II. Arianorum opera assumtum loco Liberii. Subjungit. „ Gregorius „ VII. is fuit, qui Pontifices omnes „ ad Siricium usque Sanctorum fastis „ adscripsit. „ In serm. de Gestis Sanctor. art. 24. At satis apparet, cum Bailletum, tum etiam Lupum hujus postremi facti sponsorem Tomo 3. Conc. p. 573. non advertisse animum, S. Gregorium Pontificem in *Antiphonario & Sacramentario* suis, totum ipsum posuisse Officium S. Felicis Papæ & Martyris, quod in Missa legebatur quarto Kalendas sextiles. Nomen quoque hujus Sancti Pontificis extat in Martyrologiis Bedæ, Usuardi, & Adonis. Nos docet Baronius eo ipso 1582., quo Martyrologium retractabat, anno, non defuisse, qui ambigerent, nonne expungendus esset S. Felix; sed consilium captum esse illum relinquendi, quod videlicet quarto Kalendas Septembris reperta fuerint in Ecclesia S.S. Cosmæ & Damiani Sepulchra duo, quorum alterum hanc ferebat Inscriptionem: *Hic requiescit S. Felix Papa & Martyr qui damnavit Constantium Hæreticum*. Quotiescumque Cæmeteriis Romanis corpora eruuntur, ea, quæ Sanctorum sunt, internosci solent aliqua ex his tribus notis. Prima est, si in sepulchro ampulla sanguinis reperiatur. Secunda, si Palma extet, aliqua in re insculpta. Denique nota certior est nomen Sancti lapide aut marmore aliquo impressum. Sunt, qui ambigant, utrum in hoc fraus aliqua intercesserit; sed aliorum judicium esto, nonne hæc argumentis destituta dubitatio ad moralem disciplinam, rectamque Criticen sit composita.

tio-

tas. Absque eo quod etenim consilium hac de re capiamus, nunquid verum non est, ut Ecclesiæ nonnullæ tres ex illis Sanctas agnoscunt, ita majorem aliarum numerum ex Breviarii Romani doctrina unam tantummodo profiteri? Præterea si hæc de tribus mulieribus consecutio propositum efficeret, multarum Ecclesiarum aliarum consensus, qui unam duntaxat colunt, pluris esset magnopere adversus trium mulierum istarum distinctionem. Itaque opinor, cum hoc, tum aliis exemplis hujusmodi, ante oculos habendam esse elegantem S. Augustini præceptionem, qua docet, Institutionum Ecclesiasticarum varietatem Fidei unitati non obesse. *Sit ergo una* Fides, inquit, *universæ, quæ ubique dilatatur, Ecclesiæ, tanquam intus in membris; etiamsi ipsa Fidei unitas quibusdam diversis celebrationibus celebratur, quibus nullo modo, quod in Fide verum est, impeditur: Omnis enim pulchritudo filiæ Regis intrinsecus: illæ autem observationes, quæ varie celebrantur, in ejus veste intelliguntur. Unde ibi dicitur: In fimbriis aureis circumamicta varietate, sed ea quoque vestis ita diversis celebrationibus varietur; ut non adversis contentionibus dissipetur.* Quod idem Ambrosius solide his verbis definit. *In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam: sed tamen & nos homines sensum habemus; ideo quod alibi rectius servatur, & nos rectius custodimus.* Quapropter ubi offendent aliquid accuratius iis, quæ in *Breviario* Romano continentur, sive alterius Ecclesiæ membra erunt, in qua institutiones moresque dissimiles obtinuerint; non improbaturi sumus, eos de rebus neque ad Fidem neque ad bonos mores spectantibus, sed ipsam tantummodo Historicam narrationem attingentibus, complecti, quæ ipsis rationi magis consentanea videbuntur; quin illa rejiciant, quæ in Martyrologio & Breviario suis Ecclesia Romana collocavit: nisi si, ut superius monitum fecimus, efficax id ratio flagitet; & ab Augustini regula non desciscant; nimirum, caveant, ne sensa hæc diversa in divisiones, unitatem scindentes, desinant aliquando.

August. Ep. 36.

Ps. 44. 14.

Ambr. l. 4. de Sacram. c. 1.

Exempla itaque nonnullarum Ecclesiarum, quæ variis invicem moribus sunt imbuta, planum faciunt, æqua duci posse ab Ecclesiarum particularium, & Ecclesiæ præsertim Universalis consensione argumenta. Critici quoque, ad eam sæpissime pro statuendis factis aliquibus confugientes, non possunt, quominus fateantur, cur Testimonium Ecclesiæ, tum Traditionem Critici principii munere fungi posse: præcipue vero si facta, ab utrisque producta, ad insequentes regulas exigantur.

ARTICULUS IX. & Ultimus.

Regulæ pro commoda exercitatione quatuor Principiorum Criticorum, quæ sunt Autoritas; Conjectura; Traditio; & Consuetudo, sive Consensus Ecclesiarum.

PRoximo articulo satis firmiter docuimus, aut ego fallor, necessitatem addendi nova duo Principia iis, quæ passim Criticorum fundamentorum loco ab omnibus usurpantur: propterea illud duntaxat reliquum nobis est, ut huc nonnulla præcepta revocemus, quæ per occasionem Egregii Critici dederunt pro accurato usu, sibique respondente, Autoritatis, & Conjecturæ; aliaque illis adjungamus in utilem Traditionis, & Consuetudinis, sive consensus Ecclesiarum exercitationem. In eam porro spem inducimur fore, ut utrorumque vestigiis rectior evadet Critice, & æquius deinceps de rebus, quæ ipsius sunt, judicium ferri poterit.

§. I.

Regulæ de Autorum testimonio, quod est primum Critices Initium.

UT de medio pleræque difficultates penitus tollerentur, quæ fere semper de multorum Operum Priscorum emergunt autoritate interesset, quasdam Tabulas instar præludii ad Historiam Ecclesiasticam præponere, in quibus Opera Scriptorum Ecclesiæ, ex prioribus sex aut octo sæculis depromta, servata ætatis ratione, recenserentur. Harum Tractationum plures certo legitimæ sunt, & Criticis omnibus in universum probatæ: de aliarum multarum suppositione nemo homo dubitat. Inter quæ medium quendam locum obtinent aliæ, quarum quædam ab aliquibus recipiuntur, ab aliis repudiantur; ceteræ dubitationem ingerunt cunctis, qui ea de re disceptarunt, scriptoribus.

In Tabularum istarum priore Opera collocarem, ab omnibus habita pro indubitatis; in secunda, quæ certo commentitia sunt; in tertia Opera suspiciosa; in postrema Scripta illa, quæ Criticis aliquibus apocrypha sunt, aliis contra *authentica*. Quarum Tabularum præsidio molestum omitteremus germanorum Librorum veterum examen, quod paucorum sane opus est; sæpe longius distrahit, tempus frustra absumit, lites parit infinitas, eosque detinet, qui Historiæ Ecclesiasticæ na-

navare operam ſtudent. Quibus autem cordi erit Scriptorum veterum volumina expendere, rectumque eorum delectum habere, quæ genuina ſunt, ab iis, quæ ſecus ſunt, regulas iſti Criticas conſulant, quas alibi tradidimus. *Diſſ. 3. art. 1.*

Negotium nobis hic non eſt de Scriptorum Eccleſiaſticorum autoritate quoad dogmata, mores, & diſciplinam; neque cogitamus ulla edere documenta, monentia quæ ſint præſtanda ab iis, qui fructuoſæ illorum lectioni vacare, aut doctrinam trutina diligenti verſare volunt: *Diſſ. 1. art. 2.* actum id enim eſt. Verum quæſtionem ponimus de Scriptorum omnium autoritate, quorum teſtimonium alicui eſſe poteſt cum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, tum etiam Criticæ facultati emolumento. Quo autem eam, quam poſſumus maximam, rebus iſtis claritatem afferamus, animadvertendum ante omnia duco, teſtimonium veterum conſiderari poſſe tum quoad fontes, unde profluit, tum etiam quoad aliorum Scriptorum fidem, tum denique quoad eas quibus quiſque ſingillatim afficitur, qualitates. Priuſquam tamen ulterius pergo; memoria repetamus egregiam illam S. Auguſtini regulam, quæ de factorum Hiſtoria omnibus Scriptoribus Eccleſiaſticis, quacumque demum in Eccleſia fulgeant dignitate, poteſt accommodari. *Solis eis*, inquit, *Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre; ut nullum eorum Autorem ſcribendo erraſſe aliquid firmiſſime credam. Alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt.* *Epiſt. 82. ad Hier.*

Pluribus modis ea potuerunt Eccleſiaſtici Scriptores haurire, quibus teſtimonium impertiuntur. 1. Superorum narratione, aut afflatu peculiari. Hæc via quidem ſine ulla dubitatione certiſſima omnium eſt, ejuſque, quanquam raro admodum accidat, non pauca in Hiſtoria Eccleſiæ occurrunt exempla, *

Facta nihilominus ex hoc fonte manantia, ſumma tantum adhibita animi previſione ſunt admittenda. Opus eſt excutere diligenter hominis illius conditiones, cui hæc Divorum manifeſtatio facta eſt; adjuncta, quæ illi comitantur; Deique conſilium, quare viam hanc inire decreverit, ut nos de factis Hiſtoricis inſtitueret. Quemadmodum autem argumen-

* Nos docet Sanctus Cyprianus Epiſtolis 8. 10. 34. 54. & 69. Deum ipſi multorum notitiam immiſiſſe per ſigna & Oracula, aliquando etiam per pueros, ut Epiſtola 10. narrat. Infantes iſti, Sancto Spiritu pleni, & mente in Cœlum acti, multa videbant, intelligebant, & monita a Deo populis facta referebant. Alia quoque ſuppetunt ejus rei exempla in hiſtoriis exploratæ veritatis. Doduvelus hæc habet in rem hanc verba animadverſione digna. *In omni illo intervallo, ab Apoſtolis ad Cyprianum uſque, perpetuus erat Viſionum uſus, ſemperque ab Eccleſia probatus.* Idque exemplis bene multis confirmat. Diſſ. Cyprianica 4. §. 1. & ſeq.

tum inde petitum fere non est e re Critica; ita non subtexam hic præpræceptiones ullas, quibus hæ cæleſtes communicationes dignoſci queant. * Scriptores vide hae de re differentes.

2. Autores per ſemetipſos res percipere potuerunt. Nemo ambigit, hanc item cognoſcendi rationem tutiſſimam eſſe. Cum vir probus eſt, & fide dignus, nefas erit de illius teſtimonio dubitare; niſi ſi aperta præſto ſint argumenta, ipſum hallucinatum fuiſſe; aut ejus naturæ factum ſit, ut capi de illo potuerit; aut demum credendi locus ſit, eum revera captum fuiſſe. Non deſunt Scriptorum multorum præclariſſimorum cum inter veteres, ** tum etiam inter recentiores *** exempla, qui aberrarunt iis

* Cardinalis Bona excellentem Tractatum conſcripſit *de ſpirituum Diſcretione*; in quo plures affert ſapientiſſimas regulas ad vera & falſa Viſa ſecernenda. P. quoque Dominicus a Sanctiſſima Trinitate Carmelita Diſcalceatus nihil prætermiſit eorum, quæ ad hanc rem facere poſſunt. Tomo 6. libro 7. Sect. 7. Biblioth. Theologicæ.

** Fit vero ſimile, Euſebium vidiſſe *Labarum*, quod deſcribit, uti Diſſert. VII. diximus; quoniam ait: *Quod & nos aliquando videre meminimus*. De Vita Conſtant. l. 1. c. 30. Hiſtoricus hic Numiſmata aurea Conſtantini, & trium filiorum inter Coronam & Vexillum locat. En ipſius verba: *Ipſa vero haſta ab infima ſui parte in magnam longitudinem producta, in ſuperiori parte ſub ipſo Crucis Signo, ad ipſam veli variis coloribus depicti ſummitatem, auream Deo cari Imperatoris, & Liberorum ejus imaginem depictam pectore tenus ſublimem geſtabat*. Euſeb. ibidem c. 31. Verumtamen magnam refert ſpeciem veritatis, erraſſe Hiſtoricum iſtum; ſi deferenda res ſit ad Numiſmata Conſtantini Magni, quæ in lucem edidit P. Mulinetus in Diſſertatione Hiſtorica de Viſo hujus Imperatoris, in quibus effictum *Labarum* eſt cum quatuor Imaginibus ſub laciniis Vexilli. Quod ſi Bailletus ad hæc Numiſmata attendiſſet, atque ad *Labari* figuram, quæ extat in Ephemeride Sapientum 4. Aprilis 1681., non dixiſſet, Imaginem Imperatoris & filiorum ſitam fuiſſe inter Coronam & Vexillum. Baill, 21. Maii pag. 712. Vita Conſt.

*** Non pauci magni nominis Autores aſſerunt, ſervari Venetiis Evangelium S. Marci, ipſius manu exaratum. Quidam ajunt, illud Latine, alii Græce conſcriptum eſſe. Erudítiſſimus Montfauconius, qui celeberrimum S. Marci Theſaurum luſtravit, duo fert de hoc Evangelio non prætereunda. Primum, illum deſcriptum eſſe in Papyro Ægyptiaca, non vero in Membranis. Alterum, ipſius judicio, elementa latina eſſe, tum ex viſu, tum ex Hiſtoria hujus Codicis MS. *in Diario Italico*. Pariſiis 1702. Maximilianus Miſſorus, Hæreticus indagator Epiſt. 16. Itineris ſui Italici edita anno 1703. hoc S. Marci Evangelium ita ob oculos ponit accurate, & minutatim, ut nihil ſupra. Affirmat, ſe illud inſpexiſſe & perpendiſſe cum Abbate Litha, Bibliothecæ S. Marci cuſtode: atque obſervaſſe, hujus Libri paginas ex Membranis compactas, volumen autem Græcis litteris conſcriptum; deprehendit nanque Litteram Δ; & Σ. imo verbum hoc ΚΑΤΑ. Ecce duo teſtes oculati, inter quos de eodem facto non convenit. Quid quod, ſi fides Mabillonio, qui ante illos S. Marci Theſaurum circumſpexerat, hic Liber clauſus ſigillis eſt, nec cuiquam patet? Mabill. Iter Ital. pag. 32. Quanquam mors Jacobi II. Regis Anglorum in oculis veluti verſata ſit Autoris Dictionarii Hiſtorici Moretii Editionis 1704., tamen eam collocat anno 1702., etſi contigerit anno 1701. Autor animadverſionum in hanc Editionem erratum hoc Volterio aperuit, a quo ſublatum eſt, non ſecus ac cetera in

in

in rebus, quarum se testes oculatos affirmabant, quasque oculorum suorum judicio retulerunt; quapropter citra ipsorum probitatis injuriam super his possumus addubitare. Ceterum exempla hæc, quantumvis pauca, non obsunt, quominus argumentum ab id genus Scriptoribus comparatum, firmissimum sit: imo singuiaris imprudentiæ notam subiret, qui non acquiesceret: atque adeo nulla potest cogitari certior probatio, quam ea, quæ testis oculati autoritate pendet; & prudenter perpetuo agit, qui fidem ipsi non derogat.

3. Scriptores de rebus instrui potuerunt ab illis, qui per se se eventa, quæ narrant, viderunt, aut noverunt. Ratio hæc nihilo est antecedente minus testata; præcipue vero si probitate perspecta sint, qui res se vidisse aut nosse perhibent. Esset nanque quoddam impudentiæ genus factum aspernari ab Autore memoratum, pro quo spondet homo, qui rem oculis suis subjectam fuisse confirmat. Quæ adeo videtur recta prudensque admonitio, ut quamquam Bailletus nullo pene numero habeat testimonium quorundam Patrum, uti B. Theodoreti, S. Gregorii Papæ, S. Gregorii Turonensis, S. Sulpicii Severi, quoties mira facta enunciant; declarat tamen, se usque eo morem illis gessisse, ut admitteret, quæ dixerant Patres illi ab amicis & notis suis, qui se testes ajebant; & quorum integritati fidebant adeo, atque sibi ipsis.

Baill. in Adm. Art. 12.

Tametsi autem pervagata sit inter Criticos, iisque acceptissima regula ista; est tamen vero simile, Eruditos illos, quibus tantum ponderis affert testimonium S. Gregorii Turonensis de Missione primorum Episcoporum in Gallias, quam ad Sæculum III. distulit sine rei vade: verosimile inquam est, ægre admodum eruditos istos facta multa ab ipso tradita suscepturos; etsi fateatur, se illa a Viris accepisse fidei incorruptissimæ, & testibus oculatis. *

4. Testimonium Autorum ejusdem Ævi fons aliuseſt, unde erumpunt argumenta alicujus frugis super factis Historicis. Quamvis Metaphrastes

Editione 1707. Ob hoc mendum ætatibus insequentibus diffidia fortasse erunt inter Chronologos; atque omnes Tabularum certissimarum fidem appellabunt. Quidam mortem istam anno 1701. collocabunt; alii vero insurgent, & in medium producta Editione anni 1704. contendent; Principem hunc fatis cessisse anno 1702.

* *Est autem in Bethlehem puteus magnus, in quo Maria gloriosa aquam fertur hausisse, ubi etiam aspicientibus miraculum illustre monstratur, id est Stella, ut* [illegible]*, quæ apparuit Magis, ostenditur. Venientibus devotis, ac recurrentibus super os putei, operiuntur linteo capita eorum. Tunc ille, cujus meritum obtinuerit, videt Stellam ab uno pariete putei super aquas transmigrari ad aliam in illo modo, quo solent super cælorum circulo stella transferri. Et cum multi aspiciant, ab illis tantum videtur, quibus est mens senior. Nonnullos vidi, qui eam asserebant se vidisse. Nuper autem Diaconus noster retulit, quod cum quinque viris aspexit, sed duobus tantum apparuit.* Greg. Turon. de Glor. Martyr. c. 1.

&

& Nicephorus inter Græcos, & Jacobus a Voragine, Petrusque de Natalibus inter Latinos famæ deploratæ autores sint, & minimæ apud Sapientes autoritatis; Bailletus tamen declarat, cum singillatim Historiam Sancti alicujus ejusdem eum ipsis aut regionis aut Ævi, quem nosse possent scripserunt, tum visum fuisse sibi, eos audire saltem de summa rei; siquidem arbitratus est, eos perfrictæ frontis adeo non esse, ut ausi fuerint confingere, sive supponere summa quoque capita Historiæ alicujus Sancti, quorum recens adhuc memoria viguisset, & superesse possent testes, ad eos mendacii redarguendos, appositi.

Baill. ubi Adm. Art. 12.

Quoties Scriptores posteriorum Sæculorum in ea, quæ monumentis tradunt, sponsores proferunt ejusmodi, omni æquitate possumus iis factis assentiri, quæ ex his fontibus hausisse se profitentur. Verum quoniam Scriptores Ecclesiastici non semper Autores memorant, a quibus, quæ narrant, traduxerint; neque item eorum ullum in Scripturis, vel in Ecclesiæ Scriptoribus, qui præcesserunt, aut in eodem sæculo versati sunt, vestigium extat: tres supersunt tantummodo viæ, unde historias illas promere potuerint.

Primo eas deducere potuerunt a Scriptis, quæ interciderunt, quæque in Bibliothecarum pulvere delitescunt. Haud equidem negaverim, multa fuisse veteribus cognita, quorum origo a multis sæculis latet; * verum contendere, se posse indicare, quænam ab id genus monumentis in rem suam Scriptores Ecclesiastici contulerint, divinare est. Difficile pariter intellectu videtur, Eusebium, Athanasium, Hieronymum, Augustinum, Joannem Chrisostomum, aliosque Veteres tot ex his Libris deperditis mutuasse, quæ posteritati commendarent de Apostolis, de Viris Apostolicis, deque iis, quæ prioribus Ævis contigerunt, quorum apud Sacras Litteras, & Volumina Scriptorum vetustiorum altum silentium est.

Traditio, & Consuetudines Ecclesiarum, de quibus inferius, haberi possunt instar fontis alterius, e quo ad Scriptores factorum multorum notitia manavit: Libri vero suppofititii instar tertii. Ut autem hæc pateant apertius, animadvertendum est, plura recenseri factorum genera. Alia sunt celeberrima, illustria, publica, atque universis perspecta, de quibus non ita facile quo ad rei summam falli Scriptores potuerunt; quamvis

* Hieronymus ex. gr. narrat in Tractatu adversus Vigilantium, Pompejum Hispania Romam revertentem, Sertorio profligato, collegisse quotquot reperit Vettones, Arevacos, & Celtiberienses in Pyrenæis, quos ad primam planiciem ductos, quæ in Montium illorum radicibus sita erat, incolas fecit Urbis illius, *unde & Convenarum nomen accepit*. Quisnam Historicus, quis Geographus, quilve Scriptor Hieronymo antiquior factum istud, tot adjunctis affectum, persequitur?

quoad

quoad adjuncta secus res se habeat. Alia sunt peculiaria, & paucis, interdum etiam uni Historico explorata. Nonnulla sunt natura ipsa magis credibilia, cujusmodi dixeris, quæ plerumque accidunt, & communi de caussa; nonnulla autem minus credibilia, atque hæc esse solent, quæ raro eveniunt, & caussa singulari. Quædam demum in Autoris regione contigerunt; quædam in Provinciis remotis.

Quamvis exempla multa a nobis recitata docuerint, Scriptores etiam testatioris & certioris autoritatis lapsos aliquando fuisse in Historiis quoque publicæ famæ; id tamen eo consilio factum est, ut compertum haberemus humanum prorsus esse, omnibusque fere commune hæc peccare. Nihilo secius propter paucorum vitia, non est omnium Scriptorum testimonium de factis Historicis repudiandum: impudens enim esset, ridendumque consilium quibusdam factis fidem detrahere. Atque ut non capiamur, nosque saltem prudentia duce, & exquisitæ intelligentiæ luminibus dirigamus, hæc sunt diligenter servanda.

REGULA PRIMA.

FActa celeberrima & illustria, quæ nihil incredibile afferunt, & in Historicorum narrantium regionibus contigerunt, recipienda sunt hæsitatione nulla ab Scriptoribus illis, in quorum conspectu gesta fuere, sive qui didicerunt illa a Viris fide dignis, vel ejusdem Ævi, maxime vero si Scriptores isti ingenio, probitate, & fide præstent ingenua.

REGULA SECUNDA.

SI eventa publica non sint, neque rebus constent fabulosis, atque acciderint in Autoris ea recitantis regione; tum eventa hæc verisimilia existimentur; præsertim autem si narratores habeant testes oculatos, aut eadem ætate viventes, neque hujusmodi, ut hominibus imponere voluisse videantur.

REGULA TERTIA.

QUamquam Historici scripto tradiderint eventa paucis nota; quamquam hæc a communi paulum ordine abhorrere videantur, adjunctis affecta sint non omnino incredibilibus, atque in Provinciis remotis acta fuerint, non tamen amandanda sunt, præterquam firmis non dicam rationibus, sed invictis argumentis suadentibus. Neque enim fit credibile, alicujus integritatis hominem tanta fuisse impudentia, ut aliis obtrudere facta voluerit, quæ aperire potuerint Scriptores ejusdem ævi, & planum facere illa nihil magis esse, quam figmenta.

RE-

REGULA QUARTA.

SI quis Autor nimiæ credulitatis fama laborat, atque sit ad fabulas venditandas a natura institutus, nec non ad incertas narrationes sine delectu & judicio hauriendas: si talis, inquam, autor facta describit, quibus se interfuisse, sive illa ab iis, qui aderant & noverant, sive ab ejusdem temporis scriptoribus percepisse testatur, non sunt, opinor, explodenda eventa ista: idque præcipue quoties publica sunt & illustria, quoties nihil nisi simile vero præferunt, atque in ejus regione evenerunt, nisi si aliunde dictorum falsitas emergat. Mente sane atque intelligentia vacare arbitrarer Autorem illum, qui factum confinxisset, de cujus statim mendacio & fraude redargui posset. Illud interim præstat animadvertere, si Autor idem de factis perhibeat paucis notis, minus probabilibus, quæque in remotis Provinciis contigerunt, non est eventis istis fides adjungenda, antequam optime pensitentur, licet asserat Autor, illa coram se gesta fuisse, aut a Viris cognovisse, qui rem viderant, & perceperant.

Quo in loco illud attendas velim, me non sine aliquo discrimine argumenta, ab his tribus narratoribus decerpta, in eundem ordinem digerere. Tutius nanque est Autorem audire, qui, quæ nunciat, se vidisse affirmat, quam eos, qui se a testibus rei præsentibus, eandemque tenentibus imbutos fuisse declarent; & minore in alea versatur, qui hujus postremi sententiæ adhæret, quam qui ad ejusdem ætatis Scriptorem animum adjicit, præsertim si eadem sint spectabiles probitate. Denique testimonium Autoris contemporanei anteferendum est testimonio Doctorum, qui pluribus annis, itemque sæculis a re distant; quia priorum testimonium accuratius videtur esse, quamvis posteriores majore sint nomine & dignitate. Non semper insita est animo facti species, quod contigit multo ante; & Viri ipsi summi sæpius, quam par est, memoriæ fidunt, quam aliquando deficere necesse est. Quare cavendum, ne illorum existimationi nimium tribuamus, qui in hujusmodi vitium incidunt. Ceterum abs re crediderim, non vereri aliquem disertum ejusdem ætatis Autoris testimonium imminuere, tum maxime cum per se se rem assecutum fuisse asseverat; propterea quod Scriptor recentior afferat aliqua, cum Prisci illius narratione pugnantia.

Ad hæc: æquum videtur, vetustos ejusdem regionis Scriptores alienigenis anteferre. Difficillimi profecto negotii est, accuratam eorum notitiam habere, quæ procul a nobis gesta sunt; ipsaque experientia compertum habemus, vulgi rumores ex hac ad illam Nationem dissipatos, & narrationes longe venientes Scriptores multos in errorem induxisse, ea

præ-

præfertim ætate, qua infrequens & difficile Litterarum commercium erat, quaque Latini fæpe Græcos, Græcique Latinos ignorabant. Ut illud confequatur inde, teftimonium Latinorum de factis & Controverfiis in Italia, Gallia, atque Hifpania &c. ortis, Hiftoricorum Græcorum teftimonio anteferendum effe.

Jam vero multi operis negotium eft regulas fcifcere de teftimonio a libris, qui perierunt, depromto; quandoquidem nos latent, quæ in illis comprehendebantur. Quædam ex his Opera nihil nobis præter nomen & titulum afferunt; alia vero diminutas tantum Epitomas. Quod eft iftorum, locus erit judicandi ex fragmentis iftis, fi parva adeo non fint, de ingenio, eruditione, probitate, intelligentia, ceterifque Autorum illorum dotibus; atque animo informandi, quam certum effe poffit illorum teftimonium.

Quando autem Scriptores Ecclefiaftici fontes non indicant, unde fumferunt narrationes fuas; tum ut teftimonii vis cognofcatur, virtutes eorum intimæ confiderandæ funt; locus, quem inter Sapientes occuparunt; tempus, regio, aliaque adjuncta; & natura factorum, de quibus locuti funt, perpendenda.

Haud inficias iverim, Libros multos commentitios aliqua interdum autoritate præftare. Critici certe, omnium judicio fuper hoc capite religiofiores, non definunt eos adducere, cum expedit rebus fuis, uti probatum alibi a nobis eft. Quo autem autoritas id genus Operum extricetur, opus eft illa in tres claffes partiri, five alicujus Autoris nomen referant, five non. In priore ea ponas, quæ fabulis fcatent, Hiftoriifque ridendis: cujufmodi funt Evangelium Nicodemi de Paffione & Refurrectione Jefu-Chrifti; Proto-Evangelium S. Jacobi de Vita Mariæ Virginis; falfus Melito, qui de Matris Domini interitu & Refurrectione differit; confictus Abdias, Geftorum Apoftolicorum Scriptor; Vita S. Joannis, quæ nomine Procori ad hanc diem extat, aliaque his fimilia. Ad alteram claffem fpectant monumenta erratis conferta, in quibus tamen quædam bona funt, Hiftoriis multis fabulofis, & narratiunculis de arbitrio compactis permixta; neque omnino vacant erroribus: uti Chronicon Alexandrinum, *Menæa & Menologia* Græcorum, Conftitutiones Apoftolicæ; Recognitiones S. Clementi tributæ, atque alia. Denique non defunt Libri fpurii, qui tamen nihil nifi pium & folidum complectantur. In hoc numero recenfe Opera multa, quæ Sanctorum Cypriani, Athanafii, Hieronymi, Ambrofii, Joannis Chryfoftomi, Auguftini, aliorumque Patrum nomenclaturam adepta funt, atque ad Operum ipforum Appendicem rejecta.

Diff. 2. part. 2. art. 1. 2. 3.

Opera fuppofititia prioris generis nullius autoritatis habenda funt;

cumque nullam omnino opportunitatem afferre possint; nemo ea proferre deberet, nisi ut animum ab illis remotum ostenderet, & Veterum in fallacibus monumentis obtrudendis libertatem indicaret.

Haud similiter autem res se habet omnino de Operibus alterius Ordinis, ad quæ cognoscenda has rogare Leges quis posset. Prima est: Eruditum illum, qui utitur aliquando Libris istis, non posse, sicubi eorum dictis in angustias compellitur, ab illis recedere; hoc uno brevi, nec argumentis munito, effugio: Hæc sunt monumenta Apocrypha. Altera, secundum rectæ & accuratæ Critices præcepta nunquam adhibenda esse hujusmodi Opera. Et sane quamquam veritatem complecti aliquam possint, ea tandiu erit incerta, quandiu a mendacio secerni non poterit.

Præterquamquod enim nullius frugis est Monumentorum istorum testimonium, terunt insuper Scriptores tempus in illis refellendis, quoties adversus se faciunt; volumina succrescunt; & novæ sæpe numero concertationes oriuntur. Quamobrem expeditior via esset, ad ea nunquam confugere; cum Historia illa nequeat non maxime suspiciosa videri, quæ innititur levibus adeo argumentis; quæque non sunt ex dignitate Operis, ad accuratam & castigatam Criticen compositi. Nihilo secius, quoniam peritiores posteriorum sæculorum scriptores Monumentorum nothorum istorum testimonium non aspernantur, animadvertere juvat, in illis reperiri 1. Eventa ad historiam, sive ad Chronologiam spectantia. 2. Vetustas consuetudines, quæ Sanctorum cultum & Festorum celebritatem attingere possunt.

Quo posito, illud possumus affirmare, Criticæ accurationis esse, hæc Apocrypha scripta minime producere in argumentum factorum Historicorum, & Chronologiæ; eorum nanque ope, quippe pinguibus mendis & anachronismis scatentium, non posset satis fabula veritasque dignosci. At enim, inquies, quare ad ea non se conferre, ubi factis istis elucidandis desunt meliora? Hanc sibi prætexunt nonnulli Critici excusationem. Quasi vero dicerent: Singularia quædam de Gestis Apostolorum apud Abdiam lego, quorum nulla apud ceteros scriptores mentio: eccur non licebit tum mihi ipsius suffragio eadem referre? Regula hæc, subjungent, æqua videri poterit, cum unum est Operum istorum testimonium; at non item, cum eo utimur ad alterius Scriptoris, cum eo concinentis, fidem roborandam, atque ostendendum, plures de eodem facto locutos fuisse. Ego vero non video, quid emolumenti capere possis ab Opere nullius autoritatis; neque qua ratione aliquod ipsi pondus accedat, si modo cum alterius Scriptoris fidei præclaræ testimonio conjungatur. Patet denique Regulæ hujus soliditas, si decernendum de re sit ex ea, qua se gerunt iidem Critici, ratione, qui ab Apocryphorum Scri-

Scriptorum usu non abhorrent: neque enim crediderim; eos unquam in Scriptis suis, quoties adversus illos monumentorum hujusmodi autoritas intentatur, præteriisse, quin eam aperte repudiarent, aut vel ullam probabilitatis umbram concederent.

De vetustis vero Consuetudinibus, Sanctorum cultu, celebratione Festorum, aliorumque similibus, quæ v. g. in Constitutionibus, ab Apostolis nuncupatis, in Menæis & Menologiis Græcorum &c. reperiuntur, ipsorum testimonium non est usquequaque abjiciendum, alicujus imo ponderis esse potest; quoties autores isti testes se fuisse perhibent; ante omnia vero si alterius Scriptoris suffragio fultum sit, qui, quæ narrat, ex his fontibus contaminatis non hauserit. Quod tamen non tollit, quominus vetusta hæc monumenta res Ecclesiasticæ disciplinæ utilissimas complectantur, & plurima eaque egregia præcepta tradant de Christianorum, & sigillatim Pastorum officiis, deque Institutis & Cæremoniis Ecclesiasticis.

Hic equidem non existimem, idem ferendum esse de Scriptis III. Classis judicium, atque de præcedentium Libris confictis enunciavimus. In hunc itaque modum monumenta hæc, opinor, expendi possent. Cum Autor illorum Virum sagacem, gravem, & probum se prodit, persuasum habeo, super ignoti hujus testimonio satis firmum argumentum statui posse, quo factum aliquod suscipere teneamur; idque eo suscipiendum erit, quo in Autore suo majores eruditionis, limati judicii, & fidei ingenuæ notæ apparebunt. Quæ tamen cum dicimus, illud pro rato habemus, ex ipsius dictione, stylo, & rebus narratis conjici posse tempus quo vixit, nihilque eum protulisse Sæculi sui negotiis aut eventis contrarium. Ceterum quamquam illud accidere posset, ut in Opere isto levia ejusmodi menda emergerent, quæ in probatioribus Scriptoribus plerumque occurrunt, non id tamen illius testimonio officere deberet.

Porro haud absimile fere est Librorum istorum suppositorum, atque Actorum Veterum Martyrum Ruinartii fatum. Monumenta hæc Autoris nomine carent, tempus, quo descripta fuere, desideratur, multa nullatenus sunt a Veteribus memorata; demum erratis non ita levibus asperguntur. Quæ omnia indicia Actorum istorum suppositionis argumento esse possent: nihilo secius nemo non exploratam habet plerorumque Monumentorum istorum veritatem, atque item ex illis optima de factis non paucis argumenta duci possunt. Unde itaque Opusculorum istorum autoritas? ex ipsa rei summa. Suis nanque ipsorum viribus in dignitate se continent; eorumque simplicitas, brevitas, adjunctaque cetera testatum faciunt, legitima esse Acta hujusmodi. Idem poteris de Supposititiis tertii ordinis voluminibus asserere. Autoritas istorum ex

ipsa rei summa comparatur, videlicet ex Scriptoris ingenio, fide, stylo firmitate &c., ut ubi hæc omnia in Apocryphis istis Operibus conveniant, ea non parum acquirant facultatis, qua pro factis Historicis argumenta suppeditent: quoties præcipue nos deficiunt meliora.

In Judicio de Controv. super Martyr. Parif. Ecclef. p. 27.

Contendit Launojus, mendacem Librum aliquem, nonnihil autoritatis obtinere, quod a Scriptoribus multis laudetur; idque exemplo confirmat epistolæ ad Paulam, & Eustochium, de cujus falsitate universorum sententia non discrepat, & tamen Hieronymo vindicatur. Epistola hæc, inquit Doctor iste, utpote ab Hincmaro Archiepiscopo Remensi, ab Odilone Abbate Cluniacensi, ab Ivone Carnotensi, aliisque laudata, in alicujus nominis autoritatem evadit. At si verum esset principium hoc, illud confiteri necessum foret, ementitum Melitonem flocci non esse faciendum, atque illo ad facta statuenda uti nos posse; quandoquidem plurimi a VI. Sæculo Scriptores de eo meminerunt.

In Tractatu de S. Thoma.

Quamquam autem libro apocrypho autoritas propterea non addatur, quod illum Scriptores multi citaverint; secus tamen dicendum esse puto, cum ab œcumenica Synodo producitur. Ex quo fit, Frontonem Ducæum de Homilia super S. Thoma, Joanni Chrysostomo tributa, loquentem, his verbis uti: *Licet autem ut genuinum eum Autoris nostri fœtum propter styli disparitatem non agnoscamus; tamen eum commendat autoritas Lateranensis sub Martino I. coactæ circa annum 650. contra Monothelitas*. Eandem cum laude nominat Homiliam Concilium VI. Constantinopolitanum, Agathone Pontifice, adversus eosdem Hæreticos celebratum. Cujus principii monito quampluribus Apocryphis Monumentis autoritas aliqua foret iccirco concedenda, quod a Conciliis Generalibus usurpantur. * Id quidem videtur satis rationi respondere; si nanque tantopere habita sunt Opuscula ista a Patribus Sanctorum Conventuum illorum, ut aliquam ea veritati definiendæ vim afferre existimaverint; qua de re nullam afferent factis duntaxat recipiendis? Hic saltem honor non videtur denegandus locis illis, unde Concilia textus adductos decerpserunt, quin toti ipsi Tractationi, in qua verba sunt, deferatur.

Testimonium Veterum maxime dissimiles autoritatis gradus habere potest, si ejus fiat cum testimonio aliorum Ecclesiasticorum Scriptorum collatio. Quoniam vero difficillimum esset, hujus comparationis modos sin-

* Præter Homiliam de S. Thoma, mendose ad S. Chrysostomum spectare creditam, Concilia Constantinopolitanum, Lateranense & Nicenum II. Monumenta plura supposititia memorarunt; uti Epistolam, titulo S. Basilii ad Julianum, Homiliam de Unico amborum Testamentorum Legislatore, S Joanni Chrysostomo adjudicatam; Pratum spirituale Joannis Moschi, relatum nomine Sophronii, Dialogos de Trinitate; Historiam de Imagine Jesu Christi in Urbe Beryti, aliaque multa.

gil-

gillatim ante oculos ponere, aliquibus regulis hic in universum propositis contentus ero.

REGULA PRIMA.

QUoties factum aliquod exequitur narrando Autor unus, quod a multis, testimonii æque in universum recipiendi, oppugnatur: tametsi veritas ab eo stet fortasse, qui solus loquitur; ratio tamen postulat, ut ab ejus sententia discedentes, in eam, quæ plures habet sectatores, descendamus.

REGULA SECUNDA.

SI unus vel duo Historici factum referant, de quo ceteri ne verbum quidem habent; audiendus est citius, qui refert, quam qui de illo verbum non habent. Accidit nanque non semel scriptoribus non fuisse studium, ea litteris mandandi, quæ in oculis eorum versabantur; quod scilicet ita pervagata forent, ut fieri non posse videretur, illa a quopiam ignorari. *

REGULA TERTIA.

UBI quidam Autores factum varie persecuti sunt, circumspiciendum diligenter est, quid rei esset illis in eodem facto. Privata nanque studia homines plerumque seducunt. Non tamen altius in intimis eorum rationibus penetrandum est; expedit potius in iis vim facere, quæ nota sunt, quam in conjecturis, ex absconditis cordis affectionibus petitis, quæ dubiæ semper, incertæque sunt. Eadem præceptione anteferas Scriptores liberos, nullique addictos aliis, qui non possunt non sæpe numero Principum & Procerum ambitioni indulgere. Si tamen momenta hæc perspicue non constant, tibi curæ sit, quæ contradicunt, auferre, & Scriptores, quoad veritas patitur, Scriptoribus conciliare.

REGULA QUARTA.

SI duas Sententias discrepantes Multi e veteribus tuentur, liberum esto eam sequi, quæ tibi vero similior videbitur: itemque si Scri-

* Hac de caussa Philo, & Josephus, qui diligentissime Templi Hierosolymorum Mira congesserunt, taciti prætereunt Probaticam Piscinam apud Judæos celeberrimam, cujus aquis morborum depellendorum inerat facultas. Novimus præterea a Scriptoribus multis in nullam gravissimarum rerum cognitionem nos venisse, quæ in regionibus illorum gesta fuerant; eademque ab alienigenis didicisse. Ex. gr. si perspectum habemus, moris fuisse Imperatorum Romanorum, ut ante illos ignis gestaretur, id Græcis, non Italis scriptoribus debemus.

pto-

ptores inter Ecclesiasticos de Chronologiæ capitibus non conveniat; ut totidem ferme sint opiniones, quot de re aliqua Tractatores; quod ostendit nobis Epocha Nativitatis Jesu Christi; de qua alibi diximus, & tempus Martyrii S.S. Apostolorum Petri & Pauli. * Tum Moderni, qui distracti sunt in Veterum testimoniis sectandis, possunt singuli eadem probabilitate ejusdem prisci Scriptoris sensis adhærere, quem sibi in Chronologiæ ducem adsciverunt; servato præsertim accurate, quem semel adoptarunt, temporum ordine.

Diss.1.
Diss.3.

REGULA QUINTA.

NON existimaverim, esse redarguendum Autorem illum, qui Priscum aliquem modo sequitur, modo deserit, secundum varias, de quibus disputat, Tractationes; atque illum cum aliis sive majore sive minore autoritate Scriptoribus Ecclesiasticis confert. Ea etenim conjecturis & adjunctis esse potest, ut eum aliquando cogant eb eo desciscere, cui antea innitebatur. Verum aliorum judicium sit, nonne Critices accuratæ institutioni respondeat, Scriptoris antiqui placito obtemperare, ceterisque omnibus anteferre super quodam capite; super alio vero prorsus simili, adjunctisque iisdem affecto, nuncium ipsi remittere, eujus dictis sententiam suam constituerat, atque alterius testimonium præferre, quem antea repudiaverat. Multa protulit opus nostrum exempla hujus Criticorum de re Historica consilii; quare unicum hic attexam de re Chronologica.

Diss.2. art.2.3.4.5.

Declarat Tillemontius, mentem suam esse, Eusebio aures præbere de Chronologia S. Lini, aliorumque Pontificum ad S. Pontianum usque; Bucherii vero ordine ceteros inde Pontifices enumerare. Quodnam est ipsius propositum in hac se gerendi ratione? nisi errasse Eusebium in Chronologia Pontificum, qui paullo ipsum antecesserunt, accuratissimum fuisse in Pontificum Chronologia, qui magis ab ipso remoti erant. Quapropter Eusebius præstat per Tillemontium Autori Chronologiæ Bucheria-

Tillem. Tomo 2. annot. 2. in S. Clem. pag 593. col. 1.

* Alexander Chronicon spectans Eusebii, Sanctos Apostolos Petrum & Paulum vivere desiisse tradit eodem, quo Nero, anno, qui per ipsum tertius decimus, aut decimus quartus est Imperii ejus, & Jesu Christi 69. Alex. Hist. Tomo 1. sæc. 1. Art. 6. p. 27. Tillemontius in vestigiis hæret S. Epiphanii, qui Apostolorum istorum Martyrium anno collocat 66. Tillem. Tomo 1. annot. 40. in S. Petrum p. 557. col. 2. Bollandus e vivis ereptos credit, *Nerva* & *Vestino* Consulibus anno 64. secutus indicem Pontificum, Damasi nomen gerentem. Bolland. April. Tomo 1. p. 14. Baronius Hieronymo consentiens, existimat isthinc sublatos post Senecæ interitum, nimirum anno 67. Hier. in Chronico & de Viris Illustr. Dupinus tandem, dicto certe audiens aliorum Antiquorum, affirmat, Apostolos istos vitam pro Christo fudisse non quidem annis 69. 67. 66. 65. sed 64. *Dupinus Diss. Prælim. pag.* 192.

næ:

næ: hic vero contra præcellit Eusebio. Eusebio quoque, inquit iste Criticus, primas deferre debemus, cum dicit, S. Linum proxime S. Petro successisse, & duodecim ferme annis Ecclesiæ gubernacula tractasse; hunc excepisse Cletum, totidemque aut paullo amplius annis regnasse; tertio denique, Clementem sedem eandem novem annorum spacio obtinuisse. Nihilo tamen minus persuasum habet, non audiendum esse Eusebii testimonium, cum initium Pontificatus Lini refert ad annum 69., Cleti ad 81., Clementis ad 93.

Ibidem annot. 1. in S. Clem. pag. 587. col. 2.

Ibidem 596. col. 2.

Denique considerare libet, Scriptores Ecclesiasticos autoritate differre admodum inter se, si illos invicem compares, tum quod attinet ad approbationem a Conciliis factam Opusculis & doctrinæ aliquorum; * tum quoad honorem ipsis præstitum, publice legendo in Ecclesiæ Officiis illorum Tractationes; tum denique quoad prærogativas a summis Pontificibus nonnullis concessas. Certo quidem certius est, cum de Scientiis humanis, de Historia, de Chronologia, & solis factis negotium est, Autoritatem Scriptorum Ecclesiasticorum tanti fieri duntaxat, quanti sunt momenta, quibus fulcitur. Qua de re Autori minus vetusto & celebri, factum conjecturis firmioribus statuenti, & vera manifeste tradenti, nemo dubitat fidem esse adjungendam, posthabito Patris etiam & Doctoris Ecclesiæ testimonio. Quamquam si conjecturæ ex utraque parte æque ducantur; res flagitat, ut præcellat Vetusti Scriptoris autoritas recentioris autoritati; sensa Viri Ecclesiastici sensis illorum, qui extra Ecclesiam sunt; testimonium denique Patrum & Doctorum Ecclesiæ, quorum Opuscula Conciliis probata sunt, & singulari honore ab Ecclesia affecta, testimonio Scriptorum Ecclesiasticorum, qui hujusmodi plausu glorioso dignati non sunt.

Cum autem dicimus, Autoritatem primum esse Critices principium, intellige, opus esse, ut facto alicui animum adjiciamus, illud testibus fide dignis roborari, Autore videlicet, judicio acri, exquisito rerum gustu & probitate præstante, qui fabulis bellum indixerit, atque ab aliis

* In Concilio Romano, a Gelasio Papa celebrato anno 494. mentio fit Opusculorum Patrum, quæ suscipit Ecclesia: *Jam nunc subjiciendum est de Opusculis S. S. Patrum, quæ in Ecclesia Catholica recipiuntur. Opuscula B. Cypriani, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Basilii, Joannis Chrysostomi, Theophili Alexandrini, Cyrilli Alexandrini, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Prosperi*. Dist. 15. Cap. S. Romana Ecclesia. In Concilio pariter Generali Constantinopolitano temporibus Vigilii Papæ, & Imperatoris Justiniani, Patres ejusdem Synodi, postquam pronunciarunt, se amplecti quidquid in quatuor prioribus Conciliis œcumenicis factum & decretum erat, subjungunt: *Super hæc sequimur per omnia & Sanctos Patres, & Doctores Ecclesiæ Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum, & Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proclum &c* Concil. V, Generale Coll. 3,

de-

decipiendis, vel in fraudem inducendis alienus sit, ut nemo magis. Quod si Scriptores duo iisdem æqua ratione virtutibus pollerent, eorumque alteruter præter id ampliore esset existimatione, fama melius constituta, & doctrina probatiore: cujus sententia anteire deberet, ubi quam hic narrat, alter rejiceret? Satis apparet, hujus dictis homines fidem adhibituros, tamquam magis similibus veri; præsumtio certe isti faveret: idemque fere pronunciandum esse arbitrarer de Veteribus erga recentiores; de Scriptoribus Ecclesiasticis erga eos, qui sunt extra Ecclesiam, deque Patribus erga locum, quem ipsis in Ecclesia obtinuit doctrinæ ipsorum comprobatio.

Utcumque autem minime arrideret enunciatum istud, ratum saltem & constans habeo, non posse non unumquemque confiteri, testimonium Patris alicujus aut Doctoris Ecclesiastici de factis Historicis, petitum ab Opusculis, Conciliorum suffragio munitis, anteferendum esse testimonio alterius Patris, cujus Scriptis eadem approbatio non accedit. Præstantia hæc obsequium significat, quod summis Viris istis debemus, & Ecclesiæ filiis apprime congruit. Ac si tantum hoc pacto adversam Hæreticis viam iniremus, qui toti sunt in infirmanda Patrum autoritate; vel ob id unum optimorum esset, opinor, Criticorum huic pronunciato assentiri. Quem præterit, studium omne in eo posuisse Protestantes, ut Patrum Ecclesiasticorum autoritatem gradatim convellerent? Initio quidem dixerunt, Patres homines fuisse perinde ac nos fallere & falli haud nescios: illos adjumenta multa, quæ in hanc diem præsto sunt nobis, defecisse: facta minime expendisse pondere Criticorum; atque his Patrum testimonium super Historia Ecclesiastica elevarunt. Deinceps ventum est ad ipsorum autoritatem contemnendam de factis, quibus aliqua est cum Religione cognatio, uti v. g. de quibusdam vetustis Ecclesiæ consuetudinibus: Post hæc non sunt veriti Patres deserere, imo ipsas illorum interpretationes Sanctarum Litterarum oppugnare. Postremo eorundem autoritatem de Dogmatibus & Traditione penitus sustulerunt.

Ecce quam præcipites dedit impudens & superba Critice Protestantes. Statim ac Criticus ingenti & licentiore animo instruitur, sibi magnopere cavet, ne credulus sit; atque in Magnæ Artis suæ luminibus confidit. A testimonio Veterum se subducit super eventis multis, quæ cum Sanctis institutionibus, & piis Traditionibus Ecclesiæ, jam inde a multis ævis acceptis, connectuntur. Quo vero pretextu? Propterea est, inquiunt, quod Patres multa ignoraverint, in quorum cognitionem Critices opera venimus; quod se totos dederint ad res majoris momenti perpendendas, quod denique Critica Facultate præditi non essent. Quot ne hujus Instituti exempla in medium protulimus? eo demum usque, ut Critici Ca-

Diss. 2 pag. 1. Art. 6.

tho-

tholici non pauci ſuper hac re Heterodoxorum luminibus Veterum lumina poſtpoſuerint. Qui fines iſtos ſunt prætergreſſi, quam metuendum eſt, ne illic minime ſiſtant?

Pronunciati hujus itaque exercitatio neceſſitatem habere videtur, cum in ſcopulis evitandis, tum in oſtendenda erga Eccleſiæ Patres obſervantia. Et ſane ſi Concilia ſtatuerunt, ſcripta eorum incorruptam & Catholicam doctrinam præſeferre; quamobrem facta Hiſtorica, doctrinæ permixta, majorem non acquirent veri ſpeciem, quam eventa in Libris minus probatis reperta? Conſequenter ex ſeverioris Critices documentis extra controverſiam eſt, Scriptorum Eccleſiaſticorum teſtimonium Autorum novorum cognitionibus anteferendum eſſe; atque inter illos, eorum opinionibus obtemperandum, quos majoribus Eccleſia honoribus eſt proſequuta: poſita ſemper in adjunctis facti, atque in intimis Scriptoris virtutibus æqualitate. Quemadmodum nemo eſt ſubditorum aut inferiorum, qui citra aſſentationis & Indulgentiæ notam, non poſſit aut debeat pluris facere Principis aut Magiſtratus, quam vulgaris hominis narrationem, ſi modo par utrinque probitas effulgeat: quare non oportebit in re Critica & Hiſtorica pendere magis eorum fidem, quos obſequio ſuo tot retro Sæculis honeſtavit Eccleſia, ac illos, qui apud ipſam tanta nunquam dignitate fuerunt? Illud etiam perſpicuum eſt, meas Animadverſiones eo uſque non fieri, ut Sanctorum iſtorum Doctorum ſenſis prælatis, opinio contraria falſitatis ſit inſimulanda, cum tantummodo velim, eam fore minus probabilem.

Supereſt Veterum teſtimonium ad trutinam revocare quoad ſingulorum animis inſitas qualitates. At re iſta ſuperius non uno loco delibata, atque toto ipſo art. 6. Diſſ. 2. idem argumentum tractante, id unum hoc loci ſubnectam, animadvertendum ſcilicet eſſe, ut quanti ſit ponderis teſtimonium Scriptoris vetuſti certo conſtet. 1. Nonne in ejus Operibus accuratio, recta intelligentia, ſoliditas, & guſtus rerum exquiſitus deprehendantur. 2. Si pronus eſt ad hauriendum quodlibet Hiſtoriarum genus; ſi nimia credulitate laborat; ſi circumſpectionem in rebus poſt accuratum duntaxat judicium enunciandis oſtendit. 3. Quibus verbis res efferat. Num verbis conceptis, & ambiguitate non fallentibus: num alicubi evertat, quod alibi confirmaverat; idque an obiter, & occaſione oblata, an vero conſulto, & ſumma rei excuſſa. 4. Si in Scriptis ejus locus eſt animi affectionibus, partium ſtudiis, præjudiciis atque ardori diſputandi. 5. Nonne demum argumentum ſuum funditus aſſequatur; erroribus obnoxius ſit, atque rerum, de quibus diſputat, numeris omnibus abſolutam notitiam habeat, vel in ipſis gerendis fuerit verſatus.

Diſſ. 1. p. 9 & ſeq. pag. 31. & ſeq. Diſſ. 2. Art. 6. p. 246 & ſeq.

Antequam porro deliberes, hujus ne potius, quam illius Scriptoris

prisci testimonium amplectaris, præstat diligentissime pensitare, non modo ex quo fonte res ad se derivaverint; quem locum in Ecclesia tenean; quibusque animi dotibus sint affecti; sed naturam etiam factorum, quæ narrant, videlicet, an paucis nota sint, an vero illustria; an vulgaria & similia veri; an vero mira & minus credibilia; an denique in Autoris regione, an vero apud exteras gentes contigerint. Tandem interest dijudicare, num eventa ei perspecta fuerint, a quo referuntur, numque illa a testibus oculatis, aut ejusdem tantummodo ævi didicerit. Ad accuratum Criticum attinet, alterutri narrationi minime assentiri, quin adjuncta hæc omnia æqua lance suspenderit; quorum consideratio Autorum testimonio non parum existimationis addere potest, vel imminuere.

§. II.

Regulæ de Conjectura, altero Critices Principio.

Tota ipsa Operis hujus Dissertatio tertia in eo versata est, ut expenderet, quidquid ad Conjecturam spectat, tum quoad Regulas a Criticis institutas ad rectum habendum germanorum Patrum operum, factorumque Historicorum delectum, tum quoad commodam Argumenti negantis exercitationem. Animadvertimus quoque multa in præcipuas conjecturas, & magnum erratorum numerum collegimus, quibus conspersa sunt Criticorum Volumina de argumento a conjecturis ducto: quare id unum reliquum in præsens est, ut præcepta nonnulla tradamus, quorum vi Usum habebimus hujus alterius Critices Principii magis sibi respondentem.

Conjectura, ut a notione nominis ordiamur, argumentum incertum est. Mediam obtinet sedem inter cognitionem certam & *sophisma*; ut aliquid magis afferat, quam *sophisma*, minusque ac certa cognitio. *Sophisma* nihil efficit prorsus, ad decipiendum institutum est, & speciei multum, soliditatis nihil habet. Quod est cognitionis certæ, veritatem hæc facit exploratam, utque mens ei constanter adhæreat. Media itaque conjectura inter utrumque, ita menti aperit veritatem, ut non omnino ista convincatur; sive ut melius dicam: conjectura cognito est, aliquod in veritate fundamentum ponens, haud tamen sublatis omnibus in adversum dubitationibus. Quo fit, ut indiciis tantummodo fulta, & rationibus non prorsus certis, unam probabilem opinionem gignere potest.

Probabilitas gemina est: alia, quam interiorem vocant, altera, quam exteriorem appellant. Illa innititur momento simili veri, aut conjecturæ rationi consentaneæ; hæc vim habet in autoritate & sensis Eruditorum.

rum. Quibus animadverſis licebit inſequentes regulas edere de gradibus probabilitatis, a conjecturis acceptæ.

I. Eo eſt major vel minor facti alicujus probabilitas, quò magis minuſve rectæ & firmæ ſunt conjecturæ & rationes, a quibus pendet.

II. Tanto æquius momentum aliquod eſt, quanto a pluribus Sapientibus hujuſmodi eſſe cognoſcitur. Quemadmodum etenim fieri nequit, humano more, ut juſta & recta ſit ratio ulla, quin a Viris Sapientibus intelligatur, haud aliter quo pluribus probabitur, eo ad probandum conſtantior erit, & dignior, quæ audiatur.

III. Inde fit, conjecturam, doctis indoctiſque paſſim acceptam, eventum probabilius reddere, quam ſi ab aliquibus duntaxat admitteretur; ſimulque de gradu dejici, quo illorum pauciores de rationis aut conjecturæ hujus, in quibus conſtitutum eſt factum Hiſtoricum, conveniunt. Accidit quoque, eventum diu pro certo aut maxime probabili habitum, fieri & videri falſum, minimeque propugnandum; quoties temporum conſecutione emergunt Criticis firmæ adeo & concluſe probantes de facti hujus falſitate conjecturæ, ut probabilitas antecedens evaneſcat, & nemo de ipſius ambigat ſuppoſitione. Quod forte contigit de primorum Pontificum Epiſtolis, quarum fraus in Galliis præſertim eſt explorata.

Quapropter, ſi libuerit *Decretalium* propugnatoribus vacuo penitus animo has rationes librare, neceſſe erit, ut confiteantur, teſtimonia Scriptorum ab his Epiſtolis, facienda minoris, quam conjecturæ fiant a Critice deinceps in ipſas inventæ.

IV. Tum eventum aliquod cenſeri poteſt minime probabile, cum nullo recto argumento roboratur; & ſicuti huic vel illi conjecturæ major minorve ineſſe poteſt veri ſpecies; non ſecus Hiſtoria quædam majore poteſt probabilitate gaudere, quam alia.

V. Ut cognoſcas rationis alicujus æquitatem, intereſt excutere, quodnam ſit de illa Sapientum Judicium; nec ſatis erit, ut qui eam adhibet, illam ad rationis naturam exactam eſſe pronunciet. Videmus etenim crebro, homines ipſos Eruditos momentis uti judicio ſuo rectiſſimis; de quibus tamen, qui alieni a re ſunt, judicium ferunt omnino contrarium.

VI. Ut argumentum aliquod reddat factum certo probabile, opus eſt, illud æquum eſſe & firmum; neque ſatis puto, dixiſſe nullam urgeri conjecturam in oppoſitum. Quo etenim Scriptor aliquis facto cuipiam ex prudentiæ legibus aſſentiatur, non ſufficit decernere, conjecturam ſuam rationi non adverſari; ſed neceſſum eſt ex inſtituto Sapientis, momentum ſuum rationi conſentaneum eſſe, ut in hanc potius quam in aliam partem flectere poſſit.

VII. Non eſt inter probabiles recenſenda Hiſtoria, in quam feruntur

conjecturæ adeo firmæ, ut partem adversam explorate convincant; sive eo crescant, ut quoddam cognitionis humano more certæ genus efficiant.

VIII. Autoritas tum conjecturæ concedere debet, cum hæc justa videtur adeo & recta, ut prudentis ingenii, minimeque occupati homines pro certo teneant, Autorem captum fuisse; eumque illum purgare nemo posset, quin anfractibus verborum, & responsis futilibus uteretur. Cum vero factum commode testimonio confirmatur Scriptoris, qui autoritate aliqua præstat, qui explicate & citra ambiguitatem rem profert, cui nemo contradicit; neque colligere quis potest illum deceptum fuisse, tum autoritas conjecturæ antecellat necesse est.

IX. Ubi narratio æqua ratione instruitur & conjectura, non est satis ut probatio destruatur, aut factum refellatur, in universum monere: *id in speciem esse non potest: metuendum est ne factum istud figmentum sit: dubitare est, illud e monumentis supposititiis depromtum esse*; sed ajentis generis responsa, & argumenta manifesta necessaria sunt, sive firmiora, sive eadem vi rem concludentia, ut inde conjectura infringatur, aut totidem ponderibus libretur.

X. Quandoquidem fallaces frequenter sunt conjecturæ, solertis & moderati Critici esset, honoris loco ducere, nunquam a semita communi ad devia deflectere, nisi veritatis negotio compelleretur, tantumque abesse deberet, ut intelligentiam suam summis, qui ante nos extiterunt, Viris præire vellet, ut ipsi potius persuasum esset, nunquam se tutius iter ingredi, nisi quando ipsorum vestigiis insisteret.

§. III.

Regula de Traditione; & de Usibus; sive consensu Ecclesiarum; Tertio & Quarto Critices Principiis.

QUI superius ostendimus, duo hæc Principia autoritati & conjecturæ addenda esse; aliqua in præsens animadvertere debemus, ne mendaciis & fabulis aditus pateat in delectu germanarum Traditionum, neve eum falsis & popularibus permisceantur.

Non est hic recensendi, multoque minus examinandi locus varia Traditionum genera, de quibus disputant Theologi: satis erit superque in universum monuisse, triplicem esse Traditionem, nimirum Divinam, Apostolicam, & Ecclesiasticam. Eam dico Traditionem Divinam, quæ Dogmata a Jesu Christo Apostolis suis tradita complectitur, quæque Ecclesia perpetuo credidit, tametsi in Sacris Litteris non reperiantur. Traditionis Apostolicæ nomine intelligimus eam, quæ ab illis constitu-

ta

ta est, non tamen in eorum Operibus legitur. Traditio tandem Ecclesiastica inducta est sive a Conciliis, sive a Pontificibus, sive ab Episcopis, & paullatim tacita populorum consensione in Legis naturam evasit. Thierius aliud Traditionis genus adjungit, quam *popularem* appellat, eaque est, quam Filius Dei ad Legis Doctores, & Pharisæos sermonem habens condemnavit, neque Traditionis nomine insigniri meretur, quippe quæ veritati tanquam fundamento minime superstruitur.

Thierius Diss. de Lacryma Vindocinensi. c. 13. Gall.

Si quando Critici in Traditiones incidunt, quæ ipsis non sapiunt, satis habent, si dixerint per contemtum, eas esse Traditiones *populares*. Verumtamen agnoscant necesse est, uti probavimus, alias esse Traditiones præter Divinas, Apostolicas, & Ecclesiasticas, quas ii ipsi transferunt ad usus suos: & Thierius ipse, fastidii super hac re delicatissimi, magnum earum numerum attulit, quæ ad triplex hoc Traditionis genus spectare nullo modo possunt. Quare dicendum, alias non deesse Traditiones medias inter Traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas hinc, illinc inter traditiones populares. Continent aliquando istæ res a Lege divina abhorrentes, nihil omnino pietati prosunt, & sæpissime fabulam redolent manifesto; quique istiusmodi Traditionibus mentem adjicit, illusione plerumque & superstitione obligatur.

Thierius Exerc. adv. Laun. pag. 182. Item in defensione adv. Laun. pag. 35 & seq.

Traditiones vero, Usus, & Consensus Ecclesiæ, a nobis pro tertio & quarto Critices principiis habiti, cum vitiis istis nequaquam pateant, sive sunt facta Historica, sive Mores & Sanctæ Institutiones, sive demum quædam celebritates in Dei, Mariæ Virginis, Sanctorumque cultum institutæ, quæ ad pietatem excitandam, & Fideles Christi optimis exemplis imbuendos maxime conferunt; sive tacita Ecclesiæ consensione probentur, sive nobis proposita sint in *Martyrologiis*, *Missalibus*, *Kalendariis*, aliisque similibus Ecclesiasticis monumentis.

In istarum Traditionum numero percensere potes illas, quæ nos docent, Deiparæ Parentes Joachimum & Annam nuncupatos fuisse; eos absque liberis, Anna sterilitate laborante, consenuisse; Christum Dominum in utero Virginis VIII. Kalendas Aprilis conceptum; in spelunca Christi nascentis bovem & asinum fuisse; Magos ante Purificationem puerum Jesum adorasse, eosque Reges, & tres fuisse; Mariam Dei Matrem non Ephesi, sed Hierosolymis spiritum posuisse; ejus corpus & animam ad vitam revocata; S. Josephum Virginitate semper floruisse; Mysteria Resurrectionis, Ascensionis, & Pentecostes in dies incidisse ab Ecclesia celebratos, aliaque his affinia eventa, Usus sanctasque Institutiones ad Martyrum aliorumque Sanctorum Historiam pertinentes, quas uti verisimiliores Ecclesia complexa est, sive nobis in Libris ab ipsa adhibitis proponit.

Egre-

Dupinus de Doctr. Christi cap. XI. pag. 276. Gall.

Egregias edidie regulas Dupinus, quibus germanæ Traditiones recte dispiciantur. „ Opus est per ipsum, 1. certo scire, Ecclesias universas „ id a prioribus sæculis in more positum concorditer habuisse. 2. Pro ea- „ dem re Patres testimonium dicere. 3. Moris hujus initium & institutionem „ ab Apostolis deinceps non apparere. 4. Nullum extare in Veterum Patrum „ Scriptis Morem isti contrarium. „ Tria documenta satis opinor accurata

Diss. 1. pag. 15. Differt. de Lacryma Vindocinensi pag. 13.

præbuit Launojus, ne in Traditionibus deligendis hallucinemur, eaque inferius recitavimus. Unum duntaxat exhibet nobis Thierius his verbis: „ Quod Traditionem vocamus, illud primo oportet multo ante institu- „ tum fuisse, deinde ab uno ad alium manasse, deque illo testatos „ consequenter gravissimos omnium aut pene omnium sæculorum au- „ tores fuisse. „ Verum Dupini & Launoii Documenta ad apostolicas citius cognoscendas Traditiones, quam ad nostras sunt accommodatiora. Hæ nanque neque ab omnibus primorum sæculorum Ecclesiis receptæ fuere, neque uniusmodi semper fuit illarum usus, neque plerisque testes fuerunt Autores, qui tradunt illas: quod non obest, quominus eas Ecclesia susceperit, licet fontes nobis haud indicet, unde effluxerunt. Quod attinet ad regulam Thierii, non potest illa Traditionibus, & Ecclesiæ Institutis, de quibus modo, congruere.

Ut igitur nemo possit abuti Traditionibus, & Moribus, sive Consensione Ecclesiæ, quas in Critices initiis collocamus; utque cum Traditionibus popularibus non permisceantur, & loco factorum & Institutionum germanarum Traditiones Ususque fabulosi non invehantur.

I. Interest, Usus & facta Historica, quæ proponuntur, nihil vanum, superstitiosum, aut inutile præseferre.

II. In rem est, ut præsumi possit, Ecclesiam, Episcopos, aut alios, qui ante omnes id rerum genus hauserunt, non hausisse inconsulta ratione: tametsi quænam fuerit, lateat in occulto.

III. Operæ pretium est expendere, anne locus sit de Institutionum aut factorum istorum veritate dubitandi. Si sic, argumenta suppetant clara certa & evidentia; eorumque falsitas demonstrari possit.

IV. Institutiones & facta ista nihil referant indecorum, ridendum, nocens, haud probabile, aperte fabulosum, aut incredibile.

V. Oportet, Traditiones & Consuetudines istas nihil continere adversum usus, & tempora, in quibus invaluerunt; neque adversus dignitatem Virorum, quibus res est cum factis illis.

VI. Cavendum etiam est, ne Traditiones istas, Mores, & facta historia oppugnaverint & rejecerint Scriptores ejusdem ævi, aut alii, quorum autoritas rerum illarum falsitatem nobis persuadere posset.

VII. Animadvertas item, num aperte pugnantia complectatur rei summa,

ma, an vero nonnulla tantum adjuncta a facto præcipuo differentiant.

VIII. Requiritur insuper, ut sive objectas, sive objiciendas difficultates eludere concluse possis. Denique si quid esset in Traditionibus aut Moribus istis, quod ad leges hasce perfecte exigere nequires, nefas erediderim illud ante supprimere, aut amandare, quam serio repures, nonne suppressio ista majori futura sit populis offensioni, ac pravus usus auferendus; atque anne magis expediret id sustinere, quod absque graviore offendiculo aut abrogare, aut refutare non potes.

Porro cum præcepta ista accommodari possunt Traditioni, consuetudini, aut facto alicui Historico, cujusmodi sunt pleraque a nobis paullo ante allata, sive quod illa tacita consensione probet Ecclesia, sive tradat nobis in *Martyrologio*, *Breviario*, aliisve, quibus utitur, monumentis: tum constans est, prudenter agere illum, qui hæc suscipit eo animo, eaque ratione, quibus ad nos traducta sunt; nimirum tamquam Traditiones, & facta veri simillima; non autem falli nescia. Equidem non video, qui possit Critice severior ab his admittendis se subducere. Quo etenim spectant omnes Magnæ Artis hujus præceptiones, nisi ut ad antiquitatem cognoscendam nos ducant, atque ut factis non assentiamur, nisi ad ipsius Decreta accurate redactis? Criticus tandiu ex recti & prudentis Critici instituto agere censetur, quandiu ex pronunciatis istis consilium capit partis alicujus propugnandæ, eamque reipsa propugnat; quamquam accideret, ut interdum accidit, rem intrinsecus falsam esse, aut similitudinis veri fines non egredi. Quare autem ulterius quidpiam postulare quoad Traditiones, Usus, aut facta Historica, de quibus disputamus? quandoquidem appellandæ sunt Traditiones, Usus, & facta *Critica*, videlicet, revocata ad eas leges, quæ nos ad illa recipienda inducere possunt, & dum recipimus, præstare, ut æquissime & sapienter agamus.

Eventis certe istis improbandis non est satis conqueri, ut centies repetunt, has esse Traditiones *populares*, *& vetustos errores*: si admittantur, patere aditum figmentis, fabulis, superstitioni. Traditionum istarum fontes obstructos esse; atque ipsarum Autores ignorari: eas toti antiquitati occultas fuisse: Scriptores Ecclesiasticos nullam de his mentionem habere: vestigium ipsarum non esse nisi apud Autores nimis recentes, minusque accuratos; aliquando etiam ab Operibus Apocryphis origine prima descendere. Ea denique frequens est quibusdam Criticis & semidoctis responsio, sine probatione caussari, in *Martyrologio*, *Breviario* *&c.* fabulas multas insertas fuisse, & facta minime digna, quæ a Viro ratione utente recipiantur.

Querelis omnibus istis, quas in Traditiones & facta, de quibus hactenus, urgent, satis respondimus in anteactis. Illud unum addimus in

præ-

præsentia : cum Ecclesia, Episcopi, & si placet, populus ipse in cognoscendarum consuetudinum & factorum historicorum istorum possessione a sæculis multis consistant, non sufficere, ut refellantur, argumenta negantia, vaga, & generalia, quemadmodum sunt modo memorata, congerere; sed necessum esse, Autorum fide dignorum testimonium ajens, atque disertum præsto habere, quod illa explodat, sive illorum falsitatem aperiat: aut momentis opus esse firmis adeo, & propositum efficientibus, ut sapientem & prudentem hominem eogere possint ad Traditiones & consuetudines istas contemnendas: aut denique deficientibus autoritate & conjectura, rem flagitare, ut ostendant, facta & mores illos, qui propugnantur, veros esse non posse ex documentorum, quæ retulimus, præscripto. Sique ex. gr. occurreret in *Breviario* factum aliquod falsitatis ingerens suspicionem, non sunt propterea cetera omnia ad fabulas ablcganda; sicuti non aspernamur Scriptoris alicujus testimonium, qui captus nonnunquam fuerit in narrando.

Ecce regulas judicio quidem meo necessarias, ut rectus sit Principiorum Criticorum usus. Nihilo tamen minus mihi ipse blandiri non auderem, hæc, quæcumque digessi in Opere isto, difficulrates omnes æquare, scopulisque evadendis apta esse, quos in Historia Ecclesiastica offendimus. Neque etenim aciem meam longe adeo intendo; satisque percipio, consilium hoc opere impleri non posse; quandiu hominum tantummodo studio & diligentia negotium transigendum sit. Illud itaque commodi nacti erimus ex Regulis & Animadversionibus istis, ut si utræque satis solidæ videbuntur, ipsarum ope facile futurum sit, controversias multas, in quas distracti sunt, & distrahuntur adhuc Litterati homines, evitare: responsa reddere Veterum locis apposita: non deserere Traditiones multas, Sanctasque Institutiones passim in Ecclesia jamdiu receptas: obsequio majore prosequi tot sanctos mores, ad pietatem excitandam accommodatos: facta statuere, quin hic evertamus, quod alibi ædificavimus: eam vim Scriptoribus Ecclesiasticis tribuere, quam merentur: juste & recte genuinas Traditiones, sanctasque consuetudines a narratiunculis & Historiis, *vulgari tantum Sermone protritis*, secernere: universa in Opere isto memorata incommoda fugere: extremo loco præstare, ut Critices usus magis sibi respondeat, accuratior sit, & majus ex ipso in Litterariam Rempublicam emolumentum redundet.

F I N I S.

TA-

TABULA
RERUM PRÆCIPUARUM.

A

Clo-

B

Acta

E

bus,

F

G

S. Gre-

S. Mar-

N

O

pore

T

hunc

Uni-

FINIS.

Addenda & mutanda ſic lege

pag.	lin.		
3	29	re	rei
8	18	ſuſpecti aliis	non ſuſpecti
26	21	non ſubirent	*dele* non
44	8	Capella	Cappellus
55	*in not.* 2	Tyrographia	Editione
	3	cujus prælia	cujus opera prælis
65	22	diſſidia	diſſidia autore Peliſſonio
73	*in not.* 15	Feureur	Fabri filia
85	29	non inferiores	non multo inferiores
88.	*lin. ult.*	Libri	Libros
89	1	Collectio	Collectionem
90	*in not.* 6	impoſitum eſt.	impoſitum ſit
92	*in not.* 2	a Giſla	pro Giſla
212	*in not.*	Thramnua	Thamua
212	*in not.* 2	nonnullos Judæos Alexandrinos	ex Judæis Alexandrinis aliquem
113	8	Jacobi	Pauli
127	15	Monothelitis	Iconoclaſtis
128	*penult.*	Alexandrina	Cæſareenſi
141	32	Euſebii	Joſephi
146	*in not.* 17	triginta	quadraginta
199	24	decimo	nono
182	29	. . . . .	nothos
215	14	Thierii	Theodorici
& alibi			
218	*in notis deeſt*		Varaggit
220	7	non mediocrea	maximas
246	18	etenim	etiam
249	*in notis* 5	Initiatur	initiat
250	*in not.* 19	contiinet	contineat
294	7	comminiſcantur.	reminiſcuntur
296	9	hunc	hoc
299	*in not.* 8	receſſiſſe	proceſſiſſe
325	22	filiorum	filii
339	*in fin.*	filiorum	filii
330	7	autographa	authentica
335	30	Mariſii	Marii
342	25	Mariſii	Marii
344	8	Mariſii	Marii
389	*l. penult.*	conſularia	Proconſularia
408	2	ejus interpr.	Juam Interpr.
418	*in not.*		
poſt 1. *not* *adde*		Kirch. in Oedip. Ægyptio cl. 4. c. 1.	
poſt ſecundam		Simon. Hiſt. Crit.	
489	18	eſſe firmiores	non eſſe firm.
528	20	quod	quæ

A D D E N D A

pag. 534. Diſſert. 6. ante lin. ultimam.

Verum progrediamur ulterius, adderet Criticus hic ab omni affectione remotus, & rurſur ponamus Menardum & Alexandrum incurrere in ſcripta de Marca & Milleti, pro veteri Epocha pugnantia; & citra alterutræ parti aſſenſionem Criticarum Regularum præſcripto expendere duorum iſtorum ſapientum *Areopagiticorum* ſententiam, conjecturas, aliaque facta, ipſorum Epochæ conſtitituendæ apta, ad trecenteſimam uſque numerum: conſequenter autem opinionis & rationum tum *Areopagiticorum* tum *Gregorienſium* collationem inſtituere;

Er-

Errata typographica ſic corrige.

pag.	lin.		
xv	9	& idem	eoſdem
xiv	44	multa	mutua
2	25	facili	facile
19	in not. 13	cui	qui
24	20	politici	politi
	25	Morino	Morino
54	22	nutu	nunc
63	4	Scriptorum	Sanctorum
66	27	invenit	incepit
67	in not. ult.	Menaliani	Meſſaliani
73	in not. 22	Collaſſanius	Colleſſonius
84 & alibi	2	MSS.	MS.
95	in not. 32	Volla	Valla
95	in not. 14	Nonagerius	Nonagenarius
98	9	incomptamque	incorruptamque
112	in fin.	turpiſque imprud.	impudentiæ
122	15	formarum	firmarum
123		officio ſe	officioſe
135	31	Mochus	Moſchus
253	25	ratione	rationem
261	12	non eadem nec ipſe integritate ſpecialites	non eadem ac ipſe integritate ſpectabiles
	24	Ingomenſis	Lingoneoſis
263	19	debilitatem	debilitatam
	l. antepen.	iſtam	iſtum
265	in not. 8	in cap.	io cap. 6.
269	4	utrumque	utroium que
270	in not. ult.	Car us	Cavius
276	2	efferens	offerens
278	10	vend.cat	vend rat
298	22	ealem	ea dem
220	21	Ch ttophorſenem	Chriſtophorſonem
243	23	Lindrà	Lin.rh
254	25	minimæ	minime
256	4	hæc	hoc
263	8	quid	quod
265	4	Leshius	Leslius
272	21	de l.	de v.
277	27	tum in alicujus	cum in alic.
282	in not. 2.	Montis Persullani addendum	Montis Peſſulani edendum
288	in fin.	Acocii	Acacii
290	1	adulterinæ	adulterina
293	14	alteri	altera
299	8	ablegenda	ablegandа
	in not.	διοτόκον	Θεοτόκον
	& infra	διοτόκε	Θεοτόκε
326	14	imus	ſimus
	24	ad noſtra duxerunt.	ad nos tradux.
328	2	proprius	propius
344	5	proprius	propius
412	15	prop ius	propius
351	20	ado	adeo
353	9	Theodoricus	Theodoſius
379	in not. 25	duo-ecim	duodecimo
391	9	Fibia	Tibia
397	in not. 1	ait	fuit
429	7	opes omnis	ſpes omnis
435	in not. 3	Lypſiæ	Lipſii
437	22	vel	ut
439	in not. 12	Ehach	Chach
443	11	Ne	He
444	l. penult.	Aben Eſſæ	Aben Eſræ
445	32	Aben Eſſæ	Aben-Eſræ
446	l. ult.	revocare	revocari

Errata typographica ſic corrige.

pag.	lin.		
456	15 & 23	cum	eum
465	5	ſecundum	ſecundam
478	*in not.*	Gata Ken'us	Gatakerius
490	12	Dia'ogidico	Dia.ogi duo
	14	ſic ſunt	hi ſunt
in not. l. pen.		Flupatii	Fluſſatil
494	20	illas	illi
495	13	monumenta	momenta
		& non crediderim	*dele* &
513		inceperunt	inceſſerunt
519	*in fin.*	In effatum	En effatum
525	5	Creſpicuano	Creſpiniano
530	25	in Gallia	in Gallias
531	14	varias ad ſui	varias ſui
536	20	Neque in ea ſane quodquam	Neque ex ea ſane quidquam
549	9	tenendæ	texendæ
557	32	ſtatum a S. Petro	ſtatim
578	26	quippe	quique
ibi		Magnorum Betheamum,	Magorum Bethleemum
591	1	cur	cum
609	34	Miſſorus	Miſſonus
612	*in not.*	Senios	Sanios
613	*in not. in fine*		